COMMENTARIUS BREVIS

RERUM IN ORBE GESTARUM,
ab anno ſalutis 1500. *vſque in annum* 1568. *ex optimis quibuſq; ſcriptoribus congeſtus, & nunc recèns multis locis non parùm auctus & locupletatus per* F. *Laurentium Surium Carthuſianum.*

Cum INDICE copioſiſſimo.

COLONIAE,
Apud Geruuinum Calenium, & hæredes Iohannis Quentel, Anno M. D. LXVIII.

Cum Priuilegio Imperiali in decennium.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO, COMITI PALATINO RHENI, AC vtriusq; Bauariæ Duci, &c. Domino suo clementissimo,

S. P. D.

VM ante annos nõ multos D. Naucleri chronica in Officina Quenteliana denuò eßet excudenda, illustriß. Princeps, clemẽtiß. Domine, rogauit me D. Geruuinus Calenius, Iuris Licẽtiatus, mihi ob animi candorem & morũ integritatẽ charus, vt ad Nauclerum adijcerem eius temporis historiã, quod ab illius Chronicis

nicis interim effluxisset. Maluiſsē ego alterius ea in re opera illum vti potiùs voluiſſe, quòd illi argumēto parùm eſsē idoneus: ſed cùm non occurreret alius, coactus eſt à me petere, quod permulti alij longè & feliciùs & abſolutiùs atq; etiàm accuratiùs præſtare potuiſſent. Feci ergò quod rogatus erā, & vt non prorsùs lectu indigna ſcriberē, multorū doctiſsimorū hominum libros hiſtoricos curſim perlegi, atque ex ijs non ſinè labore collegi, quæ poſſent Lectori aliquam adferre vtilitatem. Et nè planè ſterilis eſſet narratio, ſi nihil præter nudam hiſtoriam cōtineret, admiſcui interim pias quaſdam admonitiones, nōnunquàm etiàm ſanctiſs. Patrum inſignes ſententias, vt vberior ad Lectorē fructus rediret. Deindè autē etiàm ſeparatim excudi placuit eam hiſtoriā, iam multis locis auctam & recognitā: quæ quidē breui tempore facilè diſtra-

ct.

cta est. Sed interim tamen ad me perfertur, nō deesse, qui dicant parùm decuisse Carthusianū scribere historiam, alios etiàm, qui me putent plusculùm indulsisse affectibus, nonnullos verò, qui me etiàm maledicum vocent. Quibus omnibus vt breuißimè satisfaciam, nôrint primi me nō facilè hanc scribendi prouinciam suscepturum fuisse, si vel ipsi eam suscipere, vel alios doctiores vt susciperēt, adhortari voluissent. Porrò alij id certū habeant, me nihil aut odio cuiusquam aut amore scripsisse secùs, quàm haberet rei veritas, quantū equidem scire potui: nec debet mihi vitio verti, si laudaui præclarè de Rep. Christiana meritos, & acriùs interìm perstrinxi proditores & perditores inclytæ Germaniæ nostræ: quales sunt ij, qui sub prætextu Euangelij & puræ doctrinæ teterrimos errores & iam olìm damnatas hæreses in orbē inuexerunt.

 Postre-

Postremi autem, qui me maledicentiæ insimulant, desinãt (oro) esse schismatici: desinãt populum Christianum, Christi Iesu precioso sanguine redemptũ, in errores inducere: desinãt atrocissimè et impijssimè lacerare ac pscindere Christi Catholicã Ecclesiam, Romanos Põtifices, sacramenta & instituta Ecclesiæ, & id genus alia: desinãt dicere bonum malum, & malum bonũ, redeantq́ ad pacem & vnitatem filiorum DEI: & tum sentient me, etsi nonnunquàm asperiùs scripsisse videar, tamen longè fuisse modestiorẽ, quàm res ipsæ poscere viderẽtur. Atque his ego in præsens responsum esse velim ijs, quos suprà dixi. Nam prolixè contendere mihi sanè integrum non est. Quanquàm quòd ad postremos attinet, qui me maledicum vocant, possem facilè ostendere, si mea scripta cum eorum scriptis cõferantur, illos se potiùs q̃ me perstringere voluisse.

ſe. In ijs enim eſt Caſparus Peucerus Melãchthonis gener, qui in ſuo illo 5. Carionis libro, dũ eum illuſtr. Saxoniæ Electori Auguſto dedicat, adeò furioſus & rabidus in me incurrit, vt nõ modò ſcurrã, ſed etiã blaſphemũ filij Dei hoſtem me vocet, nec dicere vereatur, quod tamen docere nunquã poterit, me impudenter res manifeſtè veras calumniari ac deprauare. Tum verò in ipſa hiſtoria tã impotẽter incurrit in Sũmos põtifices, quorũ odio iſti infelices et miſeri deflagrãt, vt ſanè belliſs. et germaniſsimũ Luteri diſcipulũ ſe ꝓbet. Dolet ſ. viro euãgelico, quòd fraudes, mendacia, antilogiæ, mutuæ eædẽq; acerbiſsimæ diſſenſiões, cõtentiones, odia plùs q̃ Vatiniana noui huius Euangelij buccinatorũ in mea hiſtoria annotantur, & identidèm veriſsimè commemorantur: nec pudet eum iactare doctrinæ Lutericæ irrefragabilem authoritatem &

 perſpi-

perspicuitatem, cùm certißimè constet & Luterum ipsum sæpè pugnantia docuisse, & Luteranos inter se odiosißimè & pertinacißimè dißidere: tum quoquè Philippum Melanchthonē Cōfeßionem Augustanam non semèl mutâsse, atq; ab Illyrico discipulo suo falsi insimulatum esse, & in ipsos quoquè symmystas suos Luteranos acerbè sanè scripsisse, potiusq́; in doctrina Eucharistiæ ad Zuinglij, quàm Luteri, partes accesßisse. Hæc & eius generis alia cùm nos citra vllū mendacium ex ipsorum editis libris proferimus, maledicos nos vocant, & blasphemos hostes filij DEI. Cùm autem illi immaniter cōspuunt & calumniantur etiàm optimos & sanctißimos Pontifices, sacramēta & instituta Ecclesiæ Catholicæ, aliaq́; similia, non solùm non maledici, sed etiàm egregiè Euāgelici videri volunt. Sed tamen vtcunquè sæuiant & tumul-

tumultuentur viri optimi, veniet quandoquè ille dies, vt intelligant homines, quàm luculenter sub Euangelij emẽtita specie ipsis impositum & illusum adhuc sit ab ipsis. Atq; vt id faciliùs possint, operam dedi, vt in meo hoc qualicunque Commentario doctrinæ inconstantiam, fœdissimas antilogias, atrocissimas altercationes, & his consimilia multa, quæ in nostris Euangelicis dogmatistis & præconibus visuntur, diligenter Lectori ob oculos ponerem, & quædam etiàm identidèm inculcarem, vt magis moueant, & tenaciùs animis affigantur. Nec ego vel tantilli facio, hoc nomine à Peucero me maledicũ appellari. Ille enim nõ didicit aliud à suo Lutero & Melanchthone, q̃ monachis maledicere, & monachos calumniari, quemadmodùm etiàm præclarè facit, dum in eadem sua Epistola dedicatoria monachos vocat deploratũ

& profligatum genus hominum: quasi verò nesciat monachorum institutum semper omnibus seculis præcipuæ apud Christianos, atque etiàm potentißimos reges & principes, fuisse venerationi, adeò vt etiàm magnus ille Constantinus, teste Athanasio, & eius liberi Cōstans atque Constantius, crebrò ad S. Antonium quasi ad patrem scripserint, & tum illorum fauor, vt idem ait, tum omnis aula regalis illū celebrârit. Theodosius quoquè maior bellum aduersùs Eugenium tyrannū suscepturus, Iohannem monachū Aegyptium, misso ad illū fidißimo eunucho Eutropio, de belli euentu consuluerit. Porrò Carolus Magnus in literis quibusdam, quarū exemplum legi, affirmare non dubitârit, se sanctorū monasteriorū loca sustentando & ditando, nō solùm Deum hoc ipso sibi placare, sed etiàm totius regni sui statum corroborare. Eat sanè Peucerus

In vita S. Antonij.

Nicephor. Hist. Eccles. li. 12. ca. 39.

& maledicat monachis: nos interìm eius maledictis nihil prorsùs absterriti, pergemus DEO propitio hominibus ostendere malas artes, portentosam vanitatem, impias hæreses, turpissimas antilogias, immania aliorum in alios conuicia, & id genus alia pulcherrima emblemata fratrũ euãgelicorum. Quòd si id Peucerus ferre non potest, separet se ab illorũ hominum sodalitio, redeatq́; ad Ecclesiam, et eiusmodi nostro labore etiàm gratulabitur: porrò etiàm in pertexendo illo suo Carione desinat criminari Pontifices, & res gestas scribat bona fide: nõ imitetur Sebastiani Frũci maledicentiam, non Sleidani vanitatem, cuius posterioris Commentarij sanè eiusmodi sunt, vt grauissimi viri eos non immeritò sint detestati & execrati. Atq; ipse etiàm Romanorum inuictissimus & pientissimus Imperator Carolus V. cùm eos interdùm legi

audi-

audiuisset, idētidèm exclamauit, Mentitur nebulo, mentitur nebulo. Quod idem non semèl auditum est ex ore doctissimi Numburgensis Episcopi Iulij Pflugij, cùm illi ad mēsam prælegerentur. Et illi certè, quod res Imperij probè cognitas haberent, & plerūquè præsentes interfuissent ijs, quæ à Sleidano narrantur, facilè de hominis fide pronunciare potuerunt: vt haud immeritò dolendum sit, apud plerosq;, immò plurimos, tanti fieri illos putidos & nugaces Commentarios, quosdam etiàm vix æquo ferre animo, si Catholici res ab illo mala fide relatas, bona fide commemorent, eiusq́; mēdacia incauto Lectori prodant. Id quod non indiligenter à quibusdam præstitum est, sed accuratiùs & elaboratiùs etiàm præstitum fuisset, si clarissimis & doctissimis viris Iohanni Groppero, & Euerhardo Billico, tum etiàm Sleidano longior

vita

vita contigiſſet. Quin etiàm is, quem dixi, potentiſsimus Imperator Carolus V. cuidam egregio viro Acta publica, literas & alia inſtrumenta, ſua manu tradidit, vt ex ijs Sleidani mendacia detegerentur. Quæ quidem eò faciunt, vt nemo mirari debeat, identidèm à me perſtringi Sleidanum, & eius vanitatem non vno loco indicari. Expedit enim Lectori parùm perito, hominis malam fidem aperiri, vt caueat ſibi ab infido hiſtorico, qui in ſuis illis belliſsimis Commentarijs ſic hiſtoriam texit, vt non niſi execrabilium errorum, damnatarum hæreſum, ſeditioſorum dogmatum & turbulentorum hominum, quales fuêre Luterus, Zuinglius, Caluinus, & cæt. patronum agere velle videatur, idq́ non ſinè imperiti Lectoris multiplici pernicie, quandò homo verſutus religionis negocium cum hiſtoria ità permiſcet, vt dum animum Lectoris

& rerum infida plerūquè narratione, & multa sermonis blandiloqnentia & suauitate demulcet, vnà instillet impios errores & execranda dogmata. Erunt autem fortaßis, qui quandoquè totam eius historiam exactè sibi confutandā sumant: quod difficile nō erit, si possint habere copiam eorum, quæ in Comitijs acta sunt & quorundam aliorum. Mihi id integrum non fuit, nec libet sanè cum istis portentosis hominibus contendere. Prodesse autem certè hoc meo qualicunque labore volui Lectoribus præsertim parùm doctis & imperitæ multitudini, quā isti suis mendacijs & præstigijs miserè euertunt. Atq; tametsi nō desunt forsan, qui meā operam carpendam putent, tamen me plurimùm consolatur, quòd cùm alijs multis bonis & doctis viris, tū inprimis tuæ Illustriß. Celsitudini, Princeps celeberrime, eam ꝓbari intelligā: quēadmodùm

modùm etiàm nupèr ad me datis humanissimè literis haud obscurè indicauit. Quæ etiàm res, tum I. C. T. apud omnes peruulgata virtus, & in fide Catholica inuicta animi constantia, me permoue-runt, vt posteaq̃ diem suum obijt Reuerēdiss. Treuericus Elector, cui superiores editiones inscripseram, hanc postremam permultis locis non parùm locupletatā, eidem I. C. T. summa animi summissione & promptitudine nuncuparem, vt habeat contra obtrectatores tam insignem & eximium patronum, quem iam longè lateque celeberrimum reddidit, magisque etiàm in posterum redditura est Principe Germano dignissima in auita religiōe fortis & immota constantia, præter alias multas easque egregias corporis & animi dotes, quibus eam cumulauit rerū omniū præpotens DEVS. Oro autē, & quidem enixissimè, vt T. I. C. hanc meam

exi-

exiguam opellam boni consulat, & eo quo solet, fauore prosequatur. Christus Opt. Max. seruet nobis diu incolumem I. C. T. cum omnibus suis. Ex Carthusia Coloniensi, 6. Calend. Septembres, Anno 1567.

T. I. C. obsequentissimus clientulus

F. Laurentius Surius Carthusianus.

COM-

COMMENTARIUS BREVIS

RERUM IN ORBE GESTARUM

ab anno Salutis millesimo quingentesimo, vsque in annum LXVIII. ex optimis quibusq; scriptoribus congestus per F. Laurentium Surium Carthusianum.

SCripturus historiã breuem nostri seculi, non incommodè neque incongruè ab illo mihi initiũ facturꝰ videor, qui fuit eius seculi singulare quoddam & eximium decus ac ornamentũ, nempe CAROLO V. Romanorum Imper. qui à multis (vt est à quodã viro graui & nobili annotatum) amor & deliciæ generis Christiani dicebatur. Atque eius optimi & potentiss. Imperatoris crebra, eaq; honorifica, in hoc Commentario fiet mentio: qua in re nolim me quisquam putet aut confingere aliquid, aut dare affectibus: sed scribere bona fide, q̃ apud grauissimos scriptores inuenerim: & poterã ego his adferre multo plura atq; maiora, sed breuitati aliquid donandum erat, & declinanda hominũ sinistra iudicia, qui ferè ex seipsis de alijs æstimant, quæq; se aut nolle, aut non posse præstare nôrunt, ea nec ab alijs fieri potuisse arbitrãtur. Quòd si verò in illius prædicandis virtutibus copiosiores erimus, quàm aliorum, etiàm laudatissimorum Regum & Principum, nemo id putet cuiusquam contem-

ptu fieri; neque enim operis breuitas permisit omnia omnium præclarè gesta commemorare, & certè tanta huius principis in rempublicam Christianam merita extitêre, vt cùm omnium non possimus, vel eius vnius encomia paulò vberiùs celebrare iure meritoque debeamus. Sed nunc rem ipsam aggrediamur.

Carolus V. nascitur Gandaui.

Anno à virginis partu millesimo quingentesimo natus est Gandaui ipsis ferijs D. Matthiæ Apostoli CAROLVS Austriacus, qui posteà fuit eius nominis quintus Romanorum potentissimus, idemq; religiosissimus Imperator. Natus est autem anno Iubileo, qui est annus gratiæ, & tertia post mediam noctem hora, & quidem (vt dixi) Gandaui, quod est maximũ ferè totius Europæ oppidum. Aiunt enim incolę, eã vrbem cum suis fossis septẽ milliaria Belgica vel leucas in circuitu continere. Sunt ibi septem parœciæ, quarum ea, quæ est diui Michaëlis, fertur ad viginti octo hominum millia habere, quotannis sacram Eucharistiam sumentium. Flumen Scaldis rapidissimũ septem in ipsa vrbe pontibus marmoreis magnificentissimè constratum est. Olim septem principes toto septennio eam oppugnârunt quidem, sed expugnare non potuerunt: hodieque septem templa in totidem castris à septem regibus ædificata visuntur. Is ergò Caroli natalis locus, visus est quasi præsignificare illius futuram amplitudinem & excellentiam. Obseruatum est etiàm à nonnullis, quòd ab Augusto Cæsare (qui fuit CHRISTI temporibus, quibus lux Christianæ fidei sedentibus in regione vmbræ mortis illata est) totidèm ferè fluxêre anni ad Carolum Magnum, primum Germanorum Imperatorem, (qui fuit longè potentissimus, & præter alios, etiàm Saxones, multis bellis annis triginta ægrè tandèm domitos, coëgit recipere fidem CHRISTI) quot ab ipso Carolo Magno

Vide hinc libros Guilielmi Zenocari equitis aurati de vita Caroli V. Gandaui excusos, & in Hispania, Italia & Belgio approbates.

vsque

vſque ad hunc Carolum Quintum, qui fidem Chriſti in ampliſſimas ab ipſo reperti & occupati nouĩ orbis prouincias, piorum hominum opera mirabilitèr inuexit ac propagauit. Vt autem in Germaniam & alios quoſdam huius orbis populos CHRISTI fides tum illata eſt, cùm Græci tumultuarentur, & in res nouas auidi viderentur, nec à prauis complectendis dogmatis abhorrerent, quod fuit ferè ætate Caroli Magni: ità quoquè noſtro ęuo, dum Germani & vicinæ nationes, Luteri & aliorum ſimilium hominum peregrinas amplectuntur doctrinas, & à catholica fide, quam ipſis Papiſticam libuit appellare, atque à veterum Germanorũm toto orbe celebrata conſtantia deficiunt, apud Antipodes & in nouo Carolino orbe, (Sic enim vocant quidam) atque etiàm illis in locis & regionibus ampliſſimis, quæ Luſitani partìm adiêrunt, partìm vel vi expugnatas, vel ditione acceptas, ſuis regibus ſubdiderunt, Catholica Chriſti fides & religio, quam Luterus cum ſuis impugnat, ab innumeris populis cupidiſſimè recepta eſt, hodieq́ue recipitur. Sed hęc poſſent quidem fuſiùs nõ abſque ſumma horum tẽporum deploratione dici, at ſuum habebunt, DEO fauente, locum.

Porticus inſignis Gandaui extructa.

Sub id tempus, quo Gandaui natus eſt Carolus, porticus inſignis è palatio in ædem Diui Iohannis producta fuit opere mirabili, & magno ſumptu, longa pedes tèr mille quingentos, ſeptem lata, ſeptem etiàm pedes in altum ſubleuata, vt infrà commodè pateret tranſitus, triplici colore, flauo, rubro, candido, conſpicua. Multa in ea porticu erant viſu ſtupenda, ſed quæ breuitatis ſtudio præterimus. Ardebant in ea porticu ambulatoria bìs mille & centum faces: viſebantur qnadraginta arcus triumphales, portarum magnarum inſtàr, è quibus tres cæteris auguſtiores

erant, & vna quidem Sapientiæ, altera Iustitiæ, tertia Pacis & Concordiæ dicebatur. Fuit & alia mirabilis porticus aërea, ex funibus compacta è fastigio ædis D. Nicolai ad apicem turris Capitolinæ, plena ardentibus facibus. Per priorem illam porticum die tertiodecimo, postquàm in hác lucem editus est, infans Carolus ductus est in templũ D. Ioannis. Multi hoc sanè admiratione dignũ duxêre, quod puerulus salutari tingendus lauacro, ità ad baptisterium allatus est, vt terram non attingerent ij, à quibus adducebatur. Et certè quàm ille princeps posteà terrena omnia facilè animo excesserit atque transcenderit, opportunis locis infrà videre licebit: & quidẽ tum vel maximè patuit, cùm filio serenissimo Philippo Hispaniarum principi regna & ditiones suas omẽs, porrò Ferdinando Romanorum pientissimo Regi Imperij fásces sua spontè ac vltrò tradidit, vt infrà dicetur. Ad sacrum fontẽ duo aurei velleris equites & dynastæ clarissimi, Carolus à Croia, & Bergensis Satrapa, itemq; duæ regij stemmatis heroinæ, Margareta Britannica, Eduardi V. Anglorũ regis soror, & Margareta Austriaca, Maximiliani Cæsatis filía, sponsores Caroli infantis fuêre. Multa quoque hac die ipsi eidem infanti præclarissima tum à sponsoribus, tum ab alijs quibusdam sunt dona oblata: & ea quidem eiusmodi erant, vt haud obscurè magnifica & rara quædam de illo infante portendere viderentur. Porrò verò si ad genus eius respicias, fuit illud perquàm vetustum, illustre & nobile: quippe ex Archiducibus Austriæ primò, deindè ex comitibus Habsburgensibus, deniquè ex antiquissimis Francorũ regibus, (fuerunt autem, nè quem id lateat, Franci origine Germani, non Galli, ijque Galliam occupârunt, vndè hodieque à Francis Germanis, Franciæ regnum nomẽ habet) è quibus primus Pharamundus longè potẽtissimus Romanos Gallia

Genus Caroli V.

expulit,

expulit, Clodius rex Duringos compulit vectigal pendere, Meroueus rex Saracenos ab Aurelia profligauit. Clodoueus primus Christianam est religionem complexus. Et Pharamundus quidem rex legem Salicam tulit, qua cautum est, nè fœminæ sint regni hæredes. Quidam grauissimus scriptor ait Clodium regem, huius, quem diximus, Clodouci patrem, anno regni sui 15. victoriã ex Germanis reportâsse, atque eo nomine Baptismum percepisse à Remigio sanctissimo præsule Rhemensi, vnctumq; fuisse oleo cælitùs allato, eiq; lilia tradita esse, templumque eum D. Genouefæ virgini in colle Parisijs vouisse, deniq; vita functum anno Domini 514. Verùm quandò hæc plerique omnes Clodoueo tribuunt, nec vllam faciunt Clodij mentionem, incertum est quem in hac opiniõe secutus sit authorem. Cùm autem deindè regum liberi multiplicarentur, regna fuêre distracta, & tum Austrasiæ regnum succreuit, quod quidem duas habuit curias regias, alterã apud Metensium vrbem, alteram Coloniæ Agrippinæ: limites eius non ijdem ab omnibus assignantur. Sunt enim qui putent ab Alpibus per Burgundiam inter Rhenum & Scaldim suos eam habuisse fines, quo spatio comprehendebantur, vt ipsi volunt, Vltraiectum, Colonia, Treuiris, Moguntia, Geldria, Cliuia, Iulia, Hollandia, Zelandia, Hannonia, Hasbania, Leodium, Limburgum, Alsatia, Palatinatus Rhenensis, Sylua Arduenna, Barrium cum ea parte Campaniæ Gallicæ, vbì Mosa sumit initium. sed alij longè contractiores ponunt limites. Verùm de his magnoperè contendere nihil attinet. Satìs est ostendisse, Carolum nostrum, de quo agimus, amplissimo & antiquissimo stemmate prognatum, sed ità tamen, vt ille suum genus eximiè illustrârit. Patrem autem habuit Philippum Austriacum, Maximiliani sapientissimi & moderatissimi Cęsaris filiũ, regẽ Castellæ

& Legionis, Brugis in Flandria natũ, cuius vxor fuit Iohanna filia Ferdinandi & Elizabethæ Catholicorum regum Castellæ & Aragoniæ. Sed hoc loco tantùm de Carolo principe dixisse sufficiat. locis opportunis plura dicentur. Potest quidem nostra ætas, tot agitata infandarum hęresum & immanissimorum bellorum tempestatibus, non immeritò sibi gratulari, quòd eiusmodi Imperatorem habere meruit, cuius esset insignis & valdè rara pietas in DEum: & tot accessione regnorum atque affinitatum, amplissima ditio & potentia. Nec quisquam certè dubitare potest, quin Carolus Cæsar vel cum potentissimis superiorum ætatum Imperatoribus conferri possit, cuius vires vel fortunam potiùs (sic ẽm dicere solebat) etiàm potentissimus Turcarum rex Solimannus reformidàrit. Quantùm autem ille pro Catholicæ Ecclesiæ defensione egerit, dicetur infrà. nec dubium, quin Turcarum vires valdè eneruari ab illo potuerint, immò etiàm eneruatæ fuissent, nisì quidam Christiani principes eius sanctissimos conatus multis modis retardâssent. Vndè etiàm factũ est, vt perpetuis ferè distentus bellis, non potuerit seuerè animaduertere in hæreticos, sub prætextu Euangelij & verbi Dei fœdos & iam olìm à tota Ecclesia damnatos errores excitantes, & pronis in mala hominum animis carnis libertatem, quæ dirissima seruitus est, offerentes, qui sub eius imperio mirum in modum excreuère, sed ità tamen, vt etsi Martinus Luterus Augustinianus monachus, horum omnium primus parens non immeritò dici possit, adeò tamẽ in multas sint distracti sectas, vt earum certum numerum inire penè impossibile sit, & Luterus ipse ꝓpemodùm hodiè cõtemptus iaceat, paucissimis eius dogmata omnia sequentibus, sicut alibì videbimus.

Solimãnus Turca Caroli V. fortunam extimuit.

Porrò verò cùm præuideret Deus, fore vt in Europa breuì existerẽt prodigiosæ hęreses & horrẽda schi-

ſchiſmata, cùm non poſſit ille niſi in pace & animorum & religionis ſuaui concordia degere, animum Luſitani regis potentiſſimi excitauit ad inquirendas regiones ad Auſtrum ſitas. Iam anteà Caſtellani nouum repererant orbem & terras hactenùs incognitas. Nè qua autem inter Caſtellanos & Luſitanos diſſenſio pernicioſa oriretur, Romanus Pontifex Alexander VI. ſua interpoſita authoritate id effecit, vt Caſtellani ad Occidentem, Luſitani ad Auſtralē polum nauigarent. Ità factum eſt, vt Caſtellani continentem ampliſſimam, inſulas maximas & innumeras, auri & vnionum feraciſſimas inuenerint: Luſitani verò per Arabicum & Perſicum ſinus ác Indiæ littora, regnum Calecuthicum, deniquè ad auream Cherſoneſum & ipſa Sinarum regna longiſſimis & propè immenſis itineribus perlati ſint. Neq; tamen hi reges contenti fuêre ampliſſimas opes & ingentes ditiones ſuis regnis adieciſſe, verùm etiàm laudatiſſimo ſtudio conati ſunt eas barbaras gentes ad veram & vnicam Chriſti religionē traducere. Quæ res eos paulatìm habuit proceſſus, Deo Opt. Max. ſuam gratiam tam ſanctis conatibus adſpirante, vt innumerabiles idololatræ ad Chriſtum conuerſi, cá fidem auidè receperint, quam in Europa pleræque nationes ceu Papiſticam, immò etiàm Antichriſtianam, repudiârunt, vt iam partìm antè dictum eſt.

Alexander VI. inter Caſtellanos & Luſitanos pacem conciliat.

Fuit in aula regis Hiſpaniarum quidam Chriſtophorus Columbus, patria Genuenſis. Multo is tenebatur deſiderio nouas orbis regiones inueſtigādi: & cùm à rege peteret eam in rem ſubſidium, non ſemèl tum à rege tum à regina irriſus eſt, tanquàm qui res ludicras meditaretur. Cùm autem iam octo exactis annis non faceret precandi finem, rex attentior eſſe cœpit, tádemque iuſſit liburnicam vnam & celoces duas egregiè commeatu & armis inſtructas illi tradi. Itaque anno ſalutis 1492. ſoluens à Gadi-

Chriſtophorus Columbus.

Insulæ Fortunatæ, hodiè Canariæ bus, primò ad insulas Fortunatas appulit, quas nunc ob canum copiam vocant Canarias: olìm dictę sunt Fortunatæ, ob aëris miram temperiem & cæli clementiam. Numerantur, vt quidã aiunt, decem Insulæ Fortunatæ, è quibus tres incultæ, reliquæ cultæ sint. Ex ijs ea, q̃ Teneriffa vocatur, cælo sereno longissimè conspicitur, idq; ob mirę altitudinis petram adamantinam, instàr pyramidis acuminatam, quę p̄indè vt Aetna mons in Sicilia, p̄petuos vomit ignes. Qui eam petram metíti sunt, non dubitant affirmare, à terra ad summum vsque verticem ad octo vel nouem obtinere milliaria Germanica. Incolę fruges metunt in Martio & Aprili, Multa alia de his feruntur insulis: sed quia necdùm satìs certò cóperta habeo, mâlui ijs annotandis supersedere. Olìm cùm Columbus ad eas primùm deferretur, incolę nudi incedebant, à veri Dei notitia alieni: sed paulatìm pleræque ex his insulæ ad fidem Christi accessère. Teneriffa & Grancanaria, id est, grandis Canaria, cęteras vincunt magnitudine. Eas incolebant hac tempestate homines barbari, prorsùs nudi degentes. Indè ad Occidentem cursum tenens, aliquot reperit insulas: è quibus duabus vastissimis nomina indidit, alteram Hispanam, alteram Iohannam vocans.

Insula Iohanna. In Iohanna insula densissimæ viscebantur syluæ, & in ijs auium, præsertìm philomenarum, etiàm mense Nouembri cantus audiebantur innumeri: fluminą quoquè lympidissima & ad potandum suauia, itemque portus commodissimi cernebantur. Diù ad eius insulæ littora nauigans, cùm nullũ cóperiret finem, putaretque terram continentem esse, ad Hispanam iter inflexit. Cumque eum & socios eius incolæ vidissent, mox fugerunt. Putabant enim eos esse Canibalos, qui sunt homines feri, carnibus humanis auidissimè vescentes, quorum regionem Columbus erat pręteruectus. Incedũt autem etiàm hui-

Hispana.

Canibali anthropophagi.

huius Hiſpanæ inſulæ homines nudi. Canibali è vicinis locis hominum prædas agunt: impuberes exectis teſtibus ſaginant perindè, vt nos gallos gallinaceos: puberes mox perimunt, inteſtina & extremas corporis partes etiamnùm recentes vorant: reliqua ſale adſperſa cōſeruant in vſus diuturniores, vt apud nos ſolent farcimina omnis generis. Mulieres non comedunt, ſed haud ſecùs atquè gallinas ſeruant ad prolē. Indè Columbus in Hiſpanias rurſùs nauigat, relictis tñ in ea inſula triginta & octo viris. Rex & regina redeuntem eum honorificè admodùm accipiunt, eique nouam paranti nauigationem attribuunt liburnicas 17. & celoces 12. in quibus præter commeatum & arma omnigena, homines erant mille ducenti. Multas in hoc itinere reperit inſulas, quibus pleriſq; nomina impoſuit. Quodam in loco, quem Archipelagum nominârunt, ſupra 47. inſulas inuenerunt. Vbi autem ad Hiſpanam inſulam venerunt, viros 38. quos illic reliquerant, regis eius perfidia enectos compererunt. In ea inſula condidit Columbus vrbem, & in ipſis viſceribus eius arcem Diui Thomæ. Fuerunt hæc initia Chriſtianæ amplificandæ religioni fauſtiſſima.

Noua claſſis Columbo attribuitur.

Archipelagus.

Hoc anno 1500. Luſitani, duce Petro Aluaro, tēpeſtate delati ſunt ad regionem illam longè lateq; patentem, quam vulgò Braſeliam vocant, quòd indè eius nominis lignum aduehatur, tingendis pannis aptum. In ea prouincia iuſſit idem Aluarus crucem affigi in faſtigio arboris admodùm proceræ: atque ad eius arboris imam partem Miſſæ ſacrificium, præſenti exercitu, peractum eſt, totaque ea regio ſanctæ Crucis appellata eſt. Hodiè Chriſtiana religio mirabilitèr illic propagata eſt: Videbat Chriſtus futuros breuì, qui ipſius ſignum Turcica barbarie & Antichriſtiana impietate ſub Euangelij & pietatis prætextu demolirentur. Itaque tranſtulit

Braſelia prouincia ſanctę Crucis.

illud ſignum ad idolorum cultores, & apud eos id fecit haberi in precio: adeoque certũ eſt multis Indiæ locis Cruces eſſe collocatas, & indè aufugiſſe dæmones, nec ſolita Indis reſponſa dediſſe. Pudeat tandèm ſimiles eſſe dæmonum, qui illo ſigno ineffabiliter cruciantur, atque eo nomine illud odio perſequuntur inexpiabili.

Aliæ quoquè deincèps nauigationes inſtitutæ ſunt in has incognitas orbis regiones, & multa illic comperta rara ac inaudita.

Albericus Veſpucius. Albericus Veſpucius, vir egregiè doctus, priùs ſub Caſtiliæ, deindè ſub Luſitano rege longiſſima maris emenſus ſpatia, mira ſe reperiſſe ſcribit, multasque inueniſſe inſulas: ſed nimìs longum eſt, ea omnia hîc commemorare. Nos & poſſumus & debemus DEO gratias agere, quòd noſtro ſeculo innumeras gentes dæmonum cultui addictas, ad CHRISTI fidem traduxit opera piiſſimorum Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, in quorum ditionibus hodieque inuiolata perſeuerat Catholica religio.

Luſitanorũ nauigationes. De Luſitanis ità ſcriptum reliquit Paulus Iouius, noſtræ ætatis doctiſſimus Hiſtoriographus, libro duodecimo Hiſtoriarum: Iubente Emanuêle rege Luſitaniæ, Luſitanì inſana nauigatione Atlanticum Fortunatasque inſulas prętervecti, promontorijs Praxio & Bonæ Spei ſupèratis, Aethiopicum littus adiêrunt, gentes ſubegerunt, Rubri maris ac Perſici ſinûs anguſtias ſuperârunt, in Carmania atque India bello victis regibus Cannoræ, Cucini & Calecuthæ, celeberrimis emporijs exercendæ mercaturæ ſedes arcesque poſuêre. Deindè cùm nouorum ducum aduentu aucta eſſet claſſis, vltimos Indiæ orbisque terminos ſibi propoſuerunt: atque ità felici auſu, eadem ducti peritia nauigandi, ab Calecutha præter Indum ac Gangem fluuios, ad

au-

aream Chersonesum peruenerunt, vbi regem Malachæ armis defensionem parantem, tormentorum nouitate absterritum ac prælio victum, tributarium fecerunt. Ab alia quoque parte, Indorum classibus sæpè deletis, custoditisque Erythræi faucibus, ac sinus Arabici nauigatione Aegyptijs mercatoribus interclusa, Indici maris imperium tenuerunt. Hæc Iouius.

Aurea Chersonesus expugnata à Lusitanis.

Vbì sanè prædicanda venit diuina clementia, quæ tot tamque potentes barbaras nationes Christianorum armis voluit edomari, & per eos venire ad cognitionem nominis sui. In illis certè regionibus iam feruet religio Christiana, dum interìm nobis aufertur regnum Dei, & datur genti facienti fructus illius. Vtinàm resipiscant tandèm à Lutero & eius infaustis nûcijs malè fascinati homines, nè breuì CHRISTVS totus à nobis demigret in nouum orbem. Sed de his plura congruis dicentur locis.

Matth. 8.

Hac ferè tempestate Baiazetes Turcarum rex, cum centum quinquaginta armatorum millibus Metonem Peloponnesi vrbem validissimè obsedit, nostrisque hominibus, post varia certamina, vtrinquè summa virium & animorum contentione edita, ad quinque Venetarum triremium aduentum è stationibus ad mare, vt illas exciperent, inconsultò descendentibus, Turcæ vrbem ingressi, magna cæde perpetrata, Venetos paritèr & Græcos milites trucidant, & ipsum Metonensium Episcopum, ità vt erat mitratus & sacra veste indutus, obtruncant, nec vlli omninò vel armato vel inermi parcunt infestissimi barbari, nisì quem fortè aut ætas, aut forma vel seruituti, vel libidini seruauit. Erant eius loci supra mille captiui. Ij longis adstricti funibus, ad Baiazetis prætorium perducti, sæuissimi Tyranni iussu sub eius oculis

Baiazetes Turca expugnat Metonem.

Baiazetis crudelitas.

oculis immanitèr perempti sunt. Is Baiazetes pòstmodùm à filio Zelimo regno exutus, & paulopòst veneno sublatus est. Eius pater Mahometes Hydrūtinam Italiæ vrbem cepit, atq; tum de rebus Christianis propemodùm actū fuisset, præsertim in Italia, vbì est Romani Imperij augusta sedes & antiquū domicilium, nisì illam truculentam beluam prępotens Deus subitaria morte abstulisset, qui quidem id temporis non tam iræ suæ laxare habenas, quàm vt maturè resipiscerent Christiani, maximo allato terrore admonere voluit. Alijs deindè locis aliquot Christianorum expugnatis, Baiazetes Byzantium redijt.

Id temporis ferè ad Orientem tres potentissimi reges rerum potiebantur: Baiazetes Turca, Caitbeius Aegypti & Syriæ Sulthanus, & Iacuppus Persarum rex. Baiazetis erat inprimìs formidanda potentia ob copias militares longè firmissimas, quas perpetuis more Maiorum pace belloque alebat stipendijs: sed mitiori ingenio præditus, ac philosophiæ studijs addictior, post fugatum Gemen fratrem suum, qui posteà in Europa ad Caietam perijt, pacem cum vicinis omnibus colere mâluit. Sunt qui hunc Gemen Baiazetis fratrem, Zizimum vocent, sed id imperitè, cùm Gemes de nomine Parthorum inclyti regis appêllaretur. Conatus ille fuit, licèt ætate minor, fratrem Baiazetē imperio excludere: sed victus, fugæ se mandauit, & Rhodum veniens, à Bussonio Rhodiorum equitum magistro, præter spem in carcerem coniectus est, ac posteà Romam perductus, vbì Baiazetes quotānìs eius alendi causa quadraginta aureorum nummùm millia numerauit.

Soph⁹ Ismael Persarū Imperator fit.

Sub hoc fermè tempus Sophus Ismael Persarum imperium occupauit, & noua quędam in Mahometis Pseudoprophetæ turpissima superstitione opinio in cūctis Sophi huius ditiōibus disseminata est.

Perdo-

Perdomuit ille breuì Persas, Medos, Armenos, pluresque alias gentes, & crebris victorijs celeberrimũ toto orbe nomen obtinuit, adeò vt Iudæi, calamitosum hominum genus ob repudiatum filium Dei vnicum & verũ Messiam, stultissima opinione hunc suum putarent Messiam, atque per omnem ferè Europam mirum in modum sibi gratularentur, festa celebrarent conuiuia, mutuis tum nuncijs tum muneribus sese hortarentur ad benè sperandum, quòd iam tandèm venisset à Deo promissus seruator. Sed illorum inanis spes breuì in irritum recidit, quãdò Sophus ille nullam gentem perindè, atquè Iudaicã, exosam habere compertus est. Vt autem Lector Sophi huius aliquantò certiorem habeat notitiam, paulò fusiùs hinc agẽdum est. Patrem habuit Aidarem Harduellem, qui inter Persas regulus fuit non ignobilis, ingenio verò ac moribus cumprimis suspiciendus. Is spretis omnibus mũdi huius oblectamentis, diuitijs & honoribus, tanquàm veris ærumnis & fortunæ ludibrijs, quę cęci mortales ceu vera bona & munera felicitatis humanæ impensiùs appetunt, colunt, sectãtur: vitam egit austeram, quam pleriq; omnes admirarentur potiùs, quàm se imitari posse confiderent. Itaque hac viuendi ratione eã excellentis virtutis opinionem adeptus est, vt eum Assimbeius Vsuncassenes (qui quondàm Armeniæ procurator, Moloanchre legitimo Persarum rege interfecto, regnum eius occupauerat) sibi generum adsciuerit, collocata ei in matrimonium Martha filia, quæ ex Despina Caloioannis Trapezũtini & Põti regis filia nata, Christi fidem coluit. Quòd verò Trapazũtinus Christianus rex Vsuncasseni Mahometano filiam suam despondit, licèt ea conditione, vt eam permitteret Christum colere, ideò factũ est, quòd & Trapezuntinus rex & Persa Vsuncassenes, sibi ab Ottomanno Mahomete meritò timerent, cu pe-

Harduellis pater Sophi Ysmaelis.

Mahometes Turca profligat Persas, & occupat Trapezuntinum Imperium.

perentque ex hac affinitate mutua sibi comparare presidia: que tamen neutri quicquã cótulére, quandoquidẽ Mahometes tormẽtis æneis fretus, quorũ vsum Persæ tum ignorabant, Vsuncassenem in campis Anserinis profligauit, ac deindè Trapezuntinũ regem Cóstantinopolim perductum in carcere necauit, tota eius ditione occupata. Harduellis autem Taurisij, quod est preclarissimum Armeniæ maioris oppidum, multo habitatore frequentissimum, nouam cœpit vulgare religionem, vel potiùs superstitiõem, Mahometanam quidem illam, sed longè diuersam ab ea, quam cæteri Mahometani in Asia & Aphrica sequerẽtur. Volebat enim ab omnibus eos legis Mahometane ritus suscipi, quos Haly Mahometis interpres & socius tradidisset: neq; eñ aliter eos saluos posse fieri, cùm alij potiùs Homarim, alterũ Mahometis discipulũ & interpretẽ, præferendũ censerent. Atq; hoc solo ferè diuersæ superstitionis prætextu mahometani alij alios odiosissimè persequuntur: quod iam pridèm magno poterat adiumẽto esse Christianis principibus ad Turcarũ profligandas vires, eorumq; immanissimam tyrannidẽ à suis finibus procùl arcendam, nisì quibusdam magìs liberet mutuis conflagrare odijs & bellis intestinis, in summam Christianæ Reip. perniciẽ: quod certè dolendum est, tametsi peccata hominum è religione Christianorum, longè etiàm deteriora merentur. Intereà verò dum Harduellis nouam Taurisij religionẽ disseminat, fit ingẽs ex omni Perside & Armenia ad eum visendum hominum cócursus, non admodùm gratus Iacuppo Vsuncassenis filio, qui patri à Mahomete Ottomanno cæso, in regno successerat. Iam eñ eius potẽtiam & existimationẽ vereri cœpit, atq; ad eius religionem confluentium cœtus habere suspectos. Eam suspicionem auxit, quòd sciret patrẽ suum vi occupâsse Persarum regnum,

Mahometani in duas destracti sectas & superstitiões.

Mahometani cur se me tuò persequantur.

gnum, metueretque nè Persæ ipsum regno nôdùm satis firmato exturbarent. Itaq; neq; sanguinis cõiunctione, neq; hominis innocentia permotus, regnandi libidine transuersìm actus, misit qui Harduellem nihil minùs suspicantem percuterent. Eó extincto, sectatores eius aut tulit è medio, aut dispulit. Porrò Ismaël filius Harduellis, qui posteà Sophus cognominatus est, eo tempore puer adhuc, ab illa cæde seruatus est: fugiensque Iacuppum regẽ auunculum suum, in Hyrcaniam ad Pyrchalem parentis amicum, supra Caspium mare paucis oppidis imperantem, se contulit.

Techillis Persæ mores & disciplina.

Fuit præterea quidam Harduellis discipulus Techellis, qui deindè Cuselbas, hoc est, rubrũ caput appellatus est, magistro nõ inferior, Persa origine, regię stirpis cognatiõe clarus, doctrina ac religione valdè celebris. Is quoquè Iacuppũ fugiẽs, in minorem Armeniã puenit, atq; illic in Antitauro mõte, loco ob frequentiam, varietatemq; pomiferarũ arborũ & perennes aquarũ fontes admodũ salubri & amœno, ab hominum cõmercio separatus, aliquot annis asperrimã vitã egit, cõtentus ijs, q̃ spontè humus protulisset: tandemq; eam famę claritudinem adeptus est, vt diuinus vates appellaretur. Agnitus primò est à pastoribus: deindè agricolę miserati ei• vitæ austeritatem, victũ & res necessarias suppeditabant. Porrò cùm etiàm futura prædiceret, summa omnium admiratione in pagos & vrbes pertractus, & tantùm nõ ceu deus quispiam adoratus est. Iam prouinciam om̃em suî fama compleuerat, publicatisq; nouæ legis interpretationibus, facilè credulis turbis persuasit, nisì illas complecterentur, nullam ipsis salutis spem reliquam fore. Multis ergò vanam superstitionem amplectẽtibus, sectatores suos oẽs, pro insigni nouę religionis, iussit turbinatum capitis tegumentum siue pileos lintea fascia, eaque rubri

bri coloris, circundare: vndè factum est, vt ij omnes qui nouum hoc doctrinæ genus sequuntur, Cuselbasæ à rubro pileorum colore, toto Oriente vocētur. Interim Ismael quoquè paternos nouæ superstitionis complexus ritus, cùm iam adolesceret, & sermone, vultûs elegantia, egregiaq; tum sapientia tum animi magnitudine om̃ibus admirabilis videretur, maximum nomen & ingentes vires sibi conciliauit, non ex vulgo duntaxat, sed permultis etiá nobilibus ac opulentis: cumq; etiamnùm impubes esset, diuitias, honores & imperium, licèt ea contemnere videretur, assecutus est: tanta in eo cernebatur morum integritas. Additum quoquè illi est cognomentum Sophus, quod à vetere Magorũ memoria sumptum videtur, qui olìm apud Persas ipsis etiàm regibus imperâsse feruntur. Deindè verò Iacuppo Persarum rege veneficæ vxoris fraude sublato, cogitauit repetere paternos agros & ditioñé, q̃ ex matris dote ipsi obtigerat. Itaq; aliquot suæ sectæ hominibus, cum Pyrchalis reguli coniunctis auxilijs, Armeniam ingressus, non tam viribus q̃ præclara existimatione & beneuolentia breuì paternam ditionẽ recuperauit. Mox auctis copijs eorum, qui nouũ dogma sequebantur, Sumachiam vrbem in finibus Mediæ sitá, vi cepit & hostilitèr diripuit. Illud audax facinus ad priorẽ nominis eius existimationẽ permultùm adiecit, factusq; ex eius vrbis præda locupletior, exercitum magna ex parte inermem egregiè instruxit. Iam verò Persici regni captus desiderio, Taurisium sibi petendum statuit.

Cuselbasæ qui dicti.

Iacuppus Persarũ rex perit veneno.

Sumachia vrbs.

Ea vrbs Persarum regia est, non solùm Armeniæ superioris, in qua sita est, verùm etiàm totius Orientis numero hominum atque opibus celeberrima, olìm Terua dicta, distans à Caspij maris littore expediti equitis itinere dierum quatuor, haud procùl ab emporio Derbento, vbì portæ ferreæ Scy-

Taurisium Persarum regia.

Scythas ab angustijs, q̃ sunt inter montes & mare, excludunt. Ità ergò Sophus Ismaël amplissimum Persarum Imperium inuasit, & simul noua Mahometanæ stultitiæ superstitio longè lateque diuulgata est anno salutis 1499. quo Italia Gallorum aduétu maximas adijt clades, & Veneti ad Protum insulam cum Turcis infelicitèr dimicârunt. Vbì autem Ismaël ad Taurisium properauit, erat illic Aluantes Iacuppi filius, qui fratrem suum Moratchamũ prælio victum, ex Persarũ finibus expulerat, & primores aliquot Moratchami studiosos trucidârat. Ea res & illi magnã inuidiam conflauit, & Ismaëli eius amplissimæ vrbis potiundę facilimam viam patefecit. Nam simul vt ad vrbem cum exercitu appulit, portas illi ciues vltrò aperuerunt, Aluáte in fugam sese conijciente, quòd longè imparem se sentiret Ismaëlis copijs, nullo pręsertìm ciuium fultus præsidio, de quorum fide non immeritò nihil sibi admodùm polliceretur. Eos autem Ismaël, proposita omnibus incolumitate, in suam religionem & fidẽ facilè adegit. Vrbem autem ingressus, Iacuppi regis auunculi sui sepulcrum eximij operis euertit: ossibusque disiectis, omnem eius memoriam prorsùs aboleuit, vt paternam cædem vlcisceretur. Interìm certus ad eum perfertur rumor, Aluantem conciliato sibi fratre Moratchamo, cum maximo equitum & peditum exercitu aduẽtare. Eo nũcio nihil territus Ismaël, suos incredibili celeritate ducit hostibus obuiàm, imparatumq; Aluátem mira felicitate oppressit, ipso Aluáte, cùm acriùs pugnaret, obtrũcato. Eo cæso, equites cataphracti & sagittarij cęterique postremi agminis milites, fuga dilapsi sunt. *Aluantes ab Ismaële caditur.*

Aliquot auté diebus eo in loco à labore recreatis militibus, deindè Scyras vrbem cum exercitu profectus est. Iam enim finitimi populi in illius se potestate fore dictitabát. Ab ea ciuitate maximis hono-

 ribus

ribus affectus, sæpè ad populum concionabatur de noua religione suscipienda, additis etiàm minis, si quis intra diem tricesimũ pristinos ritus neutiquàm repudiâsset. Quamobrèm omnes ferè in illius sententiam breuì concessâre. Est autem Scyras vrbs opulentissima atq; clarissima, ex cuius diuitijs militi persoluit stipendium, omnesq; copias suas militaritèr instruxit & egregiè ornauit. Erant tum illic officinæ frequentes, omnis generis armorum plenissimæ: quę sanè mirabili ingenio artifices ex ferro chalybeq; recoctis, & ex herbarum succis addita insigni temperatura, longè elegantiùs, quàm apud nos id fiat, fabricare consueuerunt: nec galeas tantùm, thoraces & ocreas, sèd equorum etiàm perpetua ex tenuissimis laminis tegumenta. Post Scyras vrbem facilè quoq; Sapha, quę Susa olìm fuisse putatur, & Sulthania, vbì admirabiles cernuntur ingẽtium ędificiorum reliquiæ, in eius fidem concessit. Indè Mesopotamiam magno populorum studio in deditionem accepit, Moratchamo Iacuppi filio & Aluantis fratre, in Arabiam cum vxoribus ac liberis omniq́ue supellectile aufugiente. Indè ab Assyria in Mediam transcendit: regressusq́ue in Armeniam, Albanis, Iberis & Scythis, qui vlteriorem Caspij maris oram tenent, bellũ fecit, quòd solita tributa iam quadriennio minimè persoluissent.

Scyras insignis vrbs describitur.

Sapha, olim Susa,

Dum hæc Ismael Sophus prosperrimis rerum successibus in Persidis Imperio gerit, Techellis Cuselbas, cuius paulò suprà meminimus, Armeniam & minoris Asię partem non minimam noua religione compleuit, multisq́ue eius sectæ hominibus arma capessere iussis, Turcarum ditiones audactèr inuasit. Iam enim passìm cernebantur homines nouę superstitionis cupidi, (vt est mortàlium genus nõ sua natura, quæ à Deo benè condita est, sed deprauato animi iudicio in res nouas, quanlibèt alioquì pnici-

Techellis prosperi successus.

ci-

tiosas, auidū) qui pro symbolo rubris pileis vterentur. Cùm autem non omninò suppeterent sumptus bello gerendo necessarij, eorum facultates suis diripiendas permisit, qui nollent nouum dogma complecti. Indè è Cappadociç finibus in Lycaoniæ vberem regionem profecti sunt, vbì diù sese aluerunt, freti eius loci copijs. Multi autem eius regionis accolæ cum rebus suis Iconium perfugerunt. Proponebat Techellis præmia omnibus, qui ad ipsius religionem accederent, & dira minabatur refráctarijs: quo factum est, vt plurimi illi se adiungerét. Iam autem Turcæ rei indignitate permoti, ad arma se parabant, & eccè opportunè ab Ismaële equites missi superuenère, qui etiàm Techellim iám anteà per legatos hortatus erat, vt nouæ propagandæ doctrinæ omnem nauaret operam, vi etiàm adhibita, suamq; illi; opem & auxilia pollicitus fuerat. Faciebat hæc Ismaël odio in Turcam Baiazetem, cuius oppugnandi iam animo cōsilium volutabat. Misit etiàm legatos Venetias, petens àb illis inter alia artifices, qui ænea tormenta conflarent. Veneti eos legatos humanitèr exceperunt, sed omnibus eius votis, ꝙ cum Baiazete quinquennij inducias pacti essent, satisfacere non potuerunt: quanquàm præter hoc etiàm bellis grauibus impliciti tenerentur. Legatos autem muneribus affectos, honorificè à se dimiserunt: sed vbì Baiazetes comperit, eos per Syriá in Persidem reuertisse, grauitèr apud Aegypti Sulthanum ea de re questus est: vndè accidit, vt mercatores Veneti, qui Tripoli, Alepi, Beryti atque Alexándriç agebant, à Campsone in catenas cōiecti, vix post annū, multas à sęuissimis Mamaluchis perpessi contumelias, vitá & liber tatē impetrârint. Techellis verò auxilijs Ismaëlis fretus, Orcanam & Mahometem Baiazetis nepotes cum exercitu ipsi occurrentes, egregiè profligauit: nec ab Iconij nobilissimæ

Ismael Sophus mittit legatos Venetias.

Veneti ab Aegypti Sulthano malè accipiūtur.

Iconium.

vrbis oppugnatione abstinuisset, si tormenta bellica fuissent ad manũ. Multos verò ijs in locis in suã traduxit sectam. Indè per Galatiam in Bithyniam infesto agmine contendens, Bellerbechum, id est, totius Asiatici equitatùs magistrũ, opportuna circunuentum celeritate fortissimè debellauit, multis ex eius exercitu fusis, reliquis in fugam coniectis. Mox Cutheiam vrbẽ summa vi & incredibili suorum ardore ac impetu expugnauit, magna Turcarũ strage edita, & ipso quoquè cum vxoribus capto Bellerbecho, qui ex fuga eò se contulerat, & diù fortissimè propugnando vrbẽ defenderat. Ea vrbs in Asia minori medium ferè locum obtinet, Anatoliæque magistri equitum, quem Bellerbechum vocant, sedes est, sicut in Europa alterius Bellerbechi Sophia Mœsiæ vrbs. Eius oppidi spolijs ornato & instructo exercitu, iam Prusiã Bithyniæ caput oppugnare instituerat. verùm Baiazetes ingẽtes ex Europa copias, duce Halybassa Macedone, in Asiam misit, quorum aduentum Techellis sibi minimè expectãdum ratus, è Ponto excessit, collecta preciosiore præda. Eũ Halybassa magnis itineribus insequitur, & post dies aliquot in planis Galatiæ locis è nouissimo agmine fessos aliquot cepit & interfecit. Tum verò Techellis Bellerbechum, quem vinctum trahebat, media in via palo infixit. Eius clarissimi apud Turcas viri horrendo interitu licèt Halybassa permoueretur, non tamen destitit celerrimè abeuntes persequi. Cùm aũt nulla cõtentiõe eos posset assequi, relictis peditibus, octo millia equitũ intentissimo cursu vnà secùm iubet fugiẽtium vestigijs insistere. Tandèm ad Olygam montẽ vbì ventũ est, nouissimum agmen acri prælio perturbare cœpit. At Techellis non se deserit, licèt suos multo itineris labore penè exanimatos nõ ignoraret: acieq; egregiè instructa, Turcarum impetus fortitèr sustinet.

Cutheia capitur à Techelle.

net. Verùm à sclopetarijs equitibus permulti è Techellis copijs fusi sunt, ac nihilo minùs Techellis redintegrata acie ex optimè armatis, eaq; à nouissimo agmine in frontem ducta, suos in tutiora loca fortitèr pugnando sese iussit recipere. Id conspicatus Halybassa, cùm semèl atque iterùm per medios hostes cùm globo equitum perrumpere non dubitaret, interceptus à Techellinis interficit. Eius cæde pterriti Turcæ, primò remissiùs agere, mox fuga sibi consulere. Techellis cum suis primò ad Tasciam se recipit, quò Iunusbassa quoquè cum quadraginta Turcarum equitum & peditum millibus peruenit, multisq; illic leuibus prælijs certatum est, donèc Techellis se tantis copijs imparem cernens, superatis clàm montibus, in minorem Armeniam descendit. Post eius inopinatum discessum Iunusbassa per omnē Asiam minorē diligentissimè perscrutatur Persicæ religionis cultores, inuentosque omnibus tormētis excruciatos interficit: qui verò bello non interfuissent, ijs frontē inussit, omnesq; in Europam secùm traduxit. Techellis porrò ad Ismaelem in finibus Scytharum bellum gerentem confugit. Ità in illa quoquè impurissima & dementissima Mahometis superstitiōe, maximo Christianæ Reip. cōmodo, hac tempestate exitiales extitēre dissensiones, & odia ac simultates inexpiabiles, dum alij Homarim, alij Halyn Mahometis interpretes & discipulos sequi mālūt. Et nisì ea rerum perturbatio apud Mahometanos incidisset, Baiazetes Turcarum rex Venetis & Hungaris admodùm sæuus & atrox hostis incubuisset. Verùm præpotens Deus etsi hominum flagitijs iurè irascitur, non tamen iustas sempèr reposcit pœnas, sed iudicij austeritatem ineffabilis misericordiæ clementia temperat, vt sit locus veniæ omnibus volētibus redire ad sanitatem. Dum ergò sic Mahometani nouæ religi-

Halybaßa interficitur.

Turcæ sæuiunt in Persicæ religionis cultores.

onis prætextu atrocissimè inter se digladiãtur, Baiazetes propẽsiori animo cum Venetis pacem fecit, atque ab Europa sæui pectoris immanitatem reuocans, in Asiam totus incubuit, vt à Persis illatas iniurias egregiè vlcisceretur.

Alberici Vespucij nauigatio.

ANno 1501. die 10. Maij, Albericus Vespucius à potẽtissimo Lusitaniæ rege missus est exploratũ nouas regiones. Itaq; tribus Lusitani vecti liburnicis, ad Aethiopiæ promontorium, quod iam Caput viridè vocant, appulerunt: indè soluẽtes, & versùs polum antarcticum longissima nauigatiõe cursum tenentes, venerunt ad insulam quandam, multis horrendis in itinere iactati tẽpestatibus, vbì mẽse Iunio hyems est, & paria diei noctisq; spatia. Tandem 17. Augusti ad terram quandam peruenerunt, cuius incolæ beluas immanitate vincerent. Regio ipsa amœnitatis & elegantiæ permultùm habere videbatur, sitaque est extra lineam æquinoctialẽ versùs Austrum quinq; gradibus. Cernebantur autem in montis cuiusdã vertice homines nudi, sed qui ad Lusitanos, licèt multùm amantèr inuitati, descendere non auderent. Attamen paulò pòst altera luce, sumpta fidutia, fumos & ignes passìm excitãrũt, vt Lusitanos è nauibus ad se elicerẽt Egressis verò Lusitanis non se volebãt propiùs adiungere, sed vt lõgiùs in terrã progrederentur, eos inuitãrũt. Quod cùm periculosum videretur, duo audaciores multis precibus à nauium prefecto tandèm copiã impetrârunt in insulã penitiùs intrandi, sed ea cõditione, vt post quintũ diem ad naues redirẽt. Interìm octiduũ Lusitanis expectantibus, illi nusquàm cõspiciebantur, sed in dies alij atq; alij ex ea insula ad littus frequentes accedebant, non tamen cũ Lusitanis colloquia miscere voluerũt. Septima die Lusitani in terram egressi, vident viros secum vxores suas adduxisse,

Hyems mẽse Iunio.

xisse, quas etiàm Lusitanos colloquendi causa propiùs adire iusserunt. Verùm fœminis trepidátibus, iuuené validum Lusitani ad eas mittunt, & vt nihil mali suspicarentur, ipsi in naues se recipiunt. Vbì ad eas iuuenis venit, circunstant illũ admirabundę oés, contrectantq; curiosiùs: atq; eccè interìm de môte sęuissima descendit mulier, vallum pręlongũ manu gestans. Quę cùm ad locum, vbì iuuenis erat, peruenisset, valido ictu incautum prosternit & occídit, eumq; mox reliquę fœminæ per pedes in montem pertrahunt. At viri barbari è monte decurrũt impetu ad littus, & iacula ex arcubus certatìm in naues vibrant. Lusitani verò displosis quatuor tormentis, repentè eos in fugam nimio terrore correptos cópellunt. Porrò crudelissimæ mulieres, inspectantibus Lusitanis, iuuenem cæsum in frusta secant, ad ignem torrent, & assum immanitèr deuorant. Viri autem signis quibusdam ostendebánt, eum in modum alios duos Lusitanos se quoq; deuorâsse. Acritèr ea res stimulabat Lusitanorum animos, & libentèr eam fuissent vlti iniuriam, sed pręfectus nó permisit, hauddubiè peiora veritus, si pauci cum multis congrederentur. Indè ergò abeuntes, longiùs nauigârunt, & multa admiratione digna longissimis illis itineribus conspexerunt: iamq; stellarũ, quę circa polum antarcticũ sunt, conspectu fruebantur, q̃ multò & plures & illustriores sunt, quàm poli arctici. Deniquè tam diù nauigârunt, quòd polus antarcticus iam ipsis supra horizontem illum quinquaginta duobus gradibus fuerit eleuatus, & neq; minoris neq; maioris vrsæ stellæ sub adspectum caderent. Et noctes quidem Aprilis septima die, sole circa arietis extrema versante, quindecim horarũ fuisse compertæ sunt, hyemsq; ea loca obtinuit. Longũ esset omnia narrando prosequi, q̃ multiplici nauigatione tum Vespucij, tum aliorum in illis incognitis

Barbari Lusitanum iuuenem torrent ad ignẽ & comedũt

In Aprili noctes septẽdecim horarum.

 gnitis

gnitis noſtro orbi regionibus explorata ſunt: ſed hoc nomine præcipuè laudes & grates agendę ſunt præpotenti DEO, vt iam antè dixi, ꝙ innumerę gentes dæmonum cultrices, opera Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, intra non multos annos ad Chriſti religionem traductæ, iam viuum & verum colunt DEŪ, relictis tèr execrandis dæmonum ſimulacris, quibus miſeri ab omni vera luce prorsùs alieni, hactenùs diuinos impenderant cultus & honores.

Medera insula. Inter Hiſpaniam & Canarias inſulas inuenta eſt à Luſitanis Medera inſula, ſylueſtris illa quidem & prorsùs inculta, ſed ſoli fertiliſſimi. Quod vbì Luſitani aduerterunt, vt apta eſſet ſementi & habitatîoni, ſyluas denſiſſimas multo igni concremârunt, qui interdùm adeò graſſatus eſt, vt pleriq; vix flammas euadere potuerint. Habitatur iam frequens à Luſitanis, qui extructis ædibus cultiſſimá eam reddiderunt. Eſt fontibus irrigua, & amnibus multis conſpicua. Gignit & alit ꝑdices, colūbas ſylueſtres, pauones, apros feros, & multa alia diuerſorum generum animantia, quæ etiàm priùs quàm homines eam occuparent, ibì ſua collocârunt domicilia. Sūt ibì arbores inſignes, cedro vel cupreſſis nō abſimiles, quas ſcindūt molis ſerratilibus ad flumina collocatis, vndè multa præclara fiunt opera in varios vſus. Arborum color ruber eſt & boni odoris. Iuſſu regis Luſitaniæ plantatæ ſunt ibì cannæ ſaccarū ferentes, non ſolùm copia inſigni, ſed etiàm mira ꝑſtantia. Eſt enim eius regionis ea ferè habitudo vel qualitas, q̄ Cypri & Siciliæ. Sunt etiàm eò importatæ vites ex Creta inſula, quæ botros & magnos & multos, atque etiàm vina præclara vbertìm proferunt. Viſuntur illic botri atro colore.

Hoc anno cruces ſanguinolentę virorum ac mulierum veſtibus paſsìm in Germania inciderunt. Videntur præſignificâſſe peſtem ſæuiſſimam, quæ pro-

ximo

ximo anno secuta est. Solet plerunq; Deus pro sua bonitate eiusmodi terroribus admonere homines, vt se corrigant, & impendentem eius iram à se auertant.

Eodem anno facultas Theologica Academię Moguntinæ, imitata synodi Basileēsis decretum, itemq; Parisienses & Colonienses Theologos, omninò decreuit & statuit sentiendum, beatissimam Dei genitricem semperq; virginem Mariam, quam ex omni æternitate sibi matrem delegit filius Dei, sinè labe originalis peccati conceptam, idq; singulari quodā priuilegio. Non hìc necessè est anxiè perquirere, qd hinc scriptum reliquerint prisci illi Ecclesię Doctores, qui certè de hac virgine singulari reuerentèr & honorificè scripsère. Augustinus ipse, cuius summa est authoritas, capite xxxvj. libri de natura & gratia, ob vnigenitū Dei filium ex ea natum, nullā prorsùs de ipsa vult haberi quæstionē, cùm de peccatis agitur. An non ille sensit singulare priuilegium illi virgini cōcessum, quā non est ausus vlli peccato fateri obnoxiā? Contendāt hìc alij quantùm volent: certè qui Deū timent, non facilè ausi erunt in diuersum pertinacem ferre sententiam. Alioquì si cōmunibus illa cæterorum mortalium legibus subiecta fuit, cur non etiàm cū dolore & virginitatis iniuria peperit? Dictum est Euæ, & in ea fœminis omnibus, In dolore paries filios. At virgo Maria incredibili & prorsùs inaudito miraculo virgo concepit, non ab homine, sed de Spiritusancto, & virgo peperit, in conceptu expers concupiscentiæ, in partu, doloris. Qui ergò eam sic sibi voluit esse matrē, vt non ab homine, sed de Spiritusancto conciperet: is proculdubiò talem quoquè eam esse voluit, quæ ab omni peccato purissima, digna esset & concipere & parere ipsum filium Dei. Non enim habitabit sapiētia, vt in Sapientię libro scriptū legimus, in corpore subdito pecca- *Genes. 3.* *Sapient. 1.*

 tis.

tis. Et tamen ipsa Dei æterna sapientia nouem mensibus habitauit in huius sacratissimæ virginis castissimis visceribus. His ergò atque alijs rationibus pmota facultas Theologica Moguntinæ Vniuersitatis, grauitèr sanciuit deincèps neminem in ea Academia promoueri debere in sacra Theologia, nisì iuramento interposito priùs fidem dederit, se diuersam opinionem neque animo retenturum, neque quouis modo approbaturum. Scio non deesse hodieque, qui difficilè adduci possint, vt huic pijssimæ sententiæ subscribāt, licèt multi doctissimi viri grauissimis argumentis eam adstruxerint & confirmàrint: verùm Concilium Tridentinum sub Paulo 3. Pontifice inchoatum, & tandèm sub Pio 4. absolutum, (multis enim modis satanas eius Concilij tum inchoationem, tum prosecutionem sæpè impedire conatus est) statuit obseruandas esse de matris Dei conceptione cōstitutiones Sixti 4. qui Pontifex admodùm fauit opinioni de immaculata eiusdem sacratissimæ virginis conceptione. In eo autem Tridentino Concilio fuêre supra 280. Episcopi, & multi excellenti & incomparabili doctrina viri, adeò vt etiàm sectarij, quantunuìs laxa proposita fide publica, non tamen ausi fuerint eò accedere, eo præsertìm tempore, quo sub Pio 4. excellentissimę doctrinæ viros catholicos ibì fuisse constat. Qui ergò extra Christianæ modestiæ cancellos non vult temerè efferri, & tum sibi, tum alijs malè consulere, acquiescat in Ecclesiæ sententia, & matris DEI singulari priuilegio nihil deroget, nè, dum matri iniurius est, præpotentis filij eius iram intolerabilem in suas accersat ceruices.

Mercurius nostræ ætatis commentitius.

Eo ipso anno Italus quidam in Gallias venit, qui immodica captus animi arrogantia, Mercurium se diceret, cùm alioquì proprio nomine Iohannes vocaretur: Tyanci quoquè Apollonij, quem alij Philoso-

losophum, alij magum vocant, se sectatorem iactitaret, rerum omnium, præsertìm arcanarum, se vnũ callentissimum gloriabundus assereret, adeoq; præ se veteres philosophos atq; theologos penè omnes contemneret. Vxorem & liberos, vnaque seruos & ancillas circunduxit. Nudis pedibus cum tota familia ingrediebatur, tum ipse, tum sui omnes non nisì lineis induti, etiàm catenam ferream ad collum gestabant, instàr Tyanei Apollonij, cuius vitam scribit Philostrates, & ante hunc Damis, Apollonij ipsius peregrinationis comes. Lugduni aliquandiù moratus, & in precio habitus, Ludouico Galliarum regi se natũ ad res summas prædicabat. Porrò rex hominem miratus, doctos viros præsertìm medicæ facultatis, de hominis quam iactabat, prodigiosa scientia & inusitata rerum cognitione periculum facere iubet. Multas ergò illi quæstiones de rebus varijs mouent, & vsque ad stuporem prompta ab eo responsa referunt, præcipuè in rebus medicis, quanquàm scire non possent, vndè hæc illi suppeterent, cùm esset alioquì sinè literis. Reuersi igitur ad regém, rem omnem ordine exponunt cum multa admiratione. Idem verò Mercurius regi ensem donauit, mira arte fabrefactum, & 180. gladiolis stipatum: itemque clypeum, in quo speculum inerat affabrè elaboratum, cui nescio quid latentis energiæ inesse dictitabat. Quò verò tandèm euaserit, aut quem habuerit vitæ exitum, non satìs compertum habetur. Eiusmodi sanè iactantia & ostentatio non admodùm decent Christianum philosophum, quandò ipse quoquè ethnicus philosophus Cicero sapientissimè admonet, vt quãto maiores sumus, tanto summissiùs nos geramus, quod diuinæ literæ paulò alijs verbis, sed eadem omninò sententia, exprimunt in Ecclesiastico: Quantò magnus es, humilia te in omnibus.

Est in precio apud Galliæ regem.

Eccl 3.

Per idem tempus quidam Ioannes ab Eltz, aliquot

quot equitum & peditum turma stipatus, clara luce nullo repugnante, Budobrigam (vulgò Boppardiam vocant) regale oppidum, Ecclesiæ Treuirensi iampridèm oppignoratum inuasit, exclusisq; omnibus, qui Episcopi Treuerici partes sequerentur, castellum, telonium & æs omne occupauit, turribus præsidio è suis imposito. Hẽricus 7. Imperator, certa accepta pecunia ab Archiepiscopo Treuirensi, id oppidum pignoris loco illi tradiderat. Ab annis trecentis non raró leguntur Imperatores quidam vrbes ab Imperio alienâsse, difficultèr veró redemisse: vndè accidit, vt multa Imperij loca à principibus ciuilibus & Ecclesiasticis occupentur, vt quidam scriptum reliquêre.

Boppardia occupatur.

Boppardia quandò oppignorata Episcopo Treuirensi.

Hoc anno dira fames ob frumenti inopiam totã Sueuiam peruasit, sed eam Argentoratenses frumẽto, quod in magna copia reconditum habebant, nõ auarè quidem, vt apud plerosq; hodiè in more positum videmus, sed commodo precio distracto leuârunt. Ea hominum charitas, licèt maximè sit secundùm naturam, iuuare naturę consortem, iam rara est in terris. Nec mirum est, Argentorati magnam fuisse frumenti copiam, quandoquidem ea Alsatiæ regio præcellentis vini & multi frumẽti perquàm fertilis est, vt non indigenis duntaxàt, sed multis etiàm vicinis & exteris vinum & frumentum affatìm suppeditet: nec facilè in Rheni tractu vlla alia regio, ꝙ ad fertilitatem attinet, ei comparari possit, tametsi in latum à Rheno vsque ad montana, non nisì tria plùs minùs Germanica milliaria obtinet.

Multi illic fluuij è monte * Vosago in Rhenum prouoluuntur. Sanè non desunt qui scribant, nec ij quidem cõtemnendi authores, tota Germania nullam extare regionem, quæ omnibus prouentibus Alsatiæ comparari queat. Sunt in ea 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, arces quinquaginta,

**Vosego*

&

& villæ propè innumeræ. Verùm hæc fortaſsis non ſatìs ad inſtitutum.

Hac tempeſtate Baſilea à Maximiliani Cæſaris & Imperij obedientia ſe ſubduxit, percuſſo fœdere cũ Heluetijs, qui nullius párent Imperio. Baſileenſium defectióem imitati Schaffhuſiani, Heluetijs itidèm fœderati ſunt. Literæ huius fœderis apud Lucernéſes feruntur confectæ, & vtrinquè datæ & acceptæ. Eſt Baſilea vrbs inclyta Germaniç, quam Ammianus Marcellinus Gratiani & Valétiniani Imperatorum temporibus iam fuiſſe ſcribit. Alluitur Rheno ampliſſimo flumine, qui mediam fermè interfluit, ſed ponte conſtratus vtrinquè habet iter peruium. Eſt ager vini frumentique ferax & intra & extra vrbis mœnia. Pius Pontifex eius nominis ſecundus, Gymnaſium ampliſſimis ornatum & auctum priuilegijs illic condidit. Habet autem citra & vltra Rhenum geminam ciuitatem, alteram maiorem, alteram minorem Baſileam: eſtq; ea vrbs inprimìs inſignis & egregia, nisì quòd hac ætate colunt eius loci incolæ dogma Zuinglianum, quod Catholica Chriſti Eccleſia iam olìm in Berengario damnauit. Dolendum eſt, in fortiſſima gente tantum potuiſſe noua dogmata, quæ Germaniam magna ex parte perdiderunt, vt ſuis dicemus locis. Scaffhuſia quoquè ad Rhenum ſita, locum occupat & amœnum & cómodum atque fœcúdum. Non longè ab hac vrbe Rhenus fluuius altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorũ ruit prçceps in imum, ità vt aqua omnis in ſpumam & nebulam reſoluatur. Eſt id ſanè adſpectu horrendum. Scaffhuſiani quidem initiò ad certum tempus cum Heluetijs fœdus percuſſerunt, at poſteà id abijt in fœdus ſempiternum. In eo oppido Eberhardus comes è Sueuia opulentum conſtruxit monaſterium, quod Germanicè à nauium traiectu dictum eſt Schiffhuſen, tanquàm nauium domus, vt

Baſilea deficit ab imperio.

Baſilea vrbs deſcribitur.

Scafhuſia vrbs.

Schiffhuſen monaſteriũ.

vt quidã vetustus codex probat. Maximis illud cœnobium impendijs exædificatum fuit, multis eò allatis ingẽtibus columnis lapideis, è quibus etiamnũ 12.in templo visuntur, singulæ altæ pedes septendecim, in complexu obtinentes pedes nouem. Consecrauit autem hoc monasterium Leo Pontifex Romanus, eius nominis IX. cognatus antedicti comitis Eberhardi, anno salutis 1052. cuius quidem Pontifiçis fuit sancta & inculpata vita, & eruditio haud vulgaris, vt eius scripta testantur.

Huius anni mense Nouembri Philippus archidux Austriæ, Maximiliani Cæsaris filius, cum Iohanna coniuge sua, Ferdinãdi regis Hispaniarum filia, amicitia cum Gallis conciliata, per Franciam in Hispaniam proficiscitur, & vbiquè, præsertìm verò Parisijs, honorificentissime accipitur.

Alexander VI. scribit Ruthenis. Hoc etiàm anno Alexander Bontifex, eius nominis sextus, cùm percepisset Ruthenos & alios quosdam in Lituania Græcorum ritum complexos, cupere ad Romanæ Ecclesiæ consuetudinem & religionem se adiungere, sed interìm non deesse qui dicerent eos necessariò rebaptizari oportere, propterea quòd more Grecorum in tertia persona baptizati essent, scripsit ad illos ex decreto concilij Florentini, sub Eugenio 4. celebrati, in quo Græci atque Armeni cum Romana Ecclesia in concordiam rediêre, reuerà baptismum conferri, etiàm cùm in persona tertia sic dicitur, Baptizetur talis seruꝰ Iesu Christi in nomine Patris & Filij & Spiritussancti: quanquàm in Latina Ecclesia non debet mutari vetus verborum forma, quæ est, Ego te baptizo in nomine patris & Filij & Spiritùssancti, Amen.

Rutheni vel Mescouitæ. Et quia hoc loco in Ruthenorum mentionẽ incidimus, operæpreciũ fuerit de ea gente paulò copiosiùs agere, vt Lector eius aliquam habeat notionẽ. Obtinet ea gens amplissimas regiones, & plerũquè hodiè

hodiè vel Moſcouitæ vel Rutheni aut Ruſſi appellantur. Vtuntur autem lingua Sclauonica, qua hodiè nulla eſt ferè latior & diffuſior, quippe qua Dalmatæ, Boſnenſes, Croatæ, Iſtrij, Carni, Carniolani, Carinthij, Stirij, Mœſij, Seruij, Bulgari, alijq; Conſtantinopolim vſque, Boëmi, Luſatij, Sileſij, Morani, Poloni, Rutheni, Circaſi, Quinquemontani ad Pontum, & Vandalorum reliquiæ vltra Albim per Germaniam in Septentrionem ſparsìm habitantes vtuntur. Incertum eſt, quis initiò apud illos rerum potítus ſit, quòd characteres non habuerint, quibus res ſuas ſcripto conſignatas ad poſterorum notitiam tranſmitterent. Cœperunt autem Annales conſcribere tum primùm, cùm Michaël rex Conſtantinopolitanus literas Sclauonicas in Bulgariam miſit. Inter alios Igor quidam apud illos Imperio potítus, Olham ex Pleſcouia duxit vxorem. Is cum exercitu ſuo Heracleam & Nicomediam vſque progreſſus, ſed in fugam actus, à Malditto Dreuullianorum principe cæſus eſt, relicto infante filio Suuatoſlao, cuius mater Olha viri ſui necem grauiſſimè vlta, multis Dreuulianorum millibus interemptis, atque omnibus eorum caſtris occupatis, in Greciā profecta eſt, & illic ſacrū baptiſma percepit ſub rege Ioanne Conſtātinopolitano, anno mundi 6463. (Sic enim Annales eorum habent: ſolét autem Ruſſi non à Chriſto nato, ſed ab orbe condito numerare) Porrò nomen Olhæ, in Helenæ mutatum eſt. Atque hæc in ea gente Ruthenica fidem CHRISTI complexa eſt iuxta Annales iam dictos. Eam, poſtquàm inter viuos eſſe deſtitit, nepos ei⁹ ex filio Vuolodimerus iam baptizatus, in diuorū numerum retulit, & Iulij dies vndecimus ei ſacer dicitur. Atquì ea filium ſuum Suuatoſlaum ad baptiſmum inducere non potuit, qui poſt matrem Imperio potítus, deuicit Bulgaros, ad Danubium vſq; progreſſus. Intulit

Sclauonica lingua latiſſima.

Igor Moſcouitarū princeps.

Apud Moſcouitas quādò cœperit religio Chriſtiana.

tulit

tulit etiàm bellum Basilio & Constantino regibus Constantinopolitanis, eosq; profligauit. Cùm autẽ Græciam vastanti, reliqui Græciæ principes aurum obtulissent, contempsit, & vestes atque arma potiùs accepit. Eum anno mundi 6480. Cures Princeps Pieczenigorum ex insidijs interfecit, atq; ex cranio eius poculum fecit, cui auro circundato inscripsit, *Dum aliena sectatur, perdit sua.* Habebat autem tres filios, inter quos ditionem suam diuiserat adhuc viuens: nempe, Ieropolchum, Olegam, & Vuolodimerum. Ex ijs Ieropolchus Olegam fratrem suum occídit, sed nõ diù pòst ipse quoquè fraude cuiusdam intimi consiliarij sui in manus fratris sui Vuolodimeri traditus, interfectus est: atque ità totius Russiæ imperium ad Vuolodimerũ peruenit, qui tum multa colebat idola, multas quoquè habuit vxores, & octingentas concubinas. Cùm autem ex omnibus sectis Christiana religio illi pręcipuè arrideret, misit ad Basilium & Constantinum reges Constantinopolitanos, petens Annam sororem eorum coniugem sibi dari: quod si facerent, pollicetur se cum tota gente sua Christianum futurum, & ablata in Grecia restituturum. Contrahitur matrimonium. Vuolodimerus in Corson baptizatur, & dicitur Basilius, nuptiæque celebrantur. Acta sunt hæc annò mundi 6469. à quo tempore Russia permansit in fide Christi. Hunc Vuolodimerum, à quo Vuolodimeria inter Vuollam & Occam fluuios vrbs condita est, inter diuos tanquàm Apostolum 15. Iunij die Russi colunt. Eius successores vsque ad Georgium & Basilium nihil ferè memorabile gesserunt. Porrò Georgium & Basilium Bati rex Tartarorum, qui Christianorum ditiones horrẽdum in modum populatus est, bello superatos neci dedit, & bonã Russiæ partem, abacta præda, ferro & igni vastauit. Ex eo tempore, anno scilicet mundi 6745. vsque ad Basi-

Vuolodimerus princeps Moscouitarum.

Russia fit Christiana.

Bati rex Tartarorũ.

filium, qui ante paucos annos Ruthenis imperauit, omnes ferè Rußi principes tributum Tartaris persoluerunt. Cùm autem Bati rex Tartarorum, euastatis Christianorum ditionibus, magno tota Europa terrore relicto, cum suis in Scythiam reuertisset, Innocentius eius nominis 4. Romanus pontifex, ex concilio Lugdunensi aliquammultos religiosos viros anno salutis 1246. lõgißimo itinere misit ad Tartarorum Imperatorem, qui eum hortarentur vnum viuum & verum Deum, & eius vnicum filium mundi seruatorem Iesum Christũ colere, & à Christianorum fundendo sanguine animum reuocare. Vbi Tartarus Põtificis preces audiuit, pollicitus est se quinquennij spatio Christianorum ditiones minimè vexaturum. Verùm vbi pontificis legati discesserant, Saracenorum legati adsunt: hortantur Tartaros, vt Mahometis sectam, tãquàm plausibiliorem & voluptariam, potiùs complectantur, quàm Christianorũ religionem ociosam. Placuit verò eorũ oratio Tartaris, & inprimìs ipsi Bati Imperatori, & ità illi tunc impurissimam Mahometis superstitionem receperunt, quam hodieq; retinent. Sed vt ad Ruthenos reuertamur, postquàm Bati Tartarus Rußiã sibi fecit tributariam, multis annis magna apud Ruthenos Tartarorum fuit authoritas, qua etiàm freti Rutheni principes plerunq; obtinebant principatus, aut alios etiàm cõsanguineos profligabãt, & multa fuit rerum apud Ruthenos confusio, dum alij alios superare contendunt, donèc ventum est ad Iohannem Basilium, qui fuit Basilij cæci (orbatus enim luminibus fuit iussu Demetrij cuiusdã principis Moscouitarum) filius. Is autem Iohannes Basilius fortunatissimus fuit. Nãm & magnum ducatum Tuuereñ occupauit, & Nouogardiam magnam (quæ est vrbs amplissima, in circuitu obtinens, vt quidam scribũt, septẽ milliaria Germanica) cepit, vndè supra trecẽtos

Innocentius Pontifex 4. mittit legatos ad Tartaros.

Tartari fiũt Mahometani.

Rußia tributa pendit Tartaris.

Nouogardia

currus auro,argento & vnionibus onuſtos,Moſco-uiam abſportauit anno Domini plùs minùs 1479. Feruntur in ea vrbe eſſe ſeptem monaſteria ordinis D.Baſilij Magni,in quibus ingens eſt copia monachorum:innumera quoquè ſacrarum ædium multitudo illic eſſe legitur. In ſolſtitio æſtiuali habet vrbs eadem longiſſimum diem pluſquàm octodecim horarum. Dictus Iohannes Baſilius,ſeptem perpetuos annos graui eam obſidione preſſit,ac tandèm in poteſtatem ac miſerrimam ſeruitutem redacta, Archiepiſcopum & ditiores ac potentiores quoſq; Moſcouiam tranſtulit,atq; è ſuis ſubditis in illorũ poſſeſſiones ceu nouas colonias remiſit. Ex ijs aũt poſſeſſionibus præter cõmunes reditus,maximũ quotannis vectigal in eius fiſcum infertur. Porrò in Archiepiſcopi locum quendã inſtituit epiſcopum, cui exiguam eius Archiepiſcopatûs prouentuum portionem attribuit. Poſtquàm autẽ Moſcouitę eò tranſlati ſunt,vnà etiàm ſuos errores eò inuexerũt. Habuit verò iſte Iohannes Baſilius ex Sophia Emanuelis regis Conſtantinopolitani filia Helenam filiam, q̃ nupſit Alexandro Lituaniæ magno Duci,eidemq́; poſteà regi Poloniæ declarato. Sperabantur hæ nuptiæ vtriuſq; partis diſſenſiones & acerbitates om̃es è medio ſublaturę: ſed cùm Polonus negligentiùs prę́ſtaret quiddam,quod ſe facturum receperat, Iohannes Baſilius bellum ei facit, & prę́lio commiſſo victor euadit,capto Conſtantino regis Poloni duce egregio cum pleriſque nobilibus, multiſq́; occupatis arcibus & prouincijs ditionis Lituanicæ. Porrò Conſtantinus oblata occaſione è Moſcouia ad Alexandrum profugit, licèt à Moſcouita libertate donatus eſſet ea conditione,vt relicto Alexandro, ipſi ſeruiret. Idem aũt Conſtãtinus poſteà magnã dedit Moſcouitarũ ſtragẽ,vt ſuo loco diceť. Quanuìs aũt huiꝰ Ioãnis Baſilij magna fuerit potentia, magnęq́;

opes

opes,tñ Tartaris parére cogebatur,adeò vt legatis Tartarorũ extra vrbem obuiàm procederet,eosque sedentes ipse stans audiret. Tandèm illo mortuo, successorẽ habuit Basilium Iohannis,qui intra paucos adhuc annos Moscouitico fruitus est imperio. Is apud se captiuum tenuit Demetriũ,fratris sui Iohannis filium,quem auus Ioannes Basilius, mortuo ipsius Demetrij patre Iohãne,totius Russiæ monarcham designârat. Mortuo deindè hoc quoquè Demetrio, Basilius imperat, & non modò quæ à patre illi relicta erant,cõseruauit, verùm etiàm multas ꝓuincias nõ tam bello quàm industria quadã suo imperio adiecit. Nanq; & Plescouiam & insignẽ principatum Smoleczko,qui centum ampliùs annis Lituanis paruerat, sibi subdidit, sicut infrà dicetur. At tamẽ in bello plerunq; infelix fuit, ac nihilò minùs à suis felicissimꝰ pręedicabatur. Imperio in suos vtebatur duro & vix tolerabili, adeò vt ne fratribus q̃dem suis germanis,nec vlli principi castra vel munitiones permitteret: Omnes illi suis sumptibus,siue in aula,siue in bello,siue in legationibus eorũ vellet opera vti,seruire cogebantur: Quibusdam tamen grauiora munia obeuntibus pręfecturas aut villas, aut prędia attribuit plerunq; in sesquiannum,de q̃bus tamen certos census ipsi Principi persoluerent: eo spatio elapso,totum sexẽnium gratis seruire cõpellebantur. Voluit quandoquè ad Maximilianum Cęsarem legatum mittere quendam ex intimis secretarijs suis:sed cùm is viaticum sibi deesse diceret, in perpetuos carceres coniectus, tandèm perijt miserrimè,omniaque eius bona Princeps sibi vendicauit,fratribus ac hæredibus eius ne teruncio quidem relicto. Quicquid legati ipsis donatum reportarẽt, quod alicuius esset precij, id ferè sibi dari volebat. Miserat quandoquè legatos ad Carolum V. Imper. qui illis graues torques aureos,& Hispanicam aure-

Moscouitæ parent Tartaris.

Basilius Iohannis dux quàm duro presserit iugo Moscouitas.

am monetam dono dedit: quin & Ferdinandus Caroli frater, argenteis poculis, aureis & argēteis pannis, itemq; Germanica aurea moneta eos donauit. At vbi domū rediêre, mox princeps Basilius & torques & pocula & maiorem Hispanicorum aureorū partem ad se rapuit. Authoritate in clericos & laicos tam immodica abutebatur, vt liberrimè de omnium vita & facultatibus statuerit, nec quisquam ei ausus fuerit resistere: immò persuasum habebant, eius voluntatem non aliam esse, quàm ipsius Dei: vocabantque eum Clauigerum & Cubicularium Dei. Ea immanitate gens ipsa effera & crudelis efficiebatur, quanquā incertū est, vtrùm ipsius gentis immanitas & duritia eiusmodi tyrānidem mereatur, an hac tyrannide tam immanis & crudelis fiat. Regium titulum iste Basilius primus vsurpauit, cùm alij ante eū magni duces dicti sint, tametsi pater eius Dominum totius Russiæ se scripsit. Quin etiàm ab omnibus Imperator appellatus est, quod errore factū, dubiū non est. Cùm autem scriberet regi Poloniæ, omisso regis titulo, magnum Ducem se vocauit. Nam neuter horum, alterius literas nouo titulo auctas recipere dignabatur. Duxit idem Basilius primò vxorem Salomeam, cuiusdam nobilis sui filiam: sed cùm viginti & eo ampliùs annis ex ea proles non suscepisset, eam anno Christi 1526. valdè quidem repugnantem, in monasterium intrusit, & cuiusdam ducis filiam Helenam sibi copulauit, ex qua suscepit filium Iohannem anno 1528. qui rerū apud Moscouitas potitus est, patre mortuo, & matre veneno sublata nescio cuius vel iussu vel opera. Quòd ad religionem attinet, colunt Moscouitæ siue Rutheni Christum, sed more Græcorum. Græci verò sæpè à Romanæ ecclesiæ obedientia recesserunt, & identidèm ad pacem & concordiā se receperunt. Episcopi Constantinopolitani, quòd in amplissima vrbe & quæ

Durissima seruitus Moscouitarum.

Rex apud Moscouitas quis primus dictus.

Moscouitæ ritus Græcorum sequuntur.

Episcoporū Constanti-

quæ noua Roma diceretur, sedem obtinerent, magnoperè in eam curam incubuerunt, vt proximam à Romanis pontificibus vel etiã parem obtinerent authoritatem. In prima illa Constantinopolitana synodo, quæ est vna ex quatuor primarijs, videmus Canonem, quo tribuitur proximus à Romano pontifice locus Constantinopolitano episcopo: Sed q̃ ille Canon non sit receptus, vel vnius Leonis primi Pontificis Romani, quem longè ante mille centum annos præcellenti doctrina & eximia vitæ sanctimonia præditum fuisse negare nemo potest, scripta satis declarant. Nam cùm in Chalcedonensi amplissima synodo Anatolius Constantinopolis Antistes à Patribus callidè impetrâsset, vt proximam à Romano presule Constantinopolitanus dignitatem obtineret, vbì id Leo Pontifex resciuit, modis omnibus se opposuit, effecitq; vt Anatolij callida consilia prorsùs irrita fierent, neq; ratũ haberetur, quod ille non rectè atq; ordine impetrâsset. Et certè Leo Pontifex affirmare videtur, primæ synodi Constantinopolitanę Canonem antè dictum, nunquã ad Romanę sedis notitiam venisse. Sic enim scribit ad Anatolium Epistola 53. Persuasioni tuæ in nullo penitùs suffragatur quorundam Episcoporum ante sexaginta, vt iactas, annos (nam non multo plus temporis inter Constantinopolitanam & Chalcedonensem Synodos fluxit) facta subscriptio, nunquamq; à p̃decessoribus tuis ad Apostolicæ sedis transmissa notitiam, cui ab initio sui caducę dudumq; collapsę, sera nunc & inutilia subijcere fomenta voluisti, eliciendo à fratribus speciem consensionis, quam tibi in suam iniuriam verecundia fatigata præberet. Cur autem sanctissimus pontifex vsqueadeò se opposuerit Anatolio illicita appetenti, ipse eadem Epistola indicat his verbis: Potes euidentèr agnoscere me dilectioni tuę beneuolo animo contraire, vt saniore consilio ab

nopolis arrogantia.

vniuersalis te Ecclesię perturbatione cōtineas. Nolebat enim optimus pontifex quicquā derogari priuilegijs Alexandrinæ & Antiochenę Ecclesiæ, in Nicena synodo illi attributis. Fuit deindè temporibus illius longè sanctissimi pontificis Gregorij primi, Iohannes quīdam Constātinopolitanus Episcopus, qui se nō dubitauit œcumenicum siue vniuersalem patriarcham vocare, quem titulum eius vrbis Episcopi magno Ecclesiæ scandalo post eum sibi vendicârunt. Sed eorum superbia & contumacia tandem Turcico iugo egregiè compressa est. Eius Iohannis episcopi intolerandam arrogantiam acritèr scriptis castigauit Gregorius I. Romanus pontif. integerrimus: at parùm ea res profuit, Græcis in sua sententia permanentibus. Itaq; Græci in quibusdam à Romana Ecclesia dissenserunt, sed non impunè. Eorum ritùm Moscouitæ secuti, cum Romana Ecclesia non vbiq; cōsentiunt: quanquàm fertur patriarcha Cōstantinopolitanus ab huius principis, qui iam Moscouitis imperat, (si tamen nō fallor) patre rogatus misisse monachum quendam, qui omnes libros, Canones & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Cumque multos ille aduertisset errores, aiunt dixisse principi, eum planè schismaticum esse, qui Romanum aut Græcum non sequatur ritum: sed paulopòst, licèt alioquì principi charus esset, sublatum è medio. Idem quoquè alteri cuidam Græco mercatori, similitèr dicēti, accidisse.

Moscouitæ sibi tribuūt veram religionem.

Sanè iactant illi se solos probè Christianos esse, nos verò damnant tanquàm desertores primitiuæ Ecclesiæ & veterum sanctarum cōstitutionum: Luteranos autē & reliquos horum temporum sectarios, prorsùs execrantur. In annalibus eorum scriptum habetur, D. Andream apostolum ex Græcia ad Borysthenem fluuium perlatum, ad montes vbì nunc Chionia est, nauigâsse, & terræ Russiæ benè precatū esse, homi-

De Andrea Apostolo quid habe-

hominesq; baptizâsse: Indè rursùs ad mare vsq; Germanicum processisse, atq; per illud Romã nauigâsse: ad extremum in Poloponneso ab Ago Antipatro crucifixum fuisse. Sed hæc quàm sint vera, ipsi viderint. Certè Andreas apostolus non eos docuit errare. Archiepiscopi & Episcopi omnes totius Russiæ, carnibus perpetuò abstinẽt. Præfecti monasteriorũ, quos Priores vocant, in Moscouia plurimi sunt, sed omnes arbitrio principis eliguntur: Sacerdotes seculares habent vxores: ijs mortuis, nõ licet eis sacra obire vel sacrificare, nisi fortè monasterium ingressi, iuxta regulam viuant. Si quis etiàm laicus vxore mortua velit aliam ducere, permittunt id quidem, sed vix legitimum matrimonium esse putant: tertias nuptias sinè graui causa nõ permittũt: quartas omninò damnant. Admittunt diuortium, & dant libellũ repudij: verùm id maximè celãt, cùm id religioni & statutis aduersum esse sciant. Si sacerdos ad secundas sese nuptias transferat, nihil habet cum clero commercij. Obseruandum hoc loco est, apud Moscouitas, sacerdotes nõ accedere ad secũdas nuptias. Hoc idem vsq; in præsens etiàm Gręci seruant. Vndè apparet improbitas & impudentia hęreticorum nostri temporis, qui asserere non verẽtur, apud Gręcos licere sacerdotibus vel deciès aliã post aliã vxorẽ ducere. Sic enim scribit Philippus Melanchthon in libello quodam, in quo inter cætera etiàm sacerdotũ cõiugium defendit: Sed manet, inquit, adhuc hodiè mos ille in Gręcanica ecclesia, vt sacerdotes nubãt: & non solùm mariti eligantur ad sacerdotiũ, nec vt nubant semèl tantùm, sed quotiès voluërint, etiàm deciès, si ità tulerit res. Hoc quidẽ, sicut & alia multa, impudentissimè ille Melanchthon mentitur, sicut potest grauissimis testimonijs doceri. Et certè quos talium facinorum non pudet, eos nemo absq; summo periculo vlla in re duces sequi possit. Verùm ad

ant Annales Russorũ.

Sacerdos bigamus à clero excluditur apud Moscouitas.

rem. Sacerdotum ſunt tenues prouentus & oblationes. Veſtitum propè eundem cum laicis habet, dempto capitis tegmine. Et cur differant habitu, qui nõ differunt matrimonio? Vt populus, ſic ſacerdos. Monaſteria habent leges ſeueriſſimas, ſed quę paulatìm eneruatæ, multùm refrixerint. Carne perpetuò abſtinent. Veſtes quotidianæ epiſcoporum eædem ferè ſunt, quæ aliorum monachorum. Perſuaſum habent, poſt ſeptimam ſynodum generalem, nulli vnquàm neque licuiſſe, neque licere Concilium œcumenicum indicere aut accedere ſub pœna anathematis, quod etiàm ſeueriſſimè obſeruant. Tempore Florentini Concilij ſub Eugenio 4. Romano Pontifice, quidam Ruſſiæ metropolita idem Concilium adijt, vbì etiàm Græci & Armeni Latinis coniuncti & cõciliati fuêre: at vbì domum redijt, rebus omnibus ſpoliatus, in carcerem coniectus eſt, vndè tamen poſteà euaſit. Pueri cùm baptiſma percipiunt, tèr in aquam, quam ad ſingulos nouam conſecrant, toti immerguntur: nam alioquì putant non ritè baptizatos: mox etiàm chriſmate in ſacra hebdomada conſecrato inunguntur. Circa Paſchatis feſtum confitentur peccata ſua cum magna cordis contritione. Confeſſarius & confitẽs in medio tẽplo ſtant erecti, ſeruantque facta confeſſione cæremonias ſingulares. Communicant ſub vtraque ſpecie, ſed ità, vt corpus ſanguini miſceant in calice, vndè ſacerdos cum cochleari portiunculam accipit, & porrigit communicanti. Communicant etiàm pueros ſeptẽnes tanquàm iam rationis compotes: qui ſi prę ęgritudine corpus Domini ſumere nequeant, guttam ex calice eis inſtillant, vna ſpecie contenti. Non conficiunt Sacramentum, niſì dum ſacrificant. Prò ægrotis conſecrant Euchariſtiam in die Cœnæ Domini, ſeruantque toto anno. Vndè conſtat, ægrotis illos non niſì vnam ſpeciem præbere. In hoc autem

Baptiſmus Moſcouitarum qualis.

Confeßio apud Moſcouitas vt fiat

Euchariſtia apud Moſcouitas.

Euchariſtiã toto anno aſſeruant Moſcouitæ.

autem plurimùm repræhendendi videntur, quòd panē nondùm consecratū, per Ecclesiam circunferunt, & conceptis verbis adorāt. Festos dies solenniores colunt: alijs minùs solennibus ciues & mechanici diuinis intersunt: quibus peractis, redeunt ad laborem: sed qui præstantiores sunt, compotationibus & cultu corporis festa venerantur. Festum Trinitatis die secunda Pentecostes, festum omnium Sanctorū die octaua Pentecostes celebrant. Purgatoriū non credunt, sed putant bonos & malos vsq; ad diem iudicij vltimam expectare sententiam, nec ante illud tempus malos torqueri. At nihilominùs pro defunctis funebre sacrum faciunt, quòd arbitrentur tolerabiliorem posse locum ijs impetrari, vbì iudicium extremum expectent. Adsperguntur aqua benedicta, sed non nisì à sacerdote. Colunt sanctos, & inprimìs D. Nicolaum, cuius etiàm recētia apud illos miracula referuntur. In Quadragesima totas septem ieiunant hebdomadas: in prima tamen vtuntur lactarijs, reliquis sex etiàm à piscibus abstinent. Sunt qui Dominicis & sabbati diebus tātùm edant, alijs nullum penitùs cibum capiant. Seruant etiàm ieiuniū Petri ab octaua Pētecostes vsq; ad ferias Petri & Pauli. Item ieiuniū beatissimę Mariæ virginis à prima Augusti vsque ad eius Assumptionem. Ieiunāt præterea sex septimanis in Aduētu Domini, idque vocant ieiunium Philippi. quòd iuxta illorum Calēdarium, initium eius contingat festum Philippi. Nullius sancti vigiliam ieiunio venerantur, præter decollationem S. Iohannis Baptistæ, q̄ est 29. Augusti. Monachi potu acido & aqua fermento mixta in ieiunijs contenti esse coguntur. Sacerdotes aqua mulsa & cereuisia tum vti nō possunt: quāquàm nunc leges omnes & statuta diffluant ac vitientur. Extra tempus ieiunij Sabbato carnes edunt, die Mercurij carnibus abstinēt. Est apud

De Purgatorio quid Mosconitæ sentiant.

Quadragesima apud Moscouitas

Ieiuniū S. Petri.

Ieiunium diuæ Virginis.

Ieiunium Aduentûs.

Monasterium S. Trinitatis. illos præcipuum S. Trinitatis monasterium, vbi S. Sergius conditus, multis fertur clarere miraculis, eoque admirabilis fit gentium & populorum concursus, qui monasterij liberalitate aluntur. Habent Moscouitæ mulieres iam effœtas, quas proscurnicas vocant, quæ panem ad sacrificandum coquunt. Missam quoq; celebrant, sed lingua vernacula. *Mulieres Moscouitarum miserrimæ.* Mulieres apud illos miserrimæ sunt, quippe perpetuò ferè domi conclusæ, vbi nent duntaxat & fila trahunt, sed nihil ferè prætereà iuris aut negocij habent, demptis tamen pauperioribus, quæ domesticos labores obeunt & coquunt. Rarissimus in templa, rarior etiàm ad amicorum colloquia, nisi senes admodùm sint, illis permittitur accessus. Quidam Alemanus illic vxorem Ruthenam duxerat. Ea querebatur marito se ab illo non amari, propterea quod eam nunquàm verberaret. Vbi hoc ille audiuit, testatus est se illam impensè amare, nec putâsse verbera esse amoris argumenta. Itaq; durissimè eam verberauit, sensitque eius erga se amorem ex ipsis verberibus longè auctiorem euasisse. Sæpiùs ergò eam verberauit, sed tandèm etiàm ceruicem & crura illi homo crudelis præcidit. Omes Moscouitę se Principis seruos fatentur, & est genus hominum seruituti magis deditum, quàm libertati. Cuncti tunicis oblongis sinè plicis, manicis strictioribus vtuntur: Miris vtuntur cæremonijs, cùm alterius domũ ingrediuntur, sæpiùs sese inclinando, & alia quædam faciendo. Habet Princeps diuersis in locis veredarios, & certum equorum numerum, quibus equis intra triduum nonnunquàm 120. milliaria Germanica conficiunt, licèt ijdem equi parui admodùm sint, & negligentèr curentur.

Sunt in Moscouia diuersorum generum pelles nobilissimę, zebellinę, madauricę, hermelinę, aspreolorum, & aliæ nõ paucæ. Ditio tota principis Mo-

scouitæ

ſcouitę ampliſſima eſt,ità vt quidā affirment tam in latum quàm in longū obtinere eam quingēta milliaria Germanica. Vrbs Moſcouia, Ruſſiæ caput & metropolis eſt. Eiuſdem nominis Prouincia, in qua vrbs hęc ſita eſt,hyemes & frigora habet aſperrima, ità vt aqua in aërē effuſa,priùs cōgeletur,quàm terram contingat,& interdùm arborum rami, pecora & homines frigore pereant. Nonnunquàm verò etiàm nimio æſtatis ardore non mediocritèr affliguntur. Quanuis autem omnes Moſcouitæ vocentur,attamen Moſcouia prouincia neq; lata eſt, neq; ſola páret Moſcouitæ principi,ſed multæ præterea aliæ:ipſa verò in extremis circa Aſiam Europę finibus ſita eſt. Vrbs Moſcouia ampliſſima eſt,& in ipſa Principis caſtrum Italicę ſtructurę munitiſſimū, & quod vrbis cuiuſdā amplitudinē præ ſe ferat: quippe in quo pręter alia,multę ſint ædes ſacræ. Domus vrbis pleręq; omnes ligneæ ſunt, ſed caſtri propugnacula & principis palatiū ex lateribus conſtructa ſunt. Regio ſalubris eſt, adeò vt vix vnq̃ peſtis ibì graſſetur:quanq̃ interdùm aliud genus morbi,peſti non diſſimile,patiuntur. Longiſſimus illic dies eſt horarum 17. & quartalis vnius. Reliquas Moſcouitę Principis ditiones & Prouincias enarrare longum foret. ſufficiat Lectori pro comperto haberi, eum Principem eſſe potentiſſimū,& qui Germaniæ iam immineat,cuius non contemnendam partem in Liuonia ſibi vendicauit:qua de re infrà ſuo loco dicetur. Nō dubiū eſt,quin ille oblata occaſione maiora ſit attentaturus,nec id difficile admodùm, qn̄ apud nos,id eſt,in Germania, tam fœda religionis varietas animos quoq; diſcordes facit. His ferè titulis in literis ſuis vti ſolebat pater eius,qui nūc rerū apud Moſcos potítur: Magnus Dn̄s Baſilius, Dei gratia rex & Dn̄s totius Ruſſiæ,& magnus Dux Vuolodimerię,Moſcouiæ,Nouogardię,Pleſcouię,Smolenchiæ,

Moſcouia amplitudo.

Vrbs Moſcouia ampliſſima.

Caſtrū longè maximū.

lenchiæ,Tuueriæ,Iugariæ,Permiæ, Viacʒiæ,Bulgariæ,&c.Dominus & magnus dux Nouogardiæ terræ inferioris,& Czernigouiæ,Rezaniæ, Vuolotkiæ, Rischouiæ,Beloiæ,Rostouiæ, Iaroslauiæ, Bielozoriæ,Vdoriæ,Obdoriæ,Condiniæ,&c.Postquàm verò hodiè multa quoquè in Liuonia, nó finè magna Romani imperij ignominia,occupant,non dubium quin indè quoq; titulos sibi auxerint. In tota Russia multi sunt fluuij,multæq; paludes. Veteres scriptores opinati sunt,Tanaim fluuium celeberrimũ, qui Asiam ab Europa disterminat,ex Riphæis montibus oriri,sed ij mótes nusquàm extant:porrò Tanais octo ferè milliaribus Germanicis à Tulla, quæ vrbs à Moscouię oppido trigintasex milliaribus Germanicis distat,ex lacu ingenti, qui in longum & latum circiter 1500.Werst (Werst,Italicum ferè milliare est)patet,in sylua quadam ortum habet: atque ex eodem lacu aliud grande flumen Schat emergit,quod in Occidentem tendit,sicut Tanais primo rectè pergit in Orientem ad aliquot milliaria:deindè reflexo in meridiẽ cursu, paludes Mæotidis efficit.Et Tanaim quidem,quem Don vocãt, ab optimorũ pisciũ copia singulari,& quòd vtranque ripam diuersæ herbæ,radices suauissimæ, multijugę arbores ad multam amœnitatem occupent, tantaq; ijs locis ferarum sit copia,quę facilè sagittis conficiantur,vt qui illàc proficiscuntur, nõ nisì sale & igni opùs habeant,mirificè prędicant. Moscouię proxima est Lituania,quę hodiè Polonię regi páret.Vtitur proprio idiomate, & ritu Romano, tametsi eius incolę bona ex parte Rutheni sunt. Vilna est eius regionis caput.Ea verò ciuitas ampla est,sita intra colles.Sunt ibì tẽpla multa, & aliquot monasteria,in quibus excellit eximium Franciscanorum de Obseruantia cœnobium, maximis sumptibus extructũ. Hodiè in ea gente Arriana & Nesto-

Tanais vbì oriatur.

Tanais praeconia.

Lituania regis.

Vilna ciuitas.

ſtoriana hæreſis perniciosiſſimè graſſatur, & multas Eccleſias occupat. Sunt ibì hęretici, qui ſacroſanctā & omnibus modis colendam & honorandá Trinitatem, incredibili impietate vocent Cerberum tricipitem. Atque hæc & id genus alia nefanda dogmata, quæ ſub prætextu & ſpecioſo titulo verbi Dei, quod ſolum voluit Luterus, omnium horum malorum fons & origo, valere oportere, paſsìm imperitæ multitudini obtruduntur, eò certiſſimè intendunt, vt religio Chriſtiana in impuriſſimam Mahometanæ ſuperſtitionis abominationem tandèm transformetur. Nec dubium quin Turcę & barbarę nationes mirum in modum his rerum Chriſtianarū perturbationibus & exagitationibus lętentur quippe quæ illis quandoquè optatiſſimam ſint Germaniæ & vicinorum regnorum nullo negocio in duriſſimam ſeruitutem redigēdorum præbiturę occaſionē. Porrò licèt Vilnę, vtì diximus, multę ſint ędes ſacrę, & ipſe quoquè Vilnenſis Epiſcopatus Romanum agnoſcat Pontificem, tamen multò plura in eadem vrbe ſunt Ruthenorū, quàm Romanæ obedientiæ, templa. Sunt autem in Lituaniæ principatu tres Romanę obedienrię Epiſcopatus, Vilnenſis, Samogithię & Chiouienſis. Lituani mel, ceram, cinerem, picem, aſſeres fabricandis nauibus aptos, etiàm ad exteros tranſmittunt. Sale aliundè importato vtuntur. Eſt Lituania ſyluis frequens, paludibus & fluuijs abundans. Cęli inclementia fit, vt frumētum rarò matureſcat. Gens miſera eſt, & duram ſeruit ſeruitutem. Sunt qui ſcribant, etiàm viri graues, à Vuitoldi principis tempore, apud eos hūc ſeruari morem, vt qui capite damnatus eſt, iubēte domino, ſeipſum ſuſpendere cogatur. Quod eſt ſanè perquàm horrendum: & tamen ni ſaciat, dirè verberatur & excarnificatur, ac tandèm ſuſpenditur: quæ res pleroſque miſeros metu verberum cogit ſi-

Supplicij crudele genus.

ſibijpſis laqueum inijcere. Habet Lituania biſontes, vros & alces. Errant quidam, dum vros vocant biſontes, cùm tamen biſontet multùm ab vris bouinam formam habentibus differant: quandò biſontes iubati ſunt, & villoſi circa collum & armos, barba à mento propendente, pilis moſchum redolétibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quaſi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunquè adeò diductis & porrectis, vt in ijs tres benè corpulenti homines inſidere queant In tergo extat gibbus elatior, priore & poſteriore corporis parte humiliore. Vros ſola Mazouia Lituaniæ contermina habet, qui ſunt boues ſylueſtres, nec à domeſticis differunt, nisì quòd omnes nigri ſunt, albicāte cōmixtìm linea dorſum obtinente. Alces verò animal eſt ceruo procerius, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuerſis, colore item magìs ad albedinem tendente, currit mira pernicitate, non tamen vt cætera animantia, ſed gradarij inſtàr. Verùm hactenùs de rebus Moſcouiticis vel Ruthenicis egiſſe ſatìs ſit. Nobis quidem rogandus eſt Deus, vt nos ab hæreſibus & improbis moribus repurgatos non patiatur vel Tartaris, vel Turcis, vel etiàm Moſcouitis dirè caſtigandos obijci: quanquàm verendum eſt, nè qui hodiè in Germania & vicinis prouincijs tantoperè Romani pontificis obedientiam deteſtamur, iuſto DEI iudicio ſub eorum quandoquè iugum mittamur, qui nos vſqueàdeò intoleranda premant ſeruitute, vt nos ipſius quoquè vitę noſtræ pertædeat. Certè Philippus Melanchthon non longè ante obitum ſuum, cùm à quibuſdam nedûm ſymmyſtis, ſed etiàm diſcipulis Luteranæ ſectæ addictiſſimis, parùm commodè tractaretur, his verbis ſcripſit de illis: Cogunt, inquit, concilia, quandò & vbi ipſis placet, atque vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem,

Vri & Biſontes vt differant.

Alces animal quale.

Melāchthonis de Lute-

lem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Quæ quò tandèm euaſura videantur, cogitetur, inqt ille Lutaranorum Coryphæus Melanchthon. Verùm de his alibì. *ranis ſententia.*

ANNO 1502. ſæuiſſima peſtis omnem Germaniam longè lateque populata eſt. Multorum opinione ij tum extincti ſunt, quorum veſtibus ſuprà diximus cruces ſanguineas incidiſſe: & quod dictu mirum eſt, etiàm illis in veſtibus lineis cruces inuentæ ſunt, quæ ciſtis incluſæ tenebantur, atque etiàm in ipſis hominum corporibus. Iſthuc verò in tertium vſque durauit annum. *Peſtis ſæua in Germania.*

Hoc anno in diœceſi Spirenſi à duobus ruſticis primùm orta eſt conſpiratio & rebellio aduersùs Epiſcopum & Canonicos contra iuſiurandum & fidem illis datam tanquàm dominis ſuis. Creuit paulatìm ſeditioſorum hominum numerus, quos ij ruſtici callidis perſuaſionibus in ſuas partes pertraxerunt: & nisì Numinis prouidentia id malum breuì detectum fuiſſet, illa hominum fęx poſteà pręmultitudine opprimi vix potuiſſet. Submittebantur clàm ex his fœderatis homines verſuti in pagos & oppide, qui quoſcunque poſſent, in clerum, in Principes & omnem magiſtratum cócitarent ipſorumque factioni adiungerent. Iam duos ſibi duces delegerant, penès quos rerũ eſſet ſumma poteſtas, quibusq; vniuerſi ſinè vlla contradictione parérẽt. *Ruſticorũ Spirẽſ. conſpiratio.*

Cùm diem certam deſignâſſent, ad quam in locũ vnum omnes conuenirẽt, eccè capti ſunt duo huius perfidię authores, qui quæſtionibus & tormentis ſubiecti, omnia ſua neſanda conſilia enunciârunt,

quę eò ferè ſpectabant, vt omni iugo excuſſo, perniciosa gauderent libertate, liceretque cuique ſuo viuere arbitratu: magiſtratum omnem & principatum profligarent, & ſi qui ipſorum conatus retardare aut ipſis obſiſtere inſtituiſſent, eos immanitèr trucidarent, tanquàm iuſtitiæ diuinę hoſtes & aduerſarios. Inprimìs quidem ſtatuerant inuadere Marchionem Badenſem, indè Spirenſem Epiſcopum, poſteà Monachos & clericos &c. deniquè in omnimodam ſe vendicare libertatem. Qui conatus tametſi erant ſeditioſi, impij, & omni ſupplicio digni, tamen videbantur ſibi homines deploratæ cęcitatis & ſtultitię ęquam & bonam fouere cauſam: atq; vt res tam nefaria proſperos haberet ſucceſſus, certas eo nomine preces quotidiè à ſingulis dici volebant, ſcilicet vt D E V S tantę nequitię ſe patronum & fautorem prębęret. Preces erant quinque orationes Dominicę & totidem Angelicę Salutationes, flexis genibus dicendę. Nec hoc contenti, etiàm ſymbolum ſibi ſtatuêre virginem Matrem & Iohannem Euangeliſtam, quaſi Sancti hominũ ſceleribus faueant. Verùm Maximiliano Cęſare grauitèr in eos animaduertente, publicè ſuę temeritatis iuſtas dedêre pœnas, plurimis eorum captis, & vltimò ſupplicio affectis. Eos exitus plerunquè habere ſolent turbulenta & ſeditioſa, pręſertìm aduersùs Magiſtratus, quibus diuinę literę nos iubent eſſe morigeros, conſilia & machinamenta, ſuiſque authoribus vt plurimùm exitio eſſe conſueuerunt, rerum humanarum peruigilem curam gerente Diuina prouidentiá, quę etſi interdùm occulta ſua iuſtitia permittit homines peſſima quęque moliri, nõ tamen patitur ſempèr eos voto potiri ſuo. Habebant coniurati iſti teſſeram quandam mutuę cognitionis, nè ab alijs depręhenderentur, eaque erat eiuſmodi, vt ſi quis eius fœderis eſſet, percontatus

Preces fiunt in fauorem ſcelerum.

ab

ab alio, **Was ist nun für ein wesen?** id est, Quis modo rerum status est? interrogatus responderet, **Wir mögen fur den pfaffen nit genesen/** hoc est, Nos præ clero salui esse non possumus. Atque húc in modum videbantur illi quidem cum solo clero negocium habituri, sed sub hoc prætextu iugum omne cuiuscunque Magistratús, à suis ceruicibus deijcere moliebantur. Non erant illi agricolæ sorte sua contenti, cùm tamen rectè à Poeta dictũ sit, O fortunatos nimiùm, sua si bona nôrint, Agricolas Et certè prisci illi Ethnici quem amplissimè & insigniter prædicare voluissent, eum bonum agricolam, bonumque colonum dicebant. Et Cicero ipse, Nihil est, inquit, agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

Huius anni mense Septembri Vualtherus à Plettenberg Magister Liuoniensis, ab Alexandro rege Poloniæ, eodemque magno Lituaniæ Duce persuasus, bellum mouit Moscouiæ principi. Promiserat Alexáder, se cum magnis copijs ipsi subsidio venturum. At vbì Mosci Plettenbergij aduentum sensêre, cum ingenti multitudine ei occurrũt, porrò Alexander non venit. Cernens ergò Plettenbergius se sinè summa turpitudine & periculo nó posse retrocedere, suos hortatur ad pugnam, & displosis tormẽtis, acriq; facta impressione, hostes in fugam vertit. Sed cùm fugientes præ suorum paucitate & graui armatura persequi non posset, Moscouitæ re, vt erat, animaduersa, quòd pauci essent cũ Plettenbergio, rursùs sesę colligunt, coguntque in ordines: aggressique peditatum Plettẽbergij, multos ex ijs cædunt, & in ijs aliquot viros fortes & primarios. Fuit tum inter Liuonienses quidam Lucas Hamersteter, q ad Ruthenos defecit, cuius defectione factum est, vt quadringenti ferè pedites, à Moscouitis crudeliter perimerentur, reliqua tur

Vualtherus à Plettenberg.

ba cum equitatu ad ſuos ſeruatis ordinibus, incolumi euadente. Pauci erant cum Magiſtro Liuonienſi, alioquì non tam facilè ſemèl in fugam compulſi Moſcouitæ, rurſùs prælium inſtauràſſent. Eſt Liuonia non ità pridèm, nempè Anno ſalutis 1190. aut circiter, per Meinardum quendam virum religioſum, qui ex Lubeco cum mercatoribus eò nauigauit, ad fidem conuerſa, quam tamen Teutonicorum militum ordo multùm illic & auxit, & tutatus eſt in noſtram vſque ętatem, qua ille inſignis Ordo illis in locis, dum ab auita diſcedit Religione, Moſcouitis diripiendum ſe prębuit, vt dicemus ſuo loco. Olìm cùm eſſent prępotentes, etiã primarij eius ordinis viri, fratres ſe ſcribebãt & vocabãt. hodiè in Liuonia etiá habitum ordinis candidũ abiecerũt. Legi ego priuilegiũ quoddam ab illo ordine in Liuonia datum Lubecẽſibus, quorum erga ſe fidem & beneuolentiam re ipſa erant experti. Eius priuilegij tale eſt initium: Frater Gotfridus Magiſter, cõmendatores, & vniuerſi fratres domûs Teutonicę in Liuonia, &c. Datæ erant hę literæ anno Chriſti 1299. Oportet autem Liuoniæ gentem certè barbarã & ab omni ferè humanitate olìm fuiſſe alienam, quippe apud quam hodieq; tanta eſt idiomatum varietas: aliter enim loquũtur Liuones, aliter Eſtones, Letti quoquè ſecùs atquè Curoni. Hęc enim idiomata quatuor Liuonię pagos occupant, cùm alioquì arces & oppida ſint Saxonica. Sunt in Liuonia tres pręcipuæ vrbes, Riga, Torpatum, Reualia, è quibus Reualia, quod mirum videri poſſit, Epiſcopum habet, qui ſubſit Archiepiſcopo Lundenſi in Dania. Sed huius ratio eſt, quòd olĩm Vualdemarus rex Daniæ eius nominis ſecundus, Reualiam extruxit, & repertum illic populum iuſſit baptizari, tranſlatis eo ex ſua prouincia ſacerdotibus, qui populũ docerẽt, & Sacramenta adminiſtrarent.

Liuonia quandò ad fidem conuerſa.

Idiomata varia in Liuonia.

Reualiæ epiſcopus cui ſubſit.

Hoc

Hoc etiàm anno Gallorum rex classem in Græciam misit contra Turcas, duce Philippo Rauesteno: qui cùm ad Lesbum insulam peruenisset, & Mitylenas tormẽtis oppugnaret, ea se strenuitate Turcę defenderunt, vt re infecta abscedere compulsus sit, cuius deindè classem sæua tempestas adeò disiecit, vt post multa pericula dirasque maris iactationes & naufragia, Tarentum vix ipse attigerit. Galli eam improsperam oppugnationem Venetis imputant, qui sanè circa id tempus, iuncto sibi Consaluo, cui ob singularem fortitudinem & multa præclara facinora, Magni cognomen attributum est, Cephaleniam maris Ionij insulam multo tandèm labore expugnârunt, Turcis ferè omnibus interfectis: itemque sanctæ Maurę oppidum ad Leucadem in Nerito insula. *Galli infeliciter oppugnant Turcas.*

Per id ferè tempus Gallię atque Hispanię reges ex composito Fredericum Aragonium toto regno Neapolitano, quod iam quinquennium obtinuerat, exuunt, ipsique eius ditionem inter se partiuntur. Fredericus cum cõiuge ad Ludouicum Gallię regem nauigauit, & ab illo liberaliter atque honorificè susceptus est, neque id tum solùm, cùm Neapolim Gallus obtineret, sed etiàm cùm ab Hispanis indè rursùs exturbatus esset. Ità tum sinè vulnere Consaluus Brutios & Apulos in ditionem Ferdinendi Hispani regis redegit, & Alphonsum Frederici filium Tarẽti obsedit, ac deindè captum in Hispaniam misit. Huius Neapolitani regni causa quàm multus, idemque Christianus, fusus sit sanguis, sinè horrore neque dici, neque scribi possit. Sed dum Christiani inter se eiusmodi atrocia bella gerunt, mutuisque se vulneribus conficiunt, intereà Turcę passìm amplissima Christianę Reipublicę regna & imperia inuadunt: & quod magis dolendum est, tanto interdùm odio inter se *Turca crescit intestinis bellis Christianorum.*

 Chri-

Chriſtiani deflagrant, vt in certiſſimam Reipublicæ perniciem, Turcarum opem & auxilia implorent, ijsque Chriſtianos oppugnent & prodant. Eiuſmodi inteſtinis & mutuis Chriſtianorũ odijs ſuperiori ſeculo Conſtantinopolitanum & Trapezuntinum Imperia, miſerandum in modũ Chriſtianis erepta, in Turcicam ſunt redacta ſeruitutẽ. Quid pleriſque Europæ regnis ex hac incredibili animorum in religionis negocijs diſſenſione, quæ iam longè lateq́; graſſatur, quandoquè certo certiùs expectandum ſit, nisì pijſſimus Deus pro ſua bonitate exulceratos animos in vnius Catholicæ fidei & Chriſtianę charitatis concordiam redigat, nihil attinet ſcribere, cùm id facilè apud ſe perſpicere queat, quiſquis non omninò mentis & iudicij expers eſt.

ANno 1503, aſperrima eaque diuturna fuit hyems, quam inſecuta eſt æſtas immodicè æſtuans & arida, ità vt ob pluuię inopiam & nimium ſolis ardorem cuncta penè humi naſcentia exaruerint, fœnum inprimìs: parùm quoquè auenæ creuerit, & frumenti magna extiterit caritas. Fuit prætereà hic annus porcis admodùm funeſtus & exitioſus.

Philippus Auſtriacus nõ ſinè periculo it in Gallias.

Hoc anno Philippus Auſtriacus, Maximiliani Cæſaris filius, ex Hiſpania reuerſus eſt in Gallias: cumq́ue Lugduni eſſet, pax ibì confecta eſt inter Cęſarem, Gallos, & Hiſpanos, ſed non diù duratura, ſicut ipſe rei euẽtus paulò pòſt declarauit. Sunt qui ſcribant, Philippum non ſinè periculo hac tẽpeſtate fuiſſe in Gallia, quòd Gallorũ regi vbiquè omnia exploranti ex Germania ſignificatum eſſet, conſcribi Germanos milites, qui regi Ferdinando in Neapolitano regno ſuam nauarent operam.

Verùm

Verùm Philippus apud regem testatus est, se quidē iussum esse pacem conficere: si quid verò interìm Ferdinādus rex clàm moliatur paci aduersum, id se latére. Atque eam excusationem Ludouicus rex accepisse non malo animo videtur. O quàm felices sunt, qui nihil huius mundi appetunt, cùm videamus potétissimos reges, quantũuis amplas & opulentas ditiones occupent, tamen semper ferè pluribus inhiare: quod quidem Christus Deus à primo ortu vsque ad extremum vitæ huius diem, in summa paupertate apud nos degens, suo exemplo neutiquàm nos docuit. Philippus deindè ad Margaretā sororem, quam Philibertus Allobrogum princeps in matrimonio habuit, inuisendam profectus est.

Huius anni mense Augusto obijt Alexander eius nominis VI. Romanus Pontifex, incautè à ministris illi oblato veneno, quod in quodam conuiuio alijs paratum erat. Sumpserat idem venenum etiàm alius quidam vir magni nominis, sed ille mulæ recèns occisæ vtero inclusus, alijsque pharmacis adhibitis, seruatus est. Alexādro successit Pius tertius Cardinalis Senēsis, nepos Pij secundi: sed dies tantùm sexdecim aut septendecim ea potitus dignitate, excessit è viuis, humanarum rerum vanitatem & inconstantiam suo præpropero decessu mortalibus ob oculos reuocans, vt nè quis huius mundi fluxis, incertis ac momentaneis rebus sese addícat. Eo quoquè defuncto, in eius locum suffectus est Iulius secundus, cuius pontificatûs anno primo Hispanis & Gallis de finium diuisione in regno Neapolitano inter se contendentibus, Galli tādèm regno Neapolitano cum multa suorum cæde depulsi sunt, Consaluo Hispano Duce fortissimo, pro Ferdinando rege suo mirificè depugnante. Obsederunt illum aliquandiù Galli apud Barolum, sed nouis tum Hispanorum tum Germanorum auxilijs

Alexander VI. moritur veneno alteri parato.

Pius 3. Pontifex fit.

Iulius 2. fit Pontifex.

Galli ab Hispanis è regno Neapolitano profligantur.

lijs fretus, Gallos, cæso illorum Duce Namursio, profligauit. Cumque rursùm nouus Gallorum exercitus, Tramulio & Francisco Gonzaga Mantuano principe ducibus, in regnum bipartitò esset ingressus, Consaluus eorum castra aggressus, in fœdã fugam per Formianum littus, non paucis eorũ cæsis, illos cõiecit. Ea re fracti Duces Galli, etiàm Gaietam dediderunt ea conditione, vt sua classe vecti, inermes in Galliam redirent. Ità breui interuallo crebrò suos mutauit Dominos ditió Neapolitana, & egregiè Christianorum arma exercuit, quæ si in Turcas & Christiani nominis hostes conuersa potiùs fuissent, non dubium quin facilè illi iampridèm cõiunctis Christianorum viribus opprimi potuissent, sed nostris castigandis peccatis Turcicę immanitatis immitia flagella parantur: neque quenquam mouet tot gentium Christiana religione initiatarum plusquàm Babylonica captiuitas, qua sub Turcis immanissimè premuntur, donèc tandèm etiàm nos inuoluat. Circa hoc tempus ad Galliç & Hispaniæ confinia itidèm ingenti prçlio Galli ab Hispanis victi sunt.

Neapolis crebrò mutat dominos.

Eodem anno obijt Iohannes è Marchionum Badensium familia Archiepiscopus Treuirensis. Fuit huius perquàm diuturnus episcopatus, quippe cui annis septem & quinquaginta prçfuit. Vixit annis 79. Successorem habuit Iacobũ ex eadem Marchionum stirpe, virum ingenio, facundia, prudentia & eruditione ità conspicuum, vt vix ea ętas parem habuisse feratur. Sunt eius tum naturę tum gratię dotes etiàm Itali admirati. Scripsit de antiquitatibus, quarum fuit diligens inuestigator, libros duos. Fuit in Episcopatu annis plùs minùs octo.

Impium facinus Picardi cuiusdã.

Hoc anno Picardus quidam Parisijs in sacello, quod sanctum dicitur, ex manibus sacrifici ad aram stantis & rem diuinam peragẽtis, vi abstulit sacram hostiam,

hostiam, & multis adspectantibus viris nobilibus, eam comminuit & iactauit in terram. Coniectus itaque in carcerem, cùm nollet, licèt à iudice admonitus, tãti sceleris veniam petere, mox, vtì par erat, igni cõcrematus est. Picardi, vel Pighardi inter alios damnatos errores etiàm illum tuentur, ꝙ Christus non sit personaliter, corporaliter & substantialiter, sed tantùm sacramentaliter in Eucharistia: atque propterea in ea adorari non debeat, &c. Hũc errorem hodieq; Zuingliani & Caluiniani sequuntur tanquàm veram Euangelij lucem. Verùm cõtra hunc abominandum errorem & iam olìm, cùm Berẽgarius insaniret, & hoc nostro seculo tam multa scripta sunt à grauissimis atque doctissimis viris, vt nemini obscurum esse queat, eos qui ab illo discedere nolunt, non iam imprudẽtes, sed de industria & malitiose errare: quod quidem de doctis accipi velim: nam imperita concio ab istis infaustis Antichristi nuncijs miserandum in modum seducitur & fascinatur, vt iam multis locis prorsùs ignorent, quidnam credere debeant. Luterani enim acerrimè defendunt Christi veram & corporalem in Eucharistia pręsentiam, non tamen sinè admixtis quibusdam crassis erroribus: porrò Zuingliani non minori cõtentione negant Christum in Eucharistia corporaliter haberi & accipi. Interim verò miserum vulgus miserabiliter distrahitur in diuersas factiones, nec videt tamen se sub Euangelij & verbi Dei pretextu, in certissimum idemque summum & sempiternum salutis suæ discrimen adduci. Verùm de his aliàs.

Picardorum error de Eucharistia.

Antichristi nuncij.

Fuit hoc anno post sęuissimam pestem, quę alibi tertiam, alibì dimidiam hominum partem consumpsit, diuersorum morborum horrenda lues, quæ multa hominum millia extinxit. Erãt in hominibꝰ

febres pestiferę, intestini calores, capitis dolores vix tolerabiles, catarrhus, fœtor anhelitûs formidabilis, denique nihil hic annus pręter clades & calamitates attulisse visus est. Id gen⁹ flagella Dei, admonent malos vt resipiscant, bonos exercent ad patientiam. Verùm plerique omnes casu putant euenisse talia: ità fit vt maneāt sui similes, & parùm aut nihil corrigantur.

Iohannes Dalburgius Episcopus moritur.

Eiusdem anni mense Iulio diem clausit extremū Heidelbergę Iohānes Dalburgius Vangionum antistes, pōtificatûs sui anno duodecimo. Fuit is Græcè, Latinè, & Hebraicè doctissim⁹, & quotiès à functionibus publicis dabatur ocium, libenter lectiōi operam dabat. Eius insignis eruditio nō Germanis tantùm, sed etiàm Gallis & Italis admirationi fuit. Pręceptorē habuit, in Gręcis pręsertim literis, Rudolphum Agricolam Frisium, cuius viri & rara eruditio, & insignis in Deum pietas fuit. Ea verò præclara & rara laus est, doctrina pariter & pietate excelluisse. Multos doctos viros nostra ætas habuit, doctos simul & pios non perindè multos.

Conuentus Electorum Francophordiæ.

Fuit hoc anno Conuentus principum Electorū Francophordię. causa Conuentûs paucis comperta fuit. Aderant etiàm Maximiliani Cęsaris legati, & Raimundus Cardinalis Gurcensis, sedis Apostolicę legatus à latere, qui è Colonia per Rhenum & Moganum eò nauigio profectus est. Is deindè per Vangiones & Nemetes Basileam vsque progressus, certior factus est de miraculis minimè contemnendis, quę creberrima fierēt ad sacras reliquias triū sanctarum virginū, Kunegundis, Viberadis, & Mechtildis. Itaq; misit ad pagū Eichsel/ in cuius parochiali Ecclesia eæ virgines conditæ seruabantur, (Est aūt is pagus Constantiensis diœcesis) Iacobum Merbolt Bambergensis diœcesis clericum, vt rei veritatem inquireret. Vbi is eò peruenit, tria insignia miracula

racula, ipso inspectãte, diuinitùs edita sunt. Nã & fœmina vno orbata lumine, sanitati restituta est, & paralytica quędã curata est, & mutus linguæ vsum recuperauit Hæc vbì Cardinalis resciuit, iussit sacras virgines, licèt necdùm soléni cæremonia & ritu in diuorum numerum relatas, haberi in honore: quippe quarum sanctitatem tot miracula testarentur. Erant tum meliora adhuc tempora, quàm sint hodiè, quibus noui Euangelici mundum suis erroribus inficiunt, cûm tamen tot annis ne vnum quidem edere miraculum potuerint, quo sua dogmata confirmarent.

Georgius Bauariæ dux moritur.

Obijt hoc anno Georgius Bauariæ dux, hęredẽ omnium instituens Rupertum filium comitis Palatini, cui iam antè filiam suã collocauerat. Verùm vbì id persensit Albertus propinquior hæres, testamento Georgij tãquàm inualido & nullius roboris contradixit. Cùm autem hac ratiõe nihil proficeret, ad Maximilianum regem, cuius sororem habebat in matrimonio, prouocauit. Et Maximilianus quidem summoperè in eam curam incubuit, vt lis omnis sopiretur, & in concordiam principes redigerentur: at Rupertus, qui alienis etiamnùm consilijs regeretur, Maximiliani decretum & conditiones non iniquas, admittere noluit. Ea res maximam cladem & immaturam mortem Ruperto principi conciuit. Nam

Bellum in Rupertum Palatinum suscipitur.

ANno 1504. Maximilianus Romanorũ electus imperator, vbì se multa clemẽtia singulariq; humanitate nihil proficere vidit apud Rupertum, quorundam consilio transuersìm actum, tum illi, tum oĩbus, qui eius partes sequerentur, aqua & igni interdixit, patriq; eius Philippo Comiti Palatino mãdauit, nè filio proscripto ferret suppetias. Tũ verò Philipp⁹ animo fluctuare cœpit, sanguine

hortante nè filio deesset: porrò Imperatoris mandato deterrente, nè quid attentaret. Vicit tamē paternus affectus, & Imperatoris iussione posthabita, quáta maximè potuit armata manu filio opē tulit. Quamobrem Maximilianus illi æquè àc filio bellū denunciauit, eorumq; res & ditiones omnibus vastandas & diripiendas permisit. Multi igitur principes Maximiliani regis iussa capessunt, (Erat tum temporis maior quàm nunc sit, in imperio obedientia) & multis locis tam patrem quàm filium oppugnant, grauissimaque vtrique damna inferunt, igni & ferro pleraque loca vastant. Multa quoquè Maximilianus Cæsar sinè sanguinis essusione recuperauit, quę Palatinatui erāt ex Imperio oppignorata. Non pauca neque parua hoc bello damna irrogata sunt pagis, monasterijs, ecclesijs & rebus ecclesiasticis, quæ sub proscriptorum principum ditione erāt. Porrò verò nè Maximiliani Cæsaris ira in Philippū ampliùs inflammaretur, Christophorus Badnnsis Marchio multis precibus eum flexit adeò, vt & Principi vehementer afflicto veniam dederit, & etiàm alios principes ab vlteriori eius infestatione reuocàrit. Nolebat prudentissimus imperator principem penitùs conteri, præsertim cùm videret eum iam nō mediocriter humiliatum: nec consultū putauit, ius electiōis à Palatinatu auferri. Fuit verò hoc laude dignum in Principibus, quòd promptè morem gessere Imperatori, cùm eos iussisset receptui canere. Eiusmodi obedientia si in Imperio pmansisset, vel solis Germanorum hactenùs semper inuictis viribus Turcica tyrānis opprimi & pcùl à cunctis Romani Imperij finibus arceri potuisset. Sed cum noua noui Euangelij doctrina, multa in Imperio mutata videmus, in ipsius quidem Imperij certissimā perniciē. Interìm dum sic bella feruent in Bauaria & Palatinatu, Rupertus princeps graui

Maximilianus Cæsar placatur.

graui confectus animi ægritudine, in ipso adolescẽtis ætatis flore anno ætatis suæ 23. vitam cum morte commutauit. Quem eius quoquè coniunx non longo interuallo secuta est.

Per idem ferè tempus moritur etiàm Ludouicus de Helmstat Episcopus Spirensis, anno pontificatûs sui vigesimoseptimo. Successit illi Philippus Rosenbergius, qui non vno morbo nouem illis annis, quibus gessit episcopum, conflictatus est. *Ludouicus Episcopus Spirensis.*

Hoc anno à Basilio Moscouitarum principe defecerunt Cazanenses Tartari. Est Cazan regnum septuaginta ferè milliaribus Germanicis distans à Nouogardia inferiori. Sunt in eo sagittarij peritissimi. Sunt hi Tartari cæteris cultiores. nanque & agros colunt, & habitant in ædibus, & multiplices exercent mercaturas. Subiecerat illos sibi Basilius Moscouiæ princeps, adeò vt ex eius sententia reges acciperent. Verùm hoc anno, vt dixi, iugum illud Moscouiticũ à suis ceruicibus excusserũt. Eam defectionem multa secuta sunt bella, de quibus hoc loco iam pauca dicemus, nè sit opùs res peregrinas particulatìm subindè repetere & commemorare. Basilius Moscouita vbì de Cazanensium defectiõe certior est factus, ingentem exercitum vnà cum tormentis contra illos misit. Cazanẽ cùm se viribus impares cernerent, ad astuta consilia cõuertuntur. Opponunt castra castris tanq̃ iusta acie dimicaturi, sed fortissimis quibusque è suis in insidijs collocatis, ipsi fugã ceu territi capessunt. Mox aduolãt solutis ordinibus Moscouitæ, & dum castrorum diripiendis spolijs securi inhiant & incũbunt, eccè tibi derepẽtè Tartari sagittarij tãto in eos impetu ferũtur ex insidiarũ locis, vt nõ solùm fugam arripe, sed etiã tormẽta & machinas bellicas relinquere cogerent. Mortuo deindè rege illo, sub q̃ Cazanẽ à Moscis defecerãt, alius q̃dam, Schealc dict⁹, *Cazan regnum.* *Astutia Cazanensium.* *Cazanẽses fugant Moscouitas.*

vxorem eius viduā duxit,& auxilio principis Moſcouiæ & fratris coniugis ſuæ, Cazanum regnum obtinuit, Verùm is inuiſus admodùm fuit Cazanēſibus, tum ob alias cauſas, tū quòd Moſcorū principi addictior eſſe videretur. Itaq; illi vni ex Tauricæ regibus regnū deferunt. Illi aduentanti neceſſariò ceſſit Schealc, ſeque cum vxoribus, concubinis & omni ſupellectile contulit in Moſcouiā vndè venerat. Accidit hoc anno Dñi 1521. Rex Tauricæ fratrem ſuū in Cazanenſe regnum cum magno exercitu poſtquàm introduxit, traiecto Tanai, Moſcouiam rectà contendit. Baſilius Moſcouiæ princeps nihil tale ſuſpicatus, miſit repentè coactū militem contra Tartaros: ſed illi iam Volgam fluuiū tranſiêrant, & Tauricę atque Cazanenſis reges, qui fratres erant, iunctis copijs, Moſco grauiter incumbunt. Cernens autem Baſilius ſe illis imparem, relictis quibuſdam in Moſcouię caſtro viris primarijs, adiuncto illis pręſidio, indè aufugit, adeò quidem immodico correptus timore, vt fama ſit, eum aliquandiù ſub fœni aceruo delituiſſe. Tartari vltrà progreſſi, ſummum terrorem Moſcouitis attulêre, ità vt certatìm omnes in ampliſſimum Moſcouiæ caſtrum cum rebus ſuis confugerent: vndè neceſſè erat certiſſimam oriri peſtem ex tanta hominū colluuie & intolerabili fœtore, ſi hoſtes vel paucos dies ad caſtrum ſubſtitiſſent. Erant tum in caſtro aliquot Germani tormentorū fuſores & magiſtri: eorū opera Moſcouitæ ſeruati ſunt. Iam eñ Pręfectus arcis & qui cum eo erant in p̄ſidio, Tartaros muneribus placandos ſtatuerāt, & id gratum habuêre Tartari, ſed ea conditione, vt Baſilius ſcriptis literis teſtaretur, ſe perpetuū regi Tartaro tributum perſoluturum, quemadmodùm eius Maiores feciſſent. Scripſit eas literas Baſilius, & Tartarus à Moſcouia receſſit, Erat autē in eius exercitu Polo-

Princeps Moſcus turpiter latitat.

Germani ſeruant Moſcouitas.

lonus quidam, qui mira astutia conabatur castrum Moscouiticum occupare: nec res à periculo aberat, sub prętextu quodam reuertentibus subindè Tartarorum aliquot turmis. Moscouitę quidem iam planè animum desponderant, sed machinarum siue bombardarum magister Iohannes Iordanus, ex valle Oeni oriũdus in Germania, ex suo arbitrio torm̃etis ordine collocatis, & in Tartaros ac Lituanos displosis, eos omnes ingenti terrore correptos in fugã coniecit. Tartarus rex de iniuria apud præfectum arcis conqueritur, sed ille suo iniussu torm̃eta exonerata respondet. Itaque ille sibi tormentorum artificem dari postulat, & certè parùm absfuit, quin pro tanto beneficio Tartaris deditus fuisset bombardarius, nisì vnius pręfecti authoritate & humanitate seruatus esset. Porrò Tartarus confestìm abscessit, adeò vt literas pendendi tributi annui in arce reliquerit. Fertur autem octingenta hominum millia, quanquàm id incredibile videatur, ex Moscouia in captiuitatem abduxisse: quos partìm Turcis in Capha vendiderit, partìm interfecerit. Nam Tartari infirmos & senes ità solent iuuenibus, quouis genere mortis perimendos obijcere, quô primę militiæ tyrocinia indè addiscant, vt apud nos lepores canibus. Qui autem venduntur, perpetuos sex annos seruiunt, hauddubiè duram seruitutem: indè quidem liberi fiunt, sed è prouinaia discedere non audent. Postq̃ Tartari in Tauricã abière, Basilius Moscouiam redijt, atque sequenti anno cum maximis copijs, atque etiàm multis tormentis, quibus anteà nunquàm Moscouitæ in bellis vsi fuerant, Tartaros debellatum abijt. Sed cùm ea vice parùm profecisset, alio anno maiorẽ etiàm exercitũ in Tartaros duce Michaele Georgij, vno ex pręcipuis consiliarijs suis misit, qui regem Casanensem oppugnarẽt. Verùm ea oppugnatio hũc finem

Captiui Moscouitæ.

Tartarorũ crudelitas.

finem habuit, vt Moscouitæ multa pressi commeatûs inopia, Tartaris eum miris modis nō semel intercipientibus, tandem soluta Cazanēsis castri obsidione, non sine dedecore in Moscouiam reuersi sint, ea conditiōe, q̃ Tartari missa legatiōe, à principe Basilio, pacem peterent. Ferunt in eo exercitu Moscouitarum fuisse ad centum & octoginta millia. Præfectum auro Tartarico corruptum, quidam putant ab occupādā arce Cazaneñ abstinuisse, cùm non deesset opportunitas. Non lōgè ab his Cazanensibus Tartaris in quadá insula à grauissimis viris narratur semen quoddam inueniri, non absimile melonum semini, paulò tamen maius & rotundius, ex eoque in terram condito quiddam agno simillimū enasci, quinque palmarum altitudine. Nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in formá agni recèns editi, pellem etiàm subtilissimā habere, qua permulti ijs in locis ad subducenda capitum tegmina vtantur. Tum quoq; plantam illam, si tamen sic dicenda sit, carnem quidem nullam, attamē sanguinem habere, sed carnis loco materiam quandam cancrorum carni persimilem: vngulas verò non vt agni corneas, sed pilis quibusdam ad cornu similitudinem vestitas: radicem illi ad vmbilicum seu ventris medium esse: viuere autem tantisper, donèc depastis circum se herbis, radix ipsa pabuli inopia arescat. Deniquè miram eius esse suauitatem, q̃ lupos & cætera rapacia animantia ad eam deuorandá inuitet. Hoc quidem propemodùm cōmentitium esse videtur, nisì à multis minimè cōtemnendis hominibus confirmaretur. Sed quid præpotenti Deo difficile est? quem admirari & laudare debemus in operibus eius.

Semē quoddum admirabile ī Insula quadā.

Agnus è terra nascitur.

Bertoldus Episcopus Magūtinus.

ANno 1505. excessit è viuis Bertoldus, ex comitibus Hennenbergensibus Archiepiscopus Moguntinus, anno pontificatûs sui 21.

Multæ

Multæ huius Pontificis commemorantur egregiæ dotes, singularis prudentia & authoritas, ingenij acumen, præclara facundia, in rebus agendis multa circunspectio, consilij maturitas, insignis experientia, laborum inuicta tolerantia Fertur etiàm Ecclesiam Moguntinã, tũ tẽporis nõ mediocri ære alieno p̃grauatã, magna ex parte restituisse Successit ei Iacobus de Liebenstain Sueuus, summæ ædis Moguntinæ decanus, vita & moribus inculpatis, sed calculi morbo vehemẽter afflictus. Solẽt plerunq; homines illos miseros iudicare, qui duris conflictentur morbis, & aduersis fortunæ flatibus iactentur: contrà beatos, qui prospera semper fruantur fortuna & valetudine. Sed scriptura diuina pijs om̃ibus non ferè nisì aduersa & aspera in hac vita euẽtura p̃dicit, impijs verò iucũda & p̱spera. Dionysius Areopagita vetustissimus, idemq́; sanctissimus scriptor, libro de Diuinis Nominibus cap. 8. Hoc verè, inquit, dici potest, potiùs esse diuinæ iustitię proprium, nõ demulcere & dissoluere virilem optimi cuiusq; animũ terrenorũ bonorũ largitionibus. Immò & Dñs ipse in Apocalypsi, Ego quos amo, ait, arguo & castigo Porrò de impijs alio loco, Dimisi eos, inquit, secundũ desideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus suis. Hoc obitèr dictum sit propter multorum cæca iudicia, qui rebus ad voluntatem fluentibus, putant propicium se habere Deũ, licèt malè viuant: contrà verò iratum, si secùs accidat, etiamsi studeant benè viuere.

Iacobus de Liebẽstain *Apoc. 3.* *Psalm. 80.*

Eodem anno sub mensis Iulij initium Maximilianus Cæsar Comitia habuit Coloniæ Agrippinæ, multis eò principibus, comitibus ac nobilibus confluentibus. Ibì pax cõciliata est inter Albertum Bauarum & Philippum Palatinum principes. Conditiones pacis in medium propositas, Cæsar sub grauissima læsę Maiestatis pœna seruari iussit. Interìm

Comitia Coloniæ Agrippinæ.

verò

verò dum Conuentus hic Colonię agitur, Maximilianus de Geldrienſium rebellione fit certior. Itaque conuocatis principibus, comitibus & nobilibus omnibus, qui tum Coloniæ aderant, nauigio in Geldriam proficiſcitur, opem laturus Brabantis, qui Arnhemium Geldriæ oppidum obſidebant. Dux vbi ſenſit non contemnendas Cęſaris vires, ſaniori vſus conſilio, ſub certis conditionibus vrbem dedidit, quam illæſis ciuibus Cęſar accepit, & Ducem quoquè quibuſdam interpoſitis pactis in gratiam recepit. Indè Coloniam multa principum ac nobilium frequentia ſtipatus redijt, magna eius ampliſſimæ vrbis ciuium gratulatione exceptus, cunctis tota vrbe campanis alacriter cōcrepantibus.

Maximilianus domat Geldros.

Viſus eſt hoc anno ſęuus cometes in Palatini ditione inter Occidentem & Septētrionem, qui ſuo formidabili adſpectu non paucos terruit.

Mulhuſium deficit ad Heluetios.

ANno 1506. Mulhuſenſes ab Auſtriacæ domûs dominatione deficiūt ad Heluetios, pactumque cum eis fœdus, literis ſigillo munitis confirmant. Per id tēpus rebellabant Hungari. qua re cognita, Maximilianus Cęſar multo conſcripto milite Preſpurgum oppidum obſidere inſtituit. Verùm Hungari cùm animaduertiſſent, Cęſaris magnum animum, copioſumque exercitum, pacem poſtulârunt, eamq; interuentu quorundam antiſtitum & procerum regni, ſub certis quibuſdam conditionibus impetrârunt. Poſt obitum Matthię Huniadis clariſſimi Hungarię regis, Maximilanus eius relictam viduam Beatricem, filiā Ferdinādi regis Siculi, ſibi matrimonio iungere voluit: ſed cùm id cunctantiùs ageret, pręuentus eſt ab Vladiſlao Caſimiri Poloniæ regis filio, qui tum Boëmię regnū obtinebat.

nebat. Percepto igitur regni Hungarici diademate, Vladiſlaus rex appellatus eſt. Verùm cum Maximiliano pactus eſt, vt ſi abſq; legitima prole decederet, Hũgariæ Bohemiæq; regna ad eum eiusq; ſucceſſores deuoluerentur. Vladiſlao autem ſucceſſit filius eius Ludouicus, cuius ſoror Anna nupſit Ferdinando optimo & Chriſtianiſſimo principi, qui non ſolùm Hungariæ, ſed etiàm Romanorum rex, ac tandèm Imperator factus eſt. *Vladiſlaus fit Hungariæ rex.*

Fuit hoc anno per Sueuiam & Rheni orã ſæuiſſima porcorum lues, ità vt nemo ferè pleriſq; locis porcinas carnes vel vendere, vel emere auderet.

Hac tempeſtate Ludouicus Gallorum rex cùm Mediolani Principatũ à Maximiliano Cæſare tanq̃ Imperij beneficiarius accepiſſet, pacẽ & fœdus cum illo ictum rupit. Ità nunquàm diù licuit orbi Chriſtiano pace & ocio frui, nouis ſubindè bellis & bellorum cauſis, quibus paulatìm Chriſtiana Reſpub. miſerabiliter attrita eſt, emergentibus.

Hoc anno Ioachimus Brandeburgicus Elector, multis egregijs corporis atque animi dotibus inſignis princeps, Academiam pulcherrimam inſtituit Francophordiæ ad Oderam, approbante Iulio II. Pontifice, & certis priuilegijs eam cohoneſtãte. Eſt ſitus oppidi amœniſſimus: præterlabitur Viadrus fluuius piſcoſus, quem alij Oderam vocãt. multiq; colles vinearij præcipuam adferũt ſpectãtibus voluptatẽ, & quod ſtudioſos facilè allicere ſolet, paruo illic viuitur, & commodiſſima habentur ſtudioſorum habitacula. Sequũtur autem Luteri doctrinam, à qua toto vitæ ſuæ ſpatio Ioachimus Princeps vehementer abhorruit, nec in ſua eam ditione diſſeminari paſſus eſt. Fuit autẽ idem Princeps etiã Latinè doctus, & ſtudiorum atq; ſtudioſorũ præcipuus fautor & Mecœnas. *Ioachimus elector Brãdeburgicus inſtituit Academiam Francofordienſem.*

Eiuſdem anni menſe Aprili Vlysbonæ in Luſita- *Tumultus*

in Vlysbona nia ingens ciuium in Iudęos recens baptizatos tumultus concitatus est, quòd ij simulatè tantùm salutaribus vndis tingi se permisissent, cùm interim nihilo minùs Iudaico ritu clàm Pascha celebrarent. Tulit id molestissimè populus Christianus, & apud regem de ijs questus est. Rex sedecim ex illis capi quidem iussit, sed posteà impunè dimitti. Cernens hoc populus, mussitat contra regem & pręfectum, tanquàm muneribus corruptos: factaque conspiratione, vno animo omnes viri & fœminæ tumultuantur contra Iudęos pseudochristianos. Aderant illis adhortatores tres monasticæ vitæ cultores, & per vrbem vociferabâtur, Misericordia Misericordia: sequantur nos quotquot Christi fidem & crucem diligunt: cędantur omnes sacrilegi Iudęi, qui baptismum prophanârunt &c.

Fit igitur magnus armatorum hominum, fœminarum quoquè & iuuenum concursus, vt solet in eiusmodi tumultibus, perque vrbis plateas volitâtes, Iudęos omnes recenter baptizatos, quotquot inuenire poterant, ad sexcentos vsque trucidant, & in sancti Dominici planitie ignibus iniectos comburunt. Deniquè intra paucos dies, quibus hic feruebat tumultus, Vlysbonæ & in propinquis villis mille nongenti triginta Iudæi perempti feruntur.

Trucidâtur Iudæi.

Rex eã necẽ vindicat. Aberat per id tempus rex Lusitanus ab Vlysbona aliquot milliaribus. Vbì autem de hac cæde certior est factus, indignè tulit, iussitque in Iudęos excitatę persecutionis authores compręhendi. Capti sunt igitur & in vincula coniecti ampliùs ducenti, è quibus aliquot sunt flãmis cõsumpti, alij capite plexi, nonnulli in crucem acti: pleriq; facultatibus omnibus nudati, è patria in exilium pulsi sunt. Fuit quidem zelus ille non repræhendendus, quo detestabantur Iudęorum perfidiam: sed non videtur laudãda temeritas, qua priuata authoritate de illis supplici-

plicium ſumere voluerunt. Vetus lex in omni ſacri- *Leuit. 2.*
ficio iubet ſal offerri, hoc eſt, vt etiàm rectè facta noſtra, ex rectę rationis pręſcripto prudenter & moderatè, nihil temerè & inconſultò, geramus. Nam alioquì ſinè hac prudentia & moderatione, ſiue (vt habet vulgaris loquẽdi vſus) ſinè hac diſcretione, etiàm virtutes abeunt in vitia: quò pertinet etiàm illud, Summum ius, ſumma iniuria.

Cometes praenuncius mortis Philipp. Auſtriaci.

Apparuit hoc anno cometes menſe Auguſto paucis admodùm diebus inter Septentrionem & Orientem ſub vrſa minore, & vtrunque tam leonis quàm virginis ſignum occupans. Viſus eſt pręnunciare mortem illuſtriſſimi Principis Philippi, regis Hiſpanię, Archiducis Auſtrię &c. Mortua enĩ Elizabeth regina Caſtellę, Ferdinandi regis Hiſpaniæ vxore, ſinè virilis ſexùs liberis, regni Caſtellæ hæreditas ad Iohannam eius filiam natù maiorẽ peruenit, quæ Philippo nupſerat. Is igitur dotis nomine id regnum conſecutus, magna parata claſſe, ex Flãdria ſoluit, Hiſpaniam petiturus, multis ſtipatus nobilibus ac illuſtribus viris. Sed inter nauigandũ ſęua tempeſtas de improuisò orta eſt, & claſſis aliquandiù iactata fluctibus, tandèm diſſipatur, ac naues aliæ aliò circa Anglię littus propellũtur. Nauis prętoria cum duabus alijs in * Vynmuthũ portum plata eſt, vbì rex Philippus & animo & corpore ob maris inſolentiam defatigatus, ſcapha conſcenſa, in terrã ſe eiecit. Vbì rumor increbuit, peregrinas appuliſſe naues, fit repentè concurſus accolarũ, præſertim nobilium ad eam oram degentiũ, vt vi depellant, ſi hoſtiles ſint. At poſtq̃ didicère amicas eſſe, Thomas Trencherdius eques Philippũ adit, & obnixè precatur, vt ad ipſius vicinũ domicilium velit diuertere. Superuenit & alius eques Iohannes Carous magna armatorũ manu ſtipatꝰ. is vnà cũ Thoma orat Philippũ, nè inſalutato Anglię rege diſce-

Tempeſtas diſsipat claſſem.

* *Vuinmuthum.*

dat, præſertim intra biduum, aut ad ſummum triduum adfuturo. Philippus quidem primò negat ob temporis anguſtiam, deindè aſſentitur. Henricus rex eius nominis VII. cognito Philippi aduentu, ob veterem amicitiam incredibili gaudio afficitur, mittitq; heroum cateruas obuiàm, qui Philippum ad ipſum deducāt. Verùm Philippus nihil iam moratus, ad regem in caſtrum Vuideſorium proficiſcitur, nec multò pòſt etiàm Iohanna cōiunx eius ſecuta eſt. Rex autē poſt multa amica colloquia Philippum duxit Londinum regni caput. Ad extremū renouato cum Henrico rege fœdere, Philippus in Hiſpaniam proficiſcitur. Iam enim reddita dudùm tranquillitate, claſſis diſiecta, ad Angliæ littus conuenerat. Vbì in Hiſpaniam ventum eſt, receptus eſt Philippus tanto Hiſpaniæ procerum ſtudio, vt Ferdinandum regem ſocerum deſererent, cui tanquàm ætate iam affecta, nec admodùm liberali, vt fertur, facilè omnes nouum regem, annos natum 28. & vitę ſplendore florentem, anteferebāt. Ferdinandus verò eam ſuorum leuitatem deteſtatus, Neapolim nauigauit. At Philippus paulò pòſt ab cæli noua intēperie febre correptus, in Burgeń oppidi caſtro vita functus eſt, magno ſuî pleriſq; omnibus deſiderio relicto. Genuit ex Iohanna liberos ſex, mares duos, Carolum & Ferdinandum, ambos Romanorum Imperatores: fœminas quatuor, Eleonoram, *Elizabeth, Mariam & Catharinā. Fuit aūt ſtatura iuſta, facie venuſta, corpore craſſo, ingenio bono, animo forti & liberali, Eſt hoc quoq; exemplum memorabile humanæ fragilitatis & miſeriæ, quandò tantus princeps in eo vitæ ac fortunæ mirificè arridentis ſplendore, in eo ætatis flore & robore, præter om̄em expectationem rebus humanis eximitur, alijſq; ſuo exemplo luculenter oſtēdit, q̄ nihil ſit ſub ſole diuturnū, quàm meritò contēnenda

Philippus ab Angliæ rege honorificè accipitur.

Philippus ab Hiſpanis propenſiſſimis animis ſuſcipitur.

Philippus moritur.

**Iſabelam,*

da sint omnia, quæ possit offerre hic mundus. Filij hominum, vsquequò graui corde? vt qnid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? *Psal. 4.*

Eodem anno Iulius Pontifex Iohannem Bentiuolum virum prępotentem, Gallorum viribus adiutus Bononia eiecit. Iam Galli portis exercitum admouerant, cùm Bentiuolus senex septuagenarius, malè sibi à Pontifice metuens, ad Gallos confugit, & tandèm Mediolani exul interijt. Domus eius magnificentissimæ structuræ, medium vrbis locum occupans, vt abominandi dominatûs memoria penitùs aboleretur, cócurrentis populi impetu à fundamentis euersa est. Est Bononia insignis & ampla & vel maximè populosa Italiæ vrbs, olìm quidem subiecta Exarchatui, sed à Pipino & Carolo Magno tradita Romanis pótificibus, quibus hodieque páret. Abundat mirificè rebus omnibus vitæ degendæ necessarijs & accommodis, atque erga exteros singulari quadam vtitur ciuilitate & humilitate. Fuit in ea Bentiuolorùm familia cumprimìs potens, & quæ sibi non semèl dominiū vendicârit: sed Pontificum ope vrbs liberata, eis, vt diximus, páret. Habet Academiam celeberrimam, vt non immeritò studiorum parens dici posse videatur. *Iulius Pontifex occupat Bononiam.*

ANNO 1507. Genuenses, pulsa nobilitate, statum populaŕe induxerunt, Paulo Nouio viro plebeio ad summū honorem immodico populi fauore euecto. Sed eos Gallorum rex Ludouicus armis subegit, & Gallico coëgit parére imperio. Porrò Paulum Nouium è fuga retractum, capite plecti iussit. Hæc vrbs sæpè mutauit dominos. Inter Liguriæ oppida longè clarissima est, potens quondàm in mari, ità vt vsque ad Peram Con- *Genuenses pellunt ex vrbe nobilitatem.*

ſtantinopoli vicinam imperiũ protulerit ſuũ, multisq; insulis dominata ſit. Pulcherrimis abũdat ędificijs, multisq; opibus, portuq; fruitur commodo.

Bellũ inter Maximilianum & Venetos.

Ortum eſt etiàm bellum inter Maximilianũ Cęſarem & Venetos, partìm à Carnicis alpibus, partìm ad Tridentinas fauces: & primò quidem Liuianus Veneti exercitûs dux, multam Germanorũ ſtragem edidit, aliquot etiàm Germanicę ditionis oppidis vi expugnatis, & Veneto imperio adiectis: at verò Cęſar ea affectus iniuria, cum Pontifice & Galliæ rege Ludouico aduersûs Venetos Cameraci cõiurauit, idq; tanto ſilentio, vt cùm fœdus illud, quod Italię ſupremam propemodùm cladem attulit, obſcuris indicijs in publicum emanaret, Veneti vix tādèm ictum credere potuerint. Maximilianus quoquè apud Conſtantiam habuerat Comitia, vbì multa de Venetis queſtus fuit, quod cum Gallo aduersùs ipſum conſpiraſſent. Itaque tum eius belli ſuſcepta ſunt conſilia & initia, quòd in annum vſque 1517. perdurauit, maximo Venetę Reipublicę detrimento. Veneti enim immoderata affecti cupiditate, ex maximorum Principum cladibus ditiones ſuas multis occupatis vrbibus, ſumma cum inuidia protulerant. Gallus ante omnes cum ampliſſimo exercitu in Italiam tranſgreditur, & valida quoq; manu Venetorum duce Liuiano ipſi occurrẽte, ad pugnam ventum eſt, in qua permulti ex Venetis ceciderunt, capto Liuiano. Secundùm eam victoriam intra pauciſſimos dies ſinè vulnere Bergomũ, Cremonam, Cremã & Brixiam Gallię rex recepit. Veronam, Vincentiam atq; Patauium Cęſar cepit, Iulius Pontifex Ariminum, Fauentiam, Ceruiam & Rauennam recuperauit. Porrò Hiſpano regi Senatus Venetus Apulię vrbes, Sipontum, Traniũ, Monopolim, Brunduſium & Hydruntum ſpontè reſtituit In hac Venetę Reipublicę penè ſuprema calamitate

Gallus vincit Venetos.

mitate Turcicus Imperator non modò fidem seruauit, sed etiàm copias auxiliares Venetis studiosè obtulit. At illi, quod certè præclaram in eis merentur laudem, gratias quidem egerunt Turcę, quòd fidem egregiè coleret, sed tamen eius auxilijs sibi minimè vtendum putârunt, puto, detestati barbari regis in Christianam religionem odium inexpiabile, licèt Christianos quosdam subindè non puduerit cum illis impijs Christi DEI hostibus, contra Christianos fœdus percutere, & ad Christianorum inuadendas ditiones eos prouocare atque extimulare: quasi verò nescirent, eiusmodi ferè occasione Gręcorum imperium ab illis spurcissimis porcis superiori seculo occupatum. *Veneti nolunt vti auxilio Turcico.*

Hoc anno magna damna vinetis & frugibus intulit sęuissima grandinis tempestas, prę sertim in ditione Vuirtembergica. Rotenburgi ad Neccarum fluuium tanta fuit grandinis rabies, vt & fenestras & tecta ędium comminuerit. Tertio quoquè Calend. Iulij, intempestæ noctis silentio, turbo vehemens tantam excitauit tempestatem, vt & arbores radicitùs euulsæ atque procùl disiectę, & ędificiorũ tecta ac tegulę abreptę, domus & horrea concussa, plurimaq; arboribus damna data sint. Eodẽ anno Carolus Geldriæ Dux rupto fœdere, quod illi erat cum Maximiliano, Gallico auro & milite fretus, Brabantos vehemẽter afflixit, & prędas ex illis egit egregiè. Anno sequente idem à populatoribus illis actitatũ est, sed non pari rerum successu. Nam dum onusti prędа ad suos se recipere volũt, à Namurcẽ cęsi atque prostrati sunt. *Grando sæuissima.* *Geldrus vexat Brabãtos.*

ANno 1508. æstas perpetuis fuit pluuijs madida, quę res locis non paucis porcos & boues tabida quadà lue & peste intercutanea afflixit & perdidit.

Hoc anno, 3. Calendar. Martij obijt

Philippus Palatinus moritur. Philippus Palatin⁹ princeps post diuturnos podagrę, chiragræ & calculi toleratos acerbos cruciat⁹. Hi morbi inter acutos numerantur à medicis, q mirabiliter affligũt & excruciant corpus humanum, ità vt nonnunq furore & amentia corripiantur, qui ijs immodicè laborant. Reliquit is Princeps septem filios & tres filias, quarum postremò genita, Diui Benedicti complexa institutum, sanctè & piè vixit: multò felicior, contempto mũdo, quàm aliæ sorores, quæ principibus viris matrimonio iunctæ fuêre. Obijt non longè pòst etiàm Albertus Bauariæ dux, relictis tribus filijs, Guilhelmo, qui ei in principatu successit, Ludouico & Ernesto, itemque filiabus quatuor. Cõiugem habuit sororem Maximiliani Cesaris, quę ab eius obitu facultatibus omnibus nuncium remittens, vt Christo immortali spóso totam se liberiùs tradere posset, Monaci, quòd est pulcherrimum Bauariæ oppidum, monasticum est viuendi complexa genus, egregiũ de se prębens eximij in Deum amoris & virilis constantię exemplum, rarum in principibus fœminis, vt posthabitis pompis & vanitatib⁹ seculi, cupiãt vni vacare Deo: sed quanto rarius, eo pręstantius. Omnia enim pręclara rara, laudabilia & pulchra, vt rectè in Ethicis ait Aristoteles. Fecit olìm idem Constantia Constantini Magni filia, quãdò, vt testis est D. Ambrosius, ad sepulcrum beatissimæ Agnetis orás, à lepra mirabiliter curata est: quam etiàm multæ aliæ illustres virgines imitatæ sunt. Fecerunt idem multæ alię regum & principũ filię, alięq; nobilissimæ matronę, deditissimo erga Deum animo cantátes, Regnum mundi & omnem ornatum seculi contempsi propter amorem Domini mei IESV CHRISTI. At longè secùs affecti sunt, qui habent spiritum huius mũdi, quibus huiusmodi vitæ instituta aut horrori sunt, aut contemptui, de quibus dicit Apostolus:

Albertus Bauarus decedit.

1. Cor. 2.

Ani-

Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritûs Dei.

Fuerunt hoc anno magni per Germaniam & Italiam terræmotus: aërisque intemperies arbores & arbuſculas,nè frondere poſſent,diù retardauit,donèc quaſi abinſperatò Dei benignitate commodus aër eam tarditatem compenſauit.Propter id genus verni tẽporis clades & pericula auertẽda, iam olìm inſtitutæ ſunt,hodieque apud Catholicos fiunt Litaniæ & publicæ ſupplicationes ad Deũ & ſanctos eius,ſed eæ hodiè apud Euangelicos prorsùs iacẽt, apud Catholicos pleroſq; admodùm incuriosè & frigidè ſeruantur, & ideò tam propicio nunc vtimur Deo,tantaque eſt rerum vitæ degendæ neceſſariarum atque annonæ copia & vilitas.

Obijt huius anni menſe Septembri Iacobus de **Liebenſtain** Archiepiſcopus Moguntinus,non totos quatuor annos eo functus pontificatu. In eius locum ſuffectus eſt Vriel de **Gemingen**, ſummæ ædis Moguntinæ Decanus. *Iacobus de Liebẽſtain.*

Non diù pòſt ſecutus eſt eum menſe Octobri Hermannus Haſſiæ Lantgrauius & Archipiſcopus Colonienſis,cùm illi Sedi præfuiſſet annis 28. Eius pr̃icipis præter alias virtutes, inſignis fuit benignitas & liberalitas in pauperes, adeò vt nullum mendicum à ſe vacuum diſcedere pateretur. Ea virtus maximè decet principes, præſertim Eccleſiaſticos, qui ſuis, immò Eccleſiæ facultatibus, quarum ſunt diſpenſatores,non ad luxum, ſed ad benignitatem vti debent,quemadmodùm multi olìm ſancti Pontifices fecerunt, & noſtra quoquè ætate nonnulli faciunt. Hermanno Pontifici ſucceſſit Philippus comes Oberſtenius, qui ſua prudentia & induſtria plurimùm contulit Eccleſiæ Colonienſi. *Hermãnus Heſſius archiepiſcop9 Colonienſis moritur.*

Hoc etiàm anno ſub menſis Auguſti initiũ immaniſſima extitit apud Stutgardiam imbrium tem- *Tempeſtas imbrium*

horrenda. pestas, quæ muros, domos, horrea funditùs abriperet, homines & iumenta demergeret, vinetis, erasa & absportata humo, maxima detrimenta adferret. Est autem Stutgardia haud procùl à Neccaro sita in ditione Vuirtembergensi, vbi duces Vuirtembergici habent elegans & regium castrum. Ager eius vrbis, innumeris consitus vineis, vini egregij tam est ferax, vt dici vix possit, quantam in singulos annos vini copiam proferat.

Tumultus Erphordiensis. ANno 1509. magnus fuit tumultus Erphordiæ ob exactiones insolitas, quas populus nimiùm graues querebatur, præsertim quòd quotannis fierent. Res tandèm eò perducta, vt populus non dubitârit Senatum omnem mouere loco, & alium subrogare, qui excussis libris accepti & expensi, codicibusque rationarijs siue regestis, inuenerunt oppidum grauissimo pressum ære alieno, ad summam vsque sexcentorum millium aureorum, vndè quotannis reditum triginta millium aureorum pendere cogebantur. Porrò compertum est, aliquot millibus excedere eam summam, quam in annos singulos reciperent, hunc quem diximus reditum. Ea res ingentes conciuit turbas, adeò vt populus oẽs è Senatu motos in carcerem coniecturus fuerit, nî illi fuga sibi maturè consuluissent. Quosdam tamen carceri mancipârunt, & ex ijs vnum iam ætate grauem, in crucem agere non dubitârunt. Tumultûs huius occasione inter MOGUNTINUM Pontificem & Fridericum Saxoniæ principem lis orta est, & propemodùm ad arma ventum esset, nì se sequestrum interposuisset Herbipolensis Episcopus Laurentius Biberanus, vir magnæ dexteritatis, cuius industria effectum est, vt partes, armis positis, Cæsaris sententiam expectarent. Erphordienses interìm

ciues

ciues consilium capiunt in annos singulos noui creandi Senatus, à quo dati & accepti rationem reposcant.

Hoc anno in Britannijs à vita discessit Henricus eius nominis septimus Angliæ rex, vndecimo Calendas Maij in sua Richemundia villa, vbi Franciscanorum Obseruantum cœnobium condiderat. Regnauit annos tres & viginti, vixit 52. Suscepit ex Elizabeth vxore liberos octo, mares quatuor, & totidèm fœminas: reliquit superstites tres, Henricum principem Vualliæ, qui illi in regno successit, Margaritam & Mariam. Corpore fuit gracili, sed benè firmo ac valido, statura quæ parùm iustam excederet, forma eximia, ingenio perspicaci, animo excellenti & forti in summis quoq; periculis. Placidum & humanum se præstabat, superbiam verò & arrogantiam adeò detestabatur, vt quos illis vitijs laborare comperisset, ijs asperum se præberet. Regnum multis opibus auctum post se reliquit: qua in re solebat quadam vti industria singulari, mercatoribus non rarò pecunia ad tempus data gratuito, vt mercatura in ipsius regno esset frequentior & copiosior. Atque hac ratione effectum est, vt quotannìs à mercatoribus vltrò citroq; commeantibus maxima auri & argenti vis in regnum importaretur. Religionem alacriter obseruauit & coluit, libenterq; rebus diuinis interfuit, nec facilè vllo vel negocio vel tempore ab eis excludi se passus est. Attentè audiebat quotidiè bina ternáve Missæ sacra, & sæpè conciones sacras: pauperibus assiduè eleemosynam præstabat per suum eleemosynarium. Sacerdotio honorem habebat, illudque piè colebat, libens iuuabat, largè augebat. Orabat multùm, & festis præsertim diebus preces dicebat horarias, quas vulgò horas Canonicas vocant Nè tamen solis suis precibus cõtentus esse videretur, solebat clàm pijs & religio-

Henricus VII. Angliæ rex moritur.

Mores optimi principis.

ligiosis sacerdotibus largitiones facere, vt pro ipso orarent, atq; etiàm post obitum toto regno certis in templis pro se preces & sacrificia fieri voluit. Fecit testamentum, & primùm omium iussit restitui, si qua in fiscũ regiũ iniustè illata essent, domumq; hospitalem, qua inopes reciperentur, in suburbijs Londinẽsibus ab se inchoatam perfici. Sub eiusmodi principibus solẽt florere regna. Nam certum est, quo principes in Deum religiosiores sunt, eo quoquè illis omnia feliciùs succedere, Deo Opt. Max. illos mirabiliter protegente & amplificante.

Literæ politiores veniunt in Germaniam, &c.

Hisce temporibus cùm in Italia bellicis tumultibus omnia arderent, politiores literæ tum Grecæ, tum Latinę, in Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiam sese diffuderunt, ità vt illæ nationes, quas Itali barbaras dicere consuêssent, iam multos tales viros certatìm proferrent, qui Italis non modò non cedere, sed etiàm illos aut æquare, aut etiàm superare viderentur. Olìm scriptores exteri, Iulius Cæsar, Cornelius Tacitus, Seneca, Liuius & alij de Germania sic scripserunt, vt eam planè contempsisse videantur. Fuit Germaniæ terra, ait Cornelius Tacitus, ab initio in vniuersum aut syluis horrida, aut paludibus infœcunda, aspera cęlo, tristis cultu conspectuq;, humidior qua Gallias, ventosior qua Noricum ac Pannoniam adspicit, frugiferarum arborum & omnis culturę impatiens, pecorum fœcunda, sed plerunquè improcera. Ne armentis quidem suus honos aut gloria frontis: Numero gaudent, eæque solæ & gratissimæ sunt opes. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurúmve gignere. quis enim scrutatus est? Seneca quoq; libro de gubernatione mundi, Germani, inquit, errant incertis sedibus: sunt apud eos perpetuę hyemes, solum infœcundũ, nullę ędes: venationi-

Corn. Tacitus de Germania.

Seneca de Germanis.

nationibus viuunt, vbicunquè nox fessos laboribus deprædit, cubant sub frondibus, aut in speluncis foueísve. Non habẽt domos, sed casas folijs & culmis contectas. Incolæ circumaguntur chorizantiũ more in congelato mari, victitãtes carne ferina, gẽs nuda & pellibus solùm ferarum vestita, & propterea vilis despectaq; ab om̃ibus. Sic nimirùm de Germania nostra sensère prisci illi scriptores: quę tamẽ si cum pręsenti rerum Germaniæ statu cõferantur, longè falsissima cõperientur. Itidèm ergò etiàm in literarum cognitiõe accidit, quæ hac tẽpestate paulatìm in Germania, Anglia &c. ità florere cœperũt, vt iam Itali citra ruborẽ transalpinas nationes barbaras appellare non possint. His enim temporibus pręcellentes viri & fœminæ illustres vbiquè gentiũ cœperũt promouere bonarũ artium studia, & apud Anglos quidem (vt de reliquis interìm taceã) Margarita Henrici regis mater sanctissima, hortatu IOHANNIS FISCHERII Roffensis Epis. viri summa doctrina, summa gratia, summa integritate, (q postea sub Hẽrico VIII. cùm illius secũdas nuptias, prîori viuente cõiuge, approbare nollet, capite plexus est) Cantabrigię bina extruxit studiosorũ collegia, quib⁹ etiàm ad victũ necessaria liberaliter impartita est. Itemque aliquot Anglię insignes Episcopi diuersis locis collegia exædificârunt, vbì bonis literis studiosi imbuerentur. Et certè gratulandũ est hisce regionibus, quas Barbaras Itali vocant, quòd ad solas terras relegata barbarie, in literis humanioribus mirificè profecerint: verùm id tñ moderatè, quandoquidem videmus cum literarũ excultiori peritia tot paulò pòst errores inuectos, vt nemo id pro dignitate deplorare queat. Solent horum temporum noui Euangelici, qui plerunquè sola linguarum peritia imperitæ multitudini sese venditant, acerbissimè in Catholicę Ecclesiæ abusus inuehi, ità vt propter

Iohannis Roffensis Episcopi encomium

Heretici res bonas.

propter abusus tolli volunt. pter abusus etiàm res ipsas è medio tolli velint, immò & è medio locis non paucis sustulerint. Sed cur illi non eodem zelo è tota Europa literas politiores & linguarum cognitionem proscribunt? An verò obscurum est, permultos hodiè literarum peritia petulantissimè abuti? Cùm ergo propter literarum & artium abusum eas damnari nolint, quid ità impotenter Ecclesiæ abusus vnà cum rebus ipsis tollendos vociferantur? Multi hodiè insigniter eruditi, turpissimè errant, nec erroris alia ferè causa esse videtur, quàm ipsa eruditio: quanquàm non est in causa eruditio, sed eruditiõis abusus. Cùm ením qui verè eruditi sunt, tanto debeant esse summissiores & modestiores, quanto sunt insigniori eruditione præditi, isti cõtrà sua eruditione efferuntur: & cùm linguas vtcunquè calleant, putãt se iam etiàm in rebus Theologicis plus videre, quàm vel tota videat schola Parisiẽsis, immò Ecclesia vniuersa: *1, Cor. 8.* & fit in illis verũ quod Apostolus ait, Scientia inflat: eam verò inflationẽ sequitur iusto DEI iudicio illa terribilis pœna, quam alibì his verbis cõmemorat idem Apostolus, *Rom. 1.* Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & obscuratũ est insipiens cor eorũ. An nõ verò hoc in permultis hodiè videmus, non vulgari alioquì doctrina præditis? Quos non illi prorsùs absurdos & abominandos errores pro illustri veritate & ipsissima Euangelij luce miserrimæ plebeculæ obtrudunt? Num hoc eruditioni & literis imputandum est? Non est id quidem, sed illorũ deprauatis & elatis ingenijs, qui reb⁹ bonis pessimè abutuntur. Sicut ergo propter eiusmodi corruptorum hominum abusum non sunt tollendæ neque damnandæ bonæ literæ, ità etiàm propter abusus quosdam nulla ratiõe reijcienda & damnanda sunt Catholicæ Ecclesiæ instituta, ritus & cæremoniæ, quod tamẽ nemo ferè hodiè ꝓpensiùs facit, quàm illi

illi ipsi, qui bonis literis in suam & aliorum perniciem sceleratissimè abutuntur. Verùm hoc fortaßis extra cancellos, non tamē sinè ratione commemoratum volui.

Hoc tempore Henricus eius nominis VIII. Anglię rex, postquàm patri defuncto iusta persoluit, in matrimoniū duxit Catharinam Arthuri iam antè defuncti fratris sui coniugem, qui admodùm tenera ętate eam duxerat, sed per ętatis imbecillitatem nullas ex ea proles susceperat, immò & virginē eam reliquerat, quemadmodùm non solùm ipsa sanctè affirmabat, sed etiàm cum ea testabantur matronę probatissimę. Vt autem nullus relinqueretur conscientię scrupulus, voluit Henricus rex authoritate summi pontificis eas sibi nuptias permitti. Agebat Henricus annum ætatis xviij. Porrò Margarita auia eius, mulier prudentissima, cùm videret illi per ætatem necdùm licere suum prętare officium, consultissimè id effecit, vt optimorum & sapientissimorum procerū cōsilijs dirigeretur, in quibus erant Guilhelmus Varanus Cantuariæ Archiepiscopus regni Cancellarius, & plerique alij egregij viri: qui cùm non ignorarent tantam illi in numerato & rebus mobilibus hæreditatē venisse, quātam nulli ante ipsum Anglię regi, nè ea rerum opulentia animū eius corrumperet, cœperunt eū negocijs gerēdis studiosè assuefacere, à quibus tū adhùc abhorrere videbatur. Deindè 8. Calēdas Iulias cum Catharina vxore, quæ fuit Caroli V. Cęsaris matertera, à Cantuariensi Archiepiscopo coronatur, publico totius regni plausu & gaudio, quod tamē nō mediocriter perturbauit mors Margaritę auię Henrici, non parùm illi regno detrimentosa. *Henricus VIII. Anglię rex ducit vxorē.*

Hoc ipso anno desijt esse in humanis Guilhelmus Lantgrauius Haßiæ, sacro igni alijsque medicinam omnem respuentibus morbis cōsumptus. Reliquit *Guilhelmus Lātgrauius*

Philippum

Hassiæ moritur. Philippum filium, natũ anno salutis 1504. qui postcà rerum potitus est.

Eodem anno apud Bernates in Heluetijs quidam instituti Dominicani, inconsultò admodùm ac temerè oppugnantes immaculatam Virginis matris conceptionem, cœperunt etiàm commentitijs quibusdam miraculis & visionibus suam apud vulgus opinionem tueri. Abusi ad hoc erant quodam simplici fratre laico, qui tamen rem omnem produxit in lucem, nonnullaque alia egerant, quæ viros graues & religiosos minimè deceret. Sed quia prępotens DEUS matris suæ iniurias haud facilè sinit inultas abire, Bernates zelo permoti, (quippe qui id laudis eximię iurè tum referebant, quòd essent vltores egregij iniuriarum matris DEI) Lausanẽsem episcopum, vt in eos inquireret, hortati sunt. Facta est inquisitio, & rei veritate comperta, quatuor primarij fratres Dominicani degradati sunt, & indè flammis exusti. Isthuc verò inprimìs cauendum est hominibus è religione Christianis, vtì nè in defendẽda sententia sua & aliena oppugnanda, nimiùm sint pertinaces, ijs pręsertim in rebus, quas certum est nihil officere veræ pietati: qualis est opinio de immaculata sanctissimæ Virginis conceptione, quam videmus ab Ecclesia receptam, & à multis grauissimis atque doctissimis viris fortissimè propugnatã, atq; etiàm aliquot Conciliorum generalium approbatione firmatam. Videant refractarij, nè, dum matris honori & priuilegio cum multorum graui scandalo & offensione derogãt, filij eius seuerum in se iudicium prouocent.

Bernates olìm Virgini Matri deuotissimi.

Vuormatię inter clerũ & ciues orta dissensio, iam decẽnio extra vrbem clerũ detinuerat. Verùm hoc demùm anno opera Frederici Saxõis, Vdalrici Vuirtembergici & aliorũ Imperij principum, qui apud Vuormatiã conuenerãt, ea lis cõposita est, & clerus

in oppidum se recepit: quanquàm in eam cõcordiam Episcopus Vuormatieñ consentire noluit, nisì in integrum restitueretur, quod ciues renuebant.

Fuit hoc anno sæuissima grandinis procella, quę non vno loco Sueuiæ fruges deuastauit. Ferunt ea tempestate cecidisse ex aëre lapides oui gallinacei magnitudine. *Grandinis tempestas.*

Hoc anno mensis Septembris die 14. ac deincèps diebus 18. continenter vrbem Constantinopolitanam, qua parte spectat mare, horrendum in modũ cõcussit terribilis terręmotus, domosq́; subruit, & ruderibus fossam cõplens solo æquauit. Arcem, vbì regis Turcici immensi thesauri in quinq; turribus munitissimis asseruabãtur, domumq́; egregiam, in qua leones alebantur, euertit. Cuniculos, per quos longis itineribus etiàm per montes è Danubio in vrbem aquæ adducuntur, summis & impensis & sudoribus effectos, adeò quassauit, vt maximis opib⁹ instaurari nequiuerint: ipsum quoquè mare inter Constantinopolim & Peram vsqueadeò intumuit, vt vtriusq; vrbis muros suis fluctibus excederet, & vndas in vtranq; inferret. Multa quoq; alia damna eoipso die Turcis illata sunt. Feruntur tum Constantinopoli ad 13. hominum millia interijsse. Nimirùm îusto Dei iudicio illi crucis Christi atrocissimi hostes eam cladem illo die passi sunt, quo S. Crucis Exaltationem religiosè colit Ecclesia Christi: neq; id herì aut nudiustertiùs demùm cœpit, sed ante mille ducentos & eo ampliùs annos legimus apud probatos authores Crucis Exaltationẽ quotannìs solenniter celebratam esse. Videat, qui volet, Nicephori historiam Ecclesiasticam lib. 8. cap. 29. & 50. vt meritò pudefieri debeant nostrorum temporum sectarij, qui vt plerasque alias, ità etiàm hãc Catholicæ Ecclesiæ antiquissimam solennitatem abrogârunt: quanquàm scio in Nicephoro eundem diem *Terræmot⁹ Constãtinopolim concutit.* *Crucis Exaltatio iam olìm celebrata in Ecclesia.*

& Inuẽtioni & Exaltationi sanctę Crucis attribui: sed hoc parùm refert, cùm sectarij neq; Inuentionem, neque Exaltationem celebrari velint.

ANno 1510. Comitia habita sunt Augustę, frequẽtissimo Principum cõuentu: quò multi etiàm exterorũ regũ legati aduolàrũt. Decreta est ibì belli continuatio in Venetos, quorum tum quędã funestę machinatiões, ferũtur in lucem perductę, q̃ belli proferẽdi causa nõ minima fuère. Proditũ em̃ est, submissos fuisse à Venetis nõ minùs 50. nefarios homines, qui vrbes & pagos Cęsareanę ditionis inflammarẽt. Porrò Veneti cùm se tot potentissimis hostibus impares cernerent, Iuliũ Pontificem, suppliciter venia petita, sibi conciliandum statuũt: missaq; legatione magnanimum Pontificẽ, qui afflictis Italiæ rebus non mediocriter doleret, facilè placàrunt: sed ea pax noua bella peperit.

Veneti sibi conciliant Pontificem.

Huius anni mense Februario quidam vir sacrilegus Paulus **Form**, in Marchię Brandeburgẽsis villa **Knobloch**, intempesta nocte è templo furatus est arculam inauratam, qua sacrosancta Eucharistia vetustissimo Catholicę Ecclesiæ more asseruabat. Erant aũt in ea hostię duę, altera maior, minor altera. Multa iam luce adijt scelestus ille Iudęũ arculam venditurus. Iudęus facilè animaduertẽs, cuiusmodi vsum ea habuisset, ait maius preciũ se fuisse daturũ, si rem contentam attulisset. Tum ille furcifer, qui iam alterã instàr Iudæ satanica impietate deglutiẽrat, reliquam è sinu depromptam obtulit Iudæo æstimandam, à quo tamen non nisì pauculos exigui precij nummos accipit. At miser ille tanto iam obstrictus scelere, sæuę conscientiæ furijs quibusdam exagitatus, fugit indè ad Vandalos: (Extant enim hodieq; Vandalorum reliquiæ, & ipse quoquè Brandeburgicus Princeps se Vandalorum dominũ scribit) sed cùm res minimè lateret, domum redijt, captusq; & tortus

Pauli cuiusdã nefariũ facinus.

tortus, quid egisset, confessus est. Interìm verò scelератissimus Iudæus hostiam sacram crebris pugionis ictibus identidèm confodere nititur: at nihil se proficere cernens, hostia integra permanente, quodā furoris œstro percitus, Si tu es, inqt, Deus Christianorum, redde te manifestum in mille dęmoniorum nomine. Atq; eccè subitò hostia in tres diducta partes, sanguineo per oras humore madet. Territus Iudæus, particulas panno inuolutas mensem vnum apud se retinet, ac deindè duobus alijs Brandeburgi & Stendelij morantibus singulas particulas mittit, tertia sibi reseruata, quam rursùm mensæ impositam pugione cōficit, vndè sanguinis guttulæ dimanàrunt. Consternatus ille, & veritus se pditum iri, particulam absumere nititur, sed non valet: deìn mittit in aquam, at illa enatat: tertiò in ignem proijcit, sed nihil id hostiæ nocet. Ad extremum sub Paschatis solennitatem azymos coxit panes, particulamq; massulæ azymi panis immixtam in furnum iactauit, moxq; furnus alioquì obscurus resplenduit, & massula illa in Iudęi faciem insiliuit.

Iudæus quidam sacram hostiam impiè tractat.

Insigne miraculum.

Alia stupēda miracula

Nouo ille terrore correptus, massulam illam cum particula, alteri cuidā Iudæo trāsmisit. Iam res erat prolata in publicū, & Marchio Iudæos oēs in ipsius ditione morātes Berlinū acciri, & in vinculis teneri iussit. Habita autem ex illis quæstione, pręter alia flagitia non parùm multa, fassi sunt se intra paucos admodùm annos septē Christianorū infantes acubus & punctionibus peremisse. Igitur lata in illos sententia, 40. flammis traditi sunt. Tres alij Iudæi baptisma perceperūt quidē, sed postera die duo capite plexi sunt: tertius, pluribus pro eo rogantibus, vita donatus, D. Frācisci institutū Berlini cōplexus est. Porrò ter execrandus ille sacrę hostię proditor Paulus **Form**, cādentibus discerptus ferris, in cinerem tandèm voracibus flammis redactus est. Deni-

Iudæi Christianorū infantes vt perimant.

què Iudęi omnes è tota Marchionis ditione ità ꝓscripti sunt & extrusi, vt sub pœna capitis omni eis reditu pariter interdictum sit.

Saxa ingẽtia pluit.

Eodem anno in Insubribus pluit saxa grandia, è quibus vnum, pondus habuit librarum 120. Erant autem silicibus duriora, odore sulfureo.

Selymus fit Turcarũ Imperator.

ANNO 1511. Selymus Turcarum fit Imperator studio quorundam Bassarum (sic enim illi vocât pręcipuos quosdã principes) & militum prętorianorum, qui ab illis Ianizari dicuntur. Is patrem suum Baiazetem exuit Imperio, moxque Byzantio excedentem, & Dimothecam Thraciæ vrbem petentem cum familiaribus suis, cùm iam annos haberet 76. Hamonis Iudæi medici opera veneno sustulit: quanquàm alij dicant, senio & curis confectum interijsse. Sed Antonius Vterius Ligur, qui fuit Baiazetis cubicularius, testatus est se in expirantis corpore non dubia veneni indicia depręhendisse. Vt hoc immane parricidium perpetraret homo crudelis, multa eum mouere poterant. Immensos enim thesauros & gemmas preciosissimas secum absportârat Baiazetes, quos ille thesauros posteà donatiui nomine largissimè profudit in milites, quorum erat studio euectus ad imperium. Nec tamen paterna ille cæde contentus, etiàm ambos fratres suos, & 5. egregiæ indolis adolescentes, fratrum filios, & ipsum Mustapham Bassam, qui vel maximè eum ad imperium promouerat, per summam crudelitatem necari posteà iussit. Ea immanitas & sęuitia in propinquos, etiàm complures milites eius adeò consternauit, vt per aliquot dies conspectum eius exhorruerint. Verùm de hoc tyranno paulò infrà plura dicemus.

Crudelitas Selymi Turcæ.

Vir prodigiosæ vasti-

Hoc anno Maximilianus Cęsar comitia indixit apud Augustam, vbì illi oblatus est vir quidam prodigiosæ

digiosę vastitatis & crassitudinis, atque incredibilis ingluuiei, ità vt integrum vitulum crudũ, vel ouem incoctam vna vice deuoraret, & tamen necdùm famem expletam diceret. Ferunt hominẽ Borealibus regionibus ortum fuisse, vbì ob locorũ frigora solent esse homines edaciores: quanquàm huius edacitas propemodùm incredibilis videri possit. *tatis & ingluuiei.*

Eoipso anno Senatus Constantieñ, adiunctis sibi aliquot popularibus, cum Heluetijs sese cõiungere & fœd⁹ inire, vrbemq; illis dédere volebat. Sed eorum conatibus obuiàm itũ est ab illis, quibus turpe videbat̃ ab Imperio desciscere. In ijs facilè primas sibi vendicauit piscatorum societas. Itaq; literis ad Cęsarem Maximilianum datis, eum de Senatûs machinationibus certiorem reddiderunt. Nec ille sibi & imperio defuit, sed properè eò aduolãs, piscatorum studio & viribus vrbem ingressus, quos compręhẽdere potuit è cõspirationis eius authoribus, capite damnauit: nam plerique fuga dilapsi erant. *Cõstantiẽses meditantur frustrà defectionem ab Imperio.*

Hoc anno Bernardinus Hispanus, Cardinalis S. Crucis, Sedis Apostolicę in Germaniã legatus, cum aliquot paucis in suã sententiã pertractis Cardinalibus mirabili audacia conciliũ generale apud Pisas indixit, eoq; ipsum, p̃ter alios, Iuliũ Pontificẽ maximũ citare nõ dubitauit Conuenerunt aliquot Episcopi ex Gallijs & Insubribus: Primò Pisis, vbì cùm parùm tuti sibi viderent̃, indè abiêre Mediolanũ: verùm nec ibì satìs suis rebus fidentes, Lugdunũ sese trãstulerũt, vbì etiàm aliquot sessiões habitę sunt, rege Gallorũ haud obscurè illis fauẽte, quippe q in pontificẽ alieno esset animo. Porrò cùm ea temeritas ad horrendũ schisma spectare videret̃, Iulius põtifex datis ad eos literis, monuit perbenignè, vt ad pacẽ & vnitatẽ Ecclesię se reciperẽt: alioquì fore, vt vel inuitus in ipsos animaduerteret. Ea admonitio tres Cardinales permouit, vt cum Põtifice in gratiã *Conciliũ Pisanum prophanum.*

redire maturarent, quos Pontifex liberaliter & clementer accepit: in alios, cùm nollent ad sanitaté redire, grauem sanè tulit sententiam, qua illorũ audacia nõnihil cõtusa est. Sed tamen cùm regis Gallorum fruerentur patrocinio, in sententia permanserunt. Monitus Gallus à Põtifice, vtì nè eos foueret diutiùs, non magnoperè curauit. Itaq; à Pontifice excommunicatus est. Non longè aberat ab hac factione Maximilianus Cęsar, grauiter commotus in pontificé, quòd nó bona fide à se recessisset, & cum Venetis fœdus percussisset: sed vir grauis & prudés, admonitus à bonis viris, sese collegit, & celeriter ab hac temeritate discessit. Non erat quidem Pontifex ab omni culpa alienus, sed tamen minimè decebat Cardinales paucos talem excitare turbam, & Ecclesiæ pacem cum maximo omnium scandalo perturbare Et tamen non desunt fortassìs, apud quos etiàm hoc conciliabulum habeat non vulgaré authoritatem, maximè quòd ad Pontificis contumeliam pertineat, qua pleriq; admodùm delectãtur, perindè vt Cham olìm nuditate Noë patris sui. Sed qualiscunq; demùm sit Põtifex, modò nè sit hęreticus, propter eum, cuius gerit vices, reuerenter inprimis ac multo in honore habẽdus est. Atquì verò Iulius Pontifex, vt Pisanum cõciliabulum destrueret, Romæ Concilium indixit generale, quod sub Leone X. demùm absolutum est.

Gen. 9.

Iacobus Episcopus Treuericus.

Eodé anno mortuus est Iacobus Episcopus Treuirensis, ex marchionibus Badeñ: cuius cathedram obtinuit Richardus Grīffenklou, vir prudens & rerum admodùm peritus.

Seditio Spirensis.

ANno 1512. seditio fuit Spirę propter exactiones, q̃, cùm importunę & immoderatę sunt, vulgus exasperare solent. Multa egit insolẽter aduersùm senatũ plebs cõcitata: sed tãdèm Maximiliani Cęsaris fracta minis, modestiùs agere cœpit,

pit, restituto Senatu in pristinam dignitatem, quem paulò antè loco mouerat. Eos verò qui fugerant, ordini; senatorij viros proscripsit.

Hoc anno Maximilianus Cęsar, cui fide nihil sanctius, intelligens Gallorum regem non bona fide secum agere, prętereaq; Geldrię principem aduersùs Brabantos concitâsse, compulsus discessit à Gallico fœdere, & ad Pontificem se adiunxit, nouo fœdere percusso. Porrò omnibus, qui Imperij essent, seuerissimè interdixit, capitali in transgressores cōstituto supplicio, nè Gallo militarent, vel suppetias ferrent. Eam legem floccipendens Emicho comes Lyningensis, in Gallias abijt, & Gallo se militaturũ obtulit. Quod cùm Maximilianus resciuisset, eum maiestatis reũ cum omnibus suis proscripsit. Itaq; omnia quæ comitis erant, principes Imperij diripuerũt. Comes reuersus vt animum Cęsaris placaret, & per seipsum & per amicos re tentata, diù nihil ꝓficere potuit. O si ea in imperio obedientia principum, & in refractarios seueritas permansisset, aliud hodiè Imperiũ haberemus. Sed dum principes contemnunt summum Magistratum, ipsi quoquè plerunquè à suis subditis contemnuntur: & sic omnia pessùm ire necessè est.

Maximilianus discedit à Galli amicitia.

Hac ferè tempestate monstrum Rauennæ visum ferebatur vtrunq; habens sexum, cornu vno extante in capite, alatum, & sinè brachijs, vno duntaxàt crure & pede instàr auis rapacis, & in genu oculo vno, in pectore figura apparēte literæ Y. vel V. cum signo crucis. Interpretationem quidam eiusmodi esse voluerũt, Superbiam, Leuitatem, Virtutum inopiam, Sodomiticam labem, Amorem rerum habētium, Dei obliuionem, inexplebilem auaritiã, Gallico flagello castigatum iri. Quod & factum est. EOdem enim anno Gallorum rex Ludouicus rupto cũ Pontifice & Maximiliano fœdere, Rauennam obsedit,

Monstrũ Rauennæ visum

Monstri significatio.

Gallus vastat Rauennam

dit, & tandèm deditione receptam vrbem, contra fidem datam diripuit, & magna clasſe affecit. Poſteà verò Pontifex, Cęſareanis & Heluetiorum adiutus copijs, Rauennam recuperauit, & Gallos tota Italia expulit. Antè autem quàm Gallus Rauennam obtineret, ſuperueniente pontificis exercitu, cruentiſſimum commiſſum eſt pręlium, in quo ad 16. millia ceciderunt.

Seditio Coloniç.

ANNO 1513. apud Coloniam Agrippinam, Germaniæ clariſſimam & in Catholica religione conſtantiſſimam vrbem, pernicioſa admodùm ſeditio orta eſt, vulgo contra Senatum tumultus ciente. querebatur plebs ſe nimijs exhauriri exactionibus. Fit concurſus ſeditioſi populi ad prętoriũ vel domum ſenatoriam, vbì erat Senatus congregatus. Magna contentione poſtulant ſibi tradi eos, qui inſolitis exactionibus ipſos emungere non dubitarent. Territus Senatus repentino periculo, populum ſæuientem blandis ſermonibus delinire cœpit, atque vix tandèm impetrata dilatione, de om̃ibus exactam ſe rationem redditurum ſpopondit. Et quia populares erant & grati populo, qui hęc ſenatûs nomine dicebant, plebs commota eo die nihil vltrà attentauit. Porrò die altera, qui erat Epiphaniæ Domini, populo nouos excitante concurſus, quidam è ſenatu rapiuntur in carceres, è quibus vnus poſtridiè capite truncatur. Idem ſupplicij genus pertulère duo conſules xj. Ianuarij. Indè xij. eiuſdem menſis tres ſenatores eodem modo plexi ſunt. Ex alijs plerique proſcripti ſunt. Ità demùm vrbi reſtituta eſt tranquillitas, ſed certè exemplo prorsùs fero ac barbaro. Non enim debet contra Dei pręceptum hoc ſibi in magiſtratus ſuos plebs temeraria vſurpare.

Eodem

Eodem anno etiàm Vuormatieñ ciues in senatũ seditionem mouerunt,& reiectis ordinis Senatorij viris,ex seipsis nouos creârunt. Erat ea res pessimi exempli,quæ plerasq; alias Germaniæ vrbes ad idẽ attentandum,non absq; ingenti dedecore,incitauit.Primùm prouocatum est à Senatu exauthorato ad iudicium Cameræ, sed ciues Vormatieñ Impatorem appellârunt,qui cùm minas intentaret seditiosis hominibus,pax simulata interìm cõfecta est, nõ diuturnas habitura vires.Iam antè Vuormatieñ cum Clero acerbas aluërant dissensiones,quæ tandèm iusto Dei iudicio in ipsos versæ sunt. *Tumultus Vuormatiemsis.*

Hoc anno Maximilianus Sforcia dux Mediolaneñ,Heluetiorum insigni virtute Mediolanũ,pulsis Gallis,recuperauit.Obsidebat Gallorum fortissimus exercitus Nouariam, vbì tum Maximilianus Sforcia non absqne ingenti periculo & formidine cum aliquot Heluetiorum copijs erat. Iam muros prostrauerant Galli, & cùm summa esset ciuium in vrbe trepidatio, Heluetij incredibili audacia mirè insultabant Gallis, prouocabantque vt per patentem murum irrumperent: interìm in Gallorũ cõtemptum,contra hiatus disiecti muri lectorum tãtùm lintea transuersis suspensa perticis prætendentes.Et certè Galli,licèt aditus pateret,nõ fuêre ausi subire murum,sed motis castris à Nouaria discesserunt,& ad Riottam vicum,ab ea vrbe viginti stadijs distantem,castrametati sunt. Interìm alquot Heluetiorum millia auxilio venêre illis,qui Nouariæ erant. Accidit tum quiddam sanè memorabile. Canes Gallorũ,relictis castris,magno agmine Nouariam ingressi, Heluetiorum excubias agentium crura lambere,caudis blãditer adulari, submissisq; auribus singulis applaudere cœperunt, tanquàm Heluetij iam ipsorum essent domini.Ea res Heluetijs certam videbatur de Gallis victoriam pollice- *Nouariam frustrà oppugnant Galli.* *Heluetij mirè cõtemnũt Gallos.*

ri. Non multò pòst Heluetij (erant autem peditum ad nouem milla) vrbe egressi, ad Gallorum fortissima castra profecti sunt, vnà cum illis proficiscēte Maximiliano, quem tamen ad vrbem redire vel inuitum compulerunt, nè ab hostibus interimeretur. Vbì ad Gallos diuersis itineribus ventum est, tāto impetu Heluetij vndiq; eos oppugnârūt, vt (quod dictu propè incredibile videatur) cæsis fugatisque omnibus, sesquihoræ spatio & memorabile præliū, & grauissimum bellum cōfecerint. Ceciderunt eo prælio ad octo millia Gallorum omnis generis, ex Heluetijs mille trecenti. Ità tum Maximilianus Mediolanum obtinuit. Sanè quandiù apud Heluetios Catholica fides inconcussa & inuiolata permansit, & erga Sedem Apostolicam, cuius ea gens obseruātissima fuit, studium & amor singularis, apud om̄es virtutis opinióem obtinuêre, q̄ cum mutata posteà religione, nō parùm apud illos pagos, qui Zuinglij dogma sequuntur, est labefactata. Turpis enim omninò est & propemodùm inexpiabilis macula desertæ religionis: quod vtinàm plerique hoc ęuo attenderent, qui leuitate plusquàm puerili ab auita fide in res nouas se abduci sinunt. At tamen etiàm hodiè maxima Heluetiorum pars Catholicam fidē constantissimè retinet, & pristinæ quoquè virtutis bellicæ laudem.

Bellum inter Gallos & Anglos

Eodem anno bellum atrox extitit inter Gallum & Anglum. Henricus enim VIII. Anglię rex Romanum pontificem, cuius tum erat obseruantissimus, atq; etiàm religionis causam tueri æquum atq; magnificum arbitratus, grandem conscripsit è suis & Germanis exercitum. Neque interìm se Gallię rex deserebat, magno vndiquè coacto exercitu. Britāni verò è Calesia (quæ portus Iccius olìm fuit) Taroannam munitissimam Morinorum vrbem oppugnatum profecti sunt, quibus paulò pòst cum nouis

uis

nis copijs se cõiunxit Henricus rex. Atque tum demùm vrbs ea totis virib⁹ oppugnata est. Paulò pòst Maximilianus Cæsar cũ suis illi copijs accessit. Vbì verò fama increbuit, Gallorum regem obsessis cõmeatum aduehere instituisse, Maximilianus Cæsar cum 4000. equitum, subsequente Anglo cum peditibus, ad Gallos contendit, eosque omnes in fugam coniecit. Atque tum Taroanna deditione capta est, vrbsq; templis seruatis, incensa 9. Calẽdas Septembris. Ludouicus Gallorum rex hac accepta clade grauiter commotus, Scotorum regem Iacobum, vt Angliæ bellũ inferret, Gallica arte permouit. Multa Scotum retrahebant, nè id faceret, præsertim nihil tale verente Anglo, cuius quoquè sororem habebat in matrimonio, & cum quo fœdus grauissimum percusserat. Tandèm tamen infausto cõsilio trãsuersìm actus, infesta arma Britãnis ꝑter opinionẽ intulit, licèt admonitus esset ab Hẽrico, vt si eius facti eũ nõ puderet, saltẽ vereret iudicium præpotentis Dei, qui turbatæ pacis & ruptorũ fœderum vltor esse soleret. Illud verò bellum contra fidem & fœdus susceptum, eum habuit euẽtum, vt primus Scoti exercitus in Angliã missus, cùm post ingẽtia data damna, præda onustus intra suos fines se recipere maturaret, penè ad interneciõem à Britannis cæsus sit: ac deindè cùm Scotus bellũ redintegrâsset, & totis viribus Britãnos oppugnaret, atq; in loco arte & natura munitissimo castra posuisset, tamen ab Anglis victus, ꝓfligatus, & insigni ac memorabili clade affectus sit. Ipse rex Iacobus in prę-lio cecidit, & cum eo Archiepiscopus vnus, episcopi duo, abbates quatuor, proceres & equestri dignitate honoribusq; militiæ illustres 34. prętér hos verò ad octo millia Scotorum cæsa, totidèm fermè capta sunt: omnia signa militaria, & tormenta maiora vigintiduo Anglo victori cessêre. Commissa est

Taroanna capitur.

Scotiæ rex temerè facit bellum Anglo.

Scotiæ rex cadit in bello.

est hæc pugna ad Tylum quarto Idus Septembr. ad internecionem ferè Scoticæ nobilitatis. porrò Hēricus rex ea victoria suorum celerrimis nuncijs cognita, mox ad Tornacum exercitum mouit, vrbem Neruiorum celeberrimam, quam non longè antè Galli in fidem ditionemq; acceperant. Primò ciues fortiter se defendere, sed tormentorum vim nimiã non ferentes, Anglo deditionem fecerunt. Sunt q scribant, hunc Iacobum Scotorum regem, virum alioquì optimum fuisse, & licèt à Gallis esset ad bellum Anglis inferendum incitatus, tamen recusâsse diù, donèc malis euersus consilijs, in suum exitium Angliam debellandam statuerit. Sed debebat rex tum necessitudinis, vtpotè Angliæ regis sororius, tum percussi fœderis rationem habuisse: quod quia non fecit, omnibus regibus & principibus suo casu longè acerbissimo hoc testatum reliquit, vt sint memores datæ fidei, & certũ habeant esse Deũ ꝑpotentem in cælis, qui vlcisci & possit & velit fœderũ & iustitiæ violatores. Huius rei multa passìm exempla extant apud scriptores, atq; etiàm in literis diuinis.

Hoc ipso anno quidam Cardinales, qui Conciliabulum Pisanum secuti fuerant, veniam à Leone Pontifice & petiêrunt, & impetrârunt. Rex quoq; Galliæ veritus tot grauissima incommoda eò se ꝑtulisse, quòd idem ipsum adulterinum Concilium in sua ditione fouisset, illud abrogauit atque dãnauit, & cum suis Concilio Lateranensi adhæsit.

Galliæ rex damnat cõciliũ Pisanũ

Eodem anno Venetorum exercitus à Cæsareanis adeò attritus est, vt ex illo vna die, quę fuit Nonis Octobris, supra 5000. ceciderint, & in ijs, quod nullo antè prælio acciderat, 400. equites cataphracti: tormenta currulia vigintiquatuor cum omnibus signis militaribus capta, cùm tamen è victorib9 pauci desiderarentur.

Venetorum clades.

Hoc

Hoc anno arx Mediolanensis tandem deditione cessit Maximiliano Sporciæ duci Mediolanensi, cùm eam Gallus iam quatuordecim annos occupâsset:& paulopòst etiã Cremonẽn arx dedita est. Multo sanguine, neque id vno tempore, Mediolanense imperium cõstitit, & eius nomine Christiana Respublica sępè grauiter affecta & exhausta est. Turcæ & barbari gaudent Christianorum eiusmodi mutuis dissidijs,& ex ijs augent rem suam. Verissimè autem dixit Salustius: Concordia res paruæ crescunt,discordia maximæ dilabuntur. *Arx Medio lanensis cedit Maxi mil. Sphorciæ.*

Anno eodẽ mortuus est Philippus à Rosenberg Spirensis antistes,succedente Georgio Comite Palatino,præposito Moguntino.

Obijt etiã Romæ Iulius 2. Pontifex,iam septuagenarius, cui à quibusdam tribuitur titulus liberatę à Gallis Italæ, propterea quòd opera Heluetiorum Gallos è tota Italia expulit. Videri possit nõnullis plùs æquo bellicis rebus intentus fuisse,immò & hoc nomine à quibusdã perstringitur,ac insimulatur. Nos id Deo iudici relinquere mâlumus, quàm mordaciter insectari. Successorẽ habuit Ioannem Medicem Florentinum,qui Leonis X.nomẽ accepit, quem Galli pauloantè captiuum detinuerant, è quorum tamen manibus magno quodã casu elapsus,ad tantum honoris fastigium euasit. *Iulius 2. moritur.*

Hoc anno comites Palatini Ludouicus & Fridericus fratres,fœdus percussêre perpetuum & hęreditarium cum Vdalrico Vuirtembergensi principe, accedente eò consensu Cæsaris Maximiliani. Non dubium quin iusta fœdera magnam habeãt opportunitatem, si tamẽ in ijs ea lex amicitię seruetur,vt à fœderatis amicis honesta petantur, quemadmodùm in suo Lælio ait Cicero,amicorũ causa honesta suscipiantur & fiant,neque quicqaum vnquàm, nisi honestum & rectum, alteri ab alteris postulẽt. *Fœdus Palatinorum cum Vuirtembergico.*

Eo-

Eodem anno Cæsar Maximilianus multa pecunia Helueticos conduxit alioquì sua sponte Gallo infensos, qui Burgundiam e Galloru̅ manibus eriperét. Aderat illis Vdalricus Vuirtembergensis regulus, Cæsaris partes secutus, qui exercitui commeatum liberaliter suppeditabat. Obsederunt Heluetij vrbem Diuionem, & iam muri pars non exigua disiecta, aditum præbebat hostibus, vt facile vi adhibita possent irru̅pere: cùm eccè Galli obsessi, Gallica vsi arte, Heluetios magnis promissis muneribus corruperunt, eoq; adduxerunt, vt in summá gentis suæ ignominiam, ab vrbe discederent, ijs tn̄ conditionibus præscriptis Gallo, quas etsi Tramulius Gallici exercitùs dux necessitate adactus acceperit, Ludouicus tame̅ Gallorum rex posteà omninò respuerit: quę res vt meritò accidit Heluetijs, ꝙ inconstanter & leuiter egissent, ità eos vehementer commouit in Gallorum regem. In ea apud Diuionem defectione primi fuêre Berne̅ses, magnę apud Heluetios authoritatis. Multùm ea Heluetioru̅ inconstantia offendit Maximilianum Cæsarem, He̅ricum Anglum, & quosdá alios, & res ipsa docuit, non esse spem reponendam in hominibus, qui oblata occasione facilè sua mutant consilia, maximè cùm pleriq; priuatis suis potiùs quàm publicis soleant commodis & vtilitatibus inseruire.

Obsidio Diuionis auro Gallico corrumpitur.

Fuit hoc anno frigus hyemis acerrimum, adeò vt apud Coloniam Agrippinam aliquandiù totum Rhenum glacies durissima obtinuerit, quæ nó homines tantùm, sed currus etiàm egregiè onustos transmitteret. Ea glacies soluta est anno sequenti ipsis ferijs D. Antonij.

Frig⁹ acerrimum.

ANno 1514. circa ipsa eius anni initia, cu̅ alioquì Veneti multis modis essent vehemẽter afflicti, & multis acerbis rerum casibus exagita-

gitati, repentè atrocissimum media Venetiarũ vrbe incendium erupit, quod ędes innumeras & quędam etiàm templa absumpsit, haustis etiàm numulariorum officinis. Mansit autem intactum D. Iacobi sacellum, quo nihil Venetijs antiquius habetur, in ipso nascentis vrbis primordio constructũ, licèt iam latera essent circũambusta. Interìm etiàm mare flantibus ventis mirè exagitabatur, vt certè nõ paruo in discrimine versari tum res Veneta videretur. Sedatum tamen altero die est incendium, & multiplex per id tempus fuit Venetiarũ clarissimæ vrbis calamitas. Ità nihil est rebus in humanis omni ex parte beatum, nihil diuturnum. Fuêre quidam Venetijs, qui hoc incendium Germanis imputarent, quasi illi suas vlturi iniurias id excitâssent, ꝓptereà ꝙ fama esset, Venetorũ fraude duas Germanię vrbes anno superiori arsisse. Sed reuerà potiùs videt̃ fuisse flagellum Dei, vel Venetorum peccata castigantis, vel eos fortasśis à fastu & alijs vitijs reuocantis. De Venetiarum vrbe eximia multa dici possent, si locus pateretur. Amplissima certè est & munitissima. Fertur in circuitu habere milliaria octo Italica. Sita est in æstuario maritimo: at vbì mare sæuit, ibì vel ab ipsa natura habet littus illi obiectum, quod quinque locis nauibus peruiũ est. Sunt in ea parœciæ 62. monasteria 41. Pontes publici, vt de priuatis nihil dicamus, 400.. Nauigia in varios vsus plùs minùs 8000. Habet magistratum singulari grauitate & prudentia insignem. Dux eligit̃ sorte, vt aiunt, & nihil potest ea in re ambitio, pessima humani generis pestis. Dux quoàd viuit, præest Reipub. nec tamen vel ille quicquam absq; senatu, vel sinè illo Senatus agit. Certos habet sibi præfixos limites in rebus gerẽdis, intra quos se cõtineat oportet. Habitus illi nõ multũ regio dissimilis est. Vtit̃ purpurea aut auro cõtexta veste. In capite gestat

Incendium vastat Venetias.

Venetiæ describuntur.

ſtat mitram regiam ex lino, quam pileus ambit purpureus cinctus corolla aurea. Cùm ſe confert in ſenatum, vtitur ſolio regio, & tum ſenatores, tum ciues omnes aperto capite illi loquuntur, ſtantque coram illo tanquàm principe. Eius nomine Senatùs diplomata ſcribuntur, & eius obſignantur ſigillo. Eius item nomine leges publicantur. Et quãuìs non admodùm à rege diſtare videatur, non tamen nimiùm illi habenæ laxantur. Nam nihil agit ſinè conſilio ſex procerum, qui ex ſex tribunitijs collegijs illi immediati conſiliarij adhibentur. Sed hæc alibì fortaſsìs copioſiùs.

Occidens habet pacem.

Hic annus 1514. Italiam & Occidentem ferę pacatiſſimũ habuit, cùm iam aliquot annis bellis atrociſſimis arſiſſet: quorum flamma deindè in Orientem & Septentrionem peruagata, ampliſſimas gentes & imperia horrendum in modum vaſtauit. In Occidente cùm iam attritæ omnium vires, haud facilè inſtaurari poſſent, velutì conſenſu quodam ab armis interìm diſceſſum eſt, vt poſteà infeſtioribus animis repeterentur. Et quod ſinè magno animi dolore dici vix poteſt, tanto odio & contentione in mutuam perniciem Chriſtiani principes & populi ferebantur, vt nullum cædibus, rapinis & incendijs finem daturi viderentur, donèc vel alterutris nihil manſiſſet reliquum, vel vtriq; per mutuas clades ad internecionem bellando conciderent. O inſaniam & feritatem plusquàm belluinam. Interìm creuêre barbaris nationibus vires & animi, & non ſemèl eò res redacta fuit, vt parùm abfuerit, quin totus Occidẽs Turcicis ſubactus armis, amentiæ ſuę pœnas egregias lueret, niſì prępotens Deus pro ſua bonitate eam calamitatem auertiſſet.

Hoc verò anno bellum ortum eſt in Pannonia, quòd Vladiſlaus Sigiſmũdi Poloni frater, qui Matthiæ Coruino ſucceſſerat, non eam adferret curam

& di-

& diligentiam rebus gerẽdis quam oporteret. Plerique enim proceres regni, cùm eum viderent non admodùm rebus inuigilãtem, quòd iam esset senio & corporis graui pondere oppressus, regnum amplissimũ prędę habere cœperũt, & singuli suis studere commodis ac vtilitatibus, premere intolerandis exactiõibus subditos, atq; id genus alijs studijs nõ bonis operam nauare: vndè factum est, vt regni opibus dissipatis, nerui bellorum pecuniæ regi deficerent. Per id tempus factus est ingens concursus hoĩm, pręsertim agrestium, propterea quòd militaturis aduersùs Turcas in Illyrica Croatia à legato Apostolico largissimæ essent condonationes oblatę. Verùm ista hoĩm fęx, licèt pleriq; essent iussi discedere ab armis ob nimiã multitudinem, iam consiliũ ceperunt de excutiendo à ceruicibus suis nobiliũ iugo. Itaq; ducem sibi cõstituunt Georgiũ Sichelum, hoĩem audacissimum: cuius auspicijs nõ paucas edũt nobiliũ cædes, matronis & virginibus ingenuis vim adferũt, Cinadiũ vrbẽ ex cratib⁹ materiaq; constructã inflãmant, cõcrematis oĩbus eius vrbis incolis, ijs dẽptis quos fum⁹ vel tela cõsumpserũt: Episcopũ vrbis Georgiũ crudelissimè interfecerũt, & alios quosq; genere & opib⁹ clarissimos, aut sacerdotio insignes, exqsitissimis tormẽtis dilaniauerũt. Ità demũ cõpulsi nobiles, suĩ defensionem quanta maxima possunt vi & celeritate parãt, duceq; Bornemissa, multos seditiosæ multitudinis fundunt, nec multò pòst pluribus locis penè ad internecionem eos delent. Nec tamẽ Georgius se deserit, sed nouis auctus copijs bellũ instaurat. Verùm eius nefarij hominis hic fuit exitus, quòd paulò pòst à Iohanne Vaiuoda captus, cæso ferè oĩ eius exercitu, nudus & catenis vinctus, in equuleo constitutus, & corona candenti ex vomere conflata, vt regum mos est, coronatus, multisq; alijs immanissimis

Concursus hominum agrestiũ in Hungaria.

Georgius Sichelus.

Cæduntur seditiosi.

Horrendum supplicium.

ſimis & horribilibus eſt ſupplicijs excruciatus, ità vt non deſint, qui putent, nimia & inaudita crudelitate in eum & eius exercitum deſæuitum. Atque hoc pacto illud ſæuum & nefarium perditæ multitudinis bellum extinctũ eſt, quod niſi citò repreſſum fuiſſet, extremam Hungariæ calamitatẽ haud dubiè allaturum videbatur.

Bellum Polonorum cum Moſcouitis.

Moſcouitarum ampliſſima ditio.

Eodem tempore bellum cum Moſcouitis geſſit Sigiſmundus Poloniæ rex, vir in Catholica fide, pꝛæter alias virtutes, conſtantiſſimus. Moſcouitarum eſt ditio ampliſſima, in longum ac latum obtinens ad 500. milliaria Germanica, vt quidã ait, poſſuntq; ad centum & quinquaginta equitum millia conficere. Erat tum in finibus Moſcouitarum Smolenchum oppidum, quod non Ruboni amni, vt pperàm collocatũ eſt ab illis, qui Ptolemæi libris nouas incogniti orbis tabulas inſeruêre, ſed vlteriori Boryſthenis ripæ adiacet. Eſt in hoc oppido caſtrũ, in vlteriore fluminis ripa ſitum, ex roboribus conſtructum, in quo cernere licet permultas domos, vt ciuitatis præ ſe ſpeciem ferat. Ab altera parte Boryſthene alluitur, ab altera foſſis & acutis palis aduerſùs hoſtiles incurſus munitur. Vrbs ipſa in valle ſita, omni ex parte colles habet fertiles, & ſyluas dẽſiſſimas, vndè pellium diuerſarum ingens prouentus. Aedificia pleraque omnia ſunt lignea. Eſt ibì quoquè ſuburbium, vbì monaſteriorũ è lapide exædificatorum complures ruinæ viſuntur. Id oppidum vel potiùs oppidi caſtrum, ſumma vi à Baſilio magno duce Moſcouitarum oppugnatũ anno ſuperiori, ſed fortiſſimè à præſidio Polonico defenſum eſt, adeò vt Moſcouita, re infecta, multis relictis tormentis, & impedimẽtorum multò maxima parte amiſſa, abſcedere coactꝰ fuerit. At vêre proximo, coactis quadraginta equitum millibus, quorundã præſidiariorum fraude oppidum per proditionem cepit,

Smolenchũ oppugnatur.

Capitur proditione.

cepit. Indè tum in Lituaniam factis excursionibus irrupia. Contrà verò Polonus rex conflato exercitu trigintaquinque millium, Constantinum ducem egregium misit contra Moscouitas, quorum licèt multò maiores essent copiæ, ità tamen à Polonis tormenta in Moscos præter eorum expectationem displodentibus, fusi fugatique sunt, vt Basilius ipse fuga sibi salutem quærere coactus sit, & in fluuij cuiusdam dubijs & altis ripis tot in fuga Mosci submersione periêrint, vt ipse quoq; fluminis cursus retardatus sit. Habebat Polonus in exercitu suo aliquot millia peditum, quorũ in hoc prælio præcipua virtus enituit. Capti sunt in hoc conflictu oẽs Moscouiticæ militiæ ꝑfecti & consiliarij, è quibus aliquot ꝑcipui posteà Vilnæ ferreis sunt cõpedibus cõstricti, reliqui ꝑ castra Lituaniæ distributi.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator cum validc exercitu ingressus fines Armeniæ maioris, aliquandiù ob itinerum imperitiam ad summã rerum omnium penuriam adactus, tandèm non longè à Taurisio clarissima Persarum regia, Ismaêlem Sophũ obuiàm habuit cum exercitu triginta millium equitum. Erat is exercitus numero longè impar Turcarum copijs, quæ supra centum & qnquaginta millibus equitum & peditum constabant, & tormentis non paucis munitæ erant, quibus Persæ carebant: at tamen tanta vi Persarum exercitus Turcas adortus est, vt pluribus prostratis, iam victoria omninò à Persis stare videretur, quæ tamen ex eorum manibus elapsa est, simul atquè Sophus Persarum rex leuiter tormento vulneratus, è prælio excessit. Atquì verò tametsi Selymus victor euasisset, vbì tamen audiuit Ismaëlem Sophum nouis contractis copijs superuenire, ex Armenia, vbi hyemare decreuerat, excessit, multa in itinere ab Aladolo Tauri montis principe, & demùm à Persis

Selymus oppugnat Sophũ Persarũ regem.

Selymus ex Armenia decedit.

summa cõtentiõe eum ꝑsequentibus, ꝓpulsus, atq; Persarum regis ditionibus prorsùs eiectus. Potuisset tunc facilè ad internecionem deleri Turcarum exercitus, si Persarũ rex victoria iam ferè parta vti nouisset. Sed fortasſis voluit præpotẽs Deus Christianis nõ deesse flagellum, quo eorum peccata castigarentur. Ceciderunt in hoc prælio Turcarũ supra triginta millia, & in ijs quidam egregij & principes viri.

Conferũtur inter se Selymus & Ismaël Sophus.

Pauca hîc dicemus in gratiam lectoris de potentissimis duob⁹ regibus, Selymo & Ismaële, vt cordatus quisque videat, non nisi omnipotentis DEI prouidẽtia & dispensatione actum esse, vt tam potentes principes mutuis exarserint odijs, nè illis vires & copias suas coniungentibus, omne Christianorum genus penitùs extirparetur. Erat horũ Imperatorum par gloria & regnorum ac ditionũ amplitudo, sed mores & disciplina militaris longè diuersa. Vterque Mahometanus, sed tamen in eaipsa secta non eiusdem sententiæ fuit. Alius Homarim, alius Halyn sequebatur, quorum suprà meminim⁹. In Ismaële singularis quædam pietas, in Selymo inhumana crudelitas cernebatur. Ismaël ex prima nobilitate & liberis hominibus militiæ robora conscripsit: Selymus pro Ottomanicæ familiæ instituto seruorũ genus mãluit. Fuit Ismaël decora facie, roseo vultu, radiãtibus oculis, flaua barba, & quod antiquum apud Persas regiæ stirpis insigne est, adunco naso, illustriq; facundia. At Selymus tristi supercilio, ꝑgrandibus & toruis oculis, Scythico pallore suffusa facie, rigentibus setis à superiori labro ad ceruicem retortis, barba nigricante, quæ adspectantibus terrorem incutiãt. Ismaël & aditu pariter & alloquio benignus & facilis, suo cõuiuio magnã procerum adhibet frequẽtiam: vxores, si fœcundæ sint, Persarum more tenerè diligit: Selymus con-

Persæ vxores amant.

trà

trà in arcano gerit omnia:puerorum imberbium &
eunuchorum miniſterio contentus, ſinè conuiua
diſcũbit.vxores à regiæ limine procùl arcet,in ma-
res propenſiori libidine quàm fœminas:contentus
vno filio hærede Solimanno,quem ex Tartari cui-
uſdam regis filia ſuſcepit. Quòd ad militiã attinet,
Perſas equites (gaudent enim mirificè equitatu)
ſquamoſi thoraces,loricæ ferreæ, bucculatæ caſſi-
des,cono inſignes galeæ, clypeiquc auratis vmbo-
nibus rotundi vndiquè protegunt, cùm Turcæ fe-
rè inermes pugnare non dubitent. Vtuntur Perſæ
lancea fraxinea ancipiti: Turcæ haſta è fragili abie-
te,gladio incuruo,& claua ferrea. Perſarum equi
frontalibus ferreis, & tegumentis recocto è corio
veſtiuntur,quæ cõfertis laminis,aut infarcto bom-
bycis & goſſipij tomento ità muniunt, vt quanli-
bet telorum contumeliam perferant. Iſmael Per-
ſarum imperio potitus, tributa remiſit, vectigalia
ſuſtulit, minusque ærario ſtuduit, eoq; pecunia ſi-
gnata ſemper caruit, interìm tamen tot regnis ne-
ceſſaria omnia largiſſimè ſuppeditantibus: ſed hac
in parte longè impar fuit Selymo, cui ingentes pe-
ditum ac equitum copię perpetuò militantes,certa
ſtipendia à quæſtoribus accipiebant. Nec vnquàm
deerãt ſumptus, ex tot tributis & vectigalibus im-
menſa conflata pecunia aureę & argenteę monetę,
quæ Byzantij ſeptem in turribus aſſeruata,impẽſas
omnes quarta parte ſuperabant. Apud Perſas tria
ſunt genera militum, prætorianorum, euocatorũ,
& auxiliarium. Prætoriani certa ſtipendia merent,
& eorum ornatiſſimo comitatu, firmiſſimoque p̃-
ſidio rex ipſe in ſua aula vtitur. Vbì verò bellũ im-
minet,ex omnibus regis ditionibus antiquæ nobi-
litatis beneficiarij,quorum ingẽs eſt numerus,euo-
cantur:in ijs illi reliquos antecellunt, qui ex Perſi-
de & vrbe regia,nomine Scyras,accerſuntur. Eſt ea

Militiæ ratio diſpar.

Equi Perſarum vt muniantur.

Turcarum opes.

Perſæ tria habent militum genera.

Scyras vrbs clarißima. vrbs elegantium ármorum officinis toto Oriente clarissima, incomparabili chalybis temperatura in acinaces & lancearum mucrones celebrata, quę vel immenso precio à Turcis cupidissimè coëmuntur: quòd eius ferri ea vis sit, vt vno ictu nostrorum galeæ discindantur, nihil retusa omninò acie, & lancearum mucrones solidum pectorale transfodiant. *Ferri mira vis.* Auxiliares deniquè copiæ ab Hiberis & Albanis mittuntur.

Porrò Selymus Ottomannicæ domûs instituto, cùm tam multas occupat alienas ditiones, nõ alijs ferè quàm seruorum viribus & consilijs tam augustum continuit ac tuebatur Imperium, magnis propositis præmijs, ijs quorum egregiam erga se volũtatem ac studium perspexisset. *Turcę inuisi Selymo Ottomanno.* Turcas autẽ ob antiquam nobilitatem non æquo tulit animo, p̃sertim eius gentis familias quatuor, vetustate originis Ottomannorum domui pares, putà Michaloglos, Ebrenes, Turacanos, atq; Malçocios, quos licèt insigni virtute pręditos non sinunt Ottomanni vel ad purpuratorum Bassarum, vel magistrorum equitum ordinem vnquàm euadere, nè ad imperiũ adspirent: habent tamẽ interìm hæ familiæ amplissimas functiones. *Equites voluntarij 100000.* Michalogli voluntarijs equitib9 pręsunt, qui centum millium numerum plerunquè implent, dicunturque ab illis Acãzes, hoc est, antecursores. Porrò ex pręfecturis, quę sunt valdè multæ, nobiliores commẽdantur reliquis tribus familijs, Peloponnesiaca Turacanis, Bosnensis Malcocijs, Ebrenibus Samandrica in Triballis. *Præfecturę supra 48.* Ex omnibus p̃fecturis, quę sunt supra quadraginta & octo, nulla est tam tenuis, quę non habeat ad duo millia equitum, cùm ampliores sena vel septena contineant: & hi omnes singulis mẽsibus certa habent stipendia. Atque in hoc equitatu præcipuum Ottomannorum robur consistit, cùm ad repentinũ edi-

ctum

ctum intra paucos admodùm dies ſeptuaginta amplius egregiorum equitum millia in vnum locum à præfectis facile poſſint adduci. Vniuerſis autẽ duo Magiſtri equitum præſunt, quos Bellerbechos, id eſt, dominos dominorum vocant, quorum alter in Aſia ad Cutheiam Galatiæ vrbem, alter in Europa ad Sophiam Mœſię inferioris reſidet. Cęterùm neque Turcę vlli, neque Chriſtiani illorum preſſi iugo, vel oppida, vel arces, vel pagos more Perſarum poſſident, aut domos paulò munitiores ædificant, cùm id apud illos lege cautum ſit. Itaq; miſerrima eſt Chriſtianorum Turcis ſeruientium conditio, cùm neque opibus polleāt, nec vllam ſeruitutis excutiendę rationem inueniāt, etiamſi Chriſtiani aliundè auxilium laturi videantur, quòd Turcæ vbiquè paratum habeant equitatum, & grauiſſimũ impendeat ſupplicium depręhenſis. Porrò lectiſſimus apud Turcas equitatus conſtat ex alis prętorianis. Hæ nobilitate & cultu eximio cæteris p̄ſtant. Qui huius generis ſunt, ex om̃ibus prouincijs deliguntur, & à pueritia abiurata Chriſtiana religione, per Eunuchos literis & armis liberaliter inſtituti, ad ſummos honores prouehũtur. In ijs ſunt, qui vocentur Mutpharacæ, qui toto orbe conquiſiti, virtute admirabili prętantes, ea conditione militant, vt quam velint religionem impunè colant: quò fit, vt non modò ex alijs natiõibus etiàm planè ethnicis, ſed etiàm nobilitate illuſtres Chriſtiani, ad Turcam perfugiant, ſcilicèt momentaneos honores veræ virtuti & vitę ęternę anteponentes. Hi aũt ſinguli habẽt ſubſeruos non paucos, quorũ eſt cultus lautiſſimus & ſplendidiſſimus, vt non multùm à dñis differre videantur: Differunt tamen interſignijs. Atquì apud Selymum nihil neq; prętantius, neq; validius cẽſebat duab⁹ legiõibus ex Ianizaris delectis, quarũ fuit ſemp inuicta virtus etiàm apud ſupe-

Robur Ottomannorum.

Bellerbechi duo.

Alæ pratetoriana.

Mutpharacæ.

Ianizarorũ duæ legiões.

superiores Ottomannos. Sunt verò apud Turcas quatuor purpurati Bassę, qui rerum grauissimarum consilijs pręsunt, & per singulas hebdomadas quatuor continuis diebus in regia coëunt, supplicibus libellis respondent, lites dirimunt, Imperatore interìm per fenestellam velo protectam cuncta attentissimè auscultante. Huius ordinis antiquior, Imperatoris scrinio gemmaq; potitur, appellaturque Vesir, & scribis atq; notarijs decreta dictat. His rebus confectis, Bassæ prandent, vniuersoque populo, qui in curiam coiërit, publicè epulum datur ex oriza, veruecina carne, paneq; & aqua limpida paratum. Sunt apud Turcas Ianizari milites prætoriani, qui peculiari prærogatiua Exarcolam, id est, pileum album, aurea anteriore fascia & cristis insignem, acinaci impenetrabilem, pro galea gestát, lunatosq; calceos alijs vetitos induunt. Arma eorum sunt, sclopettus & arcus, quibus multò maxima eorum pars vtitur, tum quoq; hastę Germanicis breuiores, itemq; gladius incuruus & parua securis: Hi terra marique omnium audacissimè & constantissimè pugnant. Sed de his hactenùs dixisse sufficiat, vt videant Christiani, cuius hostis vires & arma intestinis suis dissensionibus & discordijs in se côcitent & exacuant. Nôrunt Turcæ exactissimè quæ apud nos gerantur, & vbì arriserit occasio, nostro sanguine suas hastas & acinaces egregiè cruétabût: & sola demùm vexatio dabit intellectum auditui.

Bassæ. *Arma Ianizarorum.* *Esa. 28.*

Hoc eodem anno 1514. obijt Anna Francię regina, Claudię & Renatę parens, quarum natù maiorem Claudiam in matrimonio posteà habuit Franciscus Valesius dux Engolisméſis, iuuenis egregi⁹. Tum verò Ludouicus rex rebus Gallicis consulturus, Henrici Angli hostis infestissimi sororem Mariam, missa ad Britannos insigni legatiõe, coniugé sibi petijt, & accepit summa totius Galliæ gratulatione.

tione. Multa mouerunt Henricum, vt cum eo hoste pacem faceret, & in eas nuptias consentiret, alioquì non admodùm addictus Gallico nomini. Porrò Ludouicus iam ętate grauis, cùm nuptias celebrâsset Parisijs regio apparatu VII. Idus Octobr. ad proximas Ianuarij Calend. mortuus est, nulla relicta prole mascula. Is Ludouicus ducẽ Mediolani Ludouicũ Sforciam in Gallijs captiuũ detinuit in cauea ferrata, erepto omni scribendi & quę cuperet legẽdi solatio, vbì etiàm ille princeps diem suum obit. Idem rex florentem regni sui statũ maximis obiecit periculis, dum profugis ad ipsum Cardinalibus, Pisani conciliabuli authoribus, fauere non dubitauit. *Ludouicus Franciæ rex moritur.*

Eo anno grauis orta fuit lis inter Bauariæ principes Vuilhelmum & Ludouicum, Vuilhelmo ex patris suprema volũtate totum sibi Bauarię ducatum vendicante, cùm ad populum lõgè gratiosior esset Ludouicus, nec se iusta portione principatûs fraudari pateretur. Eam litem sapientissimus Cęsar Maximilianus mira dexteritate composuit, vnicuique sua attributa parte, vndè pax inter illos egregios principes reformata est. *Lis inter Bauariæ duces.* *Ea componitur.*

Circa hęc ferè tempora, vel non longè antè, Emmanuel potentissimus Lusitaniæ rex, Alphonsum pręcipuum ducem suum cum insigni classe misit ad Malacham, quæ est aurea Chersonesus, sic dicta ab auri, gemmarum & variorũ aromatum insigni copia. Est autem Malacha vrbs miræ magnitudinis, & id temporis Mauro regi Mahometanæ superstitionis parebat. Vrbs à Lusitano obsidetur, fit atrox p̃lium, victor Lusitanus vrbem militi prędę datã ingreditur, magna hostiũ cæde edita, exiguo Lusitanorum damno. Rex ipse cum superstitibus Mauris fugit, Christiani opima reportãt spolia: in ijs septẽ elephantes, & tormentorum æneorum ad duo millia. Mox illic arx munitissima constructa, & fœdere *Aurea Chersonesus expugnatur à Lusitanis.*

percuſſo cum diuerſarum nationum mercatoribus, celebrius quàm anteà emporium eſt inſtitutum, vndè hodiè in noſtrum orbem magna vis aromatum inuehitur. Multa deindè alia pręclarè geſta ſunt à Luſitanis in ijs regionibus, admiratione digna, non tam humanis viribus, quàm ſuperni Numinis fauore: de quibus partìm extat epiſtola lectu digna regis huius Emmanuelis ad Leonem X. Romanum Pontificem.

Tres ſoles. Eodem 1514. anno viſi ſunt Vuittembergæ tres ſoles, quibus ſingulis cruentus ineſſet gladius. In Rottweil etiàm ſol adſpectu ſanè quàm horrendo apparuit, varijs diuerſorum colorum ſeptus orbibus: bìs quoquè tres lunæ conſpiciendas ſe prębuerunt. *Tres lunæ.*

Franciſcus Valeſius fit Galliæ rex. ANno 1515. Ludouico regi Galliarũ vita functo ſucceſſit Fráciſcus Valeſius, procerũ & regni totius ſuffragijs rex creatus, quòd licèt iuuenis eſſet, tamen iam antè bellicę virtutis & magnę liberalitatis haud obſcura indicia dediſſet. Is, vt erat magno & elato animo, mox cogitationem omnem ad Mediolanenſe bellum adiecit, nouo etiàm & anteà inuſitato per inacceſſas priùs alpes itinere vſus, exercitu maximas difficultates fortiter ſuperante. Potuiſſent facilè eius conatus omñes retardari, nisì tum pleriq; Heluetij non ſemèl admodùm importunos & refractarios ſe prębuiſſent. Qui tamen arte quadam ad pugnam prouocati, incredibili & effera primùm in Gallos audacia irrumpentes, magnam non abſque ſuorum clade ſtragem ediderunt, ſed altera luce victi à Gallis, Mediolanum ſe receperunt: vndè tamen paulopòſt excedentes, Maximilianum Sforciam ducem magno eius dolore hoſtibus obiecerunt, qui penè mẽtis inops, arcem inexpugnabilem ſeque ſub certis conditionibus Gallo dédidit, cui *Mediolani arx deditur Gallo.*

ea victoria multo sanguine stetit.

Hoc anno Lusitaniæ rex Emmanuel Vlysbonæ edidit insigne spectaculum Elephanti cum Rhinocerote certantis. Est vtrunq; animal immani corporis vastitate, sed lógiora crura sunt Elephanto. Naturale autem illis inest odium alterius in alterum, idque propter meliora pascua, vt quidam scribunt, quæ sibi inuicèm præripere nituntur. Rhinoceros, teste Pausania, duo habet cornua, alterum insigni magnitudine de naribus extans, alterum quod supernè erumpit, exiguũ quidẽ, sed validissimũ. Fuit eiusmodi bestia viua allata regi Portugalliæ Emmanueli anno 1513. ex India, colore buxeo siue vermiculato, testis clypeatis tecta, omniq; ex parte armata. Cùm autem certamen initurus est Rhinoceros cum Elephanto, cui genitus est hostis, vt inquit Plinius, cornu ad saxa limato, aluũ maximè petit, quã scit suis ictibus peruiam esse. Porrò Elephãtus dentibus maximis & fortissimis cutem Rhinocerotis, quantunlibet duram & vix iaculo peruiam, validissimo ictu lacerat, dentibusq; dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno, vt diximus, Vlysbonæ fuit, Elephas succubuit. Est hoc in Elephante admiratione dignum, quòd est illi patrij sermonis intellectus, officiorumque memoria, nec vllum aliud animal humanis sensibus propiùs accedit. Et quanuìs sit immani corporis mole, & inter terrestres bestias facilè maximus, tamen vsqueadeò ab homine domari se patitur, vt in India, vbì frequentes admodùm sunt, aratrum trahere, & necessaria quæque ex rure domum vehere non recuset Laudetur Deus in creaturis suis, & eius erga homines imméśus amor, quem nobis tam varia diuersissimarum creaturarũ in hominum vsum conditarum ministeria apertissimè loquuntur, prouocet nos ad illũ redamandũ.

Pugna Elephanti & Rhinocerotis.

Rhinoceros

Elephas proximè accedit ad sensum hõis.

Eodem anno mortẽ oppetit Philippus ab Oberstain

Philippus Oberstenius moritur. stain Archiepiscopus Coloniẽsis, vir sanè longiori vita dignus, in cuius locũ suffectus est Hermannus à Vueda, qui tandèm versutissimorum quorundam hæreticorum astu & fraude, à Catholica fide in errores traductus, loco motus est, vt alibì dicemus.

Inundatiões aquarum. Fuerunt hoc anno tota ferè Europa magnę aquarum inundationes, q̃ etiàm arbores & domos euerterint. In Heluetijs quoddam flumen, quod anno 1513. ex monte quodã eruperat, hoc anno cùm iam instàr maris excreuisset, tantum errorẽ attulit eius loci incolis, vt ad montium cacumina confugerint: & paulò pòst summa vi & maximo impetu illa vndarum cõgeries fractis rupibus, & obuijs quibusq; obrutis, in vastum mare sese euoluit.

Hac tempestate Selymus Turcarum Imperator, cùm iam mira celeritate & diligentia copias in Armenia superiori æstate nõ parùm attritas & accisas, reparâsset, ad Ismaëlẽ Persarũ regẽ cõtendit. Priùs tamen, q̃ in Armeniam interiorẽ se reciperet, expugnandũ sibi sumpsit Aladolum, Tauri & Antitauri *Mõtes Tauri & Antitauri.* regem, à quo se meminerat è Perside discedentem, paulò antè per summã fraudẽ insignes clades accepisse. Gẽtes, quibus imperat Aladolus, bellicosę inprimis & numero amplissimę feruntur, sed agrestes sunt atq; efferę, & magna parte venationibus ac latrocinijs deditę. Ortę dicunt ex Galatis, Cappadocibus, Armenijs, veteribúsq; minoris Asię colonis, q propter assiduas bellorũ iniurias superioribus seculis, & maximè cùm Tamerlanes Scytha horrendũ in modum Orientem populabundus peruasit, ad hæc montosa tanquàm pacata sese loca contulêre, aliquot primò ligneis pagis, mox quibusdam illustribus oppidulis constructis. Itaque Selymus totis *Selymus profligat Aladolum.* viribus adortus Aladolum, non absque magna suorum strage eum in fugam compulit, sed nequedùm parta hac ratione victoria, eius pręfectum Saxoua-

roglem

roglem nomine, magnis pollicitationibus corrupit, qui, cùm alioquì infesto in Aladolum esset animo, cum magna equitatûs parte ad Selymum perfugit, & non multò pòst captum Aladolum ad Selymum perduxit, qui eum necari iussit, omnemque eius ditionem in prouinciæ formam redactam, sibi subiugauit. Indè perlata ad eum fama, quòd Pannonij in eius ditionem quandam irrupissent, Byzátium cum paucis redijt, & magno cóflato exercitu Pannonios duplici incursione citò repressit. Ità ille immanis Tyrannus tam facilè & in Asia & in Europa diuersissimis locis pręsentem se exhibuit, vtrobiquè ex hostibus victor. Habét Christiani in Turca Nabuchodonosor suum, qui illorum ceruicibus plusquàm ferreum iugum imponat.

Conuentus regũ Viennæ.

Per id tempus conuentus aliquot insignium regũ habitus est Viennæ, putà Maximiliani Cęsaris, Vladislai Hungarię ac Boëmię, & Sigismundi Poloniæ regum, qui terruit quidem nonnihil Selymũ, quòd rumor esset contra ipsum illos reges arma sumpturos: sed vbì cóperit alia illic tractata esse, eo metu solutus, ad Orientem animum adiecit, relictis nihilominùs in Europa firmissimis pręsidijs cum Solimanno filio suo. Causa huius conuentûs hęc fuit: Maximilianus Cęsar vnicam Vladislai Pánonię regis filiam Annam volebat alteri ex nepotibus suis, filijs Philippi Hispaniarum regis desponderi: porrò ad eiusdem Annæ nuptias nó minùs adspirabat Iohannes Zapolitanus, filius Stephani Scepusiésis comitis, cui ea in re maximas ferebat suppetias mater eius vidua, cóciliato sibi procerũ fauore. Vladislaus rex propésus videbatur in Maximilianum: sed cùm nihil effici posset ob studia eorum, qui Iohanni fauebát, Maximilianus Hungariam armis tentandam putauit. Sub ipso armorum strepitu nascitur Vladislao Ludouicus: itaque venitur ad inducias, atq;

indè

indè ad certiorem pacem, quæ mirè firmata est & aucta, dum Maximiliani rogatu Vladislaus cum filio iam coronato, & filia, atque Sigismundo Poloniæ rege Viennam se contulerunt, vbì cum Anna facta sunt sponsalia, & simultates ac suspiciones oẽs extinctę, & principes isti perpetuo fœdere sunt cõiuncti, atque arctissima inter Maximilianum & Sigismundum amicitia conflata. Annam posteà duxit Ferdinandus Maximiliani ex Philippo nepos, Christianissimus Imperator.

Selymus oppugnat Aegypti Sulthanum.

ANNO 1516. cum ingenti exercitu Selymus Persarum regem inuasurus, in ipso belli apparatu intellexit Campsonem Aegypti Sulthanum magnis contractis copijs stare ab Ismaële Persarũ rege, & nulla ratione passurum, vt Persas bello appetat. Id quidem consternauit nonnihil Selymum, & conatus est Sulthanum muneribus in suas partes trahere, sed frustrà. Itaque hunc sibi modis omnibus oppugnandum statuit. Atque hac in re mirificè illi fortuna arrisit, ità vt admodùm breuì spatio Syriam, Aegyptum, Iudęam suo imperio adiecerit. Habebat Campson Mamaluchorum fortissimum exercitum, sed eorum superbum ac impõtentem dominatum iampridèm pertęsi erãt Aegyptij. Mamaluchi, Christianæ religionis desertores sunt omnes, à captiuitate Mahometana superstitione, eiurato Christi cultu & religione, imbuti. Sunt etiàm qui pueros ab vberibus matris raptos, vel alio casu exceptos, vendant mercatoribus: ijq; rursùs corporis & viriũ indole, vel animi vigore præstantes, Alexandriam, atq; indè ad Sulthanum Aegyptium, perducuntur. Is emptos curat mox accuratè à lanistis & pręceptoribus institui. Vbì iam per ætatem nôrunt egregiè tractare arma, & militiam

Mamaluchi qui sint.

exercere

exercere, tunc stipendia facere incipiunt, & in prætorianos equites alle gũtur: indociles verò & ignaui, fortibus perpetuò seruiunt Atq; ij omnes Christiana sunt religione initiati, quam abiurare coguntur. Nemo enim Mahometano vel Iudæo patre genitus, potest in equitum numerum adscribi, idque adeò, vt nec ad Mamaluchorum filios dignitatis equestris iura transeant, immò nec Sulthanus ipse ad filios imperium transmittat. Multi perditę vitæ & iudicijs damnati, è Christianorum prouincijs eò confugiunt, qui mox decisis pręputijs & CHRISTO abiurato, si bello idonei sunt, ad amplissimos honores prouehuntur. Sed eorum in Syros & Aegyptios intoleranda fuit crudelitas, & iniuriæ quotidianæ eos omnibus summè inuisos reddiderunt: quod Selymo commodissimè cecidit. Aegyptij trecentis ferè annis eam vilissimorum mancipiorum tyrannidem pertulerant. Itaque Selymus incredibili celeritate pręter expectationem om̃em ad Campsonem delatus, Caierbeium Campsonis præfectum iam proditoris animos induisse, & à Campsane ad se cum magna exercitùs parte deficere paratum inuenit. Vbì ad pugnam ventum est, mirabili & praeferoci audacia Mamaluchi Turcas inuaserunt, ità vt summo in discrimine versarétur, donèc displosis in Mamaluchos tormentis, & recenti equitum multitudine superueniente, victoria illis erepta est, ad quod plurimùm contulit Caierbeij perfidia & defectio. Campson ipse à suis è prælio fugientibus in arena protritus occubuit, vir septem & septuaginta ætatis habens annos. Hac victoria potítus estSelymus, quod mirum videri posſit, eodem ipso die, quo biennio antè Persas superârat. Mamaluchi in Campsonis locũ Tomumbeium strenuum virum delegerunt. Interìm Selymus occupata Syria, totusAegypti opibus imminebat, maxima

Christiani qui ad Mahometanos confugiant.

Aegyptus quot seculis preſsa à Mamaluchis.

Campson Sulthanus occumbit.

xima

xima in eo itinere ab Arabibus damna perpessus, qui eius exercitum miris modis exagitabant.

Selymus venit Hierosolymam.

Porrò Selymus antequàm Aegyptũ peteret, Hierosolymam adijt, veterumq; prophetarum sepulcra suppliciter veneratus, Christianis sacerdotibus Domini sepulcrum obtinentibus, pecuniam in alimenta sex mensium largitus est. Indè expugnata Gaza, Aegyptũ petijt, nec iam longè aberat à summo periculo, ipsi ab Aegypti rege structo, cùm eccè quatuor equites ex Tomũbeij exercitu profugi, omnia Tomumbeij consilia ei exposuerunt, quæ res illi & eius copijs salutem attulit. Mox rursùm manus cõsertæ tanto vtrinquè odio, vt magnam suorum pariter atq; hostium stragem per mutuum errorẽ ediderint. Tandèm Tomumbeius receptui canere iubens, quòd se Turcis imparem cerneret, Memphim profugit. Hęc pugna incidit in 9. Calend. Februar. anno 1517. Postera luce in ipsa vrbe rursùs toto biduo continenter pugnatum est, tanta Mamaluchorum ꝑtinacia & virtute, vt Selymus victoria desperata iusserit vrbem maximã & longè populosissimã inflammari, quod tamen incẽdium paulò pòst, cùm suos euasisse superiores didicisset, restingui iussit. Ità capta est ea vrbs longè amplissima, & Tomumbeius fuga sibi consuluit. Ad extremum cùm totiès victus, etiàm oblata à Selymo pace, bellum redintegrâsset, captus & gula fracta in ipsa Memphitica vrbe extinctus est, summa priùs ignominia à Turcis affectus. Accidit hoc Idib. April. anno 1517. Ità nimirùm se habet rerũ humanarum cõditio, vt nemo sit quantunuìs potens & rebus omnibus affluens, q̃ nõ facilè possit è summo infimus, & ex fortunatissimo calamitosissimus effici, quòd propterea sic est diuinę ꝓuidentię cõsilio ordinatũ, vt faciliùs hoĩes fortunę ludibria possint despicere, & summo bono ꝑpotenti Deo constãtiùs inhęrere. Pauloantè Sulthano-

Capit Gazã

Pugna atrox.

Memphis capitur.

thanorum Aegypti fuerat ſanè formidanda poteſtas, quę necopinatò ità repentè omnis protrita eſt, vt vſque ad regis Aethiopum longè potentiſſimi fines omnia ceſſerint victoris Selymi imperio: cuius certe hominis fuit effera crudelitas, indigna tot rerum proſperrimis ſucceſſibus, niſi quòd tergis Chriſtianorum hac Turcicarum victoriarum perpetuitate aſperrima flagella parabantur. Aegypto Selymus præfecit Caierbeium proditorem Campſonis, & Syrię Gazellem, multiſque è Memphi ablatis tum publicis tum priuatis non ſinè magna inuidia ornamentis, Byzantium rediјt, priùs tamen hyeme ſubſequente in Syria exacta. Intereà dum hæc in Syria & Aegypto geruntur, Chriſtiani principes non ſolùm nihil mouent contra Turcas, ſed more ſuo inteſtinis bellis, pręſertim in Italia, ſeſe conficiunt.

Caierbeius proditor, fit Aegypti præfectus et Syriæ Gazelles.

ANNO 1517. Selymus Turca, vt iam diximus, cepit Memphim, ſiue Alcairū, & mox Aegyptum omnem in ſuam redegit poteſtatem. Tomumbeius Sulthanus fugam arripiens, cùm ſe in palude quadam inter iuncos & arundines occultâſſet, immerſus aquis vſque ad ſummum pectus, captus & ad Selymum perductus eſt. Qui iuſſit primùm tradi cum tortoribus, vt de Campſonis theſauris quæreret: ſed ille nihil pręter ſuſpiria & horribiles gemitus in ſummis cruciatibus protulit. Poſtero die vili camelo impoſitum, ac detrita indutum veſte, reuinctis à tergo manibus, per omnia vrbis Memphiticæ fora & celeberrimas regiones circunductum, laqueo ei gulam frangi, atque vt tranſeuntibus ludibrio foret, vnco ferreo ſuſpenſum ſupra fornicem relinqui iuſſit. Multis ea res lachrymas excuſſit, atque vtinàm moueret etiàm Chriſtianos dynaſtas, quibus poſſint facilè etiàm peio-

Tomūbeius capitur.

Laqueo gula frāgitur.

ra à tam feris & barbaris tyrannis accidere. Quantùm autem creuerit Turcarum potentia tot amplissimarum ditionum & inprimis Aegypti accessione, dici vix queat. Sulthanis enim Aegyptijs non modo Aegyptus, sed etiàm Syria, Palęstina, Phœnicia, Iudæa & plures aliæ prouinciæ parebant, quæ illis extinctis, in ius victoris Turcę concessêre. Quis verò vel solius Aegypti opulentiam pro dignitate explicet? Pomponius Mela lib.1.cap.9. dicit esse terrã expertem quidem imbrium, sed tamen mirè fertilẽ, & hominum aliorumq; animalium perfœcundam generatricem: idque Nilum efficere, amnium in nostrum mare permeantium maximum. Viginti millia vrbium ait, Amasi regnante, in ea fuisse. Recentiores quidam ob soli pręcipuam fœcunditatem & hominum frequentiam adeò eam excultã fuisse scribunt, vt decem & octo millia insigniorum vrbium in ea extructa numeretentur. Ipsa vrbs Memphitica incredibili fertur hominum multitudine abundare, & nihilo minùs res necessarias omnes affatim ibì suppetere, dẽptis lignis, q̃ ad pondus vendantur. Memphis em̃ & Alcayrum (olìm Babylon Aegypti) pro vno oppido censentur, tametsi Nilus interfluit, nec aliquo ponte coniunguntur. Auget oppidi amplitudinẽ suburbanus ager, qui vicos propè innumeros obtinet. Pomponius Mela loco suprà memorato inter alia etiàm Aegypti Labyrinthum describit his verbis: Psammetichi opus Labyrinthus domos mille & regias 12. perpetuo parietis ambitu cõplexus, marmore extructus ac tectus, vnũ in se descensum habet, intùs penè innumerabiles vias, multis ambagibus hùc & illùc remeantibus: sed continuo anfractu, & sæpè reuocatis porticibus ancipites: q̃bus subindè aliũ super alios orbẽ agentibus, & subindè tantum redeunte flexu, quantum processerat, magno & inexplicabili tamẽ errore perplexꝰ est. ne

20000. vrbes in Aegypto.

Memphis, amplissima vrbs.

Labyrinthꝰ Aegypti.

paulò

paulò infrà, Thebæ vtiquè, inquit, (vt Homero di- *Thebarum*
ctum est) centũ portas, siue (vt alij aiunt) centũ au- *vrbs.*
las habent, totidèm olìm principũ domos, solitasq;
singulas, vbì negocium exegerat, dena armatorum
millia effundere. Sic ille. Sunt qui Thebas putēt esse
Heliopolim, quæ secundùm Strabonē olim fuit sa-
cerdotũ habitatio, hominũ Philosophię & Astro-
nomiæ deditorum, quos pręclaris affectos olìm fu-
isse priuilegijs, etiàm diuinæ literę testātur. De Py- *Pyramides*
ramidum admiranda structura multa quoquè com- *Aegypti.*
memorari possent, nisi ea res intolerādam haberet
adiunctam stultitiam & vanitatem. De ijs ità scribit
Solinus: Quæ in Aegypto fuére erectæ turres, fue-
runt fastigiatæ vltra excelsitatem omnem, quæ ma-
nu fieri possit. Pyramides in Aegypto, inquit Plini-
us, regum pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio &c.
Trecenta sexaginta hominum millia annis viginti
amplissimam Pyramidem construxisse produntur.
Ridicula quidem & stulta est hęc structura, sed ta-
men colligi indè possunt regum Aegyptiorum im-
mensæ opes. Habet prætereà sola Aegyptus balsa-
mi nobilissimum & odoratissimum liquorem, qui
ad nos ferè non nisì vitiatus adfertur. Hęc omnia
iam possident Turcæ, & quod maximè dolendum
est, etiàm Iudęa, quam Christus Deus sua pręsentia
mirabiliter illustrē reddidit, ab illis occupatur, nec
Christiani quicquā curant minùs, quàm vt eam ex
illorũ manibus extrahant. Immò quidā hoc potiùs
spectare videntur, vt quod superest Christianarum
ditionum, Turcis prodant. Certè si Christiani inter
se animis essent coniuncti, facilè recuperarent quæ
sunt ablata à barbaris: sed ò tēpora, ò mores. Iuuat
scilicèt esse miseros. animuerò nè quid ad summam
calamitatē reliq̃ sit, quotidiè noui fingunt errores,
& religio Christiana sub prętextu verbi Dei & puri
Euāgelij, ab infaustis hoībus indiès magis ac magis

obscuratur. Apud Catholicos quoq; parua aut nulla est morum correctio: atq; ità mali Catholicorum mores produnt Christianam Remp. hęreticis, Hæretici porrò eam produnt Turcis & barbaris.

Martinus Luterus noua spargit dogmata.

Hoc anno Martinus Luterus, Augustiniani instituti monachus, cœpit in Germania noua spargere dogmata, & res nouas moliri, quę tandèm toti orbi Christiano exitiũ adferrent. De hoc homine accuratiùs aliquãtò agendũ est, vt posteritas oĩs de illo & ei⁹ audacissimis facinorib⁹ certiùs ęstimare queat: pręsertìm cùm pter alios eius hominis fautores, Iohãnes Sleidanus Commentarios cõscripserit de Statu religiõis & Reip. Carolo V. Cęsare, in quibus ità tuetur Luteri & discipulorum eius causam, vt blanda & mellita oratione, religionis negociũ cum alijs plerisq; rebus gestis cõmisceat, ità vt miro artificio dum lectorem detinet historiarũ varietate, simul incautis & imperitis animis, identidèm etiàm insigniter mentiẽdo, damnatorũ iam olìm dogmatum virus exitiale instillet. Atque vt dictis suis, quæ ipse non fuit nescius, quàm in multis à verò abhorreant, fidem maiorem conciliet, Paulum Iouium & Iohannẽ Cochlęũ, tacito vtriusq; nomine, in epistola nuncupatoria per calumniã impudenter perstringit, cùm illis viris longè certè charior fuerit fides, quàm Sleidano & plerisq; alijs sectarijs, qui cũ Catholica fide omnem etiàm pudorẽ & dictorũ factorumq; constantiã & fidem abiecisse cernuntur.

Cõmentarij Sleidani perniciosissimi.

Mendacia in negocio religiõis quàm detestanda.

Mentiri aũt, pśertìm in fidei ac religionis negocio, tam est perniciosum & execrabile, vt quisquis vel semèl de industria quod falsum sciret, p vero affirmâsse depręhensus fuerit, illi omnis deincèps fides iure optimo detrahenda videatur. Mirum certè est, plerosq; etiàm Catholicos vsqueadeò Sleidani lectione delectari: sed quia volumus pasśim oĩa etiàm suspectę fidei hominũ scripta legere, & videmur

nobis

nobis ea esse iudicij acrimonia & maturitate, vt facilè de quibuslibet statuere possimus, falsaq; à veris internoscere, ideò tam multi adeò leuiter & pueriliter in fœdos errores prolabimur, quorum meritò pudere possit nō modò graues viros, sed etiàm decrepitas anus & deliros senes: & tamē interim videmur nobis in luce Euangelij versari, plus videre q̃ viderint Maiores nostri, à quorū nos grauitate, integritate, prudētia, cōstantia lōgissimè distamus: & plerunq; temulentę mulierculę & ex infima plebis fæce stolidissimi ac stupidissimi blaterones scripturas diuinas egregiè crepitāt, eas se quouis Theologo rectius intelligere procaciter iactitāt: & est certè deniquè eò iam redacta res, vt dū vel maximè euangelium & purā doctrinam pleriq; omēs Catholicæ Ecclesię desertores sibi vendicant, & magna vocis animorumq; cōtentione buccinare & crepare non desinunt, in quēdam horrendū atheismum, & certissimum ethnicismum prolapsi cōspiciantur, adeò vt nōnullis locis vulgus miserabile iam in varias pugnantesq; distractum sectas, non videat quid sequi & amplecti debeat, & non multùm à suprema salutis omnis desperatione abesse videatur. Sed hęc in ipso processu opportunis locis fortasse commodiùs demonstrabimus. Iam ad Luterum veniamus. Is natus est Islebij, in celebri Comitatu Mansfeldēsi, anno salutis 1483. pridiè D. Martini, cuius nomen accepit in baptismo. Puerulus scholas adijt Islebij, indè Magdeburgum, pòst anno absoluto Isennacū Duringiæ oppidum profectus, exactis illic annis quatuor, Erphordiam insignem Duringiæ vrbem, Academia celebrem, se contulit, vbi anno ętatis 20. artium magister creatus est. Indè cùm Iurisprudentiæ animum appulisset, ambulās cum socio in agro, repentè fulminis ictu socium perdidit: qua re territus & consternatus, multis stupentibus, relicto mū-

Luter⁹ quādò & vbì natus.

Fit monachus Augustinianus. do & spretis omnibus, D. Augustini institutũ Eremitanum complexus est. Quod quidem si solo, vt appáret, seruili adactus timore fecit, debili sanè fundamento nixus est, quippe cùm eiusmodi timor etiàm à Cicerone ethnico, rectè vocetur nõ diuturni magister officij. Qoanquàm non est culpandus, qui vel metu solo ad vitam corrigendam adducitur: sed tamen oportet niti ad magis magisq; obtinendam charitatem, quę foràs mittit timorẽ illum. Verùm quocunquè demùm animo Luterus cœnobium perstiterit, certè in eo integrum annũ ante solennẽ professionem, vt moris est, nouitius cõstanter perseuerauit, & deindè palàm professus est monachũ, atq; annis quatuor non instrenuum se prębuit in exercitijs spiritalibus, licèt quędam in eo apparérent, quę de mali dæmonis commercio suspectum eum redderent, illud inprimìs, quòd cùm aliquandò in missa diceretur Euangelium de expulso surdo & muto dæmonio, subitò corruens exclamaret, Non sum, Non sum. Immò verò ipse nõ semèl in suis scriptis testatus est, se probè cognitum habere diabolum, & plus quàm frustũ vnum salis cum eo comędisse: quę quidem dictu sunt horrenda. Cùm autem Saxoniæ princeps Fridericus Vuittenbergę nouam cõstituisset Academiã, ad eam quoquè Luterus anno 1508. missus, publicè prælegit Logicen & Physicen Aristotelis. Triénió pòst Romam ire cõpulsus cuiusdã litis componendæ causu, ea transacta, rediijt Vuittẽbergam, & Doctor Theologię factus, cùm esset disputator vehemens, primùm quidem Vuittenbergę, mox etiàm Heidelbergę ingenij & eruditionis famã disputãdo captare cœpit, nouis ꝓpositis thematis.

Facit professionem.

Marc. 9.

Habet commerciũ cum dæmone.

Academia noua Vuittenbergæ.

Fit Doctor Theologiæ.

Sleidanus à Leone x. pręclarã suã orditur historiam, & in ipso eius limine egregiè mentit: sed ità tñ, vt hęc mendacia ei cũ toto grege cõmunia sint: nec ideo tñ minùs turpia, cùm etiã religionẽ attingant,

de cuius receptis approbatisq; sententijs nemo nisi perniciosè mentitur. Verba Sleidani sunt hęc: Leo X. Pontifex Romanus, ex familia Medicea, Florentinus, pro sua, quam in omnes Christiani nominis ecclesias habere se putabat, quadam vsurpatione Maiorum, potestate, &c. Primò quidem, nō putabat Leo pontifex (quem Sleidanus Romanum vocat, maximum pro suo candore non vult dicere) ad se pertinere curam omnium ecclesiarum, sed ex Euangelio certus erat, dictū esse Petro ab ipso Christo, Pasce oues meas: nec ignorabat Romanum pontificem esse Petri successorem. Fortè non legerat Sleidanus illud Ambrosij in prioris Epistolę ad Timotheum caput 3. Cùm totus mundus Dei sit Ecclesia, tamē domus eius dicitur, cui⁹ hodiè rector est Damasus. Deindè non sibi eam vsurpârūnt Pontifices authoritatem, vt Sleidanus aculeatè scribit nō sine insigni tot sanctissimorum Pontificum iniuria, sed à Christo sibi demandatam in totum orbem Christianum, vbicunquè res postulauit, exercuerūt. Mox addit ille Sleidanus, pontificem missis per omnia regna literis atq; diplomatis, omnium delictorum expiationem ac salutē æternam esse pollicitum interuentu pecuniæ, quam quisque daret. Multa hic fraudulenter silet ille hostis Pontificum. Ità enim non solent promulgari indulgentię vel cōdonationes. Petijt autem pōtifex, subsidium pecuniarium pro structura templi S. Petri apostolorum principis, & eam pia animi deuotione largientibus dedit indulgentias, quæ tamen non dantur nisi verè pœnitentibus & contritis, atque sua peccata confitentibus, sic enim solent habere diplomata condonationum. Nec putandus est pontifex liberaliter eruditus aliter scripsisse in suis diplomatis, licèt fortassis quidā importuni earū indulgentiarū prędicatores, turpis quęstùs causa, pro cōcione temerè multa

Sleidanus arguitur.

Ioan. 21.

Sleidani calumnia.

dixerint: quę culpa non debuit à Sleidano conferri in pontificem. Ità ille bonus vir ſuam lepidam hiſtoriam orditur ab iniurijs & calumnijs in Romanũ pontificẽ, & in rebus grauiſſimis impudenter mentitur: qui ſi volebat repręhendere abuſum, qui nónunquàm etiàm in prędicandis indulgentijs incidebat, debebat abſtinere ab inſectatione Pontificis, de quo paulò pòſt idem ipſe ſcribit, quòd Luterus illius arbitrio atque poteſtati omnia ſua ſcripta, vitam quoquè & ſalutem permiſerit, ſcripſeritq́; quicquid à Põtifice profectum fuerit, eo loco futurum apud ſe, àc ſi dimanáſſet à Chriſto. Quę Luteri verba tum Luterũ ipſum, tum Sleidanũ quoquè egregiè pudefaciunt. Sed ad narrationem reuertamur.

Intereà Romę Leo Pontifex largiſſimas promulgat condonationes ſiue indulgentias, eiq́; negocio in Germania pręficit Moguntinũ Archiepiſcopum Albertum, principem celeberrimum. Is ad prędicãdas eas Indulgentias delegit Iohannem Tetzellium Dominicanum. Ea res peſſimè habuit quoſdam Ordinis Auguſtiniani, inprimìs Iohannem Staupitium, eius Ordinis Generalem per Germaniam Vicarium, virum nobilẽ, facundum, & Friderico principi charum, itemq́ue Martinum Luterum Lectorem Ordinarium Vuittenbergę. Et quia interdùm non parui abuſus eiuſmodi euulgandis Indulgentijs ſeſe immiſcuerant, indè ſumpta occaſione, Luterus primùm in indulgẽtiarum immodicos quoſdam & ſordidos, ſuo duntaxàt quæſtui ſeruientes buccinatores acriter inuectus eſt, datis ad Moguntinum antiſtitem literis, in quibus longè aliter ſcripſit de ſalutis certitudine, q̃ paulopòſt in ſua Captiuitate Babylonica & ſcriptis alijs. Ait enim inter cętera, vbiquè Dominum difficultatem ſalutis denunciare, & Apoſtolum iubere ſempèr in timore & tremore nos operari ſalutem noſtram, & id genus multa

Origo turbarum in religiõe & Germania.

Oppugnat Lut. indulgentiarum præcones.

multa alia, quæ Sleidanus fraudulenter tacet, quia videt ea è diametro cum posteriori Luteri doctrina pugnare. Mox verò Luterus etiã 95 ꝓpositiões palã edidit, quibus indulgentias oppugnauit: Contrà verò Tetzellius 106. propositiones euulgauit, Luteranis planè cótrarias. Ex hac lite ortum est illud immane & horrendum Luteranæ hęreseos incendium, quo tota penè Europa postmodùm conflagrauit. In ipsis huius Tragœdiæ initijs visus est Luterus etiàm plerisque viris grauibus & eruditis non pessimo zelo moueri, planèque nihil spectare aliud, quàm Ecclesiæ reformationem, cuius quidã deformes abusus non parùm malè habebãt bonos omnes. Sed vbi Luterus totum suum pectus nõ diù pòst aperire cœpit, facilè patuit, quàm ille nihil spectaret minùs, quàm Ecclesiæ pacem & repurgationem. Verùm multis imposuit eius simulata humilitas & erga Pontificem reuerentia, qua illi necessariò vtendum erat, donèc sibi parâsset vires, quib⁹ fretus omnem iam vndecunquè occurrentium aduersariorum impetum sustinere posset. Scripsit Leoni Pontifici literas, in quibus etiàm hęc eius verba legebantur: Quarè beatissime Pater, prostratum me pedibus T. B. offero, cùm omnibus quę sum & habeo. Viuifica, occide: voca, reuoca: approba, reproba, vt placuerit. Vocem tuam, vocem Christi in te pręsidentis & loquentis agnoscam. Habebant hæc speciem quandam pietatis, sed longè alium re ipsa paulopòst se declarauit. Multi fuère olìm insignes hęretici, & ingenio quidẽ ac eruditiõe Lutero lõgè superiores: sed qui tam impotẽti & effera animi audacia ac importunitate fuerint, haud facilè vllos inuenias. Fruebatur amplissimi principis Saxoniæ Friderici patrocinio, cuius tunc erat inter cæteros Germanię ꝓceres ꝑcipua ferè authoritas, potentia, liberalitas: & ideò facilè contemnebat minas & pi-

Luterus omniũ importuniss.

cula omnia, atq; indiſcriminatìm in quoſlibet tum Eccleſiaſticos tum ciuiles magiſtrat⁹ petulátiſſimè incurrebat, probraque & conuicia procaciſſimè iactabat, vbiquè ferè in id vnum p̃cipuè intentus, populo vt placerét quas feciſſet fabulas, populiq; gratiam & applauſum captaret. Et quia multa erant in Clero vitia, quem ille apud laicos in odium & inuidiam adducere modis om̃ibus conabaẽ, ea ſumma animi acerbitate omnibus propalare, mirè exaggerare, & impudenter multa fingendo in vulgus ſpargere ſtuduit. Et certè breuì ille multis id effecit locis, vt Clerus om̃is non alio q̃ luporũ loco apud laicos paſsìm habitus ſit: adeò vt paſsìm in ſuis domibus pontifices, ſacerdotes, monachos luporum forma & ſpecie depingi curârint, & incredibili odio atque contemptu proſecuti ſint. Et fuit id q-dem veriſſimum, Clerum multis abominandis ſcatere vitijs, q̃ cùm nulla Prælatorum ſeueritate caſtigarétur, permiſit prępotens Deus huius importuni & improbi apoſtatæ conatus non inanes habere ſucceſſus, Clerumque in ſummum venire contemptum, vt vel ſic tandèm reſipiſcerent. Atq; vtinàm vel ſola vexatio dediſſet intellectũ auditui. Doléda certè res, pleroſque adeò in Clero occęcatos, vt p̃pemodùm ſtupidi & ab omni ſenſu alieni, ipſas ſuas ſupremas calamitates nec animaduertere quidẽ videantur, & in ſummis animæ & corporis periculis haud aliter atquè in certiſſima ſecuritate verſentur. Atq; hęc vna ferè & præcipua ratio eſt, cur Luteri & eius diſcipulorum nefanda dogmata & impij conatus vſqueadeò felices habuerint p̃greſſus multis annis, quòd nulla apud Catholicos, etiàm in ipſo Clero, ſecuta eſt vitæ in melius commutatio, vt iam meritò pudere nos debeat ſocordiæ & impudentię noſtræ, qui videmus nos vndiquè Dei iuſto iudicio propter peccata noſtra tot malis obrui,

Venditat ſe vulgo.

☞

Eſai. 28.

rui, nec tamen operam damus, vt moribus rectiùs cõponendis & corrigendis iram præpotentis Dei à nostris ceruicibus auertamus. Nihil prorsùs viriũ est in istis impijs & blasphemis hæresum fabricatoribus, nisì quantùm vitæ nostræ corruptione illis subministratur atq; fouetur. Sed de his satis.

Frisius pirata.

Eodem hoc anno, qui fuit 1517. insignis quidam pirata Petrus Lõgus natione Frisius, cum 500. perditis nebulonibus mare infestum habuit, & vrbes maritimas aquilonares egregiè diuexauit. Voluit is vastator Danorũ, vindex Bremensium, interceptor Hamburgensium, crux Batauorum prædicari. Insignia eius & vestium ornamẽta, patibula & rotæ pictæ, dignũ tali patella operculũ. In Italia hoc ipso anno armatæ acies in aëre visæ sunt infestis inter sese signis cõncurrere & prę̨liari.

Christiernus Danus Suediã fallacia occupare nititur

Eodem anno Christiernus rex Daniæ & Noruegię̨ Suediam occupare cupiẽs, cùm viribus nõ posset, ad callidas artes conuersus, cœpit ad defectionẽ quosdã è primoribus regni solicitare. Fertur Episcopus Vpsalensis Gostauus in eius partes cum nõnullis alijs concessisse. Sed illo à Stenone Suediæ gubernatore represso, Christiernus rẽ ad arma cõtulit, & Stocholmiam regni metropolim obsedit, sed frustrà. Itaque per dolum inducijs postulatis & acceptis, vbì à Stenone exercitus eius, qui summa rerum omnium inopia iam diù premebatur, recreatus est, datis obsidibus, Stenonem in castra ad colloquium euocauit: sed Senatus Stocholmiẽ sentiens dolum, non permisit Stenonem eò se cõferre. Rursùs ad alias se transferens machinas, vrbem se ingressurum ait, modò priùs dentur obsides salutis suę̨. Mittunt ad eum aliquot nobilissimi iuuenes, in ijs Gostauus Erichson, posteà Suediæ rex, quos illẽ m[illegible] naues peruenissent, coniecit in vincula, [illegible] abijt. Interim annis quatuor quie-
nit.

uit. Posteà cõscripto milite obsidet rurs⁹ Stocholmiam: Senatus iam occiso in pugna Stenone, sub certis cõditionibus Dano vrbem dedidit. Is donèc militem & arcem confirmaret, fidem datam minimè fefellit. Sed iam satìs munitus, conuocat suos, aperit consilium perdendi ciues: modum quo id fieri possit, tanquàm ipso insciente & inuito, perquirit. Illi dant consilium, quod rex amplectitur. Fit apparatus magni conuiuij, ad quod Suediæ proceres & quidam alij inuitantur. Danus se iucundũ præbet, idem Suedi faciũt, ignari periculi sui. Postq̃ triduo epulatum est, cõuiuæ rapiuntur in carceres. Altera luce portæ vrbis clauduntur, milites armati ingenti terrore edito, per regiones disponuntur, è regia duo Episcopi Scarcensis & Strengenensis ad aream, quæ est ante prætorium, producuntur à carnificibus, & mox prostrati capitibus truncantur. Idem patiuntur alij proceres, & post illos Senatus vrbis: indè in plebem sęuitum est: multisq; se occultantibus, impúnitas edicto proposita fuit omnib⁹. Prodeunt miseri ciues, & ad vnum omnes trucidãtur à barbaro milite. Durauit ea cædes aliquot dies continuos, & immani quadam planeq; barbara tyrannide id temporis vsus est rex ille Christiernus, qui nõ multò post, Dèo iustã ab illo repetente vindictam, ditionibus suis omnibus eiectus, vagus & inops in solo alieno exulauit. Tandèm cùm regnũ, comparatis copijs rursùs obtinere vellet, captus & custodiæ mancipatus est, & captiuus ad supremum vsq; spiritum permansit. Fertur præsentissimo veneno quorundam opera extinctus, diem suum miserè obijsse. Sub hoc etiàm rege multa perpessus est vir insignis Georgi⁹ à Schotborch Lundeñ Archiepiscopus, q̃ ei nollet tradere insulã Bornholmẽsem. Is episcopus tandèm propter iustitiæ defensionem exul à sede & patria sua, Colonię Agrippinę mor-

Deditur Stocholmia Dano.

Crudelitas Christierni.

O sæuitiam plùs quàm barbaricã.

mortuus est post multas huius vitæ ęrumnas & calamitates, quas constanti animo non paucis annis perferre maluit, quàm diœcesim suam, non vt pastor, sed vt vilis mercęnarius, prodere tyrannis. Habitaui ego aliquandiù in ædibus eius, cùm Coloniæ literis operam darem, multaque vidi in illo virtutum exempla. Vtebatur sæpissimè aspero cilicio ad nudum corpus, atque in precibus erat assiduus. Rara quædam in illo prudentia cernebatur, & morum grauitas. Quandò exul venit Coloniam, hospitio receptus est à D. Iohanne Rinckio, patritio Colonień, viro celeberrimo atque integerrimo, ab eodemque & eius honestissima coniuge tractatus est humanitate incredibili. Solebat is Rinckius posteà de illo dicere: Fuit exemplo mihi & meis. Plura de eo episcopo dici possent laude digna, quæ tamen breuitatis studio præterimus.

Comitia Augustana.

ANno 1518. Maximilianus Cæsar, conuentus egit Augustæ Vindelicorũ, vbi principes electores omnes adfuerunt. Missus quoq; eò fuit Cardinalis Thomas Caietanus vir excellenti doctrina, qui thesauros ecclesię Pontificis nomine in bellum Turcicum polliceretur. Eodem anno Maximilianus scripsit Pontifici de turbis per Luterum excitatis, oratque vt maturè rebus affectis opem ferat: quicquid decreuerit, se curaturum vt executioni mandetur.

Luterus se submittit Rom. Pontifici.

Per id tempus scripsit Luterus Latinè librũ hoc titulo, Resolutiones disputationum de indulgentiarum virtute, &c. in cuius Præfatione mirabiliter se submittit Romano Pontifici: sed vt sibi gratiam apud omnes, aduersarijs odium cõflaret. Itaq; hac simulatione nõ paucis etiàm grauibus viris ille primum

mùm impoſuit. Porrò aliquot ex eis, qui carmine & proſa valebant, ſibi Luterum defendendũ ſuſceperunt, multis coniectis in Prælatos & Theologos conuicijs. Itã ſensìm Luterus creuit apud vulgus, & aduerſarij in contemptum venêre. Intereà Luterus citatur Romã, ſed excuſat ſe. Negociũ mãdatur Cardinali Caietano, ad quẽ licèt inuitus, venit Luterus Auguſtã. Erat negociũ illud Romæ certis iudicibus demandatũ, qui Luterũ audirent, ſed ille cauſabatur inſidias, tum iudices ſuſpectos, tum rei pecuniariæ inopiam, tum malam valetudinem: impetrauit autẽ per Saxonię principem, vt intra Germaniam iudices darent. Erat tum, vt dictum eſt, Auguſtæ Cardinalis Caietanus. Is ſanè multùm egit, vt hominem ad ſanitatem reduceret, ſed id fruſtrà fuit. Id temporis nõ erat illi à Maximiliano Cęſare data fides publica, ſed habebat literas commendatitias Friderici Saxoniæ principis. Nec erat homo mulè ſibi conſcius, ſinè trepidatione. Tria illi à Cardinale Pontificis nomine proponebantur: Vt reſipiſceret, & caneret errorum ſuorum palinodiam: Vt in poſterum fidem daret, ſe ad illos minimè rediturũ: Vt miſſa faceret ea om̃ia, q̃ ad ecclesię perturbationẽ ſpectare viderẽt. Ille verò ſe errâſſe fateri noluit, ad extremũ tñ petijt & obtinuit ſpatium deliberãdi. Poſtero die reuerſus ad Cardinalẽ, inuenit apud eum quatuor proceres, q̃ eſſent Cæſari à conſilijs. Ibì verſutus homo vt omnem à ſe hæreſeos ſuſpicionem apud illos amoliretur, corã Cardinale hanc ex ſcheda proteſtationem recitauit: Ego frater Martinꝰ Luter Auguſtinianꝰ, proteſtor me colere & ſequi ſanctã Romanam Eccleſiam in oĩbus meis dictis & factis, p̃ſentibus, p̃teritis & futuris. Quòd ſi quid cõtrà vel aliter dictũ fuit vel fuerit, ꝓ nõ dicto haberi & habere volo. Hoc vtinàm ab illo ſyncerè dictũ fuiſſet. Nõ poſſum, quin

Luterus venit ad Caietanum.

Luteri proteſtatio.

hoc

hoc loco impudentissimū Sleidani mendaciū paucis commemorē, vt ex illo de eius tota historia lector capiat coniecturam. Scribit Cardinalē virum doctissimū hoc tempore ità p̄dicâsse pontificis dignitatem, vt eum omnibus scripturis atq; concilijs anteponeret. Quis verò vnquàm credat illum virū, in catholica religione tam insigniter eruditum, ausum affirmare, Pontificem etiàm scripturis diuinis esse anteponendum, cùm certum sit, ea quę diuinitùs in sacris literis vel iussa vel vetita sunt, etiā Pontificem tum facere, tum cauere debere? Nimìs molestum esset, id genus mendacia semper annotare, q-bus ille historicus libenter suam adspergit historiā, vt catholicis inuidiā & odium, Lutero & sectis gratiam & authoritatem conciliet. Porrò Cardinalis hac Luteri protestatione accepta, quòd sciret illum multa & dixisse & scripsisse, quę cum Romana Ecclesia non bellè concordarent, vrgere perrexit, vt præstaret tria illa, quæ suprà dicta sunt. At ille rursùs protestatur non se meminisse quicquam à se dictum esse, quod cum diuinis literis, cum Patribus, cum Pontificum epistolis decretalibus, aut cum recta ratione pugnet. Scilicèt ignorabat ille bonus vir se non modò in suis Resolutionibus, sed etiàm in proximo colloquio dixisse multa de Indulgētijs & Pontificis authoritate secùs quàm habeat fides Romanæ Ecclesiæ. Perspicua igitur hìc illius fraus apparet. Nam aut fictè & simulatè protestatus est se in om̄ibus sequi sanctam Romanam Ecclesiam, aut turpiter mentitur se nihil dixisse cōtra Pontificum decretales epistolas. Pulchrè ergò quadrat in illum, quod verissimè dictum est ab Iacobo Apostolo: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Addebat autem coram Cardinale, quãdo quidem homo sit qui errare possit, libenter se velle submittere iudicio Ecclesiæ, itemq; vniuersitatum

Calumnia Sleidani.

Luteri tergiuersatio.

Iac. 1.

Ba-

Basileeñ, Friburgensis, Louaniensis, Parisiensis, quã postremam studiorum parentem & iam antiquitus semper Christianissimam vocabat. Non fuit de nihilo, ꝙ tantum ille tribuebat Theologis Parisieñ, de quibus tamen paulò pòst longè aliter suo more scripsit. Nam ab illis multi eius articuli damnati fuêre, quod nullo pacto cócoquere potuit vir supra modum arrogans & superbus. Ergò etiã istud fraudulenter dixit. Cardinale autem suum porrò vrgéte propositum, de quo semèl atq; iterùm dictũ est, ille rogauit copiam sibi fieri in scripto respondẽdi. Facta illi copia, satìs animi sui duplicitaté declarauit. Nam multa congessit cótra Extrauaganté Clementis VI de indulgentijs, contra authoritaté decretalium Rom. Pont. cótra merita sanctorum, cótra Indulgentias, contra merita oprrum bonorum. Et hoc erat sequi in omnibus Romanã Ecclesiam. Minabatur illi Cardinalis, nî resipisceret, excommunicationis sententiam. Timebat verò Luterus, nè à Cardinali in custodiam traderetur. Itaq; multùm anxius, à Cæsareanis per amicos impetrauit fidem publicam. Non diù pòst clàm Augusta discessit: sed priùs veteratoriè à Cardinali Legato ad Pótificem ꝓuocauit, & eam appellationé palàm iussit affigi. Scilicèt id studio erat Lutero, vt Pótificis audiret sententiam, qui neminem magìs cum toto cómilitonum suorũ grege, quàm Pontificem insectatus est per omnem deincèps vitam suam. Sed tamen his artibus efficiebat, vt causam non malam fouere videretur, ac plurimos in suas partes pertraheret. Et Cardinali quidem deindè scripsit aliquotiès literas blandissimas, quibus eius clementiam & humanitatem mirè ꝑdicauit: alijs verò de eodem Cardinali lógè aliter & dixit & scripsit etiàm publicè, accusans eum tyrannidis, &c. Eiusmodi ergò, vt dixi, artibus ille non parua accepit incrementa, Deo id

Luterus prouocat ad Pontificem.

id permittente in castigationem Ecclesiæ suæ. Pauci id tum aduertebant, nec quisquã erat, qui ex ea scintilla tantum incendium breuì emersurũ suspicaretur. Scripserunt id temporis contra Luterum aliquot præclari Theologi, sed quos ille duceret pro nihilo, multorum iam sciolorũ fretus fauore, qui Theologis orationis elegantiam neglectui habentibus, eo ipso nomine eruditionem quoquè detrahere non dubitarent, quasi rerum cognitio in dictionis phaleris posita sit.

Eodem anno Carolus Hispaniarum rex magnas eduxit copias aduersùs Marrhanos, & expugnato ex munitissimis eorum oppidis vno, plùs minùs quadraginta barbarorum millia prostrauit, ex præda huius victorię duo preciosissima vexilla Cæsari Maximiliano, auo suo paterno transmittens. *Carolus debellat Marrhanos.*

ANno 1519. Maximilianus Cæsar 12. Ianuarij anno ętatis suæ 63. mortuus est, cùm intempestiuè pharmacum incertę efficaciæ contra morbum, quem sibi imminere putârat, hausisset: vir sanè pstantissimus, corporis atque animi dotibus inclytus. Annum 63. dicunt climactericũ. Apud Gellium lib. 15. cap. 7. legimus, obseruatũ in multa hominũ memoria esse, in senioribus plerisq; omnibus sexagesimumtertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire aut corporis, morbiq; grauioris, aut vitę interitùs, aut animi ægritudinis. Sit hoc ità obseruatum à cæca gentilitate: nobis Christianis omnis annus, immò omne tempus suspectũ esse debet, cùm Christus dicat: Vigilate, quia nescitis dĩem, neq; horam. Maximiliano mortuo, Luterus factus est insolentior. *Maximilianus moritur.* *Mat. 25.*

Per id tempus D. Iohannes Eckius Theologus celeberrim⁹ quibusdã annotationib⁹, quas Obeliscos inscripsit, Luteri primas de Indulgentijs ppositio- *Iohannes Eckius taxat Luterũ.*

ſitiones taxauit. Id malè habuit tum Luterum, tum Andreã Carlſtadium Archidiaconum Vuittenbergẽ. Sleidanus ſcribit Luterum reſpondiſſe Eckio, quòd nihil ſacræ ſcripturæ, nihil è ſcriptis Patrum, ſed ſua quædam modò adferret ſomnia, iam olìm praua conſuetudine nimiùm in ſcholis recepta. Sed hoc aut de Lutero fingit Sleidanꝰ, aut Luterus bilinguis fuit, cùm conſtet eum Lectori ſcripſiſſe, Eckium ſcripturæ Patrumq; verbis vti, ſed imperitè. Certè autem tanta fuit Eckij eruditio, vt Luterus planè indignus ſit, qui vlla ex parte cum eo componatur. Non eſt tamen mirum, à Lutero illum eſſe contemptum, cùm ille & Patres omnes & concilia omnia poſteà reiecerit, ſicut infrà audiemꝰ. Nouerat Luterus, ex crebra diſputatione celebre ſibi nomen in pleriſq; Academijs Eckium comparâſſe, hác ei laudem præripere voluit. Itaq; res in diſputationem deducta eſt, & diſputationi locus deſignatus Lipſiæ. Venit eò intrepidus Eckius, venerunt etiàm Luterus & Carlſtadius. Cum Carlſtadio primò diſputatum eſt: eo delaſſato, Luterus ſucceſſit: porrò monitus à conſiliarijs optimi Principis Georgij, vt comiter & ſedatè ſe gereret, (viderant enim hominis vultum iracundum) ille reſpondit, Neque propter Deum hæc res cœpta eſt, neq; propter Deum finietur. Quæ erat certè vox inprimìs barbara & immanis. Attamen in ipſa diſputatione de quibuſdam rebus longè aliter, magiſq; Catholicè dicere viſus eſt, q̃ paulopòſt ſcripſerit. Nihil derogatum voluit neq; Romanæ Eccleſiæ primatui & authoritati, neq; Pōtifici. Aiebat non Latinè modò, ſed etiàm Germanicè, ſe non impugnare, nec Chriſtianè à quoquã impugnari poſſe primatum & obedientiam Romanę Eccleſiæ. Sleidanus de tota hac diſputatione ſcribit fraudulenter pleraq;, aitq; Luterum negâſſe Eccleſiæ Romanæ primatum. Vidit Slei-

Diſputatio Lipſica.

Barbara Luteri vox.

Sleidanus in Luteri ignominiam cedere, si diuersa sensisse scriberetur, quod tamē ille fecit sæpissimè. Præterea damnauit Boëmos tanquàm schismaticos: non solùm credere, sed etiàm scire se dixit esse Purgatorium. Verùm longè secus posteà scripsit, & Eckium passìm apud omnes, atq; apud ipsum adeò Romanum Pontificem acerbè traduxit. Scripsit etiàm in Hieronymum Emserum petulantissimè: atque hoc sanè ille pro more habuit, vt quos veritate non posset, eos conuicijs, lœdorijs, calumnijs, mendacijs obrueret: qua in re strenuè eum imitantur, quotquot ex eius schola prodiērunt, noui euangelij buccinatores.

Hoc anno Francophurti conuenerunt Electores Principes, & in Maximiliani Cæsaris locum elegerunt Carolum Austriacum principem potentissimum. Multùm laborauit Gallorum rex Franciscus, vt is honos ipsi deferretur: nec deerant, qui illi fauere viderentur: sed Carolus ei antelatus est. Fertur ea res exitiali illi bello causam dedisse, quod breuì posteà inter illos exarsit. Missus est ad Carolum tunc in Hispanijs degentem Fridericus Palatinus, qui eum & oblatum honorem suscipere, & in Germaniam iter maturare hortaretur. Accepit eum Carolus liberaliter, & honorificè donatum à se dimisit. Habebat id temporis Carolus annos vndeuiginti, de cuius progenie pauca hoc loco non incommodè dicturi videmur. Galliæ regi Carolo 5. cui Prudentis cognomen fuit, Burgundiæ principatus cùm delatus esset, is eum fratri suo Philippo dedit. Philippus in matrimonium accepit Ludouici Flādriæ comitis filiam vnicam Margaritam, ex qua illi natus est Iohannes filius, qui pater fuit Philippi eius, qui ducem illum longè potentissimū Carolum, apud Nanceiū tandèm cęsum, generauit. Eius verò Caroli filiam Mariam, amplissimarū di-

Caroli V. electio.

Genealogia Caroli V.

tionum hęredem duxit Maximilianus, Friderici ei⁹ nominis 3. Romanorũ Imperatoris filius, qui Philippum procreauit huius Caroli V. parentẽ. Habuit enim Philippus iste in matrimonio Iohannã, Ferdinandi Hispaniæ regis filiã, vt iam suprà quoquè dictũ est, ex qua suscepit Carolũ & Ferdinandum, ambos posteà Romanorũ Imperatores lõgè optimos atq; integerrimos, quorũ insigni virtute & pietate sic hactenùs defensum est Romanum Imperium, vt Turcarũ licèt potentissimus rex ab illis sępè repressus sit, & non semel in fugã cõpulsus. Porrò Ferdinandus Caroli Imper. auus maternus, fuit Aragonię atq; Sicilię rex, coniugemq́; habuit Elizabetham, Iohannis secundi regis Hispaniarum filiam heredem. Pòst etiàm obtinuit regnũ Neapolitanum, genuitq́; ex Elizabetha Iohãnem, Isabelam, Iohãnam, Mariam, Catharinã. Iohanne mortuo & Isabela sinè liberis, totius regni successio, more ei⁹ gentis, deuoluta est ad Iohannã natù proximã sororem. Hac igitur ratione ditiones omnes tam Ferdinandi regis Hispaniarũ, q̃ ducis Burgundiæ Caroli, ad Iohannæ filiũ Carolũ, eius nominis V. Romanorum Imperatorẽ, peruenêre, ità vt multis seculis eo potentiorẽ non habuerit Germania Cæsarem, licèt in tanta amplitudine singularis q̃dam & incredibilis in eo principe semp̃ extiterit modestia & humilitas, vt nihil iã dicam⁹ de alijs ei⁹ virtutib⁹, q̃ sanè multę ĩ eo & haud vulgares apparuêre.

Caroli V. potentia.

Modestia.

Luteri spes vana.

Luterus autẽ & eius studiosi pleriq; omĩnò persuasũm habebant, fore vt is iuuenis Imperator planè Luteranus fieret, nec dubitauit Luterus datis ad eum literis suam testari innocentiam, & aduersarios criminari. Verùm ab ineunte ætate singularis in Carolo prudẽtia enituit, nec potuit vnquàm vel Luterus, vel quilibet alius sectarius, eius candidissimum pectus deprauare. Augebatur intereà in dies

&

& inuidia Cleri ac Theologorum & monachorũ, & fauor multorum, præſertim poëtarum & rhetorum, erga Luterum. Scripſit autem Luterus Leoni Pontifici literas, quarum ipſe quoq; Sleidanus meminit, in Luteri & ſuam ſempiternam ignominiam commemorans, quid illæ continuerint. Ait enim inter cætera ſcripſiſſe Luterũ, ſe quidem erga Romanam Eccleſiam & ipſum quoq; Pontificẽ ſic eſſe affectum, vt nihil in eam moliri cogitet: tantã enim eius Eccleſiæ poteſtatem eſſe, vt præter vnũ Chriſtum in rebus humanis nihil ea ſit excellentius. & poſt pauca: ſe quodammodò coactum ab aduerſarijs, parùm reuerẽter illam atq; dignè tractâſſe: velle autem commonefacere populum, nè ſuum imitentur exemplum. Hoc quidem hac in epiſtola ſcribit Sleidanus Luterum ſignificâſſe pontifici. Tenemus ergò vel ipſius Luteri confeſſione, non improbante Sleidano, Romana Eccleſia nihil præter vnũ Chriſtum eſſe excellẽtius. Sed iam paulò antè, ipſo Sleidano teſte & referente, Luterus cùm appellâſſet à Caietano legato ad pontificem, atq; ex Caietani literis accepiſſet, fore vt contra ſe Romæ iudicaretur, à pontifice prouocauit ad futurum concilium. Poſt hác autem prouocationem, paucis admodùm interiectis, recitat Sleidanus Luteri epiſtolã ad Leonem, in qua habẽtur ea quæ paulò ſuprà retulimus de Romanæ Eccleſiæ excellentia. Quis verò hic non rideat tum Luteri prodigoſam inconſtantiã, tum Sleidani ſtultitiam, qui dum Luterum celebrare vult, oĩbus cõſpuẽdũ ꝓpinat? Sed hoc vſu venire neceſsè eſt mentiri volẽtibus. Quin etiã in diſputatiõe Lipſica cũ Eckio habita palàm ſcribit Sleidan⁹, Luterũ negâſſe primatũ Rom. Eccleſię. quàm verò hæc inter ſe cõueniũt, nihil ꝑter vnũ Chriſtũ eſſe Romana Eccleſia excellentius, & tamen eã primam & ꝓcipuam nõ eſſe? Credat mihi Lector, ſi velimus

Luteri literæ ad Pontificem.

Luteri antilogia.

limus id genus absurditates in Sleidano omnes persequi, citiùs tempus & chartam, quàm scribendi materiam nobis defuturam. Vult Sleidanus Luteri causam modis omnibus tueri, sed interim vel fingit quæ nusquam sunt in rerum natura, vel oblitus sui ea scribit, quæ Luteri insignem stultitiam, leuitatem, impudentiam, inconstantiam produnt. Dum refert ea quæ Caietanus, quæ Eckius & plerique alij egerint cum Lutero, admodùm malignè ea refert, vt illos in cõtemptum adducat, Lutero gloriam & insignẽ existimationem conciliet: & multis quidem hac ratione imponit, sed eius fraudes non latent eos qui alicuius sunt lectionis. Porrò multa Luteri tacet, quæ illius malum animum facilè declararent, in quibus etiàm illud est, quod Hieronymus Emserus ex ipsius Luteri ore audiuit, & posteà illi grauissimè obiecit, nec à Lutero negari potuit, quod Lipsiæ cum Eckio disputaturus dixit, Hæc res nec propter Deũ cœpta est, nec propter Deum finietur. Et reuerà si Luteri fuisset rectus erga Deũ & religionẽ anim⁹, lõgè aliũ ille se pbuisset. Tanta autẽ eius fuit in scribendo incõstantia, vt de cæteris eius vitijs taceam, vt qui eũ eiusq; doctrinã vult tuẽdam suscipere, is nõ possit nõ seipsum egregiè pudefacere, nisi velit identidẽ fortiter mentiri. Est verò etiàm hoc obseruandũ in Sleidano, quod Conciliũ Constantieñ & Basileeñ, itemq; Gersonem & Theologos Parisieñ, vbì pro Lutero nonnihil facere posse videñt, libẽter allegat, vt ad Põtificis minuendã authoritatem aliqd attulisse videat: facilè aũt eadẽ oĩa contẽnit, vbi Luterũ oppugnãt. Ità etiã Luter⁹ ipse principiò submisit se iudicio Theologorũ Parisieñ, quia sperabat eos iniquo in Pontificẽ fore animo, & à se staturos: cùm autẽ illi eũ dãnâssent, suo more tractauit illos. quid verò attinet in negocio fidei ità fraudulenter versari? Duplicitas hæc longè debet abesse

Sleidani mali fides.

Sleidanus vt citet cõcilia & Theologos.

ſe ab omni homine Chriſtiano. Corradit Sleidan⁹ multa, quę poſſint Pontificis authoritati & receptis Eccleſiæ catholicę cęremonijs & inſtitutis detrahere, & in hanc partem libenter commemorat etiàm Concilium Piſanum contra Iulium II. temerè coactū: adfert Guilelmum Ockam Franciſcanū, qui ſcripſit in Iohānem 22. deniq; nihil eſt tam putidum, quod non arrideat Sleidano, modò ſit contra pontificem. Cuius verò animus ſic ardet odio Pontificum, quis illum credat res Pōtificum & quę religionis ſunt, bona fide narrare? Sed habeant ſibi tales ſcriptores, ijsq; quoàd libitum erit, fruanī, quos perire delectat.

Hoc anno apud Heluetios Tigurinos Vlricus Zuinglius cœpit indulgētiarum prędicatorem, eò miſſum à pontifice, oppugnare. Is Zuinglius dānatum olìm Berengarij dogma de Euchariſtia inſtaurauit vnà cum Carlſtadio & Oecolampadio, Brigidani inſtituti deſertore. *Zuinglius contra Indulgentias.*

ANno 1520. apud Ciurlium Thracię pagum non abſque manifeſta Dei vindicta, peſtilēti circa renes enato vlcere extinct⁹ eſt Selymus Turcarum imperator, magno Occidentis cōmodo, cui propediem arma illaturus videbatur. In eodem loco paucis antè annis cum patre ſuo conflixerat, dignus qui ibidèm quoquè pœnas lueret. Vnicum ex Boſphorani regis filia reliquit Solimānum, tot regnorum hæredem, de quo ſuis locis referemus. Audita Selymi morte, Gazelles Syrię pręfectus rebellauit, Syrosque & Arabes habuit ſuæ defectionis approbatores. Sed cùm Caierbeius Aegypti præfectus eius conſilium vſqueadeò non probaret, vt etiàm legatum illius ſupplicio afficeret, Solimannus è Cilicia miſit contra illum Frahatem Baſſam, qui eum cum omnibus ipſi adhærentibus & fortiſſimè pręliantib⁹ interfecit. Ea vi- *Selymus Turca moritur.*

ctoria confirmatus Solimannus, paulò pòst Húgariam cum magnis copijs sibi oppugnandá sumpsit.

Carolus V. venit in Belgium. Hoc anno Carolus Cęsar electus, ex Hispanijs venit in Belgiũ, indè petiturus Aquisgranũ, & veteri instituto coroná accepturus. Sęuiebat id temporis pestis Aquisgrani, eoq; hortabãtur electores Carolum, vt aliũ locũ inaugurationi designaret. Sed ille *Coronatur Aquisgrani.* in sententia permãsit, dicés se nõ temerè posse mutare Caroli 4. legẽ. Itaq; Ecclesiastici electores cum multis alijs principibus viris & tum aliorũ, tum Saxonis & Brandeburgici legatis, cò venerũt, & omibus ex more pactis, primò Electores, post illos Cæsar indè Coloniam abiêrunt, vbì Imperij conuentus indictus est, & iussi principes omnes Vuormatię præstò esse VI. Ianuarij. Multa hîc Sleidani prudẽs prętereo, quæ ille homo scribit de Imperatoris per Electores electi confirmatione, & pleraque alia, nè lectori molestus sim. Certè optimi quique & potẽtissimi Imperatores, reges & principes, Pontificis Rom. dignitatem & authoritatem non solùm nihil imminutam, sed modis omibus auctam potiùs semper voluerunt, Christum Deum in illius vicario venerantes, quicquid blateret liuidus ille Sleidanus.

Seditiosum Luteri scriptum. Per hoc tempus Luterus scriptũ edidit ad Carolum Cęsarem & nobilitaté Germaniæ, in quo inter alia, seditioni concitandæ opportuna, ausus est scribere, Pontificis potestati nõ modò non obtemperandum, sed resistendũ etiàm corpore, substantia & viribus omnibus: Papam & episcopos esse subiectos gladio Cęsaris, & alia multa, q̃ facilè coarguũt, quo spiritu ille homo impelleretur, cùm sint manifestè cõtraria scripturæ diuinę, q̃ nos multis locis iubet obedire p̃positis nostris. Non diù antè, vt suprà dictum est, scripserat Leoni Pontifici, nihil esse Rom. ☞ ecclesia excellentius, eiusq; potestaté egregiè p̃dicârat, iá vult Põtificis potestati nõ esse obtẽperandum

dum. Præclarum certè Euangelistam, qui ex vno eodemq; ore modò calidű, modò frigidum spirat: cādem rem modò probat, mox improbat. Nec hoc cōtentus homo improbus & impotenti arrogātia, totum Ius Pontificium cum diplomatis Pontificum Vuittenbergæ palàm incendit & exussit. Fuit hoc reuerà facinus audax, & non verbis, sed verberibus vindicandum, hominem priuatum tantam sibi sumere authoritatem: & tamen non defuerunt, qui id non modò non repræhenderent, sed etiàm multis laudibus cumularēt. Et ipse Luterus iam planè perditus & deploratus, scripsit librum in hui9 facti sui defensionem, refertum atrocissimis calumnijs. Appellauit etiàm non semèl à Pontifice tanquàm Antichristo ad Concilium, quasi verò ille Cōcilio vlli vnquàm obtemperaturus esset, qui præ insania Decretorum codicem concremâsset, qui innumeris antiquissimorum Conciliorum sententijs scatet. Hortatus est etiàm Principes, vt armis omnibus Pontificem & Cardinales oppugnarent, & in eorum sanguine manus lauarent suas. Hęc non erant hominis Euāgelici, sed sanguinarij: nec sic prophetæ & apostoli, immò nec Christus ipse suum Euāgelium auspicatus est: tantoq; minùs possunt excusationis p̄texere, qui ab illo se seduci permiserunt.

Luterus Ius Pontificium comburit.

Cùm autem didicisset Louanienű primùm, deindè Colonienses Theologos ipsius scripta damnâsse, licèt Louanienses quandoquè Augustæ reuerenter sibi postulâsset Iudices, in vtrosque more suo egregiè inuectus est, plùs sibi vni arrogās iudicij & eruditiōis, quàm tot egregijs viris. Scripsit etiàm acerbè in alios quosdam, ità vt Leo Pōtifex, vir alioquì mitissimi ingenij, cernens hominem apud Germanos sursùm deorsùm miscere omnia, nec vllis admonitiōibus posse à cœptis reuocari, tāquàm morbidum membrum ab Ecclesię corpore anathematis

Luterus scribit in Colonienses & Louanięses.

ferro prçciderit. Tum verò ille tãta animi impoten tia scripsit in Pontificem, vt Cathol:cę aures ferre nõ sustineant. Sub hoc quoquè tempus edidit Captiuitatem Babylonicã, in qua prçter alia Boëmos & Grçcos tuetur, & nõ hos, sed Romanos dicit hęreticorum loco haberi oportere. Iam non diù antè in Lipsica disputatione magnę contumelię loco acceperat, q Eckius eũ Boemis fauere diceret, eosq; sibi semper inuisos fuisse affirmârat: nũc eos laudat, Romanos etiàm hęreticos dicit. Quid hoc homine temulentius? O nimiùm cęcos, qui id non vident. Porrò Carolus Cęsar vbì percepit Pontificis sententia dãnatos Luteri libros, seueris propositis edictis iussit eos flãmis absumi: id quod etiàm factũ est per Brabantiã, & in aliquot Imperij ciuitatib⁹ &c.

Edit Captiuitatem Babylonicam.

Conuentus principum Vuormatię.

ANno 1521. frequentissimus fuit principũ Imperij cõuentus, ad quẽ à Carolo Cęsare sub publica fide etiàm Luter⁹ vocatus est. Ante hũc cõuentũ aliquámultos ille libros ediderat, mirabili vafricie celãs in plerisq; animi sui malignitatem, captásq; doctrinę & pietatis apud lectores existimationẽ. Et erãt in ijs libris nõ pauca, q̃ quandã prę se ferrẽt pietatẽ, quibus & scripturas interpretarẽt, & tum adhortationibus, tum obiurgatiõibus ad hoĩes vteretur: sed hac fraude tegebat improbas animi sui machinatiões. Erãt sanè nõnulli etiàm magnę authoritatis viri, qui id genus scriptis lectis, putarẽt eum zelo repurgãdę domûs Dei & instaurãdę disciplinæ ecclesiasticæ, hominesq; in Dei cultũ & amorẽ inflãmandi promoueri. In ijs libris erãt, Expositio decẽ prçceptorũ, item septẽ psalmorũ, quos pœnitentiales vocamus, item precatiõis Dñicę, De libertate Christiana, Cõmentarius in Epistolam ad Galatas, & plures alij: verùm simulata non possunt esse diuturna, nec Aethiops pellem mutat: quid ille molirẽt, diù celari nõ potuit. Vbì Comitia inchoata

fuêre, aderat nūcius summi pōtificis Hieronymus Alexander, ꝑter cętera etiàm Hebraicę linguæ peritissimus, qui posteà factus est archiepiscopus Brundusinus & cardinalis. Is multis verbis, vt erat eloquētissimus, grauissimè accusauit Luterū in frequētissimo ordinū Imperij cōsessu, seditiōis, rebelliōis, impietatis, blasphemię & hęreseos. Et licèt ille vera diceret, ꝙ tamen Luteri scripta nondùm omnibus essent explorata, putarentq; nōnulli ex affectu quodā maleuolētię & liuoris ei⁹ orationes proficisci potiùs, q̈ zelo iustitię, aliquādiù conatus ei⁹ oīs, quo Luterū accusabat, frustrà fuit. Postq̄ aūt ex eius Captiuitate Babylonica, quam ille turris Babylonicæ egregius instaurator recèns ediderat, ad quadraginta circiter capita, in q̄bus pleraq; cōcitandę seditiōi erāt accōmodatissima, corā principib⁹ ex charta recitauit, Principes q eum librū needùm legerāt, nec eiusmodi quippiā à Lutero expectârāt, sese mutuò respectabāt, animisq; cōmoti in Luterū & eius studiosos, mussitabāt. Ibì tum Luteri patronus Fridericus Saxoniæ elector, ait ea capita falsò Lutero affingi ab aduersarijs. Altero igitur affirmāte, altero negāte, Luteri ea esse, principū deliberatione decretū est, vt Luterus accerseret. Offerebat illi fides publica Cęsaris noīe, eaq; munitissima, sed hęc nō satìs fuit Luteri patronis: verebantur eñi nè vbì aduenisset, à Cęsare Pontifici traderetur, aut certè nulla ei tanq̄ hęretico fides seruaret. Itaq; longa cōsultatio, & difficilis inter principes orta disceptatio est, quibus illū cautiōibus adduci oporteret. Tāti erat vni prospicere monacho, eiq; iam hęreseos dānato. Erāt quibus nō immeritò displiceret, non sufficere Cęsaris fidē publicam: sed Luterus suis scriptis iam multos inescàrat, & erant per Germaniam hominum animi incitati in clerum, ità vt res ad seditionē spectare videret[ur]. Itaque permisit humanissimus

Luterus accusatur.

Saxo tuetur Luterum.

Cæsar,

Cęſar, vt etiàm aliquot principes cum ipſo ſuam fidem interponerent. Nè quos tamé maiores ille aculeatis ſcriptis & concionibus ſuis tumultus cieret, omnem illi toto itinere ſcribēdi & concionādi facultatem Cæſar interdixit. Miſſus eſt igitur Cęſaris caduceator, qui hominem adduceret, nec tamen ſolus venit, ſed adiunctis ſibi Iona præpoſito, Scurffo iureconſulto, Amſdorffio theologo &c. Toto illo itinere viſendi monachi illius ſtudio multus erat hominum concurſus: in hoſpitijs accipiebatur genialiter, licebatq; cernere monachum necdùm excuſſo cucullo arreptā pulſare teſtudiné, cūctis tanquàm Orpheum quendā illud portentū expectantibus. Plauſibile enim euangeliū non à pœnitétiæ, quemadmodùm Chriſti, prędicatione, ſed ab id genus mundi huius vanitatibus & oblectamentis ordiendum erat. Vbì Erphordiam ventum eſt, contra Cęſaris mandatum Dominico die palàm cōcionatus eſt, eamq; cōcionem voluit typis excudi, ſcilicet vt ad multos pręclara illa cōtra bonorum operum merita, contra Pontificem Romanum, contra clerū, contra leges humanas doctrina perueniret. Latebāt hęc Cęſarem, caduceatore nō ſinè fauoris erga Luterum ſuſpicione nihil horum illi indicāte, tametſi eſſent cōtra fidem illi à Cęſare datam. Cùm iam nō longè abeſſent à Vuormatia, fertur admonitus à quibuſdam periculi, quod ipſi immineret, ſed illum periculū omne contempſiſſe. Hoc quidem Sleidanus ſcribit, vt illi conſtantiæ & virtutis exiſtimationem conciliet, cùm tamē nulla hîc eſſet formidandi cauſa homini publica fide tam munito, & non diù antè animi ſui malè ſibi conſcij trepidationem ſatìs declarâſſet Auguſtę apud cardinalem Caietanū, à quo cùm timeret ſe captum iri, à Cęſareanis per amicos clàm fidem publicā impetrauit, & indè ſe ſubduxit.

Luterus cōcionatur cōtra Cæſaris edictum.

Luterus ve-

Tandèm ventum Vuormatiam 16. Aprilis. Poſtridiè

perductus

perductus eſt in conſpectũ Cęſaris, principũ & ordinum Imperij. Ibì dictum eſt illi, nè quid extra ea, quæ eſſet interrogatus, loqueretur: deindè iuſſus eſt palàm fateri num libros, quorum tituli quoquè exprimebantur, pro ſuis agnoſceret: tum verò an quicquam ex ijs, quæ illi continerent, reuocare ſtatuiſſet. Primò libens agnouit libros omnes: ſed de reuocatione quid ſtatuendũ eſſet, petijt deliberandi ſpatium, vt citra verbi Dei iniuriam & animę ſuę periculum poſſet reſpondere. Habebant ea verba ſpeciem quandam religionis: ſed ſi errores ſuos ex animo agnouiſſet, abſq; dilatione deteſtatus eos fuiſſet, & in Eccleſiæ catholicæ ſententia actutùm acquieuiſſet. Principes deliberabãt de hoc permittendo illi ſpatio, quòd diù antè compertum habuerat, qua cauſa eò accitùs eſſet: at Cęſaris humanitate dies vnus datus eſt illi. Hîc Luterus de ſeipſo gloriabundus ſcribit, quoſdam ipſum adhortatũ eſſe, atq; inter cętera dictum eſſe, Beatus venter qui te portauit. Quod quàm verè dictum ſit, tota ferè Europa ab illo vno homine perturbata, ſuo magno malo in dies experitur. Non eſt autem dubium, quin id genus acclamationibus ille factus ſit obſtinatior. Altero die ad horam ſextam pomeridianam admiſſus eſt iterùm in Cęſaris & principum conſpectum: iuſſusq; dicere, nũ libros agnoſceret pro ſuis, & num vellet canere palinodiam, lõga primùm verborum ambage vſus, libros ſuos in tria genera diſtinxit. Tandèm dictum illi eſt, vt diſertis verbis, non intricatis, animi ſui ſentẽtiam expromeret. Tum his verbis reſpondit: Niſì conuictus fuero teſtimonijs ſcripturarum, aut ratione euidenti (nam neque Papæ, neque Concilijs ſatìs credo, cùm conſtet eos & erràſſe ſæpiùs, & ſibijpſis cõtradixiſſe) victus ſim ſcripturis à me adductis, & capta conſcientia in verbis Dei, reuocare neq; poſſum, neque volo quicquam,

nit Vuormatiam.

Luteri proteſtatio.

cùm

cùm contra conſcientiam agere neque tutum,neq; integrum ſit: Gott helff mir/Amen, id eſt, Deus adiuuet me. Hæc nimirum pulchrè quadrant cum illa proteſtatione eius corã Legato Caietano,qua proteſtatur ſe ſequi in omnibus dictis & factis ſuis Romanam Eccleſiam. Principes his auditis,poſt aliquã deliberationem per Cęſaris oratorẽ ità illi reſponderunt:Non te decebat Martine tam parùm modeſta reſponſio. Quid enim attinet ſemèl benè tractata retractare,& iterũ in diſceptationem vocare, ab Eccleſia & Concilio Conſtantiẽſi damnata,quę tu rursùs excitas? Vis conuinci ſcripturis, ſed in hoc ipſo vehementer deliras,cùm de his iampridèm eccleſia pronũciârit. Ille captã ſuam cõſcientiam repetens,ait ſe reuocare non poſſe. Ità diſceſſum eſt ex eo cõſeſſu,ꝙ iam noctis ſeſe tenebræ intenderent.

Epiſtola Cæſaris ad Ordines Imperij.

Poſtera luce Cæſar ſua manu ſcripſit ad ſenatum Imperij ſermone Burgundico, quæ poſſunt ità Latinè cõuerti: Non clam vos eſt,me genus ducere à Chriſtianiſſimis Imperatoribus, ab illuſtri natione Germanorũ,à Catholicis Hiſpanię regibus,ab Auſtriacis archiducibus,à Burgundorũ ducibus:q oẽs ad ſupremum vſq; vitę diem ſe fideles Romanę Eccleſiæ declarârunt,ſemperq; Catholicę fidei,ſacrarum cęremoniarũ,decretorũ,conſtitutionum,ſanctorum morũ,pro Dei honore, pro fidei incremento,pro animarũ ſalute propugnatores fuêre. qui vita functi,nobis ex naturę inſtinctu,& iure quodam hereditario ſacra, quę diximus, catholica inſtituta quaſi per manus tradita reliquêre:vt eorũ veſtigijs inſiſtamus, & in ijs etiàm mortem oppetamus. Et nos quidem,vtpotè Maiorum noſtrorum nõ fallaces imitatores,Deo nos benè iuuante,in hunc vſq; diẽ eo pacto viximus. Itaq; ſtat ſentẽtia, tueri & ꝓpugnare quęcunq; tum anteceſſores mei,tum ego ipſe hucuſquè obſeruaui:id aũt vel maximè,ꝗd per

ante.

antecessores meos tam in Constātiensi,q̄ alijs synodis sancitū est. Cùm verò in aperto sit,vnū solū fratrem hallucinari,priuata opiniōe deceptū,q̄ quidē cum totiꝰ Christianismi sentētia pugnet, tam eorū qui ante mille annos nos pręcesserūt,q̄ qui in præsens viuūt:eaq; prę se fert,Christianos omnes hactenùs semper in errore fuisse:eam ob rem planè deliberatum mihi est,regna mea om̄ia,imperiū,ditiones,amicos,corpus,sanguinē, vitam deniquè ipsam & animā impendere,nè improbus hic conatus longiùs progrediatur: quandoquidē in meā haud exiguam,itemq; vestrā id cessurū est ignominiam, qui pręclara & cūprimìs celebris estis Germanię natio: quibus id in honoris,authoritatis,pręrogatiuę cumulum accessit ex priuilegio,vt iustitię obseruātissimi catholicęq; fidei defensores & propugnatores habeamur. quod si qua igitur nō modò hęresis,sed vel suspicio hæreseos,vel aliqua Christianę religionis imminutio in hominum animis nostra tempestate relicta erit, id posteris nostris ꝑpetuę vituperationi fuerit. Quandoquidē ergò pertinax hesterno die Luteri responsum coràm om̄es audiuimus, mentē ego vobis meam aperio, pœnitere me quòd tam diù distulerim cōtra hominē illū eiusq; falsam doctrinā procedere,nec me posthàc audire illū velle,quicquid etiàm allaturus sit:iubeo aūt vt quamprimùm ex mandati pręscripto reducatur,caueatq; ipse ex publicę fidei ipsi datę formula,nè palàm cōcionetur,néve populo praua sua dogmata instillare pergat,nè deniquè ipsius opera,noui quippiam aut motus aliqs excitet. equidē,sicut iam dixi, cōtra eū haud secùs atq; cōtra notoriū hęreticū planè deliberaui ꝓcedere:simulq; à vobis reposco, vt ī isthac causa id statuatis,quòd decet probè Chrīanos,& vt vos facturos recepistis,Scripta mea manu 19.April. 1521. Hęc pijssima optimi & religiosissimi Cęsaris

epistola

epistola tum quidem Vuormatiæ coram cunctis Imperij ordinibus, porrò Maij die 10. Romæ in publico Consistorio coram Cardinalibus iubente Pontifice Leōe lecta est, & ab vtrisq; est ea Cęsaris cōstãtia, zelus & integritas egregiè cōmendata. At Luterani aiebant Cęsarem esse puerum, qui à Pontificijs ad ipsorum voluntatem impelleretur: non sic dicturi, si Luteri cōmenta approbâsset: nec sinè tanti principis insigni iniuria, noctib⁹ passìm ad fores scribebatur, Væ terrę, cuius rex puer est. Sed certè tam pio & religioso principe Germania ob tantam ingratitudinem digna non fuit. Atque vtinàm pijssimus princeps ab hac sententia non fuisset deductus etiàm Catholicorum dynastarum precibus, q putabant mitiùs agēdum cum Lutero, nè res in tumultus & turbas horrendas euaderet. Hoc quidem tum consultum videbatur: sed rei euentus docuit verissimum esse, quod ait ille:

Principijs obsta: serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Luterus fingitur capt⁹. Non est crudelitas sęuire in membrum morbidum, nè serpat contagio, & corpus omne inficiatur. Luterus autem Vuormatia discedens, in ipso itinere per quosdã amicos & fautores mirabili calliditate interceptus est, & mox longè lateq; sparsa fama, cōtra datam fidem publicam eum atrocissimè vinctũ abductum esse. Etiam passìm, pręsertim Vuormatię, omnia ad seditionem spectabant, donèc rei veritas comperta est. *Luteri Patmos.* Ductus est autem Luterus iussu Friderici principis sui Alstadium, vt ferunt, quod oppidum ex eo euentu Luteri Patmos ab amiculis eius vocatum est: Ibì ille importunus monachus securè in arce delitescens, multa scripsit digna tali viro. *Dehortatur à studio Philosophia.* Inter alia hortatus est, vt adolescētes vitent Philosophiam & Theologiam scholasticam, ceu animę mortem, Thomamq; Aquinatē asserit multa hęre-

tica

tica scripsisse: Quid ad me, inquit, quòd bullarum Episcopus eum canonizauit? Sic vocans Romanum Pontificem, qui Thomam diuorũ catalogo adscripserat, lōgè vtiquè saniori iudicio, quàm eum Luterus hæreticus hæreseos damnârit. Queadmodùm autem Mahumetes impurissimus in suo Alcorano vetat, nè suæ sectæ homines cum Christianis disputent, veritus nè crassissimi errores apertis rationibus confutati, ab illis agnoscantur & respuantur: ità & Luterus à Philosophia & scholastica Theologia arcet suos, nō ignorās, q in ijs benè versatus sit, facilè ipsius absurdissima cōmenta tū cogniturū, tum cōfutaturū. Quòd aũt Thomā Aquinatē dicit multa hęretica scripsisse, id de viro sanctissimo atque doctissimo sceleratè mentitur, cuius scripta docti homines summoperè commendant, nihil morati dictionis simplicitatē, quę illi seculo vsitata fuit. Scripsit præterea Luterus in sua illa arce librum de abroganda Missa priuata ad fratres suos Augustinianos Vuittenbergēses, qui primi omniũ Missas abrogauerāt, quos hortatur, vt in eo incepto contra conscientiæ accusationē persistāt, sicut & se in quibusdam fecisse ait. An non verò mirum est, dum talia legūt homines, posse vel ad momentũ in eius viri doctrina permanere? An nō perspicuũ est, omninò perire velle eos, qui tali homini, qui contra conscientiam suam se in plerisq; fecisse affirmat, auscultent? Pugnare enim contra cōscientiam à malis deterrentē, quid est aliud, quàm rebellem esse lumini, nec velle obtēperare veritati, sed ea contempta, eò conniti, vt liceat quicquid libet? Porrò in abroganda Missa & tollendo ab Ecclesia iugi hoc sacrificio, multus profectò Luterus fuit, vt ea res plerisq; non dubiam faciat fidem è propinquo imminētis Antichristi, qui iuge sacrificium prorsùs abolebit.

Lib. de abroganda Missa.

Eodem anno etiàm Parisienses Theologi in solenni *Parisienses*

dānant Luterum. lenni conuentu Luteri scripta damnârunt, licèt lōgè secùs Luterus & eius amiculi sperâssent. Contra hos scripsit Philippus Melanchthon iuuenis Apologiam pro Lutero, hac inscriptione: *Aduersùs furiosum Parisiensium Theologastrorum decretū &c.* Eiusmodi modestia tum Luterus, tum eius sectatores ōmes ferè semper vsi sunt: quam vtiquè nō à Christo, sed illo qui rex est super omnes filios superbiæ, didicerunt. *Iob 41.* *Luterus cōtra Parisiēses.* Scripsit etiàm in eos Luterus atrocissimè sermone vulgari, vt vulgus indoctū in eos concitaret. Amici quoquè eius scurrilem edidère libellum sub nomine facultatis Theologicę Parisień. Istud enim hominum genus non ferè nisi mendacijs, probris, contumelijs, cōnuicijs, scommatis, lœdorijs agere nouit cum aduersarijs, & interìm vocant se homines pios & Euangelicos, & qui puram doctrinam in lucem reuocârint.

Caroli V. de Lutero sententia. Hoc anno Carolus Imperator Vuormatiæ grauissimum edictum contra nouatores orthodoxę & Catholicę religionis promulgauit, in quo inter cętera dicit Luterum nō hominem, sed diabolum sub humana esse specie, qui in perniciem humani generis permultas olìm damnatas hęreses in vnam sentinam congesserit. Quod quidem tam fuit verum, ☞ vt talem virum aliquid potuisse apud Germanorū hactenùs summę cōstantię & integritatis natione, illijpsi nationi ad sempiternam hauddubiè cessurū sit ignominiam & confusionem. Hîc verò Sleidanus Cęsarem quidem fatetur dixisse, Decretū hoc suū communi principum & ordinum cōsilio factū: sed mox subiūgit, Aiunt edictum hoc à paucis aliquot fuisse conflatum: scilicet vult Imperatorem optimū & religiosissimum arguere mendacij, nè tanti principis & ordinum Imperij cōmuni decreto damnata Luteri impietas, Luteri causam premat. Quis verò eam hominis impudentiam ferat, qui vt per mē-

dacia

dacia Luteri partes defendat, potentissimum Imperatorem haud obscurè vocat in suspicionem mendacij? nec his contentus, quędam addit, quibus etiā Moguntinū archiepiscopum obliquè perstringere videtur: atq; haud scio, an in illum falsi crimē deriuare velit, nam obscurè scribit. Sed absit, vt plus credamus Sleidani nugis, quàm tantis principibus.

Est profectò mirum, tam facilè Luterū in suā sententiā pertrahere potuisse inprimìs Saxonię fortissimā gentē, quā olìm Carolus Magnus triginta annis vix cò adigere potuit, vt relicto dęmonū cultu, Christo nomē darēt, à quo etiàm posteà nunq̄ desecerūt, sed in semèl suscepta religione cōstantissimè perseuerârūt, & singulari quodam studio Romanę Ecclesię semper dediti fuêre. Sed homo versutus, sciēs ea in gente permultos his extremis tēporibus nimiùm addictos vētri & potationibus, vt eos sibi propēsiùs alliceret, laxauit miseris habenas, ieiunia, preces, vigilias, confessionē sacramentalē, & alia pietatis exercitia, ceu papistica & monachorū inuēta, docuit reijciēda: q̄ cùm essent incautis & imperitis, nec perditi hominis fraudem prima fronte aduertentibus plausibilia, sub prętextu verbi Dei ab illo seducti, & miserandū in modum euersi sunt, longè iam dissimiles sanctissimis Maioribus suis, q in Catholica fide, ità vt decebat virilē Saxonicorum pectorum constantiā, semper fortissimè perstiterunt.

Ipso hoc anno Solimannus Turca in Pannonia Belgradum, ad cōfluentes Sauum atq; Danubium situm, insigne atque fortissimum totius Hungariæ munimentū, Christianis principibus intestina bella meditantibus, expugnauit, cùm iam anteà Amurathes eius abauus, & proauus Mahometes, magnis acceptis detrimentis, re infecta, indè discedere compulsi fuissent. Facile id fuit Tyrāno, quod inter Ludouicum regem iuuenem & proceres Pānonię pa- *Belgradum expugnatur à Turca.*

rùm conueniret, ideoq; nulla firma præsidia hosti barbaro opposuissent.

Eodem anno Ferdinãdus archidux Austrię vxorem duxit Annam regis Hungariæ filiam, itemque Ludouicus Hungarię rex, Ferdinandi sororem Mariam.

Bellum funestũ christianorum. Per id ferè tempus ortum est eheu bellum inter Carolum Imperatorem & Gallię regem Franciscũ, quod quàm funestũ fuerit Reipubl. Christianę, vel eo solo nomine, quòd interim dabatur magna opportunitas Lutero & eius asseclis noua dogmata magìs magisq; in vulgus spargendi, nemo vllis vnquàm verbis consequi possit. Quòd si duo illi potentissimi principes aut vires suas coniungere, aut saltem rex Franciscus à bello abstinere voluisset, facilè hęreses omnes in ipsis suis initijs oppressę fuissent. Sed peccata nostra diuinam in dies prouocabant iustitiam, quæ tandèm malo dæmoni fecit potestatem Ecclesiam perturbandi & diuexandi: atq; vtinàm vel serò sapiant Phryges.

Leo X. moritur. Hoc etiàm anno Mediolanum ereptum est Gallis, & paulopòst anno 1522. Leo Pontifex atrocis toxici abreptus violentia, excessit è corpore, cuiús locum obtinuit Hadrianus Florẽtius Batauus, vir insigni tum doctrina, tum morum integritate, præceptor quõdàm Caroli Imperatoris: cuius etiàm iam tum Cardinalis singulari prudẽtia, absente Carolo perturbatę Hispaniæ restituta iam antè fuerat tranquillitas. Carolus enim in Germaniam abiturus ex Hispanijs, cum regia authoritate in procuratione vtriusque Hispaniæ eum reliquerat.

Christiern⁹ rex regno pellitur. ANno 1522. Rex Danorum Christiernus suæ crudelitatis luens pœnas, è regnis suis profugus, cum Isabela Caroli Cęsaris sorore Mechliniam venit: nec diù pòst superuixit Isabela, sepulta Gandaui

ui apud D.Petrũ. Cùm rex ille è Dania aufugit, iam illum prȩcesserat Archiepiscopus Lundensis Georgius Schotborch, cuius nõ multò antè meminim⁹, fugiens eius regis tyrannidem. Et eccè dum moratur Aemsterdami, quod est Batauorum insigne emporiũ, rex quoquè Christiernus eô peruenit, ibiq; archiepiscopum exulem inuenit, & quem paulò antè crudeliter persecutus erat, iam familiariter allocutus est in solo peregrino, obstupescēte episcopo ad tam subitam regis calamitatem. Possunt eo exemplo admoneri, qui prȩsenti fortunæ nimiùm fidentes, insolescunt, & ad crudelitatem & tyrannidem sua potentia abutuntur, perindè àc si Deo non sint curæ res humanæ.

Circa hęc ferè tẽpora Henricus Anglię rex VIII. scripsit in Luterum, eoq; nomine à Pontifice & amplissimo Cardinalium Senatu, Catholicȩ fidei defensor appellatus est.

Per id quoq; tempus Luterus è Patmo sua, si superis placet, redijt Vuittenbergam. Porrò interim dum ille abesset, quiddã mirè ridiculũ accidit Vuittenbergæ. Carolstadius enim & Melanchthon præcipui Luteri discipuli & symmystæ, hausta occasiõe ex scriptis Luteri, studiosis adolescentibus persuasère non esse dandam operam Philosophiæ: Platonem, Aristotelem, Ciceronem, & id genus alios, nõ nisì mera scripsisse commenta & imposturas, eoque libros eorum Vulcano consecrandos: vni sacrorum Bibliorum lectioni vacandum: neq; fas esse, hominẽ Christianum literis deditam actitare vitam: faciendum omnibus, quod in Genesi dictum est, In sudore vultûs tui vescéris pane tuo. Nemini dubium esse potest, quin ob stultissimam animi arrogantiam illi grandes Sophi ad tam absurdã & plùs quàm anilẽ delirationẽ deuoluti sint, cùm certũ sit, magnã esse liberaliũ artium & Philosophię ad multa opportu-

Carolstadi⁹ & Melanchthon delirant planè.

Gen. 3.

nitatem, modò quis rectè & moderatè illis vtatur. Scripserat Luterus in libello ad Germanicam nobilitatem, Aristotelis Physica, Metaphysica, Ethica, prorsùs aboleri debere. Ex hoc fonte hauserant hanc suam pręclaram doctrinam Carolstadius & Melanchthon. Et vt magis insaniam proderent suam, Carlstadius ex Archidiacono factus est agricola in rure Vuittenbergensi, Melanchthon in pistrino artem pistoriam meditabatur: plerique adolescentes, artium liberalium combustis libris, mechanica opificia complexi sunt. Deniquè hac prodigiosa illorum homuncionum temeritate eò res perducta est, vt multis locis Scholæ clausæ tenerentur annis aliquot. At Luterus Vuittenbergam è sua Patmo reuersus, Philippum hoc nomine castigauit, Carolstadium ex ditione Vuittenbergeñ exegit, libroq; edito asseruit Philosophiam in se bonã esse. Nam mirè ille homo in dictis & scriptis suis varius & inconstans, sibiq́ue identidèm planè contrarius fuit, quod neque amici eius vnq̃ negare ausi erunt, nisi planè frontem perfricuerint. Et vel hoc vno argumento satis superq́ue licet intelligi, quo spiritu fuerit agitatus.

Luterus oppugnat Aristotelem.

Clauduntur Scholæ.

Per id tempus etiàm publicè pro concione damnauit fratrum suorum Augustinensium Missę abrogationem, cùm id factum antè probâsset: sed doluit homini arrogantissimo, quòd ipsius iniussu factum fuisset. Scripsit etiàm valdè scurriliter & seditiosè in Bullam Leonis X. Porrò omnis oblitus pudoris & modestię, petulantissimè & maledicentissimè inuectus est in Anglię regẽ, cuius liber Germanicè conuersus per Hieronymum Emserum, multùm ipsius infausto Euangelio derogabat. In eo libro, incredibili stultitia & arrogãtia tumidus inter cætera ità ait: Ego verò aduersùs dicta patrum, hominum, angelorum, dęmonum, pono, non antiquũ vsum,

Damnat quod antè probauerat.

Scribit in Angliæ regẽ

vſum, non multitudinem hominum, ſed vnius maieſtatis æternę verbum, Euangelion, quòd ipſimet coguntur probare. Hìc ſto, hîc ſedeo, hic maneo, hic glorior, hîc triumpho, hîc inſulto Papiſtis, Thomiſtis, Henriciſtis, Sophiſtis, & omnibus portis inferi, nedùm dictis hominum quantumlibèt ſanctorũ, aut conſuetudini fallaci. Dei verbũ eſt ſuper omnia. Diuina maieſtas mecum facit, vt nihil curem, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, mille Eccleſiæ Henricianæ contra me ſtarent. Obſecro, quæ hæc verborum monſtra & portenta ſunt? Et tamẽ habuit permultos homo miſer, qui quicquid vel dixiſſet, vel ſcripſiſſet, putarent planè eſſe Euangelicum. In eodem libro iactitat ſe de Miſſa triumphâſſe, atq; ità ex conſequenti de toto Papatu. Sed hoc proculdubiò nõ alio, quàm ipſius Antichriſti, ſpiritu homo nefarius dicere potuit. Nam de Miſſa ad breue tempus triumphabit Antichriſtus, cùm tollet iuge ſacrificium, quo nihil ſanctius, nihil hominum ſaluti conducibilius habet Eccleſia. Væ deploratiſſimo iſti ſeculo, quod tantũ ſcelus ferre potuit. Et tamẽ cùm hæc ſcriberet, nondùm abiecerat habitũ monaſticum. Addidit eodem libro: Dogmata mea ſtabunt, & Papa cadet. Sed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam paucos hodiè etiàm inter ſectarios reperias, qui Luteri dogmata per omnia ſequantur: & tamen Papæ manet ſua dignitas, iampridèm extincto Lutero cum pleriſq; dogmatibus ſuis permultis in locis. Scripſit prętereà ibidèm, quæ ad ipſius Imperatoris & principum Germaniæ iniuriam non mediocrem pertineant: Apparui ego, inquit, iam tertiò coram eis. Deniquè Vuormatiam ingreſſus ſum, etiàm cùm ſcirem mihi violatam eſſe à Cęſare fidem publicam. Nam didicerunt principes Germaniæ, olìm de fide laudatiſſimæ gentis, nunc in obſequium idoli Romani, nihil magis quàm fidem

Nota intolerandam arrogantiam.

contemnere, in perpetuam nationis ignominiam. An non hoc est Imperatorem & principes periuros & perfidos dicere? O portētum. Multa alia pijs auribus intoleranda scribit eo libro deterrimus pseudomonachus ille, quæ hîc commemorare nō libet. Nec est mirum, quòd ille talia scripsit: sed mirū est, talia scribenti quenquam fidem commodare potuisse. Sleidanus libenter recitat, si quid Pontifices etiàm superiorum seculorum egerint cōtra Imperatores, vt conflet pontificibus inuidiam, & principum animos in eos acuat. Quòd autē Luterus vilis scurra tam atrociter Imperatorem, Principes, & vel maximè Angliæ regē lacerat & proscindit, hoc ille bonus vir non solùm non repræhendit, sed acerrimè eum Anglo respondisse dicens, etiā laudare videtur. Vbì iam est illud scripturæ diuinæ, Principi populi tui nè maledixeris? Sed eat Sleidanus cū Lutero suo, quò dignus est. Eodē anno librum edidit hoc titulo, *Aduersùs falsò nominatū Ecclesiasticorū statum, Papæ & Episcoporum.* In hoc libro se Euangelistam & Ecclesiasten Dei vocat. In prologo sic habet: Doctrinam meam ego nolo iudicari à quocunque, nec ab angelis omnibus. Cùm enim certus de ea sim, volo per eam & vester (scilicet Papæ & Episcoporum) & angelorū quoquè iudex esse &c. Verùm quis satìs explicare possit, quotiès ille doctrinam suā, de qua hìc certum se iactat, paulo momēto non semèl mutauerit, modò asserens quod antè negauerat, modò negās, quod asseruērat? Si certus fuit, vt ait, de doctrina sua, cur totiès eam mutauit? Sed astutè facit, ꝙ nullum vult pati iudicem, vt sub hoc prætextu liceat ei scribere qcquid libet. An nō pudet Christianos homines tam prodigiosæ temulentię nugatorem esse sequutos? In eodem libro seditiosissimè scribit in episcopos, nec opùs est oīa hùc adscribere, quę sinè piaculo vix commemorari queant:

Exod. 22.

Luterus se Euangelistā vocat.

queant: vſqueadeò homo ille p̃ ira & furore nusq̃ ſibijpſi temperare potuit. Iam traditus erat ſatanæ, à quo miſere exagitabatur. Quàm barbara vox eſt, ꝙ illic ſcribere non dubitat, Melius foret, vt omes epiſcopi occiderentur, omnia collegia & monaſteria funditùs eradicarentur, q̃ vt vna periret anima, nè dicam, vt omes animæ perderentur propter inutiles laruas & puppas. Sed vnus Luterus plures iugulauit animas, quàm vel numerari queant. Porrò id genus ſeditioſis vocibus non paruam dedit occaſionem ruſticorum tumultui, qui non diù pòſt ſecutus eſt, in quo vltra centum ruſticorum millia cæſa ſunt. Per id quoq; tempus vertit nouum Teſtamentum Germanicè, ſed fide peſſima, multis immutatis, demptis, additis: q̃ verſio, dici non poteſt, q̃ pernicioſa fuerit, p̃ſertim imperitæ multitudini. Nam etiàm fœminæ quædam hinc tãtos ſibi ſumpſêre ſpiritus, vt contemptis Theologis quibuſcunque, non dubitârint contra Pauli prohibitionẽ publicè cõcionari. Iactabat quoq; Luterus cũ ſuis, nunquàm anteà Germanis ſyncerè prædicatum fuiſſe Euangelium, ſe autem verum proferre Euangelion. Sed abſit, vt pijſſimos Maiores noſtros credamus Euangelij veritate caruiſſe, qui certè Euangelij ſynceritatem ab ijs docti ſunt, quibus Luterus ne matulam quidem porrigere dignus ſit. Porrò q̃ bellum Germanis Euangelium Luterus attulerit, ſuo nunquàm præſtando damno Germania iampridèm experta eſt. Habuiſſent hic Germani, prȩſertim principes, iuſtiſſimã excandeſcendi cauſam, ꝙ non dubitaret ille ſuperiorum temporum optimos & integerrimos principes tam intoleranda ꝑſcindere contumelia, ꝙ Euãgelij fuerint expertes. Nam ſi id verum eſt, omnes Maiores illorũ idololatræ permanſerunt: quo quid poſſit dici cõtumelioſius? Certè Luteri Euangelium eiuſmodi eſt, vt

Vertit nouum Teſtamentũ mala fide.

1. Cor. 14.
1. Tim. 2.
Fœminæ cõcionantur.

maiores nostri, si illud apud se prædicari persensissent, faciliùs passuri fuerint vitam quoquè ipsam sibi eripi, quàm talis Euangelij suis in regionibus fieri mentionem. Totúm enim ad tumultus & seditiones spectat, & vbicunquè recipitur, mirabiles animorum dissensiones parit, & subditos in magistratus inflammat odio incredibili: & quo quisque magìs vult haberi Euangelicus, eo fit seditiosior. Ait enim Luterus, tanto verius euangelium esse, quanto plus tumultuū parit: nec veritus est Vuormatiæ coram Cæsare & cunctis Imperij ordinibus dicere, sibi planè iucundissimam faciem istam in rebus esse, videre, ob verbum Dei studia & dissensiones fieri. Certum est autem, verbum DEI non dissensiones, sed animorum summam consensionem efficere: non est enim dissensiōis Deus, vt ait Apostolus, sed pacis: & in Actibus Apostolorum legimus, credentium cor vnum & animam vnam fuisse in Domino. Porrò diabolus homicida est ab initio, & qui tumultus ac seditiones mouent, ad eius gregem pertinent. Est verò proh dolor tumultuū plus satìs excitatum in Europa, dum sanguinarium istud grassatur Euangelium. Sed ad id, vndè digressi sumus, reuertamur. Erát tum temporis nó pauci, q vt Luteri dogmata latiùs disseminarét, suá cócionandi operam passìm gratìs offerrent. Typographi quoq; Luteranorū lucubratiōes suis impensis politè & emédatè admodùm, porrò Catholicorū malignè & deprauatissimè, alienisq; sumptibus excudebant. Ità breuì magnos habuit progressus Luteri doctrina: qua factum est, vt mortales passìm insanire iuuaret. Hoc anno, vt paulò superiùs diximus, Pōtificatū inijt Adrian⁹ natiōe Batauus, Caroli in Hispanijs vices tum gerens, virtute ac fama Cardinalibus Romæ, non facie, notus. Is è tenuibus parétibus Vltraiecti natus, Louanij studendo tantū profece-

1. Cor. 14. *Act. 4.* *Ioan. 8.*

Adrianus Papa VI.

fecerat, vt inter Theologos Louanień facilè deincèps primus haberetur: eaq; de causa & q singulari morum grauitate esset, in præceptorem Caroli V. assumptus, ac in Hispaniã pfectus, ibiq; Episcopus & Cardinalis creatus, Caroliq; absentis posteà ibidèm vices pclarè admodùm gerens, in summũ põtificem magna Cardinaliũ consensiõe est sublimatus, retento pristino nomine. Nam & anteà Adrianus Florentius dicebatur.

Eodẽ anno à Cæsareanis capta & direpta est Genua, Liguriæ vrbs insignis & opulẽta. Indè accidit, vt Adrianus Pon. cùm ex Hispanijs eò appulisset, nulla afflictorũ ciuium lætitia sit exceptus. Adrianꝰ enim magnis precibus populi Romani & cohortatione senatùs, Romam eo anno felici nauigatiõe deuectus est. Cùm autẽ cognouisset Rhodũ à Turcarum ducentis millibus acerrimè oppugnari, volebat quidem ferre opem, sed pecuniæ inopia retardabatur. Itàq; Rhodień omni destituti auxilio, cùm aliquot menses vrbem fortissimè defendissent, & multa Turcarũ millia strauissent, tãdèm certa pactione vrbẽ atq; insulã barbaro hosti dediderũt, qui eam cõsilij ingẽtis & pdifficilis belli occasionẽ audacter susceperat, q Christianos reges intestinis occupatos bellis didicisset. Magnã eius insulæ amissione Respub. Christiana & ignominiã & cladẽ accepit, atq; vno eodemq; tẽpore, irato DEO, foris ditiones Christianorũ à barbaris, intùs religio ab hæreticis oppugnabatur. Certè oportuit altũ stertere, quos tot calamitates & incõmoda non excitàrunt.

Genua diripitur.

Rhodus à Turcis occupatur.

Sub hoc ferè tempus principes aliquot Catholici cùm viderent vulgus Luterana noui Testamenti versiõe facilè in hæreses illici, ppositis edictis, omnibus subditis suis eius lectiõe interdixerunt. Ausus fuerat Luterus ex Canone scripturarnm noui Testamenti reijcere Epistolam ad Hebræos, Epistolã

Testamentum Luteri interdicitur.

D.

D.Iacobi, quã stramineam ille impurus nebulo appellauit: Epistolam Iudæ, & Diui Iohannis Apocalypsin, q̃, teste D.Hieronymo, tot habet sacramẽta, quot verba. Atquì verò post annos quinq; primam versionem suam Luterus ipse plerisq; locis mutauit, idq̃; adeò, vt ex solo Matthęi Euangelio quidã annotauerint loca trigintasex. Quàm verò multis locis ille scripturam sacrã malè vertendo deprauârit, annotatum est à doctis quibusdam. Hieronym⁹ Emserus, vir doctus & pius, vt extarent Luteranæ deprauationis certa indicia, nouum Testamentum post Luterum Germanicè transtulit, & ad marginẽ plurima loca, ab Lutero malè conuersa, adscripsit. Videre tum erat passìm in manibus imperitę multitudinis Luteri versionem, quę ab illis auidè legebatur, sed non nisì in suam ipsorum perniciem, vt rei euentus mox probauit. Cùm enim Luterus nihil vellet extra scripturas recipi, scripturæ autẽ ab illo essent deprauatæ, ruebant miseri in errores alios ex alijs, vnoquolibet scripturas pro suo cerebro interpretante. Indè posteà orta est tanta sectarum turba, yt difficile sit in certum eas numerum redigere. Quod etsi est longè calamitosissimum, homines Christianos ità circunferri omni vento doctrinæ, & cuiuslibet somnia non alio q̃ Euangelij loco haberi, tñ eam calamitatẽ vulg⁹ euersum ducit pro nihilo: sed id patiuntur horrendo Dei iudicio, ꝙ tam leuiter aures fidemq̃; accõmodârunt Luteri commentis, quasi ille demùm, vt falsò iactabat, Euangelium in lucem protulisset, cùm reuerà ipsam Euangelij lucem in immanes quasdam tenebras mutârit, in certissimum innumerabiliũ animarum exitium.

Per id quoquè tempus scripsit Luterus librum de vita coniugali, sanè turpissimum. Vbì inter cætera ait impudentissimè, omninò necessarium esse

omni-

omnibus rei Venereæ vsum, magis etiam quàm cibum, potum, somnum, &c. Atq; idcircò teneri monachos & moniales, posthabitis votis suis, nuptijs operam dare &c. Atque cùm hęc scriberet, nōdùm excusserat cucullū: itaq; huiusmodi paradoxis iter sibi muniebat ad illas præclaras suas nuptias, quas iam animo meditabatur. Sed ô Deus, vbì fuêre hominum mentes & oculi, cùm talia, tam execranda, in eius hominis libris lectitarent? O horrendam Dei vindictam, vsqueadeò occæcari.

Luteri os impurum.

ANno 1523. cùm pcepisset Luterus principes Catholicos ipsius nouum Testamentum damnâsse & proscripsisse, tanta acerbitate in illos scripsit librum de seculari potestate, vt in Ecclesiasticos videri potuerit modestia quadam vsus fuisse. Erat in tuto loco apud principem Saxoniæ opulentum & potentem, quæ res eius effreni audaciç calcar addebat. Ausus est in illo libello scribere, principes vtplurimùm esse vel præcipuos moriones, vel deterrimos nebulones. Quis verò Catholicus tale aliquid sinè summa omnium offensione scriberet? Atque hæc Luteri contumelia ad ipsum quoq; Carolum Imperatorem & principes omnes pertinebat. Incredibilè dictu est, quanta in hoc monstroso homine fuerit conuiciandi & mentiendi libido. Doctor Iohannes Dietenbergius, vt alios taceam, in duabus duntaxàt Confutationibus, conuicit eū 874. mendaciorum, quod posset incredibile videri illis, qui eius hominis scripta non legerunt. Sed qd non ausit, qui nihil non ausus fuit? In libello iam dicto de seculari potestate inter cætera cōtumeliosè aliquot principes perstringit his verbis: In Misnia, in Bauaria, in Marchia alijsque in locis pmulgauerūt tyranni edictum, (tyrannos vocat catholicæ religionis obseruantissimos principes) vt noua re-

Luterus in principes Catholicos.

Cōtumelia summa in principes.

ua testamenta in præfecturas tradantur. Hîc subditi sic agant: Nō foliolū, nō literam vnā tradant sub periculo salutis suæ. Quisquis eñ id fecerit, is tradit Christū Herodi in manus. Illi enim agunt velut Christicidæ, sicut Herodes. His & id genus alijs Emblematis ornat ille scurra illustrissimos principes, qui vulgo ea causa nolebant permitti versionem Luteri, quòd viderent non nisì deteriores ex eius lectione euadere. Faciebant principes quemadmodùm illos facere decebat. & cùm ea res eximiam laudem mereretur, ab illo insolentissimo tenebrione atrocissimis verborū flagris flagellati sunt. Admiscuit interìm multa ad seditionem concitandam vehementer opportuna, ità vt appareat hominem furijs quibusdam agitatum, nihil nisì cædes & latrocinia anhelâsse. Apud Sleidanū altum de his, quantùm equidem aduerterim, silentium est: fortassis & ipsum puduit, referre tam àtrocia in principes conuicia, nè Luteri causam efficeret deteriorem: sed nos Sleidani fraudes non ignoramus.

Franciscus Sickingius perit.

Hoc anno tormenti ictu in arce sua Lantstal perijt Frāciscus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimis studiosus. Is bellū indixerat episcopo Treuirensi, obseditq; Treuiros, sed industria Episcopi qui tum in ea vrbe erat, conatus eius irriti fuêre. Nec diù pòst ab Episcopo Treuirensi & fœderatis aliquot principibus obsessus, temeritatis suæ pœnas dedit. Celebre nomen sibi ille comparârat aliquot prosperis rerum successibus. Nam Lantgrauio Hassiæ adhuc puero grauissima intulerat damna, & vrbem Metensem longè florentissimam ad detrimentosas pacis cōditiones adegerat. Multum in eo fidutię & spei collocârat Luterus, adeoque plus quàm in vllo principe, quemadmodùm ipse Luterus clàm scripsit Vldrico Hutteno.

Hoc anno Bruxellis, quæ est Brabantiæ præclara

vrbs,

vrbs, duo professionis Augustinianæ ob Luteri dogma flammis exusti sunt. Illos verò Luterani non alio quàm martyrum loco habent, quęadmodùm etiàm Iohannem Hussium & eius farinæ alios hæreticos. Habet enim & diabolus martyres suos. Porrò martyres Christi pœna non facit, sed causa, vt preclarè inquit Augustinus. Quam sibi pacem promittunt inimici fratrum? inquit sanctissimus ille martyr Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ, quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi fuerint in confessione nominis, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est. Et post pauca: Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi vel obiecti bestijs animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidię: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Hæc ille. *Luterani duo martyres, scilicet.*

Eodem anno Carolus Borboniæ dux, à Gallorũ rege Francisco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit, magno Francisci regis incommodo. Idem tamen Borbonius infeliciter attentauit Massiliæ occupationem, atque indè non sinè ignominia discedere compulsus est. *Borbonius à Gallo deficit*

Hoc anno quidam ciuis Torgauiensis, ex monasterio Nymicensi nouem virgines sacras clàm Vuittenbergam adduxit, omnes genere nobiles, quarũ vnam non longè pòst Luterus incestis nuptijs sibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defensionem libellum edidit Luterus. Alios quoquè duos libros conscripsit, alterum ad Pighardos, ad *Nota facinus insigne.*

Hussi-

Hussitas alterum, videlicet vt ęgerrimè faceret Romanę Ecclesiæ, cùm tamen ante paucos annos eosipsos ceu hæreticos & schismaticos publicis scriptis egregiè esset insectatus.

Inter alia multa q̃ hoc anno scripsit idem Luterus, etiàm libellũ edidit de Communi fisco. In hoc bona ferè oĩa totius Cleri addicit huic fisco communi. Hoc em̃ pacto facilè animaduertit se magnã apud principes & magistratus ciuiles gratiam initurum, si Ecclesiasticorum bona ipsis adiudicaret. Sed reuerà ex eiusmodi rerum Ecclesiasticarũ occupatione non solùm nihil locupletati, sed magìs etiàm suis opibus pleriq; exuti videntur. Quæ em̃ Deo semèl dicata sunt, in prophanos vsus nunquã sinè periculo transferuntur. Legimus in historijs M. Crassum Romanorum ducem, cùm ad bellum Parthicum proficisceretur, templum Hierosolymitanum sacris thesauris, instigãte nefaria cupiditate, spoliâsse. Verùm persecuta est sacrilegum vindicta diuina. Nam in prelio à Parthis non multò pòst superatus, vnà cum filio cæsus est: porrò hostes in os eius repertum, non sinè auaritię & sceleris exprobratione, aurum liquefactum infuderunt.

Comitia Norimbergæ. Eodem anno habita sunt Comitia Norinbergæ, quibus etiàm legatus Pontificis Adriani Franciscus Cheregatus interfuit. Et licèt pontifex operã suam liberaliter offerret Germaniæ, vtpotè dulcissimæ patrię suę, tamen magìs exulcerati sunt eius humanitate animi Luteranorum. Prodijt tum liber centum grauaminũ Germanię, authoribus Luteranis, vt nihil intentatum relinquerent, quod faceret ad conflandam inuidiã Pontifici & Ecclesiasticis. Porrò in his Comitijs decretum fuit, vt contra Luteri nouationes Catholici ecclesiastę vterentur receptis Ecclesię doctoribus, & probatis Euangeliorũ expositionibus, quod Luterus mira vafricie ità inter

terpretatus est, vt popul⁹ putârit principes ab ipso stare, cùm tamen id esset falsissimum.

Suprà diximus Luterum scripsisse contumeliosissimè in Angliæ regem, qui eius captiuitatẽ Babylonicam oppugnauerat. Illud regis scriptũ posteà defensum est à viris doctis, Eckio & Murnero in Germania, Roffensi Episcopo & Thoma Moro in Anglia. Quãuis aũt nostrarũ partiũ catholici scriptores Luterũ, multorũ mendaciorũ sæpè cõuicerint, tamen ausus fuit ille in libello contra regem Angliæ affirmare, se à mẽdacijs abstinuisse. Ait eñ, A virulentia & mendacijs abstinui, quibus liber regis refertissimus est. Hoc cùm esset mendaciũ impudentissimum, à nostris corona ad marginem expressa insignitum est. Murnerus certè ex solo illo in Angliæ regem libello collegit mendacia 50. Porrò quod addidit Luterus, regis librum virulẽtia & mendacijs esse refertissimum, non vacat iniuria intolerabili, cùm etiàm iure gentium regiæ dignitati deferendum sit. Fuit autem regis scriptũ planè Catholicum, & vt dixi, à doctissimis viris fortiter defensum. Erat tum temporis in Anglia Ioannes Fischerus Roffensis episcopus, tum pietatis, tùm doctrinæ nomine celeberrimus, quippe trium linguarum peritissimus. Is à Luteri calumnijs regem Henricum vindicaturus, scripsit librum pro defensiõe regiæ assertionis, sed summa modestia in hominem omnis frontis & pudoris expertem vsus, adhibitis quoq; tum scripturæ diuinæ, tum patrum sentẽtijs: quanq̃ in eius libri præfatiõe præter morem suum, iusto dolore stimulatus, aliquãto acrior fuerit. Sed Luteri incredibilis insolentia & improbitas longè acriora merebatur. Ità enim citra omnem modestiã petulantissimè debacchari in Pontificẽ, Episcopos, Imperatorem, reges & principes, nec vllum facere conuiciandi & maledicendi modum, hominis erat

Episcopus Roffensis scribit contra Luterũ.

perditissimi & deploratissimi, non modò asperis verbis, sed etiàm asperrimis flagellis & verberibus reprimendi. Et hæc quidem in illo priuato homine Sleidanus ne verbo quidem, quod equidem sciam, vnquàm repræhendit, cùm tam multa blateret, mireque exaggeret, si quid à Pontificibus, ad quos ex officio publico pertinet totius cura Ecclesiæ, sit dictum aut factũ, quod Imperatores, reges & principes vel immeritò exasperare queat, præsertim odiosè, & non bona fide commemoratum. Sed quanto Luteri fuit insignior impudentia, tãto minùs excusationis habent, qui illius praua dogmata amplecti voluẽrunt. Præter Roffensem autem Episcopum, de quo iam diximus, scripsit pro Angliæ rege contra Luterum etiàm Thomas Morus, summa doctrina & integritate vir, sed sub nomine Guilelmi Rossei. Is verò pro admirabili ingenij dexteritate ità omnem Luteri arrogantiam & os maledicum compressit, vt nihil contrà mutire ausus fuerit. Pauca eius verba in gratiam lectoris annotabimus: Dicit ex persona Luteri: Quoniamquidem igitur contradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, Episcopi, sacerdotes, laici, & omnes in summa boni: mihi licebit prò Dei mei maiestate Pontificem, Cæsarem Reges, Episcopos, sacerdotes, laicos, omnes deniquè bonos anathematizare, maledictis & conuicijs incessere, atque in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, cœnum, stercora, merdas expuere &c. Porrò superiùs etiàm hæc habet de Lutero: Verùm quis nebulonem ferre potest talem, qui mille vitijs ostendat, se possessum atque agitatum à legione dæmonum, & tamen ità se iactat stolidè: Sancti patres omnes errauerunt: Ecclesia tota sæpiùs errauit: Doctrina mea non potest errare, quia cer- tissi-

Thomas Morus scribit in Luterum.

Verissima Thomæ Mori de Lutero sententia.

tissimus sum doctrinam meam non esse meam, sed Christi. Quòd si quis respondeat, Testimonium tuum non est verum, quia testimonium perhibes de teipso, recurret ilicò ad nouam scripturam, Ego certus sum; dogmata mea habere me de cælo. Atq; ibi sistet in hoc suo principio, velut firmissimo fundamento, quod non omnes Papæ, reges, doctores, homines, angeli poterunt euertere. Certus igitur, immò certissimus, dogmata sua habere se de cælo: sicut certi sunt & certissimi, qui dormiunt, omnia vera esse quæ somniant: immò verò certus & certissimus, mentiri se vigilantem, dogmata sua esse de cælo, quæ sua sibi murmurat cóscientia dæmonum illi præstigijs immissa: hominibus maledicit & angelis, quicunque dogmatis ipsius contradicunt, & eos clamat os in cælum ponere, conspurcare sacra, blasphemare Deum, quicunque non verentur arguere spurcissimas ipsius blasphemias. Itē in fine libri secundi, addit etiàm hæc Thomas Morus: Verùm à mendacijs & virulentia prorsùs abstinuisse se testatur ipse, cui nihil est aliud in calamo, quàm calumniæ, mendacia, sycophantiæ: cui nihil est aliud in animo, quàm virus, tumor, inuidia: qui nihil in capite concipit, preter stultitias, furores, amētias: qui nihil habet in ore pter latrinas, merdas, stercora, quibus fœdiùs & spurciùs, quàm vllus vnquàm scurra, scurratur. Hæc quidem de illo & longè plura scribit ille vir tantus, cuius iudicium nemo facilè contemnere ausus erit. Quæ autem scribit, tam sunt vera, vt etiàm illo tacente, Luteri dicta & scripta satis superque ea confirment. Et quarè tandèm non volunt sibi cauere homines ab illo misero, quem viri graues tātoperè execrantur? Nam & Roffensis episcopus in pfatione, cuius paulò antè meminim', vocat eū canē rabidū, Ioan. 8. Nota Lector.

lupum rapacissimum, vrsam sæuissimam. Et puto certè non paulo plus apud nos pōderis habere debere tantorum virorum grauissimam sententiam, q̄ Sleidani aut similiū ineptias, qui eū hominē tantùm non ceu deum quendam in cælum ferunt, quē summæ eruditionis & virtutis viri tanq̄ orbis horrendam pestem toto pectore detestantur. Sed Roffensis & Mori scriptorū hoc loco Sleidanꝰ vir optimus non meminit, sentiens hauddubiò, quantùm essent p̄claro Luteri euangelio, totiq; eius causę factura præiudicium, si ea bona fide retulisset.

Adrianus pontifex moritur.

Non diù pòst mortuus est Adrianus Pontifex, vir certè longiori vita dignus: in eius locum successit Clemens VII. è familia Medicea.

ANno 1524. Franciscus Gallorū rex ingentes coëgit copias, quibꝰ Prouinciam à Cęsareanis frustrà tentatā tuerē. At vbì cognouit re infecta discessisse Cæsaris militem, ipse animum ad Mediolanū repetendū adiecit, nec voto frustratus suo, Mediolano potítus est. Indè verò infeliciter Ticineñ oppugnationi aliq̄t mēses dedit, nulla re memorabili cōfecta. Erat Ticini p̄sidiū Germanórum, duce clarissimo Antonio Lęua Hispano.

Mediolanū capit Gallus.

Conuentus Heluetiorū.

Hoc anno 26. Ianuarij Lucernæ fuit Heluetiorum conuentus, in quo vetus religio & Ecclesię ritus, cęremoniæ & instituta, iussa sunt inuiolata retineri. Iam enim Zuinglius eam gentem ad res nouas concitare cœperat, cuius impia dogmata id tēporis soli ferè Tigurini sequebantur. Inter alia docebat Zuinglius, abolendas è templis imagines, & Missam tanq̄ impiā abrogandam. Quod vtiq; nihil erat aliud, q̄ Antichristi agere antecursorē, q iuge sacrificium, q̄d in Missa fit, auferet ad breue tempus. Multū sudatū est à Lutero & eiꝰ tota posteritate, malo dęmone id agente, vt Missa in summū apud oēs horrorem, abominationem, contemptum adduceretur,

retur,& magnos ea res successus habuit in Europa, dum interìm barbarę nationes apud Antipodes & hactenùs incognitas regiones veterem religionem & Missæ sanctissimum sacrificiũ summa alacritate & deuotiõe cõplectuntur. Porrò quid lucri fecerit hic noster orbis sacrosancta Missa abroganda, partìm iam res ipsa abundè declarauit, & maiori suo malo sentiet posteritas, nisì resipuerit, & egerit pœnitentiam. Hac ferè tempestate Bennonis olìm Misneñ Episcopi, quẽ paulò antè Adrianus Põtifex diuorum catalogo adscripserat, ossa & reliquię venerabiliter è vetusto terræ tumulo eleuatæ sunt, & annuæ feriæ in eius honorem institutę. Id supra modum malè habuit Luterũ, ꝙ cerneret multùm suis conatibus detractum iri ea antiquę pietatis fama & obseruantia. Mox ergò libellũ edidit hac inscriptione: *Aduersùs nouum idolum & antiquũ diabolum, qui Misnæ exaltandus est.* Ità ille insanus nec diuis quidem iam beata apud Christum immortalitate fruentibus parcendũ putauit. Nõ sunt cõtaminandæ pię aures atrocissimis maledictis & contumelijs, quib9 in hoc libello tũ in Bennonẽ ipsum, tum in alios quosdam diuos homo nefarius incurrit. O pudendã huius ęui socordiã, q̃ hoc mõstrum ferre potuerit. Olìm cùm Christiani ad sacrificandum falsis dijs cõpellerentur, illiq; recusarent, diceréntq; non deos eos esse, sed homines fuisse impurissimos & sceleratissimos, ethnici magistratus non ferentes iniuriam, vt ipsis videbatur, deorum suorum, omni suppliciorũ genere in martyres sæuiebant: at Luterus & eius similes dogmatistæ, ęuo nostro in ipsum Eucharistię sacramẽtum, & in sanctos cũ Christo iam regnantes, impunè, immò permultis applaudentibus, immanes euomũt blasphemias. At tamen quandoquè Deus & suas & sanctorum suorum iniurias egregiè vlciscetur.

D. Bennonis reliquiæ eleuantur.

Nota Luteri deploratã insaniã.

Zuinglius discedit à Lutero.

Per hoc tempus Zuinglius non contentus à Lutero dici Luteranus, sed ipse potiùs de suo nomine sectam auspicari cupiens, non solùm Catholicos transsubstantiationis assertores, sed etiàm Luterum ipsum, vnà cum pane & vino verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistia haberi dicentem, oppugnare cœpit. Hoc quidem pessimè habuit Luterum, & hæc res occasióem præbuit atrocissimæ illi inter Luteranos & Zuinglianos digladiationi, quę in hunc vsque diem componi non potest. Recte hoc permisit sapiens & bonus Deus, vt Luteri arrogantia à proprio discipulo comprimeretur, & mortales omnes intelligerent rectissimè dixisse D. Hieronymū, scripturas non in legendo, sed in intelligendo consistere. Ab vtraq; enim parte isti sectarij verbum Dei crepant, scripturas certatim pferunt: & tñ cùm certissimum sit, non posse vtrosq; verum docere dum contraria dicunt, at nihilo minùs alij alijs cedere nolunt, & vtriq; praua scripturæ diuinæ interpretatione & se & suos omnes miserabiliter pdunt, cū vtrosq; rectè iā olìm dānârit hodieq; dānet Catholica fides, qua certissimè credimus, in Eucharistia sub speciebꝰ panis & vini post Christi verba in sacrificio plata, ipsissimū Christi corpꝰ & sanguinē substātialiter cōtineri, etiā extra sumptionē, cùm hoc sacramentū nō nisì oīpotenti Christi Iesu sermōe cōficiat. A Lutero hac in re iam antè dissensit Andreas Carolstadius, & cùm à Lutero acriter rephenderetur Ienę, qp Ecclesias s. Luteranas turbaret, ille se cōtra ipsum scripturū, suamq; sententiā defensurū respōdit. Tum verò Luterus, vt erat contendendi auidus, aureum illi nummum dedit, vt faceret quod minabat. Posteà libellos aliquot Carolstadius Basileę edidit, quorum summa erat, non esse Christi corpus naturaliter in Eucharistia, nec tñ Zuinglij sententiā sequebat, sed noua inter-

In Dialo. aduersùs Luciferianos.

Carolstadius contra Luterum.

interpretatióe ait,pronomine demóstratiuo, Hoc EST,demôstrâsse Christű corp⁹ suű mensę assidens, nó aűt sub panis specie cótentű. Hanc stultissimam opinionē Anabaptistę quidā amplectebant,& Zuinglij atq; Luteri interpretationē reijciebant. Porrò Zuingli⁹ Carolstadiű dicebat veritatē quidē agnoscere,sed qa troporű vim ignoraret,verba non recto ordine collocare. At ridicula fuit ea Zuinglij oratio, q iā sibi de Collega licèt inepto, nonnihil applaudebat: Alij Carolstadij expositionē ceu nimis durā & violentā respuebāt. Indè accidit, vt Senatus Tigurin⁹ cauerit,nè libelli Carolstadij in vrbe sua venderentur.

Nota mirabilem Euāgelicorum cōfusionem.

Luterus verò Zuinglij expositionem libello quodam confutauit. Ità nimirùm spiritus vertiginis,in Luterum & eius pręclaram sobolē immissus, repentè multas ab illis extorsit absurdissimas verborum cœnę Domini interpretationes,alias ab alijs,& simul omes à Catholicę Ecclesię sententia discrepantes:ortumq; est implacabile bellű inter istos factiosos spiritus,qui cùm omes iactitēt se veritatē demùm in lucē protulisse, non possunt tű in vnam aliquā de re tanta cóspirare sententiā, & à veritate sunt prsùs alieni,& interim miserrimā & rudē plebeculam in diuersas factiones & opiniones distrahunt, efficiuntque vt iam permulti non videant, quem potissimùm in hac dogmatum mirabili varietate sequi debeant. Quis verò satìs deplorare possit, tā innumeras Christi Iesu sanguine redemptas animas, aliquot importunorum & turbulentorum ingeniorum arrogantia & philautia in certissimum exitium, horrendamque æterni ignis damnationem præcipites agi? Verùm hoc isti perditi tenebriones pro ludo habent, modò ipsi sibi aliquod possint parare nomen, licèt cum summa hæresecos ignominia coniunctum.

Pracones Euangelici inter se tumultuātur.

Scripsit hac tépestate Luterus libellũ Germanicũ de mercaturis & fœnore. quid eo libello spectârit, res ipsa satìs declarat. Multus ibì est in exaggerandis oneribus, q́ accidát Germaniæ auaritia mercatorum. Videbatur rem cum solis habiturus mercatorib9, & animo verè pio illorũ mala studia repręhésurus. Sed multitudinis animos & sibi cóciliare, & in principes iritare moliebatur. quod nè temerè scripsisse videamur, ipse se ꝓdit, eodé in libello ità inquiés: Reges & principes hîc attétos esse oportebat, & ex iuris seueritate hęc interdicere. Sed, vt audio, habent illi caput isthic & partes: fitq́; quod est ab Esaia dictum: Principes tui socij furum.Intereà si quis aureum vnum aut dimidium furto tollat, eum suspendio necant: porrò sua habent commercia cum illis, qui totum orbem expilant, plusq́ue furantur, quàm cęteri omnes, vt verum permaneat quod dici solet, Grandes fures, paruos tollunt in crucem, &c. Puto equidem satìs hinc apparére, ꝙ ille multam ꝑbuerit materiam multis editis libris tumultui Rusticorum, tametsi Sleidanus culpam omnem à Lutero in Munzerum transferre conatur, cùm tamen, si vir bonus fuisset, in Luterum ipsum, tanquàm eius mali fontem, potiùs referre debuerit. Ex Luteri enim scriptis Munzerus occasionem hausisse videtur, nó facilè fortasśis talia ausurus vnquàm, nisì illi Luterus ad quiduis audendum viam egregiè muniuisset.

Luterus seditiosè scribit.

Esa. 1.

Scripsit pręcereà libellũ alium Germanicum de flagitioso cuiusdam monachę è suo cœnobio recessu, quem nõ dubitat inter diuina numerare miracula, homo totus à malo dæmone obsessus & occæcatus. Fuit Isslebij insigne monasteriũ virginum, in quo Florentina quędam, cum cæteris monasticen professa, corpore degebat, non animo. Erat illa iam Luteri inescata blandissimis vocibus, ad carnis

Monialis fugit è monasterio, Lutero approbante.

carnis sectandas voluptates etiàm Deo sacratas virgines egregiè incitantibus, quasi nulla sit votorum vis, liceatque spretis votis, spreto omni pudore & verecundia, omni calcata honestate & religione, post datam Deo perpetuæ cōtinentiæ fidem, transire ad nuptias, & Christo immortali sponso repudiato, homini mortali breuissimæ cuiusdam captādæ causa voluptatis se sceleratissimè prostituere. Itaq; conquesta fuit illa cuidam è suæ stirpis hominibus, vitam monasticam nullo pacto sibi conuenire, velle proindè se ait ex monasterio discedere. Res delata est ad Abbatissam. Ea multis modis studuit eā ab hac amētia reuocare: sed cùm nihil efficeret, iussit eam ex monastici canonis prescripto asseruari in custodia. Accidit intereà, vt quæ illi asseruandæ designata erat, ostium carceris casu quodam apertum relinqueret. Quod cernēs Florentina, clanculò indè se subduxit, & ad Luterum, patronū scilicèt pudicitiæ & integritatis, profugit. Ille contra omnes Abbatissæ querelas graues, quibus illam profugam periurij & voti violati ream accusabat, libellū euulgauit, quo docere voluit nouus euangelista, alūnus non Christi, sed Iouiniani, aut alicuius eo deterioris, nō sinè precipuo prepotentis Dei miraculo illam fuisse ex inferno ereptam. Monasteriū enim ille, vir optimus non alio quàm tartari loco habuit, vt indè etiàm, tāquàm ex vnguibus leonem, liceat hominem penitùs habere perspectum. Scilicèt grande prodigium fuit, aperto ostio fugere. In illo autem libello ridet miracula, quę circa obsessos à dęmone fiunt, quos ait aqua lustrali non cruciari, sed id tantùm eos fingere: quēadmodùm olìm, teste D. Hieronymo, impius Porphyrius & Eunomius, ꝙ martyrum cineribus mali dæmones torquerentur, aiebant præstigias esse dęmonum, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormēta Sic nimirū Lu- *Aduersùs Vigilantiū.*

terus non immeritò à Zuingliano quodam crassus rusticus appellatus, immanis cuiusdā miraculi loco habet, quòd petulās fœmina patente carceris ianua aufugit: quòd autem dæmones aqua sacra torquentur, id vult fingi ab illis. Eundem in modū Matthias Illyricus & eius socij, architecti historiæ Magdeburgensis longè vanissimæ, derident solennem illū apud Catholicos aquā cōsecrandi ritum, noluntq; eum ab Alexandro antiquissimo pontifice & martyre, sed ethnico nescio quo pontifice vsurpatum. Non est dubium, à malo dęmone incitari id genus homines, vt ea omnia in contemptum adducāt, quibus catholica Ecclesia ceu pręsidijs quibusdam vtitur aduersùs insultus & machinationes dęmonum.

Aquæ lustralis antiquus vsus.

Sed sacræ aquę tam est antiquus in Ecclesia vsus, & totiès etiàm ad maxima edenda miracula comperta vis, vt istos meritò suî pudere debeat, dum eam oppugnant. Non ità pridèm in lucem editi sunt octo libri Constitutionum Apostolicarum, à Clemente Romano conscripti. In ijs hęc habetur oratio: Domine Sabaoth, Deus virtutum, creator aquarum & dator olei, misericors & benigne, qui dedisti aquā ad potū & munditiem, oleum ad exhilarandum faciem in exultatione lætitiæ: ipse quoquè nunc per Christū sanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum qui attulerunt, & da virtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonū fugatricem, omnibus insidijs aduersariā per Christū, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum sancto spiritu in secula, Amē. Possent in huius aquę cōfirmationem plurima adduci, sed nō est huius loci. Hic satìs sit indicâsse, Luteri spiritum eam aquam ferre non posse, porrò verò libenter hominibus persuadere velle, lasciuientem muliérculam, blandissimę Dominę Veneri litare cupientem, non sinè ingenti miraculo apertis ostijs è

Lib. 8. cap. 35.

cœnobio

cœnobio sceleratè aufugisse. Sed hoc profectò stupendo non vacat miraculo, vllum potuisse reperiri hominem, qui tam insulso & portentoso nugatori fidem commodaret, quem non pudet fœdis sceleribus patrocinari.

Hoc anno rursùs Comitia habita sunt Norinbergæ. Misit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurẽtium Campegium, virum sanè eximia eruditione & multa prudentia ac rerum peritia insignem: cui aduentanti omnes ferè principes extra portam processère obuiàm honoris causa: sed tamen comiter eum precabantur, nè more soléni & cum solitis cæremonijs vrbé ingrederetur, quòd multi iam è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis essent animis in Pontificem: idque factum est. Venit eò quoquè Regis Húgárorum Ludouici legatio, tristissimum de Turcarum impressionibus nũcium adferens, & necessaria poscens subsidia. Verùm perquàm commodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter se parùm consentirent. *Comitia alia Norinbergæ.*

Circa hęc tempora scripsit Luterus contra duo Cęsaris mandata, tanto furore & animi impotẽtia, vt morsus exitiales intentare videretur, idque tum Cęsari ipsi, tum reliquis principibus viris, quibꝰ ait Turcam deciès esse & meliorem, & prudentiorem: quosque incunctanter per summam contumeliam vocat stolidos, fatuos, insanos, furiosos & amentes moriones. Sed nisì ipse planè amẽs & insanus esset, tam impotenter in principes non inueheretur. Cui honorem, inquit Apostolus, honorem. Verùm id temporis Carolus Imperator grauissimis rebus implicatus fuit, ità vt nefarium hominem comprimere non potuerit. *Luterus cõtra 2. Cæsaris mãdata.* *Nota Luteri spiritum.* *Rom. 13.*

Sleidanus suo more has Luteri atroces & intolerandas calumnias in principes dissimulat, scilicet nè Lector furiosi hominis barbaris vocibus per-

mo-

ua testamenta in præfecturas tradantur. Hîc subditi sic agant: Nō foliolū, nō literam vnā tradant sub periculo salutis suæ. Quisquis eñ id fecerit, is tradit Christū Herodi in manus. Illi enim agunt velut Christicidæ, sicut Herodes. His & id genus alijs Emblematis ornat ille scurra illustrissimos principes, qui vulgo ea causa nolebant permitti versionem Luteri, quòd viderent non nisì deteriores ex eius lectione euadere. Faciebant principes quemadmodùm illos facere decebat. & cùm ea res eximiam laudem mereretur, ab illo insolentissimo tenebrione atrocissimis verborū flagris flagellati sunt. Admiscuit interìm multa ad seditionem concitandam vehementer opportuna, ità vt appareat hominem furijs quibusdam agitatum, nihil nisì cædes & latrocinia anhelâsse. Apud Sleidanū altum de his, quantùm equidem aduerterim, silentium est: fortassìs & ipsum puduit, referre tam atrocia in principes conuicia, nè Luteri causam efficeret deteriorem: sed nos Sleidani fraudes non ignoramus.

Franciscus Sickingius perit.

Hoc anno tormenti ictu in arce sua **Lanſtal** perijt Frāciscus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimìs studiosus. Is bellū indixerat episcopo Treuirensi, obseditq; Treuiros, sed industria Episcopi qui tum in ea vrbe erat, conatus eius irriti fuêre. Nec diù pòst ab Episcopo Treuirensi & fœderatis aliquot principibus obsessus, temeritatis suæ pœnas dedit. Celebre nomen sibi ille comparârat aliquot prosperis rerum successibus. Nam Lantgrauio Hassiæ adhuc puero grauissima intulerat damna, & vrbem Metensem longè florentissimam ad detrimentosas pacis cōditiones adegerat. Multum in eo fiducię & spei collocârat Luterus, adeoque plus quàm in vllo principe, quemadmodùm ipse Luterus clàm scripsit Vldrico Hutteno.

Hoc anno Bruxellis, quæ est Brabantiæ præclara vrbs,

vrbs, duo professionis Augustinianæ ob Luteri dogma flammis exusti sunt. Illos verò Luterani non alio quàm martyrum loco habent, quęadmodùm etiàm Iohannem Hussium & eius farinæ alios hæreticos. Habet enim & diabolus martyres suos. Porrò martyres Christi pœna non facit, sed causa, vt pręclarè inquit Augustinus. Quam sibi pacem promittunt inimici fratrum? inquit sanctissimus ille martyr Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ, quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi fuerint in confessione nominis, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est. Et post pauca: Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi vel obiecti bestijs animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidię: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occídi talis potest, coronari non potest. Hæc ille.

Luterani duo martyres, scilicet.

Eodem anno Carolus Borboniæ dux, à Gallorũ rege Francisco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit, magno Francisci regis incommodo. Idem tamen Borbonius infeliciter attentauit Massiliæ occupationem, atque indè non sinè ignominia discedere compulsus est.

Borbonius à Gallo deficit

Hoc anno quidam ciuis Torgauiensis, ex monasterio Nymicensi nouem virgines sacras clàm Vuitenbergam adduxit, omnes genere nobiles, quarũ vnam non longè pòst Luterus incestis nuptijs sibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defensionem libellum edidit Luterus. Alios quoquè duos libros conscripsit, alterum ad Pighardos, ad

Nota facinus insigne.

Hussi-

Hussitas alterum, videlicet vt ęgerrimè faceret Romanę Ecclesiæ, cùm tamen ante paucos annos eosipsos ceu hæreticos & schismaticos publicis scriptis egregiè esset insectatus.

Inter alia multa q̃ hoc anno scripsit idem Luterus, etiàm libellũ edidit de Communi fisco. In hoc bona ferè õĩa totius Cleri addicit huic fisco communi. Hoc eñ pacto facilè animaduertit se magnã apud principes & magistratus ciuiles gratiam initurum, si Ecclesiasticorum bona ipsis adiudicaret. Sed reuerà ex eiusmodi rerum Ecclesiasticarũ occupatione non solùm nihil locupletati, sed magìs etiàm suis opibus pleriq; exuti videntur. Quæ eñ Deo semèl dicata sunt, in prophanos vsus nunquã sinè periculo transferuntur. Legimus in historijs M. Crassum Romanorum ducem, cùm ad bellum Parthicum proficisceretur, templum Hierosolymitanum sacris thesauris, instigãte nefaria cupiditate, spoliâsse. Verùm persecuta est sacrilegum vindicta diuina. Nam in prelio à Parthis non multò pòst superatus, vnà cum filio cæsus est: porrò hostes in os eius repertum, non sinè auaritię & sceleris exprobratione, aurum liquefactum infuderunt.

Comitia Norimbergæ.

Eodem anno habita sunt Comitia Norinbergæ, quibus etiàm legatus Pontificis Adriani Franciscus Cheregatus interfuit. Et licèt pontifex operã suam liberaliter offerret Germaniæ, vtpotè dulcissimæ patrię suę, tamen magìs exulcerati sunt eius humanitate animi Luteranorum. Prodijt tum liber centum grauaminũ Germanię, authoribus Luteranis, vt nihil intentatum relinquerent, quod faceret ad conflandam inuidiã Pontifici & Ecclesiasticis. Porrò in his Comitijs decretum fuit, vt contra Luteri nouationes Catholici ecclesiastę vterentur receptis Ecclesię doctoribus, & probatis Euangeliorũ expositionibus, quod Luterus mira vafricie ità in-

ter

terpretatus est, vt popul⁹ putârit principes ab ipso stare, cùm tamen id esset falsissimum.

Suprà diximus Luterum scripsisse contumeliosissimè in Angliæ regem, qui eius captiuitaté Babylonicam oppugnauerat. Illud regis scriptũ posteà defensum est à viris doctis, Eckio & Murnero in Germania, Roffensi Episcopo & Thoma Moro in Anglia. Quáuis aũt nostrarũ partiũ catholici scriptores Luterũ, multorũ mendaciorũ sępè côuicerint, tamen ausus fuit ille in libello contra regem Angliæ affirmare, se à mẽdacijs abstinuisse. Ait eñ, A virulentia & mendacijs abstinui, quibus liber regis refertissimus est. Hoc cùm esset mendaciũ impudentissimum, à nostris corona ad marginem expressa insignitum est. Murnerus certè ex solo illo in Angliæ regem libello collegit mendacia 50. Porrò quod addidit Luterus, regis librum virulẽtia & mendacijs esse refertissimum, non vacat iniuria intolerabili, cùm etiàm iure gentium regię dignitati deferendum sit. Fuit autem regis scriptũ planè Catholicum, & vt dixi, à doctissimis viris fortiter defensum. Erat tum temporis in Anglia Ioannes Fischerus Roffensis episcopus, tum pietatis, tùm doctrinæ nomine celeberrimus, quippe trium linguarum peritissimus. Is à Luteri calumnijs regem Henricum vindicaturus, scripsit librum pro defensiôe regię assertionis, sed summa modestia in hominem omnis frontis & pudoris expertem vsus, adhibitis quoq; tum scripturę diuinę, tum patrum sentẽtijs: quanq̃ in eius libri præfatiôe præter morem suum, iusto dolore stimulatus, aliquâto acrior fuerit. Sed Luteri incredibilis insolentia & improbitas longè acriora merebatur. Ità enim citra omnem modestiá petulantissimè debacchari in Pontificẽ, Episcopos, Imperatorem, reges & principes, nec vllum facere conuiciandi & maledicendi modum, hominis erat

Episcopus Roffensis scribit contra Luterũ.

perditissimi & deploratissimi, non modò asperis verbis, sed etiàm asperrimis flagellis & verberibus reprimendi. Et hæc quidem in illo priuato homine Sleidanus ne verbo quidem, quod equidem sciam, vnquàm repræhendit, cùm tam multa blateret, mireque exaggeret, si quid à Pontificibus, ad quos ex officio publico pertinet totius cura Ecclesiæ, sit dictum aut factũ, quod Imperatores, reges & principes vel immeritò exasperare queat, præsertim odiosè, & non bona fide commemoratum. Sed quanto Luteri fuit insignior impudentia, tàto minùs excusationis habent, qui illius praua dogmata amplecti voluërunt. Præter Roffensem autem Episcopum, de quo iam diximus, scripsit pro Angliæ rege contra Luterum etiàm Thomas Morus, summa doctrina & integritate vir, sed sub nomine Guilelmi Rossei. Is verò pro admirabili ingenij dexteritateità omnem Luteri arrogantiam & os maledicum compressit, vt nihil contrà mutire ausus fuerit. Pauca eius verba in gratiam lectoris annotabimus: Dicit ex persona Luteri: Quoniamquidem igitur contradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, Episcopi, sacerdotes, laici, & omnes in summa boni: mihi licebit prò Dei mei maiestate Pontificem, Cæsarem Reges, Episcopos, sacerdotes, laicos, omnes deniquè bonos anathematizare, maledictis & conuicijs incessere, atque in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, cœnum, stercora, merdas expuere &c. Porrò superiùs etiàm hæc habet de Lutero: Verùm quis nebulonem ferre potest talem, qui mille vitijs ostendat, se possessum atque agitatum à legione dæmonum, & tamen ità se iactat stolidè: Sancti patres omnes errauerunt: Ecclesia tota sæpiùs errauit: Doctrina mea non potest errare, quia cer-

Thomas Morus scribit in Luterum.

Verißima Thomæ Mori de Lutero sententia.

tissi-

tissimus sum doctrinam meam non esse meam, sed Christi. Quòd si quis respondeat, Testimonium tuum non est verum, quia testimonium perhibes de teipso, recurret ilicò ad nouam scripturam, Ego certus sum; dogmata mea habere me de cælo. Atq; ibì sistet in hoc suo principio, velut firmissimo fundamento, quod non omnes Papæ, reges, doctores, homines, angeli poterunt euertere. Certus igitur, immò certissimus, dogmata sua habere se de cælo: sicut certi sunt & certissimi, qui dormiunt, omnia vera esse quæ somniant: immò verò certus & certissimus, mentiri se vigilantem, dogmata sua esse de cælo, quæ sua sibi murmurat cōscientia dæmonum illi præstigijs immissa: hominibus maledicit & angelis, quicunque dogmatis ipsius contradicunt, & eos clamat os in cælum ponere, conspurcare sacra, blasphemare Deum, quicunque non verentur arguere spurcissimas ipsius blasphemias. Itē in fine libri secundi, addit etiàm hæc Thomas Morus: Verùm à mendacijs & virulentia prorsùs abstinuisse se testatur ipse, cui nihil est aliud in calamo, quàm calumniæ, mendacia, sycophantiæ: cui nihil est aliud in animo, quàm virus, tumor, inuidia: qui nihil in capite concipit, preter stultitias, furores, amētias: qui nihil habet in ore p̄ter latrinas, merdas, stercora, quibus fœdiùs & spurciùs, quàm vllus vnquàm scurra, scurratur. Hæc quidem de illo & longè plura scribit ille vir tantus, cuius iudicium nemo facilè contemnere ausus erit. Quæ autem scribit, tam sunt vera, vt etiàm illo tacente, Luteri dicta & scripta satìs superque ea confirment. Et quarè tandèm non volunt sibi cauere homines ab illo misero, quem viri graues tātoperè execrantur? Nam & Roffensis episcopus in p̄fatione, cuius paulò antè meminimus, vocat eū canē rabidū,

Ioan. 8.

Nota Lector.

lupum rapacissimum, vrsam sæuissimam. Et puto certè non paulo plus apud nos pōderis habere debere tantorum virorum grauissimam sententiam, q̃ Sleidani aut similiũ ineptias, qui eũ hominẽ tantùm non ceu deum quendam in cælum ferunt, quẽ summæ eruditionis & virtutis viri tanq̃ orbis horrendam pestem toto pectore detestantur. Sed Roffensis & Mori scriptorũ hoc loco Sleidanus vir optimus non meminit, sentiens hauddubiò, quantùm essent p̃claro Luteri euangelio, totiq; eius causę factura præiudicium, si ea bona fide retulisset.

Adrianus pontifex moritur.

Non diù pòst mortuus est Adrianus Pontifex, vir certè longiori vita dignus: in eius locum successit Clemens VII. è familia Medicea.

ANno 1524. Franciscus Gallorũ rex ingentes coëgit copias, quibus Prouinciam à Cęsareanis frustrà tentatã tuereĩ. At vbì cognouit re infecta discessisse Cæsaris militem, ipse animum ad Mediolanũ repetendũ adiecit, nec voto frustratus suo, Mediolano potítus est. Indè verò infeliciter Ticineñ oppugnationi aliq̃t mẽses dedit, nulla re memorabili cõfecta. Erat Ticini p̃sidiũ Germanórum, duce clarissimo Antonio Lęua Hispano.

Mediolanũ capit Gallus.

Conuentus Heluetiorũ.

Hoc anno 26. Ianuarij Lucernæ fuit Heluetiorum conuentus, in quo vetus religio & Ecclesię ritus, cęremoniæ & instituta, iussa sunt inuiolata retineri. Iam enim Zuinglius eam gentem ad res nouas concitare cœperat, cuius impia dogmata id tẽporis soli ferè Tigurini sequebantur. Inter alia docebat Zuinglius, abolendas è templis imagines, & Missam tanq̃ impiã abrogandam. Quod vtiq; nihil erat aliud, q̃ Antichristi agere antecursorẽ, q iuge sacrificium, q̃d in Missa fit, auferet ad breue tempus. Multũ sudatũ est à Lutero & eius tota posteritate, malo dęmone id agente, vt Missa in summũ apud oẽs horrorem, abominationem, contemptum adduceretur,

retur, & magnos ea res successus habuit in Europa, dum interìm barbarę nationes apud Antipodes & hactenùs incognitas regiones veterem religionem & Missæ sanctissimum sacrificiū summa alacritate & deuotiōe cōplectuntur. Porrò quid lucri fecerit hic noster orbis sacrosancta Missa abroganda, partìm iam res ipsa abundè declarauit, & maiori suo malo sentiet posteritas, nisi resipuerit, & egerit pœnitentiam. Hac ferè tempestate Bennonis olìm Misneń Episcopi, quē paulò antè Adrianus Pōtifex diuorum catalogo adscripserat, ossa & reliquię venerabiliter è vetusto terræ tumulo eleuatæ sunt, & annuæ feriæ in eius honorem institutę. Id supra modum malè habuit Luterū, ꝙ cerneret multùm suis conatibus detractum iri ea antiquę pietatis fama & obseruantia. Mox ergò libellū edidit hac inscriptione: *Aduersùs nouum idolum & antiquū diabolum, qui Misnæ exaltandus est.* Ità ille insanus nec diuis quidem iam beata apud Christum immortalitate fruentibus parcendū putauit. Nō sunt cōtaminandæ pię aures atrocissimis maledictis & contumelijs, quibꝰ in hoc libello tū in Bennonē ipsum, tum in alios quosdam diuos homo nefarius incurrit. O pudendā huius ęui socordiā, q̄ hoc mōstrum ferre potuerit. Olìm cùm Christiani ad sacrificandum falsis dijs cōpellerentur, illiq; recusarent, dicerentq; non deos eos esse, sed homines fuisse impurissimos & sceleratissimos, ethnici magistratus non ferentes iniuriam, vt ipsis videbatur, deorum suorum, omni suppliciorū genere in martyres sæuiebant: at Luterus & eius similes dogmatistæ, ęuo nostro in ipsum Eucharistię sacramētum, & in sanctos cū Christo iam regnantes, impunè, immò permultis applaudentibus, immanes euomūt blasphemias. At tamen quandoquè Deus & suas & sanctorum suorum iniurias egregię vlciscetur.

D. Bennonis reliquiæ eleuantur.

Nota Luteri deploratā insaniā.

Zuinglius discedit à Lutero.

Per hoc tempus Zuinglius non contentus à Lutero dici Luteranus, ſed ipſe potiùs de ſuo nomine ſectam auſpicari cupiens, non ſolùm Catholicos tranſſubſtantiationis aſſertores, ſed etiàm Luterum ipſum, vnà cum pane & vino verum Chriſti corpus & ſanguinem in Euchariſtia haberi dicentem, oppugnare cœpit. Hoc quidem peſſimè habuit Luterum, & hæc res occaſiõem præbuit atrociſſimæ illi inter Luteranos & Zuinglianos digladiationi, quę in hunc vſque diem componi non poteſt. Rectè hoc permiſit ſapiens & bonus Deus, vt Luteri arrogantia à proprio diſcipulo comprimeretur, & mortales omnes intelligerent rectiſſimè dixiſſe D. Hieronymũ, ſcripturas non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtere. Ab vtraq; enim parte iſti ſectarij verbum Dei crepant, ſcripturas certatìm ꝓferunt: & tñ cùm certiſſimum ſit, non poſſe vtroſq; verum docere dum contraria dicunt, at nihilo minùs alij alijs cedere nolunt, & vtriq; praua ſcripturæ diuinæ interpretatione & ſe & ſuos omnes miſerabiliter ꝑdunt, cũ vtroſq; rectè iã olìm dãnârit hodieq; dãnet Catholica fides, qua certiſſimè credimus, in eucharistia ſub ſpecieb⁹ panis & vini poſt Chriſti verba in ſacrificio ꝓlata, ipſiſſimũ Chriſti corp⁹ & ſanguinẽ ſubſtãtialiter cõtineri, etiã extra ſumptionẽ, cùm hoc ſacramentũ nõ niſì oĩpotenti Chriſti Ieſu ſermõe cõficiat. A Lutero hac in re iam antè diſſenſit Andreas Carolſtadius, & cùm à Lutero acriter reꝑhenderettur Ienę, ꝙ Eccleſias ſ. Luteranas turbaret, ille ſe cõtra ipſum ſcripturũ, ſuamq; ſententiã defenſurũ reſpõdit. Tum verò Luterus, vt erat contendendi auidus, aureum illi nummum dedit, vt faceret quod minabat. Poſteà libellos aliquot Carolſtadius Baſileę edidit, quorum ſumma erat, non eſſe Chriſti corpus naturaliter in Euchariſtia, nec tñ Zuinglij ſententiã ſequebat, ſed noua inter-

In Dialo. aduersùs Luciferianos.

Carolſtadius contra Luterum.

interpretatióe ait, pronomine demóstratiuo, Hoc est, demóstrásse Christū corp⁹ suū mensę assidens, nō aūt sub panis specie cótentū. Hanc stultissimam opinionē anabaptistę quidā amplectebant, & Zuinglij atq; Luteri interpretationē reijciebant. Porrò Zuingli⁹ Carolstadiū dicebat veritatē quidē agnoscere, sed qa troporū vim ignoraret, verba non recto ordine collocare. At ridicula fuit ea Zuinglij oratio, q iā sibi de Collega licèt inepto, nonnihil applaudebat: Alij Carolstadij expositionē ceu nimis durá & violentá respuebát. Indè accidit, vt Senatus Tigurin⁹ cauerit, nè libelli Carolstadij in vrbe sua venderentur. *Nota mirabilem Euāgelicorum cōfusionem.*

A Luterus verò Zuinglij expositionem libello quodam confutauit.Ità nimirùm spiritus vertiginis, in Luterum & eius pręclaram sobolē immissus, repentè multas ab illis extorsit absurdissimas verborum cœnę Domini interpretationes, alias ab alijs, & simul omẽs à Catholicę Ecclesię sententia discrepantes: ortumq; est implacabile bellū inter istos factiosos spiritus, qui cùm omẽs iactitēt se veritatē demùm in lucē protulisse, non possunt tñ in vnam aliquá de re tanta cōspirare sententiá, & à veritate sunt prsùs alieni, & interim miserrimá & rudé plebeculam in diuersas factiones & opiniones distrahunt, efficiuntque vt iam permulti non videant, quem potissimùm in hac dogmatum mirabili varietate sequi debeant. Quis verò satìs deplorare possit, tá innumeras Christi Iesu sanguine redemptas animas, aliquot importunorum & turbulentorum ingeniorum arrogantia & philautia in certissimum exitium, horrendamque æterni ignis damnationem præcipites agi? Verùm hoc isti perditi tenebriones pro ludo habent, modò ipsi sibi aliquod possint parare nomen, licèt cum summa hæreseos ignominia coniunctum. *Praecones Euangelici inter se tumultuātur.*

Scripsit hac tẽpestate Luterus libellũ Germanicũ de mercaturis & fœnore. quid eo libello spectârit, res ipsa satis declarat. Multus ibi est in exaggerandis oneribus, q́ accidât Germaniæ auaritia mercatorum. Videbatur rem cum solis habiturus mercatorib9, & animo verè pio illorũ mala studia reprehẽsurus. Sed multitudinis animos & sibi cõciliare, & in principes iritare moliebatur. quod nè temerè scripsisse videamur, ipse se ꝓdit, eodẽ in libello ità inquiẽs: Reges & principes hic attẽtos esse oportebat, & ex iuris seueritate hęc interdicere. Sed, vt audio, habent illi caput isthic & partes: sitq́; quod est ab Esaia dictum: Principes tui socij furum. Intereà si quis aureum vnum aut dimidium furto tollat, eum suspendio necant: porrò sua habent commercia cum illis, qui totum orbem expilant, plusque furantur, quàm cęteri omnes, vt verum permaneat quod dici solet, Grandes fures, paruos tollunt in crucem, &c. Puto equidem satis hinc apparére, q̃ ille multam ꝑbuerit materiam multis editis libris tumultui Rusticorum, tametsi Sleidanus culpam omnem à Lutero in Munzerum transferre conatur, cùm tamen, si vir bonus fuisset, in Luterum ipsum, tanquàm eius mali fontem, potiùs referre debuerit. Ex Luteri enim scriptis Munzerus occasionem hausisse videtur, nõ facilè fortasis talia ausurus vnquàm, nisì illi Luterus ad quiduis audendum viam egregiè muniuisset.

Luterus seditiosè scribit.

Esa. 1.

Scripsit pręterea libellũ alium Germanicum de flagitioso cuiusdam monachę è suo cœnobio recessu, quem nõ dubitat inter diuina numerare miracula, homo totus à malo dæmone obsessus & occæcatus. Fuit Islebij insigne monasteriũ virginum, in quo Florentina quędam, cum cæteris monasticen professa, corpore degebat, non animo. Erat illa iam Luteri inescata blandissimis vocibus, ad carnis

Monialis fugit è monasterio, Lutero approbante.

carnis sectandas voluptates etiàm Deo sacratas virgines egregiè incitantibus, quasi nulla sit votorum vis, liceatque spretis votis, spreto omni pudore & verecundia, omni calcata honestate & religione, post datam Deo perpetuæ cõtinentiæ fidem, transire ad nuptias, & Christo immortali sponso repudiato, homini mortali breuissimæ cuiusdam captãdæ causa voluptatis se sceleratissimè prostituere.

Itaq; conquesta fuit illa cuidam è suæ stirpis hominibus, vitam monasticam nullo pacto sibi conuenire, velle proindè se ait ex monasterio discedere. Res delata est ad Abbatissam. Ea multis modis studuit eã ab hac amẽtia reuocare: sed cùm nihil efficeret, iussit eam ex monastici canonis pręscripto asseruari in custodia. Accidit intereà, vt quæ illi asseruandæ designata erat, ostium carceris casu quodam apertum relinqueret. Quod cernẽs Florentina, clanculò indè se subduxit, & ad Luterum, patronũ scilicèt pudicitiæ & integritatis, profugit. Ille contra omnes Abbatissæ querelas graues, quibus illam profugam periurij & voti violati ream accusabat, libellũ euulgauit, quo docere voluit nouus euangelista, alũnus non Christi, sed Iouiniani, aut alicuius eo deterioris, nõ sinè pręcipuo prępotentis Dei miraculo illam fuisse ex inferno ereptam. Monasteriũ enim ille, vir optimus non alio quàm tartari loco habuit, vt indè etiàm, tãquàm ex vnguibus leonem, liceat hominem penitùs habere perspectum. Scilicèt grande prodigium fuit, aperto ostio fugere. In illo autem libello ridet miracula, quę circa obsessos à dęmone fiunt, quos ait aqua lustrali non cruciari, sed id tantùm eos fingere: quẽadmodùm olìm, teste D. Hieronymo, impius Porphyrius & Eunomius, qꝫ martyrum cineribus mali dæmones torquerentur, aiebant præstigias esse dęmonum, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormẽta Sic nimirũ Lu- *Aduersùs Vigilantiũ.*

terus non immeritò à Zuingliano quodam crassus rusticus appellatus, immanis cuiusdã miraculi loco habet, quòd petulãs fœmina patente carceris ianua aufugit: quòd autem dæmones aqua sacra torquentur, id vult fingi ab illis. Eundem in modũ Matthias Illyricus & eius socij, architecti historiæ Magdeburgensis longè vanissimæ, derident solennem illũ apud Catholicos aquã cõsecrandi ritum, noluntq; eum ab Alexandro antiquissimo pontifice & martyre, sed ethnico nescio quo pontifice vsurpatum. Non est dubium, à malo dęmone incitari id genus homines, vt ea omnia in contemptum adducãt, quibus catholica Ecclesia ceu prępsidijs quibusdam vtitur aduersùs insultus & machinationes dęmonum.

Aquæ lustralis antiquus vsus.

Sed sacræ aquę tam est antiquus in Ecclesia vsus, & totiès etiàm ad maxima edenda miracula comperta vis, vt istos meritò suî pudere debeat, dum eam oppugnant. Non ità pridèm in lucem editi sunt octo libri Constitutionum Apostolicarum, à Clemente Romano conscripti. In ijs hęc habetur oratio: Domine Sabaoth, Deus virtutum, creator aquarum & dator olei, misericors & benigne, qui dedisti aquã ad potũ & munditiem, oleum ad exhilarandum faciem in exultatione lætitiæ: ipse quoquè nunc per Christũ sanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum qui attulerunt, & da virtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonũ fugatricem, omnibus insidijs aduersariã per Christũ, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum sancto spiritu in secula, Amẽ. Possent in huius aquę cõfirmationem plurima adduci, sed nõ est huius loci. Hic satìs sit indicâsse, Luteri spiritum eam aquam ferre non posse, porrò verò libenter hominibus persuadere velle, lasciuientem mulierculam, blandissimę Dominę Veneri litare cupientem, non sinè ingenti miraculo apertis ostijs è

Lib. 8. cap. 35.

cœnobio

cœnobio sceleratè aufugisse. Sed hoc profectò stupendo non vacat miraculo, vllum potuisse reperiri hominem, qui tam insulso & portentoso nugatori fidem commodaret, quem non pudet fœdis sceleribus patrocinari.

Hoc anno rursùs Comitia habita sunt Norinbergæ. Misit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurẽtium Campegium, virum sanè eximia eruditione & multa prudentia ac rerum peritia insignem: cui aduentanti omnes ferè principes extra portam processêre obuiàm honoris causa: sed tamen comiter eum precabantur, nè more solẽni & cum solitis cæremonijs vrbẽ ingrederetur, quòd multi iam è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis essent animis in Pontificem: idque factum est. Venit eò quoquè Regis Hũgarorum Ludouici legatio, tristissimum de Turcarum impressionibus nũcium adferens, & necessaria poscens subsidia. Verùm perquàm commodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter se parùm consentirent. *Comitia alia Norinbergæ.*

Circa hęc tempora scripsit Luterus contra duo Cęsaris mandata, tanto furore & animi impotẽtia, vt morsus exitiales intentare videretur, idque tum Cęsari ipsi, tum reliquis principibus viris, quib⁹ ait Turcam deciès esse & meliorem, & prudentiorem: quosque incunctanter per summam contumeliam vocat stolidos, fatuos, insanos, furiosos & amentes moriones. Sed nisi ipse planè amẽs & insanus esset, tam impotenter in principes non inueheretur. Cui honorem, inquit Apostolus, honorem. Verùm id temporis Carolus Imperator grauissimis rebus implicatus fuit, ità vt nefarium hominem comprimere non potuerit. *Luterus cõtra 2. Cæsaris mãdata.* *Nota Luteri spiritum.* *Rom. 13.*

Sleidanus suo more has Luteri atroces & intolerandas calumnias in principes dissimulat, scilicet nè Lector furiosi hominis barbaris vocibus permo-

motus, ab eius doctrina desciscat, aut certè eam vehementer suspectam habeat. Hęc autem omnia nó parùm faciebant ad ciédas turbas & seditiones cócitandas: nec possunt Luteri studiosi ab illo amoliri culpam tumultûs rusticorum, qui paulò pòst secutus est. Suis enim importunissimis scriptis non nisì bellicum cecinit: nec tamen aduertit misera plebs, quem hominé sequeretur. Miscebat enim seditiosis vocibus verba quædam, pietatis quandam speciē præ se ferentia, & hac arte tegebat animum sanguinarium.

Caroli V. litera ad principes.

Sub hoc fermè tempus ex Hispanijs Carolus Cęsar literas dedit ad principes, quibus decretum Norinbergeñ Conuentûs acriter repręhédit, & Comitia Spiræ indicta fieri vetuit, vbì Principes & ordines Imperij rationem inituri erant cōstituendę religionis vsq; ad tempus Concilij. Id enim ad ipsos minimè ait pertinere. Antequàm hę literę venissent in Germaniam, Legatus Pontificis Campegius, Ferdinandus Austriacus, episcopus Salsburgeñ, Duces Bauariæ Vuilhelmus & Ludouicus, & aliquot Episcoporum legati Ratisbonę cóuentus habuêre, atq; inter se fœdus percussêre, quô Luteranę hęresi possent fortiùs ire obuiàm: multa quoquè ibì saluberrimè decreta sunt pro Catholica tuenda religione, & Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis. Legatus quoquè Pontificis Campegius, quòd intellexisset Cleri malam vitam multis è vulgo ruēdi in hæreses magnam prębere occasionem, quędam decreta promulgauit, quibus Cleri mores reformarētur, & abusus remouerentur, quæ alij quoquè Principes grata & rata habuêre. Erat enim frequens in ore Luteranorum dogmatistarum mala vita Cleri, & hac identidèm commemoranda, mireq; exaggeranda multorum animos in Clerum concitabant: nec eos mouebāt exempla bonorú, qui erant multi

Fœdus principum Catholicorum.

in

in clero, sed satis habebát inuenisse quod apud vulgus traducerêt, quod optabát ardere magis ac magis odio Cleri.

Fuit apud Antuerpienses quidam Henricus Zutphanius Prior Augustinianorum. Is cùm in hæresim Luteranam, quam semèl abiurârat, relapsus esset, vltimo afficiêdus supplicio, perfregit carcerem, & è Brabantia Bremam profugit. Tandèm Meldorpij apud Thietmarsos hoc anno perfidiæ suæ pœnas dedit, flammis exustus. De eius supplicio lamẽtabilem scripsit Luterus epistolam ad Bremenses, quos ille Henricus apostata ex Catholicis fecerat Luteranos, qui tamẽ posteà ex Luteranis facti sunt Zuingliani vel Caluiniani. Sleidanus scribit eum ꝓpter euãgelij doctrinam fuisse interfectum: scilicet vt hęreticum Luteranum in martyres referat. Eat ille quò dignus est cum talibus Pseudomartyribus. Volebat ille apostata Thietmarsos bellicosam gentem ab Euangelio Christi ad Pseudoeuangeliũ Luteri traducere: ea causa, non vt martyr, sed vt hæreticus peremptus est. Multũ ille conabatur inter clerum & populum excitare discordiam, primò Antuerpiæ, deindè Bremę, postremò Meldorpij. Luterus eius scripsit historiam, aitque eum Antuerpiæ à tyrannis expulsum, venisse Bremam. Atquì non ille expulsus fuit, sed fracto carcere aufugit, alioquì vt relapsus in hęresim, pœnas luiturꝰ. Sic isti inuicèm se ornant mendacijs, vt intelligas om̃i vera virtute destitutos, nihil in se habere, quod vllam verã laudem mereatur.

Apostata cõburitur.

ANno 1525. Franciscus rex Galliarũ, cùm iam in quartum mensem frustrà oppugnâsset Papiam, nouis Cęsaris copijs superuenientibus, prælio decertare coactus est. Cuius is fuit euentus, vt nobilissimis quibusq; Gallorum ducibus & proceribus inter-

interfectis, Rex ipse gnauiter pugnans, viuus in hostium potestatem concesserit. Ea victoria Hispanis & Germanis effusiùs tum lætandi materiam prębuit, quòd in natalem Caroli Cęsaris diem, qui est D. Matthiæ sacer, incidisset. Rex ineunte æstate à Genua in Hispaniā perducitur à Carolo Lanoio, qui ea calamitate consternatū eius animum, inijcienda meliori spe erigere nitebatur. Vbi in Hispaniā ventum est, Cęsar eum suū in conspectū venire noluit. Id vero vsqueadeò malè habuit regē sua spe iā deiectū, vt in morbum inciderit, qui ei supremū vitæ diē allaturus videretur, nisi eū humanissimus Cęsar liberali colloquio blandè & amicè cōsolatus, propediem dimissurū se recepisset. Erat eñ Franciscus magno & excelso animo, atq; vtinàm inter Carolū Cęsarē & ipsum syncera & constans pax & amicitia cōflari potuisset, meliori certè loco hodiè esset Respub. Christiana. Vterq; enim princeps & lōgè erat potētissimus, & Catholicę religionis obseruātissimus. Sed hauddubiò peccatis nostris id effectū est, quòd perpetua ferè inter illos bella extitère.

Carolstadius primus vxorius sacerdos.

Suprà mentionem fecimus Andreę Carolstadij archidiaconi Vuittenbergēsis. Is primus omniū ex sacerdotum ordine vxorē duxit, scortum dixissem veriùs. In illis nuptijs Missa celebrata est, cuius totū officium à Luteranis compositum fuit, tale reuerà, quod vel solùm sufficeret ad concitandam Dei in nos indignationē. Meritò de illis dici poterat, qui eam Missam celebrârunt, Fiat oratio eorum in peccatum. (*Psal.* 108.) Cùm autem miser ille Carolstadius Vuittēbergæ, reuerso è sua Patmo Lutero, non posset sua somnia liberè in vulgus spargere, obsistēte ei Lutero, qui solus volebat pręcipuus videri, abijt indè Orlamūdam ducis Saxonię oppidū, vbì fretus populi fauore, publicè Luterū repręhendit. Id minimè ferens Luterus, tādèm effecit vt è tota Saxoniæ

Luterus proscribi facit Carolstadium.

ducum

ducum ditione profligaretur, licèt paulò antè summus fuisset Luteri amicus. Et quanuìs ipse non minùs quàm Luterus craparet verbum Dei & purum Euangelium, tamen cedere compulsus est, & vitam interìm agere miserrimam cum sua non vxore, sed incesta cōcubina, quæ quidem genere nobilis erat. Tandèm miser ille hostis sui Luteri opem implorare coactus, & eius precibus adiutus, in Saxoniá redijt ea lege, nè quid contra Luterum vel verbo vel scripto palàm assereret. Scripsit in eum valdè acerbè Luterus, & cōcitatę rusticę seditionis, in qua vltra centum rusticorum millia periêrunt, admodùm eum suspectum reddidit. Scripserat antè in Luterũ Carolstadius, nec omninò sinè precio, quia aureum nummum ab ipso acceperat. Itaq; huius anni initio Luterus ei respondit libro, cuius titulum esse voluit, *Contra calestes prophetas*. Scripserunt verò in Carolstadiũ etiàm alij Luterani, & in ijs Vrbanus Regius, de quorum omnium scriptis apostata Oecolampadius in suo Antisyngrammate hoc reddit testimonium, quòd causam Carolstadij non tam subuerterint, quàm confirmârint. Et hoc Oecolampadij testimonium, quanuìs hominis infamis, non parùm habet ponderis apud Sacramentarios, licèt Luterum oppugnet. *Nota testimonium satana contra satanam.*

Huius anni mense Martio Zuinglius libellũ edidit *de vera & falsa religione*, quem etiàm nō dubitauit in Catholica religione constantissimo Galliarũ regi Francisco dedicare. In p̄fatione eius libelli hęc leguntur: Diabolus nos tentat per homines obstinatos, qui cùm videāt veritatem de cœna Domini non per se, sed per alios in lucem proferri, more furiosorum criminari alios, & in eos bacchari incipiunt: quibus verbis non obscurè Luterum ipsum & eius propugnatores perstringit, quos sanè disertis verbis ait à diabolo instigari, & instàr furiosorum *Zuinglius dedicat librũ regi Christianissimo.* *Luterũ perstringit.*

de-

debacchari &c. Videāt iam miſeri & cęci homines, quàm meritò Luterum damnârit Catholica Chriſti Eccleſia, quandò tam malè etiàm proprij diſcipuli de illo ſentiunt. Et tamen Zuinglius nihilo fuit Lutero melior, immò in quibuſdam etiàm deterior.

Per hoc tempus idem Zuinglius cum ſuis Eccleſię Tigurinæ miniſtris & ſymmyſtis multùm egit in frequentiſſimo Tiguri Senatu, vt Miſſa & Euchariſtiæ adoratio prorsùs aboleretur. Reſtitit illis aliquādiù vir quidā egregiè catholicus: ſed quia plauſibilis valdè erat Zuinglij doctrina, quæ confeſſionem peccatorum, ieiunia, labores pœnitentiæ, & id genus alia reijceret, decretum eſt in Senatu, vt Miſſa deincèps in perpetuū exularet, &, vt quidam ineptus ait, mox ſecuta eſt publica totius Eccleſię Tigurinæ gratulatio & lætitia: Scilicet lætantur hęretici, cùm malefecerint, & exultāt in rebus peſſimis. Catholici hauddubiò cùm hæc & id genus alia legunt, non poſſunt aliud quàm gemere & plangere iſtorum prodigioſam cæcitatem. Lætantur Chriſtiani, immò pſeudochriſtiani, ablatā eſſe Miſſam, nec vidēt miſeri hoc propriè pertinere ad Antichriſtū, cuius organa ſunt Turcę & Tartari, atq; antecurſores hęretici temporum horum. Vt autem Zuinglius in ſua hac impietate eſſet ptinacior, ſcribit ſe quodam ſomnio admonitū eſſe. Ità apud illū hac in re grauiſſima permultum habuit mométi inſanientis cerebri ſomnium, cùm alioquì nihil apud ſe valere velint niſì ſcripta diuina. Eſt autem in hoc ſomnio id magnoperè obſeruandum, quòd Zuinglius ipſe palàm affirmat, neſcire ſe an ille admonitor, qui in ſomnis illi apparuit, ater fuerit an cādidus. Quæ res argumento eſt, in rebus grauiſſimis quàm impie iſti ludant, nec alicuius penſi habeāt, vtrūm à bono vel malo ſpiritu hauriant dogmata. Sed ità illudi par eſt illos, qui ſuum iudiciū totius orbis iudicio ante-

Miſſam Tigurini abrogant.

Prou. 2.

Zuinglius ſomnio incitatur ad abrogādam Miſſam.

tepo-

reponunt. O cæcos duces cæcorum.

Libet hoc loco aliquot cœnæ Dominicæ ritus adſcribere, quos iſti homũciones è ſuo cerebro cõfinxerũt, vt videãt Catholici, quàm nihil iſti à ſumma barbarie diſcrepẽt. Tiguri, quod eſt pręcipuum Heluetiorum oppidum, hic ſeruatur ritus, omnibus pijs valdè abominandus: Finita concione, menſa infertur, & munda mappa inſternitur: huic imponitur caniſtrum pane azymo plenum, catini quoquè & pocula lignea, (Nihil em̃ hic periculi eſt, vbì nullus eſt ſanguis Domini, ſed vinum ſolùm) quæ vino implentur. Accedit ad menſam Eccleſiæ miniſter cum diaconis, & totum cœtum ad attẽtionem excitat: mox alter ex diaconis ſubijcit inſtitutionẽ cœnæ Domini ex Epiſtola ad Corinthios, (de qua tamẽ inſtitutiõe & eius ritibus ipſe dicit Apoſtolus eodem loco: Cętera, cùm venero, diſponã, tãquàm copioſiùs Corinthijs traditurus cœnæ peragendæ ritum, quod iſti nolunt aduertere, quia dati ſunt in reprobum ſenſum) alter verò recitat partem capitis ſexti Ioãnis. Mox recitato ſymbolo fidei, paſtor vel miniſter admonet, vt quiſque ſeipſum examinet & exploret, nè indignè accedẽdo, corporis & ſanguinis Domini reus fiat. (Sed quomodò poteſt eſſe reus corporis & ſanguinis Domini, qui illud reuerà nõ accipit? O miſeros homunciones.) Poſteà omnes ſe in genua demittunt, & paſtore pręeunte, orationẽ Dominicã dicunt. Ea abſoluta, paſtor accipit panẽ, (& certè nihil aliud quàm panem, quia iſti paſtores non ſunt ſacerdotio initiati, aut certè nõ intendũt quod Eccleſia intendit) & rurſùs ipſe quoquè alta voce recitat inſtitutionem Cœnę Dominicæ: deindè panem miniſtris diſtribuit, & poculum porrigit, qui panem in catinis, & vinum in cyathis circunferunt, & populo exhibent. Quiſque in manus ſumit quod traditur à miniſtris: edit, & proximè aſſidenti

Tigurini vt ſuam ſeruẽt cœnam.

I. Cor. I.

offert partem eius quod accepit, similiter etiam poculum porrigit. (Mirum, cùm isti vsqueadeò timeant, si vna specie vtantur, non timere illos, nè fortè à vicino morbum Gallicum, aut Pestem, aut aliud aliquid eiusmodi contrahant. Certè nunquàm illi sic acciperent Corpus & sanguinem Domini, si Catholica Ecclesia hunc modũ præscriberet.) Interim vero dum de hoc nõ Domini, sed factitio (nè quid iam dicam grauius) pane edunt & de poculo bibũt, vnus ex Ecclesiæ ministris, prælegit ex euãgelio Iohannis verba Christi ad passionem euntis, incipiẽs à pedum ablutione, quæ quidem cùm ibi expressum habere videatur Domini mandatum, tamen ab istis prorsùs negligitur: porrò calix vrgetur, cuius nullum vsquàm extat expressum mandatum. Porrò vero si catini & pocula ad mensam redeunt, (quod fortè rarò accidit, largiter suauia vina potantibus fratribus & sororibus Euangelicis) Ecclesia iterùm in genua procumbit, & Deo gratias agit pro beneficio redemptionis Christi. Piget hac de re quicquã ampliùs scribere, cùm sit & ridicula & impia, à malesanis & fanaticis cerebris commẽta in Catholicæ Ecclesiæ contemptum. Et hic quidem ritus Tiguri seruat̃. Porro in ipso agro Tigurino minister omnia solus recitat, & ad mensam singuli accedũt. Pulchrè nimirùm, quia sic visum est Zuinglio. Basileæ verò Oecolampadius summus Zuinglij amicus hũc seruauit morem: (vt singuli eant in adinuentionibus suis) Pro suggestu legebat omnia vsq; ad verba cœnæ, quæ ante mẽsam recitabat. mox finita oratione & conuocatione, sequebatur communio. Interim dum communio fieret, plebs psalmos vernacula lingua cantabat. Finita communione, cœtum cum exhortatione dimittebat. Immensi operis fuerit, singulorum diuersos ritus commemorare, quibus populus miserandũ in modum in pugnantissimas opiniones

Ritus cœnæ in agro Tigurino.

Ritus Basileensis.

niones diuulsus est, ridentibus interim istis planè dissonis noui Euangelij buccinatoribus, quòd singuli habeant suos sectatores, quibus de suo ferè cognomine possint ipsi nomen imponere.

Luterani dānant Oecolampadiū

Hac tempestate Sueuici aliquot Luterani Doctores, nempe quatuordecim, Halæ Sueuorum conuenerunt, & scripto quodam, quod Syngramma dici voluerunt, (author putatur fuisse Ioānes Brentius insignis Luteranus) Oecolampadij sententiam damnarūt, Luterani s. Zuinglianū. Nec se deserit Oecolampadius. mox Antisyngrammate respondet Sueuis illis. Quin & Bucerus desertor instituti Dominicani) Nam plerique omnes noui Euangelij authores & signiferi, apostatæ monachi, & eo ipso infames ac detestabiles fuère) scripsit ad quosdam ex Sueuis illis, vt perpēderent quàm parùm deceat eos qui eundem Christum docent, dissidere &c. Sentiebant facilè apostatæ & desertores illi, ex mutuis his ipsorum dissensionibus pessimum ad omnes manare fœtorem, & cupiebāt quidem rem compositam, sed præ animi tumore, cùm suam, non Christi, gloriam quærerent, alij alijs nihil concedere voluerūt. Benedictus Deus, qui eum in modum confudit idiomata constructorum nouę turris Babylonicæ. Et licèt hoc vno saltem argumento satis superque intelligi licebat, homines istos non Christi, qui pacis & author & amator est, sed satanæ, qui rex est super omnes filios superbiæ, & suos sectatores suî efficit similes, hoc est, pacis & cōcordię Catholicę inimicos, spiritu duci, tamen misera plebs lucem euangelicam inuenisse se putans, à Catholica quidem Ecclesia libenter discessit: sed interim tamē nunquàm potuit certam vnam aliquam, quam omnes sequerentur, doctrinam inuenire, sed vt quęq; regio Germaniæ & vicinarum prouinciarum his vel illis factionibus deditos accepit concionatores, ità in hâc

Oecolāpadius se tuetur.

vel illam cóceſſit factionem:adcò vt eò tandèm res rediêrit,vt multis locis etiàm ſub eodem tecto tot ſunt ſectæ,quot ſunt capita:quod quidem eſt omi- um flagellorum Dei longè acerbiſſimũ.Verùm hoc neceſsè eſt illis accidere, qui à Catholicæ Eccleſiæ vnitate diſcedunt.

Luterus execratur Sacramẽtarios

Libellum Sueuorum,cuius iam meminimus, Iohannes Agricola,tum tẽporis Luteri ſtudioſus,vertit Germanicè: Luterus eam verſionem pręfatione probat,ſimulq́ue teſtatur, ſe Sacramentarios planè execrari. Illi pręfationi reſpondit Oecolampadius Germanicè.Si verò Luteri doctrina à Chriſto manauit,vt & ipſe videri voluit, & eius ſtudioſi iactitant,cur non habet apud eos pondus hęc eius ſententia,qua Sacramẽtarios execratur? Cur tam multi à Lutero ad Zuinglij caſtra perfugiunt? Aut ſi in re tanta errat Luterus,cur nõ intelligunt,nõ Chriſti,ſed mendacij ſpiritu eum ad ſua ſcribenda commenta incitatum fuiſſe?

Scripſit hoc tempore contra Zuinglianos etiàm Ioannes Pomeranus excucullatus monachus Epiſtolam quandam Latinè & Germanicè, Luteri tantus amicus,vt eum Vuittenbergẽſis Eccleſię paſtorem fecerit. Sed tales paſtores à ſuo grege arceat Chriſtus.

Nota, pacẽ volũt ſectarij, vt poſſint oppugnare Eccleſiam.

Miſerunt hac tempeſtate Argentoratenſis Eccleſiæ miniſtri Euangelici legatum ſuum ad Luterum, qui cum & ſuos hortaretur ad concordiam, vt regnum Pontificis Romani coniunctiſſimis viribus oppugnare poſſent. (Ità certè ipſi de ſe ſcribunt,nec pudet eos tantam ſui pectoris vecordiam poſteris prodere,qui vel ex hoc ſolo Romani pontificis odio & inſectatione facilè intelligent,eos ſatanæ ſatellites fuiſſe.)Pręclarè enim inter alia multa à Diuo Cypriano vetuſtiſſimo atque eloquentiſſimo martyre ſcriptum eſt libro primo Epiſtol.3.

Quales

Quales putas esse eos, qui sacerdotũ hostes, & contra Ecclesiam Catholicam rebelles, nec pręmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tẽpus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragiũ, post coëpiscoporum consensum, iudicẽ se non iam Episcopi, sed Dei faceret: Nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumẽs, seorsùm foris hęresin nouam conderet. Hęc quidẽ ille sanctissimus episcopus: sed hęreticis frustrà cõmemorantur, quippe subuersis, & proprio iudicio condemnatis. Luterus verò nihil Argentinensium ministrorum motus admonitione, è diuerso potiùs hortatur Zuinglium & Oecolampadium, vt desinant animas seducere, planeque affirmat, aut se, aut illos satanę ministros esse. *Nota.*

Indignum putabat Luterus, qui illis cederet, sed expectabat, vt in ipsius sententiam oẽs concederẽt. Quid interìm mẽtis habebant, qui Luteri doctrinã secuti, nouã de Eucharistia opinionem proferri videbant, idque non sinè Luteri tanquàm errantis repræhensione? An non puduit eos tam leuiter à Catholica Ecclesia ad Luterum defecisse, cùm viderẽt se in summum salutis suę discrimen hac dogmatum diuersitate coniectos, & quidẽ intra paucos admodùm annos? Felices ergò illos, qui se intra Catholicæ Ecclesiæ vnitatem continuerunt.

Per hoc tempus extitit quidam Thomas Munzerus presbyter, homo importunissimus & audacissimus. Is ex scriptis Luteri hausta occasione, multis *Thomas Munzerus ... ...*

Germaniæ locis credulā nimìs & imperitam Rusticorum turbam ad seditiones cōcitauit, & primò in Clerum, mox in principes inflammauit. Itaque magnus hoc anno diuersis in locis factus est agrestium hominum concursus, ad inauspicatam quandam libertatem adspirantium, & multa ab eis nefariè & sceleratè sunt admissa, per summam crudelitatem occiso, prçter alios nobiles viros, Ludouico comite Heluesteno, qui in matrimonio habebat Maximiliani Cęsaris filiam notham: incensisq; in vna Franconia ducētis & eo ampliùs arcibus & monasterijs. Non dubium quin supremam is tumultus Germaniæ & vicinis prouincijs calamitatem fuerit allaturus, nî maturè tam improbi conatus Principum armis prorsùs impediti & elisi fuissent. Feruntur hoc in tumultu, vt antè dixi, vltra centum millia Rusticorum in Germania & Lotharingia cecidisse. Animauerat plerosque Munzerus, dicens inter alia, se omnes bombardarum ictus sua manica excepturū. Sed ille non diù pòst captus est Francusij, & traditus Ernesto comiti à Mâsfelt inprimìs catholico, in custodia seruandus. Captus est etiàm socius eius nomine Phiferus, monachus apostata: sed hic obstinato animo permāsit in errore, & sic gladio cęsus occubuit. Munzerus verò fertur ex animo doluisse, errores reuocâsse, præmissa Confessione sub altera specie Eucharistiam accepisse, & ità demùm gladio percussus, ex hâc luce migrauisse.

200. arces & monasteria inflammata.

Centū millia rusticorum cæsa.

Munzerus resipiscit.

Luterus vbì vidit miseram turbam armis principum, quibus iam extrema quçque ceu quidam Pythius Apollo minatus erât, horrendum in modum concisam & profligatā, mox verso stylo, scripsit librum in Rusticos, vt se principibus vēditaret nequā & versutus homo, qui suis pestilentissimis scriptis magnā illi seditioni & cędi ansam prębuerat, vt facilè potest re ipsa doceri. Sanè intra vnum mensem

Scribit in rusticos Luter.

Maium

Maium maiores tum clades cędesque & vastitates perpessa est superior Germania, quàm bello decennali ab Hispanis & Gallis per id tempus Italia. Vnus Lotharingię dux Antonius, in vna Alsatia supra 26. millia Rusticorum cęcidit. Misera erat tum Germaniæ, præsertim superioris, habitudo, cùm subditi plerique aut apertam vim in principes intenderent, aut animis clàm rebellionem meditarẽtur. Hunc fructum peperit pręclarum Luteri Euangelion. Soluti enim religione animi, & ad carnis quandam libertatem à Lutero vocati, imperia pati non poterant.

Seditiones oppidanorũ.

Nec vrbibus deerant factiosi homines, qui seditiones excitarent in Clerum & senatum. Tumultuatum est atrociter Francophordiæ ad Mœnũ, mox Mogũtię, paulò pòst etiàm nõnihil Colonię Agrippinę: sed non impunè tulerunt eorum tumultuum authores. Colonię certè nullis machinationibus efficere potuerũt Luterani, vt illic eis liceret publicè concionari. Quędam alię Imperij vrbes, nè similia à vulgo paterentur, magnis impẽsis coacti sunt cõscribere militem, quo se aduersùs vim seditiosę plebis tuerentur.

Coloniensiũ constantia.

Tumultus Francophordia.

Francophordiæ ipsis Paschatis ferijs duo ex infima plebe, alter sartor, alter sutor, seditionis fuère capita. Primo impetu plebs armata irruit in cœnobium Dominicanorum, sed ea tamen vsa moderatione, vt contenta vino imperiosè postulato, ab omni maleficio, quòd ad direptionem aut vastationem rerum attinet, abstinere. Vrbis portæ interìm clausæ seruabantur. seditiosus populus Senatum loco mouebat, atque totius vrbis imperium & administrationem in XXIIII. ex plebe delectos transferebat. Multa sanè fiebant ab illis insolenter, & quasi Dictatores quidam leges promulgabant, minas quoquè & Clero & Senatui petulanter

intentabant. Habebant earum rerum authorem Luterum, qui scriptis & verbis suis miseros Germaniæ homines dementabant. Scripserant Francophordienses illi ex plebe delecti, capita 47. ex Luteri prodigiosis paradoxis sumpta, eáque pro legibus haberi volebant, quę nimis longum est hîc recensere. Et vt alios quoquè haberēt suæ improbitatis complices, ea capita 47 ad Moguntinos & Colonienses transmiserunt. Moguntiæ ergò populus transuersìm actus æquè vt Francofordienses, multa procaciter egit in clerum, toto triduo, clausis portis, manens in armis. Cogebatur Clerus etiàm ad iniquas pacis conditiones descendere, maximè quòd Rustici tumultuātes, seditiosorum istorum hominum audaciam augerent: sed non diù pòst extincta illa agrestium hominum colluuie, & Francophordiensium & Moguntinensium temerarij ausus repressi sunt, & in irritum redacta, quęcunque à Clero per vim & seditionem extorserant. Multus supra modum est Sleidanus in recitandis ijs, quę Luterus hac tempestate de Rusticorum tumultu scripserit: sed imprudens multa scribit, quæ & Luterum & ipsum pudefaciant. Ait Luterum scripsisse principibus, eorum dominatum homines nec posse, nec velle, neque sanè debere ferre diutiùs: negocium hoc plebis in ipsos insurgentis, Deum agere, & bellum eis facere, & impietatis ipsorum pœnam exposcere. An non hoc erat homines in principes armare? an non hoc erat tumultuantium & seditiosorum hominū factūm probare, cuius ait Deum ipsum esse authorem? Et tamen paulò pòst subiungit Sleidanus scripsisse Luterum, se semper ab initio docuisse modestè, & à seditionibus vehemēter abhorruisse, & hortatum esse populum, vt tyrānidem & impiam principum dominationem tolerarent. Quæ hæc, obsecro, amentia est, quòd intra vnā eandemq; periodū

Item Moguntiæ.

Sleidanus & se & Luterum pudefacit.

tam

tam pugnantia Luterum scripsisse testatur ille Sleidanus, vt & modestè semper docuerit, & nihilo minùs Principum imperium vocet tyrannidem & impiam dominationem? Iam rursùs post pauca profert Luteri scriptum ad Principes contra Rusticos, aitq; eum classicum cecinisse & monuisse, vt in eos non secùs àc in efferatas beluas impetus promiscuè fiat ab omnibus. Et hic fatetur Luterus, teste Sleidano, se necessariò stylum vertere debuisse. Verùm abeat Sleidanus cum suo Lutero ad solas terras. Vult miser fascinare lectorem, vt fœdissimas Luteri antilogias, crassaque mendacia & legat quidem, & tamen non animaduertat. Iam suprà dictum est, Luterum appellàsse principes nostros, stolidos, furiosos & amẽtes moriones: & Turcam eis decuplo esse meliorem, multaq; alia petulanter scripsisse in principes. An non hoc erat subditos concitare in principes? An non hoc erat miseris persuadere, vt Turcarum tyrannidem, q̃ Cæsaris & principũ suorum legitimum imperium, pati màllẽt? Et interim, si dijs placet, referente Sleidano, non dubitat ille sanguinarius euangelista dicere, se semper docuisse modeste, & à seditionibus vehementer abhorruisse. Sed quicquid vel Luterus de seipso, vel in Luteri defensionem scribat mendax Sleidanus, hoc vnũ certissimum est, Luterum hominem fuisse seditiosissimum, & suis nefarijs scriptis & concionibus arma insanæ multitudini suppeditàsse in legitimos suos magistratus. Sed nouerat ille accommodare se tempori, & tum quidem, cùm tumultus & seditiones suos habituri successus viderentur, minaciter calamum strinxit in principes: cùm autem è diuerso temeritatẽ agrestium hominũ vidisset prudentia & viribus principum oppressam, mirabiliter principum factum probauit, & ad perdendos miseros, quibus ipse tantæ nequitiæ author fuerat, in- *Accõmodat se tempori Luterus.*

flammauit. Scripserat anno 1523. librum de seculari potestate. Ibi Principes vtplurimùm ait aut maximos esse fatuos, aut deterrimos nebulones, & ab ijs pessima quęq; expectanda esse, parùm aût bonis iactitat vulgum iam fieri intelligentem, & paucos esse principes, qui non habeantur pro fatuis & nebulonibus. Id verò cui nisi Lutero acceptum ferre oportuit? Hanc eius insaniam paulò post in opus conferre conatus est Thomas Munzerus, & ex eius scriptis arrepta ansá, non instrenuum Luteri se administrum præbuit in concitandis plebibus: & ex multis quidem oppidis principiò repellebatur, è Praga Boëmiæ, ex Gutterbacho Marchiæ, ex Zuiccauia oppido electoris Saxoniæ, ex Hallis comitatûs Tyrolensis, ex Allteto, vndè cum Luterus ipse fecit expelli, licèt ei harum molitionum ingentem materiam exhibuisset: immò apud Saxonię electorem eum initiò excusâsset ac defendisset, sperans rem ei èx sententia cessuram. Verba Munzeri ad Rusticos scripta, facilè declarant, quem secutus fuerit: Nolite, ait, diutiùs adulari peruersis fatuis, impijs nebulonibus: Incipite, & bellate bellum DOMINI: tempus est valdè &c. An non etiàm Luterus vocauit principes fatuos & nebulones? Vastabat Mûzerus cum Rusticis templa & monasteria, profligabat monachos, conculcabat sacramenta, pluraq; id genus flagitia designabat. Sed num eadem aut non docuit Luterus, aut non faciunt Luterani & sectarij dogmatistæ? A Lutero igitur in vrbes, in pagos dimanârunt seditiones & tumult9: ille suis scriptis classicum cecinit, atque innumerabilium malorum præcipuus author fuit.

Luterus nuptias celebrat in summo Germaniæ luctu.

Hoc ipso verò anno in tâto Germanię luctu, tanta rerû oîum pturbatione, inaudita calamitate, idê ipse Luterus quâdã Erynni percitus, iucundissimas celebrauit nuptias, iuncta sibi virgine sanctimōíali, vt tan-

vt tandèm toto orbi terrarum hoc teterrimo facinore testatum efficeret, quid iampridèm animo cócupiuisset ac destinauisset. Proh pudor, sacrę Theologię Doctorem, publicè professum ꝑpetuá continentiam, pauꝑtatem, obedientiá, & iampridé sacerdotio initiatũ, ausum esse in tantá ꝓuerę impudétiam & turpitudiné, vt quod nullę sanę métes & in catholica religione benè institutæ, vel solo auditu ferre queát, id ille miser ac deploratꝰ apostata monachus, facto & operę ꝑpetrare nó dubitárit. Eant iam cũ suo Euágelista Luterani, & quotquot ab Ecclesia Catholica desciuerũt: certè vel hoc solo nomine apud oém posteritaté sempiternę ignominiæ notam sibi sentient inustam, ꝙ tam nefariũ hominem sequi non piguerit. Certè oportuit omnem omninò mentem & sensum perdidisse, qui tantum scelus videre non potuerunt. Superiorum temporum hęretici plerique omnes solebant tamen quádam pręse ferre morum honestatem & vitę sanctimoniam: at Luterus tum sibijpsi, tum alijs omnibꝰ ad omnem turpitudinem laxauit habenas, nec quicquam voluit non licere, quod animis collibuisset. Extant plurima eius scripta, extant teterrima eius facinora, quibus hæc possunt liquidò demonstrari. Et interìm tamen, licèt reclamante conscientia, talem ducem innumeri sequuntur, quidlibet illo facilè permittente, modò adsit fides, quam solam ille prędicauit ad salutem sufficere. Ecclesiæ & Pótificum decreta, ieiunía, preces, vigilias, & deniquè bona omnia floccipendit: immò ausus est scribere, opus bonum optimè factum, veniale peccatum esse secundùm misericordiam Dei, sed mortale peccatum secũdùm iudicium Dei: & multa alia his absurdiora, quę prorsùs damnat Catholica fides. Est profectò multa admiratione dignissimum, quòd cùm Luterus iactaret se nunc demùm Germaniæ ipsissi-

In aßertiõ. Artic. 32.

ipsissimam Euägelij lucem intulisse, qua illa tot seculis caruisset, & interim excusso cucullo, proculcato continentiæ voto, spreta omni diuino & humano iure, publicè sibi iungeret virginem æquè Deo dicatam, non solùm non esse homines eo teterrimo facinore offensos, sed etiàm præclarè cuiusdam virtutis & insignis Euangelici exempli loco habuisse, quod innumeri posteà tum sacris initiati, tum monasticen professi vtriusque sexûs homines cum multa mortalium laude & applausu imitarentur. Quis tantam hominum cæcitatem vel admirari pro dignitate sufficiat? Olìm quidē ætate D. Hieronymi Romæ quidam extitit Iouinianus, quem monachum fuisse Augustinus scribit: Is ausus fuit docere, eodem Augustino teste, virginitatē sanctimonialium, & continentiam sexûs virilis in sanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorū castorum atque fidelium meritis parem esse, non maiorem. Adhibebat huic paradoxo adstruendo scripturas, sed, vt solent hæretici, perperàm intellectas. Verùm eius insania vel hæresis, vt eam vocat Augustinus, citò oppressa est & extincta, nec vsq; ad deceptionem aliquorum sacerdotū potuit peruenire. Erant tamen lasciuiētes quędam virgines sacræ, & quidē prouectę iam ætatis, quæ istis carni plausibilib⁹ vocibus illectæ, viris nupserunt: ipse verò nec habuit, nec habere voluit vxorem. Hoc insanum & temulenti cerebri dogma tum temporis nullos è clero permouere potuit, vt illud amplecterentur: facilè enim erat videre eius absurditatem. At nostro infelicissimo seculo LVTERVS lōgè in studiū cōtinentię iniqor, palamq; oēs etiàm DEO sacratos hoīes ad coniugiū inuitans, & spurcissimę libidini laxás habenas, tam multos nullo negocio inuenit suæ impietatis approbatores, vt sinè horrore dici aut cogitari vix queat. Scripsit in Iouinianū Hieronymus li-

De hæresibus, ad Quoduultdeum, 82.

libros duos, quibus illum grauissimè confutauit: sed Luterus iam totus datus in reprobum sensum, illius scriptis nihil moueri potuit, quibus tamẽ túc temporis permultos dubium non est in sana fide sanctoq; cõtinentię proposito fuisse confirmatos. Sed verissimè dicit scriptura: Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere, quem ille despexerit. Non est mirum valdè, ꝙ Luterus hucusquè impudentiæ & impietatis progressus est: sed quòd habuit tam multos tantæ nequitiæ approbatores, & qui tam immaniter prolapsum, nihilo minùs tanq̃ Chsisti apostolum quendam suspicerent & venerarentur, id omnem vincit admirationem. Habebant quondàm ethnici suas virgines Vestales, è quibus si qua rem cum viro habuisset, viua mergebatur in foueam, humoque obruta extinguebatur. Luterus tantæ turpitudinis etiàm summam reportat laudẽ. O tempora, ô mores. Quis iam dubitet in hæc tempora vel maximè quadrare illud Esaiæ: Dilatauit infernus animã suam, & aperuit os suum absq; vllo termino? Quid iam difficile erit persuadere hominibus ętatis huius, si nefandum apostatæ monachi incestum, & sacrilegum concubitum nõ alio quàm castissimi & sanctissimi matrimonij loco habendũ censuêre, persuasi ab illo ipso, qui tam immani se scelere obstrinxerat? Quid superest, nisì vt in Mahometis transeamus disciplinam egregiè Epicuream, & absurdissimas Alcorani eius nænias & putidissima deliramenta complectamur? Et certè huc tendit ipsissimus totius Luterani euangelij scopus. Quòd tam multos habuit Luterus sectatores, non alia ratio est, q̃ ꝙ ea docuit, quę carni & sanguini, q̃ naturæ vitijs deprauatæ cumprimìs arriderent. Idẽ fecit & Mahometh sceleratissimus, atq; ea causa tã longè & latè eius licèt dementissima superstitio ꝓpagata est, Christi Euangelium ad arctam viam, ad agendam

Eccl. 7.

Esa. 5.

Matt. 7.

agendam pœnitentiam nos reuocat. Scripsit Luterus Epistolam quandam, quam voluit dici, Fidelem admonitionem ad omnes Christianos &c. In ea sic ait: Vide vt exerceas sanctum Euangeliũ: doce, loquere, scribe & prædica, quomodo leges humanæ nihil sunt: prohibe & dissuade, nè quis fiat sacerdos, monachus aut monialis, & quisquis in eo statu sit, vt exeat &c. Tollit leges humanas oẽs: quid furibus, latronibus, adulteris possit dici iucundius? Tollit sacerdotium, tollit omne continentis vitæ studium: quid hoc aliud est, quàm Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas? His ille paradoxis creuit, & perdidit turbam nimis credulam. Vult, vt qui in monastica vita sunt, indè discedant. Sed quid fiet de votis Deo nuncupatis? Ea nullius vult esse ponderis. Sed reclamat scriptura diuina, reclamant Patres oẽs, reclamat totius orbis perpetuus consensus, denique ratio ipsa reclamat. Sed Luterus vni sibi plus vult tribui, quàm his omnib⁹. Atqui nos vel vnum Augustinum libentiùs audiemus, quàm mille Luteros. Is ergò sic ait: Quod cuiquam, antequàm vouisset, licebat, cùm id se nunquàm facturum vouerit, non licebit: si tamen id vouerit, quod vouendum fuit, sicut est perpetua virginitas, vel continentia post experta connubia &c. Hæc, inquit, & si qua alia sunt, quę rectissimè vouentur, cùm homines vouerint, nulla conditione rũpenda sunt, quę sinè vlla conditione vouerũt: quia & hoc Dominum præcepisse intelligendum est vbì legitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro. Vndè Apostolus de quibusdam quæ continẽtiam vouent, & posteà nubere volunt, quod eis, anteq̃ vouissent, vtiq; licebat, Habentes, inquit, damnationẽ, quoniam primam fidẽ irritam fecerunt. Hæc Augustinus, cui Patres omnes & tota Christi Ecclesia subscribit. Eat sanè Luterus, & tum sibi, tũ alijs

De adulterinis cõiugiis li. 1. cap. 24.

Psal. 75.

1. Tim. 5.

alijs, quantùm vult, imponat: nos vilem apostatam non audimus.

Eodem anno scripsit ter execrandum libellum hoc titulo, *De abominatione Canonis Missæ*. Mirū profecto est, illum hominem diù admodùm in Catholica religione benè institutum, ad tantam impietatem deuolui potuisse. Ergò q stat, videat nè cadat, Væ omni superbo, quia proximus ruinæ est. Quid verò tremendis illis Missæ mysterijs & sacro Canone habet Ecclesia sacratius? Sed ille insanus amplissima Antichristicæ vastitati itinera præparabat. *Luterus in Canonem Missæ.*

Edidit etiàm Sapidus quidam Argentoratensis pędotriba Carmina sanè quàm horrenda in Missam, non verbis, sed verberibus & flammis vindicanda: quæ doctissimus vir Arnoldus Vesalień, posteà Canonicus Maioris ædis Coloniensis, in Missæ laudē mira dexteritate conuertit. Accessit his blasphemijs Dialogus quidam Teutonicus de ægritudine & obitu Missę, vt totum suum virus malus dæmō per administros suos in tremenda Missæ mysteria euomeret. Sed certum habeat Germania & reliquę nationes, quæ id genus blasphemijs delectantur, prępotentem Deum tantas suæ maiestatis iniurias seuerissimè hauddubiè vindicaturum, vtì etiàm egregiè non semèl hactenùs vltus est. *Carmina Sapidi in Missam.*

Per id tempus scripsit Luterus etiàm Liuonibus, itemque Duci Sabaudiæ, qui hominis nefarij fucos facilè contempsit. Scripsit etiàm ad Antuerpienses, item ad Christianos qui sunt in Hollandia, Brabantia & Flādria. Iohānes Pomeranus scripsit epistolam ad sanctos in Anglia. Faciebant hoc illi, vt sua dogmata latissimè propagarent, & de sectæ suę incrementis gloriari possent apud Germanos. Eo libello, quo Principes hortabatur Luterus, vt Rusticos seuerè punirent, multos offendit, ꝙ nimiùm atrox & sanguinarius esse videret. Id vbì ille pcepit, ter-

tertium de rusticis libellum edidit, in quo ait illos quoquè pro seditiosis habendos esse, qui priorem libellum suum sæuitię insimulent, aut qui vlla erga cæsos rusticos commiseratione moueatur: & etiam vetuit nè qui squá mussitaret contrà, alioquì capite plectendus is: rectum enim ait permanere oportere, quicquid ipsę & doceret, & scriberet, etiamsi totus mundus ea causa dirumperetur. Quid verò possit vel ab ipso Lucifero dici arrogantius? Et vbì sunt tam crebræ antilogiæ, tam repentinæ & frequentes dogmatum mutationes? Certè si Rusticorum conatus suos habuissent successus, nemo ab illis stetisset magìs q̃ Luterus: mutata fortuna, Luterus stylum quoquè mutauit. Anteà scripserat in sua illa falsa exhortatione ad pacem, qua potiùs rusticorum furorem acuebat: Non sunt Rustici, ait, boni Domini, (loquens Principibus) qui se vobis opponunt: Deus ipse est, qui se opponit vobis, ad visitandam vestram tyrannidem &c. At rusticis succumbentibus, Tam mira, ait mox in alio libello, sunt nunc tempora, vt princeps aliquis magìs iam fundendo sanguine cælum promereri queat, quàm alij precando &c. O monstrum, in tot repentè formas mutatum.

Caroli V. nuptiæ.

Huius ipsius anni mense Aprili Carolus Cæsar vxorem duxit Isabelam règis Lusitaniæ filiam.

Albertus Brandeburgicus ducit vxorem.

Eodem anno Albertus Brandeburgicus 34. Magister ordinis Teutonicorum, Luteri dogma complexus, duxit vxorem Dorotheam regis Danorum filiam, & Magistri nomé in Ducis mutauit. Illis rebus totum in se cócitauit Ordinem, qui ei Vualterum Cronbergium suffecit. Regis Poloniæ hodiè beneficiarij sunt Prussię duces, cum superiorũ temporum Magistri Ordinis Teutonici, cũ regibus Poloniæ multa sæpè bella gesserint, & Prussiam ipsam è manibus infidelium suis armis vindicârint, cùm ea

ea regio etiamnùm dæmonũ cultui esset addicta.

ANno 1526. cùm iam Luter⁹ perniciosis scriptis suis non solùm vulgus, sed etiàm plerosque optimates & nobiles in antiquę religionis & cleri odium commouisset, animis iam in diuersa distractis, nemo Germaniæ principum opem tulit Ludouico Pannonię regi, cui Turca infestissimus imminebat. Interim quoq; in Italia non deerant, quibus Caroli Cæsaris potentia iam formidolosa esset ob Galliæ regem captum, & mox certis conditionibus fœderatum. Ità vbiq; Christiana Respub. tum bellis intestinis, tum exitiosis dogmatibus laborabat. Neque id fugiebat Turcã, in omnem rei benè gerendæ, & Christianis quàm maximè nocendi occasionem semper intentũ. Atq; is tum bellum indixit Ludouico Pannoniæ iuueni regi, & bellicis artibus propter ætatem non satis instructo. Nobilitas Hungarica plùs æquo visa est Turcarum exercitum paruipendere, quippe quæ Ottomannorũ regum castra necdùm viderat vnq̃. *Turca indicit bellum Pannoniæ regi.*

Tandèm ægrè 25. millibus peditum & equitum coactis, magna temeritate itum est obuiàm Turcis, quorum octuplo maiores erant copiæ. Vbì ad pugnam ventum est, nullo negocio Turcæ Christianos protriuerunt, ità vt & rex ipse, cùm sibi fuga salutẽ quærere vellet, lapsus in paludem, suffocatus sit, vndè tamen eius cadauer posteà integrũ extractum, apud Albã regalẽ regio funere tumulatũ est. Solimánus hac victoria potítus, & incredibili tormentorum æneorum copia auctus ac locupletatus, fertur risisse Hungarorum temeritatem, quòd non maluissent retrocedere, quàm cum tanto exercitu manus conserere. Maria Ludouici coniunx, Caroli Imperatoris soror, ægrè ex hostium manibus dilapsa, Viennam profugit. Solimannus Buda occupata, arcem inuisit, eamq; mirificè laudauit, nec quie- *Ludouicus rex occũbit.*

quam indè abſtulit, niſi ſtatuas æneas tres ingêtes, quæ Matthiæ regis fuerant. In locum regis Ludouici primùm à Bohemis, indè ab Hungaris electus eſt Ferdinandus, optimus & Chriſtianiſſimus princeps, Caroli Cæſaris germanus frater. Sed ne quid deeſſet ad ſupremam regni Hũgarici cladem & excidium, à quibuſdam Pannoniæ rex electus eſt Ciliæ comes Iohannes Vaiuoda, qui non ceſſauit legitimum regem Ferdinãdum multis exagitare modis, donèc tandèm Hungaria tota ferè conceſſit in ditionem Turcarum, ità vt meritò dici poſſit, illius barbari hoſtis vires non niſi inteſtinis Chriſtianorum bellis, odijs & ſimultatibus creuiſſe: quod eſt quidẽ certè miſerabile, & lachrymis potiùs quàm verbis proſequendum. Vt verò etiàm in Germaniã paratior eſſet Turcis via, Luterus ſtrenuã nauabat operam, vt ſeditioſis euulgandis ſcriptis ſubditos in magiſtratum, & principes ciuiles in Clerum cõcitaret. Sentiens verò ſe apud quoſdam principes nihil promouiſſe, neque minis, neque cõuicijs, neq; tumultibus excitandis, ad blãditias ſe cõtulit. Dux Saxoniæ Georgius, immortali digniſſimus memoria, ditionem ſuã à Luteri dogmatibus egregiè tutatus eſt. Hunc Luterus calumnijs & conuicijs iam antè proſciderat, ſed fruſtrà. Itaq; hoc anno ſcripſit ei literas blandiſſimas, & quæ reuerà etiàm conſtãtem animum nonnihil emollituræ viderẽtur: adeò ille importunus & turbulentus homo, blãdè & ſimulata religiõe egit apud illum principem. Verùm tale ab eo tulit reſponſum, quali apoſtata dignus fuit. Vtinàm pleriq; Germaniæ proceres, eadẽ fuiſſent vſi conſtantia: meliùs profectò rebus tum priuatis, tum publicis conſuluiſſent. Inter alia, hæc quoq; ſcripſit princeps ille longè optimus Lutero: Affirmare poſſumus, euangelium tuum nobis magnoperè curę non eſſe, quod orbis Chriſtiani capi-

Ferdinandus fit Hungariæ rex.

Luterus vertitur ad adulatiões

ta illud reprobârint. Id vnum dedimus operam, vt pro virili caueremus, nè à nostris reciperetur. In causa sunt mali fructus indè profecti. Nam neque tu, neque quisquam alius verè dicere potest, ex tua doctrina quicquam aliud enatum esse, nisi blasphemias in sacrosanctam Eucharistiam, in sanctissimam Dei genitricem, in sanctos omnes. Ex tua sectatorumq; tuorum doctrina omnes iam olìm damnatę hæreses renascuntur, omnis Dei cultus honestus abolетur. Quandò vnq̃ tot facta sunt sacrilegia Deo dicatorum hominum, quot sub tuo Euangelio? Quandò crebriores in magistratus extitêre rebelliones, quàm ex tuo Euangelio? Quando tot sacrarum ædium expilationes, tot furta ac rapinæ visæ sunt? Quo vnquàm tempore tot habuit Vuittenberga excucullatos monachos & moniales, atq; hodiè? Quandò maritis ablatæ sunt vxores, alijsq; traditæ, quemadmodùm tuum habet euangelium? Quandò tam numerosa perpetrata sunt adulteria, quàm posteaq̃ tu scribere non dubitâsti: Si mulier è viro suo concipere nequeat, vt ad alium se transferat, à quo possit fœcundari, & maritus prolé indè natam alere teneatur: itidemq; vir faciat? Hæc & multa alia princeps ille celeberrimus scripsit Lutero, eius nefandas turpitudines illi statuens ob oculos, si fortè posset reduci in viam. Sleidanus hęc ex odio illum scripsisse mentitur impudenter.

Luterus scribit Episcopo Moguntino.

Luterus eam passus repulsam apud ducem Georgium, literas scripsit ad Archiepiscopum Mogũtinum, Marchionis Brãdeburgeñ fratrem. Hortabatur eum, vt episcopatus suos in ciuiles principatus mutaret, & ducta vxore cæteris episcopis tam p̃claro exẽplo cõtinentiæ p̃luceret. Quid enĩ aliud suaderet Epicureus apostata, q̃ quod ipse maximè appetijsset? Volebat oĩes Veneri se deuouere, cui ipse erat deuotissimus, cùm Christus ipse suũ Euã- *Mat. 3. & 4*

 gelium

geliũm ab agenda pœnitẽtia auſpicatus ſit. Sed has literas licèt typis excuſas, nõ eſt dignatus princeps ille vllo reſpõſo. Sciebat enim etiàm apud Græcos ne ſacerdotib⁹ quidẽ, multò verò minùs epiſcopis, licere vxores ducere, poſtq̃ ſacerdotio initiati ſunt.

Hic quoq; Luterus ſpe fruſtratus ſua, regẽ Angliæ ſibi tentandũ ſuſcepit, quem anteà contumelioſiſſimè tractârat. Duo Angli Apoſtatæ ſummoperè in eam curam incumbebant, vt totum regnũ Angliæ vel inuito rege ad Luteri dogmata traduceretur. Hi iam curabant Coloniæ verſionem noui Teſtamẽti à Lutero editã, in Anglorũ idioma trãſlatam, typis excudi, ſed quorundã bonorũ virorũ opa res ad ampliſſimũ Senatũ Colonieñ delata eſt, qui mox ꝓhibuit typographis, nè in eo excudẽdo opere ꝑgerent. Regi quoq; Anglorũ & regni proceribus idẽ ſignificatũ eſt, quod multũ retardauit illorũ conatus apoſtatarũ. Porrò ipſe rex Angliæ reſpõdit Lutero egregiè, ſpretis eius fictitijs blãditijs: quibus in literis inter cætera improperat ei inceſtas nuptias cum virgine Deo dicata contractas.

Angliæ inſidiantur hæretici.

Olìm apud ethnicos virgines Veſtales, ſi de ſtupro fuiſſent conuictę, viuę humo obruebantur, & conſtuprator verberibus ad mortẽ vſq; mulctabatur. At nunc apud Chriſtianos Luterus & multi alij deſertores mõachi & moniales, impunè totos ſe mãcipant turpiſſimę libidini, mundo illis applaudẽte, & inexpiabile ſcelus, nisì reſipiſcãt, etiàm rectè factis p̃cipuo ferè loco numerante. Sed de his ſuprà dictũ eſt, quanquàm nunquàm ſatìs dici poteſt.

Virgines veſtales olim vt punitæ.

Hoc anno habita ſunt Comitia Spirę: vbì quidã principes Luterizãtes, petiêrũt ſibi tẽplum aliquod permitti, vbì ſuo more ſacris & concionibus intereſſent. Sed fortiſſimè ſe oppoſuit Epiſcopus Spireñ Georgius, Bauarię princeps & Comes Palatin⁹ genere. Itaq; in atrijs hoſpitiorũ ſuorũ iuſſerunt ſu-

Comitia Spiræ.

os concionatores q̃tidiè verbũ facere ad populum, Catholicis principibꝰ ob tẽporũ iniquitatẽ ad multa cõniuentibus. Olìm tẽporibꝰ Archadij Imperatoris, Gainas dux Romanę militię petijt ab eodem principe, intra Cõstantinopolim sibi suęq́; sectæ sacerdotibus (erat aũt Arrianus) templũ vnũ cõcedi. Archadius rẽ ad Ioannẽ Chrysostomũ eiꝰ vrbis episcopũ retulit. Is modis oĩbus se opposuit, dicẽs inter cętera: Nõ oportet principẽ q̃cquam cõtra Deũ audere, si quidẽ vera pietas illi curę est, sed potiùs bñ constitutas leges seruare, eã p̃sertim, q̃ cõtra hęreses lata est. Circa huius anni initiũ Luterꝰ quadã ad Reutlingeñ data Epistola, in Zuingliũ & Oecolampadiũ degeneres filios suos inuehit. Scripsit & Vrbanus Regius quandã Epistolã contra Zuinglij sententiã. Ediuersò Zuinglius quoq; Luteranis nõ fuit mutus: q̃n etiã Martinus Bucerꝰ apostata Dñicanus scripto quodã edito, aduersùs Brentiũ Luteranũ se tuci. De hoc Bucero graues viri narrare solent, q̄ initio ferè huius noui Euangelij ad Luterũ se contulerit, atq; ab eo petiërit alicubì collocari, vbì posset nouo Euãgelio strenuã nauare operam. Porrò Luterus ab eo sciscitatus sit, num hac in re tranquilla frueretur consciẽtia: Ille verò respõderit, se quidẽ nondũ posse pectoris pace frui, testãte cõscientia saniorẽ esse Catholicorũ q̃ nouam hanc doctrinã: tum autẽ Luterus dixerit, Si sic res habẽt tuæ, nondũ mihi es idoneus. Abi igitur & pugna contra hanc conscientiam, donèc ea prorsùs consilescat, & tunc mihi eris commodus administer. Id verò Bucerus fecerit, & ad Luterum reuersus, dixerit se iam omnem conscientiæ aculeum prorsùs repressisse, paratumq́; esse deincèps & viuere & mori in nouo Euangelio: sicq́ue Luterus eum, tanquàm inprimìs aptum suæ doctrinę propagandæ hominem, alicubì ecclesiasten effecerit. Fuit enim Bucerꝰ

Luterus in Zuingliũ et Oecolampadium.

Zuinglius respondet.

Bucerus zuiglianus. non parùm doctus,& prætereà ingenio ad simulãdum & dissimulandũ egregiè cõposito: q tñ Zuinglij potiùs q̃ Luteri dogma de Eucharistia cõplex⁹ est aliquãdiù,sed posteà in Luteri gratiã fertã Zuinglio ad Luterũ defecisse. Multis annis Argentorati egit concionatorem,tandèm mortuus in Anglia,& morte sanè horrenda,vt sparsit rumor,licèt hic nihil ausim pro certo affirmare, quo mortis genere obièrit. Non est autem incredibile, ꝙ cõtra suã sit luctatus cõscientiã,cùm idẽ de se quoq; Luter⁹ fateatur: nec tam stupidus fuit Bucer⁹, qn facilè animaduerterēt non posse gratã esse Deo eam doctrinam, q̃ cũ Catholicæ Ecclesiæ doctrina è diametro pugnaret. Nec tñ verisimile est,cõscientię aculeum eius pectus deincèps minimè pupugisse: sed id gen⁹ deplorati homines contẽnunt nõ modò conscien-

Pro.18. tiam,sed & Deũ ipsum, dicente scriptura: Impius, cùm in ꝓfundũ venerit peccatorũ, cõtemnit. Ediderat anno 1524. Ioãnes Pomeranus commentarios in Psalmos. His suas cõmendatitias Præfationes p̃fixerant Luterus & Melãchthon. Itaq; rapiebantur illi commentarij à studiosis. Cernens hoc Bucerus, audax facinus aggressus est. Vt enim hominibus ꝑsuaderet,scholam Vuittenbergeñ cum Sacramẽtarijs cõsentire, illos Cõmentarios vertit,& mox in Psal.3. contra apertissimã authoris sẽtẽtiam, quã p̃cedente Psalmo benè cõuerterat, verba corrupit, vt Zuinglianismũ sapere viderentur. Eam hominis ꝑfidiam Pomeranus ipse hoc anno 26. datis ad Brẽtiũ & Ioannẽ Agricolã literis accusauit. Vt autẽ latiùs spargeretur rumor, Vuittenbergeñ subscribere Zuinglianis, sacramẽtarij Buceri versionẽ mox Latinè reddiderunt,atq; lõgè lateq; disperserunt. Et certè illa fraude & dolo effecit Bucer⁹, vt Zuingli⁹ & Oecolãpadius palã editis scriptis iactarẽt, Luterũ cũ suis Vuittẽbergicis stare à Sacramentarijs. Eodẽ ar-

artificio Bucerus vsus est in vertendis Luteri commentarijs in epistolá ad Hebræos, quéadmodú Luterus ipse apud typographú p epistolá conquestus est. Volebat em̄ vir euangelic9 pro suo candore ea quoq; versióe efficere, vt Luter9 ad Zuinglij castra trásfugisse videreẽ. Quòd si verò tales tamq; nefarias fraudes illi exercẽt in eorũ vertẽdis libris, qui etiánùm viuunt, cogitet pius Lector, quid in Patrũ vertẽdis scriptis, vel etiá citandis & edendis faciat.

Hoc tempore Córadus Pellicanus, qui ex Franciscano factus erat Zuinglan9, & qñq; Erasmi Roterodami confessioné audierat, cùm adhuc Basileę monachus esset, Tiguri cœpit de Erasmo eiusmodi apud amiculos suos spargere sermones, qui Erasmũ de Zuinglianismo suspectum redderent. Eam calumniá multis modis Erasmus à se conatus est depellere. Sed & alius quidá Zuinglianus, Leo Iudę dictus, Germanicũ libellú edidit tacito suo nomine, quo docere voluit Erasmũ & Luterũ quádoq; idẽ cum Zuinglio sensisse. Hoc Erasmus tulit molestissimè, licèt suis incautis scriptis non paruá fortassìs occasionẽ dederit talia de ipso existimandi. Nó tñ potuerunt eum Zuingliani vnq̃ in suá parahere sententiam, licèt Basileę diù vixerit, vbì cumprimìs viget Zuinglianismus. Scripsit autẽ hoc anno epistolam ad Heluetios, qui in Badeñ disputatione conuenerant, qua se ab hac suspicione purgat. At tamẽ reprehendendus est, q non scripserit in Zuinglianos eo zelo & ardore, quem res tanta flagitabat.

Conradus Pellicanus Erasmum traducit.

Erasmus se purgat.

Per hoc ferè tẽpus Zuinglius scribit Norinbergeñ Luteranis, docẽs Luteranorum de Eucharistia opinionem nouam esse, & cum sacris literis pugnare, suá verò à Christo ipso &c. traditam. Ediuersò scribunt de Zuinglio Luterani: & tñ non vidẽt homines ab istis nebulonib9 euersi, q̃ isthęc pugna arguat noui huius Euangelij vanitatẽ. Iurè ergò per-

Zuinglius damnat Luteranos.

Nota Zuinglij de Lutero censurā. eunt, qui apertis oculis nihil videre volūt. Scripsit etiàm Zuinglius Germanicè Epistolā ad Eslingeń, qua acerrimis verborū flagellis cędit Luterū & Luteranos, q̃s Suermeros, furiosos & famaticos vocat.

Disputatio Badens. Hoc ipso anno disputatum est Badenæ in Heluetijs à Catholicis & Sacramentarijs. Venerunt eò Catholici primi nominis Theologi, Iohannes Faber, Eckius, & Thomas Murnerus. Zuinglius nulla fide publica adduci potuit vt veniret. Oecolampadius adfuit. Ea disputatio hunc habuit euentum, ꝙ Heluetiorum Pagi omnes, demptis Tigurinis, in Catholica religione sibi permanēdum statuerunt, neq; nouum vllum dogma intra fines suos admittendum. Fuit hoc sub finem Iunij. Iohannes Faber ꝓmultas collegerat ex Zuinglij scriptis antilogias, *Antilogia Zuinglij.* quibus ille fœdissimè & secum ipse pugnauit, & suā Luteriq; doctrinam destruxit. Eas obiecturus fuerat Zuinglio, sed ille māsit domi. Hac verò ratiōe, qua tum Luterus, tum Zuinglius & pleriq; omnes hæretici horum temporum, euidentissimè docent scripsisse multa inter se pugnantia, efficacissimè & ineluctabiliter euinci & probari potest, ipsorū dogmata non Spiritumsanctum, sed mendacij parentem diabolum habere authorem. Et hîc necessè est, vt pudefiant & obmutescant quicunque eorū dogmata sequi & tueri volunt, cùm nulla res certiùs indicet doctrinę falsitatem, quàm si ea varia sit & inconstans, nec semper sui similis. Quis enim vel in prophanis & parui momenti rebus fidem commodare velit ei, qui de vna eademq; re modò aiat, modò neget? iam probet, paulò pòst improbet? Atque vel hoc solo nomine iustissimè damnabuntur, q̂tquot ab Ecclesia Catholica, q̃ toto orbe vnū atque idem docet, ad hæreticos etiàm à seipsis turpissimè discrepantes, deficere non dubitârunt.

Hoc anno rex Franciæ Franciscus ex Hispanijs di-

dimiſſus, domum redijt. Et quia Italis aliquot pro- *Franciſcus*
ceribus ſuſpecta fuit concordia inter Carolum Cę- *rex redit ex*
ſarem & ipſum inita, vndiquè legatos gratulatum *Hiſpania.*
miſerunt ad regem libertati reſtitutum, & Clemens Pontifex atque Veneti, adiuncto Britanniæ rege Henrico, ad mutuam ſecuritatem noua cum Franciſco rege fœdera percuſſerunt, quibus paratis vndiquè copijs, Cęſari totius (vt ferebatur) Italię imperiũ affectanti obuiàm iretur. Sed quàm falſus hic de affectato Italię impio fuerit rumor, res ipſa poſtmodùm declarauit, quandò Cęſar Franciſco Sforciæ incredibili liberalitate Mediolaneñ ducatũ reſtituit. Franciſcus rex, licèt duos pro ſe filiolos Frãciſcum & Henricum dediſſet obſides, & niſì pacta ſeruaret, quòd captiuum ſe denuò ſiſteret, eſſet pollicitus, tamen in eo fœdere cum Carolo icto non permanſit. Indè mox nouis bellis arſit Italia, Turcis interim ociosè ſatìs in Hungaria omnia vaſtantibus, & Chriſtianorũ temeritatem ridẽtibus: porrò in Germania hæreſibus magna ex hac occaſione capientibus incrementa, cùm Catholici principes, inteſtinis bellis impediti, non tam poſſent quàm vellent eas opprimere.

ANno 1527. Pontifex Clemens flexus humaniſſimis Caroli Cęſaris literis, adueniẽte in vrbem Carolo Lanoio Cęſaris duce, in quo ſumma tũ erat belli & pacis authoritas, Cęſari conciliat, & inter eos nouũ fœdus pcutitur, ea cõditione, vt Lanoius Borboniũ principẽ ab Vrbis Romæ direptiõe auerteret. Iam ibat Lanoius ad Borboniũ cũ multis Germanorũ & Hiſpanorũ copijs ad vrbẽ pficiſcentem, ſed nihil efficere apud Borboniũ potuit, militibꝰ pacẽ abnuẽtibus, & Romanę pdę inhiantibus. Erant ẽm inter Germanos nõ pauci Lute- *vrbis Romæ*
ranæ factionis, quibus Pontificis nomẽ maximè in- *direptio.*
uiſum eſſet. Ventum eſt ad vrbem cõmeatu & tor-

mẽtis vacuam, pridie Nonas Maij. Dux Borbonius dum mœnibus ſcalam admouet, in ipſo vrbis limine per inguen dextri femoris glãde traiectus occubuit. At milites eius morte nihil abſterriti, ſtatim ſcalis appoſitis, Clemẽte põtifice exterrito, & ęgrè ſe in molem Adriani, vulgò Caſtellum S. Angeli, recipiẽte cum ſuis, Leoninę primùm vrbis, quã Burgum vocant, loca humilia ſuperant, & obuiam multitudinem facilè reijciunt. Ibi tum horrenda cædes miſerorũ, abiectis armis fruſtrà mortẽ deprecantiũ, à Germanis & Hiſpanis edita eſt, ità vt barbarica quadã immanitate etiàm in ipſa D. Petri ſanctiſſima æde, adeoq; ad aras eius templi & monumẽta veneranda S. Apoſtolorum aliorumq; diuorũ, permultũ ſanguinis fuſum ſit, direptis tẽpli ornamentis, omnibusq; ſacratis vaſis. Ea Vrbis parte vaſtata, magnam (vt vocant) Romam, tranſcenſis inter Aureliam & Septimianã portam vetuſtate collapſis mœnibus, irrũpunt, in eaq; cũcta auaritię & crudelitatis exẽpla paſsìm edunt, arcem circunſident, & nè quà detur vllum Pontifici effugiũ, perductis foſſis circunuallant. Nulla apud ferocẽ & partìm Luterana peſte infectũ militem, ſacri prophaniq; fuit diſtantia, omnibus in prędã vſurpatis: nemini ominò eius vrbis incolæ, ſiue is Italus, ſiue Germanus, ſiue etiàm Hiſpanus eſſet, parcitum eſt: plerique ſummis affecti cruciatibus, in tormẽtis expirârunt: nec paucos contigit bìs ab hoſtibus captos, & tortos atrociter, modò à Germanis, modò ab Hiſpanis, rebus omnibus exui, & vix vitam ſolã ære alieno redimere. Sæuitum eſt horrendũ in modum in ſacros calices, in vaſa & arculas ſanctiſſimas, quas abiecta ſacroſancta Euchariſtia inſanus miles rapiebat: in ſacras veſtes, quibus mira exercebant ludibria: in diuorum reliquias, deniquè in virgines Deo dicatas, quibus ad ſuam libidinem turpiſſimè abutebãtur. Atque hæc quidem

Sæuitia militum.

Obſidetur pontifex.

quidem

quidem omnia inſciente & inuito Cęſare acta fuiſſe, vel indè facilè perſpici poteſt, quòd nec approbauit, nec rata habere voluit, quę prophanus miles à pōtifice & Cardinalibus vi ac metu extorſerat: & ſimul atquè in Hiſpaniam captę vrbis nuncius allatus eſt, ilicò ceſſare iuſſit ludos & ſpectacula, quæ propter recèns natum ei filium Philippum edebantur, deditq́ue operam, vt pontifex in priſtinā libertatem reſtitueretur. In hac verò Vrbis vaſtatione id perquàm incommodè accidit, quòd Bibliothecam Vaticanam incōparabili optimorum codicum theſauro inſtructam, magna ex parte furor barbaricus fœdiſſimè populatus eſt, maximo ſtudioſorū omnium luctu & detrimento.

Fiūt oīa inuito Cæſare

Bibliotheca Vaticana vaſtatur.

Sub id tēpus Romę quidā fuit Italus ſacco indutus, iram Dei grauē, ni reſipiſcerēt, Romanis imminere p̄dicans. Cumq; magnis clamoribus eadē crebriùs palàm dictitaret, coniectus eſt in carcerē, donèc capta vrbe res ipſa declarauit, vera ipſum dixiſſe. Erat eius auſtera vita, & nomē Iohānis Baptiſtæ. Poſt ſeptimū deniq; carceris menſem pontifex Clemens euaſit. Ea Vrbis & pontificis calamitas magnā attulit voluptatem Lutero & eius factionis hominibus: ſed Dei benignitate factū eſt, vt ea voluptas eis non contigerit diuturna, Pontifice nō diù pòſt cum Carolo Cęſare amiciſſimè coniuncto.

Clemens 7. liberatur.

Hoc ferè tempore viguit noua hęreſis Anabaptiſtarum, Lutero ſuis ſcriptis illi egregiam materiam ſuppeditante. Interìm nihilo minùs & Luterani & Zuingliani acriter eos perſequuntur, cùm tamen ęquè illi iactitent verbum Dei & puram doctrinam, atquè Luterani & Zuingliani, immò etiàm pleriq; longè maiorem prę ſe ferāt vitę probitatem, quàm vel Luterus vel Zuinglius cum toto grege ſuo. Quàm verò ridiculum eſt, Luterum eo nomine vel maximè ſe venditare populo, quòd ſyncerum ſe di

Anabaptiſtarum hæreſis.

cit

cit adferre Euágelion & verbum Dei,& nihilo minùs damnare Anabaptiſtas, æquè Euangelium crepantes? Verùm Catholica Chriſti Eccleſia nihil horum vana iactatione permota, omnes ex æquo damnat & reijcit, Luteranos, Zuinglianos, Anabaptiſtas, vtpotè qui non Euangelium adferant, ſed ſuas prauas & priuatas opiniones,& detortas ſcripturæ interpretationes, à Catholico totius orbis Chriſtiani ſenſu & conſenſu prorsùs alienas. Habent autem Anabaptiſtæ multa pernicioſa dogmata, negát baptiſmum paruulorum,& iam adultos rebaptizát, volunt omnia eſſe communia, etiàm vxores, perindè vt Plato olìm in ſua Repub.& Nicolaitæ. Ex his ſunt qui dicant, Spiritus meus concupiſcit carnem tuam: Veni itaque,& faciamus mirabilia. Anabaptiſtæ ęquè àc Luterani & Sacramentarij, in multiplices, easq́ue pugnantes, ſectas diſſecti ſunt: vt nemini dubium ſit, quo ſpiritu regantur. Eſt genus hominum propè arreptitium, & in ſuo errore mirabiliter obſtinatũ, ità vt plerunquè hilariter ad mortem accedant: quæ res infirmis magno ſæpè offendiculo & periculoſæ tentationi eſt, neſcientibus hanc non eſſe ſobriæ mentis conſtantiam, ſed inſani pectoris ſatanicam pertinaciam. De Donatianis hęreticis ſcribit Auguſtinus multa horrenda Epiſtola 50. quàm illi, prodigioſa quadam mortis cupiditate inſani, ſeipſos etiàm ethnicis atque alijs necandos obiecerint. Per abrupta verò, inquit ibidèm, præcipitia, per aquas & flammas occídere ſeipſos, quotidianus illis ludus fuit. moxq́ue addit: Hęc enim eos tria mortis genera diabolus docuit, vt mori volentes, quandò non inueniebant quẽ terrerent, vt eius gladio ferirentur, per ſaxa ſe mitterent, aut ignibus gurgitibusq́ue donarent.

Dogmata Anabaptiſtarum.

Hoc vnum notatu dignum eſt, Luterum ipſum, licèt eſſet profeſſione monachus & Theologus, & ſe-

sectarios om̃es, è Lutero ceu quodam equo Troiano cõfertìm enatos atq; profectos, hoc vel maximè dedisse & dare operam, vt habeát lepidam aliquam suis in cõplexibus puellam, vt pręcipuus Euangelij eorũ scopus is haud obscurè possit animaduerti, vt quàm maximè se totos Veneri deuoueant, tanquàm desperata om̃i salute, nihil in futurũ nisì certissima gehennæ supplicia expectẽt, rectéq; in illos dictum videri possit illud Apostoli, Quorum deus venter est, & gloria in confusione ipsorum. Certè Luterus ipse quodam loco etiàm matrimonio iunctis ausus est pmittere, vt si nolit vxor, liceat accersire ancillam. Ità em̃ ait: Si non vult vxor, veniat ancilla. Proh pudor, eò amentiæ recidisse homines, vt non videant in cuius Sardanapali disciplinã se tradiderint. Interìm Luterus & hęreticorum dogmatistarũ tota cohors, mirè debacchantur in vitia Cleri, & nihil ferè concionãtur aliud ad populum, nisì quorundam impuram vitam, eaque commemoranda & vehementer exaggeranda, plaustris interìm conuiciorum inuehuntur in pontificem & Catholicos omnes, cùm sint ipsi ter execrandi hęretici, & om̃i flagitiorum genere cooperti, & propterea indigni, qui alios repręhendant. *Philip.3.* *Sermone de coniugio.* *Heretici acres in vitia Cleri.*

Hac tempestate alijs atq; alijs emergẽtibus in religione dissidijs, hęresibus & sectis, non solùm Catholici, sed etiàm pleriq; Luterani principes & scriptores ijs opprimẽdis operã nauârunt. Ipse dux Saxonię Elector, qui Luterũ tuebat, in Sacramẽtarios siue Zuinglianos & Anabaptistas seuerè constitutis supplicijs animaduertit. Luterus quoquè benè longum scripsit librum in Zuingliũ & Oecolãpadium, qui ex ipsius schola prodièrant. In eo libro gloriat se suosq; humanis abiectis pręceptis, in libertatẽ se asseruisse ingẽti ac difficili labore. Porrò Zuinglianą hęresi nullam se legisse fœdiorẽ, quę in ipso initio *Luterani Zuinglianos puniũt.* *Luter in Zuing. & Oecolamp.*

tio in tot sectas diuisa sit. Ait Germanos cupidè noua quęq; complecti, cisq; ceu fatuos adhęrere: Diabolum nihil tam posse ineptũ proferre, quin discipulos inueniat: Germanos esse spurcas sues vel porcos: Ciuiles magistrat⁹ ait debere Suermeros, id est, Zuinglianos tanquàm blasphemos punire: Ipsos Zuinglianos vocat porcos & asinos. multaq; alia in eo libro habet, quibus non magis Zuinglianos, q̃ seipsum damnat. Ipse enim turbarum omnium author fuit in Germania suis pestilẽtissimis & pugnatissimis scriptis. Verùm dolebat ei, quòd multos vidit, se contempto, ad nouũ Sacramentariorum dogma transire. Porrò Zuinglius & Oecolampadius scriptis contrarijs ei responderunt.

Vult Zuinglianos puniendos.

Hoc anno vel circiter, 300. Anabaptistæ in Heluetijs in editum quẽdam conscenderunt montem, tanquàm illinc cum anima & corpore in cælum assumendi. Hos intantùm dementârat malus dęmon, vt citra vllum pudorem instàr pecudum cõmiscerentur, ne virginibus quidem à fœdo cõgressu sibi temperantibus. Scripserat enim Luterus, magis necessarium esse congressum viris ac fœminis, quàm cibum & potum.

Anabaptistarũ 300. insania.

In Sueuia quidam ausus est docere, finem iam adesse Christianæ legis, atque aliam subrogatum iri. Multaq; alia per id tempus valdè absurda & impia spargebantur in vulgus, quibus omnibus ansam dedit pręclarum Luteri Euangelion, quo passìm omnes ad carnis libertatem vocabantur, & suo exẽplo Luterus prouocabat plurimos, vt & ipsi aliq̃d auderent.

Sub idem tempus Rotenburgi ad Neccarum fluuium Anabaptistæ quidam vtriusque sexûs vltimo sunt affecti supplicio: flammis exusti viri nouẽ, fœminæ decem in aquas demersæ. Horum dux & doctor Michaël Sellarius apostata monachus, pro meritis

Anabaptistę necãtur.

ritis horrendas luit pœnas, primùm excisa illi lingua impia, deindè ignitis laceratus forcipibus, & ad extremum corpore eius igni abolito. Nanq; homo nefarius multa valdè absurda & impia in populum sparserat dogmata. Alijs quoquè multis Germaniæ locis seueriter in Anabaptistas animaduersum est etiàm à sectarijs. Præter alios scripsit in Anabaptistas etiàm Melanchthon, & cùm ille contra Catholicos disputans non nisì meras exigeret scripturas, tamen Anabaptistas de baptismo paruulorum nulla re alia efficaciùs, quàm Ecclesiastica Traditione, contemptor ipse traditionum, cõfutare potuit. Est autem certè Anabaptistarũ factio multùm execrabilis, & plerique ex eo hominum genere, vt paulò antè dixi, nõ multùm differunt ab arreptitijs & fanaticis. Quidam Sangalli, quod est Heluetiorum oppidum, inspectante vtroque parente, fratri suo germano caput præcidit, dicens id sibi diuinitùs imperatum. Verùm sententia magistratûs eandem pœnam ipsequoquè luit. Sunt multi in eis vita & moribus sic satìs compositis, quę res permultis imponit, sed habent absurdos doctrinæ errores. Tam est versutus diabolus, vt etiàm libenter sinat sibi addictos quandam extrinsecùs præ se ferre vitæ probitatem, modò fidem in illis corruperit. Scit enim, sinè fide impossibile esse placere Deo. Erat id temporis quidam Pręmonstratẽsis apostata, qui palàm negabat esse infernum, Christum cùm dixisset, Eli, Eli, lamma sabacthani, desperâsse, & ideò damnatũ esse affirmabat. Porrò alij quidam non verebantur dicere, Christum non Deum fuisse, sed prophetam, inter Christianos quoquè nullum esse magistratũ, & multa alia impia & nefanda. Ità certatìm ab inferis erumpebant dæmones, & per apta perditionis organa, Luterum & id genus apostatas monachos & sacerdotes, sub verbi Dei splẽdido titulo ter execrandas

Michaëlis Sellarij supplicium.

Melãchthon cõtra Anabaptistas.

Immane facinus.

Hebr. 11.

Matt. 27.

crandas vomebant blasphemias, quibus in dies innumeri perdebantur.

Disputatio Bernens.

Hoc ipso anno decreta fuit apud Bernates Heluetios disputatio Catholicorum cum Zuinglianis, id agentibus Zuinglio & aliquot apostatis monachis. Sed hæc disputatio plurimùm offensionis habuit: itaq; nullus Catholicus doctor pter vnum Conradum Trigariũ prouincialẽ Augustinianũ eò pfectus est. Senatus em̃ Berneñ leges ei disputatiõi prescripserat, catholicis iniquas, sectarijs plausibiles, quin & Imperator ipse interdixit p suos, nè Bernatenses eam pmitterent apud se disputationẽ fieri. quatuor itẽ Episcopi, ad quorũ diœcesin pertinẽt Heluetij, multùm dehortati sunt ab ea disputatiõe: copiosissimè aũt Cantones octo Heluetiorũ Catholici eam literis impedire conati sunt, qui inter cętera scripsêre Bernatibus, memores essent disputatiõis Badensis intra bienniũ habitę, quã ipsi approbâssent, & iuramento ac literis sigillo munitis cõfirmâssent. Sed Bernates in sua sententia permanserunt: eumq; hęc disputatio finẽ habuit, ꝙ mox apud illos & aliquot vicinos, Missæ, aræ & statuæ abolitæ fuêre, & multa alia insolenter & barbarè instituta, quę tamẽ illi malè persuasi putant esse prorsùs Euãgelica, dolentq; se hactenùs in tenebris versatos: nec vident se interìm damnare omnes Maiores suos, qui certè non tam stupidi fuêre, vt nescirent se veram amplexos religionem, quam isti reijciunt. Finem autem hæc disputatio habuit 26. Ianuarij, anno 1528. Est memorabilis apud Tertullianum libro de præscriptionibus aduersùs hæreticos sententia, quam hic apponere non grauabor. Non proficit, inquit, congressio scripturarum cum hæreticis, nisì planè aut stomachi ineat quis euersionẽ, aut cerebri. Quid pmouebis exercitatissime scripturarũ, cùm si qd defenderis, negẽt: ex diuerso si qd negaueris, defẽdãt?

Et

Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequêris, nisi bilem de blasphematione. Ille verò si q̃s est, cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eum dubitanté confirmes, ad veritaté an magìs ad hæreses deuerget? certè de pari altercatione incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet. Hæc ille.

ANno 1528. Luter⁹ cùm malè audiret ob sectas varias passìm emergentes, tanq̃ ab eo ceu fonte manarét, scripsit Germanicè in Anabaptistas. Inter alia in ipso libello rep̃hendit principes eo nomine, q̃ supplicium sumerẽt de Anabaptistis, quasi verò etiã iam olìm supplicia constituta non fuerint in rebaptizantes. Immò & Luterus ipse paulò antè scripserat, Zuinglianos à ciuili magistratu puniri oportere: Si Zuinglianos, cur nõ etiàm Anabaptistas? Sed & ipse dux Saxonię in Anabaptistas seuerè animaduerterat. In hoc quoquè libello fatetur, in Papatu multa esse bona, immo oñia Christiana bona, atq; indè ad ipsos profluxisse. Ait in Papatu esse veram scripturã sacram, verum baptismum, verum sacramentũ altaris, veras claues ad peccata remittẽda, verũ verbi ministerium, verũ Catechismum &c. Et tamen solebat iactare, apud Papistas Euãgelium sub scamno delituisse, se illud indè p̃duxisse in lucem. Tanta erat illius hominis dictorũ factorumq; inconstantia & varietas. Verùm cùm Dux Saxoniæ perciperet multa contra religionem effreni licẽtia etiàm in suis ditionibus geri, Visitationẽ instituit. Ea postmodùm tã imperiosè & sumptuosè acta est, vt nullę retrò Episcoporũ synodi vel Archidiaconorum cõmunitates tam onerosę fuisse viderẽtur. Eam visitationem Melanchthon scripsit Latinè, nõ planè Lutericè in nonnullis, quia plùs ibì pœnitentiæ & doctrinæ legis & timoris DEI tribuere visus

Luterus laudat Papatũ.

Visitatio Saxonica sumptuosissima.

est, quàm Luteri Euangelion patiebatur: Atq; adeò libertatē arbitrj, quam in Locis communibus cum Lutero pernegauerat, asseruit. His verò & id genus, licèt cum ipsorum superiori doctrina pugnarent, etiàm Luterus subscripsit in editione Germanica eius ipsius Visitationis. Ità illi præclari Theologi de summis rebus & affirmare & negare non dubitabant, prout ipsis fortè in buccam venisset. Quod quidem turpissimum fuit in viris Germanis, nisì quod Germani iam suæ cōstantię oblíti, à Maioribus suis non absque ingenti dedecore degenerabant.

Carolus Geldriæ Dux.

Hoc anno Dux Geldriæ Carolus multis suis oppidis amissis, tandem vt se Carolo Cęsari déderet, adactus est, interìm nihilo minùs Tila munitissimo ad Vaalim oppido fortiter defēso. Fuit ille princeps in amicitia & fœdere Gallorum regis, & quia ditionibus Cæsaris vicinus erat, multa eis sæpè damna intulit, quemadmodùm anno superiori derepentè signis mutatis inuasit in Hagam Comitis, Hollandiæ insignem & opulentum vicum, vastatisq; omnibus, opimam egit prędam. Alioquì certè in fide Catholica fuit longè constantissimus, & alijs quibusdam principe dignis animi dotibus egregiè ornatus. Hæreticos omnes grauiter persecutus est.

Traiectēses fiunt Burgundici.

Eodem anno Traiectensis episcopus omnem ditionem suam transtulit in ius Ducis Brabantiæ & Comitis Hollandiæ, qui tum fuit Carolus Imperator, accedente eò nō solùm regionis totius, verùm etiàm Romani pontificis consensu. Multis enim modis eam diœcesim vexabat Geldriæ dux, & iam Traiecti ciues in Episcopum concitârat: nec his malis aliud inueniebatur remedium, quàm vt Burgundię ducibus sese permitterēt, quorū potentia tum Geldrus ipse, tum subditi Traiectenses frenari possent. Est verò opulenta ea regio, sed populus pronus in seditiones & tumultus fuit, priusquàm Burgundis sese

ſeſe dedidiſſent. Iam verò in multa pace degũt, nec illis iugum graue impoſitum eſt, vti nec Geldrienſibus, poſtquàm ij Carolo imperatori ſeſe ſubmiſerunt. Porrò Iuriſdictio ſpiritalis vel Eccleſiaſtica manſit Traiectẽli Epiſcopo, & prȩtereà annui quidam reditus non contemnendi.

Hoc anno fames ingẽs preſſit Italiam, prȩſertim Inſubres & Venetos, ità vt multi ea peſte interierĩt. Tiguri quoquè viſi tres ſoles, famem prȩnunciare exiſtimati ſunt, quæ paulò pòſt tãnta illic extitit, vt etiàm ex Hungaria boues eò adduci oportuerit. *Fames in Italia.*

Accidit eo anno quiddam planè tragicũ Baſileȩ. Ciuis quidã honeſtus & diues Chriſtophorus Bõgartnerus vxorem ſuam de adulterio ſuſpectã habuit. Eam ſuſpicionem auxit, ꝙ in famuli ſui ſuſpecti induſio ligulas ſericas inuenit, quas ſuas eſſe nouerat. Extorquet vi ab vxore, vt fateatur ſe cum famulo rem habuiſſe: id ſi faciat, promittit impunitatem: ſin neget, prȩſentem minatur mortem. Illa fatetur quod nõ fecerat, ſed mox fugit ad ſororẽ in pagum. At tamen amicorum interceſſione mulier cõciliata marito, redijt ad ædes illius. Ea nocte fertur ad commune admiſſa cubile. Atquì verò altera die, q̃ erat Dominica, ablegata famula & liberis ex priore coniuge ſuſceptis, primùm grauidam vxorẽ confodit, inde filiam vix quadrimam. Mox Epiſtolam ſcripſit ad ſenatũ, & ter inuocato nomine Ieſu, è ſumma ædium ſuarum parte ſe prȩcipitem dedit, fractis ceruicibus. Epiſtola illa continebat, quid & quo animo feciſſet. Porrò de eo, licèt mortuo, graue eſt ſumptum ſupplicium, & corpus eius fractis oſſibus ſublimi rotȩ impoſitum. Poterat hoc exemplũ deterrere ab adulterio, quod iam inter euangelicos, vt quidam vir magni nominis ſcribit, cœperat eſſe iocus, ſicut & multa alia infanda facinora. *Hortẽdum facinus.*

Eodem anno quidam ex iuratis Chriſtianiſſimi

Georgij Paccij fraus. Principis Georgij Saxoniæ Ducis consiliarijs, Georgius Paccius vir nobilis, facin⁹ audax & temerarium designauit. Erat is Luteri studiosus, sed occulte. nam alioquì princeps ille hominē in sua aula nō tulisset. Agebat tum apud principem optimum vices Cancellarij. Ea occasione secretum Principis sigillum nactus, formulā effinxit fœderis cuiusdam icti à certis Catholicis Principibus contra Electorem Saxoniæ & Hassiæ Lantgrauium, vt eos in Catholicos principes ad arma cōcitaret, vtì etiàm factum est. *Formula efficti fœderis* Formulę illi cōmentitię appressit sigillū Georgij ducis. Porrò legendam obtulit Lantgrauio, qui viso sigillo, putauit rem prorsùs verā esse, cōmunicatoq; cum Saxone consilio, grandē vterq; cōscripsit exercitū, cęteris interìm principib⁹ mirātibus, quid ea militū cōscriptio sibi vellet. Interìm Lantgrauius per literas hortatur Georgiū principem, vt illi fœderi nunciū remittat. Princeps Georgius lectis literis & visa formula, cuius exemplum ad eum Lātgrauius miserat, obstupuit: moxq; datis ad Lātgrauiū literis, generosè & luculēter illi sese purgat, inter alia grauiter postulans sibi ostendi virum, qui eam rem ad ipsum detulisset, deploratum, infamem & periurū nebulonem eum appellans. Excusârunt sese etiàm alij Principes, qui hoc fœdere compræhensi ferebantur: sed tamen belli cladē à se auertere non potuerūt tres viciniores Episcopi, *Episcopi numerant 100000. aureorum.* Moguntinus, Herbipolensis & Bambergēsis, nisi numeratis centum millibus aureorum. Imparatis enim magnus imminebat exercitus, cui ditiones suas populandas & diuexandas obijcere noluerunt. Porrò Lantgrauius nè hanc fabulam ipse confinxisse videretur, indicauit authorem, certumq; prestituit diē, ad quē adessent Regis Ferdinandi, Electoris Brandeburgensis, & Ducis Georgij oratores, hoīem accusaturi, si qd haberent aduersùs eum. Venerunt legati

gati Principũ,& multorum criminũ atq; etiàm falsi reũ cum peregerũt. Cùm em̃ sua decoxisset, multis vijs homine ingenuo planè indignis, pecuniam vndecunq; cõflare solit⁹ erat, atq; hoc nomine diuersas effinxerat epistolas, quas Georgij principis annulo obsignârat. Lantgrauius nomine fœderis ad ipsum falsò delati quatuor millia aureorũ illi dono dedit, vt ijs æs alienum dissolueret, quanq̃ id maius esset, q̃ quibus vel tot millia sufficerẽt. Tãdèm cùm non posset obiecta ipsi à Principum legatis crimina diluere, turpissima illi ignominię nota inusta est. Et vitã quidẽ clementia Lantgrauij Principis retinuit, sed nusquàm ferè tutò cõsistere valens, instàr Cain vixit vagus & profugus in terra, latitans in vrbibus maritimis. Adextremùm, cùm plerunquè maleficia meritas non euadant pœnas, Antuerpiæ cõpręhensus est anno 1536. & sequentis anni mẽse Februario post longos carceris squalores & grauissima quæstionũ tormẽta, capite plexus, & in quatuor partes dissectus est. Indè pax reddita Germaniæ, nequaq̃ diuturna fuisset, Sueuici fœderis socijs Lantgrauiũ incusantibus, quòd cõfœderatis ipsorum iniuriam fecisset, nisì ea res Vormatiæ opera Palatini Principis compositione transacta esset.

Pactius Antuerpiæ dat pœnas.

Per idem ferè tempus Galliæ rex Neapolim ingenti exercitu ità obsedit, vt iam propemodùm ea vrbe potiturus videretur, licèt Germani & Hispani milites, qui in pręsidio erant, incredibili alacritate Gallos, vt se dẽderent, identidèm nõ iniquis cõditionibus hortantes, cõtemnerent. Eccè autem mense Iulio sęuissima lues totum corripit exercitũ, ipso Lotrechio primario duce, & multis alijs egregijs viris extinctis, ità vt ex sexaginta millibus hominum, vt quidam literis annotârunt, ęgrè quadringẽti ad sua rediẽrint incolumes. Ità prępotens Deus pro Carolo Cęsare mirabiliter pugnare videbatur, sicut

Galliæ rex obsidet Neapolim.

Pestis vastat exercitum.

& sæpè aliàs,cùm potētissimòrum hostium validissimis copijs non vno loco premeretur.

In hac Neapolis obsidione mortuus etiàm est Vaudemontius,Antonij Lotharingiæ Ducis frater germanus,q regi militabat spe obtinendi regni Neapolitani. Erat enim ex Andegauensium regum familia,qui sibi in eo regno ius vendicant. Pater eius Renatus Lotharingię Princeps Carolũ Burgundiæ Ducē, cōmisso prelio ad Nansim, interfecerat. Cadauer Vaudemontij in D. Clarę cœnobio honestissimo templi loco humatum est Neapoli. Id eñ templum Andegauenses reges Vaudemontij progenitores,pia liberalique magnificentia condiderant.

Andegauēs. regum familia.

Andreas Auria deficit à rege Francia.

Hoc ferè tempore à rege Gallorum Francisco discessit Andreas Auria, vir summæ authoritatis, Caroli Cęsaris amicitiā cōplexus, magno quidem Cęsaris commodo,sed non minori Regis Francisci detrimento. Habebat Auria captiuos apud se duos pcipuos Cęsaris duces, Alphonsum Vastiũ & Ascanium Columnam, quos nauali prelio ceperat Philippus Auria. Hos rex Frācisćus ad se mitti voluit, sed Andreas Auria recusauit. Tulit hoc ægerrimè Rex,& contumeliosè Auriam proscidit. Is igitur dimisso à se Vastio & Columna ad Antonium Læuam, facilè obtinuit, vt in Cæsaris amicitiā reciperetur. Itaq; breui tempore Genuam Gallis eripuit, eamque pristinæ libertati restituit. Atque hoc potissimùm nomine fertur à rege se abalienâsse,quòd doleret ei patrię(ea fuit Genua)erepta libertas. Videbat enim Gallos quędam moliri in eius vrbis nō leue detrimentum. Tum quoquè non obscurè sentiebat Gallos secum hostiliter agere,Barbessio Gallicarum triremium præfecto ipsi insidias tendente. Ità ergò remisso ad regem torque cōchyliato, qua cæremonia à militari sacramento se absoluit,& auratis lilijs,quæ erant Galliæ regis insignia,in extrema

Genua Gallis eripitur.

ma puppe pfractis atq; decussis, Cæsaris gratiam & militiá tâquàm vberioré certioremq; amplex⁹ est. Clemens Pontifex, & eius hortatu rex Franciscus multùm in eam curam incubuêre, vt eius animum delinirent, hominemq; possessione maris potétem in officio & amicitia retinerent. sed id frustrà fuit. Oblatus est deindè ipsi Auriæ à ciuibus oíbus Genuæ principatus, sed ille cum insigni continentiæ exēplo recusauit. Multa is vir pclara edidit facinora, psertim in mari aduersùs Turcicos & Barbaros piratas, quos mirabiliter persequut⁹ est. Decreta est illi apud Genuenses restitutę libertatis ergô statua Colosseæ magnitudinis è Lunensi marmore, cuius basi hæc inscripta erant: Andreæ Aurię ciui opt. feliciq; vindici atque authori publicę libertatis, Senatus populusque Genuensis posuit. *Auria recusat Genuæ principatū.*

Per hoc ferè tempus aliquot superioris Germanię locis, pręsertim in Heluetijs & Argentinæ, multùm increuit dogma Sacramétarium & secta Zuingliana: & Missa, qua nihil est sancti⁹, ceu idololatria abrogata est, imagines è templis deturbatę & flammis exustæ, Basileę quidem ipso die Cinerum, quo solent Christiani se ad meliorem frugem recipere. Non tamen simul vno anno, sed per temporum interualla hęc sensìm irrepsêre diuersis in locis, ità vt res omninò ad Mahometicam, vel potiùs Antichristianam vastitatem spectare videretur, cùm isti Sacramentarij interìm Romanum pontificem nó alio quàm Antichristi loco haberent: porrò apostatas monachos, publicè incestis nuptijs infames, haud secùs atquè Christi apostolos susciperent ac venerarentur. Erat ea irati numinis horréda vindicta & seuera animaduersio in hominum peccata. Contra hos sacramentarios rursùs nouum Luterus scriptum edidit, benè prolixum, de cœna Christi confessionem suam. Ibì rursùs affirmat quædam quæ *Zuinglianismus increscit.* *Cōfessio Luteri contra Zuinglianos*

anteà negârat, negat quæ affirmauerat. Negat enim in cœna Domini manere vinum, quod in captiuitate Babylonica asserit. Non possunt hic omnia particulatìm cōmemorari, nè nimìs prolixi simus. Missam sanè hic quoquè vel maximè se abominari dicit, licèt nō esset nescius, toto terrarū orbe ōmibus retro seculis apud Christianos Missam celebratam esse. Extat Grecè & Latinè D. Iacobi Apostoli fratris Domini, itemque Basilij & Chrysostomi Missa, vt nihil de Latina Ecclesia dicamus.

Luterus Proteus.

Scripsit eodem anno Luterus alium librum contra concomitātiam, planè scurrilem atq; dicacem, ex quo quidam catholicus Doctor collegit 134 calumnias. Sed quantumcunquè ille absurdus esset & petulans in scriptis suis, tamen mirè placuit cæcis mortalibus.

134. Calumniæ Luteri

Cùm autem eius de Cœna Domini confessio in manus Zuinglij & Oecolampadij venisset, prolixè illi responderunt. Absit enim, vt vel tantillum discipuli magistro concedant, quando non id agitur, vt veritas vincat, quę tamen neque à Lutero, neque à Zuinglianis stetit, sed vt miseri homunciones alij prę alijs vicisse videantur. Neq; Bucerus hic se mutum prębuit, sed edito Sebaldi & Arbogasti dialogo, Lutero non planè edentulum se ostendit. Fuit certè & est hęc res inprimìs ridicula & scurrilis, quod illi sublimes gigantes, qui se iactabant in Germaniam, qua tot seculis caruisset, lucem Euangelij inuexisse, tàm inter se pertinaciter & odiosè digladiabantur. Facessat hic omnis friuola excusatio. Non est dissensionis Deus, inquit Apostolus, sed pacis. Quomodò possunt me isti docere quid verum sit, cùm se ipsi vicissìm in rebus grauissimis mēdacij insimulent? Et hęc quidem non paucos permouerūt, vt in hac mutua Luteranorum & Zuinglianorū dissensione rem accuratiùs expenderēt, aduerterentq;

Zuingliani contra Luterum.

1. Cor. 14.

Pugnantia dogmata Euangelico.

non

non posse eos veritatis esse præcones, qui pugnantia docerent, atq; eam ob rem ad Catholicã Christi Ecclesiam se reciperent, contemptis stultissimis fanaticorũ hominum (sic enim ipsi se inuicèm vocant) opinionibus, quæ idétidem in alias atq; alias formas transformantur, sicut necesse est euenire illis, quæ cum mendacio coniuncta sunt. Varium est enim & inconstans mendacium. *rum faciũt vt multi resipiscant.*

ANNO 1529. deimprouisò pestifer morbus (sudorem Anglicum vocabãt. eadem enim lues Britanniam vastauerat Hẽrici VII. Angliæ regis anno 1. qui fuit à nato Seruatore 1486.) totã Germaniam peruasit, multis hominum millibus intra 24. horas extinctis antè, quàm certum medici remediũ inuenissent. Permulti verò, vbi virus illud exudâssent, seruati sunt. Ità præpotẽs Deus nouis in dies emergentibus hæresum & scelerum portentis, noua adhibebat flagella. Simul autẽ & annonæ caritas, & tumultus bellici Germaniam per id tempus premebant. Turcarum enim Imperator Solimannus cum ingentibus copijs Viennam fortissimè obsedit, sicut paulò pòst dicetur. Luterus epistolam scripserat ad Vuenceslaum Lincum apostatam Augustinianum, concionatorem Nurenbergensem, qua Georgium Saxoniæ principem pijssimum, vehementer suspectum reddidit, de fœdere illo, quod Paccius quoq; ei falsò affinxerat. Eius epistolę exemplar tandèm venit ad manus eiusdem principis. Ille verò nouis editis literis multo etiàm fortiùs, quàm anteà, sese hac suspicione purgauit. Tanta iam erat Luteri potentia, vt etiàm Principibus confidenter insultaret, & quidem impunè. At nunc rursùs furore percitus, Germanicum confecit libellum de priuatis & furto surreptis literis, in eoque tam petulanter & scurriliter illum laudatissimum Principem exagitauit, vt rei indignitate eti- *Sudor Anglicus.*

àm non pauci Luterani permouerentur. Sed interìm tamen mansit apud cæcos mortales sua Lutero authoritas, & laudabatur peccator in desiderijs animæ suæ. Certè si quisquam Catholicus ità scriberet in principes Luteranos, quemadmodùm ille importunus homo scripsit in Impatoré quoq; & reges & principes, quas non turbas cierent dogmatistæ Euangelici? Atq; vtinã Principes rem hãc pauló attentiùs consideràssent.

Psal. 9.

Comitia Spiræ.

Hoc anno conuentus Imperij fuit Spiræ multis de causis, ꝙ & Turca auctus viribus, perdomita & sub iugum missa Hungaria, captaq; Buda, terribilior Germaniæ immineret, & sectæ vsqueadeò capesserent augmenta, vt iam non catholicis modò, sed ipsæ sibi inuicèm essent formidabiles. Nam in Heluetijs & primarijs aliquot Germaniæ vrbibus iam Zuingliana factio Luteranam anteibat, & Anabaptistę occultis machinatióibus tũ sectarijs istis, tum Catholicæ Ecclesiæ non parùm terrori erant. Porrò in hoc conuentu ità discessum est, vt Ferdinandus rex non minimo dolore ex amissa Hungaria affectus, & anxiè metuens reliquis ditióibus suis, nulla potuerit à Protestantibus auxilia impetrare, nisì eos sineret sua retinere dogmata. Itaq; publico decreto permissum est, vt in fidei & religióis negocio ità se gererent, vtì & Deo & Cæsari facti sui rationem possent reddere, nihil tamé deincèps innouarent vsque ad concilium, &c. Enimuerò illi in hoc ipso conuentu protestati sunt, se summi Magistratûs decretis quibusdam non posse subscribere: itaq; ad Cæsarem prouocârunt. Indè primùm ortum est Protestantium nomen. quod etiàm quędam liberæ Ciuitates amplexæ sunt.

Protestãtes vndè dicti.

Huius anni mense Februario Basileæ ciues tumultuantur, & duodecim Senatores loco mouent: quin & sacras imagines, vt suprà attigimus, in templis

Tumultus Basileæ.

plis omnibus demoliuntur, ceu idola quædam, ità ꝑsuasi à suis doctoribus, quasi eadē sit apud Christianos ratio imaginum, quæ fuit olìm apud Ethnicos idolorum. Missam quoquè prorsùs abolēt, nihil deincèps habituri commercij cum incruento illo Ecclesiæ sacrificio. Ipso die Cinērum statuas vel imagines ligneas distribuerunt in homines tenuioris fortunę, vt illis barbaro inprimìs exemplo ad focum abuterentur. Sed illi tanta contentione eas sibi singulatìm vēdicare conabantur, vt ad pugnas quoq; ventum sit. Ea re factum est, vt in nouem cōgestæ strues, ante summam ędem flammis omnes ꝑmitterentur. His rebus gestis, lætum illi diem egérunt, tam ęgregio patrato facinore. Alijs quoquè locis sęuitum est in imagines vel statuas, Missæque sacrosanctum sacrificium: & erat hoc p̄clarum Euágelij recèns orti studium, vt nihil intentatum relinqueretur à suì studiosis, quod amplissima Antichristo itinera præpararet. *Imagines cōburūtur.*

Anno superiori multùm tum Cęsar ipse per Episcopum Hildesheimensem, tum episcopus Argentoratē & pleriq; alij egerant apud Argentinenses, vt nihil in religione mutarent, aut certè expectarēt Concilij sententiam: at illi quoquè improborum hominum pestiferis persuasionibus circunuenti, ad res nouandas animum adiecerunt. Atq; ità alij post alios pasìm in Germania, nobilissima quōdàm ꝓuincia, in olìm damnatos nimiumq; crassos errores prolapsi, cęteris nationibus se affatìm irridēdos ꝓpinârunt. Certè ipse quoq; Turcarū Princeps Solimaunus Luteranos detestatus fertur, propterea ꝙ essent proni in seditiones concitandas. Interìm verò qui à Catholica Ecclesia deficiebant, valdè sibi gratulabantur, quòd tyrannicum Romani Pontificis iugum excussissent, & iam tandèm verā Euangelij lucèm inuenissent. Romanos enim Pontifices *Solimānus detestatur Luteranos.*

non

non alio quàm Tyrannorum loco habent, & doctrinam Catholicæ Ecclesiæ vocant Papisticam ac meras tenebras. Porrò interìm illos duces sequuntur, qui odiosissimè à se inuicèm in rebus grauissimis dissentiunt, & miseros plusquàm Cimmerijs tenebris inuoluunt, quod tum demùm ipsi nimiùm malè experientur, cùm erit migrandum è corpore.

Apud Heluetios tanta cótentione exarsit de religione controuersia, vt iam ad arma descenderet. Tigurini & Bernates suis fisi viribus, catholicis quibusdam cantonibus vel pagis iam vim inferre nitebantur, sed per sequestros res cópositа est ad tempus non diuturnum. Eius pacis conditiones catholicis parùm æquæ visæ sunt: discessum est tamen ad tempus ab armis.

Conuentus Euangelicorum Murpurgi.

Princeps Hassiæ Philippus dolens inter Luterũ & Zuinglium tam atrox extare dissidium, volens eos in concordiam redigere, Marpurgum vtriusq; factionis homines euocauit. Venerant illi quidem, & nè nihil egisse viderentur, certa quædam capita vel articulos, in quibus contra Catholicam Ecclesiam inter se conspiràrant, ediderunt. Porrò in primario Eucharistiæ articulo vetus dissensio mansit. ità illi re infecta discesserunt. Princeps Lantgrauius & quidam docti viri modis omnibus efficere conabantur, vt quanuìs in negocio cœnæ conuenire non possent, tamen alij alios fratrum loco haberét. Sed id Luterus facere noluit. Porrò verò sunt, qui scribant & putent in hoc vno articulo dissidere Zuinglianos à Luteranis: sed hoc falsissimum est, cùm etiàm in alijs non paucis inter se hostiliter dissentiant: immò verò paulatìm eò res redijt, vt nec Zuingliani cum Zuinglianis, nec Luterani cum Luteranis consentiant, sed alij alios palàm euulgatis libris odiosissimè & impotentissimè proscindant.

Editus hac tempestate est liber quidam de Actis Con-

Concilij Constantiensis erga Iohannem Hussum, incerto quidem authore, sed opera Iohannis Islebij, socij & amici Luteri. In pręfatiōe Islebius Hussum vocat probum Dei amicū, Concilium Constātiense synagogam Antichristi. Sed nos Hussum damnatum hæreticum multò rectiùs dicimus cum ea synodo, quàm cum Islebio virum bonum. Interìm tamen liber ille nihil facit admodùm pro Luteranis, ꝙ disertis verbis affirmet Hussum Constantiæ etiàm circa ipsum supplicij sui locum publicè negâsse articulos illos, quos Luterani vel maximè asserunt ac tuentur. *Liber de Actis Synodi Constantiensis.*

Sub hoc quoq; tempus cùm Turca in Germaniā aduētare diceretur, Luterus scriptum edidit, *De bello contra Turcas.* Sed eo ipso multò plùs deterret principes à bello Turcico, quàm ad id extimulet. Verisimile est, optâsse hominē odio Papæ deflagrātem, vt Turca occupata Germania, mox etiàm Italiam pulso Pontifice occuparet. Verùm id Deus adhuc pro sua bonitate auertit. In eodem scripto valdè acerbè & contumeliosè inuehitur in Pontificē, Episcopos, Imperatorē, Reges, Principes, pręcipuè verò curiam Romanam. Inter alia multa, Cæsar, inquit, nō est caput Christianæ reipub. neq; defensor Euāgelij aut fidei. Oportet sanè Ecclesiā & fidē alium habere defensorem, q̄ sint Imperator & reges. Hi nanq; ferè pessimi sunt hostes Christianismi & fidei, sicut Psalmus 2. ait, & Ecclesia omni ex parte cōqueritur. Sic ille bonus vir tractabat sanctiss. Imperatorē & summos magistratus. Nihil em̄ metuebat sibi, in tuto loco hęrens sub Saxoniæ principe. Eā verò maledicendi licentiam nō ex euāgelio, sed spiritu Antichristi hauserat quàm autē hoc quoq; ꝓdigiosæ fuit inconstātiæ, quòd hoc quidem libro dehortatur à bello Turcico, dicēs id esse cōtra doctrinam Christi, quæ dicit Christianos non debe- *Liber de bello Turcico.* *Inconstātia Luteri.*

re

re malo resistere, &c. cùm non longè antè in Visitatione Saxonica scripsisset, eiusmodi orationem seditiosam esse atq; intolerabilẽ, ex Pauloq; probâsset, Magistratus nostros gladio & bello Turcas arcere debere, nec Christum vetâsse vsquàm, immanitatem Tyrannidemque Turcicam repellere? O mi certè lachrymarum fonte plangendi sunt, qui tam varium & ipso quoquè Proteo mutabiliorem hominem, in grauissimo religionis negocio sequi nó dubitârunt. Hac de re dici multa possunt, sed nunquàm satis multa.

Turca obsidet Viennã. Huius anni mense Septembri cum infinitis copijs Turcarum tyrannus venit in Germaniam, & Austriæ primarium oppidum Viẽnam grauissima pressit obsidiõe. Id bellum eiusmodi habuit originem: Rex Ferdinandus Caroli Cæsaris frater, Iohannem Vaiuodam regno Hungarię exuẽrat. Is verò in eam redact9 calamitatẽ, in Sarmatiã ad Hieronymũ Laschũ virũ ab illustri nobilitate & eximia eruditiõe clarissimũ cõfugit. Laschus tãto lęt9 hospite, omnẽ illi humanitatẽ impẽdit, dissimulãte Sigismũdo rege, quòd Vaiuodæ germanã sororẽ in matrimonio habuisset. Intereà Lasch9, vt erat solerti & excellẽti ingenio, miraq; ad res gerẽdas dexteritate, Vaiuodę id tãdèm cõsilij dedit, vt Solimãno se cliẽtẽ fore profiterẽt, si ei9 beneficio in regnũ esset restitut9. Id verò cõsiliũ licèt inprimìs speciosũ viderẽt, & Vaiuodæ reb9 accõmodũ, si hui9 vitę prosperitatẽ spectes: erat tamẽ Christianæ Reip. admodùm pnicio-sum, vt rei euentus posteà luculẽter edocuit. Cęterùm Laschus hortatu Vaiuodę legationem suscepit

Lasch9 adit Solimannũ. ad Turcarum Imperatorem Solimannum: atq; vbì venit Byzantium, oblatis muneribus facilè in purpuratorum gratiam & familiaritatem se insinuauit. Eorum verò opera id cõsecutus est apud Solimannum, vt is prolixè polliceretur, sibi eam rem curæ

fore

fore, breuique se in Hungariam aduolaturum. Misit deindè suum quoq; legatum Byzantium Ferdinandus rex, sed is demùm licèt à Solimanno humaniter esset receptus, & à purpuratis, quos Bassas vocant, patientissimè auditus, non nisi superbum & insolens tulit responsum, & pro inducijs atq; amicitia omnem belli cladem iussus est Ferdinando denunciare, & quamprimùm Byzantio excedere.

Per id tempus Ferdinandus Spiræ erat, hocque accepto nuncio, non immeritò perculsus est, quòd sciret Tyrannum à sentẽtia haud facilè discessurũ, & Carolus frater eius bellis Italicis distineret. Itaq; Solimannus copias om̃es ad signa vocari imperat, quibus coactis, Hadrianopoli profectus, Belgradũ quintisdecimis castris peruenit: indè rectà Budam petijt. Ei obuiàm ꝓcessit Vaiuoda, Hungarorũ ꝓcerum septus comitatu, q̃bus & Laschus aderat. acceptus est comiter à Solimanno, qui illi se recepit liberaliter concessurum, quæcunque eo bello vi & armis parâsset. Vbi Budam venit, propè vacuam inuenit, ciuibus metu in proximas vrbes dilapsis. Arx Germanico tenebatur præsidio, sed eam cuniculis euertere nitebatur: quæ res terruit Germanos, vt etiàm inuito arcis custode, cum hoste saluis rebus paciscerentur. Assensit Solimannus: verùm iam abeuntes cum sarcinis suis, contra fidem datam sæuus tyrannus Ianizaris ad vnum trucidandos obiecit, arcis autem custodem humaniter dimisit. Capta Buda, Viennam iter habuit, dimissis quibusdam è suis, qui prædas agerent ex Christianis, qui omnis generis hominum ingenti intercepta multitudine, ad Lincium vsque luctuosas fecère excursiões, passìm summa crudelitate flammis omnia vastantes. Erant iam Viennę equitum & peditum plùs minùs viginti millia, & cum ijs aliquot præclari duces, inter q̃s ꝓcipuam obtinebat authoritatem Philippus comes Pala-

Solimãnus venit Budã.

Barbara ferocitas.

Excursiones Turcarum.

Palatinus. Vbì ad vrbem ventum eſt, Turcæ ampliſſima ſuis caſtris occupauère loca, quæ vel ſolo adſpectu eſſent horrori. Et ſedulò illi cuniculis ſibi in vrbem aditum facere inſtituerunt. Porrò aliquot iam locis patefactis, audaciſſimè identidèm in vrbẽ irruentes, tanta vi Germanorum repulſi ſunt, vt in toto hoc bello è Turcis ad octoginta millia perijſſe ferantur, tandemq; cum dedecore & ignominia coactus ſit Solimannus obſidionem ſoluere, & in Thraciam re infecta abire. Nõ dubiũ eſt, quin omnipotens Deus ſingulari benignitate eam victoriam contulerit Germanis, quorum certè vires tãto hoſti longè alioquì impares erant. Sub Turcarum aduentum iuſſi erant vrbe excedere fœminæ, pueri, ſacerdotes, monachi, & omnis imbellis turba. At, quod ſummè dolẽdum eſt, ij magna ex parte in immanes barbaros inciderunt, qui infantes ſecuerunt medios, fœminas & ſenes, quos in ſeruitutem nolléт abducere, partìm palis infixerunt, verubus tráſfoderunt, gladijs diſciderunt. Feruntur in ea Turcicæ vaſtitatis procella ſupra 60000. Germanorum in ſeruitutem rapta. Porrò totus Viennenſiũ ager, ſucciſis vitibus & frugiferis arboribus, triſte intuẽtibus ſpectaculum prębebat. Solimannus vbì Budá redijt, Iohannem Vaiuodam regem conſtituit, amicumque & beneficiarium appellauit. Sed ſic recuperáſſe regnum, miſerum profectò eſt, & à Chriſtiana pietate alienum. Quanquàm (ô cæca mortaliũ pectora) quid non faciunt plerique homines, vt vel ad breue tempus poſſint eſſe beati in hac vita, ijdem ipſi omnis laboris impatientes, ſi quid agendum ſit pro æterna vita?

Turca turpiter abſcedit.

Crudelitas Turcarum.

Hoc anno Carolus Cęſar ex Hiſpanijs venit in Italiam. Sunt qui ſcribant illi iter molienti, Hiſpanos proceres lõgè plures & pecunias & milites obtuliſſe, ꝙ illum impensè charum haberent, quàm quis

Hiſpanorũ erga Carolum V. beneuolentia.

quis alius minis extorquere potuisset. Viri eñ mille quingēti spōte sua Maiestati eius liberaliter obtulerunt, singuli millenos ducatos aureos in annos quatuor, absq; vllo suo cōmodo vel lucro. Pleriq; Principes equitum & peditum copias non spernendas pollicebantur, quas integro anno suis ipsorum sumptibus alerent.

Antè verò, quàm Cæsar ex Hispanijs solueret, Franciscus Gallorum rex amisso copiosissimo apud Neapolim exercitu, amisso Andrea Auria viro incōparabili, animum ad pacis consilia adiecit. Filij eius adhuc obsides hęrebant in Hispania: eorum liberādorum summo tenebatur desiderio. Itaq; pax Cameraci confecta est, quò conuenerant præter cæteros Margarita Cæsaris amita, & Aloysia Frācisci regis mater. Conditiones initæ pacis huc adscribere nihil attinet. Rex quidem pro filijs numerauit Cæsari viciès centena millia aureorum. Hæc est fortasśis illa ingens præda, quam se Cęsar amissurũ cernebat, vt illi Sleidanus affingit, si Francisco regi in Hispanijs captiuo aliquid humani accidisset: atq; propter eam Cæsarem ait magìs ac magìs in dies animum ad pacem adiecisse. Quod Cæsar clementissimus pro innata ipsi humanitate erga regem Franciscũ, tunc ex animi dolore morbo correptũ, fecit, hoc Sleidanus videtur tribuere auaritiæ, scilicèt optimus & candidissimus historicus. Quid verò de eius historia princeps ille senserit, alibì dicetur. Vbì autem Cæsar in Italiam venit, magna oĩm gratulatione exceptus est, suoque aduentu ruenti Italiæ pacem attulit, pręterquàm Florentinis, qui immodicis animis pro libertate, vt aiebant, tuenda & Pontficis & Cærsaris in se arma concitârunt.

Pax inter Carolũ V. & Franciscum regẽ.

Annus hic Germanię fuit multas ob causas admodùm grauis & calamitosus. Irruebant sæuissimi Turcæ, grassabantur hæresum & nouorum do-

Annus Germaniæ calamitosus.

gmatum portēta, morbus Anglicus innumeros tollebat è medio, & insupèr tanta erat annonæ caritas, quantam nemo mortalium meminisset. In inferiori autem Germania Flandris, Hollandis, Selandis repentina Oceani insaniētis inundatio damna passìm dedit longè grauissima, aliquot locis planè submersis.

Conuentus Suabachi. Fuit hoc anno Suabachi conuentus eorum, qui se Euangelicos dicebant: sed cùm inter se conuenire non possent de cœna Domini, (sic enim vocabant sacrosanctum Eucharistiæ sacramētum) alius conuentus Smalcaldiæ indictus est. Ità hoc præclarum Euangelium in re præcipui momenti, neq; tūc neq; posteà vnquàm idem statuere potuit: eaq; discordia magìs ac magìs semper aucta est, quēadmodùm illis euenire necesse est, qui à veritatis cōstātissima luce ad incertas, varias & lubricas humani ingenij opiniones sese transferunt. Et tamē non desunt qui scribant, amicè eos discessisse Mapurgo, quò eos Lantgrauius euocauerat, cùm tamē (vt suprà diximus) Luterus Zuinglianos fratrū loco, licèt plurimùm hortante Lantgrauio, habere noluerit, hodieq; non cessent scriptis atrocissimis sese inuicèm lacerare, & Marpurgi à Zuinglio 300. argumenta Lutero fuisse obiecta, ipsi Zuingliani affirmârint.

Hoc etiàm anno Clemens Pontifex aduentanti è Genua Cęsari, & Placentiam contendenti, tres legatos obuiàm misit, qui à Pontificiæ ditionis fines intrante solitum iusiurandum acciperēt, nunq̄ *Iurat Cęsar* ipsum pontificis libertatem violaturum. Iurauit Cæsar verbis ritè conceptis, sed ità tamen, vt se de suo iure nihil discessurum testaretur: quod putant quidam ea ratione eum fecisse, quòd Placentiam & Parmam Mediolanēsi imperio antiquitùs attributas repeteret, quandoquidem Mediolanense domini-

minium Imperatori s mper beneficiarium fuisset.

Porrò Cæsar vbi Solimânum turpiter in fugam coniectum comperit, ingenti perfusus lætitia, cùm iam circiter duos menses Placentiæ Parmæq; exegisset, rectà Bononiam contendit, quò iam paulò ante Calendas Nouembres Clemens Pontifex peruenerat. Ibì quid tum gestû sit, ex Paulo Iouio scriptore Italico bona fide commemorabimus. Excipitur, inquit, Cæsar Bononiæ triumphali pompa, summis honoribus, incredibili om̃ium lętitia, ipse paludatus & militaribus armis, vna dempta galea, vndiq; protectus, albo insigni equo, regio sumptu phalerato, à Mutineñ porta in forum prouehitur. Præcesserant quaterna vexilla cùm leuis tum grauis armaturæ Belgarum equitum, sagulis, cristis, & colorum varietate ità inter se distinctis turmis, vt quorum ducum essent, ab ipso insignium & vestitûs argumento facilè noscerentur. Successit indè peditatus totiès victor, non tam opimis hostium spolijs exornatus, quàm armorum fulgore ac adspectûs feritate terribilis, ad trucem tympanorum sonitum & graues tibiarum modulos gradu superbè composito sub signis introductus. Quadratam vmbellam auro purpuraq; distinctam gymnasiarchę & celeberrimi bonarum artium professores in togis Sericis præferebant. Latus Cęsaris à decora Bononiensi iuuentute non custodię, sed honoris causa, cingebatur. Pretor Vrbanus & decuriones cum vexillifero, & è Quadragintauirali magistratu primoribusq; patritijs splendidissimè succedebât. Côstitit in medio foro Antonius Lęua æger pedibus, sed viuacib⁹ oculis pugnacissimi ducis habitû prę se ferens, ac vt magìs ob recentem bellicę constantiæ & rerû gestarû gloriã o̧ım oculis offerret, in sublimi sella gestatus, hinc veterana Germanorum legione, illinc Hispanorum cohortibus ità ꝑ-

Carolus V. venit Bononiam.

Pompa excepti Cæsaris.

Exercitus pedestres.

densa acie directis aut obuc[illegible],& tormẽtis in frõte collocatis, vt exercitus concursurus esse videretur. Erant iuxta Cæsarem illustres reguli,auro in lacinijs vel solido bracteato, vel acu pingẽte inducto, vel ad luxuriem conciso, itemq; exquisitis armorum & equorũ ornamentis maximè superbi. Secũdùm eos plata est Romana Aquila, aureo in vexillo picta, ac item candidum aliud vexillum purpurea cruce distinctum, sub quibus totius aulę familia ex flore gentium oĩm delecta, & nobilissimi Hispaniæ sacrati religione equites Cæsaris vestigia sequebantur. Prætorianus miles custodię corporis assuetus, diuersis sub signis Hispanus, Belga, Germanus in croceis sagis agmen extremum clausit, & quicquid in foro spatij reliquũ fuerat, occupauit. Erat erectus in Petroniani templi vestibulo peramplus ligneus suggestus, peristromatis & aulæis ad loci dignitatem vndiquè ꝓtectus, in quo Cardinales & episcopi cæterique minores sacerdotes purpurati suo quisque ordine consederant. In medio aũt palta in sede mitratus Pontifex Cæsarẽ expectabat. Ille itaq; nobilioribus tantũ regulis principumq; legatis sibi adscitis, equo descendit: subeuntem per gradus Cardinales duo deduxêre. Tũ verò vt prodijt, oĩm oculi in duos longè maximos terrarũ orbis dños sunt cóiecti. Explorabat enim quisq; valdè suspensus & tacitus, propter memoriam veteris dissensionis & recentis amicitiæ, an ora ipsa interiores sensus nunq̃ ex toto fallentia, subitis illis affectionum & nutantis animæ momẽtis obedirent. Erat vultus Cæsaris in gestu militari & graui, blanda quadam lenitate verecũdiaq; perfusus. Clementis verò facies ità subitò ad eius occursum exhilarata est, vt vel ob id maximè lætari crederes, ꝙ illũ multò humaniorẽ & augustiorem, q̃ putârat, esse cóspiceret. Varia siquidẽ ab Hispanijs &

Vexillum Aquilæ. Crucis.

Cæsaris vultus.

Clementis.

js & falsa quidē de Cæsare pleriq; malignè retulerant,& multi etiā vltrò trepidis animis,propter acceptas tot inusitatas clades,sibi illū fingebāt vti alterum Ariouistum,aut Rotomalcem, aliquo scilicet vultu Cimbrico & feritate Gothica metuendum,ac ipsius deniq; militib9 ferocia & spiritûs immanitate ꝑsimilem,qui deuictis & stratis tot hostium exercitibus,tot vrbibus direptis,euastatisq; ꝓuincijs diuina ac humana oīa dira confusiōe miscuissent. Sed iam fuerat exceptus Genuę,Placētiæ cognitus, Parmæ demùm, Rhegij, & Mutinę cum summa oīs generis hoīm gratulatione salutatus, vtpotè qui passìm humanitatis, abstinentię, pietatis atq; iustitię monumēta absq; vllo vel superbię, vel crudelitatis, vel libidinis vestigio reliquisset. Eñuero, quo nihil est in rege popularius & gratius,aditū cūctis atq; aures summa benignitate & singulari patiētia ꝓbuerat, dederatq́; obiter responsa spei ęquitatisq́; plenissima,q̄ ꝓpositis postulatorū capitibus singulatìm rectissimè responderēt. Illam verò militum licentiam diuturna impunitate confirmatam,ijs,qui vel ablata rapuerant, vel ante diē arroganter stipendia flagitârāt,supplicio protinùs affectis, ità represserat, vt illo quod teneret, longè maximo oīm imperio dignissimus haberetur. Sed nec eum,quanq̄ ętate & fortuna florētem,vllę vnq̄ vel licitę voluptates à perpetuis rerum maximarū consultationibus auocabant, ità vt in eo simul iuuentæ decor eximius ad Martiam laudem emineret, & consilia senili maturitate ꝓprijs,nō alienis, cogitationibus exquisita, elaborata directaq́; manerent. Nunq̄ enim ꝓclarum,nobile & firmū eius ingeniū vel irarū impetus ꝑturbârat, vel cęca vindictæ libido pupugerat,vel vlla humana mollities, quin recta sentiret,expugnârat.Erat eius vultus,vt hoc quoquè curiosi minimè desiderent, & argen-

Caroli V. affabilitas.

Eximia laus Caroli V.

Vultus Caroli V.

Oculi. teo & grato quodá pallore dilucidus, oculi cerulei, suaues, nulla acri seueritate formidabiles, & ij quidem ad ingenuum pudoré virilemq; modestiá instituti. *Nasus.* Nasus à medio cleméter assurgebat, quod magnitudinis animi signum in Persarum etiàm regibus ab antiquis fuit obseruatum. *Mentum.* Mentú erat ad exiguam venustioris iniuriá paulò pminentius, & qd grauitatis specié addebat, subcrispa & flauenti barba conuestitum. *Capillus.* Capillum verò fulgore pallentis auri more Romanorum Cęsarum circuntósum ostendebat. *Statura.* Porrò statura corporis, vt in ipso ętatis integrę flore prosperrima valetudine, non ab incerti succo, sed à valido neruorum nexu longè firmissima, peramplę item robustæq; *Manus* manus ad stringendum ferrum idoneę: *Crura.* crura autem venustissimè extantibus toris trunci proportione directa, quod tum maximè apparebat, cùm equo veheretur. Tanta enim ei inerat cum dignitate *Equitandi peritia.* equitandi peritia, vt nullus eo armato atq; equum incitante & in gyrum reflectéte vel pulchrior, vel viuidior, vel in ferendo armorú pondere patientior eques reperiri posse videretur. Cæterùm ad Pontificis pedes flexo genu prouolutus, ac mox dextra lęti arridétisq; Pontificis erectus ad osculum, Hispanica oratione, *Alloquitur Pontificem.* Véni, inquit, sanctissime Pater ad pedes tuos, quod summo voto semper expetiui, vt fessis Christianę Reipublicę rebus communi consilio succurramus. Oro DEVM Opt. Max. qui me huius voti compotem fecit, vt nostris consilijs adsit, atque hic aduentus meus Christianis omnibus sit salutaris. *Pontifex respondet.* Tum Pontifex, Certè hoc ipso congressu, inquit, sicut Deus immortalis & sancti cęlites certissimi sunt testes, mihi nihil vnquàm fuit antiquius, & iá superis gratias ago, quòd te videam prosperè atq; feliciter mari terraque perductum, resque eò deductas intuear, vt te authore de concordia omni-

um

um & solenni pace minimè desperemus. Obtulit subindè Cæsar auri signati circiter libras decem, deductusq; est summa comitate à Pontifice ad templi limen:atq; ità digressi, Cęsar ad aram maximá supplicaturus superis contendit, Pontifex verò in Prętorium,cum vniuerso sacerdotum ordine,continuò est reuersus. Nec multò pòst Cęsar & ipse Prętorium intrauit,cui paratę erant summę ędium partes,ità coniunctę Pontificijs, vt inter vtriusque cubilia solus interesset paries,aditum prębente portula, vt cùm vellent, ignaris omnibus,remotisque arbitris, interdiù noctuque de summis rerũ negocijs familiarissimè disputarent. Eo modo sępè arcana sensuum mutua & syncera animi liberalitate detegendo, ac odiorum origines ad fatalem vim & consiliariorum & ducum insaniam referendo, facilè Dijs benè iuuantibus viam inuenêre, qua pax egregiè componi, & tot malis & funestis incõmodis optatus finis imponi posse videretur. Deindè paucis interiectis de Veneti legati apud Pontificem & Cęsarem oratione,ipsiusque Pontificis pro Frãcisco Sforcia apud Cęsarem deprecatione,ità subiungit Iouius: Sed tanta erat altitudo iudicij Cæsaris, tanta moderatissimi eius animi religio, & tantum deniquè pacis & concordię studium,vt nihil regali fastigio dignius atque pręstantius existimaret, quàm omnia consilio ad verum decus, ad solidam pietatem,& animi magnitudinem reuocare,vt arma in Turcas, adeò inter nos impiè fœdeq; tractata,verterentur: quippe qui nõ adumbratam, sed veram & viuidam, non fortunę adminiculis q̃sitam, sed à fonte ipso proprię virtutis profluenté gloriam sectaretur. Itaque Solimanno Turcarum Imperatore iam à Viennę Noricę mœnibus cum strage ignominiaque depulso,atque eo Byzantium p̃cipiti fuga properante,cùm nihil iam hostile indè

Colloquia secreta Clementis & Caroli V

amplius esset timendum, pacare cuncta constituit. Euocatur extemplo Bononiam Franciscus Sforcia. Procumbit ad eius pedes, redditoq; diplomate, quo illum data fide vbiq; terrarum Cæsar saluum & tutum esse iubebat, salutem, imperium & spes deniq; omnes vni Cæsaris probitati fideiq; cõmittit: quoniam innocentia fretus, omnia se ex illius æquitate humanitateq; sperare prædicabat. Tum verò stupentibus cunctis videre licuit, quantò Cæsar esset omni sua fortuna maior & excelsior. Certârat pro Imperio Mediolanensi desertus à socijs, ab omnibus oppugnatus, in qua cõtentione omnes omniũ vires ingentibus partis victorijs præclarè contuderat, & cùm aliquandò nutante partium fortuna, in dubia spe victoriæ versaretur, honestas pacis cõditiones semper elato constantiq; iudicio repudiârat, nè quod virtute atque vna animi magnitudine erat facturus, veluti ignobili metu subactus & pͤsenti impulsus necessitate fecisse videretur. Habet enĩ hoc in se regius eius animus, velut excellẽti & perfecta virtute præditus, vt nunquàm vel acriter vrgente fortuna abiectè se demittat, vel ea penitùs arridẽte intemperãter extollat. Ergò vbiquè victor & triumphator supplicem in gratiam recipit, Mediolanensium ducem appellat, & tabulis Augustalibus ritè confectis, totum ei paternum regnum adiudicat, neque amplioris pecuniæ tributum imponit, quàm ab initio & ante dissensionem imponendum esse censuisset. Nec multò pòst Calendis Ianuarijs, solenni adiecta precatione, sacra peragũtur, ab incredibili hominum frequentia exoptatum afflictis Italiæ populis insperatæ pacis nomẽ excipitur. Præsentes Clemens Pontifex & Carolus Cæsar, orantis Romuli Amasęi viri eloquentissimi voce, Christiani nominis conseruatores, ac optimi maximi Italiæ parentes appellantur. Obortas præ gaudio

Francisco Sforciæ restituitur principatus Mediolanensis.

Eximium Caroli V. præconium.

dio lachrymas vix continent viri togati, optimi ciues, sanctissimi sacerdotes, legati regum omnium, Galliæ scilicet, Britanniæ, Lusitaniȩ, Scotiȩ, Pannoniæ, Sarmatiæ, Daciæ, Veneti Senatûs, ac item Allobrogis, Ferrariensis, Mantuani, Vrbinatisque regulorum, ac liberarum etiàm ciuitatum, Genuensium, Senensium & Lucensium, cunctiq; demùm proceres & principes, ipseque ante alios Franciscus Sforcia, honoris causa sessum inter postremos Cardinales receptus. Ea enim dies tranquillitati initium & ærumnis finem allatura videbatur. Intereà Cæsaris vxor Isabela puerum peperit, cui propter aui materni memoriam Ferdinandi nomē impositum est. *Nascitur Cæsaris filius Ferdinãdus.*

Hęc quidem Iouius, quæ vti & alia pleraq; libēter adscripsimus ob memoriā sempiternam optimi & potentissimi Cęsaris Caroli V. q de Ecclesia Catholica optimè meritus est, licèt ille ab ingratis nō eam semper retulerit gratiam, quam ęquum fuisset. Longa verò maiora ille proculdubiò prȩstitisset, p̄sertim erga immanes Turcas, Christiani nominis atrocissimos hostes, & pseudochristiáos hȩreticos, nisì eius studia & consilia cum summo Christianæ Reipub. detrimento alij repressissent.

Porrò verò cùm huncin modum per Italiam singulari quodam Numinis fauore cōposite res essent, licèt Florētini plùs ęquo etiamnùm insolescerent, in Germania indiès res in deterius abijt. Iam enim qui se Euāgelicos Protestantes vocabāt, rursùs aliū cōuentum indixerant Smalcaldiam, eoq; cùm ventum esset, tametsi omnes cuperēt vires suas icto fœdere coniungere, & se aduersùs Pontificiorum, id est, Catholicorum potentiam communire, nihil tamen confici potuit, quòd & Luterani nollent eos recipere, qui dogmata Luteri omnia complecti nō vellent, & Zuingliani vt id facerent, adduci nulla ratione possent. Putabāt enim pro sua parte potiùs *Conuentus Protestantium Smalcaldiæ.*

ſtare verbum DEI & puram Euangelij doctrinam, quàm pro Luteranis. Lantgrauius verò medium ſe inter vtroſque gerens, volebat eos redigere in concordiam, ſed eius conatus omnes irriti fuêre. Cùm enim iam vtraque pars ab Catholica Chriſti Eccleſia ſe ſeparâſſet, non poterat habere ſpiritum illum concordiæ & pacis, qui non eſt extra Eccleſiam Dei toto orbe diffuſam. Interìm Zuingliani nolebant à ſua diſcedere ſententia, nec minùs ipſi reijciebant Luteri iudicium & authoritatem, quæ erat maxima apud Luteranos, quàm Luterus Romani pontificis. Quid ergò mirum, ſi Luterus ab Eccleſia Romana ſub verbi DEI & Euangelij pretextu procaciter diſceſſit, quandò ab ipſo Lutero, quem iam pleriq; ceu deum ſuſpiciebant, ſub eodem prætextu intra pauciſſimos annos ipſius diſcipuli pertinaciſſimè deſciuerunt? Non enim minùs nititur verbo Dei, licèt perperàm intellecto, Zuinglius cum ſua cohorte, quàm Luterus cum ſuis. Et tamen neceſsè eſt vel Luterum errare, vel Zuinglium. Non ergò ſatìs eſt ſcripturas allegare, quibus plerique omnes hæretici ſua ſemper, quantunuìs abſurda, paradoxa firmare conati ſunt, ſed oportet legitimam ſcripturarum vim & intelligentiam adhibere, quæ non eſt apud hereticos, ſed in ſola Eccleſia Catholica, cuius & doctor & rector eſt Spiritusſanctus: id quod non ſinè cauſa idètidèm inculcamus. Sleidanus hoc anno mentionem facit libelli ab Eraſmo Roterodamo editi contra quoſdam, qui ſeſe falsò iactant Euangelicos. Mordet ea res Sleidanum, & vult ipſe quidem morſum intentare Eraſmo, ſed tamen continet ſe, non ſinè cauſa. Ait verò Eraſmum Baſilea relicta propter mutatam religionem, & vitande ſuſpicionis cauſa, Friburgum ſeſe recepiſſe, porrò in libello iam dicto totum ordinem, putà Euangelicorum, perſtrinxiſſe. Habet enim in eo libello Eraſmus

Luterus deſeritur à ſuis.

ſmus inter alia multa, vt refert Sleidanus, nullum ſe nouiſſe ex illis, nempè euangelicis, qui non ſeipſo videatur eſſe factus deterior. Tantillum ex eo toto libello Sleidanus cõmemoràſſe ſat habuit, cùm ibì multo plura ſcribat Eraſmus cõtra nouatores iſtos. Sed belliſſimus hiſtoricus, qui tam multa Luteri aliorumque, quæ Catholicam Eccleſiam lædere poſſint, tam liberaliter & profusè lectori obtrudit, de Eraſmi libello vix tria verba ſuæ pręclaræ hiſtoriæ inſerere voluit, videlicet ſentiens ſe ſuoſque premi authoritate Eraſmi, quæ tum multa fuit apud multos. Et nihil quidem veriùs dixit Eraſmus, quàm ex iſtis nouatoribus nullum meliorem, omnes deteriores eſſe factos. Quod ſi Eraſmus in catholicos ità ſcripſiſſet, integra folia Seidanus ex eius libro ſuis commentarijs intexuiſſet.

ANNO 1530. Argentinenſes Zuingliano dogmate imbuti, cùm nollent Luteri de Cœna Domini ſenténtiam amplecti, & propterea in fœdus à Luteranis recepti non eſſent, vt ſuis rebus cõſulerent, cum Tigurinis, Bernatibus & Baſileenſibus Sacramentarijs fœdus pepigêre. Vbì hoc percepit Senatus Imperij, cui tum præerat Fredericus Palatinus, conatus eſt eos indè reuocare, pręſertim quòd Cæſari & imperio deuincti, ſinè illorum conſenſu non debuerint cum alijs fœdus percutere: ſed parùm efficere potuit. *Argentineñ. fœdus cum Heluetijs.*

Hoc anno Luterus motus diſcordia concionatorum ſectę ſuę, edidit Catechiſmum, in quo Decalogum, Precationem Dominicam & Symbolum Apoſtolicum in pleriſque longè aliter expoſuit, quàm fecerat ante annos decem. Docet ibì vſum Baptiſmi & Euchariſtię, pręter quæ nulla alia vult eſſe Sacramenta, cùm in catholica Eccleſia ſeptem habeãtur, *Catechiſm. Luteri.*

quæ

quæ pleraque omnia etiàm à Dionysio Areopagita Pauli Apostoli discipulo numerantur. Inde verò innumeri à sectarijs editi sunt Catechismi, sed è q-bus vix duos inuenias, qui inter se per omnia concordent. Fuit hoc scriptionis genus iuuentuti longè perniciosissimum, cui sua venena homines versuti instillârunt, mira plerunquè vsi blandiloquentia & verborũ lenocinijs. Porrò apud vulgus ea re effectũ est, vt cerdones & laniones & edentulę anus deliriq; senes tanquàm quodam numine afflati, de rebus theologicis etiàm in tabernis aut apud focũ mira garrulitate deblaterent, putentque se plus aliquid in scripturis interpretandis valere, quàm vel pręcipuos Catholicæ Ecclesię Theologos. Itaque non rarum est apud Euangelicos, vt homines ex infima plebe, plerunq; etiàm homicidę, lictores, carnifices, concionandi & sacramenta ministrãdi munere fungantur, & tanta sit apud plerosque omnes confusio, vt nemo id satìs explicare queat. Scripsit enim Luterus omes homines esse sacerdotes, vt sacerdotium cogeret in ordinem, & populi studium ac fauorem sibi eiusmodi docẽdi genere arctissimè conciliaret. Et effecit ille quidem apud vulgus miserabile, vt sacerdotio catholico ritu initiati, & monachi omnes in summum contemptum venerint: & in hoc sanè gloriari videtur in fœdissima illa Epistola, qua Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum Albertum, electoris Brandeburgici fratrem, ausus fuit hortari ad ineundum matrimonium. In ea enim hæc quoquè eius verba leguntur: Vulgus nunc didicit & intelligit Ecclesiasticum statum nihil esse, id quod satìs superque declarant tam variæ cantilenę, dicteriaque & lœdorię, cùm in omnibus parietibus, in omigenis schedulis, deniquè in chartis lusorijs sacerdotes & monachi pingãtur, & pro ludibrio & portento habeatur, si quẽ vel videre vel au-

Catechismi innumeri sectariorũ.

Ministri Euangelici quales.

audire contingat è clero. Verùm Luterus horum cauſa eſt,& ipſe docuit miſeram multitudinem contemnere ſacerdotium & clerum. Satius autē fuerat dicere imperitis,quàm grauiter olìm Deus etiàm in veteri lege puniuerit eos,qui ſibi volebant arrogare ſacerdotij functiones,& vt Chriſtus dixerit apoſtolis ſuis,eorumque ſucceſſoribus: Qui vos audit, me audit:& qui vos ſpernit, me ſpernit. *Luc.19.* Deniquè etiàm in noua lege Chriſtum inſtituiſſe apoſtolos & 72.diſcipulos,& ab apoſtolis rursùs alios eſſe ordinatos epiſcopos & presbyteros,& diaconos. Sed Luterus volebat loqui placentia, & hoc pacto innumeros perdidit.

Coronatio Caroli V. Bononiæ.

Huius anni menſe Februario ipſis ferijs D. Matthiæ,quo die natus erat Cęſar,& Gallię rex captus, Bononię à Clemēte Pontifice coronatus eſt,cuius rei hiſtoriam omnem viſum eſt hoc loco ex Paulo Iouio Epiſcopo Nucerienſi adſcribere,qui pręſens interfuiſſe videtur. Cęſar,inquit, multis de cauſis Bononiæ coronari ſtatuerat, quanquàm id anteà Romę faciendū eſſe decreuiſſet,vbì ſuperiores Cęſares,tāquàm in ſanctiſſima ſacrorum ſede & felici nationum omnium domicilio, vrbeque ipſa veteris imperij honore, antiquorum triumphis, & ſtupēdis ſupremę fortunę monumentis longè clariſſima,coronas legitimo iure ſuſcepiſſent.Sed euaſtatę Vrbis & nōdùm nouis cōmodis ſubleuatę calamitoſa tenuitas, & opulentæ ſupellectilis ornamentorumq; penuria Cęſarem auertebant,quanuìs Romani eius ſpe aduentûs ab om̄i triſtitia & ſordibus ad lętitiam veteremque ſplendorem reuocati viderentur.Itaque euocatis omnibus regulis, deligitur Iouis dies 6. Calendas Martias, Matthiæ Apoſtolo dicat⁹,qui erat natalis Cęſaris, ſemper ei fauſtus, & Ticinenſi etiàm victoria lætiſſimus. A medijs Prætorij feneſtris,patefacto aditu,pons ligneus penſi- *Pons ligneus penſilis.*

lis,

lis, sublicis impositus, incuruo tractu per forum & Petronianum templum ad aram vsq; maximã protrahitur, & sesta fronde pictisq; tapetibus exornatur, vt sinè tumultu confundentis & prementis turbæ Pontifex & Cęsar in pompa pręteruecti spectarentur. Erat de more veterum Cęsarum, vt Modoetiæ prope Mediolanum coronam ferream susciperent, quæ indicaret Romano imperio firmitatẽ ferro & militaribus copijs cõparari. Tres enim coronę Cęsaribus debentur. Prima est argentea, Germanici scilicet regni, quam suffragio procerum Aquisgrani decẽnio antè susceperat. Secunda ferrea regni Lõgobardici. Tertia verò aurea Romani Imperij. Pręstò igitur adfuêre Medoëtiensium legati, qui ad retinendam veteris prerogatiuę dignitatem vetustissimi operis coronam & annalium codices antiquitate pernobiles detulêre. Ea erat sinè florentibus pinnis in simplicem & latum orbem circũducta, ferro introrsùs tempora pręcingente, sed exteriùs auro & gemmis exornata. Biduo itaq; antè, quàm tertiam coronam acciperet, in sacello domestico, adstante Pontifice, sacris peractis, Cęsar vngitur, ferreaq; corona & cęteris regijs insignibus decoratur, ijsdem ferè cæremonijs quas paulò infrà memorabimus. Pręfulêre ante Cęsarẽ summi honoris causa, Aluarus Osorius Marchio Astoricensis aureum sceptrum, Didacus Paceccus dux Ascalonius ensem gemmata vagina conditum, Alexãder Medices dux Pinnẽsis, Cęsaris gener, orbẽ aureũ cum prefixa cruce gẽmis distinctũ, Bonifacius aũt Marchio Mõtisferrati Modoëtieñ coronã. His rebus ritè cõfectis, aduenit demùm dies, maioris coronę aureę pompę destinatus, & is quidẽ, cùm noctù pluisset, Superis mirè fauentibus, incredibili serenitate perspicuus. Ante alia Pontifex, vniuerso Cardinaliũ & Episcoporum ordine in mitris & pluuialibus sacris pallijs, cæteris

Corona ferrea Modoëtia. *Tres Cæsarum coronę.* *Sceptrum.* *Ensis.* *Orbis aurea* *Corona.*

cęteris verò sacerdotibus in coccinea veste per pōtem solenni pompa traductis, in pręalta sede gestatur, & comitantibus pretorianis sub vmbella templum ingreditur. Iam in forū Antonius Lęua pedestres copias adduxerat, & obuersis in omnes aditus maioribus tormentis, & signis in medio constitutis, cuncta loca perpetua militum statione firmauerat. Interim è lacubus, qui in summo prętorianę porticus fornice fuerant fabrefacti, per siphones rubra & alba vina fundebātur, panes ab alto in subiectos milites spargebantur, torrebaturque in machina versatili bos integer ingens, hœdis, veruecibus, ac omni ferè volucrum genere farctissimus, vt in tāta festa hilaritate milites sub armis in acie stantes, ad manum paratis obsonijs cum iucunditate vescerentur. Nunquàm ab vlla memoria vel ad celeberrimi triumphi, vel ad inauditi spectaculi famā maior atq; nobilior mortaliū insignium numerus in vnam vrbem confluxit. Erant adeò plena loca omnia, quæ foro imminebant, vt multi in alto suspensis & pendentibus speculis, alij in ędiū proiecturis & periculosissimis locis cum aliorū admiratione prospicerent. Iam pōtifex sacratas tunicas & chlamydes induerat, & sacra solennia excultis altaribus parabantur, cùm Cęsar sub vmbella ornatissimo procerum comitatu ad templi vestibulū peruenit, ità vt vix eo paucis passibus pręteruecto, tabulata pontis pgrauante prætorianorum turba, frangerentur: ibique pleriq; militibus immixti, fœdo casu procidentes, sese pilis atq; securibus induerunt, inter quos fuit Albertus Pighius Belga Theologus Luteromastix: minima tamen pro tumultu clades incidit: Sed facile fuit æstimare ex atrocitate periculi, quis in Germano milite supra ferociam militarem natura implacabili, animorum habitus esset futurus, si ad certam omniū perniciem Cęsar ipse, se paululùm vertente

Milites Cæsareani.

Vina fundūt siphones.

Bos integer tostus.

Frequentia nobilium.

tente fortuna, cecidisset. Sed intrepidè respectans Cęsar, leniter arrisit, ità vt fortunam suam certiùs agnoscere videretur, quæ cœptis & votis omnibus benignissime semper adspiràsset. Erant omnia ad imaginem Vaticani templi cōstituta, & nouę sacelli appellatiōes impositę, vt ea sigillatìm ad veterē consuetudinem ex Pontificijs libris responderent. Adfuêre igitur Romani sacerdotes, quibus sacra Vaticani templi sunt commēdata. Ij ad aram Cęsarem susceperunt, linteaq́; sacerdotali tunica superiniecta, in collegium eius sacerdotij cooptârunt. Eum Saluiatus Cardinalis in verba ex libris Pontificijs cōcepto sacramento adegit, ità vt in summa libens iuraret, se Pontificiæ dignitatis perpetuò futurum esse defensorem. Ab hac ara duarum turrium nuncupata, duo Diaconi Cardinales, Saluiatus scilicet ipse & Radulphus, ambo ex patruelibus Pontificijs nepotes, ad templi limen deducūt. Flexo genu supplicātem, Picolomineus Presbyter Cardinalis, certis precationibus expiatum, in sacellum S. Georgij perducit. Ibì lintea tunica deponitur, sandalia margaritis & gemmis picta statìm induūtur, & Dalmatica veste in morem Diaconi priùs assumpta, paludamento demùm conuestitur. In eo habitu præcedenti Puccius Cardinalis ad porphyreticam rotam, quæ est ad Vaticani templi medium, mitratus occurrit. Ingeniculatus Cęsar, ad aram maximam obuertitur, solenniq́; altera precatione, vt eius imperium stabile, perpetuū, victoriarum, pietatis & laudis plenum faxit, Deo maximo, in cuius manu sunt regna, cōmendatur. Sunt eñ multa antiquitùs à pijs pręstantibusque ingenijs cum summa verborū elegantia & Christiana grauitate composita, quę ex sacrato libro ad statas rerum & locorum cæremonias ab alijs atque alijs sacerdotibus in frontē Cęsaris perleguntur, Quæ omnia in illis Pontificum iam editis libris

Cooptatur Cæsar in collegium Vaticanum.

Præstat iuramentum.

Induitur Dalmatica veste.

libris quisque curiosus facilè poterit inuenire. Ascéditur demùm versùs aram maximam, vbì Innocentio Cibo Cardinale Litanias pręeunte, alternis precibus piè pronunciatis, diui diuęq; omnes propicientur. In lectisternio supplicanti Cęsari Campegius Cardinalis adstitit, & de scripto oratiunculam, vt auspicatò coronaretur, religiosè recitauit. Indè mox Cęsar à Farnesio (quoniam is erat Senatûs princeps & Cardinaliũ vetustissimus) intra sancti Mauricij sacellum est deductus: vbì diffibulata Dalmatica, humeros & brachiũ dextrũ sacro oleo, adiectis puris & pijs orationibus, inũgitur. His rebus ritè confectis, soléɲia sacra erudito Phonascorum concentu, alternantibus choris, operante Pontifice, ipso Cęsare in sacra veste ministrãte, ꝑrinùs inchoantur: quę miro ordine cæremoniarum, summa grauitate sacerdotum, insigni omnium religione adeò in serum diem sunt protracta, vt vel piè curiosos fatigare potuerint, si is lõgè omniũ clarissimorum Principum admirabilis cõsessus, spectantiũ oculos vlla in parte satiare potuisset. cęterùm summa sacrorum fuit, vt Cęsari de manu Pontificis Romani Imperij insignia traderentur. Itaque solenni precatione semper adhibita, Põtifex ei supplici sceptrum aureum dedit, florenti cacumine conspicuũ, quô piè gentibus imperaret: itemque nudatum ensem, quo Christiani nominis hostes persequeretur: ac pomum aureum, quem vtì terrarum Orbem insigni pietate, constantia, virtuteque regeret: & postremò tiaram illam potiùs quàm coronam bicipiti fastigio, multisq; Adamantibus insignem, capiti imposuit. Ille piè inflexo genu, pronus exosculato pede Pontificem adorauit. Tum demùm Cæsar in illa tot gemmis ac vnionibus exornata triumphali trabea, ad læuam non procùl à Pontifice, in sede auro protecta, sed paulò humiliore, sessum est ꝑductus,

Humeri & brachium dextrum vnguntur.

Datur ei sceptrum aureum.

Ensis nudatus.

Pomum aureum.

Corona aurea insignis

Trabea triumphalis.

Salutatur Romanus Imperator. & Romanus Imperator appellatus. Quod vbi in foro militibus est renũciatum, Antonius Læua ad declarandã lętitiã maiora minoraq; tormenta displodi iussit, ità vt terribili sonitu cælum crepitare, terra quati, & tecta nutare viderentur. *Displodun- tur bombardæ.* Nec multò pòst Pontifex sacratissimæ Eucharistiæ hostiam humilimo quodam oris gestu, purissimoque animi habitu desumpsit, atq; eam obitèr Cęsari omni labe criminum expiato religiosè communicauit. Peractis sacris, templo excessum: ad pręparatos equos Sacerdotes, Legati, Proceres discurrunt: omnis repentè multitudo in equis cóspicitur: acclamatióes, tubarum cantus, tympanorũ strepitus audiuntur. Conscendenti equũ Pontifici Cęsar ad lęuá pedes adstitit, vtì benignè auratam staffam sacrato pedi protinùs inducturus. Sed pium Cęsaris obsequium Pontificis humanitas religiosaque modestia superauit. *Pontifex et Cæsar simul equitant.* Ergò iunctìm equo vterq; albo, sed Pōtifex Thraicio, Cęsar Hispanico cõfidentes, vmbellã subeunt, summæ dignitatis hominibus ad eam gestandã honori simul & labori succedentibus. Pręcedebat miro pompę ordine tum Cardinalium, tum procerum vtriusq; aulæ familia; in tergo signa erant viatorũ, qui cursores appellantur: Ad hęc subsecuti sunt *Septem vexilla.* septem viri insignes, armis, trãbeis, militaribus equis & pedestri comitatu valdè conspicui, qui totidem ingentia vexilla deferebant. Traducti prætereà aliquot albi asturcones sinè sessoribus, auratis ephippijs instrati. Prætulêre etiàm adolescentes eximiæ nobilitatis in scipionibus pręfixos galeros Pontificis purpureos quatuor. *Eucharistia sub vmbella.* Nec multùm indè succedebat Eucharistia, sub aurea vmbella loculo crystallino inclusa, & sellæ generosi & tamen pacati equi superimposita: laterna ingẽs antè, & circùm dena funalia ferebantur. Tum demùm promiscuè gentium omnium honestissimi quiq; successêre, vt decuit in

tanta

tanta hilaritate, regio sumptu, suprà quàm credibile videatur, exornati. Nemo enim ex tota Italia paulò vir illustris non venerat, nisi vehementi valetudine præpeditus. Hispani, Itali, Belgæ, prout libido genijque tulerunt, auro textili & serico omnis coloris elegáter variegato, itemq; Phrygijs operibus & acupictis sagulis spectantium oculos perstringebant. Germani in veste obscuriore, sumptuosa tamen, torquibus aureis relucebant. Visebantur passìm equi ex omni regionum sobole maximè generosi, & insano sumptu toto terrarum orbe conquisiti Aderant permulti illustres, nobiles, opuléti, clarorum principum progenie editi, quos dinumerare vix queas. Inde sequutę sunt variæ legationes, & mox ipsi purpurati Cardinales. Indè nō procùl successit vmbella, sub qua duo longè augustissimi terrarum Domini in mitris illis stupenda & inæstimabili gemmarum & vnionum varietate preciosis, ità tolutìm & temperato passu incedentibus equis, vt ij certa ingenij grauitate, quales sessores veherent, sentire viderentur. Antecedebant vmbellam, ipse Montisferrati Marchio, solēni in chlamyde & corona gemmis ornata, qui Cęsaris sceptrum deferebat: Franciscus indè Maria, Feltrius dux Vrbini, Venetorum Imperator, & quoniam erat pręfectus vrbis, in veste purpurea Dalmatica, cum inusitato in metæ formam capitis tegumento, aurea cruce distincto, & tenijs vtrinquè pendentibus, nudatum ensem prætendebat. Philippus verò Palatinus, quē decora proceritas & obsidio Viennæ aduersùs Turcas fortissimè tolerata, clarissimum reddebant, aureum Orbē detulit in talari toga purpurea, adstricta manicis, & plano pileo cādidis pellibus redimito, Postremus erat Carolus Sabaudius Allobrogū dux, pileolum ferens vnionibus, smaragdis & carbunculis collucētem, qui, cùm oporteret, nobilio-

Pont. sex & Cæsar sub vmbella.

Spargitur in populum moneta aurea & argentea.

ris officij causa demptā capiti Cęsaris coronā prætentis manibus deferret. Inter hos summi ordinis principes & vmbellam ipsam, Cęsaris quęstor, obequitabat, qui per singulas regiones certis passuum interuallis ad dimouendam turbā excitandamq; lętitiam, effuse in populū argenteā atq; auream stipē signatā imagine coronati Cęsaris dispergebat. Secundùm vmbellam binis cubicularijs & medicis locus fuit. Tum verò Antistites opibus & authoritate pręstātes, qui vel legati regū erant, vel Cęsaris consiliarij, vel ij, quos ab insigni gratia Pontificis assistentes vocant, & cęteri demùm Episcopi in violaceis pallis, & post hos minores sacrati viri successerunt. Nouissimū agmen clausēre cataphracti equites Belgæ, per alas turmasq; distincti, eo ordine indutis galeis & prętentis hastis subsequentes, vt nō modò tantę pompæ præsidio, sed ornamento esse viderētur. A tēplo, vt diximus, profecti, modico ad lęuam flexu ad vrbis vmbilicū, vbì est turris Asinellorum, altitudine Italicarū nulli secunda: Indè per regionem albis & cyaneis pannis coopertā, quę ad Flamineę vię portam perducit, inter acclamationes longo tractu processum est, porticibus hinc & indè spectātium fœminarum multitudine refertis, sic vt pompa omnis sinè tumultu omnium oculis ad incredibilem voluptatem ostentata, quietissimè spectaretur. Tum demùm ad regiōis biuium, quod dicitur, Ad clauaturas, Cęsar à Pontifice digressus, ad diui Dominici templum contendit. Ibì venientem Romani Lateranēsis templi sacerdotes cum summa veneratione susceperunt, & vtì Vaticani dudùm fecerant, in collegiū cooptârunt. Indę Cęsar ad arām D. Iohannis supplicauit, & multos omnis generis oblatos nobiles equestri dignitate, gladio leuiter percussis humeris, ornauit. Nec multò pòst alio itinere, quàm isset Pontifex, ad prætorium est reuersus.

Belgæ equites cataphracti.

Cooptatur Cesar in collegium Lateranens.

Creat equites auratos.

ſus. Erat maximo triclinio, ad epulum prębendum aulęis vndiquè ſtrato, coniunctum cubiculum Hippolyti Medicis Cardinalis. In id familiariter Cęſar coronatus, excluſo fermè omni famulatu, ſe recepit, trabeam depoſuit, exuit ſandalia, & auream talarē togam ſumpſit, atq; hilaris aliquandiù ab illo tanto prętextæ chlamydis & prægrauis tiarę pondere conquieuit. Intereà pręcinentibus tibijs & tubis, epulę miro ordine miniſtrorumq́; ſilētio introferri ſunt cœptæ. Itaq; adfuêre Cęſari præſtò quatuor illi principes, in ſua quiſq; ſolenni chlamyde, vt inſignia pręferrent, atq; item alij illuſtres reguli, vt eū ad menſam deducerent. Cœnauit ſolus Cęſar, ſingulis Imperij inſignibus in menſa collocatis, q̄ erat aliquot gradibus excelſa. At in alia infra gradus, in cōſpectu tamen Cęſaris, diſcubuêre Sabaudius, Palatinus, Vrbinâs & Montisferrati reguli. In exteriore verò triclinio epulum cęteris proceribus præbitum. Remotis menſis, iterùm Cęſar gladium cepit, & pleroſque nobiles equeſtri dignitate decorauit. Hęc ex Paulo Iouio aliquātò fuſiùs, omiſſis tamen hincindè nonnullis breuitatis ſtudio, quæ non magnoperè huc pertinere videbantur. *Cœnat ſolus Cęſar.* *Creat iterū equites.*

Intereà cùm eſſet in Italia Cęſar, conuentū Principùm & Ordinum omnium Imperij indixit apud Auguſtam Vindelicorum in diem 8. Aprilis. Duæ omninò res, vt id faceret, vel maximè hortari videbantur: Diſſidium religionis longè pernicioſiſſimum, quod niſi breuì componeretur, exitiū Germanię minari certum erat. Deindè bellū Turcicū, cui ſuſtinēdo certę ratiōes & viæ & opportuna remedia atq; conſilia paranda erant. Vſus eſt in ijs indicendis comitijs ſingulari quadā comitate & manſuetudine, ità vt propoſita fide publica, nulli nō liberum faceret ad ea comitia ſecurè accedēdi, & ſuę fidei formulam exponendi. Ità enī iam erāt exulce- *Indicit Comitia.* *Cæſaris clementia.*

ratæ Germanorum res, vt austeritate parùm prôfici posset, maximè q̄ Turcarū immensæ vires & inexpiabile in Christianos odiū, facilè Imperatoré absterrerent, nè q̄d ageret duriùs aduersùs quosdā refractarios, quos alioquì facilè domare potuisset, si à Turcis & quibusdā alijs securo ipsi esse licuisset. Fuit aūt is conuentus lōgè celeberrimus, & Cęsaris aduentus atq; apud oĩes peruulgata clemētia, facilè quoslibet eò vt accederēt, inuitabat. In eo cōuentu obtulerunt Luterani confessioné suam Cęsari, cuius architectus fuit Philippus Melanchthon præcipuus Luteri discipulus, & quidé excellēti doctrina, sed adeò varius & incōstans, (id quod necesse est illis euenire, q̄ à veritate deflexerunt) vt ipsam quoquè confessionē Augustanam crebrò postmodùm mutauerit, quod vtiquè absterrere debuit oēs cordatos homines, nè tam incertę & ad humani ingenij mutabilitaté subindè in alias formas transformatę doctrinæ sese atcōmodarent ac traderēt. Nam de ipsis quoquè sacramētis, per q̄ in nos diuina gratia ceu p canales quosdā deriuatur, tam est ille Melanchthon in sua cōfessione lubricus & ambiguus, vt primò quidévelit esse duo tantùm, deindè in alia editione tria ponat, porrò in extrema quatuor numeret. Est autem notatu dignum, q̄ de hac præclara Confessione scribunt quidam, eam tanto in precio fuisse apud quosdam non infimos Luteranos, vt dixerint se malle de Pauli Apostoli, quàm vel de Luteri vel Confessionis Augustanę doctrina dubitare. O iusta Dei iudicia: qui decreta Conciliorū & Pontificū ducunt pro nihilo, eò amētię deuoluunt, vt plus apud eos valeat Luteri & Melanchthonis, quàm Pauli, id est, Christi in Paulo loquētis authoritas. Habent autem Vuittenbergę in Academia sanctiones quasdā, quibus grauiter inprimìs cauet, nè qua dogmata aut spargantur, aut propugnētur,

Comitia Augustana celeberrima

Melāchthon Proteus.

Sacramētorū numerus varius in cō fess. Augustana.

quæ

quæ cum hac Confessione pugnent. Deniq; in eius iurare verba oportuit ecclesiarum Luteranarũ ministros & professores. Et hęc quidem de illa Confessione scribunt fratres quidam euangelici, qui tamen etiàm hoc habent, eam posteà sępè repetitam, auctam & emendatam fuisse. Si ergò emẽdata fuit, subindè in pugnantia dogmata iurare oportuit. Et certè, vt dixi, nõ semèl mutata est ab vno eodemq; Melanchthone. Nõ ergò à Christi spiritu, sed à cerebro parùm sano profecta fuit, nec aliud quàm humanæ doctrinæ fermentum esse censenda est.

Et tamen ad hanc confessionem permultæ sectæ sese referunt, atque etiàm Caluiniani, quibus vt id possent, occasionem dedit Melãchthon, dum illam Confessionem subindè recoquit, adeò vt Lutерani quoquè nonnulli Melanchthonem grauissimè incusent, nec pati velint, vt Caluiniani, Zuingliani & quidam alij ad Confessionem Augustanam admittantur, quippe à qua non parùm dissentiant.

Interim solent isti iactare, vt aliàs diximus, se demùm veram & puram doctrinam in orbem reuocâsse Sed absit vt hoc illis persuadeant, quibus salus sua curæ est, qui non instàr paruulorum fluctuantium omni volunt doctrinæ vento circunferri. Hanc igitur confessionem Augustę Cęsari exhibitam, tanquàm illam Babylonicam Apocalypsis Diui Iohannis meretricem, pleræque horum temporum Sectę adorant: & tamẽ nihil ferè in ea est, quod non ipsi Confessionistæ in mutua lite ponant, & in alios atque alios sensus, prout visum est, trahant. Nec quidem leuibus de rebus inter se atrociter digladiantur, sed de ipsis suæ Confessionis capitibus. Et tamen ea est illorum hominum (de dogmatistis & concionatoribus loquor) propemodùm incredibilis impudentia, vt si fortè quæras ex illis inter CATHOLICOS, cur adeò inter se

Confessio August. meretrix Babylon. Apo. 13. 14. 16. 17. 18.

Sectarũ quàm inter se pugnent.

pugnent, actutùm respondeát, nullã de fundamento inter ipsos esse dissensionem: & hoc quidem persuadent illi miserę ac imperitę plebeculę, quam miris quibusdam dolis ac fraudibus tenent miserabiliter implicatam. Quin & scriptis palàm editis conatus est quidam importunus & prodigiosus Luteranæ factionis concionator Iacobus Andreæ Smidelinus hominibus persuadere, sectarios inter se pbellè consentire. Sed eius tam improba & portentosa vanitas, etiàm ab ipsis sectarijs egregiè cófutata est: immò verò ipsa rei euidentia tam fœdű mendaciũ palàm coarguit, cùm permultis libris editis, inuicem se mirabiliter oppugnent & criminentur.

Impudentia Smidelini.

Et vt aliquid nôrit posteritas de impudentia istorum hominum, qui sub prætextu Euãgelij Germaniam & totum orbem Christianum perturbârunt, libet hîc insigne facinus eiusdem Iacobi Andreæ Smidelini (quoniam se offert occasio) ad perpetuã rei memoriã subijcere. In colloquio quodã Vuormatiensi conuenerant multi docti viri, de religionis negocio tractaturi. Quodam die Andreas iste concionem habiturus in frequẽtissimo auditorio, suggestum ascendit. Sed quo tandèm habitu? Pudet referre, sed dicendum est tamen. Cum sago aulico paulùm infra genua, manica altera picturata circa sinistrum humerum, exertis vtrinquè brachijs, & cum cultro venatorio ad latus. Ità ille pacis & Euãgelij præco, vt videri volunt, repentè quendã Thrasonem repræsentauit in æde sacra, sub adspectu tot hominum, & in sacra concione.

Nota cócionatoris euãgelici habitum.

Sed ad confessionem Augustanam reuertamur, de qua tamen priusquàm plura dicere pergamus, quod propemodùm oblíti eramus, paucis explicabimus aduentum Cęsaris ad Augustam, & quę tum illic obitèr gesta sunt. Venit Cæsar Augustam in pfesto corporis Christi, & quidem sua spe tardiùs venit,

Aduentus Cæsaris ad Augustam.

nit, propterea quòd in itinere passim etiàm à Venetis per eorũ ditiones honorificentissimè esset acceptꝰ. In comitatu Tiroléſi, vbi ſunt celeberrimæ argentifodinæ, oblatus eſt ei nũmus argéteus, q̃ precio æquaret aureos 1700, omnia Cęſaris ſtemmata miro quodam opere & elegãtia repræſentãs. Monaci verò Principes Bauariæ quatriduo eũ retinuerũt cum fratre Ferdinando & Cardinale Cãpegio, ità vt nullum officij & honoris genus prętermiſiſſe viderẽtur. Indè vbi iam Auguſtam aduẽtare cœpit, Principes omẽs & Ordines Imperij ei perquàm reuerẽter proceſſerũt obuiàm, & vbì ad quinquaginta vel ſexaginta paſſus appropinquârunt, ex equis deſcẽderũt Eo viſo, Cęſar pro ſua ſingulari & ipſi propemodùm innata modeſtia ac humilitate, vnà cum fratre Ferdinando itidem ſe demiſit in pedes honoris cauſa. Excepit eum decentiſſima oratione, Principum & Statuum omnium nomine, Cardinalis Moguntinus Albertus Brandeburgicus, cuius inter Electores prima fuit dignitas. Indè itũ eſt ad vrbem, apud quam à Senatu & populo miro ſtudio acceptus eſt. Intra vrbem excepit eum Epiſcopus Auguſtanus cum Clero, & ſub vmbella ad ſummam ædem perduxit. Iam dies cœpit mutari in noctem, & ità Cęſar ad Epiſcopi ædes, quas Palatinas vocant, alij ad alia hoſpitia digreſſi ſunt. Eiuſdẽ verò diei veſpera & manè ſequẽti multùm egit per ſuos, cum Saxone & alijs Luteranis principibus, vt intereſſent Proceſſioni publicæ, qua geſtanda erat ſacroſancta Euchariſtia. Sed hoc ab ijs impetrare non potuit, cùm ferè ad meridiem cum illis egiſſet. Perſuaſerant enim illis ipſorum cõcionatores, idololatriæ crimen admitti ab ijs, qui Euchariſtiam adorarent. Negant enim CHRISTVM eſſe in Euchariſtia extra tempus ſumptionis. Fuit ea horrenda blaſphemia, ſed illi in ſua ſententia tanquàm

Nummus argenteus inſignis.

Excipitur à Principibꝰ.

A Senatu.

Ab Epiſcopo

Cæsar interest processioni.

quàm in magna luce permanserunt. At verò Cæsar religiosissimus, licèt iam meridies appeteret, cum reliquis principibus, quorum illic magnus erat numerùs, cum Hispanis quoquè & Belgicæ proceribus illi processioni cum quadam eximia in Deum pietate & haud vulgari splẽdore interfuit. Eucharistiam gestabat Cardinalis Mogũtinus, à dextris rege Ferdinãdo, à sinistris Ioachimo Brãdeburgico Principe eum deducẽtibus. Ante Eucharistiam præcedebant Principes seculares, itemque Clerus cum alijs permultis. Post eam sequebatur Carolus Imperator nudo semper capit, tametsi sol esset ardentissimus, in manu ferens quadrifidam facem ardẽtem, quod idem voluit fieri à cũctis Proceribus & Principib⁹. Imperatorem sequebantur omnes Archiepiscopi & Episcopi. Vmbellã ipsam, sub qua portabat̃ sacrosancta Eucharistia, vicissìm gestabãt seni Principes seculares. Porrò longissima processione diuersi generis Musici concinebãt in laudem DEI. Omnibus ritè peractis, Cęsar valdè acerbè tulit Luteranorum Principum detrectationem, iussitque vt quamprimùm altera die cum publica fide Augusta excederent, sed Principum Catholicorum precibus ab ea se sentẽtia deduci passus est. Fuit certè hic Princeps longè optimus semper egregia in Deum animi pietate, ità vt omnibus perspicuum esset, cum non tam suis viribus aut opibus, quæ quidẽ erãt amplissimę, quàm ꝑpotentis Dei auxilio & fauore niti. Et quia ipse diuini honoris & cultûs admodùm studiosus fuit, ꝓptereà quoquè vbiquè ferè euidentissimis ꝑpotentis Dei auxilijs mirificè fruebat̃, adeò vt ipsi etiàm Turcarũ potentissimo Tyranno eius prosperitas formidolosa fuisse dicat̃. Non em̃ debẽt Christiani piorũ principum prosperos successus fato vel fortunæ adscribere, quod quidam faciunt ethnico quodam spiritu parùm Christianè, cùm ex diuina

It nudo capite, sole ardentissimo.

Vmbellam gestant seni prĩcipes.

Pietas Caroli V.

proui-

prouidentia omnia pendeant, & DEVS amplissimis verbis sæpè polliceatur in scriptis diuinis, se glorificaturum eos qui ipsum glorificent. Nec ijs obstat, quòd sæpè diuersum euenisse legimus. Expedit enim interdùm, etiàm aduersis iactari flatibus pios, nè rebus nimiùm ad voluntatem fluentibus superbia intumescant. Cæsar igitur auditis rationibus Catholicorum Principum, iram remisit, & ad diem vigesimũ Iunij inchoaturus actionem, iussit Principes & Ordines Imperij adesse in primario templo, vbì tum Missam celebrauit Cardinalis & Elector Moguntinus. Saxoniæ Elector consuluit suos theologos, num liceret Missæ interesse: & responsum est nihil esse periculi, quòd non ad Missam, sed ad suum officium euocaretur. Est enĩ hoc Saxonici Electoris munus, vt gladium Cæsari præferat. Ità nouerant illi Theologi Principibus quidlibet persuadere, vt dolendum sit, clarissimos Principes in tam infidos consultores incidisse. Itaque Saxo quoquè Missæ, licèt eam summè & extremè execratus esset Luterus in libro de abominatione Canonis Missæ, interfuit, & cum eo Georgius Brandeburgicus itidèm Luteranus. Sacrificio peracto, itum est in Curiam. Augustani octingentos pedites conscripserant vrbis tuendæ causa. Illos Cęsar dimitti iussit, & mille ipse conscripsit, qui vrbi à seditione & tumultu seruandæ inuigilarent. Omnibus quoquè tum Catholicis tum Sectarijs Concionatoribus interdictum est, nè publicè ad populum sermonem haberent, donèc religionis negocium absolueretur. Quosdam tamen Cæsar ipse constituit, qui sinè cuiusquam contumelia in summa æde concionarentur. Id quidẽ grauibus de causis ità fuit constitutum. Erant enim diuersarum sectarum concionatores, & singuli ad se populum traducere nitebantur, quę rès seditionibus materiã præ-

1. Reg. 2.

2. Mac. 6.

Cæsar placatur.

Principes Luterani intersunt Missæ.

præbitura videbatur. Ante omnia verò in ipsa actione Cæsar negocium religionis tractãdum suscipi voluit, non dubitans quin eo transacto, reliqua omnia faciliorem essent expeditionem habitura. Itaq; Luteranis permissum est suam publicè recitare Confessionem, quam & Teutonicam & Latinam Cęsari obtulerunt. In ea alij sunt Articuli, quibus suam fidem declarãt: alij, quibus indicãt abusus ab ipsis mutatos. In prioribus multa dissimulant, quæ anteà secùs docuerãt: In posterioribus egregiè mẽtiuntur se non aboleuisse Missam, sed eam retinere & summa reuerentia celebrare, vsitatasq; Cæremonias ferè omnes seruare, itemq; se confessionẽ non abrogâsse. Sed ea Melanchthonis mendacia, ipsa meridiana lux coarguit. Et hæc quidẽ ille Melanchthon scribere non dubitauit in illa præclara Confessione, quam totiès posteà retexuit. An non verò Luterus longè antè librum conscripserat de abroganda Missa? an non sacrum Canonem Missæ impiè lacerârat? an non Missæ sacrificium exploserat? Ità quòd ad Confessionem attinet, æquè impudens est Melanchthonis mendacium. Nam multis annis confessio integra, & qualis fit apud Catholicos, apud illos exulabat. Et quidem vt in inuidiam Catholici adducantur, Sleidanus more suo ait eos velle, vt delicta omnia diligenter enumerẽtur: nec addit homo versutus, hoc de lœtalibus peccatis accipi oportere. Nam peccata leuiora quę venialia dicimus, omnia nec debent, nec possunt enumerari.

Negocium religionis primò tractatur.

Hoc ferè tempore ex Hispanijs in Gallias profecta est Eleonora Cęsaris soror, & cũ ea duo regis Francisci liberi, Franciscus & Henricus, qui iam ad quadriennium apud Hispanos obsidum loco permanserãt. Excepti sunt omnes incredibili totius populi gaudio.

Eleonora in Gallias it.

In

In Italia iam ad vndecimum mensem Florentia validissimo Pontificis & Cęsaris exercitu obsessa, hoc demùm anno sub certis conditionibus sese dédidit. Eiecerant Florentini optimates quosque & Mediceorum familiam, cuius tamen certè pręclara in eam vrbem extabant merita: iamq́ue Respublica ab obscuris & nouis hominibus, omnia ad priuata commoda referentibus, administrabatur. Ea verò libertas, quam insanis ac peruicacibus animis ad interitum vsque patrię tuendam susceperant, quauis acerba tyrannide molestior erat: nec tamen poterant adduci, vt honestis conditionibus sese déderent. Sed diuturna obsidione ad eam vsque rerum omnium penuriam adacti sunt, vt iam pleriq; non feles modò, sed etiàm mures auidissimè deuorarét. Ità tandèm eorum fracta est pertinacia, summoperè gaudente Pontifice, ꝙ patriam sibi incolumem restitutam cerneret. Porro à Cęsare illorum est Respublica constituta, iussiq; sunt Mediceam familiam in pristinam recipere dignitatem. Et quoniam in liberis ciuitatibus ob diuersa ciuium facilè dissidentium studia, nisi certo aliquo capite dirigantur, nó ferè possit seruari concordia, declarauit Alexandrum Medicem, cui filiam suam notham despóderat, Reipub. caput, cuius singuli magistratus authoritatem sequerentur. Atq; is fuit exitus perinacissimæ rebellionis, quæ non tam iudicio, quàm quorundam temeritate suscepta, Florentinis multas attulit clades & calamitates, donèc vel serò ad sanitatem redirent. In eius auté vrbis expugnatióe Cęsar egregium erga Pótificem studium suum re ipsa declarauit, non quidem certè absq; suo incommodo, amissis non paucis strenuis viris, atq; in ijs Philiberto Aurasieñ, supremo eius exercitûs Impatore, qui necdùm 30. natus annos, duab⁹ traiect⁹ gládibus miserè pijt, cùm iá iamq́; vrbs dedenda esset.

Florentia deditur.

Summa rerũ penuria.

Alexander Mediceus caput Reip. Florent.

Cæsar

Confessio Augustana datur Theologis examinanda.

Cæsar, cùm ipsi oblata esset Luteranorum confessio, Theologis Catholicis examinandam & cófutandam demandauit. Illi primò satìs acriter eam & scripturis & rationibus oppugnârunt. Sed Catholici principes, pacis vel maximè studiosi, putauerunt omittenda esse ea, quæ Catholici ostendebant aliter Luteranos & docuisse & scripsisse anteà, eaque tantùm confutanda, quæ essent in Confessione exhibita. Faciebant hoc principes pacis studio, licèt nulla ferè res magìs destruat Euangelicorum dogmatistarum nouum Euangelium, quàm quòd in sua doctrina tam varij sunt & incóstantes, quod illis non posset accidere, si vera essent quæ miseris persuadent. Dum autem Principibus Catholici Doctores morem gerere volunt, ea re factum est vt aliquot dies elaberentur. Sed confecta iam breuiori responsione, rursùs alia à Principibus iniecta est difficultas, cuius nomine ea confutatio recitanda foret. Interìm aliquot hebdomadę paucæ transigebantur.

Itaque Luterani tum Augustæ coràm, tum per literas apud absentes iactitabant, Papistas ad ipsorum confessionem non habere quod responderent. Vbì autem confutatio lecta est in consessu Principum, Cæsar & Catholici omnes eam approbârunt. & vt idem facerent Luterani, Cæsar rogauit quidem, sed non obtinuit. Interìm verebantur Catholici Principes, nè quid durius statueret Cæsar in Luteranos ob eorum contumaciam: itaque impetrârunt à Cæsare, vt permitteret cum illis de ineunda concordia accuratiùs agi. Assensit Cæsar pro sua clementia, quæ erat in illo valdè singularis, & permisit multis modis agi cum illis. Principiò, vt posset res faciliorem habere expeditionem, delecti sunt ex cunctis ordinibus Imperij septendecim, qui de ineunda cum illis, mo-

Multis modis agitur cum Euangelicis.

modò id fieri posset, quod nō planè desperabatur, concordia priuatìm tractarent. Hi igitur illos ad colloquium in maioris ędis Augustanæ domo, vt vocant, Capitulari habendum inuitârunt: nec illi se difficiles præbuerunt. Vbì omnes pariter consederunt, Ioachimus elector Brandeburgicus, cuius erat excellens facundia, prolixa oratione nomine delectorum illos peramanter hortabatur, vt cum Cæsare & reliquis Imperij ordinibus idem sentire vellent in religionis negocio: alioquì metum esse, nè plurima indè mala existant, bella, seditiones & clades. Illi, re deliberata, post biduum respondent: Primò quidem dolere sibi aiunt ipsos sic admoneri, vt interìm quoquè minę intententur. Deindè in quatuor capita sua responsione distributa, Primò dicunt se à Cęsare non satìs auditos: Secundò, non esse ipsis Catholicorum Confutationem liberè traditam. (Cæsar enim ob certas causas exemplum confutationis eis dare petentibus nolebat, nisì sub conditionibus quibusdam, vt apud se seruarent, nec eius iniussu alijs darent: quas illi conditiones accipere nolebant) Tertiò, religioni ipsis esse, in eam consentire confutationem, quam necdùm satìs perspectam haberent. Quartò, in proximis Comitijs Spirensibus promissum quidem esse Concilium, sed nihil pręstitum. Vbì obitèr aduertendum est, vt etiàm infrà dicetur, versutissimos Principum Proteestantium vel Luteranorum concionatores & dogmatistas mira vafricie persuasisse Principibus, vt Concilium peterent, cùm tamen Luterus iam pridèm Concilia omnia reiecisset, nec quicquam minùs vellent vel Luterus vel eius symmystę noui euangelij buccinatores, quàm vt legitimū conciliū haberetur: sciebant enim à multis superioribus sanctissimis œcumenicis Concilijs ipsorum

Proponunt catholici.

Respondēt Protestātes.

Fraus cōcionatorum sectariorū.

rum pleraq; dogmata damnata esse. Sed hac fraude id efficere conati sunt, vt viderentur niti æquitate, & plures in suam sententiam pertraherent. Nã postea multis modis Concilium iam Tridenti indictũ reiecerunt, & absolutum quoq; multis contumelijs & conuicijs prosciderunt. Quis verò non rideat Sleidani ineptias, qui cùm palàm affirmet, Protestantium Principes in hoc Conuentu Augustano dixisse Cæsari, si fortè iam definiri causa non possit, non se recusare totiès & promissum & decretũ cõcilium: quod vtiq; nõ aliter ꝓmissum erat, quàm qualia fuissent semper concilia œcumenica: nõ diù pòst addit, rursùs Protestantes in hoc ipso conuẽtu dixisse Cęsari, se petere vt primo quoq; tempore pium atq; liberum in Germania cogatur Concilium. Quod enim addit, pium & liberum, id tale est, vt his duabus dictiõibus facilè excludere & eludere possit quęuis Concilia catholico ritu celebrãda. Quod enim vel Sleidano, vel cæteris sectarum buccinatoribus Cõcilium vnquàm pium & liberũ erit, nisì in quo pcipua, immò sola authoritas statuendi, probãdi, reprobãdi sit penès sectarios? Sed quomodò illi vnquàm certi aliquid statuent, qui inter se de rebus maximi momenti hostiliter digladiantur? Addit iterùm non post multa Sleidanus, Luteranos principes id quoq; hoc tempore Augustæ dixisse Cæsari, nihil sibi commune esse cum sectis, se neminem ad suam doctrinam velle adigere, se Anabaptistas & eos qui sacramentum altaris cõtemnunt, (Zuinglianos intelligũt) suos intra fines nunq̃ tolerâsse. HOC quidẽ illi faciebãt authore Lutero qui Sacramẽtarios atrociter ꝓscindebat, licèt nihilo illis melior. Dicat nũc igitũ Sleidanꝰ, qui nobis tãtoperè cõmendat Luterũ: Quòd Luterus Secramẽtarios hostiliter persequebatũ, ex verbo DEI id fecit, an verò minimè? Si ex verbo Dei, cur non in-

Sleidani ineptiæ.

Luterani principes nõ tolerant zuïglianos.

intelligit se fœdissimo in errore versari, recteque hæreticum dici etiàm ab ipso Lutero? Sin minùs, cur non videt quàm nihil fidendum illi sit, qui in re tāti pōderis tam turpiter sit allucinatus, p̄sertim cùm ille testet̄ se certū esse, doctrinā suā nō suā esse, sed Christi? sed valeat homo inept⁹, nos ad historię ordinē reuertamur. Postquàm dixerāt Protestātes, quæ suprà retulimus, delecti illis per Ioachimum Brandeburgicum ad singula accuratè responderūt, inter cætera hoc etiàm cum veniæ pręfatione addentes, quòd vbì minimè oporteret, magnam sibi religiōem iniici paterentur: vbì autem vel maximè religione opùs esset, ibì nihil animis angerentur. Grauari ipsorum conscientiam, quòd moneantur sentire cum Ecclesia: nihil autē grauari, quòd apostatarum iudicium totius Ecclesiæ iudicio anteponant, cùm interìm illi tā inter se miserè dissecti sint, & fructus pessimos eorum doctrina adhuc attulerit. Tum quoquè Concilia à Lutero floccipendi, & multa eum scripsisse, quibus conciliorum authoritatem apud vulgus eleuârit. Ad hæc Protestātes sua rursùs responsa dedêre, multisque verbis omnem à se culpam separationis ab Ecclesia, aut contempti Cæsaris vel edicti eius, aut debiti honoris non impensi Concilijs, amoliri conati sunt. Placuit autem vtrique parti, vt septeni & septeni ex vtrisque deligerentur, qui de concordia inter se amicè conferrent. Ibì tum in aliquot Augustanæ Confessionis articulis quædam facta fuit cōciliatio, & cùm speraretur in reliquis quoquè concordari posse, placuit Imperij ordinibus ab vtraq; parte ternos eligi, qui inter se tractarent: sed nihil potuit effici inter illos. Tandèm post multos labores nullus fructus consecutus est. Cæsar quidem nihil reliquit intentatum, sed om̄ia frustrà, quòd iam planè decreuissent Protestantes in eo permanere Euangelio, quod à Lutero

Catholici respondent Protestantibus.

Protestātes se purgare moliuntur.

tero apostata monacho didicissent. Et licèt id ad certissimam Germaniæ perniciem spectare videretur, illi tamen sic erant animati, vt patriæ & imperij extremam calamitatē perpeti mállent, quàm cum Cęsare & Catholicis Principibus, qui certè longè illos & numero & dignitate superabāt, redire in religionis antiquæ concordiam. Fuit hoc quidem longè acerbissimum omnibus, quibus Germaniæ, immò totius Ecclesię iam iamque, ni Deus auerteret, perituræ suprema clades & interitus dolebat: sed oportebat tamen omnia ęquo ferre animo, & tacitè cōsiderare atque admirari & timere occulta quidem, sed vera & iusta iudicia D E I, cuius admodùm extimescenda, licèt iusta, ira & seuera animaduersione fiebat, vt plus tribueretur vilissimi apostatę malesanæ doctrinæ, quàm totius Ecclesiæ Catholicæ sententiæ & authoritati. Cùm igitur, vt dixi, iam diu multuméque ab vtriusq; partis delectis Principibus & Theologis ac Iurisconsultis tractatū esset, Elector Saxonię longioris morę impatiés, petijt à Cęsare missionem, & abijt cum suis. Ità sinè cōcordia discessum est, multùm quidē dolente Cęsare & Catholicis. Luterus interìm non paucos edidit libros, quibus ipsum quoquè Cæsarem perstringere non verebatur, atque ij nonnunquàm etiàm publicè prostabant Augustæ apud Saxoniæ principis hospitium. In his erat Epistola ad Archiepiscopum Moguntinum, in qua exponit Psalmum, Quarè fremuerūt gentes, tanquàm principes Augustam conuenissent animo oppugnandi Christū & Euangelion. Itemq; liber quidā hac inscriptione, *Admonitio ad Ecclesiasticos Augustæ in Diata imperiali cōgregatos*. quo in libro & suam doctrinam vsqueadeò cōmendat, & Episcopos atque Ecclesiæ cæremonias & instituta intantùm carpit ac repręhēdit, vt ad cōmouendos in clerum vulgi animos nihil possit scribi vehementiùs.

Elector Saxoniæ discedit.

Et

Et vt Episcopos ad se alliceret, iactabat se illos à Papæ Tyrannide & monachorum importunitatibus liberâsse. Sanè apud multos ille iam pontificem Romanum & Ecclesię instituta, ritus ac cęremonias in summum odium, inuidiam & contemptum adduxerat: sed in tali scelere gloriari, & non modò nullo pudore ac metu affici, verùm etiàm eo nomine virtutis & pręclari cuiusdam facinoris existimationem venari: id quidem eiusmodi est, vt non tam verbis, quàm flagris & flammis vindicandum sit. Mirè quoquè in eo libro inuehitur in Satisfactionem, quæ tertia pars est Pœnitentiæ, quam ait sentinam esse tartari ipsius, nec eam abominabilem doctrinam Episcopis vnquàm posse remitti. Piæ mentes sinè horrore legere vel audire non possint, quæ ille infelix scribit contra Satisfactionem, de qua tamen est Ecclesię non alia doctrina, quàm ipsæ sacræ literæ locis innumeris expromant.

Luterus adulatur Episcopis.

Proscindit Satisfactionem.

Porrò perquàm commodùm accidit, vt cùm Catholici & Luterani, vt iam diximus, inter se septeni & septeni de concordia tractarent, & in XII articulo Confessionis Augustanæ, qui erat de Satisfactione, non possent conuenire, primo vespere id negocij daretur Cochlęo & Melanchthoni, vt altero manè quippiam, quod ad rei compositionem faceret, adferrent. Protulit ergò Cochlæus ex Septicipitis cap. 31. quem Luterus contra indulgentias in Assertione 41. articulorum scripserat; ipsius verba Luteri, quibus sic ait: Ecclesia mater pio affectu præuentura manum D E I, castigat filios suos satisfactionibus quibusdam, nè incurrant flagella DEI, sicut Niniuitæ operibus suis spontaneis præuenerunt iudicium D E I. Hæc pœna arbitraria est, inquit, non in totum; vt illi volunt, sed tamen necessaria. Nam aut nos, aut homines, aut D E V S punit peccata, quod illi per indulgentias tol-

Luterus suo ense iugulatur.

sunt omninò: cùm si essent pij pastores, potiùs imponerēt pœnas,& Ecclesię exemplo pūnirent Deum,sicut Moses eum pūnit,occidendo filios Israel propter peccatum vituli aurei. Optimum autem fuerit,si nosipsos puniremus.

Hęc Luteri verba cum Eckius è schedula recitâsset,Luterani inuicèm se respiciebant:Porrò Melanchthon rubore vultu suffuso ait,Scio hæc scripsisse Luterū:cumq; pręterea nihil adderet, Dux Iohannes Fridericus,Forsitan,inquit, hæc scripsit Luter⁹ ante annos decem. Cui à Catholicis responsum est, Quid tum posteà?Nobis satìs est,hác illius esse sententiam.Mox ira commoti Brétius & Sneppius,dixêre,se non adesse vt Luteri scripta defenderēt,sed vt suam assererent cōfessionem. Pręclarū videlicet discipulorum de magistro suo Lutero testimoniū, cuius ipsi quoquè iam scripta suspecta haberent. Sed quanto fuisset satiùs, ab ei⁹ hominis disciplina penitùs discedere,cuius pugnātes sentētias,& modò in has,modò in illas formas mutata animi sensa animaduerterent, idq; in rebus maximi ponderis, & quę iam satìs superq; Ecclesię Catholicę sententia essent declaratę ac definitę? quid,obsecro, in illo extremo mundi die ad Christi tribunal dicturi sunt,qui tale portentum tanto in precio habuerūt?

Pudi sfiunt Luterani.

Eodem hoc anno quidam amicus ex Lutero percontatus est, cur in epistola ad Roma.cap.3. vertisset Germanicè, Hominem sola fide iustificari,cùm tamen verba Pauli id non haberēt,& eoipso ansam præberet Pōtificijs ipsius versionem calumniandi? Tum ille intolerabili quadam arrogātia respondit, si sciuisset Pontificios oēs in vnū cōflatos, vel vnū caput scripturę diuinę rectè posse vertere Germanicè,libenter eorū opem se imploraturum fuisse ad transferēdum nouum testamentum. Et post pauca: Si papista tuus, inquit, multa vult garrire de hac

Arrogātiss. Luteri dictum.

O portentū.

voce,

uoce, Sola, ei confestim respondeto: Doctor Martinus Luterus vult sic habere, aitq; Papistam & asinū esse vnum. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione volūtas. Nolumus enim Pontificiorum esse discipuli, sed magistri ac iudices. Hęc quidē ille, nescio qua phrenesi correptus & insania temulentus, quæ sanos & sobrios homines facilè auertunt, nè tali portento vlla in re fidem adhibere velint. Si catholici sic scriberent, immò si Romani Pontifices tantum sibi sumerēt, quot conuiciorū plaustris in illos inueherētur fratres Euangelici? porrò cùm Luterus apostata infamis ità loquitur, non aliud est, q̈ Christi Euangelion. O cæcas hominū mentes, ô pectora cæca.

Post Confessionem Luteranorum, oblata est Cęsari & coram omnibus Imperij ordinibus recitata Augustæ etiàm quatuor ciuitatū, Argentorati, Cōstantiæ, Memmingę & Lindauiæ, quæ Zuinglij dogma sequebantur, confessio. Eius confutandæ curā cōmisit Cęsar Theologis eisdem, à quibus erat Luteranorum confutata, ipsaq; cōfutatio lecta est palàm. Itaq; Cęsar orabat seriò, vt cum reliquis Principibus & ordinibus Imperij idem sentirēt: sed illi in sua sententia perstitêre, neque catholicis, neque Luteranis per omnia subscribere volentes, quia videbantur sibi rectiùs sapere, & plus aliquid vidisse in scripturis, quàm vel catholici, vel Luterus ipse cum sua cohorte vidisset. Et id quidē temporis Argentinenses Zuinglij partes sequebantur, quas Luterus prorsùs execrabatur. At Bucero postmodùm à Zuinglianis ad Luterum inclinante, eò tādèm res redijt, vt qui hodiè Argentinę concionantur, Luteri de Eucharistia doctrinam propugnēt, & quidem acri contentione contra Caluinianos & Zuinglianos. Itaque aut illi omēs periêrunt, qui in illa vrbe priùs Zuingliū secuti sunt, aut certè eos perire necessè est, qui illic hodiè cum Lutero sentiunt En in

4. Ciuitatū Confessio.

huiusmodi labyrinthos incidimus, cùm nos ab Ecclesia catholica separamus.

Tiberis inundatio.

Fuit hoc anno Romæ ex multa pluuię copia tāta Tiberis inundatio, vt in campo Florę ad longissimę hastæ altitudinem excreuisse visus sit, multaq; ædificia subruerit, & per vicinas regiões ad duodecim ferè hominum millia extinxerit. Incidit ea clades in diem 8. Octobris, & horas 24. durauit. Sunt qui scribant aliquot dies durâsse hanc inundationem.

Diluuiū inferioris Germaniæ.

Non multò pòst etiàm inferioris Germanię homines, præsertim Flandros, Selandos, Hollandos, atque etiàm Franciæ aliquot subiectos populos, Oceano finitimos, mare ab imis visceribꝰ exagitatū vehementer afflixit, partìm aggeribus perruptis, partìm ipsos aggeres vnda ad tres vel quatuor pedes excedente. Feruntur ea repētina inundatione permulti mortales & bruta animantia grādi numero perijsse, dēptis alijs incōmodis & damnis vrbium & ædificiorum, quę fuêre grauissima.

Margarita Maximiliani filia moritur.

Pauló pòst calendis Decēbris diem suum Mechliniæ obijt Margarita Cęsaris Maximiliani filia, Belgarum moderatrix laudatissima.

Cęsar Carolus, dum adhuc Augustę comitia haberentur, Luteranis domum abituris certos quosdam articulos publicè proposuit, sed quos illi recipere nollent. Itaq; sinè concordia ad sua redièrūt. Porrò verò Cęsar cū Catholicis Principibus omnibus sub Comitiorum finem omninò statuit, in ea fide & religione, quam à sanctis Maioribus suis velut per manus traditam accepissent, constantissimè permanere. Ei sententię oēs & singuli subscripsère die 19. Nouembris. Deindè soluto conuentu oēs discedunt, Cęsar cum fratre Ferdinando & nō paucis Principibus Coloniam Agrippinā, alij domum.

Lantgrauij fœdus.

Lantgrauius vt sibi rebusq; suis cōsuleret, (videbat enim Cęsarem non ęquo animo ferre iam olìm damna-

damnatas in religiõe nouationes, quas Luterani & Zuingliani ceu Euangelicas amplectebantur, malè persuasi à quibusdam turbulentis hominibus) cum Tigurinis, Argentinẽsibus & Basileẽsibus, qui Zuinglium à Lutero ipso damnatum sequebãtur, in sex annos fœdus percussit, vt si qua vis ab Imperatore aut Catholicis religionis nomine inferretur, mutuis se auxilijs tuerent. Factũ est hoc mẽse Septẽbri. Constantiẽses & cæteri in Heluetijs, nouis dogmatibus addicti, iam anteà erant fœderati eandem ob causam. Hoc autem fœdus Christiana ab illis ciuitas dicebatur. Sed huius ciuitatis nemo cupiet esse ciuis, qui nolit excludi à ciuitate Dei. Eiusmodi pigmentis nôrant dogmatistæ sectarij fucare molitiones suas.

Iam suprà diximus, Marpurgi fuisse conuentum Luteranorum & Zuinglianorũm concionatorum. Ibì cùm non posset certa pax constitui, tamen decretum erat, vt à scriptis aliorum in alios abstineretur, nè scilicèt Catholici magìs ac magìs carpere pergerent eorum mutua odia & atrocissimas digladiationes. Sed eccè hoc ipso anno Philippus Melãchthon, vt Luteranorum contra Zuinglianos sententiam tueretur, veterum aliquot scriptorum sententias de Cœna Domini collegit & euulgauit. Non tulit hoc æquo animo Oecolampadius Sacramentarius, ediditque Dialogum, quo ostendit suo more, quid de Eucharistia veteres tum Græci tum Latini senserint: aitque Philippum patrum mẽtem non satis perspexisse, sed filios contra matrem armare voluisse. Adeò non potuerunt sibi temperare, quin contrà quàm Marpurgi conuentum erat, mutuò se infestarent. At reuerà neq; Philippus, neque Oecolampadius Patrum sententias bona fide citauit, sed ad suas prauas opiniones pro se quisque detorsit, cùm sit longe certissimum, patres omnes de

Melanchthõ scribit contra pactũ.

Melanchthõ ab Oecolãpadio perstringitur.

Euchariſtia id ſenſiſſe & docuiſſe, quod hodieq; & ſentit & docet Catholica Chriſti Eccleſia. Facilè autem potuerunt iſti verſuti homines indoctę plebeculæ perſuadere, Patres veteres ab ipſis ſtare, quod non eſſent neſcij, vulgum Patrum libros neq; legiſſe, neque vel legere vel intelligere poſſe. Eſt autem mirũ, ab iſtis citari Patres, qui Patres in vniuerſum omnes facilè cõtemnant, vbicunquè eis collibitum ſit. Sed habet ea res fucum quendam ad incautum lectorem, vt & multa legiſſe videantur, & ſuæ doctrinæ habere approbatores veteres. Sed faceſſant cum ſuis calumnijs in illos ſanctiſſimos Patres, qui ſi hodiè viuerent, omnibus ingenij, doctrinæ, eloquentię viribus iſtos calumniatores oppugnarent.

Carolſtadiꝰ fit diaconus Tigurinus.

Circa hoc tempus Carolſtadius, qui è Saxonia ad Heluetios migrârat, Tigurinæ Eccleſiæ diaconꝰ factus eſt ex archidiacono quondàm Vuittembergenſi, ab equis, vt dici ſolet, ad aſinos. Ea res non mediocriter animum Luteri exacerbauit. Poſtquàm autem Zuinglius in prælio occubuit, vt pòſt dicemus, Baſileam ſe contulit, & illic in Zuinglianæ Eccleſiæ miniſterio vitã miſeram miſere finiuit. De eo Luterani ſcribunt, eum Baſileæ turbas concitâſſe, & miſerabilem vitæ exitum habuiſſe. Zuingliani id diſſimulare videntur, qui etſi non planè probabant Carolſtadij opinionẽ de Euchariſtia, tamen Luteri hoſtem & aduerſarium complectebantur.

Elector Saxoniæ acceſſitur Coloniam.

Poſt Comitia Auguſtana Cæſar Saxonem Electorem euocat Coloniam, idemq; facit elector Mogúntinus, cuius hoc officium eſt, vt vbì creãdus eſt Romanorum rex vel Imperator, ipſe reliquos Electores conuocet. Saxo hoc indignè tulit, & per filium ſuum Ioannem Fredericum & quoſdam alios docere conatur àpud Cæſarem, Moguntinum citãdis electoribus perperàm egiſſe. Intereà verò Lantgrauiũ & alios Principes ac ciuitates Proteſtãtes orat,

ad 22.

ad 22. Decembris Smalcaldiam vt veniant. Vbi eò vétum est, fœdus ictum est, cui aliquot principes & ciuitates subscripserũt, quibusdam verò id in aliud tempus reijcientibus. Ab eò ergò loco dictum est hoc fœdus Smalcaldicum, cui tẽporis successu multi principes & ciuitates sese coniunxère, non optimò certè exemplo, quòd contra Cæsaré & Catholicos se armare viderétur, id quòd posteà quòquè re ipsa declarârunt, vt suo loco dicetur. Verùm dictitabant illi se non cuiusquam inuadendi, sed suî tantùm defendẽdi causa hoc fœdus percussisse: Hic verò Luterus, qui aliâs docuerat nõ esse Turcis resistendum atrocissimis Christiani nominis hostib9, facilè consensit, immò & scripsit, in Cęsarem & Catholicos arma corripi iure posse. *Fœdus Smalcaldicum.*

Smalcaldiæ congregati Protestantes, literis ad Cęsarem datis summoperè eum absterrere conantur, nè Ferdinandũ fratrẽ in Romanorũ regẽ eligi patiatur. Multas allegãt causas, sed quib9 id demùm effecerunt, vt Ferdinãdus optimus princeps, Romanorum rex renunciatus sit, sicut mox dicemus.

ANno 1531. pridiè Epiphaniæ Domini, Ferdinandus Colonię in primario tẽplo, vbì trium beatissimorum Magorũ corpora cõdita asseruãtur, Electorum principum suffragijs creatus est Romanorũ rex, & die 11. mensis Ianuarij Aquisgrani coronatus. Saxo eam electionem per filium suum irritam protestatur, habuitq; principes alios, præsertim Luteranos, qui ei consentirent. Verùm Cęsar, quòd amplissimas haberet ditiones, nec posset semper esse in Germania, cõsultum omninò putauit, vt in Imperio haberent aliquem loco suo, qui ipso absente rebus præesset. *Ferdinãdus fit Romanorum rex.* *Coronatur.*

Hoc mense Ianuario Lusitaniam inusitatus concussit terræmotus, ità vt multi mortales terrę quassatione & ruinis oppressi sint, pręsertim Vlysbonę, *Terræmotus in Lusitania.*

quæ vrbs damnum ſenſit incomparabile. Quædam etiàm nauigia turbulento inflati maris hiatu abſorpta ſunt, nec quiſquam ferè tota Luſitania ſuis iam ædibus committere ſe audebat, ſubſultante ſcilicet ſolo. Rex & regina extra vrbem aperto in loco tabernaculum erexerunt. quorũ exemplũ ſecuti vniuerſi ferè incolę, caſtrenſi more etiàm ipſi in tabernaculis ſibi degendum ſtatuerunt: quanquàm nec ibì ſinè metu eſſent, veriti nè repentino aliquo terræ hiatu abſorberentur. Durauit is terręmotus dies octo, ſed tamen intęrpolatìm. Fama ſparſit Vlyſbonę 1500. magnas ędes & templa omnia funditùs corruiſſe. Eam cladem ſecuta eſt peſtis ingens.

Proteſtãtes ſcribũt Gallo & Anglo

Huius anni menſe Februario Proteſtãtes literas ſcripſerunt Galliæ & Angliæ regibus, quibus ſuam cauſam egregiè tueri conati ſunt. Loquũtur ibì de vitijs Cleri, & de Indulgentijs: citant Gerſonẽ, qui iam olìm vitia Eccleſiaſtica grauiter notârit. Sed Gerſon ità notauit vitia Cleri, vt tamen propterea non ſe ipſe ſepararet ab Eccleſia, nec turbas cieret. Et hoc quidem illis viſum eſt de Gerſone commemorare. Quòd autẽ idem ipſe fortiter ſcripſit contra eos, qui dicerent laicis neceſſariò vtranque Euchariſtiæ ſpeciem porrigi oportere, quod noſtræ ætatis nouatores pertinaciter contendunt, eoſque diſertis verbis hæreticos vocat, id ſilentio prętereunt. Facilè autem animaduerti poteſt, nõ Principes earum literarum fuiſſe authores, ſed Luteranos dogmatiſtas, quorum vtinàm fraudem Principes aduertere potuiſſent.

Alius Smalcaldiæ conuentus.

Menſis Martij die 29. rursùs Smalcaldiam ijdem Proteſtantes conuenêre, acturi de defenſione ſui, ſi qua vis ab hoſtibus, nẽpe Catholicis, inferatur. Solicitauerãt per literas Fredericum Daniæ regem & Saxonicas maritimaſque ciuitates de fœdere, ſed Danus recuſauit, quatenùs rex eſſet. Magnopolẽſis Hen-

Hēricus, itemq; Pomeraniæ dux Berninus, Lubecēses quoquè & Lunęburgēses, & quędā aliç ciuitates fœderi minimè subscripserunt. Luterus hoc fœdus approbauit, aitq; iniri posse, siue Cęsar ipse, siue qs alius fortè eius nomine bellū faciat. Iam antè Proteus ille lōgè secùs scripserat, quod Sleidanus quoquè non negat: sed hic iam admonitum à Iurisperitis dicit licere resistere nonnunquàm, & eiusmodi casum nunc obtigisse, quo leges id permittant, sicq; Luterum ingenuè professum se nesciuisse hoc licere, atq; fœdus ipsum probâsse. Multus in eo est Sleidanus ille Sacramentarius hęreticus, vt Luteri doctrinā modis om̄ibus ꝑpugnet, pręterq̄ vbì à Zuingliano de Eucharistia dogmate discrepat, & id facit lōgè maiori fraude & ꝑnicie, q̄ simplex lector possit aduertere: sed ità tamē facit, vt dum vult Luterū etiàm turpiter à seipso dissentientem tueri, suā ipse prodat turpitudinem: sicut etiàm hoc loco, dum fatetur Luterum priùs docuisse, non esse resistendum magistratui, deindè tamen à Iurecōsultis secùs edoctum, aliter docuisse & sensisse, & id quidem ex legibus politicis. Quid dicis Sleidane? Itáneiā apud Luterum & te ac tuî similes aliquid valēt in re tanta leges politicę, cùm Luter⁹ vos docuerit nihil recipiendū, quod diuinis literis nō sit expresſè comprehensum? Sciebat Luterum pugnantia scripsisse & docuisse, & hoc fuco quodam oblinere cupiens, à legibus politicis, quid liceret, eum didicisse fateris. Et nō te pudet tui & Luteri tui? Hîc iam aliquid valent leges politicę, cùm Luterus omnia reijciat, quę in scripturis expressa nō sint? Quàm verò turpe est, eū vos sequi Doctorem, qui à Iureconsultis demùm discere debuit, num Magistratui resistere fas sit, nécne, cùm ille longè anteà scripserit, certū se esse, doctrinam suam non suam, sed Christi, esse? Cū ergo anteà docuerit, sicut tu testis es, Magistratui

Sleidanus arguitur.

Inconstātia Luteri.

tui

Confessio Augustana datur Theologis examinanda.

Cæsar, cùm ipsi oblata esset Luteranorum confessio, Theologis Catholicis examinandam & cõfutandam demandauit. Illi primò satis acriter eam & scripturis & rationibus oppugnârunt. Sed Catholici principes, pacis vel maximè studiosi, putauerunt omittenda esse ea, quæ Catholici ostendebant aliter Luteranos & docuisse & scripsisse anteà, eaque tantùm confutanda, quæ essent in Confessione exhibita. Faciebant hoc principes pacis studio, licèt nulla ferè res magis destruat Euangelicorum dogmatistarum nouum Euangelium, quàm quòd in sua doctrina tam varij sunt & incõstantes, quod illis non posset accidere, si vera essent quæ miseris persuadent. Dum autem Principibus Catholici Doctores morem gerere volunt, ea re factum est vt aliquot dies elaberentur. Sed confecta iam breuiori responsione, rursùs alia à Principibus iniecta est difficultas, cuius nomine ea confutatio recitanda foret. Interìm aliquot hebdomadę paucæ transigebantur.

Itaque Luterani tum Augustæ coràm, tum per literas apud absentes iactitabant, Papistas ad ipsorum confessionem non habere quod responderent. Vbì autem confutatio lecta est in consessu Principum, Cæsar & Catholici omnes eam approbârunt. & vt idem facerent Luterani, Cæsar rogauit quidem, sed non obtinuit. Interìm verebantur Catholici Principes, nè quid durius statueret Cæsar in Luteranos ob eorum contumaciam: itaque impetrârunt à Cæsare, vt permitteret cum illis de ineunda concordia accuratiùs agi. Assensit Cæsar pro sua clementia, quæ erat in illo valdè singularis, & permisit multis modis agi cum illis. Principiò, vt posset res faciliorem habere expeditionem, delecti sunt ex cunctis ordinibus Imperij septendecim, qui de ineunda cum illis,

Multis modis agitur cum Euangelicis.

mo-

modò id fieri posset, quod nō planè desperabatur, concordia priuatìm tractarent. Hi igitur illos ad colloquium in maioris ędis Augustanæ domo, vt vocant, Capitulari habendum inuitârunt: nec illi se difficiles præbuerunt. Vbì omnes pariter consederunt, Ioachimus elector Brandeburgicus, cuius erat excellens facundia, prolixa oratione nomine delectorum illos peramanter hortabatur, vt cum Cæsare & reliquis Imperij ordinibus idem sentire vellent in religionis negocio: alioquì metum esse, nè plurima indè mala existant, bella, seditiones & clades. Illi, re deliberata, post biduum respondent: Primò quidem dolere sibi aiunt ipsos sic admoneri, vt interìm quoquè minę intententur. Deindè in quatuor capita sua responsione distributa, Primò dicunt se à Cęsare non satìs auditos: Secundò, non esse ipsis Catholicorum Confutationem liberè traditam. (Cæsar enim ob certas causas exemplum confutationis eis dare petentibus nolebat, nisì sub conditionibus quibusdam, vt apud se seruarent, nec eius iniussu alijs darent: quas illi conditiones accipere nolebant) Tertiò, religioni ipsis esse, in eam consentire confutationem, quam necdùm satìs perspectam haberent. Quartò, in proximis Comitijs Spirensibus promissum quidem esse Concilium, sed nihil pręstitum. Vbì obitèr aduertendum est, vt etiàm infrà dicetur, versutissimos Principum Protecstantium vel Luteranorum concionatores & dogmatistas mira vafricie persuasisse Principibus, vt Concilium peterent, cùm tamen Luterus iam pridèm Concilia omnia reiecisset, nec quicquam minùs vellent vel Luterus vel eius symmystę noui euangelij buccinatores, quàm vt legitimū conciliū haberetur: sciebant enim à multis superioribus sanctissimis œcumenicis Concilijs ipsorum

Proponunt catholici.

Respondēt Protestātes.

Fraus cōcionatorum sectariorū.

rum pleraq; dogmata damnata esse. Sed hac fraude id efficere conati sunt, vt viderentur niti æquitate, & plures in suam sententiam pertraherent. Nã postea multis modis Concilium iam Tridenti indictũ reiecerunt, & absolutum quoq; multis contumelijs & conuicijs prosciderunt. Quis verò non rideat Sleidani ineptias, qui cùm palàm affirmet, Protestantium Principes in hoc Conuentu Augustano dixisse Cæsari, si fortè iam definiri causa non possit, non se recusare totiès & promissum & decretũ cõcilium: quod vtiq; nõ aliter ꝓmissum erat, quàm qualia fuissent semper concilia œcumenica: nõ diù pòst addit, rursùs Protestantes in hoc ipso conuẽtu dixisse Cęsari, se petere vt primo quoq; tempore pium atq; liberum in Germania cogatur Concilium. Quod enim addit, pium & liberum, id tale est, vt his duabus dictiõibus facilè excludere & eludere possit quęuis Concilia catholico ritu celebrãda. Quod enim vel Sleidano, vel cæteris sectarum buccinatoribus Cõcilium vnquàm pium & liberũ erit, nisì in quo ꝓ̃cipua, immò sola authoritas statuendi, probãdi, reprobãdi sit penès sectarios? Sed quomodò illi vnquàm certi aliquid statuent, qui inter se de rebus maximi momenti hostiliter digladiantur? Addit iterùm non post multa Sleidanus, Luteranos principes id quoq; hoc tempore Augustæ dixisse Cæsari, nihil sibi commune esse cum sectis, se neminem ad suam doctrinam velle adigere, se Anabaptistas & eos qui sacramentum altaris cõtemnunt, (Zuinglianos intelligũt) suos intra fines nunq̃ toleràsse. Hoc quidẽ illi faciebãt authore Lutero qui Sacramẽtarios atrociter ꝓscindebat, licèt nihilo illis melior. Dicat nũc igit Sleidanꝰ, qui nobis tãtoperè cõmendat Luterũ: Quòd Luterus Secramẽtarios hostiliter persequebat, ex verbo DEI id fecit, an verò minimè? Si ex verbo Dei, cur non in-

Sleidani ineptia.

Luterani principes nõ tolerant zuinglianos.

intelligit se fœdissimo in errore versari, recteque hæreticum dici etiàm ab ipso Lutero? Sin minùs, cur non videt quàm nihil fidendum illi sit, qui in re tãti pōderis tam turpiter sit allucinatus, pſertim cùm ille testeť se certũ esse, doctrinã suã nõ suã esse, sed Christi? sed valeat homo inept⁹, nos ad historię ordinẽ reuertamur. Postquàm dixerãt Protestãtes, quæ suprà retulimus, delecti illis per Ioachimum Brandeburgicum ad singula accuratè responderũt, inter cætera hoc etiàm cum veniæ prefatione addentes, quòd vbì minimè oporteret, magnam sibi religiōem inijci paterentur: vbì autem vel maximè religione opùs esset, ibì nihil animis angerentur. Grauari ipsorum conscientiam, quòd moneantur sentire cum Ecclesia: nihil autẽ grauari, quòd apostatarum iudicium totius Ecclesiæ iudicio anteponant, cùm interìm illi tã inter se miserè dissecti sint, & fructus pessimos eorum doctrina adhuc attulerit. Tum quoquè Concilia à Lutero floccipendi, & multa cum scripsisse, quibus conciliorum authoritatem apud vulgus eleuàrit. Ad hæc Protestãtes sua rursùs responsa dedêre, multisque verbis omnem à se culpam separationis ab Ecclesia, aut contempti Cæsaris vel edicti eius, aut debiti honoris non impensi Concilijs, amoliri conati sunt. Placuit autem vtrique parti, vt septeni & septeni ex vtrisque deligerentur, qui de concordia inter se amicè conferrent. Ibì tum in aliquot Augustanæ Confessionis articulis quædam facta fuit cōciliatio, & cùm speraretur in reliquis quoquè concordari posse, placuit Imperij ordinibus ab vtraq; parte ternos eligi, qui inter se tractarent: sed nihil potuit effici inter illos. Tandèm post multos labores nullus fructus consecutus est. Cæsar quidem nihil reliquit intentatum, sed oĩa frustrà, quòd iam planè decreuissent Protestantes in eo permanere Euangelio, quod à Lutero

Catholici respondent Protestantibus.

Protestãtes se purgare moliuntur.

tero apostata monacho didicissent. et licèt id ad certissimam Germaniæ perniciem spectare videretur, illi tamen sic erant animati, vt patriæ & imperij extremam calamitaté perpeti mallent, quàm cum Cęsare & Catholicis Principibus, qui certè longè illos & numero & dignitate superabát, redire in religionis antiquæ concordiam. Fuit hoc quidem longè acerbissimum omnibus, quibus Germaniæ, immò totius Ecclesię iam iamque, ni Deus auerteret, peritura suprema clades & interitus dolebat: sed oportebat tamen omnia ęquo ferre animo, & tacitè cósiderare atque admirari & timere occulta quidem, sed vera & iusta iudicia DEI, cuius admodùm extimescenda, licèt iusta, ira & seuera animaduersione fiebat, vt plus tribueretur vilissimi apostatę malesanæ doctrinæ, quàm totius Ecclesiæ Catholicæ sentétiæ & authoritati. Cùm igitur, vt dixi, iam diù multumque ab vtriusq; partis delectis Principibus & Theologis ac Iurisconsultis tractatú esset, Elector Saxonię longioris morę impatiés, petijt à Cęsare missionem, & abijt cum suis. Ità sinè cócordia discessum est, multùm quidé dolente Cęsare & Catholicis. Luterus interim non paucos edidit libros, quibus ipsum quoquè Cæsarem perstringere non verebatur, atque ij nonnunquàm etiàm publicè prostabant Augustæ apud Saxoniæ principis hospitium. In his erat Epistola ad Archiepiscopum Moguntinum, in qua exponit Psalmum, Quarè fremuerút gentes, tanquàm principes Augustam conuenissent animo oppugnandi Christú & Euangelion. Itemq; liber quidá hac inscriptione, *Admonitio ad Ecclesiasticos Augustæ in Diæta imperiali cógregatos* quo in libro & suam doctrinam vsqueadeò cómendat, & Episcopos atque Ecclesiæ cæremonias & instituta intantùm carpit ac repręhédit, vt ad cómouendos in clerum vulgi animos nihil possit scribi vehementiùs.

Elector Saxoniæ discedit.

Et

Et vt Episcopos ad se alliceret, iactabat se illos à Papæ Tyrannide & monachorum importunitatibus liberâsse. Sanè apud multos ille iam pontificem Romanum & Ecclesię instituta, ritus ac cęremonias in summum odium, inuidiam & contemptum adduxerat: sed in tali scelere gloriari, & non modò nullo pudore ac metu affici, verùm etiàm eo nomine virtutis & pręclari cuiusdam facinoris existimationem venari: id quidem eiusmodi est, vt non tam verbis, quàm flagris & flammis vindicandum sit. Mirè quoquè in eo libro inuehitur in Satisfactionem, quæ tertia pars est Pœnitentiæ, quam ait sentinam esse tartari ipsius, nec eam abominabilem doctrinam Episcopis vnquàm posse remitti. Piæ mentes sinè horrore legere vel audire non possint, quæ ille infelix scribit contra Satisfactionem, de qua tamen est Ecclesię non alia doctrina, quàm ipsæ sacræ literæ locis innumeris expromant.

Luterus adulatur Episcopis.

Proscindit Satisfactionem.

Porrò perquàm commodùm accidit, vt cùm Catholici & Luterani, vt iam diximus, inter se septeni & septeni de concordia tractarent, & in XII articulo Confessionis Augustanæ, qui erat de Satisfactione, non possent conuenire, primo vespere id negocij daretur Cochlęo & Melanchthoni, vt altero manè quippiam, quod ad rei compositionem faceret, adferrent. Protulit ergò Cochlæus ex Septicipitis cap. 31. quem Luterus contra indulgentias in Assertione 41. articulorum scripserat; ipsius verba Luteri, quibus sic ait: Ecclesia mater pio affectu præuentura manum DEI, castigat filios suos satisfactionibus quibusdam, nè incurrant flagella DEI, sicut Niniuitæ operibus suis spontaneis præuenerunt iudicium DEI. Hæc pœna arbitraria est, inquit, non in totum, vt illi volunt, sed tamen necessaria. Nam aut nos, aut homines, aut DEVS punit peccata, quod illi per indulgentias tol-

Luterus suo ense iugulatur.

lunt omninò: cùm si essent pij pastores, potiùs imponerét pœnas, & Ecclesię exemplo pueniirent Deum, sicut Moses eum puenit, occidendo filios Israel propter peccatum vituli aurei. Optimum autem fuerit, si nosipsos puniremus.

Pudefiunt Luterani. Hęc Luteri verba cum Eckius è schedula recitâsset, Luterani inuicèm se respiciebant: Porrò Melanchthon rubore vultu suffuso ait, Scio hæc scripsisse Luterū: cumq; pręterea nihil adderet, Dux Iohannes Fridericus, Forsitan, inquit, hæc scripsit Luter⁹ ante annos decem. Cui à Catholicis responsum est, Quid tum posteà? Nobis satìs est, hâc illius esse sententiam. Mox ira commoti Brétius & Sneppius, dixêre, se non adesse vt Luteri scripta defenderét, sed vt suam assererent cōfessionem. Pręclarū videlicet discipulorum de magistro suo Lutero testimoniū, cuius ipsi quoquè iam scripta suspecta haberent. Sed quanto fuisset satiùs, ab ei⁹ hominis disciplina penitùs discedere, cuius pugnâtes sentétias, & modò in has, modò in illas formas mutata animi sensa animaduerterent, idq; in rebus maximi ponderis, & quę iam satìs superq; Ecclesię Catholicę sententia essent declaratę ac definitę? quid, obsecro, in illo extremo mundi die ad Christi tribunal dicturi sunt, qui tale portentum tanto in precio habuerūt?

Eodem hoc anno quidam amicus ex Lutero percontatus est, cur in epistola ad Roma. cap. 3. vertisset Germanicè, Hominem sola fide iustificari, cùm tamen verba Pauli id non haberét, & eoipso ansam præberet Pótificijs ipsius versionem calumniandi? *Arrogātiss. Luteri dictum.* Tum ille intolerabili quadam arrogâtia respondit, si sciuisset Pontificios oés in vnū cōflatos, vel vnū caput scripturę diuinę rectè posse vertere Germanicè, libenter eorū opem se imploraturum fuisse ad transferédum nouum testamentum. Et post pauca: *O portentū.* Si papista tuus, inquit, multa vult garrire de hac

voce,

voce, Sola, ei confestim respondeto: Doctor Martinus Luterus vult sic habere, aitq; Papistam & asinũ esse vnum. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione volũtas. Nolumus enim Pontificiorum esse discipuli, sed magistri ac iudices. Hęc quidē ille, nescio qua phrenesi correptus & insania temulentus, quæ sanos & sobrios homines facilè auertunt, nè tali portento vlla in re fidem adhibere velint. Si catholici sic scriberent, immò si Romani Pontifices tantum sibi sumerēt, quot conuiciorũ plaustris in illos inueherētur fratres Euangelici? porrò cùm Luterꝰ apostata infamis ità loquitur, non aliud est, q̃ Christi Euangelion. O cæcas hominũ mentes, ô pectora cæca.

Post Confessionem Luteranorum, oblata est Cęsari & coram omnibus Imperij ordinibus recitata Augustæ etiàm quatuor ciuitatũ, Argentorati, Cōstantiæ, Memmingę & Lindauiæ, quæ Zuinglij dogma sequebantur, confessio. Eius confutandæ curá cōmisit Cęsar Theologis eisdem, à quibus erat Luteranorum confutata, ipsaq; cōfutatio lecta est palàm. Itaq; Cęsar orabat seriò, vt cum reliquis Principibus & ordinibus Imperij idem sentirēt: sed illi in sua sententia perstitēre, neque catholicis, neque Luteranis per omnia subscribere volentes, quia videbantur sibi rectiùs sapere, & plus aliquid vidisse in scripturis, quàm vel catholici, vel Luterus ipse cum sua cohorte vidisset. Et id quidē temporis Argentinenses Zuinglij partes sequebantur, quas Luterus prorsùs execrabatur. At Bucero postmodùm à Zuinglianis ad Luterum inclinante, eò tàdèm res redijt, vt qui hodiè Argentinę concionantur, Luteri de Eucharistia doctrinam propugnēt, & quidēm acri contentione contra Caluinianos & Zuinglianos. Itaque aut illi oẽs periērunt, qui in illa vrbe priùs Zuingliũ secuti sunt, aut certè eos perire necessè est, qui illic hodiè cum Lutero sentiunt En in *4. Ciuitatũ Confessio.*

 hui-

huiusmodi labyrinthos incidimus, cùm nos ab Ecclesia catholica separamus.

Tiberis inundatio.

Fuit hoc anno Romæ ex multa pluuię copia tãta Tiberis inundatio, vt in campo Florę ad longissimę hastæ altitudinem excreuisse visus sit, multaq; ædificia subruerit, & per vicinas regiões ad duodecim ferè hominum millia extinxerit. Incidit ea clades in diem 8. Octobris, & horas 24. durauit. Sunt qui scribant aliquot dies durâsse hanc inundationem.

Diluuiũ inferioris Germaniæ.

Non multò pòst etiàm inferioris Germanię homines, præsertim Flandros, Selandos, Hollandos, atque etiàm Franciæ aliquot subiectos populos, Oceano finitimos, mare ab imis visceribꝰ exagitatũ vehementer afflixit, partìm aggeribus perruptis, partìm ipsos aggeres vnda ad tres vel quatuor pedes excedente. Feruntur ea repẽtina inundatione permulti mortales & bruta animantia grãdi numero perijsse, dẽptis alijs incõmodis & damnis vrbium & ædificiorum, quę fuêre grauissima.

Margarita Maximiliani filia moritur.

Paulò pòst calendis Decẽbris diem suum Mechliniæ obijt Margarita Cęsaris Maximiliani filia, Belgarum moderatrix laudatissima.

Cęsar Carolus, dum adhuc Augustę comitia haberentur, Luteranis domum abituris certos quosdam articulos publicè proposuit, sed quos illi recipere nollent. Itaq; sinè concordia ad sua rediêrũt. Porrò verò Cęsar cũ Catholicis principibus omnibus sub Comitiorum finem omninò statuit, in ea fide & religione, quam à sanctis Maioribus suis velut per manus traditam accepissent, constantissimè permanere. Ei sententię omẽs & singuli subscripsêre die 19. Nouembris. Deindè soluto conuentu oẽs discedunt, Cęsar cum fratre Ferdinando & nõ paucis Principibus Coloniam Agrippinã, alij domum.

Lantgrauiĳ fœdus.

Lantgrauius vt sibi rebusq; suis cõsuleret, (videbat enim Cęsarem non ęquo animo ferre iam olìm

damna-

damnatas in religiōe nouationes, quas Luterani & Zuingliani ceu Euangelicas amplectebantur, malè persuasi à quibusdam turbulentis hominibus) cum Tigurinis, Argentinēsibus & Basileēsibus, qui Zuinglium à Lutero ipso damnatum sequebātur, in sex annos fœdus percussit, vt si qua vis ab Imperatore aut Catholicis religionis nomine inferretur, mutuis se auxilijs tuerent. Factū est hoc mēse Septēbri. Constantiēses & cæteri in Heluetijs, nouis dogmatibus addicti, iam anteà erant fœderati eandem ob causam. Hoc autem fœdus Christiana ab illis ciuitas dicebatur. Sed huius ciuitatis nemo cupiet esse ciuis, qui nolit excludi à ciuitate Dei. Eiusmodi pigmentis nôrant dogmatistæ sectarij fucare molitiones suas.

Iam suprà diximus, Marpurgi fuisse conuentum Luteranorum & Zuinglianorùm concionatorum. Ibì cùm non posset certa pax constitui, tamen decretum erat, vt à scriptis aliorum in alios abstinere tur, nè scilicèt Catholici magìs ac magìs carpere pergerent eorum mutua odia & atrocissimas digladiationes. Sed eccè hoc ipso anno Philippus Melāchthon, vt Luteranorum contra Zuinglianos sententiam tueretur, veterum aliquot scriptorum sententias de Cœna Domini collegit & euulgauit. Non tulit hoc æquo animo Oecolampadius Sacramentarius, ediditque Dialogum, quo ostendit suo more, quid de Eucharistia veteres tum Græci tum Latini senserint: aitque Philippum patrum mētem non satìs perspexisse, sed filios contra matrem armare voluisse. Adeò non potuerunt sibi temperare, quin contrà quàm Marpurgi conuentum erat, mutuò se infestarent. At reuerà neq; Philippus, neque Oecolampadius Patrum sententias bona fide citauit, sed ad suas prauas opiniones pro se quisque detorsit, cùm sit longe certissimum, patres omnes de

Melanchthō scribit contra pactū.

Melanchthō ab Oecolampadio perstringitur.

Eucharistia id sensisse & docuisse, quod hodieq; & sentit & docet Catholica Christi Ecclesia. Facilè autem potuerunt isti versuti homines indoctę plebeculæ persuadere, Patres veteres ab ipsis stare, quod non essent nescij, vulgum Patrum libros neq; legisse, neque vel legere vel intelligere posse. Est autem mirũ, ab istis citari Patres, qui Patres in vniuersum omnes facilè cõtemnant, vbicunquè eis collibitum sit. Sed habet ea res fucum quendam ad incautum lectorem, vt & multa legisse videantur, & suæ doctrinæ habere approbatores veteres. Sed facessant cum suis calumnijs in illos sanctissimos Patres, qui si hodiè viuerent, omnibus ingenij, doctrinæ, eloquentię viribus istos calumniatores oppugnarent.

Carolstadius fit diaconus Tigurinus.

Circa hoc tempus Carolstadius, qui è Saxonia ad Heluetios migrârat, Tigurinæ Ecclesiæ diaconus factus est ex archidiacono quondàm Vuittembergensi, ab equis, vt dici solet, ad asinos. Ea res non mediocriter animum Luteri exacerbauit. Postquàm autem Zuinglius in pręlio occubuit, vt pòst dicemus, Basileam se contulit, & illic in Zuinglianæ Ecclesiæ ministerio vitá miseram misere finiuit. De eo Luterani scribunt, eum Basileæ turbas concitâsse, & miserabilem vitæ exitum habuisse. Zuingliani id dissimulare videntur, qui etsi non planè probabant Carolstadij opinionẽ de Eucharistia, tamen Luteri hostem & aduersarium complectebantur.

Elector Saxoniæ accersitur Coloniam.

Post Comitia Augustana Cæsar Saxonem Electorem euocat Coloniam, idemq; facit elector Mogũtinus, cuius hoc officium est, vt vbì creãdus est Romanorum rex vel Imperator, ipse reliquos Electores conuocet. Saxo hoc indignè tulit, & per filium suum Ioannem Fredericum & quosdam alios docere conatur àpud Cæsarem, Moguntinum citãdis electoribus perperàm egisse. Intereà verò Lantgrauiũ & alios Principes ac ciuitates Protestãtes orat,

ad 22.

ad 22. Decembris Smalcaldiam vt veniant. Vbì eò vétum est, fœdus ictum est, cui aliquot principes & ciuitates sûbscripsérũt, quibusdam verò id in aliud tempus reijcientibus. Ab eò ergò loco dictum est hoc fœdus Smalcaldicum, cui tẽporis successu multi principes & ciuitates sese coniunxère, non optimo certè exemplo, quòd contra Cæsarẽ & Catholicos se armare viderẽtur, id quòd posteà quòquè re ipsa declarârunt, vt suo loco dicetur. Verùm dictitabant illi se non cuiusquam inuadendi, sed suî tantùm defendẽdi causa hoc fœdus percussisse: Hic verò Luterus, qui aliâs docuerat nõ esse Turcis resistendum atrocissimis Christiani nominis hostib9, facilè consensit, immò & scripsit, in Cęsarem & Catholicos arma corripi iure posse. *Fœdus Smalcaldicum.*

Smalcaldiæ congregati Protestantes, literis ad Cęsarem datis summoperè eum absterrere conantur, nè Ferdinandũ fratrẽ in Romanorũ regẽ eligi patiatur. Multas allegãt causas, sed quib9 id demùm effecerunt, vt Ferdinãdus optimus princeps, Romanorum rex renunciatus sit, sicut mox dicemus.

Anno 1531. pridiè Epiphaniæ Domini, Ferdinandus Colonię in primario tẽplo, vbì trium beatissimorum Magorũ corpora cõdita asseruãtur, Electorum principum suffragijs creatus est Romanorũ rex, & die 11. mensis Ianuarij Aquisgrani coronatus. Saxo eam electionem per filium suum irritam protestatur, habuitq; principes alios, præsertim Luteranos, qui ei consentirent. Verùm Cęsar, quòd amplissimas haberet ditiones, nec posset semper esse in Germania, cõsultum omninò putauit, vt in Imperio haberent aliquem loco suo, qui ipso absente rebus præesset. *Ferdinãdus fit Romanorum rex.* *Coronatur.*

Hoc mense Ianuario Lusitaniam inusitatus concussit terræmotus, ità vt multi mortales terrę quassatione & ruinis oppressi sint, pręsertim Vlysbonę, *Terræmotus in Lusitania.*

quæ vrbs damnum ſenſit incomparabile. Quædam etiàm nauigia turbulento inflati maris hiatu abſorpta ſunt, nec quiſquam ferè tota Luſitania ſuis iam ædibus committere ſe audebat, ſubſultante ſcilicet ſolo. Rex & regina extra vrbem aperto in loco tabernaculum erexerunt. quorũ exemplũ ſecuti vniuerſi ferè incolę, caſtrenſi more etiàm ipſi in tabernaculis ſibi degendum ſtatuerunt: quanquàm nec ibì ſinè metu eſſent, veriti nè repentino aliquo terræ hiatu abſorberentur. Durauit is terręmotus dies octo, ſed tamen interpolatìm. Fama ſparſit Vlyſbonę 1500. magnas ędes & templa omnia funditùs corruiſſe. Eam cladem ſecuta eſt peſtis ingens.

Proteſtãtes ſcribũt Gallo & Anglo

Huius anni menſe Februario Proteſtãtes literas ſcripſerunt Galliæ & Angliæ regibus, quibus ſuam cauſam egregiè tueri conati ſunt. Loquũtur ibì de vitijs Cleri, & de Indulgentijs: citant Gerſonẽ, qui iam olìm vitia Eccleſiaſtica grauiter notârit. Sed Gerſon ità notauit vitia Cleri, vt tamen propterea non ſe ipſe ſepararet ab Eccleſia, nec turbas cieret. Et hoc quidem illis viſum eſt de Gerſone commemorare. Quòd autẽ idem ipſe fortiter ſcripſit contra eos, qui dicerent laicis neceſſariò vtranque Euchariſtiæ ſpeciem porrigi oportere, quod noſtræ ætatis nouatores pertinaciter contendunt, eoſque diſertis verbis hæreticos vocat, id ſilentio prętereunt. Facilè autem animaduerti poteſt, nõ Principes earum literarum fuiſſe authores, ſed Luteranos dogmatiſtas, quorum vtinàm fraudem Principes aduertere potuiſſent.

Alius Smalcaldiæ conuentus.

Menſis Martij die 29. rursùs Smalcaldiam ijdem Proteſtantes conuenêre, acturi de defenſione ſui, ſi qua vis ab hoſtibus, nẽpe Catholicis, inferatur. Solicitauerãt per literas Fredericum Daniæ regem & Saxonicas maritimaſque ciuitates de fœdere, ſed Danus recuſauit, quatenùs rex eſſet. Magnopolẽſis

Hen-

Hēricus, itemq; Pomeraniæ dux Berninus, Lubecē-ses quoquè & Lunęburgēses, & quędā aliæ ciuitates fœderi minimè subscripserunt. Luterus hoc fœdus approbauit, aitq; iniri posse, siue Cęsar ipse, siue qs alius fortè eius nomine bellū faciat. Iam antè Proteus ille lōgè secùs scripserat, quod Sleidanus quoquè non negat: sed hîc iam admonitum à Iurisperitis dicit licere resistere nonnunquàm, & eiusmodi casum nunc obtigisse, quo leges id permittant, sicq; Luterum ingenuè professum se nesciuisse hoc licere, atq; fœdus ipsum probâsse. Multus in eo est Sleidanus ille Sacramentarius hęreticus, vt Luteri doctrinā modis oīnibus ꝓpugnet, pręterq̄ vbi à Zuinglìano de Eucharistia dogmate discrepat, & id facit lōgè maiori fraude & ꝑnicie, q̄ simplex lector possit aduertere: sed ità tamē facit, vt dum vult Luterū etiàm turpiter à seipso dissentientem tueri, suā ipse prodat turpitudinē: sicut etiàm hoc loco, dum fatetur Luterum priùs docuisse, non esse resistendum magistratui, deindè tamen à Iurecōsultis secùs edoctum, aliter docuisse & sensisse, & id quidem ex legibus politicis. Quid dicis Sleidane? Itáne iá apud Luterum & te ac tui similes aliquid valēt in re tanta leges politicę, cùm Luter⁹ vos docuerit nihil recipiendū, quod diuinis literis nō sit expresſè comprehensum? Sciebat Luterum pugnantia scripsisse & docuisse, & hoc fuco quodam oblinere cupiens, à legibus politicis, quid liceret, eum didicisse fateris. Et nō te pudet tui & Luteri tui? Hîc iam aliquid valent leges politicę, cùm Luterus omnia reijciat, quę in scripturis expressa nō sint? Quàm verò turpe est, eū vos sequi Doctorem, qui à Iureconsultis demùm discere debuit, num Magistratui resistere fas sit, néne, cùm ille longè anteà scripserit, certū se esse, doctrinam suam non suam, sed Christi, esse? Cū ergò anteà docuerit, sicut tu testis es, Magistratui

Sleidanus arguitur.

Inconstātia Luteri.

tui non esse resistendum, & ea doctrina non ipsius, sed Christi fuerit: qua vel fronte, vel mente deindè aut ille aliter docere potuit, aut vos aliter docenti obtemperare? Hem, quò ruit cæca arrogãtia, & vęsana temeritas? Satiùs fuerat, clarissimis Principibus veritatem simpliciter aperire, quód nullam haberent iustã causam eius fœderis percutiẽdi, quandò Cæsar nihil iniquum ab eis petebat, sed vt in religione idem secum & cum tota Ecclesia sentirent, vndè salus pendebat totius Germaniæ, quam istud religionis dissidium perdidit. Iam antè rustici seditiosi etiàm fœdus pepigerant contra Principes, & rectè se facere putabant, sed eorum audaciam principes meritò represserunt.

Luterus vbì resciuit Cęsarem & ordines Catholicos Imperij in extremis Comitijs Augustanis decreuisse firmiter, in antiqua religione perseuerandum, nec nouandum quicquam ante Concilij definitionem, fretus viribus eorum qui in Smalcaldicũ fœdus transiêrant, duos hoc anno libellos Teutonicè edidit, nempe, Glossam in putatitium decretũ Imperiale, & præmonitionẽ ad Germanos sibi charissimos. In quorum vtroque cùm planè suo more bellicũ canat, & seditiones concitet, tamẽ nequissima simulatiõe protestatur se nihil velle minùs. Nec satìs habet petulànter incurrisse in pontificẽ & Ecclesiasticos proceres omẽs, sed & Cæsarem & Principes Catholicos omẽs non dubitat appellare proditores, ac scelestos vanosq; nebulões &c. In glossa vult persuadere omnibus, Decretum Augustanum esse commentitium, ac falsò præferre nomen Cęsaris: sed eã importuni hominis calumniã multa, eaq; certissima, argumẽta facilè refellebant. Nam præter alia, tot sigillis Principum & procerum vtriusq; ordinis Decretum illud obsignatum fuit, vt si Lutero ea in os congesta fuissent, hauddubiò teterrimũ ille animum

Luterus proscindit Principes.

animum actutùm exhalâsset. Sed quid ille prodigiosus homo non ausus est scribere? Subscripserant illi Decreto siue per seipsos, siue per legatos, Cæsar ipse & quinq; Electores, Principes Ecclesiastici 30. Seculares 23. Abbates 22. comites & Barones 32. Ciuitates liberæ 39. Hoc ergò Decretũ miris ille modis exagitat, inter alia Catholicam Ecclesiam vocás meretricem, & multa blaterans de cõmunione sub vtraq; specie, cùm tamen in Assertionibus dicat articulo 16. neutram speciem esse necessariam, sed fidem solem hìc sufficere. Porrò furore & amentia ebrius, scribit Ecclesię neque fidem habendã, neq; morem gerẽdum, si quippiam præter vel extra verbum Christi loquatur aut instituat: nec aduertit à Christo dictum esse, Si Ecclesiam non audièrit, sit tibi sicut ethnicus & publican⁹: & ab Apostolo vocari Ecclesiam columnam & firmamentum veritatis. Non igitur errat Ecclesia. Rectè enim dictum est ab Irenæo antiquissimo episcopo & martyre, lib. 3. cap. 40. Vbi Ecclesia, ibì & Spiritus: & vbi Spiritus Dei, illic Ecclesia, & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neq; à mammillis matris nutriuntur in vitam, neq; percipiunt de corpore Christi procedẽtem nitidissimũ fontẽ: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesiæ, nè traducãtur. Hæc ille. Quid verò vnquàm possit Ecclesia Christi statuere extra verbum Christi, cùm ipsa certissimè habeat spiritũ Christi, manentem cum illa in æternum, & inducẽtem illam in omnem veritatem? Sed Luterus vidẽs Catholicam Ecclesiam suis paradoxis planè cõtraria & docere & statuere, oẽm illi authoritatem abrogare voluit, vt solus insanus Luterus audiretur.

Decretum Principum Catholicorum exagitat Luterus

Matth. 18.

1. Tim. 3.

Ioã. 14 et 15.

Multa quoquè deindè contumeliosè euomit in Missam & cæremonias. Nec veretur Principes por-

cis

licèt vterq; Ecclesiã Rom. oppugnârit, tamẽ ea Ecclesia illis iampridem extinctis manet, mansura etiã vsq; ad supremũ mundi diem. In altero libello, quẽ Pręmonitionẽ inscripsit, multò etiã est insolētior, impotẽtior & cõtumeliosior. Sed nõ est pius lector eius blasphemijs onerandus. Responsum illi abũdè fuit à Catholicis: verùm ille iam multo & Principũ, & populi studio fruebatur, proindeq; nullius pensi habuit scripta omnia, adeoq; & Ecclesiasticos & seculares principes ac magistratus omnes incredibili mentis elatione contempsit. Cęsar eius improbitatem neutiquàm tulisset, nisì cum grauissima, eaque ferè perpetua bella retardâssent. Edidit cõtra hunc Luteri libellum, scriptũ quoddã lingua Germanica Ioãnes Cochlęus, vir doctus & pius, & de catholica fide optimè meritus, in quo inter cętera magna sanè cõstantia, vtì & aliâs nõ semèl fecerat, obtulit se etiàm sub periculo capitis, ad experiendum corã iudice cum quouis Luterão super doctrina & actis Luteri. Sed neq; tunc, neq; vnquàm aliâs quisquam eorum ausus fuit eius rei periculum facere, & cum illo in hanc iudicij disceptationem venire. Cùm eñ tum Luterus ipse, tum eius symmystę ex ipsorũ editis libris planè conuincantur & hęretici & seditiosi esse, palamq; venisse contra omnia tum diuina tum humana iura, verbis quidem miram pręse ferũt iactantiam & confidentiã, sed legibus experiri nõ audent, & neq; ius, neq; iudicem ferre vel volunt, vel possunt. Cùm sit autẽ inuicta veritas, defendi facilè potest, nec Christ⁹ deest ꝑ veritatẽ cẽrtãtibus: indè fit, vt Catholici pleriq; etiàm sub vitę periculo sæpè se obtulerint ad disceptandũ cũ nostrę ętatis nouatoribus corã Magistratu: sed timida nequitia, malę cõsciẽtię stimulis agitata, nõ audet in tã ꝑ̃sens se discrimẽ cõijcere: scriptis interim & apud miseram plebeculã proijciũt ampullas & sesquipedalia verba,

Luterani nõ sunt ausi experiri certamen cum Cochlæo.

Fuit

Luteri impudens mēdacium. Fuit verò hoc Luteri pestilentissimum atque impudentissimum mendacium, quôd in eadem Præmonitione sæpè iactitat Papistas probè scire ac vltrò confiteri, Luteri doctrinam verum ac merum esse Euágelium, Quod quidem ille faciebat, vt principes & populus tanquàm vera asserenti propensioribus animis fidem cómodarent. Contra hoc eius insolens scriptum scripsit quidā laicus Dresdæ grauiter & validè, cui Luterus suo more non Euangelico, sed scurrili & satanico respondit conuiciosissimè. Titulus libelli est, *Contra siccarium Dresdæ.* Ibì inter cætera sic habet: Nihil curo, ꝙ queritur (scilicet *Quid gloriaris in malitia? Vide hominem insania ebrium.* laicus, quem sicarium vocat) in libro meo non ferè nisì maledicta & diabolos nominari. Hoc debet esse mea gloriatio, meusq́ue honor. Sic & habere volo, vt deincèps dicatur de me, quòd plenus sim maledicentię, criminationisq́ue & execrationis in Papistas. Volo & decętero me aduersùs nebulóes istos exercitare execratióibus ac maledictis vsque ad sepulturam meam, nec vllum verbum bonum ex me ampliùs audient. Ego meis tonitruis ac fulminationibus sic eis ad sepulturam compulsabo. Sic ille miser, hauddubiò obsessus à dæmone. Ecquid verò in his verbis est non planè barbarum, immane, & plus quàm satanicum? Quis vnquàm vir bonus ità scripsit? Et certè ad sepulcrum vsque in Catholicos fuit maledicentissimus, cùm dicat Apostolus: *Rom. 12.* Benedicite, & nolite maledicere. Quis autē vir fuit Luterus, vt tantum sibi sumeret? Dignus ille quidē, qui iusto Dei iudicio ad tantam insaniam & impietatem deuolueretur.

Maria regina venit in Belgium. Hoc ferè tēpore Maria germana soror Cęsaris, cóiunx quodā Ludouici Hungarię regis, q quorundā infaustis deceptus cōsilijs, temerè cū paucis processit obuiàm Turcarum amplissimis copijs, misereq; perijt, in Belgiū venit, successura Margaritę Cęsaris amitæ

amitæ nupèr defunctæ in administratione ditionū omnium Germaniæ inferioris, ad Cæsarem pertinentium.

Protestantes iterùm conuentum habent Francofurti, vt erat constitutum. Iu eo ciuitatum legati renunciant, se nolle Ferdinādi regis electioni obstrepere: quòd si ille contra Euangelium vi quippiam moliturus sit, velle se ex fœderis Smalcaldici pscripto omnia sua ad defensionem conferre. Principes verò Cęsari & Ferdinando scribunt, eam electionē se non posse approbare, quòd esset contra morem & libertatem Imperij. Itaque hac in re alia Principum, alia ciuitatum Protestantium sententia fuit. *Conuentus Francofurti*

Ciuitates eædem magnoperè id laborabant, vt Heluetij in fœdus adscriberentur: sed Saxo recusauit, propterea quòd de Cœna Domini nō idem cū Luteranis sentirent: Non enim volebat cum ijs hominibus quicquam habere cōmercij, quos sciebat Lutero esse vel maximè inuisos.

Ad penultimum mensis Augusti diem Moguntinus Archiepiscopus & Ludouicus Palatinus princeps diem constituerunt, quo agerent cum Protestantibus de pace cōponenda. Ventum est Smalcaldiam, missis vtriusque partis legatis, sed nihil confici potuit, excusantibus sese Protestantium legatis. Hęc animorū, pręsertim in religione, dissensio non latebat Turcarū principē, qui totis viribus in Germaniam sese armabat. Egit quoquè Cæsar priuatìm per Guilhelmum Nassouium & Nuenarium comites cum Saxoniæ Principe, si qua posset concordiæ ratio iniri, sed ille aiebat in ea se doctrina ad supremum vsque spiritum permansurum, quam Augustæ sit professus. ea fuit Luteri doctrina. Sed vtinàm ille princeps eam constantiam in Catholicę Ecclesiæ doctrina retinenda declarâsset. *Cæsar agit cū Saxone per legatos.*

Hoc anno Tigurini & Bernates Zuingliani, quorum

rum est apud Heluetios magna authoritas & potentia, Quinquepagicis, nempè Lucernatibus, Vranis, Suicijs, Vnterualdijs & Tugianis, qui Catholicam religionem fortissimè tuebantur, omnes conuehendæ annonæ aditus præcluserunt. Ea res vehementer Quinquepagicos afflixit, compulitque bellum Tigurinis & Bernatibus indicere, vt factũ est. Causas eius belli graues & vehementes in literis suis exprimunt: vt meritò pudere debeat Sleidanum, dum ait silentiò ab illis fuisse conductas copias, culpamq; omnem eius belli in eos cõferre nititur. Sed non est hoc valdè turpe apud Sleidanum, mala fide in rebus narrandis versari. Indictum est hoc bellum Tigurinis & socijs eorũ die 4. Octobris. Itaq; vtrinque sese ad arma parant. Tigurini longè præstant humanis copijs & viribus: quinquepagici causę suę æquitate freti, omnẽ spem suam in Dei auxilio collocant. Die XI. Octobris Tigurini apud Capellam monasterium Suicios, Tugianos & Vnterualdios inuadunt: Catholici fugam simulant, vt in paratas insidias hostem pelliciant. Mox ex insidijs validò agmine prorumpentes, Tigurinos in fugam compellunt. Cęsi sunt ex Tigurinis 1500. & in ijs omnium malorũ incentor & caput Zuinglius, qui inuentus à duobus Catholicis adhùc spirans, interrogatusq; num confessione expiare se vellet, mortuũ se simulans, nihil respondit. Et illi quidẽ hominẽ nõ nouerant. Alius verò superueniens, vt vidit miserũ, lœtale vulnus inflixit, detulitq; ad belli duces, qui eum iudicio publicò condemnatum proditionis & hęreseos, flammis tradi iusserunt. Cęsi sunt cum illo etiàm alij quidã apostatę insignes. Ferunt, Tigurinos quosdam Zuinglij cineres domum absportâsse. Quid ni enim? qui diuorum omnium cineres & reliquias nullo dignantur honore, digni erãt qui damnati hęretici apud se cineres asseruarẽt. Eius verò mors

Quinquepagici Heluetij indicunt bellũ Zuinglianis.

Zuinglius occumbit in prælio.

Nota.

mors vſqueadeò doluit Oecolampadio deſertori monacho, vt paulo pòſt à fœmina, quã inceſtis polluit nuptijs, in lecto extinct⁹ repertus fuerit. Vſqueadeò enim frigidum eſt hoc genus apoſtatarum, vt periculum ſit, nè prę frigore moriantur, niſi quamprimùm lepidam aliquam puellã ſibi per ſummum ſcelus adiungant, cuius ſulfureis amplexibus incaleſcant illo igne, quem non Dominus IESVS amator integritatis & virginitatis filius, ſed tartareus ſatan miſit in terras. Tigurini autem hac accepta clade, intra paucos dies rurſùs maiores inſtruunt copias, accitiſque Bernatibus, ad triginta hominum millia producunt in aciem. Occurrũt illis Catholici, quorum tota cohors octodecim millibus conſtitit. Iterùm concurſum eſt infeſtis ſignis: Zuingliani cędũtur à Catholicis, fit fuga turpis Zuinglianorum, flumen quingentos abſorbet, in conflictu ſeptingenti proſternuntur. Id prelium commiſſum eſt Octobris die 17. Peſſimè habuit ea res Tigurinos & Bernates, quòd plurimi à paucis in fugam turpiter acti & ſuperati eſſent. Eamobrem in auxilium adſciſcũt ſibi Baſileenſes & Schaffhuſianos & Sangallios, & Mulluſianos, eo cõſilio, vt noctù Catholicos imparatos inuadant. Non latuit Quinquepagicos quid illi machinarentur, iubentque ſuos interulas lineas armis ſuperinducere, vt eo ſymbolo noctù poſſint alij ab alijs internoſci. Vbì ad pugnam ventum eſt, atrox fit prelium, iamq; Catholici non paucis amiſſis debilitari cœperant: ſed DEUS, qui pijs nunquàm deeſſe ſolet, laborãtibus opem tulit, adeò vt hoſtes fugam arripere cogerentur, aliquot millibus è ſuis deſideratis. Fuit hoc die Octobris 24. Sunt qui ſcribant, vltima Octobris iterùm cõmiſſum eſſe preliũ, multis Tigurinis occidiõe deletis. Eſt apud Heluetios templũ quoddã inprimìs venerabile & miraculis celebre, Deiparæ virgini ſacrũ: Eremũ appellãt. Ad

Oecolãpadius moritur.

Aliud prælium.

Tertium prælium.

Eremus apud Heluetios.

id templũ Quinquepagici processionẽ decreuerât, à senibus, pueris, fœminis, virginibus, omniq; imbelli turba peragendã. Tulerũt hoc ęgerrimè Zuingliani, iamq; constituerant illam ædem euertere, & imaginẽ beatissimæ Virginis in frusta cõcisam, igni absumere. Sed ille tam barbarus & à Christiana pietate alienus conatus, multo illis sanguine constitit, nec tñ voto sunt potiti suo. In his pręlijs cùm Zuingliani longè essent armis & milite superiores, satis euidẽter sese declarauit sup̃ni Numinis fauor, quo freti Catholici, pręclaras ex eis victorias retulerũt. ☞ Habebât enim Catholici in exercitu suo sacrificos suos, quibus sua errata cõfiterentur, & quorũ sacrificijs quotidiè interessent, in quibus sanè religiosè admodùm diuinũ implorabât auxilium, vt ostẽderent se non in armis, sed in potentia DEI spem suam reposuisse. Constituerant etiàm 18. viduas, quæ per vices nocte ac die senę semper in tẽplo D. Virginis eremitico pro exercitu deprecarentur. Ad extremũ certis quibusdã cõditionibus pax redintegrata est. Non dubiũ quin hac sua constàntia sempiternam apud omnem posteritatem sibi laudem pepererint inuicti illi Catholicę fidei assertores, cuius nomine seipsos & sua omnia in extremum non dubitârint discrimen adducere, nihil prorsùs absterriti neque multitudine neque potentia hostium, quòd scirent se causam fouere bonam, cui libenter fauere soleat rerum omnium præpotens Deus.

Pietas & deuotio Quinquepagicorum.

Henricus Bullingerus successor Zuinglij.

Zuinglio apud Tigurinos successit Hẽricus Bullingerus, qui longo tempore solus ferè, vt suam declararet animi pertinaciã, Zuinglianũ dogma libris editis p̃pugnare nõ dubitauit, alijs interìm & metu se intra silentium tenẽtibus, & sensìm in Luteri placita discedẽtibus. Multos eñ ea, quã diximus, Zuinglianorum in Heluetijs strages, à Zuinglij sentẽtia absterruit, & erât res Tigurinorũ vehemẽter affli-

ctæ. Zuinglianus quidá duos illos miseros homunciones, Zuinglium & Oecolampadium, qui paruo, vt diximus, interuallo ex hac luce repentè subtracti fuêre, vocat duo pręclara Ecclesię lumina, quos tamen nõ solùm Catholica Ecclesia, sed etiàm Luterus ipse non alio quàm hęreticorum loco habuit. Quòd autẽ de malis hominibus tam præclarè sentiunt ab illis miserè euersi, id in augmentum cedit damnationis illorum apud inferos: pręstaretq; nullam vnquàm haberi eorum mentionem, quàm illos vel tenuiter laudari. Est autem certè prodigiosum valdè, illos homines dici Ecclesię lumina, qui vastissimas Christiano orbi tenebras offuderunt. Oecolampadius Basileę sepultus est in summi templi circuitu, eique etiàm insigne positum est epitaphium his verbis: D. *Iohannes Oecolampadius, professione Theologus, trium linguarũ peritissimus, authur Euãgelicæ Doctrinæ in hac vrbe primus, & tẽpli huius verus Episcopus, vt doctrina, sic vitæ sanctimonia colendissimus, sub breue saxum hoc recõditus iacet.* Ità apostata monachus, qui diù in incesto vixit cõiugio, & aliquot proles reliquit, orbemque horrendis blasphemijs infecit, vocatur vitæ & doctrinæ sanctimonia colendissimus, & verus Episcopus Basileensis, quasi tum primùm Basilea conuersa sit ad fidem Christi, quòd certè illi vrbi vel maximè probrosum est. O, quanta ignominia & dedecore afficientur isti in supremo mundi die, qui etiàm post tantam iniquitatem eiusmodi sunt encomijs celebrati. Scripsêre quidã de eoipso Oecolampadio, quòd ferro primùm, deindè veneno sibi mortem inferre conatus sit, sed à suis impeditus, subita morte periêrit. Zuingliani hoc negãt, atquì eorum suspectum est testimonium, pręsertim cùm isti noui Euangelici non admodùm à pudẽdis etiàm mendacijs abhorreant: verùm vtcũquè sit, si sic mortuus est, vt Zuingliani scribunt, nempè in

Vę qui dicis malum, bonum.

Epitaphium Oecolãpadij.

Psalm. 33. suo errore obstinatus, infelicissimè mortuus est. Rectè enim ait scriptura: Mors peccatorum pessima. Cùm Zuinglij & Oecolampadij mortem ex cuiusdam catholici viri literis Thomas Morus Angliæ Cancellarius cognouisset, ità illi rescripsit: Zuinglij & Oecolampadij mors nunciata, lætitiam mihi attulit. Quáquàm eñ dolendi causas reliquêre nobis heu nimiùm graues, propter multa, quæ neque sinè horrore eloq possum, & nemini sunt ignota, neq; audire homines pij sinè profundo gemitu debent: sublatos tamẽ è medio esse tam immanes fidei Christianę hostes, tam accinctos ad Ecclesiæ excidium, tam intentos vbiquè in omnem perimendę pietatis occasionẽ, iurè gaudere possumus. Hęc ille vir tantus, cuius sententia habet semperque habitura est pondus pręcipuum apud bonos omnes.

Zuinglij studiosus quidam scribit, hoc tempore in Gallijs Euangelij quędam iam sparsa fuisse semina, sed diuturnam ibì & horribilem, in Zuinglianos pręsertim, persecutionem esse motam. Hoc nomine rex Gallorum Franciscus multa laude dignus est, ꝙ has orbis pestes eorumq; dogmata in suis ditionibus ferre noluit. Porrò verò in hac Zuinglianorum calamitate Luterani quoquè quotidianis concionibus, libris, epistolis & carminibus, victis insultabãt, aiebãtq; iurè illos dedisse pœnas ob iniurias Sacramẽto illatas. Et hoc quidẽ verũ erat, sed nõ decebat Luteranos isthuc Sacramẽtarijs improperare, cum qbus iam Marpurgi pacti erãt, vt deincèps à scriptis odiosis vtrinquè abstinerẽt, & ipsi Luterani nõ minùs, atquè Sacramẽtarij, hęreseos dãnati erant. Sed qd isti seruarẽt pacta cõuenta cũ hoĩbus, q fidẽ Deo datã fallere nõ dubitârũt, cùm pleriq; post votũ ꝑpetuę cõtinentię palàm Deo nuncupatũ, palàm ad nuptias trãsiẽrint? qs quidẽ nuptias Augustinus lib. de Bono viduitatis, adulterijs dicit esse peiores.

Luterani insultant Zuinglianis

Multi

Multi tum ad Luterũ à Zuinglianismo paulatim deficiebant, & vsqueadeò Zuinglij & Occolãpadij nomen, tãquàm pestilentissimorum hęreticorum, quales reuerà fuerãt, execrationi habuere etiàm sectarij, vt scripta eorum prorsùs cõdemnârint. Quin & Bucerus versutissimus apostata scripsit Tigurinis cõcionatoribus, Luteri sententiam de sacramento sibi tolerabilem videri, quẽ illi contrà hortati sunt, nè à tã manifest[illegible] Sacramẽtarię doctrinę veritate ad Luteri dogma deficeret. Multis enim modis Zuinglij sententiã Bucerus hactenùs probârat, sed ità tamen, vt videatur susq; deq; tulisse, vtcunquè de Sacramento sentiretur, modò ipsi liceret suauiter & molliter cum sua Dalila viuere, & huius mundi voluptatibus frui. Quid enim aliud sentiendum est de excucullato monacho, in incesto cõcubitu tot annis putrescente? Et, nisì fallor, huius viri calliditate effectũ est, vt etiàm Argentinenses, cùm suã cõfessionem Augustę exhibitã copiosiùs exposuissent, nõ diù pòst in fœdus Smalcaldicũ tandèm recepti sint. Videtur enim Bucerus ità vafrè illã Confessionem esse interpretatus, vt à Luterana aut nihil aut parùm abhorrere demũ visa sit. Et certè id ille sępiùs etiã Heluetijs persuadere conatus fuit mira verborũ perplexitate, sed illi hominẽ versutũ audire noluerũt. *Zuingliani fiunt Luterani.*

Mensis Decẽbris die 19. Protestantes Frãcofurti rursùs conuenerunt, acturi de vlteriori sui fœderis defensione. Valdè illi soliciti fuêre rerũ suarum, vt pppemodùm suspectos sese reddiderint de mala fide, quasi Euangeliũ suũ nõ nisì armis defendi posse putârint, cùm tamẽ à Lutero didicissent, ne Turcis quidẽ resistendum. Sed quis tandèm huius inauspicati fœderis exitus fuerit, quàm nihil cõtulerit fœderatis, quot clades illis attulerit, infrà Deo volẽte dicemus. Rectè dixit Sapiens: Non est sapientia, nõ est prudentia, non est consilium contra Dominum. *Conuentus Francofurti* *Prou. 21.*

Cetus eijcitur. Hoc anno haud procùl ab Harlemio, insigni Hollandię oppido, eiectus est piscis ingens ex Oceano, longus 68. pedes, crassus 30. oris tanta vastitate, vt pateret pedes duodecim.

ANNO 1532. Cęsar Carolus Comitia indixerat Spirę, sed ob Turcarũ irruptiones, transtulit ea Ratisponam, vt esset propinquior Austriæ, cui imminebat Turcarum tyrannus. Interìm rursùm Cęsaris permissu quidam Catholici principes egerunt de pace cum Protestantibus, qui tum Suinfurti suos conuentus habebant. Multa sibi permitti volebant Protestantes, & cùm nõ posset certa concordiæ via inueniri, Norinbergæ alter indictus est conuentus. Iam Turca cum incredibili exercitu imminebat Germaniæ, nec poterat negocium vltrà protrahi. Itaq; Cæsare consentiente in tãta rerum difficultate, pax publica totius Germaniæ sancita est, & vt ad Concilium vsque nulli fiat molestia vlla religionis ergô. Sperabat enim Cęsar intra paucos menses celebratum iri concilium. Multa coactus est pijssimus Princeps ob temporum calamitatem dissimulare, hauddubiè non facturus, si tanta Turcarũ vis in certissimum totius Europæ exitium Germaniæ non incubuisset. Vbì verò Protestantes Cęsaris hoc decretum acceperunt, obsequentiam & officiũ illi deferunt, & auxilia contra Turcas pollicentur. Interìm Luterus & noui dogmatistę animis erigebantur, quòd viderent magno se metu liberatos, Cęsare Turcico bello distento.

Christiern⁹ Danus capitur à suis. Hoc anno Christiernus Danorum rex ob tyrãnidem pulsus è suo regno, cõscripto milite, decimo exilij sui anno conatus est amissas recuperare ditiones: sed vbì in Noruegiam & Daniã venit, captus est parùm integra fide, cùm literis & sigillis cautum ipsi fuisset. Missus inde in carcerem, ad supremum vsque diem vitæ suæ mansit captiuus. Tandèm cùm

populus videretur propensis in illum esse animis, fertur præsentissimo veneno sublatus. Fuerat illius certè immanis & barbara planè crudelitas, cui etiã hoc accessit, q in Luteri hæresin lapsus, in ea quoquè diem suũ obijt. Potest ille regibus & Principibus esse exemplo, vt si rectè & ordinè subditis suis imperare ac dominari velint, priùs suis affectibus suoq; animo dominari discát. Sed de hoc rege iam antè quoquè diximus.

Cùm Cæsar & Principes essent Ratisponæ, certis affertur nuncijs, Solimannum innumeris instructum copijs, in Mœsiam penetrâsse. Dolebat Barbaro & arrogantissimo Tyráno, quòd non lógè antè cum ignominia à Viennæ mœnibus depulsus & profligatus esset: famaq; erat, ea causa auctis copijs venire in Germaniam, vt Viennam maioribus viribus oppugnaret. Putabat enim vni sibi summo iure deberi Romanum Imperium, qui Constantini potentissimi Grecorũ Imperatoris sedẽ occupâsset. Prætereà cùm de Carolo Cæsare mẽtio haberetur, vel literę scriberentur, eum non Cæsarem, sed Hispanię regem barbaro quodã fastu appellare solebat. Porro in certã spem victoriæ se vocari minimè dubitabat, quòd certò comperisset Germanorum inter se de religione dissensiones, quæ illi animos vehementer augebant. Et reuerà actũ fuisset de tota Europa, nisi communi om̃ium sententia & voluntate auxilia Imperatori decreta fuissent. quod quidem illi Tyranno præter expectationẽ euénit, qui Imperij sui fines Ottomannorum principum more magis magisque prolaturus, Germaniam spe iam deuorârat. Solent enim Ottomanni exercẽdo militi bella ex bellis serere, è veteri disciplina inerti ocio neutiquàm eos corrumpi sinere, finitimos quosq; tãquàm veros hostes armis in potestatẽ redigere. Eo instituto alternis annis ingentes copias

Solimannus imminet Germanię.

Ottomãnorũ erga milites institutum.

educendo, multis gētibus bello superatis, supra viginti Asię atq; Europæ regna suo Impio adiecēre.

Legati ad Solimannum missi.

Ferdinandus rex certior factus de Solimāni expeditione, tres legatos cum muneribꝰ ad eum mittit, quos ille quidem humaniter suscepit, sed nihil impetrârunt aliud, nisì vt castra sequerentur. Cęsar interìm proponit in comitijs Ratisponēsibus, quāto in discrimine res sint, nisì animis ad concordiam reuocatis, cōiunctis viribus immani hosti eant obuiàm. Tum verò principes legatíque omēs propensissimis animis pollicentur, se more Maiorum salutem publicam & cōmunem omniū, maximeq; Imperij existimationem defensuros. Itaq; disceditur, & vno omēs animo ad arma se parant. Cęsar ex Italia instructissimas Italorum & Hispanorum copias accersit. Andreæ quoquè Auriæ maris pręfecto dat negocium, vt comparatis triremibus & onerarijs nauibus aduersùs Turcarum classem in Gręciā traijciat. Clemens Pontifex ad id bellū immensam auri vim contulit, & eo officio suum in Remp. animū verè paternum egregiè testatus est, quanquàm exactiones sacerdotijs & clero impositæ, nimiùm graues plerisq; viderētur. Gallię & Angliæ reges, itēq; Heluetij, eius belli spectatores ociosos sese prębuerunt: sed si quid Germanię præter spem accidisset, nihilo meliori loco eorum quoq; res futurę erant. Legatum Pontifex misit Hippolytū Medicē Cardinalem, iuuenem naturę & fortunę donis longè ornatissimum, qui bello interesset. Fuit eius aduētus nō modò Cęsari & Ferdinando, sed etiàm Germanis vel maximè gratus. Nam pter ingentem pecuniam, etiā multos viros fortes ac militares equos adduxit, nullū interìm Cardinei cultûs fastū p se ferens. Eius pecunię parte quadā conducta sunt octo millia equitum Hūgarorū, quos se habiturū Ferdinādus promiserat. Erāt apud Ferdinandū duo, pręter

Clemens Pontifex confert pecuniam.

8000. *millia equitū Hungarorum.*

tor

ter alios, duces admirandæ virtutis, quibus singulis singula vexilla honoris causa de manu tradidit Cardinalis, in quibus pictæ erant imagines crucifixi Seruatoris nostri, quę vel ferrea possent mouere pectora ad pietatem. Sub hoc tēpus Vaiuoda Aloysio Gritto, quem Turca illi socium reliquerat, negocium dat expugnādæ Strigonij arcis, quę Ferdinandi pręsidio tenebatur. Milites Germani eā oppugnationem aliquandiù fortissimè sustinuerunt, licèt rerum propè omnium inopia laborarent, parumq; feliciter cū Turcis nauali pręlio manus cōseruissent, qui eis subsidio missi fuerāt. Interìm in Austriam ex Italia venit Hispanorum ac Italorum non cōtemnenda manus, ità vt Alphonsus Vastius Cæsaris dux egregius, plerosque Italos, superante militum multitudine, dimittere cogeretur, quod quidē inuitus fecit, sed sic Cæsar iusserat. Indè Cæsar cum copijs Belgicis, quę erant mirificę, per Danubiū à Ratispona Linciū deuehitur. Nūquàm tot naues, totq; milites à Romanis vsq; tēporibus Danubius tulit. Vndiquè audire erat cōsalutantiū acclamationes, tympanorumq; & cornuū ac tubarū cōcentus. Ripę quoquè fluminis equestribus & pedestribus copijs cōplebantur. Solimannus intereà vbì Belgradū puenit, Sauo amne multis simul pontibus constrato, innumerabilem equitū multitudinem in Pannoniam intulit, & in Valeriam prouinciam, quæ Stiria hodiè dicitur, rectà contendit. *Copiæ Cæsaris.*

Ex legatis Ferdinandi & captiuis quibusdā postcà cognitum est, in exercitu eius fuisse ad quingēta hominum millia, & in ijs trecenta ferè equitum millia. In ipso itinere occurrit illi Guintiū oppidū, quod Nicolaus Lurixi⁹ parua suorū manu cōtra tā tam hostiū vim defendere nō dubitauit. Circundata est vrbs immenso exercitu, agūtur cuniculi, certatur vtrinquè acerrimè: sed cùm tandèm eò iam *500000. Turcarum Guintiū nō possūt expugnare.*

re-

res redijsset, vt immanissimi hostes ꝓpemodùm intra murum irrumperent, ingens clamor à fœminis & pueris sublatus, ferocissimũ militem prorsùs attonitum reddit, ità vt impetum Turcæ reprimerẽt. Vrgebãt prefecti Turcarum milites verbis & verberibus, vt fortiter pedẽ ꝓferrent, sed ijs planè detrectãtibus, pugna finem habuit. Referebãt Turcę, se equitem districto gladio ipsis vrbẽ inuadẽtibus minas intentantẽ in aëre cõspexisse, quẽ pleriq; piè crediderũt D Martinum fuisse, qui Sabariensibus, à quibus Guintiũ parùm aberat, oĩbus dubijs temporibus semper opitulari cõsueuerit, licèt id rideãt hęretici, quorum impietas nos ad imploranda Diuorum suffragia multò etiàm magìs cõmouere debet. Scimus eñ certa fide, illos iam Deo cõiunctissimos quidlibet facilè ab eo impetrare posse. Dolẽdũ est, ante tot secula in Vigilantio & alijs perditis hęresum architectis dãnatos errores, hoc æuo rursùm ab inferis in orbẽ reuocari, nec pudere Christianos eorum probare dogmata, quorum est apud Catholicam Ecclesiam memoria execrabilis.

In hac exigui eius oppiduli oppugnatione dieb9 23. hęsit Solimannus, & cùm vi expugnare nõ posset, quod mirũ ꝓfectò fuit, certis tñ conditionibus trãsegit cum Nicolao p̃fecto, atq; ità nõ sinè dedecore indè abscedens, in Carinthię fines iter habuit.

Cùm adhuc apud Guintium esset, Ferdinandi legatos serica talari veste & singulis argenteis pateris donatos cũ literis ad Cæsarẽ & Ferdinandũ remisit. Erant illę in oblõgo & perãgusto dentatę chartę volumine aureis atq; ceruleis literis Arabicè cõscriptę, obsignatęq; aureo sigillo, & sacculo purpureo inclusæ, tantis inuolucris barbari vanissimique regis superbiam præferentes.

Literę Solimanni ad Cæsarem.

Summa literarum erat, se Iohannis Vaiuodę amici sui ac beneficiarij vlciscendi causa in Pannoniam ve-

venisse, ipsorumq; ditiones infesto exercitu vastaturũ,& de totius orbis imperio cum eis prælio decertaturum. Hęc quidem ille & alia multa superbissimè, quæ tamẽ posteà, præsertim quòd ad pugnam conferendam attinet, non præstitit. Habebat in exercitu suo tormenta ænea currulia circiter trecenta: castra plena erant omnis opulentiæ, securitatis, silentij, disciplinæ: vniuersus exercitus veruecinis carnibus atque oriza affatìm reficiebatur. Verùm enimuerò non fuit ausus rectà proficisci ad Cæsarem, cuius exercitus magna alacritate eius aduentum ad Viennam sustinebat. Nè tamen absq; Germanię clade discederet, missus est Casonus dux strenuus & impiger cum quindecim millibus equitum, qui omnia longè lateq; depopularentur, & summã Germanis calamitatẽ sua crudelitate adferrent. Nõ defuit Casonus Solimanni votis: fit magna passìm in agris & pagis cædes hominum: cuncta fumo, flammis & ignibus per multa milliaria collucent, rapiuntur in captiuitatem passìm miseri, senes inualidi, fœminęque catenis & laqueis tracti, equorum cursum adæquare coguntur, infantes pueri simul cum ædificijs exuruntur. Ad Lincium vsq; oppidum, vbì tum erat Ferdinãdus rex, ea barbarorum rabies ꝓgressa est. At vbì multa onustus ꝑda eodẽ ferè, quo venerat, itinere ad Solimannum redire cõtendit, in nostros pedites & equites incidit, qui diuersis in locis eius rreditũ opperiebãtur. In ipso aũt itinere captiuos ad quatuor millia, nè oneri essent, immanis barbarus crudeliter occidit. Progressus indè, in Palatinum incidit, à quo magna equorum & hominũ strage edita, ipse quoquè Casonus fortissimè pugnans cęsus est. Qui superfuêre, paulò pòst in Londronij & Ioachimi Brandeburgici copias delati, pecudum modo mactati sunt, captis tamen nonnullis, qui in seruos venderentur. Postremi, qui effugerãt Germa-

Bombardæ currules.

Cædes, rapinæ, incendia.

Turcæ à nostris trucidantur.

Germanos, Hungaros senſère longè infeſtiſſimos; qui etiàm fugientes per ſexaginta ampliùs ſtadia, terga cædentes, perſecuti ſunt. Ità in diuerſis locis ad octo ferè millia periêrunt. Quidam multò plures perijſſe ſcribunt. Iam Solimannus ad Gratiam cõtenderat. Cęſar verò ad Viennam caſtra poſuit, nõ detrectaturus prælium cum hoſte ſuperbiſſimo: ſed fruſtrà illius aduentũ præſtolabatur. Ferũt eum à quibuſdam Chriſtianis proceribus admonitum, nè pugnæ aleam ſubiret, quòd Germania omnis in armis eſſet. Nec tum ſolùm, ſed etiàm aliâs conſtat, Turcas, cùm iam in magno diſcrimine verſarentur, à Chriſtianis, vt ſibi cauerent, admonitos. Sed tales nomine fortaſsìs ſint, re autem vera minimè ſunt Chriſtiani, qui plùs Chriſtiani nominis atrociſſimis hoſtibus, quàm rebus Chriſtianis, fauere videãtur. Solimãnus itaque, licèt equitatu noſtros multis modis ſuperaret, eſſetq; alioquì bellicæ gloriæ auidiſſimus, non tamen eſt auſus vires periclitari ſuas, ſed (quod maximè dolendum eſt) plus quàm triginta millibus Chriſtianorũ in fœdiſſimam ſeruitutẽ (vt ferebãt) abductis, pręter eos quos Caſonus & quidam alij Turcæ diuerſis in locis trucidârãt, Cõſtãtinopolim ex turpi fuga ſempiternã ſecũ ignominiam reportans, ità diſceſſit, vt identidèm reſpectaret, an Cæſar à tergo ſequeretur. Sic immanis ille Tyrãnus intra pauciſſimos annos bìs Germanorũ è finibus cum dedecore profugit, pugnãte hauddubiò ꝓ pijſſimis principibꝰ Carolo Cæſare & Ferdinãdo rege, quos oĩnò extĩctos voluit, Deo Opt. Max. quẽ illi ſemper religiose coluêre, maximo ad omnem poſteritatem verę pietatis exemplo, quod Principes viri imitari ſummoperè debeant. Nam tametſi in hoc bello habuit Cæſar deſcriptorum peditum nouaginta, & equitũ triginta millia, præter alios multos vltrò in id ſacrum bellum profectos

Turca detrectat prælium.

30000. Chriſtianorũ capta.

Turca fugit.

Exercitus Cæſaris.

fectos, præter equitum quoquè & peditum ministros, quorũ erant non contemnendæ vires, & bellandi peritia haud vulgaris, nos tamen totam hanc victoriam, quæ certè fuit memorabilis, non tam humanis viribus, quàm prępotẽtis Numinis fauori acceptam referre debemus. Sicut enim in Cęsare fuit singularis erga Deum pietas & animi deuotio, ità quoquè singulari semper ferè Dei Opt. Max. benignitate & fauore perfruitus est. Vbì verò Cęsar de Solimanni discessu cognouit, in Italiã cum aliquot Germanorum & Hispanorum millibus proficisci instituit, plurimùm deprecante Ferdinãdo, vt tanto exercitu vterentur ad opprimẽdum Vaiuodam, quem Solimannus Hungariæ regem constituisset. Verũ Cæsar multis de causis, tum quòd hyems subesset, tum quòd pestis atrox in castris atque adeò in ipsa aula multos quotidiè raperet, in proposito discedendi permansit: sic tamen, vt Italicas copias oẽs relinqueret, quæ Austriacis iunctæ, bellum Pannonicum gererent. At verò Itali excitata seditione, sublatisque vexillis, summo Ferdinandi regis dolore, in Italiam contenderunt.

Cæsar abijt in Italiam.

Interìm dum Cæsar in Italiã parat iter, Andreas Auria cum ingenti classe aduersùm Turcos proficiscitur, quibus hauddubiò eius inopinatus aduentus certissimam videbatur cladem allaturus, nisi à Venetis quibusdã de Aurię aduentu certiores facti, matura omninò fuga sibi consuluissent. At nihilominùs oppida aliquot Græciæ, egregiè profligatis Turcis, Auria expugnauit, lõgè maiora damna daturus Solimãno, procùl à Constantinopoli in Germania bella tum gerenti, si Veneti, quorum erat instructa admodùm classis, suas vires cum Cęsaris copijs coniungere voluissent. At illi fœdere cum Solimanno icto, quô minùs id facerent, se prohiberi asserebant. Non defuisset tum occasio rei apud Cõstan-

Andreas Auria aliquot Græciæ vrbes expugnat.

ſtantinopolim quoquè & alibì benè gerendę, Gręcis præſertim Chriſtianorum aduentum, ſuiq; è duriſſima ſeruitute liberationem auidiſſimè pſtolantibus, Solimanno verò longiſſimè à Conſtantinopoli poſito, ſi Chriſtiani Principes coniunctis viribus ſæuiſſimum hoſtem opprimere voluiſſent. Nulla ergò re magìs auctæ ſunt Ottomanorum vires & potentia, quàm Chriſtianorum inteſtinis odijs, bellis & ſimultatibus, quæ plerunquè ex rebus friuolis trahũt originem, dum alij alios excellere volunt, nec cõtenti ditionibus ſuis, alienas inuadunt. aliaq; bella ex alijs ſerunt propter Meum & Tuum.

Cùm Ratiſponæ Comitia adhuc haberentur, publicè proſtabat ſcriptum quoddam valdè impium, hac inſcriptione, *De Trinitatis erroribus libri* VII. *Michaëlis Serueti Hiſpani*. Nefarios cumprimìs & inauditos hoc opus complectebatur errores, dataque opera eſt à Cæſaris confeſſario vt ſupprimeretur. Verùm eodem tẽpore homo Germanus è terra Iuliacenſi, Ioannes Campanus, q biennio Luteri diſcipulus fuerat Vuittenbergæ, eoſdem ferè de ſumma Trinitate errores aſſerere non dubitauit. Atquì Luterus, tametſi in eum calamũ ſtrinxit, tamen ad tantam impietatem feneſtram illi aperuit, cùm non eſt veritus ſcribere libro aduersùs Iacobũ Latomum, ſe odiſſe vocem Homouſion, quam etiàm dicit nõ receptam à multis, ijsque pręclariſſimis: quin & Hieronymum ait queri, neſcire ſe, quid veneni lateat in ſyllabis & literis. Verùm ibì ſceleratiſſimè de D. Hieronymo mentitur. Is enim, in quadam ad Damaſum Epiſtola de Hypoſtaſi dubitat, non de Homouſio: immò verò etiàm per Homouſion Trinitatem orat Damaſum, vt reſpondeat. Porrò Luter⁹ hoc ipſum in Arrianis probat, quòd noluerũt Homouſion, quam dicit prophanam vocem, recipere. Quòd autem D. Hieronymus de hypoſtaſis vocabulo

Michaëlis Serueti impiũ ſcriptum.

Ioannes Campanus.

Luterus mentitur.

bulo hæsitat: indè accidit, opinor, quòd Hypostasis Græcis substantiam significat, sed à Theologis in rebus diuinis pro persona accipitur. Et vna quidem est diuinitatis substantia, personæ verò tres. Habuit itaq; ea dictio Hypostasis quandam amphibologiā, vt à maleuolis & de substātia diuinitatis, & de persona posset accipi. Quâobrèm etiàm reprehendūtur à D. Basilio Epistola 64. ad precipuos in Neocęsarea, qui D. Gregorij Neocęsareēsi episcopi verbis, quibus contra ethnicum disputans, hypostasin pro substantia præter aliorum Patrum morem vsurpârat, ad stabiliendum impijssimum Sabellij dogma abutebantur. Porrò ausus est quidā Poëticus Theologus tres summè adorandas personas, tres Chimęras dicere, prouocatus audacia Luteri. *O scelus.*

Hoc anno scripsit Germanicè librum Iohannes Bugenhagius Pomeranus excucullatus monachus contra Catholicos, quem voluit appellari, *Aduersùs calicis fures*. Illum apostatam Vuittébergenses suum pastorem & superintendentem vocant. Is liber scatet maledictis, mendacijs & calumnijs, vt agnoscas spiritum Luteri quinti Euangelistę. Impotenter incurrit in Episcopos, quòd populo calicem subtraxerint: damnat quoquè Missæ sacrificium, perindè àc si Ecclesia ab impuris apostatis discere debeat, quo sint ritu & ordine Sacramenta administranda. Idem Apostata profectus quandoq; ad amplas quasdam ciuitates, pręsertim maritimas, non absque tumultu & seditione, qua nouum gaudet Euangelium, Luteri dogmata sparsit in vulgus rerum nouarum auidum, Ecclesiasq; Lutericas spiritu illo quo plenus erat, constituit & confirmauit. Cùm autem ex Dania rediret, & sinu Balthici maris emenso, nō quidem absq; tempestatis periculo, littus Cimbricæ Chersonesi attigisset, non est veritus palàm his vti verbis: Tu meum habeas Dania Euāgelion, ego *Scriptū Bugenhagij.* *Vox digna deplorato apostata.*

T num-

nummos tuos. Vale. Et reuerà non parùm multis onustųs opibus rediјt Vuittenbergam, suauiter & molliter illic perfruens rebus tam pręclarè partis. Confecto bello Smalcaldico, de quo infrà dicetur, librum edidit, quo auaritiæ suæ dolos haud obscurè prodidit delirus senex. Contra eius libellum, aduersùs fures calicis inscriptum, grauiter & eruditè catholicos defendit Michael Vehus Doctor Theologus, professione Dominicanus, qui fuit Cardinali & archiepiscopo Mogũtino à consilijs. Principiò obijcit illi apostatæ maledicendi & conuiciandi libidinem: deindè ostendit, quæ illum probare oporteat. Ait ergò: In quolibet negocio optimum fundamentum est veritas: qua ille prętermissa, librũ orditur à mendacijs. Itaq; nos eius calumnias domùm remittemus, donèc sua probet mẽdacia. quòd si verò nescius est, quid illi probandum incumbat, nos haud grauatìm id eum docebimus. Primò quidem planum faciet, Calicem ex Christi mandato ab om̃ibus necessariò sumi oportere, id quod ille adhuc cum suis neque fecit, neque facere vnquàm valebit. Sed estò: Sint hæc ad omnes dicta à Christo, Bibite ex eo om̃es: at tum quoquè docere debebit, ea verba necessariũ habere præceptũ. At si hìc suos cõsulat, inueniet suæ sectę primarios id negare, dicereq; Christũ neq; alterã, neq; vtranque speciem sumendam præcepisse. Deindè si hoc quoquè ponamus, ea verba habere necessariam pręceptionem, iam illud nihilo minùs testatũ faciet, quòd ad singulos speciatìm, nõ ad om̃es generatìm, dicta sint, sicut illud, Crescite & multiplicamini. Atquì hoc etiàm concesso, dicta ea esse speciatìm ad singulos, porrò illi probandum venit etiàm omnia huius p̃cepti verba ad singulos pertinere. Sunt eñ hìc multa, Consecrare, Offerre, Edere, Bibere, In memoriã eius facere. At id certè nunquàm ille planum efficiet,

Que probãda sint illis, qui calicem volũt porrigi oportere.

et, nisì consecrandi munus velit etiàm ad singulos rusticos pertinere. Quòd si verò hoc quoq; illi p̃mittatur, tamen restat adhuc probãdum, Christum accedente necessitate & periculo, nó reliquisse pręceptum hoc nobis liberum, neq; Ecclesiam tali occurrente casu hac esse authoritate præditam, vt eiusmodi possit edere cõstitutionem, qua id periculi euitetur. Hæc quidem ille in principio hui⁹ prolixi operis contra Pomeranũ apostatá acutè & perspicuè, ad quæ nó facilè respondebit vnquã tota colluuies horum nouatorum.

Luterus cõtra pactum scribit in Zuĩglianos. Eodem anno scripsit Luterus ad Albertum Marchionem Brandeburgensem, neq; id clàm, sed publicè, licèt secùs Marpurgi conuentum esset, hortaturq; illũ principé, vt sibi caueat à doctrina Zuinglij, & Zuinglianos è sua ditiõe profliget. Molestè hoc tulerũt Tigurinę Ecclesię ministri, scripserũtq; etiàm ipsi eidé Principi, p̃ suis symmystis illũ deprecãtes. *Zuingliani se tuentur.* Miserunt quoq; illi libellũ Bertrami presbyteri de corpore & sanguine Christi, quem quidam Zuinglianus Germanicè conuerterat, vt sciret tota Germania, quàm antiquum ipsi dogma sequerétur. Bertramus ille monachus fuit anno salutis 830, aut paulò posteriùs. Et quanuìs nõ admodùm sit vetustus, nec magni momenti author, tamen huncidoneum iudicârunt Zuingliani, quem nobis tanquàm prodigiosę antiquitatis & irrefragabilis authoritatis obijcerét, cùm ipsi interìm innumeros sanctissimos Patres habeant contemptui, licèt hincindè ex illorum scriptis quædam in speciem proferãt, vt indoctis hac fallacia imponát, quæ tamẽ vix vnquàm syncerè & integrè, sed potiùs malè detorta proferunt: immò etiàm sępè contra suam conscientiam aiunt eos sensisse & scripsisse, quę tamen neque sensêre, neque scripsêre vnquàm. Caueat sibi, cui salus sua cordi est.

Iohānes Saxoniç dux moritur.

Per id tempus, quo in Turcas arma expediuntur, in venationis loco haud procùl Vuittenberga excessit è viuis Saxoniæ Dux Iohānes, Luteri patron⁹. In eius funere duas ad populū cōciones habuit Luterus, quas etiàm voluit exire in publicū. Eas quidā catholic⁹ scriptorità cōfutauit, vt ostēderit pudēdā Luteri incōstantiā, quæ in illo hoīe prodigiosa fuit, merito cordatos oēs absterrere debere, nè ei⁹ doctrinā cōplecti velint. Piget referre ineptias, qb⁹

Eum Luterus cōparat Christo.

Saxonē ipsi Christo videī velle cōparare, tanq̄ instàr Christi ꝓ oīb⁹, putà Luteranis, biēnio anteà Augustę mortu⁹ fuerit, cùm tamē ibì corpore mortu⁹ nō fuerit. quod si sentit Principem illū aīæ mortē illic oppetijsse, ea quidē horrēda mors est, nec obscurū est Augustę eū palàm subscripsisse cōfessioni Luteranę, q̄ reuerà nō potest nō mortē adferre ipsam approbātibus. Successorē habuit Iohannē Fridericū filiū, Lutero impēsè fauētē. Ante annos aliq̄t, cū Luter⁹ primū scribere cœpisset, inter alia edidit etiàm librū de decē pręceptis. In eo vehemēs est cōtra Vualdēses siue Pighardos, quòd illi Germanis affingerēt idololatriā ꝓpter cultū & venerationē sanctorū. Et q̄a loca scripturę, quibus vnus Deus adorari iubetur, insulsè pro se allegabāt, vocat eos impios scripturæ peruersores, & subdolos calūniatores pietatis nostræ: q̄ nos verba & in illum, & in sectarios oēs rectissimè retorquere possumus. Eodem libro hæc addit: Omnes sancti omnia possunt, & tantum tibi per eos à Deo datur, quātum credis te accepturum. Scripsit etiàm cōcionem de Pręparatione ad mortē, in qua hortatur ægrum, vt inuocet oēs angelos, p̄cipuè propriū, item Christi matrē, apostolos & sanctos oēs, eos p̄sertim, erga quos specialē sentiat animi deuotionem. At nō diù post de sanctis admodùm contemptìm scripsit, inter alia dicens, Sanctos, dum viuerent, fuisse ceu gemmas

quasdam,

quasdam, mortuos verò, esse veluti ligna quædam, immò mera idola, & quicunque eos venerarentur. At nunc rursùs homo inconstantissimus in altera concione funebri, multa dicens in laudem defuncti Saxonis, docere nititur, quàm preciosa sit in conspectu Domini mors sanctorum eius, quàm in maiori precio habeat sanctos defunctos, quàm in carne degentes, &c. Spectatum admissi, risum teneatis amici: Quis enim non rideat tale portentum?

Eodē anno noua Oceani rabies Phrisones, Hollandos, Selandos, Flandros incredibili damno affecit. Pauloante Franciæ & Angliæ reges Boloniç & Caleti fœdus pcutiunt, quod merito suspectū esse potuit Carolo Cęsari multas ob causas, quas commemorare nihil opùs est. Vnū certū est, vt alibi dicemus, non diù pòst nouum bellum inter Cęsarem & Gallum exarsisse, ridentibus Turcis & hæreticis, quibus ea summorum principum discordia, ad agēdas res suas inprimis opportuna fuit. *Inundatio aquarum.*

Cęsar postq̄ in Italiā venit, cū Clemēte Pontifice Bononię sępè familiariter collocut⁹, de Cōcilio indicendo inter alia, vt erat Protestātibus pollicitus, egit. Verùm Protestantiū concionatores etsi verbis Conciliū petere viderent, reipsa tn̄ nihil petebant minùs. Nā eiusmodi illi habere volebant Conciliū, quale nulla vnq̄ ætas apud catholicos vidisset. Atq; posteà res certa declarauit, q̄ illi Cōcilia nihili penderēt, spreta authoritate & sētētia cōcilij Tridētini, q̄d tn̄ certè fuit eiusmodi, vt cū quis vel ante M. annos celebrato conferri possit. Sed de hoc suo loco. *Cęsar Bononię cum Pōtifice loquitur.*

ANno 1533. Henricus eius nominis 8. Anglorū rex, à quibusdā improbis adulatorib⁹ malè persuasus, repudiauit Catharinā Ferdinādi Hispaniarū regis filiā, & Caroli Cęsaris materterā, quā annos ampliùs viginti in matrimōio habuerat, pstāti sanè pudicitia & singulari humanitate mode- *Hēricus Anglus repudiat Catharinam reginam.*

stiaq́ue reginam, duxitq; Annam Bolanam siue Boleniã, in aula reginæ liberiùs educatã. Ferunt quendam eximium Angliæ procerem, Gallicis captum muneribus & auro, persuasisse Henrico regi, iurè ac meritò repudiari posse, immò & debere Catharinã. Hoc enim eò pertinebat, vt ea iniuria Carolo Cæsari irrogata, ab eius amicitia Angliæ rex prorsùs abalienatus, cum Francisco Gallorum rege arctissimo fœdere copularetur. Aliquandiù causa diuortij huius Romæ ventilata, eò tandèm adduxit Clemẽtem Pontificem, vt contra regem Henricum ferret sententiam, minareturq́ue ei Excommunicationis fulmen, nisì intra certum tempus reiecta Anna, Catharinam reciperet. Verùm Henricus à suo proposito nulla se passus est ratione deduci. Quæ res tandèm Angliæ regnum florentissimum in multas cõiecit calamitates & clades, ità vt vsq; in præsens ei' regni status sit admodùm infaustus ac turbulẽtus. Ex Catharina susceperat rex filiam vnicam Mariã, quæ licèt compulsa fuerit renunciare regni titulo, postquàm Bolenia aliam regi filiam peperit, at postèa tamen mira DEI prouidentia in Reginam procerum studio electa, religionem Catholicã iam ꝑpemodùm extinctam restituit, & animo plusquàm virili multa egregia eo in regno facinora designauit, vtì infrà dicetur.

Põtifex cõtra Anglum profert sententiam.

Georgius Saxo persequitur Luteranos.

Hoc anno Georgius Saxoniæ princeps optimè meritus, ægerrimè ferens Lipsiæ quosdam è plebe Dominicis diebus ad vicinũ pagum, qui erat ditionis electoris Saxoniæ, confluere ad Cœnam, vt ipsi vocant, vtriusq; speciei, pestem illam à suis subditis, nè serperet eius mali contagio, prorsùs arcere deliberauit. Fuit hoc molestum ciuibus eo morbò correptis, & quia Lipsia à Vuittenberga non nisì septẽ germanicorum milliariorum interuallo separatur, Luteri, ea in re quid agendum sit, consilium implorant.

rant. ille incunctanter respondet, vt nihil hac in re agant contra conscientiam, quam tamen ille satis nouerat esse erroneá, & ad Ecclesię Catholicæ sententiam meritò corrigendam ac deponendam. In ijs literis importunus ille scurra pijssimum & verè Catholicum Principem Georgium vocat hostem Euangelij, satanæ apostolum, homicidam & raptorem. Iam seditionem Lipsiensis Senatus metuebat ipsis sacratissimis Paschatis diebus, quibus hęc Luteri Epistola venit Lipsiam, & à multis certatim describebatur: at tamen Senatûs Catholici studio sedata res est. Georgius Princeps vbì isthuc cōperit, conquestus est apud Saxoniæ Electorem, & is quidé visus est minari Lutero, nisi se purgaret. verùm hoc ipso magìs inflammauit Luterum ad iactáda in optimum principem atrociora conuicia: Et id fecit homo audax admodùm impunè, cùm iam plerique etiàm Principes persuasum haberét, nihil à Lutero dici vel fieri, quod non esset planè Euágelicum. Sic ille prodigiosus Euangelista multos Catholicos vtriusque ordinis principes audacissimè proscidit, securè latitans in nidulo Vuittenbergensi, ob bella perpetua, quæ Cæsarem cogebát ab eius repressione aliò animum cogitationesq; suas omnes transferre. Dici satis non potest, quàm sese impudenter iactitat, quòd ipse vnus omnium iam indè ab Apostolis ciuilium Magistratuum & ordinum conscientias cumprimìs luculenter confirmârit, instruxerit, & consolatus sit per singularem Dei gratiam, ità vt neque Ambrosius, neque Augustinus hac in parte ipsi comparandi sint. Et certè multùm ille egit, vt persuaderet Principibus & Magistratibus politicis, res & facultates Cleri atq; monasteriorū iurè ab ipsis vsurpari posse, vt etiàm multis locis factum est: sed quātùm indè creuerint opes Principum, res ipsa testatur. Quòd si verò hoc est confirmare & consola-

Luteri insolens iactantia.

ri conſcientias Magiſtratuum, quod quidem nemo ſanus dixerit, non erit plane mendax Luterus, quippe qui hac in re vix paré habuerit vnq̃. Sic idé alibi ſcribit, Euangeliũ ſuum luculentius & clari⁹ eſſe, quàm fuerit temporibus Apoſtolorũ, & Germanos ante ipſius doctrinam nũquàm verũ habuiſſe Euãgelium. Sed ea portéta verborũ, hominis inſaniam produnt. Immò verò nunquàm Germania denſioribus fuit inuoluta tenebris, q̃ vbi Luteri Euangeliũ accepit. Teſtantur hoc tam variæ & monſtroſæ ſectæ, quę in dies magìs ac magìs increſcunt. Porrò Princeps Saxoniæ Georgius, diligenti adhibita inquiſitione, cóperit homines circiter 70. Lipſię nolle vna ſpecie eſſe contentos. Illos igitur intra certũ tempus iuſſit vel animum mutare, vel locum. Laboratum eſt ab Epiſcopo Mersburgéſi & aliquot Pręlatis & Doctoribus hortatu Principis Georgij, vt poſſent in viam reduci, ſed ęgrè duo admiſêre in pectus ſana conſilia: alij Lipſia exceſſerunt, quos Luterus ſuo more conſolatus eſt, egregiè interìm & fortiter mentiens, vt talem decebat Euangeliſtam. Inter alia enim auſus eſt ſcribere, Lipſiæ Euangelium, ſanctum Paulum, totamq́; ſcripturam diuinam ꝓhiberi & condemnari, hominesq́; ad eam abnegãdam & infeſtandam iuramento adigi. Multa ab illo improbiſſimo homine ꝑtulit ille inſignis princeps Georgius: & eſt certè dolenda res, licuiſſe homini importuno nó ſolùm impunè, ſed etiàm multis applaudentibus tam impotenter & inſolenter incurrere in virum tantæ & dignitatis & integritatis. Et tamen nó deſunt qui moleſtè ferãt, ſi catholici tam improbum hominem eiusque ſimiles ſycophantas, interdùm duriùs tractent. Scilicet licere iſti debet quicquid libet: catholicis verò nec id quidẽ licere debet, vt ꝓ tuéda veritate paulo liberi⁹ iſtorũ effrenem cóuiciandi, mentiédi & maledicédi libidinem per-

In ſermon. de deſtructione Ieruſalem.

Calumnia Luteri.

perstringant. Quòd si verò tam sunt quidam addicti Lutero & eius satellitibus, vt ferre nequeant si quid in eum asperiùs dicatur, certè nō paulò æquiores eos nobis fore nō dubitamus, si legissent quibus illi se inuicèm emblematis ornant.

Hac ferè tempestate fuit nō minima dissensio inter Electorem Saxonem, & Georgium Principem, neque id tamen solo religionis nomine, verùm etiàm quasdam alias ob causas politicas. At verò quādoquidē Electoris auus Ernestus, & Georgij Principis parens Albertus, eum in modum commixtìm ditiones suas partiti erant, vt alter alteri bellum facere non posset absq; propriæ ditionis detrimēto, iis ad arbitros delata est, quorū industria satìs prudenter composita controuersia omnis, eum habuit euentum, vt tum Cochlæo, tum Lutero & alijs interdictum sit, nè suis altercationibus, quę religiōis ergò susciperētur, nomina & causas principum horum atq; vrbiū ad ipsos pertinentium admiscerent. *Cōtrouersia inter Saxoniæ principes.*

Hoc anno sensìm in Vuestphaliam irrepsère Donatistarum reliquiæ, impij Anabaptistę, quorum secta in multas partes, vt olìm Donatistarum, mirabiliter distracta est, quemadmodùm & Luteranorum & Zuinglianorum, tametsì & ij & hæretici omnes nostræ ætatis, sua dogmata pleraq; ex Luteri fontibus hauserūt. Est in Vuestphalia oppidū insigne quod Monasterium vocant. Eò tanquàm ad tutissimum asylum (est enim vrbs egregiè munita) confluxit ea perditorum hominum fæx, eo consilio, vt ibì quasi Capitolium aut Sion sibi constituerēt. Quem autem successum habuerint, dicemus paulò infrà. *Anabaptistæ mussicāt in Vuestphalia.*

Eodem anno deflagrauit Antuerpiæ, quod est celeberrimum Brabantiæ emporium, insigne templū virginis Matris, incendij origine incomperta.

Cùm Cęsar venisset in Italiā, egissetq; cum Pontifice de Concilio cogendo, iamq; ex Italia mense *Legatus Pōtificis ad Protestātes.*

Martio nauigâsset in Hispaniam, Pontifex legatum suum misit vnà cum Cęsaris oratore ad Protestantes, qui illos certiores redderet de habēdā Synodo Oecumenica. Vbì ad Saxonē venit legatus, ille cum reliquis Protestantibus deliberandi spatium petijt, & facilè impetrauit. Verùm satìs posteà ex responso Protestantiū apparuit, quale illi cōcilium, quàm alienum ab omni superiorum ætatum consuetudine peterent. Nolebant enim authoritatem Pontificis, leges Pontificias & scholarum opiniones, vt ipsi vocant, quicquam hìc valere, immô & cōtra ipsum Pontificem Romanum tanquàm reum agi volebāt, quòd ille Luterum iniquè damnâsset, & multa alia, quibus id apertè declarabant, se nullum omninò velle in Concilio admittere iudicem, pręter sacram scripturam, sed ità tamen, vt liceret ipsis eam pro suo arbitratu interpretari. Ità quidem Euangelici dogmatistæ mirum in modum crepabant sacrā scripturam, cùm nihil minùs vellēt, quàm gnisiam scripturæ sacræ mentem & intelligentiam, quam non ex priuatis & deprauatis prauorum hominum iudicijs, sed ex Catholico totius Christiani orbis cōsensu petere oportet. Et quidem verissimè dixit Apostolus, Litera occidit, spiritus viuificat. At isti inhærent literæ, ad suas prauas opiniones plerunquè violenter detortæ: mentē & sensum literæ floccipendunt: vndè igitur confutabūt hæreses ab ipsis dissentientes, quæ non minùs atquè ipsi scripturas crepant? Dicit Luterus se puram doctrinam, purum Euangelium adferre. Idem dicunt Zuingliani, Anabaptistæ, Zuencfeldiani, Seruetiani, qui omnes in quibusdam planè discrepant à Lutero. Quis hìc iudex erit legitimus, qui has dirimat controuersias? Certè non nudus scripturæ textus, quem omēs isti ad se rapiunt, & sibi singuli potissimùm vendicant: sed scripturæ genuinus sensus, quem ex Catho lico or-

Scripturæ sensus vndè petendus.

1. Corint. 8.

orbis Christiani consensu longè securiùs & certiùs accipimus, quàm ex insanis hæreticorum cerebris.

Quòd si illi vsqueadeò abominantur Pontificis Romani sententiã & authoritatẽ, quam vniuersus orbis Christianus semper agnouit, suspexit, & reueritus est, quãtò nos iustiùs Luterum & eius generis pestes execramur, qui iam olìm damnatas hæreses reuocant in orbem, easq; in summi Dei singularem contumeliam non dubitant vocare purum Dei verbum, & puram Euangelij doctrinam? Fuit ea profectò mira Luteri & aliorum dogmatistarũ versutia, quòd suis principibus & magistratibus persuadere potuerunt, se nihil magis petere quàm Concilium: & tamen cùm iam esset habendum conciliũ, ijsdem persuadere, eiusmodi nõ esse legitimum Conciliũ. His illi atq; alijs quibusdam artibus mirè illuserũt Germaniæ, & horrẽdum in modum permultos fascinàrunt, prodigiosa quadam incogitantia passìm ruentibus miseris mortalibus in præcipitia mortis æternæ, ad quæ vocabantur ab istis animarum parricidis, licèt interìm viderentur sibi iam tandèm veram agnouisse vitam & lucem, & euasisse laqueos & imposturas Pontificias. *Luteranorũ versutia.*

Cuius generis multa leguntur in Sleidani commentarijs, cuius hoc pręcipuum studium est, vt Luteri & hęreticorum nostratium perniciosa dogmata, dum lectorem incautum, historiæ voluptate captum detinet, in totum orbem dispergat, & plurimos inficiat, interìm subindè impudenter mentiẽs, neque tam id spectans, quàm bona fide narret res gestas, quàm vt suæ causæ patrocinetur. Qua quidẽ re apud cordatos & intelligentes homines id consecutus est, vt historiæ eius tãtum apud ipsos habeant ponderis, quantum debent eius hominis, quem nec pudet, nec piget identidèm egregiè mentiri. Et hoc *Sleidani studium.* *Vanitas.*

hoc ille facit libertate Euangelica, quę istis permittit quidlibet, modò possint credere, sola fide se iustificari apud Deum. Estque hoc certissimum, istos homines nullius pudere mendacij, modò sua dogmata apud imperitos rerũ tueri, & catholicos vel maximè inuisos reddere queant.

Concilium quale Protestantes petierint. Hęc paulo fusiùs eò dicta sint, vt nôrit Lector, Conciliũ quidẽ sæpè petijsse Protestantes ordines, sed fraude suorum concionatorũ eò adductos esse, vt Cõcilium verum & legitimum prorsùs repudiárint, atq; eiusmodi duntaxàt voluerint, quod ipsorum concionatores suæ causæ iudicássent cũprimìs opportunum & accõmodatum. Nam cùm in omnibus œcumenicis synodis semper prima fuerit authoritas Romani Pontificis, isti cõcionatores Pontificem prorsùs cogunt in ordinem, eumq; reì personam sustinere volunt, quod est impudentissimæ insolentiæ, cùm non sint nescij, secùs in omnibus Concilijs legitimis actitatum esse, licèt suis Principibus & ciuitatum Magistratibus diuersum persuaserint. Immò vsqueadeò Romanum Pontificem in odium & contemptum adduxerunt, vt apud omẽs, qui Luteri & discipulorum eius dogmata complexi sunt, non alio quàm ipsissimi Antichristi loco habeatur. Sic enim expedit istis Euangelistis, vt nulla sit Romanę sedis authoritas, cuius pondere sciunt superiorum temporum hęreses omnes mirabiliter oppressas & elisas.

Elizabeth filia regis Angliæ. Huius anni mense Septembri Elizabetha, Annæ Boleniæ filia, nascitur Henrico Anglorum regi, Maria Catharinæ Cęsaris materteræ filia, regni titulo se abdicare coacta, quæ tamen posteà mirabili rerũ permutatione in regnum euecta, hãc Elizabetham, quòd malè sentiret de religiõe, captiuam detinuit, nec capitis discrimen, vt ferebatur, Elizabetha euasisset, nisì Philippi Hispaniarũ Catholici principis, qui

qui tum Mariam in matrimonio habebat, precibus seruata fuisset. Atquì cùm paucis annis rerum potita esset Maria, & heroica quadam animi virtute Catholicam religionem apud Anglos egregiè instaurâsset, mortua est non sine multa, vt quidam aiebât, veneni suspicione: porrò Elizabeth illi substituta, rursùs religionem mutat, aliquot Catholicos Episcopos in carceres conijcit, & execrabilem Iohãnis Caluini hęretici Sacramentarij doctrinam toto regno propagat. Nec tamen ea sola ibi grassatur, sed multiplex portentosarum hęresum confusio illud opulentum regnum miserè deuastat.

Hoc anno Clemẽs Pontifex rogatu Francisci regis Massiliam protectus, nuptias Catharinę ex iuniore Laurentio Medice neptis suę, quẽ iam antè Hẽrico Valesio Francisci regis filio desponderat, incredibili totius Galliæ studio & alacritate celebrat, familiariter admodùm, idque crebrò, cum rege Francisco colloquia miscens. Ea verò res Caroli Cęsaris animum non parùm offendit, quòd nouos motus & turbas pręsagire videretur. At Pontifex, qui Cæsaris filiam notham domi suæ tanquàm nurum habiturus erat, regiæ quoquè & nobilissimę stirpi sanguinem suum inserere maximè decorum arbitrabatur, communemq; vtriusq; & Cęsaris & Regis amicitiam sibi colendam existimabat, quemadmodùm deceret Christi in terris Vicarium, cuius est communem omnibus se parentem exhibere, cunctisque se ex rectæ rationis pręscripto prębere æquabilem. Prętermaterna oppida in Aruernis, centũ millia aureorũ cum vniõibus multisq; gẽmis & preciosa tori supellectile dotis nomine Hẽrico accesserunt. Poterant plerisq;, vti etiàm accidit, eę nuptię impares videri: sed Frãciscus rex non frustrà putãdus est Põtificis amicitiam varijs hominũ suspicionibus antepostuisse. Habebat apud se pontifex vnicornis bicubitale

Nuptiæ Hẽrici Galliæ regis.

Dos neptis Pontificis.

bitale cornu, aureæ cælatæ basi inclusum. id regi Francisco ad depellẽda epulis venena dono dedit. Ferũt eñ sudare cornu, si venenũ mensis inferatur, Rex insigne aulęum rependit, Belgica arte affabrè elaboratum. Dedit item Hippolyto Medici Cardinali mansuefactum leonem eximiæ proceritatis, quem è Mauritania Hariadenus Barbarussa cum legatis transmiserat. Vbi demùm Romam Pontifex rediјt, alij atque alij eas nuptias aliter atque aliter interpretabantur, vt solent in libera ciuitate liberiùs interim iactari sermones in quoslibet. Cęsar interìm admonebatur ab amicis & socijs, vt à Francisco rege sibi caueret, qui conquiescere minimè posse videretur. Erat enim rex ille præcelso animo, nec facilè concoquere potuit eam ignominiam, quam in Ticinensi pugna captus & in Hispanias abductus acceperat: & certè, vt infrà dicetur, nõ diuturna pace afflicto orbi Christiano frui licuit. Hoc obitèr annotare libet, quanto illi in errore versentur; qui opibus cumulandis perpetuò inhiant, cùm videant potentissimos reges in summa rerum omnium affluentia quietos esse non posse. Essent autem quieti, si suis affectibus & cupiditati potiùs, quàm vel toti orbi terrarum, dominari ex animo studerent.

Luterus cõtra Zuinglianos. Hac tempestate Luterus, contra Marpurgensem pactionem, scribit Francofurdiensibus, nè communicent cum Zuinglianis. Bucerus profectus Tigurum, purgat se à defectionis suspicione, atque interìm nihilominùs versipellis homo Tigurinis ministris persuadere nititur, Luterũ verbis potiùs quàm re ipsa à Zuinglio dissentire, quod tñ illi non crediderunt. Erat hoc in illo homine prodigiosæ cuiusdam audaciæ, quòd cùm sciret Luterum penitùs execrari Zuinglianos, tamen persuadere Zuinglianis voluit, non dissidere Luterum ab illis, nisì verbis. Quid autem isti ausi non erunt, qui in re tam per-

perſpicua præſtigijs quibuſdam id volunt efficere, vt apertis oculis non putent homines ſe id videre, quod vel maximè videant? Hi nimirùm ſunt, qui incredibili temeritate palàm aſſerere non dubitârunt, hactenùs Germanos non habuiſſe verũ Euangelium, ipſos demùm hoc in lucẽ protuliſſe. Et certè cùm tam impudens mẽdacium, cum intolerabili ſtultitia & amentia coniunctum, nullam prorsùs fidem mereretur, tamen innumeri illud haud ſecùs atquè ipſam Euangelij veritatem amplexi ſunt. Sed hac de re poſteritas iudicabit, nec ſatis mirari poterit, tantum potuiſſe verſuta ingenia apud homines Chriſtianos.

Zuinglianus quidã hęreticus Sebaſtianus Francus grande ſcripſit volumen Germanico idiomate, quod Chronica inſcripſit. Tres eius operis partes ſunt: Prima, ab Adam vſque ad Chriſtum geſta commemorat: Secunda, à Chriſto vſque ad coronationem Caroli Cæſaris: Tertia cęteris prolixior & exitialior, omni ingenij cõtentione oppugnat Eccleſiam Catholicam. Sed tanta fuit eius ſcripti impietas, vanitas, impotentia, vt Magiſtratus Argentinẽſis authorem quidem iuſſerit ex vrbe emigrare: typographo verò eius vendendi facultate prorsùs interdixerit. At tamen per fraudem multa clàm ſunt diſtracta exemplaria, quæ leguntur à miſeris non minori pernicie quàm voluptate. *Chronica Sebaſtiani Franci.*

Hoc quoquè anno Luterani, vt propheticæ gratiæ opinionem ſibi conciliarent, multa ſpargebant in vulgus non ſolùm de iam iamq; impendente iudicio extremo, ſed etiàm de certa eius die, cùm tamen Chriſtus ipſe dicat, De die autem illa & hora nemo ſcit, neque Angeli cælorum, niſi pater ſolus: vt neque plerique ciues ædificare, neque agricolæ rus colere vellent: nobiles verò aliquammulti, tanquàm certo eodemque ſupremo mundi die morituri, *Luterani prophetizãt.* *Matth. 24. Marc. 13.*

turi, Euchariſtiam acciperent At ea pſeudoprophetarum vana perſuaſio in riſum & ludibrium abijt, resque ipſa docuit, quàm ſint iſti preclari prophetæ. Accidit hoc Vuittẽbergę & in alijs nonnullis oppidis. Eiuſmodi terriculamentis etiàm Anabaptiſtæ libenter imponere ſoliti ſunt rerum imperitis. Cautior longè fuit Manes vetuſtus hęreſiarcha, qui nè in ſuis vaticinijs coargueretur mendacij, ſi de futuris prædiceret, de præteritis prodigioſa figmenta contexuit.

Anabaptiſtæ occupãt Monaſteriũ

ANno 1534. menſe Ianuario Anabaptiſtę audax facinus aggreſſi, Monaſterium Vueſtphaliæ metropolim occupàrunt. In eam vrbem, quod multo ſit Clero inſignis, tardiùs irrepſit Luterana lues. At vbì ea ſemèl irrepſit, ſensìm Anabaptiſtarum quoquè perdita fæx ſeſe, quadam vſa modeſtia, in id oppidũ inſinuauit. Cumq; paulatìm ſuum gregem increuiſſe cernerent, ſeditionem mouẽt, forum occupant, cęteris nõ magnoperè reſiſtentibus, ſiue quod abhorrerent à fundendo ciuium ſanguine, ſiue quod Epiſcopum, nõ longè ab vrbe peditatu & equitatu inſtructum, vererentur per eam occaſionem in oppidum irruiturum. Porrò Anabaptiſtæ Magiſtratũ loco mouent, & primò quidẽ eos, qui ipſis conſentire nollent, patiuntur abire cum rebus ſuis, non tñ eſculentis & poculentis, quas exportari nolebant. Deindè verò rebus omnibus ſpoliatos, ex vrbe exigunt, quotquot ab ipſorum ſecta abhorrent, adeò vt etiàm infantibus corallia detraxerint, nec à conuicijs in abeuntes iactandis ſibi temperandũ putârint, impios & ethnicos eos vocitantes. Hoc enim ea hominum peſtis ſibi perſuaſum habet, qui idem cum ipſis ſentire nolint, eos ethnicorũ loco haberi oportere. Itaq; non modò Catholicis, ſed etiàm Luteranis fugam arripere coactis, Anabaptiſtæ vrbem

Mouent loco Magiſtratum.

bem ſibi vendicant, ædes pulcherrimas Canonicorum, Patriciorum & Senatorum aliorumq; homines profligati & perditi ſibi vſurpant, funeſtum aliquid hauddubiò in totius orbis perniciem meditaturi, niſi Deus illorum cruenta conſilia anteuertiſſet. Mouit ea res non immeritò Epiſcopum Monaſterienſem, vt de reprimenda ſceleratorum hominum audacia maturè deliberaret.

Fuit in vrbe ſartor quidam natione Batauus, quẽ illi miſeri, miſerè ab illo tanquàm diuinitùs admonito deluſi, ſibi regem creârunt. Nam ille mirabili vafricie perſuaſit inſanis, Deũ ipſi per ſpiritũ mandâſſe, vt rex fieret Iſrael & iuſtitiç inſtàr Dauidis, & in totum orbem ſuæ dominationis iura proferret, perderetq; omnes, qui ipſius fidem amplecti & iuſtitiæ ſubditi eſſe detrectarent. Non eſt dubiũ, quin ex Luteri ſcriptis multam hauſerint peſtilentiſſimi erroris occaſionẽ Anabaptiſtæ, vtcũquè eum diſcipuli eius excuſare nituntur. Quid enim aliud ille docet, quàm turpiſſimam quandam carnis libertatem, omnes ferè humanas leges reſpuentem? Igitur ille ſartor promotus in regem, non defuit ſibi ꝙ ad corporis voluptates affatìm explẽdas attinet. Duxit vxores multas, (nam plerunquè Euangelici oẽs valdè ſunt eam in rem intenti, nè, ſi ſolis cubãdum ſit, frigore enecti, miſerè pereãt: & hoc habẽt ex ſchola Euangeliſtç Luteri) aulam regiam & proceres inſtituit, quorum eſſent diuerſæ functiones & officia, eosq; & ſe quoquè holoſericis, aureis & argenteis veſtibus, quas è templis abſtulerat, ſplendidè exornat: in capite gerit diadema triplici corona inſigne, ex auro lectiſſimo, catenamq; auream gemmis coruſcantibus conſpicuam: pomum item aureum, cui exigua crux aurea eſſet infixa, cum hac inſcriptiõe, *Rex iuſtitiæ ſuper terram*. Deniquè enſem aureũ cum capulo argenteo. Reginam quoquè, inter vxores

Anabaptiſtæ multa hauriunt ex fontibus Luteri.

Sartor fit rex.

Eius vxores.

Aula.

Proceres.

Veſtes.

Diadema.

Pomum aureum.

Enſis aure⁹.

Regina.

quas complures habuit, primariam, eiusque puellas mirifico splẽdore afficit. Certos quoquè p̄ hebdomadam dies constituit, quibus audiret ciuiũ actiones & querimonias. Cùm in publicum̃ prodiret, stipatus erat aulæ suæ proceribus & officiaris: proximè eum sequebantur in equis bini adolescentuli. q̃ à dextris erat, Biblia & coronam gestabat: alter euaginatum ensem. Certè enim Anabaptistæ nõ minùs quàm Luterani Euangelium & scripturas crepant, nec alia ratione Melãchthon, cùm in eos scriberet, vincere eos potuit, quàm Traditione Ecclesiastica, cùm tamen alioquì nihil extra scripta diuina recipiendum blaterent Luterani. In foro sublimis ei collocatus erat thronus, aureo tapeto vestitus. Ibì qui causam dicturi essent, priùs bìs curuato poplite, deindè semèl proni in terram prostrati, regẽ venerabantur. Longum esset, prodigiosæ insaniæ deliramenta omnia enarrare, quę in ea vrbe tum visebantur. Vt verò dogmata sua longè lateq; propagarẽt, quosdã in vicinas vrbes emitti voluit: quod ità gestum est: Propheta quidã tubæ cantu conuocat oẽs ad primariæ ædis atrium. Venerunt armati ad quatuor hominum millia, cœnam inueniũt & elixis & assis carnibus instructam: discumbunt omnes, Rex & Regina ministrant. Iam propemodùm peracta cœna, rex ipse panem singulis porrigit, his verbis: Accipite, comedite, nunciate mortẽ Domini. regina poculum porrigit, dicẽs: Bibite, & annunciate mortem Domini. Quid ni enim sacerdotum sibi munus vendicarent, cùm Luterus docuerit omnes homines esse sacerdotes? Sed eiusmodi Eucharistiæ integro, vt ipsi vocant, sacramẽto digni sunt, qui in Ecclesiæ Catholicæ sententia nolunt acquiescere, sed calicem quoquè putant necessariò sumendũ esse ab omnibus. Cùm autem comedissent ij, quos iam diximus, etiàm illi cœnârunt, qui interìm in excubijs fue-

Processus in publicum.

Thronus in foro.

Cœna regis.

Nota insaniam.

fuerant circiter mille. Cœna absoluta, Propheta supradictus ex editiori loco percontatur, num omẽs Dei verbo morem gerere velint. Illis asseuerãtibus, ait eam Patris esse voluntatem, vt in quatuor orbis plagas dimittantur ex vrbe, qui doctrinam, quã ipsi essent amplexi, disseminarent. Deindè è scheda nominatìm recensentur ad vigintiocto, è quibus sex Osnaburgum, totidem Cosfeldiam, octo Susatum, & totidèm Vuarendorpium iussi sunt petere. Deindè rex & regina cum reliquis ministris & Apostolis ad profectionem designatis, cœnatum abeunt. Ibì inter cœnãdum rex surgit è mensa, ait sibi quippiã à patre demandatum, militem proditionis accusat ipse, & suis manibus [illegible] illi amputat: redit ad cœnam, & cruento commemorãdo facinore funestas epulas homo prophanus magìs etiàm polluit. Pòst dimittuntur illi portentosi Apostoli, quibus singulis singuli nummi aurei à rege erant attributi, præter ea quæ essent victui parando necessaria, vt eos ijs locis, vbì illorum non esset recepta doctrina, in perditionis testimonium relinquerent. Mira hæc sunt omia, & plena insaniæ, & quę vix creditura sit posteritas. Sed quid non faciunt homines veritatis lumine destituti, & malorum dæmonum potionibus dementati? Eunt illi insani homines, vt iussi erant, & suis quisque locis horrẽdos edunt clamores, homines vt pœnitentiã agant admònent, alioquì breuì perituros: prętorium quoquè adeunt, coram magistratu vestem humi expandunt, in eam aureum nummum quẽ diximus, conijciunt, à patre pacis annunciandæ causa missos se testantur, quam si recipere velint, iubent facultates suas omes in commune conferre: sin minùs, hoc se [illegible] contestari, quòd pacem oblatam repudia[illegible]nt. Iam enim venisse tempus illud à prophetis omibus prędictum, quo Deus toto orbe velit coli iustitiam: & cùm rex, suo

Facin⁹ prodigiosum.

Dimittit suos rex in orbem Apostolos.

Euangeliũ suũ legati promunt.

suo functus officio, in orbem vniuersum iustitiam propagârit, tum Christum traditurum regnum patri suo. Habent Anabaptistæ in verbis & moribus pleraq;, quę miram prę se ferant religionem: sed est reuerà genus hominũ à malo dæmone miserè fascinatum & quasi arreptitium, ità vt eam religionem multis pudendis & turpissimis flagitijs permixtam, re ipsa demonstrent nõ ex pietate, sed insania & dęmonum illusionibus proficisci. Capti sunt aũt Apostoli isti, & primùm blandè, pòst per torméta rogati de sua fide, vrbis munitione, & plerisque alijs. Inter cętera responderunt, se solos habere veram doctriná, quemadmodùm Luterani quoquè cum suo grege, & Sacramentarij cum sua factione, itemque singulatìm hæretici oẽs. Porrò vbì Apostoli, quos diximus, à sua sententia deduci non potuerunt, capite damnati sunt, sed vnus euasit. Interìm vrbs Monasteriensis grauissima obsidione premebaẽ, & tandèm eò redacti sunt, vt mures & glires in delicijs habuerint, coriòque & pellibus contusis & coctis, panis loco vterétur, rege interìm non ad necessitatem modò, sed ad luxũ etiàm rebus oẽibus abundante. Plerisque verò inedia pereuntibus, quædam ex reginis illorum miserata calamitatem, dixit cæteris, non sibi videri eam miserorum cladem Deo gratam esse. Id vbì rex resciuit, in forum illam cum cæteris suis vxoribus producit, caputque illi præcídit. Ad tam præclarum facinus aliæ cantillant, & gratias agunt cælesti patri: Rex quoquè choream ducit, populo vt idem faceret, persuaso, cui vix esset quod ederet. Luterus per hoc tẽpus scripsit in Anabaptistas Monasterienses, de quibus agimus, & ea in illis repræhendit mirabili versutia & simulatione, quæ ipse docuerat. Inter cætera scribit, nullum esse errorem tam absurdum & inconditũ, quem nõ satanas persuadeat. Hoc quidem verissimũ esse vel in ipso

Capiuntur Apostoli Monasterienses

Monasterium obsidetur.

Rex reginã decollat.

ipſo Lutero cernere licet, cuius ſunt multa tam fœda & pudenda & abſurda tum in moribus, tum in doctrina, vt nihil maiorem habeat admirationem, quàm vel vnum aliquem potuiſſe inueniri, qui illis dictis fidem adhiberet, id quod aliquotiès non fruſtrà à me repetitur.

Vbì tandèm ſumma inopia obſeſſos in vrbe preſſit, duo ad caſtra Epiſcopi profugerunt, è quibus ille didicit, qua via vrbs poſſet capi. Tum verò Epiſcopus hortatur obſeſſos vt ſe dedant, volés parcere multitudini. Erant em̃ in vrbe non pauci, qui cuperent ſuæ ſaluti conſultum: ſed rex duodecim duces creàrat, quorum opera fiebat, vt nihil poſſet populus ſeſe commouere. At pręſente rege oppidani per Bernardũ Rotmannũ, qui in ea vrbe primò Luteri, poſteà Anabaptiſtarum Euãgelium docuit, reſpondẽt ſe à ꝓpoſito minimè diſceſſuros. Ità ergò duce perfuga milites circiter quingenti per foſſam in vallũ euadunt, occiſis vigilijs portam minoré patentem inueniunt, vrbem intrant, & aliquandiù ancipiti Marte cum oppidanis congreſſi, portam reliquo exercitui patefaciunt. Tum verò copijs omnibus irruentibus, fit atrox cędes hominum: parcitur tamen quibuſdam veniam implorantibus. Rex & Cnipperdollingus eo ipſo tempore capiũtur. Rotmannus perditus nebulo, qui primus ferè author fuerat mutatæ in ea vrbe veteris religiõis, in cõfertos hoſtes deſperabundus incurrit, ab ijsque confoſſus, impiam animã ad ſtygias paludes tranſmiſit. Deindè Rex & eius cõſiliarij, Cnipperdollingus & Crechtingus aliquot menſes ludibrio & in vinculis habiti, anno M.D.xxxvj. horrẽdo ſupplicio exanimati ſunt. Nam palis alligati, diù ignitis forcipibus lacerati, & demùm adacto per pectus mucrone perempti ſunt. Adextremùm caueis ferreis illigantur ſinguli, & ad ſummã vrbis turrim ſuſpẽduntur, rex

Vrbs proditur.

Vrbs capitur.

Supplicium regis &c.

quidem medius & ad hominis ſtaturã cęteris excelſior. Is fuit exitus hominum ſceleratorum, qui reuerà quiddam Gotthicum, vel Cimbricum aut Vãdalicum iam meditabantur, niſi Dei prouidentia, quæ nunquàm deeſt rebus humanis, illorum furioſa conſilia retardâſſet, & impios conatus perfregiſſet. At nec ſic tamen ea hæreſis extincta eſt, immò hodieq; multis locis magno numero id genus hominum verſatur impunè quidem, ſed non ſinè magno eorum apud quos degunt, periculo.

Synodus Euangelicorum Constantiæ.

Huius anni menſe Decembri habita eſt Synodus paſtorum Euangelicorum Conſtãtiæ. Bucerus eius habendæ author fuit, neſcio qua authoritate. In ea Synodo, rectiùs conciliabulo, rursùm actum eſt de pace cum Lutero in Euchariſtiæ negocio cõponenda. Dici vix poteſt, quàm in id tot⁹ mira vafricie & verborũ inuolucris, quæ Tigurini quoquè in ipſo reprehenderẽt, Bucerus ille incubuerit, vt Luterani cum Zuinglianis cõciliari poſſent. Videbat id facilè aſtutus ille, q̃ turpis eſſet & probroſa illa diſſenſio. Euocârat ad hoc conciliabulum etiàm Tigurinos paſtores, ſed illi non venerunt: Porrò ſcripto ſuam ſententiam de Euchariſtia declarârunt, & quatenùs cum Lutero concordia poſſit iniri. Hoc ſcriptum Baſileenſes, Schaffhuſiani & Sangallẽſes, itemq; aliquot Sueuici eccleſiaſtæ approbârunt, Bernenſes autem quædam in eo reprehẽdebant. Sum̃a ſummarum, Non eſt pax impijs, dicit Dominus: neque potuit inter dogmatiſtas ſectarios concordia conſtitui. Euocatus eſt ex hoc conuentu Bucerus literis Lantgrauij & Melanchthonis, vt de concordia certiores rationes inirentur: ſed laboratum eſt fruſtrà. Vtraq; pars ſuam ſentẽtiam pertinaciter tuebatur, nec Tigurini Buceranas pręſtigias admittebant.

Iſaiæ 57.

Luterus de Miſſa angulari.

Hac ferè tempeſtate Luterus euulgauit ſcriptum longè peſtilentiſſimum de Angulari (vt ipſe vocat) Miſſa,

Missa,cõsecrationeq; sacerdotum. In prefatiõe minas intẽtat de profligãdo rancido, vt ait, Chrismate, rasisq; coronis. Ibi quoquè per Dei verbũ iactitat indulgentias abolitas, Purgatorium extinctum, peregrinationes suppressas, & multas alias Papistarum idololatrias, & Dei Mammonę cultus prostratos: vt rectè in eum cõpetat illud scripturę diuinæ, Qui lętantur cùm malefecerint, & exultãt in rebus pessimis: Itemq; illud, Impius cùm venerit in profundum peccatorum, contemnit. Sed quia non Dei verbo, sed ipsius Satanæ opera & hortatu multa ex iam dictis apud quosdam Germaniæ populos profligauit, vt tandem id totus orbis perspicuè posset intelligere & videre, ipsemet in hoc libro sese turpissimè prodit, aitq; se cum diabolo in disputationem ingressum de Missa, & quibusdã alijs, tãdemq; ab eo victum ac superatum rationibus illius, illas se pro inuictis acceptâsse: vt iam nemo tam stupidus & plumbeus sit, quin vel digitis tãgere possit eius infausti hominis doctrinam, non Christi, vt solet iactare, sed diaboli esse. Fatetur ibi diabolum aliquotiès sibi noctù apparuisse, atque ità affixisse, vt sibi planè mortem oppetiturus videretur: addit etiàm se persuasum habere, Oecolampadiũ & alios quosdam eiusmodi ignitis satanæ telis & lanceis in subitariam mortem impulsos esse. Non est autem disputandũ cum malo dęmone, & neq; tunc ille mẽdacij parens audiendus est cùm vera dicit. Et tñ Luterus cõtra missę sanctissimũ sacrificiũ illũ audiuit. Certè postq̃ hoc ille de seipso scribit, eãt iam in suas tenebras cũ illo suo à diabolo edocto Euãgelista, quotquot ei⁹ dogmata sequunt, iactentq; purã doctrinã Luteri. nos nõ à diabolo, sed à Christo & ei⁹ Ecclesia discere & doceri volum⁹. In eodẽ libro Papã vocat regem gliriũ, q̃ cõtumelia etiã in Cęsarẽ & oẽs catholicos reges, principes, magistratusq; redũdat:

Prou. 2.

Prou. 18.

Diabolus vincit Luterum, & in suam adigit sententiam.

Episcopos dicit fures DEI, sacrilegos, sacerdotes angulares, damnatos, fatuos &c. Missam vocat abominationem: tremẽdum altaris sacrificium vocat stercus, lutum, sordes, illuuiem, quod ipse Lucifer dicere vix auderet: sacros ordines dicit rancidum putidumq; Chrisma. Quę sunt quidẽ eiusmodi, vt non argumentis, sed tormẽtis & supplicijs omnibus seuerissimè & atrocissimè vindicata oportuerit. Quis enim sanę mentis dubitare possit, hęc nõ nisi à sceleratissimo & longè impijssimo pectore ꝓficisci potuisse? Vbì iam, obsecro, zelus ille est, quo Maiores nostros prędìtos fuisse nõ ambigimus, qui certè tã blasphemum & execrabilẽ hominem ne ad punctũ quidem tẽporis, huius lucis vsura frui permisissent? At nostra ætas miro applausu eius hominis dicta factaq; omnia excepit, quod sanè quid mali portẽdat, & nos indiès experimur, & posteri lõgè etiàm acerbiùs, vt verendum est, experientur. Verùm cùm hoc de angulari Missa scripto Luterus plerisq; suspectũ se reddidisset, ꝙ cum Zuinglianis & Vualdensibus consentiret, Germanicè Epistolam edidit, qua longè etiàm horribiliùs in Missam debacchatur. Inter cætera sic habet: DEVS Christianis omnibus eam mentem adspiret, vt cùm Missę nomen audiunt, exterreantur, & tanquàm contra satanæ abominationem cruce se muniant. Quid verò hoc est aliud, q̃ iuge Ecclesiæ sacrificium, quod omnes retrò ętates reuerenter agnoscunt, velle abolitum, quod tãdem Antichristus efficiet? Immò potiùs Christiani omes frontem atque pectus crucis signo muniant, quotiès vel verbo vno Missam sacrosanctam violari audîerint. Porrò ante nõ multos annos scripserat Luterus in visitatione Saxonica quædam in Missarum laudem, easq; viuis pręcipuè vtiles dixerat. In Confessione quoquè Augustana & Apologia fatentur Luterani, apud se Missam summa cum reuerẽtia celebrari.

Luteri blasphemiæ immanes.

Luterus imprecatur Missæ.

lebrari. Sed horum oblitus Luterus, dum Missam proscindit, seipsum toti orbi luculenter prodit, & quàm nihil suæ doctrinæ fidendum sit, ostendit, dũ de vna eademque re intra paucos annos tam longè dispari ratiõe scribere nõ veretur. Atq; eiusmodi antilogiæ & pugnãtes sententię, tam multę sunt in Luteri & eius similium tenebrionum & sectariorum scriptis, vt nemo illis enumerandis sufficiat. Cùm autem fateatur Luterus à diabolo se didicisse ea, quæ in Missæ contumeliam & abrogationem faciunt, nos ex hoc ipso tanto magìs certi esse debemus, Missam Deo vel maximè gratam esse, quã alioquì non esset impugnaturus satan, si sciret Deo inuisam. Non enim ille damnatus & perditus spiritus ea infestat, quæ scit nolle Deũ, sed quę in illius nouit honorem cedere, & eius voluntate fieri.

Per hoc ferè tempus Sigismundus Poloniæ Rex pius & Catholicus, seuero proposito edicto, omñes Polonorum liberos, qui Vuittẽbergę literis operã darent, indè reuocat, alijsque, nè eò proficiscantur, interdicit. Præuidebat sapientissimus ille Princeps, si iuuentus corrupta exitiale illud Luteri virus semèl hausisset, difficilè posteà curari posse, immò illorum opera totum Poloniæ regnum, quod hoc tempore adhuc religionis Catholicę erat tenacissimum, infectum iri. Atque vtinàm ea seueritate alij quoquè Principes vsi fuissent: non tam latè serpsissent dogmata Luteri. *Poloniæ Rex contra Luteranos.*

Hoc anno Parisijs in ipsa aula regia atq; alijs eius vrbis & regni locis scripta quędã affixa fuère Zuingliani dogmatis, quibus sacrosancta Eucharistia indignis contumelijs lacerabatur. Ea res Franciscum regem vehementissimè commouit, indictaq; publica processione, in qua ipse aperto capite pedes incessit, ardentẽ gestans facem, sequente cum Regina Leonora, regijsq; liberis & aulæ pceribus, omñique *Zelus Christianissimo rege dign⁹.*

populo, scelus hoc expiare conatus est: ac deindè à meridie grauissima oratione ad eius teterrimæ hæresis extirpationem oēs hortatus est, aitq́ue palàm, seipsum quoquè brachium suū excisurū, si ea peste infectum sciret. Grauissima quoquè de quibusdam hęreticis supplicia sumpta sunt, vt & alij eorū exēplo deterrerētur. Erat genus supplicij lentū & valdè terribile. Nam ad machinam alligati, in sublime tollebantur: indè in subiectum ignem submissi, iterūmq; sursùm sublati, tandèm carnifice pręcidente restim, in flammam præcipites ruebant.

Fuit certè ille rex in suo regno, quod est amplissimum, tuendę & asserendæ Catholicæ religionis perquàm studiosus: potuissentq́ue facilè hæreses omnes è Luteri schola profectę, penitùs extingui, si nō intercessisset illi perpetua ferè cum Carolo Cęsare simultas, quæ Christiano orbi maximam & incredibilem attulit calamitatem. Ea, quam diximus, processio siue supplicatio incidit in mēsem Ianuarium anni 1535. quam Sleidanus, vt pleraq; alia, malignè cōmemorat, inter alia dicēs Parisiēses & Galliæ populos ad D. Genouefem virginem in summis rerum difficultatibus, tāquàm ad supremam ancoram & portum vnicnm salutis cōfugere. Eiusmodi mendacijs & calumnijs tota Luteranorum & reliquorum sectariorum turba Catholicos apud rudes & imperitos semper odiosissimè traducere consueuit, quasi Diuos pro Deo colamus, nec vt intercessores, sed vt deos imploremus. Quanq̄ neç hoc illi ferre volūt, vt sanctos inuocemus, vel ab eis auxilium petamus: sic eñ loquitur Melanchthon in sua toties recocta cōfessione. Et tamen hic quoq; varij sunt. Ait Oecolampadius: (Nam Luteri hac de re antilogias iam suprà partìm adduximus) Sancti in cælis sua charitate flagrantes, nō desinūt pro nobis intercedere. Cur ergò nō pudet istos arcere nos ab inuoca-

Calumnia Sleidani.

inuocatiõe ſanctorum, quos Oecolampadius ſemper pro nobis dicit intercedere? An verò turpe nobis eſt ab illis petere, quod illi nõ dubitant pro nobis facere? Sed hæc Sanctorum inuocatio tot habet illuſtria ab omni Eccleſiæ antiquitate exempla & teſtimonia, vt iſtorum impudentiam nemo ſatìs & mirari & deteſtari poſſit, quòd eam exagitare & criminari non verentur. Certè autem dum Sanctorum inuocatio multis locis hodiè abolita eſt, tam propitio fruimur Deo, & aureũ experimur ſeculũ, vt propemodùm nemo ſufficiat cladibus, calamitatibus, malisque innumeris, quibus continenter opprimuntur prouinciæ, dinumerandis. Olìm verò cùm id genus calamitates exiſterẽt, ſolebant publicæ fieri litaniæ, & ad placandum citiùs Deum, adhiberi ſanctorum ſupplices implorationes: atque ità redibat trãquillitas. Noui Euãgelij ſpiritus has curauit explodi, nè ſcilicet ſui conatus impediantur.

Eundem in modum paſsìm miſeris perſuaſerũt, nos bonis operibus noſtris eam Vim tribuere, vt illis ſolis gratiam Dei iuſtificationisque beneficium & vitam æternam poſſimus promereri, quaſi nos CHRISTVM & eius gratiam reijciamus: quæ licèt ſit valdè craſſa & abſurda calumnia, tamen ſuis & verbis & ſcriptis id aſſecuti ſunt, vt plerique omnes verum eos dicere putent. Atque indè factum eſt, vt Monaſticæ vitæ profeſſores omnes planè contemptui habeant, tanquàm qui ſuis operibus, non Chriſti gratia, nitantur: vocantque eos ſanctulos operarios, vulgò Werckheiligen. Porro ipſi nullam merendi vim tribuunt operibus bonis, quàntumlibèt in gratia & charitate peractis, ſed ſola fide aiunt nos iuſtificari. Cùm autem ſcriptura euidentiſſimè dicat, Qui non diligit, manet in morte: certum eſt, eam fidem, quæ ſit ſinè charitate, iuſtificare prorsùs non poſſe. Nam vita fidei, charitas

Calumnia hæreticorũ.

1. Ioh. 3.

Fidei vita.

ritas est. Vbì ergò fidei iustificatio attribuitur, necessè est eam intelligi fidem, quę sit cum spe & charitate coniuncta. Tolle charitatem, & fides mortua est. Quî verò iustificare, & vitá conferre possit fides mortua? Sed quid tandèm illi hac inanis fidei buccinatione effecerunt? Nimirùm quòd iacet apud illos studium om̃e bonorum operũ, & viuitur planè genialiter, immò & bacchanaliter, idq́; perpetuò, & plerúquè tum vel maximè, cùm ipsa temporis ratio hortatur ad continẽtiam, victûs parsimoniam, pœnitentiam, vitæ compositionẽ & pietatem omnem, nempè in ipsa sancta hebdomade, qua Christi passionem toto orbe celebrare solet Ecclesia DEI. O quotiès illa hebdomade, atq; adeò in ipsa sacra parasceue, quæ saxa posset prouocare ad luctum & lachrymas propter passionem filij Dei, visi sunt apud istos prodigiosos Euangelicos laruis induti discurrere, comessatiõibus, cõpotationibus, libidini, atq; om̃i generi lasciuię, petulãtię & obscœnitatis vacare, & in ijs ipsis tanq̃ p̃clarè & ex Euãgelicę libertatis p̃scripto gestis, impotenter & scurriliter gloriari? Sed hæc vberiùs fortasſis, quàm pro instituto.

Nota Euangelicorum amentiam.

Angliæ rex abalienatur à Pontifice.

Hoc quoquè anno 1534. Angliæ rex, grauissimè ferens à Pontifice contra ipsum latam sententiam de diuortio Catharinæ Cæsaris materteræ, totum se ab authoritate & obedientia Romanæ sedis subducit, atq; in conuentu Parlamẽti Vuestmonasterij se supremum Ecclesię Britannicę caput vocat, eoq́; nomine sibi sacrorum prouentuum annatas, vt vocant, decimasq́; deincèps persolui iubet, & id genus alia facit, quibus eam laudem, quam superioribus annis pro Catholica tuenda religiõe aduersùs Luterum & eius farinæ homines susceptis laboribus sibi comparârat, prorsùs obliterauit. Sunt qui eum regem scribant cuiusdam magni viri adulationibus deprauatum, à pristina virtute deflexisse. Ità est

certè

certè rerum humanarũ cõditio, vt iuxta Pauli sententiam, qui stat, aut stare sibi videtur, meritò videre debeat nè cadat. Est verò adulatorũ genus longè pestilentissimũ, quod dum suis priuatis commodis studet, assentando om̃ia aut interdùm etiàm praua suggerendo sub quadam honesti specie, non raró etiàm optimos Principes corrumpit. *1. Cor. 10.*

Non diù pòst Clemens pontifex diuturno stomachi vitio tabefactus, 6. Calendas Octobris diem clausit extremũ, anno Põtificatûs vndecimo, ętatis verò 57. Rex Gallię bellum moturus erat Francisco Sforcię principi Mediolanensi, sed obitus Pontificis moram & impedimentum intulisse putatur. Fertur Pontifex consilio medici cuiusdam vitæ ratiõe commutata, cùm alioquì firma esset valetudine & innato mẽbrorum robore prævalidus, celerem sibi vitæ finem conciuisse, nõ sponte sua, sed quòd medici consilio parùm cautè sese accommodàsset. *Clemens VII. moritur.*

Per id tempus inter Cardinales principem locum obtinuit Alexander Farnesius patria Romanus. In eum propẽso admodùm fuit animo Clemens, adeò vt si Pontificatus hæreditate posset obtingere, eum se testamento sibi hæredem scripturum affirmaret: hortareturq; Hippolytum Medicem Cardinalem, vt modis om̃ibus eum sibi substituendum curaret. Quod etiàm factum est. Nam simulatquè Clemens inter viuos esse desijt, non diù pòst 35. Cardinalibus conclaue ingressis, in Alexandrum Farnesium, qui & ętate omnes anteiret, & iam quadraginta annis Cardinalis fuisset, vota ferè omnium rara quadam concordia, simplicitate, religione collata sunt. Non enim syngraphis suffragiorum obsignatis, & de more in vrnam coniectis, sed publico consensu & pręclara voce Cardinalium omniũ, Pontifex est salutatꝰ, & secũdo Non. Nouẽb. ità vt moris est, coronatus, Alexãdri nomine in Pauli tertij mutato. *Alexandri Farnes. cõcors electio.*

Eodem

Lātgrauius restituit Vuirtenbergicum.

Eodem anno Lantgrauius Hassiæ, pactus priùs cum rege Gallorum, copias conscripsit, & bellum mouit regi Ferdinando, q profligato Vlricho Vuirtenbergensi principe, eius ditiōem occupârat. Ferdinandus volebat iure & legibus agi, sed ille interìm producit exercitum, & apud Lausenum oppidum in fugam actis copijs Ferdinandi, quibus præfuit Philippus Palatinus, Vlrichus princeps restituitur. Tandem certis quibusdam conditionibus pax inter Ferdinandum & Lantgrauium atque Vlrichū conciliata est Restitutus Vlrichus, mox Catholicis pulsis, Luteranos & Zuinglianos cōcionatores recipit. Stutgardiæ Luteranus, Tubingę Zuinglianus concionator regnabat. Ea res contentionem peperit, quam Bucerus versipellis componere nitebatur, sed princeps voluit, nè ab Augustana cōfessiōe discederetur. Ità Luteri dogma Zuingliano fuit ijs in locis efficacius. Eodem quoquè tempore inter Ferdinandum & Saxoniæ Electorem pacem fecerunt Moguntinus Archiepiscopus & Saxoniæ Princeps Georgius. Ægrè enim hactenùs adduci potuit Saxo elector, vt Ferdinandum pro Romanorum rege agnosceret.

Saxo conciliatur Ferdinando.

Carolus studet paci Italiæ.

Per hoc tempus Carolus Cæsar non obscurè veritus, nè quid in ipsum Franciscus rex moliretur, pręsertim cùm nō ignoraret, quas ille sibi copias & legiones peditum veteri Romanorū more in Gallijs pararet, quidq; cum Germaniæ quibusdā Principibus haberet commercij, licèt adhuc res quietæ esse viderentur, in eam curam diligenter incubuit, vt pacem in Italia conseruaret. Iam enim elapsum erat tempus induciarum, quas Bononiæ cum Pōtifice & alijs quibusdā fecerat, quo tempore Hispani milites ex Italia ad Pontificis preces deducti, in diuersa loca abiêre, magno Gallorum cōmodo, si in Italia bellum facturi essent. Qua quidem in re, vt plerìsque

plerisq; alijs, Carolus optimus Cęsar plùs Pōtificis precibus tribuisse videri possit, quàm esset ex vsu & dignitate ipsius Cæsaris: sed multa faciebat pacis studio, licèt plerisque nunquàm posset satisfacere, qui eius potentiam & prosperos successus parùm æquis animis ferre viderētur. Itaque vt Franciscum Sforciam arctiùs sibi deuinciret, è Belgio accitam Christianam, Christierni captiui regis Danorum filiam, suam è sorore neptem, illi matrimonio iūgit. nuptiæ Mediolani celebratæ sunt regio sumptu, & qui populis vix esset tolerabilis, sed tamen æquioribus tolerāt⁹ est animis, quòd diuturnæ pacis spes amplissima oblata videretur. Alios quoquè Italiæ proceres magnis affecit muneribus, & Andreā Auriam Melphitano donauit Principatu, & eius ꝓpinquis ac trierarchis auxit stipendia. In eius enim viri consilio & virtute totius Liguriæ opes & classes copiæque nauales sitæ erant. Atque hunc in modum confirmatis Principum & procerum animis, Cæsar rebus suis prospexit. *Francisci Sforciæ nuptiæ.*

Ijsdem fermè diebus, quibus Pontifex Clemens è viuis excesserat, Aloysius Grittus, Andreę Gritti Venetorum Principis filius, cùm iam apud Solimānum Turcarum Tyrannum summa flagraret gratia, & amplissimi ei honores offerrentur, iussu Solimanni cum mādatis & authoritate missus in Hungariam, vt consilijs om̄ibus pacis & belli interesset, tanquàm Solimanni legatus, ab Hungaris trucidatus est: vt blādientis fortunę ludibria discant mortales contemnere, & animum ad amplissimos regni cęlestis honores appetendos transferre. Eo ferè tempore, quo Solimannns iter habebat in Armeniam, & Hariadenus Barbarussa cum ingenti classe Turcica in Italiā & Africā ꝓperabat, Grittus Cōstātinopoli ꝓfectus cū multis & equitib⁹ & peditibus Turcis, aliquot etiàm Italis & Hūgaris, supato *Ludouicus Grittus.*

Da-

Danubio, venit in Valachiam, quæ olìm quidé Mœsia superior fuit, at hodiè in Moldauiam & Tráſalpinam ſecatur. Indè conciliata priùs amicitia Petri, qui tũ apud Moldauos rerum potiebatur, in Tráſſyluaniã deflexit, cui tunc prȩfectus erat Americus epiſcopus Varadinẽſis, de quo mox plura dicemus. Porrò verò plurima vſus authoritate Grittus, ad ſe táquàm ad Solimanni legatũ paſsìm iuſſit res controuerſas oẽs deferri. Habuerat ille Byzantij villam ſuburbanam cum hortis amœniſſimis, quȩ dono dederat Abraimo viro primario inter Baſſas. Eius verò commendatione multam iam Solimanni gratiam erat adeptus, relictusq; ab Abraimo in Pánonia, Budam cõtra Ferdinandi exercitum fortiſſimè defenderat: atque adeò ab ipſo quoquè Ioanne Vaiuoda regni Hungarici quæſtor erat effectus, & filius ei9 Antonius ab eodem donatus eſt ſacerdotio Agrienſi admodùm opulento. Verùm his fortunæ arridentis ſucceſſibus factus confidentior, etiàm contra Tranſſyluanię prȩfectum ea molítus eſt, quæ illi certiſſimum exitium attulerunt. Erat is, vt iam diximus, Americus Cibachus Epiſcopns Varadinenſis, vir illuſtri nobilitate, magna potentia, & virtute eximia, dignitate à rege id temporis proximus, multaque authoritate præditus. Idem autem ipſe moleſtiſſimè ferebat, Turcas paulatìm in opulẽto illo regno nidificare & augeri viribus: atq; eo nomine Grittum quoquè minimè paſſurus videbatur. Hunc ergô virũ opera Hungari cuiuſdã Grittus opprimẽdum curauit, quanquàm incertum eſt, vtrùm trucidari eum voluẽrit, an tantùm viuũ capi & ad ſe adduci, quò vinctũ catenis ſub cuſtodia Byzantiũ mitteret. Vtcũquè ſit, Americ9 nihil tale metuens, Hungari ducis perfidia capite truncatus eſt. Caput ad Grittum allatum eſt, quo ille conſpectô, paulò pòſt viſus eſt pœnitere, præſertim quod Hierony-

Americus Epiſcopus Varadinenſis caditur.

eronymus Laschus qui tum aderat,id factũ improbaret, aitq; Americum iurè quidem cęsum esse: sed se eũ capi potiùs,quàm interfici cupiuisse. Vbì auté ad hominum aures Americi cędes perlata est,incredibili dolore perciti, necẽ eius magna animorum consensione & contentione quamprimùm vlcisci dècernunt. Fit magnus hominum cõcursus,& paucis diebus supra quadraginta millia peditũ & equitum confluũt,duce præcipuè Mailato,qui Americi fuit studiosissimus. Grittus interìm pasśim ab omĩbus,quibus plurimùm fidebat,destitutus,vt est plerunquè mortalium genus in rebus dubijs parùm cõstantis fidei,in magnas adductus angustias,insupèr morbo corripit. Tãdèm ad Moldauos receptũ se habiturum sperãs, in fugam se dedit,sed non inuentis Moldauis, in hostes incidit, atque ità adextremùm ingẽti machæra caput ei detruncatum est. In eius autem sanguine, quæ fertur esse eius gentis consuetudo,proceres & propinqui Americi penulas militares intinxerunt,vt esset apud illos diuturna expetitæ vltionis memoria. Quę quidem barbara videtur esse consuetudo. Porrò Hungarus ille, qui Americum occíderat, infestioribus animis & atrocíori supplicio affectus discerptusque est. Gritti cadauere posteà nudato,in eius femorali loculus inuentus est, gemmas habens precij inæstimabilis, ità vt omĩs illa p̃da quadringentis nummũ aureorũ millibus æstimata sit. Sunt qui putẽt Grittũ Byzãtij natũ, & apud Turcas educatũ, studioq; Abraimi,q apud Solimannũ facilè principẽ gratię locum obtinebat,Solimãno egregiè cõmendatũ,atq; ad summos honores,si Christianã religionẽ abiurâsset,p̃mouendũ,nõ multùm ab hac execrabili defectiõne abhorruisse. Sed id nõ est admodùm verisimile,maximè quòd parentem haberet iam grandęuum,Venetiarum principem,quem nollet tam immani scelere

Grittus trucidatur.

Preda Gritto cęso ablata.

lere in summos animi dolores mortemq; ipsam ꝓcipitare: tum etiàm ꝙ res facultatesq; suas in Pannoniam absportâsset, vt illic procùl Byzantio inter Christianos vitam exigeret. Porrò verò discũt hoc eius repentino interitu, qui huius mundi prosperis successibus fruuntur, nè se illis dedant. Nam tunc vel maximè fallit vitæ prosperitas, cùm pręcipuè arridet. Sed quis hęc miseris persuadeat mortalibus? Volunt esse beati in hac vita misera, & tamen tum plerunquè supremam adeũt calamitatem, cùm iam se fore putant omnium beatissimos. Exempla extant innumera, sed fascinata hominum pectora pergunt suo more. Suprà diximus, Hieronymum Laschum Polonum Byzantij id effecisse, vt Solimânus ingentibus copijs in Hungariam proficisceretur, & Iohannem Vaiuodam in regnũ restitueret. Is igitur Laschus à Gritti cęde Budam, Iohãne rege iubẽte, vocatus, tormentis subiectus est, vt Gritti cõsilia & machinationes proderet. Atqui orante pro illo Sigismundo Poloniæ rege, tandèm euasit, & in Poloniam profugit. Non om̃inò pręter meritum in eam calamitatem is incidisse videtur, quippe qui ausus fuerit Turcas immanissimos Christiani nominis hostes in Hungariam euocare, scilicet vt dum Iohanni Vaiuodæ gratificari vult, totum orbem Christianũ in summum discrimen vocaret.

Turca bellũ mouet Persis & Afris.

Hoc ipso tempore, quo Grittus è Thracia in Pannoniam abijt, Solimânus Turcarum princeps duo ingentia terra mariq; bella mouit, impotenti quadam arrogãtia totius orbis imperium sibi pollicẽs, si Persas & Afros sub iugum misisset. Ex Africa ẽm facilem se videbat aditũ habiturũ in Hispanias, Siciliam & Italiam. Erat tum illi Africæ inuadendæ author & incentor Hariadenus Mitylenæus Barbarussa, Algerij rex in Numidia proxima Mauritaniç, cuius crebræ victoriç celebrem illum apud Soli-

limannũ reddiderant, adeò vt Byzãtium ad ſe euocatum, inter Baſſas annumerârit, & mari pręfecerit. Is Hariadenus fratrem habuit Horuciũ: vterq; patre Mahometano in inſula Lesbo natꝰ eſt, arreptaq; biremi, piraticam exercere cœperunt ſub Camale archipirata. Interìm aucti viribus, nauibus, copijs, multaq; pręda, Mauritaniam prędabundi adiêrunt. Algerij tunc duo fratres de imperio contendebãt. alter in ſuam perniciem Horucij opem implorat. Eam non negat Barbarus, ſed intereà gentis ingenium & vires explorans, animaduertéſque Maurorum mobilitatem & inter ſe diſcordiam, ea occaſione opportunè arrepta, Algerij regnũ multis profligatis occupauit. Multa deindè proſperis ſucceſſibus fortiter geſſit: ſed nõ diù ea proſperitate fretus, captus ab Hiſpanis & Mauris equitibus, neci datus eſt. Eius ferociſſimi piratę caput in Hiſpania circunlatum, multis lętitiam attulit: ſed ea diuturna non fuit, ſuccedente illi Hariadeno fratre eius, qui iam totius Africæ imperium ſpe deuorârat, maximiſque ſæpè cladibus Afros & Chriſtianos deincèps affecit, multis ijſdemq; proſperrimis terra marique partis victorijs, non è Chriſtianis modò, verùm etiàm Mauris & Numidis, quos vehemẽter atteriuit. Eius igitur, vt dixi, fama permotus Solimannus, cùm è Pannonia turpiter fugiens Byzãtium reuertiſſet, eũ ad ſe acciri iubet. Ille hoc accepto nuncio, incredibili afficit lętitia, moxq; cũ egregijs aliqt muneribꝰ Solimãno prę́ſentandis, ſe dat itineri. Fuit eius aduentus gratiſſimus Solimanno, coram quo multa acutè & grauiter dixit pręter alia de rebus Chriſtianorum, & quàm illi fœda inter ſe diſcordia diſtraherentur: de profligando item Muleaſſe Tuneti rege, quem multis mõdis criminabatur. Nec tamen interim deerant, qui inuidia quadam torquerentur, cùm eum cernerent exiſtimatione

Horucius pirata neci datur.

crescere apud Solimannum,& iam cunctantiùs admittebatur ad Solimáni conspectum, tandemq; ab ipso Solimáno iussus est adire Abraimum, qui tum in Syria erat cum exercitu. Quanuis autem sentiret id ad suam ignominiam pertinere,at tamen imperij cupidus, terrestri itinere adijt Abraimũ: à quo honorificè receptus,& per literas Solimanno egragiè cõmendatus,Byzantiũ redijt,susceptusq; ob Abraimi commendationẽ magna animorũ propensiõe, coram Solimáno rursùs multa de gerendo in Africa,cõtra Muleassem pręsertim,bello perorauit. Habebat autẽ secum Roscettem muleassis regis fratrẽ, ante annos aliquot domo pulsum, quẽ Bassis ostẽtans, belli in Africa gèrendi occasionem captabat.

Barbarussa fit Turcicus maris præfectus.

Solimannus multo iudicio perpensis, quæ erant à Barbarussa dicta, illum Bassam creat, totius maris imperium ei defert,vexillum,sceptrum,gladium de manu tradit, & vt dicta factis pstet,hortatur. Ità ille cum ingẽti classe octoginta triremiũ & aliquot biremium,multa onustus pecunia ex ęrario deprópta,vela ventis permittit,maximaque Italiæ littoribus damna dat, aliquot vrbibus captis & direptis, multis Christianis cæsis & interceptis. Indè adeò celeriter in Africã flectit iter,vt priùs eò peruenerit, quàm ab Italia deflexisse putaretur. Fuit tum etiàm Romæ non parùm trepidatũ,& nisì prępotens Deus rebus Christianorum prospexisset,longè deteriora ab illa immani belua pati facilè potuissent. Ea autem in Africam traijciendi celeritate vsus est, vt Muleassem Tuneti regem imparatum opprimeret.

Libet hîc pauca quędam de Africa,itemque Muleasse & Tuneti regno commemorare, quę legisse iuuet. Africa multas olìm Romanorũ colonias habuit,eò deductas ôb soli fertilitatẽ,postquàm Carthago Romani imperij æmula deleta fuit. Regebat autem proconsulari administratione vsq; ad Van-

Africa historia breuis.

dalorũ

dalorum irruptionem, quos Belissarius protriuit. Posteà verò redacta est in Græcorum imperatorum prouinciā, qui quotannis duces & præsides eò mittere consueuerunt. Postremò Saraceni Mahometicam superstitionem, pulsis Christianis, in eam vi & armis expugnatam inuexerunt, adeò vt etiàm in Illiberi, quam nunc Granatam vocant, Mauri sedem suam statuerint, & Cordubæ gymnasium cum insigni bibliotheca sit constitutum, vbì Arabicæ literæ ex professo iuuentuti traderentur. Fuerunt ibì non pauci egregia eruditione & præclaris ingenijs viri. Atquì nō solis literis dabatur opera, sed etiàm militiæ: quo factum est, vt tota penè Hispania Punicis armis subacta sit. Verùm post sexcentos demùm annos nostra ferè memoria Ferdinādus Hispaniæ rex insigni virtute & singulari Numinis fauore è tota Hispania, præsertim verò Granatæ siue Bęticę regno, impuros Mauros exturbauit. Hisce temporibus in Aphrica plurimùm omnium opibus & imperij amplitudine valent Tunetani & Festani reges: sed Tunetani & imperij antiquitate & generis nobilitate præcipuam sibi comparârunt authoritatem. Ab ijs enim sacra & iura omia peti solebant. Supra Tunetum itinere tridui vrbs est Caruenna: in ea templū est peruetustum, & sacerdotum pro ei⁹ gentis ritu sanctissimorum collegium: eáque causa vrbs libera est & immunis: ibiq; Mauri & Numidæ proceres etiàm è remotis apportati tumulantur, quòd putent illorum sacerdotum præcipuam esse vim & efficaciā ad impetrandam ijs, qui illic humati sint, cælestem beatitudinem. Ditio Tuneti regis octingentis ferè millibus passuum in ora ab occasu ad Oriētem extendebatur. Festani verò in Tingitana Mauritania, quòd plurimùm armis & equitatu polleát, cum Lusitanis perpetuò belligerantur Reliquę regiones & oppida, præcipuè circa orá, regulis, quos Scecos vocant,

Granatā obtinēt Mauri.

Caruenna vrbs.

Ditio Tuneti regis.

cant, parét. Porrò mediterranea loca Numidæ, vno nomine dicti Arabes, vagabundi incolût, cum Afris bella gerunt, & pro more bella cient, alunt controuersias, perpetuò militiæ studêt, pecoris & agri colêdi operam in seruos, præsertim Aethiopes, reijciunt, quandoquidem gentes omnes nobilitate se facilè anteire persuasum habent, originem suam ab vetusta Pœnorum stirpe repetêtes. Diuisi in multa agmina à Nilo amne introrsùs ad Atlanticû Oceanum extenduntur, & cùm incertis vagêtur sedib⁹, certis tamen pagorum finibus imperia pręscribût.

Arabes.

Viuût admodùm parco & tenui victu: ficu sicca, dactylis, pulticula atque acido lacte conuiuia finiunt: Si quid verò ex venatione aut falconum aucupijs, quibus præcipuè delectâtur, prędę ceperint, tum q̃dem epulâtur. Equum pernicitate insignê immenso precio, alioqui seminudi & egêtissimi homines, sibi parant: is totius patrimonij eorum census est. Nam si desint bella, tota vita in latrocinijs & venationibus agitur. Vxores admodùm seruiliter viris officia etiàm vilia exhibent.

Victus Arabum.

Vtuntur verò equites ęstate iuxtà àc hyeme pellicea talari tunica, quippe quę & vêtos possit arcere à corporib⁹, & in magnis solis ardoribus ab ęstu corpora tueatur. Ità quidem illi persuasum habent, licèt apud nos ridiculum videri queat, ęstiuo cęlo corpora pellib⁹ operire.

Vestitus.

Habent quoquè corporum frictiones, artuû plicationes & côtentiones, quibus exercitatiôibus & morbos depellunt, & à pharmacorum molesta vexatione sese tuentur, atq; ad multam pertingût senectutem, ità vt plerûquè sinè vllo doloris sensu inter familiaria suorum colloquia mortis debitum persoluere videantur.

Corporis exercitationes.

Ex hac gente traxit originem Lentigesia Muleassis Tunetani regis mater, cui⁹ & hortatu & industria Muleasses regnum vsurpauit. qui sanè fratres suos fere oẽs, cùm essent duo & viginti,

Lentigesia mater Muleassis.

barbarica

barbarica crudelitate partim peremit, partim candenti ferro oculorum vsu priuauit: quosdam etiam fratrum filios iugulauit, multaq; alia sanè crudeliter gessit in suum sanguinem & paternos amicos quosdam atque etiam nouercas, vt non immeritò omnibus inuisum & odiosum se reddiderit, ob suam feritatem regno tandem exutus, vti dicemus. Habuit fratrem ipso natu maiorem, Roscetten nomine. Is multorum Numidarum ducum fretus studio, bellū Muleassi fecit, sed re parùm feliciter tentata, ad Barbarussam confugit, à quo nō multò pòst Byzantium ad Solimanum perductus est, & licèt in libera custodia, tamé in catenis ibi derelictus, sparsa interim fama, Roscettem Solimanni beneficio & opera in Tunetanum regnum restitutum iri. Erat enim Muleasses iam plerisque admodùm inuisus, porrò Roscettis nomen longè gratiosius. Hac simulatione Hariadenus quædam loca Muleassis ditioni subiecta occupauit, persuasis populis Roscetten esse in classe, qui mite ac liberale ingenium præ se ferens, in ipsa quoquè Tunetana vrbe miro studio expectabatur, præsertim aduentante iam classe Turcica, quę ex Tuneti arce cōspiciebatur. Interim Muleasses pessimè sibi cōscius, à quibusdam admonetur vt fuga sibi consulat. Et ille quidem fugam inijt, at Hariadenus vrbe primùm multa omnium gratulatione susceptus est: vbi verò Roscettes nusquàm comparuit, Tunetani in tumultú versi, Muleassem reuocare instituunt, mox arma corripiunt, in Turcas magno impetu irruūt, ad arcem aduolāt, eamq; expugnare moliūtur, sed frustrà. Nam Turcæ magna vi in homines bellicę rei imperitos ex arce duabus portis erumpunt: fit tetra cędes ciuium: Muleasses ipse vix ęgrè euasit, liberaliter ex illa fuga habit⁹, & summa fide seruat⁹ ac defēsus à Dorace regulo, cui⁹ soror Muleassis mater fuit: mansitq; apud

Muleasses fugit.

Turcæ occupant Tunetum.

apud eum vsque ad Caroli Cæsaris aduentum, qui fuso fugatoque Barbarussa, eum in regnum restituit, vti post referemus.

Porrò Hariadenus magna annonæ penuria alijsque rationibus permotus, cum Tunetanis inducias paciscitur, blandaque oratione persuadet, vt in Solimanni verba iurare non dubitârint. Rebus Tuneti compositis, Numidarum principes, vt est eius gẽtis admodùm venale & mobile ingenium, facilè sibi conciliauit, ac deindè missis Turcis, vrbes tum mediterraneas tũ maritimas deditione recipit intra dies non multos. Ità tum Solimãno cessit Tunetanum imperium opera audacissimi piratę Hariadeni Barbarussæ. Non dubium quin ea res summoperè incommodatura fuerit Christianorum vicinis prouincijs, nisì Caroli Cęsaris virtute ex illo nido paulò pòst Turcica barbaries exclusa fuisset, vt breuì dicturi sumus.

Tunetani iurant Solimanno.

Solimãnus in Persas mouet.

Hoc etiàm anno cùm Barbarussa Byzantio excedèret, Solimannus cum ingenti exercitu in Persas mouit, bellum illaturus Tammaso Persarum regi. Iam enim Ismaël Sophus eius parens, qui ob multa fortia facinora Magni cognomen adeptus fuit, desiêrat esse in humanis, quatuor relictis filijs, è quib9 natù maximus Tammasus patri in imperio successit: reliqui fratres amplissimis sunt pręfecturis ex patris volũtate honestati. Porrò Tãmasus Ottomannorum genus vehementer exosum habens, bellum animo meditabatur in Solimannum, vlturus iniuriam, quam à Selymo pater ipsi9 accepisset. Persico imperio subiectæ gentes, hodiè vno nomine Agiamij vocantur, & diuersam à reliquis Mahometanis plerique superstitionem sectantur, de qua iam suprà diximus, cùm de Ismaële Sopho ageremus. Fiebãt interìm excursiões tum Persarum in Turcicas, tum Turcarum in Persicas ditiones, quæ quasi prę-

Agiamij dicuntur oẽs Persis subiecti.

lu-

ludium graui inchoando bello facere viderentur. Vbi em Solimannus didicit, quid Persæ molirétur, vt erat excelso & elato animo, vehementer in bellū Persicum accendebatur, dolens nihilo minùs haud mediocriter, à Christianorum infestatione hac se occasione distineri.

Erat inter Turcicos Bassas lógè princeps Abraimus, qui in suū exitium, vt pòst dicemus, Solimannum vt bellum Persis faceret, plurimùm incitauit, quandoquidé incredibili & summa apud Solimannum gratia & authoritate pollebat. De hoc Abraimo pauca referre operęprecium fuerit, vt eius exéplo discant sapere, qui huius vitę secundis vẽtis ad omnem voluntstem perpetìm fruuntur, sintq; memores conditionis humanę, & quàm nihil certum, nihil stabile, neque diuturnum habeat vita prę sens. Abraimus ergò ignobili Epiri vico natus, Scandarbassæ magno apud Turcas principi à prima pueritia seruiuit. Ibì ergò Mahometica superstitione imbutus, (licèt sint qui putent eum nunquàm ex animo Christianismū deseruisse) pro mira ingenij dexteritate celerrimè didicit Arabicè legere & scribere, & pleraque alia, quibus longè gratissimus esset tum Scandarbassę ipsi, tum ipsius gynęceo, adeò vt Solimanno etiamnùm puero, ceu festiui & elegantis inprimìs ingenij ac moris seruus, dono missus sit, cum quo pariter educat⁹, sensìm ad amplissimos ab illo honores, pręfecturas, opes & dignitates euect⁹ est, Vesiris etiàm inter Bassas dignitatem adeptus, qua nulla maior dari potest. Quin etiàm regij scrinij sigillum Solimannus ei tradidit, & non modò ab intimis eum cōsilijs, sed etiàm voluptatū horarumq; omnium comité habere voluit, ità vt iam tanquàm Imperij consortem etiàm potentissimi quique eum suspicerét & colerent, hac ipsa immodica gr̃a hauddubiè certum illi exitium breuì paritura. Hac ergò

Abraimus princeps inter Bassas.

Abraimi historia.

Vesiris apud Turcas dignitas.

fretus fidutia, Solimannum in Persas concitabat, Germanos omni tempore inuictos; minimè bello lacessendos dictitans: breuì fore, vt ipsi mutuis contentionibus & dissidijs cófecti, nullo negocio Turcis se absque vllo periculo diripiendos & occupandos prębeát. Eius crebris adhortationibus inflammatus Solimannus, maximo Christianorum commodo ab Europa in Asiam arma vertit. Fuit sanè idē Abraimus erga mercatores Christianos, haud obscurè id molestè ferētibus Turcis, animo liberali & perquàm humano, perpetuo atque mirifico eos patrocinio & fauore persequutus. In diuersam autem sentētiam trahebatur Solimannus tum à matre sua, tum vxore Roxolana, quæ ambæ Abraimū oderát, nec raró pseudoturcam & ex animo Christianum per contumeliam vocabant. Verùm muliebria consilia Solimānus facilè contempsit, Abraimum secutus. Itaque euocato vndiquè milite in Persas, Vlamane (qui à Tammaso profugus, ad Solimānum se contulerat) itineris duce vsus, in Armeniam cótendit. Vbi ad Caim eiusdem Armenię vrbē peruenit, summa cepit admiratio Turcas omes, quòd nullus eis Persarū exercitus longo itinere occurrisset. verùm Tammasi consilium erat, relictis vrbibus montes petere, donèc Hiberi & Albani leuis equitaturę, qui Persas cataphractos antecedere consuêssent, sui peruenirent. Ea re per exploratores cognita, Solimannus castra mouit, rectaq; ad eum perrexit. In eo itinere Taurisiū amplissimā vrbem absq; vllo maleficio ingressus, moxq; egressus, Sultaniā petijt haud procùl indè distātem, q olìm Persarū regia fuit, sed à Tamerlane Tartaro deuastata, adhuc vetusta dignitatis suę templorū ornamenta retinet. Ad eā vrbem aliquandiù hęrēte Solimāno, ex vicinis altissimis mōtibus, quos niues perpetuę obsident, sęuissima erupit tēpestas paulò ante æquinoctiū ęstiuum, vt

Tammasus abit in montium recessus.

Saua tēpestas vexat Turcas.

vt ex ipsis montiũ iugis prealta nix in cãpos, vbi Solimannus Tãmasum sustinebat, vẽtis propellẽtibus decideret, & ea immanis procella Turcarũ tabernacula disijceret, iumenta & vel maximè camelos grãdi numero perimeret, milites permultos extingueret, adeò vt nec Solimannus ipse multùm à periculo abfuerit. Auxerunt eam cladem noctis tenebræ, & timor hostis propinqui, licèt is longè abesset. Nõ deerant, qui magorum incantationibus eam tẽpestatem excitatam autumarent. Postera luce solis radij multis attulêre remedium iam frigore & metu attonitis. Solimannus nonnihil recreato exercitu in Assyriam proficiscitur, hortante Vlamane transfuga, ac nullo negocio potitur Babylonia. In ea vrbe Caliphæ sacrorũ principis sedes est, quem Mahometani reges omnes obseruant, isque ex veteri instituto & adoptat & confirmat Assyriæ reges, ità vt etiàm Solimannus ab eo insignia atq; ornamenta eius regni accipere voluerit. Vrbs illa, si veteris structuræ ambitus expẽdatur, longè omniũ amplissima est, libuitq; Solimanno in ea hyemare: sed iam multa illic vastitas conspicitur, horti innumeri ędificijs coniuncti; agri quoquè aratris proscissi, ferarumq; captiuarum & inclusarum nemora. Frequẽs indè nauigatio est ad Ormutiũ Persici freti vrbem clarissimam, in qua hodiè Lusitaniæ rex suũ habet pręfectum, & fides Christi catholica mirificè propagatur agẽte eodem rege, & ea in re Maiorum suorum clarissimorum Lusitaniæ regum, pietatẽ egregiè sectante. Nec fide carent quæ ab antiquis scriptoribus de hortis pẽsilibus, de regia structurę admirandæ, & murorũ incredibili magnitudine prodita sunt, cùm hodieq; earũ rerũ vestigia nõ desint. Except⁹ est Solimãnus ab Assyrijs & Mesopotamię populis mira propẽsione, ità vt p vrbes illarũ regionũ exercitus in hybernis collocaretur. Quæ deincèps

Turca potitur Babylonia.

Babylonia Vrbs qualis

cèps tum Solimanno, tum Abraimo acciderint, anno sequenti referemus.

Turca redit in Persidem.

ANno 1535. Solimannus, hortante Abraimo & Vlamane, in Tammasum arma instaurat, egregiā quandoquè, vtì sperabat, ex Persis victoriā relaturus. Itaq; Taurisium reuertitur, Tammaso indè ad eius inopinatum aduētum in Coraxenos iterùm abeunte: vrbemque amplissimam, licèt iussa facere paratis incolis, sęua barbarie militi diripiendā obijcit, & ipse quoquè multa ornamenta ex regis palatio parùm liberaliter secum absportat Byzantium, pręter artifices sericos, seruōs quoquè & delectam vtriusque sexûs iuuentutem, quorum erat ingens multitudo. Ea pręda onustus, cùm iam aduentantis Tammasi fama increbresceret, redit in Mesopotamiá: nec eo in itinere abfuisset à periculo exercitus, nisì falconum & sclopetorum ictibus Persæ absterriti fuissent. Verùm enimuerò iam Tāmasus Taurisium redierat, cumque persequi statuit, sed cataphracti Persæ leuissimos Turcas equites insequi nō poterant. Interìm Delimenthes satrapa fortissimus petit à Tammaso certum expeditorum equitum numerum, cum ijsque per nota itinerum compendia Turcas insequitur, eosq; iam nihil aduersi formidantes vndiquè inuadit, perturbat, opprimit, ità vt Bassæ ipsi vix euaserint. Vix vsquàm Turcæ maiorem cladem vel in pugna cruentissima feruntur accepisse, ablatis pręsertim tormentis atque tabernaculis, cunctisque vasis castrensibus & impedimētis, atque insupèr plusquàm dimidia equorum parte desiderata. Fuit hoc ad tertium Octobris, quem diem posteà celebrem Persæ habuêre. Ea clades Solimanni animum vehementer afflixit, omninoque Byzantium redeundum statuit, interìm profundè ac dissimulanter inexpiabili odio in Abraimum cōce-

Taurisium diripitur.

Ingens Turcarū clades.

cepto, qui ei huius infelicis expeditionis suasor fuisset. Vbi Byzantium redijt, atrox Abraimo multorum procerum conspiratione, quibus iam immodica eius potentia nimisquàm inuisa esset, inuidia conflata est, atque apud Solimannum gratia eius omnis conuulsa est, matre quidem & coniuge Solimáni, primis eius exitialis odij authoribus, quę ferre non poterant, ad serui vnius arbitrium tantum principem huc illucque impelli. Nam certum est, nulli ferè vnquàm tantum apud principem tributú fuisse, quantum ipsi Abraimo: sed ea gratia in summum odium repètè mutata est, vt rectissimè admonuerit propheta Regius: Nolite, inquiés, confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus. Plurimùm verò Abraimi existimationem pręgrauabat, quòd haud obscuris indicijs compertum esset, eum Christianorum rebus fauere, proptereaq; Solimannum à Carolo Cæsare & Ferdinando rege, itemq; Venetis infestandis ad Persas reuocâsse. Erat enim Solimannus acerbo in Venetos animo, tum quoquè Carolum Cęsarem vehementer oderat, quòd didicisset eum per legatos cú Persis egisse, suspicareturq; eum Tammaso tormenta per Lusitanos è finitima India suppeditaturum. Itaque Abraimus ingrati & perfidiosi erga Solimannú animi conuictus, cùm circiter Idus Martias in regiam fuisset admissus, acerbissimis verborum flagellis cæsus est, seuerissimeque à Solimanno obiurgatus, nec vllis lachrymis ad Solimanni pedes prostratus, sęuum eius animum flectere potuit. Nocte indè proxima, in puluino dormitans in cubiculo, cultro adunco, quem Solimannus carnifici de manu tradiderat, iugulatus est. Porrò sole orto supellex & pecunia eius omnis in fiscum relata est, nihilque ferè pręter dotem miserrimæ coniugi relictum. Is hominis longè fortunatissimi exitus fuit. Contemplentur hęc, qui tan-

Abraimus perdit gratiam.

Psalm. 145.

Abraimus iugulatur.

tantoperè venantur hominum gratiam, & nihil nõ agunt, vt Principum fauore conciliato, ad dignitates, honores, diuitiasq́ capeſſendas prouehantur. Extant aurea cuiuſdam doctiſſimi viri carmina, quæ huc adſcribere viſum eſt:

Felix ille animi, Diuisq́; ſimillimus ipſis,
Quem non mendaci reſplendens gloria fuco
Solicitat, non faſtoſi mala gaudia luxûs:
Sed tacitos ſinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla ſilentia vitæ.

In Anglia mutatio religionis.

Hoc anno per Angliam facta eſt religionis infauſta & funeſta mutatio, rege ob odium Pontificis, q eius nuptias probare noluit, cõniuente, licèt anteà Luteri dogma acerrimè oppugnâſſet. Hoc quoquè humanæ mutabilitatis exemplum fuit non facilè obliuioni tradendum, vt qui ſtat, videat nè cadat. Erant per id tempus in illo regno inter alios duo prçcellentes viri, pietate & eruditiõe clariſſimi, Iohannes Fiſcherus Roffenſis Epiſcopus, & Thomas Morus regni Cancellarius, qui eſt apud Britannos proximus à rege magiſtratus. Ij, vtpotè viri graues, neque diuortium cum Catharina probare, neque regis, caput Britanniæ ſe profitentis, ſententię ſubſcribere volebant. Id verò rex tulit animo periniquo, & Roffenſi quidem maioris odij auctariũ fuit, quòd captiuum Pontifex in cardinalium ordinem cooptauit. Extant eius reuerendi antiſtitis aliquot prçclara volumina, quibus tum Luteranam, tum Zuinglianam hæreſim grauitate & maieſtate Pontifice digna ſic confutat, vt vix quiſquam vnquàm illi reſpondere auſus fuerit: quanquàm vt illi non magnoperè reſponderent, vel eo nomine adduci poterant aduerſarij, quòd Latinè ſcripſiſſet, nec vulgus eius ſcripta poſſet intelligere. Id enim ſemper hæretici omnes noſtrorum temporum vel maximè curârunt, vt popularis gratiæ auram captarent, ſcilicet

Scripta epiſcopi Roffenſis.

licet

licet vt illis liceret suauiter & molliter ætatem agere, nihil intereà morati, quòd tot miseros, simplices & idiotas homines in grauissima salutis suę pericula conijcerent. Hoc certè ex illorum scriptis palàm editis, tum ex quotidiana viuendi ratione tam potest planum testatumq; effici, vt qui secùs hominibus persuadere volunt, quod conati sunt homines quidam medij vel neutrales, ij suam impudentiam toti orbi plùs satìs prodant. Quod quidem nos de sectarum authoribus & cócionatoribus dictũ prçcipuè volumus, quos plerosque perspicuum est cótra suam mentem & conscientiam longè aliter & scribere & docere, quàm rem ipsam se habere non sint nescij. Nam sępissimè apertè mentiuntur: quod non facerent, nisi de industria in errore versari decreuissent. Sed ad rem reuertamur.

Rex Anglię cernens neque Roffensem neq; Morum sibi obtemperare velle, vtrunque capite dãnauit per suos administros. Roffensis quidẽ ad X. Calend. Iulij, Morus autem ipsius Iulij 7. die capite plexus est. Roffensis certè multis annis diligenter inuigilando gregi suo, administrandis sacramentis, assiduitate docendi tum voce, tũ scriptis, mira quoquè liberalitate in egéos, benignitate in studiosos, verũ ac legitimum egerat Episcopum, ità vt eius aula nihil ferè à monasterio differre videret. Nec dubitauit conatib⁹ regis verbo ac scripto se opponere, nè suá cõscientiam negligeret, tametsi ea re exitiũ sibi pararet. Nolebat enim salutem Regis dissimulando negligere, sed vt verus Episcopus veritatem libera voce professus est ad supremum vsque spiritũ, adeò vt tum quoquè cùm in eũ proditorũ immane supplicium esset constitutum, atque pronunciata eius horrendæ necis sententia, hilari & placido vultu intrepidus permaneret. Sed quia senio grauis multisque vigilijs & studijs confectus erat, in mitiorem

Roffensis capite damnatur.

ea ſententia mutata eſt, quòd vererentur antè exhalaturum ſpiritum, quàm rheda traháve, vt moris eſt, tractus ad ſupplicij locum perueniret. Itaque X. Calendas Iulij productus in planitiem, conſtanti & alacri vultu populum eſt allocutus, ac primò quidem regi & regno benè precatus eſt: deindè prece ad Deum fuſa, illi ſe commendauit, atque ità ſecuri caput pręcidendum obiecit. Apud Anglos enim non enſe, ſed ſecuri plectuntur rei, capite in truncũ inclinato. Is exitus fuit clariſſimi atque doctiſſimi Pontificis, poſtquàm iam diuturni carceris moleſtias pertulerat.

Morus capite plectitur. Breuì pòſt etiàm Thomas Morus, qui Rege nouas res moliente, vltrò ſe Cancellariatu abdicârat, eundem vitæ exitum habuit. Videbat enim vir prudentiſſimus quorsùm tenderent Regis conſilia: itaque nè cogeretur de innocentibus ſumere ſupplicium, illi ampliſſimo muneri ſpontè renunciauit. Cùm autem Regis nuptias probare nollet religione prohibitus, bonis omnibus exutus, & perpetuo carceri addictus eſt. Porrò hoc anno menſe Iulio eductus ex arce Londonienſi, ſiſtitur iudicibus à Rege deſignatis. Ibat debilis ſcipione fultus longo itinere, ſed vultu animum minimè perturbatũ præ ſe ferente, donèc ad locum ventum eſt. Ibì primùm hortari eum cœperũt ad reſipiſcẽtiam: ſed ille Deum rogat, vt in ſententia ipſum confirmet. Deindè obiecta diluit, licèt multùm iam debilitato corpuſculo ex carceris diuturnitate & morbo, q̃ res permouit iudices, vt allata ſella dum ſe purgat, ſedendi habeat facultatem. Ijs peractis, vocati ſunt ex gentis inſtituto Duodecimviri, vt inter ſe cõſultarent, num Morus in decretũ Parlamẽti malitioſè peccâſſet. Illi breui inter ſe habita deliberatiõe, reuerſi ad Iudices, aiunt, Gylthy, hoc eſt, Reus eſt mortis. Mox à Cancellario in eum prolata ſententia eſt. Tum ille men-

mentem suam coram omibus explicauit de Decreto Parlamenti, quòd rex esset habẽdus caput Ecclesiæ Anglicanæ, aitq; totis septem annis se diligentissime veterum scripta & concilia euoluisse, nec tamen vsquàm inuenire potuisse, hominem laicũ vel secularem caput esse posse Ecclesiæ in rebus Ecclesiasticis. sed interstrepebant quidã, nec oratiõe eius permoueri potuerunt, licèt esset solidissima. Indè reducitur in carcerẽ, vbì priusquàm ad turrim ventum esset, miserandũ accidit spectaculum. Erat Moro filia Margareta elegãti forma, optimis moribus, rara eruditione. Ea vbì cognouit in patrem mortis prolatam sententiam, pietate in parentem & acerrimo animi dolore permota, per medios satellites vi qua poterat perrupit, & in patris amplexus ruens, quod voce non poterat, nimio præpedita mœrore, lachrymis vbertim testata est, nempè summam pectoris sui ægritudinem & angores. Verùm pater, satellitum permissu, constanti vultu iussit eam missos facere eiusmodi singultus, & animo infracto ferre presentem rerum statum, Sic enim, inquit, visum est Deo: & tu iampridèm conscia es arcanorum pectoris mei. Iam verò Patre ab illa decem vel duodecim passibus progresso, illa non ferens immodicos doloris aculeos, ex tam presenti parentis amantissimi periculo eius animum vehementer pungentes, rursùs accurrit ad Patrem, amplectitur abeuntẽ, sed ab illo neq; lachrymas vllas fundẽte, neq; faciẽ in rugas aut mœrorẽ cõtrahente, hoc solùm audit, Vale, & Deum ora pro salute animę meę. Fuit ea hauddubio grauis tẽtatio tanto viro. sed qui iam pro veritate semèl vitã cum sanguine ꝓfundere prorsùs deliberârat, Christi amori omnẽ quantunuìs propinquorum amorẽ posthabuit, vt se verum & inuictũ Christo martyrem consecraret. Ità quidem nos de tali viro sentire congruum est, qui cùm posset in il-

Mori oratio.

Ad Morum filia accurrit.

Virilis pectoris constantia.

lo regno rebus omnibus esset florentissimus, tamé nè Deú offenderet, ipsam quoquè vitá perdere maluit. Idem autem ipse, cùm esset regni Cancellarius, quandiù rex catholicam tuebatur religioné, seuerè in eos animaduertere solitus erat, qui Luteri aut alterius dogma hęreticum sequerétur. Deindè septimo Iulij caput illi pręcisum est.

Calẽdis Iulij dãnatus est, 7. Iulij capite truncatus.

De eius itemq; clarissimi Roffensis Episcopi morte ità quidam scriptum reliquit: Sexto Nonas Iulij (alij, septimo Iulij, vt diximus) obtruncatus est in Britannia Thomas Morus, non minorem constantiam in iudicio & supplicio pręse ferens, quàm iniquissimo Atheniensium ſenatusconsulto condénatus Socrates: Paucis diebus ante illum interfecto Episcopo Roffensi, in quem regis furor nó alia causa vehementiùs exarsit, quàm quòd is in Cardinalium ordinem à Pontifice esset cooptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffensis inditum stipiti, multis diebus omnium oculis fuit expositum: quod non modò non contabuisse, verùm etiàm multo venerabilius esse factú ferebatur. Vbì is rumor percrebuit, mox amotum est loco. Et nè quid in Mori capite existeret, quo populus religione turbaretur, audi iam facinus immanissimum. Renouata est Thyestæa fabula, & caput eius non nisì longa coctura maceratum, quô celeriùs diffueret, hastili est impositum. Hæc ille.

Reginaldus Theologus.

Eodẽ anno 15. Aprilis Reginaldus Doctor Theologus omni virtute, & trium linguatum atq; omnium rerum diuinarum cognitione pręclarè instructus, ex Abbatia Londinensi, quá Sion vocant, professione Brigittanus, itemque alij nonnulli religiosi & seculares iudicibus sistuntur, tanquàm qui sententiam Parlamenti nollent admittere. Ibì Doctor ille Reginaldus inter alia palàm dixit, Si rex sciret quàm malè ipsi persuasum esset à quibusdam regni pro-

pceribus, grauissimè indignaturũ malis cõsultoribus. Tũ verò mox illi indictũ est silentiũ. Hoc enim malè fortassìs sibi cõscij ferre nõ poterãt. Et dolendum est certè, quod non rarò optimi principes improbissimorũ hoĩm prauis cõsilijs trãsuersìm agunt, & faciũt plerũquè quod alioquì nunq̃ attentâssent, si aliena fraude deprauati nõ essent. Deindè iussus est ad quædam respõdere, quod cùm faceret magna libertate, rursùs silere iubet. Vbì porrò audiuit mortis in se latã sententiã, Hoc est, inq̃t, iudicium huius mundi. Petijt aũt bidui triduíve spatiũ sibi pmitti, q̃ se ad mortẽ ppararet: sed respõsum est illi, hoc iã nõ in iudicũ, sed regis arbitratu & clemẽtia sitũ esse. Tũ ille, Credo, ait, videre bona Dñi in terra viuentiũ. *Iohan. 12.* *Psal. 26.*

Per idẽ tempus Carthusiani quoquè Londineñ in regis irã incurrerũt, quod nollẽt eũ caput Anglicanæ Ecclesiæ agnoscere. Erant in ea Carthusia multi religiosi fratres & Patres, inprimìs pfect⁹ cœnobij, quem Priorem vocant, Iohannes Houhthon, cuius fuit insignis pietas in Deum. Dum autem hæc procella in Regno grassaret, & iam Carthusianis periculum impenderet, casu Londinũ alij duo Carthusiani Priores venerunt, Robertus Laurens, & Augustinus Vuebster. Cum ijs Prior Iohannes Houhthõ accessit Thomam Cromuel regni Cancellarium, sperans se ab illo impetraturũ, nè ipse cum suis cogeretur in regis verba iurare. Vbì preces suas submissè admodùm proposuit Cancellario, hoc solùm consecutus est, quòd mox tanquàm regi rebellis, cũ alijs duobus Prioribus in carcerem cõiectus est. Ibì postquàm hebdomadam vnam exegerunt, Cancellarius cum plerisq; alijs Regis cõsiliarijs venit, hortaturq; vt abiurato põtifice, Regem caput Ecclesiæ tam in ecclesiasticis quàm politicis rebus profiteantur. Responsum est illi à patribus negatiuè. Non enĩ sic didicerant ab Ecclesia Catholica. Itaq; iussi sunt *Carthusiani Londineñ.* *Tres Priores in carcerem cõiecti.*

iterùm in custodiam recipi. Deindè ad certum diē producti sunt in Concilium, rursumq́ue vt consentirent admoniti, constanter responderunt se nec in minimo velle ab Ecclesiæ sententia discedere. Mox adhibiti sunt Duodecimviri, iussiq́; inter se tractare, num mortis rei essent Patres illi, qui nollent in Parlaméti sententia acquiescere. Illi deliberádi spatium proferūt in crastinum. Interìm cùm essent viri boni, statuunt illos innocétes ꝓnunciare, & nequaquàm mortis reos. Subodoratus Cancellarius rem sicutì erat, misit ad eos qui percontaretur, cur sententiam cunctantiùs proferrent. Respondent se nó esse ausos in tam inculpatæ vitæ homines necis sententiam promulgare. Vbì hoc Cancellarius percepit, ira percitus, euestigiò iubet eis renūciari, si quidem illi non inueniant vndè eos reos pronuncient, ipsos reorum pœnam subituros. Cùm verò nec sic flecterentur, ipse eos adijt, & crudeles minas intentans, eò parùm firmos adegit, vt maiestatis eos condemnârint. Quod cùm postera luce fecissent, à iudicibus lata in eos sententia est, quæ solet in reos maiestatis. Indè iterùm in carcerem rapti, quinque diebus illic manserunt, multas interìm perpessi molestias. Posteà ad mortem duci iubentur 4. die Maij. Itaq; trahę impositi, immò resupini toto corpore alligati, per totá vrbem ad locū vsq; supplicij, qui à carcere milliari Gallico aberat, equis trahentibus modò per aspera, modò per cœnosa & lutuléta passìm obuia loca raptantur. Vbì eò ventū est, primus soluitur Prior Londinésis Carthusiæ. Carnifex flexo poplite, vt habet patrius Britanniæ mos, rogat veniá crudelis ipsi mortis inferendæ. Id ille magno facit affectu, cóplexus hominé, & tum pro illo, tum pro cęteris Deū orans. Tum verò scalam asscendere iussus, obtéperat incunctanter. Ibì vnus ex consiliarijs Regis, qui illic cum multis hoīm millibus adstabant,

Damnantur à Iudicibus.

bant, rogat, num regi & Parlaméto cōſentire velit, impunitaté pollicens, ſi id faciat. At ille palàm teſtatur, ſe ſolo Dei timore, nō vlla in Regé ſuum rebellióe adductū, id facere neq; poſſe, neq; velle: immò mâlle pati omnia, quàm vel latū vnguem à decretis Catholicæ Eccleſiæ deflectere. Porrò, inquit, orate pro me, & miſereat vos fratrū meorū, quorū Prior immeritus fui. His dictis, breui ſpatio impetrato, legit ſex primos verſus Pſalmi 30. Mox euerſa ſcala, manſit pendulus, craſſo fune de induſtria illigatus, nè præfocaretur. Atquì ſubitò alius quidā funē pcídit priùs quàm moreretur, ſicque lapſus in terram, paulùm palpitans ad ſe redijt. Nec mora, raptus in vicinū locū, & veſtibus om̄ibus magna vi nudatus, trahæ rursùs nudus alligatur. Primò carnifex verēda præcídit, deindè ventré ſcindit, & viſcera omnia in igné projjcit, corde transfixo. Quæ om̄ia vſque adeò cōſtanter & placidè tulit, vt & præſides & reliqui omnes non mediocriter demirarentur. Caput indè trūcatum eſt, & corpus quadripartitum. Idem ſupplicij genus reliqui duo Priores & Doctor Theologus Reginaldus, & quidam presbyter ſecularis Ioānes Hailus, magna conſtātia ppeſſi ſunt. Nullus in his omnibus neq; in vultu pallor, neq; in ſermone trepidatio, neque in vllo corporis geſtu mortis formido apparuit: eodē habitu in teterrimo ſupplicio perſeuerârūt, quo fuerant incolumes, nimirùm ſpiritu eos veritatis corroborante. Alia ratio eſt eorum, qui pro ſuis ſceleribus vel prauis opinionibus pœnis ſubditi, hilaritaté & conſtātiam præ ſe ferūt. Ea enim nō conſtātia, ſed pertinacia eſt, prauo animi errore, non recta ratione, concepta, cùm vtiquè nō pœna faciat martyrem, ſed cauſa: ità vt valdè ridiculi, immò inſani ſint huius ætatis ſectarij, qui magna conſcribunt martyrologia eorum, qui non fidei, ſed hæreſeos nomine apud Catholicos ſupplicijs

Prior Londinenſ. ſuſpenditur.

Horrendum ſupplicium.

cijs affecti sunt: quasi verò apud posteritatē illorū memoria venerationi,& nō execrationi potiùs, futura sit. Sed his omissis, ad nostros reuertamur: qui cùm tam immaniter excruciarentur, rogabant principes & reliquos circunstantes omnes, vt cōstanter ad supremum vsq; spiritū benè viuerent, Regi fideliter seruirent & obtemperarent in omnibus, quæ non essent à Dei & Catholicę Ecclesię placitis aliena. Corporum membra aliquandiù cocta, diuersis Londini locis suspēsa sunt,& capita stipitib⁹ infixa.

Tres alij Carthusiani mittútur in carcerē.

Nondùm tres elapsæ erant hebdomadæ ab horū patrum nece, & ecce quidam vilissimi homunciones à Cancellario copiam petunt & facilè impetrāt quosdā alios Carthusianos Londinenses diuexandi. Itaque Carthusiam aduolant,& Vicarium Hunfridum Middelmore/ Vuilhelmū ex Newe/ & Sebastianum Nendegate sacerdotem impotenti insania adducunt cum ignominia ad putentissimū carcerem, atque illic dies quatuordecim catenis ferreis colla & crura cōstringunt atrociter, ità vt perpetuò erecti starēt, nulla permissa facultate corporis exonerandi, quod necessè erat magnam illis ex fœtore & communi verecundia molestiam creare. Posteà seorsùm concilio sunt exhibiti, & cùm constanter responderent se nolle ab Ecclesia Catholica deficere,& validis ratiōibus & scripturę sentētijs ostēderent, Regē sibi nō posse vendicare Ecclesiasticam authoritatē, idem suppliciū, quod superiores, perpessi sunt die 16. Iunij. Erant quidē omnes tres ętate iuuenes, sed animo cani,& præclara prosapia, nec mediocriter eruditi. Et Sebastianus quidem in ipsa Regis aula fuerat enutritus. Verùm edocuerunt illi nos suo exēplo, pro Christi & veritatis amore contemnere omnia. Deindè anno 1537. decem alij Carthusiani Londinenses in fœtidissimum carcerem protrusi, inibì vitā breuì cum morte commutárūt,

Afficiuntur supplicio.

9. alij Carthusiani moriuntur in carcere.

vno

vno dēpto, qui annis quatuor vixit ibì incolumis, ſed tandem idem ſupplicij genus perpeſſus eſt. Multùm laboratū eſt annis aliquot, vt Carthuſiani Londinenſes Regi cōſentirent, & modò blanditijs, modò terroribus pulſati ſunt. Pauci quidam verſutiſſimis hominum fraudibus decepti, ſpecie quidē viſi ſunt in verba Regis iurare, ſed animo prorsùs deteſtabantur. Verùm horū imprudens ſimplicitas hoc pmij adepta eſt, quôd cùm ſeruādę Carthuſię Londineñ cauſa ſimulatè iurâſſent, illa prima oīm deleta eſt, monachis indè omnibus expulſis. Alij quoquè duo Carthuſiani Londinenſes anno 1537. quinto Idus Maij ſuſpenſi catenis, tam diù in patibulo hæſerunt, donèc oſſa omnia deciderent. Dicebātur illi Iohannes Rochester & Iacobus Wannert. Præter hos ob eandem cauſam ſupplicio affecti ſunt Iohānes Trauerſius Doctor Theologus in Hybernia, & Iohānes Stoneus Auguſtinianꝰ Cātuarię in Anglia. Stoneus quidē tenebat aliquandiù in carcere, ibiq; ad ſolita Chriſtianorū arma cōfugiens, precibus & ieiunio triduano ſinè intermiſſiōe ſe dédit. Ibì tum ad eum vox facta eſt, licèt neminem videret, q̄ eius appellato nomine, iuſſit eum infracto animo pro ea, quam profeſſus erat, ſentētia mortem oppetere. Multùm indè ille confirmatus, permanſit conſtās, nec vllis vel minis vel terroribus potuit à ſententia deduci, maluitque fortiter mori pro iuſtitia, quàm regis parére voluntati. Porrò Trauerſius ſcriptis q- buſdam Romani Pontificis primariam authoritatem cùm defendiſſet, eo nomine accuſatus eſt: & raptus ad tribunal, nō negauit, ſed extenſis digitis, His, ait, ea cōſcripſi, nec me eius facti vnq̄ vel pœnituit, vel Deo benè propitio pœnitebit. Igitur dictata in eum mortis ſentētia eſt, grauiaq; de more ſupplicia ſūpta. Accidit ibì res admiratiōe digna, quā narrârūt illi, qui pſentes huic ſpectaculo interfuerunt.

2. alij in crucem acti.

Iohannes Stoneus.

Iohannes Trauerſius.

Cùm carnifex manum illam amputâsset, & spectâte populo in ignem coniecisset, reliqua parte exusta, pollicem cum proximis duobus digitis, quibus solemus literas pingere, nulla ratiōe ignis, licèt idētidèm inflāmatus, absumere potuit. Quo insigni miraculo Deus, martyrem suum causam bonam tuendam suscepisse, declarare voluit. Causa enim, vt rectè ait Augustinus, martyrem facit, nō pœna. Prætereà malè habiti sunt & ad vnū omes in carcerem coniecti patres Franciscani, qui Obseruantes dicūtur, quòd etiàm illi, regi assensum prębere nollent, Ecclesiæ Anglicanę caput sese dictitanti. Vtrùm autem ex eorum numero aliqui neci dati sint, incertū habeo. Hoc pacto accepti sunt, q in bona causa defendenda eam declarârūt constantiā, quā & religio Christiana, & ipsius causę ęquitas flagitabat. Verùm non diù impunè tulerūt, qui illas cędes innoxiorū hominum patrârunt. Nam ipse Thomas Cromuel Cancellarius, post Carthusiam Londinensem direptam & vastatā, intra biennium capite punitus est, vtì nè quis confidat in principibus. Certè valdè impium est, vt possis humanam aucupari gratiā, omnē cōtemnere legem diuinam: & qui huiusmodi sunt, non immeritò principum alienissimos etiàm post summam gratiam animos experiūtur. Alij quoquè alias perpessi calamitates, non diuturno gaudio potíti sunt. Porrò insignis illa Carthusia mutata est in officinam scelerum, vbì scortationi, palęstræ & ludis vacaretur. Et hęc quidem & id genus alia tolerat Luteri Euangeliū: Diuinas laudes, Ieiunia, Preces, Vigilias, Carnis castigatiōes, quibus anteà illic vacari solebat, tolerare non potest. Et ea causa est, ꝙ hæc noua noui Euāgelij dogmata, tam cupidè à plerisque cæcia mortalibus suscipiuntur, quia iucunda sunt & plausibilia carni. O satanę versutiam. Sed illi timere debēt, quod in Iob dicitur: Ducunt in bonis dies

Miraculum

Franciscani in carcerem mittuntur.

Cromuel capite plectitur.

dies suos,& in puncto ad inferna descendunt. Et *Iob 21.*
quod Christus ipse in suo Euangelio, Væ qui ride- *Luca 6.*
tis,quia flebitis. Hoc sanè permultis locis fecit Luteri Euangelium,vt monasteria vel prorsùs euersa, vel in pphanos vsus mutata sint, scilicet vt extincto cultu diuino,ad Mahometanam insaniã sensìm deuoluamur, aut certè in Ethnicismum, vt iam aliquot fit locis,relabamur. Oportet reuerà nõ Christi, sed satanę spiritum esse,qui ferre nõ potest laudes Dei,studium perpetuę continentię,contemptũ mundi & voluptatum omium,vigilias,ieiunia,preces,voluntariam paupertatem, propriæ voluntatis abnegationem:quę quidem & id genus alia pietatis exercitia certum est nusquàm magìs,quàm in benè institutis monasterijs,viguisse & vigere. Sed ea,hortante Lutero, vastata & prophanata sunt, adeò vt ipse Luterus Cœnobium Augustinianum occupauerit,vbì anteà multi fratres solebant Deo seruire. Ea ipsa quoque Carthusia Londinensis,de qua nũc agimus, postmodùm data est cuidam militi, qui ex ea struxit sibi palatium,templum mutauit in triclinium,& totum ferè cœnobium euertit. Paulò antè in eius Carthusiæ templo Regis tentoria & arma bellica tanquàm in armamentario reponebantur, imagines nõ modò diuorum quorumlibet,sed etiàm ipsius crucifixi Seruatoris, quæ nos tãtæ charitatis admonere debent,cultris cõciderunt,& pedibus calcârunt. In ipsis sacris aris saltârunt, & aleis luserunt,choreas duxerunt, multaq; alia valdè detestanda perpetrârunt,cuiusmodi & Arrianos olìm fecisse legimus. Ea verò cœnobiorum euersio etiamsi nihil pręterea mali haberet, tamen vel ob hoc pniciosa nimiùm est,quòd innumeri homines inopes,mendici, calamitosi fraudant eleemosynis,quę illic largissimè prętari solebant. Nunc postquàm à nobilibus vel alijs prophanis hominib⁹ sunt occu-

Carthusia mutatur in castrum.

pata, citiùs lapidē quàm panē ad fores ſtipē poſcens retuleris. Eſt & aliud, quod mercatores peſſimè habet, qui etiàm licèt infecti Luterano dogmate, tamē māllēt cœnobia pleraque minimè euerſa, quáquàm ferre non poſſunt Mendicantium Ordinum monaſteria. Cauſam huius quādoquè audiui ex quodam mercatore egregiè Luterano, qui quotiès Luteri nomen promebat ore, nudabat caput honoris cauſa. Aiebat ille propterea ſe dolere extincta monaſteria, quòd olim nobiles conſueuiſſent proles ſuas in ea intrudere, & facultates ſuas relinquere illis liberis, quos domi retinendos cenſuiſſent, & tum nobiles fuiſſe locupletes, nec opùs habuiſſe rapinis & cędibus. At nūc poſtq̄ deleta ſunt Cœnobia, puellos & puellas inire coniugia, indè grande examē nobilium liberorum exiſtere, qui cùm ex parentū facultatibus, inter ipſos pro rata cuiuſq; portiōe diſtributis, non poſſint tantum conſequi, vndè ſic viuant quemadmodùm habet nobiliū cōſuetudo: iam nobis, inquit, mercatoribꝰ iter agentibus inſidiantur, merces noſtras diripiunt, atq; ex rebus noſtris p̄das agunt. Ità ille Luteranus nō propter Ieſum dolebat ſubruta monaſteria, ſed q̄p ipſis iam nō liceret tutò iter facere. Verùm ſi malū eſt eſſe monaſteria, vt Luteri habet euangeliū, nō debēt tolerari priuati cauſa cōpendij vel lucri. Si aūt malū nō eſt ea eſſe, cur nō etiàm ferant Mendicantiū fratrum domos, cùm tamen ex illis plerunquè plurimùm capiant ſolatij & ſubſidij ſpiritalis, dum ab illis vel in confeſſione, vel in ſacris cōcionibus & multis alijs modis, rectè ac piè inſtituūtur? Sed hoc ipſum ſcilicet dolet malo dęmoni, & ideò dedit operam, vt Mendicātium Ordines prorsùs profligati ſint, vbicunquè Luteri Euangeliū dominatur. Sed & alia omniū Ordinum cœnobia innumera aut deſtructa, aut miſerè expilata & deformata ſunt, iacetq; prorsùs omnis cultus diuinus,

Mercatores Luterani vellēt ſalua cœnobia.

Cœnobia euertit Luteri euāgelium.

diuinus, nisi quòd Dominicis dieb⁹ apud sectarios in templo conueniũt Euangelici fratres & sorores, & ibì aliquem Germanicè vel alio idiomate vulgari psalmum cãtillant, suamq; cœnam peragũt, nihil à prophano conuiuio discrepantem, cùm plerunquè nõ sint sacris initiati, qui illis cœnã suam cõficiunt, vt ideò quoq; corpus & sanguinem Domini cõficere nõ possint. Si qui verò inter eos sunt apud Catholicos sacerdotio initiati, illi si conficiũt Eucharistiam, tamẽ negant manere corpus & sanguinem Christi extra sumptiõem. Indè fit, vt æditũus quod superest vini, plerunquè secum domum absportet, hilariter cum suis inter edendũ illud potitans, non absq; summa cõtumelia tanti sacramẽti. Nam licet illi negent esse verum sanguinẽ, nõ tamen ꝓpterea desinit esse verus sanguis, si sit semèl ritè consecratus. Sed ad institutum redeamus.

Hoc anno rebus tam prosperè ad Luteri voluntatem in Anglia pręter eius expectatiõem fluentibus, magìs etiàm ferocire cœpit. Scripsit acerbè & suo more calumniosè in principes & ordines Catholicos Imperij, inter alia vocans eos seditiosos & rebelles Cęsari, atq; fures Dei, vt q neque Deo, neque verę Ecclesię Christi, (scilicet Luteranę) neque Cęsari aut vlli potestati obedire dignãtur. Sed hęc citra dubiũ in nullũ veriùs quàm Luterũ ipsum & eius similes quadrant, qui sic Papę iugũ excusserũt, vt nullum omninò imperium ferre velint. Inuehitur deindè, & quidem vel maximè seditiosè, in Cardinalẽ Mogũtinum, idq; in hunc modum, quanuis Teutonicè: *Si ciues Hallenses & subditi prouinciales Archiepiscopatûs Magdeburg. Episcopum Moguntinũ tyrãnum suũ Cardinalem expellerent aut interficerent, iustè facerent ei.* Vbì verò Christus vnquàm dixit Iudæis, Si pontifices, scribas & Pharisęos vestros interficiatis, rectè facietis? an nõ potiùs dixit, Super Cathedram

Luterus in Catholicos principes.

Nota seditiosum scriptum.

Moisis

ea sententia mutata est, quòd vererentur antè exhalaturum spiritum, quàm rheda traháve, vt moris est, tractus ad supplicij locum perueniret. Itaque X. Calendas Iulij productus in planitiem, constanti & alacri vultu populum est allocutus, ac primò quidem regi & regno benè precatus est: deindè prece ad Deum fusa, illi se commendauit, atque ità securi caput pręcidendum obiecit. Apud Anglos enim non ense, sed securi plectuntur rei, capite in truncũ inclinato. Is exitus fuit clarissimi atque doctissimi Pontificis, postquàm iam diuturni carceris molestias pertulerat.

Morus capite plectitur. Breuì pòst etiàm Thomas Morus, qui Rege nouas res moliente, vltrò se Cancellariatu abdicârat, eundem vitæ exitum habuit. Videbat enim vir prudentissimus quorsùm tenderent Regis consilia: itaque nè cogeretur de innocentibus sumere supplicium, illi amplissimo muneri spontè renunciauit. Cùm autem Regis nuptias probare nollet religione prohibitus, bonis omnibus exutus, & perpetuo carceri addictus est. Porrò hoc anno mense Iulio eductus ex arce Londoniensi, sistitur iudicibus à Rege designatis. Ibat debilis scipione fultus longo itinere, sed vultu animum minimè perturbatũ præ se ferente, donèc ad locum ventum est. Ibì primùm hortari eum cœperũt ad resipiscẽtiam: sed ille Deum rogat, vt in sententia ipsum confirmet. Deindè obiecta diluit, licèt multùm iam debilitato corpusculo ex carceris diuturnitate & morbo, q̃ res permouit iudices, vt allata sella dum se purgat, sedendi habeat facultatem. Ijs peractis, vocati sunt ex gentis instituto Duodecimviri, vt inter se cõsultarent, num Morus in decretũ Parlamẽti malitiosè peccâsset. Illi breui inter se habita deliberatiõe, reuersi ad Iudices, aiunt, Gylthi, hoc est, Reus est mortis. Mox à Cancellario in eum prolata sententia est. Tum ille men-

mentem suam coram omibus explicauit de Decreto Parlamenti, quòd rex esset habēdus caput Ecclesiæ Anglicanæ, aitq; totis septem annis se diligentissime veterum scripta & concilia euoluisse, nec tamen vsquàm inuenire potuisse, hominem laicū vel secularem caput esse posse Ecclesiæ in rebus Ecclesiasticis. sed interstrepebant quidā, nec oratiōe eius permoueri potuerunt, licèt esset solidissima. Indè reducitur in carcerē, vbì priusquàm ad turrim ventum esset, miserandū accidit spectaculum. Erat Moro filia Margareta elegāti forma, optimis moribus, rara eruditione. Ea vbì cognouit in patrem mortis prolatam sententiam, pietate in parentem & acerrimo animi dolore permota, per medios satellites vi qua poterat perrupit, & in patris amplexus ruens, quod voce non poterat, nimio præpedita mœrore, lachrymis vbertìm testata est, nempè summam pectoris sui ægritudinem & angores. Verùm pater, satellitum permissu, constanti vultu iussit eam missos facere eiusmodi singultus, & animo infracto ferre pręsentem rerum statum. Sic enim, inquit, visum est Deo: & tu iampridèm conscia es arcanorum pectoris mei. Iam verò Patre ab illa decem vel duodecim passibus progresso, illa non ferens immodicos doloris aculeos, ex tam pręsenti parentis amantissimi periculo eius animum vehementer pungentes, rursùs accurrit ad Patrem, amplectitur abeuntē, sed ab illo neq; lachrymas vllas fundēte, neq; faciē in rugas aut mœrorē cōtrahente, hoc solùm audit, Vale, & Deum ora pro salute animę meę. Fuit ea hauddubio grauis tētatio tanto viro. sed qui iam pro veritate semèl vitā cum sanguine profundere prorsùs deliberârat, Christi amori omnē quantumuis propinquorum amorē posthabuit, vt se verum & inuictū Christo martyrem consecraret. Ità quidem nos de tali viro sentire congruum est, qui cùm posset in il-

Mori oratio.

Ad Morum filia accurrit.

Virilis pectoris constantia.

lo regno rebus omnibus esset florentissimus, tamē nè Deū offenderet, ipsam quoquè vitā perdere maluit. Idem autem ipse, cùm esset regni Cancellarius, quandiù rex catholicam tuebatur religionē, seuerè in eos animaduertere solitus erat, qui Luteri aut alterius dogma hęreticum sequerētur. Deindè septimo Iulij caput illi pręcisum est.

Calēdis Iulij dānatus est, 7. Iulij capite truncatus.

De eius itemq; clarissimi Roffensis Episcopi morte ità quidam scriptum reliquit: Sexto Nonas Iulij (alij, septimo Iulij, vt diximus) obtruncatus est in Britannia Thomas Morus, non minorem constantiam in iudicio & supplicio prę se ferens, quàm iniquissimo Atheniensium senatusconsulto condēnatus Socrates: Paucis diebus ante illum interfecto Episcopo Roffensi, in quem regis furor nō alia causa vehementiùs exarsit, quàm quòd is in Cardinalium ordinem à Pontifice esset cooptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffensis inditum stipiti, multis diebus omnium oculis fuit expositum: quod non modò non contabuisse, verùm etiàm multo venerabilius esse factū ferebatur. Vbì is rumor percrebuit, mox amotum est loco. Et nè quid in Mori capite existeret, quo populus religione turbaretur, audi iam facinus immanissimum. Renouata est Thyestæa fabula, & caput eius non nisì longa coctura maceratum, quô celeriùs difflueret, hastili est impositum. Hæc ille.

Reginaldus Theologus.

Eodē anno 15. Aprilis Reginaldus Doctor Theologus omni virtute, & trium linguatum atq; omium rerum diuinarum cognitione pręclarè instructus, ex Abbatia Londinensi, quā Sion vocant, professione Brigittanus, itemque alij nonnulli religiosi & seculares iudicibus sistuntur, tanquàm qui sententiam Parlamenti nollent admittere. Ibì Doctor ille Reginaldus inter alia palàm dixit, Si rex sciret quàm malè ipsi persuasum esset à quibusdam regni pro-

proceribus,grauissimè indignaturũ malis cõsultoribus. Tũ verò mox illi indictũ est silentiũ. Hoc enim malè fortassis sibi cõscij ferre nõ poterãt. Et dolendum est certè, q̃ non rarò optimi principes improbissimorũ hoĩm prauis cõsilijs trãsuersìm aguñt, & faciũt plerũquè quod alioquì nunq̃ attentâssent, si aliena fraude deprauati nõ essent. Deindè iussus est ad quædam respõdere, quod cùm faceret magna libertate, rursùs silere iubeť. Vbì porrò audiuit mortis in se latã sententiã, Hoc est, inq̃t, iudicium huius mundi. Petijt aũt bidui triduíve spatiũ sibi p̃mitti, q̃ se ad mortẽ p̃pararet: sed respõsum est illi, hoc iã nõ in iudicũ, sed regis arbitratu & clemẽtia sitũ esse. Tũ ille, Credo, ait, videre bona Dñi in terra viuentiũ. *Iohan. 12.* *Psal. 26.*

Per idẽ tempus Carthusiani quoquè Londineñ in regis irã incurrerũt, q̃ nollẽt eũ caput Anglicanæ Ecclesiæ agnoscere. Erant in ea Carthusia multi religiosi fratres & Patres, inprimìs p̃fect⁹ cœnobij, quem Priorem vocant, Iohannes Houhthon, cuius fuit insignis pietas in Deum. Dum autem hæc procella in Regno grassareť, & iam Carthusianis periculum impenderet, casu Londinũ alij duo Carthusiani Priores venerunt, Robertus Laurens, & Augustinus Vuebster. Cum ijs Prior Iohannes Houhthõ accessit Thomam Cromuel regni Cancellarium, sperans se ab illo impetraturũ, nè ipse cum suis cogeretur in regis verba iurare. Vbì preces suas submissè admodùm proposuit Cancellario, hoc solùm consecutus est, quòd mox tanquàm regi rebellis, cũ alijs duobus Prioribus in carcerem cõiectus est. Ibì postquàm hebdomadam vnam exegerunt, Cancellarius cum plerisq; alijs Regis cõsiliarijs venit, hortaturq; vt abiurato põtifice, Regem caput Ecclesiæ tam in ecclesiasticis quàm politicis rebus profiteantur. Responsum est illi à patribus negatiuè. Non enĩ sic didicerant ab Ecclesia Catholica. Itaq; iussi sunt *Carthusiani Londineñ.* *Tres Priores in carcerem cõiecti.*

iterùm in custodiam recipi. Deindè ad certum diẽ producti sunt in Concilium, rursumque vt consentirent admoniti, constanter responderunt se nec in minimo velle ab Ecclesiæ sententia discedere. Mox adhibiti sunt Duodecimviri, iussiq; inter se tractare, num mortis rei essent Patres illi, qui nollent in Parlaméti sententia acquiescere. Illi deliberãdi spatium proferũt in crastinum. Interim cùm essent viri boni, statuunt illos innocẽtes ꝓnunciare, & nequaquàm mortis reos. Subodoratus Cancellarius rem sicutì erat, misit ad eos qui percontaretur, cur sententiam cunctantiùs proferrent. Respondent se nõ esse ausos in tam inculpatæ vitæ homines necis sententiam promulgare. Vbì hoc Cancellarius percepit, ira percitus, euestigiò iubet eis renũciari, si quidem illi non inueniant vndè eos reos pronuncient, ipsos reorum pœnam subituros. Cùm verò nec sic flecterentur, ipse eos adijt, & crudeles minas intentans, eò parùm firmos adegit, vt maiestatis eos condemnârint. Quod cùm postera luce fecissent, à iudicibus lata in eos sententia est, quæ solet in reos maiestatis. Indè iterùm in carcerem rapti, quinque diebus illic manserunt, multas interìm perpessi molestias. Posteà ad mortem duci iubentur 4. die Maij. Itaq; trahę impositi, immò resupini toto corpore alligati, per totã vrbem ad locũ vsq; supplicij, qui à carcere milliari Gallico aberat, equis trahentibus modò per aspera, modò per cœnosa & lutulẽta passìm obuia loca raptantur. Vbì eò ventũ est, primus soluitur Prior Londinẽsis Carthusiæ. Carnifex flexo poplite, vt habet patrius Britanniæ mos, rogat veniã crudelis ipsi mortis inferendæ. Id ille magno facit affectu, cõplexus hominẽ, & tum pro illo, tum pro cęteris Deũ orans. Tum verò scalam ascendere iussus, obtẽperat incunctanter. Ibì vnus ex consiliarijs Regis, qui illic cum multis hoĩm millibus adstabant,

Damnantur à Iudicibus.

bant, rogat, num regi & Parlaméto cõsentire velit, impunitatẽ pollicens, si id faciat. At ille palàm testatur, se solo Dei timore, nõ vlla in Regẽ suum rebelliõe adductũ, id facere neq; posse, neq; velle: immò mâlle pati omnia, quàm vel latũ vnguem à decretis Catholicæ Ecclesiæ deflectere. Porrò, inquit, orate pro me, & misereat vos fratrũ meorũ, quorũ Prior immeritus fui. His dictis, breui spatio impetrato, legit sex primos versus Psalmi 30. Mox euersa scala, mansit pendulus, crasso fune de industria illigatus, nè pręfocaretur. Atqui subitò alius quidã funẽ pcídit priùs quàm moreretur, sicque lapsus in terram, paulùm palpitans ad se rediit. Nec mora, raptus in vicinũ locũ, & vestibus oĩbus magna vi nudatus, trahæ rursùs nudus alligatur. Primò carnifex verẽda pręcídit, deindè ventrẽ scindit, & viscera omnia in ignẽ proiicit, corde transfixo. Quæ oĩa vsqueadeò cõstanter & placidè tulit, vt & pręsides & reliqui omnes non mediocriter demirarentur. Caput indè trũcatum est, & corpus quadripartitum. Idem supplicij genus reliqui duo Priores & Doctor Theologus Reginaldus, & quidam presbyter secularis Ioãnes Hailus, magna constãtia ꝑpessi sunt. Nullus in his omnibus neq; in vultu pallor, neq; in sermone trepidatio, neque in vllo corporis gestu mortis formido apparuit: eodẽ habitu in teterrimo supplicio perseuerârũt, quo fuerant incolumes, nimirùm spiritu eos veritatis corroborante. Alia ratio est eorum, qui pro suis sceleribus vel prauis opinionibus pœnis subditi, hilaritatẽ & constãtiam prę se ferũt. Ea enim nõ constãtia, sed pertinacia est, prauo animi errore, non recta ratione, concepta, cùm vtiquè nõ pœna faciat martyrem, sed causa: ità vt valdè ridiculi, immò insani sint huius ętatis sectarij, qui magna conscribunt martyrologia eorum, qui non fidei, sed hęreseos nomine apud Catholicos suppli-

Prior Londinens. suspenditur.

Horrendum supplicium.

cijs affecti sunt: quasi verò apud posteritatē illorū memoria venerationi, & nō execrationi potiùs, futura sit. Sed his omissis, ad nostros reuertamur: qui cùm tam immaniter excruciarentur, rogabant principes & reliquos circunstantes omnes, vt cōstanter ad supremum vsq; spiritū benè viuerent, Regi fideliter seruirent & obtemperarent in omnibus, quæ non essent à Dei & Catholicę Ecclesię placitis aliena. Corporum membra aliquandiù cocta, diuersis Londini locis suspēsa sunt, & capita stipitib⁹ infixa.

Nondùm tres elapsæ erant hebdomadæ ab horū patrum nece, & ecce quidam vilissimi homunciones à Cancellario copiam petunt & facilè impetrāt quosdā alios Carthusianos Londinenses diuexandi. Itaque Carthusiam aduolant, & Vicarium Hunfridum Middelmore, Vuilhelmū ex Mewe, & Sebastianum Nendegate sacerdotem impotenti insania adducunt cum ignominia ad putentissimū carcerem, atque illic dies quatuordecim catenis ferreis colla & crura cōstringunt atrociter, ità vt perpetuò erecti starēt, nulla permissa facultate corporis exonerandi, quod necessè erat magnam illis ex fœtore & communi verecundia molestiam creare. Posteà seorsùm concilio sunt exhibiti, & cùm constanter responderent se nolle ab Ecclesia Catholica deficere, & validis ratiōibus & scripturę sentētijs ostēderent, Regē sibi nō posse vendicare Ecclesiasticam authoritatē, idem suppliciū, quod superiores, perpessi sunt die 16. Iunij. Erant quidē omnes tres ętate iuuenes, sed animo cani, & præclara prosapia, nec mediocriter eruditi. Et Sebastianus quidem in ipsa Regis aula fuerat enutritus. Verùm edocuerunt illi nos suo exēplo, pro Christi & veritatis amore contemnere omnia. Deindè anno 1537. decem alij Carthusiani Londinenses in fœtidissimum carcerem protrusi, inibì vitā breuì cum morte commutārūt, vno

Tres alij Carthusiani mittūtur in carcerē.

Afficiuntur supplicio.

9. alij Carthusiani moriuntur in carcere.

vno dépto, qui annis quatuor vixit ibì incolumis, sed tandem idem supplicij genus perpessus est. Multùm laboratū est annis aliquot, vt Carthusiani Londinenses Regi cōsentirent, & modò blanditijs, modò terroribus pulsati sunt. Pauci quidam versutissimis hominum fraudibus decepti, specie quidē visi sunt in verba Regis iurare, sed animo prorsùs detestabantur. Verùm horū imprudens simplicitas hoc p̄mij adepta est, quôd cùm seruādę Carthusię Londineñ causa simulatè iurâssent, illa prima oīm deleta est, monachis indè omnibus expulsis. Alij quoquè duo Carthusiani Londinenses anno 1537. quinto Idus Maij suspensi catenis, tam diù in patibulo hæserunt, donèc ossa omnia deciderent. Dicebātur illi Iohannes Rochester & Iacobus Wannert. Præter hos ob eandem causam supplicio affecti sunt Iohānes Trauersius Doctor Theologus in Hybernia, & Iohānes Stoneus Augustinian⁹ Cātuarię in Anglia. Stoneus quidē tenebat aliquandiù in carcere, ibiq; ad solita Christianorū arma cōfugiens, precibus & ieiunio triduano sinè intermissiōe se dédit. Ibì tum ad eum vox facta est, licèt neminem videret, q̄ eius appellato nomine, iussit eum infracto animo pro ea, quam professus erat, sentētia mortem oppetere. Multùm indè ille confirmatus, permansit cōstās, nec vllis vel minis vel terroribus potuit à sententia deduci, maluitque fortiter mori pro iustitia, quàm regis parére voluntati. Porrò Trauersius scriptis q̄busdam Romani Pontificis primariam authoritatem cùm defendisset, eo nomine accusatus est: & raptus ad tribunal, nō negauit, sed extensis digitis, His, ait, ea cōscripsi, nec me eius facti vnq̄ vel pœnituit, vel Deo benè propitio pœnitebit. Igitū dictata in eum mortis sentētia est, grauiaq; de more supplicia sūpta. Accidit ibì res admiratiōe digna, quā narrārūt illi, qui p̄sentes huic spectaculo interfuerunt.

2. alij in crucem acti.

Iohannes Stoneus.

Iohannes Trauersius.

Cùm carnifex manum illam amputâsset, & spectâte populo in ignem coniecisset, reliqua parte exusta, pollicem cum proximis duobus digitis, quibus solemus literas pingere, nulla ratiõe ignis, licèt idẽtidèm inflãmatus, absumere potuit. Quo insigni miraculo Deus, martyrem suum causam bonam tuendam suscepisse, declarare voluit. Causa enim, vt rectè ait Augustinus, martyrem facit, nõ pœna. Prætereà malè habiti sunt & ad vnũ omẽs in carcerem coniecti patres Franciscani, qui Obseruantes dicũtur, quòd etiàm illi, regi assensum prębere nollent, Ecclesiæ Anglicanę caput sese dictitanti. Vtrùm autem ex eorum numero aliqui neci dati sint, incertũ habeo. Hoc pacto accepti sunt, q in bona causa defendenda eam declarârũt constantiã, quã & religio Christiana, & ipsius causę ęquitas flagitabat. Verùm non diù impunè tulerũt, qui illas cędes innoxiorũ hominum patrârunt. Nam ipse Thomas Cromuel Cancellarius, post Carthusiam Londinensem direptam & vastatã, intra biennium capite punitus est, vtì nè quis confidat in principibus. Certè valdè impium est, vt possis humanam aucupari gratiã, omnẽ cõtemnere legem diuinam: & qui huiusmodi sunt, non immeritò principum alienissimos etiàm post summam gratiam animos experiũtur. Alij quoquè alias perpessi calamitates, non diuturno gaudio potiti sunt. Porrò insignis illa Carthusia mutata est in officinam scelerum, vbì scortationi, palęstræ & ludis vacaretur. Et hęc quidem & id genus alia tolerat Luteri Euangeliũ: Diuinas laudes, Ieiunia, Preces, Vigilias, Carnis castigatiões, quibus anteà illic vacari solebat, tolerare non potest. Et ea causa est, ꝙ hæc noua noui Euãgelij dogmata, tam cupidè à plerisque cæcia mortalibus suscipiuntur, quia iucunda sunt & plausibilia carni. O satanę versutiam. Sed illi timere debẽt, quod in Iob dicitur: Ducunt in bonis dies

Miraculum

Franciscani in carcerem mittuntur.

Cromuel capite plectitur.

dies suos,& in puncto ad inferna descendunt. Et *Iob 21.* quod Christus ipse in suo Euangelio, Væ qui ride- *Luca 6.* tis, quia flebitis. Hoc sanè permultis locis fecit Luteri Euangelium, vt monasteria vel prorsùs euersa, vel in pphanos vsus mutata sint, scilicet vt extincto cultu diuino, ad Mahometanam insaniá sensìm deuoluamur, aut certè in Ethnicismum, vt iam aliquot fit locis, relabamur. Oportet reuerà nō Christi, sed satanę spiritum esse, qui ferre nō potest laudes Dei, studium perpetuę continentię, contemptū mundi & voluptatum omium, vigilias, ieiunia, preces, voluntariam paupertatem, propriæ voluntatis abnegationem: quę quidem & id genus alia pietatis exercitia certum est nusquàm magìs, quàm in benè institutis monasterijs, viguisse & vigere. Sed ea, hortante Lutero, vastata & prophanata sunt, adeò vt ipse Luterus Cœnobium Augustinianum occupauerit, vbì anteà multi fratres solebant Deo seruire. Ea ipsa quoque Carthusia Londinensis, de qua nūc agimus, postmodùm data est cuidam militi, qui ex ea struxit sibi palatium, templum mutauit in triclinium, & totum ferè cœnobium euertit. Paulò antè in eius Carthusiæ templo Regis tentoria & arma bellica tanquàm in armamentario reponebantur, imagines nō modò diuorum quorumlibet, sed etiàm ipsius crucifixi Seruatoris, quæ nos tãtæ charitatis admonere debent, cultris cōciderunt, & pedibus calcârunt. In ipsis sacris aris saltârunt, & aleis luserunt, choreas duxerunt, multaq; alia valdè detestanda perpetrârunt, cuiusmodi & Arrianos olìm fecisse legimus. Ea verò cœnobiorum euersio etiamsi nihil pręthereà mali haberet, tamen vel ob hoc pniciosa nimiùm est, quòd innumeri homines inopes, mendici, calamitosi fraudant eleemosynis, quę illic largissimè pręstari solebant. Nunc postquàm à nobilibus vel alijs prophanis hominib⁹ sunt occu-

Carthusia mutatur in castrum.

diuinus, nisi quòd Dominicis dieb⁹ apud sectarios in templo conueniũt Euangelici fratres & sorores, & ibì aliquem Germanicè vel alio idiomate vulgari psalmum cãtillant, suamq; cœnam peragũt, nihil à prophano conuiuio discrepantem, cùm plerunquè nõ sint sacris initiati, qui illis cœnã suam cõficiunt, vt ideò quoq; corpus & sanguinem Domini cõficere nõ possint. Si qui verò inter eos sunt apud Catholicos sacerdotio initiati, illi si conficiũt Eucharistiam, tamẽ negant manere corpus & sanguinem Christi extra sumptiõem. Indè fit, vt æedituus quod superest vini, plerunquè secum domum absportet, hilariter cum suis inter edendũ illud potitans, non absq; summa cõtumelia tanti sacramẽti. Nam licet illi negent esse verum sanguinẽ, nõ tamen ꝑpterea desinit esse verus sanguis, si sit semèl ritè consecratus. Sed ad institutum redeamus.

Hoc anno rebus tam prosperè ad Luteri voluntatem in Anglia prçter eius expectatiõem fluentibus, magìs etiàm ferocire cœpit. Scripsit acerbè & suo more calumniosè in principes & ordines Catholicos Imperij, inter alia vocans eos seditiosos & rebelles Cęsari, atq; fures Dei, vt q. neque Deo, neque verę Ecclesię Christi, (scilicet Luteranę) neque Cęsari aut vlli potestati obedire dignãtur. Sed hęc citra dubiũ in nullũ veriùs quàm Luterũ ipsum & eius similes quadrant, qui sic Papę iugũ excussérũt, vt nullum omninò imperium ferre velint. Inuehitur deindè, & quidem vel maximè seditisè, in Cardinalẽ Mogũtinum, idq; in hunc modum, quanuis Teutonicè: *Si ciues Hallenses & subditi prouinciales Archiepiscopatûs Magdeburg. Episcopum Moguntinũ tyrãnum suũ Cardinalem expellerent aut interficerent, iustè facerent ei.* Vbi verò Christus vnquàm dixit Iudæis, Si pontifices, scribas & Phariseos vestros interficiatis, rectè facietis? an nõ potiùs dixit, Super Cathedram Moisis

Luterus in Catholicos principes.

Nota seditiosum scriptum.

Moisis sederunt scribę & Pharisęi: Oia quęcunque dicunt, facite? Quòd si Catholici scriberēt subditis principū Luteranorū, Præclarè egeritis, si tyrannos principes vestros tuleritis è medio, quas turbas Luterus cum suis concitaret.? Quid verò futurum est in orbe Christiano, si liceat subditis priuata authoritate vel expellere, vel trucidare suos principes? Dignus ergò Luterus erat, cùm ad huiusmodi nefariū scelus, Cardinalis Moguntini subditos incitaret, qui seditiosorum pœnas lueret. Mirū est, nusquàm videre potuisse homines, quàm nihil Luteri Euāgelium cōsentiat cum Euāgelio Christi: tum quoquè, quàm ille nusquàm sibi cōstet, sed tam sit in doctrina varius & inconstans, quàm se illi diuersa scribēdi argumēta obtulerūt. Hęc verò idcircò sępiùs repetuntur, vt vel posteritas discat nostro magno malo sapere. Vt autē in Moguntinū Principem tam impotenter Luterus incurreret, ea res in causa fuit, ꝙ is princeps iusserat subditos suos Luteri fermento deprauatos, rebus suis distractis, aliò emigrare, nè reliquos inficerēt: quę quidem non tyrannica fuit, sed admodùm tolerabilis mulcta, nisi quòd Lutero licuit dicere quiquid libuit. An non verò Luterani magistratus in Anabaptistas gladio animaduertunt? Cur id non reprehendit Luterus?

Matth. 23.

Per id ferrè tempus fuit quidam Hallæ Saxonicæ ciuis, eiusdem Cardinalis subditus, nomine Casparus Querhamer, homo laicus, sed non planè stupidus. Is mira Dei prouidētia in summā Luteri ignominiā miro studio magnaq́; solertia ex diuersis Luteri scriptis collegit 36. pugnātes & planè cōtrarias sententias de communione Eucharistię sub vna vel vtraq; specie, easq́; in magnā digessit tabulam, quæ possit ad parietem suspendi. An nō verò longè turpissimū est, in re tanti pōderis tam esse variū & nūquàm sui similē? Et ità quidē in hoc vno articulo il-

Caspar Querhamer.

le

le lubricus & varius fuit. Quis verò etiàm de alijs articulis eius antilogias vel numerare sufficias? Verùm ille laic⁹ posteà in bello Smalcaldico malè mulctat⁹ est ab euangelicis. Ferũ eñ ad virilia ligato fune demiss⁹ in puteũ, illicq; diù tort⁹ cùm in catholica fide cõstantissimus permaneret, rursùs extract⁹ fuisse. Eant sanè Luteri symmystæ, & quantùm velint, sui Luteri Euangelium laudibus vehant: veniet, veniet ille dies, quãdò eos vehementer pœnitebit, sed serò, tam inconstantem doctrinam nõ toto pectore esse execratos: nec habebũt quod in suî excusationem adferant, quandò ea inconstantia vel sola abundantissimè docere potuit, Luteri Euangelium non alium quàm ipsum mendacij parentem, satanã habuisse authorem, vtì iam sæpiùs dictum est.

Hoc anno ipsis ferijs diui Iohannis Baptistę Monasteriũ Vuestphalię metropolis expugnatur. Quę ibì tum gesta sint, iam suprà diximus.

Eodem anno conati sunt Anabaptistę Amsterodamum insigne Hollandię emporiũ fraude & dolo obtinere, sed frustrà. Fuit per id tempus Frisia quoquè ab ea hominũ peste vindicata. Inuaserunt Anabaptistæ Amsterodamum nocturnis horis, Senatũ vi occupant, vigiles & plerosq; ex Senatu perimũt: sed tãdèm superati, pro meritis pœnas luunt, easq; valdè acerbas. Habuerunt episcopum quendam suum, cui⁹ caput affixum palo, in vrbis turri collocatum est. Iam paulò antè insigne quoddã Frisiæ cœnobium aquarum ambitu egregiè munitum occupârant, sed Frisię præfectus opportunè illorum conatibus occurrens, iugulauit omnes fortissimè repugnãtes, in quibus etiàm virgines quędam erant, quas ob pertinaciam eadem pœna inuoluit. Faxit prępotens Deus, vt ea hominum lues principum & magistratûs negligentia & dissimulatione non maiora indiès accipiat incremẽta, & rebus Christianis

Anabaptistæ inuadũt Amsterodamum.

ma-

maximam adferat cladem & calamitatem. Iam etiã non paucis Germaniȩ locis licet eis impunè degere, atque sensìm apud Catholicos quoquè in magnas vrbes irrepunt, & sic paulatìm coalescunt & augescunt magno Reipublicæ detrimento.

Hoc anno 8. Idus Ianuarij in Anglia diem vitæ extremum clausit optima & constantissima Herois Catharina, quàm rex Angliæ Henricus VIII. malè persuasus, à se separârat, cùm iam viginti annis eam in matrimonio habuisset. Ea quidem post diuortium illud infaustum, se contulerat in Comitatum Bedfordiensem ad villam regiam, quam appellant Kymbalton, cȩlo parùm salubri sitam, vixitque illic admodùm religiosè & sanctè, magnoque animo illam separationem fortiter perferens, quanquàm non dubium est, acres illam interdùm animi dolores sensisse, quòd videret regem parùm memorem salutis suȩ, ipsa contempta, Annam Boleniam sibi copulauisse. At hoc mense & anno grauiter laborans aduersa valetudine, misso ad illam ab Henrico rege Cæsaris Oratore, saluere iussa est. Porrò sexto post die sentiens mortem adesse pro foribus, vocat ad se ancillam nõ indoctam, eique ad regem dictat Epistolam in hæc verba: Domine mi Rex marite semper charissime, salue. Iam aduenit hora mortis meæ, in quo temporis puncto amor facit, vt te paucis admoneam de salute animȩ tuȩ, quã debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta præ ea omni corporis cura, propter quam & me in multas miserias, & teipsum in solicitudines plures coniecisti: sed hoc tibi ignosco, ac Deus tibi ignoscat tam velim, quàm precibus pijs oro. Quod superest, commendo tibi filiam communem nostram, in quam (quæso) officium illud paternè totum conferas, quod ego à te aliâs desideraui. Prȩtereà precor summè, vtì ancillas meas respicias, easque suo tempore benè

Catharina regina decedit.

Epistola eius ad regem.

benè locare nuptijs placeat: quod multum non eſt, cùm non ſint nisì tres: & dare meis miniſtris ſtipendium debitum, atque in vnum etiàm annum ex tua gratia, benignitate, liberalitate futurum, nè deſerti vel inopes eſſe videantur. Poſtremò vnum illud teſtor: Oculi mei te ſolum deſiderant, Vale. His literis ſcriptis, eodem die mortua eſt. Facilè autem hinc liquet, quàm caſtè matrimonij iura coluerit etiàm in ipſo diuortio, cùm ſe ſcripſit, nullum nisì Henricum petere. Rex certè literis his lectis, lachrymas tenere nō potuit. Corpus optimę principis ad Burgum Petri delatum, in cœnobio monachorum D. Benedicti, honorificè tumulatum eſt. Quidam vir impensè doctus, annotauit huius optimę & ſapientiſſimæ reginæ dictum memorabile, quod huc adſcribere viſum eſt: Aiebat illa, ſe quidem temperatam & mediam quãdam fortunam mâlle, quàm vel aſperrimam vel leniſſimam: alterutrũ tamen optandum ſi eſſet, electurã citiùs triſtiſſimam, quàm blandiſſimam: Infelicibus non deeſſe cõſolationem, fortunatiſſimis deeſſe mentem. Fuit hoc dictum verè pudici pectoris & ſapientis, vt ait idem. *Apophthegma eius.*

Eoipſo anno Carolus Cæſar inuictus, ſentiens alieno in ſe eſſe animo quoſdam Europæ proceres, non ſe deſerit, ſed vt erat mirabili prudentia, hoſtes ſuos anteuertere ſtudet, vt ſibi potiùs timerent, quàm ipſi bellum inferrent. Itaque in Africam ad opprimẽdum Barbaruſſam expeditionẽ parat, honeſtiſſimis & Chriſtianę Reipublic. vtiliſſimis ad id rationibus inductus. Gallię rex nullam interìm fert opem, ſed potiùs animo in Cęſarem alieno viſus eſt eſſe, licèt eius ſororem in matrimonio haberet. Neque ea res latuit Italos. Itaque & Genuenſes & Florentiæ Dux Alexander ſeſe egregiè communiẽrũt, ſi quid fortaſsìs vellent Galli moliri. Porrò Paulus Pontifex aliquot triremes in Africanam expeditionem *Cęſar in Africam.*

nem

nem Cęsari misit subsidio, nolens deesse publicę saluti & vtilitati. Interim in Hispania magnus fit belli apparatus, adeò vt rumores de Gallo, Britannoq; rege & Heluetijs sparsi, facilè extincti sint. Veneti ob fœdus ante annos triginta cum Baiazete Turcico Imperatore percussum, nihil ad hoc bellum contulerũt, huius sacrę expeditionis spectatores futuri potiùs quàm adiutores. Sed hoc quoquè quoddam fuit auctarium calamitatũ afflictę Reipublicæ. Porrò vniuersa Hispania in hoc bellũ egregiè incubuit. Andreas Auria ob singularem fidem & rerũ maritimarum peritiam, à Cęsare suorum consiliorum factus conscius, ingentem comparat classem, in qua erat quadriremis vna, quæ Cæsarem ipsum veheret, cuius remiges omnes sericis erant vestiti tunicis, & ipsa nauis multo ornatu longè elegãtissima. Paulus Pontifex Andreę Auriæ dono misit ensem solenni ritu consecratum, cuius erat gemmis ornatus capulus, multaque alia eiusdem gladij insignia ornaméta. Misit etiàm pileum è villoso serico margaritis Phrygio opere depictũ. Eiusmodi verò munus dari solet magnis regibus: nec tamen immeritò datum est Andreę Auriæ, maritimis contra Turcas, mauros, & piratas bellis clarissimo duci. Ea res strenuum alioquì senem magìs etiàm ad res præclarè gerendas incitauit. Interìm Mediolani Cæsar reliquit Antonium Læuã, virum in rebus bellicis propè incomparabilem, qui sua diligẽtia res Italię tueretur. Porrò Paulus Pontifex ad Centumcellas subsistens, indè benè precatus est exercitui in Africam traijcienti. Venit aũt ad Cæsarem etiàm Ludouicus Lusitanię regis germanus frater, cuius sororem in matrimonio Cęsar habebat, cũ classe vigintiquinquę nauiũ, in quibus prętcr nautas descripti milites erant ad duo millia. Inter nauigandum verò accidit casus inopinatus. Quadriremis prętoria, qua Cęsar vehe-ba-

Apparatus belli.

Classis Cæsaris.

Põtifex benè precatur classi.

Periculum Cęsaris.

vehebatur, hęsit in vado sabuloso, eratq; res plena periculi, nisì ꝙ Andreas Auria, mirabili industria celerrimè ex illo arenæ tumulo nauim curauit extrahi. Mouit ea res nō parùm Cęsaris animum, qui sciret patrem suū Philippū in simile discrimē cōiectum, minimè euasurum fuisse, nisì grādi miraculo ingēs fluctus nauim, qua vehebatur, vltra sabuli tumulos extulisset. Tota autem hæc Cęsaris classis septingentis ferè nauibus cōstitit. Barbarussa vbì certo comperit, Cæsarem ipsum in classe aduehi, vehementer animo angi cœpit. Non enim putârat Barbarus Cęsarē tam difficile & periculosum in sterili & sabuloso ac omnis penè aquæ indigo solo, solstitialibus pręsertim diebus, bellum suscepturū, sed illud potiùs per suos duces administraturum. Hortabatur nihilo minùs suos, vt se viros præberēt, nec de victoria quicquam ambigerent: inprimìs autem, vt Guletæ defendendæ fortissimā operam nauarēt. Est autē Guleta turris lateritia, circùm adiectas habens munitiones, eamq; Barbarussa multis tormētis egregiè instruxerat. Vbì tota classis ad ancoras cōstituta fuit, Cæsar iussit milites scaphis se in continentem transferre: quod adeò compositè factum est, vt mox Barbari omnes, nullo commisso prælio, è littore profugerint, nostrorum bombardas minimè ferentes. Descendit & Cæsar ipse in terram, bonæ spei & multę alacritatis plenus, nō suis, sed prępotentis Dei viribus innixus, qui hauddubiò illius & fautor & protector erat. Missi sunt autem, qui explorarent omnia. Ibì tum Numidæ, velox, insidiosum & summi laboris militū genus, vbiquè nostris sese offerebant valdè infestos, sagittis, iaculis, lapidibus incautos atrociter vulnerātes. Verùm Cęsar eorum feritate nihil deterritus, licèt amici graues à tam p̄senti periculo eum reuocare niterentur, cum paucis exploratum iuit, vndiquè volitantibus Numidis,

700. naues.

Guleta.

midis, quos ille mira animi constantia contempsit. Pugnatum est intereà aliquotiès, irrūpentibus Barbaris in nostros, & modò illi, modò nostri victores abiêrūt, donèc tādèm paucos post dies Cęsar oēm vim expugnandæ Guletæ adhibere constituit. Iam enim militū corpora morbis vexari cœperāt, quòd interdiù vehementissimo solis ardore torrerentur, noctibus verò nimio cæli rore perfusa, ꝓpemodùm præ frigore rigere viderētur. Huc accedebat, quòd Barbarussa ingentes Numidarū copias mercede cōductas in dies expectabat, quorum aduētum Cęsar anteuertendum putauit: & quanuìs Cæsar insigni pietate ægris opem ferret rebus necessarijs abundè suppeditandis, tamē in arenoso solo vix vlla dabatur copia dulcis aquę, ità vt tū sani, tū ægri ex acrioribus pomis siti vtcunquè mederi cōgerētur, quæ res nō erat commoda valetudini. Itaq; Cęsar bonis auibus ad Idus Iulias iussit tormētorū omnem apparatum ad Guletā oppugnandā adhiberi. Andreas Auria à mari eius munitionis diuerberandæ negocium suscepit. Tum verò ab aurora vsq; ad meridiem tanta tormētorum vi is locus est oppugnatus, vt nō modò cōcuti tellꝰ, sed tota passìm hiscere videretur: porrò mare, paulò antè tranquillum, mirabiliter concitari & exęstuare atq; feruere cerneretur: cælum autem ipsum, dēsissima fumi caligine omnium oculis eriperetur. Ea vi turris cum suo antemurali penitùs prostrata, & munitiones oēs latè disiectæ, non omninò difficilem nostris inuadendi aditum præbuerunt. Vt verò animis magìs incalescerēt, quidam monasticæ vitæ professor ligneam crucifixi Seruatoris imaginem præferebat. Ibì iubente Cæsare alacriter nostri milites in Barbaros irruperunt, nihil morati tela oēs generis & missilem ignem tenaci flāma armis adhærentē, quæ ab illis in subeuntes conijciebātur. Quàobrèm territi,

Guleta oppugnatur.

riti, fuga sibi consulunt immanes Barbari, quorum non pauci in illo itinere cæsi, & in stagnum detrusi periêrũt. Porrò paucis è Cęsaris exercitu desideratis, torméta oĩa & tota Barbarussę classis, quę intra Guletæ fauces subducta fuerat, in ius victoris Cęsaris concessit, magno quidem Cęsaris cõmodo & voluptate, sed summo Barbarussę & sæuissimorũ piratarũ detrimento, qui acerbissimè ferrẽt sibi totius nauigationis & maris facultatem ereptam. Illi verò qui è Guleta profugerant, vbi Tunetum ad Barbarussam venêre, ab illo cõtumeliosè primùm accepti, sed mox repressa ira, ad audendum fortiter animati sunt, quòd Afrorum & Numidarũ auxilia iam appropinquarent. *Guleta expugnatur.*

Dum hæc geruntur, in castra Cæsaris venit Muleasses rex Tunetanus, quem Barbarussa è regno exturbârat. Fuit is procera statura, suffusco vultu planeq; virili, sed admodùm strabus. Vbì Cæsaris dextrã deosculat⁹ est, more patrio humi collectis crurib⁹, sedit in tapete substrato, & per interpreté supplex petijt ab Imperatore restitui sibi paternum regnũ, multã eo nomine pollicẽs Cęsari fidẽ & id genus alia. Cęsar illi omnia liberaliter daturũ recepit, hortãs vt nõ Punica, sed integra fide ꝓmissis staret. Erat in illo Barbaro & Mahometanę stultitię ꝓfessore rege magna tũ bellicę exercitatiõis, tũ rerũ cęlestiũ ex Auerrois disciplina peritia. Iussit aũt Cęsar tẽdi ei tabernaculũ, & hospitali liberalitate tractari hominem. Idem autem ipse in Cęsaris exercitu pręcipuè mirabatur numerum atq; ordinem tormentorum, & incredibilem in foro rerum venaliũ oĩs generis copiam, & militum res necessarias ementiũ modestiam ac tranquillitatem. Ab illo verò multa didicêre duces exercitûs, quæ Cæsari magno vsui fuêre ad oppugnandum Barbarussam. *Muleasses rex.*

Guleta expugnata, Cæsar ad Tunetum iter intẽ-

dit. Interim verò dum multa secũ animo reputat, & omnia diligenter expẽdit, commissa sunt varia cum Numidis prælia. Solent Numidæ ferociter aduolare, & rursus mira vafricie, si premantur, fugam arripere, vt insequentes longiùs proliciant: tum verò cõuersis armis, paucos multi circunsistere, & nullo negocio trucidare. Cęsar vbi animaduertit Hispanos à Numidis in pugna quadã premi, acriter cum grauis armaturę equitib9 in Barbaros inuectus, eos in fugam pręcipites egit: eoque die non solùm strenui ducis, ante alios armatus in acie consistens, sed etiàm fortissimi militis officiũ pręstitit, ciuicamq; coronam meruit, Andrea Pontio equite nobili ab hostibus circunuento, & sua ope liberato. Erát per id tempus quidã togati homines, qui Cæsarẽ hortarentur ad maturè discedendum ex Africa, quòd iam satìs multa laude potít9 esset, Guleta expugnata & piratis egregiè edomitis: verùm illos Cæsar graui oratiõe, vt erat vir longè prudẽtissimus, pręclarè compescuit, Guletam autem rursùs cõmuniri iussit, imposito plùs mille Hispanorũ pręsidio. Indè Tunetum versùs promotus est totius belli apparatus. Cæsar Vastium eo bello, eaq; præsertim die, qua cum hoste confligendũ erat, Imperatorem pronunciârat. Habebát Itali, Hispani, Germani, singuli suos duces, qui eos hortarentur: verùm Cæsar ad omnes ordines adequitans, alacri vultu & ingẽti fidutia hortabátur, vt fortiter cõtra Christi inermes inimicos decertarent, prædæ loco ipsos habituros vrbem locupletissimam. Dici vix possit, quantùm ea Cæsaris alacritas inflammârit militum animos, ità vt intolerabiles labores, pręsertim sitis molèstias, fortiter pertulerint, licèt quidã ęgrè in officio cõtineri potuerint, quos tamen Cæsaris pręsentia & seueritas ad sanitatem citò reduxit. Vt enim erat natura clementissimus, sic etiàm vbì res poscere vi-

Numidarũ mores.

Guleta instauratur.

de-

debatur, non deerat illi Imperatore digna seueritudo.

Iam ad Tunetum propinquabat exercitus,& ecce Barbarussa immensas Barbarorum copias in aciem producit,quę cẽtum millia hominum excessisse ferũtur.Tum verò Vastius,quem(vt dixi) Cęsar Imperatorem eo bello esse voluit,antequàm cum hoste manus cõsererentur, sic ait ad Cęsarẽ:Iure meo vtens,iubeo vt hinc abscedas ad mediam aciem,vbì sunt vexilla,nè fortuito incidẽtis pilæ casu vniuersa cõmunis fortunæ salus,vnius hominis periculo, inexpiabile subeat discrimen. Cęsar subridens,metu vacuum eum esse iubet,quãdò nemo Augustorũ Cæsarum tormento sublatus esset: at nihilo minùs pro sua singulari modestia dictis illius obtẽperans, confestìm quò iussus erãt,abscedit. Indè signo pugnæ dato, tanto impetu nostri in Barbaros irruperunt, vt trecentos sclopettis peremerint ante conflictum,reliquos omnes in fugam coniecerint,tormentaque ab illis relicta ceperint,præ dolore & ira dentibus frendente Barbarussa, & cum Turcis Tunetum properante. Erant Tuneti multa millia captiuorum Christianorum. Hos om̃es ille immanis Barbarus,circumposito puluere tormẽtario,in carcere concremare voluit.Verùm dehortante quodã insigni pirata,sententiam mutauit.Eius autem crudelis consilij fama iam in carcerem peruolârat misericordia duorum libertorum, Frãcisci Hispani & Vincentij Dalmatæ,qui licèt Barbarussę essent alumni,tamẽ insigni pietate permoti, patefacto carcere,instrumẽta,quibus catenas frangerẽt, miseris illis obtulêre.Mox ruptis catenis,nudi homines saxis alijsq; correptis rebus Turcas inuadũt. Fugiunt ex arce Turcæ. Christiani captiui totam arcem occupant, aliquot cæsis Turcis: regios thesauros om̃es, omnem commeatum & arma intercipiũt, & è summa

Exercitus Barbarussæ.

Congressus pugnæ.

Captiui occupant arcẽ

ma arce Christianis dudùm ablatū vexillum expandunt, vt Cæsari & eius exercitui captā arcē significent. Barbarussa ad arcē reuertit, falsis dijs suis crebrò maledicēs, & nimio furore percitus, apertaque ianua supplex & propè lachrymans orat Christianos, vt ipsum intrò cum suis recipiant, cūctis libertatem pollicitus. At illi certatìm in eum saxa conijciunt, ità vt totus præ ira insaniens, rebus deploratis, cum septem Turcarū millibus, turpi arrepta fuga Hipponam, vbì olìm D. Augustinus incomparabilem egit Episcopum, properaret. Ea re cognita, Cęsar propiùs vrbem castra mouet, cui Magistratus claues deditæ vrbis obtulerunt, id enixissimè obsecrantes, nè militem intra vrbem admitteret. Ad id Cęsare cunctantiùs respondente, milites frementes & omnis morę impatientes, vel iniussu Cęsaris certatìm in oppidum irruunt, frustrà deprecante Muleasse. Et ipsi quidem Cæsari vehementer suspecta erat Punica fides, vt non sine causa cunctantiùs preces Tunetanorum admisisse videatur. Nam stipendium per Muleassem ꝓmissum, astutè & vafrè protrahebant, visuri qui Barbarussæ successus forent. Primus cum parua manu ad arcis portā accessit Vastius, quem Christiani paulò antè captiui, gratulabundi exceperunt. Arce in potestatem redacta, milites agminatìm irruunt in vrbem, Itali & Hispani in prædas inhiant, Germani Mahometano sanguine fundendo sitim suam explent, nulli omīnò parcentes neque ætati, neque sexui: quæ res permouit Cęsarem, vt proposito edicto, capitis pœnam minaretur omībus, qui Tunetano ciui vim intulissent. Cęsar arcem ingressus, captiuis Christianis libertatem & nauigia atq; commeatū, quibus in patriam redirent, promittit. Porrò Frācisco & Vincentio Barbarussæ alumnis, qui rumpendorum vinculorum authores miseris fuerant, pecuniā ac vestem largitur.

Barbarußa fugit.

Tunetum diripitur.

Tria

Tria præcipuè in arcis Tunetanæ direptione Muleasses deplorauit, Arabicos inprimìs codices antiquissimos, qui non modò disciplinas omnes, sed etiàm superiorum regum historiam, & Mahometanę superstitionis interpretationem continerét, quorũ Muleasses iacturam tulit grauissimè. Secũdò vnguenta & aromata odoris incomparabilis, ambram, moscũ & zibetum, quæ plũbeis loculis & arculis eburneis asseruabantur, & neutiquàm vulgaris erant precij. Tertiò pigmẽta & colores varios & admodùm preciosos, quos milites dissipatos cõculcârãt: multùm illic lazurij, multùm cocci & laccæ Indicę pijsse dolebat Muleasses. Inuenta quoquè sunt in arce arma & ocreæ Gallorum equitum, qui ante annos trecẽtos cum Ludouico rege Tunetum obsederant.

Dum hæc geruntur Tuneti, Barbarussa venit incolumis Hipponam, & ibì triremes quatuordecim in stagno demersas celerrimè educit, seque egregiè munit. Interìm missis ex nostris, qui eius iter impedirent, cùm parùm essent rei naualis piti, re infecta, ad Cæsaris exercitum rediêrunt, nec sinè magno Christianorum detrimento illi sæuissimo piratę ad Algieram primò, mox ad Byzantium elabendi ingens spatium præbuêre. Ea res vehementer cõmouit Andream Auriam, ità vt non planè desperans se hostem posse consequi, Hipponam contenderit: porrò non inuento Barbarussa, vrbem cepit, muros destruxit, arci præsidium imposuit, quam tamẽ Cęsar paulò pòst iussit funditùs euerti. Deindè Muleassem Cęsar regem Tunetanum pronunciat, tributum imponit annuum falcones duos & totidem è Numidia velocitate conspicuos equos, ea conditione, vt Christianis amicus, Turcis hostis, Cęsari addictus sit, & Hispanis, quos Guletæ ampliùs mille præsidij loco imponebat Cęsar, stipendium persoluat.

Barbarussa abit Byzantium.

Cæsar venit in Siciliam. His gestis, Cęsar ab Africa soluens, cum tota classe Siciliam contendit. Ibì triumphali pompa exceptus, & passìm pecunia donatus, indè Neapolim puenit. In ipso itinere nunciata ei est mors Francisci Sforcię, qui non ità pridèm Christianam Christierni regis Danorum filiam duxerat. Eius mors nouos in orbe Christiano, Gallis Mediolanum pertinacissimè repetentibus, tumultus & clades excitauit, hęreticis interìm mirè exultantibus, quòd nó deesset Carolo Cęsari Christianus rex, qui eum suis armis ab ipsorum coërcitione retardaret. Quanto satiùs fuerat, Mediolanum vel terrę hiatu absorptum ab hominum conspectu penitùs tolli, quàm eius causâ Christianum orbem tot mala perpeti? Putant plerique potentes, se insignem sibi comparare gloriam, si ius suum, quod tamen plerũquè vel incertum habent, vel etiàm nullum se habere non sunt nescij, egregiè tueantur, etiamsi interìm totus debeat perturbari & perire orbis. Sed huiusmodi studijs non valdè magná sibi laudem parant apud cordatos & Christianæ pietatis amantes. Verùm hęc Deus iust9 iudex iudicabit, nos ad alia transeamus.

Sub huius anni finé Saxoniæ elector ex Austria, vbì Ferdinandum regem conuenerat, domum proficiscens, Pragæ appellatus est à legato Pontificio Petro Paulo Vergerio, qui illi Pontificis sentétiam de Concilio indicendo, itemq; de loco Concilij indicauit, simul etiàm de sententia Cęsaris & Ferdinandi regis certiorem eum reddidit, quòd eis non displiceret Mantua, quam Pontifex Concilio destinâsset. Saxo respõdit, se cum socijs Smalcaldici fœderis deliberaturũ. Decembris die 26. ex Conuẽtu Smalcaldico responderunt Protestantes inter cętera, sibi Mantuã nó placere, neq; perpessuros ipsos, vt in cócilio Pontifex sua authoritate vtatur, quòd ille sit ipsorum aduersarius, qui dogmata ipsorum damnârit.

Legat9. Pontificis agit cum Saxõe.

damnârit. Itaq; cum iudicem esse non posse, sed ex voluntate Cęsaris, regum & principum deligendos idoneos viros, qui iuxta verbũ Dei causam cognoscant atque definiant. Idoneos autem viros vocant hauddubiè Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Pomeranũ, & id genus alios apostatas monachos, quos certum erat hæreseos nomine damnatos esse, & vel maximè reorum personá sustinere, atq; ideò nulla ratione posse sententiam pronunciare. Atque ità Protestantes Concilium quidem se vehementer optare & expetere dixerunt, sed à suis cócionatoribus malè persuasi, tale Concilium petiêrunt, quale nulla vnquàm ætas verum & legitimum esse putauit. Cùm verò verbum Dei aliter Luterus, aliter Zuinglius, aliter Anabaptistæ, aliter Zuencfeldius, aliter Seruetus exponant, quis vnquàm sanę mētis ex sola verbi Dei litera, nō adhibita Catholicę Ecclesiæ interpretatione, aliquid certi in Cócilio statui posse credat? Ità his tergiuersationibus nouorũ Euangelistarum siue dogmatistarum id apud Protestantes Magistratus effectum est, vt Conciliũ nullum admittere velint, cui Pontifex ab omi antiquitate recepto more pręsideat, & ipsam quoquè Synodum Tridentinam, cui grauissimi & longè doctissimi viri interfuêre, non magnipendant. Sed absit, vt Ecclesia DEI alium habendorum Conciliorum modum à Sectarijs accipiat, quàm ipsi traditus est ab Apostolis & Apostolorum successoribus. Quòd si verò ex sectariorum sententia mutáda est Synodorum habendarum ratio, iam facilè quidlibet obtinere illi poterunt. Sed ità tñ, vt aliud statuat Synodus Luterana, aliud Zuingliana, aliud Anabaptistica, aliud alia nupèr natorum schismatum. Porrò in hoc Smalcaldico Protestantium Conuétu fuit etiàm Gallię regis legatus. Rex ille Germanorũ Principum captauit gratiam, vtpotè qui iam bellum in

Concilium non recipiũt Euangelic.

Gallus captat amicitiam Germanorum.

Italia gerere decreuisset: atque interim nihilo minùs in regno suo seuerissima sumpsit supplicia de nouorum dogmatum assertoribus vel sectatoribus. Itaque quòd Luteranorum Principum captauit beneuolentiam, sui aduersùs Cæsarem communiendi causa id fecit, non quòd illorum religionem probaret: & rursùs Luterani in eius se amicitiam eadem omninò ex causa insinuabant, alioquì propter diuersam religionem non magnoperè addicti Gallis. Timebant enim vtrique Cæsaris potentiam, atque ideò modis omnibus communire se studebant.

Synodus Zuinglianorũ Tiguri.

Hoc tempore Zuingliani Tigurini, offensi scriptis quibusdam Luteri & complicum eius, præsertìm quòd scripsisset Luterus Oecolampadium subitò à diabolo præfocatum expirâsse, synodum Tiguri conuocant sexta Augusti ministrorũ Euangelij sui ex vrbe & agro Tigurino, vbì definitũ est, Apologiam Latinè & Germanicè edendam contra Luteri & gregis eius calumnias. Sed hoc tam egregij conuentûs decretum vnus Vuolffgangus Capito Argẽtoratẽsis ecclesiastes Zuinglianus, impediuit ad tẽpus non longum. Interìm Luterus 5. Octobris scribit ministris Argentinensibus, se nõ alieno esse animo à concordia: itaque hortatur vt synodum indícant, in qua de illa tractetur. Mira res. Nolunt isti Romano Pontifici licere conuocare Synodum, & interìm ipsi tam multas cogunt synodos authoritate prorsùs nulla. Istas imposturas indoctum vulgus non aduertit, Principes alijs occupati, nõ satìs considerant, & ità impunè faciunt noui dogmatistę quicquid libet. Conuenerũt igitur Arouiæ, quod est oppidum ditionis Bernensium, quinq; Euangelij Zuingliani prędicatores, qui tutissimam aliquam formam conscriberent concordiæ cum Lutero ineundæ. O miseram Europam, quæ non videt, quid

Synodus alia Arouiæ.

sub

ſub prętextu Euangelij moliantur horum temporum pſeudoeuágeliſtæ. Si à Deo miſſi ſunt, vt iactitant, cur non idem docent? cur tam atrociter inter ſe digladiantur? An non meritò pereunt, qui tales duces ſequuntur?

Hoc quoquè anno & apud Cęſarem & Ferdinádum regem impensè labórârunt Proteſtátes, vt fas non eſſet Cameræ Iudicibus tueri cauſam Catholicorum, quibus ipſorum facultates eſſent ſub religionis prętextu ereptæ. Id quidem certè durum fuit, & nó multú à barbara feritate alienum, monaſteriorum & Cleri bona diripere, nec tamen patére miſeris perfugium ad imperij Iudices, quorum authoritate poſſent ius ſuum obtinere. quid verò faceret vel Cęſar, vel Ferdinandus, cùm & Gallus minimè quieſcendum ſibi putaret, & Proteſtátes iam vſqueadeò viribus creuiſſent, vt ſi quid minùs impetrâſſent, facilè vi extorquere poſſe viderentur? Interìm valdè quiritabantur Euangelici, ſi quid à Cameræ Iudicibus contra ipſos hoc nomine decretum fuiſſet, & tamen ferre nolebát, vt de ſuis iniurijs quererentur Eccleſiaſtici, vel res ſuas repeterent. Atque hæc quidem & id genus alia vocantur purum Euangelium, pura doctrina, purum verbum DEI. Sic olìm Iulianus apoſtata fertur dixiſſe cuidam locupleti Chriſtiano: Chriſtus veſter in Euangelio pręcipit, vt relinquatis omnia: Da ergò mihi facultates tuas conuenienter Chriſti Euangelio. Sed nó præcepit Euangelium, ait Chriſtianus, vt diuitibus, ſed vt pauperibus res noſtras largiamur. Porrò Luteri Euangelium nó hortatur, vt tua relinquas, ſed permittit etiàm, immò & præcipit, vt aliena tibi vſurpes. O prodigioſam rerum omium in deterius mutationem. Olìm Germani Principes, Auguſti Cæſares celeberrima paſsìm in Germania collegia, epiſcopatus, Cœnobia fundârunt, & ampliſſimis reditibus

Proteſtátes volút ſilere Cámeram.

Matth. 19.

tibus

tibus donârunt:hodiè ea multis locis vastata, diruta, dissipata cernuntur: nec tamen licet extrema calamitate affectis, ius suum prosequi.

Hoc anno Bruxellis nubit Dorothea Christierni Danorum regis filia Friderico Principi Palatino, q hoc nomine quandoquè ius sibi vendicauit in Daniæ regno: quod tamen, Cęsare multis bellis implicito, non est satis prosecutus. Et Cæsar quidem, si non defuisset opportunitas, videbatur Friderico in eius regni iure repetendo opem laturus.

Facinus atrox. Eodem anno in Ducatu Vuirtenbergensi caupo quidã hospitibus carnes porci, rabidi canis morsu infestati, edẽdas proposuit parùm hospitaliter. Vbì homines ci9 rei ignari carnes comederũt, mox versi in rabiem, mutuis se morsibus lacerârunt.

Gallus petit Mediolanẽsem principatum. Hoc ipso anno è rebus humanis ablato Frãcisco Sforcia, Gallorum rex à Cęsare petijt sibi concedi Mediolanense Imperium. Verùm Cęsar non ignarus, quantum ex ea ditione ipse commodi haberet, tum etiàm non immeritò veritus, nè opulentissima Italiæ parte potentissimo Galliæ regi permissa, ille non contentus eo imperio, etiàm aliena, sua pręsertìm regna, mox inuaderet, quod superiores Galliæ reges fecisse meminerat, nullis precibus adduci potuit, vt Mediolanensem principatum Gallo concederet. Ea res nouas rerum perturbationes peperit, vt iam suprà attigimus. Porrò nè Franciscus rex in Cęsarem primus arma vertisse videretur, Sabaudiæ principem auunculum suum sibi inuadendum statuit, vt eius ditionibus in potestatem redactis, expeditum in Italiam iter haberet. Porrò eius principis cõiunx, vxoris Cæsaris germana soror erat. Eius belli causam hanc prętexebat Gallus, quòd Sabaudus nollet ipsi Niceam Prouinciæ vrbem, persoluta pecunia, qua olìm à Gallis oppignorata fuerat, restituere.

Anno

ANno igitur 1536. incũte vêre, aut circiter, magnis copijs Sabaudi Principis ditionẽ Galli inuadunt, multaque loca Duci destituto ab omibus eripiũt, & nisi Antonius Lęua Cęsaris DUX egregi⁹ valida manu eis occurrisset, Vercellas, quas obsidiõe premebãt, & multa alia misero principi facilè eripuissent. Et nè quid illi ad summã calamitatẽ deesset, etiàm Bernates Heluetij ad Lemanum vsq; lacum, quæ illius erant, vi abstulerunt. Causa hæc erat: Geneuẽses Zuinglianũ dogma cõplexi erant. Est autem Geneua ferè in medio regionis Sabaudicę. Princeps igitur, tum Zuingliani dogmatis profligandi causa, tum alijs rationibus permotus, Geneuam obsidet. Geneuẽses sociorum Bernatum fidem & opem implorant. Illi nolentes socios negligere, bellum Sabaudo faciunt, multaque illi auferunt. Ità & à Gallis & ab Heluetijs oppugnatus, ad Cęsarem confugit, qui tum ex Africana victoria reuersus, vbiquè in Italia summo omnium studio & maxima pompa excipiebatur. Neapoli quidẽ amœnissima in vrbe hyemabat, vbì tum filiam notham Alexandro Medici celebratis nuptijs in matrimonio collocauit. eximia cum laude verę ac integerrimæ probitatis, quòd fidem Clementi Pontifici datam, licèt is iampridèm excessisset è viuis, inuiolatã seruaret, nihil permotus quorundã Florentinorum patriciorum precibus, qui ei quotannìs grandẽ auti summam offerrent, si repudiato Alexandro, pristinam ciuitati libertatem restitueret.

Galli inuadunt Allobroges.

Itemq; Bernates.

Nuptiæ principis Florentini.

Sub id tempus Hippolytus Medices, qui Alexandri erat frater patruelis, quorundam adulationibus deprauatus, licèt amplissimo esset Cardinalatûs titulo, opulentisque sacerdotijs, multisq; opibus insignis, adspirare cœpit ad Hetruriæ principatum, eiusque obtinendi causa necem Alexãdro molítus est: ea in re vsus fertur opera cuiusdam magni viri.

Hippolytus Medices adspirat ad principatũ.

Sed Alexander insidias depręhendit, scripsitq; Paulo Pontifici, qui ex Hippolyti familia quẽdam eius facinoris conscium compręhendi iussit. Ea re territus Hippolytus, ex vrbe excessit: deindè ad animum rediẽs, tam immanis sceleris ductus pœnitẽtia, cum Alexandro in pacem redire studuit. Itaq; Cęsarem, qui tum in Africa erat, adire omninò voluit, sed à Prorege Siciliæ negata ipsi naue, in quodam oppido agri Fundani consilij inops substitit, ibique febre pestilenti correptus sexto die obijt, iuuenis lõgè omnium elegantissimus, rebusque omnibus florentissimus: scilicet vt insani mortales discant nullis neque corporis & ætatis viribus, neque quantunlibèt amplissimis opibus fidere. neque vitę huius voluptatibus, sed vni viuo & vero Deo totos sese dédere, cùm in hac vita tam sint incerta & caduca omnia, vt ne puncto quidem temporis certa nobis sit huius lucis vsura. Porrò Cęsar cùm esset Neapoli, certo nuncio didicit Barbarussam classe apud Algieram reparata, Byzantium abeuntem, & in itinere apud Mangonis portum Christiana vexilla præferentem, Mangonianos omnes in miserã seruitutem in Africam captiuos abduxisse. Dolebat illi immani piratæ, quòd tanta clade affectus fuerat expugnato Tuneto, noluitque Christianis id omninò impunè cedere.

Idem miserè perit.

Intereà Cęsar multa vsus prudentia, cum Venetis fœdus percussit. Vt eam in rem Veneti propensioribus animis cõsentirent, nõ parùm in causa fuit, quòd sperarent Cęsarẽ principatum Mediolanensem alicui traditurum. Nam neque Cęsarem, neque Gallum æquo ferebant animò tam opulenta Italiæ ditione potiri, sed infirmiorem volebant, cuius vires & potentia ipsis neutiquàm formidolosa foret. Deindè Cęsar per Ferdinandum fratrem & amicos principes in Germania militem cõscripsit. Interim

Fœdus Cæsaris cum Venetis.

verò Nonis Aprilibus Romá venit, ingenti triumpho exceptus tum à Clero, tum à populo.

In Cœna Domini lauit pedes duodecim pauperum singulari pietatis affectu, & non mediocri admiratione eorum, qui huic spectaculo intererant. *Cæsaris preclarum facinus.* Lotos verò, egregijs donatos muneribus, nempè omni argenti abaco mensæ illato, à se dimisit. Fuit in illo principe, vt antè diximus, modestia & humilitas incredibilis, amica & grata præpotenti DEO, *Iacob. 4.* qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam. *1. Petr. 5.* quatriduo aût Romæ moratus, pridiè quàm indè abscederet, grauissima & ardenti oratione regem Franciscum, circunstante Pontifice & Cardinalibus, multorumq; principũ Legatis, perstrinxit, quòd fœdus abrupisset, & totum ferè terrarum orbem contra se concitâsset. *Oratio Cæsaris.* Demùm is exitus oratiõis fuit, vt se paratum diceret cum Francisco singulari certamine de ditionum iure contendere, vt reliquo Christiano sanguini parceretur. Erat tum commotus Cęsar calamitate Caroli Sabaudiæ principis, nec Iohannẽ Lotharingiæ Cardinalem, qui à Francisco pacis cõciliãdę causa ad eũ missus, apud Senas posteà ipsum cõuenit, admittere voluit, totus iam ad bellum regi inferendum intentus. Pontifex verò Cæsarem cõplexus, orauit vtì nè vel non iniquo dolori plùs tribueret, quàm clementiæ & pietati. Cęsar deindè reiectis Galli legatis, Senas proficiscitur, honorificentissimè à Senensibus exceptus, oblatis vrbis clauibus cum hymnis ad ædem summam deducitur. *Cæsar venit Senas.* Post Florentiam abit, & Alexandri generi summo studio colitur: quem hortatus est, vt ab insidijs sibi caueret, non ignarus quòd ea in vrbe principem ageret, quæ omnis iugi impatiens, immodica cupiditate ad libertatem semper adspirâsset. *Florentiam.* Atque vtinàm Alexander ijs monitis diligenter obtemperâsset, quę à grauissimo & experientissimo Imperatore

tore non temerè illi promebantur, non tam horrendum vitæ suæ exitum habuisset. Sed de hoc suo loco.

Lucam. Cęsar deindè apud Lucenses quoquè triduo moratus, maximum eius vrbis studium, propēsionem, liberalitatem est expertus. Posteà ad Antonium Lęuam peruenit, qui parùm tempestiuo consilio, diuersum hortantibus Daualo Vastio & Ferdinando Gonzaga, Cæsarem impulit, vt in Prouincia Gallo bellum inferret. Egerat iam Antonius cum quibusdam, vt Massiliam Cæsaris exercitui prôderent, sed ea res successum non habuit. Deniquè eò tádèm res rediјt, vt ex insperato superuenientibus Heluetiorum viginti millibus ad Franciscum regem, & iam morbo castra Cęsaris vehementer affligente, Cęsar re infecta Genuam redièrit, interìm in Gallijs mortem oppetente Antonio Læua. Atque eodem tempore exercitus, quē Maria Cęsaris soror, virilis animi fœmina, in Belgis conscriptum, duce Henrico Nassauio ad Peronam Gallorum vrbem duxerat, in Belgas reuersus est. Magnus quidam Parisienses timor inuaserat, tantis copijs in Gallias penetrantibus, adeò vt iam vrbi muniendæ incumberent. Intereà verò nouo in Italia conscripto milite, Gallus Genuam occupare mirabili astutia nititur: sed is conatus frustrà fuit. Porrò Paulus Pontifex missis tum ad Cæsarē, tum ad Franciscum regem Legatis è cœtu Cardinalium, ad pacē hortatus est, & licèt id nō impetrârit, specimē tamē eximiæ pietatis de se præbuit, functus optimi Pontificis officio.

Cæsar frustrà tentat Massiliam.

Delphinus excedit è viuis. Dum ità in Gallijs bella feruent, Franciscus Delphinus Galliæ regis primogenitus, incredibili totius regni dolore ex hac luce morbo subitario subtractus est. Erat is quoquè iuuenis annos natus octodecim, eximijs præditus ornamentis, in ipso ætatis & fortunæ arridentis flore positus: tam inopinato casu

casu admonens mortales omnes conditionis suę, vt eius sempèr memores, queadmodùm sapientissimè hortatur D. Augustinus, omnem diem, supremum putent vitæ suæ diem, & sic Deo placitos mores ad extremum vsque perducāt diem. Sed hæc quis persuadeat hominibus? Erant qui dicerent, veneno interijsse præstantissimum iuuenē, & eo nomine quidam Sebastianus Montecuculus in quęstionem raptus, cùm se id crimen doloris impatiens admisisse fateretur, ab equis in diuersa nitentibus discerptus perijt. Verùm is pręcipiti suspicione appetitus, victus doloribus, vt alij volunt, crimē à quo erat alienus, ità fassus est, vt Antonium Læuam & Ferdinandum Gonzagam eius sceleris authores diceret. At illi viri egregij detestabile facinus à se depulerunt, nullis pręsertim veneni indicijs in extincti corpore existentibus, & affirmantibus plerisq; ex pilæ ludo immodico æstuantem, ac sudore diffluentem Delphinum, nimis auidè aquá potâsse, eaq; re sibi mortem conciuisse, obruto natiuo calore.

Conuentus Vuittenbergensis. Hoc anno cùm pessimè audirēt Luterani & Zuingliani concionatores ob dogmatum discordiam, rursùs quandam inter se cōcordiam sarcire conati sunt, idq; in Synodo Vuittenbergensi in ædibus Patriarchę & Euágelistę Luteri. Sed cùm verissimè dicat Sapiens, Inter superbos semper sunt iurgia: *Prou. 13.* cōcordia illa simulata fuit, non syncera. Nec potuit suum habere effectum, quod propter aliorū absentiam & absque magistratuum suorum consensu nihil statuere ausi fuère: sed nec ipsa quidem illius egregij cōuentûs acta in lucem edere sunt ausi, tametsi scripta erant. Fuit ille syncretismus quidā, qualis olìm inter Cretenses, qui cùm perpetuò intestinis ac mutuis se bellis infestarent, vbì ab hostibus imminebat bellum, quandam inter se pacē conciliabant, vt iunctis viribus faciliùs hostes propulsarent. Ità etiàm *Cretensium mos.*

Zuingliani cum Luteranis quandam simulabant pacem, vt signis infestioribus in Christi Catholicam Ecclesiam pariter inueherentur. Atq; in eo quidem inter ipsos conuenit, panem & vinū minimè transsubstantiari, vtq; eo nomine Catholicos, qui diuersum docent, atrocissimè idololatriæ insimularent. Sed Ecclesia Dei hæreticorū calumnias irridens, in Eucharistia Christum viuum & verum Deum adorat cum omni antiquitate: & Christo ipso dicente,

Matth. 26. Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, ijs verbis certissimam fidem adhibet, sciens non esse im-

Luca 1. possibile apud Deum omne verbū. In hoc enim tremendo Sacramento oportet oīa humani ingenij argumenta procùl abscedere, & vel maximè fidem exerceri, quæ tanto est maioris meriti apud Deum, quanto minùs rationibus fulcitur.

Crebræ synodi Zuinglianorum. Hoc anno multas Synodos habuêre Zuingliani, quatuor Basileæ, vnam Tiguri, & generalem quandam, si dijs placet, apud Bernates, cui interfuerūt ex pagis & vrbib9 coacti 300. parochi, minùs quatuor, fortassis pleriq; desertores monachi. Non dubium quin istorū cōuenticulorū decretis plus tributū sit ab hominibus miserè seductis, quàm vel Tridétinę, quę tot habuit p̄stantissimos viros, vel cuiuis alteri à Catholicis habitæ Synodo. Fuit etiàm alia quædā Synodus Heluetiorū Zuinglianorū Arouię, in qua decretū est, neminem ex ministris Heluetícarū Ecclesiarū mittédum ad Synodum generalem Euágelicorum, quę ad 14. Maij diem indicta erat Isenaci, quod est Duringiæ oppidū, sed posteà Vuittébergæ, vt iam diximus, celebrata est. Hanc Synodū videtur indixisse Luterus, & eo nomine recusâsse Heluetios ministros eò accedere. Mirum est, non fulmināsse in eos Luterū, pro sua scilicet authoritate, & repentè omnibus diris deuouisse refractarios. verū Zuingliani necdùm Luterū pro Papa suo agnoscebant:

bant: nec tamen eius fulmina euadere potuerunt. Mirabiliter laborauit versipellis Bucerus, vt qualiscunq; posset in speciem conflari cōcordia: sed quibus non aderat spiritus Christi, qui vnius Catholicæ ecclesiæ & Doctor & moderator est, à qua se separant sectarij omnes, non mirum est, certam inter illos concordiam iniri non potuisse. Atque vtinàm soli cōcionatores inter se mutuis arsissent dissidijs, & nō etiàm miserrimam plebem in tam varias easq; pugnantissimas opiniones & sectas distraxissent. Nullis Buceri quantùnuis versutis declarationibus & machinationibus Heluetij Zuingliani cò permoueri potuerunt, vt Luteri sententiæ aut Buceranis figmentis subscriberent. Nitebatur enim Bucerus illis persuadere, nullam in rebus ipsis, sed tā-tùm in verbis inesse discordiam: quasi nō è diametro pugnent inter se, Christus est substantialiter p̄sens in Eucharistia, & Christus non est illic præsens substantialiter. Ità inanes fuêre Bucerani conatus, qui vir, vt antè dixi, non magnoperè curâsse videtur, vtrùm huic an illi sententiæ accederetur, licèt miram præ se ferret in verbis & scriptis religionē: qua re permultis imposuit, qui hominis vafriciem non aduerterunt. *Buceri versutia.*

Eodem tempore Ioachimus Vadianus Sangallēsis Consul, insignis Sacramentarius, scripsit sex libros Aphorismorū de consideratione Eucharistię, quibus apertè docet, quàm non conueniat Zuinglianis cum Lutero. Facessant ergò qui dicunt, pacem inter istos vnquàm synceram cōciliatam. Dissentiunt acerbissimè in hunc vsque diem, & in dies è suis scholis nouorum dogmatum monstrosos & abominandos producunt architectos, qui simplex & incautum vulgus miserabiliter perdunt.

Eodem anno mortuus est Basileæ Erasmus Roterodamus, vir certè excellenti doctrina, sed qui in *Erasmi mors.*

plerisque scriptis suis non minimam prębuerit Lutero & alijs perditis ac seditiosis hominibus tumultûs in religione concitandi occasioné. Extant libri eius, quibus id potest euidentissimè doceri. Et ipse certè in Epistola ad Albertum Pium Carporũ principem ingenuè fatetur, quędam à se facta scriptaq́; quæ nec facturus erat nec scripturus, si hoc seculũ exoriturum diuinare potuisset. Sed interim in Colloquijs, vbì multa sunt ab eo nõ solùm incautè, sed etiàm perniciosè scripta, nihil ferè correxisse videtur. Quid autem necesse est imperitę iuuentuti tam crebrò inculcare ea, vndè nihil discat aliud, quàm Ecclesię cõstitutiones, cęremonias, instituta vel cõtemnere, vel in dubium vocare? Non dicam quàm multis locis odiosè suggillet monachos & Theologos, alioquì plùs satis huic nouo euãgelio inuisos: hoc vnum in confesso est, multa eum scripsisse, quæ præstaret nũquàm in hominũ venisse manus. quàm sæpè pueriliter hallucinatus sit in Cẽsuris suis, Augustini & Hieronymi pręsertim operibus pręfixis, facilè demonstrari possit, si res postularet. Est quædam in Hieronymi Tomis Epistola, eam negat esse Hieronymi, sed vel Tertulliani eam esse ait, vel alicuius vetustioris: & tamẽ in eadem Epistola fit mẽtio D. Ambrosij Mediolanensis Episcopi, & ab ipso repertorum corporum Geruasij & Protasij martyrum. In Augustino opus 50. Homiliarũ libenter tribuit ipsi Augustino: alibì quandam ex ijs separatìm in ijsdem Augustini Tomis excusam Homiliam, negat esse Augustini. Nec mirum, errare eum plerunquè dum nimiùm suo iudicio tribuit, & omnia ex stylo vult metiri, qui sanè apud Augustinum admodùm varius est, dum plerunquè ad vulgi captum sese accommodat, cui tanquàm Episcopus debuit pastoralem curam impendere. Non fuit illis sanctissimis Patribus tanta cura expoliendæ dictionis, quin

Censura Erasmi quales.

pro

pro captu illorum,quibus vel ſcriberẽt vel loquerentur,ſuam quoquè orationem libẽter interdùm deijcerent:id quod D.Hieronymus de ſeipſo quodam loco apertè fatetur.Quantùm eius ſcripta nocuerint monaſticis Ordinibus,immò veriùs monaſticę vitę cõtemptoribus,quales ex eius libris multi euaſère,vt verendũ eſt,nihil attinet dicere,nè videar odio potiùs, quàm veritate, ad hæc ſcribenda impelli. Cõſulit certè,nè quis ante annum 28.monaſticæ vitæ genus aliquod amplectatur, multaque adfert, q̃ poſſint iuuentutem nõ mediocriter à vita monaſtica abſterrere. Vbì in monaſterijs om̃is diſciplina monaſtica iacet, & planè diſſolutè viuitur, meritò non debent ea peti. Vbì autem religiosè viuitur,quid(oro)necesſè eſt abſterrere homines, nè eò ſe conferant ante annum ætatis 28? Scilicèt vbì iam planè vitijs aſſueuerint, vel etiàm matrimoniũ contraxerint,quod plerunquè ante eam ætatẽ fieri videmus,tum cœnobium petent.Nos verò cum tota Dei Eccleſia cõſtanter aſſueueramus,cœnobia eſſe ſaluberrimè inſtituta, & eos ſuę ſaluti vel maximè cõſulere,qui in tenera ętate,cùm iam ſunt rationis benè compotes,ad ea ſe conferunt,Deo illic perpetuò non inuiti,ſed ſua ſponte libenter & alacriter ſeruituri,quãdò pręſertìm tot ſunt hodiè inter homines praua exempla,quibus tenera ętas ad horrẽda plerunquè ſcelera & flagitia prouocatur. Nec enim cogitur quiſquam inuitus monaſticam vitam profiteri,ſed datur ſatìs iuſtum deliberandi ſpatiũ, quô abũdè poſſit quiſq; vires experiri ſuas, & tum demùm id ſtatuere,quod videat ſuæ ſaluti cõducere.quòd ſi Eraſmus poſito monachi habitu màluit in hoĩm frequentia degere, nõ abſq; multorũ graui offendiculo:nos cũ beatiſſimis Patribus,Baſilio, Gregorio Naziãzeno,Hieronymo, Gregorio Romano & innumeris alijs, hominum turbas tãquàm

Cœnobia petenda.

periculosas fugere malumus, aut certè si institutum monasticum id poscat, vt inter hoïes versandũ sit, alienọ potiùs q̃ nostro arbitratu viuere, cùm nulla sit peior libertas, q̃ cùm sic licet viuere, vt libet, quę quidẽ oĩa idcircò dixerim, vtì nè qs nimiùm tribuat Erasmi scriptis plerisq;, sed meminerit hoïem eum fuisse, & qui nõ semèl lapsus sit, sicut paulatìm res ipsa euidẽtiùs & docet, & docebit. Hęretici vbì pro ipsis facere videtur, libẽter eum amplectuntur, aliàs cõtemnunt. Atq; vtinàm res theologicas aut nunq̃ attigisset, aut religiosiùs & modesti⁹ tractâsset. Ipse quidẽ fatetur in memorata ad Piũ epistola, se primũ oĩm subodoratũ fuisse ambitiõe corruptũ Luteri animũ: sed vtinàm tam se p̃buisset strenuũ in oppugnãdo Lutero, q̃ res ipsa flagitabat. Quid illũ mouerit, cur nõ oĩbus ingenij viribus causam religiõis cõtra nouos dogmatistas tueretur, ego certò affirmare non possum. certũ est aũt, si vti sua doctrina & eloquẽtia voluisset, plurimùm eum Ecclesię cõferre potuisse, maximè quòd apud multos ingens eius esset authoritas. Audiui ego ex quodam docto & graui viro, extare quandã Thomæ Mori, non tamen typis excusam, ad Erasmum Epistolam, qua illum hortatur, vt scripta sua retractet & corrigat: alioquì fore dicens, vt ab Ecclesia reijciantur. Non omninò vanus fuit vates ille eximius vir: nam videmus hodiè Ecclesiæ de Erasmi scriptis iudicium. Quanuìs autem, vt dixi, multa de monastica vita incautè scripsit, non tamẽ eum ab ea vita prorsùs abhorruisse, non vno eius ipsius testimonio doceri potest. Fuit apud nos ei⁹ manu scripta epistola ad quendam Carthusianum, in qua inter cætera ità dicit: Vereor nè imponát tibi quorundã pręstigię, qui iactant hodiè splendidis verbis libertatẽ Euangelicam. crede mihi, si rem propiùs nôsses, minùs te tæderet istius vitæ. Video genus hominũ exoriri, à

Thomas Morus hortatur Eras. ad Palinodiã.

Erasmus de Luteranis.

quo

quo meus animus vehemẽter abhorret. Neminẽ video fieri meliorẽ, deteriores oẽs, quotquot ego sanè nouerim: vt vehemẽter doleã, me quõdàm in libris meis ṕdicâsse libertatẽ spiritûs, & post pauca: Ciuitates aliquot Germaniç implent desertoribus monasteriorũ, sacerdotibus cõiugatis, plerisq; famelicis ac nudis: nec aliud q̃ saltat, editur, bibitur, subatur: nec docẽt, nec discũt, nulla vitæ sobrietas, nulla synceritas. Vbicũquè sunt, ibì iacẽt oẽs bonę disciplinę cum pietate. Plura tibi super his scriberẽ, si tutum esset literis cõmittere. & rursùs: Quęnam est hæc libertas, vbi non licet dicere preces, non licet sacrificare, nõ licet ieiunare, nõ licet abstinere à carnibus? Cogita qd talib⁹ possit esse miseri⁹ etiàm in hoc seculo. Itemq; post pauca: Emoriar, si vel tãtillũ roboris haberet hoc corpusculũ, vt saltẽ viuere posset, nì màlim isthic tecũ agere, q̃ in palatio Cęsaris esse prim⁹ episcopus. Proindè mi charissime in Dño, & p veterẽ, immò ppetuã amicitiã nostrã, & p Christũ oro, obsecro, obtestor, vt istud tediũ penitùs excutias ex animo, nec aurẽ ṕbeas exitialib⁹ hominũ fabulis, q nihil opitulaturi sunt tibi, sed irrisuri potiùs, vbi te in foueã pellexerint. Hęc Erasm⁹ ante annos plurimos ad Carthusianũ quendã, quẽ etiàm tum, licèt iam senẽ, videntur quidã improbi instigâsse ad excutiendũ cucullũ, à quo scelere cum Erasmus vehemẽter deterret Sleidanus libẽter adferre solet in suis cõmentarijs, si qd habeat Erasm⁹ q̃d possit facere contra catholicos, cętera vel silet, vel floccipẽdit. Et nos igit non grauabimur vel vnã Erasmi de Luteri & satellitũ eius euãgelio sententiã adscribere. Ait ergò in libro illo, quẽ tertiũ scripsit de libero arbitrio: Certè multi Luteri discipuli ad publicã trãquillitatẽ adeò sunt inutiles, vt Turca q̃què ferat Luteranorũ nomẽ execrari seditiõis odio, cũ Chrianos toleret ab ipsius dogmatibus alienos,

Libertas Luterici euangelij.

Turca execratur Luteranos.

Quid hìc commemorem, quanta inter euangelistas (sic enim ipsi se vocant) dissensio, quàm atrox odium, quàm amarulenta contentio, immò quanta inconstantia, cùm ipse Luterus totiès mutârit sua placita, & subinde noua paradoxa suppullulęt? Sed de his satìs: quanquàm non erit alienũ, si de hac dissensione quid sentiendũ sit, ex ipso Lutero audiamus, ☞ vt hæreticus proprio ense iuguletur: Christus (inqt in Psalmum 5.) non alia ratione confligit cum hæreticis, quàm vt inter illos existat factiosus quidam dissensionis spiritus. Ex illorum enim discordia, interitus quoquè eorum & perditio consequitur. Sed ad historiam reuertamur.

Anna Bolenia supplicio afficitur

Eodem anno Henricus Anglorũ rex Annam Boleniam, quam repudiata Catharina regina sibi copulârat, palàm capite plecti iussit, atque altero pòst die Ianam Semeriam virginem sibi coniugẽ accipit. Persuaserat quidã ex Anglię proceribus, vt antè diximus, Hẽrico regi iurè eum repudiare Catharinã, quæ fuisset Arturi fratris eius vxor. Verùm Arturus quatuordecim annorũ puer Catharinã vt acceperat virginem, ità quoquè ea ætate mortuus virginẽ reliquit, quod Henricus ipse tum Cęsari, tum alijs confessus fuit. Et isthuc quidem inter alia grauiter in scripto quodam suo obijcit Henrico Reginaldus Polus Cardinalis, ex regio Anglorum stemmate ortus, vir doctissimus atq; integerrimus, quem virum incredibili impudentia (vt hoc obitèr Lectorẽ admoneam) non vno loco nugator ille Sleidanus sceleratè traducit, tanquàm is Luteri insano dogmati fauerit, cùm illo viro nihil fuerit grauius, & in Catholica religione constantius, cuius etiàm causa posteà in regno Angliæ multa præclarè gessit. Cur autem Henricus rex Boleniam trucidârit, hęc causa fuit: Sentiẽs Bolenia nullam se ex rege masculam posse prolem concipere, quòd dictu quoquè nefas est,

Sleidani calumnia.

eſt, germanum fratrem ſuum Georgium ad inceſtũ concubitum prouocauit, ſcilicet nè quis omninò ſuſpicari de adulterino conceptu poſſet. Atquì nec ſic voto potíta ſuo, fruſtraque fratris experta complexus, procax mulier Norreſium, Veſteniũ, & Brertonum equites ex aula illuſtres, vt ſecum cócumbant, inuitat, deniquè etiàm Marco artis muſicę magiſtro ſe proſtituit. Accidit deindè, vt ancillam cum amico ludentem ſeueriùs caſtigaret. Id illa indignè ferens, omnia defert ad regem. Is quæſtione de ſupradictis habita, iubet eos interfici, plata etiã mortis ſentẽtia in Boleniã à iudicib9, inter q̃s ſuũ quoquè tulit ſuffragiũ Thomas Bolenius Annæ parens.

Hoc anno potentiſſimus idemque Chriſtianiſſimus Luſitaniæ rex Iohánnes, inſigni potítus eſt victoria apud Indos, in poteſtatem redacta Cambaia vrbe inprimìs inſigni potentia atque opulentia, & omnis generis frumenti copia. Conſtruxit ilic idem rex arcem munitiſſimam, & paulatìm mirum in modum in illis Barbaris regionibus propagata eſt fides Chriſti, dum interìm in Europa aliæ ſuper alias hęreſes exiſtunt, quas miſeri homines pro verbo Dei cupidè amplectuntur. *Victoria Luſitani regis.*

Paulus 3. Romanus Pontifex, ſolicitáte etiàm piiſſimo Carolo Cæſare, volens perturbatæ Eccleſiæ mederi, hoc anno Concilium Oecumenicum apud Mantuam celebrem Italię vrbem indixit. Verùm is locus non placuit Germanis Proteſtantibus. Allegabant multa pericula, quæ tamen longè iuſtiùs allegánti Pontifici cedere nolebant, incitati à verſutis cócionatoribus, qui Pontificem in ſummũ odium & contemptum adducere non ceſſabant. *Indicitur Concilium.*

ANno 1537. mẽſe Aprili Aetna mons Siciliç, materia plenus ſulphurea, quam humida gignunt nutrimenta, ingẽtem ignis maſſam euomuit, quæ non repẽ- *Aetnæ incẽdium.*

tinò, sed passìm decidens, colles, memora, saxa, rupes, pagosque duos (nam multos ille mons pagos cõplectitur) flammis vastauit, arbores, homines & pecora magnis affecit cladibus. Eius montis ignis sulphureus interdiù obscurum & subnigrum, noctibus verò prorsùs horrendũ se spectãtibus ostendit. Ratio naturalis terribilis ignis hui9, à Philosophis eiusmodi adfertur, quòd Sicilia intrinsecùs in ipsis viscerib9 sit planè cauernosa & referta sulphure, alumine, igne, aqua, & id genus rebus alijs ignẽ fouentibus. Porrò ignis nõ potest esse sinè respiraculo, sed vbiquè sese exerit. Indè fit, vt in Sicilia nõ paucæ reperiantur admodùm calidæ thermæ. Cęterùm ignis in cauernas sese proripiens, flammam excitat, quę foràs erumpere cupiẽs, fumum & igneos vomit globos, multisq; locis suos quærit caminos, per quos respiret. Nonnunquàm verò in ipsis terrę visceribus tanta est ignis violentia, vt vnà cum globis igneis vel flammis etiàm lapides exustos & arenam eijciat. Trogus libr. 4. sic scribit de hoc monte: Sicilia terra est cauernosa & fistulosa: quo fit, vt ventorum flatibus pateat, vndè ignis cõcipitur. Intrinsecùs sulphur habet & bitumen: vbì ventus per spiramenta cauernarum incubuit, diù luctatus concipit ignem. Sic Aetnæ durat incendium. Motus ergo ventorum, causa incẽdij est. Strabo scribit se in eius montis cacumine fuisse, & omnia diligẽtissimè lustrâsse. Feruntur in summo vertice mirabiles esse mutationes, interdùm erumpẽte igneo flumine, aliquãdò vel flamma, vel obscuro fumo. Id verò summam habet admirationem, quòd illius ignis calor neq; vllo frigore temperari, neque frigus depellere potest. Nostro æuo nihil ferè pręter obscurum vaporẽ ex eo monte erumpere visum est, vsq; ad hunc 1537. annũ, quo ignẽ supradictũ euomuit. Verisimile est, quicquid dicant Philosophi, ijs in locis quædam

De Aetna Trogi sententia.

Nota miri quiddam.

dam esse Tartari ostia, aut loca puniẽdis animabus destinata: quemadmodùm etiàm in Islandia insula, quę in Occano sita, æstiuo solstitio noctem nullã, brumali nullum diem habet, mons est Occidentem versùs, Hecla dictus, à quo non longè absunt fodinę sulphuris, quod indè copiosissimè plenis nauibus euchitur. Mons ille cùm furit, haud secùs atquè horrenda tonitrua insonat, proijcit ingentia saxa, sulphur euomit, cineribus egestis terram circuncirca tam longè operit, vt ad vicesimum lapidem vel milliare coli non possit. Sunt ibì multę voragines, ità cineribus opertę, vt vix euitari possint ab illis, qui vt eius incendij naturã explorent, propiùs mõtem accedunt, è quibus plerią; viui à voraginibus absorbẽtur. Emergit illic ignis quidam, qui aquam absumit, stuppam non absumit. Visuntur illic mortuorum spiritus, qui in nota specie offerũt se familiaribus colloquijs hominum, idque adeò, vt adhuc viuere putentur ab illis qui eos nesciũt vel submersione, seu alia violenta morte perijsse. (Nam tales præcipuè apparent.) Cùm autem orant eos amici vel noti, vt domum redeãt, dicunt cum ingenti gemitu se petere montem Heclam, ilicoque dispárẽt. Voluit autem omnipotens Deus eiusmodi in terris extare loca terribilia, vt certiùs nôrint mortales, quę pœnæ maneant impios post hanc vitam, & sic discant timere Deum, vt possint ęternos ignes euadere.

Hecla mons in Islandia.

Mirum.

Carolus Cæsar cùm aliquandiù valetudinis confirmãdæ causa Genuę hęsisset, priusquàm in Hispanias proficisceretur, res Italię non negligendas putauit. Itaq; cùm Montisferrati dominium à tribus magni nominis competitoribus, singulis sua iura allegantibus, magna cõtentione peteret, Cęsar erecto tribunali illud Frederico Gõzagæ adiudicauit. In eius eñ matrimõio cernebat soror Bonifacij, nõ

dubi-

dubia hæres fratris sui, qui repentino labentis equi casu interiêrat. Porrò arci mediolanensi, toto orbe celeberrimæ, Hispanum quendam præfecit: ijsque rebus confectis, secundissima vsus tẽpestate, in Hispanias nauigauit, vrgẽte prȩsertim Andrea Auria, vt ante brumales dies eam profectiõem maturaret.

Huius anni mẽse Ianuario accidit crudelissimum facinus, quod potest multos non mediocriter ad agendam salutis suȩ tum temporariæ, tum ȩternæ curam extimulare, viros prȩsertim principes, qui nunquàm satis possunt esse circunspecti ob multorum insidias: quas tamen faciliùs euadent, si Deum vita innocenter transigenda sibi propitiũ reddant. Fuit Florentiȩ dux & princeps Alexander medices, Cȩsaris potentissimi gener, iuuenis robusto ac vegeto corpore, vigintisex aut circiter annorum, qui etiàm iure dicendo ciuibus æquum & moderatum se prȩberet. Verùm in tanta rerum affluẽtia, iuuentutis accedente feruore, admodùm in Venerem ꝓcliuis fuit, ità vt coniugis toto contentus nõ esset, parùm interìm habita tum dignĩtatis, tum valetudinis, tum salutis suȩ cura. In ei⁹ intimam familiaritatẽ se mira vafricie insinuauit Laurẽtius Medices, ex mediceis omnibus illi sanguine maximè propinquus, cui incautus princeps tantum tribuit, quantũ vix vlli alij. Is verò cùm Alexander esset Neapoli, vbì tum quoquè erant exules Florẽtini, incredibili perfidia & Alexãdrum ferè quotidiè apud exules se iactitabat è medio ablaturum, ore maledicẽtissimo crebrò in illũ inuectus, & rursùs exulũ consilia ad Alexandrum ilicò deferebat. Quod cùm exules persensissent, cũ vehemẽter detestati sunt, & Alexandri stultitiã perstrinxerunt, ꝙ tam perfido homine vsqueadeò delectaretur. Detulit id quidam ad Alexandrũ, & is accito ad se Laurentio, quid audiẽrit, indicat. At homo versutus vera ipsum audisse con-

Cædes horrenda principi Florentini.

Nota versutiam.

cõfirmat,sed hac demùm ratione,si se simulet apud exules principi quàm infensissimũ,illorũ machinationes facilimè posse perdiscere. Credidit princeps in suam certam perniciẽ impudenti mendacio. Accidit interìm,cùm iam sesquiannũ & ampliùs exitium Alexandro molítus esset,vt matronam quandã pernobilem & constantissimę pudicitiæ Laurentius tandèm expugnatam se polliceretur media nocte ad Alexandrum perducturum. Credidit miser scelerato homini,& passus est se ab illo duci in ipsius Laurentij cubiculum, cuius domus principis ędibus erat coniuncta. Eò vbì ventum est,dimittere à se cubicularios duos iubetur,& in ipsius proditoris lecto repositus, vt somno se tradat paulisper,monetur, donèc matróna possit in ipsius amplexus adduci. Porrò etiàm monetur deponere gladium,quo erat accinctus,vt suauiùs cubet. Id vbì factum est,ità capulum gladij inuoluit Laurentius, vt si fortassis eũ sui defendendi causa princeps velit educere, nõ facilè possit. Ità iam cædi maximè opportunus,tradit se quieti,ignarus miser proximè impẽdentis extremi periculi. O cæca mortalium pectora,quæ breuis cuiusdam eiusque nefariæ voluptatis explẽdæ causa,sæpè seipsos in ipsam & corporis & animæ sempiternam mortem pręcipitant. Laurentius deindè exit è cubiculo, corripit ensem, iuuenem homicidam, cui princeps vitam donârat, orante pro illo Laurentio,ad fortem sibi nauandam operam pellicit, adiuncto etiàm alio quodam nefario homine: quãquàm sunt,qui scribant vnius tantùm opera in hoc patrando parricidio vsum eum esse. Cum ijs clàm in cubiculum ingreditur,infelicissimum principem iam somno correptum adacto per costas gladio confodit,& aliquandiù reluctantem sociorum opera interficit. Audiebatur quidem à familia strepitus & clamor ingens, sed nemo se mouit: quòd Lau-

Alexander credit temerè.

Princeps confoditur.

Laurentius iam antè consuésset crebrò eiusmodi in eo cubiculo excitare tumultus, tanquàm iocosa exercitatione cum sodalibus animum oblectás, vt scilicet eam in diem dolum pararet. Quòd si princeps ille animo benè constituto eam horrendam necem ab illo perditissimo nebulone pertulisset, tametsi immane hauddubiò id esset parricidium, tamẽ moderatiùs dolendum foret, quòd mors illa nihil animæ noceret. Atqui verò eo in statu, quo tum erat ille princeps, tam inopinatam & nihil penitùs prouisam mortem adferre cognatum cognato, multis auctum beneficijs liberalissimo principi, id omnem excedit modũ sæuitię & immanitatis. Sed iusto tamen Dei iudicio effrenatam principis libidiné tam terribiliter castigatam esse nemo ambigit. Debebat ille princeps fidem seruare coniugi, debebat vereri tremenda Dei iudicia, qui nõ respicit personã principum, sed indiscriminatìm plerunquè seuerissimè in hominum flagitia animaduertit. Quod quia nõ fecit, in id genus horrendæ mortis incidit, vt suo summo malo doceat sapere mortales, nè ipsis similia eueniant. Nam vt sint fortasśis permulti, qui diù impunè vitam viuunt impuram & sceleratam, tamẽ etiàm innumeri inopinatis omninò casibus in ipsis sceleribus opprimuntur, & ruunt pręcipites in sulphureas gehennę æstuantis carnificinas, nunquàm indè emersuri: quo quid possit esse horribilius? Ea cęde patrata, animo consternatus homicida execrabilis, nihil iam præter fugam meditari potuit, licèt antè decreuisset, Florentinis ad libertatem vocatis, gloriam sibi ex ea perfidia parare. Itaq; in ipsa nocte ex vrbe excedés, quod nulli alteri facilè permissum fuisset, re needùm cóperta, incitatis equis primùm Bononiã, indè Venetias cum suis sicarijs peruolauit. Fuit deindè altera luce principis mors prudentissimè dissimulata, donèc accitis in vrbẽ & ar-

Laurentius fugam capessit.

cem

cem militibus, tandem triduo pòst mira præpotentis Dei prouidentia in defuncti locum subrogatus est Cosmus Medices, adolescens summę spei, annorum decem & octo, qui vsque in pręsens magno ciuiũ studio & amore patrię suæ principatu, nisì forte breuì è vita migrauit, moderatissimè potitur, studiosissimus semper Caroli Cæsaris longè optimi, cuius in se ꝓpensissimam voluntatẽ, in cõfirmando pręsertim principatu, expertꝰ erat. Porrò ille detestabilis parricida Laurentius ex Gallijs profugit ad Solimannum Turcarũ principem. Verùm Solimannus vbì scelus ab eo patratum didicit, execratus hominis perfidiam, capiendum dedendumque decreuit ipsum Cosmi principis iussu persequẽtibus: sed ille properè redijt Venetias, vbì tamẽ paucis pòst annis, à duobus Volaterranis militibus, Alexandri principis studiosis, trucidatus est. *Cosmus Medices Alexandro substituitur.* *Laurentius ceditur.*

Hoc anno Galli in Atrebates irruerunt, oppidũ & arcem Hesdinum egregiè munitam intra mensem deditione accipiunt, imposito firmiori ꝓsidio. Abeuntibus Gallis, Cęsarani par pari relaturi, oppidum D. Pauli vi capiunt, ac diripiunt magna strage edita, deniquè incendunt. Idem faciunt Monstrolio, cùm deditiõe id in potestatem illorum venisset, priùs tamen passi sunt ciues incolumes abire. In oppido S. Pauli vel Simpolio, vt quidam vocãt, quod rex Franciscus præsens egregiè communiẽrat, vnico horę spatio quinque lectissimorum iuuenum Gallicorum millia cæsa sunt, multique præfecti & ipse prætor Parisiensium capti sunt. Monstrolium latissimum & copiosissimum Picardiæ oppidum est: eo compilato, & miserandum in modum incendio deformato, itum est ad Teruanam Morinorum. Iam fame laborare cœperant qui intra vrbem erant Galli, cùm eccè opportunè illis suppetias tulerunt Annibaldus & Pienesius, duo fortissimi *Galli capiunt Hesdinum.* *Monstrolium incensum.*

mi Gallici proceres: verùm ij dum se ad suos recipiunt, prœlio commisso capti sunt. Indè iussu regis Francisci percussæ sunt decem mensium, vel vt alij habent, trimestres induciæ cum Maria Cæsaris sorore, quæ spe futuræ pacis incitata, exercitum dimisit. Vtinàm verò hæc arma in Christiani nominis hostes versa fuissent, quorũ vires mutuis Christianorum principũ dissidijs in dies augescebãt. Interim nihilo minùs in Taurinis bellum perseuerabat.

Conuentus Smalcaldiæ

Huiùs anni mense Februario Protestantes conuentum egêre Smalcaldiæ. Aderant illic etiàm illorum concionatores, qui cùm deliberaretur de Cõcilio à Paulo 3. Mantuæ indicto, de mandato principum atque vrbium euangelici nominis professi sunt, se iuxta capita confessionis Augustanæ & Apologiæ sentire & docere in suis Ecclesijs. Hoc quidem illi persuaserãt principibus: sed quàm verè, ipsi viderint. Certè ipsa confessio sæpè in alias formas mutata est. Nitebantur quidã in hoc conuentu efficere, vt de cœna Domini & ecclesiasticis ritibus certum aliquid, quod omnes sequerentur, statueretur. Principes verò, misso ad eos Saxonis Cancellario cum altero quodam nobili, de solo concilio illos agere iusserunt. Videbant enim hisce de rebus inter istos pclaros euangelij buccinatores nulla ratione posse pacẽ cõfici. Luterus morbo correptus, missus est Gotham à principe Saxoniæ, atq; eiusdẽ principis voluntate adièrunt eum Bucerus & Bonifacius Lycosthenes, qui eum ad respondendum Heluetijs hortarentur. At Luterus vi morbi se aĩt à scribendo impediri, licèt interìm Basileensi consuli Iacobo Meyero scriberet, Heluetiorum scripta sibi esse reddita. Sed nunquàm adduci Luterus potuit, vt Heluetijs cederet.

Luterus ægrotat.

Hac tẽpestate orta fuit inter cõcionatores Zuinglianos de cœna Domini rixa. Itaq; habita est synodus

dus Bernæ vltima Maij, in qua decretũ planè sacramentariũ editum est, & sic ea lis vel sublata est, vel vtcunquè in speciem sopita. Nihil em̃ ab istis concionatorib⁹ syncerè & bona fide agiť. Huius anni mẽse Iulio Parisijs turris Belliaca ad Sequanã, in qua magna vis nitri, sulphuris & pulueris tormẽtarij cõdita seruabať, fulminis ictu fũditùs euersa est. *Turris incẽditur.*

Hoc ferè tempore Paulus Pontifex maximus Reginaldum Polum, ex Margarita Eduardi 4. Angliæ regis nepte prognatum, quem paulò antè in Cardinalium ordinem adsciuerat, in Britanniam legatum misit, vt Henricum regem ad saniora complectẽda consilia reuocaret. Verùm Henricus rex iam scripserat Francisco regi, vt legatum ad se captiuum in Britanniam mitteret, eius rei cõmonit⁹ Polus Cardinalis, ex Gallijs in Flandriam profectus, aliquandiù hęsit Cameraci. Indè Leodium abiens, aliquot menses liberaliter habitus est à Cardinale Erardo: pòst Romam repetijt. Sleidanus suo more pessimè eam legationem interpretatur, tanquàm propterea missus fuerit ad Franciscum regem, vt eum in Anglum inflammaret. Ità semper improbi homines ex animi sui prauitate, etiàm alios metiuntur. Et valdè hoc familiare est Sleidano & sectarijs dogmatistis oĩbus, vt Romanos pontifices & catholicos quosq; magnoperè studeant apud omnes in summum odium & inuidiam adducere, licèt interìm illi piam doctrinam, & purum ac syncerum Euangelium, & incredibilem vitę innocentiam sibi impudenti vanitate tribuere non verẽantur. *Polus mittitur ad regẽ Angliæ.*

Mense Octobri Iana Semeria, quam ab Anna Bolenia Rex Angliæ Henticus suo iunxerat matrimonio, filium Eduardũm peperit, sed ipsa duodecimo pòst die vitam cum morte commutauit. *Eduardus nascitur.*

Per id tempus quo paulò antè diximus in Belgio viguisse bellum, multa Gallis apud Allobroges eri-

puit Daualus Vaſtius Cęſareanorum dux inclytus, & cùm iam binis caſtris obſideret Taurinũ & Pinarolum, Galloſq; ad ſummam alimentorum penuriam adduxiſſet, in ipſo tempore Hẽricus Delphinus cum exercitu ſuperueniẽs, reb⁹ neceſſarijs grauiſſimè preſſos ſubleuauit. Indè verò de pace tractari cœptum eſt, ictis primùm trimeſtrib⁹ inducijs, & ijs rursùs in alias trimeſtres, deniquè in longiores prorogatis. Ea in re cõficiẽda pręclaram ſanè Reip. Chriſtianę nauauit operam Paulus 3. Romanus Põtifex, cui dolebat illud bellum inteſtinum.

Legatio ad Cæſarem. Cùm Cæſar in Italia eſſet, miſerunt ad eum legatos ſuos Proteſtantiũ ordines. Illos Cæſar quidem audiuit, ſed occupatus rebus bellicis, reſpõdit ſe ꝑ legatum illis reſponſa daturum. Hoc cùm Proteſtãtibus renunciatum eſſet, illi conuentum indicunt Smalcaldiæ ad ſeptimũ Februarij anni huius diem, *Conuentus Smalcaldicus.* vbì omnes adeſſent. Adduxerunt eò primi nominis cõcionatores ſuos, Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Oſiandrum, alioſque multos: qui tamen ità inter ſe erant animis concordes, quicquid interim extrinſecùs ſimularẽt, vt quõdàm Cadmęi fratres. Et vt parùm aliquid lector nouerit, concionabãtur *Luteri & Oſiãdri fundamẽta diuerſiſſima.* illic iſti ſectarij theologi: Luterus iuſtificatiõis ſuę fundamentum eſſe voluit Relationem, quæ eſt minimum entitatis, hoc eſt, nihilũ, vt ipſius habet diſputatio typis excuſa. Oſiander verò prorsùs è diametro cum illo pugnans, fundamenti loco poſuit ipſam diuinam eſſentiam, quę eſt ſimul omnia. Vult enim, eadẽ iuſtitia qua Deus eſſentialiter iuſtus eſt, nos quoquè iuſtos eſſe oportere. Luterus aũt, non reuerà, ſed tãtùm imputatiuè corã Deo iuſtos nos haberi dicit, perindè vt olìm Alexander Magnus apud Lacedęmones his verbis in deos relatus eſt; Alexander vult eſſe deus: Deus eſto. Et licèt hęc inter ſe maximè ſint diuerſa, tamen Principibus & reliqu:

liquis Ordinibus illis versuti homines visi sunt purum putum euangelium & ipsissimum Dei verbum prędicare: nec animaduertebát, qbus dolis & fraudib9 ab istis Euágelistis circũscriberentur. Interim mirè execrabantur summum Pontificem & Doctores Catholicos tanquàm Antichristi (sic enim vocant Pontificem) administros & satellites, & nó videbát eos, qui isthuc ipsis persuaserát, re vera ipsissimi Antichristi præcursores & pręnúcios esse. Sed quid hoc magnoperè mirãdum in principibus, cùm etiàm plerisq; doctissimis viris satis interdùm negocij facessant importuni & versipelles homines, dum omnia vbiquè rimãtur & excutiunt, & si quid vspiàm occurrat, quod vel in speciem pro ipsis facere videatur, id mirè exaggerent, illud mirificè iactitent, adeò vt sæpenumerò non pudeat ipsos impudétissima vanitate ad suum sensum detorquere, quæ tamen sciunt nihil pro ipsis facere, scilicet vt indoctis & imperitis aliquid dixisse videantur. Has fraudes si persentiscere potuissent Principes, puto equidem suis dentibus infidos homines discerpsissent potiùs, quàm vlla in re sibi sequendos statuissent.

Summa legatiõis Protestantium.

Sed vt ad legationem Protestãtium reuertamur, tria potissimùm illi à Cæsare petebant: primùm, nè commodaret fidem sparso de ipsis rumori, quasi cum Gallo & Anglo fœdus fecissent: deindè, vt Camerę iudicium cohiberet: postremò, vt qui post pacificatiõem Noribergicam in fœdus Smalcaldicum recepti essent, eius quoquè pacis beneficio fruerẽtur. Cęsar ad illos misit Matthiam Heldum procãcellarium, virum eloquentissimum, qui in publico omnium consessu die 15. Februarij accuratè respondit. Hortabat inter alia Cæsaris nomine; nè Cameræ pręscriberent, nec ius ipsum impedirent. passim enim ad Cæsarem & Camerę iudices deferebantur

Legat9 Cæsaris ad Protestantes.

miserorũ querimoniæ, qui se reb9 & fortunis omĩbus exutos, in integrum restitui rogarent. Illorum verò preces Cęsar, vt erat pijssimus, negligere non potuit, licèt interim Protestantes, à suis ecclesiastis instigati, rem se DEO gratam pręstare arbitrarentur, si ecclesiasticos, pręsertim monachos, profligarent. Hoc verò Christi euangelium non docet, res alienas priuata authoritate, immò legibus omĩbus & summo Magistratu acerrimè vetante, sibi vsurpare, aut pro suo arbitratu alijs conferre. Et quia Camerę iudices plerunquè sententiam ferebant, qua iuberentur ablata restituere, Protestantes eos ferre nolebãt. Ità oportebat miseros rerum suarum ferre direptiones, nec tamẽ vllum à iure subsidium petere. Quis verò hoc docuit? Luteri scilicet Euangelium. Sed hoc Euangelium iura omnia, & totus orbis Christianus damnat. Priùs videndum erat, qua æquitate, quo iure, quibus rationibus hoc euangeliũ niteretur. Certè illi, penès quos summa est apud Christianos authoritas, quibus diuinę & humanæ leges nos obtemperare volunt, hoc Euangelium iampridèm execrati sunt. An non verò plus tribuendum est toti9 orbis iudicio, quàm vnius detestabilis apostatę, cui nec id quidem tribuendum est, vt aliquo numero habeatur? Verùm Protestantes, vt à Lutero, & id genus alijs edocti erant, omninò pati noluerunt, vt aliquid cõtra ipsos ecclesiastica bona sibi vendicantes, Camerę, id est, Cæsareæ Maiestatis iudiciũ valeret: putabant enim sceleratos homines & idololatras, hoc est, monachos (vt de alijs taceam) omĩnò profligandos, & interim apostatas monachos haud secùs atquè Christi Apostolos cõplectebantur, quorum omnium parens Luterus in summo apud eos honore fuit, qui si nihil aliud fecisset, quàm quod, omni abiecto pudore, ausus est virginem Deo sacratam suis nuptijs copulare, hoc

Protestãtes recusant Cameram.

solo

ſolo nomine dignus erat, qui flammis cremaretur. Nouimus Iouinianum imperatorẽ religioſiſſimum iam olim ante mille annos legem ſanciuiſſe, vt capitaliter in eum animaduerteretur, qui ſacrã virginem, non dico rapere, ſed attentare tãtummodò iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Impius ille apoſtata Iulianus Impator ad eiuſmodi inceſtas nuptias cõnixiſſe legitur, ſed certè Chriſtiani principes conniuere minimè deberent. Multa prętereà alia in eo conuentu dixit Heldus: poſtera vero die cum Saxõe priuatìm locutus, multam ei Cęſaris erga ipſum beneuolentiam indicauit, ſed quam hactenùs ob diſparem religionem in eum declarare ſatìs nequiuerit. Itaque hortabatur eum ad concordiã, ad adeundũ Conciliũ vel legatos eò mittẽdos, ad ferẽda auxilia cõtra Turcam, ad contribuendam pecuniã in Camerę iudicium. Saxo ſe cum ſuis communicaturum reſpõdit. Deindè 24. Februarij ad omnia fœderati om̃es reſponderunt prolixè, quę quidem commemorare nihil attinet. Nolebant Cameram contra ſe procedere, nolebant à ſuo fœdere excludere quenquam, licèt Noribergę conuentum eſſet, nè quis ante Cõcilij definitionem religionem mutaret: porrò in id fœdus non admittebantur ferè nisi Luterani & id genus homines: Orabant Cęſarem, vt Cameræ iudicibus nè ipſis moleſtiam vllam crearent, interdiceret, & quędam alia: ſed ità orabant, vt precibus armatis vti viderentur, Nam ſi ſecùs attentaretur, & ſi qua vis fœderatis inferretur, ſe ſocijs minimè defuturos indicabãt. Quòd ſi Cęſar permittat omnibus aditum ad veram doctrinam, (ſic enim vocant Luteri dogmata) tum ſe propẽſiùs pręſtituros, quæ de Turca & Camera Cęſar poſtulârit. Multa deindè de concilio dixêre, quod liberum eſſe voluerunt, vbì Luterus cum ſuo grege aut parem, aut ſuperio-

l. ſi quis e. de epiſcop. & cler.

Heldus cum Saxõe agit

Proteſtãtiũ reſponſum.

rem etiàm præ Romano pontifice locum & authoritatem obtineret contra morem omnium seculorum. Multa ibi acerbè in Pontificem dicta, quod is doctrinam nō solùm verbo Dei, sed etiàm vetustis concilijs atq; doctoribus contrariā inuexerit atq; defendat, cùm tamē reuerā nō Pōtifex, sed Luterus cum suis concilia & doctores oēs nō sinè cōtumelia reiecerit, & sua pestilēti doctrina, quæ in multis ipsius quoquè Alcorani impia cōmenta lōgè superat impietate, florētissimum Germaniæ regnū, adeoq; totā ferè Europam in summas calamitates, bella & odia intestina, incredibiles animorū dissensiōes, & nullū non malorū genus præcipitârit. Sed hæc & id genus alia multa licèt Principū & fœderatorū nomine proponerentur, non tamen à Principibus, sed eorum concionatoribus petulanter conficta fuêre. Non desunt vitia in Ecclesia Catholica: sed ꝙ doctrina eius pugnet cū verbo Dei & concilijs & Doctoribus antiquis, id isti sycophantæ nunquàm docere poterunt. An verò nō scatet omi flagitiorum genere istorum nouorum dogmatistarum vita? An non Luterus ipse fatetur, suæ sectæ homines vel decuplo Sodomitis peiores euasisse? Sed hoc illi importuno solius fidei buccinatori imputandum est. O si in Christianorum pectoribus non penitùs lux omnis rectæ rationis extincta fuisset: vidissent quę dogmatum horrenda monstra, quàm prodigiosas & immanes tenebras pro Euangelij luce, quas deniquè tigrides, quósve lupos pro veris pastorib⁹ complexi essent.

Pōtifex perstringitur.

Luteri de Luteranis testimoniū.

Heldus respondet.

Vbì dicendi finem Protestantes fecerunt, Heldus euestigiò eis respondit, inter cætera periniquū esse dicens, quòd cùm ea negocia, quę ipsi dicāt religionis esse, alij prophana esse contendant, nolle ipsos alterius partis rationes & argumēta cognosci, cùm tamen & legibus, & ęqtati & diuinis literis consen-

tane-

taneum ſit, vt in omni controuerſia pars vtraq; ex æquo audiatur, neque ſecundùm alterutrius narratiõem, etiamſi ea nihil à vero abhorreat, quicquam pronuncietur. Tum quoquè nullo iure fas eſſe, quenquam vel religionis, vel alia quauis de cauſa, rebus ſuis ſpoliare. De Concilio ait grauiſſimum fore Imperatori, ſi ipſi iam exceptiones contrà facere velint, cùm non ſint neſcij, quantoperè eam in curam Cæſar incubuerit, vt Cõcilium quandoquè cõgeretur. Quòd ad Põtificem attinet, ſperare Cęſarem, illum tanquàm pręcipuum ordinis Eccleſiaſtici caput, pro ſui muneris ratione, Chriſtianè ſeſe gerere, nec de illo quicquam omninò ſiniſtrum ſuſpicari. Licere tamen ipſis, ſi quid ſecùs de illo nôrint, in Concilio modeſtè proponere, itemque de forma & modo Concilij: nanq; vt in ea re ipſi alijs natiõibus pręſcribere velint, id ſanè minùs æquum eſſe: neq; ipſos perſuaſum habere debere, ipſorum theologos ſolos ſapere, reliquos omnes bardos & bliteos eſſe: alijs quoquè locis paſsìm viros & eruditione & pietate pręſtantes inueniri. Hęc & id genus alia dixit ibi Heldus, vt erat excellẽti doctrina & mira ingenij dexteritate.

Eodem autem die venit cò legatus Põtificis Epiſcopus Aquenſis, ſed à Proteſtãtibus nõ magna ei⁹ fuit habita ratio, cùm tamen etiàm Turcarum tyrãnus legatos Chriſtianorum comiter excipiat. Die quodam voluit is legat⁹ cum Lãtgrauio colloqui. Ille reſpondit ſibi non eſſe integrum, & eodem ferè momento adijt Luterum ex calculo grauiter decũbentem. Poterat id è ſua domo facilè videre legat⁹, ſed debuit ęquo ferre animo, apoſtatam monachũ Pontifici maximo, cuius ipſe legatus erat, longè anteferri.

Legatus Pontificis ad Proteſtantes.

Ad Heldi dicta vltima Februarij iterùm Proteſtãtes plixè admodùm reſponderũt: ſed referre piget,

Proteſtantium reſpõſum.

quia eiuſmodi ſunt, vt præclarę Germanicę nationi apud exteras nationes oés ignominiã potiùs quàm laudem ſint paritura: verùm hęc quoquè non Principes, ſed cócionatores ità cõpoſuerãt, vt identidẽ ſplendidè mentirentur. Deniquè in hac reſponſione Concilium à Pontifice indictum reiecerũt. Aiũt enim iudicandi poteſtatem non ad ſolum Pontificem & Epiſcopos, verùm ad Eccleſiam pertinere: quo quidem in numero ſint etiàm reges & cęteri ordines: dicerét apertiùs, etiàm cerdones, lictores, carnifices, garrulę anus, ambubaiarũ collegia, pharmacopolę. Quis verò iſta nõ irrideat? Scilicèt pronũciare de Eccleſiæ dogmatîs ptinet ad laicos, immò & ad cocos & ſubulcos. O vaſtiſſimam dogmatiſtarum Euangelicorum cęcitatẽ. Et iſti ſunt purę doctrinę & germani Euangelij ſynceri atque integerrimi pręcones. Oportebat ſanè Germanos ad eiuſmodi credẽda nõ temerè adduci, oportebat priſcę Germanorum conſtantię meminiſſe, & in rebus grauiſſimis ſumma, vtì par erat, vti grauitate & maturitate. Verùm hæc & id genus alia verſuti homines parùm cautis facilè perſuaſerunt. Priùs autem quàm is cõuentus diſſolueretur, quod fuit 6. Martij, ad Gallię regem datis literis, eius beneuolentiam & amicitiã captárũt. Rex eis liberalìter reſpondit, licèt ex animo Luteri dogmata deteſtaretur: ſed mutuis ſe auxilijs vt communirent, res ipſa poſcere videbatur.

Reijciunt Concilium.

Per id ferè tempus etiàm rex Anglię ſcriptũ edidit, quo ſe oſtẽdit nõ multùm tribuere authoritati ſummi pontificis, neque venturum, neque legatos miſſurum ad concilium Pontificiũ: & alia pleraque ſatìs acerbè in Pontificem, quem Catholici tanto propenſiùs obſeruare & ſuſpicere debent, quòd ab illis tam hoſtiliter oppugnatur, qui Luteri quàm Chriſti Euãgelium ſequi malunt. Multùm hæretici

Scriptũ regis Angliæ.

plerique

plerique omnes quiritantur de tyrãnide Romanorum Pontificum: scilicet extinctam vellent illam summã authoritatem, qua hactenùs hęreses omnes oppressæ sunt.

Hoc anno Solimãnus Turcarum Imperator molestissimè ferens Lusitanorum potẽtiam in Indiam vsq; prolatã, maxima ipsius regionibus detrimenta adferre, interclusis Arabici sinùs nauigatiõibus, quibus Memphim (hodiè Cairum vocant) atq; Alexandriam om̃is generis aromata & mercimonia, & indè in Europam aduehi solerent, quæ iam per vastissimum Oceanum in Lusitaniã aueherentur, atq; indè porrò in Angliæ, Belgij, Germanię aliarumq; regionũ emporia dispẽsarentur, hortatu Aegyptij præfecti ingẽtem triremium & aliorum nauigiorũ classem magnis impendijs institutam, cõtra Lusitanos misit, vt eos ex tota India, vbì iam illi munitissimas aliquot arces construxerant, exturbaret. Iam paulò antè in bello Persico contra Tammasum infeliciter suscepto, didicerat Lusitanos quosdã sclopetarios & tormentorũ magistros, qui maiora tormenta & fundere & peritè dirigere Persas docerẽt, regi Persarum militâsse. Id verò eius animum vehementer in Lusitanos exacuit. *Turca infensus Lusitãis.*

Obitèr hîc cõmemorare libet, in intimo Arabici sinûs termino montem Sina situm, qui natura saxeus & abruptus in cęlũ exurgit, difficilimumq; præbet in superiora nitentibus ascensum. In eius summo cacumine, vndè est latissimus in maria prospectus, positum est delubrũ, Diuę Catharinæ præclarissimæ martyri dicatum, quò confluunt peregrini Christiani religionis ergô, licèt non absq; periculo pateat accessus. Nec dubiũ, quin illo in loco singulari quodam gaudio afficiantur piè visitantium animi, non solùm ob tãtę martyris sacras reliquias, sed etiàm quòd indè prospiciẽdo mari rubro liceat *Mons Sinæ.* *Delubrum D. Catharinæ.*

grata mente reminisci, ibì olìm submersum perijsse Pharaonem cum infinitis equitum turmis, cùm is persequeretur filios Israel, prȩsenti Dei beneficio ex eius manib⁹ grãdi miraculo elapsos: tum etiàm, quòd eo in monte olìm lex vetus data sit Hebrȩis: quanquàm hodiè pleriq; irrident eiusmodi peregrinationes religionis ergô susceptas, cùm ipsi potiùs sint irridẽdi, qui ea carpant, q̃ Christiani om̃es semper religiosè admodùm sibi obseruanda statuerint. Legãt scioli isti (vt innumera alia omittamus) vitam D. Paulȩ matronȩ Romanȩ, à D. Hieronymo conscriptam, & indè discant, quàm non sit nouum in Ecclesia, loca sacra inuisere.

Triremes plicatiles. Porrò verò Solimannus, vt ad institutum reuertamur, egregia classe instructa triremium plicatiliũ, quæ lõgo terrestris itineris spatio ad Suetiam vsq; maris rubri portum camelorum opera traherẽtur, itemque aliarum nauium, ità vt omnes simul octoginta circiter numerum implerent, in quibus erant ad vigintiquatuor hominum millia, Aegypti præfectum misit expugnatum Lusitanos.

Solimannus Venetis infensus. Eo tempore Solimannus leuibus de causis alieno, immò & infenso in Venetos erat animo, iusseratq; contra fidem abrupta pace Venetas triremes apud Alexandriam intercipi, & aliquot patritios mercatoresque Venetos, nautasque complures in carcerem conijci. Ex ijs autem eos qui idonei viderentur, in classem contra Lusitanos instructã distribuit præfectus Aegyptius. Sunt qui scribant, Solimannum id temporis à Christianis quibusdam, qui nimia Cæsaris Caroli felicitate offenderentur, non mediocriter in nostros incitatum fuisse: quod quidem miserrimum est, vsqueadeò torqueri felicitate aliena, vt proptereà non dubites orbem Christianũ prodere Christiani nominis atrocissimis inimicis. Verùm hoc nos in medio relinquimus. Itaque Ae-

gypti

gypti præfectus Solimannus Eunuchus (sic enim vocabatur, adiuncto sibi Moro Alexandrino, sinûs Arabici angustias egressus, præteruectusque Persici maris sinum, ad Indum vsque fluuium peruenit.

Vt verò Lector rem meliùs perspectam habeat, nouerat duas ex Europa in Indiam fieri nauigationes. Vnâ ab Hispania vel Lusitania p littora Aphricæ & Aethiopię in Arabiam vsque ad vrbem Aden, indè porrò ad Ormutium nobilissimum emporiū, ab Ormutio verò ad Cambaiam ciuitatem, atq; indè Calecutium, à Calecutio verò lōgè vlteriùs vsq; ad auream Chersonesum, quam Malacham accolæ vocitant, quæ vrbs est miræ magnitudinis, regē habens Maurum: (Nam eousquè, proh dolor, impia Mahometis secta peruaserat.) Eam autem Lusitani vi expugnatam occupârunt ac diripuerunt, deniquè flammis permiserunt. Multa ibi præda cessit Lusitanis, & præter homines captiuos septemque elephantos, æneorum omnis generis tormentorū ad duo millia. Porrò Lusitaniæ rex munitissimā ibì construxit arcem, apud quam diuersarum nationū mercatores multis opibus atq; diuersis aromatibus & odoribus eam vrbem complentes, sibi ædes cum bona venia pręfecti Lusitani cōparârunt, ità vt iam longè insignius quàm anteà ibì sit instauratum emporium. Turcę igitur vbi ad Indum amnem peruenerunt, Dium vrbem munitissimā, apud quam Lusitani insignem habebant arcem, sibi totis viribus oppugnandam sumpserūt. Verùm Lusitanorum ea fuit industria, ea indomitæ virtutis constantia, vt turpiter profligati Turcæ, incepto desistere & relictis maioribus tormētis, ad Aden retrocedere compulsi sint, quod est felicis Arabię celeberrimum emporium. Vbì classis pręfectus Solimannus Eunuchus acerbè ferens tam imprósperos audacissimorum conatuum successus, fide data, ad classem euocat

Duæ in Indiam nauigationes.

Aurea Chersonesus direpta.

Dium oppugnāt Turcæ.

cat Adenium regẽ, qui tributarius erat regis Lusitani. Credidit ille miser frauduléto homini, & cum quatuor regni proceribus venit in nauim, gratificaturus potentissimo Turcarum imperatori Solimanno Ottomanno. Porrò Eunuchus perfidus iubet eum & reliquos proceres in antenna prætoriæ nauis laqueo suspendi. Indè vrbem capit, militibus prædæ datam. Interfecit etiàm Zibitinũ regẽ, (licet is preclaris muneribus impotentis hostis gratiam ambiret) vnà etiàm omnibus aulæ eius presidijs trucidatis contra fidem datam. Indè abijt Mecham terrestri itinere, vbì impijssimi Mahometis sepulcrum

Mecha vrbs inuisitur magno studio perditorum hominũ, quos ille insanus sua superstitione dementauit. Vrbs Mecha totius Arabiæ clarissima est ob Mahometis cineres ibì conditos: quanquàm ex recentioribus nó desint, qui scribant corpus eius apud Medinam vrbem asseruari. Piget referre, quantum operæ & olei perdát miseri mortales in medinę vrbis amplissimo delubro, dum illum sceleratum nebuloné longè supra Christũ colunt, qué aiunt ad pedes Mahometis

Turcæ expiant templa. sedere. Hoc auté obseruandum venit, Turcas Mahometanos, cùm in templo Christianorum sacrificare volunt suo more, priùs templum expiare, dirutis aris omnibus, cunctisq; imaginibus exturbatis: ☞ quem morem sequuntur hodiè Zuingliani & Caluiniani & pleriq; alij hęretici, vt noueris eos non è Christi, sed Mahometis disciplina eum hausisse, sicut & pleraq; alia. Porrò aras & imagines sacras è téplis abolere, qd est (obsecro) aliud, quàm ex rudis & simplicis plebeculæ animis omnem Christi Domini ac ingentium beneficiorum maximeque acerbissimæ passionis eius memoriam, omẽ quoquè veræ virtutis & pietatis studium euellere? an non hoc planè Turcicum & Tartaricum est? O quàm miserè deluditur plebs Christiana ab istis Mahometanis

euangelicis,idq; sub ingentis pietatis prętextu.Sed ad rem.Eo igitur successu pugnatũ est à Turcis cõtra Lusitanos,quod quidẽ Christi Opt.Max.bonitati acceptum ferẽdum est,qui noluit impuros mahometanos Lusitanię regis sanctissimos conatꝰ retardare,quibus ad ipsius cognitionem iam tum vocabantur & traducebanť innumeræ ijs in locis gentes,quæ ad id tempus stultissimis & absurdissimis erroribus implicitę,longè aberant ab om̃i vera salute.Nanq; Calecutani & quidam alij ipsum cacodęmonem incredibili vecordia adorabant & colebant,multosque illi mortales immolabant. *Dæmon adoratur.*

Porrò huius anni autumno infeliciter à Ferdinandi exercitu ad Exechium pugnatũ est. Multùm aucta est Turcarum potentia,dum Germania nullis vnquàm Romanorum Cæsarum armis domita, & cunctis semper nationibus formidolosa, ab auita Maiorum pietate & religione discessit,& in portẽtosas easque valdè inter se diuersas & pugnantes hæreses se abduci passa est,Nam anteà verissimè dici de ea potuit: *Turcarum vires vndè aucta.*

Legibus antiquis stat res Germana virisq;.

Et nisi pijssimos principes atque monarchas,Carolum & Ferdinandum Imperatores habuissemus, quorum pietate potiùs quàm viribus,licèt eæ quoquè minimè contemnendæ fuerint, sępè fracti sunt immanes Turcarum impetus & conatus, profectò iampridèm actum esset de Germania:tametsi id nolunt agnoscere homines ingrati, q grauissima pereuntis patrię suę pericula aut non vident,aut effusè etiàm irrident, scilicet nondùm experti graue iugum Turcicæ captiuitatis,sub quo iam tot amplissimæ Christianorum ditiones miserabiliter suspirãt, nec minùs tamen velint nolint illud perferre cogũtur mãgno suo malo,quod vtinàm vel serò nos sapere doceret, Sed hoc quoquè est diuinę animad-

uersiõis genus quoddam vel maximè formidandũ, cùm sic excæcantur hominum pectora, vt in præsentissimo positi discrimine, illud tamen vel non videant, vel paruipendendum putét. Verùm ad Exechianum bellum veniamus.

Exechiũ occupârat Turcicus exercitus duce Mahomete Iahiagogle, idq́; egregiè cómunitum, toti belli contra Ferdinãdum regem arcem fecerat, vndè multa & ingentia Christianis damna dabat, plerunquè ex insidijs magno terrore nostris arma inferens licèt interim certa maneret induciarum conditio, quæ minuta prelia ijs in locis & extraordinarias incursiões, quæ vix vnquàm satis prospici queant, admittere videretur. Non enim pax intercepta censebatur, nisì iusto exercitu adhibitis tormentis muralibus vis inferretur. Verùm eiusmodi induciarum, quæ planè simulatoriæ essent, pertęsus Ferdinãdus rex, statuit bellum facere Turcis. Itaq; equitum octo millia, peditum sedecim millia coegit, magna tormentorũ omnis generis vi illis adiũcta. erat is exercitus vsu belli & animis haud vulgaris, si cuncta rectè administrata fuissent. Mahometes Turca, vbì sensit in se arma parari, non defuit sibi, sed ipse quoquè magnas conscripsit copias, nostris neq; numero neque virtute contemnendas. Habent enim Turcæ paratas semper, equitum pręsertim, ingẽtes copias, nec desunt Turcarum imperatori expediti sumptus ex immensis tributis ac vectigalibus, qbus eos perpetim liberaliter alat in exitiũ Christianorum. Nostri indè Exechium obsident, & facta non semèl Turcis qui intùs erant, pręlij ineundi copia, Turcæ Mahometis imperio nihil se commouere sinũtur. Iam enim fames cœpit totũ debilitare Christianorum exercitum, quod Mahometem minimè latebat. Erant quoquè ducũ non eadem rei gerendę cõsilia, alijs aliud suadentibus. Interim tẽpus terebatur,

Exercitus Ferdinandi.

Exechium obsidetur.

rebat, nulla re prçclarè gesta, motis subindè castris, nec paruis acceptis incõmodis, dum Turcę in oẽm nocendi occasionem diligenter sunt intenti. Porrò vbì Mahometes nostros ad iter capessendũ instructos vidit, expeditos Ianizasos & Martellosios eos iussit anteuertere, nec tñ vsquàm pugnandi copiam præbere, sed falconum globulis atq; sagittis continenter nostros appetere: quæ res plurimùm nostris nocuit, pręsertim mira velocitate Turcis nostros egregiè fallẽtibus, ità vt à nostris facta impressione repentè dilaberentur: sed mox è fuga se recipiẽtes, nostros paucos longiùs progressos, multi circunsisterẽt & trucidarẽt. Eo modo perijt Petrus Raschinius Boëmorum Mareschalchus cum Boëmis non paucis. Perijt etiàm paulò pòst Paulus Bachitius insignis dux Hungarus, cum plerisq; alijs fortibus viris Hungaris: dumq; nostri inter se cõsultant, quid potissimùm attentandum sit, nec tamen idem omẽs sentiunt, Mahometes om̃ia illorum incommoda p exploratores facilè cognouit, nec iam de victoria dubitans, itinera omnia velut lunato flexu circũdedit, vt nusquàm ferè nostris effugiendi aditus pateret. Fugerunt autem Vsaronet Hungari, & clari aliquot duces, itemque Stiriani omnes. Post hos fugit etiàm ipse supremus belli dux, & quidem inermis, deserto prætorio, quod erat argentea supellectile, cęterisq; ornamentis opulentum. Remansit Ludouicus Londronius dux peditum, vehementer quidem dolens, se à magna equitum parte turpiter destitutũ, sed nihilo minùs pedites ad fortiter conandum prçclarè adhortans. Ad eum verò confluxêre equites Carinthij, Saxones, Misnenses, Duringi, Frãcones, Austriaci & Boemi, qui ignominiosę fugæ comites esse noluerant, obsecrantes vt imperij munus susciperet, ipsos quę iuberet, incũctanter facere paratos, & pro religione atque pro optimo re-

Christiani fugiunt.

ge

gé, donèc vires ſuppeterent, cõſtantiſſimè cum impuris hoſtibus dimicaturos. Londronius quidem ſe imperatoris nomine indignum profeſſus, tñ quoàd licuit, ſtrenui Imperatoris munus impleuit. Porrò cùm iam iter arriperent, aduolant ſæuiſſimi Turcæ truci vlulatu edito, noſtrosq; vndiquè circundant, ità vt multa ſimul prçlia ab equitatu fierent. Multi ibì egregij viri ex noſtris ceciderunt, hoſtium multitudine ſuperati. Deniquè, quod miſerandum eſt, ad vnum ferè omnes tum equites tum pedites, qui ante prælium illud non aufugerant, ab immaniſſimis barbaris trucidati ſunt. Londronius cum tribus cohortibus hortatu Turcarum, qui iam in paludem quandam vi equitum irruentium adactus, cçdendo feſſi erãt, ſeſe tandèm poſt fortiſſimè nauatam operam dédidit: verùm in itinere ex vulnere ſaucius, q minimè videretur Byzantium viuus adduci poſſe, à cuſtodibus eſt interfectus, & caput eius Solimanno tranſmiſſum. Barbari cæſis noſtris, auidiſſimè prçdç inhiabant, eosq; qui ſe effugere ex prçlio poſſe ſperauerant, multa velocitate inſectantes, non paucos ex ijs interceperunt, in duram redigendos ſeruitutem. Mahometes verò direptis caſtris noſtris, ſe iocunditati dedit, in pratulo quodam priùs à cadaueribus repurgato epulatus hilariter. Eò autem ad ſe adduci iuſſis captiuis nobilibus, ſplendidis ſpolijs, maximè verò vexillis, ſuos prçfectos, qui eo in prçlio ſe ſtrenuè geſſiſſent, verbis egregiè commendauit, & militibus donatiui nomine aureos & argenteos nummos ſua manu elargitus eſt: porrò captiuorum inſignium nomina & dignitates annotari iuſſit. Solimanno poſteà in argentea pelui oblata ſunt tria prçcipuorum ducum capità cum vexillis, inauratis thoracibus, galeis &c. Hçc verò fuit Chriſtianis longè turpiſſima ſtrages, quam pleriq; conferunt in ducis culpam & temeritatem. Certè Chriſtia-

Cæduntur Christiani.

ſtianos admonere potuit, vt tandèm poſitis animorum diſſenſionibus, religionis diſſidijs compoſitis, vitijs quoquè & flagitijs, quibus ſupernum Numen offenditur, & barbarorum vires creſcunt, egregiè caſtigatis, Deum ſibi & orbi Chriſtiano propicium efficere maturarent. Certum eſt enim, nulla re magìs aduersùm nos augeri vires & potentiam immanium Turcarum, quàm vita flagitioſa, bellis inteſtinis & deprauata religione. Certè inſignis hęc victoria illis impuris & execrandis Mahometanis nullo ferè ſanguine conſtitit, cùm ex noſtris flos equitũ & peditum ferè ad internecionem deletus ſit. Qui autem viui in hoſtium poteſtatem venerunt, ijs pleriſque in ſummã ignominiam nares à barbaris truncatæ ſunt, & dura ſeruitus impoſita. Fuit ea clades Ferdinando regi hauddubiè longè acerbiſſima: ſed pius princeps, quod aliena temeritate contractum erat, infectum reddere non potuit. Ipſum tamẽ ducem primarium eius belli, aliquandiù honeſta ſub cuſtodia detinuit. Porrò ille veritus, nè capite damnaretẽ, (nam multi eum proditi exercitùs nomine deferebant) è cuſtodia elapſus, ad Turcas profugit. Porrò vt cum aliquo inſigni munere ad Mahometem Turcarum pręfectum veniret, alium quendam regulum, vt ſecum aufugeret, ſolicitauit. Ille ſe facturum promittens, aut ſe promittere ſimulãs, eum hoſpitio receptum poſt epulas obtrũcauit, caputq́; illius regi Ferdinãdo miſit, qui illi caſtellũ omẽmq́; ſubſtantiam cæſi ducis dono dedit. Ea fuit perfidiæ pœna. Iam multa illi liberaliter promiſerat Mahometes, eius opera vſurus contra Ferdinandum regem: ſed Deus perſidię conſilia tam inexpectata cęde anteuertit.

Victoria Turcarum incruenta.

Transfuga vilis necat.

Hoc ipſo anno Solimannus Turcarum imperator Italiam inuadere conſtituerat. Habebat claſſem ornatiſſimam, & multo milite inſtructam. Ea in re

Claſſis Turcica.

 tanta

tanta fuit vsus celeritate, vt ducenta armatorũ millia priùs ad Macedoniæ orã adduxerit, quàm è Byzantio profectus crederetur. Nec deerant illi transfugæ Christiani, qui ei Christianorũ consilia explicarent. Ante annos quinquaginta auus eius Mahometes, occupata Hydrunte, summum Italiæ terrorẽ attulerat, iamque de Italia actum fuisset, nisi illum sanguinarium tyrãnum subita mors, Deo Christianis maturè opem ferente, è medio abstulisset. Cùm iam Solimannus in Italiæ conspectum venisset, misit è suis, qui Salentinorum animos explorarẽt. Illi Castrum oppidum deditione acceperunt, quod tamen contra fidem datam, ducibus quidem inuitis, à barbaro milite direptum est, & captiui florenti ętate in classem abducti sunt. Interìm noctù aliquot Turcæ equites hippagogis subuecti, ab Aulone in Salentinum agrum traiecerunt, & magnum omnis generis hominum & armentorum numerum interceperũt. Maior verò Christianis clades imminebat, nisì eam cuiusdã Veneti Trierarchi temeritas, Deo Christianis parcente, auertisset. Is enim pauló antè passus damnũ à Turcis, in Triremes quasdam Turcicas incidit, suoque indulgens dolori, aliquot ex eìs demersit. Ea res Solimannum in Venetos non mediocriter concitauit, licèt insciente senatu accidisset. Eodem quoquè tempore Andreas Auria Cęsareanę classis pręfectus, casu in classiculam quandã incidit, omnis generis commeatũ & linum Alexandrinum Solimanno aduehẽtem, quam mox totam cepit, viris ad trãstra triremium damnatis, & pręda omi in suas triremes illata: porrò nauibus incensis, quòd sibi fortasse minimè vsui futuras iudicaret. Incendit etiàm duas Turcicas triremes, quibus Solimanni legatus Iunusbeius ad Venetæ classis præfectũ, qui tum in Corcyra insula morabatur, aduectus fuerat. Sed is quoquè malè acceptus à Venetis, &

Castrum direptum.

Capti Christiani.

Classicula Turcica capta.

& in grande discrimē coniectus, ità vt à latronibus Acroceraunceis, q cum in littus euadentē ceperant, præsenti pecunia se redimere cogeretur, vbì ad Solimánum redijt, acerbissimè de Venetis cōquestus, Solimannum in bellum Venetum inflammauit, licèt Venetus præfectus id factum multa ratione excusaret. Hùc accedebat, ꝙ Auria noctù ac diù sulcando maria, atque omnes portus explorádo, alias duodecim Turcarum triremes cruentissimo prælio captas deleuerat ijsdē ferè diebus, non paucis è suis propugnatoribus atq; remigibus & magistris triremium desideratis. Nam duodecim Turcicę triremes cū trigintaquinq; instructissimis Aurianis triremibus audacissimè cōgredi nō dubitârūt, & cùm iam milites Turcæ grauissimis saucij essent vulneribus, defessiq;, pugnando tamē occumbere, quàm se dédere, maluerūt. Porrò enses incuruos, quos magno parát precio, in mare iactârūt, nè Christiani illis po tirentur. Ij erant Ianizari milites prętoriani, & delecti equites, quos Spaches appellát: quorum vtrorunque est summa & incredibilis in hostes audacia & pugnandi pertinacia: quod plerique Christiani ignorantes, putant Turcas imbelle esse hominum genus, sed fallūtur, cùm sint reuerà apud illos inuictæ virtutis & summæ constantiæ pedites & equites. Nec mediocriter ad perferēda & subeunda quęuis vitæ discrimina illos accendit, quòd sciunt certam sibi imminere perniciem, si per ignauiam minùs fortiter & strenuè egisse depręhendantur. Misit tum contra Auriam Solimannus Barbarussam cum octoginta triremibus, sed Auria abductis Turcarū aliquot integris nauibus, fuga sibi cōsuluit: Porrò Solimannum ea ab Auria accepta clades, & à Venetis geminata cōtumelia, acerrimis iracundiæ stimulis pupugit, quos mirificè acuebant aliquot Turcici proceres, quorum hortatu cōmutato belli cōsilio,

Duodecim triremes captæ.

quòd Italia non tam facilis expugnatu videretur, Venetis bellum fecit.

Per id tempus Acroceraunij latrocinijs assueti, feri & agrestes hoies, nullos certos deos colentes, incredibili temeritate consiliũ ceperunt Solimanni noctù interficiendi: sed ea res à vigilibus prętorianis facilè depręhensa, magnã illis cladem attulit, Solimanni iussu immissis in illos militibus, qui eos ad satietatem vsq; trucidârunt. Indè ad Corcyram itum est. Eam oppugnare cõstituit, tanquàm Venetæ ditionis. Itaq; immissi Turcę in insulam, Corcyram vrbẽ frustrà obsederunt, tandemq; post multas clades passìm Corcyræ insulæ illatas, innumeros homines Christiana religione initiatos, in teterrimam seruitutẽ abduxerunt, quorũ numerus, quod est cumprimìs triste & acerbũ, sexdecim milliũ excessit, omnis sexûs & ætatis. Prçerant tum Corcyræ duo Veneti patricij, qui (quòd sic salus publica poscere videretur) suburbia oppidi pulcherrimis & egregijs ędificijs ornata demoliti sunt, nè à Turcis occuparentur in vrbis exitium. Hoc erat quidem triste spectaculum: sed tolerabile tamen, quòd tecta diruta facilè instaurari possent: illud verò longè tristissimum, quòd cùm vererentur non suffecturam vrbi annonã, si à Turcis obsidione premeretur, imbellem omnem populi multitudinẽ ex oppido eiecerunt, quæ cùm in fossis pernoctare cogeretur, vi turbulentissimæ tẽpestatis & metu barbarorũ multi ex ijs, pręsertim pueri matrum ceruicibus inhærẽtes, miserandum in modum extincti sunt. Verùm Solimannus & Italici & Corcyręi belli parùm felici euentu potítus, non absque pudore Byzantium, nulla re pręclarè gesta, redijt: sed interìm tamen diuersis in locis iussit suos duces bellũ inferre Venetis. Porrò priùs quàm obsidionem solueret, vbì didicit Castri oppidi incolas contra fidem datam ab-

Facinus audacissimum

Corcyra vexatur.

ductos esse in captiuitatē, vsqueadeò eam rem molestè tulit, quippe qui nollet crudelitatis & sęuitiæ argui, vt eius maleficij authores iusserit supplicio affici, & Castrenses captiuos omnes magno studio conquisitos, in locum suum restitui. Tandèm sub æquinoctium autumnale Corcyra ab hac Turcarū infestatione liberata est.

Sub huius anni finem pleraque omnia Geldriæ oppida à suo principe Carolo Egmūdano deficiūt ad Guilhelmum Cliuiæ & Iuliæ ducem. Defectionis occasio fuit, quòd Carolus dux videbatur eam munitissimam ditionem in ius regis Gallorū, cuius fuit studiosus admodùm, trāsferre cōstituisse, quod Geldrenses minimè sibi ferendū putârunt, nè Germani Gallis seruire cōpellerentur. Nouiomagenses in ea defectione primi fuêre, qui etiàm principis arcem intra vrbem ipsorū sitam, munitionibus eius nouis solo æquatis, occupare non dubitârunt. Porrò Principi Iuliacensi eius ditionis fuit inauspicata vsurpatio, vtì posteà dicemus. *Geldrenses deficiunt à suo duce.*

Eodem anno tumultuatum est in Anglia, multis hominum millibus arma in regem suum corripientibus. Ij erant Lincolnienses & Eboracenses, q molestè ferebāt innouatum regni & religionis statum, tum quoquè frequentes exactiones regias. Fuerunt ad quinquaginta millia, sacram expeditionem militiam suam appellantes. Verùm callida ducum regis simulatione persuasi, cùm pacem à rege oblatā atq; concordiam expectarent, arma deponunt. Sed non diù pòst pœnas luerunt, aliquot eius turbæ capitibus vltimo supplicio affectis. *Tumultus Anglicus.*

Diuersis vicibus Paulus Pōtifex aliquot insignes viros in Cardinalium collegium cooptauit. In ijs fuit Caspar Contarenus patritius & senator Venetus, Reginaldus Polus, Iohannes Bellaius, Fredericus Fregosus, quibus etiàm opportunè adiunxit Sa

doletum, Aleandrum, Bembum, &c. Hoc factũ cùm Sleidanus improbare non possit, animum & consilium Pontificis pro sua modestia sibi carpendum sumit, cùm tamen bonorum virorum sit, etiàm dubia in meliorem partem interpretari. Scilicèt Sleidanus videre potuit arcana Pontificis consilia, quæ is suo in pectore versaret. O quàm longè abest ab omni animi candore eiusmodi sæuũ hominum genus, tametsi valdè velint Euangelici videri. Ait Pontificem idoneos sibi ꝓpugnatores parare voluisse: videlicèt Romana sedes peritura est, nisì paucorum hominum scriptis & eloquẽtia à Lutero & eius infausta sobole vindicetur. Immò verò illa sedes, quę trecentis & ampliùs annis à tot ethnicis, ijsdemque longè potentissimis, Romanorum Imperatoribus, Christiani nominis atrocissimis persecutoribus, q ad Magnum vsque Constantinum totius ferè orbis imperio potíti, immanissimis in Christianos cõstitutis supplicijs, Christi fidẽ penitùs extirpare & abolere voluërunt, à tot pręthereà tyrannis & hæreticis euerti hactenùs nõ potuit, Christo Domino suã Ecclesiam aduersùs omẽs inferorum portas fortissimè propugnãte, etiàm deincèps ad supremũ vsq; mundi diem incolumis perdurabit, quãtunlibèt in eam debacchentur horum temporum infausti dogmatistæ, à malo dæmone in multorum perniciem incitati, vt amplissimas futuro Antichristo vias muniant, & interim innumeras animas secum trahant in tartara, nulli omninò deteriùs nocituri, quàm sibijpsis & miseris illis, quos sub Euangelij & verbi Dei prętextu in varios inducunt errores.

Romana sedes inconcussa.

Matth. 16.

ANno 1538. Carolus Cæsar & Franciscus rex in mutuos venêre complexus. Multùm pro suo munere egerat Paulus Põtifex, vt apud Niceam conuenirent, sed efficere nõ potuit, vt ipso ꝑsente in col lo-

loquium venirent. Id tamen impetrauit, vt in nouẽ vel decem annos inducias inter se paciscerētur. Per id tempus Cęsar Pontificis nepoti Octauio despõdit filiam suam nothã Margaritam, quã priùs habuit in matrimonio Florētię princeps Alexander. Quãuìs autem Cęsar & Franciscus rex, licèt plurimùm annitente Pontifice, id temporis familiariter congressi non fuerint, Cęsar tamen per internũcios indicauit Frãcisco, se priùs quàm in Hispaniam nauigaret, in eius cõplexum venturũ & tum Cęsar ipse, tum Franciscus rex ambo more Christiano Pontificem venerati sunt. ità vt vnà cũ rege multi quoquè eius proceres dextrũ Pontificis pedẽ oscularentur, idem tamen facere recusantibus Christophoro duce Vuirtenbergico, Guilhelmo Furstenbergio, Marescallo Marchiano, & Danię regis legato Georgio Gluchio, qui erant cum rege, quos vtiquè, nè id facerent, Luteri & eius similium scripta vehementer deterruerant. Verùm si ipse prępotētis Dei filius ad pauperum piscatorum pedes se amantissimè demisit, eosq; beneuolentissima sedulitate & lauit & extersit: quid, obsecro, piaculi est, si homines Pontificis nõ quidem nudos, sed tectos pedes supremis labris Christianæ cuiusdam declarãdæ modestię causa deosculentur? O quãtum interest inter spiritum Christi, & spiritum huius mundi. An non Christus ipse dicit omnibus, Discite à me, quia mitis sum & humilis cordr? O quàm facilè perspiciunt cordati omnes, quo spiritu imbutus fuerit Luterus, qui tantoperè à Christi humilitate abhorret, suosque abhorrere facit. Et hęc certissimè vnica causa est, quòd inter sectatores eius tot existũt dissensiones & dissidia, quòd prorsùs alieni sunt ab humilitate & mãsuetudine Christi; vndè fit vt alij alijs cedere nolint, sed sua pro se quisque dogmata, quantunuis absurda, mordicùs tueantur, nihil interìm morati,

Induciæ inter Cæsarem & Gallos.

Iohan. 13.

Matth. 11.

Causa dissidiorũ inter sectarios.

quòd tot millia imperitæ plebis horrendum in modum pereunt ac ruunt in Tartara.

Porrò dum de paciscendis inducijs apud Niceam tractaretur, Cęsarq; ad Villafranchā subsisteret, accidit vt in quadā villa villicus quidā in area fabarū aceruū cribraret & vētilaret, idq; nō vno, sed multis per interualla locis. Indè verò dēsæ nubes instàr fumi in altū eleuabantur. Quę res vehementer perterruit Cæsareanos omnes, ꝙ putarent Barbarussæ classem superuenire ad perdendū Pontificē & Cæsarem. Verùm cunctis mirè trepidātibus, Cęsar stetit imperterritus, tametsi & Andreas Auria & Daualus Vastius ad arma se pararēt, & omnes nō mediocriter animis perterriti viderentur. At paulò pòst vbì cognitum est, eam trepidationem temerè susceptam fuisse, in risum & cachinnos versa est, non obscuro pudore perfusis principibus, qui tam inaniter timuissent, maximè cùm viderent Cęsarem prorsùs impauidum. Indè solutus est ille apud Niceam conuentus, & Franciscus rex in suum regnū abijt. Pontifex primùm Genuam, deindè Romam peruenit, vbiquè ob studiū inter illos summos principes pacis conciliandę summo cum honore pompa triumphali acceptꝰ. Cęsar verò, vt erat pollicitꝰ, ad Aquas Mortuas profectus est. Eò quoquè accessit rex Frāciscus, & in duas scaphas se demittens cum Henrico Delphino & Carolo Aureliano Duce, multisq; proceribus, à Cęsare ad latus quadriremis suæ obuiàm accurrente, cum omnibus suis & liberis & proceribus summo animi candore in arctissimos amplexus susceptus est. Andreas quoquè Auria, qui ante decem annos à rege Francisco defecerat, impetrante Cęsare, in gratiam à rege receptus est. Posteà Cęsar cum rege diù secreta miscuit colloquia, ità vt omēs in certā spem cōponendę inter ipsos pacis venirēt. Deindè regem à se humanissimè dimissum, ad scalas quadrire-

Cesar & Franciscus rex conueniunt.

quadriremis suæ deduxit. Altera luce per oẽs triremes denũciat, nè quis ipsi⁹ iniussu in terram exeat: ipse verò cum aliquot aurei velleris illustribus viris ingressus est vrbem Gallicam, cum rege pransurus. *Cæsar cum rege prãdet.* Appáret indè candidũ pectus optimi Imperatoris, qui ne de hoste quidẽ malè suspicaretur. Vbì verò in continentẽ perlatus est, rex & regina cum duob⁹ liberis illum humanissimè complectuntur, & in palatium regis abducunt. Iam appetente crepusculo Cæsar Andream Auriam, qui ad classem remáserat, certiorem reddit, se apud regem pernoctaturum. Id *Apud regẽ pernoctat.* enim rex & regina ipsius soror ab illo impetrârant, licèt non sinè magno discrimine id fieri videretur. Sed prępotens Deus, cui Cęsar egregiè confidebat, non est passus quicquam illi sinistrum accidere. Voluit autem Cęsar eius rei Auriam certiorem facere, nè quid ille aduersi suspiçaretur. Altera luce Cęsar redit ad mare, comitante illũ rege & multa procerum frequẽtia. Indè postquàm in puppi Cęsareanæ quadriremis rursùs hilariter cõpotatum fuit, amicissimè discessum est. Frãciscus rex per id tẽpus certam cum Cęsare contraxit amicitiã, ità vt sub Cęsaris vexillo, & in tẽtorio Cęsaris Caroli cùm maximis terra mariq; coactis copijs se Turcis bellũ illaturũ polliceretur. Cuius quidẽ amicitię fidutia Carolus Cęsar multa in itinere, quo Hispanias repetebat, cum Andrea Auria de bello Asiatico, Gręco & Africano suscipiẽdo locutus est, & de pace cum rege conciliata, reges & principes Christianos oẽs certiores reddidit. Sed rex Franciscus Mediolanensem ditionem sibi omninò adiudicandam sperauerat: ea spe frustratus, posteà in nouas belli cogitationes pertractus est, magno totius Reipublicę Christianę detrimento: quãquàm etiàm alię rationes ad bella instauranda illum fortasse mouerunt.

Circa hæc ferè tẽpora mortuus est Erardus Car- *Erard⁹ epi-*

scopus moritur. dinalis & Episcopus Leodiēsis, qui multos Luteranæ sectę addictos malè acceperat, quod Sleidanum malè habet: ideoq; scribit, illū sibi sepulcrū & exequias anniuersarias lōgè ante obitū fieri curauisse, non tam pietatis quàm ostentationis causa, quòd esset glorię cupidissimus. Ità Sleidanus magna fiducia profert sententiam etiàm in arcana pectorū cōsilia, quæ solus Deus nouit. Sed hoc licet Euangelium Luteri complectētibus, verùm Christi sectatoribus non licet. quid enim sibi non permittunt Luterani dogmatistę? Qualisqualis certè fuerit vita illius Cardinalis, scire tamē nō potuit Sleidanus, qua mēte ille voluerit etiàm ante obitum exeqas anniuersarias sibi fieri. Ait ibidèm, Pōtificios sacrificorū operib⁹ attribuere merita, quib⁹ ęternę vitę prę-mium debeatur. Ità quidē Sleidanus, vt vbiquè Catholicos suo more traducat. Certè Missæ sacrificiū & viuis & vita functis ꝓdesse, tam est certū ex sanctissimorum Patrum irrefutabilibus testimonijs, vt meritò pudere debeat omnes, qui id negare audēt.

Bona opera vndè meritoria. Bona verò opera, quę faciunt Christiani, nō est dubium fieri gratia Christi, non tamē absq; liberi arbitrij quadam cooperatione. Deus enim operatur

Philip. 2. in nobis & velle & perficere, vt ait Apostolus. Indè ergò est meritum bonorum operum, quòd fiant ex gratia Dei. Tolle gratiam ab operibus humanis, & parùm aut nihil grata erunt Deo, sicut videmus in Turcis, Iudęis & Ethnicis, qui nullis suis operibus

Heb. 11. possunt placere DEO, cùm sinè fide impossibile sit placere illi. Porrò verò si Deus per nos, non tamen sinè nobis, efficit bona opera nostra, num ille indignus cēsendus est, cuius operib⁹ debeatur vita ęterna, maximè cùm ipse innumeris scripturę locis pol-

Luteranorum calumnia. licitus sit vitam ęternam rectè agentibus? Sed aiunt Luterani nos ità fidere operibus nostris, tanquàm illis solis absq; Christi gratia debeatur vita æterna.

Verùm

Verùm hoc illi cótra ſuam conſcientiã mentiũtur. Nos enim etiàm cùm bonorũ operũ ſumus ſtudioſiſſimi, nó tamen illis, quę nos facimus, certò vitam æternam deberi affirmare audemus, cùm ſcriptura dicat: Neſcit homo vtrùm amore an odio dignus ſit. Itaque cùm multa videamus etiàm ab improbis hominibus fieri, quę ſpeciem probitatis, pietatis & charitatis pręſe ferant, pij omnes ſuis operibus nõ ſunt auſi præfidere, maximè ꝙ non ſint planè certi, an ex gratia & charitate, ſinè qua nihil poteſt gratũ eſſe Deo, profecta ſint, vel potiùs ex quodam naturę inſtinctu, aut alijs id genus incitamentis, quę certum eſt vitam ſempiternam mereri non poſſe. Hinc eſt illa Apoſtoli inſignis & ſuſpicienda prædicatio: Si linguis hominum loquar & angelorum, ſi omnẽ fidem habeam, ità vt montes transferam, & pleraq; alia, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodeſt. Ergò nec fides prodeſt abſque charitate. Et tamen Euangelici iſti incredibili quadam confidentia & temeritate aiũt, ſi quis firmiter apud ſe ſtatuat per Chriſtũ ſibi remitti peccata, illũ, ſi ſic moriatur, è veſtigio euolare in cęlum. Verùm hęc eſt omninò compendiaria via in mortẽ ſempiternam. Scripturę diuinę omnes eiuſmodi temeritatem & inſanã cófidentiam longè à nobis abeſſe volunt, propterea quòd longè alia ſunt iudicia Dei, quàm hominum: nec tamẽ hac ratione impellimur ad deſperationẽ, ſed inuitamur ad cautelã & circunſpectionẽ, nè inter tot vitę huius pericula vſquàm nimiùm ſecuri ſimus. Tanto aũt certè ſecuriores erimus, quáto bonorum operum ſyncera animi intẽtione ſtudioſiores fuerimus: non ꝙ noſtris operibus præfidere debeamus, ſed ꝙ vita piè & religiosè tranſacta, magnam præſtet homini fiduciam, vt multis ſcripturæ locis doceri poteſt, ſed nõ eſt huius loci. Ità nanq; & Apoſtolorũ princeps hortatꝰ nos, vt ꝑ bona ope-

Eccẽs 9.

1. Cor. 13.

Temeritas hæreticorũ.

2. Pet 3.

ra certam faciamus vocationem noſtram. Sed hæc tam ſunt manifeſta, vt mirum ſit vſqueadeò perfricuiſſe frontem iſtos euangelicos, quicquam vt contradicere auſint. Atque eorum impudentia facit, vt propter minùs peritos interdùm his & id gen⁹ alia explicandis diutiùs immorādum ſit, quàm alioquì huius ſcripti inſtitutum admittat: præſertim verò, quandò Sleidanus in illis ſuis peſtilētiſſimis Commētarijs ſparsìm ſua diffundit venena, totusq; ferè verſatur in Luteri & ſectatorum eius placitis fucandis, & lectori incauto exitiabiliter inſtillandis. Atque hoc ferè loco ille bon⁹ vir prolixè recitat formam reformatiōis cuiuſdam, quam aliquot Cardinales Pontifici clàm obtulerint. Deindè addit, Nicolaum archiepiſcopum Capuanum, om̄is emendationis impatientem, à Pontifice ſubmiſſum (vt certò creditur, inquit) magna cōtentione reclamâſſe, nè quid om̄inò reformaretur: itaque paſſos eſſe patres atque pontificem ſibi perſuaderi, nè quid mutaretur. Rursùs addit, eundē ipſum Nicolaum, emiſſo clanculùm in Germaniam libello, voluiſſe pōtificem atq; reformatores illos p̄bere deridendos: ità em̄ ait pleroſq; id accipere: alios putare dicit, non neſcio pontifice exijſſe libellū, vt ſic aliquod ipſius ſtudiū appareret emendationis. Quis hìc nō videat hominis iſtius malignum in Pontifice traducendo animum? Ait certò credi, ait pleroſque ità accipere, ait alios putare. qui tandèm illi ſunt, niſì Sleidanus & eius ſimiles, Pontificis & Eccleſię Catholicæ obtrectatores? qui ſi Pontificem vlla in re lædere poſſint, videntur ſibi facinus deſignâſſe euangelicum. Fuit autem reformatio quędā oblata Pontifici, ſed illam ipſam tum Luterus Germanicè, tum Ioannes Sturmius ſua illa pręclara conuiciandi licētia atrociter oppugnârūt. Et tamen non pudet Sleidanum impudēter affingere Pōtifici, quòd ipſo inſtigante

Sleidani in Pontificem calumnia.

Archiepi-

Archiepiſcopus Capuanus reclamârit,nè q̃d omninò reformaretur. Nam etſi fortaſsìs commodè nõ poterant ſtatìm reformari omnia, quæ emendatione digna viderentur: tamen nihil omninò voluiſſe reformari Pontificem, impudentiſſimam habet vanitatem. Itaque his & id genus alijs calumnijs hoc conſecutus eſt ille Sleidanus, vt nulla in re tutò illi fides adhiberi poſſit, nisì aliundè conſtet vera eum ſcribere. Et Luterus certè hanc reformationem vertit Germanicè, & à margine ſua adſcripſit ſcholia, nõ alio magìs quàm tali viro digna: ipſos aũt reformationis authores, quorum, etiàm Sturmio fatente, erat multa eruditio & vitæ integritas, non eſt veritus appellare perditos ac deploratos nebulones. Sed quid ille talis vir aliud faceret, cuius os maledictiõe plenũ erat, & amaritudine, & dolo? Nec Sturmius à conuicijs & contumelijs abſtinuit, id quod in eo repræhendit doctiſſimus Cardinalis Iacobus Sadoletus.

Luterani oppugnant Conciliũ.

Per hoc ferè tempus Luterus cum ſuo grege varijs machinationibus & ſcriptis, Concilij à Paulo Pontifice indicti authoritatẽ cõuellere nitebantur, vt rudem plebeculã arctiùs ſuis fraudibꝰ implicatã tenerent. Scribebantur tum ab illis noui Paſquilli, nouæ Beelzebul epiſtolę, fabuloſæ Legendę de Iohãne Chryſoſtomo, quas Concilio impudenti vanitate affingebant: prætereà quatuor Epiſtolæ Iohannis Huſſi, & libellus de Donatione Conſtantini Magni. Ità illi apud ſuos facilè efficiebant, vt qua vna re grauiſſimis religiõis diſſidijs vel pręſentiſſima ſemper remedia adferri cõſueuiſſent, ea in contemptum & riſum adduceretur, & miſerè euerſis, & in diuerſas easq́; fœdè diſſectas factiones diſtractis, nihil prorsùs opitularetur. Traxerũt etiàm in ſuas partes Saxonię Ducem Henricum, fratrem optimi & conſtantiſſimi in Catholica religione Principis

Georgij,

Georgij, quẽ Luter⁹ tá multis iniurijs & calumnijs mirabili quadam audacia sibi diuexandum sumpserat. Edebant igitur nouas cæremoniarum ordinationes, nouos passim Catechismos etiam illi, q nullis initiati sacris, parœcias administrandas suscipere non dubitárũt. Qua in re obseruãdum est arcanum Dei iudicium, quod illi, qui cõtra Ecclesię sanctionem calicem sibi vsurpare voluerunt, Catholicosq; sacrificos criminabãtur, quòd ipsis alteram speciem malignè suffurati essent, tales accepêre pastores, q cùm nullam haberent conficiendæ Eucharistiæ potestatem, ac nihilo minùs sacramenta illis porrigerent, non aliud sanè quàm merum panem & vinum præberent, vtraque illis specie penitùs subtracta. Et sic quidem par fuit puniri obstreperos & refractarios, qui desertoribus ac seditiosis monachis potiùs, quàm totius Ecclesiæ iudicio obtemperare voluerunt. Porrò Henricus Princeps per nouos Visitatores nouos constituit articulos, quos & à Clericis & à Laicis suæ ditiõis voluit obseruari. Verùm illi articuli non solùm à sacris literis, sed etiam ab ipsorũ Augustana Confessione & eius Confessionis Apologia discrepabant. Certè Luterus ipse in libello de seculari potestate dãnat eos Principes tanquàm insanos & peruersos, qui eis in rebus, quæ ad fidem & Ecclesiam pertineant, subditis suis leges pręscribãt. Verùm hæc Luteri sententia nullius tum ponderis fuit: quanquàm eiusmodi articuli non tam à Principe, quàm prophanis illis Visitatorib⁹ editi fuêre. Ità res passim in deterius mutabantur, & mirabilis atq; incrediblis in religione confusio magis ac magis increscebat, cùm illi sacra obirent munia, qui nullis prorsùs sacris initiati, nulla legitima authoritate vel promoti, vel missi essent. Et hæc tamen omnia summè erant Euangelica, & purum putum verbum DEI, effusè hauddubiò miserorum mortali-

Horrendũ Dei iudicium.

Mutatio religionis.

talium cæcitatem & delirationem ridentibus malis dæmonibus, qui ijs rebus mirificè delectarentur.

Hoc tempore Argentoratenses, qui Zuinglij dogma sequebātur, illis, qui ex Gallijs & Belgio sectarum nomine profugere compellebantur, in ipsa vrbe sua templum occupādum tradiderunt, vt Ecclesiam constituerent. Huic aliquandiù præfectus fuit Iohannes Caluinus ex Gallia profugus, qui posteà Geneuēsem in Allobrogibus Ecclesiam occupauit. *Caluinus nouum fingit dogma.* Hunc Caluinum à patria sua ob vitæ improbitatē exulâsse quidam scribit, eundemq; alius dicit inter dissolutos suę vrbis viros dissolutissimum, inter inconstantes & fœdifragos incōstantissimum. Is nouam quandam de Eucharistia opinionem è suo parùm sano cerebro commentus, negat cum Zuinglianis veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, sed horum tantùm energiam illic vult haberi. Non putauit Caluinus sua maiestate dignum, vt ipse minus aliquid, quàm cæteri, posse videretur. Itaq; hāc nouam mundo iam planè vecordi doctrinam inuexit. Nec hoc contentus, etiàm multa alia p̄clara & tali viro digna scripsit, quę quidē eiusmodi sunt, vt citra horrorē legi vix possint: quanquàm ea quoq; infelicissimis mortalibus non alio quàm ipsius verbi Dei titulo obtruduntur. Sunt aūt cum intolerabili in Deum blasphemia coniuncta, vt, ꝙ scelera & flagitia oīa Deus in homine operetur, *Caluini immanes blasphemiæ.* ꝙ lex & voluntas Dei sæpè inter se cōtrarię sint, ꝙ diabolus iubēte & volēte Deo mentiat̃ in cordib⁹ hominū, & multa alia, nō verbis, sed flāmis Tartareis vindicanda, q̃ tamen ausus est quidā eius sectator Theodorus Beza defendēda suscipere. Proh nefarios homines, si tamē homines dicēdi sunt, q̃ certè in humana effigie Tartarei cacodęmones esse vident̃. Vt aūt suā egregiā doctrinā Caluin⁹ ille, cùm iam Geneuæ multa præditus authoritate degeret, mi-

miraculo quodam confirmaret, rem fecit sempiterna memoria dignam, vt cognoſcat poſteritas, quib9 dolis, fraudibus & impoſturis vti non dubitârint, qui Catholicam Eccleſiam noſtro ęuo ſub Euágelij inſtaurandi prętextu ſibi oppugnãdam ſumpſerunt. Perſuaſit quandoquè miſero cuidam, vt ſe pateretur tanquàm mortuum in templum deportari. Fecit ille, conſentiente etiàm eius coniuge. Porrò Caluini conſiliũ erat, vt hominẽ coram populo iuberet redire ad ſuperos ſeu reuiuiſcere, hominéque mox ſeſe erigente, tam inaudito miraculo certam ominò & ſacroſanctam in orbem terrarum doctrinam inuexiſſe videretur. Sed ô Dei clemẽsiam, quę perfidioſi hominis aſtum incredibilem noluit latére mortales, vt ſic maturè ab eius cõſortio ſe remouerent. Miſer ille qui viuus in tẽplum illatus fuit, mortuus indè elatus eſt. Cùm enim Caluinus propiùs acceſſiſſet, &, ſi ſua doctrina vera eſſet, eum iuberet reſumpto ſpiritu ſurgere, vt homo callidus laqueo, quem alijs tetenderat, ipſus ſtrãgularetur, & omnes intelligerent falſiſſima eſſe quę miſeris ꝓ verbo Dei venditaret, nihil prorsùs ſeſe commouit homo, quippe omni huius lucis vſura repentè priuatus. Porrò coniunx illius, ea re comperta, eiulatu & clamore animi ſui teſtatur necopinatum dolorẽ: ſed Caluin9 eam egregijs pollicitationibus deliniuit, nè rem latiùs propalaret. In hoc verò facinore deprehenſus, fertur mox redijſſe in ſuggeſtum, dixiſſeq; populo, Eccè hinc appáret imbecillitas fidei veſtræ, quòd homo iſte non potuit excitari à mortuis. Et fortaſsis perſuaſit hoc miſerrimę illi concioni. Hęc quidem de illo Caluino, multaq; alia ſparſit fama, quę iam ferũtur Gallicè conſcripta, & Latinè cõuerſa, olìm in lucem proditura. Aiunt etiàm Parìſijs repertas aliquot Caluini, Theodori Bezę, & aliorũ ei9 farinę hominũ Epiſtolas, q̃ illorũ neqtiam

Miraculum Caluini horrendum

Aſtutiæ Caluini

am egregiè declaret, quas speramus quãdoq; in publicum edendas. Sunt enim eiusmodi, vt vbi in hominũ notitiã venerint, facilè oẽs intellecturi sint, q̃ sint illorum nihil minùs quàm Euangelica cõsilia, & admodùm perniciosi conatus. Hæc ità scripsi, quemadmodùm à fide dignis accepi. Infrà quoquè, Deo volente, Luteri quoddam miraculum referemus. Et nondùm intelligent plùs quàm lethargo correpti mortales, quàm infidis pastoribus animarum suarum salutem & curam committant? Scilicèt istis hominibus hoc studio est, vt animas Christo, & non potiùs Orco, lucrifaciant. Porrò animaduertẽdum est, Caluinum, dum sibi præclarũ apud omnes tum Zuinglianos, tum Luteranos nomẽ parare cupit, mirabili vafricie ità in re sacramentaria tractanda versari, vt quandò illi res est cũ Zuinglianis, planè ab illis stare se simulet: quandò cum Luteranis, quib⁹ ceu simplicioribus fucum se facere posse cõfidit, ad nauseam vsq; realitatem & substãtiam corporis & sanguinis Domini, atq; id genus alia Luteranis plausibilia, inculcet & repetat. Interìm nihilominùs nouum ille dogma fingit & tuetur, & cùm vtrisq; se fauere incredibili calliditate præ se ferat, vtrosq; suspensos & ambiguos detinet: nec tamen homo versutus perfidiam suam adeò celare potuit, quin Bernæ quandoq; illam proderet. Nam ibì in publico colloquio cõtra Zachariam Flandrũ quẽdam cùm vehemẽs esset in defendẽda Zuinglij sententia, idem Zacharias Caluini ad D. Falesium epistolã ꝓtulit, percõtatus ex homine, num suã agnosceret manum: quam cùm ille suam esse non negaret, Zacharia postulãte, publicè lecta est, multò maioribus scatens in Zuinglium conuicijs, quàm eo in colloqio eius essent ab illo celebrata encomia. Et ausus certè est Caluinus palàm edito libello, quem dici voluit, Summam confessionis de Sacramentis,

Caluini in scribendo mira vafricies.

Caluinus se prodit.

DD id

id omnibus persuadere conari, eos qui Augustanæ sunt confessionis, in eadem esse cum Tigurinis, qui vel maximè Zuinglium sectantur, sententia. Sed hoc scriptum à Luteranis est confutatum. Porrò Caluino illis respondente, exortum est odiosissimum certamen inter Caluinum & Luteranos, scriptisque contrarijs egregiè sese inuicèm ornant, vt insignes scurras inter se commissos iurè dixeris. Longum esset, egregia illa emblemata omnia hîc referre: pauca ex Caluini annotabimus vltima admonitione ad Ioachimum Vuestphalum Luteranum, in qua simul aliquot Saxonicas ciuitates, quæ eius dogma damnauerant, fœdissimis lœdorijs & maledictis pro Euangelij sui modestia insectatur. Sic dicit esse suo errore fascinatos, vt quod pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi nō teneant: quid valeat Cœna, quorsùm spectet, nunquàm gustâsse brutos istos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimìs largam illis copiam cauillationum profluere, dum Luteri sui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam suosque fraterculos fascinēt, popularis theatri plausu contentos, nec DEI, nec angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furiosum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam superbiam, quòd eis superbia sit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit, quòd obstinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem gigantum, latratores phreneticos, bestias, proteruos, fastuosos, pertinaces, &c. Tum verò etiàm queritur de illis, ꝙ se suosque indignos esse clamitent, quos terra sustineat, ità quòd nisì repentè exterminentur è mundo, non posse cum eis meliùs

Caluini de Luteranis sententia.

Nota studia hæreticorū, ab hæretico expereßa.

agi, quàm vt ad Scythas vel Indos ablegentur: accusare eos principum segnitiem, quòd non exerto gladio protinùs deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc ibì Caluinus, in quem pulchrè quadrat illud Ecclesiastici: Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animã suam. Quæ enim hęretici alij in alios iactant maledicta, ea in illos ipsos recidunt, cùm plerunquè aut peiores, aut paulò admodùm meliores sint illis, quibus maledicunt. Et reuerà quales hic Luteranos depingit Caluinus, tales sunt plerique omnes hæretici, qui dati in reprobum sensum, per præcipitia falsitatis ruunt in omne genus flagitiorum. In Caluino sanè vel maximè cernere licuit ea omnia, quæ Luteranis ille tribuit, & tamen à suis tantùmnon pro DEO colitur. Et quia mendacium nunquàm diù constare sibi potest, mira quadam versutiaità suum de Eucharistia dogma vanissimum tractat; vt neque Luteranis penitùs accedat, neque Zuinglianis, sed vtrisque quibusdam præstigijs illudat, dum ait carnem CHRISTI naturalem & esse & non esse in Eucharistia, quorũ illud Luterani, istud verò Zuingliani docent: ad extremum tamen in Zuinglij partes propensior est, dum affirmat, in cœna Domini per fidem excipi efficaciam quãdam & vim, de carne CHRISTI in cælo sita defluentem: sed nihilo minùs de re tanta (quod necessè est à vero aberranti accidere) ferè semper pugnantia loquitur: quam ob causam Luterani eum præstigiatorem & Sophistam vocant: quibus sic respondet, vt impostorem eum & esse & agere, verba illius facilè declarent. Habet ille miser multos hodiè sectatores, & ingens est turba Caluinistarum, qui noui à quibusdam vocitantur Sacramẽtarij, propterea, vt habet Confessio Mansfeldensis, quòd noua quadã stropha Sacramenti virtutem eludere conantur.

Eccl 21.

Caluinus præstigiator & sophista.

Sed has imposturas heu nimis cæcum mortalium genus non aduertit, immò vero insanus Caluini discipulus Beza affirmare non veretur, vni Caluino post Christum & Apostolos deberi veram & germanam de Cœna Domini intelligentiã. Quod etsi est insolentissimè & stolidissimè dictum, tamen creditur à multis. Et quid mirum, cùm stultorum semper infinitus sit numerus? Caluini antilogias pugnantesque sententias viri doctissimi annotârunt, & possent vel ex hoc solo, quod in doctrina varius est, homines satìs superq; intelligere, miserum illũ longè alienum esse ab incommutabili Dei veritate, videre non volunt.

In vita Caluini.

Eccles 1.

Antinomi.

Accidit hoc anno quiddam memorabile apud Vuittenbergenses. Extiterũt quidam è Luteri schola, qui legem operum reijcerent, dicerentque homines Euangelicos non obligari ad bona opera diuinæ legis. Et sic quidem Luterus ipse ab initio docuerat. Verùm homo contentionibus & rixis natus ac destinatus, vbi hęc vidit ab alijs doceri, acriter in eos inuectus est, cùm tamen hęc doctrina ex ipsius schola prodijsset: nec vidit homo inconsideratus, quicquid in huius dogmatis assertores scriberet, id ipsius iugulum vel maximè petere. Ferunt Iohannem Islebium huius dogmatis pręcipuum fuisse defensorem, sed à Lutero admonitum, ab eo resilijsse. Ità licuit Lutero vnam atq; eandem rem modo asserere, modo confutare: nec quicquam tam absurdum ab illo fieri potuit, quod non putarent homines perperàm ab eo instituti, purum putũ esse euãgelion.

Synodus Tigurina Zuinglianorum.

Mense Aprili Synodus Zuinglianorum doctorũ Tiguri fuit, cui etiàm Bucerus & Capito rogatu Basileensiũ interfuêre. Ibi Bucerus mirificè se purgat, quòd hactenùs tantoperè paci conficiendæ studuerit, id se non sua voluntate, sed impulsu Lantgrauij &

& quorundam aliorum fecisse dictitans. Disceptatum est ibi triduo cum illo de respōso ad Luterum dãdo. Nam hîc quoquè astutus ille, vt quidã Zuinglianus scribit, ambigua loquendi forma solidam concordiam farcire nitebatur, quam ambiguam loquendi rationē Tigurini non probabant, nec instar Buceri obscurè & captiosè, vt idē Zuinglianus ait, loqui volebât, sed liberè & apertè, nè cōcordia fucata & insidiosa, qualem Bucerus efficere voluisse non immeritò illis visus est, posteà maiores turbas pareret. Alij tamen à Bucero psuasi, Luterū à Zuinglio in Eucharistiæ doctrina non tam re ipsa, quàm verbis discrepare, quod fuit falsissimū, sicut Luterus ipse testatur nō vno loco, cum Lutero visi sunt in quandã redire cōcordiam, sed quę re vera nulla esset, sicut ipse euentus paulò pòst docuit. Immo & Bucerus ipse, qui hanc simulatam concordiam tantopere vrsit, cùm à Tigurinis impetrare non posset responsionem ad Luterum, qualem ipse vellet, ab illis non parùm abalienatus est, licet anteà non mediocriter illos coluisset. Sunt etiàm alij quidã ab illis facti alieni, licèt videri nollent, & non pauci Luteranis accesserunt. Vtebantur autem isti, à Bucero, vt appâret, edocti, hac in re verbis & sententijs ambiguis & perplexis, nè fraus cuiquã appareret, qua tamen vel maximè creuit hoc prodigiosum Euangelion: adeoq; Bucerus ipse in Euãgelium Matthæi & Ioannis scribēs, doctrinam de eucharistia, quam antè propugnârat, vt Lutero gratificaretur, retractauit. Et tamen hunc Proteum quidam neutrales, id est, qui nec Catholicę Ecclesię, neq; Sectarijs addictos se videri volunt, licèt interim non obscurè nouas ipsi fabricēt sectas, nō dubitãt pacis & pietatis inprimis studiosum vocare: scilicèt pacis & pietatis studiosus est, qui vt sese offert occasio, modò hoc, modò illud de vna eademq; re dogma propugnat,

Bucerus ambiguus.

Bucerus fit alienus à Tigurinis.

Zuinglianorum de Bucero sententia.

gnat, facilè etiàm Mahometis Alcoranum approbaturus, si nō desit opportunitas. Zuingliani quidam Bucerang cōciliationi, qua ille tam crebro usus est Zuinglianos cum Lutero in concordiam qualemcunque redigere, hoc tribuerunt, quod illis tribuēdum est, qui prae nimio vini desiderio etiàm faeces hauriant. Nemo neque potest neq; debet ambigere, hanc inexpiabilem dissensiōem propterea inter istos nouos Euangelicos extitisse, vt sibi Catholici meliùs prospicerēt, & à tam superbis, turbulētis & incōstantibus ingeniis rectiùs cauerent.

Cineres D. Thomae cremantur.

Apud Anglos hoc anno facinus insolens rex Hēricus designauit in cineres & ossa beatissimi martyris Thomae, Cantuariensis quōdā Archiepiscopi. Eius corpus in theca gemmis & auro mirificè exornata asseruabat iam aliquot seculis, eratq; eius martyris celeberrima memoria ob edita diuinitus ad eius sacros cineres innumera miracula. Visebant illic gemmę incomparabiles: quędam vincebant oui anserini magnitudinem, pietatis causa eò missae à monarchis & regibus, ad martyris memoriā ornādam. Verùm Hēricus rex nescio quorum instigatus consilio, non contentus gemmis & auro nudasse eius monumentum, etiàm ipsas venerādas reliquias exussit. Nihil quidem sanctissimo martyri nocitū est, qui vitam cum Deo viuit beatam & sempiternam: sed mirū profectò est, regem illum, qui paulo antè tanta constantia fidem Catholicam scriptis euulgatis defenderat, potuisse ad id infaustū consiliū deuolui, vt in martyris ossa ante annos ferè quadringentos pro pietate caesi, tam atrociter desaeuiret. Sed id genus multa audent Luterani & reliqui sectarij, apud quos pleraque templa hodiè non multùm discrepant à ferarum cubilibus, & locis planè desertis, & in horrendam vastitatem redactis: quae quidem, nisi DEVS rebus nostris prospiciat, nihil viden-

videntur significare aliud, quàm propediem in his Europæ locis cultum DEI omnem penitùs extinctum iri.

Cùm indictum esset à Paulo Pontifice Conciliũ ob certas emergentes rationes nõ iam Mantuę, qui locus visus erat opportunior, sed Vincentiæ celebrandum, Luterus certos euulgauit articulos, quos vellet suo nomine Concilio proponi. Verùm illi tam absurdi & impij erãt, vt nõ defuerint, qui Germanos dehortarentur, nè proponerẽt eiusmodi articulos Concilio, nisi vellent Germanos reliquis nationibus irridẽdos & ignominia notandos propinare. Erant enim in ijs, qui ab ipsa quoquè Augustana Confessione dissiderent. Verùm etsi turpissimum est, in religionis negocijs diuersa sentire, & quod hodiè affirmâris, cràs negare, hodiè asserere, quod heri negaueris, tamen hoc apud Luterum & eius præclaram sobolem non valdè turpe putatur, immò verò frequens & solẽne est, vt eorum scritpta testantur, licèt id imperita concio non facilè animaduertat. *Luteri articuli, Concilio offerẽdi.*

Hac tempestate in Anglia direpta atque euersa passìm sunt monasteria: & vitę monasticæ cultores vestem mutare coguntur. Cæsi etiàm fuêre aliquot illustri dignitate proceres, quòd nollent regis improbandæ sententię subscribere. Multùm in eo regno sanguinis fusum est: & sectarij quidem egregium conscripsêre martyrologion, in quod retulêre etiàm nomina illorum, qui sub regina Maria, de qua pòst dicetur, hęresis nomine plexi sunt. Verùm illos nemo Christi, qui veritas est, martyres dixerit, qui non pietatis, sed perniciosæ doctrinæ causa tolluntur è medio, nè multos sua peste corrumpant. Videmus hodiè summo omnium dolore, quò progressa sit quorundam, initiò non seuerè vindicata, audacia. Quæ non hodiè hæresum monstra exi- *Monasteria euertuntur in Anglia.*

stunt? In Lituania sunt multi Arriani & Nestoriani, nec parùm multas occupàrunt ecclesias homines valdè athei & execrabiles, qui summam & summè venerandam Trinitatem, proh nefas, vocant cerberum tricipitem, & Symbolum non Athanasianum, sed Sathanasianum, & multa alia nimis horrẽda. Si principio seuera fuisset adhibita animaduersio, poterant omnia hæc mala facilè auerti. At nunc vsque eò increuerunt, vt nullum appareat remedium.

O scelus.

Naufragiũ Barbarussæ

Hoc anno Barbarussa insigne fecit naufragium, amissis viginti millibus hominum, cùm iam classe educta, in nostros cogitaret. Illisit eas triremes tempestas oborta Acroceraunieis cautibus, quarum fragmenta toto ferè Dalmatico littore eiecta visebantur. Paulò antè insignem contrà illum classem eduxerât Paulus Põtifex, Carolus Cęsar, & Veneti duce Andrea Auria, & Vincẽtio Capellio Veneto. erât simul naues supra CC, & quinquaginta, adeò vt nũquàm ferè maior nostrorum in Ionio mari classis conspecta sit, plurimumq; sibi metueret Barbarussa, homo alioquì audax & imperterritus. Verùm cùm Veneti nollent pręsidium Hispanorum militũ in suas triremes accipere, vt quidam asserebant Ligures, nec Auria Venetis triremibus planè confideret, licèt Vęneti culpam aliò conferant, vt solent libenter homines, si quid perperàm gestum sit, à se omnem culpæ suspicionem in alios amoliri: orta interim tempestas est, & nostri omnes, insequente & insultante ac irridente Barbarussa, in fœdissimã fugam versi sunt, cùm potuissent facilè, vt quidam æstumant, illo die totam Barbarussæ classem delere & perdere. Et iam quidem resumptis animis volebant Barbarussam inuadere quaterna acie: sed cùm cunctantiùs sua consilia expedirent, Barbarussa retrocessit in sinum Ambracium. Magnam eo die Christiani tulêre ignominiam, quòd tantę occasioni nõ

Fuga turpis Christianorum.

solùm

solùm deesse, sed etiam in turpem fugam se cõijcere non dubitassent. At tamen paulo post, vt diximus, incomparabilem Barbari cladem accepêre, multis amissis triremibus, Deo Opt. Max. hauddubiè Christianorum rebus opem ferente. Verùm id damnum breui posteà Sollimannus farciuit, vt est immensis opibus prædiues, noua instructa classe. Magnam verò inde cepit voluptate, quod Barbarussa omnibus propè rebus inferior, nostros toto mari effugere compulisset.

Hoc anno multis Germaniæ locis armati homines in aëre visi sunt, & versus Orientem stella inusitatæ magnitudinis, quæ cruentos spargeret radios: & iuxta illam crux sanguinolenta, cum vexillo per aëra volitante. *Visa horrẽda.*

Sub initiũ Octobris rex Franciæ Cameraci conuenit Mariam Belgij præfectam, Caroli Cęsaris sororem. Indè pariter cum magna põpa egressi, venerunt ad S. Quintini oppidum. Vbique regina incredibili studio & apparatu excepta est. Exactis diebus sexdecim, alio itinere rediit in Hannoniã. Nihil nõ egit rex Franciscus, vt posset Mediolanum Cæsaris beneficio impetrare: sed Cæsar præalto consilio & exacta prudentia, potentissimis Gallorum regibus amplissimum illum Italiæ principatum vt adiungeret, nullis rationibus pmoueri potuit, veritus hauddubiò, nè illo minime contenti, maiora tentarent. Sunt qui Cęsaris auaritia & toti Italiæ dominandi libidine factum scribant, vt tam pertinaciter Gallis Mediolanũ negaret: sed illi certè temerarij sunt & iniqui cẽsores, cùm ante paucos annos eundẽ principatũ, quẽ maximis impẽdijs & difficultatibus bellicis obtinuerat, rogatu Põtificis Clemẽtis, Frãcisco Sforciæ liberalissimè restituerit. Florentiã quoque ipsius armis domitam, Alexãdro Medici tradiderit, qui certè est insignis principatus. *Calũnia in Cæsarem.*

Eo tempore, quo apud Niceam Pontifex, Cęsar & Franciscus rex fuêre, Ioachimus Elector Brandeburgicus Saxoni Electori per legatum indicauit, se certis nuncijs didicisse de Turcę in Germaniam aduentu. Iam enim Vaiuodæ ipse Turcarum Imperator hoc significârat. Orabat igitur Brâdeburgicus, vt Saxo certam ipsi, quam cuperet, pacis incûdę rationem prescriberet: se cum Ferdinando rege porrò acturum, vt apud Cæsarem intercedat. Hic princeps Luteri quidem dogma sic complexus erat, vt tamen plerasque cæremonias Ecclesiasticas retineret, & cùm esset Cęsaris atq; Ferdinandi studiosus, noluit in fœdus illud Smalcaldicum transire. Habebat autem in matrimonio optimi & Christianissimi Poloniæ regis Sigismundi filiam, quę in hunc vsq; diem, raro & eximio insignis pietatis exemplo fertur in catholica religione constantissimè permanere. Saxoniæ elector rem omnem deindè cum Lantgrauio communicat, & illi simul respondent Brandeburgico, se quidê videre necessariò totis viribus obuiàm eundum esse Turcę hosti crudelissimo, sed tamen id fieri non posse, nisì ipsis certa & non dubia pax côcedatur. Ea erat eiusmodi, vt iudices Cameræ nihil contra ipsos possint in causa religionis, qua etiàm compręhêdi volebant direptionem bonorum ecclesiasticorum: atque vt ea pace frui liceat etiàm illis, qui post Noribergicam transactionem accesserint & accedere voluërint ad ipsos, atq; ipsi etiàm Daniæ regi, qui non erat subditus Imperio: quæ quidem omnia vehementer erant Catholicis onerosa, & tamen nisì permitterentur, illi contra Turcas parùm aut nihil se moturi videbantur. Indè socij omnes Smalcaldici fœderis ad 24. Iulij monêtur Isenacum se conferre. Eò non principes ipsi, sed legati venerunt. Eadem petunt, quę anteà principes petièrant, & alios ibì quoquè in suum fœdus rece-

Princeps Brandeburgicus.

Conuentus Isenaci.

pe-

perunt. Habebant tum litem cum Henrico Brunsuicensi principe Goslarienses fœderati. Itaque orabant legati fœderatorum, vt Ferdinandus ab Imperatore peteret mandatum, quo princeps Henricus actioni se sistere cogatur: & tamen illi nolebát Catholicis licere suum ius persequi in supremo imperij iudicio. Addebant autem minas, nisi id contra Henricum principem impetretur, ipsos Goslarienses socios minimè neglecturos. Ea tum erat Imperij per Germaniam habitudo, vt lachrymis potiùs, quàm scripto, prosequendum sit. Imminebat Germaniæ cruentissimus Turcarum tyrannus, & tamen sic erant plerique animati, vt nisi Cæsar ipsorum voluntati obsecundaret, non magnoperè recusaturi viderentur iugum Turcicæ captiuitatis, cùm certum esset, eos suis viribus tanto hosti minimè posse resistere.

Penultima die Decembris Lantgrauius Hassiæ haud procùl ab oppido Cassello venationi intentus, incidit in scribam Henrici principis Brunsuicensis, qui nihil habebat commercij cum fœdere Smalcaldico, quia Catholicus erat princeps. Vbi autem Lantgrauius didicit scribam illum esse huius Henrici principis, iussit compræhensum Cassellùm abduci. Habebat ille apud se literas principis sui ad Archiepiscopum Moguntinum & Heldum Cęsaris legatum. Eas vtrasque & quędam alia secreta Lantgrauius resignauit & legit, ipsumq; scribá captiuũ detinuit. Hoc vtrùm decuerit illum principem, alij viderint. Certè ea res primo quidem ipsi principi Henrico magnam calamitatem, sed non pauló maiorem Lantgrauio posteà attulisse videtur, cùm ijs ex initijs, licèt alię quoquè causæ supperterent, grauissima inter principes odia excreuerint: & Henricus quidé princeps primò à Lantgrauio captus sit,

Scriba ducis Henrici comprahenditur.

at ipse posteà Lantgrauius nō solùm Henricum dimittere, sed in eius quoquè captiui locum succedere coactus sit. Verùm ad has diras animorum acerbitates, quæ sub hoc Luteri infausto Euangelio inter Germaniæ principes extitêre, magna fomenta & incitamenta suggesserunt importuni concionatores Luterani, qui principibus suis sub verbi DEI specioso titulo multa persuasêre, quæ à verbo DEI prorsùs abhorrerent.

Isabella Imperatrix moritur. Item Dux Geldriæ.

Mortua est hoc anno Isabella Caroli Cęsaris cōiux, idq; in puerperio, edita quidem prole, sed quæ non diù superuixerit. Mortuus est etiàm Carolus Geldriæ dux Catholicus, eiq; successit Guilhelmus princeps Cliuēsis, sed parùm feliciter, vt ipse rei euētus declarauit. Galli cum in suas partes pertrahere nitebātur, vt haberet Cęsar in Belgio viciniū hostē: sed Deo benè propicio, princeps Cliuensis saniora cōsilia secutus, breuì in gratiā cum Cęsare, quē tum occupata Geldriæ ditione, tum Gallorum amicitia offenderat, redijt, vt infrà dicemus.

Conuentus Frācofurti.

ANno 1539. fuit conuentus Protestantium Frācofurti, vbì datę sunt illis à Cęsare inducię mensiū 15. & decretum fuit, vt vtriusq; partis viri docti & moderati deligerentur, qui inter se de rebus cōtrouersis colloquerētur. Eius generis colloquia multa idētidem fuere instituta, sed nullo felici exitu, quòd neq; Sectarij vellent à sententia decedere, neq; Catholicis fas esset quicquam illis contra Catholicæ Ecclesiæ sententiam concedere. Multa autem in Protestantibus & nūc & aliâs quoquè Cęsar pijssimus dissimulauit, quòd non facilè pateret via & ratio secùs cùm illis agēdi. Protestantes em̄ non solùm magnis iam erant ex Smalcaldico fœdere aucti viribus, sed etiàm Luteri & aliorum cōcionatorum suorum seditiosissimis tum scriptis, tum concionibus

cionibus eò propemodùm impulsi videbantur, vt nisì Cęsar ipsis petita permitteret, nescio quid non molituri putarentur. Erant quidem non contemnédæ Cęsaris vires, sed eas tum Turcica, tum Gallica arma sic perpetuò ferè exercebant; vt cum Protestantibus nihil posset duriùs agere, licèt plurimùm illi doleret, paucorum impotentium Apostatarum monachorum scriptis & concionibus seditiosis Germaniæ pacem penitùs perturbari. In hoc ipso conuentu Saxoniæ Elector id inter alia testificabatur, se Ferdinandum non agnoscere pro rege Romanorum. Adeo iam erant in Germania perturbata omnia, eas turbas cientibus infaustis concionatoribus, qui Protestantes ordines egregiè illudebant. Erant quoquè inter principes acerbę suspiciones & simultates, ex religionis dispari habitu emergétes: vndè fiebat, vt Germaniæ vires, quæ hactenùs omnibus semper nationibus fuissent formidabiles, iam ità miserè distractæ & dissipatæ, haud dubiè supremam cladem iampridèm subitūre fuisse viderentur, nisì præpotens Deus singulari quadam beneuolentia rebus nostris prospexisset. Erant enim adhuc permulti, hodieque sunt in Germania, qui à sectis prorsùs abhorreant, nec anili leuitate eam sibi religionem deserendam putent, quam tot seculis vniuersa Germania summa omnium consensione coluerit.

Intestina dissidia.

Hoc anno diem vitę clausit extremū clarissimus & integerrimus princeps Saxoniæ Georgius, quem Luterus egregiè cōuicijs & contumelijs, & quidem impunè, sæpè prosciderat. Fuit is princeps generosa & planè germana animi fortitudine, in auita Maiorum suorum religiōe cōstantissimus, & Carolo Cęsari lōgè optimo semper deditissimus, dignus profectò multis nominibus, quem oĩs posteritas laudibus vehat. Eius obitu maxima accepit incommoda

Obit⁹ Georgij principis

da religio Christiana. Nullos enim reliquit liberos. Itaque testamento scripsit hæredem fratrem suum Henricum & eius filios Mauritium & Augustum, ea conditione, nè quicquam in religione mutarét. Missi fuerunt ad Henricum, qui hoc ei proponerét, sed interim mortuus est pius princeps, & continuò Henricus ditioné omnem occupauit, atq; in omnia Misniæ, Duringię & Saxonię loca, q̃ Georgio principi paruerant, Luteri dogmata inuexit. Iam enim Luterani, vt antè dixi, eum in suã nassam pertraxerant. Is posteà successoré habuit Mauritium, Mauritius Augustum, vt suo loco dicemus. In Misniæ oppido absq; vlla intermissione nocturnis atq; diurnis horis perpetuæ Deo Optimo Maximo laudes promebantur, raro quodã eximię in Deum pietatis exemplo, diuersis cantandi & psallẽdi vicibus institutis in ipsa Ecclesia cathedrali: sed is cultus diuinꝰ maxima ex parte tum abolitus est, antiqua religionis facie prorsùs mutata. Hęc faciebant Principes persuasi à Lutero, alioqui prę insita Germanię principibus spectata generositate, nunquàm talia facilè attẽtaturi: quãquàm in eiusmodi grauissimis rebus nihil priuata authoritate, sed totius Christiani orbis cósensu omnia cum summa deliberatione & exacta maturitate transigi oportebat. Non enim satis erat Luterum dicere, hęc & pleraq; aliã rectè & ex verbi Dei pręscripto fieri, cùm hęreticorum omniũ ea perpetua fuerit cósuetudo, vt quãuis absurda & impia in orbem cómenta inueherent, ea tamen verbo Dei consentanea & ex verbo Dei profecta afferrent: sed oportebat Christiani orbis sustinere sententiam. id quidem generosos principes & reliquos Germaniæ magistratus magìs decuisset. Porrò vbi Henricus princeps ditionem fratris in suam fidem adegit, Luterum è Vuitenberga Lipsiam accersiuit: eò quoquè aduolauit ex eodem Luteri asylo ingẽs

Mutatio religionis in Misnia.

Pręcones Luterani in Lipsiam aduolant.

con-

concionatorũ examen, quot currus capere posset. Ij Luteri inauspicatum Euangelium strenuè in illũ populum propnagârũt, quem tot annis catholicus princeps in catholica religiõe cõtinuerat. Est Lipsia paruum quidẽ, sed elegans oppidũ, insigni mercatũ & vili rerum degendę vitę necessariarũ precio, atq; etiàm vniuersitate vel Academia tum celebre, tum perquàm commodum studiosis, nisì ꝙ Luteri Euágelium illic regnat, non tamen prorsùs Lutericè, ꝙ in nõnullis à Lutero nõnihìl deflexerint, vocẽturq; à quibusdã catholicis molles cõfessionistę, quẽadmodùm alij rigidi cõfessionistę, qui Luteri dicta factaq; oĩa, quãtunuìs putida & insulsa, sibì mordicùs tuẽda statuerũt: qui etiàm Lipsenses & alios q̃sdã acerbìssimè proscindũt, ꝙ à Lutero defecerint. *Lipsia.*

Sleidanus hoc tempore scribit à Lutero librum editum de Concilijs & Ecclesia, in quo inter cętera ille quoquè demõstret Canones Apostolorum essè adulterinos. Scilicèt premere nos vult Sleidanꝰ authoritate Luteri, qui non modò hos Canones, sed multos etiàm scripturę diuinæ libros reiecit. quòd si verò tanti sit apud Sleidanum Luteri authoritas, discat quid ille sentiat de Zuinglianis, nec ægrè ferat se in illis quoquè perstringi. Verùm hęc ille bonus vir libenter dissimulat. Porrò verò ridiculum hîc nobis cõmemorat idem ipse, scribere Luterum in libro memorato de contrarijs doctorum sententijs, de baptismo, Cypriani pręsertim & Augustini. Quis verò negauit vnq̃, Cyprianũ de baptismo hęreticorũ aliter sensisse, q̃ sentiat Ecclesia catholica? Sed interìm Cyprianus sanctissimꝰ martyr neminẽ à sua cõmunione repellebat, q diuersum ab illo sentiret, quod euidens signum est, nõ illum pertinaciter suam voluisse sententiã tueri. Sed quid sibi vult Sleidanus, quòd Luterum ait hãc de baptismo Cypriani diuersam ab Ecclesia sententiam proferre? *Ineptiæ Luteri & Sleidani.*

For-

Fortaſsis efficere vult, vt vni Lutero plus tribuam, ꝗ omibus patribus, propterea quod Cyprianus nõ idem cum alijs ſentit. Sed ſi ideo minus tribuẽdum eſt patribus, quàm prorsùs nihil tribuẽdum eſt Lutero, immò verò quàm ille planè exibilãdus & conſpuendus eſt, qui in rebus grauiſſimis etiàm à ſeipſo tam crebrò turpiſſimè diſſidet? Belliſſimus certe vir Sleidanus eſt, qui id genus portẽtis farcit nugaciſſimam hiſtoriam ſuam. Addit deindè, Luterum ibidèm recitare quatuor illa Concilia, quorum præcipua eſt authoritas. Sed hæc ipſa Concilia ꝙ nihili fecerit tum Luterus ipſe, tum eius ſatellites & noui dogmatiſtæ, ex illorum ſcriptis ſatis ſuperq; doceri poteſt. In ſumma, nullum tam ſanctum eſt Concilium, quod iſti non prorsùs reijciãt, ſi cum illorum prauis opinionibus non concordet. Tum quoq; viſum eſt optimo Sleidano commemorare ex Luteri hoc preclaro commento, quàm denſæ fuerint ſub Põtificatu Romano tenebræ, quàm impura fœdaq; religio, atque huc fuiſſe deuentum, vt etiàm veſtis monachorum ad æternam ſalutem non parùm cõferre putaretur. Sed quàm denſas tenebras Luterus cum ſuis in orbẽ inuexerit, iam miſeri mortales re ipſa experiuntur, dum ille miſer totiès ſua mutauit paradoxa, dictisq; & ſcriptis ſuis id effecit, vt quod quiſque nocte ſomniat, id nõ dubitet pro Dei verbo ſtultis hominibꝰ obtrudere, adhibitis perperàm ſcripturæ diuinæ, quam Luterus ſolam vult valere, ſententijs: atq; eò iam res redijt, vt penè tot ſint ſectæ, quot capita, & miſerandum in modum rudis & indocta plebs in abſurdiſſimas easq; pugnãtiſſimas hæreſes in dies inducatur. Neque nos mouet, quod recitat Sleidanus quoſdam in habitu D. Franciſci ſepeliri voluiſſe. Fecit id Rodolphus Agricola, fecit Albertus Pius Carporum princeps, fecit Chriſtophorus Longolius, viri ſumma eruditiõe: in quibus

Denſæ tenebræ ex Luteri euangelio.

G

si reprehendẽdum est, quemadmodùm impius facit Sleidanus, quòd pio quodã animi affectu in eo habitu mori voluerunt, nõ quòd eum solum ad salutem sufficere putarent, sed vt suæ satisfacerent deuotioni: quantoperè non modò reprehendendus, sed etiàm execrandus & diris õmibus deuouendus est Luterus & eius similes apostatæ, qui habitũ monasticum petulantissimè abiecerunt, & cum illo simul omnem pudorem & religionem exuërunt, habẽtes certissimam damnationem, quòd primam fidem irritam fecerunt? Et certè nõ illibenter credet posteritas, plerosque sub mortem voluisse S. Francisci habitum indui, & in eo sepeliri, licèt Sleidanus putet id eam fortè non credituram: sed ęgrè admodùm fortassìs credet potuisse sceleratissimos apostatas tantam mereri fidẽ & authoritatẽ apud hoïes, vt illorũ impijssima & iã olìm dãnata dogmata, haud alitèr atquè ipsum Christi Euãgeliũ, amplecterent. Hoc em̃ eiusmodi est, vt nemo id vnq̃ neq; admirari satìs, neq; ꝓ dignitate deplorare queat. Sed de his alibì latior fortassìs dabitur agendi opportunitas. 1 Tim. 5.

Hoc anno Angliæ rex scriptum quoddam edidit, quo Pontificem, qui Concilium tum Vicentiæ indixerat, acerbè perstringit. Ea res cumprimìs iucunda fuit Luteranis & reliq̃s nouis dogmatistis. quicquid enim Pontifici accideret, quod in eius contumeliam & ignominiã vergeret, id singularem huic hominum generi adferebat voluptatem: vt nôrint posteri omẽs, quo spiritu afflati fuerint, qui implacabili odio pastorem Ecclesiæ prosequi non dubitárint. Verùm nè nimio Luterani gaudio insolentiùs exultarent, non diù pòst idem Angliæ rex non ferens in suo regno turbas, offendicula, seditiones (quarum rerum valdè ferax est Luteri Euãgelium, ità vt vix vspiàm absq; seditione & tumultu receptum sit) ex Luteri irrepente dogmate grassari, co- *Comitia Angliæ contra Luterũ.*

mitia totius regni indixit, siue conuentum Ordinũ regni, (ipsi Parlamentum vocant) vbì pro stabilienda religionis concordia propositæ sunt sex quęstiones, de quibus in Actis publicis ità relatum habetur: Tandèm post lõgam super his articulis deliberationem, post consultationes plurimas, post deniquè argumenta infinita, vltrò citroque connexa, omnium tam regię Maiestatis, quàm vtriusq; Senatorij ordinis, ac plebis in hũc Senatum coactę summo cõsensu fuit & est resolutum, decisum ac statutum eo modo ac forma, qua sequitur: Inprimis, In
VI. Articuli beatissimo altaris Sacramento, per virtutem & effi-
1. caciam potẽtissimi verbi Christi, simul atquè illud sacerdos ore locut⁹ fuerit, sub forma panis & vini, naturale corpus & sanguinem Dominicum, conceptum ex Maria virgine, realiter adesse: & post consecrationẽ, nullam panis aut vini, aut aliam q̃ Chri-
2. sti Dei & hominis remanere substãtiam. Secundò, Communicare sub vtraque specie non est omnibus hominibus iure diuino necessè ad salutem: credendumque est & non dubitandum, quoniam in carne sub specie panis sit verus sanguis, & cum sanguine sub specie vini sit vera caro, tam diuisìm quàm con
3. iunctìm. Tertiò, Sacerdotes postq̃ sacris initiati sunt, iure diuino nõ possunt vxores ducere. quar-
4. tò, vota castitatis siue viduitatis à viro fœminâve non temerè facta Deo, iure Diuino sunt obseruanda, Christianique populi libertate quadam eos priuât, qua, nisì vouissent, potuissent vti frui. Quintò, Missas priuatas in hac regis Anglicana Ecclesia
5. ac congregatione admitti ac celebrari, simul & bonum & necessarium est, per quas probi Christiani, quorum vita respondẽt, pariter & bona & diuina solatia & beneficia indè recipiũt, Missasq; celebra-
6. ri iuri diuino quadrat. Sextò, expedit necesseq; est auricularem confessionem retineri in Ecclesia Dei.

Quo-

Quocircà regiæ Maiestatis authoritate, ac summo vtriusque ordinis senatorij, plebisq; in hunc senatum coactæ cōsensu in hunc modum, qui sequitur, latum est senatusconsultum: Qui vel in hoc regno Angliæ, vel in alio quouis regiæ maiestatis dominio post 12. diem Iunij, qui proximè sequetur, verbo, scripto, prælo, ficticijs characteribus, aut alio quouis modo publicè cōcionantur, docent, dicūt, affirmant, declarant, disputant, aut ratiocinātur secùs, quàm iam dictum est, in illos tanquàm hæreticos grauissima constituit rex supplicia, atque etiàm in eos, qui consilio aut re tales iuuerint &c. Hoc quidem præter omnem expectationem accidit Saxonico Papę Lutero & eius symmystis, nouorū dogmatum buccinatoribus, præpotente Deo non nimiùm eis laxāte habenas, quemadmodùm etiàm satanæ diuum Iob flagellanti certos quosdam semper præfixit cancellos, quos ille prætergredi neque posset, neq; deberet. Certum est enim, Luterum & totum nouorum dogmatistarum & ecclesiastarum gregem, ad tēpus accepisse diuinæ iustitiæ permissu potestatem vexandi Catholicam Ecclesiam: sed nec hactenùs potuerunt, nec deincèps poterūt tantum sæuire, quātum vellent. Vtinàm Catholici corrigerent vitam: breuì pessùm iret omnis illis diuinitùs permissa sęuiendi facultas. *Senatusconsultum Angliæ.*

Hoc anno Gandaui, quod est amplissimum Flandriæ oppidum, Caroli Cęsaris ortu clarissimū, nōnihil tumultuatum est. Ea res vbì ad Cęsaris tum in Hispania degentis notitiam peruenit, eò maturiùs eundum sibi censuit, nè res in peius dilatione procederet. Itaq; cum perpaucis principibus ingressus est Gallias per Baionam. Id enim vt maiori fidutia faceret, multis Francisci regis legationibus & literis inuitatus fuerat, licèt omnes eius Consiliarij, nè id faceret, prorsùs eum deterrerent. Verùm optimus *Tumultus Gandauēsis* *Cæsar it per Gallias.*

princeps accepta à rege Frácisco fide publica, illud certè periculosum iter arripuit. Nam tametsi rex Franciscus putandus est non malo tum in Cęsarem animo fuisse, tamen quia in tanta illũ detinendi opportunitate potuisset facilè humanum aliquid pati, non absq; ingenti periculo Cæsar illud iter ingressus est. Vtebatur auté tum veste pulla, & equis commodatitijs, ijsq; Gallicis. Sed certè eo ipso tempore depręhensus est à legatis sororis eius Marię, quæ Belgio præerat, idq; non semèl, per noctem duabus aut tribus horis vtroque flexo poplite in cubiculo, nigris vndiquaquè pannis tecto, orare. Et hauddubiè Deus cui confidebat, non absq; multorũ summa admiratione, toto illo itinere seruauit eum. Porrò ea precandi oratione in omi vita, & loco, & ętate eum quotidiè vsum fuisse constat. Orabat manè duabus plùs minùs horis, totidẽ nocte vel vesperì. Indè postquàm se induisset, accedebat etiàm manè ad auscultandum Sacrum. Sed de his alibì plura dicentur. Cùm esset in hoc Gallico itinere, & ad regé properaret, contigit regis filium Carolum, lectissimum iuuenem Aureliorum ducem, inopinanter insilire in tergum illius equo insidentis. Cumq; eum Cæsar humanissimè salutâsset, ille clamauit, Cæsar redde te captiuum, Cęsar redde te captiuum. At verò Cęsar nihil illi respondit, sed tantùm ridentis in morem gratissimis & iucũdissimis oculis illum intuebatur: sicque vno vecti equo, in chorum Gallicarum fœminarum & heroidum venerunt: Vbì Cęsar obitèr salutata Leonora sorore sua, regis Francisci coniuge, longum miscuit sermoné cum Estampia heroide, quę tum in magna erat gratia apud regem, nec desunt qui putent eam consuluisse regi, vt Cęsarem in Gallijs detineret. Accidit quandoquè, vt inter loquendum Cęsari inopinanti (vt quidem rebantur homines) annulus excideret gemmam habens

Cæsaris preces quotidianæ.

bens

bens nobilissimam. Eum cùm leuâsset illa è solo, vt Cęsari redderet, noluit eum recipere, sed illi dono dedit. Toto autē hoc spatio, quo Cæsar fuit in Gallijs, summi illi honores & omne humanitatis ac beneuolentiæ genus oblatum est à rege Francisco & omnibus regni proceribus, adeò vt etiàm regia planè authoritate ad aliquot dies vteretur. Non tamē longè abfuit tum Ambasiæ, tum Parisijs à grauibus periculis. Ambasiæ Gręci ignis fumo in gradibus turris cuiusdam immodicè excitato, propemodùm suffocatus fuit: Parisijs tabulatum in caput eius elisum, sanguinem sparsit. Rex Franciscus vbì comperit earum rerum authores, mox in crucem eos tolli iussit, sed pijssimús Cæsar multis precibus vitā illis impetrauit. Nolebat enim aduentum suum in Gallias cuiquā funestum esse, maximè cùm nihil horū de industria factum didicisset. Simul autem sororē suam Mariam tum de eximijs ipsi delatis honorib9, tum de ijs improuisis euētibus mox certiorem reddidit, nè quid illa famę, quę tum varia spargebatur, temerè crederet. Ipse Franciscus rex id temporis ex vlcere cœperat meliusculè habere, & apud Lochias Cæsari aduentanti summa hilaritate occurrit, paratus etiàm duos liberos suos Henricum & Carolum ipsi obsides dare, si parùm regi fideret. At Cęsar obsides recusauit, & ità (vt dixi) toto regno mirificè honoratus & splēdidissimè habitus est, regijs liberis ex regno abeuntem Valencenas vsq; deducentibus, vbì tum à Maria Cæsaris sorore nihil prætermissum est erga Cæsarem ipsum, & Francisci regis regios filios, quod ad eximiam propensissimi animi testandā beneuolentiā pertinere videretur. Poterat facilè inter duos illos longè potentissimos reges pax firma & cōstitui, & coalescere, si rex Franciscus à Mediolani amplissima ditione repetenda animum reuocare voluisset. Porrò dum inter se certant

Cæsar honorificentissimè habetur

Mediolanū pacis remora.

tant reges de Mediolani imperio, interìm Turcis anim⁹ creuit,& hereses in dies ità auctæ sunt,vt vix numerari queãt. Sed nemo temerè culpam in reges conferat. Nostris peccatis prouocata diuina iustitia permittit interìm eiusmodi perniciosas dissensiões oriri inter principes & pleraq; alia mala,vt ijs castigati,resipiscamus & ad meliorem frugem nos recipiam⁹,nisì acerbiora quoquè experiri velimus. Extant exempla non pauca etiàm in scriptis diuinis.

☞ Hoc anno tanta fuit vini vbertas, vt non suppetentibus vasis, plerique grandes foucas egregiè tabulis vndiquè munitas,vino compleuisse ferantur.

Castronouũ expugnatur

Eiusdem anni mense Augusto aut circiter,Turcę duce Barbarussa Crastonouum Dalmatiæ vrbẽ maritimam,in qua erat fortissimum Hispanorum pręsidium,non sinè maxima suorũ cęde expugnârunt. Paulò antè Cæsareani id Turcis victis occupârant: sed ea res Solimanno impensè doluit, nec quieuit, donèc id Christianis sentiret ereptũ.Sunt qui scribant,quosdam Dalmatas ex vrbe profugos,Turcis secreta vobis prodidisse.Habẽt Turcæ enses incuruos,quibus & galeas & loricas ferreas nostrorum ☞ scindunt:sed id inprimìs nostris incõmodè cecidit, quod in ipso acerrimo cum Turcis conflictu pluuia erumpente non potuère sclopettis vti. Porrò Turcæ in nostros atrocissimè sagittas iaculabãtur. Multa tum Christianorũ millia trucidata sunt. Dolendũ certè,tantum posse in populum Dei impuros illos Mahometanos,sed nostris vitijs illorum vires aluntur. Obitèr tamen aduertendum,ex Hispanis à Turca hoc loco cęsis plerosque interfuisse Romanę vrbis sub Clemente 7. fœdissimę direptioni,vt non immeritò hęc illis clades accidisse videatur.

Per hoc tempus,cùm iam non pauci putarent Sacramentarios cum Lutero redijsse in concordiam, quod tam multis colloquijs & cõuenticulis totiès frustrà

frustrà tentatum fuit, & Tigurini propterea à scriptis acerbis & contumeliosis in Luteranos abstinerent: Eccè tibi Luterus libellum de Patribus & Cōcilijs edit, quem nè videretur in solos Catholicos scripsisse, in eoipso Zuinglium per summam cōtumeliam Nestorianum fuisse dicit. Hoc malè habuit Tigurinos ministros, magistrū suū tam honorificè pdicari à Lutero, nec sibi hoc silentio trāseundum, putárunt, sed datis ad Luterū literis, admonent hominem, nè contra vltimam pactionem tam malè de Zuinglio sentiret & scriberet. Luterus nihil illis respondit. Ità nunquàm inter istos sectarios nisì ficta & simulata pax fuit, quippe qui non id spectarét, vt veritas vinceret, sed vt ipsi pro se quisq; preclaram orbi doctrinam & nouā lucem inuexisse viderétur, atq; hoc nomine apud vulgus insigne sibi nomen cōpararent. Indè adeò est, ꝙ cùm Saxonici quidam Ecclesiastæ Luterum suum mirè prædicarét, & ipsi D. Paulo conferre non vererentur, atq; omes alios euangelij istius noui socios nihil esse dicerét ad illū suum Apostolum & Eliam, adderentq; tandèm, ad hanc laudandi Luteri necessitaté ipsos adegisse illū Thrasonicum Gallum, quem hauddubiè Caluinū accipi volūt: Caluinus nō ferés Luterū sibi anteferri, egregiè illos Saxōes Luteranos perstringit, inter alia sic dicés: Vitia pro virtutibus exosculari, stultitię & pręposteræ affectatiōis est, minùs etiàm excusabilis incōsiderati zeli feruor, quòd scripturā turpiter & putendū in modum corrumpunt, vt D. Iohannis Baptistæ spolijs Luterum exornent. Quāuis em̄ non negét etiàm in Ioāne Baptista factum esse, quod de venturo Elia prædixerat Malachias, volūt tamen de Lutero intelligi hoc vaticinium, quia sit Elias ille, per quē restituēda fuerint om̄ia: & quod in Iohanne Baptista semèl factū est nō obscurè tam Prophetę quàm Christi testimonio, in Lutero fuisse

Luterus Zuinglium Nestorianū vocat.

Caluinus nō vult Lutero videri inferior.

iterandum, Qua falsitate non minùs fœdârunt Luteri nomen, quàm Aegyptij Ieremiæ, corpus sepulcrumque eius adorando. Atque vt Eliæ nomen Lutero concedatur, sacrilegę tamen est temeritatis, asserere vltimum Eliam, àcsi prę̨cisa esset manus DEO, nè quem prę̨stâtiorem parémve posteà emittat. Ità Caluinus, haud obscurè indicans, quàm velit ipse Lutero præstantior haberi. Sed ista non videt mundus, nescio quo lethargo oppressus. Verùm Sleidanus, qui ex Luteri libro de concilijs & Ecclesia, qué eundem esse appáret, quem alij vocant de Patribus & Concilijs, non pauca citauit, quæ possent flagellare Catholicam Ecclesiam, hanc de Zuinglio Luteri sententiam, qua eum dicit Nestorianum, pro suo insigni candore tacitus prę̨terit: scilicet optimæ fidei historicus fraudulenter cælans, quæ contra se suosque faciant.

Legati Protestant. ad Cæsarem.

ANno 1540. rex Ferdinandus ab Austria venit Gandauum ad Carolum Cę̨saré: venerunt eò quoquè legati Protestantium Ordinum, qui præter alia multa, quibus & sese mirificè purgare, & in Catholicos turbarum omnium culpam conferre nitebantur, coram illo Catholicæ religioni addictissimo Principe dicere non sunt veriti, hoc tempore Deum Euangelij sui cognitionem excitâsse, quasi antehàc Germania Euangelium nesciêrit, & ab apostatis demùm & votifragis monachis illud discere debuerit. Eodem tempore Protestantes Ordines ad Galliæ regem non parùm blandas scripsêre literas, vt si quid à Cæsare durius expectandum esset, haberent potentissimum regem sibi coniunctum. Cę̨sar cùm legatos Protestantium audiuisset, se deliberaturum respondit. Multùm hìc iterùm vrgebant legati illi, vt Cameræ iudicibus non liceret pro illis ferre sententiam, qui se quererentur rebus

Postulata Legatorum.

&

& facultatibus suis sub Euangelij prætextu priuari, quales querimoniç à Clero Catholico & Monasticæ vitç cultoribus tum nõ raræ ad Cameræ iudiciũ deferebantur. Dicebant Catholici, se iniuria rebus suis spoliari: asserebant cõtrà Euangelici, iurè id fieri, quòd falsam colerent doctrinam &c. In hac autem controuersia non licebat Catholicis ad supremum Imperij iudicium prouocare, sed oportebat eam ferre sententiam, quam apostatę & incestis nuptijs polluti monachi, suis magistratibus persuasissent verã esse & prorsùs Euangelicã. Hoc miserum erat & calamitosum, & tñ sic habebat pura doctrina noui Euangelij. Cęsar cogebatͫ ob temporũ iniquitatem pleraque dissimulare, cùm tam multis ijsdemq; potentissimis premeretur hostibus. Indixit nihilo minùs Conuentum Principum Spirę, qui tamen ob pestis sæuitiem translatus est Hagenoam, cui Ferdinandus rex Cæsaris nomine præfuit, Cæsare alijs occupato. In hoc conuentu Luterani noluerunt pondus aliquod habere eam quorundam articulorum cõciliationem, quam Augustæ septem ab vtraque parte collocutores effecerãt. Petiêrunt etiàm colloquium Vuormatiæ habendum, & impetrârunt. Sed in eo colloquio parùm confectum est. Hoc ferè loco Sleidanus recitat prolixissimũ scriptum Protestantium ad Granuellanũ, quemadmodùm & aliâs passìm multa superuacanea, immò & vana & perniciosa, ad nauseã vsque commemorat, vt docti quidam non immeritò affirmârint, plura apud illum esse πάρεργα, quàm ἔργα. Hoc verò scriptum satìs appáret ex concionatorum & dogmatistarum officina profectum. Multùm illic bellissimi isti ecclesiastę & apostatę monachi suam causam fucis quibusdam oblinere conãtur, sed ità tamẽ, vt nõ ipsi, sed Principes & magistratus loqui videantur. Nos verò ex vnguibus leonem facilè dignoscẽtes,

Conuentus Imperij Hagenoæ.

riari. Sic olìm Iulian⁹ apoſtata cùm à Chriſtiana religiòe defeciſſet, ſacras literas his verbis irriſit, ſcribens ad Primarios ſui tēporis Epiſcopos: Legi, Cognoui, Damnaui: Cui ità à noſtris reſpōſum eſt: Legiſti, ſed non cognouiſti: ſi eñ. cognouiſſes, nō damnâſſes. Vt ille impius irriſit ſcripta diuina, ſic iſti innocentes homines & belli euāgelici, lacerant vitam monaſticam, quam ab ipſis Apoſtolis vſque in præſens conſtat in Eccleſia Dei magnę venerationi ſemper fuiſſe. Sed cùm illi per ſummū ſcelus ab ea vita diſceſſerint, ſi ſuæ velint exiſtimationi conſultum, nō debent nisì peſſimè de illa & dicere & ſcribere. Et habent certè qui illos audiant, & eos rectè feciſſe credant: ſed quis interìm explicare ſatìs queat, quibus illi noctes atque dies conſcientię ſæuiſſimis aculeis pungantur, licèt id apud homines diſſimulent? Sciūt eñ omes illos veteres ſanctiſſimos patres, adhibitis ſcripturę diuinę teſtimōijs, id cōſtāter affirmare, vota cōtinētię & aliarū rerum bonarū Deo ſemel pſtita, prsùs reddi oportere, illosq; impios & pfidos cēſendos, q poſtquàm Deo vouerūt cōtinentiá, audēt inire cōiugia. Hæc, inquá, illi nō ignorant, ſed obſtinata animi deſperatione cōtemnunt: cumque ſe videāt ab omni ſpe ſalutis, niſi reſipiſcant, excidiſſe, ſummoperè in eam curá & cogitationem incumbūt, vt quàm plurimos ſecum in damnationem adducant. Itaq; haud ſecùs àc peſtes quædam fugiendi ſunt, nè ſua contagione alios inficiant. Verùm id illis perſuaderi nō poteſt, quorū oculos ſuis mendacijs ità perſtrinxerūt, vt illorum ſcelus & turpitudinem videre nō poſſint. Iam verò quantam habet vanitatem & impudentiam, quòd aiūt in his literis, ſe nihil cōtra veteris Eccleſię formulam docere, cùm certiſſimum ſit, & à noſtris abundè oſtēſum, eos p Euāgelio & Dei verbo hominibus nihil ferè obtrudere aliud, quàm craſſiſſimos

Niceph. Eccle, Hiſt li. 10. cap. 25.

Impudens mendácium apoſtatarū.

&

& iam olìm damnatos errores? Et nè parùm ſit tam ſceleratè eſſe mentitos, adijciunt mox aliud tam inſolens & prodigioſum mendacium, vt nõ ſtylo, ſed magiſtratûs ſceptro & ſeuera animaduerſione vindicandum ſit. De pœnitentia, inquiunt, in Eccleſia docebatur frigidè & perplexè: de gratia per Chriſtum accepta, de cõdonatione peccatorum ne verbũ quidẽ. In re tã apta, quã ipſa lux meridiana palã coarguit, quid poſſumus aliud, q̃ & iſtorum deploratam malitiam, & illis fidem commodãtium miſerandam dolere cæcitatem? Quis verò poſſit mederi hominibus, qui ſibi tam luculenter imponi ſinunt? Legãtur vel ſoli Doctorum Scholaſticorũ libri, & penè ad faſtidium vſque comperientur de Chriſti gratia & peccatorum remiſſione ſcripſiſſe. Non ergò iſti quadam animi imbecillitate aut ignoratiõe, ſed deſtinata & deplorata malitia hæc & id genus alia multa in miſerorũ certiſſimam perniciem confingunt. Sed porrò adijciunt, Miſſam priuatam eſſe rem nouam & inuectam partìm ignoratiõe, partìm auaritia. Et hoc rursùs mendacium eſt intolerabile: & certè ipſi in ſua Auguſtana Cõfeſſione profitentur miſſam apud ſe retineri & ſumma reuerentia celebrari. Quid verò, ſi rem ipſam ſpectes, intereſt inter publicas & priuatas Miſſas? Sed qcquid de Miſſa illi blaterent, certum eſt, eos ſummos eſſe Miſſæmaſtiges: qua de re ſatìs ſuperq; Catholici illis reſponderũt. Pergunt viri optimi: Propter ablatum, inquiunt, ſacerdotibus coniugium, redundabant omnia turpiſſimis exemplis. Sed omnis Oriens & Occidens iam antiquitùs non permiſit ſacerdotib9 coniugium. Vnius tantùm D. Hieronymi teſtimonium proferem9, nè prolixi ſimus: apoſtoli, inquit, vel virgines fuerunt, vel poſt nuptias continentes. Epiſcopi, presbyteri ac diaconi aut virgines eligũtur, aut vidui, aut in ęternum certè pudici. Huic oẽs

Aliud inſigne mendacium.

In Apologia ad Pammachium.

Patres

Patres adstipulátur. At hodiè sub isto nouo Euangelio videmus omia redũdare incestis nuptijs sceleratissimorũ &,votifragorum monachorũ & monialium. Aiunt boni viri, vt paulò antè audiuimus, se nihil contra veteris Ecclesiæ formulam docere. Sed quæ vnquàm vet⁹ Christi Ecclesia pmisit monachis & monialibus coniugium? Audiant perditi isti Canonem 15. celeberrimæ illius & toto orbe receptę Synodi Chalcedonẽsis: Si qua virgo se dedicauerit Deo, similiter monachus, nõ licèt eis nuptijs iungi: si verò inuenti fuerint hoc faciẽtes, maneant excommunicati. Sed hunc tantę Synodi Canonem isti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones prorsùs contemnũt. Nam est scriptum q̊ddam posteà editum, vbì palàm asserunt noui euangelistę, Chalcedonense Cõcilium tetro errore monachis & monialibus coniugium interdixisse: quo in loco etiàm Nicenam illam primã & antiquissimam Synodum repræhendunt, quòd contra Ioannis Baptistę sentẽtiam de militibus decretum fecerit, multaque alia etiàm veteris Ecclesię Concilia çeu censores quidam incredibili temeritate condemnãt, inter cætera etiàm de Carthaginẽ 3. cui Augustinus episcopus interfuit, ista ore impuro euomentes: Tertia (sic enim legendum appáret, non quinta, in qua nihil hinc agitur) Synodus Carthaginẽsis inuexit impia sacrificia, oblationes & intercessiones pro defunctis. Impia vocãt sacrificia, ipsi omnium impijssimi, simulque turpissimè mentiuntur, quòd tum primùm cœptum sit sacrificari ꝓ defunctis, sicut copiosissimè ostẽdi posset, si locus pateretur. Addunt quoquè de Concilio Mileuitano, cui similiter Augustinus interfuit, statuisse illud, vt diuortio post adulterium alterius ex cõiugibus facto, nõ liceat innocenti personæ denuò contrahere cõiugium, idque aiunt nimìs durum & iniustum esse.

Scriptum contra Synodi Tridentinæ continuationem à Pio 4. indictam.

esse. Durus ergò & nimìs iniustus est etiàm Christ⁹
Matt.5. ipse & Apostolus, q idẽ sanxerũt. Et certè Canonis
Mar.10. verba hæc sunt: Placuit, vt secundùm Euangelicam
Luc.16. & Apostolicã disciplinam, neq; dimissus ab vxore,
1.Cor.7. neque dimissa à marito, alteri cõiungantur, sed ità
maneant, aut sibimet reconcilientur: quæ ab Apostolo Synodus mutuata est. En quò isti proruunt? Sed vt insigniter animi sui fraudem prodãt, adijciunt Fabiolæ nobilis Romanę matronæ exemplum, quòd illa, teste Hieronymo, post diuortium alteri nupserit. Hac tandèm in re vnius fœminę exemplũ apud eos plus habet ponderis, quàm Christi ipsius, quàm Apostoli, quàm totius Ecclesię sententia. An nõ apertissimè dicit Apostolus: Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro? Atquì
Rom.7. verò hoc ipsum Fabiolæ exemplum vsqueadeò nihil pro eis facit, vt eos etiàm planè pudefaciat. Nã vt in ei⁹ Epitaphio refert idẽ Hieronymus, ea post mortem secundi viri in semet reuersa, saccum induit, errorem publicè fassa est, tota vrbe spectãte Romana ante diem Paschæ in Basilica quondàm Laterani stetit in ordine pœnitẽtium, episcopo, presbyteris & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submisit. Hęc cùm ipsi⁹ Hieronymi sint verba, qua vel mente, vel fronte audẽt isti Fabiolam pro se citare? Sed his nefarijs dolis & fraudibus tam multos decipiũt, vt nemo satìs deplorare queat. Si ergò aliquid apud eos valet exemplũ Fabiolę, imitent̃ eius pœnitẽtiã, induãt saccũ, errores suos, immò ter execrãda mẽdacia sua palàm fateant̃, & clamẽt ad Deũ totis virib⁹, si fortè possint ab illo impetrare veniã tot immaniũ parricidiorũ, quib⁹ tot animas Christi sanguine redemptas, horrendũ in modũ iugulârunt. Sed sat scio, hanc Fabiolę pœnitentiam more suo pharisaicam & impiam clamabunt. Et est certè
ad-

admiratiõe dignum, hoc exemplum etiàm à Meláchthone citari, idque cum repræhensione sanctorum patrum, tanquàm fœdè prolapsorum. Sed ex his & id genus alijs istorum hominum fraudulentis citationibus, & impijs calumnijs táquàm ex vnguibus leonem, corũ malignos animos perspicuè cognoscimus, atque vtinàm cognoscerent etiàm illi, qui candidè & religiosè in religionis tractandis negocijs eos versari nimìs malè sibi persuasum habẽt. Et reuerà istorum improbitas cogit nos interdùm his in rebus diutiùs, quàm aut velimus, aut institutũ poscat, immorari, & speramus lectorem nostræ necessitati veniam facilè daturum, quippè qui his commemorãdis id spectamus, vt simplex lector intelligere possit, quibus dolis & fraudibus tũ Sleidanus, tũ dogmatistę euágelici imponát orbi Christiano. Nam alioquì mallemus simpliciter historiã texere, & ab alijs interìm abstinere: sed cùm isti suas historias & scripta alia tot mendacijs & fraudulẽtis machinationibus oppleant, cogimur nonnunquàm illa prodere & vel paucis repręhendere, vt sibi ab illis cauere nôrint, qui per se talia nõ facilè animaduertunt. Nec tamen studio nobis est omnia Sleidani vitia, quibus scatent eius Commentarij, aperire: nam id proprium omninò & quidẽ prolixum opus flagitat: sed sat habemus obitèr quædam indicâsse, vt ex ijs discat Lector, quis vir ille fuerit, & quid de eius commẽtarijs, tum etiàm de symmystarum eius & cæterorum noui euangelij præconum scriptis, quę tot fraudibus & mẽdacijs scatent, sentiendum sit. Atq; hęc quidem vt hoc loco paulò fusiùs scriberemus, occasionem nobis obtulit Sleidanus tam prolixè recitandis literis Protestantium ad Granuellanum, in quibus etiàm hoc additur, Protestantes non defuturos colloquio & actioni conciliationis, sed ità, vt scriptura duce verum exquiratur, *In lib. de Ecclesia.*

&

Cantilena hæreticorũ. & Christus solus pro iudice agnoscatur. Quã cantilenam illi bellissimi theologi perpetuò cantillãt, quasi nõ eadem voce & multi alij superiorum temporum hęretici vsi sint. Sed aduertat dolum lector. Volunt scripturam solam valere, sed ità, vt penès ipsos sit facultas eam interpretandi. Quæ verò tam impia possit extare hæresis, quę nõ libenter hac ratione scripturã solam iudicem patiatur? O nimiùm simplices Christianorum animos, qui hãc versutorum hominum vafriciem non aduerterunt. Non est nobis cõtrouersia cum illis de scripturis, sed de sensu scripturarum. Huncilli volunt petere ex suis parùm sanis cerebris, nos illũ petendum esse dicimus ex perpetuo Catholicæ Ecclesiæ consensu. Verùm hoc illi prorsùs refugiunt, quia sciunt dogmata & priuatas falsasque opiniones suas ab hoc publico totius orbis Christiani consensu prorsùs discrepare. Interìm scripturas crepant apud imperitos, sed docti facilè intelligũt tam nihil pro illis facere germanum scripturæ sensum, quàm nihil suffragatur mendacio veritas. Et quî tandèm fieri possit, vt bona fide ad scripturas prouocent, cùm ipsam suã cõfessionem Augustanam & pleraq; dogmata sua nõ semèl mutârint? Potéstne verũ esse quod variũ est? aut potest cum tanta inconstantia vllũ habere commercium incommutabilis scripturæ diuinę veritas? Sed tempus est, vt receptui canamus, nè nimiũ istis respondendo, lectori tædio simus. Habebunt hæc alibì fortassìs locum opportuniorem.

Conuentus Protestãtiũ. Sub hoc tempus Legati Protestantium ex Anglia rediêrunt, & in conuentu Smalcaldiensi, quẽ Protestantes tum agebant, cui intererant Luteranorũ Doctores antesignani, Ionas, Pomeranus, Melanchthon, Cruciger, Bucerus, narrauerunt statum religionis in Anglia, & quemadmodùm rex ipse Henricus in familiari colloquio dixisset, Protestantium the-

theologos de præcipuis quibusdam cõtrouersis rebur non rectè sentire. Nam etsi rex ille propter diuortium, cuius antè non semèl meminimus, à Põtifice, qui illud probare noluit, abalienatus erat, tamẽ Luteri dogmata pleraq; prorsùs è suo regno profligauit. Hoc verò nõ placuit Euangelicis dogmatistis, qui suos principes vel maximè eò incitabant, vt potentissimorũ regum cõiunctis viribus & amicitia, sese contra Pontificem & Cæsarem munirent, quos timebant ipsis bellum molituros propter mutatam religionem. Post dies paucos Theologi Protestantium scriptũ exhibuerũt, cuius hęc erat summa, non esse discedendum ab Augustana confessione & eius Apologia. Hoc quidem illi Theologi pręse ferebãt, sed mentita est iniquitas sibi, cùm ab illa confessione etiàm author & architectus eius Melanchthon discesserit, eamque non semèl mutârit: adeoq; Luterani plerique hodiè summa acerbitate id Melanchthoni & plerisq; alijs Augustanæ confessionis professoribus obijciant, quòd ab ea confessione turpiter defecerint. Nec est contentionum inter istos vllus finis: vt mirũ sit nõ aduertere Principes, non posse illos homines Dei spiritu regi, qui in doctrina Euangelij, vt ipsi vocant, tam impudenter vani sunt & instabiles ac varij, tamq; fœdis inter se dissidijs distrahuntur. Approbat cõfessio liberũ arbitrium, quod tamen Luterus & Caluinus, multiq; alij Sectarij pertinacissimè negant, Deũ ipsum, quod sinè horrore dici nõ potest, scelerum omniũ authorem facientes. Non reijcit Missam Cõfessio, licèt ea Missa Luterana sit potiùs quàm Catholica. Sacramentarij verò, qui & ipsi sub hac confessione delitescunt, aut se delitescere fingũt, ipsam quoquè Luteranorum Missam si nõ superstitionis, certè ludi cuiusdam loco habẽt. Non negat Confessio veritatem corporis & sanguinis Christi in Euchari-

Versutia Theologorũ Protestantium.

Ab Augustana Confessione vt Euangelici defecerint.

ſtia, Sacramentarij irrident. Luterani alij bonorum operum merita aſſerunt, alij refellũt. Melanchthon ipſe huius Confeſſionis author, in Confeſſione affirmat, in cœna Domini (ſic enim vocant Euchariſtiam) corpus & ſanguinem Chriſti verè adeſſe: ſed idem ipſe in Caluini errorem, aut certè nouum Sacramẽtariorum dogma poſteà deflexit. Quanti igitur, obſecro, ea facienda eſt Cõfeſſio, quam nec ipſi ſequuntur, qui eam conſcripſere, eam iactitant, eam perpetuò nobis obtrudũt, & ab ea ſe diſcedere nolle turpiter mentiuntur? Nihil certè iſti faciũt aliud, quàm quòd grauiſſimum æternę ſalutis negocium in ludum vertunt, & quod de medicis alia ſignificatione dici ſolet, animas negociantur.

Legatio ad Venetos. Circa hoc ferè tempus miſſa eſt à Cæſare & rege Galliarum Franciſco ſplendidiſſima legatio ad Venetam Rempublicam, ità vt Veneti ipſi faterentur nihil ipſis vnquàm ſpecie legationis ad dignitatem honorificẽtius accidiſſe. Cęſaris nomine miſſus fuit Alphonſus Daualus Vaſtius, procera corporis ſtatura & multa oris dignitate conſpicuus, rerumque geſtarum fama clariſſimus, & Cæſaris in Italia dux ſummus: Porrò regis Franciſci nomine Hanibaldus Gallicarum copiarum ad Taurinum præfectus. *Veneti à Turca afflicti.* Erat tum temporis Veneta Reſpublica vehementer afflicta à Turcarum tyranno, qui non ſolùm Corcyram, Cretam & inſulas Cyclades mirum in modum diuexârat, ſed etiàm mercatores Venetos Byzantij atq; tota Syria & Aegypto in catenas conijci, eorumq; res & merces magni precij in fiſcum referri iuſſerat, adeò vt tum nequaquàm tuta eſſet Venetis more ſolito nauigatio, atq; prætereà ſumma rei frumentarię, quę ex Macedonia & Gręcia facilè peti poſſet, inopia premerentur. Atq; hoc quidem tempore, cùm regũ legati adeſſent, inducijs cũ Solimanno pactis fruebantur, quorũ tempus iam ꝓpè

effluxe-

effluxerat. Itaq; hoc rerum ſtatu licèt Vaſtius præſertim Cęſaris legatus diligenter in id incumberet, vt cum Cæſare & Gallo coniunctis armis Turcam pariter oppugnarent, tamen Venetus Senatus nihil adhùc certi & cõperti habens de Cęſaris & Frãciſci regis ſolida amicitia, ingenti quidem ſtudio & omĩ honoris officio eos legatos proſecut⁹ eſt, at nihilo minùs paulò pôſt Aloiſium Badoërium ad Solimannum pacis conficiendæ cauſa miſit, certis illi, quibus apud Solimannum ageret, conditionibus præſcriptis. Eas conditiones Solimannus quorundam proditiõe, quæ multas perdit Reſpublicas, iam perceperat, & legatum Aloiſium,ità vt iuſſus erat, quædam diſſimulantem, ſeuerè corripuit, dicens ſe iam ſcire quid à Decemuiris definitum eſſet. Ea obiurgatiõe territus legatus, ſuprà etiàm, quàm Senatus permiſerat, Solimanno cõceſſit, vt pax conciliaretur. Ità tum Solimannus cum Venetis pacem fecit, traditis illi Nauplio & Epidauro Peloponneſi vrbibus, & Nadino atq; Labrana Dalmatię caſtellis, non ſinè magno Venetę Reip. detrimento. Poſteà verò diligenti habita inquiſitione deprǽhenſi proditores, graui ſupplicio affecti ſunt.

Veneti pacē à Turca petunt.

Eam impetrant.

Cùm Cæſar Carolus eſſet Gandaui, venit ad eum Dux Iuliacenſis, qui iam Geldrenſem quoq; principatum vltrò ipſi oblatum poſſidebat. Voluit ille Princeps cũ Cęſare de pace trãſigere, ſed nihil tum effectũm eſt. Interìm Galliæ quoquè rex, vbì ſe videt ſpe obtinendi Mediolanenſis imperij fruſtratum, à Cæſare fit alienior, iungitque amicitiam cum Iuliacẽſi principe, deſpõſa illi, vt quidam ſcribunt, Iohanna è ſorore Margarita Nauarræ regina nepte, puella longè omnium totius Galliæ opulentiſſima. Ea amicitia non benè ceſſit Iuliacenſi principi, vtì poſteà referemus, neq; eæ nuptię ſuum habuêre proceſſum.

Cromuuel capite plectitur.

Hoc anno Thomas Cromuuel, ex humili loco ad supremam à rege Angliæ Henrico VIII. dignitatem euectus, ab eodem capite damnatus est. Fuerat is, qui in Episcopum Roffensem Ioannem Fischerium, Thomam Morum, & plerosq; alios religiosos viros seuerissimè iussit animaduerti, quòd nollét regis cum Catharina diuortium & quædam alia approbare. Non desunt, qui se valdè beatos putét, si magnorum principum gratia fruantur, eiusque tum obtinendę, tum conseruandæ causa multa plerunquè faciunt pręter ius fasque: at prępotétis Dei iusto iudicio tales nó raró suæ stultitię meritas dát pœnas, gratia Principum in odium versa: quemadmodùm legimus olìm Perillum Atheniensem insignem fabrũ, cùm Phalaridi crudelissimo tyráno, vt illi placeret, æneum fabricâsset taurum, in qué coniecti homines, & igne supposito dirè excruciati, nó humanam vocem, sed bouis mugitum edere viderentur, ab ipso Phalaride, cuius gratiam venabatur, primùm in illam sæuissimam carnificinam coniectum esse, malumque consilium ipsi consultori pessimè cessisse.

Perilli supplicium.

Hoc anno Carolus Cæsar graui edicto proposito, per omes ditiones suas hęreditarias Germaniæ inferioris omnibus interdixit lectione librorũ Luteri & quorumcunq; aliorum hęreticorum, in immorigeros capitis pœna decreta est. Hoc verò etsi pleriq; permolestè ferunt, putantque omnibus eiusmodi librorum lectionem permitti debere, tamé consultissimè fit, nec est in Ecclesia nouum, sed etiàm longè ante mille annos tempore Nicenæ illius sanctissimę Synodi non modò ipsa Synodus Arrij & sectatorum ei9 libros comburi iussit, verùm etiàm Constátinus Imperator Christianissimus capitis sententiam tulit in eos omnes, qui eos occultássent libros, & nó statìm cóbussissent. An non Apostolus

Cæsaris edictũ cótra libros hæreticorum.

Niceph. Eccle. Histor. li. 8. ca. 18.

ſtolus ipſe hæreticum hominem poſt vnam & alteram correptiõem vitandum dicit, & ſermones hæreticorum inſtàr cancri ſerpere? Pauci ſunt eo iudicio præditi, vt poſſint verum à falſo ſecernere, & de dogmatibus iudicare: & multi quidem hoc iudiciũ ſibi tribuũt, & legunt indiſcriminatìm ſcripta quorumcunq;, ſed capti & illaqueati inſidioſiſſima verſutiſſimorum hominum blandiloquẽtia, dant pœnas confidentię & temeritatis ſuæ. Rectè igitur etiàm ante mille annos Gelaſius Pontifex eruditiſſimus libros hæreticos damnauit & cauendos iudicauit, itemque noſtro ſeculo Pontifices ſeueriſſimè prohibent hęreticorum librorum lectiõem, nè ſcilicet incautus lector exitiale virus imis viſceribus hauriat: dumque ſe non poteſt ex callidiſſimorum hominum argumentatiõibus extricare, falſum pro vero amplectatur, atque ſibijpſi mortem conſciſcat ſempiternã. Certè de Apoſtolis & eorum diſcipulis Irenæus ſanctiſſimus & Apoſtolorum ætati proximus ſcriptor, libro 3. contra hæreſes teſtatur, eos ne verba quidem commutâſſe cum quopiam eorũ, qui veritatem adulterant atq; deprauant: nec dubium quin illi magiſtratus non rectè cõſulant ſubditis ſuis, qui in ſuis ditionibus & vrbibus permittunt palàm proſtare dãnatos codices & ſcripta hæretica. Nam nulla ferè alia re tam multi capiũtur & pereunt apud Catholicos, quàm quòd eiuſmodi perniciosos libros facilè ſibi comparare poſſunt, diſſimulante interìm Magiſtratu, in quem illorum perditio, vt verendum eſt, redũdabit. Multi hæc modò paruipendunt, ſed vbì ventũ erit ad tribunal Chriſti æquiſſimi iudicis, iam paruipendere non licebit. Multis locis horũ temporum Sectarij quidam non modò Catholicorum, ſed etiàm aliorũ Sectariorũ ab ipſis diſcrepantium libros, ſeueriſſimè omnibus ſuis interdicunt, Catholici verò plerique id negli-

Tit. 3.

Diſt. 15. Sãcta Romana.

Apoſtoli quàm vitârint hæreticos.

Rectè prohibetur lectio librorũ hæreticorũ.

guntadmodùm perniciose. Hoc obitèr admonere visum fuit, vt pius lector nouerit, non solùm nō reprehendendos, sed etiàm præcipuo studio & amore complectendos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes & Magistratus omnes, qui è totis suis ditionibus damnatos libros proscribunt, eorumque lectione subditis omnibus interdicunt: perindè vt suis liberis parētes illi, qui modis om̃ibus cauēt, nè qd ab illis toxici aut exitialis cibi potúsve sumatur.

Quintæ nuptiæ regis Angliæ.

Hac tempestate Angliç rex Henricus, clarissimi Principis Guilielmi Cliuię Ducis sororem Annam, quæ illi quarta fuit coniunx, repudiat, & Catharinam Hauardā Ducis Nordfolcię ex fratre neptim, quinto matrimonio sibi coniungit. Porrò Londini tres nouo Euangelio addictos, atque in ijs Robertum Barnum, cremari iussit. His alios tres pari pœna plectendos adiunxit, qui Romani Pontificis primatum, & Catharinæ Hispanæ coniugium approbabant.

Obitus Budæi.

Huius anni mense Augusto obijt Parisijs Guilielmus Budęus, vir citra controuersiam summa eruditione, & apud Gallorum regem magna authoritate. Multùm illi viro debent studiosi omnes, quibus plerisq; doctissimis lucubrationib⁹ suis nō parùm contulit. Illo authore & instigatore Frāciscus rex Galliarum doctissimos viros liberalibus stipendijs Lutetię auxit, vt bonas literas & linguas ꝓfiterentur: quę res magnos attulit rei literarię progressus. Voluit absq; vllo fastu corpus suum sepulturæ tradi, modestię causa, vt opinor, vnico tantùm lumine præeunte. Reliquit vndecim liberos, & non paucos libros ab ipso elucubratos.

Mors regis Hungariæ.

Moritur etiàm hoc anno Ioannes Hungariæ rex, relicto infante sub tutela Georgij monachi, qui Hungariam omnem quæ illi paruerat, in pueri etiamnùm in cunis vagientis verba iurare compulit,

Ea

Ea res noua bella peperit, quæ Hungariam Turcis occupandam obiecêre.

Fuit huius anni æstas memorabili siccitate grauis, & vini quidem preciosissimi ferax, & siliginis prouentu mediocris: sed fœni, olerum, & id genus aliarum rerum, quæ ad victum hominibus præsertim tenuioribus necessaria sunt, magna penuria.

Hoc anno à Pontifice Maximo Paulo III. approbatum est institutum Societatis Iesu, cuius professores licèt hodiè maximos toto orbe in vera propaganda pietate apud Christianos & ethnicos, Mahometanos & Iudæos fructus proferant, nihilo minùs nō desunt pio huic instituto multi neutiquàm probandi calumniatores & obtrectatores, ex ijs præsertim, qui se Euangelicos dici quàm verè Euāgelicos præstare mâlunt: eapropter nonnihil hoc loco de eoipso instituto dicendum est, nè quis rei ignorantia deceptus erret, aut maledicorum linguis vel scriptis fidem commodet. Instituti huius primus author & inchoator fuit Ignatius Loyola Cantaber, nobili Baronum familia ortus. Is ob singularem prudentiam & animi fortitudinem cùm Galli arcem Pompeiopolitanam acerrimè oppugnarent, præfecti munus adeptus, strenuè se suosque defendit: sed tandèm in vtroque crure grauissimè læsus, & à Gallis captus est. Ea crurum vulnera posteà ei vitæ in melius commutandæ non minima causa fuêre. Nam dimissus à Gallis, cùm ex ijs vulneribus incredibiles noctù diuque ferret dolores, ad sese redijt, mundi vanitatem, cui iam plùs satis addictus fuisset, & vitæ breuitatem altiùs perpendit, diuinisque & æternis, quas hactenùs non magnoperè curâsset, rebus animum adijcere cœpit. Contigit interìm, vt annum integrum & eo ampliùs ex morbo decumbenti in manus venirent Vitę Sanctorum, quas cupidè legētem mira incessit

Approbatur Societas Iesu.

Societatis Iesu institutor.

cessit religio, dolor quoquè ob admissa superioribus vitę spatijs peccata, deniquè cupido vitæ deincèps asperè & seueriter transigendę, agẽdæque pœnitentię. Curatis igitur vulnerib⁹ ità se comparat,
Ignatius meditatur vitæ emendationem.
tãquàm ad ducem Nagera profecturus, re aũt vera spretis om̃ibus mundi huius voluptatibus & vanitatibus, relictis reb⁹ & facultatib⁹ suis, Christo deincèps militatur⁹, in ipso ętatis flore (agebat quippe tum annum ętatis XXVI. ad celeberrimũ Montis serrati templum se contulit, vbì vestibus lautioribus & Sericis exutus, quas pauperi cuidam dedit, eius laceras rursùs induit: tamque rigidam & om̃is virtutis studiosam aliquãdiù vitam egit, vt permultos ad Dei amorem suo exemplo inflammârit. Degebat ad tempus solitarius in specu quodam ad littus fluuij per campum Manresanum decurrentis, faciens dignos fructus pœnitẽtiæ, quemadmodùm
Matth. 3.
Domini Baptista Iohannes in Euangelio hortatur. Id temporis literarum rudis fuit, sed Spiritussanct⁹ & mirabili eum collustrauit lumine, & singulari erga proximos amore succẽdit. Indè in pauperis peregrini habitu se contulit Hierosolymam, loca sacra
Abit Hierosolymam.
supplex veneraturus, in quibus CHRISTI Dei etiamnùm expressa extant vestigia. Ijs verò locis vsqueadeò delectatus est, vt nihil optârit magìs, quàm ętatem omnem illic degere: verùm diuinitùs est admonitus, vt in Occidentem reuerteretur. Itaque in Hispaniam redit, & primò Complutũ, pòst Salamanticam se confert, ibiq; literis dat operam: cumque in vili habitu, sacco coopertus, palàm homines ad pœnitẽtiam hortaretur, nulla accepta ab Episcopis concionandi potestate, nec eruditione
Conijcitur in carcerẽ.
sufficienti pręditus, bìs in carcerem coniectus, & ab Inquisitoribus tanquàm de doctrina suspectus, examinatus est, sed tandèm extra om̃em noxam integer vitæ scelerisque purus repertus, è custodia dimis-

missus, Lutetiam Parisiorum sę contulit: atque vt alijs docendis & ad CHRISTVM conuertendis magis esset idoneus, decem annos literarum illic studijs, corpore debilis, & rerum propè omnium inops, nisi quątùm aliorum liberalitate & propria mendicitate sustentabatur, impendit: tantumq; labore & diligentia assecutus est, vt breui artium magister creatus sit. Nec interìm cessabat verbo & exemplo homines prouocare ad pœnitentiam, idque adeò, vt mirabili vitæ ac morum eius integritate & flagranti in Deum amore permoti aliquot insigniter docti viri, illi se socios & imitatores adiungere non dubitârint. *Lutetiæ studet decẽnio.*

Posteà in Hispaniam redit anno salutis 1536. atq; indè Romam proficiscitur, quò etiàm socij eius viri cumprimìs venerabiles se contulerunt, vt vnà Hierosolymam religionis ergô proficiscerentur. Anteà verò quàm Romam venissent, Venetijs illi egregij viri in domibus hospitalibus pauperũ summa cum humilitate versati, incredibile studium ægrotorum morbis curandis, vulneribus obligandis, putidæ saniei detergendę impenderant, atque ea raræ cuiusdam virtutis de se documenta præbuerant, vt iam omnibus admirationi essent. Roma deindè iterùm Venetias reuersi, audiunt ob pacem inter Turcas & Venetos per id tempus ruptam, non patére aditum ad loca sacra Hierosolymorum. Mutata igitur necessariò sententia, septem ex illis, Sacris initiantur, atq; ad sacerdotium promouentur: sed ità, vt contemptis facultatibus omnibus, ad pedes Veralli Archiepiscopi Rosonensis, legati Apostolici, voluntariam paupertatem vltrò professi sint, vt liberioribus animis totos se lucris animarum impendere possent. Et ipse quidem Paulus III. Pontifex, eius legis Ecclesiasticę, qua cauetur, nè quis Sacris initietur, qui non habeat vndè possit honestè viuere, eis *Exẽpla veræ pietatis.*

gratiam fecit. Data tunc illis septem facultas est, vt confessiones peccatorum vbiquè recipere possent. Cœperunt tunc per vrbes Venetæ ditionis in Italia cum ingenti feruore & fructu incredibili prædicare verbum Dei. Posteà simul omnes iterùm Romã petunt, vbì post multa rarę pietatis, modestię, innocentiæ, eruditionis edita exempla, malo dęmone illorum pios conatus retardare conante, multis sunt & varijs molestijs exagitati. quæ tamen illorum institutum & nomen mirificè illustrârunt & amplificârunt. Intereà temporis, cùm nõ pauci ad illorum sodalitatem accessissent, per Cõtarenum longè doctissimum Cardinalem petunt à Paulo III. Põtifice instituti sui confirmationem. Ea in re nihil se Pontifex difficilem prębet, non obscuris indicijs iam præsentiens, quàm illorum viuendi ratio Christianæ Reipub. iuuandæ essęt accommoda & opportuna: nè quid tamen in re noua inconsideratiùs egisse videretur, principiò cauit, nè vltra sexaginta in eam societatem reciperentur. Fuit hoc anno 1540. Cernens autem idem Pontifex, quantos illi in dies fructus facerent, rursùs anno 1543. eorum Institutum, quod Spiritumsanctum habere authorem & Procuratorem minimè ambigeret, confirmat: nec iam certum sociorum pręscribit numerũ, quippe quos vel maximè auctos & multiplicatos optaret. Hæc sunt huius Instituti initia. Quis verò eius pgressus fuerit, quãtùm breui tempore creuerit, & in omnẽ terrarũ orbęm, ad extremos vsq; Indos & Aethiopes atque Antipodes, se diffuderit cum incredibili animarum fructu, & barbararum quoquè nationũ ad Christianismum traductione, hęreticorũ ad Catholicam fidem reductione, innumerabilium iam planè deploratorum & desperatorũ ad bonam frugem reuocatione, si dicere velimus, opus crescet in immensum. Quãuis aũt in hac Societate Iesu multi

Confirmatur institutum Societatis Iesu.

ti sint viri excellenti doctrina & rara virtute, non tamen faciunt, quemadmodùm hodiè fratres Euãgelici, qui à nemine missi, currunt, falcemque suam impudenter mittunt in messem alienam: sed Romano Pontifici atque totius instituti primario Pręposito se totos permittunt, atque ab illorum voluntate penitùs pendent: quicquid illi iusserint, id citra vllam tergiuersationem imperterriti exequuntur, etiamsi præsentissimum, quod sæpè fit, vitæ discrimen adeundum sit. Indè adeò accidit, vt cùm non sua voluntate, sed iussu superiorum multa sæpè difficilia & ardua munia obeant, ea tamen singulari quadam dexteritate, prę̨senti Numinis fauore freti, exequantur: sicut euidentissimè videre licet in illis, qui apud feras & barbaras nationes Christi Euangelium hodieque prædicant, & hactenùs prædicârunt, qui licèt plerunquè supra vires humanas noctù diuq; grauissimis baptizandi, concionandi, confessiones recipiendi, Sacramenta administrandi, & id genus alijs pietatis laboribus occupentur, nó tamen delassantur animo: quin & corporis ea fruuntur valetudine & robore, vt ægrè plerique credituri sint. Nec pauca ab ijs in Christi gloriam illis in locis sunt edita miracula, Domino illis cooperáte, & sermonem confirmante sequentibus signis. Vt verò ad Germaniæ amplissimam & Romanæ Sedis quondàm obseruantissimam nationem copiosissimus ab hac Societate fructus manaret, præstantissimus vir Romanæ Ecclesię Cardinalis Ioannes Moronus, qui in Synodo Tridẽtina Pontificis legatus fuit, cum Ignatio huius Instituti Præposito egit de construẽdo Romæ Collegio, in quo maxima Germanorum adolescẽntium multitudo optimis disciplinis & vera pietate liberaliter & gratìs instituerentur, nec tamen eo nomine, vt in I E S V Societatem adolescentes illi pellicerentur, quod quidam

Obedientia Societatis Iesu.

Edita miracula.

Marc. 16.

Collegium Germanorũ Romæ.

dam falsò calumniantur, sed vt ab eius Societatis cumprimìs eruditis & religiosis Patribus præclarè instituti in Germaniã remitterentur, vbì sacris concionibus & alijs pietatis exercitijs Germanos suos, versutia insolentium dogmatistarum in varios pugnantesq; errores seductos, ad Catholicę fidei synceritatem & vnitaté reducerent. Quãtis verò sumptibus & laboribus ea res constiterit, nemo facilè dixerit: & possent indè, modò vellent, haud obscurè colligere Germani nostri, quo animo pótifex & Cardinales sint in Germaniam, qui immensis impendijs collegium illud ædificandum, & studiosos Germaniæ adolescentes gratìs illic rebus omnibus necessarijs afficiẽdos, optimisq; artibus egregiè instruendos curãrũt. Et ipse quidem immortali propterea nomine dign9 Cardinalis Moronus ad idem Collegiũ sustentandum & amplificandum nó minùs opis & adiumenti, quàm ad instituendum adfert. Ea verò res, tamq; felices in Germania & alijs locis huius præclaræ Societatis processus, satanam inprimìs, deindè nouos nouorum dogmatum satores atq; buccinatores, mirum in modũ discruciant: Vident enim suis conatibus in dies magìs ac magìs ab huius instituti viris obuiàm iri: vident multos de suo grege detractos, ad ouile Christi reduci: vident non paucos Catholicos, superioris vitæ impuritate & fœditate damnata, redire ad studium puritatis & innocétię: vident deniquè non solùm vitæ integritate, sed etiàm multiplici & rara eruditióe plerosq; huius Societatis adeò instructos, vt, quod alioquì impotenter & petulanter nimìs in Clero nostro facere solent, nec mores illorum, nisì planè impudentes esse velint, carpere, neque vllum doctrinæ genus in plerisque desiderare queant. Hinc illud plùs quàm Vatinianum illorum in hanc Societatem odium, hinc illa conuicia probraquè iactãdi sæua libido,

Cardinalis Moronus.

do, quòd cùm re vera mores reprẹhédere non possint, nisi per calumniam in Societatis nomen petuláter incurrût, modò Iebusitas, modò prima detracta syllaba Suitas, inprimis autẽ Jesuwider Germanicè, tanquàm IESV aduersarios vocant: sæpiùs etiàm atrosequites, quòd pleriq; omnes pulla veste vtantur: quasi verò eiusmodi cauilla quicquam noceant laudatissimę Societatis patribus, & non potiùs Sectariorum petulantiam declarent. Scilicet nocuit ipsi Christo, quòd dæmoniacꝰ, quòd turbę seductor, quòd vorax & potator vini à calumniatoribus dicebatur. Quanq̃ non ignoro, etiàm quosdam bonos viros interdùm aliquid erga hãc societatem humanũ esse passos: sed id indè accidit, quòd nondùm certam haberẽt ipsius Societatis notionẽ. Mouẽtur enim sinistris suspicionibus nõnunquàm etiàm homines nõ mali, quia homines sumus, & vt homines, nõ raro fallimur. Certò autem mihi persuadeo, quisquis eius Societatis res benè cõpertas habet, eum nõ nisi benè de illa sentire posse. Multi sanè hoc calamitoso seculo, quo tot emergũt iampridèm damnatæ hæreses, nouis istis & mirè varijs dogmatistis, qui vtplurimùm literarũ politiorum & linguarum peritia sese venditant, huius Societatis professores esse diuinitùs oppositos sentiunt, vt illorum perniciosos conatus solida & vera eruditione atque minimè simulata vitę integritate pessùm premant. id quod multis locis Dei benignitate fieri videmus: atque vtinàm pleriq; illis viris tam se gratos præberẽt pro magnis & multis laboribus, quos pro iuuanda Christiana Repub. bona fide cõtinenter exantlant, quàm id illi benè merentur. Certè Christianissimus imperator Ferdinandus quàm propenso in illos sit animo, aliquot eius instituti constitutis Collegijs, ijsdemq; non cõtemnendis prouentibus, quibus studiosi alantur, attributis, regia planè

Petulantia hæreticorũ.

Io. 7. & 10. Matth. 11.

Bonorũ suspiciones ex ignorantia.

Cæsaris fauor erga societatẽ Iesu.

planè liberalitate declarauit. Longum esset enarrare, quot prętereà tota ferè Europa eius Societatis à maximis Principibus collegia passìm sint condita, è quibus ad mortales omnes fructus vberrimi dimanant, ad Satanam verò & infaustæ doctrinæ, quam miseri Euangelicam vocare non dubitant, buccinatores dolor incredibilis. In Barbaris regionib⁹, longissimè à nostro orbe dissitis, ex ea Societate aliquot pro fide sanguinem libentissimis animis fuderunt. Illis in locis dominus Franciscus Xauier permultis illustribus claruit miraculis, & Prophetico spiritu eximiaque virtute præditus, immensos pro Christo labores tulit, non absque fructu vberrimo in India atque vltimis Orientis regionibus. Alius quidam non ità pridèm anno Christi 1561. multa nobilitate clarus apud Lusitanos, Goncallus de Sylueira, flagrantissimo accensus amore, ex ciuitate Mocambiguæ, mercatorum frequentia florentissima, aliquot Lusitanis sibi adiūctis, in amplissimum Manamotapiæ regnum profectus est, vt regem iuuenem cum toto regno ad fidem conuerteret. Post multas & inexplicabiles itineris difficultates, ità vt maxima natando flumina non semèl traiecerit, vestibus interìm sacris, quibus sacra facere deberet, capiti impositis, tandèm ad Manamotapam ciuitatem maximam peruenit, & à rege comiter exceptus, tanta dexteritate illis CHRISTVM annunciauit, vt breuì rex cum matre sua & regni proceribus quadringentis se baptizari voluērint. Eorum exemplo tota plebs amplissimæ prouinciæ iam accensa fuit, cùm eccè satan per Mauros quosdam, iuratissimos religionis nostræ hostes, regi persuadet, virum illum sanctissimum, magū esse, atque eò conniti, vt eius latissimū imperium Lusitano regi prodat. Credidit imperitus iuuenis impuris nebulonibus, repudiataque Christi religione, misit satellites quatuor

Franciscus Xauier.

Gōcallus de Sylueira.

Manamotapa vrbs.

quatuor, qui Goncallum iam diuinitùs de morte impendente admonitum interficerent, & in flumen demergerent. Eius verò mors adeò non deterruit huius Societatis fratres ab illa adeunda prouincia, vt nihil magìs optent, quàm vel summo vitæ cum discrimine illis miseris hominibus præreptam Euágelij lucem restituere. Verùm in his commemorandis fortè prolixior sum, quàm ferat pręsens argumentum. Vt igitur paucis absoluam, nouerit candidus Lector, huius præclarę Societatis Patres conatus omnes eò intendere, vt tum propriæ inprimìs saluti inuigilent, tum totos se proximis Deo lucrifaciendis impendant, fidem catholicam propugnēt & propagent, publicis concionibus, prælectionibus, spiritalibus exercitijs, puerorum ac rudium in Christianismo institutionibus, recipiendis confessionibus, administrandis Sacramentis, sopiendis dissidijs, captiuis & morbo affectis visitandis & consolandis, & id genus alijs exercendis pietatis studijs, Dei gloriam & proximorũ salutem, quoàd eius fieri possit, promoueant, idque sanè gratìs: vt meritò pudefieri debeant noui præcones, qui se Euágelicos vocant, qui hos sibi viros vel maximè lacerandos, & apud populum traducendos sumunt, nulla quidem veritate fulti, sed more suo calumniando, conuiciando, mentiendo. Vt autem iam antè diximus, cófirmauit eorum institutum Paulus 3. pontifex, neq; is solus, sed post eum quoquè Iulius 3. Paulus 4. & Pius 4. Quin etiàm amplissima synod⁹ Tridentina Sessione 25. Can. 16. vbì multa agit de Religiosis, inter cætera sic habet: Per hæc autem sancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere, quin religio Clericorum Societatis Iesu, iuxta pium eorum institutũ, à sancta Sede Apostolica approbatũ, Domino & eius Ecclesiæ inseruire possit. sed de his hactenùs.

Goncallus occiditur.

Synodus Tridentina.

Anno

Comitia Ratisponæ.

ANno 1541. mense Aprili Comitia Imperij sunt habita Ratisponæ, tum Turcis resistendi, tum religionis componédæ causa. Fuit in illis Comitijs Carol⁹ Cęsar maturè admodùm, diuq; aliorũ aduentum sustinuit. Venit eò etiàm rara tum doctrina, tum pietate insignis Cardinalis Caspar Cótarenus, missus à Pótifice: nec principes Luterani abesse voluerunt cum suis concionatoribus, qui in priuatis hospitijs concionabantur, & Catholicę Ecclesię ritus, cæremonias, & solẽne Quadragesimę ieiunium, quod constat ex Apostolica Traditione ad nos vsque perductum, facilè contemnebant, permittebantq; nónullis suę factionis Principibus in sancta hebdomada, atq; in ipsa adeò sacrosancta Parasceue, qua die Christus Dñs tanta propter nos perpessus est, quãta nemo vnquàm nedùm verbis, sed nec cogitatione quidẽ consequi poterit, venationibus oblectare animum. Nouum enim hoc Euangelium in plerisq; ipsam quoquè Epicuri scholá, voluptatum prodigiosa indulgẽtia, longo post se relinquit interuallo. Cóscriptus aũt fuit liber quidam à nonnullis, quib⁹ etiàm Bucerus mirabili vafricie se admiscuit, isque liber oblatus est Cæsari, tanquàm rebus componendis accõmodatissimus. Institutũ est nouum colloquiũ, ab vtraq; parte terni collocutores designati, itemq; auditores aliquot, & duo Præsides, Palatin⁹ Princeps Frideric⁹, & illustris dominus Granuellanus. Diù multumque laboratum est, sepositis interìm alijs Imperij negocijs, vt cócordia fieret: & in quibusdam quidem articulis cócordiæ ineũdæ ratio, vt videbatur, non defuit: sed ad extremum tñ nulla certa cóstitui concordia potuit, cùm neq; Catholici, neq; Protestãtes vsquequaq; ea reciperẽt, quę in libro Cęsari oblato conciliata viderentur. Protestantium sanè theologi tam perplexas

Nulla certa concordia.

&

& intricatas more ſuo articulorum conciliatorum interpretationes mox ediderunt, vt Oedipo quodã opùs fuerit, qui quid ſibi vellent, perſpicuè declararet. Principes & Ordines Proteſtantes neq; librũ, neq; articulos conciliatos per omnia approbabãt, ſed in Confeſſione Auguſtana ſe acquieſcere teſtabantur. Porrò concionatores Euangelici etiàm in Contarenum Cardinalem longè doctiſſimum, & multa generis nobilitate illuſtrem, ſcripto acerbo inuecti ſunt, quorum calumnijs Eccius doctiſſimus Theologus reſpõdit. Tandèm perdito oleo & opera, non ſinè maximo Cęſaris Caroli detrimento, q Turcas in Africa inuadere decreuerat, ſolutus eſt ille conuentus, & Cęſar in Italiam, atque indè in Africam, iam hyeme appetente, contendit.

Sleidanus agens de Vuormatieñ colloquio, quod deindè Ratiſponæ continuatum fuit, multa impudentiſſimè mentitur more ſuo, & ità ſuæ factionis theologos purgat, vt culpam omnem in Catholicis hærere velit, quos ait diem ex die duxiſſe, nouasq; & alienas cõditiones propoſuiſſe, cùm ab alia parte potiùs alienæ conditiones proponerentur, quibus id volebant, vt non ſolùm nudæ ſententiæ collocutorum, ſed etiàm argumenta & rationes & harum explicationes literis mandarẽtur, ſcilicet vt nullus vnquàm eſſet colloquẽdi vel modus vel finis. Itaq; non dubium eſt, qui tam abſurdam omnia conſcribendi formã flagitabant, eos potiùs quęſiuiſſe effugia & diuerticula, non catholicos, vtì ijs falsò affingit Sleidanus. Appáret in iſtis hominibus intolerãda quędã quidlibet in catholicos fingẽdi libido, vt ſuę cauſę cũ miſerrimę plebis horrẽda ꝑditione vtcunquè patrocinẽtur. Et nè me lector temerè putet totiès Sleidanũ mẽdacij inſimulare, extant ſcripta grauium virorum, quibus poſſint coargui mẽdacia illius. Immò ipſe ſua mendacia tam luculenter pro- *Sleidani vanitas.*

dit, vt non ſit opùs teſte alio. Et tamen eius vaniſſimi & pernicioſiſſimi Cómentarij leguntur ab omnibus, quia ſcilicet iuuat eſſe miſeros, & in fraudē impelli. Sanè hoc ipſo loco, vbì de conuentu Ratiſponenſi agit, dicit Pontificis adminiſtros ducendo tēpus & nectendo moram, diuerticula ſibi quærere & effugia: & tamē paulò pòſt dicit Eccium, quem crebrò perſtringit, paratū ſe & inſtructum dixiſſe, cùm Cęſar deſignâſſet eos, qui colloquium Ratiſponēſe continuare deberent. Quæ verò cauſa eſt, vt catholici diuerticula quærant, cùm res nobis ſit non ferè niſì cū apoſtatis monachis & eorū ſymmyſtis, iam olìm damnatarum hæreſum buccinatoribus, quos ad ſuam originem reuocâſſe, viciſſe & condemnâſſe eſt? Scilicèt ingentis cuiuſdam molis eſt, cum ijs in diſceptationem venire, qui etiàm ante mille annos damnatos errores in orbem reuocant, & hoc ſolo triumphant, quòd deterrimis mēdacijs faſcinatam ſimplicem plebeculam in ſuas partes traxerūt, quæ ſi dolos & fraudes illorum poſſet intelligere, nę illi haudquaq̄ orbi diutiùs illuderent. Verùm hic quoquè fortaſsis diutiùs quàm par ſit, immoror mēdacijs Sleidani confutandis: itaq; ad alia tranſeamus.

Locuſtarum copia. Fuit hoc anno incredibilis multitudo ingentium locuſtarum in regionibus Poloniæ regno finitimis. Hę primò nullas habebant alas, ſed magnos dabant ſaltus: paulò pòſt quatuor adeptæ ſunt, tātaq; multitudine prouolârunt, vt duo milliaria in lōgum & latum cubito tenùs ità occuparēt, vt ſolis quoquè ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua dēſitate excluderent. Dici non poteſt, quantum damni dederint rebus humi naſcentibus, vaſtantes & depaſcentes omnia ad radices vſque. Tranſuolabant aquas, arbores, ædes & obuia quæque. Cùm alæ ſuccreuiſſent, erant magnitudine humani digiti, & tūc atrociùs graſſabantur in fruges, & ea quæ in vſus homi- *Magnitudo locuſtarum.* num

num necessarios gignit hum⁹. Tota ęstate nulla neque vi, neq; arte earum sæuitia retardari potuit, sed in autumno deniquè, cęlo frigescẽte, extinctę sunt, atro post se relicto semine, vndè proximo anno alij vermes orti sunt. Fuit ea proculdubiò plaga & animaduersio Dei in hominum peccata: nè tamen tanta damna nullo beneficio cõpensâsse videãtur, ipsas mortuas pecus edebat auidissimè, porci inprimìs, qui se illis mirè farciebant: quodq; illis vesceretur pec⁹, carnes crassiores habere visum est. Vulgus Zarantias eas vocabat, putanturq; nõ absimiles fuisse Aegyptijs illis, quarum in Exodo fit mẽtio. Extiterunt hoc anno primùm in Valachia, cunctaque in circuitu Leopolim vsque, milliaribus circiter sexaginta, ad solum vsq; deuorârunt. Huiusmodi diris cladibus solet Deus homines admonere, vt maturè resipiscant, ni deteriora pati velint.

Esca porcorũ locustæ.

Exod. 10.

Sub hoc tẽpus, scilicet anno superiori, Ferdinandus Romanorum rex, cognita morte Iohãnis Hungariæ regis, ad occupãdum Pannonię regnum animum adijcit, multis ad id eum instigantibus regni eius proceribus & nobilibus viris, qui eam occasionem minimè negligendam dictitabât. Idem & Germani aliquot duces asserebant. Porrò Hieronymus Laschus natione Polonus, generis nobilitate & insigni rerum peritia illustris, regem hortatur, vt omissis Martis consilijs, Solimannum Turcarum principem muneribus & precibus eò adducere nitatur, vt beneficiarij iuris nomine, quemadmodùm Iohãni Vaiuodæ, regnum sibi permittat. Non displicuit id consilium Ferdinãdo, & ipsum Laschum, qui iam in Solimanni aula esset inprimìs gratiosus, id Legationis munus obire voluit. Atq; is quidem à Vienna Byzãtium est profectus: at interìm nihilo minùs Ferdinandus à belli cogitatione minimè sibi discedendum putat. Mittit itaq; legatum ad reginã Hungariæ,

Ferdinãdus molitur bellum Hũgariæ.

Legatio ad Solimannũ.

Item in Hũgariam.

gariæ, qui eam admoneat recentis cum Iohãne defuncto pactionis, cuius ea summa erat, vt Iohanne defuncto, regnum ad Ferdinandum deuolueretur: hortareturq; vt spontè regno decedat: id si faceret, Ferdinandum filio eius Sepusianam prouinciã concessurum, & reginæ peramplos reditus. Legatus vbì Budam venit, ęgrè tandèm ad reginã peruenire potuit, quibusdã proceribus id impedire conantibus. Postquàm autẽ datus est accessus, id demùm ab regina, multo etiamnùm dolore ex mariti obitu affecta, responsum tulit, ipsam cum Sigismundo patre rege Poloniæ rem omnem communicaturam, neq; ab eius sententia discessuram, cuius virtus & iustitia Ferdinandum minimè lateret. Legatus ad Ferdinandum reuersus, postquàm regni statum & qui illic rerum potirentur, explicuit, sua oratione id effecit, vt rex sinè mora conscripto milite armis ius suum in Pannoniæ regno repetendo persequi statuerit. Mittitur igitur iustus exercitus Strigonium, vrbem Ferdinandi studiosam. Indè itur ad Vicegradum, cuius arx in montis supercilio posita, amœnissimum habet prospectum. Id verò summa vi Germani expugnant, atque à Vicegrado progressi, primò Pestum, mox Vacciã sinè vulnere occupant. Indè promotis castris Budam petunt. Germani ducẽ habebant Leonardum Velsium. Is Budam non tam oppugnaturus quàm obsessurus, ad aquas calidas castra locauit. Illic nonnihìl moratus, rursùs Vicegradum se confert, arcem expugnaturus: quæ licèt præalto esset loco sita, tamen cessit ingentium pilarum perpetuis ictibus. Arce in potestatem redacta, ad Albam regalem contendit. Ea vrbs quanuìs vi & armis esset inexpugnabilis, tamen Pereni, qui Ferdinando cuperet ac studeret, consilijs facilè ad Ferdinandi fidem redijt, pręsidiumque accepit.

Bellum in Pannonia.

Alba regalis recuperatur.

His gestis, ob certas causas Velsius Strigonium

cum

cum exercitu repetit, & exercitum in hyberna dimittit. Intereà vicini Turcæ à regina ſolicitati, arma expediunt, vt Budenſibus maturè opem ferant: nec tamen quicquam ſe mouent, donèc Solimannus ex Reginæ legatis de omnibus certior factus, pręfectis illarum regionum ſeueriſſimè perſcripſit, vt citra vllam cunctationem quamprimùm Reginæ ſuppetias ferant. Ea res mirificè exhilarauit Legatos Reginę, quibus inſupèr non parui precij munera puero regi deferenda Solimannus dederat. Illis verò domum properantibus, Laſchus Cōſtātinopolim ingreditur: cumq; ad Solimannum admiſſus, multa de Caroli Cęſaris potentia immodica orationis libertate iactaret, iuſſus eſt cuſtodiæ tradi, quibuſdā dicētibus dignum capitali ſupplicio, qui pacem peteret, cùm interìm Ferdinandi exercitus iam Hungariam vaſtaret. *Turcæ arma expediunt.*

Dum hæc geruntur Byzantij, Turcæ magnis coactis copijs, vt erant iuſſi, Reginæ opitulaturi, Drauum Sauumq; fluuios tranſmittunt. Vbì ad Danubium ventum eſt, vel inuiti coacti ſunt tātiſpèr hęrere donèc glacies, quæ margines latè conſtrinxerat, cælo miteſcente ſolueretur. Fuit hoc anni 1541. primo vêre, quo tempore Hungari cum Turcis coniuncti, Vacciam recuperant, trucidatiſq; nonnullis incēdunt. Mox Peſtum oppugnāt, ſed fruſtrà, egregiè ſe defendentibus Germanis & Hūgaris, qui illic in pręſidio erant. Turcæ demùm re infecta, relicta Pannonia, in ſuos ſe fines recipiunt. Id vbì Ferdinandus in Comitijs Ratiſponenſibus didicit, Carolo Cęſari facilè perſuadet, vt Rochādulfus regiæ aulæ magiſter, cum nouis copijs in Pannoniam mittatur. Is vbì ad veterem exercitum peruenit, Budam oppugnare inſtituit. In ea oppugnatiōe legatos ad reginam mittit, qui eam ad deditionem hortentur, ſed nihil impetrârunt. Igitur duobus in locis ſit vehemen- *Turcæ mouent in Pannoniam.* *Turcæ abeunt.* *Buda oppugnatur.*

hementiſſima murorum verberatio, iamque ingens patebat in vrbem ingreſſus, cùm ecce nocte aduentante ea capiendæ vrbis occaſio, cum ſumma Germanorum ignominia & Ferdinandi regis damno incomparabili, è manibus dimittitur. Differtur eñ irruptio vſq; in alteram lucem, ſed interim Budenſes omnes ſumma contentione nouum erigunt aggerem, irrumpentesque poſtridie Germanos fortiter repellunt, non parua militũ cæde edita. Aguntur deindè cuniculi, ſed fruſtrà. Erat tum temporis Budæ quidam Hungarus nomine Bornemiſſa, qui ob priuatas quaſdam ſimultates vrbem ſe Ferdinando proditurum certa conditione polliceretur, ſic tamẽ, vt Hungari, qui in eius eſſent exercitu, noctũ per exoletam quandam portam intromitterentur. Hoc eo conſilio fecit Bornemiſſa, quòd ea proditione vellet parcere tot inſontium ciuium ſanguini, quibus Germanos multis modis laceſſitos verebatur minimè parſuros. Eam quoquè tantam opportunitatem Rochandulfus dux ſua prępoſtera prudentia perdidit, introductis in vrbẽ Germanis cõtrà quàm erat pollicitus. Bornemiſſa enim vbì ſenſit non adeſſe quos voluit, Germanis ſe ducem itineris prębere noluit, atque interim Budenſium excubiæ re (vt erat) animaduerſa, cõclamant ad arma, trepideq; fugientes Germanos partim trucidant, partim capiunt, reliquis fuga dilapſis. Fuit hoc auctarium quoddam infamiæ Rochandulfi, quem iam etiàm gregarij milites corruptæ tantę occaſionis & victoriæ condemnarent. Indè verò obſidẽdę vrbis conſilia expediuntur. Porrò Solimannus opportunè de omnibus admonitus, ingentem exercitũ mittit in Pannoniá, qui reginę obſeſſę opem ferat. Ipſe interim Adrianopoli ſubſiſtit, non immeritò Cęſaris Caroli & Germanorum potentiam veritus, licèt hoc quidem tempore vana ratione adductus, cùm Cæſar

Amittitur occaſio Vrbis capiẽda.

Cęsar minimè adesset. Vbì Germani de Turcarum aduentu cognoscunt, inter se quid agendum sit, cósultant, atq; alijs alia dicétibus, vicit sententia Rochandulfi, qui inauspicatissimo consilio hostibus Turcis obuiàm eundum censuit. Mota igitur sunt castra & Turcis opposita, pugnatumque est quotidiè minutis prælijs, sed ità, vt hostibus animi crescerent, Germanis paulatìm frangerétur multis de causis. Nec tamen parùm damni interìm Turcis allatũ est, non paucis eorum trucidatis. Tandèm eò res redijt, maximè cùm Solimannus ipse cum nouis copijs aduentaret, vt Ferdinandi exercitus relicta Buda Pestum se receperit. Sed vbì id Turcę senserunt, in ea fuga magna nostrorum cędes ab illis & Budésibus edita est. Quin & Pestum, nostris indè quoquè turpiter fugientibus, à Turcis cum multa & horréda Christianorum cæde facilè occupatum est. Ferũtur eo bello supra viginti Christianorum millia varijs casibus interempta. Capta sunt ab hostibus eximiæ elegantiæ muralia tormenta trigintasex, minora autem, quæ cantherijs & curribus imponerentur, centum & quinquaginta, prę̨ter aliam pulueris tormétarij, ferrearum pilarum, armorum, telorum, commeatûs mirabilem copiam. Rochandulfus, qui non sanis consilijs hoc bello vsus esset, vulneris ex tormenti ictu accepti, & animi dolore cófectus interijt. Paulò pòst Solimannus maximis vsus itineribus in Pannoniam peruenit, adductosq; ad se Christianos captiuos circiter octingentos, paucis demptis, crudeliter trucidari iubet. Erat in ijs proceræ staturæ Noricus miles, hunc in Germanorum contemptum iussit pomilioni, vix militis eius genua capite attingenti, necandum tradi. Erat hoc fœdissimum spectaculũ, virum fortissimum imbecilla nani manu per risum & iocũ crebris ictibus humi prosterni, & ęgrè tandèm prę virium imbecillitate iugulari.

Infaustum ducis consilium.

Pestum Turca recipiũt.

Præda Turcarũ ingens

Fœdum spectaculum.

gulari huiusmodi ſpectaculo immaniſſimi Turcarũ principes ſeſe ſuauiter oblectabant. His ità geſtis, Solimannus tum puero regi, tum Hungaris proceribus non contemnenda mittit dona, perſuadetque reginæ, vt puerum in caſtra ipſius mittat. Fuit ea res plena periculi. Allatus eſt verò puer ad Solimãnum regalibus crepundijs exornatus, carpentoque aurato impoſitus, comitantibus pleriſque proceribus, quos à Solimãno diximus muneribus affectos. Vbi in tabernaculum Solimãni ventum eſt, ille quidem puerum humaniter inſpicit, blandè cum eius nutrice loquitur, liberos ſuos Selymũ & Baiazetem, qui aderant, puerũ complecti & amanter exoſculari iubet: ſed interìm mira vafricie, dum Hũgari proceres cum Baſſis prandẽt, immiſſis in vrbem cohortibus, Budam occupat, moxq́; ſinè tumultu ciues omnes, iubente Tyranni præfecto, arma tradunt, Turcasq́; iam in fidẽ recepti hoſpitio recipiũt. Nihil quidem, illi ciuibus moleſtiæ attulerunt, diſciplinę militaris ſeueritate coërciti: ſed dubium non eſt, quin Budẽſium animos ea inſperata rerum commutatio valdè perplexos habuerit. Iam nox ſuberat, & eccè Solimãnus puerum remittit in vrbẽ, ſed proceres apud ſe retinet. In ijs erat Georgius Varadinẽſis antiſtes, in quem totius huius Hungaricæ calamitatis culpa pręcipuè confertur. Hos proceres non minimùm perturbatos Baſſæ, pauloantè blandi & affabiles, ſeuerè & impudenter de rebus grauiſſimis examinare cœperunt. Porrò regina his omibus valdè conſternata, ſupplices literas ſcribit Solimanno, quibus eũ datæ fidei admonet, oratque vt proceres remittat. Deliberatur intereà quatriduo de regno Hũgariæ, ſed cùm non idem Baſſæ ſentirent, Solimannus tertio Calend. Septembris Budam ingreditur, & in tẽplo celebri diuæ Virginis, priùs à ſacerdotibus Turcicis Mahometano ritu expiato, ſublatis ſcilicet aris &

Puer regius venit in castra Turcæ.

Buda occupatur.

Solimannus Budam ingreditur.

& imaginibus diuorum deletis, (quod hodiè quoquè apud nos faciunt plerique isti noui Euangelici, vt nô dubitemus Mahometis potiùs quàm Christi eos cultum & religionem inuehere) sacrificat: indè reginam iubet ex vrbe & arce excedere, atque cum puero vltra Tibiscum in Lippam concedere, eiusq; regionis dominio frui. páret regina nô sinè lachrymis & gemitu, tyranni perfidiam detestata, tormentis & armis omnibus, omniquè commeatu relicto: sic enim tyrannus voluit. Proceres quoquè cum ea profecti sunt. Non ominò pręter meritum hęc Reginæ & proceribus illis acciderunt, qui sæuissimos Christiani nominis hostes non in Hungarię modò, sed totius Reip. Christianę exitium acciuissent. Debebát stetisse pactis conuentis, quibus regi Christianissimo Ferdinando regnum Pânoniæ optimo iure deberi non ignorabant. Sed ô cæca dominâdi libido, quò non plerunquè præcipites agis miseros mortales? Fortasis autem regina non se difficilem præbuisset ad ineunda pacis cum Ferdinando consilia, si non quorundam Procerum ad dignitates & imperia adspirantium sententiæ & monita eam retardâssent. Sic pium videtur sentire de pijssimi Sigismundi regis Poloniæ filia, præsertim cùm illa nô tam suis, quàm Procerum quorundam consilijs duceretur. Vbì porrò Ferdinandus rex suorum stragē & Turcarum victoriam certis nūcijs cognouit, noua eaque insignia Solimanno munera mittit, quibus animum eius sibi cōciliaret. Legati eius à Turcis honorificè excepti sunt, & postera die cum Bassis pransi, orizam & carnes veruecinas, nihilq; prætereà sibi esculentum apponi cernunt. Ea barbarorum temperantia nostrę gentis luxuriam proculdubiò seuerè castigat, cùm illi non tam gulę desiderio quàm naturę necessitati satisfaciant: nostrates verò tum se pręclarè sua putent instituisse cōuiuia,

Legatio Ferdinandi ad Turcam.

ſi nullus ſit iritádę gulę ventriſq; farciendi modus, ità vt veriſſimè dici de noſtris poſſit, plures crapula quàm gladio perire. Atq; ſanè deteſtabilis ille apud pleroſq; mos eſt cóuiuia in multas horas protrahédi, cùm nō animę dũtaxàt, ſed etiàm corpori admodùm ſit pernicioſus: ſed ſcilicet faciēdum eſt, quod dicii ſolet, Ede, bibe, lude, poſt mortem nulla voluptas. Legati regis Ferdinandi ad Solimannum indè introducti, eius animum oblatis muneribus mirificè exhilarârunt. Ea erant, poculum excelſum aureum, quali ſolét vti Germani locupletes, inſignibus ornatum gemmis, atq; inſupèr admirabilis quędam machina argentea, quę tum ſpatia horarũ, tum errantium ſiderum motus, menſtruaſq; ſolis ac lunæ coitiones exactiſſima ratione indicaret, intùs ſcilicet dentatis rotis certiſque ponderibus, admirabili momento, vel in multum æuum minutiſſimas temporum menſuras diſpenſantibus. Illata eſt ea machina coram Solimanno duodecim ſeruorum humeris, quę tum illius tum principum oculos & animos admiratióe compleuit. Porrò cùm Legati peterent Hungarię regnum Ferdinando beneficij nomin concedi, hoc biduo pòſt reſponſum tulerunt, vt ſi pacem vellet Ferdinandus, totius regni Hungarici finibus excederet, & prætereà quotannìs ex Auſtria Turcis tributum penderet. Fuit hoc arrogantiſſimi tyranni ſuperbũ & inſolens reſponſum, ſed aliud impetrari non potuit, ne induciæ quidem tantilli temporis, quo Carolus Cæſar & Ferdinandus conſulerētur. Obitèr admonendus eſt Lector, cùm Legati ad Solimannum introducerentur, ſingulos à binis purpuratis Baſſis in medio arreptis brachijs, tanquàm honoris cauſa, ad manûs dextræ oſculum perductos, Neq; enim ad Turcarum principem aliter patet acceſſus, niſi priùs explorēt, num ſub veſte arma lateant, atq; ità conſtrictis brachijs, etiam ſi

Sauũ Turcæ reſpõſum

etiamsi quispiam quicquam attẽtare ausus sit, dissimulãter impediatur. Atq; interim nihilo minùs assidẽti in toro adsunt ad manũ Principi ensis incuruus, clypeus, claua ferrea, arc⁹ & sagittę. Ità qui vult omnibus esse terrori, semper in metu se esse significat. Dimissi sunt deindè legati, quibus pro regia liberalitate multiplices vestes & pecuniã dari iussit. Porrò mox misit è suis, qui Austriam & Morauiam rapinis, incendijs & cędibus vastarent, quibus tamẽ magno impedimento fuêre plenis imbribus inflati amnes. Deniquè pręficitur Budę cum imperio Hũgarus quidã, qui ab ineunte ætate bello captus, Mahometanam superstitionẽ sequebat. Laschus quoquè Legatus Ferdinandi è custodia dimittitur, sed paulo pòst in Polonia decedit, & Solimannus redit in Thraciam. Obitèr redeunti narratur, Transyluaniam quoquè magna ex parte in fidem concessisse. Fuit is illi nuncius gratissimus, licèt demùm permiserit, vt Trãsyluani in pueri regis, cui suprà dixim⁹ Lippam regionem fuisse attributam, verba iurarẽt. Hodiè totum ferè Hungariæ regnum immanes illi barbari occupant, quod sanè viri graues & cordati vel maximè deplorant. Fuit illud regnum sub Matthia Huniade longè florentissimum atq; potentissimũ, & multis rebus fortiter gestis, rex ille nõ modò Turcis, sed & vicinis omnibus terrori fuit. Illo defuncto, sub Vladislao, Casimiri Polonię regis filio, Hungari regis eius benignitate & clemẽtia abusi, ac deindè sub Ludouico iuuene & rerum adhuc imperito rege, luxui, inertiæ, ocio & fastui sese corrumpẽdos dedidère. De procerum quorundam regni luxu & pompa quidam grauissimè in suis scriptis cõqueruntur, cùm interim regni limites necessarijs p̃sidijs destituti, ab hostibus Turcis vastarẽtur ac diriperent. Hoc quidẽ mirũ est, immò & cũprimìs miserũ, adeò incuriosum esse rerũ suarũ, & tam ꝓpinquo

Turca vastant Germaniam.

Matthias Huniades.

pinquo

pinquo hoste vsqueadeò supinum agere,& summa pericula habere neglectui. In ea sanè tam crudeliũ hostium propinquitate non luxui & fastui,sed placando inprimis Numini,moribus corrigẽdis,vitijs & flagitijs exterminandis,regno opportunis pręsidijs muniendo studendum fuit. Sed ô cæcas hominum mentes.Ecquid hodiè faciũt nostri Germani? An verò illi ex Hungarorũ periculo didicêre, ipsis quod ex vsu siet? Bonis viris id minimè videtur.Immò vt nihil ad inflammandam in nos præpotentis Dei irã desit, non sat habemus omnibus sceleribus diffluere,sed etiàm in dies nouos fingimus errores, quos ceu idola quędam sub verbi Dei prętextu adoramus. Existunt alij post alios,immò multi simul passim prodeunt fanatici hoĩes,qui prodigiosis damnatorũ dogmatũ cõmentis in mille sectas Germaniam distrahũt, & tamẽ habẽt singuli suos sectatores,qui illos haud secùs àc Christi Apostolos suspiciãt & sequãtur.Quis ergò dubitet,nõ aliud expectandum esse Germanis, quàm quod Hungari iam experiuntur? Et vt nullus sit externus metuendus hostis, hac religionis & rerum omnium fœdissima confusione,nisi Deus propicius nos respiciat,Germania pereat necesse est. De Hungariæ quidem regno, cùm illic,vt diximus,pompa,fastu, insolentia, luxu plerique diffluerent, fertur quidam ex aulicis dixisse, nũquàm se vel vidisse vel audiuisse regnum vllum, quod maiore,atquè Hũgaria, gaudio & tripudio periêrit.

Germaniæ calamitas.

Hungarorũ luxus.

Porrò verò cùm illud opulentissimum regnum ademptum est Christianis, non mediocrem fecisse iacturam putandi sunt.Hoc autem stultissimum fuit,quòd cùm ea esset in Hungaria vitiorum confusio,rerumque desperatio, tamen à Solimãno Turca, cùm is patri suo successisset, non solùm pacem noluerũt petere, sed etiàm Oratores eius captiuos detinue-

detinuerũt. Ea em̃ iniuria lacessitus Turca, Hungariam hostiliter inuasit, ac paulatìm eò ꝓgressus est, vt Germaniç vicinior esse vix queat. Fuit anteà illud regnũ Christiani orbis vel maximũ prçsidiũ & propugnaculũ, vt iam quotidianç clades facilè testantur. Tnm verò tãtç sunt illius regni opes, vt nõ Hungari duntaxàt, quãquàm illi vel maximè, vtpotè pro patria, sed reliqui etiàm Christiani omnes ꝓ illo conseruando laborare debuerint, aut pro recuperando nullum non mouere lapidem. Nihil enim ferè ex ijs rebus, quarum vsus ad hominũ solatia & commoditates pertinet, illic desideratur, & quæ eiusdem generis apud alios habentur, illic præstantiora ꝓueniunt. Magna ibì auri, argenti, cupri, chalybis, ferri copia est, non aliundè importata, sed ex ipsis terræ visceribus eruta. Plumbi parùm habet, stanni nihil. Salem metallicum gignit humus optimum & purissimum: nec desunt aquæ, quæ ferrum in cuprum mutent. Vina profert non eiusdem precij omnia, sed nonnullis tamen locis eiusmodi, quç cum Cretico de dignitate certare possint. Frugum & fructuum copia est mirabilis. Feris & auibus sic abundat, vt rusticis venatione vel aucupio interdicere, valdè insolẽs habeatur, nec ferè plebeij homines minùs quàm nobiles, leporibus, damis, ceruis, apris, turdis, perdicibus, phasianis, & id genus delicijs vescãtur. Pecus habet copiosissimum, vt Italiç, Boemiæ, Germaniæ affatìm communicare queat, adeò vt obseruatũ sit, vno anno in Germaniã, idq; per solam viam Viennensem, (cùm sint plures aliç viæ, per quas pecora inuehantur,) supra octoginta millia boũ acta esse. Deniquè vsqueadeò pisciũ fertile est, vt ferè quàm minimo vçneant, & propemodùm gratis dentur: quanquàm fieri potest, vt dira horum temporũ calamitate illic quoquè rerũ precia nõnihil creuerint, vel etiàm irato Deo, eorum,

Hungariæ opes.

Vis aquarum.

Copia pecoris.

Vbertas piscium.

quç

quæ diximus, minor hodiè prouentus sit, vt intra paucos annos alibì quoquè passìm videmus omnium rerum maximam extitisse caritatem: sed id non tam regiōis, quàm hominum, vitio tribuēdum est. Apud Budam, quæ Hungariæ regia est, multæ sunt aquæ calidæ, quas thermas vocamus, quarū aliæ regiæ, aliæ communes sunt, lauādis hominum corporibus valdè opportunæ: aliæ verò, nisì refrigerētur, balneis non sunt idoneæ. adeò enim feruent ex his quędam, vt in eas missum ouūm, celerrimè elixetur. Sed iuxta has fons est aquæ frigidæ, ità propinquus calidæ, vt in eodem vestigio calida & frigida simul hauriri possit. Hę, quas diximus, thermę apud Budā aliæ superiores, aliæ inferiores dictę sunt, quòd alię supra, aliæ infra vrbem sint. Turcæ hodiè (quippe qui mirificè lauacris & balneis studēt, & aquas præsertim fluentes, summo honore dignantur, quibus etiàm crebriùs per diem nō modò ob corporū, sed etiàm animarū sordes abluendas vtuntur) has thermas egregiè ornārunt, apud vtrasque ceu cœnobijs quibusdam extructis, in quibus Deruisæ degunt, qui ferè apud illos sunt tales, quales apud nos Monachi è mēdicitate viuētes. Habent enim etiàm illi turpissimi Mahometis cultores suos Monachos, quemadmodùm & Ethnici suos philosophos, & Indi Gymnosophistas, quorum isti Deruisæ quędam videntur esse reliquiæ. Sæuiunt eñ in corpus suum vel inustiōe stigmatum, vel nouaculæ incisione, vel vtroque modo. Ità habet satan etiàm suos Monachos. Ecquis verò hoc illi inuideat, cùm habeat & suos martyres, sicut hodieq; videmus multos hęreseos nomine damnatos, alacres & iucūdos mortem excipere? Ex his Monachis cuidā sacellū apud Budam extructū est, qui dū viueret, Numinis cuiusdā loco à Turcis habitus, nūc defunctus & illo in loco cōditus, religiosè ab illis miseris colitur, cùm alioquì

Thermæ Budenses.

Turcę crebrò lauant.

Deruisæ, Monachi Turcici.

quì diuorum imagines ex templis omnibus eradát. Porrò Buda ipsa vix vlli totius Europæ vrbi cesserit, vel amœnitate sitûs, vel cæli salubritate, vel fœcunditate soli, vel aliarũ quarũlibet rerũ vitę degẽdæ códucibilium, aut etiàm ad splendorem & luxũ pertinentiũ vbertate. Atq; hoc tam omnibus rebus florentissimum regnum nulli magìs atquè Christiani Christianis eripuerunt, dum cótra Christianos Christianorum iuratissimi hostes accersuntur. *Budę encomion.*

Per hoc tempus, quo Turcæ Pannoniam occupant, duo Galliarum regis Francisci legati, missi ad Turcarum principem, à Cęsarianis intercepti, in Pado flumine interficiuntur. Alter ex his Antonius Rinco nomine, ab Hispania exul, capitis pœna damnatus, putatur iure potuisse cædi, quòd ad hostes transfugisset, & omnibus Cęsaris imperij finibus prohibitus, nihilominùs ausus fuerit in hostilis terræ flumine nauigare. Sed vtcunquè sit, ea cædes, licèt præfectus Cęsaris Alphonsus Vastius se planè insciente factam crebrò testaretur, cruẽtissimo bello ansam dedit. Contigit tum ex Hispania venire Georgium Austriacum, Maximiliani Cęsaris filium nothum Archiepiscopum Valentinum. Is Lugduni in carcerẽ conijcitur, necis, quam diximus, vlciscendæ causa. *Legati Gallorum cæsi.* *Georgius Austriacus capitur.*

Hoc fermè tempore Franciscus Antonij Lotharingię Ducis filius, Christianam Christierni Daniæ regis filiam ducit in matrimonium. Id nó valdè gratum fuit Gallorum regi, ꝙ Christianam ex Cęsaris sororẽ Isabella, Christierni regis coniuge, natã non esset nescius. Venerũt ꝑ id ferè tẽpus in fœdus Gallicũ Christianus & Gustauꝰ Danię & Suedię reges, ambo Luteranæ doctrinæ addicti, poterantq; Caroli Cęsaris res iam planè desperatæ videri, tot regibus in illum cóspirantibus, nisì pium principem sibi defendendum sumpsisset præpotens Deus, maximè

ximè cùm hoc ipso anno non minimam cladem in Africa accepisset, vtì iam dicemus.

Cęsare Carolo in Comitijs Ratisponésibus multum temporis componendæ religiõis causa frustrà cõsumente, Turca (vt diximus) Pannoniã sibi vendicat. Ea re comperta, Cęsar vt diuersis bellis tyrannum distineret. In Africã expeditionem parat: quò tamen etiàm nõ mediocriter eum pertrahebãt Hispanorum querimoniæ, qui à Turcicis prędonibus, quos apud Algerium, siue Argieram Asanaga Barbarussæ præfectus in Sardinia natus, sed abiurato Christianismo, Mahometanam superstitionem cõplexus, fouebat, grauissima in Hispaniæ littoribus, damna patiebantur. Multa tum in Cæsarem etiàm à quibusdam proceribus scommata iactabãtur, sed quæ ille magno animo contemneret. Interìm tamen & ipse Pontifex Maximus, & Andreas Auria, atque Alphonsus ob impendentem hyemem magnoperè ab Africana hàc profectione eum deterrebant: verùm ille mansit in proposito, easque Pontifici sui consilij rationes exposuit, vt eum Pontifex prolixè demùm laudaret. Vbì ex Germania venit in Italiam, vbiquè incredibili studio excipitur, pręsertìm Mediolani, cùm ille interìm tantus princeps, omnibus eius visendi desiderio ardentibus, non nisì in atra penulã & vili pileolo se spectandum præbuerit, atque etiàm in oculo eius parùm hilari animus mœrore affectus appareret, tanquàm præsagire videretur cladem, quæ pridiè ad Budam accepta fuerat. Cum Pontifice apud Lucam in colloquium venit: qua in re laudanda est eius propè decrepiti Pontificis pietas, qui multis ab hoc itinere, tanquàm certam illi mortem allaturo, eum deterrentibus, nullo pacto adduci potuit, vt communi Reipublicæ saluti deess[e]. Crebrò iste dicebat: Quorsùm vitam hanc extraxisse attinet, nisì vt hęc suprema

Cæsaris expeditio Africana.

Modestia Caroli Cęsaris.

officia iam in ruinam propendenti Reip. qua possumus fide prȩstemus? & certè optatius erit communi omnium expectationi, etiamsi ea re mors oppetenda sit, satisfecisse, quàm turpi ignauia vitȩ spatia extendisse. Quòd si verò conatus nostros non par sequetur effectus, habebit tamen ad omnem posteritatem optima certè voluntas præclari studij honestam famã. Hoc spatio, quo Lucȩ sunt, ter Cȩsar ad mutua colloquia Põtificem adijt, Pontifex Cȩsarem semèl. Admissus est quoq; Francisci regis legatus, quí Fregosium & Rinconem captos repeteret: nondùm enim constabat mortuos: palamque Cȩsar testatus est, quicquid illis accidisset, dissimulato habitu nomen suum celantibus, id suo iniussu & se ignaro penitùs accidisse. Petebat Franciscus rex pro filio suo Carolo Mediolanensem principatum, sed Cȩsar suum ius grauissima oratione explicabat, aitque Gallum cæco liuore corruptum, suæ inuidere fortunȩ, multaq; alia, quȩ hîc referre nihil attinet. Deniquè in eo colloquio decretum est, vt quod Cȩsar vehemẽter optabat, Concilium in annum proximum indiceretur. Cȩsaris copiæ omnes, quas ad hoc bellum conscripserat, ad vigintiduo millia erant peditum, & paulò supra mille equites. Vbì ad Africam ventum est, Cȩsar biduo expectauit Hispanos, magno quidem exploratȩ propemodùm victoriæ & exercitûs sui detrimento. Interìm mittit ad Asanagã prȩfectum Algerij, vt vrbem dedat. Ille cõtemptìm respondet, licèt Cȩsar multa liberaliter polliceretur. Erat Asanaga in Sardinia natus, & Christiana religione initiatus, sed eam, vt diximus, abiurârat. Hortabãt eum Cȩsar, vt veri numinis cultum reciperet. Omnibus verò ad vrbem oppugnandã egregiè cõparatis, dũ tormenta expectãtur, eccè tibi repentè imber à prima statìm vigilia maximè gelidus & ꝓcellosus tota nocte in exer-

Colloquia Pontif. & Cæsaris.

Copiæ Cæsaris.

Tempestas sæua.

citum cōtinēter effusus, multùm illi molestię & detrimēti adfert, sęuissimaq́; tempestas naues mirè iactat. Nō desunt illi opportunitati Turcę equites & Mauri pedites, magnoq́; impetu in nostros irruentes, nō paucos trucidāt, sed mox à nostris in fugam cōpelluntur. At rursùs Barbari in nostros sæuiunt, eosq́; vehemēter affligunt, quibus tum Cęsar ipse, in tāta rerū difficultate prorsùs imperterritus, cum Germanis opportunè opem tulit. Verùm cùm nihil remitteret immanissima tempestas, multęque naues sub militum adspectu collisæ & confractæ mergerentur, adeò vt de necessario commeatu nō immeritò timor omnes inuaderet, Cęsar incredibili constantia & serena vultûs alacritate omnium animos recreabat: nullum militaris prouidentię, nullū humanitatis officium pretermittens, castris cōstitutis & firmatis contra barbarorum vndiquè volitantium incursus, iubet vt defessi duces se dent quieti: cōsolatur saucios milites, & in ea tabernacula, quæ contra vim ventorum pertinaciter substiterant, referri ac foueri curat, sibijpsi interim loricato & madefacto minimè parcens. Desiderauit eo die ab hostibus cęsos milites circiter trecētos. Aliquot etiàm nautę cum multis ęneis tormentis mersi perièrunt. Iam alimenta deficiebant, coactusque est Cęsar mactatis equis exercitum sustentare. Hoc autem in illo principe obseruatu dignum est, quòd cùm tantis rerum difficultatibus vrgeretur, non est impatientię agitatus stimulis, nec stultum aliquid cōtra Dominum locutus est, sed eum potiùs placare studuit pura peccatorū confessione, & sacrosanctę Eucharistiæ perceptione, ad hęc pietatis opera totum etiàm exercitum prouocans: cumq́; & ducibus & militibus Algerium facilè expugnari posse videretur, non conquiescentibus ventorum iris, militem in naues se recipere iussit, dicens, se mâlle vnum Christianum

Naues elisæ.

Cęsaris cōstantia & pietas.

Iob 1.

Exemplum memorabile.

ſtianum ſeruare, quàm mille Mauros, Turcas, Pœnosque occídere. Hoc idem ſatis tum quoquè declarauit, cùm iuſſit equos ad vnum omnes in mare proijci, vt in nauibus locus ſupereſſet militi reducendo. Multæ enim naues perièrant, nec poterant vel anguſtè capere militem eæ quę ſupererant. Màluit autē pius princeps equos perire, quàm milites, licèt illa nobilium equorũ iactura vehementiſſimè perſtringeret dominorum animos. Poſt omnia demùm maris ſuperata diſcrimina, licèt rurſùs oborta tēpeſtate, multi in ipſo reditu perièrint, & publica ſparſerit fama, Cęſarem vndis abſorptum interijſſe, milites paſsim incolumitati reſtituti, canebant, Alibì Carolus agmina, Algerij ſeſe, & aera, & maria vicit. Nihil enim tantę clades infractum illius principis animum è ſuo ſtatu dimouerunt: quanquàm nõ omninò temeritate quadam caruiſſe videtur, quòd vſqueadeò alieno tēpore importuoſum Africę littus tentare voluit, prę ſertim multis id diſſuadentibus. Verùm nonnunquàm bonus dormitat Homerus, & certè optimus pij principis animus laudãdus eſt, licèt parùm ex ſententia ſucceſſerit. *Fortitudo animi in Cæſare.*

In Anglia hoc tempore iuſſu regis Henrici capitali ſupplicio affecta eſt Margarita Sarisbirienſis, Georgio Edouardi quarti fratre germano nata. Nihil ei ad euadendũ ſupplicium cõtulit neq; generis antiqua claritudo, neq; totius vitę ſpectata integritas, neq; ætas exacta, quippe quę iam annum ætatis ſeptuageſimum exceſſiſſet. *Margarita Sarisbirienſ trucidatur.*

Circa hoc ferè tēpus exceſſit è viuis Nũburgẽſis epiſcop⁹. In ei⁹ locũ Canonici delegerũt Iuliũ Pflugiũ, virũ & generis nobilitate & ſpectata eruditiõe conſpicuũ. Sed huic electioni ſe oppoſuit Saxoniæ elector, aitq; eã abſq; ſuo cõſenſu fieri nõ potuiſſe: repellebat aũt ꝓpptereà Pflugius, ꝗ Luteri euãgelio aduerſaretur. Porro ab electore in locũ ei⁹ intruſus eſt

Nicolaus Amsdorffius, insignis Luteranus, quem tamen aliquot annis pòst expulit Carolus Cęsar, restituto Pflugio. Et vt magìs etiàm miretur Lector, Amsdorffium Luterus inaugurauit. Bella profectò rerum mutatio. Apostata vilis, hostis Pótificis, ipse sibi Saxonicum vendicat Papatum, & nulla authoritate prędi tus, creat episcopos.

ANno 1542. recruduit bellum calamitosissimum inter Carolum Cæsarem & Franciscum Galliæ regem. Cæsar ferebatur fluctibus maris obrutus. Itaque multa offerebatur Gallo occasio belli gerendi. Erant tum res Christianorũ valdè afflictę, Turcis in Hungaria grassantibus, & Germanię dira queq; minitátibus, hęresibus quoquè mirũ in modum serpêtibus, & in varias formas abeuntibus: at nihilo minùs Galli Mediolanũ sibi modis omibus repetẽdum censebant. Itaque multis locis exercitu quintuplici Cęsaris ditiões sibi inuadendas sumũt. Actum videbatur de Cęsare: sed si Deus pro nobis, quis cõtra nos? Magnum pręsidium contra aduersa omnia est pietas in Deum, qua Carolus Imperator egregiè præditus fuit. Galliæ verò rex Mediolanum iure sibi deberi putabat, iusque suum minimè sibi negligendum ratus, arma corripuit. Huc accessit cædes Fregosij & Rinconis, quam vlcisci voluit. Annam Momarantium magistrum equitum, quem Conestablium Galli vocant, fertur eo nomine à sua gratia & functionis suæ administratione amouisse, quòd illi induciarum cum Cæsare paciscendarum parùm commodus author fuisset. Igitur rebus omnibus ad bellum comparatis, duos filios suos cum instructis copijs mittit in Cæsaris fines, Henricum in citeriorem Hispaniam, Carolũ in Lucemburgensem regionem. Henricus quidem ad Pyrenęos montes perrexit, vt Perpennianum occuparet.

Galli inuadũt ditiones Cæsaris.
Rom. 8.
Henricus regis Gallorũ filius.

ret: Verùm eius conatus Hiſpanorum ducum vigilantia facilè eluſit. Sunt qui putent id oppidum nó difficulter expugnari potuiſſe, ſi Henricus maiori celeritate fuiſſet vſus. Tandèm re infecta retrò abijt ad patré ſuũ. Carolus verò, maximę ſpei adoleſcés, in expugnandis aliquot Lucemburgenſis principatûs oppidis ꝓſperos inprimìs ſucceſſus habuit, ſed ità tamé, vt paulò poſt eius diſceſſum Cęſaris exercitus omnia è Gallorum manibus breuì extorſerit, vno dempto Iuodio, quod mirificè communitum, Gallis per id tempus adimi non potuit. Hoc bello Galli Danuillerum cum arce mirádę vetuſtatis & ſtructurę eximię incẽdunt & euertunt: itemq́; alias aliquot vrbeculas & caſtra. Arlunum quoquè, cùm ędificiorũ magnificẽtia, tum ciuium frequentia & opibus percelebre oppidum, cùm ſe ciues ſaluis corporibus dedidiſſent, funditùs diruunt. Lucẽburgo ſex millium Germanorum pręſidium imponunt. Alius Gallorum exercitus, duce Vindocinenſi principe, in Atrebates atque Morinos impetum facit, & aliquot caſtella occupat. Nec Pedemontio ab hoſte licet eſſe ſecuro. Nam ibì quoquè Gallicæ copiæ, ductore Guilelmo Langæo, hoſtiles declarant animos. Verùm hac in re conſilium regis minimè probatur, qui ſuum militem in tot partes diſtraxerit parùm feliciter, vtì rei probauit euentus. *Carolus Franciſci filius.*

Nec tamen contentus rex Franciſcus tot locis inuaſiſſe Cęſarem, etiàm Longeuallum mittit in Germaniã, qui ex Sicambris & Menapijs, adiuncto ſibi bellicę rei peritiſſimo Martino Roſſemio, aliquot millib⁹ peditum & equitũ coactis, cùm iam in Germania inferiori bellũ nemo ſuſpicaretur, propterèa quòd valida Germanorum manus in Pannoniam abijſſet, Belgium inuadit, horrendisque paſsìm incendijs & flagitijs deſignatis, parùm abfuit, quin proditione Antuerpiam, longè opulẽtiſſimum Eu- *Gallo militant Germani.* *Belgij deuaſtatio.*

ropæ emporium, caperet, Louanium quoquè celeberrima Academia insigne oppidum, dolo in potestatem redigeret. Verùm ille quoq; exercitus, prçterquàm quòd miseros & innoxios agricolas incensis pagis innumeris ad summam inopiam redegit, nihil laude dignum gessit, & tandèm Aureliano principi Carolo se in Lucembùrgensi ditione coniunxit. Hæc sæua Belgicæ vastationis procella eo fuit calamitosior, quòd nullum esset bellum indictum, & planè imparati obruerentur. O si scirent Principes, quàm immaniter peccent in Deum, dum ità crudeliter sæuiunt in turbam innoxiam, & rapinis atq; incendijs omnia longè & latè populantur, profectò cunctantiùs bella susciperent. Dum enim miseri sic opprimuntur, clamant haud dubiò in cælum, nec Deus despicit miserorum gemitus.

Conuentus bini Principum. Hoc anno bini sunt Principum conuentus habiti, alter Spiræ, alter Noribergæ. Vtrobiquè præcipuè deliberatum est de expeditione contra Turcas in Pannonia. Decreta sunt subsidia ex tota Germania, quibus prçesset Ioachimus Elector Princeps Brandeburgicus: sed oleum & opera perijt, mansitque Pestum & Buda, vt priùs in Turcç potestate: quin & de exercitu, qui fuit amplissim⁹, multa millia morbi contagione periêre. Miserat eò Paulus Pontifex ad tria millia peditum, qui hoc bello strenuam nauârunt operam. Hoc tempore Luterus libellum edidit de precibus cōtra Turcas, siue Concionem castrensem vel militarem, planè contrariam alijs quibusdam scriptis suis. Ex hoc libello multa recitat Sleidanus, sed homo versutus de industria id omittit, quòd Żuinglium Luterus medium inter Anabaptistas & Thomam Monetarium, rusticæ seditionis in Germania authorem, collocat, causamque ferè omnem Turcicæ sæuitiæ in Zuinglianos confert. Habet etiàm in eodem libello Luterus precatio-

precationem contra Turcas, in qua Romanum Pōtificem cum diabolo & Turca coniungit, vt in eum rectè quadret illud Dauidis, Fiat oratio eius in peccatum. Multi tum hortabantur Tigurinos, vt eam Luteri calumniam à se & Zuinglianis depellerent: verùm illi priuatis sese ad amicos eos literis excusasse contenti, à publico bello abstinendum censebant. Quòd Sleidanus Luteri exitiosa scripta tam prolixè non vno loco recitat, omissis tamen quæ ipsorum causam lędant, hominis arguit malum animum & nocendi libidinem. Multum certè ocij illi fuerit oportet, vt tantum & temporis & operæ in perlegendis & transferēdis eius blasphemijs ponere non dubitaret. Vult scilicet vir bonus, vt quamplurimi Luterico fermento corrumpantur. Hęc illi causa est tot chartas Luteri paradoxis ad nauseam vsque commemorandis opplendi. Sed cur omittit honorificam Zuinglij scilicèt mētionem? Quia vidit impostor eā destruere aut certè ꝑgrauare partes Sacramentariorum. Hoc nimirùm est historiā bona fide texere, & rem Euangelicā sinè fraude prodere.

Luteri insolentia. *Psal. 108.*

Exercitus Cæsaris, recuperatis oppidis agri Lucemburgensis, cùm in Galliam irrueret, grauissima aëris intēperies tanta rabiei pertinacia illis sese obiecit, vt nōn pauci equites & pedites partim pluuia, partim frigore enecti sint. Itaque Galliæ vastandæ consiliū in aliud tempus reijcitur, moxque in Brabantiam reuersi, Iuliacensem regionē populabundi inuadunt, bellumq; latissimè circunferentes, Durā, Iuliacum, Zittardiam, Hinsbergum, pluraq; alia oppida & arces subigunt, imposito præsidio locis opportunis. Multa ibi quoque damna data sunt miseris hominibus, & penè incredibilis præda abacta, vt par pari relatum videretur. Superuenit autem Principis Iuliacensis exercitus, & eos retrocedere compulit. Manserunt tamen Hinsbergi nō pauci, itemq;

Tempestas infesta militi.

Iuliacensis regio vastatur.

Sufteriæ & Duræ. Qui Zittardiæ erant, deftructis muris, ad tutiora fe loca cõtulerunt. Circa Nouembris initia magnam cõmeatûs copiam in Hinsbergum Brabãti important, idem facturi apud Duram, nisì eos principis Iuliacenfis cõpiæ deterruiffent: Vbì fe in tutiora recipiunt, hoftilis exercitus abeũtes infequitur: atrox pugna præter expectationem in tenebris committitur, eademque aliquot hinc indè cæfis dirimitur.

Per id tempus Princeps Guilelmus Zittardiam vallo egregiè munit, aliquot præfidij caufa relictis illic cohortibus. Idem facit Iuliaci. Demùm extremo Decembri Duram Cęfareanis extorquet, rebus tamen & corporibus faluis. Deditione enim recepit.

Dura occupatur.

Héricus Anglię rex Catharinam Hauardam, quã, Principis Cliuenfis forore repudiata, fibi cõiugem adfciuerat, adulterij nomine, quod cum Durantio & Culperio nobilibꝰ perpetrâffet, capite plectit, & Càtharinam Pariam viduam, fexto matrimonio fibi copulat.

Sextũ Angli matrimonium.

Hac æftate innumera ingentiũ locuftarum turba Italiã citeriorẽ, & in Germania Silefiã, Mifniamque multa clade affecit. Habebant digiti longitudinem, turgida capita, vẽtres obefos & fanie refertos. Itaq; extinctæ, intolerabili fœtore aërem corruperũt, vt etiàm corui, cornices, accipitres, alięque aues, cadaueribus alioquì inhiantes, ferre nequiuerint.

Locuftæ immanes.

Bellum atrox inter Scotos & Anglos terra marique feruet, & Iacobus V. Scotiæ rex, anno ætatis 33. vnica filia, vixdùm in lucem edita, regni hærede relicta, moritur.

Fuit hic annus ferax monftroforum infantũ, & pecuinorum fœtuum diuerfis in locis.

Indictum eft hoc anno à Paulo III. Concilium Tridenti.

Saxoniæ

Saxoniæ elector & Lantgrauius Hassiæ cum fœderis Smalcaldici socijs Henricum Brunsuicensem principem, Catholicæ religionis acerrimum vindicem, omnibus ditionis eius finibus eijciunt, compelluntque ad Cæsarem fugere in Hispaniam. Dehortatus eos fuit Ferdinandus rex, nè bellum facerent Henrico: sed illi causas belli explicant, seq; rectè fecisse cõfirmant. Metus erat, nè intestinum hac occasione bellum in Germania existeret, quo nihil potuisset accidere calamitosius, nostris pręsertim in Hungaria cum Turcis parùm feliciter dimicantibus, in summam Germanici nominis ignominiam. Nam cùm esset copiosissimus & potẽtissimus equitum & peditum exercitus, nihil tamen effectum est, hostibus Turcis effusè ridẽtibus Germanorum militum socordiam, nec dubiam spem de tota quandoquè Germania felicibus auibus occupanda concipientibus. Nunquàm autem tot clades, totq; probra ex illis spurcissimis mancipijs Germania accepisset, si non religionis dissensio animorum quoquè concordiam & mutuam beneuolentiam abrupisset. *Dux Brunsuicens. debellatur.*

ANno 1543. Tigurinæ Ecclesiæ ministri non contenti versione Luteri, nouam Bibliorum translationem edũt. Exemplum eius typographus Christophorus Froschouerus mittit Lutero, maximam scilicet à Papa Saxonico initurus gratiam. Ecquid verò Luterus? Concoquerẽ ne potuit tantam cõtumeliã, vt noua versiõe eius interpretatio haud obscurè taxaretur? Scribit Froschouero, nè qcquã deincèps ei mittat, quod à Tigurinis ministris profectũ sit: Se nihil cum illis cõmercij habere, libros eorũ nec recipere nec legere velle: Nã Ecclesias Dei cum eis cõmunicare non posse: Multos quidẽ illos ferre labores, sed frustrà, quãdò & ipsi iam damnati *Tigurini vertunt Biblia.* *Luterus proscribit Tigurinos.*

ſint,& alios quoquè homines miſeros ſecū trahant in Tartara:Se itaq; damnationis & blaſphemię illorum nolle eſſe participem:ſed quoàd vixerit,eos & precibus & libris oppugnare conſtituiſſe,&c.Si nō ſat habent Zuingliani,à Romano Pontifice eſſe damnatos,ſaltèm nè cōtemnant dānationem PapęSaxonici,qui Euangelium ſe primū iactat inuexiſſe in Germaniā. Verùm quatenùs quidem Luterus ſęuit in Romanum Pōtificem & veterem religionē,hactenùs eſt Euangeliſta Chriſti,tertius Elias,& neſcio quid nō:Vbì autem Zuinglianos quoquè perſtringit,iam non Chriſti ſpiritus, ſed diabolus loquitur per eum. Sic enim Tigurini de illo ſcribunt: quaſi verò contumelia ſit,iam olìm in Berēgario damnatæ hęreſis excitatores ꝑſcindere:porrò facin⁹ apoſtolicum,inuehi in ſummum Pontificē, & Eccleſiæ Catholicæ, velint nolint hęretici, Paſtorem, cui in Petro dictum eſt,Paſce oues meas. Et quarè tandèm non vident homines, quàm abſurdos habeant magiſtros,qui cùm in Papiſtis, vt ipſi vocant, hoc vel maximè damnent,quòd non verbo Dei,ſed humanis conſtitutionibus nitantur,quod tamen ipſi turpiter mentiuntur, tamen ſe inuicèm ferre non volunt, licèt vtrinquè nihil nisì purum Euangelion crepent? Hic quoquè altum eſt apud Sleidanum ſilentium de Luteri iſta reſpōſione ad Froſchouerū, qua tam atrociter damnat Tigurinos. Sic nimirùm expediebat cauſæ, quam defendendam ſuſceperat Sleidanus. Sed vbì interìm fides hiſtorici,quā ipſe de ſe pollicetur? O quàm multa eſſent in illo homine annotanda, ſi tempus & inſtitutum pateretur. Legant ſanè Sleidanum, qui bonas horas peſſimè collocatas volūt:viri cordati, ſat ſcio, hominis impudentiam & vafriciem deteſtabuntur.

Ioh. 21.

Zuinglij opera eduntur Nè verò Tigurini nimiùm diù Lutero tacuiſſe viderētur,opera Zuinglij colligūt, Germanicè ab il-

lo

lo scripta, ab eius genero Rudulpho Gualtero Latinè transferri curant, tantumq; thesaurum in lucem edunt, vt aliæ quoquè nationes scire possint, quàm egregius vir Zuinglius fuerit. Illis operibus præfixa est pro Zuinglio eiusdē Gualteri Apologia ad Catholicam Ecclesiā, (sic enim vocant suā synagogā) in qua inter cętera aduersariorum obiectionibus & criminationibus respondet. Vę tibi Lutere. Eam q. dem operum Zuinglij editionem Luterani permolestè ferebant, vt scribit Zuinglianus quidam. *magno dolore Luteranorum.*

Huius anni mense Ianuario, dum Carolus Cęsar est in Hispanijs, Comitia Norībergę habētur. Mortuus est illic Christophorus Episcopus Augustan9, Cæsaris in eo conuentu legatus, habuitq; successorem Ottonem Truccesium, posteà Romanę Ecclesiæ amplissimum Cardinalē, multis corporis & animi dotibus valdè insignem. In his Comitijs Protestantes se purgant apud Ferdinandū & Cęsaris legatos de profligato Brunsuicēsi principe, aiunt rectè atq; ordinè se fecisse: petūt amoueri Iudices Cameræ, & alios cōstitui, & quædā alia: adduntq;, nisì sic fiat, quēadmodùm ipsi petunt, non posse se de bello Turcico quicquā statuere. Henricus Princeps ad Camerā accusārat Protestantes, sed illi Cameræ iudices prorsùs respuebāt. Respōdit illis Ferdinandus & Cęsaris legati, iam indictū esse conciliū, Cæsarē aduētare, indicta causa nō posse amoueri iudices Camerę, Henrico principi sua repetēti nō posse ius denegari, & pleraq; alia. Verùm Protestātes aiūt se Conciliū non approbare, &c. Interìm nihilo minùs decretum facit Ferdinandus cum reliquis ordinibus de certis quibusdam rebus, cui decreto Protestantes se minimè cōsentire profitentur. Quis nō videat, quàm hæc ad certam Germaniæ perniciem pertinuerint, nisì Deus nobis pepercisset? Has animorū offensiones & dissensiones peperit nobis Lu- *Comitia Norībergę.* *Protestātes suā causam tuentur.*

teri

teri Euangelion, cuius protasin longè tristissimam iampridèm vidimus, catastrophen verò longè turbulentiorẽ expectamus. Turca demùm vel Moscouita docebit nos recta sapere.

Concilium suspẽditur. Misit hoc anno tres Cardinales legatos Paulus Pontifex ad Concilium Tridentinum, sed feruente bello inter Cęsarem & Gallum, in aliud tẽpus prorogatum est. Quæ enim poterat spes esse Synodi peragendæ, dum inter se infestis signis concurrerẽt præcipui orbis Christiani reges?

Obitus Eccij & Pighij Mortui sunt eodem anno intra vnius mensis spatium duo clarissimi viri Iohannes Eccius & Albertus Pighius, inuictissimi Catholicę doctrinæ ꝓpugnatores. Eccium acerbè perstringunt Euangelici: sed si oĩes suos grammaticos theologos in vnum conflent, vix Eccio parem efficient. Dictio eius non admodùm elegans est, sed solidè doctum fuisse res ipsa loquitur: nec Græcæ & Hebraicæ linguæ rudis fuit. Memoria tenacissima plurimùm illi contulit, & prẹterquàm quòd veteres Patres studiosè legit, etiàm in scholasticis diligenter versatus est. Horum temporum scioli pleriq; scholasticos scriptores ob sermonis barbariem planè cõtemnunt, ipsi vel hoc solo nomine meritò cõtemnendi: quasi eruditio à verborũ phaleris, & non ab ipsa potiùs rerũ cognitione, petẽda sit. Multi hodiè versantur in veterum Patrum lectione, contemptis scholasticis: sed quantùm illi in solida Theologia proficiant, res ipsa declarat. Nec immeritò nostri Euangelici Scholasticos oderunt, cùm non ignorent ab illis affatìm tela suppeditari, quibus ipsi conficiantur. Quòd enim quæstionibus sua ferè tractant, ingeniorum exercitandorum causa id faciunt, vt possint in promptu habere argumenta, quibus hẹreticorum commenta elidantur.

Scholastici Doctores minimè contemnendi.

Franciscus Gallorum rex scribit literas ad sum-

Gallus perſtringit Cæſarem.

mum Pontificē, quibus vehementiſſimè perſtringit Carolum Cęſarem, iamque animo totus in bellum inclinatus, ſuis extraordinarium imperat ſtipendiū quinquaginta millium peditum. Copijs omnibus equitum & peditum coactis, in Hannoniam proficiſcitur, Landreſiū capit, mirificè cōmunit, & Landæ viro egregiè militari ſeruandum committit.

Elector Colonienſ. res nouas molitur.

Per hoc ferè tempus Hermānus princeps elector & Archiepiſcopus Colonienſis, à quibuſdam deceptus, Martinum Bucerum Argentorato Bōnam acceſſit, religionis quandam reformationem, vel potiùs deformationē eius opera inchoaturus. Fuit ille princeps natura vir bonus, & in miſeros ac egenos benignus & liberalis, ſed parùm doctus. Itaque nō mirū eſt, potuiſſe eum Buceranis fallacijs facilè circunſcribi. Bucerus, vbì Bonnā venit, iubēte Epiſcopo concionatur ad populum. Ea res non parùm offendit Reuerēdum & illuſtre maioris ædis Capitulum, Clerum omnem, & totam Vniuerſitatem Colonienſem. Hortantur igitur Epiſcopum, vt deſertorem monachum reijciat: ſi non habeat idoneos concionatores, ſe curaturos vt habeat. Ille contrà manet in propoſito, velle ſe reformare ait diœceſin ſuam. Cùm illi è diuerſo obijcerent, ſi quid tale vellet, non debere id ipſis inconſultis ex canonum ꝓſcripto facere, nec ea in re vti opera votifragorum monachorum, Bucerus in ſuî defenſionem ſcriptū edit librum, multis tetris erroribus, fœdis mendacijs & atrocibus in catholicos calumnijs ſcatētem, qui eſt mox ab Vniuerſitate & Clero Colonienſi contrario ſcripto egregiè confutatus. Verùm Epiſcopus, quibuſdam eum inſtigātibus, etiàm Melanchthonem à Saxone petit, nec ille ſolus venit, ſed præter eum etiàm Piſtorius, Sarcerius, & eius farinę plures. Ab his liber quidam de Reformatione inſtituenda conficitur, præcipuo architecto Bucero.

Bucerus cōcionatur Bonnæ.

Melāchthō cū alijs venit ad Epiſcopum.

Hunc

Hunc librum Episcopus mittit Clero summę ędis Colonień, vt si possint, vera ratione confutent: sin minùs, nouerint eum proximo Ordinum Diœcesis suæ conuentu, qui tum imminebat, librum publicaturum, & eam Reformationem executioni daturũ.
Antididagma. Scriptum est igitur intra tres hebdomadas Antididagma contra hanc pestilentem reformationem, & primarij Cleri nomine missum est Episcopo cũ demissis admodùm precibus, quandoquidem Buceri librum nulla ratione admittendum perlegisset, etiam Antididagma suum vtì ne legere grauaret. Porrò legitimam Reformationem non modò non recusare, sed cumprimìs etiàm cupere se scripserunt. Ad extremum orant, vt minimè probatos illos concionatores à se dimittat.
Sleidani vanitas. Historiam hanc Sleidanus longè aliter narrat, quàm deceat bonum virum. Inter cætera ait, etiàm à Pontificis legato & Cęsare in Comitijs Ratisponensibus iniunctum episcopis, vt in suis quisq; finibus piam emendationem instituerent: Scilicèt ignorabat Sleidanus nihil voluisse minùs Legatum & Cęsarem, quàm vt Bucerus ad eam rem accerseretur. Tum addit non fuisse apud Colonienses, quos Episcopus populo rectè pręficeret. O sycophantam: nó erat tam inops bonorum virorũ Coloniensis diœcesis, vt Bucero apostata haberet opùs. Non semèl etiàm clarissimũ virum Iohánem Gropperum in suspicionẽ hęreseos vocat, táquàm is Bucerum plurimi fecerit, & semper magnoperè commendàrit. Sed hanc calumniam ille insignis vir edito ad imperatorem Carolum V. libro à se depulit, átque alibì etiàm testatur, Sleidanum, quem vocat infidum rerũ Imperij exploratorem, in sua mendacijs referta historia falsò hęc ipsi affingere, & Bucerum ipso & bonis omnibus non modò inscientibus, sed etiàm inuitis, in Coloniensem diœcesim irrepsisse, disertisque verbis eodem loco Bucerum
In opere de Eucharistia Articulo 4. cap. 14.
vocat

vocat hominem deploratæ memoriæ. Nec sanè impune tulisset Sleidanus eam iniuriam, nisi priùs è medio fuisset sublatus, quàm Gropperus ità vt instituerat, scripto eum refellere posset. Sunt & alia Sleidani commenta, sed longum est omnia referre. Hoc tamen addendum est, D. Gropperum, cùm reuersus esset ex colloquio Ratisponensi, cuius paulò superiùs meminimus, percurrisse scripta Buceri, & vt hominis exploraret constantiam, contulisse ea cum ijs articulis, qui in eo colloquio erant cóciliati: tum verò innumera offendisse non mediocriter discrepantia ab illis, quæ in illo colloquio Bucerus receperat & approbârat: deniquè annotâsse fœdissimas quasdâ illius Buceri antilogias, errores, mendacia, blasphemias, quibus & Manichæum superâsset. Si quis hęc exactiùs nôsse volet, legat ea quæ scripsit doctissimus vir Euerhardus Billicus in defensionem Iudicij vniuersitatis & Cleri Colonień aduersùs calumnias Melanchthonis, Buceri &c. vbi hęc inseruit. Inde iam videre licet, quid de Bucero senserit Gropperus, & quàm candidè de Groppero scripserit Sleidanus. Ità non possunt isti suũ Euágelium propagare in orbem, nisì impudenter identidèm mentiãtur? Debebat meminisse infidus ille historicus, si in alijs nõnullis reb9, quarũ notitiã paucissimi haberent, falsò narrãdis impunè mẽtiri posset, tamẽ ea in re, quæ & libris palàm editis, & multorum etiamnùm superstitùm testimonijs esset cõpertissima, mala fide narranda, non nisì turpissimè & impudẽtissimè eum mentiri potuisse. Ecquis verò illi in arcanis referẽdis fidem commodet, quem in manifestis non pudet esse vanum? Hæc dicta sint propter eos, qui tantum tribuunt Sleidano. Quòd verò Episcopus Hermãnus tanti fecit Bucerũ, non minima ex parte eius inscitiæ tribuendum est, quî non satis calleret, quantoperè sacri Canones, vetustissima

Num.30. stissima Concilia,& sanctissimi Patres,sanctarũ vti-
Deut.12. què scripturarum authoritate subnixi; quæ iubent
& 23. vota reddi,damnant Apostatas monachos, præser-
Psal.75. tìm si illi etiàm incestis nuptijs se contaminent. Bu-
Eccés 5. cerus verò non vnis cõtentus nuptijs,etiàm tertijs
se polluit,licèt monachus & presbyter esset,contra
datá Deo fidem, cõtra Canones & Concilia om̃ia,
contra morem gentium omnium è religione Chri-
stianarum.Et tamen hunc virum non dubitant qui-
Esa.5. dam vocare pacis & pietatis studiosum. Vę qui dici-
tis bonum,malum:& malum,bonum.

Philippus declaratur Hispaniæ rex. Intereà Carolus Cæsar ex Hispanijs nauigatu-
rus in Italiam, Philippum filium, sextumdecimum
ętatis agẽtem annum,Hispaniæ regem pronunciat,
eiq; totius regni ciuitates per legatos sacramẽtum
dicunt. Conferuntur Cæsari in bellum ituro supra
quadraginta myriades aureorũ nummûm:rex quo-
què Lusitanię Iohannes grandi pecunia pium prin-
cipem iuuat. Iam non immeritô summus orientis
belli metus Europam inuaserat, nè eius occasione
Solimânus Turca totum Occidentem sibi subiuga-
ret:quod quidem facile illi fuisset,nisì Deus clemẽs
& pius,eum à nostris ceruicibus auertisset. Et certè
locustæ illæ,quæ ab Oriente per Illyricum stupen-
dis agminibus in Italiam conuolârant, maximaque
pasśim in agris, segetibus, pratis, arboribus, folijs
omnibus ocyssimè deuoratis, damna dederant,
Turcarum aduentum portendere visa sunt: neque
id prorsùs temerè, vt ex ijs quę paulò pòst dicem⁹,
apparebit.

Paulus 3. it ad Cæsarem Cęsare in Italiam aduentante, Paulus Pontifex
multa iam ętate grauis, se dat itineri,spe componẽ-
dæ pacis cum Cęsare collocuturus. Cęsar Genuę in
Aurianis ædibus splendidissimo ornatu excipitur,
& visus est paulò asperior, propterea quòd ponti-
fex nulla ei in Gallum subsidia dedisset,vixque im-
pe-

petrari potuit, vt in colloquium veniret. Sed Pontifex, qui se parentis sustinere personam non ignoraret, ità se gessit mediũ, vt neutrius partes fouere videretur. Porrò Cęsar nimiùm lacessitus tot ditionum suarum rapinis, incēdijs, euastationibus ac direptionibus, de pace nihil audire sustinuit, nec voluit colloquijs nihil tamé effecturis tempus terere, vt maturè bellũ susceptum contra Cliuensem principem conficere posset. Passus est tamen se in colloquium nedùm Pontificis, sed etiàm amplissimi Cardinalium Senatûs trahi apud Buxetum vrbem, vbi sanè Pontifex id vel maximè conatus est à Cæsare impetrare, vt pace cũ Gallo composita, in Turcam arma cõuerteret. Idem conati sunt Cardinales, sed Cæsar multis de causis inexorabilis, ab ea belli cogitatione deduci non potuit. Nihil enim eorum latebat prudentissimum principem, quæ non vno loco hostes in eum machinati essent, idq; eo tempore, quo contra acerrimos Christianę religionis hostes pugnaturus, maximam bellici apparatûs in mari iacturam fecisset apud Argieram.

Colloquiũ Pōtificis cũ Cæsare.

Dum hæc geruntur, Hariadenus Barbarussa iussu Solimanni Turcarum Principis, cum centum & decem triremibus, biremibus quadraginta, ad Messanę fretum peruenit, Rhegium occupat, abductis indè in miseram seruitutem septuaginta circiter Hispanis militibus, & multò pluribus Rheginis ciuibus. Posteà Ostiam venit vsqueadeò Romanis trepidãtibus, vt vrbem planè desertum iri viderentur. Triduò illic hæsit Barbarussa propter aquationem longè optimam, posteà Massiliam rectà contendit. Indè classem ad Niceam Prouinciæ admouet, vrbem grauiter oppugnat & capit, eamq; milites Turcæ diripiunt, & incendijs deformant, multamq; indè atq; ex Italia Christianorum hominum vtriusque sexûs prædam abducunt in tetram captiuitatem. Ferun-

Classis Turcica.

Nicea oppugnatur.

Præda ingens.

tūr fuisse circiter 5200. & in ijs eleganti forma virgines Deo sacratæ 200. Reliqua prǽda penè sexcentis ducatorum millibus æstimata dicitur. Barbarussa Turcę gratificaturus, & homines & reliqua omia quatuor magnis nauib⁹ imposita, adiūcta alia naui pręsidiaria, Solimanno transmittit. Intereà Garsias viceregis Neapolitani filius, classe sua Iohanniticæ sociata, Turcicas oras depopulatur, non mediocri relata præda. Dum autem Siciliam versus nauigat, obuias habet Barbarussæ, quas diximus, naues cum præda hominum & aliarum rerum. Sentiens verò hostiles esse, irruit in eas, & omnes Messanam perducit, non sine maximo Dei beneficio, quo è sæuissimorum barbarorum manibus miseros illos extorsit, quos nō dubium est incredibilē animi mœrorē à b inspetato in summum gaudium commutâsse.

Preda Turcis eripitur.

Ne quid verò ad summam calamitatem Christianis deesset, dum Barbarussa mare infestum habet, Solimannus cum ingentibus copijs Pannoniam vastat. Valponium primò, mox Soclos capit. Apud Soclenses in pręsidio erant ducenti, & eo ampliùs nobiles Hungari, qui cùm diu fortissimè restitissent, tādem cōpulsi sunt se victoris arbitrio permittere. Itaque deditione facta, porta vrbis excedentes, ad vnum omnes interficiūtur. Indè Strigonium, trina licèt irruptione infeliciter tentata, nostris fortiter resistētibus, tandem deditione occupat, opera psertini transfugæ cuiusdam senis Calabri, qui quo loco vrbs oppugnāda esset, sceleratissimè detexit. Captam eam vrbem Solimannus mox admirabili structura & opere ità communiuit, vt Christianis eius recuperandę spes omnes prorsùs pręcidisse videatur. Mox Tattam oppidum, pręsidiarijs sese dedentibus, in potestatem redactū funditùs euertit. Ottomanni enim, veteri instituto, raris, sed validis, pręsidijs partas bello prouincias tueri solent. Pòst cum

Hungariam populantur Turcæ.

Strigonium occupant.

toto exercitu Albam petit, quæ propterea Regalis dicitur, quòd illic perantiquo gentis ritu reges coronetur, ac eodem in templo priscorum regum sepulcra visantur. Totius autem Pannoniæ facilè nobilissimæ vrbes sunt Buda, Strigonium & Alba, quę paribus ferè interuallis inter se distantes, trianguli figuram efficiunt. Est Alba cumprimis munita, nec deerant vrbi tuendæ strenui milites: consiliū rebus administrandis idoneum defuisse videtur. Solimanus vrbem latè complexus, spectantes nostros admirabili atque stupenda castrorum specie conterruit, adeò vt quingenti Vsarones; equites ex vrbe discesserint, magno nostrorum incommodo. Vbi ad oppugnationem ventum est, breui eò Albani ciues adducti sunt, vt maturè dedendam vrbem deliberârint. Itaq; eo quoque insigni oppido immanis Barbarus potitus est, totiq; demùm Pannoniæ Mahometem Iahaoglem cum imperio præesse voluit, qui locis illis, quę etiamnùm à Ferdinando rege tenebantur, crebris excursionibus, magnas sæpè clades attulit.

Alba regalis vndè dicta.

Porrò dum hęc in Pannonia geruntur, Cęsar Carolus ex Italia in Germaniā abit. Ante eius aduentum Hinsbergo impositi à Brabantis milites, summa annonæ penuria laborare cœperūt. Rem igitur per literas Brabantis indicāt. Illi cum ingenti exercitu & omni ferè nobilitate Mosam transmittunt, & 12. Calend. Aprilis maximam commeatûs copiam & reliqua bello gerēdo necessaria in oppidum important. Vbi id Principis Cliuensis copiæ rescifcūt, ad eos contendunt, oblataq; mirabili opportunitate, quòd Brabātis venti, pluuiæ & grandines ex improuisò se obijcerent, nō dubitant pauci cum multis confligere. Fit atrox pugna diù ancipiti Marte, donèc cæso & in fugam verso Brabantorum peditatu, victoria ad Cliuensis Principis militem inclinaret.

Hinsbergo alimēta inuehuntur.

Præda multa. naret. Lauta illic & suprà quàm dici queat, magni precij præda capta est, multa tormenta egregia, & pleraque alia.

Hac victoria elati Cliuenses, ditionem Limburgensem populabūdi inuadunt, prędas strenuè agūt, pagum Herl adeunt, eius cœmeterium egregiè munitum, quo incolæ confugerant, obsident: sed incolis impigrè dimicantibus, re infecta, nó sinè damno abscedere coguntur, vti etiàm aliâs non semèl ab eodem loco.

Cœmeteriū munitiß.

Hinsbergū obsidetur. Appetere messe, quòd milites ex Hinsbergo crebra eruptione vicinis pagis essent infestissimi, à Cliuensibus obsidetur oppidum, & admotis tormētis muri validis ictibus sternuntur. At qui intùs erant, nihil exterriti, aggeres instituunt, & se hostibus fortiter opponunt. Octaua obsidionis hebdomade Brabanti instaurato exercitu rursùs Mosam traijciunt, sensimque hostibus propinquantes, nunc accedendo, nunc cedendo ab oppido hostem in campum eliciunt: dumque vtriq; ex aduerso cōsistunt, & leuibus prælijs crebrô se lacessunt, diuerso itinere currus Brabantici, annona & alijs rebus necessarijs onusti, Hinsbergum ingrediuntur. Iam iusta omninò pugna instare videbatur, dum eccè Cliuenses præfectorum iussu sensìm retrocedunt, moxq; in fœdam dilapsi fugam, Brabantis insequendi & fugientium terga cędendi occasionem offerunt. Ex ea fuga non dubio pudore perfusi milites, cùm in duces culpam reijcerēt, Martinum Rossemium ducem primarium sibi dari petunt. Annuente Guilelmo Principe, Rossemius aliquot Traiectensis diœcesis oppidula infestat, Amsfordiam insigne & munitum oppidum, exclusis miro astu præsidiarijs, qui prędatum ex vrbe processerant, deditione occupat, ciues graui ære mulctat, quo militi aliquot mēsium stipendium persoluit. Princeps Aurantius subsidio

Amsfordia capitur.

venit

venit Amsfordianis, sed serò. Rossemius porrò pergit in Buscoducésium fines, Helmundam & Endouiam capit & diripit. Sub idem quoquè tempus Limburgensis ager, nupèr intactus, cum tota Daleuia & ditione Falckenburgensi, opimis abactis spolijs, vastatur.

Intereà Cęsar Spiram venit. Ibì Protestantes per legatos quædam ei proponunt, quibus responsum est, satìs ipsis de pace cautum esse, Cameræ iudices indicta causa remoueri nefas esse, & quædam alia. Moguntiæ deniquè, quò eum Legati illi sequebantur, dictum est illis, nisi Héricus Brunsuícẽsis restituatur, Cæsari non defuturam viam qua illum restituat. Appáret hinc mirabilis animi fortitudo in illo principe, qui id temporis tot potẽtissimorum hostium armis petebatur, nec tamẽ vspiàm sese per ignauiam abijcit. Sunt tamen, qui scribere videantur Granuellanum & Nauium dixisse Protestantiũ legatis, Brunsuicensem ipsum, nisì restitueretur, rationes initurum, quomodò sua recuperaret. Sed id quoq; ferè eodèm pertinet, cùm satìs cõstet Brunsuicensem Cæsaris amicitia & ope fretum, suis rebus neutiquàm defuturum fuisse, eòque spectâsse Granuellanum appáret, cùm hoc responsum reddidit legatis Protestãtium. Nam proprijs viribus, quæ tum angustæ erant, non facilè contra fœderatos illos Protestantium ordines quicquam Brunsuicensis efficere potuìsset.

Cęsar Spiræ respondet Protestantibus.

Apud Spiram Archiepiscopus Coloniensis Cæsarem pro Cliuensi Principe deprecatur, sed Cęsar nullam pacis mentionẽ audire voluit, nisì ille priùs Geldrensi principatu decederet. Rogauit quoquè pro eo Saxonicus legatus iussu sui principis, sed nihil potuit obtineri.

Moguntia Cæsar dat literas ad Senatum Coloniensem, quibus eorũ laudat in fide Catholica con-

Cæsar laudat Colonienses. stantiam, quod non cesserint quibusdã concionatoribus, qui eos à Catholica religione auertere modis omnibus attentárint: hortatur, vt perseuerent, & populũ in officio cõtineant. Idem ferè scribit ad illos etiam põtifex Paulus 3. Senatus itaq; cõuocato populo mandat, vt his edictis pareant. Dici vix queat, *Coloniæ multùm insidiati hæretici.* quot dolis, quot cuniculis, quã modò occultis, modò apertis machinatióibus malus dęmõ per suos administros hanc vrbem multis nominibus lõgè celeberrimã, conatus sit ab vna, vera, Catholica fide in istos deterrimos & pugnátissimos noui Euangelij errores abducere, quibus iam tota ferè Germania miserè perijt: sed quę Dei est singularis benignitas, nihil hactenùs efficere potuit, Senatu prudétissimo & grauissimo diligẽter inuigilãte, nè hoies pestilẽtes voto suo potiri queãt. multę sunt artes cacodęmonis, & habet ille suos satellites, qui vbì vident nihil aperto Marte se posse cõsequi, vertũtur ad insidias, transferũt se in angelos lucis, nihil nisi pacẽ & pietatem p̃ se ferũt, donèc hàc perniciosissima simulatióe apud incautos pręclarę cuiusdã existimatióis, magnę pietatis, nõ dubiæ integritatis famã sibi concilient. Tum verò sensim virus effundũt suũ, & sub pietatis prętextu, etiam illos nõ raro à Catholicæ ecclesię pace & vnitate auellũt, quos neq; Luterus, neq; alij oés ex pfesso Ecclesię hostes, euertere potuerunt. Vigilandũ est igitur omnibus, quibus sempiterna animarũ suarum salus cordi est, nè circũue*Coloniæ encomium.* niantur à satana. Habet, sempérq; quãdiu hic stabit orbis, habebit suas laudes eximias inclyta & pclarã Colonia Agrippina, quod tam multis in Germania ab auita eademq; sanctissima religione deficientibus, ipsa cõstantissima permansit, nec eam fidem & religioné puerili leuitate sibi deserendã putauit, quàm longè ante mille annos accepisset, & in hunc vsque diem, à sanctis Maioribus suis integra fide velut per

manus sibi traditam, religiosè cõseruâsset, licèt sępè incredibilibus astutissimorũ satanę satellitũ fraudibus & techmis, armis & machinis oppugnata. Orandus aũt est Deus, vt candẽ etiàm deinceps, vtì benè speramus, constantiam seruet, pręsertim cùm nunquàm cesset satanas nouos texere dolos, & nouas meditari artes, quibus vel tãdèm etiàm cõstantissimos expugnet: nec desint qui hanc eximiã laudem inclytę vrbi inuideãt, quã illi tribuit scriptor quidã vetustus his verbis vsus: *Postquam fidẽ suscepisti Ciuitas prænobilis, recidiua non fuisti, sed in fide stabilis.*

Hoc tempore Caluinus librũ edidit contra reliquias, dignum planè tali patella operculũ. Esto, fuerit quorundã tanta inscitia, vt nonnunq̃ non satìs rectè vsi fuerint sacris reliquijs, num proptereà tam impiè in reliquias ludendum est? Valdè acuti sunt isti scioli, vt vel minima quęq; in Catholicis videãt: ipsi suas absurdissimas impietates, horrendos errores, infanda scelera non vident. Si vixisset hac ętate D. Hieronymus, os blasphemũ Caluini multò etiàm maiori dicẽdi libertate & inuicta incõparabilis doctrinæ authoritate oppressisset, atq; olìm impij Vigilantij, quẽ Eunomij blasphemias sectantẽ contra martyrũ reliquias, caluus iste Caluinus socium habet impietatis suę. Vtinàm Christus tandèm liberet Ecclesiam suam ab id genus deploratis hominibus. *Caluinus contra reliquias.*

Cęsar vbì Bonnã venit, ab Episcopo aliquot diebus lautissimè accipitur: Episcopũ verò Cęsar orat, vt Bucerum à se dimittat. nam Melanchthon iam discesserat. Aderat Bucero socius Caspar Hedio: vterque non multò pòst abijt Argentinam. Si in Hispanos milites incidissent, hauddubiè martyres euasissent. Verùm illis tum longè tutius erat latitare. Habet enim & diabolus martyres suos. *Cęsar venit Bonnam.*

Bonnæ Cęsar lustrato exercitu suo, 21. Augusti Duram iter intendit; quò cùm peruenit, Heraldum

mittit, qui vrbis deditionem petat. ea non impetrata, paulo pòst summo manè horribili tormentorum tonitru quassantur mœnia, donèc tandèm quinto incursu vrbs capta est. Magna tum oppidanorum & aliorum intra vrbem cædes facta est, vt solet ijs in locis, quæ hostis vi occupat: vastatæ ædes, bona direpta, non pauci capti, qui vitam magno ære redimere coacti sunt. Altero die, incerto authore, vrbs incenditur, & quod miles rapax tollere nō potuit, flamma vorax absumpsit. Misit verò pius Imperator milites, qui incendium restinguerent, sed non nisi paucæ ædes cum Franciscanorum cœnobio seruari potuerunt. Ità intra vnius anni spatium vrbs calamitosa ter obsessa, nūc demùm miserè perijt. Grassante incendio, qui superstites manserant, in castra educti sunt: vbi fœminæ & pueri sub Cæsaris papilione, viri Ecclesiastici in Episcoporū tentorijs seruati sunt incolumes, atque luce proxima reducti in vrbem. Porrò caput Diuæ Annæ matris beatissimæ Mariæ virginis, quod illic seruatur auro inclusum, & quotannis multo cōfluentium hominum studio & deuotione visitabatur, religiosus Imperator cum magna celebritate ab Hispanis curauit inferri in tēplum Franciscanorum, nè incēdio vastaretur. Eiusmodi sanctarum reliquiarum piam venerationem, quæ tamen tota in eius fit honorem, à quo sancti habent sanctitatem suam omnem, noui Vigilantiani nostri ferre non possunt. Dicamus ergò illis, quod olìm Diuus Hieronymus incōparabili tum eruditione, tum vitæ sanctimonia præditus, dixit Vigilantio: Rides, inquit ille ad Vigilantium, de reliquijs Martyrum, & cum authore huius hæreseos Eunomio Ecclesijs Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Ecclesiam loquitur. Et infrà: Sentio, sentio infelicissime mortaliū, quid doleas, quid

Dura oppugnatur & capitur.

Inflāmatur.

Reliquiarū venerationē non ferunt Vigilātiani

quid timeas. Spiritus iste immundus, qui te hæc cogit scribere, sæpè hoc vilissimo tortus est puluere, (sic enim Vigilantius appellabat cineres & reliquias Sanctorum) immò hodieque torquetur &c. Multa ibì alia scribit Diuus Hieronymus, quæ meritò deberent istorum insaniam comprimere, qui hodiè cum illis ante tot secula damnatis hæreticis Diuorum reliquias atque etiàm innocationem oppugnant, & misero persuadēt vulgo, dum illas honoramus, idololatrię scelus nos admittere. De Cōstantino Copronymo Imperatore Grȩco, Leonis imaginū oppugnatoris filio, homine valdè impio, Suidas Græcus author sic habet: Eò dementiæ & vecordiæ, inquit, peruenit, vt publicitùs populo sanctionem vniuersalē proposuerit, nè quis omninò ministrorum Dei sanctus diceretur, sed vt reliquię eorum inuentę despuerentur, néve intercessio illorū, quòd nihil possent, peteretur. Quin mortalium omnium impurissimus, prȩcipere est ausus, nè quis Marię intercessionem imploraret. Non enim inquit, opitulari cuiquam potest. Atqui Venerem ille coluit, (quemadmodùm certè præclarè etiàm nostri Euangelici) & victimas humanas obtulit &c. Hæc Suidas. Pudeat tādèm tam sceleratę societatis.

Constātini Copronymi impietas.

Dura expugnata, Cæsar abit Iuliacum, quod vacuum ferè inuenit, demptis paucis fœminis & exacta ætate viris. Pòst Ruræmundam proficiscitur, Geldriæ munitam vrbem. In eo itinere ex omnibus fermè Iuliacensis regionis oppidis veniunt legati, deditione pacem expetentes. Ruræmundenses nihil expectata obsidione, Cæsari sub certis cōditionibus se dedunt. Cæsar vrbem ingressus est altera Septēbris die, & ab oppidanis honorificè acceptus, his salutatur vocibus: Salue Imperator, salue Carole V. dux Geldriæ. agnoscit dominum Ruræmundensis ciuitas, fidelitatemq; iureiurando cōfirman

Ruræmūda deditur Cæsari.

Indè Venlonē oppidum valdè munitum se cōfert. Ciues primò inducias petūt paucorum dierū, quibus consulant principem Guilelmum. Illo respondente, vt consulant rebus suis, se illos sacramento, quo ipsi teneantur, soluere, in Cæsaris ditionē cōcedūt. Idem faciunt etiàm aliquot alia Geldriæ oppida, itemq; Zutphanienses per legatos suos.

Item Venlonenses & Zutphaniēses.

Cęsare apud Venlonē agente, Princeps Cliuensis sanis vsus cōsilijs, comitatus Henrico Brunsuicensi principe & legatis Archiepiscopi Coloniensis, ad Cæsarem supplex venit, ab eoque sub quibusdam conditionibus in gratiam recipitur, Videlicet, vt religionem Catholicam in omnibus suis ditionibus inuiolatam retineat: si quid mutatum est, restituat: Cęsari, Romanorum regi & Imperio se morigerum prębeat: fœderi Gallico, Danico & Suedico renunciet: Ducatu Geldriensi & comitatu Zutphaniēnsi sese prorsùs abdicet, & iusiurandum populo remittat: & quædam alia, quæ non est necessè huc adscribere. Cęsar quoque principi condonauit, quicquid hoc bello damni datum esset regionibus ipsius, & offensiones omnes. Seruauit aūt sibi ad breue tempus Zittardiam & Hinsbergum, munita Iuliacensis agri oppida.

Princeps Cliuensis conciliatur Cæsari.

Per hoc tempus in diœcesi Monasteriensi ad castrum Sassenburg haud procûl à Warendorp, sanguine pluit.

Pluit sanguine.

Hoc anno nouus quidā propheta extitit in Frisia, noīe Georgius Dauid. Ille insanus non se dubitauit Dei nepotē appellare. Cùm feris & auibus quocūq; esset collibitum idiomate colloquia miscuit, & ab illis alimenta accepit, hauddubiò præstigijs & dæmonum opera vsus. Aiebat cælum prorsùs esse vacuū, se diuinitùs missum, vt regni hæredes accerseret: multaq; id genus alia ridicula & absurda, quib⁹ tamen non defuerunt qui fidem cōmodarent, vt est

Georgius Dauid.

hoc sęculum pudéda leuitate, & plusquàm anili stoliditate auidum in res nouas, quantumcunquè alioquì absurdas & impias. Quis huius Prophetæ demũ exitus fuerit, infrà suo loco dicemus. Carolus Cæsar huius farinæ homines ferro & igni seuerissimè in suis ditionibus inferioris Germaniæ persecutus est, adeò vt Georgius iste timens pelli suæ, cùm suis Basileam se contulerit, vt infrà dicetur.

Sub finem Decembris Franciscus Gallorum rex Lucemburgum rursùs occupat. Ferebatur opem laturus Cliuẽsi principi, atq; eo nomine etiàm adduxisse sororis filiam Iohannã, Cliuensi anteà despõsam: Verùm vbì de Principis cum Cæsare conciliatione certum accepit nuncium, nõ mediocriter fuit perturbatus: at nihilominùs Lucemburgum egregiè muniendum curauit. *Lucemburgum occupatum.*

Eodem tempore Anglię rex Henricus exercitum mittit in Belgium, qui cum Cęsaris copijs coniunctus, Landresiũ obsidet. Cęsar eò venit mẽse Octobri cum ingenti exetcitu: venit etiàm Gallię rex cũ manu valida. Res non longè à pręlio abesse videbatur: sed Galli, cùm in oppidũ annonam intulissent & militem recentem, clàm indè recedũt. Cęsareani luce demùm appetente id sentiunt, abeuntes insequuntur, ex postremo agmine non paucos interficiunt, multamq; vasorũ aureorum & argenteorũ, atq; aliarum rerum prædam referunt. Cæsaris consilia arcana de prælio ineundo ad Gallos quorundam opera delata ferebãtur: qua re offensus Cęsar, post Galli discessum, soluta obsidione Landresij, Cameracum occupat, eiq; arcem imponit: cętera, vt quidam annotauit, liberam ciuitatem, de pristino statu eius nihildũ immutãs, Antistiti permisit: quædam etiàm alia vicina loca sibi vendicat: porrò exercitûs partem dimittit: reliquos ad Lucemburgi obsidionem mittit: ipse domum redit. *Landresium obsidetur.* *Cameracũ obtinet Cęsar.*

Anno

Lusitanus rex occũbit

ANno 1544. 2. Ianuarij è viuis excessit Lusitaniç rex Iohannes, Iohãnis tertij filius, anno çtatis suç 17. In matrimonio habuit Caroli Cæsaris filiam Iohannã, quç ab illo grauida relicta, eiusdem mẽsis die 20. Sebastianum principem enixa est. O quàm multi in rerum omnium summa affluentia tum auferuntur ex hac luce, cùm eam primùm incipiunt intueri. Et tamen in tanta miseræ vitæ huius incertitudine, quotusquisq; est, qui non sibi Nestoreos propemodùm polliceatur annos?

Eodem mẽse natus est Franciscus, primogenitus Henrici Valesij, posteà Gallorũ regis, cui idem ipse Franciscus non diù pòst successit. Sunt qui scribant nõ defuisse iuris ciuilis doctores, qui Henrico regi permitterent, à Catharina Medico ipsius coniuge, quæ iam multis annis fuisset sterilis, diuortio separari, eiusq́; rei exempla aliquot recentia adferrent: sed tum Henrici patrem Franciscum, tum Henricũ ipsum sanctis rationibus eiusmodi perniciosas insusurrationes cõstanter refutâsse, & quadam Christiani iudicij æquitate asseuerâsse fidem seruandam prçpotenti Deo, qualitercunquè illi visum sit facere. Ea verò tum Francisci patris, tum Henrici filij, vtriusque Galliarum regis pietas, non potest non magnoperè commendari.

Conuentus celebris Spiræ.

Cæsar huius anni initio è Belgio Spiram proficiscitur ad Imperij ab ipso indictum cõuentum, qui quidem cumprimìs celebris fuit, prçsentibus illic Electoribus omnibus, quod raró fieri solet, & ipso quoquè Ferdinando rege, & principibus plerisquę omnibus. In hoc conuentu Cçsar contra Galliç regem ab omibus Imperij ordinibus grandem pecuniæ summam in sex menses impetrat: cum Daniæ rege, qui cũ Gallo fœdus percusserat cõtra ipsum, omninò transigit: Saxoniæ quoquè Elector Ferdinando regi obseruantiam promittit. Erat tum fama

sparsa

ſparſa de Franciſco Gallorũ rege, quòd cum Turca fœdus feciſſet, eo nomine permultos à ſe abalienauit, licèt ipſe rex ſcripto propalàm edito ſeſe purgare conatus ſit. Miſerat legatos ſuos ad comitia Spirenſia, ſed non ſunt permiſſi eouſquè progredi.

Hoc anno Luterus ſuas in Geneſim annotationes edidit, in quibus paſsìm temperare ſibi non poteſt, quin in Sacramentarios inuehatur: & nè omninò Prophetię ſpiritu caruiſſe videatur, prophetizat fore, vt ipſo extincto, Sacramentarij, quos ſua authoritate compreſſerit, ipſius doctrinam certatìm oppugnent. Nec hoc contentus, mox licèt Melanchthone reſiſtéte, poſtremâ ſuam de Cœna Domini Cõfeſſionem euulgat, in qua Zuinglium, Oecolampadium, eorumq; diſcipulos apertè hæreticos, Sacramentorum hoſtes, æternumq; damnatos eſſe dicit. Hæc Luteri in Zuinglianos ſententia nõ paulò plùs ponderis habet apud Luteranos, quàm vel mille Romanorum pontificum & totius Concilij Tridentini, in quo multi fuêre viri lõgè doctiſſimi: & tamen Zuingliani æquê contemnunt Luteri iudicium, atquè Romani Pontificis. Erant tum multi, qui Lutero reſpondendum putarent. Bucerus vtriuſque partis gratiam captare viſus, Lutero tãquàm de Eccleſia Chriſti optimè merito parcendum ſuaſit. Philippus Melanchthon in quadam ad Bullingerum per id tempus data Epiſtola, hanc Luteri cõfeſſionem ſcriptum vocat atrociſſimum. Tigurini interìm omninò reſpondendum cenſent, eduntq; Apologiam, de qua poſteà dicemus. Sleidanus qui ex alijs pleriſque Luteri ſcriptis tam multa recenſet in ſuis Commentarijs, vt Catholicos infeſtet, huius quidẽ de Cœna Domini libelli Luterici meminit, ſed duobus aut tribus tantùm verbis, quia videbat vir bonus ſe non abſq; ſua ignominia poſſe Luteri de Zuinglianis ſententiam referre, quippe

Luterus carpit Zuinglianos.

Luteri de Zuinglianis iudicium.

quem

quem tantoperè aliàs nō vno loco celebrâsse videretur. Sed velit nolit Sleidanus, aut valere debebūt quę de Sacramentarijs Luterus scripsit, aut Sleidanus vel inuitus fatebitur, Luterum non esse virum bonum, & se illum falsò ac fraudulenter laudâsse.

Arca marmorea inuēta Romæ. Huius anni mense Februario Romæ in Vaticano haud procùl à Tiberi, cùm in sacello S. Petri fundamenta foderētur, inuenta est marmorea arca lōgitudine pedū 8. & semis, latitudine 5. & 6. altitudine, in qua cōdita fuit Maria, Honorij Imperatoris cōiunx, quę virgo obijt, morte abrepta ante nuptias. In ea arca, corpore absumpto, aliquot tantùm dentes supererant, capilliq; ac tibiarum ossa duo: præterea vestis & pallium, quibus tantum auri fuit intextum, vt ex his combustis auri pondo 36. collecta sint. *Capsula quoquè argentea,* Erat insupèr capsula argentea, lōga pedem vnū & semissem, latitudine digitorum 12: in qua vascula multa ex crystallo, nōnullaq; ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei 40. varijs gemmis ornati. *Smaragdus insignis.* Erat & smaragdus auro inclusus, in eoq; sculptum caput, quod creditum est ipsum Honorium referre. Is 500. aureis, nempè ducatis, æstimatus est. Præterea inaures, monilia, aliaq; muliebria ornamenta, in quib⁹ vna earum, quas hodiè Agnus Dei vocant, per cuius ambitum inscriptum erat, Maria nostra florentissima: laminaq; ex auro, & in ea hæc nomina, Michaël, Gabriel, Raphael, Vriel, Græcis literis. Item veluti racemus, ex smaragdis alijsque gemmis consertus: & discriminale longitudine 12. digitorum, inscriptum hinc, Domino nostro Honorio: hinc, Domina nostra Maria. Adhæc inerat sorex ex chelidonio lapillo, cochleaq; & patera ex crystallo: item pila ex auro lusoriæ similis, sed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerant gemmę, quarum etsi plurimę vetustate corruptæ, nonnullæ tamen recentem admirandamque

pulchri-

pulchritudinem retinebant. Et hæc omnia Stilico filiæ dedit pro dote. *Dos Mariæ Imperatricis.*

Intereà dum Spiræ comitia aguntur, Ludouicus Palatinus Princeps & elector vitam cum morte cõmutat. Successorem habuit fratrẽ suum Fridericũ, cuius coniunx fuit Dorothea, Christierni Danorũ regis filia. Ijsdẽ in comitijs grauissimis pœnis interdictum est, nè quis exteris militaret, Gallis præsertim. Erãt tamẽ, qui ea seueritate contẽpta, nihilo minùs Galliæ regi operam nauare non dubitarent. Ex ijs in Lotharingia captus est Hubertus comes Bichlingus Germanus, adductusq; Metim ad Cęsarem, vltimo iubetur supplicio affici. Vxor eius multùm precata Cęsarem, flectere non potuit, iamq; ad necem parata erant omnia, cùm ecce Maximilianus Ferdinandi regis filius, Cęsaris animum mollit, seruatque comiti vitam. *Edictum nè quis Gallo militet.*

Antequàm de Cæsaris ad bellum Gallicum è Spirensi cõuentu profectiõe dicamus, obitèr hic quędam inserere libet de Muleassis Tunetani regis casibus inopinatis. Circa hæc ferè tẽpora, cùm Turcicam Barbarussa duce classem apparari, atque deindè Italiæ oram legere didicisset, in Siciliã traiecit. Metuebat enim sibi haud temerè à Barbarussa, quem è Tunetani regni possessione à Carolo Cæsare non longè antè expulsum meminisset. In regni tutela reliquit sibi maximè fidos, Mahometem, qui præesset vrbi, & arci Corsum quendam, cui nomen erat Fares, præposuit. Porrò filium suum Amidam præfecit copijs, qui Tunetum à Turcis & Numidis tueretur. E Sicilia Genuam petiturus soluit, vt ibi cum Cæsare colloqueretur: sed reflantibus ventis, Neapolim est reiectus. Vbi à Protege lautissimè habitus, Neapolitanis nouo cultu, vescẽdi more, & exquisitissimis odoramẽtis admirationi fuit. Dapibus eius ex regiæ culinæ disciplina prodigiosi sumptûs vn- *Muleasses se confert in Siciliam.* *Dapes in-*

guenta

manib. sumptuum. gnenta infarciebatur, adeo vt pauonem cum duobus phasianis conditum, obseruatum sit cẽtum aureorum impensam excessisse. Fuit ille rex superstitioni Mahometanæ addictus, & astrorum obseruator, quæ res ei certissimum exitium attulit. Visum enim ipsi fuit ex fatali, vt putabat, astrorũ influxu, amittendi regni & diræ mortis cladem sibi impendére. Eo partim nomine discessit ex Africa, sed eo ipso discessu cladem, quã euitare voluit, in suas ceruices acciuit. Atque vtinam vel Christiani tandem discerent vanissimã eam esse, quæ ex astris petitur, rerum futurarũ, immò & superstitiosam, atq; ideò illicitam diuinationem. Scilicèt liberũ hominis arbitrium Deus astris subiacere voluit, quæ in hominum ministeria condita sunt. An non scriptura euidentissimè dicit, Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt? Multis locis D. Augustinus, vt alios prætermittam, in hoc genꝰ superstitiosę diuinatiõis acriter inuehitur, & Mathematicos egregiè perstringit, quos, dum ex stellarũ positione actiones nostras vel actionum euẽta prędicere conantur, nimium errare dicit, & vendere imperitis hominibus miserabilem seruitutẽ: immò eiusmodi prædictionem, magnam dementiam vocat. Quòd autem non raro eueniunt, quæ ab istis astrologis prædicuntur, eius causam idem vir sanctissimus exprimit his verbis: Illusionibus & deceptionibus præuaricatorum angelorum euenit, vt istis superstitiosis & perniciosis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec aliter accidant quàm dicuntur, multaque obseruantibus secũdum obseruationes suas eueniant, quibus implicati curiosiores fiant, & sese magis magisque inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris &c. Verùm ad Muleassem reuertamur.

Cõtra astrologos.

Ierem. 10.

Lib. 2. de doctr. Christia. cap. 21.

Cap. 22.

Cap. 23.

Dum

Dum Neapoli moraretur, vbì eum Cæsar iussit subsistere, post Niceæ arcē frustrà à Barbarussa oppugnatam, certis ex Africa nuncijs didicit, Amidam filium, ipsius amicis & præfectis trucidatis, Tunetum & arcem occupâsse. Ea re vehementer perturbatus, militem conscribit magna celeritate: confluuntque breuì ad eum mille & octingenti homines, ijsq; nauibus impositis, Guletam proficiscitur. Sperabat enim se filium nondùm cōfirmatis viribus facilè oppressurū, nec prorex Petrus Toletanus eius cōsilia improbabat. Amidam filium quidam proceres corruperāt, excitatis vanissimis rumoribus, Muleassem Neapoli discessisse e vita, & per summū scelus ante obitum Christiana religiōe initiatum esse. Amida his rumoribus & procerum consilijs permotus, Tunetum se confert, sed indè tunc excedere compulsus est, quod Tunetani de Muleassis morte nihil comperti haberent. Hæret interim in hortis Martijs, & rursùs oblata ab insperato occasione, à Tunetanis quibusdā euocatus, qui Muleassem odirēt, Tunetū reuertit, aliquot ipsi aduersos perimit, & in arcem se recipit, paruo momento vrbe, arce & regno potitus. His de causis, vt diximus, Muleasses conscriptis tumultuarijs copijs in Africam traiecit. Vbì Guletam venit, à Francisco Touarre Cæsaris præfecto admonetur, nè cum tam parua manu Tunetum adeat, nisì Tunetanorū ciuiū animos priùs habeat exploratos At illum facile fefellerunt proceres quidam Afri ex vrbe progressi, qui gladijs iugulo admotis, more gentis, fidei militaris sacramētum ei dicunt, Amidamq; ipso conspecto celeriter vrbe excessurum confirmant. Mox ille, plurimùm deterrente Touarre, Tunetum pergit, & in itinere rursùs ab Hispanis equitibus à Touarre missis admonitus, vt sibi ab insidijs, quę iuxta vrbem essent, caueret, in proposito perseuerat. Vbì autem ad vr-

Amida filius Muleassis, regno patrē excludit.

Amida Tunetum occupat.

Fraus Punica.

bem propiùs accessit, erumpentib⁹ tum ex vrbe, tū ex oliuetis Afris, ex eius exercitu periêre supra mille & trecenti, & ipse Muleasses fugiens, nulla re alia magìs q̈ vnguentorum odore ab hostibus agnitus & captus est. Eum ad se adductū, Amida filius vtroque orbatum lumine crudeliter excæcat, candenti scalpello proscissa vtriusq; oculi pupilla. Idem pertulêre duo Amidæ fratres, cum Muleasse capti, Nahaser & Abdalas. Indè cū Touarre ferit inducias, & aliquid annumerat pecuniæ, quod Hispano militi stipendij nomine solueretur. Filium quoquè suum Sehitem, nouem annorum puerum, ei dat obsidem, quem tamen continuò sibi vult restitui, si pax confici certa nō possit. Touarres, licèt eæ induciæ multis de causis necessariȩ viderentur, tamen quòd nō dubitaret Cȩsarē Amidæ crudelitate offensum, dedit operá, vt Abdamelech Muleassis germanus frater, qui apud Anemscham Numidarum regulū diù exul permāserat, Tunetani regni sedem obtineret. Et id quidem mira celeritate efficitur, remisso interìm Sehite puero obside Tunetum, nè fidem Amidæ datam fallere videretur. Festinus Abdamalech Guletam properat, indè Tunetum, facieque linteis sudarijs inuoluta, non est agnitus à portæ arcis custodibus, sed pro Amida admissus, arcem occupat, cȩsis custodib⁹, qui illo agnito arma corripere cœperunt. Ità ille repétè à ciuibus Tunetanis in arcem admissis rex salutatur: sed, vt nihil est in rebus humanis diuturnum, paulò pòst morbo lœtali correptus, trigesimosexto die vita excedit. In eius locum substituitur Mahometes eius filius annorum ferè duodecim: sed cùm à proceribus quibusdam, eius pueri moderatoribus, regnum longè aliter administraretur, quàm Tunetani vellent, & alia quoquè, quæ ipsi nollent, acciderent, Amidam rursùs accersunt. Sed interìm Muleasses è carcere educitur in templi

Muleasses capitur, & oculis orbatur.

Abdamelech Tuneto potitur.

Excedit è viuis.

templi cuiusdam asylum inuiolabile, atq; indè, Touarre expetente, Guletam perducitur. Idé ipse Muleasses iam anteà, Tunetanis ipsi necem intentantibus, ab anu quadã inope in scrobe multis allijs cooperta seruatus fuerat. Amida igitur Tunetum rursùs occupat, & Muleasses tandèm Cæsaris iussu in Siciliam deductus est, publico Siculorum sumptu alendus. Rectè igitur Claudianus Poeta: *Muleasses mittitur ad Siculos.*

Desinat elatis quisquam confidere rebus.

Fuit autem Muleasses rex non indoctus, inprimìs autem Auerrois studiosus: porrò Choreæ familiæ, ex qua ipse prælalto stemmate natus esset, reges Tunetanos, quorũ stirpem ad Homarem Mahometis pseudoprophetæ cõsanguineum & discipulum referebat, supra nongentos annos nulla admixta alieni sanguinis successione, regnâsse aiebat, Tunetanumque regem augustiore cognomento appellari *Emir Munemim*, hoc est, in religione optimè credentium principem. *Genus Muleassis.*

Cæsar soluto Cõuentu Spirensi, cùm iam exercitus eius ad Lotharingię fines peruenisset, primò Lucemburgum Gallis extorquet, indè Linæum oppidum & arcem: mox Sandesirium obsidione premit, Henrico Angliæ rege interìm Boloniam fortissimè oppugnante. Sandesirium Landræ viri strenui opera diù egregiè defensum est, sed eo bombardæ ictu sublato, tandèm ad deditionem ventũ est. In ea obsidione perijt Renatus Auraicæ princeps, iuuenis omnibus naturæ & fortunæ donis cumulatissimus, & Cæsari inprimìs addictus & charus, adeò vt Cęsar expirantẽ cum lachrymis complexus sit. Capto Sandesirio, Cęsar vltrà progreditur, & ad Matronã vsq; castra promouet, non mediocriter trepidantibus Lutetianis, qui iam propinqui hostis potẽtissimi arma non immeritò vererentur. Sed Deo benè propitio, tum demùm inter Cęsarem & Regem cer- *Cęsar facit Gallo bellum.* *Princeps Auraicæ perit.*

tis conditionibus pax confecta est, Gallis inprimis exoptata, quod iam regiones eorum nō ab hostib⁹ modo, sed etiàm à Regis exercitu miserandum in modum vastatæ cernerentur. Sub hoc tempus Angliæ rex Boloniam deditione capit, quod superiores eius regni reges frustrà tentârât. Sed & ille quoque posteà cum Francisco rege pacem fecit.

Bolonia deditur Anglo

Coloniens. Episcopus vrget suam Reformationem.

Dum Gallicum feruet bellum, Hermannus Coloniensis Archiepiscopus pergit vrgere suæ diœcesis infaustam planeq; Buceranam reformationem. Clerus sese opponit, hortatur & obsecrat principē, vt rem differat ad Oecumenici Concilij cognitionem & definitionem: nam si secùs faciat, ad suprémum Magistratum sibi confugiendum, easque vias excogitandas, quibus possint conscientijs suis satìs facere. Princeps malè persuasus, mansit in sentētia. Itaque Clerus & qui ad eum pertinent, Octobris 8. die, cùm in vnum conuenissent, inter alia commemorant, quæ ante annos 23. Vuormatiæ, vbì Lutetus à Cęsare, cunctis ferè illi Principibus suffragantib⁹ damnatus fuit, quę item posteà Augustę & Ratisbonæ, atq; recèns Spiræ decreta fuerint: quibus omnibus posthabitis, Hermannus Archiepiscopus res nouas attentârit: Bucerum apostatam & Sacramentarium, qui iam alteris sese incestis nuptijs contaminârit, Argentina euocauerit, concionandi munus & illi & passìm alijs leuibus hominibus demādârit: horūm verò suggestione quandam Reformationis formam conceptam, & Principis mandato euulgatam: Se quidem modis omnibus Principem dehortatos, sed nihil promouisse: iam verò Diœcesin pessimè habere, omniaque ad summam perturbationem spectare: quamobrem necessàrio ipsos prouocare ad summum Pontificem & Cæsaream Maiestatem. Id vbì resciuit Episcopus, scripto publico testatur nullam eos prouocandi causam iustā habuis-

Clerus Coloniens. prouocat ad Pōtificē & Cæsarem.

habuisse: se nihil præter officiũ fecisse: proindè eam se appellationem reijcere, sperareq; ipsos à proposito discessuros. Quod si non faciant, se tamen in cœptis progressurum: simul etiàm non mediocriter Luteri & Buceri scripta cõmendat, sed hauddubiò ab alijs malè institutus.

Tum verò summæ ædis Canonici totius diœcesis Coloniensis Ordines omnes ad se euocant, Principis conatus explicant, Cæsaris quoquè mandatũ, nè quam nouationem admittant grauissimè iubentis, exponunt: hortantur omnes, vt in Catholica & quam ab Apostolis acceperint, atq; hactenùs cõseruârint, religione cum ipsis permaneant. Principi verò, vt ab Appellatione cessarẽt, & quædam alia hortanti, prolixè scribunt, & vt Summi Pontificis atq; Cæsaris, quibus ipse quoquè subditus sit, sententiã expectet, monent: multaq; alia, quæ nimìs longum esset hùc adscribere. Hisce literis Canonici Primariæ ædis, itemque D. Gereonis, & Vniuersitas sua sigilla appendunt. Verùm Episcopus, credẽs se rem Deo gratam facere, doctrinæ Luteranæ buccinatores non solùm non remouit, sed etiàm in quibusdã oppidis religionem mutare permisit: quæ res & fidei Catholicæ perniciosa, & veris atque legitimis pastoribus iniuria, & rudi plebeculę admodùm exitiosa fuit. *Mutatio religionis.*

Per hoc tempus Gallus quidam concionator, factione Sacramentarius, nomine Petrus Brulius, Argentorato proficiscitur Tornacum Neruiorum insigne oppidum: & primùm apud Tornacenses, indè apud Insulanos Flandriæ vrbem priuatìm spargit virus Sacramẽtarium. Vbi Tornacum redijt, cœpit de eo inquiri, (non enim diù latére potuit) cumq; non posset præsens euadere periculũ, ab amicis per murũ fune demittitur: sed cælesti eum vltione persequẽte, dum humi sedet, quidam submissa voce ex *Petrus Brulius Tornacum inficere nititur.*

 muro

muro ei salutem precatur, at simul saxo è muro resoluto sedentis crus perfringit. Tum miser ille dolorem cruris & frigus hyemis (erat enim Nouemb. secunda dies) non ferens, voces dat lamentabiles: sicq; seipsum prodit vigilibus, qui mox accurrũt, & hominem in carcerem includunt. Non diù post flāmis exuritur. Feliciùs è muro Paulus Apostol⁹ olim elapsus, totum mundũ Christi Euangelio cõpleuit: Idem conatus non defuit Brulio, sed longè dispar causa non eosdẽ habuit successus. Vtinàm verò tam pleriq; Catholici feruerẽt in tuẽda fide Catholica, quàm isti buccinatores Euãgelici in sua propaganda impietate. Sleidanus multis verbis cõmemorat huius Brulij extremam fidei confessionẽ, quę certè valdè impia est, & in quibusdã à Luteri quoq; placitis aliena, quippè sacramentaria potiùs quàm Luterica. Ait quoq; eum suam doctrinã ad finem vsq; constanter, veriùs pertinaciter diceret, professum. Sed idemipse paulò antè ferre non potuit cruris lapide quassati dolorem, vt hic quoque probabile sit Sleidanum more suo plus tribuisse hæretico, q̃ habuerit rei veritas: quanquàm etiamsi vera sint quæ scribit Sleidanus, non solùm nihil faciunt pro Brulio, sed etiàm lõgè deteriorẽ eius causam reddunt, quòd in tetris erroribus obstinatiõe satanica perire maluerit, quàm redire ad sanitatẽ. Nec est quòd isti suos nobis obtrudãt martyres, cùm certum sit, extra Ecclesiæ Catholicę vnitatẽ nullum esse verũ martyrium, sed quantumcunq; atrocia perferantur supplicia, ea nõ modò nullã mereri martyrij laudẽ, sed maiorũ etiàm apud inferos in omnẽ æternitatẽ luendarũ pœnarũ & causam esse & initiũ. Nam ipsa ꝑtinacia immane crimen est & prorsùs inexpiabile.

Flammis exuritur.

ANno 1545. Tigurini Apologiam edunt contra Luteri confessionẽ, Latina & Germanica lingua, qua inter cętera etiàm ad crimen hęresis, quod illis

Tigurini cõtra Luterũ.

illis Luterus intulerat,& ad alia conuicia acriter respondēt,frustrà dehortante Bucero,qui arte Bucerana sequestrū se nō semèl obtulit,sed Tigurini intricatū & ꝓpterea fallax loquēdi hominis genus sibi ferendū minimè putârūt.Vtinàm Coloniēsis Archiep.Hermānus tam sibi cauisset ab illa vulpecula.

Luterus,nè planè obmutesceret,Theses suas edit cōtra Theologos Louaniēses,valdè q̃dē superbè & arrogāter scriptas: Sed in illis ipsis egregiè mordet Sacramētarios. Nam Thesis 15.sic habet:In Eucharistiæ Sacramento venerabili & adorabili, est & exhibetur & sumitur verè & re ipsa corpus & sanguis Christi,tam à dignis,q̃ indignis.Et Thesi 27.Hęreticos,inquit, seriò censemus, & alienos ab Ecclesia Dei esse Zuinglianos & omnes Sacramentarios,qui negāt corpus & sanguinē Christi, ore carnali sumi in venerabili Eucharistia &c.Sic Luterus,vt se vlcisceretur de Tigurinis:qui in scripto,cuius antè meminimus,inter alia hoc pręclarū de illo tulerant testimoniū:*Propheta & Apostoli*,inquiunt,*Dei gloriæ,nō priuato honori,nō suæ pertinaciæ & superbiæ studebāt, sed peccatorum salutem quærebant vnicè. Luterus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur,& cōfestim satanæ tradit*, (tali scilicet Pōntifice digni estis, qui Romani Pōtificis iugum excussistis.) *quotquot illius sententiæ nō ilicò subscribere velint: & in omnibus correptionibus suis plurimùm maligni spiritûs, quàm minimùm verò amici & paterni ingenij deprehenditur &c.*Obitèr hîc obseruādum venit,Sleidanū nō solùm mentionem facere Thesium Luteri cōtra Louanienses,sed quædā etiàm indè assuêre suæ historiæ, sed interìm astutè reticere, quę in ijsdē Thesibus habent cōtra Zuinglianos.O candorē verè Euangelicū. Sed hæc imprudens lector nō aduertit,& Sleidanꝰ per fraudem voto potiť suo,q̃d non est aliud, nisì vt lectori imponat.Addit verò, & Parisienses & Louanienses

Luterus cōtra Sacramentarios.

Tigurinorū de Lutero sententia.

Theologos nuda axiomata proponere, scilicet hæreticis, locum nullũ è sacris literis adducere, & magistratum ad animaduersionem inflammare. Sic nimirùm visum est Sleidano scribere, cùm tot extent libri illorum Theologorum, scripturæ diuinæ sententijs muniti, contra istos nouatores, vt meritò Sleidanũ suî pudere debeat. Et certè mallēt Theologi resipiscere hæreticos, quàm puniri.

Luteranorũ de Tigurinis sentētia. Luterani contrà accusant Tigurinos, quòd Luterum acerbè & cõtumeliosè sint insectati, cui tum ob multos pro Ecclesia susceptos labores, tum ob senium parcendum fuerit. *Tigurini respondent.* Tigurini illis respondēt, maiorem veritatis, quàm Luteri, habendã fuisse rationem &c. Ità isti Euangelici fratres mutuis sese encomijs celebrant. Sunt autem inter illos qui scribant, Papistas illorum acerbis dissidijs magnoperè lętatos fuisse. Scilicèt delectat Catholicos, quos illi Papistas per cõtemptum vocant, tot animarum myriades istorum seditiosis & contentiosis dogmatis in dies rapi in Tartara, & Christianũ orbem odiorum inexpiabilium flammis, quas isti suis concionibus & scriptis excitant, Turcis plaudentibus & rei benè gerendæ occasionem expectantibus, dæmonibus quoquè nouas semper faces admouentibus, cõflagrare. Quis vero tam saxeo sit pectore, vt vel vnius animæ mortem sempiternam, in illa æstuantissima gehennæ fornace sinè vllo fine perferēdam, hilari ferat animo? Si tamen hæc sectariorum dissidia delectant Catholicos, idcircò delectant, quòd facilè possent homines, modò vellent, istorum nouorum dogmatistarum aduertere falsitatem, dum adeò inter se pugnant & dissident, cùm de primis nostræ religionis hominibus scriptum sit, Erat credentium cor vnum & anima vna, *Acto. 4.*

Comitia Vormatiæ. Hoc anno Comitia habita sunt Vuormatię. Nullus ferè Principum ibi adfuit, nisi per legatos. At

Cæsar

Cæſar ipſe, licèt tardiùs ob affectam valetudinem, & Ferdinandus rex interfuère: nihil tamen admodùm conſtitui potuit propter principum abſentiã. Alius igitur Ratisbonæ indictus eſt Conuentus, in Epiphania Domini anno proximo inchoandus, ad quem principes omnes confluerent, niſi quem aduerſa valetudo retineret domi. Porro in hoc Vuormatienſi conuentu inter alia Proteſtantium legati palàm teſtati ſunt, ſe Concilium Tridẽtinum, quod Pontifex rursùs indixerat, pro legitimo non agnoſcere. Et ea fuit facilima ratio omnia eius Concilij decreta eleuandi & negligendi. Si ſic liceat ſubditis quibuſlibet Principum ſuorum decreta pro legitimis non agnoſcere, nimirùm breuì pulcherrimum habebimus in Repub. rerum ordinem & tranquillitatem. Sed hæc ab Eccleſiaſtis ſuis Proteſtantium ordines hauſerant. Verùm hoc illius ampliſſimæ Synodi authoritati nihil penitùs ponderis detraxit. Atq; ità videre licuit, quàm ex animo tot ſuperioribus comitijs ſuis magiſtratibus illi eccleſiaſtæ ſuaſiſſent, vt Oecumenicã Synodum peterent. Erãt res exulceratæ valdè in Germania, & ſensìm via patefieri cœpit ad bellum Proteſtantium contra Cæſarem, de quo poſteà dicemus. Quanuìs autem iam ſæpe tentatum eſſet, ſi qua poſſet conciliandę religiõis ratio doctorum virorum vtriuſq; partis colloquijs inueniri, nec quicquam tamen ſucceſſiſſet, at nihilo minùs Cęſar, qui pacis conſtituendæ & religionis componendę eſſet cupidiſſimus, hoc cõuentu in id rursùs conſenſit, licèt Catholicis ordinibus non aſſentientibus, vt in proximo Ratisbonenſi conuentu vtriuſq; partis docti viri ad colloquium euocarentur.

Proteſtãtes reſpuunt Concilium Tridentinũ.

Luterus hoc anno ſcriptum edidit contra Pontificatum Romanum, à ſatana cõſtitutum, ea eſt enim præclari operis inſcriptio. Et vt omnes cordati vi-

Luterus cõtra Põtificatũ Romanum.

deant totum hominis pectus, libro picturam præfixit eiusmodi: Sedet in sublimi cathedra Pontifex, iunctis & ꝑtensis manibus, ornatu solenni, sed auribus asininis: circa eum plurimi sunt dęmones varijs figuris, quorum alij capiti eius imponũt diadema triplex, oleto fastigiatum: alij funibus eum demittunt in medium infernum, horribili specie subiectum: alij titiones & ligna cõportant: alij tãquàm officiosi, pedes ei subleuant, vt rectè molliterq; descendat. Hęc nulla indigent confutatione, quia per se prodũt pectus omni spurcitie & turpitudine inquinatissimũ: quod qui nõ vident, illis nemo possit peiùs precari, quàm vt in hac cæcitate permaneant. Nec hoc pręclaro facinore contentus, alterã quoquè nõ tam in Pontificis, q̃ suum & suorũ dedecus emisit picturam: Pontifex sui insidet ornatus amplę & mammosæ, quam calcaribus fodit: dextrę digitis duobus, pollici proximis, de more protensis benedicit ijs, qui fortè veniũt obuiàm: sinistra tenet oletum recens atq; fumans, &c. Id quidem notatu dignum est, in Luteri & totius gregis eius apostatarũ monachorũ scriptis nihil ferè crebriùs malo dęmone & stercore nominari: vt intelligat prudẽs lector, eos se totos cacodęmoni & spurcissimæ Veneri deuouisse. Et tales, tã impuri homines, non alio quàm vel ipsius Christi Apostolorum loco habentur. O horrendam nimis Dei iram. Sleidanus harũ picturarum in suis Cõmentarijs libenter meminit, & nõ modò non repręhendit, licèt id plerosq; fecisse scribat, sed etiàm nititur nobis ex Lutero prophetam efficere. Sic olìm Manichęi impurissimum nebulonem illum Manetem, authorem sectę ipsorum, non alium volebant esse, q̃ ipsum Spiritumsanctum. Sed veniet ille dies, quandò æquissimus iudex Christus verã feret sententiã, & tunc apparebit, q̃ nihil ꝑfuerit Lutero Sleidanus, vanissim⁹ ipsius encomiastes.

Pictura Lutero digna.

Huius

Huius anni menſe Iunio Cæſar Clerum & Academiam Colonienſem in ſuum patrociniū recipit, & Epiſcopum intra tricesimū diem ad ſe venire & accuſationibus reſpōdere iubet. Facit idem Paulus Pontifex menſe Iulio, intra ſexageſimum diem illum citans. *Citatur episcopus Colonienſ.*

Per hoc ferè tempus Cęſari ex Hiſpanijs lętus affertur nūcius de Carolo Philippi regis Hiſpaniarū filio, tūm recèns nato: ſed pauló pōſt eam lætitiam nōnihil perturbauit obitus nurūs Cęſaris, vt nihil eſt in rebus hominum omni ex parte beatum. *Carolus Philippo naſcitur.*

Hoc quoquè tēpore Henricus Brunſuicēſis princeps, à Proteſtantibus è ſua ditione iampridèm eiectus, conſcripto milite ſua recuperare inſtituit. At Proteſtantes viribus illo longè ſuperiores, breuì multo maiores copias cōſcribunt, & eum vnà cum Carolo filio in ſuam poteſtatem redigunt. Cæſar vbì id comperit, ſcribit Lantgrauio, vt ea victoria moderatè vtatur, & captiuos Principes more principum liberaliter habeat. *Dux Henricus cum filio capitur.*

Cęſar hoc anno in Comitijs Vuormatienſibus, cùm Proteſtantes in bellum Turcicum nihil collaturi viderētur, nisì impetràſſent de concilio & Cameræ iudicio quæ vellēt, Gerardum Veltuuichum, multa eruditione & linguarum inſigni peritia præditum, ad Turcam miſit paciſcendarum induciarū nomine.

Obijt huius anni mēſe Septemb. vel circiter Carolus, Franciſci Galliarum regis filius, quem Cæſar vel generum, vel affinem habiturus videbatur. Fuit is iuuenis ętate florenti, & maximę ſpei, pleriſq; etiām non mediocriter charus: ſed vt ſuo exemplo albæ gallinę filios ad contemnenda fortunę ludibria excitaret, in ipſo iuuētutis flore repētè ſublatus eſt. *Carolus Franciſci filius moritur.*

Luterus poſtquàm cognouit Henricum Brunſuicenſem principem captum teneri à Lātgrauio, ſcri-

ptum

ptum euulgat ad Electorem Saxoniæ & Lantgrauium, quo illos dehortatur, nè captiuum dimittat. Ait enim à Deo castigatum, nec posse absolui, nisi veram agat pœnitentiam & ritè satisfaciat. Hoc loco aliquid valet pœnitentia & satisfactio, quã adeò irrident isti Euangelici. Multa alia in eo libello habet, quibus se egregiè ridendum propinat omnibus cordatis: sed superfluò hic commemorantur, quòd mundus iste videtur velle in errores induci, & sua perditione lętari. Sleidanus, vt antè dixi, etiàm prophetiæ spiritum tribuit Lutero, licèt homo Sacramentarius, à Lutero in re sacramentaria non parùm dissenserit. Et quídni propheta vocetur Luterus, qui etiàm tertius Elias à suis dictus est? Habent etiàm Turcæ magnum prophetam suum Mahometh.

Luterus non vult dimitti Brunsuicensem.

Conuentus Protestantium Francofurti.

ANNO 1546. Protestantes conuentus egêre Francofurti mense Ianuario. De liberatum ibì est de concilio Tridentino, de prorogando fœdere, de sumptibus belli Brunsuicensis, de non deserendo Coloniensi Archiepiscopo, qui contra Pontificis & Cæsaris mandatum religionem mutàrat. Eius legati in hoc conuentu questi sunt de iniurijs Cleri, vt ipsi dicebant, & de citationibus atq; mandatis Pontificis & Cęsaris. Eò jam res in Germania reciderat, vt de summis Magistratibus liceret querelas deferre ad paucos Imperij principes, qui etiàm dicerent se non defuturos Coloniensi Archiepiscopo, si qua vis ei fieret.

Luterismus in Palatinatu.

Hoc tempore in Palatinatu Rheni Luterismus introducitur, & Protestantes missa legatione, tam egregij facinoris nomine Principi Palatino gratulantur. Putabant enim Euangelij lucem in eas regiones inuehi, in quas Luteri Euangelium plusquàm Cimmerias tenebras inuexisset. Hodiè in Palati-

natu

natu illo regnat Caluinismus, omnes etiàm crucifixi imagines deijciuntur, vt nulla sit tanti beneficij apud homines, præsertim rudes, memoria. Si Romanus Pontifex hoc faceret, omnes eum vocarent Antichristum: nunc quandò Caluinus iubet, Euangelium Christi est. Et certè Antichristus ex locis omnibus Christi Dei memoriam abolere conabitur: Caluinus & eius symmystæ magna eum tanti laboris parte leuant. Sed benè habet, quòd multò plures interìm apud barbaras noui orbis & aliarum regionum nationes eriguntur imagines, quàm in Germania, & vicinis locis nouis dogmatibus infectis destruantur. *Posteà Caluinismus.*

Huius anni mense Ianuario demùm inchoatum est Colloquium Ratisbonense. Melanchthon diù frustrà expectatus est. Tandèm in eius locum submittitur Georgius Maior. Ad 27. diem Ianuarij factum est sacrificium de Spiritusancto, & mox agi cœptum in curia Ratisbonensi. Iam antè dixi, Ordines Catholicos ob inchoatum Tridenti Concilium noluisse hoc Colloquium approbare: sed Cæsar videns Protestantes Concilium Tridentinum prorsùs reijcere, nè qua in parte paci cõciliandę defuisse videretur, permisit haberi colloquium, non tamen in aliquod Tridentinę Synodi prę iudicium, ad quam sciebat religionis negociũ necessariò reijci oportere, sed vt paci publicę consuleret. Prę sides colloquij fuère Mauritius Eystetensis Episcopus, & Fridericus comes Fursteobergicus. Collocutores & auditores Catholici, octo: totidem Protestantium. Catholici primi adfuère. In ipsius actiõis initio diù laboratum est de colloquendi ratione. Volebãt enim Protestãtes collocutores dicta vtriusq; partis omnia in scripta referri: quod cùm esset longè molestissimum, & negocio suscepto cumprimis importunum, tamen coacti sunt Catholici morosis homi- *Colloquiũ Ratisbonẽs.* *Prę sides Colloquij.* *Collocutores.*

hominibus morem gerere, & multi tẽporis iacturã facere, nè aduersariorũ calumniç paterẽt, tanquàm qui causę diffiderent. Hoc enim in vulgus sparserũt de Catholicis, cùm ipsi potiùs, vt cordatus quisque facilè animaduertit, hac scribẽdi importunitate diuerticula quęrerent, tempusq; omne nullo fructu extraherent. Quinto demùm Februarij die colloquium à Maluenda Catholico Theologo inchoatum est, qui inter cętera, suo & sociorum Catholicorũ nomine testatus est, si quid ab ipsis in hoc cõgressu fortasśis dictũ fuerit, quod sacris scripturis, aut Apostolicis traditionibus, aut Ecclesię Catholicæ decretis aduersetur, id se pro irrito & non dicto velle haberi: deindè, vt quæ inter partes cõuenta fortasśè vel cõstituta fuerint, ea non aliter valeant, quàm in congressu familiari, nec vllam vim habeant definitionis, aut placiti, aut determinationis. Hoc quidẽ sapienter Catholici, nè Synodo Tridẽtinę pįudicâsse viderẽtur. Protulit deindè Maluenda Confessionẽ Augustanã, Cęsari anno 1530. Augustæ exhibitam, cum eius Apologia, cuius vtriusq; architectus fuerat Melanchthon: percontatusque est ex Protestantibus, num in eius sententia permanerẽt, scripta verò alia quęcunq;, etiàm sua ipsorũ, illi contraria damnârent. Bucerus, qui primas apud Protestãtes obtinebat, primò quidẽ hîc hęrere cœpit, sed demùm respõdet, se damnare scripta cõtraria, proprio se ense iugulãs, & suos pariter symmystas damnans, qui ab ea Confessione in plerisq; vsqueadeò defecerunt, vt hoc nomine inter se Luteri discipuli hodiè mirũ in modũ tumultuentur. Longum esset omia huius Colloquij acta referre. Apparebat facilè in Bucero & eius socijs quędã animorũ acerbitas & amaritudo, quę idẽtidèm verbis exprimebatur & moribus: cùm Catholici se vbiquè placidos & commodos exhiberent, ac propemodùm

Inchoatur Colloquiũ.

Bucer⁹ se et suos dãnat.

vltrà

vltrà quàm oporteret, morosis hominibus in agendi ratione concederent. Multis enim modis hoc captabat Bucerus cum suis, vt occasionem haberent à Colloquio discedēdi: sed ità, vt eius intermissi culpa omnis in Catholicis hęrere videretur. Vicesimo primo die Februarij Maluenda extēporali disputatione ad eas absurditates adegit Bucerum, vt in illo tot doctorū virorū consessu nō puduerit eū affirmare, eum qui mortali peccato tenetur, fidem Catholicam amittere, non credere Deū trinū & vnum esse, neq; Christū esse filiū Dei, neq; redemptorem humani generis, neq; natum, neq; crucifixum, nec rediuiuum &c. Omnia peccata esse incredulitatis, nullum imbecillitatis vel ignorantiæ, sed omnia ex malitia & contra conscientiam committi. Eò enim impudētiæ adigit id genus homines obstinata animi elatio, vt malint quantumuis impias & absurdas opiniōes pertinaciter tueri, quàm se victos videri. Et interim spargebatur longè lateq; rumor, idque contra fidem secreti, Catholicos victos à Protestātibus, & Maluendam à Bucero in summas adactum angustias. Quid facias hoc hominum genere? Nimirùm ab ijs nobis expectandū est studium Ecclesiæ reformandæ, & hominum saluti consulendi, quos adeò nullius pudet mendacij & calumniæ.

Buceri absurdissimæ assertiones.

Rumor commentitius.

Vicesimaquinta Februarij venerūt literę à Cęsare, quibus Colloquij habēdi forma pręscribebatur: (volebant em̃ pręsides certiùs cognoscere eius hac in re voluntatē) Bucerus cum suis eam formam nō ꝓbauit. Deniquè, nè sim longior, ex multis verborum ambagibus aliud nihil intelligi potuit, quàm eos Cæsareæ Maiestati ità obtemperaturos esse, si omnia quæ vellent, ipsi statuerent de Colloquio, & Cęsari etiàm atque Catholicis leges ferrent. Nec adduci potuerunt, vt Cæsaris voluntati morem gererent, ea, quam diximus, forma amplectenda: sed

non diù pòst ità se clàculò subduxerunt,ac propemodùm ex oppido eiecerunt,vt nõ tam profectionem quàm fugam adornâsse viderentur, magno quidem Præsidũ dolore, quibus iam Iulius Pflug Numburgensis antistes,ex volũtate Cęsaris adiunctus erat,qui indignitate moti,illos quidem retinere conati sunt,sed frustrà. Porrò scripto edito Præsides ijdem satis declarârunt per ipsos minimè stetisse,quò minùs & Cęsaris & Ordinum Imperij expectationi satisfieret,cùm præsertim ipsorum Protestantium Collocutorum consensu ad Imperatorem scripsissent, & eius responsum in dies expectarent. Ità demùm etiàm hac vice res ipsa probauit, non esse in eiusmodi Colloquijs expeditam & certam pacis componendę rationem, maximè cùm religionis negotium omninò maturiori & augustiori deliberatione tractandum sit, nec in paucorum hominum priuato tractatu ponẽdum:tum quoquè ea sit sectariorum peruicacia, vt vinci quidem facilè possint,sed nec victi vnquàm cedere velint, nec victi videri.

Euãgelici è Colloquio se subduxẽt.

Concilium Tridenti inchoatur.

Intereà Tridenti patres Cõcilium inchoant.Legatos eò miserat Pontifex Iohannem Mariã Montanum,Marcellum Ceruinum,& Reginaldũm Polũ Cardinales:sed cùm rari aduenirent,aliquandiù parùm admodùm constitui potuit.

Obitus Lutero.

Tristissimum autem sub ipso Ratisbonẽsi Colloquio ad Protestãtes nuncium allatum est de obitu [redacted] patris sui Luteri. Is litis cuiusdã componendæ causa ab illustribus Mansfeldẽnsibus cõmitibus Islebiũ,quę fuit illi patria,honorificè euocatus,eo venit cum magna pompa,tribus stipatus filijs ex præclaro monachi & monachę concubitu procreatis. Obuiàm illi missi sunt 113. eqtes honoris causa. Itaq; die 17. Februarij,cùm lautè & splendidè cœnatus esset,& facetijs suo more hilariter lusisset,

fisset, eadem nocte sublatus est è medio. Eius obitus non eodem modo à Catholicis & Euangelicis id temporis referebatur. Ionas Cocus, qui se Iustũ Ionam vocat, eius morti interfuit, sed ità eam describit, vt apud cordatos maiori eum cõtumelia quàm laude affecisse videatur. Inter alia scribit eum ipsi Ionæ & Cęlio & alijs circunstãtibus dixisse, Orate pro Domino nostro Deo, & eius Euangelio, vt ei benè succedat, quia Conciliũ Tridenti & abominabilis Papa grauiter ei aduersantur. Hęc fuit egregia morituri hominis pœnitentia. Sed cur tantoperè metuebat Domino Deo, & suo potiùs quàm Dei Euangelio, cùm prophetare non dubitârit, Ridicula Luteri oratio.

Pestis eram viuus, moriens tua mors ero Papa?

Quid verò dictura est posteritas, cùm hæc legerit? Hoccine est, ad illud tremendum Christi tribunal sese præparare? Scilicet moriente Lutero Pontifex mortuus est. Eius quoquè precationem supremam recitant in hęc verba: *Pater mi cælestis, Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Deus totius consolationis, gratias tibi ago, quòd mihi dilectum filium tuum Christum reuelâsti; in quem credo, quem prædicaui & confessus sum, quem amaui & laudaui: quem abominabilis Papa & omnes impij vituperant, persequuntur & blasphemant.* Precatio suprema Luteri. Et sic ille mortuus est. O verè morté expauescendam, & horrendam, ità obstinato in Pontificem & Catholicos odio exhalare spiritum, atq; sic proficisci ad illum æquissimum iudicem. Quàm verò immanis illa calumnia est, quòd ait Pontificem, quem vocat abominabilem, & impios omnes, quo nomine vult Catholicos intelligi, vituperare, persequi & blasphemare Christum? O si miser ille scipsum cognouisset, certè illa extrema hora palàm fassus esset se longè omnium atrocissimè & immanissimè vituperâsse, persecutum esse, & blasphemâsse Christũ, cui vnus ipse suis impijs dogmatis tot abstulit animas,

vt sinè horrore & stupore nec dici queat. Et tamen dicit se amâsse & laudâsse Christum. Hoc ergò erat de tanta impietate non solùm nihil angi animo, sed gloriari etiàm. Cadauer eius stanneo inclusum loculo, cum multa equitum & peditum turba & pompa ingenti Vuittenbergam non sinè multorum lachrymis perductum est. Ille quidem sic mortuus est, sed post se in multis Europæ amplissimis regnis & prouincijs supremam ferè reliquit vastitatem, religione miserabiliter confusa & perturbata, innumeris euersis Ecclesijs, destructis monasterijs, omnibus pijs abrogatis cæremonijs & ritibus Ecclesiasticis, sacramentis horrendum in modum profligatis, vt ad Mahometanam constituendam impietatem parùm aut nihil superesse videatur: & certè quibusdam in locis, vbì eius regnat Euangelium, homines in atheismum atque etiàm ethnicismum ferè prolabuntur. Eos nobis fructus affatìm produxit misèr ille, & mortalium omnium longè infelicissimus, qui vtinàm nunquàm natus fuisset, aut certè solus perijsset. Nullum quidem vnquàm miraculum edidit, quáquàm miracula omnia facilè vincit, quòd monachus apostata, incesto monachæ concubitu totiès pollutus, tot iam olìm ante mille annos damnatarum hęresum instaurator, tot flagitijs coopertus, homò importunissimus, audacissimus, maledicentissimus, qui nulli ominò parceret, omnia sursùm deorsùm misceret, tantam sibi apud cæcos & miseros mortales existimationem conciliare potuit, vt non alio quàm apostoli & tertij Eliæ loco haberetur. Conatus est quidem aliquandò dæmonem expellere, sed frustrà. Id in Lectoris gratiã huc breuiter adscribam. Anno 1545. puella quędam dæmoniaca è Misnia adducta est Vuittenbergam ad Luterum, ceu tertium Eliam, ea spe, quòd Luterus dæmonem esset eiecturus. Ille quidem, vtpotè malè

Miraculum Luteri insigne.

Luterus dæmonem vult expellere, sed frustrà.

sibi

ſibi conſcius, principiò valdè ſe difficilem præbuit, tamẽ tandèm iuſſit puellam in ſacrarium parochianæ Eccleſiæ introduci. Ibì ſuis quibuſdam Lutericis exorciſmis adiurat dæmonem, ſed dæmon eius exorciſmos irridet. Tum verò Luterus mirè angi, diſcruciari, & è ſacrarij oſtio ſe velle proripere. At malus dæmon adeò obſtruxit oſtium, vt neque foris, neque intùs reſerari potuerit. Ea res etiàm in maiores illum miſerum anguſtias adduxit, iamque per feneſtras erumpere conabatur, ſed conatus eius cancelli ferrei retardabant. Deniquè ſecuri ferrea per cancellos immiſſa oſtium perfringi oportuit, vt Lutero patéret exitus. Faxit Dominus Deus noſter, vt ad ſanitatem redeant, qui eius hominis, nulla vitæ ſanctimonia, nulla miraculorum efficacia ſuffulti, infauſtum Euangelium magno totius Europæ malo complexi ſunt.

Nôrunt omnes, quàm ille infelix atrociter oppugnàrit peregrinationes religionis cauſa ſuſceptas, & inuocationem Sanctorum, adeò vt etiàm Virginem Matrem non plùs ſibi præſtare poſſe precibus ſuis, quàm quempiam vicinum ſuum, dicere non dubitàrit. At multò rectiùs feciſſent, qui puellam hanc ad eum adduxerunt, ſi pro ea beatiſſimæ Virginis Mariæ ſuffragia apud DEVM imploràſſent, quam certum eſt hodieque multa præſtare beneficia ipſam piè inuocantibus. Et vt pietas confirmetur, atque impietas pudefiat, adſcribam hic nonnulla ex Thoma Moro, qui aliquandò fuit Angliæ Cancellarius, Vir incomparabili ingenio, magna doctrina, & tandèm celebri martyrio illuſtris: ſed adſcribam verbis meis. Nam ille quidem hæc Anglicè ſcripſit, quæ alius vir doctus poſteà reddidit Latinè. Ait ſe nonnulla poſſe ſuæ ætatis commemorare miracula, quæ ad imagines, quas ſolent homines pij *Dialog. li. 1. cap. 16.*

etiàm peregrè inuiſere, edita ſint, tam ab omni ſuſpicione aliena, tamque amplis fulta teſtimonijs, vt qui ea velit reuocare in dubium, is non multùm ab inſania abeſſe videri queat. Interìm vnum recitat admodùm illuſtre, quòd ante paucos annos in cuiuſdam viri nobilis Rogeri Vuentunorthi aliquot proles declaratum ſit diuinitùs, pręcipuè autem in vnam ex filiabus eius, annorum non ampliùs duodecim, quam malus dæmon inuaſerat, & multis modis diuexàrat. Erat illa iam mentis inops, delirans&qacute; procaciter & petulanter in Deũ ipſum incurrebat, execrabaturq; res quaſq; precibus ſacratas, & quod mirum eſt, facilè etiàm nullo indicante à non conſecratis illas internoſcebat. Fiebant hæc proculdubiò illo efficiente, qui puellam occupabat. Interìm verò tum ſua voluntate, tum diuina admonitione permota eſt, vt ad S. Mariæ Ippiſuuitchij (eſt hoc Angliæ oppidum) accederet. In illo autem itinere quę id temporis alibì dicerētur & fierēt, citra mendacium edicere potuit, multaq; rapta in ecſtaſin rara & ſublimia promebat, licèt ipſa eorũ rudis eſſet & imperita, vt etiàm viri doctiſſimi non mediocriter admirarentur talia ab illa dici poſſe. Vbì porrò ad locum ventum eſt, erat ibì imago beatiſſimę virginis Mariæ. Coram ea dum illa puella ſiſtitur, aderant perplures ſplendidi ac nobiles viri, & eccè ab illo tetro ſpiritu horrendum in modum dilaniatur, facies & oculi terribilem in ſpeciem transformantur, os contorquetur & diſtenditur, oculi in maxillas prominēt, vt ſinè horrore nemo eam poſſet intueri. Aderant & alię perſonę, in quas, permittente deo, improbus ſatan mirabiliter ſęuiebat. Atqui mox omnes illæ vnà cum puella perfectę ſunt redditæ ſanitati. Huic tanto ſpectaculo aderant parentes puellę, homines & ordinis ampliſſimi, nēpe equeſtris, & rebus locupletes: aderant & alij permulti

Exemplum memorabile

Miraculum insigne.

multi magnæ dignitatis, prudentiæ & experientiæ. Aberat verò omnis fingendi vel ratio vel suspicio, tum quòd puella tenera esset ętate, tum quòd rei ipsius immanitas & horrēda species omnem excluderet simulationem. Cernens autem puella se liberatam, licèt pater obluctaretur, mundo huic ilicò nuncium remisit, & in cœnobio benè instituto sanctarum virginum religionem professa monasticam, piè & sanctè vixit. Hæc ferè Morus, cuius tanta est authoritas & integritas, vt bona fide rem totam ab eo relatā esse, nemo nisi improbus dubitare queat: Luterus proculdubiò cum suo grege hic exclamaret rem esse commentitiam, quemadmodùm Brentius nō veretur scribere, quòd Iulianus apostata in magno positus metu, nè à dæmonibus discerperetur, licèt iam Christi religionem abiurâsset, tamen crucis expresso signo illos à se fugârit, id non factū crucis signo, sed dęmonis simulatione ad confirmandam superstitionem & magiam: nec enim magìs ad pietatē facere digitis crucem formare, quàm si manibus in aëre circulum descripseris: quæ sunt verba digna tali viro, qualis est Brentius, hoc est, impuro hęretico. Sed nos istorum hominum verbis prorsùs nihil moueri debemus, præsertim cùm huius rei tot illustres fuerint spectatores, & testes omni exceptione maiores. Mihi hoc miraculū commodè hoc loco inseri videtur, vt Catholicus lector videat non deesse hodieq; miraculorum etiàm insignium editionem in Ecclesia Catholica: porrò de istis prodigiosis noui Euangelij buccinatoribus rectè dici posse, eos nec claudicantem canem, nec cæcutientē equum vnquàm curare potuisse: quāquàm vt miseri homines intelligerent, quale portentum in infaustis Luteri dogmatis complectendis sequerentur, memorabili id portento præpotens Deus testatum voluit efficere, quandò biennio post illud

Brentius cōtra Petrum Sotum.

Vuormatiæ à Carolo V. & imperij ordinibus contra Luterum promulgatum edictum, ad fines Vuittembergæ vitulum caluo capite & cucullatum, stupendo illo quidem, sed cumprimis accommodato ostento vacca peperit. Fertur autem Luterus etiàm mortuum quandoquè quibusdam immurmurationibus excitare voluisse, Vuilhelmum illũ Nesenum in Albi submersum, sed accidit illi quod Persius ait: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Conuentus aurei velleris.

Hoc anno Carolus Cęsar Traiecti habuit Conuentus aurei velleris, & Italię, Hispanię, Germanię, Flandrię principum aliquot noua electióe illud auxit sodalitium. Indè Ratisbonã ad Comitia iturus cùm Traiectũ superius venisset, Legati aliquot Principum & ciuitatum Germanię occurrunt, vt certiùs cognoscerent de fama, qua iam vulgatum erat, Cæsarem militem cõscribere. Sed eodem quoque tempore rumor erat, Protestãtes nescio quid moliri in Cęsarem, sua habere conuenticula, & id genus alia, quæ non immeritò Cęsarem ad arma paranda mouere potuissent. Vbì autẽ viderunt legati, Cęsarem nullum circa se inusitatum habere militum pręsidium, meliùs sperare cœperunt, itaque discedunt. Erant cum Cęsare custodię causa equites cataphracti quingẽti. Vbì Spiram venit, Palatinus cum vxore Cęsaris nepte eum adijt: venit etiàm eò Lantgrauius Hessię: atq; vterque non diù pòst discessit, quòd Cęsar non vsquequaquè votis illorũ respondere videretur.

Ferdinãdus duas elocat filias.

Dum Ratisbonę Comitia aguntur, quò iam Cæsar peruenerat, Ferdinandus rex duas filias suas elocat, Annam Alberto Bauarię, Mariã Guilelmo Cliuensium Principi. Interìm Cęsar ad se tribunos & cẽturiones aliquot clàm euocat Ratisbonam, neq; id latuit Protestantes, qui omnia accuratissimè explorarent. Itaq; Cęsarem adeunt, scire cupiunt, cui

bellum

bellum facturus sit, se quidem paratos imperata facere. Cęsar nõ negat aliquot se cohortes cõscribere in quosdã refractarios & rebelles, quos edomare constituerit: qui ipsi auxilio sint, illis se benignũ & clementem dominum fore, cęteros non alio quàm hostium loco habiturum. His auditis, Legati domum proficiscuntur. Hoc belli Germanici inter alia quoddam fuit initium: Cæsar diù multa dissimulârat, sed pactis cũ Turca inducijs, pace quoquè cum Gallo & Anglo confecta, non putauit sibi vlteriùs dissimulandum, pręsertim cùm vir prudétissimus non ignorâsse videatur, quid plerīq; molirétur. Erant per id tempus Luteranorum siue Protestantium magnæ vires, porrò Cęsaris exiguæ copię, & magna gerendi belli in ipso initio impedimenta ac difficultates, pręsertim ꝙ Cæsaris consilia etiàm ab amicis ad hostes perferri dicerentur. Augustani omnium primi ad arma concurrunt, ea tamen moderatione, vt Cæsareanos vrbe non arceant, quô minùs ad bellum necessaria comparare queant. Venerunt autem ad Cęsarem Germanorum peditum cohortes quinquaginta: ex Pannonia Hispanorum duo millia expectabantur & octingenti: è Gallia Cisalpina eiusdé gentis tria millia. Equitum ad nouem millia conscribi iussa sunt, sed locis valdè diuersis, quod Cęsari magno incommodo fuit. Protestantes interim ex Augusta & Vlma & ditione Vuirtenbergica Clusam properant, vt Italos à Pontifice missos excludant. His Protestantium copijs pręerat Sebastianus Schertelus vir militaris. Itaquę Clusa arx munitissima deditione capta est. sunt qui proditione factum putent. Indè Oenipontem petunt, sed nihil efficiunt. Abeunt igitur, præsidio imposito Clusę & Fiessę, quę duæ omninò vię erãt, quibus ex Italia in Germaniam veniretur. Si Schertelus cum suis copijs rectà petijsset Ratisbonam,

Copiæ Cæsaris.

Protestãtes obtinent Clusam.

Item Fiessã.

 vbi

vbi Cæsar tum erat, rebus omnibus imparatissimis, meliùs suorum rebus consuluisset. Sed eo consilio DEVS illos tum priuauit. Fuit hic primus illorum error.

Primus error Protestantium.

Dum hęc geruntur, Saxo & Hessus scribunt Cęsari literas, quibus se testantur in officio permansuros, aut si quas iniurias intulerint, de illis velle satisfacere, si lege agere sinantur. Cęsar illis nihil respódit, quippe qui sciret eorum exercitum omnem in vnum locum conduci. Nec diù pòst omnes eorum copię Danouertum cum Saxone & Látgrauio peruenêre. Erant peditum ad octoginta, equitum ad decem millia: porrò tormenta bellica 130. Cæsar tum admodùm immunitus fuit. Atque hîc quoquè summam rei benè gerendę occasionem Protestantes amisêre, dum non vident, quàm facilè Cęsarem vel è tota Germania excludere potuissent, si cum omnibus copijs rectè Ratisbonam contendissent. Non est igitur dubium, quin à Cęsare steterit DEVS. Et hic eorum secundus est error.

Copiæ ingêtes Protestantium.

Secundus error.

Interim Ferdinandus rex Pragam peruenit, cum Mauritio Saxone acturus de bello in Electorem Saxoniæ concitando. Fuerant Mauritio cum electore cótinentes inimicitię, sed eę pauloantè sopitę erât. At postquàm Cęsar proscripsit Electorem Saxonię & Lántgrauium, Mauritius inimicitias repetit, & cum Ferdinando rege cóiunctus, Saxonis ditiones vastare instituit. Porrò verò Saxo & Lantgrauius puerum cum æneatore ad Cęsarê in castra mittunt, qui epistolam perferunt ad teli amentũ deligatam. Hic vetus Germanorum mos est belli denunciandi. Videbantur illi digni esse supplicio, sed incolumes dimissi sunt cum tabulis proscriptionis, nullis pręterea literis alijs additis. Cæsar quidem eorum epistolam nec inspicere voluit. Sub idem tempus veniunt ad Cęsarem à Pontifice peditum circiter

Protestátes bellũ denunciát Cæsari.

Copiæ auxiliares Pontificis.

decem

decem millia, equites leuioris armaturæ septingenti. His alij ducẽti equites à Cosmo Medice Florentino Principe, & centum à Ferrariensi duce missi accesserunt. Venerunt & Hispani, præstanti virtute & veterani omnes. Erant iam cum Cæsare 16. millia Germanorum peditum, Italorum decem, Hispanorum circiter octo, equites hastati mille sexcenti: & pter hos alij, ità vt in summa essent bis mille cataphracti & mille leuioris armaturæ, omnes verò copiæ presertim peditum, longè selectissimę: nec tamẽ aderant, quæ in Belgio à Burano conscribebantur. Cum hoc exercitu & trigintasex tormentis æneis Cęsar ad hostem contendit, qui tum circa Ingolstadium statiua habebat. At Saxo cum Làtgrauio Ratisbonam iter intendit prudenter quidèm, sed serò. Cæsar enim mox Ratisbonam subsidia equitum & peditum mittit. Itaq; Ingolstàdium Protestãtes reuertuntur, quò se etiàm Cæsar contulit. Non defuisset tum Protestantibus occasio rei benè gerendæ, si totis viribus Cæsarem oppugnâssent, aut illius ad Ingolstadium iter anteuertissent: atquì certè non in multitudine exercitûs, sed in Numinis fauore certa est belli victoria. Igitur Cæsar Ingolstadiũ pręoccupat, & opportuno loco castra metatur. Loci natura hæc erat: Sinistrum latus ripa fluminis & loca palustria tuebantur: à tergo quæ erant, oppidum ipsum tuta ab hostibus reddebat: à dextra & à frõte, aperta planities, sed leuiter fastigiata. Ab hac vtraque parte Princeps Albanus, quem Cæsar eius belli summum Imperatorem esse voluit, incredibili celeritate transuersam fossam & vallum perduxis. Non diù pôst vtraque & Cæsaris & hostium castra ea propinquitate inter se coniuncta sunt, vt tormentorum pilis contingi possent. Ibì Cæsar equo vectus suos obequitabat, nè quicquã pilarum densos imbres reformidarent, adhortans, & vt pręsenti animo,

Cæsaris castra ad Ingolstadium.

Cæsar hortatur suos.

animo, pristinę virtutis & secundissimorum pręliorum memores, hostis impetum ferát, locum quisq; suum strenuè tueatur. Quæ Cæsaris oratio & pręsentia dici vix queat, quantum alacritatis & bonæ spei militi attulerit. Atqui hostes ex alia parte horrendum in modum tormenta displodunt, & pilarũ imbribus vallum & acies Cæsareanas complent: sed paucos admodùm, DEO suum Cęsarem euidentissimè protegente, lædunt. Cæsaris agmen sæpissimè traiectum est, atque circa eumipsum tam densę volitabant pilæ, vt in maximo discrimine versaretur.
Cæsaris discrimen. Accidit quandoquè, vt globus directò in illum eiaculatus, ità propè ad pedes eius decideret, vt præsentissimum illi immineret periculum, si vel leuiter resultâsset, & non præpotentis Dei iussu eodem loco defossus & immersus hęsisset. Sæuissima illa tormentorum tempestate, quæ octo ampliùs horis cælum commouit & vndas, in ea Cæsaris acie vnus ex stipatoribus peremptus est, equi duo, & signum militare vnum discerptum: nullum aliud grauius damnum datum, singulari pculdubiò beneficio Dei, qui seruat sperantes in se. Fuit autem in Cęsareanis
Constantia Cæsareanorum. hoc eximiæ constantiæ & inuicti animi haud obscurum argumentum, quòd nullus suum visus est locum deserere, licèt nongẽtis hostium globis terribiliter eo vno die peterentur. Alio die rursùs ad tormentorum crebriora, quàm priùs, tonitrua hostes redeunt. Cæsar ad suos alacriter accurrit, eorũ animos mirificè confirmat, contemptis periculis, à quibus plerunquè non longè aberat. Quàm fuerint hostes in displodendis tormentis pertinaces & crebri, vel indè constare potest, quòd præter alios qui
1930. pila in castra Cæsaris cõiecta. vel in castra non inciderint, vel reperiri non potuerint, mille nongenti & ampliùs globi reperti sunt.
Cùm autem Cęsar illorum castris in dies propiùs suas munitiones cõiungeret, multisq; illi quotidiè
incom-

incommodis afficerentur, nō sinè magno dedecore eo loco decedunt, cùm anteà comminati essent, se Cæsarem breuì è tota Germania exacturos.

Per hoc tēpus Comes Buranus suas copias, quas Cęsari in Belgio coëgerat, Rhenum mirabili industria ac solertia inuitis hostibus traducit. Ad Francofurtum posteà cum illis leuiori commisso prȩlio, non paucos occídit, reliquis vsqueadeò perterritis & properè in fugam ruentibus, vt non priùs fuga desisterent, quàm in oppidum peruenissent. Cæsar Buranum admonet, vt iter cautè instituat: hostes à se discessisse, atque ad ipsum properare. Progressi verò hostes, ad Danouertum castra locant, & Lantgrauius rei frumentariæ consulturus, Laugingam Bauariæ oppidum deditione facta, in fidem accipit, atq; indè Danouertum redit. Buranus breuì posteà cum suis copijs, quæ erant longè ornatissimæ, ad Cæsarem Ingolstadium incolumis peruenit. Ea re fracti sunt nonnihil Protestantiū animi. Biduo pòst Cæsar Neoburgum petit, inter densissimam missilium multitudinem, quę ab hostibus è muro iaculabantur, loci naturam & situm oppidi summo cum periculo, Albano comitatus, explorat: indè Ingolstadium redit, postridiè castra mouet, atq; rectà ad Neoburgum regione considet. Neoburgenses ad eum legatos mittunt, seq; eius voluntati permittūt: idem faciunt tribuni & ordinū duces, qui illic præsidio relicti erant. Id quidem Cæsari ob eius loci opportunitatem, commodissimè euenit. Cæsar hostium prȩsidiarios milites omnes pro sua clementia incolumes dimisit, cùm iure in eos, tanquàm qui in Principē suū arma tulissent, animaduertere posset. Eo triduo Cæsar more militari exercitum suum recenset: repertus est equitum numerus millium circiter nouem, peditum circiter quadragintaquinq;.

Burani copiæ ad Cæsarē veniūt.

Neoburgi deditio.

Totus Cæsaris exercitus.

Neoburgo Cęsar Vuendingū cum exercitu proficisci-

ficiscitur, atque aduentanti Senatus vrbem deditu- rus occurrit. Per hoc tempus nunciatur Cæsari, ho- stes cum omnibus copijs ad ipsius castra contende- re, neq; iam procùl abesse. Tum ille, licèt dextrum pedem podagra affligeret, equum conscendit, pedé linteo ab ephippio pensili sustentat, atque hunc in modum tota die inter suos obequitat, contemptis acerrimis podagrę doloribus: verùm hostes nebulę beneficio vsi, quæ ea die densa admodùm fuit, iter Norlingam versùs conferebant. Cùm autem ei ab Albano nunciaretur, videri ipsi hostes ad dimican- dum paratos, ille respondit: Per me non stabit, quô minùs, fauente Deo, fiat pugnandi potestas: Et mox vt erat in equo, (nō enim podagra sinebat eum de- scendere) arma induit, & acies procedere iubet. Ve- rùm hostes cœptum iter Norlingā versùs nihil in- termittentes, Cęsareanos pugnę auidos sua spe fru- strantur. Videns autèm Cæsar ad pugnam eos elici non posse, ad alia consilia conuertitur. Mittit clàm Octauium Farnesium cum Italicis copijs & Scham- burgianis cohortibus, qui Danouertum vrbem ad Danubium sitam repentè occupent. Ea res prospe- ros habet successus, & oppidani subita Cęsareano- rum irruptione perterriti, sese dedunt, non minori hostium damno, quàm Cæsaris commodo. Cæsar postera luce eò contendit, hostibus interìm nihil se mouentibus. Altero indè die Dilingam Augustani Episcopi oppidum, sed quod tum hostium pręsidio teneretur, venit. Hostes mox fugiunt ex oppido, & ciues libentissimis animis tum Cæsarem, tum Epi- scopum recipiunt. Indè quoquè Lauginga se dedit, licèt initio superbè respōdissent incolę. Idem facit Gudelinga. Ità paulatìm Cęsaris res crèscebāt, Deo illum adiuuante.

Danouertū occupāt Cęsareani.

Saxonia à Ferdinando

Intereà nunciatur Cæsari, à Ferdinādo & Mauri- tio in Saxonia rem prosperè geri, Saxones pulsos

&

& profligatos, & magnam eius ditionis partem in vtriusq; potestatem esse redactam. Hoc nuncio Cęsar exhilaratus, multa tormenta in lętitię signum & vt hostes intelligerent hæc iam ad ipsum perlata, displodi iubet. Iam hyems appetebat, nec deerant, qui Cæsarem hortarentur, vt militem in hyberna reduceret, maximè quòd castra loco admodùm incommodo sita essent. Sed Cęsar commodissimo castris locandis loco reperto, eò traducit exercitum, cunctis vsq; adeò gratulantibus, vt eum locum castra Cęsaris appellârint. Ex eo loco vehementer afflixit hostes, emissis lõgè lateq; equitib9 hipposclopistis & leuioris armaturę, qui eos à frumentatione prohiberent. Indè accidit, vt in eas rei frumentariæ angustias venerint, vt quinq; continuos dies milites frumento & pane caruerint.

et Mauritio vexatur.

Inopia frumenti apud Protestãtes.

Sub his angustijs Saxo & Hessus nacti idoneum hominem, per Iohannem Brandeburgicum Electoris Brandeburgici fratrem, de pacis conditionibus cum Cæsare agere cœperunt: sed cùm Cæsar alias proponeret, quàm ipsi vellent, nihil effectum est. Dolendum quidem est, Principes illos suorum cõcionatorum malis consilijs eò adductos esse, vt tam se Cæsari refractarios præberent, & demùm etiàm arma contra illum capesserent, cùm rarò soleat benè cedere, si quid cõtra magistratum temerè attentetur. Et hoc quidem bello, cùm essent illorum lõgè auctiores quàm Cæsaris copię, tamen quater castris excedere compulsi sunt. Vbì porrò Cæsar intellexit hostium equitatum cum parte peditum in Franconiam iter habere, omnibus modis anteuertendum putauit, nè tam opulẽta illi potiti prouincia, vires iam non mediocriter elisas redintegrarẽt. Itaque licèt difficili anni tempore, tamen nihil sibi cessandum putauit, donèc Rotẽburgo ciuitate imperiali potiretur. In eo itinere dedunt se illi Boffingenses,

gēnses, Norlingenses, Dinckelspulenses. Vbi Rotēburgenses eius sensēre aduentū, pridiè obuiàm progressi, magno studio se suaq; omnia illi permittūt: neq; enim illi reliquis fœderatis consenserant, neq; auxilia illis vlla suppeditârant. Vbi hostes sensēre Rotenburgum à Cæsare teneri, non mediocriter perturbātur, atq; paulò pòst singuli domum reuertuntur. Lantgrauius vbi Francofurtum venit, obsecrantibus decurionib⁹ & ciuibus, vt quid faciendū sit edoceat, respondit optimam sibi rationem videri, vt vnaquæque vulpecula suam caudam tueatur.

Rotenburgū Cæsari se permittit.

Protestātes domum abeunt.

Saxo quoquè, aliquot contractis dispersarum copiarum reliquijs, domum redit, & in itinere ab Ecclesiasticis magnam vim pecuniæ extorquet. Cæsar verò Buranum in Belgium remissurus hortatur, vt ex itinere vel ad defectionem inducat, vel ad deditionem vi adigat Frācofurdienses. Ipse Cęsar cum reliquo exercitu ad fœderatas ciuitates, in quibus hostium præsidium omne & robur positum esse nō ignorabat, iter statuit conuertere. Sed tantus iam omnes terror inuaserat, vt pleræq; ciuitates, à fœderatis desciscerēt, & ad eius amicitiam adspirarēt. Rotenburgo discedens, Halam Sueuiæ insigne oppidū peruenit. Eam enim tum recèns Cæsar in fidē receperat.

Palatinus veniā petit et impetrat.

Cùm illic podagræ morbo impeditus, aliquādiù hęrere cogeretur, Fridericus Palatinus ad eum venit, & supplex cum multis lachrymis veniam petijt & impetrauit, licèt Cęsar principiò nōnihil asperū se non sinè causa exhiberet. Miserat enim non paucos equites subsidio Protestantibus. Sed in Cæsare hoc fuit admiratione dignum, quòd non tam illatę iniuriæ, quàm beneficij quandoquè collati esset memor.

Item Vlmēses.

Eodem tempore venērunt etiàm eò Vlmenses, & tandem admissi coram Palatino, qui ægrotanti Cę-

sari

ſari aderat, capite demiſſo & vultu mœſtiſſimo ad Cęſaris ſeſe pedes abijciunt, & eius clemētiam implorant. Cæſar quoquè illis ignouit certis conditionibus.

Deindè Cęſar Hala egreſſus, Hiſpanos & aliquot cohortes alias mittit in agrum Vuirtembergenſem, atq; mox ipſe cū reliqua exercitûs parte ſubſequitur. Ea re cognita, Vuirtembergenſis princeps non ferens ditionis ſuæ vaſtationem, atq; animaduertēs omnes vicos, omnia ędificia & oppida om̄ia, in Cęſaris poteſtatem venire, à Cęſare pacem petit, & impetrat, non recuſatis cōditionibus, quas Cęſar pręſcripſerat. Interìm veniunt literę à Burano ad Cæſarem de occupata Francophordia. Poſtridiè ad eū veniunt à ſeptem ciuitatibus fœderatis legati de deditione. Vt enim ad Cęſaris gratiam propenſiùs adſpirarent, eius faciebat incredibilis moderatio, qua in tanto belli maximi ſucceſſu vtebāt. Iam Sueuiæ vrbes omnes in eius poteſtate erant: Auguſtani ſoli cunctantiùs ſeſe dedidêre. Cęſar indè Vlmam venit, ſuſceptus honorificentiſſimè & amantiſſimè. Fuit enim Germanorum in Cęſarem amor ſingularis, ità vt eum patrem blandiſſima voce appellarēt: quin & exterę nationes & hoſtes etiàm ipſi nō mediocriter ipſi afficiebantur. Eſt enim ea virtutis vis, vt in ſuî admirationem & amorem etiàm improbos inuitet. Auguſtani Cęſaris exercitu aduentante, ad Cęſarem legatos mittunt, ſed ijs cōditionibus propoſitis, quas Cęſar nollet, vacui recedunt. Indè re deliberata, & quòd Schertelus, vir militaris & audax, ex vrbe ſpōtè exceſſiſſet, ad Cæſarem redeunt, veniam ſuppliciter petunt, & à clementiſſimo Principe impetrant, adeò vt mitiſſima conſuetudine ſua dexteram ſingulorum appręhenderet, quo honore etiàm alias ciuitates affecerat. Poſtremò etiàm Argentoratenſes fide publica ad eum veniunt, & ſe in priſti-

Princeps Vuirtēbergic⁹ Cæſari conciliatur.

Frācofurtū occupatum.

Germanorū amor in Cæſarem.

Auguſtani redeant in gratiam.

Item Argentoratenſes.

pristinam clientelam restituunt. Hic nimirùm fuit prioris belli Germanici, contra Imperatorē temerè suscepti euētus, ad quod Imperij Ordines impulerūt impuri apostatæ & seditiosi ecclesiastæ, qui salua Cæsaris amplissima authoritate, res suas saluas esse non posse facilè peruidebāt. Ex ipsis autē atrocissimis religionis & dogmatum dissidijs, quę inter illos vigent, haud obscurè potest animaduerti, non magnoperè illis curæ esse Reipublicæ & Christianorum salutem, sed vt suis priuatis rebus cōsulant, quantunuis interìm sursùm deorsùm moueantur omnia. Ipse quidem Luterus in libello, quē nō diu ante obitum suū ad Saxonię principem & Lātgrauium scripsit, ad hoc Germanię bellū classicum canit, dum inter cætera ait, Quisquis arma non corripit dum potest, is non vtitur rebus à Deo collatis. Quid verò hoc est aliud, quàm subditos in suos magistratus concitare?

Pax inter Gallos & Anglos. Hoc anno pax inter Gallos & Anglos conciliata est ea cōditione, vt certa pecunię summa Anglis intra octauum annum numeretur: ea persoluta, Bolonia ad Gallos pertineat, sed interìm ab Anglis retineatur. Eam pacē, ob diuturna bella & alias calamitates, ingens annonę caritas apud Gallos secuta est.

Incendium Mechliniæ. Mechliniæ in Brabantia accidit clades memorabilis 8. Idus Augusti. Fulmen incidit in portam Arenariam, in qua asseruabatur pulueris tormentarij immensa vis, quæ illo cælitùs lapso igne inflammata, tam horrendum edidit fragorem & tonitruum, vt pleriq; mortales putarent supremum adesse mūdi diem. Fuit id reuerà spectaculum horroris & terroris plenissimum. Momento temporis porta illa mirabiliter dissipatur, & nō modò turris, sed etiàm vicinorum murorum fundamenta reuelluntur, & longè lateque per aëra iactantur: fossarum aquæ vi tanti ardoris exiccantur. Multi homines partìm extincti,

tincti, partim grauiter saucij reperti sunt. Ludebant quidã chartis in caupona, sed subitò oppressi pereunt: materfamiliâs domûs sola euasit incolumis, quòd magno suo commodo in cellarium descenderat, ceruisiam allatura. Quidam post triduum è specu progressus, sciscitabatur num mũdus adhuc subsisteret.

Saxoniæ princeps elector, vbi percepit Ferdinandum & Mauritium ipsius vastare ditiones, nec à Cæsare ea, qua vellet, conditione pax obtineri posset, copias dispersas partim colligit, atque in itinere, vt suprà attigimus, magnam pecuniæ vim, præcipuè ab Ecclesiasticis extorquet: Gemundam Sueuiæ oppidum oppugnat, ciues se dedentes pecũnia mulctat, à Francophordiensibus nouem aureorum millia accipit, à Moguntino millia quadraginta exigit, Fuldensem abbatem & alios quosdam catholicos eodem modo tractat, licèt esset à Cæsare proscriptus. *Saxo extorquet pecuniam.*

ANNO 1547. die 18. Ianuarij Saxo Lipsiam Mauricij principis oppidũ grauissimè oppugnat, sed re infecta discedere compellitur, quòd vrbs fortissimè defenderetur. Crebris tormentorum ictibus fœdissimè vrbs dilacerata fuit atq; deformata. Indè profectus, amissa per Duringiam & Misniam, licèt difficili anni tẽpore, recuperat, quinetiam Mauricij oppida capit, præter Lipsiã & Dresdam, multa quoquè alia ad se traducit, sed non diû occupaturus. *Oppugnat Lipsiam.*

Per hoc tẽpus Hermannus Coloniẽsis Archiepiscopus, cùm nulla posset ratione à sententia inuehendi in suas ditiões Luterismi deduci, iussu Romani Pontificis & Caroli Imperatoris, loco mouet, & ei Adolphus ex illustri & antiqua Scavuenburgẽsium Comitum familia subrogatur. Fuerat is aliquot *Hermannus archiepiscopus loco mouetur.*

annis Hermanni coadiutor, multis præclaris dotibus ornatus, & catholicæ religioni addictissimus. Vbi autem ad eam peruenit dignitatem, mox religionem veterem tota diœcesi restituit, Bucerana cômenta prorsùs aboleuit, & verum pastorem reipsa declarauit. Id quidem maturè accidit prçclarissimæ diœcesi, quç iam multis locis ità erat nouis dogmatis infécta, vt difficilis omnino curatio videretur, nisi DEVS manum apposuisset suam. eiusdem autem Hermanni frater Fridericus Bonnensi præpositura exuitur, eaq; clarissimo viro Iohanni Groppero prçter omnem eius expectationem confertur. Eius viri pro tuenda apud Coloniam Agrippinam & totam Coloniensem diœcesin Catholica religione suscepti labores, vsq;adeò eum celebrem reddiderunt, vt Pontifex Paulus IIII. eum in Cardinalium amplis. senatum cooptârit. Fuit admirabili eloquentia, rara eruditione, animo imperterritus, nocte & die scripturæ sacræ & sanctissimorũ patrũ lectioni incubans, atq; à fœdissimo concubinatu, quo se plerique ex Clero turpiter dehonestant, vsqueadeò abhorrens, vt cùm quodam die domũ reuersus, famulam inuenisset lectũ ipsius sternentem, vehementissimè cômotus, famulam repentè è cubiculo exigeret, & lectum è fenestra cubiculi proijceret, hoc ipso sanè egregium animi sui erga côtinentiam zelum & ardorem prçclarè declarans. Quod idcircò commemorare volui, vt tanti viri exemplo permoueantur Ecclesiastici, & carnis petulantiam victûs parsimonia, sacrç lectionis & feruẽtium precum assiduitate, vigilijs opportunis, mulierũ vitanda côsuetudine, & id gen⁹ alijs pietatis studijs edoment, desinantq; aduersùm se prouocare iram prçpotentis Dei, atque procacibus hæreticis veterem eandemq; Catholicam religionem lacerâdi ac proscindendi præbere occasionem.

Vetus religio restituitur.

Iohannes Gropperus.

Exemplum côtinentiæ.

Sub Ianuarij finè Henricus Angliæ rex, annō 38. regni sui, vita excedit. Is Pōtificem quidem Romanum ferre nō potuit, quòd repulsam apud illum passus esset in approbando Annę Boleniæ cōiugio, sed tamen religionem veterem in plerisq; retinuit. Successit ei Edouardus filius, nouem annorū puer, sub quo paulò pòst Zuinglianismus in eo regno satus est. Protestātes ad regem Henricum legatos miserant, qui ab eo contra Cæsarem auxilia peterent, sed id frustrà fuit. *Angliæ regis obitus.*

Non longo interuallo, nempè pridiè Calendas Aprilis, Franciscus Galliarum rex in arce Rambuletana moritur, quem itidèm Protestantes de suppetijs ferendis sollicitârant. Obijt anno ætatis 54. Rex per omnia Catholicus & acerrimus nouorum dogmatum persecutor, fautor quoquè præcipuus hominum literatorum, ipse non mediocri rerum multarum cognitione pręditus, quā sibi indè contraxerat, quòd inter edendum de varijs disciplinis cupidissimè loqueretur, haberetq; in eum vsum apud se viros doctissimos, qui ex Poëtarum, Historicorum, Cosmographorum atque aliorum authorum libris semper aliquid in medium adferrent. Habuit quoquè in Italia & Gręcia, qui veterū monumenta cōquirerent, confecitq; Bibliothecam optimis libris refertissimam, vndè nonnulli posteà in lucem prodierunt. Poterat Ecclesia vel florentissima nostris temporibus euadere, si nō incidisset inter Carolum Cæsarē & hunc Franciscū regem illa perpetua ferè simultas, quę rebus Christianis, hauddubiè propter peccata nostra, magnam attulit calamitaté, pręsertim quòd interim Turcarū auctę sunt vires, Christianorum imminutę, & portentosę hæreses mirum in modum increuerunt, certatim aliæ super alias ab inferis in orbem nostrum reuocatæ ab importunis ingenijs. Regi Francisço in regno successit Henri- *Fracisci regis mors.* *Bibliotheca Francisci regis.*

cus filius, anno ætatis suæ vicesimooctauo, qui mox Annam Momorántium Conestabilium, quem Latinè Magistrum equitū dicimus, in pristinam dignitatem, qua iam totos ferè annos sex caruerat, restituit: porrò quosdam alios magnos viros loco mouit. Horum duorum potētissimorum Galliæ & Angliæ regum obitus non mediocriter afflixit Protestantes, qui se sperârant ab illis cōtra Cęsarem subsidia habituros.

Cæsar bellū Saxonicum meditatur. Cæsar cùm adhùc esset Vlmæ, & ex Ferdinandi fratris literis certior fieret de ijs, quæ ab Saxone principe gererētur, & vt is Boemos solicitaret, vulgus ad se alliceret, Ioachimicam vallem, ærarijs sectturis & auri argentique fodinis abundantissimam Ferdinando eripuisset, toto in bellum Saxonicum animo incumbebat, licèt afflicta esset valetudine. Putabat enim rebus maturè opem ferendam, anteq̃ viribus cōfirmatis hostes noui aliquid molirentur. Erant cum Saxone peditū circiter decem, equitum quatuor millia, iamque vsqueadeò Boëmos in suas partes traxerat, vt ij non dubitârint filias regis Ferdinandi in arce Pragensi inclusas tenere. Itaq; Cæsar nullum neq; laborem, neq; periculum, neq; valetudinis detrimentū subterfugiens, præter copias, quas iam premiserat, Germanos & Hispanos ex hybernis educit, & aliquot tormentis ab Vlmensibus acceptis, iter ingressus est.

Vuirtēbergicus fit supplex Cęsari Eo die, quo Vlma discessurus erat, venit eò princeps Vuirtembergicus in sella gestatoria, quòd podagra prępeditus, pedibus cōsistere nō posset. Tandèm admissus ad Cęsarem, per Cancellarium demississimè eius iram deprecatur, errorē suū palàm confitetur, & in posterum summam fidem & obseruantiam pollicetur. Hoc spectaculū Vlmensibus & alijs qui eò confluxerant, non mediocrem stuporem attulit, quòd illum quoq; supplicem Cęsari viderēt, quo

quo nullus è vicinis principibus esset potētior. Cęsar vbiquè vsus clementia, sub certis conditionibus noxam omnē afflicto Principi cōdonat: & cōfestim Vlma discedens, prima die Giengam, altera Norlingam venit. Ibì morbus podagræ recrudescens, magnam videbatur moram allaturus: sed prçter omnium expectationem celeriter conualuit. Saxo interìm Albertum Marchionem, quem Cæsar præmiserat, cuiusdam illustris fœminę proditiōe apud Rochliziam capit, & de eius exercitu mille trecentos homines occidit, reliquos ferè in potestatem redigit: ipsum Albertum Gotham perduci iubet, locum valdè munitum.

Albertus Marchio capitur.

Dum Cęsar est Norlingæ, Argentinensium legati ad eum veniunt, veniam deprecātes. Eos quoquè Cæsar in fidem & clientelam accepit, quibus visum est conditionibus, inter quas hæc vna fuit, vt Cæsaris sacramēto rogarētur, quod anteà nulli cuiquam vnquàm Imperatori contigerat. Indè Cæsar Noribergam venit, magna ciuium gratulatiōe exceptus. Ibì dies quinq; confirmandę valetudinis causa permansit. Constituerat ad Egram, quod est Boëmiæ oppidum, cum Ferdinando & Mauricio coràm cōferre. Ibì Boëmorum apparuit à suo rege defectio, qui crebris arboribus succisis, Ferdinādum & Mauricium transitu prohibere conati sunt: attamē longiori circuitu tandèm ad Cæsarem cum copijs suis, tribus ab Egra milliaribus, in castra venerunt. Erant illis grauis armaturæ bis mille ducenti, leuis armaturæ Hungari noningenti equites, omnes egregiè instructi. Paschalibus ferijs Egræ peractis, (ea enim ciuitas cum summa laude hactenùs in Catholica religione constanter permansit) Albanum cum omnibus copijs & parte equitatûs pręmittit, ipse mox sequitur, in id vel maximè intētus, vt cum Saxone detetur priùs confligendi opportunitas, quàm ille se

Cęsar venit Norbergā.

Egra vrbs Catholica.

vel Vuittembergam, vel Gotham, & in id genus alia munitissima loca reciperet. Erat per id tēpus Saxo apud Misniam oppidum, quod Mauricio paulò antè eripuerat. Eo se confert Cæsar, nonnullis ex itinere occupatis arcibus & oppidis. Cùm iam nō amplius tribus milliaribus abesset à Misnia, cōperit Saxonem Vuittembergam iter conuertisse. Intererat inter eum & Saxonē Albis latissimus fluuius, quem omninò trāsmittere cōstituit, nè Saxo ex ipsius manibus elaberetur. Erat res summæ difficultatis & periculi, Saxone ad Milburgum oppidū in vlteriori fluminis ripa cùm valida manu consedente. Interìm nūciatur Cęsari, vadum in amplissimo flumine repertum eo loco, vbì & hostes eregionē sederent, & fluuius trecentos in latitudinem passus pateret, vndarumq; impetu & mole vel spectātibus horrorem incuteret.

Vadum in Albi repertum.

Iam hostes secundo flumine nauibus deferebantur: sed id Cæsareani conspicati, maximo impetu in ipsum flumen irruūt, & brachijs atq; humeris solis ex aqua extantibus, densissimam pilarum grādinem in hostes mittunt, ità vt & è nauibus in terrā se eijcere, & pręcipiti fugæ mandare cogerentur. Vt autem commodiùs pedites & tormenta traduci possent, Cęsar pontē curauit ex nauib⁹ fieri: sed quòd latior esset fluuius, quàm vt naues ab ipso allatæ sufficerent, milites hortatur, vt hostium concisum pontem capiant. Atq; eccè cōfestìm decem Hispani pedites vestes deponunt, gladios transuersos ore mordicùs compræhendunt, flumen tranant, inter tela hostium innumera scaphas arripiunt cæsis aliquot hostibus, & ad citeriorem ripam pertrahunt incolumes. Saxo tum concioni intererat: sed Cæsaris audito aduentu, concio silet, conclamatur ad arma, & miles ripę defendendę adesse iubetur. At Cęsar incredibili celeritate equites vadū tentare, pontemq;

Cæsareani in Saxones.

Audax facinus 10. Hispanorū.

temq; ex scaphis coniungere monet. Erat tum illic rustic⁹ quidā iuuenis robusto corpore, cuius equos bijuges hostes pridiè eius diei abstulerant. Is Cæsari vadum ostendit. Primi traijciunt Hungari equites, humeris tantummodò & pectore eminentes, & cum eis leuis armaturę equites, quibus singulis singuli milites sclopetarij, à tergo equis insidentes, adiuncti sunt. Indè cataphracti equites subsequuntur. Cæsarem vehebat equus Hispanus, coccino serico villoso, cui ex auro fimbria erat, instrat⁹. Ipse armis inauratis conspicuus, & conchiliata fascia bombycina, auro distincta, superindutus, casside Germanica capiti aptata, breuem hastam venabulo similem manu tenebat. Et sic ille princeps, rustico pręeunte, Albim ingreditur, & incolumis in vlteriorē pertendit ripā, atq; cum eo equitatus omnis saluus in terram euadit. Rusticum autē centum donat coronatis & equis duobus.

Albim traijciūt equites.

Cæsar Albim equo transmittit.

Peditatus ponte nondùm perfecto tardiùs traducebatur. Itaq; Cæsar omnia in celeritate posita cernens, solo equitatu hostē adoriri constituit. In ipso aūt itinere, dum hostes insequitur, incidit in statuā Christi è cruce pendētis, cuius pectus tormēti globulo traiectū erat. Id ille pius Princeps cōspicatus, magno animi dolore correptus, suspicit in cælum, & O DEVS, inquit, modò velis, facilè potes tantum scelus vlcisci. sicque cœptum prosequitur iter. Interìm Albanus oblata rei benè gerendæ occasione, Cæsari indicat se iam in hostes irruere: tum acris à Cęsareanis in hostē fit impressio, ità vt mox in fugam incitati equites, peditatū prædę & cędi obijcerent. Iam ad Locheranam syluam ventum erat, quæ passìm tanta armorum multitudine constrata visebatur, vt insequentibus Cæsareanis moram adferrent. Sed & occisorum & sauciorum multus erat numerus: maior verò captiuorum, ità vt plerosque

Facinus Euangelicum, scilicèt.

Capti multi.

Cæsaris milites viceni & ampliùs captiui circunsisterent. Cęsareanis verò Saxonicos summa contentione insequentibus, breuì ad Cæsarem, qui in media circiter sylua constiterat, nuncius de capto Saxone adfertur. Erat is in equo Phrisio armatus: cumq; ad Cæsarem peruenisset, velletque ex equo descendere, & dextræ chirothecam detrahere, Cæsar mitissimum secutus ingenium suum, neutrum permisit. Tum ille capite nudato, Ego, inquit, potentissime & clementissime Cęsar me tibi captiuum reddo. Ad ea Cæsar, Nunc ità quidem me compellas, ait, cùm anteà secùs feceris. (Saxo enim & Lantgrauius hoc rerum tumultu, nó Cęsarem eum, sed Carolum à Gandauo, qui se falsò Cæsarem diceret, in literis publicis scribebant.) Addidit quoquè Cæsar, optimo merito suo ad eiusmodi fortunam ipsum esse redactum. Quo audito, ille subticuit; humerisq; pressis & capite demisso terram intuens ingemuit, vultu sanè miserabili. Indè iterùm petit à Cæsare, vt ipsum sic tractare velit, vt solent capti Principes. Ego verò, inquit Cæsar, te vt meritus es, tractabo. Mox in castra abducitur.

Saxo capt⁹ fit supplex Cæsari.

Eo die Mauritius princeps in summo periculo fuit. Cùm em̃ hostes persequeretur, quidam ex illis à tergo eum adortus, bombardam dorso admouit, sed inani conatu, quòd ignis non emicaret. Verùm ille temerarius mox à Mauritianis discerptus est. Capta sunt in eo conflictu tormenta quindecim, & magnus bellicarũ rerum apparatus: postridiè quoquè sex alia tormẽta in itinere intercipiuntur. Multa quoquè præda, impedimenta, signa legionaria & equestria. Captus etiàm est Ernestus Brunsuicensis. Cæsar non ampliùs quinquaginta equites amisit. Victoria hac potitus est 8. Calẽdas Maij. Iulius Cęsar olìm Pontico triumpho trium verborũ titulum prætulisse fertur, *Veni, Vidi, Vici.* Ijs verbis nonnihil

Mauritij Periculum.

 immu-

immutatis sic noster Cęsar, lógè illi ob veram pietatem pręferendus, vsus est: *Veni, Vidi, Deus vicit*: vt ostenderet, se non suis viribus, sed diuino auxilio eam victoriam acceptam ferre. Saxonis & Ernesti deindè custodia Alphonso Viui mandata est. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cęsar ad Vuitenbergam occupandam cum omnibus copijs procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communiërat, vt facilè etiàm diuturná obsidionem passura videretur. *Nota Cæsaris modestiã & pietatẽ.*

Obitèr prętermittendum non est, qua in parte Albim Cæsar vado traiecit, postera die non nisì natando, & ęgrè quidẽ, id fieri potuisse. Graues quidá scriptores sic sentiunt, nõ sinè miraculo & pręsenti Numinis ope Cęsarem illud latissimũ flumen cum tantis copijs vado transijsse. Quo autem die Saxo captus est, æstus fuit longè grauissimus, & sol velut sanguinolentus apparuit, non in Germania duntaxàt, sed etiàm in Gallijs.

Iam Cęsar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuentu Ioachimi Electoris Brandeburgici, & Cliuensis principis, cuius soror in Saxonis matrimonio visebatur, precibus flexus, capitali sententia Saxonem absoluit, vitamq; ei his conditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidisq; omnibus ad Electoris ditionem pertinentibus exuitur. In Duringia tantùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta omnia cum vniuerso rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus, ità vt ex sola Vuittenberga, præter minores machinas complures, 120. bombardæ exportatę sint: Gotha nullis viribus expugnabilis solo æquatur. In ea fuère centum tormenta maiora, minora quàmplurima: ænearum pilarum centum millia, & multa alia. Sunt & aliæ conditiones, quas præterimus studio breuitatis. Accepta in de- *Cæsar Saxonem vita donat.* *Gotha munitissima.*

 ditionem

ditionem Vuittemberga, biduo pòst Saxonis coniunx cum multis nobilibus in Cęsaris tabernaculũ venit ex vrbe, atq; ad Cęsaris aduoluta pedes, ab illo manu alleuatur, & humanissimè in amplexũ recipitur. Ea res omnium animos ad summam cómiserationem flexit. Cæsar vbì multis eius precibus mitissimè respódit, mariti adeundi copiam ei facit; & honorificentissimè à se dimittit, atque altera die intra vrbem in arce ipsam inuisit.

Scytha & Afer parati militare Cęsari.

Per id tempus partìm à Scythica quadã gente ad Borysthenis ripã, partìm à Tunetano rege ex Africa, Cęsari oblata sunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cęsar liberaliter dimittit, quòd iam bello propemodùm confecto, ijs copijs nõ esset habiturus opùs.

Lantgrauius vbì de Saxonis captiuitate & Cæsaris victoria cognouit, non immeritò consternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus se coniungit: qui tum plurimùm apud Cæsarem gratia & authoritate valebant. Cęsar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, ostendit: sed cùm Lantgrauius ad postulata semper aliquid vel adderet vel demeret, Cæsar tandèm respondit, nihil se cum Lantgrauio velle agere, rebus ille suis vt vellet consuleret. Id responsum non mediocriter eius perterruit animum, & ab vna iam Cęsaris peruulgata clementia salutis sibi pręsidium petendum sentiens, datis ad Mauritium literis, compositionis conditiones à Cęsare pręscriptas, manu sua descripsit & tradidit, ijsdemque paulò pòst apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus est.

Lãtgrauius se permittit Cęsari.

Verùm antequàm isthæc transigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & sex peditum Vuittenberga celeriter Pragam proficiscitur,

tur,& Cæſar cum omnibus copijs ſuis ad Lantgrauium edomandũ contendit. Pridiè verò, quàm Ferdinandus diſcederet, Hungarici equitatûs pręfecti Cæſari valedicunt, orantq; ſupplices, vt Pãnonię à Turcis oppreſſæ afflictis rebus opẽ ferre velit. Cæſar eis liberaliter reſpondet, & ſingulis pręfectis ac decurionibus trecẽtorum coronatorum torquem donat: reliquis turmis vltra emerita ſtipẽdia in ſingulos equites alterum gratuitum largitur. Eam liberalitatem omnes mirificè pręedicârunt. Hiſpanos etiàm illos, qui gladijs mordicus ore correptis hoſtium ſcaphas nando appręhenderant, ſingulos veſte holoſerica ornat, triginta donat coronatis, & inter duplares armaturas adſcribit. *Liberalitas Cæſaris in Hungaros.* *Item in 10ℓ Hiſpanos.*

Cæſar inde Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduentũ Ibi tum repẽtè oritur ſeditio inter Germanos & Hiſpanos, hauddubiò triſtẽ habitura euentũ, ni Cęſar non ſinè periculo inter duas acies, furore & amẽtia cęcas, mediũ ſe oppoſuiſſet. Erant adhuc apud Cęſarẽ Boëmorum legati: eos ad ſe vocat, hortatur vt ad officium & ſanitatem redeant, ſe alioquì fratri Ferdinando minimè defuturum. Eadem ad Boemos perſcribit. *Seditio militaris.*

Dum hęc gerũtur, Lantgrauius cum 100. equitibus Halam venit, poſtridiè à Mauritio & Ioachimo in regiam deducitur: Aderant frequentiſſimi nobiles, qui ſe id nunquàm viſuros putârãt. Lantgrauiꝰ corã Cæſare in genua prouoluitur, & eius nomine Cancellarius ſupplex Cęſarem honorificentiſſimè appellat, veniam petit, & obſeruantiam ac fidem in poſterum pollicetur, ac iureiurando cõfirmat. Cæſar per oratorem reſpondet, ſe licèt grauiſſimè læſum, tñ ſupplici noxam cõdonare, capitis pœna, ꝓſcriptione & carceribus perpetuis abſoluere. His alijsq; nõnullis dictis, Lãtgrauius ſurgit, ſed Cæſar ei neq; dextrã dedit, neq; vllũ beneuolentię genus exhi- *Lantgrauiꝰ ſupplex veniam precatur.*

exhibuit. Intererat huic spectaculo Henricus Brunsuicensis, quem hactenùs captiuum Lantgrauius detinuerat. Posteà Albanus Lantgrauium secum in arcem ducit, Electores ad cœnam inuitat, & Lantgrauium cœna facta apud se detinet. Id verò pręter spem accidit Lantgrauio, qui se longè maiori libertate vsurum putârat. Conditiones quibus se dedidit, ex multis hæ ferè sunt: Lantgrauius & eius cliétes omnes Cæsari iurent, & vltrò eius voluntati se permittant. Ipse ex omni ditione quatuor delectas vrbes continuò dedat. Loca aliquot munita diruat. Centum quinquaginta aureorum millia pendat. Tormenta omnia rhedis imposita (ea erāt ampliùs ducenta) Cæsari tradat. Henricum Brunsuicensem restituat. Vitam Cæsaris beneficio habeat. Perpetua custodia non asseruetur, &c. Hanc vltimam conditionem neq; Lantgrauius ipse, neque Principes intercessores satìs considerâsse videntur, qua vtiquè in Cęsaris arbitrio custodiæ vel breuiandę vel prorogandæ facultas cōstituta est. Tulit principiò grauiter captiuitatem suam Lantgrauius, sed cùm suis ipsius scriptis reuinceretur, eam fortunam cœpit ferre moderatiùs. ad hanc verò calamitatē vtrunq; Principē, & Saxonem & Lantgrauium, importuna Luteri & seditiosorum concionatorum cōsilia adduxêre.

Lātgrauius captiuus tenetur.

Is igitur vtriusque Germanici, quorum alterum potest Saxonicum dici, belli euentus fuit, & Cæsar tota Germania, quod nulli vnquàm Romanorum Cęsari obtigerat, feliciter edomita, à Paulo Pontifice Maximo in Diplomate, quod Halæ accepit, MAXIMI & FORTISSIMI cognomine ornatur. Olìm Carolus Magnus, multis bellicis rebus clarissimus, triginta annis Saxones ægrè domare potuit: noster Carolus maximus intra tres ferè menses Saxoniam omnē sibi parére coegit. Post demolitas

Cæsar totā domat Germaniam.

litas Lantgrauicæ ditionis arces, Cæsar tormenta omnia, quę vtroq; hoc bello ceperat, Francophordiam conferri iussit, eaque hunc in modum distribuit: Mediolanum 50. totidem Neapolim, trecenta in Belgium, reliqua in Hispaniam mittit. Posteà Noribergam cōtendit, vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores sua authoritate adderet. Breuì pòst certior fit, Boëmos iussa facere paratos, ad officium rediisse. Dum Noribergę moratur, à Lubeco ampla ciuitate & nobili, legati ad eum veniunt, qui doceant se nunquàm cum fœderatis cōsensisse, neque, vt pro certo etiàm constat, omninò contra eum conspirâsse. Bremenses quoquè per Danorum regem in fidem Cęsaris recipi vehementer orant. Idem contendunt Pomeranus & Lunaburgicus. Hamburgenses primi omnium in deditionem venerant, missis Noribergam ad Cęsarem legatis, qui magna pecunię summa mulctę nomine persoluta, vrbē, quod nunquàm anteà contigerat, in Cęsaris clientelam conferrent. Ità iam Cęsar latè rerum in Germania potiebatur, sed pro mitissimo ingenio suo ea vbiquè in dedititios hostes vsus clemētia & lenitate, vt non defuerint posteà, qui dicerent illum non ea vsum fuisse seueritate, quam res postularet. Verùm prudētissimus princeps, qui suæ felicitatis ęmulos non defuturos minimè ignoraret, & longè lateq; omnia circunspiceret, non est putādus in ea amplissimę victoriæ prosperrimis successib⁹ quicquā temerè statuisse. Cùm autem tātę fuerint tamq; instructę hostium copię, & Cęsar contrà in primis Germanici belli initijs adeò imparatus, vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur, ac nihilo seciùs tamē omnem hostium impetum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili felicitate perfregerit, & de tota Germania mirabiliter triumphârit; facilè, qui volunt, animaduer-

Cæsar tormenta capta vt distribuerit.

Lubecenses alieni à conspiratione.

Cæsar victor fauore Numinis.

maduertere possunt, à pio Principe stetisse Deum: hostes verò, tum quòd ab auita Patrum suorum religione sanctissima ad noua seditiosorũ dògmatistarum commenta desciuissent, tum quòd in Principem ac dominum suum arma temerè sumpsissent, diuina ope destitutos fuisse, atq; ideò nihil vsquàm ferè feliciter gessisse.

Iulius Pflugius. Eo tempore, quo Cęsar è Vuittemberga excessit, & Mauricius, septẽuirali dignitate auctus, suos milites in vrbẽ immisit, clarissimus vir Iulius Pflugius in Episcopatum Numburgensem missus est, quem tum occupabat Nicolaus Amsdorffius egregiè Luteranus. Is Amsdorffius post colloquium Vuormatiense vltimum, quod anno Christi 1557. habitũ est, vbì sectarij inter se conuenire non potuerunt, scriptũ edidit, quo acerrimè inuehitur in Melanchthonem, Brentium, & quosdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Osiandrum damnare noluerunt: atq; hoc ipso nomine, quòd hos & eorum sectatores damnare noluerint, eos ab Augustana Cõfessione discessisse ait. Eodẽ scripto apertè damnat Zuinglianos atq; etiàm Adiaphoristas, quorum parens fuit Melanchthon. Quod ideò commemorare obitèr volui, sicut etiàm id genus alia non raró iam suprà memoraui, vt lector intelligat, quàm pręclarè inter se in hoc nouo Euangelio conueniant doctores Euangelici: caueatq; sibi à talibus, modò suę velit saluti consultum.

Boëmi cum rege suo in gratiam redeunt. Cùm Ferdinandus rex in Boëmia esset Lętmeritiæ, Cęsar ei auxilio misit signa octo peditum Germanorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinandus ad Pragenses, quibus eos sibi pręstò esse iubet in arce Pragensi ad 6. Iulij diem. Veniunt illi, & supplices ab rege offenso veniam petunt, & eius se voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinãdus, regis Ferdinandi filius, & Augustus

gustus Mauricij frater, & nónulli alij proceres. Itaq; sub conditionibus quibusdam à Rege pacem impetrârunt: porrò in nobiles quosdam, qui ad diem citati non venerant, seuerior sententia pronunciata est. Aliæ quoquè nonnullæ ciuitates & nobiles instàr Pragensium absque conditione sese dedunt. Caspar Pflugius, quem fœderati sibi caput constituerant, læsæ maiestatis damnatur, & promittuntur aureorũ millia quinq; in caput eius. Ità illud quoquè regnum breuì tranquillatum est, punitis seditionis authoribus.

Ad Iulij tertium diem Cęsar Bambergæ, vbì tum erat, imperij conuentum indixit: iubetq; ad Calendas Septembres conuenire omnes Augustam. Ipse sub finem Iulij eò venit cum Saxone captiuo. nam Lantgrauium Danouerti reliquerat. Ad Cęsarem Augustę morantem venit à Solimanno Gerardus Veltuuichus, quē Cęsar legatũ miserat Byzantiũ, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Conuentus frequentissimus, tametsi non sinè morsu eum Sleidanus armatũ vocat ob Cęsaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant electores omnes, & pręter alios Imperij principes etiàm Cæsaris soror Maria Belgij prudentissima gubernatrix, & neptis, Lotharingię vidua. Maximilianus Austriacus Cęsaris nomine paucis præfatus est, ac deindè Cęsar per scribam, vt moris est, proposuit, quę vellet ijs Comitijs tractari.

Conuentus Augustan⁹.

Inducię cũ Turcis quinquennales.

Mensis Septembris die decimo quorundam con iuratione Petrus Aloysius, Pauli Pontificis filius, Placentię domi suę cõfoditur, & Ferdinãdus Gonzaga, qui per id tempus Mediolanensi ditioni Cæsaris nomine prçerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more suo acerbè perstringit non Aloysium modò, sed ipsum quoquè Pontificem, quem non solùm Astrologiæ, sed

Petrus Aloysius perimitur.

sed & Necromantiæ admodùm studiosum fuisse scribit. Ità isti miseri nusquàm sibi temperare possunt à summo sacerdote carpẽdo, in quo si nollent personam, saltem officium venerari deberent. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè scribunt, & eius virtutes prędicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus sacramẽtarius hęreticus dignus nõ fuit, qui illum repręhẽderet. In veteri lege capitale fuit, si quis principi gentis eius maledixisset. Hodiè nihil ęquè familiare & solenne est, pręsertim apud Euangelicos, quàm atrocissimè in Pontificem Ecclesię pastorem inuehi, & omnibus maledicentiæ generibus debacchari. Qui autem in Catholica religione benè instituti sunt, in Pontifice Christum suspiciunt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatẽ & amplitudinem attendunt, nè in Pontifice carpendo Christũ ipsum lacerâsse videantur. Olìm longè ante mille annos Constãtinus pijssimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatę illi essent querelę aliquot Episcoporum, quibus se inuicèm accusabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas esse videtur, Ecclesiasticorum virorum accusationes recipere & audire. Atque his & paucis alijs dictis, querelas omnes, quas nec legere quidẽ voluit, coram Episcopis combussit: addiditque & illud: Si in Episcopum incideret alienum coniugium violantẽ, se purpura sua piaculum illud obtecturum esse, nè tam fœdum facinus spectatoribus occasionem mali crearet. Sed hęc propter insolentes dixisse sufficiat.

2. Reg. 19.

Constantini Magni memorabile exemplum.

Anglorũ de Scotis victoria.

Hac tempestate Angli Scotos pręlio superant ductore Somerseto regis auunculo. Pugnatum est ad Musselburgum. Scotis pręerat Iacobus Hamiltonus, Arranę comes & regni Scotię gubernator. Dubio aliquandiù marte acriter certatum est, sed paulò pòst multis nobilibus viris cadentibus, victoria penès

penès Anglos fuit. Causa belli fertur, quòd Edouardo regi sponsa non daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti se facturos receperant. Post eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & suæ ditionis fines in Scotiam proferunt. Porrò domum reuersi, cum statuis & imaginibus sacris bellum gerunt, è templis eas profligant, & sacerdotibus ineundi matrimonij faciunt potestatem. Prçclarũ sanè Euangelium, quod à contumelia Christi & sanctorum eius, atq; à sacris Veneris amplexibus sua fundamenta orditur. Sed hæc quandoquè vindicabit Christus, & suas sanctorumq; suorum iniurias egregiè vlciscetur, Venerisque putidos sacerdotes mittet in stagnum pice & sulphure in omnem æternitatem arsurum.

In Augustano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis se submittunt, Cæsare plurimùm eam in curam incumbéte, vt religio collapsa in Germania posset instaurari, & hçreses profligari. Porrò verò, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundam spem accidisset, multùm his comitijs laboratum est pro eius impetranda liberatione. Vxor eius Augustam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cçsarem intercedunt, sed nihil tum impetrari potuit. Priusquàm intercederetur, Cçsar rem omné, vt cum Lantgrauio actũ esset, paucis ordine ad status omnes exposuit, nec erat quisquam, qui eius factum improbaret, licèt Mauricius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidisse videtur, vt antè dictum est, quòd neq; hi duo principes, neq; Lantgrauius ipse satis perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij. *Principes omnes cõcedunt in sententiã synodi Tridentinæ.*

ANNO 1548. in comitijs Augustanis rex Polonus suos habuit Legatos, qui illius ius in Prussiam Ordinibus Imperij declararét, & Proscri- *Poloni legati in Comitijs.*

ptionem Cameræ Spirensis in Albertum Prussiæ quondàm Magistrū, abolerent. Is Albertus mutata Prussicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam se dederat, nomenque Magistri in Ducem mutârat. Cęsar vbì Poloni regis postulata cognouit, Vuolfgango Prussię Magistro dat oratiõis exẽplum, qui die 23. Ianuarij respondet. Tandèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negocium cognoscẽdi quibusdam datum esset, communi omnium consilio deliberatū est, sententiam à Cameræ iudicibus in Albertū latam, esse prosequendam. At cùm difficilis esset executio, in Cęsarem omnia reijciunt. Non diù pòst obijt Sigismundus Poloniæ rex valdè Catholicus, & iam ætate grauis. Natus ex patre Casimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij, electus in regem 1506. Nam ante eũ ordine regnârũt fratres eius natù maiores, Iohannes, Albertus, & Alexander. Coronatus est 1507. Mortuus 1548. prima Aprilis. Fuit eius obitus perniciosus amplissimo Polonię regno. Nam eo extincto, hęreses abominabiles, etiàm Arrianorum & Nestorianorum, illic paulatìm cristas erexerunt.

Mors Sigismũdi regis.

Successorem habuit filium Sigismundum Augustũ, excelso animo principem, & paternis vestigijs in catholica religione insistentem. Testatur enim de illo amplissimus Cardinalis Vuarmiẽsis Stanislaus Hosius, cuius apud omnes peruulgata est pietas & doctrina, eũ, cùm peterent nõnulli in comitijs Vuarshauiẽsibus, vt de causa religionis cognosceret, cõstanter admodùm recusâsse, dixisseque non sui id esse muneris: regem se, non pontificem, agere velle: satìs sibi negocij esse cum prophanis causis. Eadem fuerat & Sigismundi patris eius vox. Erant enim quandoquè, qui Syrenarum mortiferis cautionibus dementati, peterent ab illo, vt puram Luterici euãgelij doctrinam in suo regno prędicari patere-

tur,

tur. Tum ille animo verè heroico pureq; ac germanè Christiano, Non est meũ, inqt; de puritate verbi cognoscere: munus hoc episcoporum est, quorum iudicio etiàm egoipse libẽs me submitto, quorũq; iurisdictionẽ in omnibus saluam esse volo. Vtinàm hanc tanti regis constantiã pleriq; alij secuti essent politici magistratus, quibus ab impostoribus istis noui euangelij buccinatoribus pestifera adulatiõe persuasum est, ad ipsos pertinere, vt de fide & religione sibi iudicium vsurpent: quę res magnas non vno loco calamitates attulit. Sed vt sibi faciliùs deuincirent principũ & potentum animos, homines neqssimi hoc illis muneris detulerunt, immò illorũ esse scelerate asseuerârũt, vt de religiõe ip si cognoscãt: quanq̃ hac in re nõ idẽ sentiũt fratres euãgelici, sed alij hãc, alij diuersam sententiam propugnãt.

Vox digna rege catholico.

Erat hoc tempore Conciliũ nonnihil distractũ, Patribus alijs ob aëris incommoditatẽ Bononiã p⁹fectis, alijs Tridenti remanentibus. Interim Cæsar veritus, nè tardiùs, q̃ expediret, Conciliũ religionis negociũ absolueret, quibusdã negociũ dat formulę cuiusdã cõscribendę, qua per Germaniam vterẽtur vsq; ad Concilij definitionẽ. Hi fuère Iulius Pflugius Episcopus Numburgẽsis, Michael Sidonius Moguntini Electoris Suffraganeus, & Iohannes Islebius. Princeps Ioachimus Elector Brandeburgicus, conciliationis cupidus, curauit Bucerum Argentorato acciri. Is vbì clàm venit, à principe librũ de religione à tribus illis, quos diximus, cõscriptum accepit & legit. Rogat⁹ à principe, vt subscriberet, recusauit, quòd magìs esset Catholicus, quàm Buceri Euangeliũ ferre posset. Ea re grauiter principẽ offendit. Porrò ipse domũ redijt. Eo tempore Coloniensis Archiepiscopus Adolphus primitias, vt vocant, seu primum sacrificiũ fecit Augustę, pręsentibus Cęsare, Ferdinãdo rege, & reliqs principibus

Concilij patres partim Bononiæ, partim Tridenti.

Cõscribitur INTERIM.

Primitiæ Coloniensis Archiepisc.

Cæsaris milites viceni & ampliùs captiui circunsisterent. Cæsareanis verò Saxonicos summa contentione insequentibus, breuì ad Cæsarem, qui in media circiter sylua constiterat, nuncius de capto Saxone adfertur. Erat is in equo Phrisio armatus: cumq; ad Cæsarem peruenisset, velletque ex equo descendere, & dextræ chirothecam detrahere, Cæsar mitissimum secutus ingenium suum, neutrum permisit. Tum ille capite nudato, Ego, inquit, potentissime & clementissime Cæsar me tibi captiuum reddo. Ad ea Cæsar, Nunc ità quidem me compellas, ait, cùm anteà secùs feceris. (Saxo enim & Lantgrauius hoc rerum tumultu, nó Cæsarem eum, sed Carolum à Gandauo, qui se falsò Cæsarem diceret, in literis públicis scribebant.) Addidit quoquè Cæsar, optimo merito suo ad eiusmodi fortunam ipsum esse redactum. Quo audito, ille subticuit: humerisq; pressis & capite demisso terram intuens ingemuit, vultu sanè miserabili. Indè iterùm petit à Cæsare, vt ipsum sic tractare velit, vt solent capti Principes. Ego verò, inquit Cæsar, te vt meritus es, tractabo. Mox in castra abducitur.

Saxo capt⁹ fit supplex Cæsari.

Eo die Mauritius princeps in summo periculo fuit. Cùm eñ hostes persequeretur, quidam ex illis à tergo eum adortus, bombardam dorso admouit, sed inani conatu, quòd ignis non emicaret. Verùm ille temerarius mox à Mauritianis discerptus est. Capta sunt in eo conflictu tormenta quindecim, & magnus bellicarũ rerum apparatus: postridiè quoquè sex alia tormẽta in itinere intercipiuntur. Multa quoquè præda, impedimenta, signa legionaria & equestria. Captus etiàm est Ernestus Brunsuicensis. Cæsar non ampliùs quinquaginta equites amisit. Victoria hac potítus est 8. Calẽdas Maij. Iulius Cæsar olìm Pontico triumpho trium verborũ titulum prætulisse fertur, *Veni, Vidi, Vici.* Ijs verbis nonnihil immu-

Mauritij Periculum.

immutatis sic noster Cęsar, lógè illi ob veram pietatem pręferendus, vsus est: *Veni, Vidi, Deus vicit:* vt ostenderet, se non suis viribus, sed diuino auxilio eam victoriam acceptam ferre. Saxonis & Ernesti deindè custodia Alphonso Viui mandata est. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cęsar ad Vuittenbergam occupandam cum omnibus copijs procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communiërat, vt facilè etiàm diuturnã obsidionem passura videretur. *Nota Cæsaris modestiã & pietatẽ.*

Obitèr prętermittendum non est, qua in parte Albim Cæsar vado traiecit, postera die non nisì natando, & ęgrè quidé, id fieri potuisse. Graues quidã scriptores sic sentiunt, nõ sinè miraculo & pręsenti Numinis ope Cęsarem illud latissimũ flumen cum tantis copijs vado transijsse. Quo autem die Saxo captus est, æstus fuit longè grauissimus, & sol velut sanguinolentus apparuit, non in Germania duntaxàt, sed etiàm in Gallijs.

Iam Cęsar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuentu Ioachimi Electoris Brandeburgici, & Cliuensis principis, cuius soror in Saxonis matrimonio visebatur, precibus flexus, capitali sententia Saxonem absoluit, vitamq; ei his conditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidisq; omnibus ad Electoris ditionem pertinentibus exuitur. In Duringia tantùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta omnia cum vniuerso rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus, ità vt ex sola Vuittenberga, præter minores machinas complures, 120. bombardæ exportatę sint: Gotha nullis viribus expugnabilis solo æquatur. In ea fuêre centum tormenta maiora, minora quàmplurima: ænearum pilarum centum millia, & multa alia. Sunt & aliæ conditiones, quas prætcrimus studio breuitatis. Accepta in de- *Cæsar Saxonem vita donat.* *Gotha munitissima.*

ditionem Vuittemberga, biduo pòst Saxonis coniunx cum multis nobilibus in Cęſaris tabernaculũ venit ex vrbe, atq; ad Cęſaris aduoluta pedes, ab illo manu alleuatur, & humaniſſimè in amplexũ recipitur. Ea res omnium animos ad ſummam cõmiſeratione flexit. Cæſar vbì multis eius precibus mitiſſimè reſpõdit, mariti adeundi copiam ei facit, & honorificentiſſimè à ſe dimittit, atque altera die intra vrbem in arce ipſam inuiſit.

Scytha & Afer parati militare Cęſari.

Per id tempus partìm à Scythica quadã gente ad Boryſthenis ripã, partìm à Tunetano rege ex Africa, Cęſari oblata ſunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cęſar liberaliter dimittit, quòd iam bello propemodùm confecto, ijs copijs nõ eſſet habiturus opùs.

Lantgrauius vbì de Saxonis captiuitate & Cæſaris victoria cognouit, non immeritò conſternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus ſe coniungit: qui tum plurimùm apud Cæſarem gratia & authoritate valebant. Cęſar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, oſtendit: ſed cùm Lantgrauius ad poſtulata ſemper aliquid vel adderet vel demeret, Cæſar tandèm reſpondit, nihil ſe cum Lantgrauio velle agere, rebus ille ſuis vt vellet conſuleret. Id reſponſum non mediocriter eius perterruit animum, & ab vna iam Cęſaris peruulgata clementia ſalutis ſibi pręſidium petendum ſentiens, datis ad Mauritium literis, compoſitionis conditiones à Cęſare pręſcriptas, manu ſua deſcripſit & tradidit, ijſdemque paulò pòſt apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus eſt.

Lãtgrauius ſe permittit Cęſari.

Verùm antequàm iſthæc tranſigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & ſex peditum Vuittenberga celeriter Pragam proficiſcitur,

tur,& Cæsar cum omnibus copijs suis ad Lantgrauium edomandũ contendit. Pridiè verò, quàm Ferdinandus discederet, Hungarici equitatûs præfecti Cæsari valedicunt, orantq; supplices, vt Pãnoniæ à Turcis oppressæ afflictis rebus opẽ ferre velit. Cæsar eis liberaliter respondet, & singulis præfectis ac decurionibus trecẽtorum coronatorum torquem donat: reliquis turmis vltra emerita stipẽdia in singulos equites alterum gratuitum largitur. Eam liberalitatem omnes mirificè prædicârunt. Hispanos etiàm illos, qui gladijs mordicùs ore correptis hostium scaphas nando apprehenderant, singulos veste holoserica ornat, triginta donat coronatis, & inter duplares armaturas adscribit.

Liberalitas Cæsaris in Hungaros.

Item in 10. Hispanos.

Cæsar indè Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduentũ. Ibì tum repètè oritur seditio inter Germanos & Hispanos, hauddubiò tristẽ habitura euentũ, ni Cæsar non sinè periculo inter duas acies, furore & amẽtia cæcas, mediũ se opposuisset. Erant adhuc apud Cæsarẽ Boëmorum legati: eos ad se vocat, hortatur vt ad officium & sanitatem redeant, se alioquì fratri Ferdinando minimè defuturum. Eadem ad Boemos perscribit.

Seditio militaris.

Dum hæc gerũtur, Lantgrauius cum 100. equitibus Halam venit, postridiè à Mauritio & Ioachimo in regiam deducitur. Aderant frequentissimi nobiles, qui se id nunquàm visuros putârãt. Lantgraui9 corã Cæsare in genua prouoluitur, & eius nomine Cancellarius supplex Cæsarem honorificentissimè appellat, veniam petit, & obseruantiam ac fidem in posterum pollicetur, ac iureiurando cõfirmat. Cæsar per oratorem respondet, se licèt grauissimè læsum, tñ supplici noxam cõdonare, capitis pœna, pscriptione & carceribus perpetuis absoluere. His alijsq; nõnullis dictis, Lãtgrauius surgit, sed Cæsar eineq; dextrã dedit, neq; vllũ beneuolentiæ genus exhi-

Lantgraui9 supplex veniam precatur.

exhibuit. Intererat huic spectaculo Henricus Brũsuicensis, quem hactenùs captiuum Lantgrauius detinuerat. Posteà Albanus Lantgrauium secum in arcem ducit, Electores ad cœnam inuitat, & Lantgrauium cœna facta apud se detinet. Id verò pręter spem accidit Lantgrauio, qui se longè maiori libertate vsurum putârat. Conditiones quibus se dedidit, ex multis hæ ferè sunt: Lantgrauius & eius cliẽtes omnes Cæsari iurent, & vltrò eius voluntati se permittant. Ipse ex omni ditione quatuor delectas vrbes continuò dedat. Loca aliquot munita diruat. Centum quinquaginta aureorum millia pendat. Tormenta omnia rhedis imposita (ea erât ampliùs ducenta) Cæsari tradat. Henricum Brunsuicensem restituat. Vitam Cæsaris beneficio habeat. Perpetua custodia non asseruetur, &c. Hanc vltimam conditionem neq; Lantgrauius ipse, neque Principes intercessores satìs considerâsse videntur, qua vtiquè in Cęsaris arbitrio custodiæ vel breuiandę vel prorogandæ facultas cõstituta est. Tulit principiò grauiter captiuitatem suam Lantgrauius, sed cùm suis ipsius scriptis reuinceretur, eam fortunam cœpit ferre moderatiùs. ad hanc verò calamitatẽ vtrunq; Principẽ, & Saxonem & Lantgrauium, importuna Luteri & seditiosorum concionatorum cõsilia adduxêre.

Lãtgrauius captiuus tenetur.

Is igitur vtriusque Germanici, quorum alterum potest Saxonicum dici, belli euentus fuit, & Cæsar tota Germania, quod nulli vnquàm Romanorum Cęsari obtigerat, felicitèr edomita, à Paulo Pontifice Maximo in Diplomate, quod Halæ accepit, MAXIMI & FORTISSIMI cognomine ornatur. Olìm Carolus Magnus, multis bellicis rebus clarissimus, triginta annis Saxones ægrè domare potuit: noster Carolus maximus intra tres ferè menses Saxoniam omnẽ sibi parêre coegit. Post demolitas

Cæsar totã domat Germaniam.

litas Lantgrauicæ ditionis arces, Cæsar tormenta omnia, quę vtroq; hoc bello ceperat, Francophordiam conferri iussit, eaque hunc in modum distribuit: Mediolanum 50. totidem Neapolim, trecenta in Belgium, reliqua in Hispaniam mittit. Posteà Noribergam cōtendit, vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores sua authoritate adderet. Breuì pòst certior fit, Boëmos iussa facere paratos, ad officium redijsse. Dum Noribergę moratur, à Lubeco ampla ciuitate & nobili, legati ad eum veniunt, qui doceant se nunquàm cum fœderatis cōsensisse, neque, vt pro certo etiàm constat, omninò contra eum conspirâsse. Bremenses quoquè per Danorum regem in fidem Cęsaris recipi vehementer orant. Idem contendunt Pomeranus & Lunaburgicus. Hamburgenses primi omnium in deditionem venerant, missis Noribergam ad Cęsarem legatis, qui magna pecunię summa mulctę nomine persoluta, vrbē, quod nunquàm anteà contigerat, in Cęsaris clientelam conferrent. Ità iam Cęsar latè rerum in Germania potiebatur, sed pro mitissimo ingenio suo ea vbiquè in dedititios hostes vsus clemētia & lenitate, vt non defuerint posteà, qui dicerent illum non ea vsum fuisse seueritate, quam res postularet. Verùm prudētissimus princeps, qui suæ felicitatis ęmulos non defuturos minimè ignoraret, & longè lateq; omnia circunspiceret, non est putādus in ea amplissimę victoriæ prosperrimis successib⁹ quicquā temerè statuisse. Cùm autem tātę fuerint tamq; instructę hostium copię, & Cęsar contrà in primis Germanici belli initijs adeò imparatus, vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur, ac nihilo seciùs tamē omnem hostium impetum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili felicitate perfregerit, & de tota Germania mirabiliter triumphârit: facilè, qui volunt, animaduer-

Cæsar tormenta capta vt distribuerit.

Lubecenses alieni à conspiratione.

Cæsar victor fauore Numinis.

inaduertere possunt, à pio Principe stetisse Deum: hostes verò, tum quòd ab auita Patrum suorum religione sanctissima ad noua seditiosorũ dògmatistarum commenta desciuissent, tum quòd in Principem ac dominum suum arma temerè sumpsissent, diuina ope destitutos fuisse, atq; ideò nihil vsquàm ferè feliciter gessisse.

Iulius Pflugius. Eo tempore, quo Cęsar è Vuittemberga excessit, & Mauricius, septẽuirali dignitate auctus, suos milites in vrbẽ immisit, clarissimus vir Iulius Pflugius in Episcopatum Numburgensem missus est, quem tum occupabat Nicolaus Amsdorffius egregiè Luteranus. Is Amsdorffius post colloquium Vuormatiense vltimum, quod anno Christi 1557. habitũ est, vbì sectarij inter se conuenire non potuerunt, scriptũ edidit, quo acerrimè inuehitur in Melanchthonem, Brentium, & quosdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Osiandrum damnare noluerunt: atq; hoc ipso nomine, quòd hos & eorum sectatores damnare noluerint, eos ab Augustana Cõfessione discessisse ait. Eodẽ scripto apertè damnat Zuinglianos atq; etiàm Adiaphoristas, quorum parens fuit Melanchthon. Quod ideò commemorare obitèr volui, sicut etiàm id genus alia non raro iam suprà memoraui, vt lector intelligat, quàm prȩclarè inter se in hoc nouo Euangelio conueniant doctores Euangelici: caueatq; sibi à talibus, modò suȩ velit saluti consultum.

Boëmi cum rege suo in gratiam redeunt. Cùm Ferdinandus rex in Boëmia esset Lȩtmeritiæ, Cȩsar ei auxilio misit signa octo peditum Germanorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinandus ad Pragenses, quibus eos sibi prȩstò esse iubet in arce Pragensi ad 6. Iulij diem. Veniunt illi, & supplices ab rege offenso veniam petunt, & eius se voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinãdus, regis Ferdinandi filius, & Au-

gustus

gustus Mauricij frater, & nónulli alij proceres. Itaq; sub conditionibus quibusdam à Rege pacem impetrârunt: porrò in nobiles quosdam, qui ad diem citati non venerant, seuerior sententia pronunciata est. Aliæ quoquè nonnullæ ciuitates & nobiles instàr Pragensium absque conditione sese dedunt. Caspar Pflugius, quem fœderati sibi caput constituerant, læsæ maiestatis damnatur, & promittuntur aureorũ millia quinq; in caput eius. Ità illud quoquè regnum breuì tranquillatum est, punitis seditionis authoribus.

Ad Iulij tertium diem Cęsar Bambergæ, vbì tum erat, imperij conuentum indixit: iubetq; ad Calendas Septembres conuenire omnes Augustam. Ipse sub finem Iulij eò venit cum Saxone captiuo. nam Lantgrauium Danouerti reliquerat. Ad Cęsarem Augustę morantem venit à Solimanno Gerardus Veltuuichus, quẽ Cęsar legatũ miserat Byzantiũ, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Conuentus frequentissimus, tametsi non sinè morsu eum Sleidanus armatũ vocat ob Cęsaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant electores omnes, & pręter alios Imperij principes etiàm Cæsaris soror Maria Belgij prudentissima gubernatrix, & neptis, Lotharingię vidua. Maximilianus Austriacus Cęsaris nomine paucis præfatus est, ac deindè Cęsar per scribam, vt moris est, proposuit, quę vellet ijs Comitijs tractari.

Conuentus Augustan.

Inducię cũ Turcis quinquennales.

Mensis Septembris die decimo quorundam coniuratione Petrus Aloysius, Pauli Pontificis filius, Placentię domi suę cõfoditur, & Ferdinãdus Gonzaga, qui per id tempus Mediòlanensi ditioni Cæsaris nomine prçerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more suo acerbè perstringit non Aloysium modò, sed ipsum quoquè Pontificem, quem non solùm Astrologiæ, sed

Petrus Aloysius perimitur.

ſed & Necromantiæ admodùm ſtudioſum fuiſſe ſcribit. Ità iſti miſeri nuſquàm ſibi temperare poſſunt à ſummo ſacerdote carpẽdo, in quo ſi nollent perſonam, ſaltem officium venerari deberent. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè ſcribunt, & eius virtutes prędicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus ſacramẽtarius hęreticus dignus nõ fuit, qui illum repręhẽderet. In veteri lege capitale fuit, ſi quis principi gentis eius maledixiſſet. Hodiè nihil ęquè familiare & ſolenne eſt, pręſertim apud Euangelicos, quàm atrociſſimè in Pontificem Eccleſię paſtorem inuehi, & omnibus maledicentiæ generibus debacchari. Qui autem in Catholica religione benè inſtituti ſunt, in Pontifice Chriſtum ſuſpiciunt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatẽ & amplitudinem attendunt, nè in Pontifice carpendo Chriſtũ ipſum laceſſiſſe videantur. Olìm longè ante mille annos Conſtãtinus pijſſimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatę illi eſſent querelę aliquot Epiſcoporum, quibus ſe inuicèm accuſabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas eſſe videtur, Eccleſiaſticorum virorum accuſationes recipere & audire. Atque his & paucis alijs dictis, querelas omnes, quas nec legere quidẽ voluit, coram Epiſcopis combuſſit: addiditque & illud: Si in Epiſcopum incideret alienum coniugium violantẽ, ſe purpura ſua piaculum illud obtecturum eſſe, nè tam fœdum facinus ſpectatoribus occaſionem mali crearet. Sed hęc propter inſolentes dixiſſe ſufficiat.

2. Reg. 19.

Conſtantini Magni memorabile exemplum.

Hac tempeſtate Angli Scotos pręlio ſuperant ductore Somerſeto regis auunculo. Pugnatum eſt ad Muſſelburgum. Scotis pręerat Iacobus Hamiltonus, Arranę comes & regni Scotię gubernator. Dubio aliquandiù marte acriter certatum eſt, ſed paulò pòſt multis nobilibus viris cadentibus, victoria penes

Anglorũ de Scotis victoria.

penès Anglos fuit. Causa belli fertur, quòd Edouardo regi sponsa non daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti se facturos receperant. Post eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & suæ ditionis fines in Scotiam proferunt. Porrò domum reuersi, cum statuis & imaginibus sacris bellum gerunt, è templis eas profligant, & sacerdotibus ineundi matrimonij faciunt potestatem. Pręclarũ sanè Euangelium, quod à contumelia Christi & sanctorum eius, atq; à sacris Veneris amplexibus sua fundamenta orditur. Sed hæc quandoquè vindicabit Christus, & suas sanctorumq; suorum iniurias egregiè vlciscetur, Venerisque putidos sacerdotes mittet in stagnum picę & sulphure in omnem æternitatem arsurum.

Principes omnes cõcedunt in sententiã synodi Tridentinæ.

In Augustano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis se submittunt, Cæsare plurimùm eam in curam incumbẽte, vt religio collapsa in Germania posset instaurari, & hęreses profligari. Porrò verò, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundam spem accidisset, multùm his comitijs laboratum est pro eius impetranda liberatione. Vxor eius Augustam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cęsarem intercedunt, sed nihil tum impetrari potuit. Priusquàm intercederetur, Cęsar rem omnẽ, vt cum Lantgrauio actũ esset, paucis ordine ad status omnes exposuit, nec erat quisquam, qui eius factum improbaret, licèt Mauricius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidisse videtur, vt antè dictum est, quòd neq; hi duo principes, neq; Lantgrauius ipse satìs perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij.

Poloni legati in Comitijs.

ANNO 1548. in comitijs Augustanis rex Polonus suos habuit Legatos, qui illius ius in Prussiam Ordinibus Imperij declararẽt, & Proscri-

NN ptionem

ptionem Cameræ Spirensis in Albertum Prussiæ quondàm Magistrũ, abolerent. Is Albertus mutata Prussicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam se dederat, nomenque Magistri in Ducem mutàrat. Cęsar vbi Poloni regis postulata cognouit, Vuolfgango Prussię Magistro dat oratiõis exẽplum, qui die 23. Ianuarij respondet. Tandèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negocium cognoscẽdi quibusdam datum esset, communi omnium consilio deliberatũ est, sententiam à Cameræ iudicibus in Albertũ latam, esse prosequendam. At cùm difficilis esset executio, in Cęsarem omnia reijciunt. Non diù pòst obijt Sigismundus Poloniæ rex valdè Catholicus, & iam ætate grauis. Natus ex patre Casimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij, electus in regem 1506. Nam ante eũ ordine regnârũt fratres eius natù maiores, Iohannes, Albertus, & Alexander. Coronatus est 1507. Mortuus 1548. prima Aprilis. Fuit eius obitus perniciosus amplissimo Polonię regno. Nam eo extincto, hęreses abominabiles, etiàm Arrianorum & Nestorianorum, illic paulatìm cristas erexerunt.

Mors Sigismũdi regis.

Successorem habuit filium Sigismundum Augustũ, excelso animo principem, & paternis vestigijs in catholica religione insistentem. Testatur enim de illo amplissimus Cardinalis Vuarmiẽsis Stanislaus Hosius, cuius apud omnes peruulgata est pietas & doctrina, eũ, cùm peterent nõnulli in comitijs Vuarshauiẽsibus, vt de causa religionis cognosceret, cõstanter admodùm recusâsse, dixisseque non sui id esse muneris: regem se, non pontificem, agere velle: satìs sibi negocij esse cum prophanis causis. Eadem fuerat & Sigismundi patris eius vox. Erant enim quandoquè, qui Syrenarum mortiferis cautionibus dementati, peterent ab illo, vt puram Luterici euãgelij doctrinam in suo regno prędicari paterecur,

tur. Tum ille animo verè heroico pureq; ac germanè Christiano, Non est meũ, inqt, de puritate verbi cognoscere: munus hoc episcoporum est, quorum iudicio etiàm ego ipse libẽs me submitto, quorũq; iurisdictionẽ in omnibus saluam esse volo. Vtinàm hanc tanti regis constantiã plериq; alij secuti essent politici magistratus, quibus ab impostoribus istis noui euangelij buccinatoribus pestifera adulatiõe persuasum est, ad ipsos pertinere, vt de fide & religione sibi iudicium vsurpent: quę res magnas non vno loco calamitates attulit. Sed vt sibi faciliùs deuincirent principũ & potentum animos, homines neqſſimi hoc illis muneris detulerunt, immò illorũ esse sceleratè asseuerârũt, vt de religiõe ipsi cognoscãt: quanq̃ hac in re nõ idẽ sentiũt fratres euãgelici, sed alij hãc, alij diuersam sententiam propugnãt. *Vox digna rege catholico.*

Erat hoc tempore Conciliũ nonnihil distractũ, Patribus alijs ob aëris incommoditatẽ Bononiã pfectis, alijs Tridenti remanentibus. Interim Cæsar veritus, nè tardiùs, q̃ expediret, Conciliũ religionis negociũ absolueret, quibusdã negociũ dat formulę cuiusdã cõscribendę, qua per Germaniam vterẽtur vsq; ad Concilij definitionẽ. Hi fuere Iulius Pflugius Episcopus Numburgẽsis, Michael Sidonius Moguntini Electoris Suffraganeus, & Iohannes Islebius. Princeps Ioachimus Elector Brandeburgicus, conciliationis cupidus, curauit Bucerum Argentorato acciri. Is vbi clàm venit, à principe librũ de religione à tribus illis, quos diximus, cõscriptum accepit & legit. Rogat⁹ à principe, vt subscriberet, recusauit, quòd magìs esset Catholicus, quàm Buceri Euangeliũ ferre posset. Ea re grauiter principẽ offendit. Porrò ipse domũ redijt. Eo tempore Coloniensis Archiepiscopus Adolphus primitias, vt vocant, seu primum sacrificiũ fecit Augustę, pręsentibus Cęsare, Ferdinãdo rege, & reliqs principibus *Concilij patres partim Bononiæ, partim Tridenti.* *Cõscribitur INTERIM.* *Primitiæ Coloniensis Archiepisc.*

cus filius, anno ætatis suæ vicesimooctauo, qui mox Annam Momorantium Conestabilium, quem Latinè Magistrum equitū dicimus, in pristinam dignitatem, qua iam totos ferè annos sex caruerat, restituit: porrò quosdam alios magnos viros loco mouit. Horum duorum potētissimorum Galliæ & Angliæ regum obitus, non mediocriter afflixit Protestantes, qui se sperârant ab illis cōtra Cęsarem subsidia habituros.

Cæsar bellū Saxonicum meditatur.

Cæsar cùm adhùc esset Vlmæ, & ex Ferdinandi fratris literis certior fieret de ijs, quæ ab Saxone principe gererētur, & vt is Boemos solicitaret, vulgus ad se alliceret, Ioachimicam vallem, ærarijs secturis & auri argentique fodinis abundantissimam Ferdinando eripuisset, toto in bellum Saxonicum animo incumbebat, licèt afflicta esset valetudine. Putabat enim rebus maturè opem ferendam, anteq̄ viribus cōfirmatis hostes noui aliquid molirentur. Erant cum Saxone peditū circiter decem, equitum quatuor millia. iamque vsqueadeò Boēmos in suas partes traxerat, vt ij non dubitârint filias regis Ferdinandi in arce Pragensi inclusas tenere. Itaq; Cæsar nullum neq; laborem, neq; periculum, neq; valetudinis detrimentū subterfugiens, præter copias, quas iam pręmiserat, Germanos & Hispanos ex hybernis educit, & aliquot tormentis ab Vlmensibus acceptis, iter ingressus est.

Vuirtēbergicus fit supplex Cæsari

Eo die, quo Vlma discessurus erat, venit eò princeps Vuirtembergicus in sella gestatoria, quòd podagra prępeditus, pedibus cōsistere nō posset. Tandèm admissus ad Cęsarem, per Cancellarium demississimè eius iram deprecatur, errorē suū palàm confitetur, & in posterum summam fidem & obseruantiam pollicetur. Hoc spectaculū Vlmensibus & alijs qui eò confluxerant, non mediocrem stuporem attulit, quòd illum quoq; supplicem Cęsari viderent,

quo

quo nullus è vicinis principibus esset potẽtior. Cæsar vbiquè vsus clementia, sub certis conditionibus noxam omnẽ afflicto Principi cõdonat: & cõfestim Vlma discedens, prima die Giengam, altera Norlingam venit. Ibì morbus podagræ recrudescens, magnam videbatur moram allaturus: sed prçter omnium expectationem celeriter conualuit. Saxo interìm Albertum Marchionem, quem Cæsar præmiserat, cuiusdam illustris fœminç proditiõe apud Rochliziam capit, & de eius exercitu mille trecentos homines occidit, reliquos ferè in potestatem redigit: ipsum Albertum Gotham perduci iubet, locum valdè munitum. *Albertus Marchio capitur.*

Dum Cçsar est Norlingæ, Argentinensium legati ad eum veniunt, veniam deprecãtes. Eos quoquè Cæsar in fidem & clientelam accepit, quibus visum est conditionibus, inter quas hæc vna fuit, vt Cæsaris sacramẽto rogarẽtur, quod anteà nulli cuiquam vnquàm Imperatori contigerat. Indè Cæsar Noribergam venit, magna ciuium gratulatiõe exceptus. *Cæsar venit Noribergã.* Ibì dies quinq; confirmandç valetudinis causa permansit. Constituerat ad Egram, quod est Boëmiæ oppidum, cum Ferdinando & Mauricio coràm cõferre. Ibì Boëmorum apparuit à suo rege defectio, qui crebris arboribus succisis, Ferdinãdum & Mauricium transitu prohibere conati sunt: attamẽ longiori circuitu tandèm ad Cæsarem cùm copijs suis, tribus ab Egra milliaribus, in castra venerunt. Erant illis grauis armaturæ bis mille ducenti, leuis armaturæ Hungari noningenti equites, omnes egregiè instructi. Paschalibus ferijs Egræ peractis, (ea enim ciuitas cum summa laude hactenùs in Catholica religione constanter permansit) Albanum cum omnibus copijs & parte equitatûs prçmittit, ipse mox sequitur, in id vel maximè intẽtus, vt cum Saxone daretur priùs confligendi opportunitas, quàm ille se *Egra vrbs Catholica.*

vel Vuittembergam, vel Gotham, & in id genus alia munitissima loca reciperet. Erat per id tẽpus Saxo apud Misniam oppidum, quod Mauricio paulò antè eripuerat. Eò se confert Cæsar, nonnullis ex itinere occupatis arcibus & oppidis. Cùm iam nõ amplius tribus millianibus abesset à Misnia, cõperit Saxonem Vuittembergam iter conuertisse. Intererat inter eum & Saxonẽ Albis latissimus fluuius, quem omninò trãsmittere cõstituit, nè Saxo ex ipsius manibus elaberetur. Erat res summæ difficultatis & periculi, Saxone ad Milburgum oppidũ in vlteriori fluminis ripa cum valida manu consedente. Interìm nũciatur Cęsari, vadum in amplissimo flumine repertum eo loco, vbì & hostes eregionẽ sederent, & fluuius trecentos in latitudinem passus pateret, vndarumq́; impetu & mole vel spectãtibus horrorem incuteret.

Vadum in Albi repertum.

Iam hostes secundo flumine nauibus deferebantur: sed id Cæsareani conspicati, maximo impetu in ipsum flumen irruũt, & brachijs atq; humeris solis ex aqua extantibus, densissimam pilarum grãdinem in hostes mittunt, ità vt & è nauibus in terrã se eijcere, & pręcipiti fugæ mandare cogerentur. Vt autem commodiùs pedites & tormenta traduci possent, Cęsar pontẽ curauit ex nauib⁹ fieri: sed quòd latior esset fluuius, quàm vt naues ab ipso allatæ sufficerent, milites hortatur, vt hostium concisum pontem capiant. Atq; eccè cõfestìm decem Hispani pedites vestes deponunt, gladios transuersos ore mordicùs compræhendunt, flumen tranant, inter tela hostium innumera scaphas arripiunt cæsis aliquot hostibus, & ad citeriorem ripam pertrahunt incolumes. Saxo tum concioni intererat: sed Cæsaris audito aduentu, concio silet, conclamatur ad arma, & miles ripę defendendę adesse iubetur. At Cęsar incredibili celeritate equites vadũ tentare, pontemq́;

Cæsareani in Saxones.

Audax facinus 10. Hispanorũ.

temq; ex scaphis coniungere monet. Erat tum illic rustic⁹ quidā iuuenis robusto corpore, cuius equos biiuges hostes pridiè eius diei abstulerant. Is Cæsari vadum ostendit. Primi traijciunt Hungari equites, humeris tantummodò & pectore eminentes, & cum eis leuis armaturę equites, quibus singulis singuli milites sclopetarij, à tergo equis insidentes, adiuncti sunt. Indè cataphracti equites subsequuntur. *Albim traijciūt equites.* Cæsarem vehebat equus Hispanus, coccino serico villoso, cui ex auro fimbria erat, instrat⁹. Ipse armis inauratis conspicuus, & conchiliata fascia bombycina, auro distincta, superindutus, casside Germanica capiti aptata, breuem hastam venabulo similem manu tenebat. Et sic ille princeps, rustico pręeunte, Albim ingreditur, & incolumis in vlteriorē pertendit ripā, atq; cum eo equitatus omnis saluus in terram euadit. *Cæsar Albim equo transmittit.* Rusticum autē centum donat coronatis & equis duobus.

Peditatus ponte nondùm perfecto tardiùs traducebatur. Itaq; Cæsar omnia in celeritate posita cernens, solo equitatu hostē adoriri constituit. In ipso aūt itinere, dum hostes insequitur, incidit in statuā Christi è cruce pendētis, cuius pectus tormēti globulo traiectū erat. *Facinus Euangelicum, scilicet.* Id ille pius Princeps cōspicatus, magno animi dolore correptus, suspicit in cælum, & O DEVS, inquit, modò velis, facilè potes tantum scelus vlcisci. sicque cœptum prosequitur iter. Interìm Albanus oblata rei benè gerendæ occasione, Cæsari indicat se iam in hostes irruere: tum acris à Cęsareanis in hostē fit impressio, ità vt mox in fugam incitati equites, peditatū prædę & cędi obijcerent. Iam ad Locheranam syluam ventum erat, quæ passìm tanta armorum multitudine constrata visebatur, vt insequentibus Cæsareanis moram adferrent. Sed & occisorum & sauciorum multus erat *Capti multi.* numerus: maior verò captiuorum, ità vt plerosque

Cæsaris milites viceni & ampliùs captiui circunsisterent. Cęsareanis verò Saxonicos summa contentione insequentibus, breuì ad Cæsarem, qui in media circiter sylua constiterat, nuncius de capto Saxone adfertur. Erat is in equo Phrisio armatus: cumq; ad Cæsarem peruenisset, velletque ex equo descendere, & dextræ chirothecam detrahere, Cæsar mitissimum secutus ingenium suum, neutrum permisit. Tum ille capite nudato, Ego, inquit, potentissime & clementissime Cęsar me tibi captiuum reddo. Ad ea Cæsar, Nunc ità quidem me compellas, ait, cùm anteà secùs feceris. (Saxo enim & Lantgrauius hoc rerum tumultu, nō Cęsarem eum, sed Carolum à Gandauo, qui se falsò Cæsarem diceret, in literis publicis scribebant.) Addidit quoquè Cæsar, optimo merito suo ad eiusmodi fortunam ipsum esse redactum. Quo audito, ille subticuit: humerisq; pressis & capite demisso terram intuens ingemuit, vultu sanè miserabili. Indè iterùm petit à Cæsare, vt ipsum sic tractare velit, vt solent capti Principes. Ego verò, inquit Cæsar, te vt meritus es, tractabo. Mox in castra abducitur.

Saxo capt⁹ fit supplex Cæsari.

Eo die Mauritius princeps in summo periculo fuit. Cùm eñ hostes persequeretur, quidam ex illis à tergo eum adortus, bombardam dorso admouit, sed inani conatu, quòd ignis non emicaret. Verùm ille temerarius mox à Mauritianis discerptus est. Capta sunt in eo conflictu tormenta quindecim, & magnus bellicarũ rerum apparatus: postridiè quoquè sex alia tormẽta in itinere intercipiuntur. Multa quoquè præda, impedimenta, signa legionaria & equestria. Captus etiàm est Ernestus Brunsuicensis. Cæsar non ampliùs quinquaginta equites amisit. Victoria hac potitus est 8. Calẽdas Maij. Iulius Cęsar olìm Pontico triumpho trium verborũ titulum prætulisse fertur, *Veni, Vidi, Vici*, Ijs verbis nonnihil immu-

Mauritij Periculum.

immutatis sic noster Cęsar, lógè illi ob veram pietatem pręferendus, vsus est: *Veni, Vidi, Deus vicit*: vt ostenderet, se non suis viribus, sed diuino auxilio eam victoriam acceptam ferre. Saxonis & Ernesti deindè custodia Alphonso Viui mandata est. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cęsar ad Vuittenbergam occupandam cum omnibus copijs procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communiërat, vt facilè etiàm diuturnã obsidionem passura videretur. *Nota Cęsaris modestiã & pietatẽ.*

Obitèr prętermittendum non est, qua in parte Albim Cæsar vado traiecit, postera die non nisì natando, & ęgrè quidẽ, id fieri potuisse. Graues quidã scriptores sic sentiunt, nõ sinè miraculo & pręsenti Numinis ope Cęsarem illud latissimũ flumen cum tantis copijs vado transijsse. Quo autem die Saxo captus est, æstus fuit longè grauissimus, & sol velut sanguinolentus apparuit, non in Germania duntaxàt, sed etiàm in Gallijs.

Iam Cęsar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuentu Ioachimi Electoris Brandeburgici, & Cliuensis principis, cuius soror in Saxonis matrimonio visebatur, precibus flexus, capitali sententia Saxonem absoluit, vitamq; ei his conditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidisq; omnibus ad Electoris ditionem pertinentibus exuitur. In Duringia tantùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta omnia cum vniuerso rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus, ità vt ex sola Vuittenberga, præter minores machinas complures, 120. bombardæ exportatę sint: Gotha nullis viribus expugnabilis solo æquatur. In ea fuère centum tormenta maiora, minora quàmplurima: ænearum pilarum centum millia, & multa alia. Sunt & aliæ conditiones, quas præterimus studio breuitatis. Accepta in de- *Cęsar Saxonem vita donat.* *Gotha munitissima.*

 ditionem

ditionem Vuittemberga, biduo pòst Saxonis coniunx cum multis nobilibus in Cęsaris tabernaculũ venit ex vrbe, atq; ad Cęsaris aduoluta pedes, ab illo manu alleuatur, & humaniſſimè in amplexũ recipitur. Ea res omnium animos ad ſummam cõmiſerationem flexit. Cæſar vbì multis eius precibus mitiſſimè reſpõdit, mariti adeundi copiam ei facit, & honorificentiſſimè à ſe dimittit, atque altera die intra vrbem in arce ipſam inuiſit.

Scytha & Afer parati militare Cęſari.

Per id tempus partìm à Scythica quadã gente ad Boryſthenis ripã, partìm à Tunetano rege ex Africa, Cęſari oblata ſunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cęſar liberaliter dimittit, quòd iam bello propemodùm confecto, ijs copijs nõ eſſet habiturus opùs.

Lantgrauius vbì de Saxonis captiuitate & Cæſaris victoria cognouit, non immeritò conſternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus ſe coniungit: qui tum plurimùm apud Cæſarem gratia & authoritate valebant. Cęſar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, oſtendit: ſed cùm Lantgrauius ad poſtulata ſemper aliquid vel adderet vel demeret, Cæſar tandèm reſpondit, nihil ſe cum Lantgrauio velle agere, rebus ille ſuis vt vellet conſuleret. Id reſponſum non mediocriter eius perterruit animum, & ab vna iam Cęſaris peruulgata clementia ſalutis ſibi pręſidium petendum ſentiens, datis ad Mauritium literis, compoſitionis conditiones à Cęſare pręſcriptas, manu ſua deſcripſit & tradidit, ijſdemque paulò pòſt apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus eſt.

Lãtgrauius ſe permittit Cęſari.

Verùm antequàm iſthæc tranſigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & ſex peditum Vuittenberga celeriter Pragam proficiſcitur,

tur,& Cæsar cum omnibus copijs suis ad Lantgrauium edomandũ contendit. Pridiè verò, quàm Ferdinandus discederet, Hungarici equitatûs præfecti Cæsari valedicunt, orantq; supplices, vt Pánoniæ à Turcis oppressæ afflictis rebus opẽ ferre velit. Cæsar eis liberaliter respondet, & singulis præfectis ac decurionibus trecẽtorum coronatorum torquem donat: reliquis turmis vltra emerita stipẽdia in singulos equites alterum gratuitum largitur. Eam liberalitatem omnes mirificè prędicârunt. Hispanos etiàm illos, qui gladijs mordicus ore correptis hostium scaphas nando appręhenderant, singulos veste holoserica ornat, triginta donat coronatis, & inter duplares armaturas adscribit.

Liberalitas Cæsaris in Hungaros.

Item in 10. Hispanos.

Cæsar indè Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduentũ. Ibi tum repẽtè oritur seditio inter Germanos & Hispanos, hauddubiò tristẽ habitura euentũ, ni Cęsar non sinè periculo inter duas acies, furore & amẽtia cęcas, mediũ se opposuisset. Erant adhuc apud Cęsarẽ Boëmorum legati: eos ad se vocat, hortatur vt ad officium & sanitatem redeant, se alioquì fratri Ferdinando minimè defuturum. Eadem ad Boemos perscribit.

Seditio militaris.

Dum hęc gerũtur, Lantgrauius cum 100. equitibus Halam venit, postridiè à Mauritio & Ioachimo in regiam deducitur. Aderant frequentissimi nobiles, qui se id nunquàm visuros putârãt. Lantgrauius corã Cæsare in genua prouoluitur, & eius nomine Cancellarius supplex Cęsarem honorificentissimè appellat, veniam petit, & obseruantiam ac fidem in posterum pollicetur, ac iureiurando cõfirmat. Cæsar per oratorem respondet, se licèt grauissimè læsum, tñ supplici noxam cõdonare, capitis pœna, ꝓscriptione & carceribus perpetuis absoluere. His alijsq; nõnullis dictis, Lãtgrauius surgit, sed Cæsar ei neq; dextrã dedit, neq; vllũ beneuolentię genus exhi-

Lantgrauius supplex veniam precatur.

litas Lantgrauicæ ditionis arces, Cæsar tormenta omnia, quę vtroq; hoc bello ceperat, Francophordiam conferri iussit, eaque hunc in modum distribuit: Mediolanum 50. totidem Neapolim, trecenta in Belgium, reliqua in Hispaniam mittit. Posteà Noribergam cõtendit, vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores sua authoritate adderet. Breuì pòst certior fit, Boëmos iussa facere paratos, ad officium rediisse. Dum Noribergę moratur, à Lubeco ampla ciuitate & nobili, legati ad eum veniunt, qui doceant se nunquàm cum fœderatis cõsensisse, neque, vt pro certo etiàm constat, omninò contra eum conspirâsse. Bremenses quoquè per Danorum regem in fidem Cęsaris recipi vehementer orant. Idem contendunt Pomeranus & Lunæburgicus. Hamburgenses primi omnium in deditionem venerant, missis Noribergam ad Cęsarem legatis, qui magna pecunię summa mulctę nomine persoluta, vrbē, quod nunquàm anteà contigerat, in Cęsaris clientelam conferrent. Ità iam Cęsar latè rerum in Germania potiebatur, sed pro mitissimo ingenio suo ea vbiquè in dedititios hostes vsus clemētia & lenitate, vt non defuerint posteà, qui dicerent illum non ea vsum fuisse seueritate, quam res postularet. Verùm prudētissimus princeps, qui suæ felicitatis ęmulos non defuturos minimè ignoraret, & longè lateq; omnia circunspiceret, non est putãdus in ea amplissimę victoriæ prosperrimis successib⁹ quicquã temerè statuisse. Cùm autem tãtę fuerint tamq; instructę hostium copię, & Cęsar contrà in primis Germanici belli initijs adeò imparatus, vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur, ac nihilo seciùs tamē omnem hostium impetum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili felicitate perfregerit, & de tota Germania mirabiliter triumphârit: facilè, qui volunt, animaduer-

Cæsar tormenta capta vt distribuerit.

Lubecenses alieni à conspiratione.

Cæsar victor fauore Numinis.

maduer-

maduertere possunt, à pio Principe stetisse Deum: hostes verò, tum quòd ab auita Patrum suorum religione sanctissima ad noua seditiosorũ dògmatistarum commenta desciuissent, tum quòd in Principem ac dominum suum arma temerè sumpsissent, diuina ope destitutos fuisse, atq; ideò nihil vsquàm ferè feliciter gessisse.

Iulius Pflugius.

Eo tempore, quo Cęsar è Vuittemberga excessit, & Mauricius, septẽuirali dignitate auctus, suos milites in vrbẽ immisit, clarissimus vir Iulius Pflugius in Episcopatum Numburgensem missus est, quem tum occupabat Nicolaus Amsdorffius egregiè Luteranus. Is Amsdorffius post colloquium Vuormatiense vltimum, quod anno Christi 1557. habitũ est, vbì sectarij inter se conuenire non potuerunt, scriptũ edidit, quo acerrimè inuehitur in Melanchthonem, Brentium, & quosdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Osiandrum damnare noluerunt: atq; hoc ipso nomine, quòd hos & eorum sectatores damnare noluerint, eos ab Augustana Cõfessione discessisse ait. Eodẽ scripto apertè damnat Zuinglianos atq; etiàm Adiaphoristas, quorum parens fuit Melanchthon. Quod ideò commemorarè obitèr volui, sicut etiàm id genus alia non raro iam suprà memoraui, vt lector intelligat, quàm pręclarè inter se in hoc nouo Euangelio conueniant doctores Euangelici: caueatq; sibi à talibus, modò suę velit saluti consultum.

Boëmi cum rege suo in gratiam redeunt.

Cùm Ferdinandus rex in Boëmia esset Lętmeritiæ, Cęsar ei auxilio misit signa octo peditum Germanorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinandus ad Pragenses, quibus eos sibi pręstò esse iubet in arce Pragensi ad 6. Iulij diem. Veniunt illi, & supplices ab rege offenso veniam petunt, & eius se voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinãdus, regis Ferdinandi filius, & Augustus

gustus Mauricij frater, & nónulli alij proceres. Itaq; sub conditionibus quibusdam à Rege pacem impetrârunt: porrò in nobiles quosdam, qui ad diem citati non venerant, seuerior sententia pronunciata est. Aliæ quoquè nonnullæ ciuitates & nobiles instàr Pragensium absque conditione sese dedunt. Caspar Pflugius, quem fœderati sibi caput constituerant, læsæ maiestatis damnatur, & promittuntur aureorũ millia quinq; in caput eius. Ità illud quoquè regnum breuì tranquillatum est, punitis seditionis authoribus.

Ad Iulij tertium diem Cęsar Bambergæ, vbì tum erat, imperij conuentum indixit: iubetq; ad Calendas Septembres conuenire omnes Augustam. Ipse sub finem Iulij eò venit cum Saxone captiuo. nam Lantgrauium Danouerti reliquerat. Ad Cęsarem Augustę morantem venit à Solimanno Gerardus Veltuuichus, quẽ Cęsar legatũ miserat Byzantiũ, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Conuentus frequentissimus, tametsi non sinè morsu eum Sleidanus armatũ vocat ob Cęsaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant electores omnes, & prętcr alios Imperij principes etiàm Cæsaris soror Maria Belgij prudentissima gubernatrix, & neptis, Lotharingię vidua. Maximilianus Austriacus Cęsaris nomine paucis præfatus est, ac deindè Cęsar per scribam, vt moris est, proposuit, quę vellet ijs Comitijs tractari.

Conuentus Augustan⁹.

Inducię cũ Turcis quinquennales.

Mensis Septembris die decimo quorundam coniuratione Petrus Aloysius, Pauli Pontificis filius, Placentię domi suę cõfoditur, & Ferdinãdus Gonzaga, qui per id tempus Mediolanensi ditioni Cæsaris nomine prçerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more suo acerbè perstringit non Aloysium modò, sed ipsum quoquè Pontificem, quem non solùm Astrologiæ,

Petrus Aloysius perimitur.

ſed & Necromantiæ admodùm ſtudioſum fuiſſe ſcribit. Ità iſti miſeri nuſquàm ſibi temperare poſſunt à ſummo ſacerdote carpẽdo, in quo ſi nollent perſonam, ſaltem officium venerari deberent. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè ſcribunt, & eius virtutes prędicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus ſacramẽtarius hęreticus dignus nõ fuit, qui illum repręhẽderet. In veteri lege capitale fuit, ſi quis principi gentis eius maledixiſſet. Hodiè nihil ęquè familiare & ſolenne eſt, pręſertim apud Euangelicos, quàm atrociſſimè in Pontificem Eccleſię paſtorem inuehi, & omnibus maledicentiæ generibus debacchari. Qui autem in Catholica religione benè inſtituti ſunt, in Pontifice Chriſtum ſuſpiciunt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatẽ & amplitudinem attendunt, nè in Pontifice carpendo Chriſtũ ipſum laceráſſe videantur. Olìm longè ante mille annos Cõſtãtinus pijſſimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatę illi eſſent querelę aliquot Epiſcoporum, quibus ſe inuicèm accuſabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas eſſe videtur, Eccleſiaſticorum virorum accuſationes recipere & audire. Atque his & paucis alijs dictis, querelas omnes, quas nec legere quidẽ voluit, coram Epiſcopis combuſſit: addiditque & illud: Si in Epiſcopum incideret alienum coniugium violantẽ, ſe purpura ſua piaculum illud obtecturum eſſe, nè tam fœdum facinus ſpectatoribus occaſionem mali crearet. Sed hęc propter inſolentes dixiſſe ſufficiat.

2. Reg. 19.

Conſtantini Magni memorabile exemplum.

Anglorũ de Scotis victoria.

Hac tempeſtate Angli Scotos pręlio ſuperant ductore Somerſeto regis auunculo. Pugnatum eſt ad Muſſelburgum. Scotis pręerat Iacobus Hamiltonus, Arranę comes & regni Scotię gubernator. Dubio aliquandiù marte acriter certatum eſt, ſed paulò pòſt multis nobilibus viris cadentibus, victoria

penès

penès Anglos fuit. Causa belli fertur, quòd Edouardo regi sponsa non daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti se facturos receperant. Post eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & suæ ditionis fines in Scotiam proferunt. Porrò domum reuersi, cum statuis & imaginibus sacris bellum gerunt, è templis eas profligant, & sacerdotibus ineundi matrimonij faciunt potestatem. Prçclarũ sanè Euangelium, quod à contumelia Christi & sanctorum eius, atq; à sacris Veneris amplexibus sua fundamenta orditur. Sed hæc quandoquè vindicabit Christus, & suas sanctorumq; suorum iniurias egregiè vlciscetur, Venerisque putidos sacerdotes mittet in stagnum picę & sulphure in omnem æternitatem arsurum.

In Augustano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis se submittunt, Cæsare plurimùm eam in curam incumbēte, vt religio collapsa in Germania posset instaurari, & hęreses profligari. Porrò verò, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundam spem accidisset, multùm his comitijs laboratum est pro eius impetranda liberatione. Vxor eius Augustam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cęsarem intercedunt, sed nihil tum impetrari potuit. Priusquàm intercederetur, Cęsar rem omnē, vt cum Lantgrauio actũ esset, paucis ordine ad status omnes exposuit, nec erat quisquam, qui eius factum improbaret, licèt Mauricius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidisse videtur, vt antè dictum est, quòd neq; hi duo principes, neq; Lantgrauius ipse satìs perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij.

Principes omnes cōcedunt in sententiā synodi Tridentinæ.

ANNO 1548. in comitijs Augustanis rex Polonus suos habuit Legatos, qui illius ius in Prussiam Ordinibus Imperij declararēt, & Proscriptionem

Poloni legati in Comitijs.

ptionem Cameræ Spirensis in Albertum Prussiæ quondàm Magistrũ, abolerent. Is Albertus mutata Prussicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam se dederat, nomenq́ue Magistri in Ducem mutârat. Cęsar vbì Poloni regis postulata cognouit, Vuolfgango Prussię Magistro dat oratiõis exẽplum, qui die 23. Ianuarij respondet. Tandèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negocium cognoscendi quibusdam datum esset, communi omnium consilio deliberatũ est, sententiam à Cameræ iudicibus in Albertũ latam, esse prosequendam. At cùm difficilis esset executio, in Cęsarem omnia reijciunt. Non diù pòst obijt Sigismundus Poloniæ rex valdè Catholicus, & iam ætate grauis. Natus ex patre Casimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij, electus in regem 1506. Nam ante eũ ordine regnârũt fratres eius natù maiores, Iohannes, Albertus, & Alexander. Coronatus est 1507. Mortuus 1548. prima Aprilis. Fuit eius obitus perniciosus amplissimo Polonię regno. Nam eo extincto, hęreses abominabiles, etiàm Arrianorum & Nestorianorum, illic paulatìm cristas erexerunt. Successorem habuit filium Sigismundum Augustũ, excelso animo principem, & paternis vestigijs in catholica religione insistentem. Testatur enim de illo amplissimus Cardinalis Vuarmiẽsis Stanislaus Hosius, cuius apud omnes peruulgata est pietas & doctrina, eũ, cùm peterent nõnulli in comitijs Vuarshauiẽsibus, vt de causa religionis cognosceret, cõstanter admodùm recusâsse, dixisseq́ue non sui id esse muneris: regem se, non pontificem, agere velle: satìs sibi negocij esse cum prophanis causis. Eadem fuerat & Sigismundi patris eius vox. Erant enim quandoquè, qui Syrenarum mortiferis cautionibus dementati, peterent ab illo, vt puram Luterici euãgelij doctrinam in suo regno prędicari paterentur.

Mors Sigismũdi regis.

tur. Tum ille animo verè heroico pureq; ac germanè Christiano, Non est meũ, inqt, de puritate verbi cognoscere: munus hoc episcoporum est, quorum iudicio etiam egoipse libẽs me submitto, quorũq; iurisdictionẽ in omnibus saluam esse volo. Vtinam hanc tanti regis constantiã pleriq; alij secuti essent politici magistratus, quibus ab impostoribus istis noui euangelij buccinatoribus pestifera adulatiõe persuasum est, ad ipsos pertinere, vt de fide & religione sibi iudicium vsurpent: quę res magnas non vno loco calamitates attulit. Sed vt sibi faciliùs deuincirent principũ & potentum animos, homines neqssimi hoc illis muneris detulerunt, immò illorũ esse sceleratè asseuerârũt, vt de religiõe ipsi cognoscãt: quanq̃ hac in re nõ idẽ sentiũt fratres euãgelici, sed alij hác, alij diuersam sententiam propugnãt. *Vox digna rege catholico.*

Erat hoc tempore Conciliũ nonnihil distractũ, Patribus alijs ob aëris incommoditatẽ Bononiã profectis, alijs Tridenti remanentibus. Interim Cæsar veritus, nè tardiùs, q̃ expediret, Conciliũ religionis negociũ absolueret, quibusdã negociũ dat formulę cuiusdã cõscribendę, qua per Germaniam vterẽtur vsq; ad Concilij definitionẽ. Hi fuẽre Iulius Pflugius Episcopus Numburgẽsis, Michael Sidonius Moguntini Electoris Suffraganeus, & Iohannes Islebius. Princeps Ioachimus Elector Brandeburgicus, conciliationis cupidus, curauit Bucerum Argentorato acciri. Is vbi clàm venit, à principe librũ de religione à tribus illis, quos diximus, cõscriptum accepit & legit. Rogat⁹ à principe, vt subscriberet, recusauit, quòd magis esset Catholicus, quàm Buceri Euangeliũ ferre posset. Ea re grauiter principẽ offendit, porrò ipse domũ redijt. Eo tempore Coloniensis Archiepiscopus Adolphus primitias, vt vocant, seu primum sacrificiũ fecit Augustę, pręsentibus Cęsare, Ferdinãdo rege, & reliqs principibus *Concilij patres partim Bononiæ, partim Tridenti.* *Cõscribitur INTERIM.* *Primitiæ Coloniensis Archiepisc.*

maximo numero, quibus posteà epulum dedit magnificentissimum.

Muleasses Augustam venit.

Per hos dies Augustam venit Muleasset Tunetanus rex, proprij filij, vt suprà dictum est, in se expertus crudelitatem, vtroq; adempto lumine. Secutus est eum paulò pòst etiàm alter filius. Is rex in tanta calamitate pristinam visus est retinere animi excelsitatẽ, erecta ceruice inambulans, & insigni plerunquè cultùs & gestûs grauitate, veteris fortunę maiestatem repræsentans.

In libello, quem diximus iussu Cęsaris conscriptum, inter cætera pacis tuendæ causa permittebatur, vt qui apud Protestantes ex sacerdotum ordine vxores duxissent, vsque ad Concilij determinationem non cogerentur eas relinquere: itemque qui vtranq; speciem Eucharistię hactenùs sumpsissent, non compellerentur calice carere. Hęc duo multos Catholicos offenderunt, quòd non posset Cæsar tale aliquid statuere. Verùm optimus princeps nihil sibi sumebat in eiusmodi rebus authoritatis, sed quàm posset cõmodissimè, cupiebat res in Germania nimiùm exulceratas, sensìm in pristinum gradũ reuocari, salua semper Põtificis & Tridentinę Synodi authoritate, quam ille prorsùs inuiolatam voluit: facileq; videbat, si vi adhibita inuitos ad omia subitò mutanda cogere voluisset, nihil nisì grauissimos Reipub. motus expectandos esse: quanquàm ego hac in re nihil velim statuere, sed libẽter sequi rectiùs sentientium iudicium, Hoc quidem eo rerũ statu nimìs fuit insolens & intolerabile, quòd cùm libellus hic passim vocaretur INTERIM, quidam scriptores Euãgeliei miris modis in eam vocem luderent, & sannis atq; conuicijs petulanter proscinderent. Verisimile est, iam tum agitari cœpisse consilia, quibus se sperarẽt breuì in pristinum gradum restitutum iri, Vuittembergę quidẽ Mauricius Phi-

lippum

lippum Meláchthonem, Pomeranum, Crucigerum restituit. Antequàm autem Cęsar libellum memoratum Imperij Ordinibus proponeret, priùs eum Romam Pontifici misit, hoc ipso sanè animi sui religionem testatus, ꝙ in religionis negocio nihil ipse per se vellet constituere. Pontifex verò quid eo in libro displiceret, nõ tacuit: quẽadmodum aũt Pontifex rescripsit, sic est à Catholicis liber receptus. *Cæsaris erga Pontificẽ obseruãtia.*

Per hoc tempus Maximilianus Ferdinandi regis filius, Augusta in Hispanias proficiscitur, habẽs apud se Cardinalem Tridentinum. In multa trepidatiõe tum fuére pręclari Euangelici concionatores, qui sibi vix vsquàm tutum superesse locum viderent: & mirabili metamorphosi, qui priùs acerbissimè inter se contendissent, in hac publica, vt ipsi scribunt, Ecclesiæ calamitate, priuatarum offensionũ obliuiscebantur. Et ridiculum sanè fuit spectaculum, quosdã egregiè Luteranos tum videri apud Zuinglianos sibi latibula quęrere, quosdam etiàm Heluecticis ministris amantissimè scribere, cùm tamen animis alij ab alijs dissiderent acerrimè, & Luterus iampridèm Zuinglianos hęreticos appellâsset. Brentius quoquè insignis Luteranus Hala Sueuica pulsus, Basileę aliquandiù moratus est. Petrus Martyr, anteà ex Italia profugus, nunc Argentina relicta, migrat ad Anglos. Vuolfgãgus Musculus ex Augusta ad Heluetios se recipit. Andreas Osiander relicta Noriberga fit Prutenorum infaustus apostolus. Erasmus Sarcerius à Guilhelmo comite Nassouio, discedit, Erardus Sneppius cum multis alijs Ecclesiastis ex Vuirtenbergensis Principis ditionibus exulare iubetur. Iam periculũ erat, nè Euangeliũ in tota Germania occumberet, nisi ꝙ horũ Euangeliũ eiusmodi est, vt votis omnibus optandum sit, vt ex toto orbe terrarum tanquàm certa quędam reipub. pernicies, penitùs proscribatur. Saxo captiuus induci *Maximilianus Austriacus it in Hispaniam.* *Euangelici præcones quærunt latibula.* *Saxo non*

potest de Iu-ris à sententia non potuit, vt Concilij decretis & editi libelli doctrinæ subſcriberet, dicens, ſi hoc faceret, ſe contra conſcientiam facturum, & admiſſurum peccatum in ſpiritumſanctum, quod ſit prorsùs irremiſſibile. Sic iam perſuaſi erant aliquot Germaniæ principes à verſutiſſimis apoſtatis. Sed ſi illi tam perniciosum putârũt diſcedere ab hominum fanaticorum, & inter ſe tam pertinaciter & odiosè diſſidẽtium commentis, quàm nos conſtantes eſſe debemus in ea retinenda religione, quam omnibus ſeculis, quibus Chriſtũ agnouit, Germania coluit, & totus vbiquè terratum Chriſtianus orbis ſemper retinuit? Scilicèt grãde piaculum eſt deſerere, quod ab apoſtatis monachis didiceris: & pietas eſt, pueriliter ab eo deficere, quod indè ab Apoſtolis Catholica Chriſti Eccleſia tenuerit.

In Anglia hoc tempore ſub puero rege Miſſa abrogata eſt, & non diù pòſt Stephanus Epiſcopus Vuintonienſis, vir longè doctiſſimus, cuſtodię mãdatur. Porrò Concilium Tridẽti continuatur. Eo tempore Veneti edicto cauent, vt libri à catholica religione diſcrepantes, ad certos homines adducantur, idq; intra dies octo, quibus elapſis, inquiſitum iri aiunt, & qui deprę̄henſi fuerint, non impunè abituros: ijs, qui deferant huius edicti contemptores, munera promittũt. Hęc moleſtiſſimè ferunt homines, ſed ſi ſaperent, gauderent magiſtratus ipſorum ſaluti maturè conſulere: atq; vtinam vbiquè terrarum proſcripti eſſent libri omnes, ex hæreticorum hominũ officinis ꝑfecti. Nam ſermo eorum, quod veriſſimè dixit Apoſtolus, vt cancer ſerpit.

Edictum Venetorum de libris hæreticis.

2. Tim. 2.

Conſtantienſes, quòd nollent Cęſari obtemperare in quibuſdam, ab illo proſcribuntur. Id illi nõ ferentes, quòd res plena eſſet periculi, habita deliberatione, Cęſaris de religione libellum recipiunt, & Clerum in vrbem admittũt. Porrò miniſtri Euãge-

Conſtantiẽſes Cæſari obtẽperant.

ge-

gelici, & in ijs facilè primus Ambrosius Blaurerus apostata monachus, aliò se conferunt. Lindauiēses paulò antè pertinaciores, Constantiensium exemplo territi, libellum & ipsi recipiunt.

Augusti mensis die tertio Cęsar senatum Augustæ exauthorat, in quo multi etiàm ex plebe essent, nouumq; constituit: Tribus quoquè similiter abrogat, & ciuium conuenticula, nè deincèps fiant, interdicit. Religionē quoquè ad libelli præscriptum vt mutent, senatui nouo grauiter imperat: sicq; relicto pręsidio, Vlmam petit, atq; illic itidèm Senatū loco mouet, alium subrogat, & Martinum Frechtū ministrum Euangelicum cum socijs concionatoribus, quòd nollent libellum recipere, in custodiam duci iubet. Senatus libellum recipit. Ex concionatoribus istis quatuor pertinaciter in suo permansere errore, duo saniora sunt consilia secuti. *Senatus Augusta mutatur.* *Itemq; Vlma.*

Argentinenses legatos ad Cæsarem Spiram mittunt. Ibì non inuento Cæsare, Moguntiam vsq; sequuntur: sed propter consiliarios quosdam absentes, iubentur Coloniam Agrippinam vsq; cum ipso proficisci. Hic Cęsari literas offerunt. petunt sibi decreti, quod libello sæpè dicto contineretur, gratiam fieri, aut illud mitigari: se ēm de sua salute valdè esse solicitos, nec audere contra conscientiā agere. Ità mirum in modū trepidabatur vbiquè in Germania, cùm ad viam reuocarentur, vndè malorum concionatorum fraude exciderant, cùm nihil quicquam trepidâssent, quādò ab auita & catholica religione auocabantur. Cótrà oportebat cunctantissimè ad res nouandas accedere, immò nouitatem omnem prorsùs suspectā habere: porrò ad religionem omnibus seculis & toto orbe excultam, etiàm vltrò & incunctanter reuetti. Itaq; illic trepidauerunt timore, vbì non erat timor. Tandèm Argentinenses hoc à Cæsare responsum accipiunt, vt cum *Trepidatio praepostera.* *Psalm. 13.*

Epiſcopo ſuo tranſigant. Iam enim obtulerant ſe ad permittenda aliquot templa Catholicis, dies feſtos & ieiunia obſeruanda, & alia quędam.

Paulò ſuprà de Conſtantienſium proſcriptione dictum eſt. Erant hoc nomine in ſummis anguſtijs, nec humanũ apparebat auxilium, Cęſare tunc longè lateq; in Germania triumphāte. Tandèm igitur multis diuexati modis, quod ꝓſcriptis euenire ſolet, Auſtriacę domui ſeſe dedũt in perpetuum. Ferdinandus rex in fidem eos recipit certis conditionibus, quas illi per iuſiurandũ accipiunt. Eſt Conſtantia vel ſola Cōſtantienſi Synodo vbiquè notiſſima, vrbs non admodùm magna, ſed elegans & amœna. Habet Epiſcopum, cuius diœceſis amplitudine reliquos ferè Germaniæ Epiſcopatus excedit. Habet enim ſupra mille & octingentas parœcias vel parochias, & quadringenta monaſteria. Obitèr huc adſcribere libet, quod de Rhenanis Epiſcopatibus quidam dicunt: Curienſis eſt ſummus, quia iuxta Rheni fontes. Conſtantienſis ampliſſimus, Baſilenſis amœniſſimus, Argētinēſis nobiliſſimus, Spirenſis religioſiſſimus, Moguntinus authoritate venerabiliſſimus, Colonienſis opulentiſſimus, Treuirenſis vetuſtiſſimus.

Diœceſis Cōſtantienſis ampliſſima.

Seditio Burdegalenſis.

Apud Burdegalenſes in Aquitania ſit tumultus ob ſalinariũ vectigal & tributa extraordinaria. Res non multùm à defectione abeſſe viſa eſt: ſed Rex Hēricus tempeſtiuè occurrens, miſſo cum exercitu Anna Mommorantio, ſeditionis authores tollit è medio, & Burdegalenſes egregiè caſtigatos, cogit in ordinem. Ademptæ ſunt illis campanę omnes, nè ijs ad turbas ciendas abuterentur, priuilegiorum literæ exuſtæ omnes, & quia regis præfectum occiderant, coguntur humum, vbì conditum eius cadauer erat, digitis & vnguibus fodere, donèc ad corpus ventum eſſet, &c.

Grauis caſtigatio ſeditioſorum.

Cæſar

Cæsar tandem in Belgium redit, seruato apud se Saxone, Lantgrauio verò Andernandam, quod est Flandriæ oppidum, misso. Paulò ante ad Calendas Octobris Cameræ iudicium constituit, aduocatos tres de Luterismo suspectos remouet, cęteris omnibus inter alia pscribit, vt catholicę Ecclesię dogmata sequantur, aut loco moueantur. Ad Cæsarem in Belgium, relicta Gallia, venit eius soror Eleonora Franciæ regina, idq; Henrico rege annuente. *Cæsar Cameram constituit.*

Hoc ferè tempore Philippus Hispaniarum rex ad patrem Cæsarem, relicto in Hispanijs Maximiliano fratruele, annorū 21. iuuenis ex Hispania Genuam proficiscitur cum quinquaginta triremibus & totidem ferè nauibus onerarijs. Apud Genuam primò, & indè alijs Italiæ locis magnificentissimè excipitur. Mediolanum ingredienti prętò fuere Sabaudiæ princeps, Veneti, Florentini, Ferrarienses, Senenses legati. Intereà Bruxellis moritur comes Buranus Maximilianus anginæ morbo. *Philippus rex in Italia accipit honorificentissimè.*

Theologi Protestantium Vuittembergenses & Lipsenses per hoc tēpus inter se de voluntate Principis Mauricij conueniunt aliquot locis, & nonnihil ad Cæsaris scriptum sese accommodant, edita religionis formula in Mauricij ditione ab omnibus seruanda. Indè grandis posteà inter Luteranos orta tempestas est & altercatio. Ij posteà dicti sunt molles Cōfessionistæ, quorum facilè princeps fuit Melanchthon. De his scribunt in præfatione septimę Centuriæ authores historiæ Magdeburgicæ, rigidi Confessionistæ: An non ex ipsis scholis (Vuittembergensem & Lipsensem intelligi volunt) vbi hęresiarchæ in altis pulpitis, cincti clypeis politicorum sedent, prodeūt cōplures iam annos libelli famosi, tetros errores continentes? quibus quales pulli excludantur, & qualem posteritatem habiturus sit filius Dei, luculenter demonstratur: nempè vt reuer- *Molles Cōfessionistæ.*

ſus ad iudicium, ſicut prædixit, fidem vix ſit reperturus.Ità illi Stoici Luterani ornant Melanchthonem & ſocios eius molles Confeſſioniſtas, etiàm alijs locis egregiè lacerant, & rursùs mirificè lacerantur & proſcinduntur ab illis. Quæ res profectò mouere debet homines Chriſtianos, vt à talium communione & doctrina quamprimùm recedant.

ANNO 1549. Cæſaris filius Philippus ad Patrem venit in Belgiũ, & cum eo, prętet alios, Cardinalis Tridentinus. Cęſar aduentanti inſignem equitatum in Germaniam vſque honoris cauſa obuiàm miſit. Mauricius Princeps Tridentum vſque proceſſit ei obuiàm, & pro Lantgrauio captiuo plurimùm orat, vt apud patrem velit intercedere. Philippus ſuam ea in re operam liberaliter pollicetur.

Magdeburgenſiũ pertinacia. Magdeburgenſes iam anteà proſcripſerat Cęſar, cumq; nollent decretum religionis Auguſtæ euulgatum recipere, maiorem in eos concipit indignatiõem. Hęc vrbs ferè prima amplexa fuit Luteri infauſtum Euangelium, erantq; hoc tempore illic aliquot ſtrenui Luterani cõcionatores, Nicola⁹ Amſdorffius, quem Cęſar ex Numburgenſi Epiſcopatu eiecerat, & Matthias Flaccus Illyricus. Iſti videntur cõmouiſſe ciues, vt pertinaciter Cęſaris decretum repudiarent. Illyricus diù fuerat Melãchthonis diſcipulus. Sed cùm videretur Melanchthon cũ Vuitenbergenſibus & Lipſenſibus non prorsùs à Cæſaris decreto abhorrere, multa quoquè concedere, ſcripſit vnà cum ſocijs Magdeburgicis, qui nec latũ vnguẽ vlla in re à Luteri placitis diſcedendũ putabant, contra Melanchthonem & eius aſſeclas. Scripſit in eos etiàm Nicolaus Gallus, qui, niſi fallor, id temporis Magdeburgi erat, poſteà verò factus eſt

ſuper-

superintendens Ratisbonensis. Hæc verò rigidorum & mollium Confessionistarum (Sic enim Catholici quidam eos vocant) contentio tandèm eousquè progressa est, vt miser Illyricus tota ferè Saxonia proscriptus, Ratisbonam vsq; ad Nicolaum Gallum profugerit. Vehemens est enim Illyricus, & in quibusdam libellis supplicatorijs mirabiliter vrget & instat, vt in Germania vel potiùs Saxonia Synodus congregetur, cui tamen non intersint nisì Synergistę, Maioristę, & Adiaphoristę, cum quibus solis sibi rem esse vult, ac mirum in modum quiritatur de Confessione Augustana, quæ multis sit locis deprauata: crimenque falsi alicubì Melanchthoni pręceptori impingit, quod & confessionem Augustanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterauerit. Nec planè mētitur Illyricus, cùm in confesso sit, Augustanam confessionem non semèl à Melanchthone mutatā. Tales ergò cùm essent Magdeburgi buccinatores, ptinaciter diù sese Cæsari opposuerunt pessimo quidem obstinatæ rebellionis exemplo.

Illyricus falsariū vocat Melāchthonem.

Hoc anno prodijt in lucem scriptum quoddam contra septimam Synodum Niceæ habitam, sub nomine Caroli Magni. In eum librum præfatur quidam Eli Phili. vt Oedipus meritò adhibendus sit, qui illud nobis nomen interpretetur. Deindè nec loci, nec typographi vlla fit mentio, vt librum alioquì vel maximè suspectum, isthæc omnia magìs etiàm suspectum reddant. Verebatur Eli Phili, nè quandoquè aliquid à Catholicis reperiretur, vel proferretur, quo liber ille falsò tanto Principi adscriptus doceretur. O quantùm laborat perfidia, vt vel per fraudem aliquid contra sanam fidem moliatur, quandò cum veritate non potest. De libro illo nihil admodùm dicere attinet: nam non multùm facit pro istis nouis dogma-

dogmatistis, qui apertè doceat sanctam Romanam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, cæteris Ecclesijs à Domino prælatá, pro causis fidei cùm quęstio surgit (sic enim loquitur) omninò esse consulendam. Et id quidem hoc scripto sibi oblato fecit Carolus Magnus rex verè Catholicus. Ea igitur tempestate, qua Niceæ habita synodus est contra Iconomachos, quidam in eius acta inciderunt, & vt apparet, quæ ab illa synodo de Imaginibus venerandis prolata sunt, isti de cultu diuino adorandis intellexerunt. Ad oppugnandam ergò eam Synodum se conferunt: conscribunt quatuor libros, eosque Carolo Magno, vt probabilis est coniectura, dedicant. Is verò mittit eos examinandos Adriano Pótifici, cuius & amâtissimus & obseruantissimus fuit. Porrò Adrianus eos confutat, sicut testatur prolixa illius hac de re ad Carolum ipsum epistola, quę iam in Cóciliorum Tomis habetur, quam ego pulcherrimis characteribus in mẽbrana descriptam ex Gallijs habui, sed aliquot locis mutilam. Habetur auté etiàm Romæ vndè eam expectamus. Cùm sit autem certissimum, in Synodo Nicena Adriani legatos nó adfuisse modò, sed præfuisse etiàm, qui fieri potest, quod Eli Phili in sua prȩfatione confingit, vt Carolus in Synodo Francophordiensi, cui æquè legati Adriani interfuêre, Nicenam Synodum damnandá curauerit, aut contra eam quicquam scribere voluerit? Sed benè habet, quòd Adriani scriptum extat, quo libri illi quatuor grauiter cófutantur, idq; ea verborum seueritate, vt perspicuum sit nó à Carolo, sed ab alijs eos esse elucubratos. Hanc plagam verebatur Eli Phili: itaq; & suũ & loci, & typographi nomen suppressit, vt in illum quoquè quadret illud Euangelicum, Qui malè agit, odit lucem. Mirum auté in modum Caluinus & Illyricus cum suis hos quatuor libros iactitant, nec vident stulti lógè plura

Lib.1.ca.6.

Liber sub Caroli Magni nomine editus.

Ioan.3.

plura in ijs haberi, quæ illorum impia cõmenta destruant, quàm quæ illis fauere videantur. Sed hoc apud hęreticos in more positum est, vt vndeçũquè arripiant occasionem infestandi catholicam Ecclesiam. Vt imagines oppugnent, cogunt religiosissimum & inprimìs Catholicum Principem fieri iconoclastam: nec pudet eos pro se allęgare illum eximium regẽ, qui tot olìm Episcopatus, monasteria, collegia, aliaque sacra loca fundauit, & amplissimis rędītibus auxit & donauit, quę isti perditi homines hodiè destruunt, diripiunt & euertunt, non impunè tot sacrilegia laturi, si ille Carolus verè Magnus hodiè superesset. Paucis hæc annotare volui, vt videat pius Lector, quanta sit istorum hominum improbitas, qui cùm è diametro pugnẽt cum religione & pietate Christianissimi illius regis Caroli, tamen audent Ecclesiæ DEI illius nomine insultare, qui fuit Catholicę Ecclesiæ vindex acerrimus, & fidissimus atq; constantissimus defensor ac propagator. Quòd autem fingunt in Frãçophordiensi Synodo, assentiente Carolo, damnatam esse Synodum Nicenã, tam est pudendum & insolens mendacium, vt eorum impudentiam nemo satìs admirari queat. Vt enim iam antè dixi, vtriq; Synodo interfuêre legati Adriani Pontificis, à quo hi libri prolixè confutati sunt: nec dubium est, eius legatos nõ diuersa, sed eadem de re vna statuisse. Tum verò decretum Synodi Francophordiensis, quod proferũt, eorum os impudens planè cõtundit. Sic em̃ habet, quemadmodûm ab ipsis profertur: Allata est in medium quæstio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt. Iam efferebant se hæretici, putabant se planè victores abijsse, & quãuis talpa cæciores, non videbãt nullã hîc Nicenę, sed Constantinopolitanę Synodi mentionem fieri. Habita em̃ nõ longè ante Nicenã Syno-

Hæreticorũ re sana impudentia.

De Synodo Frãcophordiensi.

Synodum, fuit Cõstantinopoli pseudosynodus de imaginibus profligandis, eamq; hic intelligi oportere certum est. O quàm sunt isti ad nocendum intenti, quorum tamẽ improbos conatus diuina prouidentia miris modis eludit, & plerunque ità fraudes illorum palàm retegit, vt mirum sit illos vnquã ausos prodire in publicum: magìs etiàm mirum sit, non sibi cauere homines ab istorum insidijs & malis artibus. Citant etiàm pro se Abbatis Vrspergensis testimonium, sed iusto Dei iudicio occæcati, nõ vident ibì quoquè non Niceni Concilij, sed Constantinopolitanæ pseudosynodi nomẽ expressum.

Philippus rex in Belgio vt exceptus.

De aduentu regis Philippi in Belgium pauló suprà memini. Ingressus est ille egregius Princeps Bruxellas summa patris Caroli Imperatoris gratulatione, & ingenti Belgarũ studio. Quę deindè secuta est æstas, ea ferè omnis incredibili erga iuuenẽ principem mirificis exhibendis pompis, dum is inaugurandi causa circunducitur, liberalitate cõsumpta est, adeò vt nõ desint, qui annotârint solos Antuerpienses in publica hac cõgratulatione supra centena tricena coronatorum aureorum millia expendisse: quos reliquæ sanè quàm opulentæ vrbes pro sua quæq; virili & facultate imitatæ sunt. Est enim omnis illa ditio prędiues certè, & mira in suũ Principem beneuolentia.

Erat interìm etiàm in Gallijs summa lętitia, rege & regina maximis regni eius opibus honorificétissimè Parisijs acceptis: & poterat Reipub. certa pax & tranquillitas diù optata tandèm cumulatè etiàm obtingere, si inter hos potentissimos reges Carolũ Imperatorem, eiusq; filium Philippum, & Galliarũ regem Henricum firma & syncera concordia constitui potuisset. Sed eam needùm merebantur corruptissimi hominum mores, & effrenis peccandi licentia, cui castigandæ noua parabãtur flagella, non

multò

multò pòst exardescente bello inter Imperatorem & regem Henricum, de quo pòst dicemus.

In Anglia hac tempestate feruebãt intestinæ animorum dissensiones & acerbitates, atq; in religionis negocio pugnantes opiniones & fœda dissidia, quæ parit hoc nouum Euãgelium ab hominũ mõstrificis ingenijs ab inferis excitatũ, in quo tum ꝓponendo, tum propagando mirum in modum feruent importuni homines: sed cùm à veritatis studio & spiritu sint alieni, in multas repentè factiões distrahuntur, & habent singulæ malè detorta quædã scripturę loca, quibus imperitę cõcioni vera se docere persuadeant: sed impudentissimã eorũ vanitatem ipsa doctrinæ varietas & pugnantia coarguit, quę nihil potest cũ veritate habere cõmercij. Porrò Senatus Anglicus armata manu ortas seditiões cõpescuit, sumptumq; suppliciũ est de illarũ authoribus. Cæsus aũt est etiàm Thomas Semerus Britãnię Amiralius, ꝙ in affectati regni suspicioné venisset apud germanũ fratrẽ suũ, qui tum regni Protector erat, & regis Edouardi auunculus. Dum aũt inter se Angli tumultuantur, rex Galliarũ ea arrepta rei gerendę opportunitate, in maximas annonę & rerum necessariarũ angustias adduxit Bolonię arcé, ademptis Anglis partìm vi, partìm deditione Ambletula & Monlamberto, quę sunt loca Boloniæ vicina, & ab Anglis munita tum erant. Et vt hostem alibì quoq; distineret, exercitum in Scotiam mittit, qui Scotis iunctus, egregiam ex Anglis profligatis victoriam reportat commisso prælio, reginæq; restituuntur, quæ Angli Scotiæ regno ademerant.

Dissensiones in Anglia.

Thomas Semerus caeditur.

Idem Henricus rex cùm esset Parisijs, seueriter animaduertit in quosdam hæreticos, habuitq; solennem & publicam supplicationem ad DEVM & sanctos eius. Deindè scripto quodam typis excuso testaĩ se Catholicę fidei, authoritatis Apostolicę & cleri

Henricus Franciæ rex se catholicũ declarat.

cleri suscepturum patrocinium: palamq́; declarat, quàm ex animo detestetur nostrorum temporum hæreticos & hæreses, partim è cineribus excitatas, partim recèns inuectas à Lutero, Carolstadio, Zuinglio, Oecolampadio, Melanchthone, Bucero, Caluino & id genus alijs hæresiarchis, hominibus mõstrosis & pestiferis, quas etiàm velle se ait è suis ditionibus extirpare, & in reos grauissimè vindicare. Hæc quidẽ ille rex Catholicè, & vt decebat regem Christianissimum: atque ea in re secutus est patrem Franciscum, qui noua dogmata ferre non potuit, & sæpè acerba sumpsit supplicia de hæreticis. Videbãt sanè illi reges, quàm nihil ferè nisi tumultus & seditiones, diuinarum humanarumq́; legum cõtemptum, magistratûs odium & fastidium, & multa alia horrenda mala pariat nouum istud Euangelium. Et felices sanè atq; florentes illæ sunt respublicæ, in quas exitiosa dogmata minimè irrepserunt. Speramus autem fore quandoq;, Deo benè propitio, vt omnes intelligant, quàm nihil nisi merę fraudes & imposturæ fuerint, quæ sub puri verbi DEI & synceræ doctrinæ speciosis titulis nouorũ dogmatum architecti & satores orbi venditârunt. Sed hęc & id genus alia alibì diximus, quanquàm etiamsi crebrò repetantur, non possunt videri superflua, quòd expediat horum sæpissimè admoneri homines, vt relictis errorum tenebris, redeant in viam, & ad pacẽ ac vnitatẽ Catholicę Ecclesię, extra quam nulli potest esse vera salus.

Disputatur in Anglia cũ Martyre. Mẽse Maio in Anglia disputatum est Oxoniæ ab eius Academię Theologis cum Petro Martyre, monacho apostata, profugo ex Italia. Disputationi præerant legati regij, qui posteà scripto edito, visi sunt palmam tribuere Martyri. Is Martyr aliquandiù Bucerano more solebat de cœna Domini, vt ipsi vocant, loqui: sed vbi aduertit eum loquendi

modum

modum à sua mente alienū esse, quod Bucerus non magnoperè curâsse videretur, noluit ampliùs Buceri imitari simulationē, sed apertè professus est Zuinglianismum. Iuit autem in Angliam etiàm Bucerus, vt nè quid ad eius regni infelicitatem deesset.

Octobri mense Argentinēses cum Episcopo suo transigunt: tria templa Catholicis permittunt, & quædam alia inter vtrosq; componuntur.

Hoc anno primogenitus Turcę Solimanni filius ad Persas confugit. Erat Solimannus propensior in secundę vxoris liberos, è quibus alterum Mustaphę primogenito, hortatu vxoris, prælaturus videbatur. Id indignè tulit Mustaphas, Persarumq; fretus copijs, aliquot Persis loca finitima expugnat. Solimānus cum quingentis hominum millibus pergit obuiàm, Persas in fugam conijcit: sed cùm Persę longè lateq; omnia incenderent, è Solimanni exercitu, rerum inopia pressi, ad centū millia periêre, coactusq; est Solimannus re infecta discedere. *Solimanni filius ad Persas profugit.*

Decima Nouembris die, anno ætatis suę 82. moritur Paulus Pontifex III. In hunc Sleidanus scribit suo more, & vt vita functum acerbissimè & odiosissimè traducat, citat librū Italicū Bernardini Ochini, longè contumeliosissimum. Si quis ità scriberet in principes Euangelicos, quemadmodùm ille liber perstringit Pontificem, nemo æquo ferret animo. Et hic visus est dignus Sleidano Sacramentario, è quo non pauca in defuncti Pontificis contumeliam suis illis præclaris commētarijs infarciret. Sanè qui talium commentariorum lectione delectantur, illi facilè quoquè Mahometis Alcoranum & id genus alia commenta non admodùm recusaturi videâtur. Fuit ille Pontifex à luxu & crapula alienus, & temperātię inprimis studiosus: quę res illi tam rará cōciliauit senectutem. Porrò qui stupris, libidinibus, comessationibus & largioribus poculis assiduè va- *Paulus 3. excedit è viuis.*

cant, vix possunt ad eam pertingere senectutem. Fuit idem Pontifex multa rerum peritia ac prudentia, & apud oés plurimùm gratia valebat, Italiamq; diuturno liberauit bellorũ tumultu, & perpetuam seruans pacem, vulgò dictus est pater patriæ, bonus pastor, bonus Reipub. Sleidanus & tota nouorum dogmatistarum cohors non nisi mordere nôrunt summos illos Ecclesiæ pastores.

Missa rursùs Argentinæ celebratur.

ANNO 1550. ipso Purificationis die solenni Argentinensis Clerus Missam in tribus téplis rursùs celebrat, iam plusquàm viginti annis intermissam. Ibi itidèm Sleidanus mirè est facetus, & cæremonias ecclesiasticas haud secùs atquè Turcus aliquis aut Scytha irridet. Eo autem die excitatus est Argentinę tumultus occasione quadam, & vsq; adeò res periculi plena fuit, vt indè vsque ad Pentecosten rursùs diuina officia intermissa sint. Oderant Clerum plerique vrbis incolæ, nec alio quàm idololatriæ loco habebant plerasque omnes Catholicæ Ecclesiæ cæremonias: porrò apostatæ Buceri identidèm repetitæ incestæ nuptiæ, horrendę in Eucharistiam & alia sacramenta blasphemiæ, diuinarum ac humanarum rerum plusquàm Babylonica confusio; purum putum Euangelion videbantur. Hæc quidem faciunt, vt minorem apud nos admirationem habeant, quæ Antichristi temporibus futura creduntur. Habebit ille plurimos, qui eius impietati consentiant: sed habent etiàm horum temporum prodigiosi dogmatistæ, qui cupidè illorum absurditates amplectantur, idque adeò vt non desint, qui scribere ausi fuerint, nec adorandum Deum, nec præsidium ab eo expectandum. Et hoc quidem dogma est Ochini. Quid verò deterius ex ipsa Antichristi schola prodire poterit? Neq; verò multò tolerabilior eorum doctrina est,

qui

qui Missam vsqueadeò execrátur, nec ferre possunt vt in Eucharistia Christum adoremus.

Gallię & Anglię reges pacē faciunt, Boloniā Angli reddūt Gallis, à qbus certa illis pecuniæ summa numeraẽ. Quòd Angli Boloniā restituerēt, pleriq; nō mediocriter admirati sunt. Et vt maior sit inter reges necessitudo, Gallus ordinis Anglici, Anglus Gallici fit eques. *Pax inter Gallos & Anglos.*

Huius anni mense Ianuario senatus Burdegalensis in Gallia restituitur. Hoc tempore Cęsar grauissimum in Luteranos suis in hęreditarijs ditionibus promulgat edictum: sed antè q̃ promulgaretur, vnà cum Philippo filio Augustam ad comitia proficiscitur, Saxone quidem sibi adiuncto, Lantgrauio aūt Mechlinię, munitissimo Brabantię oppido, relicto. *Edictum in Luteranos.*

In defuncti Pōtificis Pauli locum subrogatur Februarij die 7. Iohannes Maria Mōtanus, & vocatur Iulius 3. Erat tum ob Iubileū magnus Romæ hominum cōcursus, qui Luteri & eius similium blasphemijs surda aure pręteritis, pia animi deuotiōe loca sacra Romanę vrbis inuisebant, & largissimarū cōdonationū, quas indulgentias vocamus, participes sese reddere studebant. Luterani & eius farinæ alij non indigent Indulgentijs, quia sua sterili fide securi, rectà proficiscūtur in Orcum. De indulgentijs possent multa dici, sed istis nouis Euangelicis nunq̃ possunt satis multa dici. Si tamē audire dignantur, dicam quid Tridentina Synodus amplissima de his statuerit: Verba Synodi hæc sunt Sessione 25. Cùm potestas cōferendi indulgentias à Christo Ecclesiæ concessa sit, atque huiusmodi potestate, diuinitùs sibi tradita, antiquissimis etiàm temporibus illa vsa fuerit, sacrosancta Synodus Indulgentiarum vsum Christiano populo maximè salutarem, & sacrorum Cōciliorum authoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet & præcipit, eosq; anathemate *Iulius 3. Pōtifex.* *Synodi Tridentinæ de Indulgētijs sententia.*

damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. His contenti sunt Catholici. Sectarij nec his nec alijs opùs habent, sola fide sua migraturi quò digni sunt. In hunc quoquè Iulium Pontificem Sleidanus impura & flagitiosa iactat conuicia: vt aduertamus, ex abũdãtia cordis os illius talia euomere obscœna & pudẽda. Parceret saltem lectoris pudori, si nollet parcere Pontifici. Verùm impunè, immò & cum multo hui9 infelicis seculi applausu, ab istis quiduis iactatur in Pontificem: sed mendax Sleidanus fidem nõ meretur.

Comitia Augustana. Iulij mensis die 26. Cæsar Comitia auspicatur Augustæ. Et hæc quoquè Sleidano armata dicũtur, quòd Cęsar vrgeret quędam quę id gen9 homines nollent. Mauricius, qui anteà Cęsari se submiserat, ad hunc Conuentum mittit legatos, per quos ostẽdit se non aliter probaturum Concilium Tridentinum, nisì etiàm Augustanæ Confessionis theologi habeant definiendi potestatem, & Pontifex nõ obtineat locum præsidis in Concilio. Hæc absurda è suis absurdis habuit Theologis. Scilicèt rei, immò iam olìm damnati non vnius, sed multarum hæresum, in Concilio sententiam ferent. Quis vnquàm audiuit eiusmodi absurditates? Videtur Mauricius iam tum coxisse bellum in Cæsarem, de quo pòst audiemus.

Granuellan9 occũbit. Extremo Augusto mense Granuellanus, qui iam totos viginti annos apud Cæsarem summum obtinuerat dignitatis locũ, migrat à corpore. Eius functionem Antonius filius, tum quidem Atrebatensis Episcopus, posteà verò Mechliniensis Archiepiscopus & Cardinal. multæ vir literaturæ obtinet. Erat is quoquè in magna apud Cęsarem familiaritate, in magna quoquè posteà gratia apud Philippum Cæsaris filium, potentissimum Hispaniarum regem ob

mul-

multas egregias dotes, multamque in rebus dexteritatem.

Per hoc tempus Aphrodisium Aphricæ munitissimum oppidũ Siciliæ Prorex magna vi expugnat. *Aphrodisiũ expugnat.* Obtinebat in ea vrbe nidum suum insignis Archipirata Dragutus, qui maria suis excursionibus adeò habebat infesta, vt nulla ratione diutiùs tolerari posset. Capta sunt in ea vrbe à Cæsareanis, & in seruitutem abducta ad octo circiter barbarorum millia. Ea res vehementer offendit Solimanni animũ, nouisq; bellis materiam præbuit. Coniunxerat se enim illi nõ ità pridèm Dragutus. Imperator deindè ablatis omnibus, quæ in naues conijci poterant, Aphrodisium funditùs euertit, quòd parùm vtiles in eo, militari præsidio firmãdo ac tuendo, sumptus poni viderentur.

Hoc quoquè tempore Magdeburgenses magnis afficiuntur damnis à Georgio duce Magnopolẽsi, *Magdebùrgensiũ clades.* & in acie non sinè multorum hominum cæde vincuntur: capti sunt plurimi, & tormẽta, currus, & instrumenta militaria omnia in Ducis Georgij potestatem veniũt. Ea ex Magdeburgicis parta victoria, multi ad bellum illis faciendum sese accingunt. In *Obsidio Magdeburgi.* ijs fuêre Mauricius & Elector Brãdeburgicus cum Alberto patruele, itemq; Henricus Brunsuicensis, cœptaq; est vrbs obsideri Octobris 4. die. Imperij quoquè ordines in id bellum auxilia pollicentur, & Mauricius rerum summæ præficitur. Decernuntur autem in bellum aureorum millia sexaginta menstrua, & pro sumptibus factis centum millia.

Sub Idus Nouembris Iulius Pontifex, qui Paulo III. successerat, annos natus duos & sexaginta, Concilium indicit Tridenti cõtinuandum, iubetq; vt adsint omẽs ad Maij Calendas, ad quos pertinet interesse. Interìm Mauricius fortiter rem gerit contra Magdeburgicos, multa illis clade illata, & noua *Vrbs noua capitur.*

vrbe(est enim vrbs ipsa tripartita)multis cæsis ciuibus occupata. Porrò rursùs cum Brádeburgico instat apud Cæsarem de dimittendo Lantgrauio: Cęsar respondet, non ipsum modò, sed & filios eius & consiliarios ità se gerere, vt nódùm possit in libertatem restitui. Instabat verò Cæsar, vt edictum religionis omnes executioni mandarent, & videbátur omnia posse in tanta Cæsaris fortuna paulatìm in Germania ad pristinū statum reduci, nisì satan impediuisset bello Gallico, de quo post dicemus.

Lãtgrauius fugã meditatur. Lantgrauius captiuitatis valdè pertæsus, consilia fugæ cum suis ex Hassia euocatis init. Erat ingentis res periculi, Hispanis attentè vigilantibus. At tamē reperti sunt duo, qui suam ei operam addicerēt. Hi toto itinere ab Hassiæ finibus Mechliniam vsq; celeres disponunt equos, & iam parùm aberat, quin res prosperos haberet successus; sed ad Hispani pręfecti notitiąm perfertur, & in ipso propè fugæ momento duo ex Lantgrauianis confodiuntur, nonnulli cópræhensi capite plectuntur; & Lantgrauius arctiori custodię mandatur. Cæsar hos conatus indignissimè tulit.

In Augustanis Comitijs multùm fertur Carolus Cęsar egisse cum Ferdinando fratre de Philippo filio ad Imperij successionem admittendo. Sed nihil ea in re effici potuit. Non dubium quin Cæsar, qui sciret Philippi amplissimas ditiones & vires, Reipublicæ Christianæ illo promouendo consulere voluerit, quandoquidem & Turcę vicini, & alij Imperij hostes non nisì summa potentia arceri possint. Cur autem Ferdinādus ea in re, vt aiunt, Cęsari nō acquieuerit, me latet, nec est nostrum, Principum consilia scrutari.

Osiandri nouum dogma. ANNO 1551. in Prussia Andreas Osiander nouū de iustificatione dogma è suo cerebro fabricat, videlicet, hominē Christianum eadem prorsùs

iustitia,

iustitia, qua Deus essentialiter iustus est, iustum esse oportere: hanc verò iustitiam homini inseri &c. Cõtra hunc licèt alioquì strenuus esset Luteri propugnator, multi Euangelici aliquot Principum & ciuitatum Luteranarum præcones acriter scripserunt, sed ità, vt & illi Osiãdro, & illis rursùs Osiander multas execrandas hæreses impingat: Inprimìs autem Vuittembergenses, & in his Melãchthonem perstringit. Sic illi fratres Euangelici non contenti turbare Ecclesiam Dei, etiàm mutuò se egregiè lacessere & perturbare non desinunt. Et quanuis tam multos haberet Osiander contradictores Euangelicos, tamen in suam sententiam pertrahere potuit Albertum Prussiæ Principem, qui eius aduersarios, & in his Ioachimum Merlinum insignem Euangelicum, è suis finibus exegit. Quis non rideat, apud istos infaustos rerum nouatores Euangelij sui doctrinam totiès in nouas mutari formas, easque tam diuersas, atq; inter se mirè discrepantes? Sed dolendum maximè est, dum isti ità in rebus grauissimis ludunt, miseræ plebi tam miserabiliter ac nimiùm exitiabiliter illudi.

Luterani contra Osiandrum.

Merlinus proscribitur.

Die 27. Februarij perijt in Anglia Martinus Bucerus, monachus Apostata, & qui cõtra omniũ seculorum & Christianarũ gentiũ morem, cùm esset sacerdos, ad tertias vsq; nuptias ꝓgressus est. Audiui ego ex quodã graui longeq; doctissimo viro, fuisse eum Iudęum, & cùm quandoq; puerũ quẽdam nescio ex qua fœmina sustulisset, eum circuncidisse. Vtrùm aũt hęc prorsùs certa sint, non possum affirmare, præsertim quòd ille quoq; qui hæc referebat, se ab alijs accepisse diceret. Vnum hoc certũ est, fuisse hominẽ pestilentissimũ. Facessant importuni quidã, qui talẽ virũ pacis & pietatis studiosum ꝑdicare nondubitãt: nam seipsos satìs ꝓdunt, q̃ sint parũ syncerè catholici, & veræ pietatis amãtes. Si qua in

Bucerus extinctus.

eius viri toto pectore hæsisset scintilla veræ pietatis, nunquàm ausus fuisset tantæ sibi turpitudinis conscius, præsertim post publicitùs Deo nuncupatum perpetuæ continentiæ votum, in cuiusquam boni viri prodire cõspectum. Sanè inter Euangelicos buccinatores haud temerè inuenias, qui vafricie & calliditate Bucerum superet. Multa arte conatus est præclaram Coloniensem diœcesin in suos errores pertrahere, & iam aliquousquè progressus erat, sed Deus ꝑpotens illius conatꝰ citò dissipauit. De eius horrenda morte multa tum dicta fuère, sed quia non satis constant, nolim ea huc adscribere.

Statua crucifixi sudat. Mensis Martij die 14. in oppido Bernburgensi sub concionem statua CHRISTI in cruce pendentis, magno & stupendo miraculo ad quatuor horas largiter sudauit. Erât qui sudorem illum subindè abstergerent, sed rursùs magna copia manauit. Multæ hac nostra ætate, dum regnant passìm hæreses, statuis & imaginibus iniuriæ & contumeliæ petulanter illatæ sunt, nec adhuc cessatur, licèt non desint id genus prodigia, quibꝰ possent importuni homines absterreri. Videntur valdè sibi Euangelici, si ab hominum oculis imagines & statuas Christi & diuorum remoueant, nec pudet eos Iudæorũ & Turcarum aliorumq; Mahometanorum imitari vecordiam & impietatem. Sed hac quoquè ratione via sternitur Antichristo.

Robertus Vuaucop cæcus, fit Archiepiscopus. Hoc anno obijt Robertus Waucop Scotus Lutetiæ Parisiorum. Is à puero cęcus, vsque eò Parisijs in literis processit, vt Theologię doctor creatus sit. Indè Romę fit sacerdos, ac paulopòst Archiepiscopus Armachanus in Hybernia, & pòsteà sub Iulio 3. Legatus à latere. Interfuit quoq; Synodo Tridentinæ. De Didymo Alexandrino, quem D. Hieronymus suum Videntem appellat, constat, à parua ętate captum oculis, ad summam eum euasisse eruditionem,

nem,atq; adeò etiàm geometriam,quæ vel maximè visu indiget,ad perfectum didicisse.

Galliæ rex Henricus in suam fidem & clienteiam recipit Octauium Farnesiũ,& Parmæ imponit Gallicum pręsidium inuito Pontifice & Cęsare. Ea res initium prębuit calamitosissimo & diuturno bello Gallico,quo totius Germaniæ,immò & Europę in pristinum statum restitutio, prorsùs impedita est. Pontifex Cęsaris,tanquàm defensoris Ecclesię,opē implorauit contra Farnesium,nec eam Cæsar Pontifici negare potuit,quòd Parma tum esset ditionis Pontificiæ. *Parma Gallicũ præsidium accipit.*

Sub Maij finem Philippus Cęsaris filius Augusta discedit in Italiam, indè in Hispaniam, comitante Maximiliano, quem patruus Imperator & parens Ferdinandus ad Comitia euocauerant.

Augusti die 26. Ecclesię Augustanę ministri Euāgelici, Cęsaris voluntate intra diem tertium ex vrbe decedere iubentur,nec vsquàm omninò concionari intra Cæsaris ditiones. Intra Augustam vetat Cęsar Luteri dogmata doceri.Eodem modo actum est cum Memmingensibus & alijs Sueuię concionatoribus.Erat in ijs quidam,cuius Dalila iam proxima esset partui. Is petit sibi copiam fieri vxoris,vt ipsę vocabat,inuisendæ.Tum Atrebatensis Episcopus cumprimìs eruditus,ad suos cōuersus,vxorem uite vocat,ait,quæ scortum est. Et reuerà non nisi scorta,immò scortis peiores sunt,quę vel sacerdotibus,vel monachis iunguntur.Horum autem Profligatio magnum omnibus vbiquè terrorem incussit,qui hauddubiò idem sibi quoquè formidarent; potuissetq; hac ratione facilè populus miserè seductus in viam reduci,expulsis prauis & seditiosis doctoribus, cùm eccè in tanta publicæ pacis & tranquillitatis expectatione, Galliæ rex Cæsari bellum mouet. Mauricius deindè cum Gallo fœdus ferit, *Exiliũ concionatorum Augustæ. Itemq; aliorum.*

eam gratiam pro maximis beneficijs Cęsari rependens: Cęsaremque vehementer & Gallus & Mauritius afflixerunt, tam inopinato nec vsquàm indicto bello: immò cùm Cęsari Mauritius omnem interim obsequentiā polliceretur, & Gallus videretur, nullas belli iustas causas habere. Quicunq; autē huius in Cęsarē inexpectati belli authores fuêre, non diù posteà superuixêre, & pleriq; omnes in ipso ætatis flore dura morte periêre. In Galliæ Christianissimo rege mirum fuit, quòd se eo quoquè nomine scriberet bellum Cęsari facere, vt Saxonē & Lantgrauium, qui erant pręcipui Luteranę doctrinæ patroni, in libertatem assereret, cùm tamen ipse in sua ditione Luteranos & aliarum sectarum homines seuerissimè persequeretur.

Bellum Gallus Cęsari facit.

Tripolis à Turcis capta.

Hoc tempore Turcica classis, Melitæ arce frustrà tētata, Tripolim Aphricę vrbem expugnat, & Gallus naues aliq̃t Belgicas capit & diripit. Per Pedemontium quoquè aliquot vrbes occupat. Dolebat regi, quòd Cæsar Pōtifici ferret opem cōtra Octauium, quem, vt diximus, ipse in suam fidem accepisset. Cęsar eius facti publico scripto rationē reddidit. Quod de captis nauibus Belgicis diximus, ità ferè accidit: Viginti & duæ naues onerariæ multis mercibus onustæ, fretæ inducijs, vt quidam scribit, è Belgio tendebāt in Hispanias. Eius rei per nauem speculatoriam certior factus Polinus Gallus, adnauigat ad naues, ait se vehere reginam Scotiæ, orat vt recepto nautico more, congratulationis & honoris causa tormenta omnia displodant. Faciunt id nimiùm creduli, & eccè repentè ille in exarmatas naues impressionem facit, & nouem duntaxàt euadentibus, reliquas cum mercibus, quarum precium quingētiès mille aureis scutatis æstimaretur, Rotomagū pertraxit, magna quidem nauiculatorū iniuria, & incomparabili damno mercatorum.

Ad

Ad Calendas Septembris Tridenti Concilium rursùs continuari cœptum. Aderant magna omnium gratulatione tres Germaniæ Archiepiscopi Electores, Moguntinus, Coloniēsis qui paulò post aduenit, & Treuericus: & pter hos etiàm aliquot Germaniæ antistites. Rex Galliç eò misit Legatum, excusauitq; se coram Patribus Concilij, cur ipse hac vice suæ ditionis Episcopos non esset passus ire ad Synodum. Erat tum propter Parmense bellū nonnulla offensio inter Pontificem & Regem. Testabatur nihilominùs per legatum Rex, se erga Religionem & Romanam Ecclesiam animo futurum syncero & integro. Et certè Catholicam religionem in suo regno egregiè tutatus est, & si illi longior contigisset vita, nūquàm eas hęretici in eius regno turbas excitâssent, quibus post eius obitum Gallia miserabiliter quassata est. Atque hoc ipso tēpore, quo propter Parmense bellum alieno in Pontificem visus est animo, edictum longè grauissimū contra Luteranos in suo regno ꝓposuit, pręmia etiàm magna delatoribus pollicens. *Cōtinuatio Concilij.*

Nouembri mense Magdeburgenses, longa iam obsidiōe pressi, in gratiam his cōditionibus recipiuntur: Supplices à Cęsare veniam petant, in Austriacam & Burgundicam familiam nihil faciāt, Cameræ se submittant, Augustano decreto postremo pareant, aureorum quinquaginta millia persoluant in vsum fisci pro belli sumptu, tormenta maiora duodecim Cęsari tradant, & quędā alię durę satìs. Sleidanus hanc eorum laudat cōstantiam, quòd illi Cęsari & toti Imperio tam ptinaciter restitissent, quare dicit eos summam nominis gloriam apud exteras nationes adeptos. Verùm nemo sanę mentis dixerit eos laudem vel gloriam mereri, qui ob pertinaciam & rebellionē proscripti à Cęsare, suo exēplo alios quoquè ad rebellandum inuitent. Sed Sleidanus ad *Magdeburgenses se dedunt.*

tam

tam præclarum facinus audēdum etiam alios, dum laudat, instigat & accēdit. Porrò Mauricius Magdeburgum in Cęsaris, Imperij & suam fidem adigit, & relicto in vrbe pręsidio abscędit.

Interceditur pro Lātgrauio.

Sub Decembris initium Mauricius, Elector Brādeburgicus, & multi alij principes partim per literas, partim per legatos apud Cęsarem pro Lantgrauio rursùs intercedunt. Cęsar, qui de Mauricij cum rege Gallorum fœdere & bellicis cōsilijs nihil sciret, (adeò tectè & dissimulanter à Mauricio gerebantur omnia) respondet se expectare in dies Mauricium, cum illo se ea de re ità coràm acturum, vt intelligant Principes, ipsorum intercessionem apud se pondus habuisse. Paulò pòst Lantgrauij filius Guilelmus venit ad Mauricium, ait Cæsaris hoc dubium esse responsum: Patrem suum tabescere squalore carceris (licèt non sit verisimile, Cęsarem tam duriter egisse cum Lantgrauio) hortatur vt patri opem ferat. Ità Mauricius, qui sua consilia mirificè cælârat, hoc Cęsaris non incommodo accepto responso, statim ad bellum gerendum animum adijcit, tempusq; anni idoneum expectat. Habebat iam exercitum quo Magdeburgum obsęderat, cui adiunxit eos milites, qui vrbem defenderant. Hi per Duringiam hyemabant, & multa presertim Ecclesiasticis atque in ijs Moguntino Episcopo damna dabant. Ea res permouit tres Electores Episcopos, vt domum cogitarent.

Mauricius bellū parat.

Bellum in Cæsarem suscipitur.

ANNO 1552. Germanicum in Cæsarem bellum suscipitur, Galliæ rege cum Mauritio & alijs quibusdam sese coniungente, & defensorem Germanicæ libertatis palàm scribente. Cæsar necdùm quicquam comperti habuit de Mauricij machinationibus, quippe qui omne studium Cæsari

per

per literas & legatos polliceretur, & etiàm legatos duos ad Concilium mitteret, Cęsari quoquè persuaderet milites ob non soluta stipendia tumultuari, cùm tamen eius sacramento tenerentur. Hæc quidem in illo principe, quem Cæsar amplissimis auxisset honoribus & beneficijs, minimè probãtur. Nam ad Lantgrauij liberationem nihil opùs erat tam pernicioso bello, quo Germaniæ pleriq; Principes dirissimè afflicti, ciuitates magna damna perpessæ sunt, Noriberga inprimìs, cui Albertus Brandeburgicus Mauricij socius tantum damni dedit, quãtum credi vix queat: & quo deniquè latiùs serpente, ipse Mauricius florente ætate extinctus est. Si accessisset Cęsarem, vt & se facturum dixerat, & Cæsar per literas petebat, hauddubiè illius animum flexisset, & Lantgrauium longè faciliori via liberâsset. Sed non vna Lantgrauij captiuitas, verùm multò magìs, vt est verisimile, importuna Luteranorum dogmatistarum instantia, eum ad hoc bellum Cæsari præter omnem expectationem faciendum induxit.

Cùm Tridentum crebris nuncijs de bello allatũ esset, paulatìm Cõcilij patres domum abeunt: neq; enim tutum erat, cum armato milite de religione disceptare. Ità tot Cęsaris conatus, tot sumptus & labores eo importuno bello perièrunt. Iam Mauricius cum exercitu progreditur: priùs tamen ad Ordines Imperij scribit, facti sui rationem reddit: Cæsarem, non tamen nominatìm, acerbè perstringit, & moderatissimo Principi multa impingit, quę in illũ minimè quadrant. Appáret, illas literas non à Mauricio, sed ab aliquo impuro apostata vel Melãchthone conscriptas, præsertim quòd ad primam earum partem attinet. In altera agit de Lãtgrauio, vbì rursùs imputat Cęsari, licèt obliquè, studium arripiendę Monarchię. Sed dum sic scribit, videtur optimo Prin-

Concilium bello dissipatur.

Principi propemodùm nimiá improperare clementiá, qua nisi ille in Germanos vti voluisset, non valdè difficile fortasſis ei fuiſſet, tale iugum imponere Germanorum ceruicibus, quod non facilè excutere potuiſſent. Sed & hoc ex alicuius virulenti apoſtatæ Monachi officina profectum videtur. Scilicèt Carolus Cęſar apud ingratos & in tot ſectas diſſectos Germanos Monarchiam affectauit. Habuit ille longè potentiſſimus Princeps, hodieque habet Hiſpaniarũ ſereniſſimus rex Philippus filius eius tantam, tamq; amplã & prępotentẽ in nouo orbe Monarchiã, vt tota Europa vix digna ſit, quæ illorum in eo Orbe ditionibus comparetur. Deindè laudat Galliæ regẽ, & cum eo ſe percuſſiſſe fœdus ſcribit, aitq; Cęſari decretũ eſſe, Gallię regem oĩbus fortunis euertere. Hoc quidem Cęſarẽ voluiſſe, nusq̃ appáret, nec hoc quiſquam facilè credet, qui Cęſaris res geſtas inſpexerit. Sed vt dixi, talia Mauritius non ſuo, ſed alieno calamo ſcripſiſſe putatur.

Cæſaris in nouo orbe potentia.

Edidit etiàm ſcriptum quoddam Albertus Brandeburgicus, ſocius Mauritij, quem Cęſar captiuum in libertatem reſtituerat. Is inter cętera in hoc ſcripto ait, Cęſarem induxiſſe militem externũ in Germania, qui & plùrimum det damni per agros, & cõplures ad inopiam redigat, & omne genus inſolentiæ exerceat. Hoc autem vtrùm veriùs in externos milites, q̃ in eum ipſum Albertum Principem competat, qui tot modis vexauit Germaniam, teſtes eſſe poſſunt multę amplę Germanię ꝓuincię. Valdè etiàm perſtringit Commentarium Ludouici ab Auila clariſſimi viri Hiſpani de Cęſaris bello germanico, ipſumq; Ludouicum vocat hominẽ impurũ & mẽdacem, quod quidem in eum virum non competit, quẽ Cęſar admodùm habuit multis annis familiarem. Et ipſe quidẽ Ludouicus etſi vno loco nonnihil inſimulat Albertum negligẽtię, idq; eo tempore

Albertus Brandeburgicus cõtra Cæſarem.

Ludouicus ab Auila perſtringit.

re quo captus fuit, tñ alibi honorificam eius mentionem facit,& dicit Cęsarem vel maximè lętatum fuisse,cùm eum sibi videret ex captiuitate restitutũ, magnisque eum affecisse beneficijs.

Galliç quoquè rex,cur hoc bellũ susceperit, publicis literis declarat.Is nominatìm perstringit Cęsarem non semèl.Iam omnes isti erãt ad bellum instructissimi,& ingentes post se militum turbas trahebant,cùm interìm Cæsar omia ferè tuta putaret. Ità verò necopinatò à tam multis nõ vno loco hostiliter appeti, & iam propè in ipsas hostiũ manus incidere,tam est humanæ infirmitati molestum, vt non pauci etiàm ex longè minoribus casibus legantur subitò vel apoplexia,vel alio morbo extincti:& est verisimile, Carolo Cęsari hanc inopinatam persecutionem non paucos vitę annos detraxisse:quàquàm nec illi diù superuixerũt,qui in eum tam hostiliter incurrerunt.Scriptum istud Galliç regis typis fuit excusum lingua populari, & in fronte præferebat pileum inter duos pugiones.Subtùs erat titulus regis.qui se libertatis Germaniç & principum captiuorum vindicem appellabat. Sunt qui dicant hoc symbolũ repertum in antiquis numismatîs, & ab illis, qui Iulium Cæsarem occiderunt, vsurpatũ. Historici interdùm scribũt,seruos ad pileum vocatos,hoc est,ad libertatẽ,cui⁹ insigne est pileus. Iam antè dixi,multos fuisse admiratos,ꝙ ille rex,qui diceretur Christianissimus,eos principes ex Cæsaris Catholici manibus vi extorquere voluit,qui essent Luteranorum pręcipui patroni, cùm tamen ipse in suo regno hoc ipso ferè tempore decretum seuerissimum in Luteranos promulgâsset.

Galliç rex perstringit Cæsarem.

Mauritius cum socijs progreditur, multas Germaniæ vrbes occupant,abrogant magistratus à Cęsare institutos,ipsi nouos creant:nec hoc contenti, etiàm pecuniã & tormẽta exigunt:& hoc erat Germaniæ

Mauritius occupat Germaniç vrbes.

maniæ restituere libertatem, cùm ipsi non essent illarum ciuitatum domini, immò bellum facerẽt suo Principi. Augustam quoquè paruo pręsidio munitã deditione capiũt. Interim Gallię rex cum maximis copijs Tullum, Virdunum, Metim Imperio subtrahit, Lotharingiam occupat, ducem puerum nouem annorum in Gallias mittit. Metensibus durum est iugum impositum, nec pręter meritum, vt quidam putant, quòd Luteri dogmata non admodùm respuere viderentur. Ità rex Galliæ, qui se libertatis Germaniæ vindicem scribebat, breui tempore ab Imperio tres abstraxit Episcopatus, adiutus Germanorum auxilijs. Visus est etiàm Galliæ rex tentare Argentinam munitissimũ Germaniæ oppidum, sed id frustrà fuit. Mauricius Augustę mutauit Senatũ, à prudentissimo Cęsare constitutum, & veterẽ vnà cum tribubus restituit. Indè sex diebus Vlmam oppugnant, sed oleum atq; operã perdunt: quãquàm Albertus Brandeburgicus Vlmensium vicos & oppida vastauit incendijs, pecuniam extorsit, eodem instituto vtens apud Vlmensium vicinos.

Imperio tres Episcopatus adimuntur.

Vlma frustrà oppugnatur.

Est Vlma potens & nobilis Sueuię vrbs, quam tàmen ipsam constat olìm à Carolo Magno Christianissimo Imperatore attributam fuisse amplissimo illi monasterio, quod Augiam maiorem vocant. Et vt videat Lector, quanto studio quondàm sanctissimi Imperatores, Reges & Principes exædificandis & ditandis Ecclesijs & monasterijs incubuerint, adscribam hoc loco fragmentum literarũ Caroli Magni, quibus Vlmam largitur monasterio iam dicto, idque sanè longè maiori pietate, quàm hodiè infames apostatę incitant reges & principes atq; magistratus ad expilanda & destruenda monasteria. Est verò hoc literarum exemplar: CAROLVS diuina fauente gratia Imperator Augustus: Si sanctorũ monasteriorum loca, nè labantur, frequẽter susten-

Vlma datur monasterio Augiensi

tamus, sustentando ditamus, non solùm Deum per hoc nobis placamus, sed etiàm nostri totius regni statum corroboramus. Quapropter omniũ pręsentium ac futurorum comperiet industria, qualiter Vlmam nostram regalem villam, pro animæ nostrę ac parentum nostrorum remedio, ad monasterium quod constructum est in insula, quæ in Alemanniæ partibus sita, Sintleohesuna nuncupatur, vbì venerabilis præsul Heato spirituali turmæ præest, cum omnibus appendicijs suis & locis adiacentibus tradimus atq; transfundimus: vt fratres ibidèm regulariter subsistentes, & diuino operi die nocteq́; iugiter insudantes, dum sumptibus alacriter procurantur, assiduis eorum precibus Deum nobis propicium facere dignẽtur. Et vt pręd ictus Hetto cum fratrib9 suis monachis & clericis in pręfata insula, exteriorib9 curis remotis, Deo seruire liberiùs atq; securiùs insistere valeat, cum ipsius Abbatis desiderio, suorumq́; monachorum rogatu, Adelbertũ cognatum nostrum in supradicta Vlma aduocatum ac defensorẽ cõstituimus &c. Datum anno salutis 813.

Ex quibus literis inter cætera obitèr licet animaduerti, quàm vanum sit istorum nouorum hominum commẽtum, qui monasteria olìm non nisi Christianas scholas fuisse somniãt, in quibus pueri instituerentur. Nam etsi etiàm in quibusdam monasterijs habebãtur monachi doctissimi, qui iunio- *Monasteriorum præcipua studia.* res fratres in humanis ac diuinis literis instituerẽt, at tamen pręcipua monasteriorum occupatio fuit, diuinis vacare officijs & ministerijs. Pudet sanè pigetque referre, quàm multa & impudenter & petulanter, atque etiàm imperitè & stolidè hac de re à quibusdam sectarijs confingantur. Scripsit quidam Guilielmus Radensis epistolam dedicatoriam in Chronicon Hirsaugiense Ioannis Tritthemij Abbatis. Is multus est in laudãdo illo Abbate, sed quę-

dam tamen illius obliquè perstringit. Cogor esse breuis, alioquì in breui epistola multas illius hominis ineptias, nè quid grauius dicam, ostenderem: & tamen videtur sibi bellissimus euangelicus. Ait satìs liquere, monasteria olìm nihil aliud fuisse quàm Christianas scholas, ad ętatem iuuenilem in omni genere literarum & bonis moribus vsque ad annos maturioris ætatis instituendam. Itaque putat posteà sic institutis licuisse indè discedere & abire quò vellent: nam mox subiungit: Quæ quidem nunc tristissimi sunt carceres. Sed vel ex vno illo Chronico, quo se vult tueri, abundantissimè hominis vecordia confutatur. Nam in monasterijs monachi instituebantur iam monasticen professi, aut certè professuri, tametsi fortassìs etiàm admittebantur honestorum virorum id petentium pueri nonnulli, vt cùm literis vnà etiàm pietatem apud monachos imbiberent. Nec tamen sic dabatur opera literis, vt nihil prætereà aliud fieret ab eis. Immò poterat delirus iste ex Regula Diui Benedicti, de cuius monachis potissimùm agit Tritthemius, id perspicuè discere, non licuisse monachis quicquam diuino operi, hoc est, precibus horarijs & cultui diuino in templo absoluēdo anteponere, nisì id fortassìs certas ob causas rationi consentaneas alicui permitteretur. Itaque monasteria eò potissimùm spectabant, vt in ijs ex monasticę regulæ præscripto, in castitate, paupertate & obedientia (cuius obedientiæ votum iste miser vocat impijssimum) viueretur, vt Diuinis laudibus vacaretur, & tempus omne religiosè expenderetur, idque ex Regulæ & Obedientiæ præscripto. Hoc verò isti tenebriones vocant tristissimum carcerem, non vtiquè sic dicturi, si vel micam haberent Christianæ pietatis. Nôrunt enim homines in vera pietate exercitati, quantam animi libertatem & iucunditatem

Nihil operi Dei præponendum.

tem pariat eiusmodi propriæ voluntatis abnegatio & studium obedientiæ: contrà verò, quàm verè misera & dira sit seruitus suæ obsequi voluntati, suis indulgere affectibus & desiderijs, quemadmodùm faciunt hoc tempore apostatæ monachi, qui pertæsi Euangelicæ illius vitæ, quæ in monasterijs benè institutis cernitur, ad ollas Aegypti & seculi atque carnis voluptates redierunt: cumque suam turpitudinem & fœdissimam apostasiam in sacco & cinere plorare deberent, è diuerso in reprobum dati sensum, criminantur vitam monasticam, & vbiquè magistratus instigant ad abolenda monasteria, eorumque reditus & facultates in pios scilicèt vsus conuertendas. Ità factum est, vt multis locis monasteria destructa sint, quædam verò mutata in scholas, vbì pueri instituantur, contra ipsam monasteriorum primam institutionem & fundationem. Porrò reditus eorum & facultates sic distribuuntur, vt non exiguam indè atque etiàm ex alijs bonis Ecclesiasticis portionem ad se adducant viles apostatæ, qui cum suis incestis Dalilis viuunt ex eis non paulò suauiùs, quàm olìm eis in ipsis monasterijs licuisset. Sed veniet ille dies, quandò diuitias quas deuorant, euoment, & de ventre illorum extrahet eas DEVS. Luent quæ fecerunt omnia, nec tamen consumentur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum sic & sustinebunt. Et quarè tandèm? Sequitur apud Diuum Iob: Quoniam confringentes nudauerunt domum pauperis, (Sunt enim monachi ex professo pauperes, & licèt pleraque monasteria habeant non paruas facultates, tamen necessarijs côtenti monachi, reliqua longè meliùs quàm isti desertores expendunt, nec quicquam priuatìm indè sibi ceu proprium vendicant) rapuerunt & non

Monasteria in scholas à quibus mutata.

Iob 20.

ædificauerunt eam, nec est satiatus venter eorũ. Reuelabunt cæli iniquitatem eorum, & terra consurget aduersùs eos. Certè omnium harum turbarum caput & author Luterus sibi vendicauit Augustinianum monasterium, quod fundatum erat pro monachis triginta, nec id quidẽ in scholam publicam conuertisse eum legi, sed cum sua Catharina vixit ibì genialiter, idque non modò non reprehendente, sed summè etiàm applaudente cęco hoc mundo. O fœdissimã rerũ mutationem. Olim sanctissimi & potẽtissimi reges & principes innumeris extruẽdis & ditãdis monasterijs exatiari non potuerunt, & ea re, vt paulò antè ex literis Caroli Magni didicim⁹, Deũ se placare, & totius regni statum corroborare credebant: hodiè contra ad sceleratorum apostatarum suggestionẽ passìm excindũtur & euertuntur, hauddubiè non sinè euidenti regnorũ & ditionum multarum euersione. Nam certè in monasterijs instabatur precibus nocturnis atque diurnis, & erant in illis permulti, quorum preces Deus contemnere non potuit: & tum florebat Resp, & erant opes & copiæ in regnis, magna annonæ vilitas, vberes rerũ prouentus. Conferantur sanè ea secula, quibus in precio fuêre monasteria, cum hoc nostro reuerà miserrimo & infelicissimo seculo, quo nihil ferè est contemptius monastica vita, & re ipsa vtrorunque mirabilem atque ferè incredibilem diuersitatem comperiemus. Non volunt attẽdere homines, tanto semper omnia rebus in humanis feliciùs succedere, quanto maior impenditur cura, studiũ & opera in cultum diuinum. Sed Luterus & sui aiunt eum Dei cultum, qui est in monasterijs, esse impium & idololatricũ. Quid verò aliud diceret Luterus cum toto grege suî similium apostatarum? Longè aliter de monachis senserunt omnium ætatum & seculorum optimi quiq; & doctissimi homines, atq; etiàm pijssi-

Luterus occupat monasterium.

Resp. quãdo floruerit.

piјſſimi & inuictiſſimi principes. Et certè niſì ſuę impietati vel maximè obſiſtere videret malus dęmon vitę monaſticæ profeſſores, nunquàm tam atrociter per Luterum & id gen⁹ peſtes eos eſſet inſectatus. Verùm ab eius farinæ hominibus vituperari, id demùm eximiè laudari eſt: maximè cùm iſti non ſolùm ea vituperent, quę ab omnibus bonis prędicantur, ſed interìm etiàm palàm impudentiſſimè mentiantur. Ità ille bonus vir, cuius ſuprà memini, Guilielmus Radenſis in illa ſua Epiſtola hoc quoquè addit: Nunc nemo ferè eſt, (aut ſaltem pauciſſimi) qui vel à limine ſacras literas in monaſterijs, ab Antichriſti fermento non repurgatis, ſalutârit, nedùm profiteatur. Immò ſi quis ſit, qui Bibliorũ lectioni intendat, inque vſum transferre vel ſaltem cogitet, hunc ſtatìm hęreticum, ſchiſmaticum, inobedientem, apoſtatam ac Luteranum proclamitant &c. & rursùs: Authores, inquit, bonos exurũt &c. nam nimìs longum eſt eius nugas & calumnias referre. *Calumnia hæretici.*

Obſecro, quid in his hominibus vel mentis vel frõtis eſt, quos non pudet tam turpiter mentiri? Vt nihil dicam de alijs monaſticis ordinibus, quorũ mihi non tam nota ſunt exercitia & ſtudia, atquè noſtra. In Carthuſiano inſtituto, quod ego me amplexum lætor, quotannìs tota ſacra Biblia publicè in omnium fratrum auribus perlegũtur, partìm in templo, partìm alijs certis locis: pſalterium totum hebdomadis ſingulis recitatur, vt cętera priuata ſtudia p̃teream: & tamen non verentur iſti ſcribere, arceri monachos à Bibliorum lectione, & qui Biblia legant, eos hæreticos vocari. Et hęc quidem & id genus alia plurima, licèt ſint impudentiſſimæ vanitatis, tamẽ perſuaſerũt permultis: & hoc illis ſufficit, potuiſſe ſcilicet id ipſos efficere, vt quàuìs ſcelerătè & prodigiosè mentirentur, tamen vera dicere putarentur. Et videas ſanè hodiè perplures, qui hui- *Mendacium poſuimus ſpem noſtrã*

usmodi multa petulãter cõfingant, aut ab alijs horum temporũ nouatoribus hausta, admodùm cõfidenter iactitent, & in hoc sibi bellè scioli & pręclarè religiosuli videantur, si possint insultare monachis. Ità noster Guilielmus Radẽsis, cuius semèl atq; iterùm memini, rursùs ait, ordines quosdã puersis suis (sic enim vocant, quos nos Cõuersos dicimus) oĩm librorum lectionem aliquot seculis penitùs interdixisse. Scripsit iste egregius vir suã hanc epistolam Magdeburgi anno 1559. cuius vrbis concionatores quidã Luterani, in quibus & Illyricus, mirabiliter oppugnârũt Vuittẽbergẽses & Lipsenses theologos, & fortasśis iste Radensis fuit vnus ex illis. Talibus verò tam profligatis & deploratis tenebrionibus prolixè velle respõdere, non nisì bonas horas perdere est. Audiãt miseri illi, multos hodieque in monasterijs inueniri monachos, qui se à talibus humani generis pestib⁹ irrideri & vituperari, in magno lucro ponant. Vtinàm verò prępotens Deus quãdoquè pectoribus hominũ, malè ab illis fascinatorum, adspiret lumẽ gratię suę, vt videãt quorũ hoĩm prodigiosa cõmenta sequãtur, mâlintq; similes esse Caroli Magni, & innumerabiliũ aliorũ religione & pietate pręstantiũ Maiorũ suorũ, q̃ istorũ reuerà miserorum hominum, quorum horrendam cęcitatẽ tanto magìs execrabitur posteritas omnis, quòd eam ipsam pro magna Euangelij luce iactitârint. Scio hęc non admodùm commodè hoc loco inseri: sed candidus lector boni consulet, quòd interdùm istorum insolentię respondemus, quorum alioquì amentiam & stultitiam irridendo & contemnẽdo pretergredi mâllemus, nisì nos simplicium minusq; peritorũ periculũ, quippe qui horũ fraudulentis mẽdacijs nõ raro euertantur, cogeret veritatis suscipere patrocinium. Verùm his obitèr cõmemoratis, iam ad narrationis ordinẽ reuertamur.

Magdeburgici oppugnant Vuittẽbergicos.

Con-

Conuenitur intereà Lincij, quod eſt Ferdinandi regis oppidum, atq; ibì cum Ferdinãdo Mauricius de pace tractat, nec Cęſar ſe valdè difficilẽ prębet, certis tamẽ cõditionibus, quas cùm Mauricius ſinè ſociorum conſenſu ſe diceret per om̃ia accipere nõ poſſe, ità diſceditur, indicto rursùs conuentu Paſſauij. Cęſar iam militem cõſcribebat. Epiſcopus Auguſtanus nõ mediocri ab Mauritij ſocijs damno afficitur. Camerę Iudices Spira excedũt nõ ſinè cauſa. Magna eſt in Germania, pro cui9 libertate iſti ſe dicebant arma cepiſſe, rerũ confuſio & perturbatio, multis etiàm Proteſtãtibus ad ſummã inopiã redactis. Vndecimo die Maij veniũt literę ad regẽ Gallię à Mauricio de pace cum Cęſare cõponenda. Ijs acceptis literis, Rex, qui nihil minùs ſperâſſe putatur, biduo pòſt redit in Lotharingiã. Et hęc fuit merces, ꝙ Mauricium Cęſari bellum mouentẽ tam magnis impendijs adiuuerat. Mauricius quidẽ paulò pòſt redit cum Cęſare in gratiã, & militẽ ſuum in Hungariam contra Turcas ducit, rege Gallorũ poſthabito. Sed dum Galliæ rex in Germania verſatur, Cęſareani duce Martino Roſſemio Gallias inuadunt, & Campanię Gallicę fines lõgè lateq; vaſtãt incendijs. Mouit hoc quoquè regem, vt ſuos potiùs limites tueretur, quàm in Germania hęreret. *Gall9 redit in Galliam.* *Mauricius Cæſari conciliatur.*

Maurici9 Lincio digreſſus, victoriã obtinet apud Alpes, capta arce Erebergo, vbì non longè abfuit à ſupremo vitæ diſcrimine, nisì celerrimè ex militum ſtipendium poſcentium manibus elapſus eſſet. Vbì Cęſar cognouit de capto Erebergo, mox Oenipõte diſcedit feſtinabũdus, & cum eo Ferdinãdus rex. Paulò antè Saxoni captiuo libertatem reſtituerat, ſed is à Cęſare diſcedere noluit, abeuntemq; ſecutus eſt Villacum vſq;, quod eſt in Carnis oppidum. Vix Cęſar abiêrat, cùm Mauricius adeſt cum ſuis, ingreſſusq; Oenipontem, res omnes Cæſaris, Hiſpa- *Mauritij periculum.* *Oenipõtem Mauricius obtinet.*

norum & Cardinalis Auguſtani diripit, rebus Ferdinandi & ciuium nihil læſis. Auguſtæ paulò pòſt ſcriptum edunt, quo à Cęſare fugatos concionatores Luteranos reuocant, & eos iureiurando, quo Cęſari ſe obſtrinxerant, abſoluunt neſcio qua authoritate. Ità permiſſum eſt, immò & mandatum illis pręclaris noui Euangelij præconibus redire ad Luteri confirmandam & amplificādam doctrinam: & hoc quoquè erat libertatem Germanię reſtituerè. ô miſeram libertatem.

Per hoc ferè tempus Albertus Brandeburgicus Vuolphgango Teutonici Ordinis Magiſtro direptionibus & incendijs plurimùm dat damni, atque inſupèr pecuniá extorquet. Indè verò in Noribergēſium agrum ſeſe confert, & tam immaniter eorū omnia vaſtat & populatur, vt vicos centum, caſtella & ciuium villas ſeptuaginta, & cum his tēpla, poſtquàm ea ſpoliâſſet, atque ter mille iugera ſyluæ ad eos pertinentis combuſſerit. Bambergenſis epiſcopus duriſſimis cōditionibus pacem ab eo redimit. Vuirciburgicus aureorum millia ducenta numerare cogitur, & p̄tereà in ſe eius debita recipere, quæ erant circiter trecēta qninquaginta aureorum millia. Sueuicæ ciuitates numero ad vigintiſex, & in ijs Auguſta, per legatos hortabantur Noribergēſes ad pacem cum Alberto faciendam: ſed illi præter alia, quæ eos ab hac pace abſterrerent, à Cæſaris & Ferdinandi fide diſcedere noluerūt. Tum verò Albertus longè etiàm maiori impetu Noribergam oppugnat, & tandèm his cōditionibus cum eo pacem facere compulſi ſunt: Aureorū ducenta millia dependant, licèt iam antè Mauritio & ſocijs eius centum millia dediſſent: tormenta magna ſex inſtructa reb⁹ omnibus tradant: principes cōfœderatos fauore p̄ſequantur &c. Et hæc ipſa ciuitas Auguſtanæ erat Confeſſionis. Hoc ſucceſſu fretus Albertus, Vlmēſibus

Noribergenſium clades.

Item Bambergenſes et Vuirciburgici.

Noribergēſes afflicti grauiſſimè.

ſibus quoquè dira minatur: ſed illi reſpondent negatiuè ad ea quæ poſtularet. Si Romanus aliquis Pontifex, vel alius quiuis Catholicus Epiſcopus ità diuexâſſet vrbem aliquam, nullũ Sleidanus & eius ſimiles ſectarij ſcriptores, eius atrocitatis exaggerandæ finem facerent. Et multus eſt Sleidanus in commemorandis pecunijs, quæ è Germania & alijs regnis Romam exportẽtur. Et hęc facit vir bonus, vt inuidiam conflet Pontificibus. Verùm ſub hoc nouo Euangelio tantam rerum ferè omium iacturam fecit Germania, totq; damna & clades perpeſſa eſt, vt pecuniæ omnes Romã exportatæ, pro nihilo habendæ ſint: nec adhuc calamitatũ vllus appáret finis. Hoc verò bonus Sleidanus nõ videt, & libens patitur hærere in calamo, non paſſurus, ſi ad Pontifices exagitandos iſthuc pertineret. Tales nimirùm ſunt pleriq; omnes ſcriptores ſectarij, qui ſe Euanlicos vocant.

Galliæ rex Lucemburgenſem ditionem inuadit, populatiõibus & incẽdijs graſſatur, Danuillerium oppidulũ deditur, & poſteà Iuodium valdè munitum, in quo erat Erneſtus Mansfeldius Comes, qui cum multis alijs in regis poteſtatem venit. Porrò Mauricius ad conſtitutam diem Paſſauium aduolat, vbì & Principes aliquot coràm aderant, & abſentiũ multorum legati. Aderat & Galliæ regis legatus. Mauricius tria vrgebat: Lantgrauij liberationem, & vt cognoſceretur in illo ipſo Paſſauienſi conuentu de illis rebus, quę eſſent contra Germaniæ libertatem: deniquè vt religionis cauſa nemini fiat moleſtia, donèc lis om̃is cõpoſita ſit. Albertus Brandeburgicus egregiè pergit Moguntinũ, Treuirenſem, & alios per Germaniam multis illatis damnis affligere. Volebat ab Argentinẽſibus milites ſuos quouis tẽpore intra vrbem recipi, & præſidium quoq; admitti, & quædam alia, ſed nihil impetrauit. Non

Gallus vaſtat Lucemburgenſes.

Conuentus Paſſauiẽſis.

tulissent impunè, nisi eo ipso temporis pũcto, quo hęc ferè exigebat, rumor allatus esset de Mauritio ad pacem spectãte. Iam Vuormatiam & Spiram occupârat. Relicto autem Spiræ præsidio, cum copijs Francofordiam repetit, & indignè ferens pacem cum Mauritio confectam, noluit subscribere, sed pergit oppugnare Francofordiam. Reuerà dici non potest, quàm multos per Imperij ditiones ille Albertus mirabiliter flagellârit. Mauritius pace facta cum Cæsare, exercitûs sui partem, vt iam antè attigimus, ducit in Hungariam contra Turcas. Pacem illam Rex Galliæ fertur non æquo tulisse animo.

Cæsar venit Augustã

Iam Cęsar ingenti coacto exercitu Oenipontem redibat. Indè 20. die Augusti Augustá venit, Senatum à Principibus institutum remouet, & priorem, quem ipse creârat, restituit. Per hoc verò tempus in Italia Senenses Gallorũ ope Hispanos milites è sua vrbe eijciunt. Lantgrauius è custodia dimissus, vbì ad Traiectũ superius venit, rursùs ob Rifebergi copias cum Alberto recèns cõiunctas, Hispanis custodiendus traditur, donèc Cæsar cõsuleretur. Albertus Brandeburgicus primò Moguntiam, mox Treuirim occupat. Moguntiæ arcem episcopi & quædá alia loca flamma vorax absumpsit. Treuérica quoquè ditio ignes & dira multa ꝑtulit, & cum aliquot monasterijs arsit etiàm quędam Episcopi arx, haud procùl à Treueri. Episcopus Treuirensis erat in arce munitissima apud Confluentiam, quò etiàm se contulit Coloniensis Episcopus. Facilè ex ea arce prohiberi poterat, si Albertus (vt ferebatur) militẽ nauib9 per Rhenũ deuehere voluisset. In hoc Principum Confœderatorum bello Vlmenses, in Cæsaris fide constantissimè permanserunt, licèt sex dierum (vt diximus) obsidiõe premerẽtur, & Albertus dira eis comminaretur.

Cæsar

Cæsar Septembri menſe venit cum omnibus copijs Argentinam, ſed nõ nisì cum paucis vrbem ingreditur, quod Galliæ rex impetrare non poterat: ſumptoq́; illic prandio, rursùs egredit. Tãdèm iam appetẽte hyeme importuno tempore cœpit oppugnare Metim, 22 Octobris die. Vrbẽ illam Galli miꝛum in modum cõmuniêrant. Albertus Brãdeburgicus hoc tẽpore, cùm nõ poſſet cũ Gallię rege de ſtipẽdio cõuenire, quorundã precibus cum Cæſare redit in gratiã. habebat apud ſe 50. ſigna peditũ nec paucos equites. Aumali⁹ Guiſij Principis frater, cognita eius à rege defectiõe, cùm iam ei legionẽ vnã peditum, cui Riſebergus pręerat, Galli detraxiſſent, in eum magno impetu irruit: ſed Albertus, licèt lõgè pauciores haberet eqtes, magna vi Gallos in fugam cõijcit, multos etiàm nobiles cędit. Aumalium ipſum capit, & in Germaniam mittit cuſtodiẽdum: moxq́; ad Metim ſe cum Cęſaris exercitu coniũgit. Fuit hoc Nouẽbris quarta die. Cęſar 20. die Nouẽbris venit in caſtra. Tum verò tanta vi vrbs oppugnata eſt, vt tormentorũ horrẽda tonitrua vltra vigintiduo Germanica milliaria ſint audita: ſed quòd ſæua eſſet hyems & tẽpus om̃inò importunũ, obſidio ſoluta eſt ſub Decembris finẽ. Ex exercitu multi frigore & cõtagione periêrũt. Guiſius princeps, q vrbẽ ꝓpugnauit, egregia in milites Cæſaris morbo aut vulneribus, nè exercitũ ſequi poſſent, impeditos, vſus eſt humanitate & liberalitate, benignè eos excipiens, & rebus om̃ibus neceſſarijs adiuuãs. Fuit hoc ſanè facinus Chriſtiano principe dignum, & merita apud omnem poſteritatem laude celebrãdum. Et certè idem ille princeps religionis catholicę fuit conſtantiſſimus propugnator, quę res illi tãdèm mortem conciuit, vt poſteà indicabimus.

Cæſar intrat Argentinam.

Metis obſidetur.

Terribilis oppugnatio

Ab alia parte Cæſaris Belgicę copię vaſtant Galliam, & Heſdinum expugnant. Interim ex Hunga-

ria Mauricius domum redit. Porrò Henricũ Brunſuicenſem hoc ferè tempore non mediocriter afflixit Volratus comes Mansfeldius, qui Alberti militabat auſpicijs, cùm is Gallicarum eſſet partium.

Germaniæ clades & damna.

Magna omninò & incredibilia hoc anno damna tulit Germania, idq; ab ipſis Germanis, qui ſe Germanicæ libertatis vindices profiterentur, præterquàm quòd etiàm tres Germaniç Epiſcopat⁹ Gallus ſibi vẽdicauit. Videbantur iam Euangelici prçcones reſtituti, cùm eccè Ioachimus Vueſtphalus, Eccleſiæ Hamburgenſis paſtor, claſſicum canit, nec ſinit pace gaudere Zuingliani Euangelij fratres. Libellum enim emiſit hac inſcriptione, *Farrago confuſanearum & inter ſe diſſidẽtium opinionum de Cœna Domini, ex Sacramentariorũ libris congeſta.* Hoc telo prçter ſpem Tigurini & reliqui ei⁹ generis ſymmyſtç, inprimìs Caluinus percutitur: Vult Ioachimus hoc libello oſtendere, Zuinglianos in varias & pugnantes inter ſe opiniones ſciſſos eſſe: quæ ſit ꝓpria nota ſeductorum. Certè ipſe quoquè Luterus 8. Zuinglianorum ſectas in breui ſua Confeſſione enumerat. Hortatur quoquè Ioachimus doctiores, vt nocentiſſimum Zuinglianorum errorem opprimant: Deniquè dicit eſſe dignas Zuinglianorum blaſphemias, quæ potiùs ſceptro magiſtratûs, quàm ſtylo refutentur. Paulò antè Caluinus Tiguri oſtẽderat, idem ſe cũ Tigurinis de cœna ſentire: ſed hoc Ioachimus per ſimulationem factum dicit. Nemo quidem cõtra hoc Vueſtphali ſcriptum quicquam hoc anno edidiſſe viſus eſt, ſed non ſemper impunè feret, quòd auſus eſt tãta cõtumelia afficere Caluinũ cum ſuis. Obitèr hìc obſeruanda ſunt occulta Dei iudicia. Gaudebant iam hæretici, Mauricij opera ipſis aliquam eſſe redditam libertatem & Cæſarem grauiſſimis bellis teneri implicatum: ſed eccè dum ſibi à Cæſare tuta ferè omnia pollicentur, in mutua ſe

Luterani inſtaurãt bellum in Zuinglianos.

se bella transferunt,& tam dirè inuicèm se lacerant & insectâtur,vt parùm à catholicis passi videri possint.Hoc tamen dubitandum non est,qui Cæsarem impediuerunt,nè posset cœptam Germaniæ ab hæreticis contaminatæ restaurationem prosequi, eos Christianæ Reipub.cladē haud vulgarem attulisse. Sed de his alij fortaſsìs scribent copiosiùs.

Hoc anno Giapan insula,in extremæ Asię finib⁹ à Lusitanis, quorū est lōgè lateq; prolatū Imperiū, etiàm in remotissimis ab orbe nostro regionib⁹,de amplectenda Christi religione sedulò pertentatur. Est ea gens in paralello Germanię & Gallię ad Antipodes sita,disciplinarumq; omnium gnara. Itaq; difficiles se prębent,nec volunt Lusitanis morē gerere,nisì id priùs faciant Sinarū populi, de quibus iam magna spes est, quòd possint ad fidem Christo benè propitio traduci,vtì infrà paucis attingemus. Sinarum rex perpetuū gerit bellum cum Cathainis Tartaris, quorū est amplissimum imperiū, fertur q; idem rex aliquot milliariū murum cōtra Tartaros exędificâsse, vbì perpetìm in armis habeat centum millia hominū,nè qua à Tartaris fiat irruptio.Giapan insula vergit ad Septētriones,& vt Hispani numerant, à Sinarū regione versùs Aquilonem distat leucis sexcentis: & corporū quidem colore,linguæ accentu, vestimentis & cultu corporis, eius incolæ Germanis perquàm similes sunt.Habet insula in lōgum leucas sexcentas,alicubì in latum trecentas. *Giapan insula apud antipodes.*

ANNO 1553. mense Ianuario Galli apud Metenses inquirunt libros Lutericos per ciuium domos, inuentos tradunt carnifici publicè exurendos.Mirū profectò est, cùm Germani Principes, qui Gallum cōtra Cæsarem sibi adiunxerunt,id eo partìm nomine se fecisse testati sint,nè Augustana Cōfessio,hoc est, Luteri doctrina opprimeretur,tamē *Libri hæretici cōburūtur Meti.*

cum

cum eo rege percutere fœdus voluisse, quem sciret Luterano dogmati esse infestissimū: nec minùs mirum est, regem Henricum Gallum eorum voluisse principum amplecti fœdus & amicitiam cōtra Cæsaré, quos & ipse odisset religionis nomine, & quos non dubitaret à se quoquè animis esse alienos causa religionis. Venit etiàm Metim Robertus Metensis Episcopus, Galliæ regi valdè addictus, & nouum constituit Senatum.

Fœdus cōtra Albertum.

Albertus Brandeburgicus rursùs conscribit militem. Fœdus cōtra eum vel potiùs suî defendendi causa aliquot principes ineunt. Mauritius cum Hērico Brunsuicēsi fœdus percutit, & Episcopis Vuirceburgensi & Bambergensi atque Noribergicis suam pollicetur opem. Albertus coactis copijs in Episcoporum & Noribergensium fines sęuit incendijs & direptionibus, Bambergam & Suinfurtum Imperij vrbem capit & præsidio munit, quædam Noribergensium castella & oppida occupat.

Terouenna euertitur.

Cęsar oppidum Morinorum munitissimum Terouennā Gallis vi eripit, diripit, incendit, euertit. Captus in eo fuit Conestablij filius. Turca hoc tēpore aut circiter mare Ionium & Tyrrhenum infestum habebat. Sunt q scribāt Gallos se eis cōiunxisse. Ego nihil huius affirmare velim. Nimiùm enim turpe est, Christianos cōtra Christianos cū Turcis Christi atrocissimis hostibus se coniungere. Dum Albertus in Franconia grassatur, Mauritius & socij exercitum eò mittūt. Albertus magna exacta pecuniæ vi, multis abductis captiuis obsidib⁹ è Noribergica ditione, in Saxoniam celerrimè aduolat, multos Erphordiensis agri vicos diripit. Mauritius eius repentino aduentu cōmotus, omnes suos ad arma vocat. Albertus eius finibus nihil nocet, Halberstatensi Clero magnam pecuniæ vim imperat, Henrici Brunsuicensis agrum incendijs vastat. Ferdinandus

Albertus grassatur.

rex

rex & Mauritius bellum ei denunciant. Noribergẽses eius ditionem inuadunt, editoque libro inter alia hoc ei obijciunt ceu singulare quoddam inauditę crudelitatis exemplum, quòd cùm Altorfum atque Laufum ditionis Noribergicæ oppida occupâsset, & oppidanos & ruricolas & pecudes incluserit eo animo, vt omnes exureret: eo incendio pueros, mulieres aliquot grauidas, & nõ paucos ęgrotos conflagrâsse.

Iulij sexto die in Anglia obijt Eduardus rex, circiter annorum sexdecim adolescens, magno quidẽ dolore Euangelicorum fratrum, qui nihil non illo viuo sibi polliciti essent: nec minori illorũ dolore successit ei Maria Catharinæ illius, quam Henricus à se separârat, filia, virgo prudentissima, & Catholicæ religionis amantissima. Sleidanus Eduardi mortem non parùm deplorat, aitq; tantæ expectationis regem seculis aliquot Europam non habuisse, quippè qui noui euãgelij doctrinam vehementer amâsset. Sed Sleidani encomia plus vituperatiõis quàm verę laudis adferunt, nempè ab hęretico sacramentario profecta, qui non laudet nisì suî similes. *Eduardus rex decedit.*

Nona die Iulij cõmittitur in Saxonia ꝑlium crudelissimũ à Mauritio & Alberto, atq; vtriusq; copijs. Mauriti⁹ cũ suis victoria potiť, sed ipse lœtali accepto vulnere, paulò pòst moriť, Albert⁹ incolumis effugit. Periêrũt in eo bello duo Hẽrici Brunsuicẽsis filij, & permulti comites, ꝑter alios. Multa eo die millia periêrũt, illis inter se infestissimis signis concurrẽtibus, q se Germanicę libertatis assertores scripserãt. Hoc quidẽ in bello videre erat Mauritium, Lantgrauiũ, Brũsuicensem Henricum & Episcopos Vuirciburgicũ ac Bãbergeń in ijsdẽ versari castris: Porrò Alberto studere Ericũ Brunsuigiũ, Mauritij sororiũ. Ferť Mauriti⁹ durissima obijsse morte, & se mirũ in modũ ob nimios dolores velut ĩ spiras cõtraxisse. *Preliũ Saxonicũ immane.* *Mira rerum metamorphosis.*

traxiſſe. Sed nihil huius pro certo aſſeuerare velim. Sunt qui ſcribant eum noua cum Gallo rege conſilia tum agitâſſe. Vtcũquè ſit, Cęſarem illa inopinata ad Galliæ regem defectione & bello pręter ſpem illato adeò afflixit, vt eius valetudinem alioquì nõ bonam, non mediocriter perturbâſſe videatur, cùm ipſe in ſe Cæſaris ſummam eſſet expertus beneuolentiam.

Sub hoc tempus ſanguineæ guttæ repertæ ſunt in folijs arborum, auditi canum importuniſſimi latratus, & mutuę dilaniationes, equorum velutì fremitus & concurſationes armorũ. Fuerat inter Mauritium & Albertum maxima neceſſitudo, quæ tandèm hunc habuit euentum.

Heſdinum rursùs expugnatur.

Superiori anno Heſdinum, arcem munitiſſimam diximus Cęſareanos expugnâſſe. Eam Galli recuperauerãt. At hoc anno, menſe Iulio, rursùs Gallis eã vi extorquet Cæſaris exercitus, cæſo Horatio Farneſio Galliarum regis genero, multisq́; captis nobilibus, & in ijs Galliæ Mareſchallo Marchiano.

Mauritio ſucceſſit Auguſtus frater eius, qui regis Danorum ſororem habet in matrimonio. Per id tẽpus maximus terræmotus concuſſit Miſniam Auguſti oppidum. Saxo, quem Cæſar captiuum duxerat, electoriam dignitatẽ & poſſeſſiones ablatas ab Auguſti optimatibꝰ, itemq́; à Cęſare repetebat, ſed Auguſtus manſit in poſſeſſione.

Epiſcopi Vuirciburgicus & Bambergenſis cum Noribergicis, Alberti oppida oppugnant. Lugduni nouem Euangelici fratres iuſſu regis rapiuntur ad ſupplicium. Bernates pro ijs apud regem intercedunt, ſed fruſtrà.

Iohanna Suffolcia.

Eduardus rex Angliæ hoc anno, vt diximus, moritur. Is ſibi ſubſtituit Iohannam Suffolciam, Henrici regis proneptem ex ſorore: porrò Mariam & Elizabetham ſorores ſuas exhæredat. Aſſentiũt ꝓceres

ceres pleriq;,sed populus & nobilitas omis fert indignissimè. Erat enim Maria legitima Henrici filia, & ipsam Henricus moriens Eduardo voluit succedere. Multùm Northumbrius Dux conatus est impedire, nè Maria in regno succederet: at successit tamen, Deo illam benè iuuante, & multis ad eam cōfluentibus. Porrò Iohanna ducitur in custodiam, captusq; Northumbrię Dux, Londinũ adducitur, mira in eum conuicia iactante populo. Capti sunt etiàm eius liberi, & frater, & nōnulli alij proceres, & Eduardi pręceptor Iohannes Checus, qui tamen posteà dimissus est. Deindè Maria regina Londinũ venit in arcem, atq; ex carcere liberat locoq; restituit Stephanum Vuintoniẽsem & Tonstallum Dunelmensem, doctissimos Episcopos, ducemq; Norfolciæ, & quosdam alios Catholicos. Vuintoniensi addit summę dignitatis munus, nempè Cancellarij. Northũbrius Augusti die 22. capite plectitur: multi Euangelici superintendentes in carcerem conijciũtur. Northumbrius cùm iam supplicio afficiendus esset, palàm suum errorem cōfessus est, & quia Edouardo regi puero suasor fuerat mutandę religionis catholicæ, coram tota populi frequentia hortatus est omnes ad Romanę Ecclesię amplectẽda dogmata: simul etiàm commemorauit turbas & tumultus, qui ex sectis nasci soleant, quales etiàm Anglia iam vidisset intestinis exagitata dissidijs, & Germania fœdissimè confusa. Ad extremùm ait, se velle mori catholicè: atq; ità cæsus est. Petrus Martyr, monastici instituti desertor, insignis Zuinglianus, ex regno excedit. Calendis Octobris Maria regno inauguratur, annos nata ferè 38.

Maria succedit Eduardo.

Henricus Brunsuicensis Albertum, nouas cōscribentẽ copias, in pugna vincit. Turcica classis Corsicam insulam Genuensium capit, aliquot demptis oppidis. Cęsar Hesdinum solo æquat, & cùm vellet

Albertus vincitur.

Dorlanum tentare, eius exercitus à Gallis in fugam compellitur, non paucis occisis & captis. Galli Cameracum tentant, sed frustrà: & cùm vsq; adeò ꝓpè Cæsaris ad Valencenas castris se côiunxissent, vt res ad ꝓlium spectare videret, plurimis desideratis abeunt 18. Septembris die, in reditu longè lateq; oĩa vastantes incẽdijs. Lutetiã sęuissima vastat pestis, & rex multos Euãgelicos cõburit. Brunsuicẽsis Henricus cum exercitu proficiscitur contra Albertũ in Franconiam, & licèt non deesset ei occasio quosdã Principes, à quibus lęsus fuerat, egregiè diuexandi, tamen cõmodum & humanũ se ꝓbet, & sinè maleficio exercitum per eorum fines ducit.

Caluinus Seruetũ afficit supplicio.

Geneuæ Caluinus Seruetum Hispanũ, valdè impiè de sacrosancta Trinitate sentiẽtem, extremo curat supplicio affici. Mirũ hoc erat, non solùm quòd Caluinꝰ nihilo esset illo melior, sed etiàm quòd isti Euangelici nolũt morte affici hæreticos. Porrò verò Caluinus suũ hoc factum vsqueadeò illustre esse voluit, vt totã historiã scripto euulgato cõꝓhenderit, & in hæreticos gladio vindicandũ docuerit. Tanta est nouę huius Euãgelicę doctrinę cõstãtia.

Sleidanus hanc Serueti necem non improbat, non probaturus, vt appáret, si Pontifex aut Catholici eam hæretico illi intulissent. In summa: q̃cquid facit Luterus, Caluinus, Zuinglius, & id genus pestes, id nõ potest nõ esse euãgelicum: si quid eiusdẽ generis faciat Pontifex Romanus, sæua tyrannis est & facinus Antichristianum. O cæcas hominum mentes. Certè Caluinus non minùs commeruerat mortem atquè Seruetus ille: nec refert secùs de illo sentire miseros, quos ille miser euertit. Luterani sanè si habuissent illum, tractâssent illum haud aliter, ni fallor, atquè hæreticum.

Alberto Brandeburgico aliquot oppida eripiuntur ab hostibus, Galli Vercellas ex improuiso capiunt,

unt, factaq; direptione, indè recedunt, quòd Gonzaga Cæsaris præfectus superueniret.

Turcica Solimanni classis multa damna infert ditionibus Cæsaris, quę ad mare vergerét, Sicilię, Calabrię, Corsicæ quoquè, quam (vt dixi) occupárũt, permultis cæsis Corsis & Genuensibus. Interim diuina vltio Solimannũ illum domi persequitur. Erat ei filius natù maximus Mustaphas. Hunc suspectum habens de regno ipsius inuadédo, ad se eum accersit Alepiam in Syriam, vbì tum regiam habebat Solimannus. Mustaphas patri statìm obtemperans, ad eum cum magnis properat muneribus. Vbì se de equo demisit, nullas suspicat⁹ insidias, in Solimáni tabernaculum ingreditur, iussusq; acinacem deponere, ad Solimánum, eius manum osculaturus, propiùs accedit: sed ô crudelẽ patris animũ, antequàm accessisset, à regijs ministris, vt eis imperatum erat, subitò cõpræhenso funis in collum inijcitur, & inspectante patre strangulatur. Eadem hora signifer eius, ex nobilí Michaëlium familia Venetijs ortus, capite plectitur. Fertur posteà Solimannus eam filij necem multis lachrymis prosecutus.

Classis Turcica vexat Christianos.

Solimannus suum iugulat filium.

Albertus Brandeburgicus à camerę iudicibus pscribitur, tanquàm publicæ quietis & tranquillitatis perturbator. In Angliæ regno catholica religio magna ex parte restituitur: Regina Philippo, Caroli Cæsaris filio, desponsdetur, & Euangelici malè mulctantur. Multos martyres numerant Euangelici in solo regno Angliæ, & quidam Iohannes Foxus, de quo infrà fortasfsìs plura, martyrum istorum Angliæ historiam cõscripsit. Sed ab horum martyrum cósortio libera nos Domine. Ne Luterani quidem istos dixerint martyres, cùm Zuinglij potiùs, q̃ Luteri dogma secuti videantur. Ineptus quidam scribit, exules Angliç priuatìm in Germania multos de vera sentétia verborum cœnæ priuatìm docuisse,

ſe,ijs verbis non ſolùm catholicos,ſed etiàm Luteranos perſtringens. Et certè hoc eodem anno Ioachimus Vueſtphalus Luteranus libellum edidit hoc titulo,Recta fides de cœna Domini:quem libellum ideò ſe ſcribit dedicâſſe Eccleſiæ Hamburgenſi, vt eam inſtrueret aduerſùs Sacramentarios.

Iohannes à Lasko à Luteranis vbiquè repellitur.

Iohannes à Lasko Polonus nobilis,ſed ſacramétarius, permiſſu reginæ Mariæ ex Anglia cum duabus nauibus in Daniam ſe confert cum multis ſocijs ſacramentarijs. Putabat ſe illic per hyemem latitaturum: ſed quòd aliam à Lutero ſententiam de ſacramentis adferret, non potuit obtinere hoſpitium. Luterani enim non ferunt ſacramentarios, vtì nec ſacramentarij Luteranos. Venitur ergò ad maritimas Saxöiæ vrbes,Lutero addictas:ſed ibì quoquè Laskus cum ſuis repellitur. Culpam illam inexpiabilem non tam in magiſtratus, quàm Luteranos concionatores Sacramentarij conferunt. Tandèm poſt longos errores & pericula,in Phriſię Orientalis oppido Embdano inueniunt nidulum,vbì refocillarentur. In eos acriter inuecti ſunt etiàm publicis ſcriptis Saxonici quidam eccleſiaſtæ,ità vt compulſus ſit Iohãnes Vtenhouius hiſtoriam ſcribere, De inſtituta ac demùm diſſipata peregrinorum in Anglia Eccleſia,quam tamen etiàm ipſi Sacramentarij vellent non euulgatam.Et quis non rideat,dú iſta legit? Prodijt etiàm,Iohanne Stoltzio authore, defenſio Luteri contra Sacramentarios,in qua narrat Lutero, Sacramentarios œſtro percitos, ipſum ſcribendo nunc vincere, & quibus poſſint ſannis commentarios eius & verſionem Bibliorum carpere: illum, qui à caluitie nomen habet, (Caluinum intellige) eius ſanctiſſimos commétarios in Geneſim ſingulis ꝑpè folijs explodere,& cachinnis amarulentis excipere &c. ſcripſerat enim Caluinus cómentarios in Geneſim à Lutero diſcrepantes. O miſeros,

Embdæ recipitur.

miseros, qui tales sequuntur duces in rebus grauissimis, ad animarum vel salutem vel exitium sempiternum pertinentibus.

Hoc anno fuit quidam Parisijs, qui se Iohannis Apostoli & Euangelistæ mente perfusum diceret. Porrò & Basileæ & Parisijs visus est, qui genio Petri Apostoli se duce frui cōtenderet. Alius quoquè Basileæ asserere non dubitauit, se Mosis angelū habere, prædixitque regem Galliæ ante mensis Iunij initium Protestātium dogma recepturum. Multos ille quidem initiò commouit, sed vbì vidit regem Franciæ constanter in auita religione permanere, subduxit se, veritus laqueum, furcifer. Non finxissent istii, opinor, talia, nisì vidissent homines plerosque incredibili stoliditate quibuslibet cōmentis facilè commodare fidem.

Homo portentosus Parisiis.

Item Basileę & Parisiis.

ANno 1554. Cæsaris amplissimi legati in Anglia matrimonium Philippi & Mariæ reginæ omninò conficiunt, inuitis seditiosis quibusdam, qui authore Viato rebellionem excitârūt. Regina turbam ad arma concitatam mira dexteritate sedat, Viatus capitur, & in carcerem ducitur: Dux Suffolcius, seditionis non minima pars, Londinum captiuus adducitur. Northumbrij filius Guilfordus & Iohanna vxor eius, quam Eduardus rex puer sibi substituerat, capite mulctantur, paulò pòst etiàm dux Suffolcius capite plectitur die 21. Februarij. Eodem die moritur Vinariæ Sibylla Cliuēsis, Saxonię ducis cōiunx, & vndecimo post eam die dux Ioannes Fridericus maritus eius.

Conficitur matrimoniū Philippi & Mariæ.

Hoc tempore religio Catholica in Anglia prorsùs restituitur, & multi Euangelici indè aufugiunt, sedesq; suas apud Germanos diuersis locis captant. Elizabetha reginæ soror, quòd anteactæ seditionis conscia putaretur, in custodiam datur. Hęc religionis

Religio restituta in Anglia.

nis mutatio molestissima fuit Euangelicis, qui sibi illo in regno certum perfugium collocârât, si quid alibì aduersi accideret.

Albertus Brandeburgicus omni ditione sua eijcitur, & Blasseburgũ, præcipuũ eius propugnaculũ, obtinet rex Ferdinãdus. Intereà Brunsuicẽsis Hẽricus per inferiorẽ Saxoniã aliquot principes & vrbes, multos quoq; nobiles & illustres pecuniã poscit. Alteræ eius & Episcoporũ ac Noribergensium copię, pulso Alberto & expugnato Suinfurto, quosdam alios mulctant in Germania superiori. Porrò Carolus Sabaudię princeps morit, relicto Philiberto, qui Cæsari militabat. Galliæ rex Cæsaris vexat ditiones, inter alia Bouinum oppidum & Dinãtum capit, diripit, arces ibì demolítur, Mariæburgo pſidium imponit. Cęsare illi occurrente, in Hannoniam deflectit, Binsium oppidum & arcem, vbì regina Maria res magni precij & cultissimos hortos habuit, fœdissimè diripit, inflãmat, & oĩa longè ac latè populatur & incẽdit. Eodem verò tempore Gallicus exercitus in Italia à Cæsareanis profligatur, & Senenses grauissima premuntur obsidione.

Galli vexãt Burgundos.

Philippus Caroli Cęsaris filius 9. Iulij venit in Angliam: quarto pòst die Vuintoniã, vbì ad summã cũ multa nobilium turba progressus ædem, ab Episcopo Vuintoniẽsi & quibusdam alijs excipitur. Luce altera reginam adit. Porrò sequenti die, ipsis ferijs D. Iacobi, regali magnificentia nuptię celebrantur. Cæsar eò miserat legatum, qui suo nomine regnum Neapolitanũ filio nuptiarũ causa concederet. Posteà cum multo splendore Londinum cum regina ingreditur. Sub finẽ Octobris, Mediolanẽsis quoquè principatûs possessionẽ Cęsar ei tradit per legatos. Ipse interìm iuxta Hesdinũ, superiori anno ab ipso captum & euersum, nouam munitionem & oppidũ contra Gallos condit.

Philippus rex in Angliam.

Nuptiæ.

Nouem-

Nouembris die 12. Londini in Anglia publica inchoãtur Comitia. Aderat rex Philippus & Regina. Venit etiàm eò Cardinalis Polus, vbiquè summo honore exceptus. Is in publico conuentu hortatur omnes ad ecclesiæ Catholicæ amplectendam communionem & vnitatem. Ibì sanè regni Ordines petũt veniã schismatis cõtra Pontificẽ admissi, orãtq; vehemẽter, vt à cẽsuris Ecclesiasticis absoluti, recipiantur in Ecclesię sinũ. Altero die inter alia, q̃ narrare longũ est, Rex & Regina cum cæteris procumbunt in genua, & Cardinalis in oẽs absolutionẽ ꝓnunciat. Hæc irridẽtur ab istis nouis Euãgelicis: sed quantũcunquè procaces sint & insolentes, nisì absoluant horrẽdi illius anathematis vinculis, quibus velint nolint constricti tenent, nunq̃ Dei vultũ cõspicient. Olìm solebat plerunq; malus dæmõ inuadere eos qui essent excõmunicati: quod cùm hodiè rarò fieri videat, Excõmunicatio, qua nulla est pœna seuerior, & formidãda magìs, in cõtemptũ abit. Interìm tamen, etsi corpus non videt obsidere, animam certè anathemate percussi malus dęmon obsidet. Et indè est, quòd in summum Pontificem adeò atrociter incurrunt plerique omnes hæretici, quia sciunt illi datas esse claues regni cęlorum, & ligandi atq; soluẽdi primariam in terris potestatem, quam, licèt eis rũpantur ilia, tamẽ eripere ei non possunt.

Comitia Angliæ.

Anglia Ecclesiæ cõciliatur.

1. Cor. 5.

Matth. 16.

ANno 1555. Ioachimus Vuestphalus pręco Hamburgensis, nouum edit scriptũ contra Sacramentarios. In præfatione scribit, Regem Danię & senatũ Hãburgensem edicto ꝓhibuisse, nè quis ciuiũ Anabaptistas, Sacramẽtarios, vel alios sectarios hospitio reciperet. Hoc edictum renouatum esse ob grauissimum periculum, quod Luteranis Ecclesijs à sacramentarijs ad maritimas vrbes confluentibus immineret. Alię quoq; eius littoris vrbes sub graui

Vuestphal⁹ in Sacramẽtarios.

ui pœna vetuerunt, nè quis Zuinglianos hospitio reciperet. Isthuc quidem est sapere, lupos arcere à grege, nisì quòd satanas satanam expellit, dum Luterani pellunt Zuinglianos. Vtinàm verò ea seueritate erga sectarios omnes vsi essent Catholici, non tam latè serpsissent tot monstrosæ hæreses.

Caluinus in Vuestphalū. Diù tacuerat contra suum genium Ioannes Caluinus, sed nunc tandèm primam contra Vuestphalum defensionem euulgat. Vuestphali quidem nomine abstinuit, sed eo consilio, vt ipse scribit, vt si fortè sanabili esset ingenio, tacitè eius ignorantia sepeliretur. Verùm sensit Caluinus non edentulum Vuestphalum. *Vuestphalus contra Caluinum.* Mox enim libellum conscripsit contra Caluinum, hoc titulo: *Aduersùs cuiusdam sacramētarij falsam criminationem.* Prodijt eodem tēpore Timanni Luterani, Bremēsis pastoris, Farrago contra Sacramentariorū dissentientes inter se opiniones. Terrebant hæc Luteranorum fulmina Iohannem à Lasko egregium Zuinglianum. Itaq; mense Aprili ex Embda migrat Fancophordiā, vbì ei permissum est constituere Ecclesiam peregrinorum. Sic vocari voluit illa non admodùm magna synagoga. Sed quàm miserum est, quáque horrendum ea ratione dici peregrinos? Quanto consultiùs fecissent, si ad Catholicam Christi Ecclesiam se adiunxissent, futuri deincèps ciues sanctorū & domestici Dei? Est tamen hîc quoquè non negligenter obseruandum iustum Dei præpotentis iudicium, quo factum est, vt qui eam profiterentur sectam, quæ multos Catholicos è suis sedibus expulisset, multisque modis diuexâsset, ipsi iam ferè nusquàm possent certam & tutam obtinere sedem.

Mensis Martij die 18. morit̄ Sebastianus ab Hawsenstain Archiepiscopus Moguntinus, & ei substituitur Daniel Brendel ab Homburg, multa doctrina & insigni virtute conspicuus.

Eiusdem

Eiusdem mensis die 23. obit diem suũ Iulius Pontifex eius nominis tertius. Eius morte cõperta Moronus Cardinalis, itẽq; Augustanus & reliqui Cardinales Romam celeriter aduolant, noui Pontificis creandi causa. Eligitur autẽ ab omnibus Marcellus Ceruinus, retento sibi nomine Marcelli, multa & eruditione & probitate venerabilis. Sed quod dolendum est, eius Põtificatus vix paucorum fuit dierum. Ab eius obitu die vicesimo Senẽses ad summã rerum omnium egestatem redacti, Cæsari tandèm se dedũt post diuturnam obsidionẽ. Marcellus successorem habuit Iohannẽ Petrum Caraffam, senem propè octogenarium, qui ex more mutato nomine dictus est Paulus Quartus.

Iulius 3. moritur.

Marcell⁹ 2.

Senæ dedun tur Cæsari

Paulus 4.

Sub vêris initium apud Heluetios nata est dissensio propter quosdã Locarnorũ subditos, qui trans Alpes positi, Zuinglianismum complexi erant. Id Quinquepagici cũ cęteris Catholicis Heluetijs nullo pacto ferendum putârunt, alijs Zuinglianarum partium rem approbantibus. Tandèm cõpulsi sunt illi, qui religionem mutârant, extra eam regionem cum familijs & facultatibus suis discedere. Eorum bonam partem Tigurini in suam vrbem & agrum receperunt.

Dissensio apud Heluetios.

Sub finem Octobris Carolus Imperator Philippo filio, euocatis ad se legatis prouinciarum, dominiorum & ciuitatum Burgundicæ domûs, potestatem regnandi & gubernandi terras ipsi subiectas vltrò tradidit. Eo tempore sedentis Cęsaris dextrum latus Philippus filius, sinistrum Maria soror eiusità claudebât, vt terna sedilia triangulari ferè linea essent constituta. Enarrabat tum ad eos qui aderant, làbores suos & annos regni sui, idque viua voce, & valdè oratoriè, grauiter, & copiosè. Lachrymabatur autem Cæsar ipse. Porrò filius Philippus rex, & Maria Regina Pannonię, & plurimi proceres mirabili-

Carolus V. Philippo filio permittit Burgundiæ administrationem.

ter doluerunt,& multi in profusissimas lachrymas eruperunt,etiàm illustres aurei velleris equites. Inter cætera dixit palàm optimus Imperator, quòd nemini sciens & prudens iustitiam negârit. Aderat inter alios Hannoniæ Senescallus,podagræ morbo vexatus. Illi Cæsar semèl atq; iterùm humanissimè iussit sedem poni, quam tamē ille modestissimè recusabat. Finita oratione, Guilielmi Principis Auraniæ,& Burenij comitis humeris se sustentās, ex cōspectu amplissimi theatri abscessit.

Zuingliani respondent Luteranis.

ANNO 1556. aliquot Sacramentarij dogmatis signiferi Luteranis egregiè respōdent. Principiò Henricus Bullingerus Apologiā edit,qua ostendere nitit, Tigurinos ministros in Orthodoxa & Catholica fide sanctè perseuerare. Crede, si vis. Deindè Bernardin9 Ochinus cōtra Vuestphalū defensionem cōscribit & euulgat. Et vt nullus Luteranis hostis nō esset molestus,etiàm Caluinus secundam suam defensionē,piam scilicèt & Orthodoxam de Sacramentis,cōtra Vuestphali calumnias euulgauit. Si Romanus Pontifex & tota Christi Ecclesia, ausi essent,inuitis Zuinglianis istis, hoc pacto calamum stringere in Luteranos, omnia illorum scripta non aliter acciperentur,q̄ Papistica cōmenta,quibus conarentur opprimere lucem Euangelij. Sed vt isthęc calumnia facesseret,viderentq; homines ab istis noui Euangelij pręconibus non ipsum verbum DEI, quod tam impudenter iactitant, sed priuatas quorunque opiniones pro Dei verbo imperitis obtrudi,permisit sapiētissimo cōsilio etiàm inter se atrocissimè & pertinacissimè digladiari miseros & omī lachrymarum fonte plangēdos,vt qui necdùm eorum laqueis implicati sunt,caueant, nè quandoquè irretiātur:qui autem irretiti sunt, ocyssimè sese explicare nitātur. Accessit his Luteranorum hostibus

Dissidia euangelicorū.

aucta-

auctarij loco Iohãnes à Lasko, qui ad Poloniȩ regẽ & eius regni ordines omnes scribit Epistolam, qua & Zuinglianũ dogma tuetur, & Luteranos ait cum mente totius scripturȩ & Catholicȩ Ecclesiȩ cõsensu pugnare, neq; citra Dei cõtumeliam, eorum doctrinam retineri posse. Poterant tot hostes miseris Luteranis sufficere, sed iritati crabrones nõ tam facilè conquiescunt. Angli exules apud Geneuã edũt Latinè Nicolai Ridlȩi libellum de Cœna Domini. Hũc Ridlȩum hȩreseos nomine in Anglia flammis tradidit regina Maria. Porrò Zuingliani eũ in martyrum album retulerunt. Hunc in modum isti præclari Euangelici noua bella atrocissimè instaurârũt, immò potiùs simulatam cõcordiam in apertissima bella verterunt. Multi libri, orationes, dialogi, confessiones, epistolæ, theses, prȩfatiões vtrinquè à doctis pariter & indoctis euulgabant, & maiori, quàm vnq̃ anteà, impetu res agitata est. Luterani Zuinglianos apud omnes in odium & inuidiam vocabant, & multas habuêre synodos, quibus de opprimẽdis Sacramentarijs actitârunt. Atque hȩc & multa alia scribunt ipsi Zuingliani: adduntque Luteranos plerosque se iunxisse Papistis, vt Zuinglianos faciliùs opprimerent. Verum quidem est, non paucos Luteranos ad Catholicos sese recepisse, agnito errore suo: sed ij non minùs oppugnant Luteranos, quàm Zuinglianos. Ex ista enim mutua dissensione, cùm vtrinquè non nisì verbũ Dei creparẽt fratres Euãgelici, complures ad sanitatem rediêrunt, nec cum talibus quicquam voluerũt habere cõmercij, quos non minùs à se inuicèm, quàm à Catholica Christi Ecclesia dissidere viderent. Erant in hoc negocio vehemẽtes Saxonici ministri, Heluetij visi sunt moderatiùs agere cum Luteranis. Habet Saxonia multis locis cereuisiam mouẽdo cerebro, si nimiùm bibas, valdè idoneam. Porrò Euangelicos per Saxoniam

Luterani in Zuinglianos sæuiunt

niam fratres verisimile est pro more gentis potare largiter. Indè tot fumi & crassi spiritus, qui cerebrũ pertentant, immò obruunt, faciuntq́; nihil ferè sobriè ab istis vel dici vel scribi. Heluetij cùm vinum non habent, non inuiti aquam potitant. Hoc Saxones cane peiùs & angue oderunt. Hæc possit forsan ratio reddi, quòd ministri Saxonici egérunt tumultuosè, Heluetici paulò sedatiùs. Sed vtcunquè sit, optimè dixit Sapiens, Inter superbos semper sunt iurgia. Quin & Erardus Snepfius Luteranus confessionem de Eucharistia hoc tempore edidit, qua Zuinglianos perstringit.

Prou.13.

Intereà moritur Conradus Pellicanus, ex Franciscano apostata Zuinglianus. In eius locum Argẽtorato à Tigurinis accitus est Petrus Martyr Florẽtinus, qui ex Italia profugerat. Prodijt quoquè scriptum quoddã Erasmi Alberi Luterani cõtra Carlstadianos, Sacramentarios, fanaticos & Anabaptistas &c. Accidit quoquè ridiculum quiddam Francophordiæ. Caluinus publicè disputat cum Iusto Velsio (qui apud Coloniam Agrippinã parùm faustus hospes aliquandiù hæserat, quin & in carcerem coniectus fuerat) de libero arbitrio: cumq́; ille magnus Sophos, qui apud Geneuenses tantùm nõ deus aliquis habitus est, cum ministris eius loci de causa Sacramentaria cõferre vellet, tanquàm Zuinglianus reiectus est, non sinè crimine lęsæ maiestatis, si penès Geneuates sit sententię pronunciandæ potestas & authoritas. Sunt qui in scriptis suis indicare videantur, Velsiũ, abiuratis erroribus, reuertisse ad Catholicam Ecclesiam. Res mihi necdùm penitùs comperta est: sed siità tamen est, gratulandum est homini docto, quòd magno & raro Dei beneficio potuit agnoscere lapsus suos. Vtinàm eius exemplũ resipiscentiæ, si modò certa est, plurimi imitentur, & redeant in viam dum adhuc dies est, priusquàm illa

Disputatio Caluini cũ Velsio.

illa æternę noctis tetra caligine inexplicabiliter inuoluantur,

Inter Carolum Cęsarem, filium eius Philippum & Galliæ regem quinquennales nō ità pridèm erāt pactæ inducię, sed hoc anno rursùs ruptæ sunt, & ad arma vtrinquè magna miserorum hominum, qui interìm opprimebantur, infelicitate cōcursum est. Moritur quoquè 4. Calēdas Martij Fridericus Elector Palatinus: & paulò post eum Iohannes Treuirensis Episcopus ex Comitibus Eisenburgicis. Eius sedem obtinet Iohannes à Läien/ cuius inter alias corporis & animi dotes, eximia prudentia & in Catholica religione constantia prædicatur. *Mors episcopi Treuerici*

Excessit è viuis per idem tempus 3. Nonas Iulij Reuerend. D. Episcopus Cyrenensis Iohannes Nopel à Lippia, Reuerendissimo Archiepiscopo Coloniensi à suffragijs, magna eruditione & facūdia vir, longioriquè vita digniss. probitate vitæ & strenuo cōcionandi labore de ecclesia & fide Catholica per annos aliquot optimè meritus: atq; ea re inter illustres Dominos Capitulares summi templi Coloniensis, haud procùl à sacello, vbì trium Magorum corpora asseruantur, honorificè sepultus.

Moritur etiàm Adolphus Archiepiscopus Coloniensis die XX. Septembris, & ei succedit germanus frater eius Antonius ex Comitibus Schauuenburgicis. Ità breuì tempore quatuor Rheni Electores è medio ablati sunt. Mense Februario visus fuit in cęlo cometes, qui plerunquè terris dira minari solet. *Obit9 Adolphi Archiepiscopi Coloniensis.*

Est in Caluini discipulis quidam non postremus, Theodorus Beza. Is quondàm Iuris licentiatus, Parisijs ex opulētis sacerdotijs vltra septingentos coronatos aureos percipiens, vitam viuebat turpissimam, ac varia libidinum spurcitie contaminatam. Erat hęc quædam ad deteriora parasceue, talesquè mores nihil merebantur aliud, quàm vt homo impurus

purus prorsùs à Deo reiectus, in inexplicabilis perfidiæ & hęreseos labyrinthos detruderetur, quod & factum est. Nam ad Caluinum defecit, venditis priùs Simoniaco sacrilegio sacerdotijs vel beneficijs Ecclesiasticis. Sed quemadmodùm in Caluino alijsque hęresum architectis multa fraus & dolus, miraque inconstantia fuit, ità & in hoc Beza, quémadmodùm vel vnum hoc præclarum facinus, quod subijcimus, declarabit. Anno hoc 1556. venit ille ad electorem Palatinum Ottonem Henricum, qui erat Luteri placitis addictissimus, cum Farello homine pestilente, qui Geneuam infecerat, & Caluinum, Seruetum, Viretum, aliosque id genus habuit discipulos, atque ob metum seditionis à Basileensibus proscriptus, & in exilium abire iussus fuit. Obtulit autem is Beza illi principi arte veteratoria & multa cum simulatione confessionem quandam, aitque illi non modò Allobroges, sed etiàm Heluetios subscribere. Fecit hoc ille bonus vir, vt Principis sibi beneuolentiam conciliaret, qua tum opùs habebat, maximè quòd rex Francorum seuerè in Caluinistas animaduerteret, quem eo nomine apud Principem accusabat tyrannidis, orans vt regem à proposito precibus & minis deduceret. Porrò hæc Confessio ad verbum habebat, verum & reale ac substantiale corpus & sanguinem Christi sub specie rerum visibilium repræsentari & exhiberi. Dixisses Caluinistas & Zuinglianos prorsùs mutatos in Luteranos: sed quid non fingit deplorata nequitia? Princeps quidem & qui aderant, ea Confessione lætabantur, & quòd putarent conuersos esse sacramentarios, communis gratulationis ergô miserunt eam Duci Vuirtembergico.

Facinus veteratorium Theodori Bezæ.

Confessio Bezæ simulata.

Is quoquè tam insperatam metamorphosim miratur & laudat. Spargitur mox rumor in Germania

mania, agiturque de Zuinglianis triumphus ante victoriam. At Tigurini vbi de re tota certiores fiunt, tanta hominis impostura acriter dolent, & eam Confessionem magna contentione oppugnant, Bezamque falsi reum peragunt. Nihil enim Zuingliani illi volebant minùs, quàm à Zuinglio ad Luterum defecisse videri. Nam tametsi in quibusdam Luteri placita non inuiti sequuntur, at in re Sacramētaria errâsse Luterum, plùs Lutero vidisse Zuinglium contendunt. Quid vero interìm Beza?num se deserit? Minimè. Audi artem tali artifice dignam. Vult persuadere Tigurinis, dolum aliquandò bonum esse, & aliud agere atquè simulare. Nec dubium est, quin nouum hoc Euangelium his artibus sit instructissimum, ijsque & ortum, & auctum, & propagatum sit. Et id quidem mortales necdùm vident: vbì autem DEO benè propitio quandoquè viderint, repentè vt fumus istorum præstigiæ, quibus homines dementant, euanescent. At Tigurini tamen hoc paradoxo minimè contenti, non priùs in gratiam recipiunt Bezam, quàm suam ille culpam agnosceret. Redit indè vir optimus ad suos Heluetios & Allobrogas, & vt priorem fraudem posteriori expiaret, atque re ipsa testatum efficeret se Germanis illusisse, in Vuestphalum & Heshusium stringit calamum, palamque profitetur, non aliam in Cœna Domini esse corporis & sanguinis præsentiam, quàm in baptismo, in concione, in Lectione Sacræ Scripturæ, atque in priuata meditatione, quotiès mens fidelis ad CHRISTVM assurgit. Et rursùs tamen, vt à Germanis non prorsùs discedere videatur, fatetur in Cœna Domini substantialiter ac realiter verum & naturale CHRISTI corpus esse & exhiberi: sed Cœnam non vult esse id, quod inter homines ex

Nota fraudem.

Beza scribit in Luterãos.

Domini

Domini pręſcripto geritur, eius verò præcipuam partē in cælis peragi,cui nos fide interſimus & ſpiritu. Ità iſti infelices ſibi inprimìs,deindè etiàm alijs portentoſis verborum ſtrophis illudunt, atque in ſanctiſſimis religionis negocijs haud aliter atquè in ſcena verſantur,in alias atq; alias ſubindè transformati formas,vt cùm ijdem perpetuò loquantur, diuerſos loqui putes. Et tamen is idem Beza multas poſteà in Gallijs turbas excitauit, opima è locis ſacratis ſpolia abegit, & tantùm non apud homines miſerè faſcinatos principatum & regnum obtinere viſus eſt. Faxit clemens & bonus DEUS,vt tamen vel tandèm nobis pateſcant oculi, & videamus quàm ſplendidè iſti nobis imponāt, quàm omnia in ſummam & ſempiternam animarum noſtrarum perniciem machinētur, quàm nihil ſpectēt minùs, quàm vt rebus ſalutique noſtræ conſulant.

Auſtriaci cupidi nouæ doctrinæ. Rex Ferdinandus neceſſaria contra Turcarum irruptiones pręſidia comparare volent,petit à ſubditis ſuis eam in rē ſubſidia. Auſtriaci inferiores apud Viennam conueniunt, ſeq; imperata vltrà facturos recipiunt,modò ipſis permittatur Euangelium. Id ſi fiat,ſperare ipſos omnia contra Turcas ex ſententia ceſſura. Nihil tum impetratum eſt, quòd facilè videret ſapientiſſimus rex, nunquàm adeò infeſtos fuiſſe Turcas Germanis,quàm his annis,quibus Luteri Euangelium miſeri homines amplectuntur. Et reuerà nisì aliqua ratione tandèm Germaniæ ſua priſtina religio reſtituatur, & noua dogmata, quæ tot nobis pariunt ſectas & hæreſes,atque inteſtinas animorum acerbitates & ſimultates,prorsùs eliminentur,fieti non poteſt, quin vel Turcico vel Moſcouitico aut certè Tartarico quandoquè ferro vaſtetur, & duriſſima ſeruitute oppreſſa, leuitatis & temeritatis ſuæ meritas pendat pœnas. Vtinàm vel Græcię ſumma calamitas doceret tandèm Germanos

nos maturę sapere. Sed fortaßis peruenit in nos quoquè ira Dei vsq; in finem. Magnũ profectò eius irę argumentũ est, tam horrenda cęcitas & vasta caligo, vel potiùs insania quædam, quæ nos non sinit noui huius Euangelij fructus lõgè pessimos intueri. Luterus visus est nouam mũdo lucem inuehere: eius doctrinam multi è vulgo cupidè statìm complexi sunt, cordatiores cunctantiùs eam admiserũt, permulti penitùs respuerũt. Vbì animaduersum est, eius conatus, dum non initiò reprimuntur, suos habere successus, mox alij super alios exiſtũt homĩes importunis ingenijs, & ipsi quoquè nouam mundo lucem venditãt, aiunt se vidisse, quod Luterus necdùm viderit. Ità repentè intra vnã Germaniã multiplex nimiùm credulę turbæ Euãgelium obtruditur, & incredibili stultitia ab imperita concione arripitur Luteranum, Carlstadianum, Anabaptisticũ, Zuinglianum, Zuencfeldianum, Osiandrinum, &c. Nec vident miseri & cæci homines, dum ab vna, vera, Catholica religione abduci se sinunt, se in tam varias & mirabiliter inter se pugnantes sectas seduci, vt iam permulti sint, qui prorsùs ignorent, quid potissimùm sequi debeant in tanta nouorum dogmatum varietate. Hoc verò iure meritoq; patiuntur, quòd stultè & pueriliter quibuslibet nouatoribus primò aures, mox etiàm fidem commodârunt, cùm in ea debuerint religione cõstantissimè perseuerare, quam tot perpetuis seculis vniuersa Germania & Catholica Christi Ecclesia coluisset, quã hodieque tot amplissima regna & prouinciæ colant. Interìm verò dum seductoribus obtemperant, qui non Christi, sed suam gloriam quærunt, & miserorum animas negociãtur, in multas discinduntur factiones: indè animorum existunt dissidia & perniciosissimæ dissensiones, simultates, inimicitiæ, vndè necesse est Germaniæ vires prorsùs eneruari & sen

1. Thess. 3.

Cæcitas horum temporum.

Discordia religionis perdit Germaniam.

sim collabascere, dum inter se Germani tam miserè distrahuntur. Atq; ità Turcis, qui hęc non ignorãt, crescit animus, crescunt vires: nec dubitare quisquã sanæ mentis potest, quin illi in omnem occasionem sint intenti, & vbì eis commodũ visum fuerit, totis viribus nos sint oppugnaturi, & certè nullo negocio etiàm oppressuri, quod quidẽ illi nunquàm vel sperare ausi essent, si apud nos Maiorũ nostrorum sacrosancta religio inuiolata & inconcussa permaneret. Sed de his satìs, quippe quę & superiùs nõ semèl haudquaquàm temerè inculcata sint. Ferdinandus Rex, vt dixi, hoc tempore non est passus mutari religionem: at nihilominùs misit exercitum contra Turcas, & aliquotiès feliciter cum illis pugnatum est, multis cæsis, multa quoquè pręda abacta.

Sacrilegum & horrendũ facinus. Accidit hoc ipso anno in Poloniæ regno res memorabilis. Fœmina quędam vilis, Dorothea Lazezka nomine, Christiana quidem professiõ, in oppidulo Sachazeto, non longè ab arce Louitz, cuidam Judęo annis aliquot seruiebat. Interim verò Iudęus ille sæpiùs eam solicitat, vt sacrosanctũ Christi corpus, more Christiano cum cæteris acceptũ, ipsi perferat. in eius flagitij pręmium promittit ei daleros tres, & vestem Sericis fimbrijs ornatam. Et quid nõ mortalia cogis pectora auri sacra fames? *Aeneid. 3.* Fœmina scelerata cõditionem accipit. tantillo illecta munusculo, & in ipso Paschatis peruigilio abit ad pagum Cotzo dictum, ibì cum cæteris accedit ad aram, & instàr Iudę accipit Eucharistiam, ac paulò pòst ex ore extractam in sudariolum reponit, & tertia Paschatis feria Iudæo hero suo illam tradit: ad quęm tres alij Iudęi huic oppidulo vicini, putà, Michalecus, Sachaus, & Iosephus veniunt, fortasſìs ab illò inuitati, sacrosanctã Eucharistiam in suam synagogam deferunt, pugionibus & cultris cõfodiunt. Et *Iudæi sæuiunt in Eucharistiam.*

eccè

ecce repetè ex illa hostia multus emanat cruor, quē perfidi Iudæi cochleari in vitreum calicē transfundunt. Non diù latére potuit tam atrox facinus. Ante omnes mulier scelesta Sachazeti cōpræhenditur, indè Iudæus eius herus. Hi confitentur rem gestam omnē. Per id tempus Poloniȩ rex Sigismūdus Vilnæ erat, quæ est Letuaniæ metropolis, & erant tum in Polonia, qui Eucharistiȩ vtranq; speciem necessariò putarent porrigi oportere. Vbi Rex quid esset actum cognouit, mandat oppiduli prȩfecto secundario, vt rem eam diligenter inuestiget, & si ità factum sit vt narratur, in omnes eius flagitij cōplices extremo supplicio animaduertat. Itaq; Dorothea & Iudeus, priùs habita quȩstione, die Veneris post Christi ascēsionem flāmis exuruntur. Reliqui Iudȩi sceleris socij, vno dempto qui aufugerat, Calendis Iunij comburuntur. Voluit omnipotens Deus hoc insigni miraculo, qualia sȩpè etiàm aliâs circa sacratissimam Eucharistiam contigêre, eorum castigare incredulitatem, qui perindè àc si non sit totus Christus sub vtralibet specie, ità prorsùs infideliter & insipienter calicem efflagitant: qui si essent in ijs, quȩ sunt Christianȩ religionis, benè instituti, scirēt nunquàm posse Christi corpus, postq̄ è sepulcro rediuiuum surrexit, ab anima, à sanguine, à diuinitate separari, sicq; libētissimè vnius speciei perceptione contenti forent. Commodissimè quidem isthuc eo tempore in Polonia accidit, quandò & pleriq; illic calicem expetebant, & Romanus Pontifex eò miserat Aloysium Lipomanum Veronensem Episcopū, virum multa probitate & eruditione spectabilem, qui gentem Polonam in Catholica religione confirmaret. Et ipse sanè Poloniæ rex fertur hoc miraculo non mediocriter in Catholicæ Ecclesiæ retinenda cōmunione cōfirmatus, & propensiùs etiàm Romani Pontificis legatum admisisse.

Iudeus capitur.

Iudæus exuritur.

Item alij Iudȩi.

Carolus Cęsar, postquàm ditiones omnes filio Philippo regi tradiderat, in Selandiam abit. Indè cùm duabus sororibus reginis, Eleonora & Maria, commodam nactus tempestatem, in Hispaniam vento admodùm ꝓpitio nauigat. quò postquàm peruenit, quodam in loco saluberrimo atq; amœnissimo, qui Iustus vocatur, vbì Hieronymitanũ est sodalitium, DEO se & rebus diuinis, quod sæpè antè concupiêrat, tradidit, diuinis vacans & incumbens cogitationibus, magna cōtinentia vitę, magna morum temperantia, magna vini cibiq; abstinentia in illo relucēte. Ità pijssimus Princeps re ipsa declarauit, quàm iniuria sæpè esset à quibusdã insimulatus immodicæ regnandi libidinis & ambitionis, dum se sponte sua omni ditionum suarum amplissimarum administratione abdicauit, & à toto mundo sese auertit, & in quandam solitudinem Deo vacaturus inclusit. Non fuit dignus hic mundus tali principe: & est sanè verisimile, prudentissimũ principē nimię pertęsum ingratitudinis, tādèm priuatum omninò vitę genus delegisse, vbì soli Deo & sibi vacaret. Nō desunt qui putent magnę cuiusdã infelicitatis fuisse, ab Augusto imperio ad tantam vitę priuatæ humilitatem descendisse: sed hoc mũdi huius spiritus suggerit hominum pectoribus. Nam qui benè in sancta Christi religione sunt instituti, optimè nôrunt, Deo seruire, id demùm regnare esse, nec quicquam esse gloriosius, quàm omnem mundi gloriã, tanquàm rem caducam & vanã, generoso & excelso animo Christi amore contempsisse.

Carolus V. nauigat in Hispaniam.

Vacat soli Deo & sibi.

Per hoc tempus aut circiter Otto Henricus Palatinus Elector, & Carolus Marchio Badensis, è suis ditionibus veterem profligant religionē, & nouam introducunt. Non est mirum, vt etiàm aliâs dixi, populũ libēter amplecti noua hęc dogmata, quia plausibilia sunt & suauia veteri homini; permittũt dire-

Religio mutatur in Palatinatu.

ptiones

ptiones rerum Ecclesiasticarum & cœnobiticarum: ieiunia, vigiliæ, preces, mortificationes carnis, mũdi contemptus, studium cõtinentiæ, sobrietatis, pudicitię, & id genus virtutũ, papistarum sunt cõmenta. Sola fides iustificat. Cõfessio peccatorũ & pœnitẽtia, nugę sunt & carnificinę papisticę. Quis non hęc libenter audiat? quis nõ cupidè amplectatur? Et tamen lõgè secùs docet scriptura omnis, & ipsa quoquè, quantunuis dissimulemus, lõgè diuersum nobis testatur cõscientia. Qui aũt sunt Christi, ait Apostolus, carnẽ suam crucifixerunt cum vitijs & cõcupiscentijs. Hoc fac, & viues. Eant Euangelici cũ suo isto blandissimo Euãgelio, quò volẽt. Vbì ad Christi tribunal venerint, sentient se toto cælo errâsse. *Galat. 5.* *Luc. 10.*

Mense Septembri horrenda tẽpestas Locarni vltra Alpes in finibus Heluetiorum desęuijt. Summo manè turbo vehemens è nubibus descẽdẽs, quędã ędificia subruit. Indè à meridie pluuia, tonitrua, fulgura & fulmina per horas quatuor tam immaniter sęuiêrũt, vt eius loci homines supremũ mũdi diem adesse putarent. Ex ea pluuia torrens quidam adeò excreuit, vt & arbores & domos secum raperet, nec vllum tandèm quò se euolueret, haberet exitũ. Totum itaq; circuniacentẽ agrum occupat, & tãquàm lacum efficit. At posteà reperto exitu, magnò erumpens impetu, multa secũ iumẽta, pecora & homines abripit, & magna clade adiacẽtem regionem afficit. *Tempestas horrida apud Locarnenses.* *Torrens ex pluuia.*

Pestis hoc anno multis locis plurimos extinxit, pręsertim Argentinæ, & in locis Rhenanis, & inter alios etiàm Iohannem Sleidanum, qui suis cõmentarijs magnam orbi Christiano pestem inuexit. Decreuerant contra illum scribere viri duo longè clarissimi, Coloniæ Agrippinę pręclara lumina, Iohãnes Gropperus designatus Cardinalis, & Eberhardus Billicus Carmelitanus Prouincialis, si & Sleidano & ipsis vita prolixior cõtigisset. Nemo me putet *Sledanus peste moritur.*

hominis illius odio sæpiùs illum perstringere. Mihi ille nec de facie vnquàm notus fuit. Mendacia & errores tetros illius detestor. Multi, immò plurimi nôrunt Iulium Pflugium Numburgensem Episcopum, quo ob multam ætatem nemo ferè meliùs nouerat res Imperij. Is Sleidani Commentarios volebat sibi à quodam mihi notissimo, qui tum in eius aula versabatur, legi. Porrò verò inter legendum, cùm aduerteret res ipsi notas mala fide à Sleidano narrari, sæpiùs exclamabat: Ibì nebulo ille sceleratè mentitur. Quin & Carolus V. integerrimus & potentissimus Imperator, cùm ipsi quoquè legerentur Cõmentarij Sleidani, itidèm subindè exclamabat: Nebulo ille mentitur, nebulo ille mentitur. Et sanè datum erat ab eodem Imperatore negociũ cuidam, vt comitiorum acta ob Sleidani mendacia confutanda syncerè excuderentur: sed nescio quo casu res illa impedita fuit, & omnia in Hispanias transferri iussa ferũtur. Certè hæretico homini nũquàm tutò credi potest.

Dauidis Georgij historia.

Hoc anno obijt Basileæ Dauid Georgius, pestilentissimus hęreticus, cuius suprà mentio facta est. Fertur is Delphis apud Batauos ortus. Porrò cùm Cæsar in inferiori Germania eius dogmata persequeretur acerrimè, Basileam se contulit Calendis Aprilis, anno salutis 1544. cum aliquot comitibus. Ibì ciuitatis statu diligenter explorato, questus de suis calamitatibus, quas Euangelij causa perferret, à Senatu supplex petit, vt Christi Iesu & Euangelij causa in ciuitatem cum familia satìs ampla recipiatur. Senatus liberaliter respondet, & copiam illi facit cum suis Basileam commigrandi. Erat homini corpus quadratum, barba flaua, oculi glauci & micantes, sermo grauis & sedatus, totius corporis motus, status, incessus decens, & ad omnem, vt videbatur, probitatem compositus. Senatûs accepto responso,

Admittitur Dauid Basileæ.

ſponſo, octauo Calendas Septembris redit Baſileam cum multa familia, vxore, liberis, clientibus & ſeruis, reliquoque comitatu, & in ciuitatem adſcribuntur. Deindè intra vrbem domum ſibi comparant, extra vrbem arcem & prędia quædam opima emunt, connubia contrahunt, & modis omnibus ità ſe comparant, vt viri boni & religioſi viderentur, nec quiſquam de eis ſiniſtrè ſuſpicaretur. Huiuſmodi artibus id homo verſutus effecit, vt à pleriſque magno in precio haberetur. Hanc autem falſam opinionem augebat magna vis auri, & precioſæ res quas ſecum attulerat, & ex inferiori Germania quotidiè adferebantur: pręterea regalis propè ſplendor & apparatus, ſed cum quadam modeſtia & tranquillitate coniunctus. Habebant in ampla illi familia ſinguli quiq; ſuas functiones, nec quiſquam ſupra vires aut inuitus ad aliquid faciendum cogebatur. Porrò callidus homo non Dauidem Georgium, ſed Iohannem à Bruck ſe nominabat, triaque ab illis diligenter curabantur: primùm, nè Dauidis Georgij nomen proderetur: deindè, cuius in patria condicionis fuiſſet: poſtremò, nè dogma ſuum vlli vel Baſileenſi vel Heluetio aperirent. Interìm in Germania inferiore & alijs ſemotis locis, literis, libris, nuncijs ſectam ſuam continenter fouebat, apud Heluetios incredibili ſilentio tegebat. Sed quid humana poſſit verſutia contra conſilium præpotentis Dei? Ex ipſis familiaribus eius de eius doctrina quidam dubitare cœperunt. Ex ijs facilè principem ad ſe vocat, cui alioquì plurimùm cōfideret, nec ſinè ſtomacho ex illo percontatur, cur de re certiſſima dubitare voluërit: an non credat, ſe verum eſſe illum Dauidem à DEO miſſum, vt his extremis temporibus regnum Iſraeliticum reſtituat, Iacobique tabernaculum inſtauret? Sed poſt multam diſputationem iſte manſit in ſententia, & à

Domum & arcem ſibi emit.

Ampla familia.

Mutat ſuū nomen.

Deficit ab illo quidam coniunctiſſimus.

Dauide illo fertur abalienat⁹, monuisse etiàm permultos, vt à perniciosissima secta quamprimùm discederent.

Diuinitùs in eum animaduertitur.

Ad huius admodùm coniuncti viri defectionem accessit, quòd è duabus, quas intra vrbem habuit, ædibus altera fulmine tacta est: altera, quam in pascuis magnificè extruxerat, cum preciosa supellectile conflagrauit: nec diù pòst domûs, in qua ipse habitabat, tabulatum repentè concidit. Omnium verò molestissimè tulisse fertur aduentum cuiusdam viri grauis ex Germania inferiori, qui Basileę Dauidem ipsum totamq; eius familiam descripsisset. Eo percepto nuncio, primùm eius côiunx morbo correpta moritur, & mox ipse quoquè excedit è corpore, qui se Christo Domino ꝑtulerat, & immortalem finxerat. Fuit hoc anno Christi 1556. 8. Calendas Septembris. Sepultus est honorificè in æde Diui Leonhardi. Eius mors non mediocriter perturbauit discipulorum animos, qui eum nûquàm moriturum putârât: nisì quòd homo veteratorius falsa persuasione eorum sustentabat spem, quòd pollicitus esset se intra triennium reuicturum, & præstiturum ea, quę ipsis ampliter promisisset. Post obitû eius paulatìm cœpit latés fraus aperiri, ità vt plerique iam sentirent eum, qui se Iohannem à Bruck/ atque etiàm ab arce, quam Basileæ emerat, Iohanné à Benningen falsò appellârat, Dauidem Georgium esse sectæ pestilentissimæ authorem, qui se regem & Christû sceleratissimè asseruisset. Hęc fama permouit Senatum Basileensem, vt rem diligentiùs inuestigandam susciperet. Itaq; 4 Idus Maij anno 1559. (libet enim hîc totam historiam vnum in locû congerere, nè posteà sit necesse per partes absoluere) Dauidis Georgij iam mortui, filij & quotquot in eius erant familia mares, quidam etiàm extra familiam clientes & amici in curiam accersuntur. Vbì cô-

Moritur impius.

Fit inquisitio in defunctum.

venerunt

venerunt omnes, Tribunus plebis, nonnulla p̄fatus de illorum ſimulatiōe & diſſimulatione, poſteà interrogat, num Iohannes à Bruck ſit proprium hominis defuncti nomē, an vnquàm ſiue priuatìm, ſiue publicè docuerit, & quę eius doctrina fuerit. Ibì à nonnullis reſponſum eſt, nullam ipſos propriam habere ſectam: à nonnullis verò, nō aliam ſe tenere religionem, quàm quæ Baſileæ doceretur. Nec ſe aliud nôſſe viri nomen, quàm Iohannis à Bruck, quod à patria haberet: priuatìm quidem illum non tam docēdi, quàm adhortandi cauſa quędam inter ſuos dixiſſe, nihil à Baſilcenſium concionatorū dictis diſcrepantia. Erant homines vndecim: cumque hac ratione nihil eſſet cōpertum, iubentur ſecedere, & ſinguli reuocantur, & ſeparatìm interrogant̄. At nec ſic quicquam repertū eſt. Itaq; iubentur oēs iſti in carceres abduci, & haberi in vinculis. Mittūtur interìm à Senatu, qui in illorum ædibus ſcripta om̄ia cōquirant, ſi quid fortè indè cognoſci queat. Facta conquiſitione, permulti libri & literæ repertæ, cum ipſius Dauidis ad viuū picta imagine abſportantur, danturq; Theologis & Iuriſperitis quibuſdam examinādæ, num quid in ijs ſit diuerſum à religione recepta. Faciunt illi diligenter quod iuſſi erant, & Dauidica ad ſenatū referunt. Senatus porrò mittit ad eos, qui in vinculis erant, ſeptemuiros rerum capitalium, qui ſeuera primùm interrogatione nihil ab illis impetrant. At tamen cùm quidam nonnihìl titubare viderent̄, accuratiùs inquiritur: & ibì tum quidam fatētur, qui ſe Iohannē à Bruck dixiſſet, eum eſſe Dauidem Georgium, cuius nomine in Germania inferiore tot eſſent turbæ excitatę. Porrò cùm eis nonnulla doctrinę eius decreta proponerētur, fatebantur ſe illam doctrinam nūquàm ex eo audiuiſſe, nec in libris ei⁹ inueniſſe, ſed ſe penitus eam deteſtari. Quòd ſi tamē in aliquo errârint,

Perquiruntur ſcripta illius.

Proditur nomen impij.

vel etiamnùm errẽt, cupere institui rectiùs. Hęc vbì ad Senatum septemuiri retulerunt, missi sunt certi concionatores & theologi, tam ad eos qui in carcere erãt, quàm ad eiusdem familię fœminas oẽs. Vbì ad eos ventum est, vno ore tam viri quàm fœminæ respondent, se detestari ea quę ipsis tanquàm Dauidis Georgij inuenta essent proposita, & eam cõplecti fidem, quę Basileę tradatur. Deindè Senatus Dauidicæ doctrinæ capita quædam Academię & Concionatoribus cẽsenda proponit. Om̃es igitur à Rectore Academię conuocantur, veniũt ad Cõcionatores, cunctiq; ea capita dãnant. Postcà Senat⁹ iubet homines è carcerib⁹ educi, & sub certis aliquot cõditionib⁹ dimitti. In ijs cõditionibus etiàm illa fuit, vt Dauidicos libros oẽs, siue typis excusos, siue manuscriptos, qui vllo modo Dauidicũ fermentũ redoleãt, quos apud se habeant, mox in curiam apportẽt, nec vllũ Batauica lingua scriptũ librũ apud se retineant. Hac quidẽ ratiõe possent facilè extingui hęreses oẽs, si sic cum omnium damnatorũ dogmatum scriptis ageret. Sed hanc legem in suis scriptis non facilè tulerint dogmatistæ Zuingliani & eorum similes.

Iudicium in defunctum. Biduo pòst Iudices rerum capitalium de Dauidis Georgij cadauere, libris, & reliquis ad eum ptinentibus, in aream productis, extremũ iudicium instituunt. Inter alia obijciunt, quòd ob eius perniciosam sectam multi vtriusque sexûs, atque etiàm propria mater eius, in inferiori Germania vita mulctati fuerint. atq; ea causa ipse indè aufugerit, licèt aliud Basileæ prætexeret. Deindè pronunciant, eius scripta omnia flammis exurenda, eius cadauer siue ossa & quicquid reliquum in eius sepulcro fuerit, effodiẽdum, extra portam in supplicij locum, vnà cum libris & imagine eius ad viuum picta, à carnifice trahendum, illicq; simul omnia in cineres redigenda,

sicut

ſicut cũ ipſo Dauide fieret, ſi ſupereſſet. Porrò bona eius omnia in ærarium publicũ inferẽda. Poſtremò, ſi quis cõtra hoc iudicium quicquã dixerit, fecerit, eadẽ pœna plectendũ. Sic illi⁹ inſani hominis memoria ꝓrsùs abolita eſt. Cùm carnifex cadauer ei⁹ cõburere voluit, priùs illud ità erexit, vt ab omĩbus, qui hominẽ nouiſſent viuũ, facilè agnoſcerẽt. Nam ſatìs adhuc integrũ erat, ꝑſertim flaua barba. Erat aũt hoc modo ornatus: In capite villoſum è ſerico pileũ purpura ſuffultũ habebat, & è roſmarino corollã: caput puluini nõ ignobiles fulciebant: ipſe vndulata toga, quod camelotũ vocãt, veſtit⁹, ac ſindone mũda inuolutus: Sic enim hęredes eum ſepeliendũ curauerant. Combuſtus eſt aũt cum ſcriptis ſuis corã maxima hominũ frequentia. Fuit ille Dauid magno vir ingenio, (licèt patre, vt aiũt, ludione natus, & ipſe in prima ętate pingẽdi vitri artẽ ſit ſecutus) ſed malo prauoq́;, quod ex plurimis eius libris, Hollãdica lingua cõpoſitis, poteſt animaduerti. Linguæ Latinæ & omniũ aliarũ, nisì patriæ, rudis fuit. Eius autem doctrina multos continet execrabiles errores, è quibus paucos huc adſcribã: Auſus eſt ſcribere, omnẽ doctrinam Moſeos, prophetarum, ipſius Chriſti, & apoſtolorum ac diſcipulorum eſſe imperfectã, & inutilẽ ad abſolutam conſequendam felicitatem, atq; in eum tantùm vſum traditam, vt homines quaſi pueros ad hoc vſq; tẽpus coërceret: ſuam verò doctrinam eſſe perfectam, & quæ hominem beare queat. Aſſeruit ſe verum eſſe Meſſiam, patris chariſſimum filium, non ex carne, ſed ſpiritu ſancto natum: ſe reſtauraturum domum Iſraëlis, veroſq; Leui filios, & verum Dei tabernaculum, idq; non cruce, vel morte, aut rebus aduerſis, vt alter Chriſtus, ſed clementia, & ſpiritùs Chriſti, qui ipſi à patre ſit dat⁹, amore & gratia. Se dixit habere poteſtatem ſoluendi peccata, & remittendi

Cadauer vt ſepultum fuerit.

Exuritur cadauer & ſcripta eius.

Impia eius dogmata.

&

& retinendi, ſeque in extremo die totum mundum iudicaturũ: ſe maiorem eſſe Ieſu Chriſto, quòd hic ex muliere in carnem natus ſit, ſe verò è Spiritu ſancto cæleſtem Chriſtum natũ & vnctum. Multa alia abſurda nimìs & impia ſcripſit homo perdit9, & tamen hæc omnia conatus eſt adſtruere ſentẽtijs ſcripturæ diuinæ. Ità nullus ferè eſt tàm ſceleſtus & abominandus hæreticus, qui nõ iactitet Dei verbum. Cur igitur tandèm nõ cauent ſibi homines ab iſtis noui Euangelij in tot ſectas diſtracti p̃conibus, ſub prætextu puræ doctrinæ & verbi DEI & ſynceri Euangelij horrendos in orbem errores inuehentibus, & innumeros in tartara abducentibus? Obitèr autem obſeruãda eſt ſeueritas iudicij, quo cadauer hominis impij & eius imago flammis addicta ſunt, idemque ſupplicium intentatum ijs, qui quippiam cõtra hoc iudicium dixiſſent, feciſſent. Nos quidẽ, qui Catholici Deo fauẽte ſumus, ſatis nouimus iurè animaduerti grauiter in hæreticos. At tamẽ cùm Pontifex & Catholici magiſtratus id faciunt, quàm bellè audiant apud ſectarios, ſcripta eorum probãt. Scilicèt cùm Zuingliani vel Luterani, aut alij id genus homines puniunt hæreticos, in virtute & laude ponendum eſt: cùm Catholici, in vitio & vituperatione. In Anglia, vt mox dicam, cremata ſunt cadauera Buceri & Fagij. Id indigniſſimè ferunt Foxus & eius complices. Sed rectiùs illi ſtomacharẽtur in Geneuẽſes ſuos, apud quos traditur ante annos nõ admodùm multos cadauer cuiuſdam, qui ritu catholico ſacramenta ſibi miniſtrari petiêrat, in crucẽ actum. Omnia licent præconibus euangelicis, Pontifici & catholicis nihil licet. Vna eademq; res cũm fit à Lutero, Zuinglio, Caluino, vel eorum ſimilibus, purum putum euangelion eſt & eximia virtus: cùm fit à Pontifice aut catholicis, facinus eſt Antichriſtianum, impium, execrabile.

Cadauer in crucẽ actũ Geneuæ.

An-

ANno 1557. octauo die Ianuarij mortuus est Albertus Brandeburgicus, qui intra paucos annos mirabiliter afflixit Germaniam. Primò cum Mauritio persecutus est Cæsarem, indè Noribergenses, quos maximis affecit damnis, & Episcopos Herbipolensem atque Bambergensem. Posteà à Gallo rursùs defecit ad Cęsarem, cęsis multis Gallis & capto egregio Gallorum duce Aumalio. Deindè cum Mauritio acerrimè conflixit, in quo multa Germanorum millia periêrunt vna die, & Mauritius ipse cum duobus Henrici Brunsuicensis principis filijs, multique comites. Nisì Deus maturè eum abstulisset, putatur maiora fuisse moliturus. Per id genus homines solet DEVS interdùm castigare peccata mortalium, quemadmodùm veteres narrant historię, Attilam Hunorum crudelissimum tyrannum se appellâsse flagellum Dei, quo scilicet hominũ scelera corriperentur. Obijt Albertus anno ætatis suæ 35. *Mors Alberti Brandeburgici.*

Moritur etiàm Bona Sfortia, huius, qui nũc apud Polonos rerũ potítur, Sigismundi regis mater, cùm antè sese Barium in Apuliá, relicto Poloniæ regno, in quod sensìm teterrimæ hæreses irrepere cœperunt, contulisset.

Die 21. Februarij in Anglia combusta sunt cadauera Martini Buceri & Pauli Fagij, & templum, vbì condita fuerant, more Christiano expiatum, & denuò consecratũ est. Et quidni Catholici sic tractẽt damnatorum dogmatum assertores. quandò idem, vt suprà dictum est, Dauidi Georgio fecêre Basilenses? Nihil debet Christianis commercij esse cum damnatis hæreticis, ne in sepultura quidem. Olìm D. Iohannes Apostolus, (quemadmodùm Irenæus martyr ex Polycarpo eiusdẽ Apostoli discipulo se accepisse testatur lib. 3. cap. 3. contra hæreses) cùm bal- *Cadauera Buceri & Fagij exuruntur.*

balneo cum vti oporteret, atque in eo Cerinthum hæreticum cerneret, quanta potuit celeritate indè se proripuit non lotus: Fugiamus, inquiens, nè balneum cōcidat, in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat. Videat, qui volet, Historiā Nicephori Ecclesiasticam lib.3. Cap.14.

Liberalitas Philippi regis. Eodem ferè tēpore, cùm fames & inedia Germaniam inferiorem premeret, Rex Philippus, paternæ pietatis æmulator, aliundè curauit frumēta apportari in vsum multorum, & idemipse supra tria millia pauperum suis sumptibus in ea fame aluisse dicitur.

Hoc tēpore recruduit bellū inter Galliæ & Hispaniæ reges. Anno superiori orta erat contentio q̄dam inter Pontificem & Philippum regem. Iamque dux Albanus nomine Philippi multo cōscripto milite, non pauca in Italia loca & in ijs ostia Tiberina occupauerat. Ea res multam Romanis trepidationē attulit. Erant tum induciæ inter Galliæ & Hispanię reges. At Gallus opem laturus Pontifici, duo millia peditum Romam misit, qui iuncti Pōtificis copijs, ad magnam annonæ inopiam Philippi exercitū adegerunt. Porrò hoc anno 57. Gallus inuasurus Neapolim & Mediolanum tentaturus, Guisium in Italiam misit cum 12. millibus peditum & 2. millibus equitum, qui in itinere nonnihil lacessiti à Valentię vrbis incolis, eam hostiliter expugnârunt, præsidiúmque firmissimum imposuerunt. Ea vrbs fœderata erat regi Philippo. Eodem verò tempore alius Galli exercit⁹ Artesiam vexabat, adeò vt circa Epiphaniam alienissimo anni tempore Duacum frustrà tentârint, Lensam autem vrbem vi ceperint, multa præda absportata & oppido inflammato. Ità quinquennales induciæ, vix integro seruatæ anno, rescissæ sunt, & sæuissimum deintegrò bellum exarsit. Verùm interìm dum Galli exercitus hæret in

Galli in Italiam.

Italia

Italia, Philippus Hispaniarum rex insigni potítur victoria apud D. Quintinum Galliæ oppidum. Mi- *Victoria Philippi ad S. Quintinũ*
ferat Philippus Philibertnm Sabaudiæ principem cum instructo exercitu, qui in hostium terras irruens, tandèm deimprouisò ad oppidum D. Quintini deflectit, castraque illic figit, vrbemq; obsidet. Galliæ rex eò mittit Annam Mommorantium Conestablium cum trigintaduobus signis peditum Germanorum, duce Reingrauio, & vigintiduobus signis peditum Gallorum, & quinq; (vel vt alijs placet) quatuor millibus equitum, cum quatuordecim maioribus tormentis. Eos Mommorantius iubet hostem leuibus pręlijs distinere, ipse interìm in oppidum conatur alimēta inuehere. Verùm Philibertus Princeps, quem Philippus rex suis copijs præfecerat, ad eos contendit. Erant in eius exercitu, præter alios, equitum Germanorum circiter decem millia, quorũ singuli pręter hastas & gladios, quatuor aut quinque vel plures etiã sclopetos, rotulæ circumactu ignem concipientes, gestabant. Hi vnà cum alijs in Gallos irruunt. Galli, equitatûs tanti impetum non ferentes, in fugam vertuntur: pedites, turbatis ordinibus, à Philippicis cęduntur, plurimi capiũtur, reliqui abiectis armis sese dedũt. Captiuorum ingens fuit numerus, & in ijs multorum principum & nobiliũ. Conestablius ipse captus est vnà cum filio suo. Captiui omnes ad Philippum regem, qui nondùm in castra venerat, perducti sunt. Signa militaria Gallorum ferè omnia atq; torměta bellica capta sunt, & ingentia spolia reportata. De exercitu Philippi vix quinquaginta eo in certamine perijsse putantur. Incidit hæc memorabilis victoria in decimum Augusti mensis diem. Aliquot pòst diebus Philippus rex venit in castra, & quòd se dédere nollēt Galli, qui in S. Quintini oppido erãt, vrbs ipsa validè oppugnata, & die xxvj. Augusti, vi expu-

Copiæ Gallorum.

Exercitus Philippi.

Capti Galli

Oppidũ S. Quintini direptum.

nouus orbis in Caroli Cęſaris ditionem redactus eſt. Sunt nanq; ibi multę ampliſſimæ ciuitates, multi altiſſimi montes, rupes inacceſſibiles, profundiſſimæ voragines, denſiſſimæ ſyluæ, frequētes hominum turbæ, multæ & in terra & in mari horrendæ beluę: ſed hæc omnia, Deo benè fauente, Caroli Cæſaris virtuti & pietati ceſſère, Hiſpano veterano milite nullos pro Cæſare & Chriſti fide propaganda labores recuſante.

In ſolo regno Peruaco quadraginta nouas vrbes Carolus Cęſar exædificari curauit: porrò in regno Mexicano vrbem Mexicum, (in qua, vt diximus, ter quadraginta ſunt millia ampliſſimarum ędium, quā Corthesius ob ſeditionem totam iuſſerat cōcremari, auguſtiſſimè totam nouam ædificari voluit, vndè etiàm Palatium Caroli vocatur vrbs ipſa. In noſtro quoquè orbe (vt id obitèr dicam) multas & vrbes & arces conſtruxit Carolus Cęſar, putà Carolomontium, Philippopolim, Heſdinfertum vrbes, Cameraci, Gandaui, Vltraiecti arces validiſſimas in Belgio, atque alibì complures alias.

40. vrbes Cæſar cōdit in regno Peruaco.

Structuræ Cæſaris in noſtro orbe.

Legatus Indicus noui orbis Anno Domini 1555. ter ſeptem milliones aureorum Carolinorum coronatorum ſiue ducatorum (million ſignificat deciès centena millia) Carolo Cęſari obtulit, vt priuilegium & legem quādam Carolinam abrogaret. Totidem milliones eorūdem ducatorū etiàm Philippo Caroli Cæſaris filio alter legatus poſteà obtulit. Ex ipſo nouo orbe ſeptem decades millionū auri feruntur in Hiſpanias relatæ, & totidem decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnionibus & reliquis lapidibus & rebus precioſioribus noui orbis: quæ ſumma ſi ritè ſupputetur, penè incredibilis euadit: ſed ſunt magnæ opes illarum regionum. At multò maior ſumma pecuniæ, demptis tamen his auri ſummis, in milites & prefectos Cęſaris

Opes ex nouo orbe allatæ.

annis quadraginta in nouo orbe ſubigendo & muniendo conſumpta eſt. Per hos autem auri milliones hoc loco accipi debet purum putum aurum Caſtellanorum ducatorum Carolinorum.

Orbis nouus vbi repert⁹. Et quidem in Auſtraliori veteris orbis noſtri plaga, trecentis quinquaginta leucis vltra caput Bonæ Spei, nouæ noui orbis Carolini plagæ & vaſtitates repertę ſunt, quę magnitudine ſpatiorũ lõgè apud fretum Magellanicum in Orientem & Occidentem & Auſtrum porrigãtur, adeò vt nouæ quotidiè terræ noctù & interdiù emicârint in mari.

7. Senatus noui orbis. Porrò in nouo orbe ſeptem Carolus Cęſar eſſe voluit ampliſſimos Senatus, quorum quidam Cancellariæ vocantur: nempè, in Fano Dominici, in Mexico, in Guatimala & Nicaragua, in noua Granata, in Regibus ciuitate Peruaca. In Cuba eſt Gubernator, & in noua Galicia ſunt quatuor Prętores, q̃ vocantur Alcaldes maiores. Conſtituit quoquè duos *Duo Proreges.* Proreges, alterum q̃ prę ſit mari meridionali & eius littoribus & locis mediterraneis, habitatque Regibus in prouincia Peruaca: alterum qui dominetur mari Aquilonari & eius latiſſimis littoribus, & locis ac prouincijs mediterraneis, hãbitãs in Mexico. *Magiſtratus varij.* Sunt quoquè Gubernatores plurimi ſiue proconſules, vt in Boriqueno, Panama, Cartagena, Venezuela. Sunt Adelantadi prę ſides prouinciarũ. Sunt & prę ſides vrbium, itemq́; Conſulares prouinciæ, qui in maioribus ciuitatibus habitant, quorum electio ad duos ſupradictos Proreges pertinet.

Archiepiſcopus Fani Dominici. In Fano Dominici eſt Archiepiſcopus, & habet ſeptem ſub ſe Epiſcopos, videlicet, Xaliſconiũ, Mechauacanum, Guaxacam, Taſcalam, Guatimalam, Chiapam & Nicaraguam. *Item in Regibus.* In Regibus, quæ eſt vrbs regni Peruaci nobiliſſima, eſt Archiepiſcopus, cui inter cęteros ſubſunt Epiſcopi, Cuſcon⁹, quitonus & Charcas: & quotidiè plures creabãtur. Porrò rex Ca-

Castellę est patronus omnium Archiepiscoporum, Episcoporum, dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorũ noui orbis: & ipse illos designat permissu Romani Pontificis.

Nouus ille mũdus Carolinus in mari Boreali in dimẽsione littorum obtinet septem millia leucarũ communium Gandauẽsium, quarum ter septẽ leucę conficiunt vnum latitudinis siue altitudinis gradum, si à septentrione Boreali in Australem plagam metiaris. Singulis autem gradibus Ptolemęus attribuit septuaginta millia passuum, quæ efficiunt septuaginta milliaria Italica. Porrò vet⁹ orbis noster habet trecentos sexaginta gradus: & totidẽ dies numerant noui orbis incolæ in anno vno: sed illis interserebant dies quinque, quos habebant toto anno celeberrimos, vt nos Pascha nostrum. *Magnitudo noui orbis.*

In mari autem Austral inoui orbis dimensio continet in se ter mille quingentas leucas communes. Noster vetus orbis, quacunquè eas, conficit septem millia leucarum communium. Si singulis climatibus mille leucas attribuas, septem erunt orbis climata. Si decem parallelos singulis climatibus inijcias, & singulis parallelis singulas leucarum centurias adijcias, septuaginta parallelos & septuaginta cẽturias leucarũ orbis habebit. Vndè conficiuntur 360. gradus Ptolemaici, quorum singuli continent ter septem leucas communes Gandauenses, in quos Ptolemæus orbem partitus, spatia telluris marisque distribuit. Est autem omninò verisimile & ferè necessè, in Australi noui orbis plaga, hoc est, ad polũ antarcticum & fretum Magellanicum, vbì arę & columnę Caroli quinti constitutę sunt, esse latissima, vastissimaque terrarum spatia. *Magnitudo orbis nostri.*

Fuit quidam Sebastianus à Cano appellatus, qui vltra ęquinoctialem egressus cum naui Victoria dicta, triennio vndè egressus fuerat nauigans, in Hi- *Sebastiani à Cano nauigatio stupenda.*

ſpanias reuertit, at in tellure vtrorunque Antipodum ancoras fixit. Atque ille quidem multa Aſiæ, Aphricæ, Europę littora circunnauigauit, vltra lineam æquinoctialem ſe extêdens, quàm veteres inhabitabilem ob æſtûs nimietatem falsò putabant: ſed vltra vtroſque Septentriones, Boreales ſcilicet & Auſtrales, noluit aut non potuit tantillo temporis ſpatio progredi, Certè non deſunt viri grauiſſimi, qui contra veterum opinionem dicant, mũdum totum non ſolùm habitabilem, ſed etiàm habitatũ, idque multis modis probant. Aiunt verò alimenti inopiam, & libertatem itinerũ interclusam, magìs vitæ hominum impedimento eſſe, quàm ſolis ardores, aut polorum frigora & hyemes: conſtanterque affirmant, eſſe antipodes & antœcos & periœcos, nec dubitant dicere orbem nouum Carolinum cõprehendi, altero mundi hemiſphærio, & noſtro eſſe æqualem, illique in æquilibrio reſpondere.

Terra oĩs habitata.

Eius orbis ſeptem ſunt prouinciæ maiores ſiue Conſulares, quarum maximè borealis eſt Florida, cuius latera extrema amnem Neuadum & terram Laboratoris attingunt, & Gronlandiam, Iſlandiamque ad ducentas leucas reſpiciunt. Altera prouincia, eſt Hiſpania noua: Tertia, eſt terra firma: quarta, Andalouſia noua: quinta, Breſillia, quę páretRegi Luſitaniæ: & hæ prouincię omnes poſitæ ſunt ad mare Boręale. In mari Auſtrali, vnica eſt Peruaca, prouincia ſexta, in qua ſunt Chile, Quito, Cuſco, Reges, Platana, Loxa, Portus Vetus, Guayaquilæ, Guanucum, Pax, Valles, & ſimiles vrbes ac dynaſtię. Septima prouincia eſt, quæ nupèr reperta eſt, contra Caput Bonæ ſpei obiecta, & freto Magellonico longiſſimè reſpondet, veterem & nouum orbem reſpiciens.

7. Prouincię maiores noui orbis.

Porrò ſeptem horis antè luceſcit ſol apud Hiſpalim Hiſpaniæ vrbem, quàm in Mexico, & iiſdem

Ortus ſolis in Mexico.

ſeptem

ſeptem horis priùs eclipſes, ſolſtitia & ęquinoctia appárent in limite noſtri veteris orbis, quàm noui Carolini. Et quidē anno ſalutis 1524. venit in ciuitatem Mexicanam frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis, tanquàm vicarius Papę à Carolo Cęſare illuc cum authoritate eiuſdem Pontificis miſſus: eodemq́ue anno prędicauit ille in noui orbis terra continente Euangelium Chriſti, & magnos illic progreſſus magnaq́ue incrementa fides Chriſti accepit, & quidem eaipſa fidés, quam Germani & pleriq; alij Europęi, à Martino Lutero & alijs ſectarijs malè perſuaſi vt Papiſticam reijciunt. Baptizabantur illic multa hominum millia, & cùm anteà plures ſimul vxores habuiſſēt, dubitaretur q; quam ex omnibus retinere deberent, eodem anno Mexicana habita eſt Synodus ſolēnis, cui tanquàm Papę Vicarius pręſedit Martinus Valentinus, in qua tandèm definitum eſt, quòd qui fidem Chriſtianam cum omnibus Romanę & Catholicæ Eccleſiæ ritibus complecterentur, ex omnibus vxoribus vnam tantùm quam vellent, ducerent ritu Chriſtiano.

Martinus Valentinus Chriſtū annunciat nouo orbi.

Synodus Mexicana.

Idola omnia ex tēplis exturbabantur, crux Chriſti & ſanctiſſimæ Mariæ virginis imago in templis reponebantur, Euchariſtia populis oſtendebatur, Miſſæ ſacrificium à Martino & collegis duodecim patefiebat, Euangelium Catholico more piè & purè annunciabatur. Indè verò paucis annis tot baptizabantur in ea noui orbis plaga, vt alij ſeptiès dena centena millia, alij quaterdeciès dena cētena hominum millia in ſolo illo Mexicano regno baptizata retulerint. Magna etenim in eo noui orbis tractu eſt hominum copia, adeò vt in inſula Fani diui Dominici quindeciès centena hominum millia fuiſſe reperiantur, & quandoquè in proceſſione centum millia hominū ſe Chriſtiano more cecíderint virgis. Eodem anno 1524. miſit Corteſius ex Mexico

Multitudo baptizatorū

Carolo Cęsari per Diegonem de Soto septuaginta millia castellanorum ducatorũ aureorum, vnamq; colubrinam argenteam, quadragintanouem millibus aureorum Carolinorum æstimatam.

Colubrina argentea.

Et ô diuinam prouidentiam, ô terribilem Deum in consilijs super filios hominũ, septimo anno post natum in Germania dogma Luteranum, in nouo orbe Martinus Valentinus vitæ sanctitate & miraculorum operibus inclaruit, & cęcis gentibus Euágelij lucẽ synceram (quam Germania, Martino Lutero apostata infami duce, fastidiuit) inuexit. qua de re Catholici quidam hos versus scripsêre:

Psal. 65.

Inuito potuit Romano præsule Luter
Sacramenta Dei vellere, non premere.
Septem post anno validus Martinus in orbe*
Illa tuo repetit Maxime Carle nouo.
Iste duodenis sociatus fratribus, ipsum
Prototypum sequitur legis Euangelicæ.
Hunc sequitur (quemnam sequitur Germania?) Cæsar.

** Alludit ad Valentiam, Martini huius patriam.*

Et certum est, omnes Indos & noui orbis Carolini incolas & accolas, fieri quotidiè magìs ac magìs Christianos. In archiuis Caroli Cæsaris lectum est, vnum quendam sacerdotẽ septiès cẽtena hominum millia baptizâsse: alium ter centum millia, aliũ centum millia, alios plures, alios pauciores. In solo Mexico referunt multi summa fide dignissimi triginta fuisse dynastas, quorumquilibet habuerit sub se centum millia hominum, aut circiter: & tria millia toparcharum, qui & alios sub se haberent clientes fiduciarios, & beneficiarios Vasallos, valuasores & valuasinos: qui Dynastæ certa anni parte familiã suam alebant in ciuitate Mexicana curia regis Moteczumę: & ex ea non licebat illis discedere ad suas prouincias, nisì regis permissu, ac relictis siue filijs siue fratribus suis in ciuitate obsidũ loco: &, quod dictu horrendum est, mille plerũquè homines vno die

30. dynastæ regni Mexicani.

Horrenda sacrificia.

die in ciuitate Mexicana immolabātur. Sed omnia idola exturbata sunt, dęmonibus silētium indictū, oracula & præstigię conticescere iussæ sunt. pluralitas vxorum in vnius consortium redacta, septem illis Sacramenta & cęteri Romanę Ecclesię ritus reuerenter traditi sunt, nobis interim in Europa de horum contemptu & nouorum dogmatum complexu petulanter nobis applaudentibus, & tāquàm mirifica reperta luce gratulantibus. Sed Deus præpotēs, spretis nobis contemptoribus, suam gratiam offert illis barbaris & ignotis gentibus, & vt hæretici tabescant, omnes illas facit Romani Pontificis obseruātissimas, & veteris religiōis studiosissimas. Solent iactare isti temulenti noui Euangelij pręcones, se Romano pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miseri, vt ipsos irrideat qui habitat in cęlis, & tantò Romanum Pontificem in remotissimis noui orbis regionibus faciat maiori studio ac veneratione affici, quātò in Europa apud plerosque minori in precio est. Nostrum erat, iuxta Pauli doctrinam, obedire prępositis nostris, permanere in ea religione, quam à sanctis Maioribus nostris accepimus, exercere nos in operibus bonis, sobriè & iustè & piè viuere in hoc seculo, & oĩa pegrina dogmata vitare. At dum ista nos negligim9, eccè Christus se confert ad Indos & antipodes, offerturque regnum Dei gentibus facientibus fructū illius, & nos hîc in tot sectas & errores distrahimur vt referre pudeat. O nos miseros, q in summa quoquè miseria nos felices & beatos putamus.

Psal. 2. *Hebr. 13.* *Math. 21.*

Quòd autem in nouo orbe vsqueadeò propagata est fides Christi, vel maximè illustrem reddit Carolum Cęsarem, cui vtiquè id precipuè studio fuit, vt fides catholica illic modis omnibus disseminaretur. Dicebat autē peccata nostra meruisse, vt Ecclesia discinderetur, & vt authorem ostenderet, Vnus

Dictū Cæsaris de sectis.

homo,inquit,nobis ſcribendo perdiderat rem,Luterū videlicet ſignificās. Vt enim ab vna interdùm ſcintilla vaſtiſſimum oritur incendium, ſic ab vno Lutero faces ſubminiſtratę ſunt,quibus totus apud nos conflagraret orbis Chriſtianus. Quàm autem hoc ſit verum,tædet referre,cùm res ipſa id plùs ſatìs teſtetur. Sed noſter Carolus non ſolùm nouum ſibi ſubiugauit orbem, ſed etiàm nominis ſui fama celeberrima,ex multis rebus feliciter geſtis comparata,& Mauritanorum,& Libycorum, & Tartarorum,& Scytharum,& Sophi regis Perſarum,& Prętoianis,qui eſt potentiſſimus Aethiopum rex,legationibus perquàm honorificis affectus eſt. Fuit autem idemipſe magnæ temperantiæ in cibo & potu, vt plerunquè ad mēſuram & certas vncias biberet, & ad pondus comederet. Nec vnquàm veſtitui mimio indulſit:nuſquàm purpura Tyria,nuſquàm precioſa & regalis veſtis in vſu vitæ eius quotidiano apparuit:ſed atra lanea veſte & lugubri diù, pręſertim à coniugis obitu,eſt vſus,vt & in re omi familiari attentus,nuſquàm immodicus eſſet. Nuſquàm prętermodū lauta vtebatur ſupellectile, nuſquàm mirifici incendebātur odores,nuſquàm mēſis epulę conquiſitiſſimę inferebantur,niſi certa ratio aliud hortaretur. Et in menſa plerunquè ſolus & tacitus ſedebat, ità vt conuiuia eius ſinè conuiua, moderata,ſolitaria,honeſta,non opiparè apparata,eſſe conſtaret. Nunquàm pecunię prętercauſam prodigus fuit,cuius expendendæ magnam ſemper rationem habendam cenſuit,non ignarus,quantam pecuniæ vim bella abſumerent.

Legationes ad Cæſarē. *Cibi & potûs parſimonia.* *Veſtitus.* *Supellex.*

A vinolentiæ, vanæ gloriationis, & voluptatum vitijs adeò ſemper fuit alienus,vt qui illum & à puero optimè nouerant, eādem illi tum indolem,quę nunc in ſene & extrema ętate apparuit,etiàm infanti,& ephebo,& adoleſcenti,& iuueni, & viro fuiſſe

Pudor ingenuus.

affirment

affirmét,ſemper in eo pudore ingenuo mirificè re-lucente. Fuit humanitate, morum ſuauitate & clementia in omnes ſingulari. Familiam ſuam omnem præcipuè charam habuit. Erat natura valdè placabilis & exorabilis,idq; ſua lenitate & bonitate aſſecutus eſt, vt ſæpiùs ipſe ab hoſtibus laudatus ſit, q̃ alij Principes ab amicis & ciuibus ſuis. Cùm ad Solimannum Turcarum principem quidam Chriſtianus dynaſta tráſfugiſſet,& ab illo interrogatus,cur relicto Cęſare ad ipſum perfugiſſet, ille tribus de cauſis, putà auaritiæ, libidinis,& iniuſtitiæ Cæſaris feciſſe reſponderet,Solimannus ait, nihil horũ ſibi poſſe de Carolo perſuaderi, quippe qui diù percótando & indagando cognitam haberet Cæſaris vitam,nec poſſe horum vitiorum labem in illo hærere, qui tam ſanctè & piè leges cęremoniasq; Dei & Maiorum ſuorum obſeruaret: iuſſitq; hominẽ Solimannus à ſuo cõſpectu remoueri,& poſteà etiàm odijs & proſcriptionibus eum eſt perſecutus, & ex tota Turcia exturbauit. Eſt hoc inſigne teſtimoniũ ab eo redditum,qui non Caroli tantùm, ſed totius Chriſtiani nominis hoſtis infeſtiſſimus eſſet.

Lenitas & placabilitas

Nota Solimanni de Carolo V. teſtimoniũ.

Multas Cęſar callebat linguas,quod illi ad multa magnas attulit commoditates. Itaque in bello diuerſo vtens milite,cum Germanis Germanicè,cum Hiſpanis Hiſpanicè,cum Belgico equitatu Gallicè, cum Italis Italicè, cum Neapolitanis equitibus mixtìm loquebatur:ad Hũgaros,Boêmos, Dalmatas, Macedones varijs ſermonibus vtebatur. Imperium & imperiale diadema ſemper non vt patrimonium ſe ſuum poſſidere,ſed vt magiſtratum gerere profitebatur,idq; quàm humaniter & beneuolè accepit, tam liberaliter ac munificè reddidit à quibus acceperat. A riſu fuit abhorrens, quod idem de Carolo Magno legitur: intèrìm tamen in apophthegmatibus, & acutè, ſalsè,breuiter, facetè dictis valdè ele-

Peritia idiomatum.

A riſu abhorret.

gans fuit, sic vt Atticus quidam lepos in eius sermone & Nestoria eloquẽtia apparéret. Ità enim labijs compressis sua verba distinctè, articulatè & tractìm pronunciabat, vt singulę & syllabæ & cõsonantes, & vocales, & diphthongi audirentur. His adiungebat pronunciationis dulcedinem, cum summa modestia & grauitate coniunctam. In ipsis autem apophthegmatîs suis ità se cõparabat, vt esset sinè ioco ioci. Atq; ex ipsa natura magìs ad condolendum & collachrymandum, quàm ad subsannãdum aut irridendum vitam aut mores hominum procliuis fuit, quæ quidem rara est virtus. Indè accidit, vt nõ rarò in lachrymas solueretur, cùm pro hominibus calamitosis ei preces offerrẽtur, & plerũquè magìs ipse fleret, quàm pro quibus rogabatur.

Cõdolentia erga miseros.

Quotidiè suas manè horas Canonicas, vt vocãt, legebat, easque ità extendebat, vt bìs tantum ferè, quantum presbyteri, semper manè legerit. A cœna semper redibat ad longissimas preces suas, quę duarum plerunquè erant hórarum, sicut & matutinæ. Non enim suis viribus fidebat potentissimus Princeps, sed totus à summi Numinis ope & auxilio pẽdebat, quod sibi precibus tam longis quotidiè conciliare studebat. Et hinc tanta illi in rebus gerendis felicitas, tã insignes victorię: adeò vt ob multa fortissimè gesta, Galli cum Herculi, Germani Carolo Magno, Itali Dauidi, Siculi Africano, Hispani Alexandro Magno, Turcæ Iulio Cęsari, Afri Hãnibali comparârint. Multi cùm aduertissent eum & domi & militiæ ęquè continuum & prolixum esse in precibus suis, dicere solebant: *Carolus sæpiùs cum Deo, quàm cum hominibus loquitur.* In singulas bellorum expeditiones nouas sibi preces ipse & cõponebat, & sua manu cõscribebat, quę prolixitate ferè ęquarent septem illos Psalmos vsitatissimos, easq; priùs examinandas dabat suis Cõfessarijs, & ab eis approbatas,

Preces quotidianę.

Preces in bellis.

batas, quotidiè etiàm in agmine & acie dicebat, nô nunquàm per speciem exonerãdæ vesicę aut alui ab agmine secedens, vt prolixiùs & feruentiùs oraret.

Cùm bella gereret, ipse primus semper suo in agmine fuit, nonnunq̃ quindecim horas, nonnunquàm diutiùs in equo iugiter residens. In omnibus expeditionib⁹ bellicis audacissim⁹ fuit, vt ità mortem planè contemnere videretur: adeò se ad omnia pericula impauidũ offerebat, vt nusquàm ob bombardarum ictus caput inclinaret, nusquàm pedem moueret, nusquàm expallesceret. Et in castris ità se audacter supra humanum modum cótra hostes gerebat, vt occídi velle in militia videretur: In omni quoquè ętate nunquàm cupidus vitę, semper mortis auidus fuit. Sæpè etiàm in castris, & in ipso iuuẽtutis flore dicebat, Cupio dissolui & esse cum Christo. Eam verò inusitatam animi fortitudinem indè partìm habuit, quòd nullã expeditionẽ in hostes susceperit, nisì animo trãquillo & optima cõscientia. *Fortitudo & magnanimitas in bellis.* *Philip. 1.*

Plerique viri militares dicere solebant, Cæsarem vincere quidem nôsse, sed victoria non perindè vti nôsse aut velle: quibus Cęsar respondit, Iuliũ Cæsarem, quẽ illi obijciebãt, & alios veteres ethnicos vnum tãtùm habuisse finem, videlicet honorẽ: nobis Christianis duos esse propositos, putà & honorem, & animę salutem. Sępè etiàm dixit: Etsi totum expugnâssem Francię regnum, redderem illud regi, modò id exiguum, quod meum esse cõtendo, mihi relinqueret. In seruandis matrimonij legibus semper castissimus fuit: & licèt nõ deessent, quę eum ad libidinem illicerent, eas tamen semper constantissimè respuit. Sępè ipsemet fenestram clausit, nè inspiceret prętereũtes formosiores fœminas. Sępè dictitabat, nunquàm se ducturum vxorem, si fratrẽ Ferdinandum tam fœcundum fore sciuisset. *Dictum Cæsaris.* *Castitas in matrimonio*

Nunquàm choreis aut tripudijs delectatus est, nisì

nisì decoris & honesti respectu. Nunquàm per aliquod numen iurare auditus fuit, nisì cùm fœdera inijt, aut regnis inauguratus est.

Ingenij acumen et prudentia.

Supra modum acuto & perspicaci fuit ingenio, ità vt eius iudicij acrimoniam, prudentiam & sapiétiam prestantissimi viri sæpè mirarētur. Sæpè suam sententiam scripto comprehensam, ad aliquot suos principes & duces mittebat, & illorũ tamē iudicio, vt erat mirabli modestia, se submittebat: sed illi ferè semper eius subscribebant sententiæ, eumq; meliùs quàm sese rem perspexisse fatebantur. Hinc cõstans fama fuit semper, *Carolum sapientißimũ senatorum, fortißimum centurionum, pientißimũ iudicũ fuiße:* quam iudicij pietatem nõ semèl in illo experti sunt potentissimi satrapę, cùm illis grauissima essent crimina intentata.

Elogiũ Cęsaris.

Nerui belli

Tres belli neruos dicebat, Commeatum, pecuniam, militem: ex ijs si aliquo carendum esset, militem veteranum se potissimùm electurum, cuius promptitudine reliqua duo se ex hoste comparaturum confideret; Cùm esset in cubiculo cum suis familiaribus & domesticis, nusquàm quisquam vel læta vel tristia ad eum esse perlata, ex eius vultu aduertere potuit: tanta erat oris, oculorum, & totius vultùs Cęsarei cõstantia, & quasi perennis quædam serenitas.

Constantia oris.

Vt diem transegerit.

Quotidiè tres quartas horæ pertes genu flexo orabat manè, longa talari supra subuculam indutus veste: ac tum nemini in cubiculum patebat ingressus. Posteà patebat ijs, quibus ius ingrediendi erat, ac tum preces Ecclesiasticorũ Horarias dicebat. Indè se vestiebat. Pòst ad Rempublicam gerendam se componebat. Hinc ad Sacrum audiendum se conferebat, quod in omni vita semper audiuit, præterquàm in bello Africano semèl. A Sacro rectà ad mēsam, nũquàm ad negocia ibat; nisì grauis accidisset casus. Cùm Missę sacrificium ad medium perductum esset, mensa parabatur: cùm ipse

ipſe è ſacro egrediebatur, cibi ex culina efferebantur. Halecibus, ſalſamentis & piſcibus naturaliter delectabatur, ſed ità tamẽ, vt haberet rationem valetudinis. In mẽſa etſi parùm aut nunquàm loqueretur, audiebat tamẽ libenter aliquid nónunquàm, pręſertim ex ſacris depromptum. A prandio omnes prolixiſſimè audiebat etiàm infimæ fortunæ homines, vir humilis & miſericors, ſupplicesq; omnium libellos accipiebat. *Audit oẽs.*

In pręſtandis eleemoſynis per omnem vitam admodùm liberalis fuit, adeò vt cùm puer eſſet, quadragenos aureos in loculis habens, ſępè ſeptiès vno die eos erogârit, neſcientibus præfectis & œconomis ſuis. In virili ætate & ſenili in largiẽdis eleemoſynis ad puellarum matrimonia, iuuenum ſtudia, ſenum vitã ſuſtentandam, captiuos ab hoſte redimẽdos, ęgrotos curãdos, omnium regum, principum, Cæſarum liberaliſſimus ac munificẽtiſſimus eſt habitus. Quęcunq; autem eius generis donabat, clanculùm faciebat, tum accipientium pudori, tum ſuæ modeſtię cõſulens. In Germanos, ab hęreticis reb⁹ ſuis ſpoliatos aut vexatos, ſacros & ſeculares, liberalitate ſua pientiſſimè vtebatur: ſed nunquàm ferè tales dedit eleemoſynas, quin lachrymas multas ꝓfunderet, grauiterque doleret, non ſe poſſe egenis omnibus ex æquò ſubuenire. Habuit autem œconomos ſemper circùm ſe attẽtiſſimos, quorum ſeueritate fiebat, vt princeps natura liberaliſſimus, nõ eſſet profuſus in eos, quos nõ eſſe egenos putaret. *Largitas in eleemoſynis*

Quidam ſapientiſſimi proceres, Cęſari intima familiaritate coniuncti, ſæpè eum admirati ſunt, atq; planè ſui temporis miraculum naturæ Carolũ fuiſſe confitebantur: tanta erat in Carolo & morum, & ſapientię, & pietatis pręſtãtia. Tandèm optimus princeps ſentiens ſe viribus deficere, & multam erga ſe multorum ingratitudinẽ expertus, toti mundo & *Miraculum naturæ Carolus.*

do &

do & omibus mundi honoribus valefecit, & in solitudinem sese contulit, nauigans ex Belgio in Hispaniam. Sed in ipso itinere nunciatum ei est, Ouranum Africę promontorium liberatum obsidione Turcarum & Afrorum, ac multa illic Turcarum & Afrorum millia concisa ab Hispanis: atque etiàm in auro quinquagiès centena millia aureorum Carolinorum, & in lapidib⁹ preciosis viciès centena millia aureorum ex orbe nouo Carolino Hispalim esse allata. Per id tempus stupendæ auri copiæ ex Peruaca & Mexicana plaga tum expectabantur. Deniquè feliciter ex hac luce in lucem sempiternam migrauit optimus, pijssimus, potentissimus princeps Carolus V. cui parem per omnia Imperatorem multa secula non viderunt.

Aurum & gemmæ allatæ ex nouo orbe.

Atque interìm tamen non desunt, præsertim aliquot Gallici scriptores, qui tantum principem non semèl acerbè perstringant, & apud omes traducere conentur: quos oportebat modestia vti, præsertim in principem religiosissimum, cui ipsi suis scriptis apud cordatos omnes non solùm nihil detrahent, sed eoipso efficient etiã, vt tantò in maiori precio & veneratione habeatur. Atque hæc quidem in Caroli V. longè potentissimi & pientissimi Imperatoris commendationem pro nostri instituti breuitate dicta sint satìs. Caroli Cæsaris mortem paulò pòst secutus est obitus Mariæ sororis eius, fortissimæ & prudentissimæ heroinæ, quæ multis annis Belgio præfuerat. Sub finem Nouembris mortua est etiàm Maria Angliæ regina longè pijssima, cuius incredibili virtute intra breue tempus in Anglia restituta fuit religio Catholica. Non mediocriter illam afflixerat Caleti & aliorum oppidorum expugnatio: tum etiàm quòd videret Philippum regem bello implicatum teneri: nec huius doloris exiguum auctarium fuit mors Caroli V. soceri sui. Accedebat

Maria regina excessit è viuis.

Item Maria Anglica.

his

his omnibus hydropisis, quæ cùm initiò eius intendisset ventrem, creditum est, eam è Philippo rege concepisse: nec adhibebantur matura remedia, nec ipsa eam quam oporteret, sectabatur victûs rationem. Indè in febriculam incidit, quæ suis sensìm aucta incrementis, longiori vita ob multas excellentes animi dotes dignissimam heroidem extinxit. Habuerat illa germanum fratrem Henricum nomine, sed quem non nisì trimestrem mors præpropera enecàrat, pro regno terreno fruiturum regni cælestis immensa gloria. Itaq; cùm Henricus rex & Catharina Mariæ parentes, inter quos tum mutuus vigebat amor, solam Mariam sibi superesse cernerẽt, ad quam regni successio deuolueretur, hoc vnum summoperè curârunt, vt ea piè & honestè educaretur, & optimis moribus imbueretur. Erat tum Margarita, Eduardi 4. Anglorũ regis fratris filia, Reginaldi Poli mater, cuius etiàm suprà meminimus, tum ipsi Hẽrico regi sanguine iuncta, tum singulari prudentia & in Deum pietate fœmina. Ea præ omnibus visa est vel maximè idonea, cui Maria quàm rectissimè instituenda committeretur. Et ea quidem in suam eam curam & disciplinam recepit, & moribus sanctissimis omniq; virtutum genere, vt pòst res ipsa satìs declarauit, excoluit: verùm posteà cùm nulla posset ratiõe adduci, vt à Catholicæ religionis integritate deflecteret, hoc præmij tulit ab Henrico rege, quòd plùs quàm septuagenaria iussa est capite plecti, vt iam antè dictum est: nec ipsa sola, sed etiàm filius eius natù maximus, & duo alij eius consanguinei, religionis causa, eodem rege iubente, cæsi sunt.

Mariæ reginæ educatio.

Mortua Maria Angliæ regina, eodem anno REGINALDVS POLVS Cardinalis & Archiepiscopus Cantuariẽsis, multa & virtute & eruditione, & regio quoquè stemmate clarissimus,

Obitus Reginaldi Poli.

eam

eam tam breuì secutus est, vt inter vtriusque obitũ, quod mirum videri queat, non nisì sedecim horarum spatiũ intercesserit. De cuius insigni viri vita & virtutibus pauca hoc loco commemorâsse operę precium fuerit, maximè quòd Sleidanus non vno loco in hęreseos suspicionem eum vocare videtur, tanquàm is à nouo hoc Euangelio non abhorruerit, quæ quidem est iniuria non mediocris in talem virum. Et vt breuiter genus eius attingamus, patrẽ habuit Richardum Polum, qui frater consobrinus fuit Henrici 7. Anglorum regis: mater eius Margarita ex Georgio Clarétię duce orta est, qui fuit germanus frater Edouardi 4. Anglorum regis. Is verò Edouardus filiam procreauit Elisabetham, quę nupta Henrico 7. peperit eidem Henricum 8. Angliæ regem. Itaque & paternum illi & maternum genus fuit longè clarissimum. Natus verò est anno salutis 1500. mense Martio, non diù post Carolum V. cui fuit inprimìs charus, adeò vt cùm quandoquè de Romana curia loqueretur, dixerit se quidẽ nouisse neminem, qui Polo esset melior. Mater Margarita puellũ piè instituit, adolescentuiũ misit ad gymnasium iunctum Carthusiæ, haud ità procùl à Londino distanti. Indè abijt ad Oxoniensem academiam. Porrò annos natus 19. Patauium in Italiam profectus est, non mediocri iam tum literarum cognitione prędituus. Habebat pro generis splendore sic satìs honestam familiam, morumque singulari venustate facilè omnium erga se amorem & beneuolentiam demerebatur. Alebat domi suę aliquot doctrina pręstantes viros, in ijsq; Christophorũ Longolium Belgam, qui apud ipsum mortuus est: quorum ille opera & consuetudine vsus, in omni scientiæ genere & linguarum cognitione maximos progressus fecit. Quinto anno postquàm in Italiam venerat, exacto, iussus domum redire, priùs Romã adijt, præser-

Genus Reginaldi Poli

Natiuitas.

Studia.

Familia.

præſertim quòd tum annus Iubileus ageretur, locaque ſacra, quæ in ea vrbe plurima ſunt, pia animi deuotione inuiſit, non id vtiquè facturus, ſi Luteri fermento infectus fuiſſet. Reuerſus deindè in Angliam, ſumma omnium voluntate & gratulatione, quòd ob mores amabiliſſimos & multam doctrinā omnibus eſſet gratiſſimus, à rege & petijt & impetrauit eam domū, quam Iohannes Coletus ad Carthuſiam, cuius ſuprà memini, vbì puer vixerat Polus, exædificauerat. Ibì ſanè delectatus Carthuſianorum ſodalitio & inſtituto, (quemadmodùm etiàm per omnem vitam loca ſolitaria & monaſteria quotiès opportunum fuit, libenter expetijr, magìs ab ipſa natura literarum ſtudijs & comtemplationi quàm actioni deditus) biennium permanſit, donèc rege malè perſuaſo Catharinæ reginæ repudium meditante, copia à rege petita, Pariſios profectus eſt, vt impendentes Angliæ calamitates declinaret. Sed anno abſoluto, reuocatus à ſuis in Angliam, iterùm duos annos in ſua illa Carthuſienſi habitatione religiosè & piè exegit. Tum verò per quoſdam rex conatus eſt illum eò permouere, vt in Catharinæ repudium conſentiret. Hæc res illum vehementer anxium cùm haberet, tandèm viſus eſt ſibi eam inueniſſe rationem, qua nec regi aduerſaretur, nec ſuæ conſcientiæ prorsùs deeſſet. Orabat autem obnixè Deum, vt in tanto animæ periculo minimè ſe deſereret. Ingreſſus indè ad regem, vt illi mentem ſuam explicaret, mirabili Dei prouidentia & voluntate ità obmutuit, vt aliquādiù ne verbum quidem edere potuerit. Quæ enim ipſe ſibi reperiſſe videbatur, non tam veritati ſolidæ, quàm humanæ prudentiæ, innitebantur. Deindè reddita loquendi facultate, ſumma cum modeſtia, in nullo prorsùs regi aſſentatus, humaniſſimè eum admonuit, vt à diuortio, quo priſtinam eſſet gloriam ob-

Reditus in Angliam.

Polus obmuteſcit.

Henrico 8. mētem explicat ſuā.

ſcuraturus, & animam perditurus, ſeſe maturè reuocaret. Hoc quidem euidens miraculũ,& inſigne erga Polum præpotentis Dei beneficium fuit, qui paſſus nõ eſt, vt aliqua ex parte ſuam conſcientiam regię machinationis qualicunq; approbatione cõtaminaret. Ea reſponſione rex, qui ſperârat Polum, quod ipſe magnoperè optaret, approbaturum, itá commotus eſt, vt eum inter loquendum tantùm nõ occídere cogitárit. Neque tamen vnius regis duntaxàt, ſed etiàm aliorum in ſe animos hoc reſponſo cõcitauit. Itaq; facilè animaduertens quo in diſcrimine verſaretur, per quoſdã regi charos obtinuit, vt ipſi è regno abſcedere liceret. Venit igitur primò Auenionem, mox Patauium, cumque virorum doctiſſimorum amicitia delectaretur, ijs tamẽ vtebatur familiariùs, quorum eſſet ſpectata pietas in Deum. Venetijs cùm eſſet, Caſpari Contareno & Petro Caraffæ, qui poſteà fuit Paulus 4. Pontifex maximus, atq; tùm temporis cum nõnullis ſanctius quoddam & ſeuerius vitæ genus, cuius ſectatores Theatini dicti ſunt, inſtituerat, familiaris admodùm fuit. Nõ multò pòſt, licèt inuitus, à Paulo 3. in Cardinalium eſt collegium cooptat⁹ anno 1536. Multa ſtudioſè prætereo, nè longior ſim, omnibus optimi viri virtutib⁹ cõmemorandis. Miſſus deindè eſt legatus à Pontifice in Galliam & Belgium, & cùm Pariſijs eſſet, à rege & omnibus honorificè acceptus, tamen quòd Henricus Angliæ rex apud Galliæ regem vehementer inſtaret, vt Polum ſibi traderet, iuſſus eſt poſtridiè indè abire: id quod propterea Gallus fecit, nè vel tradendo Polo, Pontifici de ſeruando illo fidem datam falleret, vel etiàm diutiùs retinendo Anglum iritaret. Etſi verò id permoleſtum accidit Polo, tamen mox Cameracum petijt, & quidem non abſque magno diſcrimine. Interìm Angliæ rex eum tanquàm Maieſtatis reum pro-

Abit in Italiam.

Fit Cardinalis.

Proſcribit à rege Angliæ.

proſcripſit, & qui eum tuliſſet è medio, illi quinquaginta millium aureorum præmium conſtituit. Indè verò non difficilis coniectura capi poteſt, quibus ille nullo nõ loco obiect⁹ eſſet periculis. Vnus tum Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodienſis, eum ad ſe interpoſita fide publica euocauit, & ſex menſes ſumma humanitate tractauit. Et quia bellum erat inter Cæſarem & Gallum, Anglus in quatuor millia peditum cõtra Gallum decem menſium ſtipendia Belgico Senatui, in quo erat etiàm Leodienſis Cardinalis, pollicitus eſt, ſi Polum in ſuam poteſtatem traderent. Reuocatus pòſt à Pontifice Polus, Romam eſt reuerſus. Omitto hoc loco legationem aliam à Pontifice illi demandatam ad Cæſarem & Galliæ regem, qua tamen nihil potuit effici. Ab ea verò legatione ex Hiſpaniјs & Gallijs reuerſo, aliam, ſed multo tranquillioré, putà Viterbienſem, Pontifex ei detulit, in qua multos annos magna cum laude verſatus eſt. Indicto autem Tridenti Cõcilio, pontifex illũ cum duobus alijs Cardinalibus ſuum voluit eſſe legatum, qui Concilio Pontificis nomine præſideret: idq; bìs idem Pontifex Paulus 3. fecit, cùm prima vice ob antiſtitum abſentiam nihil potuiſſet effici. Et fuit ſanè inter illos legatos ſumma animorum charitas & conſenſio, & Polum omnes plurimi faciebant. Pontifex quoquè ipſe ſi quid in religionis negocio, & cum regibus & principibus agendum eſſet, atq; etiàm in id genus ſcribendis literis, Poli opera perlibenter & crebrò vtebatur. Mortuo Paulo III. duos & eo ampliùs menſes maior Cardinalium numerus Polum delegit, quos tamen ille orabat, raro ſanè inſignis continentiæ & modeſtiæ exemplo, nè qua humana affectione duci ſe paterentur, ſed ante om̃ia Dei gloriam & Eccleſiæ vtilitatem ſpectarent. Erat tum ex Cardinalium numero, qui ei ambitiõem obijceret.

Manet apud Leodien. Episc.

Præſidet in Concilio Trident.

Recuſat ſũmũ Pontificatum.

Cui ille grauiter admodùm respondit, summi illius sacerdotij onus non tam sibi leue videri, vt non reformidandum potiùs quàm appetendum existimaret. Per id tempus apparuit sanè in illo eximia virtus & animus benè firmus, quandò neque certa ferè Pontificatûs expectatio, neque aliquorum atroces calumniæ eius constantiam perturbârunt. Deniquè fuisset ille tum proculdubiò creatus Pontifex, si se à Farnesio eiusq; socijs Cardinalibus de more adorari permisisset. Cùm enim illi auidè ad eum properarent, reiecit eos, dicens non nocturnum se velle tempus: differrent rem in crastinam lucem, DEVM non tenebrarum, sed lucis amantem esse. Postera die mutata sunt Cardinalium studia, nec deerant qui tantam animi virtutem ignauiæ & stupiditati tribuendam putarent. Creato deindè Iulio tertio, cùm bellum contra Gallos ad Mirandulam moueretur, Polus Maguzanum profectus, quod est Benedictini instituti cœnobiũ, in summa illic tranquillitate vixit. Postquàm verò Maria in Anglia rerum potita est, Pontifex primò quidem Polum legatum in Angliam mittere voluit, sed ob certas causas ea re dilata, legationem aliam ei decernit, de pace inter Cæsarem & Gallorum regem concilianda. Venerat tum Polus Dilingam vsque ad Cardinalem Augustanum, sed ibì hærere iussus est à Cæsare, ad quem ibat, donèc accerseretur. Fecit id quidem Polus, sed interìm tamen datis ad Cæsarem literis, ostendit quàm parùm deceat Pôtificis Legatum eius aditu prohiberi: quàm ea res hæreticis magnam sit allatura voluptatem. Nec verò id faciebat Cæsar contemptu Pontificis aut Legati, sed quòd tum ageretur de contrahendo Philippi & Mariæ matrimonio, cui rei verebatur nè quam moram adferret Poli in Britanniam aduentus. Eo matrimonio breuì pôst contracto,

Viuit apud monachos Benedictinos.

Polus

Polus ad Cæſarem Bruxellas venit, acceptus ab illo Principe perhumaniter. Multa illic ſapienter locutns eſt ad Cęſarem de pace cum Galliæ rege faciendа, & Cæſar ſanè libenter eum audiuit, nullasque ſe pacis conditiones honeſtas,& quibus minimè dubia pax confici poſſet,recuſare teſtatus eſt. Ijs auditis, adijt Polus etiàm Galliæ regem, cum quo itidèm ea ratione de pace egit,vt rex eum non ſinè ſpe pacis dimitteret. Eo autem abeunte,plurimùm ſe dolere rex ait, quòd non rectiùs eum antehàc nouiſſet. Nam ſe nullum alium quàm ipſum maluiſſe creari Pontificem. Reuerſus ad Cæſarem Polus,in cœnobio quodam propè Bruxellas degebat. Iam verò celebratis in Britannia Philippi & Mariæ regum nuptijs, regina Maria Polum miſſis legatis ad ſe accerſit, abrogatis priùs legibus, quas contra illum & eius familiam Henricus rex tulerat, & Edouardus ratas habuerat. Tum ille,Cæſare annuente,in Britanniam abijt menſe Septembri anno 1554. ſecundiſſimo vſus vento, cùm diù antè contrarius perpetuò flauiſſet. In Britannia vbiquè honorificè inprimìs exceptus eſt,ab ipſo etiàm rege & regina. Rex ſanè illi proceſſit obuiàm, & perhumaniter eum amplexus eſt. Regina quoquè tantam ſe ex eius conſpectu voluptatem capere teſtata eſt, quantam tum cepiſſet, cùm regina eſſet declarata. Manſit verò aliquandiù cum regibus, deindè in ędes magnificè reginę iuſſu inſtructas,multis primarijs viris comitantibus, deductus eſt. Tertiò indè die cum rege,qui illi extra cubiculum obuiàm proceſſit, de rebus quarum cauſa venerat,tractaturus,ab eo literas perplures Roma miſſas,quibus legationis authoritas non parùm expetita augebatur, accepit, hoc ipſo ſanè mirificè lætatus. Poſtera luce rex ad eius domum acceſſit, diuque cum illo familiariter locutus eſt de Britanniæ regno ad Ec-

Venit ad Cæſarem.

Item ad Galliæ regē

Abit in Angliam.

clesię vnitatem reuocando. Sequenti die cõuentus fuit in ipsa regia, p̃sente quoq; Polo legato, qui in eo cõuentu benè longã habuit orationẽ, gẽtis eius vsus idiomate. Ea oratiõe gratias egit, ꝙ ipsi aditũ in regnũ legibus antè p̃clusum ab Henrico latis patefecissent:ait se propterea venisse, vt eos cum Deo & Ecclesia in gratiã restitueret:quas essent calamitates perpessi interim dũ ab Ecclesia se separâssent, & quãta omni tẽpore sedis Apostol.in eos extitissent beneficia, cõmemorauit:hortatꝰ est, vt oblatã ipsis modò gratiã amplecterẽtur & asseruarent. pluraq; dixit alia, q̃ ab illis oĩbus nõ absq; significatione ꝓpensæ erga ea voluntatis audiebantur.Indè regni Cancellarius Episcopꝰ Vuintoniẽsis regũ & totius conuentûs noĩe Legato gratias egit,seq; de ijs quæ ꝓposuisset,in deliberationẽ ituros ait. Abeunte verò legato in ꝓximũ cubiculũ, idẽ Cancellariꝰ paucis repetijt quæ erãt dicta à Legato, & hortatus est vt in viã, à qua se quoquè deflexisse fatebatur, hac oblata opportunitate redirent. Ità cõuentus eo die solutus est. Altero manè magno omniũ cõsensu decretũ est amplecti Ecclesię Catholicę cõcordiam & vnitatẽ. Die sequenti,in quem ferię S.Andreæ apostoli inciderant,oẽs iterùm in regiam cõueneꝛunt, missiq; à regibus sunt ad Polum Legatum Episcopi sex & totidẽ viri proceres,& cum ijs Arõdelli Comes,regiæ domûs prefectus,qui legatũ in regiã deducerẽt. Is venit cò Legati ornatu atq; oĩbus insignibus, multumq; honorificè à regibus acceptus est. Ibì Cancellarius repetit priùs dicta, rogat num permaneant in sententia,cupiantq; ad Ecclesiæ vnitatẽ & Põtificis maximi redire obedientiã.Mox ab omnibus acclamatũ est,id planè se velle:simulque à Cancellario supplex libellus porrectus est regibus, quo vniuersi se fatebantur p̃teriti schismatis & quę in Romanã sedem peccâssent,ex aĩo pœnitere,orabantq; reges q ab hac labe alieni essent, veniã ipsis

Habet orationem ad Anglos.

Angli petũt conciliationem.

à põtifice per Legatũ impetrarẽt,vtq; in matris Ecclesię gremiũ benignè reciperent. Lecto eo libello, à regib⁹,redditus est Cancellario,q eum palàm recitauit. Indè surgentes reges Legatũ adeunt,eumq; ipsis occurrentẽ regina & suo & regis nomine orat, vt q̃d supplici libello petebatur,p̃stare nè grauaret. Mox cùm omnes resedissent, Legatus multa quæ ad rem pertinere visa sunt locutus, quibus illos apparebat non mediocriter permoueri & affici, surrexit,& cunctis in genua procumbentibus,vniuersos absoluit, vixque ab eo dictum est, In nomine Patris & Filij & Spiritussancti,cùm omnes acclamarent,Amen Amen. Proferente autem Polo absolutionẽ, regina & pleriq; alij p̃ gaudio & studio pietatis illachrymârũt. Post absolutionem oĩes inuicèm se amplexabantur,mutuoq; gratulantes sępiùs dicebãt,Hodiè renati sumus. Deindè in regię sacello cantatũ est,Te Deũ laudamus. Altera die,petentibus id magistratibus,Polus Legati ornatu Londinum ingressus est,obuiàm procedẽte tota ciuitate, quę illũ ad D. Pauli templũ deduxit, vbì p̃sente rege & vniuersa regni nobilitate, Missa solẽniter celebrata est,& Legat⁹ oĩbus põtificalẽ benedictionem & indulgentiã de more impertiuit. Posteà data opera est, vt religio instauraretur,religiosi viri reuocarẽtur,hæretici qui ex locis oĩbus ceu ad asylum quoddã eò cõfugerant,expellerẽtur, Episcopi Catholici, doctrina & pietate pręstãtes instituerẽtur. Regina quoquè tres ad põtificẽ Legatos misit, qui ei suo,regis, regni toti⁹ noĩe obedientiã deferrent. Ij Legati Iuliũ Pontificẽ paulò antè obijsse inuenerunt. Eius successor Marcellus paucorũ dierũ põtifex cũ fuisset, magno Poli dolore extinct⁹ est. Ità factũ est,vt Paulo 4. hęc obediẽtia exhiberetur. Regina deindè Polo Archiepiscopatũ Cantuariensem,licèt multùm anteà reluctanti,attribuit. Eũ ille

Absoluũtur Angli à Polo.

Religionis in Anglia instauratio

Angli obedientiã promittũt pontifici.

ità recepit, vt Pontifici Romano rem omnem perſcriberet, à quo ſanè in Cardinalium conſeſſu vnà cum regina mirificè laudatus eſt. Poſt hæc ſacerdotij ordinem ſuſcepit, & pallio Londini accepto, ibidem primum Sacrum peregit. Abſoluto ſacrificio, ad frequentiſſimum auditorium concionatus eſt, vtì etiàm aliàs non rarò. Iam verò vt poſſet adeſſe gregi ſibi credito, apud reginam inſtabat, copiam ipſi faceret ad ſuos Cantuarienſes ſe conferendi. Regina ſentiens eius operam ad multa ſibi cumprimis neceſſariam, maximè quòd nõ deeſſent etiàm in ipſius aula, qui Catholicæ religioni occultis machinationibus detrimenta afferre conarentur, quibus opponenda erat Poli prudentia & integritas, non eſt paſſa illum à ſe diſcedere. Et theologi quoquè, alijque viri optimi in ea erant ſententia, vt dicerent non poſſe illum, ſalua conſcientiæ pietate, eo rerum ſtatu reginam deſerere: ſed & rex ipſe Philippus iturus in Belgium, omninò voluit illum manere apud reginam, & conſilijs omnibus adminiſtrandæ Reipub. non intereſſe modò, ſed etiàm præeſſe. Hoc verò initiò ille modis omnibus à ſe amoliri conatus eſt, ſed regibus in ſentẽtia permanentibus, ità tandèm aſſenſit, ſi Pontifex id gratum & ratum haberet. Nam Pontificis authoritati ſemper plurimùm ille detulit. Egit tum cum regina de reſtituendis bonis illis, quę Eccleſijs Henricus rex ademerat, regijſq; vectigalib9 adiunxerat, & ad regias poſſeſſiões ꝑtinere voluërat. Ea in re promptiſſimũ inuenit reginę animũ, q̃ ablata oĩa Romani Pontificis & eius Legati Poli arbitrio permiſit, quę Polus adhibito Epiſcoporum conſilio, prudentiſſimè Eccleſijs diſtribuere inſtituit. & ea ferè dimidia pars erat prouentuum, quos ijs in locis habuerant eccleſiaſtici florente catholica religione. Quę verò ab alijs paſsìm obtinebantur, ea conſentiente Pontifice

Polus Pont. Rom. obſeruantiſsim9.

tifice

tifice tum quidem exacta non sunt, quòd spes esset reflorescente in eo regno religione, plerosque sua sponte ea reddituros. Atque hîc obitèr obseruanda est versutia & malus dolus nouorum huius temporis dogmatistarum, quorum parens Luterus fuit, quòd illi persuadent magistratibus, res ecclesiasticorum iure illis auferri posse, & tum in priuatos, tũ alios vsus côuerti. Id enim propterea illi facere videntur, vt magistratus hac ratione arctiùs implicatos retineant. Et solet hæc res magnas parere difficultates, cùm ad Ecclesiæ vnitatem redire cupiunt, qui se ab illa separauerant. Sciunt enim multa esse Ecclesijs ablata, quæ æquum sit restitui, & tamen plerunquè non apparent vndè possint restitui. Itaque illi quidem prudentissimè sibi consulunt, qui id genus fraudulentas persuasiones non audiunt, nec sibi vsurpare volunt, quæ semèl Deo & Ecclesijs dicata sunt. Sed ad rem. Polus deindè cernens ob superiorum temporum perturbationes collapsam disciplinam Ecclesiasticam, Synodum habuit Angliæ Episcoporum omnium, cui etiàm permulti alij è clero interfuêre. In ea Synodo post multos tractatus conscripta est totius Anglicanæ Ecclesiæ reformatio, quæ illis temporibus maximè congruere visa fuit, quam tamen non priùs edere voluit Polus, quàm esset à Pontifice approbata. Multùm ꝓtereà illi negocij erat cum hęreticis, quorũ ꝑmulti in regno supererât. Et ille quidẽ studebat leniter cum illis agi: sed quòd pleriq; pertinaciter suis erroribus inhærerent, locus misericordiæ non relinquebatur. Quosdam sanè in viam reduxit, & in ijs Iohannem Cicum, hominem doctissimum, & magni apud Anglos nominis, qui cùm coram regina, multis omnium ordinum adstãtibus, veniam erroris petijsset, etiàm impetrauit. Fuerat ille præceptor Edouardi regis, Crescebat interìm in Anglia catho

Fraus & dolus hæreticorum.

Synodus Anglicana.

Iohãnes Cicus resipiscit

lica pietas,& tum Lōdini, tum alibì aliquot monasteria Poli opera & reginę pietate iam erãt restituta. Et poterant omnia paulatìm ad pristinum reuocari statū, nisì interìm obortis bellis, & multis alijs accidentibus incommodis, regina è rebus humanis dolore animi & morbis corporis confecta excessisset: quam paucis horis secutus est, vt antè diximus, Polus: qui duplici quartana correptus febre, cùm se vehementer eo morbo exhauriri animaduerteret, testamentum scripsit, in quo pręter cętera etiàm fidem & erga Romanum Pontificem & sedem Apostolicam summam obseruantiam suam egregiè expressit. Ingrauescente autem in dies morbo, Ecclesię sacramentis se, vt pium & catholicum virum decebat, p̄muniuit: & licèt admodùm fractis esset viribus, tamē quotidiè, vt anteà semper fecerat, Missam audire voluit, & cùm ventum esset ad eum locum, quo solet sacra hostia eleuari, ministrorum auxilio è lecto surgens, flexis humi genibus, Christum in Eucharistia admodùm humiliter & reuerēter adorabat. Pridiè eius diei, quo è corpore migrauit, ipse vltrò à nemine admonitus, extremę vnctiōis sacramentum sibi ministrari voluit, sicq; ad vltimū vsq; spiritum mentis planè compos, tandèm ità leniter animam reddidit, vt nō tam mori quàm obdormire videretur. Obijt annos natus 58. & 6. menses, eodem anno quo Carolus V. Ex his verò omnibus, q̄ bona fide à me scripta sunt, colligat prudēs lector, quàm alienus fuerit summus ille vir ab omni hæreseos labe, quam tamen illi adspergere non veretur infidus ille Sleidanus. Obijt hoc tempore etiàm in Germania Otto Henricus Comes Palatinus Elector, & in Dania Christianus Danorum rex.

Nota pietatem.

Poli mors.

Moscouitæ populantur Torpatenses

Eodem anno Moscouitarum Princeps potentissimus in Liuoniæ Torpatensem ditionem ingētem mittit exercitum, trecentorum millium hominum, qui

qui omnia longè & latè populantur, ferro & igni omnia vastãt,& per multa milliaria omnia cęde,rapinis, fœdissima barbarie & immanitate complent. Nulli neque ætati,neque sexui parcitur. Pueri infra annũ decimũ necantur,intra decimũ & vigesimum cõstituti,Tartaris feris hominibus vendũtur:supra viginti annos,trucidantur omẽs. Pecus omẽ,quòd in Moscouiam abduci nõ potuit, mactatur: ingens ex tota Torpatensi prouincia præda abigitur. Quadraginta dies hunc in modum sæuitum est, paucis arcibus & vna Torpatensi ciuitate vim hostilẽ euadentibus. In Germanos ille Moscouitanus exercitus præcipuè sæuiebat: depræhensos omnes, mares quidem brachijs truncatis,fœminas sectis vberibus dirè cruciant: plerosq; in frusta discindũt, & membra palpitantia hàc illàc dispergunt. Multa nobiliũ & populariũ,immò infinita ꝓpemodùm turba cum vxoribus & liberis & rebus omĩbus intra Torpatũ vrbem se recipiũt,etiàm ex ijs qui decẽ,immò & viginti milliaribus indè distarẽt:sed cùm nimiã multitudinẽ vrbs capere nõ posset, supra millia decẽ in oppidi fossas confugiunt. Erat videre miseria, alios asperrimo hyemis frigore,alios inedia,alios postremò hostili gladio confectos,passìm ruere. Nam sæuissimi Moscouiorũ milites,vbì miseros in fossis latitantes cõspiciunt,ꝓcipites in eos irruunt:gladijs, lãceis, sagittis immaniter cõficiunt, eratq; plurima mortis imago. Qui intra vrbem erant,nimia hostium multitudine absterriti,nõ fuêre ausi miseris ferre opem:tandèm multis in eos tormentis exoneratis,hostes abscedunt. Indè porrò in Teutonici Magistri ditionem per Leidẽse territoriũ proficiscuntur, eademque illic horrendæ crudelitatis exempla edunt,adeoque populantur omĩa,vt ne vnum quidem tuguriolum incolume permanserit. Eundem in modum se gerunt in regione Neruiensi, quæ & ipsa

Exẽpla barbaræ crudelitatis.

Pereunt multi.

Ditio Magistri Teutonici vastatur.

ipſa páret Magiſtro Teutonico. Vbì ſatìs tandèm cędibus, rapinis & incendijs graſſatum eſt, in Ruſſiá immenſis aucti ſpolijs reuertuntur. Nemo illis Liuonię procerũ auſus eſt ire obuiàm, ità vt impunè illi omnia vaſtarent & diriperent.

Fit deindè conuentus omnium Liuoniæ procerum in Vuēdenſi oppido, & poſt multam diſceptationem in eam ſentētiam itum eſt, vt ſexaginta aut ſeptuaginta aureorum millibus pax ab hoſte redimatur. Quod etſi turpe videri poterat, poſt tantam acceptam cladem, tamen in pręſens non aliud occurrebat conſilium. Interìm verò dum Liuonienſiũ legati longiſſimis viarum emēſis ſpatijs ad Moſcouiæ principem contendunt, (abeſt enim vrbs Moſcouia à Torpato cētum quinquaginta milliaribus Germanicis) Liuones contra pactas quadrimeſtres inducias Ruthenicę Neruię incolis vim adferũt, duabus colubrinis in eos diſploſis, & non paucis occiſis. At tamen Moſcouitæ, quibus religio erat violare inducias, nihìl ſe commouent, ſed celerrimo nũcio rem totam ad principem ſuum referunt. Ità accidit, vt eodem tempore quo Liuonienſium legati Moſcouiam vrbem perueniunt, etiàm hic nuncius ad principem perferretur. Legati, eius quod acciderat ignari, principem adeunt, de pace tractaturi. Sed ille vehementer commotus, induciarum ruptam fidem eis improperát, cum nouo eodemque impio Luteri dogmate, quod ab annis paucis cóplexi ſint, omnem illos fidem, pudorem, conſtantiam abieciſſe, dictitat. Iubet redire ad ſuos, pecuniam reddere Magiſtro, ſe breuì adfuturum, & egregiè acceptam iniuriam vindicaturũ. Ad fines Moſcouiticæ & Liuonienſis ditionis, duæ erant vrbes cum ſingulis arcibus: vtraque Neruia dicebatur: ſed altera Germanica, altera Ruthenica. Inter vtranque non niſì fluuiolus intererat. Itaq; Liuones è ſua Neruia duas,

Liuones violant inducias.

Duæ Neruiæ.

vt

vt dixi, colubrinas in Ruthenorũ Neruiam exonerârunt, alijsque prętereà Liuonibus vicinis, qui inducias ruptas putarent, confluentibus, aliquot Ruthenorum cędes ediderũt. Ea res animum Moscouiæ Principis ab omi pace prorsùs abalienauit. Rursùs ingens conscribitur è Moscouia & Tartaris exercitus, qui primò Neruiam Germanicam occupāt vi, arcem deditione capiunt: ciues Neruienses Moscouiæ Principi sacramentũ dicunt. Capta Neruia, exercitus omnis Neruiense territoriũ longè lateq; ad quindecim Germanica milliaria fœdissimè rursùs diripit & vastat, multaque in sui Principis ditionem redigit. Pòst in Torpatēsem diœcesin aduolāt, Episcopi arcem Nienhusium, octodecim à Torpato vrbe milliaribus distantē, obsident & deditione accipiunt, vita viris & fœminis donata: sed cùm ex arce ad duo milliaria excessissent, in aliud Ruthenorũ agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, viros rebus omnibus spoliatos dimittunt. Habebat Magister Teutonicus aliquot equitum turmas, sed cùm audiret Moscouitā cum vniuerso agmine aduentare prælij committendi causa, deserto Torpatensi episcopo, ad vigintiquinq; ferè milliaria aufugit. Porrò Rutheni eqtes ad triginta millia cœpto pergũt itinere, Germanos quosq; obuios trucidāt. Totius exercitûs Moscouitici dux Petrus Sisegaleider, strenuus olìm pirata, cum omnibus copijs, in quibus erant Tartarorum triginta millia, & sclopetariorum millia duodecim, ad Torpatum obsidendum progreditur. Erant hominum ad trecenta millia. Interim Germanos quosdam appręhensos, crudeliter tractat: viris brachia, fœminis vbera & nares pręcídit; sicque fœdè deturpatos, in vrbem mittit: oppidanis, vt se dedant, imperat: nî faciant, eadem ratione se oēs mulctaturum edicit. Multi iam ciues ex vrbe discesserant, paucique qui vrbem defenderent,

Neruia Germanica expugnatur.

Nienhusiũ capitur.

300000. bellatorum.

rent, relicti erant, partim Catholici, partim Luterani. Catholici intra Ecclesiæ cathedralis immunitatem, vt vocant, suas habebant ædes. Neminem enim ciues Torpatenses apud se ferebant, qui non catholicam religionem eiurâsset. Moscouitę vbi ad oppidum veniunt, horrendum in modum tormentis omnia concutiunt. Fit magnus fœminarum & puerorum eiulatus: & licèt Catholici vrbem cõstanter defensuros se reciperent, & Senatum atq; ciues Luteranos ad constantiam hortarentur, at nihilo minùs paulò pòst intolerandis conditionibus se dedũt Moscouitis. Modò vita & facultates ipsis saluæ maneant, Pontifici & imperio Romano renũciant, & pręstito sacramento, in magni Moscouiæ Ducis imperium concedunt. Pręclarè nimirùm, vt qui ex Catholicis facti erant Luterani, ex Luteranis fierẽt Moscouitę, qui ferè Gręcorum ritus & religionem sequuntur. Eam deditionẽ indignissimè tulêre Catholici, qui etiàm vitam cum sanguine potiùs se fusuros dicerent, quàm vrbem hostibus prodant, & ab auita religione discedant. Ea re cognita, Dux exercitûs Moscouitici nunciat obsessis, neminem se cogere, vt abiurato imperio Romano in Moscouij Principis ditionem transeat. Si qui id nolint, licere illis in Germaniam illæsis abire. Itaque cùm Catholici foris hostes, intùs ciues aduersos haberent, ab vrbe excedunt. Erant omnes viri & fœminę ad quadringentos. Fuit hoc quoquè tristissimum spectaculum, dum maritus ab vxore, fráter à sorore, liberi à parentibus diuelluntur. Qui in vrbe remanserunt, pontifici & imperio Romano valefaciunt, & Moscouitico iugo colla supponunt. Longũ esset enarrare, quantam cladem Liuoniæ amplissimę prouinciæ dederit Moscouiticus exercitus: sed omnia recto DEI iudicio, quia à prisca religione ad Luteri commenta dilapsi, cum religione pariter pristinam virtu-

Torpatũ oppugnatur.

Catholicorũ constantia.

virtutem & constantiam, atq; robur inuictum perdiderant plerique Teutonici milites. Olim cùm catholici essent, religiôi & pietati addicti, decem illorum millia, Moscouitarum 80. millia collatis signis in fugam vertere potuêre. At postquàm partìm Luteri, partìm Zuinglij, partìm Anabaptisticum Euangelion amplexi sunt, Moscouitis prędę sunt. Et iurè quidem ferunt Moscouiticum iugum, qui pontificis Romani ferre noluerunt. Quàm verò miserum est, non videre homines, dum sub Euangelij prętextu à Catholica Ecclesia se separant, mox in diuersas & pugnantes se sectas distrahi: Indè porrò existere animorum dissensiones, quibus necesse sit tandem etiam amplissimas Respublicas interire, cùm verissimè dictum sit, Concordia res paruæ crescunt, discordia maximę collabũtur? Sed hęc, Turcico demùm aut Moscouitico pressi iugo, intelligemus.

Virtus priscorum Teutonicorum militum.

Salustius.

ANno 1559. decimoquinto Ianuarij die in demortuæ Marię reginæ locũ Angli substituunt Elizabetham, quam Henricus rex ex Bolenia susceperat. Ea, religiõe vetere ex toto regno exulare iussa, Zuinglianismũ aut Caluinismũ restituit. Sed dũ illud regnum religionẽ mutat, Deus Optimus Maximus inter potẽtissimos planeque Catholicos reges Henricum Gallię, & Philippum Hispanię pacem largitur multis conditionibus initam, quas nimis longum esset huc adscribere. Iam vtriusque regis prouinciæ tot annorũ perpetuis bellis defessę erãt, nec sinè grauissima Catholicę religionis iactura diutiùs protrahi potuissent, hæreticis intereà suũ virus clàm spargentibus, & multos inficientibus. In hac mutua tantorum principum conciliatione, vt esset pax firma & stabilis, regi Philippo despondetur Elizabetha Henrici regis maxima natù filia, &

Elizabeth substituitur Marię.

Pax inter Gallię & Hispaniæ reges.

ſoror ei⁹ Margarita Emanueli Philiberto Allobrogum clariſſimo principi.

Exequiæ Caroli V.

Menſis Februarij die 24. in Principum & procerũ ex tota penè Europa frequentiſſimo Conuẽtu Auguſtæ exequiæ celebratę ſunt Caroli V. pientiſſimi & potentiſſimi Imperatoris: idq́ue ſingulari ſtudio & ſolennibus cęremonijs, atque magna animorum commiſeratione.

Iohan. Gropperus moritur.

Die 14. Martij obijt Romæ clariſſimus vir D. Iohannes Gropperus, Eccleſię Colonienſis in tuenda Catholica religione ſingulare decus & ornamentum, quem pontifex Paulus quartus in Cardinalium ordinem ampliſſimum cooptârat. Sepultus eſt in Eccleſia Germanorum ad pedes optimi pontificis Hadriani VI.

Crux in fraxino.

Eodem menſe Martio quiddam prodigioſum accidit in ea regione Angliæ, quam veteres Cambriá, hodiè Vualliam vocant. Annoſa quædam fraxinus vi tempeſtatis deijcitur, trunco ad ſeptem pedes è terra extante. Is verò cùm media ſuî parte eo ventorum turbine diſſectus eſſet, in eius parte interiori crucis admiranda effigies conſpicitur humano pede longior, colore nucis auellanæ. Ager, in quo ea arbor fracta eſt, hominis fuit non vulgaris, ſed torquati equitis: & quod maiori quoquè admiratione dignum eſt, ea arboris pars, quam ventorum impetus à trũco auulſam humi ſtrauerat, eandem omninò crucis figuram referebat. Et vt ad plurimorum notitiam rei ſtupendę miraculum perferretur, aliquot annis in arboris trũco crux illa perdurauit, nó ſinè ſtupore eam adſpectantibus hominibus, qui frequentes eò confluebant rei nouitate permoti. Porrò qui eò accedere commodè nequibant, precibus ab alijs contenderunt, vt crucis effigies ad viuũ pictoris manu & arte expreſſa, ipſis viſenda deferretur: quod etiàm factum eſt, idq́; adeò, vt in exte-

ras quoquè regiones multa eius exempla peruenerint. Successerat iam in regno Angliæ Marię reginę pijssimę Elizabetha, quæ religionem, vt dixi, mutauit, permisitq́; Caluinistas & Zuinglianos illic nidificare, immò & primas obtinere. Ea verò hominum fæx vbiquè demolítur statuas & imagines, & nec ipsius CHRISTI figuram & effigiem pati potest. Voluit autem præpotens DEVS illos Antichristi satellites hoc stupendo Crucis in arbore existentis prodigio admonere, vt ab impietate sua maturè animum reuocarent, desinerentq́ue persequi Crucem illius, quæ idcircò varijs modis figuratur & exprimitur, vt apud homines perpes sit memoria ineffabilis illius charitatis, quæ filium Dei compulit ob nostra expianda peccata, ad tam immane & ignominiosum vsque supplicium se deijcere & offerre. Ipsa quidem regina Elizabetha, licèt admodùm molestè id ferentibus noui Euangelij in Anglia buccinatoribus, fertur in basilica aulæ suæ Christi Crucem erectam retinere, nec æquis auribus ferre concionatores in eam impiè debacchantes. Et quid tandèm aliud est ità passìm deijcere & profligare sacras illas Christi crucifixi imagines, nisì ab hominum memoria penitùs tollere omnem memoriam ineffabilis erga nos amoris & beneuolentiæ illius, qua redempti sumus? Sæuitum porrò est immaniter in Anglia in statuas & imagines, & è templis ità illæ exturbatæ sunt, àc si nihil ab ethnicorum simulacris distarent. Nec tamen satìs fuit impijs hominibus, eas è templis exegisse, sed in campũ raptatas pro scopo collocârunt, ad quem sagittas & iacula contorquerent. sed neq; hîc impietas sistere se potuit. Nam in vrbibus celebrioribus non diuorum modò, sed etiàm Christi ipsius imagines in ignem coniecisse ludus fuit. Alij eò amentiæ & furoris progressi sunt, vt Christi à cruce pendentis

Heretici hostes crucis Christi.

Effigies crucis in basilica reginę Angliæ.

Nota impietatem.

imaginem, ea potiſſimùm parte, ſagittis è trunculo tereti & cauo magna vi ſpiritûs efflatis, conficiendam ſibi propoſuerint, qua nō abſq; ſingulari myſterio è latere ſanguis ꝓfluxit & aqua, & in tam nefario & omni ſuppliciorum genere vindicando flagitio inter ſe cōtenderint, quis primus illud ſacratum latus traijceret, aut telo cor transfigere: idq́ue in ipſis Londini ſuburbijs ità perpetratum, vir quidam grauis & fide dignus annotauit. Magna eſt interim Chriſte Deus patientia tua, ſed tarditatē ſupplicij quandoquè grauitate cōpenſabis: quanquàm hocipſum omne fermè vincit ſupplicium, vt iuſto tuo iudicio ſinantur homines in tam horrendę impietatis barathrum ire præcipites.

Paulò poſt illud in arbore apparentis Crucis inuſitatum prodigium, nempè circiter Pentecoſten, in Cantia, quæ eſt Angliæ pars alia, mulier quædam in ſubucula ſua Crucis vidit expreſſam effigiem. Erat ea fœmina non ignobilis, neque Crux illa aut colore aliquo ab homine effícta, neque acu vel filo intexta, ſed è Cæleſti quodam influxu nata cernebatur. Fruſtrà hęretici cum impijs Iudæis & Mahometanis Chriſti crucem abolere conantur. Obitèr hic hęreticorum fraus quædam commemoranda venit. Profertur ab illis edictū Valentis & Theodoſij de non effingēdo ſigno Chriſti. Prima fraus eſt, quòd conſtat Valentem in imperio nunquàm conſociatum fuiſſe Theodoſio: altera fraus eſt, eaq́; apud hęreticos valdè ſolennis, quòd à Theodoſio quidem edicto cautum eſt, nè quis ſignum Crucis ſculperet aut fingeret, ſed additum eſt, humi. Hanc voculam illi impoſtores omiſerunt. Videbatur pio principi cedere in aliquam Chriſti iniuriam, quòd eius ſignum pedibus calcaretur: itaque nè deincèps humi exprimeretur, vetandum putauit. Vetuit hoc idem Romæ fieri ante paucos annos Pius quartus

Crucis effigies in ſubucula.

Fraus inſignis hæreticorum.

Roma-

Romanus Pontifex. Ità isti malæ fidei homines miserandum in modum incauto lectori imponũt, nec timent illos æternæ æstuantis gehennæ ignes, quibus in omnem æternitatem ob tam nefaria mendacia cruciabuntur.

Vicesima secunda Iunij magnificẽtissimo apparatu celebrabãtur nuptię Philippi regis & Elizabethę filiæ Henrici Galliarum regis. Aderant Philippi nomine Dux Albanus, princeps Aurantius, & comes Egmõdanus cũ alijs proceribꝰ & nobilibus. Cumq; paulò pòst etiàm Philiberti & Margaritæ sororis nuptias esset celebraturus Henricus rex, & interìm certamina equestria fierent publicè, ipso rege omĩum admiratione fortissimè se gerente, eccè repentè postremi diei concursu, à quo tamen permulti eum retrahere conabantur, inprimìs regina coniunx, hasta in regis pectore frangitur, & eius fragmentum per galeam adactum, in cranium vsque altè defigitur. Ex eo vulnere intra paucos dies rex, annos natus quadraginta, ętate, opibus, gloria florentissimus, occumbit. Eius obitus Galliæ regno incõmodissimè accidit, plerisq; res nouas molientibus, & praua dogmata cõplectẽtibus, quod illo superstite nũquàm ausi fuissent. Omninò statuisse fertur, si ei superuiuere licuisset, acerrimè in toto regno suo persequi eos omnes, qui noui Euãgelij cõmenta sequerentur. Ei in regno suffectus est Frãciscus filius natù maximus. Eiusmodi verò exempla admonent hoĩes, vt meminerint nihil esse sub sole diuturnũ: tum quoquè apud prępotentẽ Deum non esse personarũ acceptionẽ, sed cùm ei visum est, tollere eũ è medio sublimes & humiles, diuites & inopes: quarum rerũ prudẽs & sagax cogitatio id efficere apud nos debet, vt semper animus sit erga Deũ pius, & à rerũ labentiũ atq; fluxarũ studio & amore liber & absolutꝰ. Hęc enĩ magnã pſtãt pectoris tranqllitatẽ.

Nuptiæ Philippi regis.

Mors Henrici regis Gallorum.

Paulus 4. decedit.

Die 18. Augusti Paulus 4. Romæ vitam cum morte commutat. Moritur etiàm Hercules Estensis Ferrariæ dux: itemq; Isabela Hungariæ regina, cui rara felicitate consigit, vt & regis esset filia, & regis soror, & vxor, & mater. In regno Scotiæ vnus atque alter temerarius & indoctus nebulo inter populares religionis nomine seditiones excitat planè barbaricas, quæ deindè quorundam nobilium adiutæ studijs, eius regni statum mirè perturbârunt.

Beza contra Vuestphalū

Caluinus post vltimam suam Ioachimi Vuestphali admonitioné, pro sua maiestate nihil deincèps contra eum scribere constituerat. Itaq; Theodorus Beza impurus nebulo, hoc anno scriptum edit contra Vuestphali calumnias. Prodit etiàm Petrus Martyr, sed non martyr Christi, aduersùs Stephani doctissimi Vuintoniensis Episcopi librum, quo is Capernaitarum (sic enim vocat Sacramentarios) cauillationes confutat. Est hoc Martyris scriptum longè pestilentissimum, quo homo callidus mira arte & vafricie, summaq; vi audet sacras literas & antiquos patres & Concilia ad sceleratissimum dogma suum confirmandum detorquere, cùm certissimum sit, hęc omnia ab illo vel maximè dissentire. Sed huiusmodi mendacijs miseræ plebeculę illi atrociter imponunt. Faciebat hoc homo versutus, quia videbat tot testimonia Patrum contra Sacramentarios adferri à Vuintoniensi, vt multi in Anglia egregiè in fide Catholica confirmarentur, & non prorsùs à periculo abessent Sacramentarij.

Luterani sectas multas dānant.

Iuniores Saxoniæ principes hoc anno Latina & Germanica lingua scriptum publicum ediderunt. Itemq; comites Mansfeldenses aliud scriptum, quibus vndecim enumerantur sectæ, & vt execrabiles hæreses condemnantur. In ijs sunt etiàm Melanchthonici, Maioristæ, Adiaphoristę, & Sacramentarij. Porrò in Heidelbergensi academia periculosum

Contentio Heidelber-

ortum

ortum est certamen inter Tilmannũ Heshusium & Guilielmum Clebitium de cœna Domini. Princeps Palatinus, cui páret Heidelberga, in hac Euangelicorum funesta altercatione à Melanchthone quærit, quid ipse hoc in negocio sentiat. Melanchthon sic respondet, vt nouum quoddam Sacramentariæ impietatis genus effinxisse videatur. Sic isti miseri ex erroribus alijs in alios labuntur, semper seipsis deteriores. Nicolaus Gallus, præco Ratisbonensis Luteranus, huic Melanchthonis scripto egregiè respondet. *gensium,*

Rex Danorum suis & sociorum principum armis Thietmarsos liberos populos, vel qui libertatẽ sibi vendicarent, in duram redegit seruitutem. Solebat ille populus Archiepiscopo Bremẽsi parére, & Catholicę religioni esse addictus: & eatenùs permãsit inuictus. At vbì Luterizat, & religionem veterem abijcit, insigni seruitute pressus, dat suę leuitatis pœnas. Atque hi sunt pręclari fructus noui Euangelij. Nouum Euangelium docet libertati carnis studere gnauiter, & interìm suos sectatores vel Turcicę, vel Moscouiticæ, vel aliæ molestissimæ seruituti addícit. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. *Thietmarsi domantur à rege Danorum.* *Psalm. 118.*

ANno 1560, die 2. Ianuarij. Romæ Pontifex Maximus renunciatus est Iohannes Angelus Medices Mediolanensis, & Pius 4. dictus, qui summa cum laude põtificatum administrauit. Eodẽ anno obijt in Polonia Iohannes à Lasko vir nobilis, sed insignis sacramentarius. Obijt etiàm Philippus Melanchthõ, Luterismi egregius propagator, licèt in Eucharistię negocio Zuinglianismi quàm Luterismi esset studiosior. Multùm is vir nocuit Catholicæ Ecclesiæ, vel hoc solo nomine, quòd modestia quadam vsus, multorum sibi incautos animos conciliauit, cùm Luterus planè importunus & vehe- *Pius 4. fit pontifex.* *Melanchthõ exhalat spiritum.*

mens, inuisum se nonnullis hoc ipso redderet. Fertur autem Melanchthon aliquot Luteri scripta limâsse & castigâsse, quæ alioqui in lucem sic emissa, vt Luterus impotenti quodam animi impetu & insolentia ea confecerat, plurimùm Luteri dogmatis detractura fuisse putantur. Fuit Melanchthon admodùm familiaris Sacramentarijs, quippe à quorum dogmate non valdè abhorreret. Iohannem Crispinum ad edenda denuò Oecolampadij scripta hortatus est, Bullingero & Caluino de rebus suis sæpè scripsit familiariter: multis studiosis author fuit, vt Tigurum & Geneuam, ob cognoscendam liquidò de Eucharistia sententiam, se conferrent. Et quia illum non puduit à sanctissimi patris sui Luteri dogmate Eucharistico dissentire, ipsius quoquè discipuli & alumni & viuum & mortuum multis conuicijs, vt quidam scribit sacramentarius, lacerârunt. Et quidni illum lacerent sui discipuli, quãdo ille totiès lacerauit matrem suam Ecclesiam Catholicam?

Melanchthõ familiaris Zuinglianis

Magdeburgenses ministri grandia aliquot volumina ediderunt Historiæ suæ Ecclesiasticæ. Hoc anno quarta Centuria eius præclaræ, immò pestilentissimæ & perniciosissimæ, vt grauissimi viri testantur, historiæ prodijt. Et vt magìs mireris, Matthias Illyricus cum socijs eius Historię authoribus, eam reginæ Angliæ dedicant, nec dubitant in ea Epistola Nuncupatoria Zuinglianos acriter perstringere, vt qui philosophicis rationibus Testamentum Domini adeò euacuent, vt corpus & sanguinem Christi, quo ad præsentiam & Communicationem, iuxta clarissima, euidentissima & potentissima verba ipsius Christi prorsùs remoueant, miraque verborum perplexitate fucum faciant. Porrò cùm Zuingliani iactitent vetustos Patres ab ipsis stare, isti contrà hoc prorsùs negant, & secum face-

Historia Magdeburgensis.

His verbis seipsos quoquè iugulãt

re

re Patres, cum Zuinglianis verò pugnare affirmant. Quibus tandèm assentiemur?

De hac Magdeburgensium historia operæpretium fuerit paulò accuratiùs agere, & quàm bona fide, qua religione & pietate in ea cõscribenda versati sint, Lectori explicare. Iactitant illi se omnia ad solius veritatis amussim exigere, & hoc proculdubiò persuadent imperitis: sed qui alicuius sunt lectionis & iudicij, tot in illis fraudes & mẽdacia, tot in patres sanctissimos intoleranda cõuicia, multaq; alia nulla ratione ferenda comperiunt, vt facilè animaduertant, non hoc illis studio fuisse, vt nobis veram & Catholicam texerent historiam, sed vt veras historias patrumque scripta in multorum perniciem deprauarent & contaminarent. Constat quidem, eos plurimùm & operæ & temporis in ea conscribenda posuisse, nec vlli pepercisse labori, vt vndecunquè conquirerent, quæ possent Catholicæ Christi Ecclesiæ aliquid adferre detrimenti, illorumque praua dogmata vel in speciem confirmare, sed vtinàm illorum mala mens tam posset ab omnibus perspici, quàm illi sedulò mirabili astu & vafritie eam student celare. Erunt hauddubiò in Catholica Ecclesia, qui quandoquè prolixè illis respondeant, & imposturas omnes producant in lucem: nec ità pridèm vir doctissimus Alanus Copus Anglus sex Dialogos edidit, in quibus permultæ illorum calumniæ, fraudes, & mendacia reteguntur: cuius ego vestigijs insistens, pauca quædam indè contra istos infidos historicos mutuabor, meisque ferè verbis nonnulla ex ijs efferam, quæ ibi copiosissimè & elegantissimè habentur. Pro meo verò instituto breuis ero, ità tamen, vt lector ex ijs, quæ à me annotabuntur, de tota illa in multas Centurias distributa Historia, nullo negocio possit statuere. *Dialogi Alani Copi.*

XX 4 Hoc

Hoc inprimis vel maximè deplorandum est, in ijs hominibus, qui semèl obstinato animo à Catholicæ Ecclesiæ castris ad sathanæ synagogas defecerunt, tantum inesse nocendi studium & conatum, vt nihil prorsùs prętermittere videantur, quod possit in miserorum mortalium certam perniciem cedere: qui si soli perirent, posset hominum deplorata malitia id iure meritoque pati videri: iam verò quandò cōtenti nō sunt sibijpsis exitium attulisse, sed modis omnibus nituntur etiàm quàm plurimos secum in æstuantis gehennę æternum chaos pertrahere, hoc quidem tantam habet immanitatē & barbariem, vt nullus vnquàm pro dignitate satìs id explicare queat. Et est sanè multùm formidandū, nisì Deus istorum machinationibus potenti virtute sua finem imponat, & ecclesiam ab hac hominū fęce repurget, non quieturos illos, donèc Patrum scripta corrumpant, quęcunq; illorū opiniones destruunt, maximè cùm iam ante multos annos constet, Luterum harum turbarum authorem, in ipsis diuinę scripturę libris tam multa adulterâsse, certumq; sit, & Luteranos Luteranis, & Sacramentarios æquè Luteranis, & Luteranos Sacramentarijs palàm obijcere, quòd scripturas deprauent. Quid enim non ausi erunt homines incredibili audacia & petulātia, qui etiàm in Deum ipsum, & in sanctos cum Deo in cęlis regnantes, palàm cōtumeliosi & blasphemi sunt? Porro verò cùm non ignorent Romanos pōtifices Christi in terra vicarios, pro suę sedis primaria authoritate hęreticis sempèr iuisse obuiàm, & eorum elatas ceruices fortiter cōpressisse, mirabiliter cùm cęteri hęretici omnes, tum isti Magdeburgenses cēturiones in Romanos Pontifices incurrunt, illos etiàm, quos pro Christo suscepta mors, aut alioquì incomparabilis vitę sanctimonia & eximia doctrina egregiè commendat. Hinc est, quòd non pudet eos

Heretici Patrū scripta corrumpunt

Heretici infesti Pontificibus.

eos in dubium vocare, num Petrus Apostolus vnquàm Romæ fuerit, & cùm multorum Patrum citét testimonia, quibus perspicuum fit Romæ Petrum fuisse, idque testetur orbis vniuersi consensus, tamẽ non multùm referre existimant, quid in quamlibet partem credas: scilicet veteratoria arte in id intẽti, vt si Petrum Romæ non fuisse hominibus persuadere possint, iam illud quoquè obtineant, Romanos Pontifices non esse Petri successores, nec alijs episcopis præferri eòs oporter. Caluinus hac in re, vt in multis alijs, Proteus est, In Institutione sua scribit se propter consentiẽs antiquitatis hac de re testimonium non pugnare, quin Petrus fuerit Romæ mortuus: at in Epistolam D. Petri scribẽs, Nisì, inquit, maria & terras momẽto transuolauerit Petrus, procùl ab Italia mortuum esse constat. Bellissimè sanè, in re apertissima tam pulchrè sibi cõstans, vt agnoscas mendacij spiritum istorum sibi pectora vendicâsse. Iam verò quòd & Magdeburgici, & Caluinus, & hęretici omnes Romanum pontificem cogunt in ordinem, nec Romanam sedem volunt alijs esse antelatam, id illorum malitiam & perfidiam egregiè coarguit, cùm nõ sint nescij Romanis pontificibus non modò de omni antiquitate præcipuos semper esse delatos honores, sed ipsum etiàm Carolinum librum, quem falsò illi religiosissimo principi Carolo Magno attribuunt, & de quo tam impotenter Catholicę Ecclesię insultant, disertis verbis affirmare, Romanã sedem nullis synodicis constitutis cęteris ecclesijs esse prælatam, sed ipsi⁹ Domini authoritate tenere primatum. Si tanti apud illos est scriptum illud, cur hæc & multa alia eius scripti non recipiunt? Sed improba versutia satis habuit aliquid inuenisse, quod ex illo scripto nobis obijceret, etiamsi non nesciat multò plura illic haberi, quæ illis à nobis possint rectiùs obijci, quàm

Caluinus Proteus.

Lib. 4. Cap. 6.

Lib. 1. Cap 6.

quæ nobis ab illis. Eſt ergò hoc magnoperè in iſtis infauſtis hominibus obſeruandum, quòd incredibili quadam animi calliditate in omnem occaſionẽ intenti ſint,& ſi quid vſpiàm in patrum ſcriptis occurrat, quod pro ipſis facere videatur, id mirũ in modum exaggerẽt, cætera omnia floccipendant:ꝙ ſi eiuſmodi aliquid occurrat, quod trũcatum ſi ſit, incauto lectori fidem poſſit facere, cum illorum erroribus conuenire, ibì nihil eos pudeat mutilas & truncatas ſententias citare,q̃ tamen ſi integræ proferantur, illorum opiniones deſtruant. Nec infrequens apud illos eſt,dum allegant aliqua ex patrib⁹ vel aliundè,ea omittere,quę ſi abſint,ab illis Patres ſtare videantur:ſi adſint,eos oppugnare certum ſit. Quæ omnia hominum ſunt flagitioſorum, & falſa pro veris imperito lectori obtrudere cupientium.

Cent.3. Ca.6.&7. Recitant Magdeburgici Centuriones, qui illas mendacijs refertas centurias conſcripſerunt, nefarium quoddam crimen ſanctiſſimi martyris & Romani põtificis Cornelij, (ſic enim illis collibitũ eſt tantum tractare virum) voluntque Cypriani teſtimonio docere, Cornelium contra Chriſti inſtitutionem populo non niſì aquam in calice porrexiſſe: addunt alias blaſphemias,in Romana ſede myſteriũ iniquitatis,vt in alijs rebus, ità & in Cœnę Dominicæ deprauatione maturè laborare cœpiſſe. Hæc iam prima fronte illorum hominum in Eccleſiá & pontifices Romanos inexpiabile odium perſpicuè ſatìs prę ſe ferũt,fitq; illis iuſto Dei iudicio,vt odio & liuore occæcati,toti orbi conſpuendos & irridẽdos ſe propinent,nec id tamen animaduertant.Primò enim intolerabilem iſthæc narratio habet vanitatem,quaſi ille inſignis Epiſcopus & martyr,quem *Lib.4. Epiſt.2.* tam prolixè ipſe Cyprianus commendat, tam vel ſtupidus, vel impius fuerit, vt contra Chriſti inſtitutionem pro ſanguine meram aquam porrigeret.

De-

Deindè Epiſtola illa Cypriani, quam pro ſe allegāt Magdeburgici, non ad Cornelium ſcripta eſt, ſed ad Cæcilium Africæ Epiſcopum, qui illi Carthaginenſi de rebaptizandis hæreticis Synodo interfuit: & audent impoſtores iſti contra omium exemplarium fidem, pro Cæcilio Cornelium ſubſtituere. Facit hoc liuor & inuidia, de quibus, vt ait D. Hieronymus, ſcripſit B. Cyprianus librum valdè optimum: quem vtinàm iſti potiùs legiſſent, & ex eius lectione ſeſe corrigere maturâſſent, quàm falsò producerent Cypriani Epiſtolá: nihil ad Cornelium pertinétem. Colligat hinc prudens lector, qua fide illi homines in rebus noſtrę religionis verſentur. O calamitaté temporū horū. Et tamé has hiſtorias multi cupidiſſimè arripiunt, eisq; auidiſſimè lectis putant ſe Crœſi opes inueniſſe. vtinàm tales vel admoniti, ab horū fraudibus ſibi cauerent. Et nè putet lector me illos iniuria afficere, codé ipſo ſexto capite tertiæ Centuriæ, vbì hanc Cœnæ deprauationé Cornelio affingunt, mirabili & incredibili ſtoliditate & cęcitate animi ſui prauitatem omibus produt, dum illam Epiſtolam, quam aliâs Cornelio ſcriptam nugantur, non illi, ſed Cæcilio ſcriptam, contra ſuam ſententiam affirmant. Ità repentè illi ſui immemores, de vna eademque re, pugnātia eodem capite loquuntur. Quis tantam fraudem vnquàm pro dignitate vel deplorare vel deteſtari ſufficiat? Volebant illi Cornelium Pontificem & martyrem odio Romanæ ſedis ſumma ignominia afficere, & ſibijpſis ſempiternę ignominiæ, dum ſuam ipſi malitiam produnt, apud omnem poſteritatem notam inurunt. Nec eſt iam quod miremur iſtos Euangelicos, immò hæreticos homines, in noſtræ & aliquot ſuperiorum ætatum Romanos Pontifices tam petulanter incurrere, quandò nec illi tam antiquo & celebri pontifici & martyri parcunt.

Lib. 2. Epi. 3.

In epiſtolā ad Galatas.

Omnis

Omnis verò illa Pótificum iniuria in Christum redundat, qui talium contumeliarum vindex acerrimus erit, immò etiàm nũc est, quandò istorum nugatorum fraudes & mendacia non ab alijs magìs, quàm ab ipsis aperiri sinit. Eadem fide isti viri egregij non rarò vtũtur, tum in Cypriani, tum aliorum Patrum contra Romanæ sedis principatum proferendis sententijs: & si quidem par esset illorum voluntati facultas, iampridèm suis mendaciorum cuniculis eam sedem penitùs euertissent. Sed frustrà sudant miseri. Est autem hoc admirabile, quòd cùm patres oés, vbicũquè fert occasio, virgula censoria notatos, nihil velint habere authoritatis vel pónderis, sed impudenter & procaciter reijciant, rursùs tamen si quid apud illos sit, quod ad ipsorum causam tuendam aliquid subsidij adferre posse videatur, id vel miserè mutilatum, vel etiàm vi detortũ, vel per capillos attractum, cogant suis seruire mendacijs. Ità cùm B. Cyprianus Ecclesiasticæ vnitatis & concordiæ semper fuerit studiosissimus, adeò vt etiàm qui diuersam ab ipso de rebaptizandis hæreticis sequerentur sententiã, illos à sua noluerit cómunione separare, nihilo minùs multa ex eo isti p̃clari centuriones allegant, quibus vnitatem Ecclesiasticam oppugnent, quę nulla esse potest, nisì cum Romana Ecclesia, quam idemipse Cyprianus principalem, quam radicem, quam matricem, quam vnitatis originem appellat, cæterę per orbem Ecclesię consentiant. Porrò insignem illam eiusdem Cypriani sententiam, qua ait: Ecclesia vna est, quę vna intùs esse & foris nó potest. Nam si apud Nouatianũ est, apud Corneliũ nó fuit: Quòd si apud Corneliũ fuit, q̧ episcopo Fabiano legitima ordinatióe successit, Nouatian⁹ in Ecclesia nó est: hàc (inquã) sentẽtiã, quæ nó vnius Cypriani, sed aliorũ quoquè sanctissimorum Patru m est, confidenter reijciunt. Sed quarè

Cyprianus de Ro. Eccl.

Li. 1, Epi. 6.

quarè tandèm? Vident hîc legitimæ successionis mentióem iniici, quam cum ipsis in suis synagogis nullam proferre queant, cane peiùs & angue illam oderunt. Ad hos enim pertinet illud propheticum: Non mittebam prophetas, & illi currebant. Si exigas ab eis, quas habeât suarum ecclesiarum apostolicas & cõtinuatas successiones, ibì videbis aut obmutescere, alioquì nimiùm loquaces, aût atra bile percitos ferri in rabiem. Quam verò isti vnquàm possint proferre successionem, cùm neque sibijpsis diù constent, nec idem semper doceant, sed subindè in alias formas sua paradoxa transforment? Porrò multùm ab illis sudatur, vt ostendant Romanos pontifices Concilij Niceni Canones deprauâsse, vt sibi supra alios authoritatem vsurparent: & hîc sinè vllo pudore aut religione tantæ impietatis insimulant Innocẽtium 1. Zosimum, Bonifacium, Cælestinum tam vetustos & sanctos põtifices, è quib⁹ aiũt Zosimum, vt falsum testem, post tres annos & nouẽ menses diuinitùs extinctum esse. Mirum autem in modum hîc iactitât Synodum 6. Carthaginensem, cui Augustinus interfuit, quam etiàm amplissimam & ornatissimã vocant, aiuntq; eius Synodi patres, comperta Romanorum põntificum perfidia, nihil ab eo tempore Romano Põtifici iuris in Africanas ecclesias concessisse. Quæ omnia eiusmodi sunt, vt indocto lectori nimiùm pniciosè imponât, doctos verò admirari cogant istorum hominum improbitatem & deterrimam mentiendi libidinem. Non opùs habebant Romani pontifices vel Nicenę Synodi, quòd ad ipsorũ primatum attinet, approbatione, vel eius deprauatione, quæ incidere non posset, nisì in hominem longè sceleratissimum, cùm in Euangelio extẽt Christi Dei ad Petrum verba, quibus ei ouium suarum pascendarum & fratrum suorum cõfirmandorum attribuit potestatem. Nec Africani

Legitima episcoporũ successio.

Hier. 23.

Cent. 5. Cap. 10.

Iohan. 21.
Luc. 22.

Africani patres Romanæ ſedis authoritatem contempſerunt, aut illi quicquam detraxerunt: quod ſi vel maximè feciſſent, quod iſti hæretici nunq̃ docere poterũt, tamẽ extat Synodus œcumenica Sardicẽſis, cui 300. epiſcopi ſubſcripſere, q̃ plurimum tribuit Rom. Pontifici, meritoq; anteferẽ illi Synodo Carthagineñ, q̃ tñ nihil facit pro hæreticis, ſi ꝓpiùs inſpiciat. Nã etſi nónihil heſitabãt quidã epiſcopi, num eſſent Niceni Cócilij canones, qui ab Apoſtolicæ ſedis legatis proferebanẽ, at nihilominùs ꝓfitebátur, ſe eos tãtiſpèr ſeruaturos, donèc integra exemplaria Nicenę Synodi ab Alexãdria, Antiochia & Cõſtantinopoli adferrenẽ. & cùm Legati Põtificis inter cętera dixiſſent, vt hac de re ad Romanũ pontificem quoquè ſcriberẽt, Aureli⁹ Carthaginis epiſcopus, reliqs oĩbus approbãtibus, ait in hęc verba: Neceſsè eſt, vt noſtrę paruitatis literis ſancto fratri & conſacerdoti noſtro Bonifacio ſingula, quæ tractamus, pleniſſimè intimemus. Quibus verbis ſatìs indicant ſuã erga Pontificẽ obſeruantiã. Sed hęc oĩa diſſimulãt verſuti hæretici, vt imperitũ lectorem fallãt. Nec ignorãt etiamſi in Nicenis canonibus hodiè nõ leganẽ illa, q̃ à legatis Põtificis in hac Synodo Carthaginẽſi proferebanẽ, tamẽ haberi ea in Synodo Sardicenſi, quę certè authoritatis habet plurimũ, cui etiàm magn⁹ ille Oſius interfuit, quẽ cõſtat Nicenę quoquè Synodo interfuiſſe. Sed appáret (quod maximopè dolendũ eſt) in iſtis hominib⁹ quędã animi malignitas, in hoc ſolùm intẽta, vt errorẽ ſuũ ꝑtinaciter etiàm ꝑ fraudẽ & mẽdacia tueaẽ. Hinc eſt ꝙ hoc loco aliq̃d valet apud eos hęc Synodus Carthaginenſis, cùm alioquì etiàm ipſam Nicenã, & Chalcedonẽſem, & in vniuerſum Synodos oĩes reijciãt, vbicũquè illis collibitũ eſt. Quid verò Põtifici Romano Africani epiſcopi tribuerint, cùm multa alia, tũ tres illę epiſtolæ, q̃ in Auguſtini Epiſtolis

Hæretici Synodos reijciunt.

Epistolis leguntur, putà 90. 92. & 95. satìs declarãt: in quarũ prima, nẽpè 90. his vtunt verbis episcopi Synodi Carthaginensis ad Innocentiũ: Hoc gestum domine frater sancte, charitati tuę intimandũ duximus, vt statutis nostræ mediocritatis etiàm Apostolicæ sedis adhibeat authoritas. Hæc & id genus alia plurima fraudulenter celãt centuriões nostri, cõtẽti fragmentũ aliquod hincindè excerpsisse, quod prima frõte ꝓ ipsis facere videat, vt sic incautũ Lectoré decipiãt. Pluribꝰ hoc loco illorũ de põtificibꝰ mẽdacia cõfutaremꝰ, sed est ab instituto nostro alienũ: hoc vnũ addendũ est, Augustinũ disertis verbis Epist. 157. affirmare, ad Mauritaniã Cęsareẽsem, iniũcta à Zosimo Apostolicæ sedis Episcopo ecclesiastica necessitate, se esse pertractũ. Itaq; ille tãtus Africę episcopꝰ reuerẽter agnouit Zosimi authoritatẽ, quẽ tamẽ illi Centuriones aiũt vt falsum testé post tres annos & nouẽ mẽses diuinitùs extinctũ: & vt magìs eorũ ꝓdaẽ imꝓbitas, eadẽ Epistola 157. idẽ asserit Augustinꝰ Pelagiũ & Cęlestiũ hęreticos à Papa Innocentio & Zosimo toto Christiano orbe damnatos esse: quibꝰ verbis luculẽter cõfirmat, Pontifices Romanos toti Christi Ecclesiæ pręsidere. Sed de his satìs: atq; vtinàm vellẽt tandèm animaduertere homines, quàm mala fide ab istis nouis dogmatistis religionis grauissima negocia tractẽtur. Prętereo hoc loco, quàm contumeliosè Centuriones nostri proscindant Leonem I. & Gelasium sanctissimos atq; doctissimos Cent. 5. Pontifices, quamq; impudenter mentiantur, patres Cap. 10. quinti seculi rara aut nulla edere testimonia de Romanorum pontificum pręalijs authoritate, & Iulium antiquissimum & sanctissimum pontificem Cent. 4. sibijpsi canones de suo iure mentitũ esse: quę omnia Cap. 7. nihil sanè istis celeberrimis pontificibus derogant, sed horũ centurionũ prodũt teterrimũ in põtifices liuorẽ & odiũ, deploratamq; nequitiam & impieta-

tatem, quam etsi ad tẽpus fert magna Dei patiẽtia, tamen quandoq; seuerissimè castigabit. Quàm verò fœdum & probrosum est, quod ijdem Centuriones ex Socrate & Zozomeno Canonem proferũt, quem modò vnà cum Musculo deprauatè translatum, eò pertinere volunt, nè ecclesię citra Romani pontificis consensnm dedicentur, modò non hac de re, sed de pontificum Romanorum prerogatiua, qua episcoporum causas ex remotissimis prouincijs ad suum tribunal reuocabant, agere apertè profitentur, idq; in eadem cẽturia? immò etiàm eodem omninò folio de hoc Canone pugnantia scribunt. Porrò eius Canonis hæc sententia est, non oportere absq; sententia Romani pontificis Concilia celebrari, vt habet vetus epiphanij Scholastici versio, vel decreta Ecclesijs sancire, vt quidam recèns vir doctissimus transtulit. Qui sanè Canon cùm sit antiquissimus, prȩclarum Romanorum Pontificũ authoritati reddidit testimonium, quod Centuriones ferre non possunt, & citant tamen, vt seipsos turpiter pudefaciãt. Et id genus fœdissimi lapsus crebri sunt apud istos & alios noui Euangelij præcones, quos diuino iudicio, dum aduersùs veritatem quasi quibusdam furijs agitati vndecunquè praua sibi commenta conquirunt, mirabiliter occæcari videmus, & ruere prȩcipites in fœdas antilogias & putidissimas absurditates: nec tamen pudet suî homines perfrictȩ frontis, & leuiùs ferunt, quòd sciant ab imperitis isthæc non facilè animaduerti.

Antilogia Centurionũ

Et hæc quidem de oppugnatis frustrà à Centurionibus istis Romanæ sedis Põtificibus dixisse sufficiat: iam veniamus ad ea, quib⁹ illi sacerdotũ cœlibatum euertere conantur. In ijs non postremum locum obtinet epistola quædam, quam illi volunt esse Vldarici Augustani Episcopi. Hoc quidem obseruandum est, legem de cælibatu ab ijs incunctanter

Hæretici vt oppugnent cælibatũ sacerdotum.

ter vocari doctrinam dæmoniorum: porrò quòd ipsi bellissimi Euangelici fratres, pleriq; omẽs periuri sacerdotes, & votifragi monachi, ruptis omnis pudoris & religionis vinculis, perfractis omnium diuinarum humanarumq; legum repagulis, blãdissimę dominę Veneri se totos consecrant, & alios vt idem hilariter factitent, verbis, scriptis, exemplis prouocant & extimulant, id verò purũ putum esse verbum Dei, & hoc credunt, nescio quo lethargo oppressi, mortales. Sed absit, vt plus tribuamus istis cæcis & insanis apostatis, quàm omium retrò seculorum sanctissimis & eruditissimis patribus, & iudicio totius orbis Christiani. Porrò videamus, quam isti nobis pertexant fabulã ex Epistola Vldarici scilicet. Vldaricum vocãt, quem Vdalricũ dicunt alij, sanctissimum Augustæ Vindelicorum quõdàm episcopum. Huic isti tenebriones quandam ausi sunt affingere epistolã, vt nullius eos flagitij pudet, scriptam ab illo ad Nicolaum I. Romanum Põtificem. Sed impudens commentum, vtriusq; & Vdalrici & Nicolai inspecta ætate, instàr fumi dissipatur. Nam Nicolaum Pontificẽ doctissimi viri scribunt obijsse diem suũ anno Christi 867. Porrò Vdalricus obijt anno Christi 973. Itaque hinc colligat prudens Lector, quales nobis chimęras pro ecclesiasticis historijs obtrudant Magdeburgici centuriones. Quorsùm verò attinebat ab istis citari Vdalricum, cuius tota vita è diametro cum istorum portentosis dogmatibus pugnat? Sed versutissimi homines, omni eius sanctissima vita posthabita, inuenerunt Epistolam, quam illi non sinè insigni in tantum virum cõtumelia attribuerent. Nam Vdalrico hoc tribuitur encomion, quòd fuerit pastor & doctor Ecclesiæ fidelissimus. Et vt paucis videat Lector, quàm nihil conueniat Vdalrico cum centurionibus & toto grege dogmatistarum Euãgelicorum, fuit Vdal-

Epistola S. Vdalrico falsò attributa.

S. Vdalrici vita. ricus puer in monasterio bene instituto S. Galli educatus, indè à parētibus traditus est Adelberoni Episcopo Augustano, cui inprimis ob morum integritatem charus fuit. Factus Episcop⁹ Augustanus, tempus omne ferè orando & legendo transmisit, rigidus castigator corporis sui, semper abstinuit à carnibus, & plurimùm delectabatur offerēdo Missę sacrificio. Visitabat crebrò totius diœcesis suæ clerum & populū, inquirebatq; diligēter, num populus sanę doctrinę & ecclesiasticis præceptis obtemperaret. Profectus Romā, indè sanctorum reliquias absportauit, multaq; fecit miracula etiàm adhibito oleo benedicto. Tādèm obijt annos natus 84. Quis verò nō totus obstupescat, talis viri vel tenuē mentionem fieri à Centurionibus? Sed certè ità illi ad sua mendacia tuenda intenti sunt, vt parùm curent etiàm illa pro se citare, quæ ipsorum paradoxa penitùs destruant. O quàm immanes & horrendi istos quandoque angores corripient, vbì ventum erit ad extrema. Sed ad Epistolam veniamus. In eius parte quadā scribitur, Gregorium eius nominis primum Romanū Pontificē, inuenisse Romę sex millia capitum infantilium in piscina, à parentibus enecatorū ob cælibatum, ad quem eos Gregorius cōpulerit, cuius eum posteà vehementer pœnituerit. *O portentosum figmētū* O verè prodigiosam istorum hominū mentiendi libidinē. Quis, oro, alicuius nominis vel existimationis author, huius cōmenti in suis scriptis vel tenuem vnquàm mentionem iniecit? Non tulit cælibatùs legem primus Gregorius, sed totus orbis longè ante Gregorium eàm agnouit. Subdiaconos quidem in Sicilia Gregorius admitti vetuit ad hunc ordinem, nisì priùs castitatem promitterent: sed ea castitatis lege etiàm Leonis I. tēpore, immò etiàm longè ante Leonem, vt ex Epiphanio lib. 2. tom. 1. hæresi 59. & Concilij Elibertini Can. 33. doceri potest, iam tenebantur

bantur ſubdiaconi. Et quid tam ridiculum, tam abſurdum, quàm credere, illis paucis annis, quibꝰ Eccleſię prę̨fuit Gregorius, ſubdiaconos Sicilię vnius tot procreâſſe pueros, eosq; & immani crudelitate priùs iugulare deindè iugulatos per longa maris & terræ ſpatia ad Romanam piſcinam apportare voluiſſe, quaſi defuerint Siciliæ vel flumina, vel maria, in quę multo & tutiùs & faciliùs infantes demergerentur? Et mirum ſanè, ſubdiaconos omnes hoc inter ſe tanta concordia potuiſſe reperire conſilium, vt infantes ſuos vniuerſos tam barbara feritate occiderent, tamque ſtulta vecordia Romam vſque deferrent, nec tamen quiſquam eſſet qui tantum ſcelus efferret in publicum. Apparet ſanè quanta in his hominibus, quamque meditata modis omnibus Catholicæ ECCLESIAE nocendi & labem aliquam adſpergendi inſit animorum contentio, qui ad huiuſmodi teterrima figmenta corradenda confugiunt, hoc ipſo ſatìs ſuperque teſtatum efficientes, non ſe habere, quod in Eccleſiæ doctrina, niſì per fraudes, mendacia, calumnias, repræhendant. Et vt nihil pro illis facit tota, quam ſuccinctìm expoſui, Vdalrici ſancti Pontificis vita, ità ſi epiſtolam, quam ſceleratè illi affingunt, recipiendam velint, iam in multis cogentur damnare ſeipſos, & à ſuis dogmatîs diſcedere. Hæc ipſa enim Epiſtola, magna ſeueritate ſacerdotibus & monachis coniugio interdicit, & Romanum Pontificem vt ſummæ ſedis Epiſcopum, vt omnium Epiſcoporum patrem, vt vniuerſalis ECCLESIAE caput, vt Apoſtolicum reuerenter agnoſcit. Verùm hæc iſti ſuauiſſimi dominę Veneris myſtæ & iuratiſſimi Pontificum hoſtes non admittent vnquàm, nè ſi miſeris abſq; Dalilis ſuis cubandũ ſit, vel lemures patiãtur infeſtos, aut frigore enecentur. Nã vt ſuis illis liceat frui inceſtis connubijs, hinc tantas illi turbas cient:

Epiſtola cõmẽtitia pugnat cũ hæreticis.

& cùm non ignorent omnium ætatum sanctissimos Pontifices & patres id genus scelerata damnare cõiugia, hæc illis causa est tam atrociter in Pontifices & patres debacchandi. Qui si aduersùm suas impuras & obscœnas libidines bellũ susciperent, & cum
1. Corin. 9. Apostolo corpora sua castigarent, & in seruitutem redigerent, iam & sibi & alijs lõgè profectò meliùs consulerent. Interim verò, vt Apostolorum principis verbis vtamur, superba vanitatis loquentes, pel-
2. Petri 2. liciũt in desiderijs carnis luxuriȩ, eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatẽ illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

Et in hac quidem parte, vt probent sacerdotum coniugia esse verbo Dei consentanea, multam ponunt operam Centuriones nostri, & tamẽ vbì multùm sudárunt, non nisì oleum & operam se perdidisse non ignorant, oppressi omnium seculorũ perpetuo consensu & grauissima authoritate. Nam & apud Græcos non licet sacerdotio initiatis vxores ducere. Quid verò hic tantus conatus spirat aliud, quàm pectus Veneri deuotũ, & spurcissimis libidinibus miserabili captiuitate & deterrima seruitute addictum? Volunt huic turpitudini adhibere patrocinium, & tamẽ etiãsi rumpãtur, nõ possunt. Et hoc loco plurimũ apud eos põdus habet vniꝰ Paphnutij exemplũ, quem volunt in Cõcilio Niceno patribus authorẽ fuisse nõ indicendȩ continentiȩ sacerdotũ ordini, cùm tamen hæc Paphnutij historia admodũ dubia & incerta sit, & à Socrate ferè tota pẽdeat, qui Nouatianus fuisse videt, à quo Zozomenus eam mutuatus est, quẽ isti bellissimi Centuriones, si cõtra ipsos faciat, totius superstitionis mãcipium faciunt. Quòd si verò veteris Ecclesiȩ & sanctorũ patrũ hac de re consentientẽ sententiã & doctrinam inquiramus, inueniemus tantȩ antiquitatis esse sacerdotũ continentiã, vt qui eã oppugnare instituit,

ſtituit,nihil niſi ſuã ſtultitiam & impudentiã ꝓdat. *Sacerdotum*
Sed nõ eſt huius loci adferre omnia, tamẽ quandò *continentia*
illi,vt paulò ſuperiùs oſtẽdimus,ex 6.Carthaginẽſi *perantiqua.*
Synodo adferre nõ dubitârũt,quæ cõtra Pontificẽ
Romanum facere viderétur,nos breuiter ex 2.Carthaginenſi Cõcilio,cuius authoritatẽ hìc iſti impudentes floccipendũt,annotabimus,quę cõtinentiã ſacerdotũ vel maximè cõfirment,vt videat etiã hac in parte lector,quãta ſit horũ centurionũ improbitas & petulantia. Eius ergò Synodi cap.2.hæc ſunt *Diſtin.82.*
verba:Epiſcopos, presbyteros & diaconos ità placuit,vt cõdecet ſacroſanctos antiſtites, & Dei ſacerdotes,necnon & Leuítas,vel qui ſacramẽtis diuinis inſeruiunt,cõtinẽtes eſſe in oĩb9, quô poſſit ſimpliciter,q̃d à Deo poſtulãt,impetrare,vt quod Apoſtoli docuerũt,& ipſa ſeruauit antiquitas,nos q̊què cuſtodiamus. Hæc illi Patres vno ore oẽs decreuerunt,ſed apud Centuriones & totũ noui Euangelij buccinatorũ gregẽ nõ habẽt pondus,quia libidinũ mãcipii doctrinã pudicitię ferre nõ poſſunt. Et interìm nõ pudet eos pro ſe citare patres Africanos, quaſi apud illos vlli omĩnò,nedùm Africani,patres aliq̃d habeant authoritatis,vbicũquè illorũ teterrimis erroribꝰ & ſpurcis libidinibus non cõſentiunt. Verùm his dolis fallunt imperitã multitudinẽ.Fortaſsìs aũt dicturi ſunt,hunc Africanũ Canonẽ accipiendũ eſſe de miniſterij tẽporibus, quibꝰ ſit abſtinendũ à fœminis:ſed patres oẽs huic interpretatiõi reclamant, perpetuãq; volũt eſſe eorũ qui in ſacris ordinibꝰ ſunt cõtinentiã,ꝓpterea ꝙ,vt ait D.Ambroſius,die noctuq; ꝓ plebe ſibi cõmiſſa eos oportet orare. Quid facient Orientis Eccleſię,inquit D. Hierony.cõtra Vigilantiũ,q̃d Aegypti & ſedis Apoſtolicę? quæ aut virgines clericos accipiunt,aut cõtinẽtes:aut ſi vxores habuerint,mariti eſſe deſiſtũt. Verùm noſtri blãdiſſimi cẽturiones cũ Dormitãtio

Cùm in præterito.

In 1. Timot. cap.3.

(ſic enim eodem loco vocat Vigilantium D. Hieronymus) libidini frena permittunt, & naturalem carnis ardorem (vt ait idem) ſuis hortatibus duplicăt, & cùm Chriſtus ſuũ Euangeliũ auſpicetur ab agenda pœnitẽtia, iſti etiàm homines diuinis miniſterijs addictos vocăt ad ſacrificia Veneris, vt nihil ſit quo diſtemus à porcis, quo differamus à brutis animantibus. Sed eant ſanè, & ſtrenuam ſuæ Veneri apoſtatæ monachi & periuri ſacerdotes nauent operă: veniet illa dies, quădò inceſtas libidines vltrices ęſtuătis gehennæ flammæ egregiè concremabunt, & in omnem æternitatem diriſſimè excarnificabunt.

Hæretici oppugnant vitam monaſticam. Habent verò noſtri Centuriones permulta, quibus monaſticę quoq; vitę inſtituta infeſtiſſimè exagitat, idq; adeò, vt nullam apud eos fidem propemodùm mereri videatur, quicquid in eorũ inſtitutorum approbatiõem adferri poſſit. Et cùm monaſtica vita tot habeat ab omni antiquitate illuſtria teſtimonia, eximia encomia, innumeros eosq; omĩ virtute, doctrina, miraculorum gloria clariſſimos ſectatores, tamen non verentur iſti impudentiſſimi nugatores palàm aſſerere, monachatum verbo DEI *Cent. 2. cap 7.* aduerſari, eſſe genus vitę ſuperſtitioſum, & ad totos trecentos annos à Chriſto nato, nullum repeiri monaſticę vitę fide dignũ teſtem, niſi Epiſtolas decretales Pontificũ, & Vincẽtium, qui in Alexandria Aegypti mentionẽ monaſterij fecit, vbi fabulă ſeu legendă Eugeniæ recitat: ſic enĩ iſtis viſum eſt loq. Cum huiuſmodi hominibus, immò potiùs Chimęris cõtendere, quid eſt (oro) aliud, quàm bonas horas malè collocare? Et tamẽ propter ſimplices, quibus miſerandũ in modum illudunt, detegendę ſunt illorũ fraudes, idq; breuiter, nè nimiùm ab inſtituto deflexiſſe videamur. Obſeruet autem Lector, ad quantă impietatẽ iſti deuoluti ſint, q cùm plurima etiă ex vetuſtiſſimis ſcriptorib⁹ adferant monaſticę

vitæ

vitæ teſtimonia & miracula à monachis edita, tamẽ omnia aut ſceleratè irrident, aut malitioſè eleuant, aut prorsùs tanq̃ figmenta reijciunt, cùm alioquì fragmentum quoddã Epiſtolæ cuiuſdam Vldarici, quẽ illi S. Vdalricũ eſſe voluerunt, tam impotenter nobis obijciãt, àc ſi è medio Chriſti Euãgelio petitum ſit. Itaq; ſi quid vel parùm ipſis fauere, Põtifici & Catholicę Eccleſiæ aduerſari videatur, id etiamſi ab obſcuro & ignoto homine editũ ſit, tamẽ vrgẽt, obijciunt, exaggerãt mirum in modũ. Si verò ipſorum impijs cõmentis perpetuis reclamet omnium ſeculorũ conſenſus, totusq́; orbis terrarũ, prorsùs nihili pendunt, & incredibili temeritate reijciunt, aut ſaltem aliò impudenter detorquent. Habemus monaſticæ vitæ inſignes teſtes & encomiaſtas, Dionyſium Areopagitã, Athanaſiũ, Baſilium, Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, & innumeros alios: ſed quæ ab iſtis de monachis ſcripta ſunt, aut negant eſſe illorum, aut fabuloſa videri volunt, aut egregiè proſcindunt & lacerant, & euidentiſſima Diuinæ Maieſtatis miracula eximiasq́ue monachorum virtutes, dæmonum pręſtigias & mandatorum DEI tranſgreſſiones vocant. Quid igitur iſtis cæcis & perditis ſycophantis ad ſummam impietatem reliqui eſſe poteſt? Quid facerent iſti, ſi res & geſta monachorum nõ niſi ab obſcuris & incertis authoribus prodita haberemus, cùm à grauiſſimis, doctiſſimis, ſanctiſſimis patribus conſcripta, vſqueadeò exibilent & proſcindãt? Sed hac ſua impudentia id tamen quandoquè conſequentur, vt totus orbis intelligat, eos homines planè deploratæ & profligatæ nequitiæ fuiſſe.

Nota vafritiem et imposturam.

Certè qui eorum hac de re (vt de alijs iam ſileam) ſcripta, & eas ipſas, de quibus agimus, Centurias legunt, perſpicuè animaduertunt eos datos in reprobum ſenſum, & plenos malo dæmone,

Centuriões dati in reprobum ſenſum.

ea scribere, quæ nullę piæ aures ferre sustineāt. Eius generis sunt, ꝙ historias sanctorum monachorū à grauissimis patribus scriptas, tanq̄ fictitias & nugaces ac superstitiosas exibilant: quod D. Gregorium incōparabilis sanctitatis Rom. Pontificē, in Dialogis suis totum aiunt ad monachorū præstigias celebrandas effundi, cuius ea, quæ de D. Benedicto sanctissimo viro summa fide & integritate cōscripsit, ꝙ plena superstitiōis esse dicāt, ne relatu quidē digna iudicant: interim tamen inter alia miracula, quæ (vt ipsi blaterāt) superstitionē & idololatriā redolent, illud in suis illis mendaciorū & blasphemiarū Centurijs recēsent, ex eodē beatiss. Pōtifice Gregorio, vt iubente Benedicto vas vitreū continens pauxillū olei, forās proiectū in saxa, nō sit confractū. Multa præterea alia diuinæ potentię miracula, tū ex Gregorio Pōtifice Romano, tū Gregorio Turonensi & alijs, quę pij oēs nō sinè admiratione & veneratiōe legūt, commemorant, eaq́; speciali titulo his verbis cōprehendūt: De miraculis superstitionē & idololatriā redolentibus. Nō est iam certè, ꝙ horū tēporum monachi doleant se ab istis noui Euāgelij ꝑdigiosis pręconib⁹ parùm cōmodè accipi, cùm sic tractent priscos illos longè sanctiss. monachos: immò verò intelligant hinc, nisi monastica vita malis dæmonib⁹ vel maximè inuisa, Deo verò inprimis grata foret, nūquàm satanam per hos suos administros tam atrociter eam insectaturum fuisse. Sic isti egregij Centuriones verbis D. Hieronymi recitant Hilarionem, summæ perfectionis monachum, à sexagesimoquarto anno vsq; ad octogesimū pane abstinuisse, incredibili feruore mētis, vt eo tēpore quasi nouus accederet ad seruitutem (Hic addunt miseri isti, superstitiosam) Domini, quo cæteri solent remissiùs viuere. Cogitur ergò etiàm Hilarion esse superstitiosus, quem talē ac tantū virū fuisse scribit Hierony-

Cent. 6. cap. 13.

Centu. 4. cap. 10.

Hieronymus, vt si eius conuersatio vitaque ab ipso quoquè HOMERO conscribenda foret, vel inuideret materiæ, vel succumberet. Sed non frustrà in Hilarionem tam petulanter incurrunt monstrosi Centuriones. Vident enim eius vitam ab euãgelicorum apostatarum spurcissimis libidinibus lõgissimè distare: & poterant illi sanè, si non totos se Veneri deuouissent, discere ab illo, quemadmodùm petulantia carnis edomanda sit. Cùm enim pubescenti iam corpori illius, vt de eo scribit D Hieronymus, solita voluptatum incendia Diabolus suggereret, ille iratus sibi, & pectus pugnis verberans, Ego, inquit, aselle faciam vt non calcitres: nec te hordeo alam, sed paleis. Fame te conficiam & siti, graui onerabo pondere, vt cibum potiùs quàm lasciuiam cogites. Simul etiàm frequenter orabat & psallebat. Verùm hæc nostri Centuriones vsqueadeò non ferunt, vt mox impiam superstitiõem sint proclamaturi. Sed tamen vel ab ipso apostolo coguntur audire, quòd castigârit corpus suum, & in seruitutem redegerit. Et eum igitur, si ausi sunt, superstitiosum vocent. Est autem certè edomanda carnis petulantia ieiunijs, vigilijs, precibus, atque alijs id genus pietatis exercitijs: atque hæc non dæmoniorum, sed Christi & Apostolorum eius doctrina est, cum qua nihil habent commercij noui isti Epicuri de grege porci, quorum om̃is philosophia desinit in tartareos deæ Veneris amplexus & oscula, cui illi quotidiè gnauiter sacrificant, vt longè rectiùs in illos idololatriæ teterrimum scelus conferri queat, quàm in sanctos illos priscorum temporum monachos, qui vni Deo viuo & vero se totos consecrârunt. Sed ad narrationem redeamus. Audent isti Centuriones Benedictum, Patroclum, & alios plerosque multa sanctitate conspicuos monachos, incunctanter pronunciare Antichristi notis insignes fuisse. Brigidam virginem

1. Cor. 9.

Nota impietatem.

Centu. 6. Cap. 10.

nem toto orbe,apud Scotos inprimis, celebrē, appellare magam,Martinum Turonēſem Epiſcopum
Cent.5. Cap.10. longè ſanctiſſimum,dicere necromanticum, quem etiàm fatentur vitam monaſticam,quam ſuperſtitioſam illis vocare libitum eſt, ante epiſcopatum coluiſſe. Et in his tam confidenter & ſcelerate pronūciandis nulla retrahuntur religione,nec verētur nè prępotēs Deus tam nefarias ſanctorum ſuorum iniurias & blaſphemias eueſtigiò, vt ſæpè aliàs fecit, vlciſcatur. Sed hic meminiſſe oportet eius ſentētię, quam in ſcriptis diuinis legimus: Etenim quia non profertur citò contra malos ſententia, abſq; timo-
Eccles 8. re vllo filij hominum perpetrant mala: Attamē peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patiētiam ſuſtentatur,ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum,qui verentur faciem eius. Iſtorum enim hominum effrenata impietas & horrenda occæcatio hominibus pijs religioſam quādam inijcit ſolicitudinem,vt diuino timori accuratiùs & ſtudioſiùs inhęreāt,nè quādoquè & ipſi excidant è gratia,& in eiuſmodi reuerà expaueſcendam prolabātur animi cæcitatem & impietatem. Calumniantur tenebriones iſti ſanctiſſimorum monachorum Hilarionis & multorum aliorum admirabilē abſtinentiam, & ſummam cibi potuſque parſimoniam, vitæque auſteritatem: nec vident cæci,vel potiùs per-
Matth.11. fidiosè diſſimulant, Iohannem Baptiſtam ab ipſo
Luc.7. Chriſto eximijs ornari pconijs, quem diuinæ lite-
Matth. 3. rę teſtātur vixiſſe locuſtis & melle ſylueſtri,vſumq; veſte è pilis camelorum confecta. Aiunt monaſticū viuendi genus aduerſari verbo Dei, cùm præcipua eius vitæ inſtituta,ab ipſo Chriſto & eius Euāgelio petita ſint. Vouent monachi obedientiam,caſtitatem,paupertatem. Earum verò virtutum clariſſima exempla in ipſo Chriſto relucent, cuius tota vita ſumma fuit erga patrem cæleſtem obedientia,nihil

caſtius,

castius, nihil pauperius orbis habuit, cùm ipse de se locuples testis sit, filium hominis non habere vbì caput suum reclinet. Quid verò aliud fuit primorum credétium vita, quàm exemplar quoddam monachatûs, cùm illic degerent omnes sub Apostolorum obedientia, nihil quicquam haberent proprium, & pleriq; à nuptijs prorsùs abstinerent? Omes qui credebant, ait S. Lucas, erant pariter, & habebát omnia communia, & erant perseuerantes in doctrina apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Talis quoquè fuit priscorum monachorum vita, hodieque tales esse conantur omnes boni monachi. Cùm sit aût doctrina Christi & Apostolorum prorsùs aduersa prauis animi cupiditatibus & fœdis carnis voluptatibus, pmulti horum temporum pseudomonachi pertęsi eius doctrinæ, cucullum excusserunt, & ad vomitum reuersi, contra fidem Deo datam, incestis se polluerunt nuptijs, & omni calcata obedientia, etiàm res alienas, qui proprias priùs deseruërant, vsurpârunt, ducuntque ex ijs plerique iucundos dies, & interìm tamen prodigiosa quadam impudentia iactitant se puram adferre doctrinam & syncerum Christi euágelion, cùm indè longissimè absint. Nam velint nolint, fateri cogentur illos sanctissimos priscorum temporum monachos, totos se cópofuisse ad Christi & apostolicæ doctrinæ imitationem, hodieque in multis benè institutis monasterijs idem studium spectari: quam vitá cùm ipsi deseruerint, nihil aliud quàm viles & detestabiles apostatæ censendi sunt, prorsusque à Christi & Apostolorum doctrina alieni. Obijciunt nobis stupendi Centuriones, monachos frustrà colere Christum mandatis hominum: nos verò dicim9, vt iam antè quoquè diximus, pręcipua monachorũ studia, putà, obedientię, paupertatis & castitatis. ipsum Christum habere authoré.

Matth. 8.
Luc. 9.
Act. 2.

Et

Et interìm tamen ex ijs, quæ ad obedientiam pertinent, multa sunt ab hominibus mandata, sed cùm non solùm nihil officiant pietati, sed plurimùm etiàm eam promoueant, rectè à monachis obseruantur. Atq; hic cæcos istos & stupidos magistros stultitiæ suæ admonere atq; etiàm arguere & conuincere poterat exemplũ Rechabitarum, qui, quód ex

Exemplum Rechabitarum.

Hiere. 35.

prescripto patris sui Ionadab vinum non biberent, non solùm non repræhensi, sed his etiàm verbis à Domino per Hieremiam laudati sunt: HEC DICIT DOMINUS exercituum DEUS Israel: Pro eo quód obedîstis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa quæ precepit vobis: propterea hęc dicit Dominus exercituũ, Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cũctis diebus. Hęc, nisì fallor, negare non poterunt Centuriones nostri, animales, spiritum nõ habentes, non aliud esse, quàm purum putum verbum Dei. Desinant igitur carpere obediẽtiam monasticam, & sui gregis apostatas monachos & impuros sacerdotes hortentur ad resipiscentiam, vtque se vltrò restituant suauissimo sanctæ obedientię iugo, nullam alioquì vnquàm partem cum Christo habituri, qui factus est

Phil. 2.

obediens Deo patri vsque ad mortem crucis. Non est instituti mei, omnia huc adferre, quę pro monastica vita faciant contra Centuriones: pauca annotâsse sat habeo. Extat scriptum Philonis de vita cõtemplatiua, in quo multa habet, quæ non parùm momenti ad monachatús defensionem adferrent, sed studendũ est breuitati. Et ille author vixit apostolorum temporibus. Sanè haud obscurè indicat Christianos illos, de quibus agit, habuisse monasteria, in quibus ab alijs seiuncti, sanctę vitæ mysterijs imbuerentur: item omnibus facultatibus & mundi curis, nuntio remisso, extra muros in semotis locis

Philo de vita contemplatrice.

habitâsse

habitâsse,& miram sectatos esse cibi ac potûs parcitatem,ac diuinarum rerum contemplationi vacâsse.Sed hoc grauissimum Philonis testimonium nostri Centuriones, qui mentiri non dubitârunt, ad trecentos annos à Christo nato nullum fide dignũ Monachatûs testem extitisse,maligno & fraudulento silentio ferè totum inuoluerunt.Quæ verò Philo hic scribit,ea Eusebius Cęsareensis,Epiphanius, Hieronymus ad monachos accommodant, quod tamen simili versutia isti Centuriones dissimulant. atque hac illi fide in rebus ecclesiasticis explicandis versantur.Non est verò dubitandum,quin illorum præclarum euangelium, quod non nisi mendacijs, fraudibus & imposturis nititur,vbì prępotēti Deo visum erit, perindè vt superiorum ætatum hæreses omnes,quandoquè sit ruiturum. Porrò monasticæ vitæ studium,& hactenùs semper fuit in Ecclesia,& deincèps quoquē,Deo fauēte, semper permanebit. Apostatas autē & desertores monachos ponet Dominus vt clibanum ignis in tēpore vultûs sui, & in ira sua conturbabit eos,& deuorabit eos ignis. Atque vt magìs tabescat istorũ in monachos odium, libet D.Hieronymi ex epistola quadam ad Marcellam verba huc adscribere: Certè flos quidã,inquit ille,& preciosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta,monachorum & virginum chorus est. Et id genus permulta alia possent ex alijs omni genere doctrinę & sanctitatis celeberrimis patrib⁹ adduci, sed non est huius loci. Centuriones & alij euangelij quinti buccinatores dum monasticam vitam oppugnant,sui produnt pectoris putentissimam sentinam,séque ab omni Christiana pietate & Christi atque apostolorum eius moribus & doctrina prorsùs abhorrere demonstrant. Quòd autem tam immaniter & sceleratè proscindunt multos incomparabili sanctimonia illustres patres & monasticę vitę cul-

Psal. 20.

Hieronymi de monachis sententia.

cultores, & eorum ſanctiſſimam vitam & inſignia miracula ad ſuperſtitionem, idololatriam & impietatem referunt: id quidem eiuſmodi eſt, vt vel ex eo ſolo ſatis ſuperque poſſit intelligi, totos illos eſſe occupatos à malo dęmone, atque ab omni ſpe ſalutis prorsùs excidiſſe, quòd illos etiàm malitiosè calumnientur & lacerent, quos conſtat iam beatam cum Chriſto in cælis vitam viuere. Et vt paucis rem totam expediam, nihil in iſtis hominibus appáret aliud, quàm pectus mundo huic & mundi voluptatibus atque omni ſpurcitiei & impietati deditiſſimum, à Chriſto vero & eius ſpiritu atque omni iuſtitia & ſanctitate longè alieniſſimum, cymmerijsq; oppreſſam tenebris, & in id vnum vel maximè intentum, vt quamplurimos ſecum in damnationem trahat. Habent verò noſtri Centuriones etiàm cum diuorum inuocatione in illis ſuis pręclaris Centurijs acre & immane bellum, & cùm non poſſint negare, multa eius inuocationis luculenta teſtimonia extare in vetuſtiſſimorum Eccleſię doctorum lucubrationibus, eò validiſſimi & inuicti athlętę confugiunt, vt quæ illorum ſcripta huius mentionē faciunt, ea aut negent eorū eſſe vera & genuina, aut ab alijs blaterēt eſſe corrupta & deprauata. Ità videlicèt vel ipſum Euangelium & omnis ſcriptura diuina iſtis erit adulterina & ſuppoſititia, vbì diſcrepat ab illorum paradoxis. Quòd autem hāc Sanctorum inuocationem minimè putant eſſe ferendam, ſummam illorum arguit rerum diuinarum imperitiam, qui prorsùs non intelligant beatos angelorum & hominum ſpiritus, tam eſſe omnipotenti Deo familiariter & inſeparabiliter cōiunctos, vt nec illi quicquam velle poſſint aliter quàm velit Deus, nec quicquā illis vnquàm aut velit aut poſſit negare Deus, cum quo iam vnus ſpiritus ſunt, & cum quo iam prorsùs vnum illis & nolle & velle eſt. Quod ſi intellige-

Heretici oppugnant Sanctorum inuocationē

telligerent rudes & crassi isti Centuriones, desinerent carpere sanctorum inuocationem, cùm omnis ille honor & cultus, quem Sanctis impendimus, in ipsum Deum, cui sunt cōiunctissimi, redundet. Sed hanc quoquè præclaram doctrinam, vt multa alia, ex veterum iam olìm damnatorum hęreticorum lacunis hauserunt: nec pudet eos toti obstrepere Ecclesię cum paucis ter execrādis hęreticis, Eustachio in Gangrensi Synodo antiquissima damnato, & Vigilantio, quem pro dignitate egregiè perstringit præclarum illud Ecclesiæ lumen Hieronymus, cui tamen isti impudentes Centuriones Vigilantium non dubitant opponere. Atque multos illi quidem citant patres, è quibus fraudulenter simulant se suam posse tueri sententiam: sed ijipsi vel soli abundè sufficiunt ad eorum confutandam stultitiam, tametsi multos alios veteres patres vsitatissima illa dissimulandi arte prętereunt. Quid verò bonę frugis adferre potest isthęc fraus & dolus malus, dum grauissimi patres aut citantur quidem, sed vel mala fide, vel quæ in eorum scriptis apertè docent sanctos inuocandos, ea dicuntur adulterina & suppositia, aut etiàm permulti patres silentio inuoluuntur, nè si eorum prolata sint testimonia omni exceptione maiora, Centuriones nostri tanto pondere oppressi, toti orbi se irridendos propinent? Tam enim vetus & constans est in Ecclesia Dei de sanctorum inuocatione doctrina, vt qui eam oppugnare conantur, non nisì insignem suam prodant amentiam & impudentiam. Et in ijs quidem est non postremus Philippus Melanchthon, qui in Apologia Augustanæ Confessionis impudenti vanitate iactitat, apud veteres scriptores, ante Gregoriū primum Rom. pontificem, summū esse de hac inuocatiōe silentiū. Non est huius operis citare patrū sententias: fecerunt id permulti nostra ętate doctissimi viri.

Cent. 4. Ca. 6. & 8.

Melāchthonis vanitas & impudentia.

Pu-

Reliquiæ sanctorum proscinduntur ab hæreticis.

Pugnant autem Centuriones nostri etiam cum reliquijs sanctorũ & miraculis ad eas editis, vt animaduertat lector cruciari in illis tetros illos tenebrarum angelos, quibus pleni sunt. Et hic quidem pectus suum egregiè, vt sępissimè aliâs, produnt, dũ Vigilãtium hæreticum haud obscurè inter pios doctores numerare videntur, cumq; de martyrum superstitioso, vt ipsi aiunt, cultu ac veneratione fortè benè & piè scripsisse dicũt, porrò D. Hieronymum eius scripta parùm firmis rationibus cõuellere, magisque cõuicijs & importunitate, quàm argumentis & rationibus superare. Addunt verò etiam Augustinum ostendisse in Africa suo tempore superstitiosum & magnum multitudinis ad reliquias Stephani protomartyris cõcursum, demẽtatis populis quibusdam illusionibus, quę pro miraculis habitæ sunt. Nec his contenti, illud quoque adijciũt, apud Theodoretum illud esse memorabile, has martyrũ reliquias ethnicos nihili fecisse, existimantes se inquinari, si ad eorum sepulcra accedant: quam illorum opinionem Theodoretus ibidem ait esse extremæ ignorantiæ & maximæ dementiæ. Poterant hæc sufficere ad istorum ostendendam insaniam, quandoquidem & Vigilantius hęreticus laudem, & D. Hieronymus repręhensionem apud illos habet, & quę D. Augustinus vt insignia Dei miracula recitat, ea isti omi lachrymarũ fonte plãgẽdi tenebriones, volunt illusiones fuisse. Tum postremò ethnicorum exemplum loculos martyrum contemnentium, nobis opponũt, quasi iam ab ethnicis dęmonum cultoribus, quid nobis agẽdum sit, discere debeamus. Sed ipsi certè eò hoc protulerunt, vt boni omnes intelligant, eos dum martyrũ reliquias contemnunt, ad ethnicorũ esse deuolutos impietatem. Augustinus sanè apertissimè testatur, facta suis temporibus multa miracula, Deo faciẽte per quos vellet

Cent. 4. Cap. 8.

Cent. 5. Cap. 6.

Cent. 5. Cap. 15.

De ciui. Dei Lib. 22. Cap. 8.

Ibidem.

let & quemadmodùm vellet: eaque ità recenset, vt ea plurimùm velit habere ponderis ad confirmandam fidem nostram. Libet huc ex eodem Augustini loco breue adscribere miraculũ, vt istis stomachus moueatur: Sanctimonialis quędã, inquit, cùm ægritudine laboraret, ac desperaretur, ad memoriã Stephani martyris tunica eius allata est, quę antequàm reuocaretur, illa defuncta est. Hac tamen tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto spiritu, salua facta est. Sed vtcũquè insaniant Centuriones, vel potiùs vtcunquè in eis & cum eis torqueatur diabolus, qui vt olìm per Eunomium & Vigilãtium detestabiles hæreticos, teste Hieronymo contra Vigilantium, ità nunc per eos ipsos Centuriones ridet martyrum reliquias, sunt tamen miracula hæc, quæ ab Augustino prolixè commemorantur, illius ipsius facta virtute, qui olìm ad vmbram prętereuntis Petri curabat ægrotos omnes. Non est autem magnoperè mirandum, quòd bellissimi Euãgelici nostri Centuriones cum suis symmystis buccinatoribus ità debacchantur in miracula diuinitùs ad martyrum & sanctorum reliquias edita, cùm se cernãt hac gratia, vt etiàm omni vera virtute, adeò destitutos, vt nec vllum vnquàm canem claudicantem restituere potuerint. Inuident igitur Catholicæ Ecclesiæ & eius clarissimis membris sanctis martyribus & eorum reliquijs hanc efficaciam, & immani blasphemia opera DEI non verentur atrocissimè calumniari, & dæmonum illusionibus ac figmentis tribuere homines planè profligati & perditi, qui non contenti vexãsse Ecclesiam etiamnùm in terris militãtem, etiàm in illam iam cum Christo in cęlis felicissimè triumphantẽ, suos stylos & blasphemas linguas acuunt, habituri quandoquè amplissimã mercedẽ tam nefarię peruersitatis. Quàm enim est illa eorum intoleranda impudentia, quòd

Miraculum ex S. Augustino.

Actor. 5.

Heretici cur lacerent sanctorum miracula.

scribere non verentur, totis quingentis à Christo annis nullum verum miraculũ à sancto aliquo post mortem editum reperire se potuisse, cùm tam multa vnus recitet Augustinus, quæ se certò sciuisse, q-busdam etiàm præsentem interfuisse affirmat? vt alios grauissimos Patres & Scriptores omittamus, quos omnes isti videntur velle insimulare mendacij, quasi eadem vanitate fuerit Augustinus & alij sancti Patres, qua sunt isti egregij Cẽturiones, quos non pudet fortiter & insigniter mentiri. D. Ambrosius Epistola 85. præclarissima ad sanctorum Geruasij & Protasij reliquias declarata miracula recitans, super quas etiàm multa induméta iactata ait, vt tactu ipso medicabilia reposcerentur, ità subiungit: Gratias tibi Domine Iesu, quòd tales nobis sanctorum martyrum spiritus excitâsti, hoc potissimùm tempore, quo Ecclesia tua, præsidia maiora desiderat. Non adscribit ille, vt nostri stupidi Centuriones, sanctorum miracula dæmonũ illusionibus, sed pro ijs Christo gratias agit. Et rectè quidem ob tantam improbitatem in illos quadrare potest, quod sermone 19. de Arrianis dicit idem Ambrosius: Nõ aliter, inquit, eorum operibus inuiderent, nisì fidẽ in his fuisse, quam isti non habent, iudicarẽt, & fidẽ illam Maiorum traditione firmatã, quam dæmones ipsi negare nõ possunt. Multa hîc studiosè prętereo Centurionũ nostrorum cõmenta & fraudes, quòd nimis longum sit omnibus annotandis immorari.

Impudentia hæreticorũ.

Translatio reliquiarũ.

Multùm etiàm miseros istos torquet reliquiarũ Sanctorum trãslatio, quã more suo audacter vocãt superstitiosam, & interìm ipsi nõ ignorant, rem esse in Ecclesiæ vsu & praxi antiquissimã, nec tamen verentur cæci & miseri dicere, eam partìm ex ethnica superstitione primùm cœpisse, & mirum in modum mendacibus prodigijs & signis confirmatam, magìs magisq; creuisse. Est hæc illis impietas cum impijs

Cent. 4. Cap. 6.

Porphy-

Porphyrio & Eunomio cõmunis, vt miracula & signa diuinitùs exhibita, pręstigias dæmonũ esse calumniẽtur. Legimus in D. Hieronymi scripto cõtra Vigilantium, sanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei ab Cõstãtino Imperatore trãslatas esse Cõstantinopolim, & apud easdẽ dęmones rugijsse: ab Archadio quoquè Augusto Samuelis ossa de Iudęa trãslatas in Thraciã, & Episcopos eius cineres in serico & vase aureo portâsse. Habemus in his multisq́; alijs celeberrimis exẽplis Catholicę Ecclesię morẽ antiquissimũ, qui apud nos lõgè plùs valere debet, q̃ innumerę Centurionũ & similiũ tenebrionũ calumniæ & blasphemiæ. Eãt illi in tenebras cum suis portẽtosis calũnijs: nos in Ecclesia Cathol. Christũ ducẽ & authorẽ sequimur, cuius spiritu scimus Ecclesiã regi, nec posse errare vnq̃. Hoc verò tamẽ obseruatu dignũ est, multa ab istis Centurionib⁹ diuinitùs declarata miracula apud reliquias & memoriã Sanctorũ totius ferè Europę, vel silentio vel mẽdacio supprimi & aboleri. Est in Sicilia tẽplũ Philippi, q fuit Petri Apost. discipulus, & ab illo missus in Siciliã, ad q̃d quotannis eo die, q illi sacer est, multi à dęmonibus liberant. Et expediret profectò, nostros q̃què eò adduci Centuriones, si fortè abiecta pfidia liberari possent à malis dęmonibus, qui eos ad hæc & id genus alia cõscribenda impellũt. Anno salutis 1541. ducẽtę penè fœminę ad hoc tẽplũ expulsis tetris spiritib⁹ curatæ sunt. Huius Philippi Centuriones isti nec mentionem quidẽ facere voluerunt. In eadem Sicilia aliud templum est S. Viti longè celeberrimum, quod cùm inuisunt rabidi canis morsu infestati, curantur. In Hispanijs celebris est memoria Iacobi Cõplutensis Frãciscani. Huius meritis & intercessiõe, vt ait Michael Medina doctiss. theologus, varij ac desperatissimi morbi frequẽter pelluntur, adeò vt etiàm Carolus, Catholici Hispaniarum

Miracula apud reliquias sanctorum.

De recta in Deum fide lib. 2. ca. 8.

regis Philippi vnicus idemq; charissimus filius, teste eodem Medina, post omnium medicorum desperationem, post totius regni mœrorem, post regię domûs luctus, ex capitis cófractione penè à morte receptus sit. Sed hęc nostri Centuriones, aut non vident, aut præstigias dæmonum esse ore impuro vociferabuntur, quorum incredibilẽ audaciam & immanem pectorum cęcitatem nemo vnquàm satìs & admirari & abominari poterit. Nam etiàm insignia illa miracula, quæ Eusebius testatur, edita esse ad illam herbam, quę ad imaginem Christi, apud Paneadem à muliere quã Christus sanguinis fluxu liberârat, statuta fuit, vsqueadeò obscurare non verétur, vt & herbam illam superstitiosam vocent, & imaginem horrendo fulmine disruptã sceleratissimè mẽtiantur, cùm eam quidem imaginem Iulianus apostata iusserit deijci, & suum in eius locum simulacrũ substitui, quod mox ignis cęlitùs immissus ità disiecit, vt collum atq; pectus à reliquo corpore auulserit: porrò Christi imago, quam ille scelestus suo loco mouerat, à Christianis in templum translata est, vt istos impudẽtissimos nugatores tam turpis mendacij meritò æternum pudere debeat: quemadmodùm & immanis blasphemiæ, quòd Christi beneficia per illam herbam, curandis morbis omnibus efficacissimam exhibita, ad superstitionẽ trahere non dubitant: quanquàm nè insigne hoc de Christi fulminata imagine mendacium ipsi cófinxisse videantur, nouo mẽdacio eius rei testẽ citant Zozomenũ, cuius alioquì vilis apud illos authoritas est, qui tamen nihil huius habet. O viros Euangelicos, ô fidissimos historiæ Ecclesiasticæ scriptores. Eat iam Lector, & in scribendis historijs eos bona fide versari sibi persuadeat, quos neque piget, neque pudet tam profligatæ vanitatis. Tales sunt nostrorum temporum historici Euangelici,

Li.7. ca.18. vel iuxta Ruffinũ, 14

Cent. 4. Cap. 13.

Si hoc loco adferre velim, quę illi de imaginibus non venerandis eadem fide & integritate scribunt in suis malè cōfutis Centurijs, nimiùm longus ero. Et hîc tamen illorum atroces morsus & vipereas linguas pati cogitur etiàm illa Magni Constantini sanctissima mater Helena, quam pro sua teterrima conuiciandi libidine mulierem superstitiosam vocant, nec volunt ab ea Domini Crucem esse inuentam, cùm id testentur tam multi peruetusti patres: immò verò ipsi ijdem Centuriones parùm attenti ad illud, quod vulgò dici solet, mendacem esse memorem oportere, in eadem Centuria, vbì isthuc nō admittunt, itidèm affirmant his verbis: Helena mulier superstitiosa illuc profecta adorandi causa, reperta Domini cruce, duo templa ædificari curauit. Hoc verò in illis rarum non est, vt parùm sibi constent, quod mendacibus euenire necessè est. Sic in eadē centuria & negant apud Eusebium extare mētionem inuentæ crucis, prętęrquàm in Chronico, cui tamen id volunt à posterioribus insertum, & aiunt id apud illum haberi lib. 3. de vita Constantini. Eodem modo alibì sanctissimam Longobardorum reginam Theodelindam stolidam & superstitiosam, alibì in eadem Centuria mulierē pietate & eruditione insignem, atq; etiàm pijssimam vocant. Hoc quidem pacto cæca impietas seipsam destruit & euertit. Pertinent autem etiàm ipsi ad eorum numerum, quos Apostolus vocat inimicos Crucis Christi, cuius venerationem non ferunt, bellissimi discipuli sanctissimi patris sui Luteri, qui in Concione quadam asserere non dubitauit, se quidem si omnes crucis Christi particulæ apud ipsum essent, eò illas proiecturū, quò nulli mortaliū pateret aditus. Et quāuìs Cēturiones Constantinū citent, qui crucis fuit pręcipuus venerator, tamē nō verentur Centuria 3, ca. 10. Crucis vsum ad Montanistarū errorem,

Cent. 4. Cap. 13.

Cent. 4. Cap. 6.

Cent 6. Cap. 6.

Ibidèm cap. 2. & 3.

Philip. 3.

Luteri impia vox in Crucem Christi.

rorem reuocare. Et est reuerà magnus ad ethnicismum atq; adeò atheismũ sub hoc nouo Euangelio factus progressus, dum pleriq; eò tandem deuoluũtur, vt nulla ratione adduci queant, crucis vt signũ frontibus suis imprimãt: quod quidẽ efficere apud nos potest, vt minùs admiremur, tantas esse hodiè dęmonũ vires, quippe quę crescant hominũ amentia, salutaria remedia contra illorũ insidias & insultus adhibere nolentium, cùm olìm etiàm lõgè ante mille annos vsitatissimum apud Christianos fuerit, crucis signum in fronte digito pingere. Est apud Augustinum memorabilis sentẽtia, quã huc adscribam in gratiam Centurionum & eius farinæ quinti Euangelici buccinatorũ, vt pudefiant: quid est, inqt, quod oẽs nouerũt, signũ Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisì adhibeatur siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquę qua regenerant, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo alunt, nihil eorũ ritè perficitur. Augustino lõgè vetustior Tertullianus, ad omnẽ, inqt, pgressum atq; promotũ, ad omnẽ aditum & exitũ, ad vestitũ & calceatũ, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunq; nos cõuersatio exercet, frontẽ signaculo terimus. Sed nostri Euangelici cum his nihil habẽt cõmercij, sicut nec cum Ecclesia Dei, extra quã illi suas condunt synagogas, in quibꝰ spiritu vertiginis agitati, portentosa subindè effingunt paradoxa, aut iam olìm explosa refingũt, in quibus etiàm illud est è Brentij schola profectũ, cruce se signare, ad superstitionẽ & magiam pertinere, nec magìs ad pietatẽ facere digitis crucem formare, quàm si manibus in aëre circulum descripseris: item illud: Signũ Crucis non esse Apostolicę traditionis, nec clementũ eam, sed figmentũ appellandã, & nõ eã, sed asinũ potiùs adorandũ, qui naturalẽ dorso portet crucem: deniquè omnẽ hunc Christianum cultũ, magiam esse & idolo-

Tractatu 118 in Iohannem.

De Corona militis.

Brentius cõtra Sotum.

Idẽ in præfat. in resp. ad Smidel. ad refu. Hosij.

idololatriam. Putò equidē nō longè istos abesse ab ethnicismo, vel potiùs atheismo, q in tam immanes blasphemias prolabuntur. Sed sic solet iratus Deus punire eos, qui sibi plùs sapere vidētur, q̃ sapiat totus orbis. Væ miseris mortalibus infelicissimi seculi huius, q in istos tā exitiosos & blasphemos dogmatistas inciderunt. Sanè Cēturiones nostri cùm multos citēt vetustissimos patres, & in ijs Ambrosium, Augustinū, Chrysostomū, qui præclarè sentiant de crucis signatione, nō tamē verentur corū hac de re scripta vocare superstitiosa, & vehementer cōtumeliosa in meritū Christi, atq; cum fide pugnantia. Et eam quidē Augustini sententiā, quā paulò antè adscripsi, ipsi quoquę habēt, & cùm negare nō possint esse Augustini, eam tñ putant illi non esse tribuendam. O cæcos & stupidos Centuriones. Non vidēt dum tot sanctiss. patrū proferūt amplissima testimonia, nihil se cōsequi aliud, nisì vt totus orbis eos vt impios hereticos exibilet & execretur, qui à totius Ecclesiæ sententia & cōsensione discedāt, & tot patrib⁹ summā audeāt irrogare contumeliā. Latet aūt in hoc ipso magnus quidā istorū dolus, q dum vetustissimis illis patribus fidē & authoritatē detrahere moliūtur, facilè id cōsecuturos se sperant, vt aliorū omnium, qui per mille deincèps annos scripsère, testimonijs pondus omne detractū videatur. Sed dabit quādoquè Deus pius & bonus, vt isti Centuriones, vbì eorū fraudes & prestigię hominibus innotuerint, ceu vanissimi impostores ab omnibus explodantur & exterminētur, & cum suis mendaciorum Centurijs in solas terras relegentur, si nihil eis acciderit deterius. Vtinàm verò resipiscant, & maturè agenda pœnitentia, Deum & Ecclesiam sibi reconcilient. Hæc Lectori paucis indicata volui, vt & præsentes & posteri intelligāt, quales viri fuerint, qui nostra ætate Ecclesiā Christi oppugnārūt,

Hoc etiàm anno in ducatu Vuirtenbergensi, vbi Brentius est superintendens, promulgatum est edictum contra Sacramentarios.

Iohannis à Lasko scriptum posthumum.

Basileæ prodijt liber Iohannis à Lasko, cum hac inscriptione: *Responsio ad virulentã, calumnijsq; ac mendacijs cõsarcinatam Ioachimi Vuestphali Epistolam quandam, qua purgationem Ecclesiarum peregrinarum Francofortis conuellere conatur &c.* Adeò etiàm post fata Laskus nõ desinit esse infestus misero Vuestphalo: qui si se defendere velit, cum vmbris illi pugnandũ erit.

Supplicatio Ienensium.

Porrò Theologi Ienenses Supplicationem edũt ad principes & ordines Confessionis Augustanæ pro legitima synodo, in qua Luterani soli conueniant, & Zuinglianos atq; alios aduersarios condemnent. Non dubium quin illius amplissimę synodi decreta plus authoritatis & ponderis habitura fuerint apud miserè fascinatam plebem, quàm ea omnia sacrosancta Concilia, quæ Romani Pontificis voluntate & authoritate indicta vnquàm & habita sint. Et quid est absurdum magìs? O quò prolapsa est Germania?

Heshusius in Sacramẽtarios.

Quin & Tilmannus Heshusius libellum Ienę edit contra Sacramentarios, & mox in ipsa Pręfatione queritur, Zuinglij & Caluini errorem de Cœna latè per orbem Christianum diffusum esse, cui etiàm gubernatores potentes applaudant. Inter cætera, hoc libro suum, id est, Luteranum de Cœna dogma ex scripturis & patribus probare conatur. Idẽ contrà faciunt Zuingliani.

Nota lector.

Non ità pridẽ Superintendentes Heidelbergenses huiusmodi decretum promulgârunt: Luteri & Brentij Catechismi extra Ecclesiam eijciantur, & eorum scripta nullam habeant authoritatem. Eccè vt ille Pontificiæ authoritatis impotentissimus exagitator & euersor, iam à suis planè reijcitur & profligatur. Idem eueniet omnibus alijs turris Babylonicæ structoribus.

Franci-

Franciſcus 2. Galliæ rex poſt celebrem ſui apud Rhemos inaugurationē, cum multo comitatu Ambæſias ſe confert: vbi paulò pòſt à ſeditioſis quibuſdam excitato tumultu, res ad ſummum ipſius regis & vniuerſæ aulæ periculum ſpectare videbatur. Sed eccè Deus miſertus optimi adoleſcentis, authores ſeditionis prodit, de quibus mox 24. Martij grauiſſimum ſumptū eſt ſupplicium. In Scotia hoc anno mirè tumultuatum eſt, dum Caluiniſmum amplectuntur, Anglis ſuppetias ferētibus, qui & ipſi Caluiniſticum Euangeliū complexi erant. Regina Scotiæ longè optima, Maria Guiſiani olìm Ducis filia, dum à Galliæ rege contra non ità dudùm de religione concitatos motus ſuppetias opperitur, curis permultis & morbo confecta, moritur Edimburgi in arce regia. In Gallia quoquè pleriq; Caluiniſmū ſuſpirabant. Interìm enim, dū Hēricus rex tot perpetuis annis grauiſſimo bellò implicatꝰ tenebatur, Caluinus cum ſuis ſummam nactus opportunitatē, peſtilentiſſima ſcripta per Gallias clàm diſperſit nō Latino tantùm, ſed etiàm Gallico idiomate: qua re multos deprauauit. Itaque Franciſcus rex, ſummæ ſpei adoleſcens, omnibus regni Ordinibus Cōuentum indicit religionis componendæ cauſa. Verùm nō diù pòſt ſuperuixit, 4. Decembris die morbo increbreſcente extinctus. Succeſſorem habuit Carolum fratrem ſuum, 12. annorū puerum magnæ ſpei. Extat ſcriptum Galli cuiuſdā, in quo inter alia refertur, nefandiſſimum Geneuæ initum fuiſſe conſilium de hoc ipſo rege Franciſco, Regina vxore, Regina matre Franciſci, & eius liberis, proceribus, bonis magiſtratibus ad certum diem commodo loco per inſidias trucidandis: atque eius crudeliſſimæ, & poſt homines natos atrociſſimæ conſpiratiōis Bezam principem, Caluinum authorem, Ottomannū ſubſignatorem, Spifarnium ſuaſorem, omnes Galliç

Regis Galliæ periculū

Scotia Caluinizat.

Franciſcus rex occūbit

prędones & laniſtas conſcios fuiſſe. Si quem plura nôſſe iuuat, legat religióis & regis aduersùs exitioſas Caluini, Bezæ & Ottomanni coniuratorum factiones defenſionem primam. Multa hoc anno ferũtur viſa portenta. Alicubì ignis in aëre per horas tres, Alicubì ſanguinem pluiſſe, Foſani tres cometæ viſi, In planitie iuxta Centalium maximus equitum numerus turmatìm conſpectus: multaq; in Gallijs, Germania, Polonia portenta alia. Iam enim paſsìm homines à Catholica religione ad plauſibilia multiplicis noui Euangelij dogmata deficiebant, digni qui eiuſmodi oſtentis terrerentur.

Conuentus Numburgēſis Euangelicorum.

ANno 1561. Conuentus fuit Principum Auguſtanę Confeſſionis Numburgi in Duringia. Quidã Zuinglian⁹ ſcribit, in hoc Conuentu acerrimè actũ eſſe, vt ferebaẽ, de Zuinglianis ſolenniter & q̃ apertiſſimè condemnãdis, ſed id quorundã principum bonitate eſſe impeditum. Miſit ad eum côuentum Pius 4. Pontifex nuncium ſuum virum longè doctiſſimum, nobili apud Venetos ſtirpe editũ, cui Cæſar Ferdinandus ſuum quoquè legatum adiunxerat. Sed quòd Principes Auguſtanę Confeſſionis ſuorum concionatorum verbis plùs æquo tribuerent, illa Pontificis legatio parùm effecit. Porrò Iohannes Caluinus ſcriptum euulgat contra Heshuſium, quibus eius nebulæ diſcutiantur. Mox Theodorus Beza inſignis Caluinianus, duos ſubmittit dialogos aduersùs Tilmanni Heshuſij ſomnia: prior Cyclops, poſterior Sophiſta inſcribitur: vt animaduertas Euangelicorum mutuam inter ipſos modeſtiam. Edidit quoquè abſterſionem aliarum calũniarum Heshuſij in Caluinum. Sed & Boquinus Theologus Heidelbergenſis examen libri ab Heshuſio ſcripti euulgat. Porrò verò Guilelmus Clebitius, ô facinus audax & incredibile, librũ edit hoc titulo:

Caluinus cum ſuis cõtra Luteranos.

Vi-

Victoria veritatis, & ruina papatûs Saxonici. Sed quia sublimis fuit Papatus Saxonicus Martini Luteri, nō potuit ruere, nisì fracta ceruice: sepeliatur ergò, nec eius deincèps vlla sit memoria. Hoc quidem contēdunt Sacramentarij, sed Luterani non deerunt suo Lutero Papę Saxonico. Eodem ferè tempore etiàm Iohannes Sturmius quędam Buceri scripta Eucharistica diuulgat, & in prętatione sua queritur, Luteranos importunitate & iniustitia sua cursum Euangelij impedire. Ad extremùm dicit, Si magistratus illis hominibus per triduum gladium suum cōcederet, crudelissima statìm secutura condemnationum tonitrua, fulgura, fulmina, &c. Dicit etiàm eos, quos velint, & quæ velint probare: rursùm, quæ velint, & quos velint, improbare, vexare, condemnare, proscribere, palo propè & cruci affigere, in ipsas propè vstrinas & rogos impellere &c. *Ruit Papatus Saxonicus.* *Sturmij de Luteranis iudicium.*

Porrò Lipsiæ Martinus Kemnicius Brunsuicensis Apostolus Repetitionem edit sanæ doctrinæ de vera p̄sentia corporis & sanguinis Domini in cœna. Prodijt verò etiàm Brentij liber de p̄sonali vnione duarum naturarum in Christo, in quo veram corporis & sanguinis præsentiam in Cœna Lutericè explicat, valdè tabescētibus Zuinglianis, qui eam plagam à Brentio acceptā nollent. At tamen Petrus Martyr illi respondet, & defendit negocium Zuinglianum. Scripsit aliū quoquè libellū Brētius cōtra Bullingerū, q nihil minùs forsan ab illo expectârat. *Luterani in Zuinglianos.*

Hoc anno quidam impius, blasphemus & ter exerablis furcifer, Lucas Sternbergerus nomine, in sacrosanctam Trinitatem, in CHRISTI IESV diuinitatem, in ipsum quoquè Spiritum sanctum, in sanctissimam Dei genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quàm Dominico colendo, de Euchristiæ Sacramento, de Baptismo deniquè, quod satanicá vocat institutionem, tam horrēda & abominanda pa- *Blasphemi sectarij blasphemi dogmata.*

lām

làm dixit & asseruit, vt nullę piæ aures sinè horrore ferre queant. Idem ipse cùm aliquandò pauciores opinione sua cœnam Dñi percepturos haberet, alios omnes his verbis accersiuit: Venite hùc: nõ enim possum solus illum deuorare. Et ille quidem in Eucharistia se fassus est Melanchthonem sequi, in reliquis Sacramentis Luterũ. Docuit inter alia, nõ esse Trinitatem, sed vnum Deum: non Christũ, non spiritum sanctum. Huic tam impię opinioni quædam alia planè contraria emersit in Polonia, dicentibus quibusdam Pseudoprophetis, non vnũ, sed tres esse Deos: at Filium tamen aliquanto minorem esse Patre & Spiritusancto: porrò Athanasij symbolum iure sathanasianum appellandum. Sciscitantibus quibusdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepissent, illi respondent purum putũ esse Euangelion, & eam doctrinã se accepisse à suis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Musculo. Hunc verò tantũ thesaurum nunc demùm voluisse Deum p̃ suos fideles seruos reuelare. Sed cũ tali thesauro abeant illi quò digni sunt. Eccè quò tandèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Conuentus Lunaburgensis.

Saxones Luterani Lunęburgi Conuẽtus agunt, damnantque hęreseos Albertum Hardenburgium Zuinglianũ. In Transsyluania alij Luteri, alij Sacramentariam de Sacramẽtis doctrinam recipiunt. Indè secuta est Ecclesiarum distractio, effusè ridentibus Turcis tantam Christianorum insaniam. Porrò Bremenses, qui ferè ex primis Saxoniæ populis Luteri Euangelium susceperant, iam nouo afflati spiritu, Caluinismum complectuntur, fremẽtibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras essent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulsi sunt. Vbì nũc sunt illi, qui ea in vrde hactenùs Luteri Euangelium tanquàm certam veritatem

tem

té amplexi sunt? Scilicèt Caluinus plùs vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

In Galliç Christianissimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blasphemias deficiunt, & res nedùm satìs sopita est.

Annus 1562. inprimìs infaustus & luctuosus fuit florétissimo & Christianissimo Franciç regno, in quod iamsensìm irrepserant ferç belluæ hæretici Caluiniani. Sęuitum est hoc anno mirabiliter & plùs quàm Tartaricè vel Turcicè in sacrosanctam Eucharistiam, in res Deo sacratas, in templa, in monasteria, in calices, vasa sacra, & id genus alia. Ex Duodecim noui Euangelij buccinatoribus, qui inter alios verbi ministros se dicebant, octo vel nouem erant desertores monachi, quos euomuerat Christus ex ore suo. Omnium verò dux & signifer Theodor⁹ Beza, in bonis Ecclesiasticis egregiè iam antè etiàm luxuriat⁹ fuerat. tales ferè plerique oẽs fuerunt horum infelicium temporum pręcipui dogmatistæ & buccinatores multiplicis noui Euangelij. Habet autem malus dæmon amplam potestatem in eiusmodi impios & deploratos apostatas, quibus ceu aptissimis malitiæ suæ organis & administris ad omniuariam abutitur in miseros & incautos homines spargendam & propagandam nequitiam & impietatem. Huius igitur Bezæ satellites inter aulicos quosdam suum cœpêre virus spargere, & quos in suam potuêre nassam ptrahere, illis persuadere conati sunt, nè nefas esse putarent mentiri, fallere, fingere, agere prædas & sacrilegia perpetrare: nec huic bellissimo euãgelico Thrasoni deerat suus quidam verbi Dei egregius prætextus, sub quo perditissimi nostræ ætatis hæretici innumeros perdiderunt. Et erat hęc doctrina plausibilis, sensimq; per hãc apud quosdam nõ infimos sibi gratiam conciliârunt. Ea obten-

Hæretici sæuiunt in Gallijs.

Spargitur virus inter aulicos.

obtéra, in eam cogitationẽ incubuêre, ſua vt cõſilia in opus conferrent, ſtatueruntque menſe Ianuario cuncta Galliarum templa diripere & expoliare, nihil quidé aliud ex illa prȩda quàm aurum Tholoſanum relaturi. Id vt ſuos haberet ſucceſſus, ſocios ſuos omnes iuſſerunt quantam maximam poſſent hominum turbam cogere, & hoſpitia omnia vrbium occupare, quô faciliùs hac ratione ſuas illas præclaras prædas nocte vna, abſque ciuium prohibitione, poſſent agere. Interim iactabatur ab illis, ſi quod animo deſtinârant, re ipſa poſſent conſequi, ante Maium menſem haud obſcurè ipſorum pium propoſitum & conſilium perſpectum iri. Sed vt ſunt verſuta hæreticorum ingenia, erant inter eos qui callidè cogitarent, ſi Senatûs iniuſſu hæc ſacrilegia & templorum direptiones fierent, alias nationes id illis probro daturas, & peſſimè interpretaturas, neque pleroſque Galliæ proceres & homines eas rapinas toleraturos: præſtare igitur, vt res differatur, atque intereà ratio ineatur Regis & Senatûs eius fallendi, atque hac via alicuius mandati conflandi, vndè Regis voluntate & conſenſu hoc negocium agi appareat. Hoc quidem ſic nonnullis viſum tum fuit, ſed plerique Aquitani huius moræ impatientes, magno impetu in ſua regione omnia comminuerunt. Eſt enim in hoc nouo Euangelio ſpiritus quidam vehemens, qui miſeros homines agit præcipites ad audenda ea, quȩ ſani homines nunquàm auderẽt. Cùm enim malè perſuaſi ſint ab impoſtoribus pſeudoprophetis, hactenùs ipſos ambulâſſe in tenebris, iam demũ veram appræhendiſſe lucem, non ſobrietatis, ſed amentiȩ muſto ebrij, ruunt in facinora, & cùm multa agant, non verbis, ſed flammis vindicanda, tamen ſe putant rectè & religioſè agere: quȩ perſuaſio falſa addit vires temeritati, vt tanto res nefarias auſint liberiùs,

Verſutia hæreticorũ.

Furor hæreticus.

liberiùs, quãto eas arbitranť magìs Deo gratas. Et hęc quidẽ de imperita multitudine dici poſſint: nã multi etiàm non errore, ſed malitia peccant. Porrò aũt etiàm Pariſijs viſebantur plures ſolito homines armati ad cõciones procedere duobus in locis, nec obſcurè licebat animaduerti, non nisì peſſima quęque iſtos machinari. Nam & minas vulgo intentabant, & verberabant obuios, nemine ferè contradicente: eoque planè ſpectabant, vt cuius cauſa eò venerant, id quamprimùm exequerentur: at tamen reformidabant populi frequentiam, licèt inarmati. Si quis enim ciuium ab Hugoniſtarum (ſic vocabãtur ſocij Caluiniani) factiõe alienus gladiũ geſtâſſet, is vt ſeditioſus compræhendebatur, cùm tamen iſti Hugoniſtę om̃e genus armorum circunferrent. Ipſis Iohannis Euangeliſtæ ferijs, cum Hugoniſtæ frequentes admodùm ad concionem iuiſſent, & ea abſoluta, Catholici ad preces veſpertinas in ſancti Medardi æde campanas pulſarẽt, Hugoniſtæ eam pulſatiõem iniquo tulêre animo, eaq́; verbi Dei prędicationem interturbari querebãtur. Indè igitur arrepta occaſione, in ædem needùm benè exædificatam armati impetum fecerunt, vna manu gladium, alia ſclopettum geſtantes, effractiſq́; valuis omnibus, miſeram plebem inuaſerunt haud aliter, quàm ſi bellum denuciatum eſſet. Erat ibì cum plebe concionator Catholicus, quem iſti viri Euãgelici ità tractârunt parùm Euangelicè, vt ille iam procumbens in genua, capitis ſui ſectionem expectârit, ſed ictus illi intentatus, tunicã ſcidit, & carnĩ nõ leue inflixit vulnꝰ, nec tamẽ caput penitùs amputauit, deindè enſe quoàd collibitũ eſt, illũ egregiè verberârũt. Quoſdã etiã alios enecârũt, nec paucos ſauciârũt. Ipſam verò ſacroſanctã eucharistiã, quod ſinè horrore dici vix poteſt, homines emotæ mẽtis confregerũt, & humi abiectã pedibus ꝓculcârunt.

Pariſiis hæretici inſoleſcunt.

Templũ S. Medardi inuadunt.

Euchariſtia cõculcatur.

Tam

Tam verò atrox bellum ſtatuis indixerunt, vt ne vna quidem ſuperfuiſſe feratur, cui nō amputârint caput, haud aliter quàm ſi vitali illę ſpiritu animatę fuiſſent: nec feneſtræ vitreæ huius furoris expertes eſſe potuêre, è quibus multas comminuerunt, atq; etiàm aras nō paucas demoliti ſunt, calices, reliquias, veſtes ſacras & quicqd abſportari potuit, abſtulerūt. Horum dux quidam ad ſummam vſque aram adequitàs clamitabat, **Pilla tout/Pilla tout**, id eſt, Diripiatis omnia, Diripiatis omnia. Iam qui omnium fuiſſet audaciſſimus & flagitioſiſſimus, is præ omnibus palmā referebat. Intereà luctus & lachrymæ obtinebant catholicos Pariſienſes, tum DEO, tum regi ſuo fideles, cùm cernerent binos & binos tum presbyteros, tum alios vtriuſque ſexûs homines vulneratos, in puteos ſinè vlla miſericordia detrudi, atque ità crudeliter enecari: nec tamen quiſquam auſus erat tam barbaricam miſerorū necem vel lachrymis vel gemitu proſequi. Si quis è catholicis vel ſuſpexiſſet tantùm, haud ſecùs atquè ſeditionis ſtudioſus, verberabatur.

Catholici aliquot in puteos demergūtur.

Miſeram quandam mulierculam capillis appræhenſam per plateas raptabāt & immaniter percutiebant, eam vnam ob cauſam, quòd plorabunda dixiſſet, En quibus premimur anguſtijs: num perpetuò tam miſeri futuri ſumus?

Ibant autem Hugoniſtæ per vrbem Pariſienſem inſtructa acie equites iuxtà àc pedites, diſtrictis gladijs, alta voce clamantes, Euangelium Euangelium: non Chriſti vtiquè, qui non ſic ſuum annunciauit Euangelium, ſed Caluini & Bezæ, inſignium Antichriſti anteambulonum, qui ei ampliſſima præparârunt itinera. Addebant etiàm: Vbinàm ſunt idololatræ papiſtę? & id genus multa alia digna talib⁹ viris & tali euāgelio. Nec verò occurrebat populo catholico, qd ad hęc reſpōderet, aut quò ſe verteret.

Menſe

Menſe Ianuario conuentus egit Senatus regius, vt ſtatuerent tolerarínе deberet in Gallijs gemina religio, & Hugoniſtis templa permitti. Tandèm, vt quidam ſcribunt, permiſſum eſt Caluiniſtis impunè concionari, baptizare, ſacramenta contemnere, ſed extra tamen vrbium mœnia. Vt verò animi Pariſienſium lenirentur, multa ipſorum cauſa facta dicebantur, quandoquidem in hoc edicto id quoquè haberetur, nefas eſſe Caluiniſtis intra vrbes templa erigere, vel concionari, tametſi non vetabantur in vrbibus commorari & degere. Hoc autem edicto Caluiniſtæ ſe mirificè tuebantur poſteà, nec dubitabant dicere, proceres illorum approbâſſe religionem, cùm tamen diſertis verbis in eo edicto haberetur, nolle ipſos duas approbare religiones. Iam porrò ſectarij confidentiùs quàm antè ſuis ſe induebant armis, idque ſub ſpecioſo edicti huius exequendi prætextu. Rex etiamnùm admodùm puer erat, nec poterat rebus afflictis Galliæ in hoc miſerabili tumultu ità facilè opem ferre, erantque etiàm quidam magni nominis, qui Caluinianis concionatoribus non obſcurè fauerent: quod idcircò dixerim, nè quis temerè hanc rerum confuſionem in illo florentiſſimo regno regi puero longè optimo & ſummæ ſpei adſcribat. Si regi Franciſco, huiꝰ regis Caroli fratri, diuturnior vita cótigiſſet, hereticorum conatus nó illos fortaſsìs progreſſus habuiſſent. Sed propter peccata hominum permiſit DEVS aliquid poſſe impium Bezam cum ſuis ſocijs apoſtatis monachis: rurſùs vbì immenſæ eius bonitati viſum erit, regnum illud Chriſtianiſſimũ ab omni hæreticorum fermento repurgaturus. Cùm autem hæc ità gererentur, vt paulò antè dixi, Senatus Pariſienſis, quem Parlamentum vocant, diſertis verbis ad ea ſic reſpondit: Nec poſſumus, nec volumus, nec debemus. Quibus verbis ſatìs

Conuentus Senatꝰ regij

Sententia Senatùs Pariſienſis.

declarârunt, quàm essent plerique animis alieni ab istorum hominum conatibus & machinamentis. At tamen ob armatę multitudinis metum, posteà nónnihil mutata sententia edictum illud passi sunt certa quadam ratione non aboleri. Iam enim Caluinianorum ingens erat numerus, & armis perstrepebant. Verùm nec sic quidem satisfactum sibi putabant Caluinistæ, quippe qui non hoc vnum spectarent, vt illis suo more concinere & concionari liceret, licèt plurimùm id se obtinuisse lætarêtur, quòd hac ratione populum in suam nassam possent pertrahere.

Quandò verò potestas illis facta non fuit noua templa construendi, ministri seu buccinatores Caluiniani à rege impetrare molíti sunt, vt liceret ipsis in Catholicorum templis sua agere ministeria: qua in re mirabili vsi sunt vafricie. Simulabant enim se cum Catholicis in ipsorum velle redire Ecclesias, modò quædam remouerentur, quæ ipsi censerent diuino repugnare honori: atque de his cupiebant audiri contra Theologos & eos omnes, qui ipsis id negandum putarent. Hæc autem illi sic petebant, vt suarum rerum incrementa indè oritura non ambigerent. Tandèm definitum est, vt cum Caluinianis ministris Catholici Theologi de religione coram Regina disputarent: & missæ sunt ilicò literæ ad facultatem Theologicā Parisiensem, vt quatuor aut quinque è suis mitterent responsuros ad ea, quæ ipsis essent proponenda.

Simulatio Caluinistarum.

In hac disputatióe à parte Caluinianorum princeps erat Theodorus Beza, qui, vt ait insignis quidam Theologus, multa nouit adferre in medium, si habeat obsequêtes auditores, qui nihil illi opponant. Socius illi aderat quidam apostata Franciscanus. Commodùm sanè istis hæreticis euenerat, quòd

Disputatur corā regina cum hereticis.

quòd huic disputationi interesse non potuit amplissimus & doctissimus Lotaringię Cardinalis, alibì tum grauibus negocijs occupatus, qui aliàs in Possiaca disputatione os impurum istius Thrasonici Bezæ oppresserat, præsente Regina & multis regni proceribus. Intereà ciuibus Parisiensibus gloriosi Euangelici fratres persuadere nitebantur, ea quæ Catholici docent, hominum inuenta esse, & pugnare cum scripturis sacris, victosque à Caluinianis esse Theologos Catholicos. At Parisienses illis respondebant, maiores & præpositos suos non minorem agere curam salutis suæ, quàm Caluinianos: porrò ab illis suis maioribus & præpositis habere se doctrinam suam velut per manus traditam, in qua illi haud aliter atquè in fide IESV CHRISTI, & in regis sui, tanquàm legitimi principis & domini sui obedientia, potiùs mortem essent oppetituri, quàm vnquàm transituri in castra fremētium beluarum atque ferarum, nouorum scilicet Euangelicorum hominum, qui cælum terræ miscerent, & ordines omnes perturbarent. Quòd si verò omninò oporteat ipsos rationem reddere religionis suæ, missuros se eò aliquot homines doctos suis sumptibus. Deindè vrgebant summoperè Theologos aliquot, vt ad disputationis locum celeriter proficiscerentur. Nauabant id temporis strenuam operam Catholicæ tuendæ religioni præter alios etiàm Guisij principes, magister equitū, Mareschallus sancti Andreæ, & ciues atque mercatores Parisienses, qui se primos opposuerunt Caluinianis, multumque posuêre studij, operæ & diligentiæ in obsecrandis, adhortandis & extimulandis proceribus, vt Caluinianorum consilia & machinationes impedirentur.

Defensores Catholicæ religionis.

Primum aūt disputatiōis caput fuit, quòd Caluinistæ concionatores cuperēt statuas, imagines, reli-

quias,templorum ornamenta destruere,contringere & eliminare: aiebantque non se redituros ad religionem nostram,nisi priùs hæc & alia pleraque ipsis molesta profligarêtur:scilicèt in gratiam apostatarum recedendum est ab ECCLESIAE Catholicæ institutis, & illorum impijs dogmatibus & Turcitæ iconomachię subscribendum. Fuit autem responsum illis abundè à Theologis Catholicis, sed illi ab hac sua sententia discedere noluerunt. Erant tum quidam ministrorum Calûinianorum fautores, qui vt illos in suo proposito cõfirmarét, hac moderatione vtendum aiebant, vt imagines omnes exploderentur,dempta CHRISTI crucifixi. Sed id ministri ferre noluerunt,nihilo magìs propitios erga CHRISTI,quàm Diuorum imagines, sese declarantes. Sed neque Catholici eos audiendos dicebant. Si enim CHRISTI imago veneranda est Christi causa, quem repræsentat, itidèm Sanctorum imaginibus honor habendus est propter eos,quorum sunt imagines. Non deerant verò, qui hanc controuersiam ad Romanum Pontificem vel Synodum œcumenicam referendam statuerent: verùm ità fiebat, vt quod apud Catholicos semper in vsu & more positũ fuerat,iam in dubium verteretur. Et Caluiniani quidem hinc ansam arripuêre suis sacrilegijs & templorum expilationibus fucum quendam prætexendi. Et est tunc quoddam ab eis scriptum editum, in quo illi affirmare nõ dubitârũt, se plena regis authoritate imagines confregisse, vt suam impietatẽ in regem reijcerent,& sceleratissimè illum apud omnes traducerent.Sed & sermone passim apud omnes iactabant, se disputatione obtinuisse, vt cum imaginibus bellum gererent,theologicamq; facultatem & Episcopos ab ipsis stare:nec talium mẽdaciorum pudebat bellissimos Caluini discipulos.Iam quidã proceres Calui-

Vanitas Caluinianorum.

Caluiniani clàm militem conſcribebant, alij eorum ſocij parùm humaniter clerum tractare cœperunt. In pagis multi paſtores vel parochi occidebantur, quibuſdā ſacerdotibus pręcidebant auriculas, easq; ſuis affigebant pileis. Duces & ſigniferi ſectarij non deerant ſuis machinationibus promouendis: neq; ignorabāt quanti ipſorū intereſſet, ſi Lutetiam ſibi poſſent ſubigere: ea eñ in poteſtatē redacta, reliqua oppida nullo negocio poſſe opprimi. Viſi tūc ſunt quādoquè Pariſijs in cōcione ſeptingēti vel octingenti homines in equis, præter ingentem peditum multitudinem. Inuaſerat indè timor ciues Pariſienſes, nec immeritò haud vulgariter commouebantur, quòd præcipui è ſectarijs ad nongentas propè domos inſignes eius ampliſſimæ vrbis prædæ deſtinâſſent. Opportunè autem ſuperuenit clariſſimus princeps Guiſius, cuius præſentia ciuium animi recreati & confirmati ſunt, & impedita conſilia hominum factioſorum, qui iam ſpe deuorauerant facultates optimorum ciuium. Sic non deeſt præpotens DEVS ſpem ſuam in ipſum collocantibus. Tum verò fremere ſpe ſua fruſtrati ſectarij, quòd talem bolum ſibi præreptum cernerent. Porrò ex vrbe excedentes, aliò commigrârunt, vbì habita conſultatione, cùm intellexiſſent abeſſe præter alios etiàm Guiſium principem, altero Paſchatis die ad portam Pariſienſem ridiêrunt vrbem occupandi animo. At poſtquàm præmoniti ſunt nè ad vrbem propiùs accederent, nì cæſos ſe vellent, actutùm Aureliam omnes profugerunt, vbì facilis eis patuit aditus. Aiebant enim ſe mandato regis eò venire, vt oppidum illud conſeruarent, nec vlli damnum darent, cuique libera relicta facultate viuendi pro ſuo arbitratu, quemadmodùm haberet edictum in Ianuario propoſitum, quo cautum eſſet, nè qua templa vexarentur aut ſpoliarentur.

Periculum Pariſienſiū.

Hæretici profugiunt Aureliam.

Sed belli homines hac ratione aditum in oppidum quærebant, eaque fide hæc dicebant, qua vti solent hæretici omnes & perfidiosi ac simulati Christani, aqud quos nullus est Dei timor, & honestū est propemodùm mentiri, fallere, periurare, nullis stare promissis. Admissi igitur intra vrbem Aureliensem, in dies magis ac magis templa vastanda & expilanda susceperunt, idque planè contra edictum, cuius se volebant videri patronos & cōseruatores. Et primò quidē libuit illis impetum facere in Abbatiam quandam, cuius templum vastauerunt, imagines confregerunt, sepulcra & fenestras vitreas dissipârunt, sedilia & quicquid ex ligno fabrefactū erat, Vulcano cōsecrárunt, & in eundē ignem coniecerunt libros sacros in Abbatia repertos, multis interim vsi petulantissimis sermonibus. Deindè suos cò equos introduxerunt stabulatum, tantaq; barbarie in illud monasterium sæuièrunt, vt nullum eius murum integrum reliquerint. Quosdam etiàm ex monachis, qui illic remanserant, ceperunt, coniectosq́ue in carcerem vi eò adigere voluērunt, vt ipsis indicarent sacras reliquias quas absconderant. Erant in ijs iuuenes quidam, qui magnis pollicitationibus inescati, sacra ossa prodiderunt: quæ illi scelerati & nefarij homines flammis exusserunt, vt quantùm in illis erat, rursùs beatissimos martyres semèl pro CHRISTO cæsos, ad carnificinam reuocarent.

Templa Aureliæ vastātur.

Erant in monasterio illo duo iam affecta ætate senes, nō ferè minores octogenarijs. Ex his alter in quodam pestilentis domûs solario sedebat inclusus ad menses quatuor, clàm illi victum suppeditante quodam eius amico. Orabat verò diù noctuque DOMINVM, illud mortis expectans genus, quod DOMINVS ipsi vellet euenire. Alter pastoris functus officio in illa parœcia, p id tēpus itidèm à mona-

monasterio clàm recesserat, latitaturus in exiguo quodam loco, ad quem tamen non diù pòst isti sacrilegi Aurelia profecti, cùm ægrotum & miserum hunc senem, qui iam Eucharistiam ceu breui moriturus acceperat, inuenissent, percontati ex eo sunt, essetne monachus & sacerdos certi cuiusdam monasterij. Illo id minimè negante, restim in collum & subter brachia eius iniecerunt, sicque nudum deorsùm pertraxerunt. Vt autem viderunt iam ferè extremum illum ducere spiritum, cruentissimi carnifices lœtifero ictu caput eius pulsârunt, atque ità animam exhalauit. Nec hoc contenti, homines omnis humanitatis & pudoris expertes, ad arborem cadauer alligârũt, & pro animi voluptate sclopettis illud traiecerunt. Postquàm verò iam dictum monasterium vastauerunt, ad alias Ecclesias progressi sunt, sed multa cum simulatione, vt est solenne apud hereticos. Proclamatum fuit Aureliæ, nulli posthàc templo quicquam detrimenti allatum iri: sed hoc eum habuit euentum, quòd reliquis Ecclesijs non aliter accidit, atquè illi de qua iam diximus. Sanctissimi Aniani, eius vrbis antiqui Episcopi, sacra ossa immanissimè tractârunt & exusserunt. Conculcabant homines impijssimi consceleratis pedibus sacrosanctam Eucharistiam, vel etiàm sclopettorum globulis traijciebant.

Summa crudelitas in moribundũ senem.

simulatio Caluinistarum.

Fabricæ & reliquiarum curatores, rationem harum reddere cogebantur: quod si non satis exactè quiuissent, in custodias ducebantur, & interdùm grauissimè torquebantur, nisì pecunia se redemissent. Summam sanctæ Crucis ædem incendere cùm cœpissent, populus ea re permotus clamabat, Quid isthuc rei est Domine DEVS? Iam enim sibi perijsse videbantur, cernentes ardere templum suum. Res preciosas templorum ex auro & argento fabrefactas, siue clinodia sub eo prætextu

auferebant, quòd dicerent se ea velle seruare regi, cùm indè posteà nummos cuderint, nulla regi reddita ratione. Vestes sacræ omnes prædæ cesserunt, quibus ad magnum ludibrium abutebãtur, nõ temperantes interìm sibi ab immanibus blasphemijs in Deum & cultum illius. Interdùm se oblectandi causa, vnum aliquem è suo grege sacerdotalibus induebant vestimentis, tanquàm iam iturum ad sacrificandum: eumq; cum ingenti triumpho per totam vrbem circunducentes, ludibrij causa cantabant, Te Deum laudamus, vel, Requiem æternam &c. multaque fœda & abominanda designabant, indigna planè quæ apud Christianos referantur. In templis & sacerdotum domibus nihil relinquebant integrum: libros & imagines omnes dilacerabant & exurebant: demptis tamen deæ Veneris & id genus prophanis imaginibus, quibus ea hominum fęx nõ paulò plùs delectatur, quàm Christi crucifixi aut sanctorum eius. Monumenta om̃ia eleuatiora perfregerunt, & in plerisque ossa recondita combũsserunt. Ipsum quoquè cadauer regis Francisci eius nominis 2. qui frater fuit Christianissimus æquè Christianissimi regis Caroli, iam in Gallia regnantis, in æde sanctæ Crucis conditum combusserunt, animi crudelitatem in extinctum declarãtes, quam in viuum non poterant. Is enim pius adolescens Aureliæ decesserat, cùm illic ageret cõsultandi causa, quibus rationibus regni sui calamitatibus posset mederi.

Nota impiã petulantiã.

Cõburitur corpus Francisci regis.

Campanas & candelabra templorum bellissimi Caluinistę in bombardas transformare instituerũt: valuas destruxerunt, libros exusserunt, atque templa deformârũt, vt speciem templorum omnẽ amisisse viderentur. Baptisteria cloacarũ loco habuêre. Quasdã Ecclesias in cellaria mutârũt & armamẽtaria, In tẽplo Franciscanorũ reposuerãt puluerẽ tormenta-

mentarium,in quem posteà ignis incidit,& cõsumpsit omnia. Clerus & religiosi tot malis circundati, pro se quisque suę saluti consulere compulsi,ex vrbe illa euadere,seque clàm subducere conati sunt, Nam si quos compræhendissent, eos insimulabant furti,quòd templorum clinodia surripuissent.Faciebant hoc illi fratres euangelici,vt occasionem haberent eos tormentis excarnificandi, adeò vt in ea vrbe nemo ab his tormentis se posset eximere, nisi sacrum Baptisma & Confirmationem abiurâsset.

Accidit vt quodam die inuenirent sacerdotem in solario Missę sacrificiũ offerentẽ, & Catholicos confirmantem atq; consolantem. Illum sic vt erat sacris vestibus indutum per plateas duxerunt vsque ad portæ excubitores, vbi capiti eius imposita galea, & hasta in humeros iniecta, totum diem cõpulerunt ieiunum perstare inter illos perditos nebulones, q excubias agebãt, à quibus benè liberaliter fuit irrisus,& conuicijs atq; ludibrijs exagitatus. *Nota facinus euangelicũ.*

Parochum S.Paterni,virum grandęuum,putà septuagenarium,nolẽtem deserere ouiculas suas, sed eas quotidianis sermonibus confirmantem, & de Dei benignitate & misericordia benè sperare iubẽtem,cùm post menses quatuor eis tandem proditus fuisset,captus & præsidi cuidam traditus est.Is præses iampridèm hostili in eum erat animo,quòd permultis annis contra Hugonistas,& hunc præsertim pręsidem aliosque nonnullos iudices, Catholicam religionem Aureliæ propugnâsset, crebroque eos malè administratæ iustitiæ accusâsset, adeò, vt eo nomine delirus,imperitus & seditiosus quoquè habitus fuerit.Ità enim solent isti euangelici homines infamare eos,quos cupiunt extinctos. Et tamen,vt scribũt graues viri,si in illo Galliæ Christianissimo regno,immò etiàm apud alias nationes, pauci quidam nouãdarum rerum cupidi,à locorũ pręsidibus *Parochus quidam vexatur ab hæreticis.*

initiò mox oppressi fuissent,& ex iuris pscripto, in eos esset animaduersum,non tot millia posteà pijssent. Habet em̃ hoc hęresis omnis & falsa doctrina innatũ sibi,vt nisì in ipsis suis initijs radicitùs extirpetur,paulatìm crescat in immẽsum,& longè lateq; oĩa horrẽdũ in modũ depascat & depopulet. Vidimus proh dolor eius rei in diebus nostris exempla multa nimìs,q̃ abũdè quod dicimus,testari queant, etiãsi vetera nulla suppeterẽt.Sed ad rẽ.Cùm sic,vt diximus,venerandũ hũc parochũ Caluiniani captũ tenerẽt,haud secùs eũ tractabãt, atquè olìm Christũ satellites Herodis,illudẽtes & mendacijs studio effictis virũ bonũ onerãtes,inter alia hoc etiã illi affingẽtes,ꝙ voluerit regẽ Christianissimũ ꝓdere:tũ etiã ꝙ adulterinos nũmos cudisset. Hoc illis bonis viris sic visum tũ fuit illi pio sacerdoti imponere,ꝙ ipsi essent id temporis occupatissimi multifarijs cudendis numismatis ex illa pclara immaniũ sacrilegiorũ pda.Ad extremũ liberã se illi abscedẽdi potestatem facturos dictitabãt,si abiurata religiõe Catholica,ipsorũ teterrimis paradoxis assentiret.Atq; eiꝰ gratia crebrò ad illum mittebant suos ministros, q cum illo disputarent,& eum euerterent.Sed ille vir pius,in Christo benè firmatus,quo plùs ab istis molestiæ pertulit,eo factus est robustior, & in recta fide cõstantior.Tandèm multò etiàm acriùs eum infestare cœperunt,vt à fide deficeret:cumq; interrogatus ab illis,vellétne ab animi sui proposito discedere, ꝓrsùs pernegaret, optatiusq; sibi esse diceret vitam perdere,q̃ vel suos parochianos deserere,vel tam nefariũ illis de se exemplũ pbere,suspẽdio eum adiudicàrũt.Itaq; ad illud suppliciũ proficiscẽs,inter eundũ loquebatur de Christi passione,orabat ꝓ ouiculis suis & pro vrbe illa. Cùm verò iam scalam ascendisset,multas fecit optimas adhortationes ad dominos,ad illorũ ministros seu concionatores &

Nota figmẽta hæreticorum.

Adiudicatur suspẽdio vir grandæuus.

ad

ad populũ, ostenditq́; illis ipsorũ aduersùm Deum, religionẽ & regẽ Christianissimũ pessimi exẽpli rebellionẽ, simul Deũ laudãs pro hac ipsi collata gratia, ꝙ posset pro fide occũbere, populumq́; admonens nè cuiusquã periculi causa ab auita religione se abduci paterẽtur. Hac verò eius dicendi libertate & cõstantia excanduerunt tum dñi quidã, tum concionatores Caluiniani: porrò è plebe pleriq; ingemiscentes lachrymabant, ꝙ ille tam affecta ętate senex ea animi fortitudine mortẽ exciperet religiõis ergô. Vt autẽ Caluiniani suę causæ patrocinarẽtur, rursùs p concionatorẽ quendã eum cõpellârunt, si quidẽ à sua religione discedere vellet, licere ipsi incolumẽ abire. Verùm illo talia impiorũ hominũ ꝓmissa fortiter contemnente, ab illis peremptus est.

Postquàm aũt intra Aureliã nihil reliqui sibi fecerât Caluinistæ, in quod suã tyrannidẽ exercerẽt, ꝑter ciues Catholicos, qbus nõ parùm infesti fuere, magno numero ꝓfecti sunt in pagos, vbì suo more tẽpla egregiè expilârũt. Quòd si in illorũ manꝰ incidisset sacerdos aliquis, illũ ad equos suos alligatũ cogebât post ipsos aliquãdiù cursitare: ea voluptate exatiati, vel oculos ei eruerũt, vel nares & aures, interdùm etiàm virilia ꝑciderũt, ac postremò ad arbores alligatũ bombardarũ globulis confecerunt. Quorundã secârũt capita, alijs è facie cutẽ detraxerunt, & primores digitos amputârũt. Quibusdã in locis fœdissima edidêre latrocinia & cædes omnis generis hominũ, ne ipsis quidẽ paruulis parcẽtes. In pago quodã haud ità procùl ab Aurelia plùs minùs 25. homines comprehenderunt, in quibus erant aliquot pusiones. Sperabant ij pueri se horũ cruentas manus cõscensa ædis sacræ turri posse euadere. Verùm in ipsam turrem ab illis coniecto igni, duo paruuli è fenestra suî seruandi causa exiliêrũt, quos nefarij hoĩes excipientes, rursùs in ignẽ deportârunt, & miserandum in modum concremârunt.

Immanes barbaries in Clerum.

Facinus sacrilegum in Ludouicum regem.

Quodam in templo alio cùm nulla clinodia periissent, statuam Ludouici XI. Gallorum regis brachijs & cruribus amputatis fœdissimè truncârunt, mox etiàm præsecto capite abiecerunt. pòst effracto eius mausoleo, cadauer ad cineres vsque combusserunt. Putantur in illo rege ea causa tantá exercuisse immanitatem, quòd ille hæreticos solitus fuerit seueriter castigare. Eadem barbarie vsi sunt in sacello Longauillano, vbì conditi erant magnates pleriq; omnes è regio stemmate oriundi: quorum corpora cóuulserunt, & membra cęsa canibus proiecerunt. Porrò verò cùm non inuenissent optatam prędam, neque etiàm Canonicos, qui eis illam indicarent, palàm proclamari iusserũt, vt intra triduum Aureliæ comparerent, responsuri ad ea quæ ipsis essent proponenda: quod si non facerent, vbicunquè posteà reperirentur, laqueo se scirent enecandos. Et eò sanè rem tandèm perduxerunt, vt in ipsorum manus thesauri peruenerint, quibus suo more vsi sunt. Posteà ad Nauarrę reginam profecti, ea inspectante id genus alia Euãgelica facinora designârunt, proiectis & exustis cadaueribus parentum & cognatorum regis Nauarræ. Quodam in loco destruxerunt sepulcrum cuiusdam ducis Ioannis, qui sanctus habetur, itemque omnium successorum eius, quorum omnia corpora in cineres redegerunt.

Beza vult ire in Germaniam.

Theodorus Beza cócionator, & dux istorũ, non exigua è tot sacrilegijs conflata pecunia, cósultius sibi fore putauit, si ab Aurelia discederet, procùl à periculo absuturus. Metuebat enim sibi à rege, qui magno conscripto exercitu hæreticis imminebat. Persuasit autem bellissimus Beza suis hominibus se iturum in Germaniam, & indè copias auxiliares adducturum. Intereà bis térve quadã in regione Galliæ concionatus, cùm se ab eius incolis cerneret negligi, duros & ceruicosos eos vocauit: vt verò ab

eis pręclarè & inprimìs Euangelicè se vlcisceretur, omnes illorum parochos & sacerdotes iussit trucidari, cùm iam anteà sæpè eos numerata pecunia se redimere compulisset. *Crudelitas Bezæ.*

Inter alias ab ipsis occupatas vrbes, etiam Turones obtinuerũt: qua in ciuitate è tribus templis ingentem auri & argenti vim rapuerunt, pręter gemmas: fuit id damnũ propè irreparabile. Aliud quoddam oppidum pręcipuo quodam festo die cùm ingressi essent, sub finem sacrificij cùm Agnus Dei caneretur, in ecclesiam armati irruerunt, contentisq; vocibus clamârũt, Apagite perfidi sacerdotes, priùs quàm frustatìm concidamini. Ex pręcipuis quidam dictitabant: Eià nos hîc iam sacrificemus, nam isti posthàc suas hîc Missas non facient. Profugiebant tum vt poterant Canonici, haud immeritò animis cõsternati, sed ab illis sicarijs capiebantur, & ad suas ædes raptabantur, daturi qcquid haberent. Interìm his minis illorum circunsonabant aures, quòd eorũ sanguinem canibus hauriendum prębituri essent. Erat in ijs Canonicus paulò commotior, qui istos prædones ad eius ædes adducẽtem iussit abscedere, quòd regis iniussu nihil haberet in ipsius domo negocij. At ille nolens cedere, & impressionem faciẽs in ædes, ab illo Canonico gladium corripiente & eius caput secante peremptus est. Eo viso, alij facto impetu eum vinctum tradiderunt præsidi, qui eum laqueo adiudicauit pręter ius fasque. *Turonum direptio.*

Est verò & aliud quiddam ab eis designatum planè tragicum, & omnem vincẽs modum immanissimæ crudelitatis. Grandæuus monachus ab eis interceptus est. Huic primò virilia amputârunt, mox ea cocta illum edere compulerunt. Indè verò mirificè eum excruciârunt, & adhuc spiranti ventriculũ seu stomachum è corpore euulserũt, perscrutaturi homines mortalium omnium perditissimi, vbinàm illud *Flagitiosissimum hæreticorum facinus.*

illud eduliũ hæreret. Quid hac fœdissima barbarie vel ab ipsis feris belluis, vel immanissimis Scytharũ populis posset attentari flagitiosius, & ab omni humanitate remotius? Hæc nimirùm disciplina hauritur è scholis quinti Euangelij, cuius author Luterus, insignis verò pter alios pmotor Caluin⁹ fuit.

Hæretici mirè sæuiũt in Nortmannia. Rothomagi & per totam Nortmanniam templa inflãmarũt, exustis vnà reb⁹ sacris: qua in re eam illi adhibuêre obstinati animi peruicaciã, vt ipsos cineres, ex his incẽdijs remanẽtes, nõ modò vẽdere noluerint, sed etiã penitùs dissipârint & aboleuerint.

Item in Aquitania. In Aquitania crudelissimè grassaturi erant, ni maturè conatibus illorum esset itum obuiàm. Nam quodam loco Catholicos viuos in puteos demerserunt, paruulos medios dissecârunt, sacerdotum ventres sciderunt, & intestina lignis quibusdã glomeratìm illigata extraxerunt.

Inter omnia verò summæ impietatis facinora id vel maximè deplorandum videtur, ꝙ sacrosanctam Eucharistiam indignissimè tractârunt, pedibus eam conculcantes, canibus proijcientes, ignibus cõcremantes, & sclopettorum globulis traijciẽtes. Quid hæc autem portendant, quáve tandèm ratione prępotens Deus has suas iniurias, quas nõ ibì tantùm, sed alijs etiàm Europæ locis perpessus est, vlturus sit, ipse nouit: quem vtinàm maturè agenda modis oĩbus pœnitentia ità nobis reddamus propitiũ, vt auertat ab ira furoris sui. Insani mortales non pensant illos ęternos gehẽnæ ignes, quib⁹ in oẽm ęternitatẽ p tãtis sceleribus atrocissimè cruciabuntur: vt interìm sileamus pſentis vitę vltiões acerbissimas.

Itidèm Pictauij. Pictauij quoquè suæ atrocitatis exempla insignia isti perditi & miseri ediderunt. Grassatum est illic quoquè ab istis horrendum in modum in templa & ædes Canonicorum. Asseruabantur ibì ossa Hilarij sanctissimi pontificis, quem D. Hieronymus nõ immeritò

meritò vocat tubam Latini sermonis cōtra Arrianos, atque etiàm Radegundis reginę Francię, cuius fuit eximia in Deum pietas & vita sanctissima: aliorum quoquè sanctorū. Hęc ossa & sacratas reliquias illi impuri nebulones proiecerunt, & more suo combusserunt: vnà quoquè bibliothecas inflāmantes. Nolunt enim extare patrum monumenta, quibus eorum possint impia commenta facilè confutari. Lugduni quoquè pręter alia facinora euangelica, illius antiquissimi & sanctissimi martyris Irenæi ossa concremārunt, & in templa mirum in modum sæuiêrunt, nè haberent Catholici vbì sacrificarent. Apud Turones illiùs itidèm incomparabilis sanctitatis Episcopi Martini sacras reliquias in ignem proiecerunt, & cineres in aërē dispersèrunt. Huiusmodi, inquá, disciplina proficiscitur ex Caluini & Bezę schola, & tam pręclara facinora edere docet nouū euangelium. Et nondùm volunt intelligere miseri mortales, quos duces pręceptoresque sequantur. Si Turcæ & Tartari hęc fecissent, omnē impietatis & crudelitatis modum excessisse dicerentur: iam verò ab illis hęc perpetrata sunt, qui se euangelicos iactitant, cùm sint quibusuis Turcis & Tartaris lōgè immaniores. Aberat aliquandiù à Galliæ regno illustrissimus ille princeps Frācifcus Guisius, sed hęreticorum grassantibus tumultibus, à matre regina & regis Senatu in regnum è Lotaringia reuocatus est, qui sanè & Christianissimo regi, & illi amplissimo regno fidissimam nauauit operam. Conscripsit enim exercitum iussu regis, & iam multi erant cum rege,ità vt diuersi exercitus ad diuersas ab hæreticis occupatas vrbes mitterentur: at tamē quòd tardiùs illæ copiæ conuenirent, non potuit primis hęreticorum conatibus obsisti. Vbì ad Turones ventum est, ea vrbs hæreticis erepta est cum alijs minoribus oppidis ad Ligerim fluuium positis.

Irenæi ossa cremantur.

Item S. Martini.

Eripiuntur vrbes hæreticis.

Ereptum

Ereptum est etiàm Andegauum. Iam enim plerique pertęsi erant tam barbaræ immanitatis & sacrilegæ direptionis templorum: ità factũ est, vt non minori facilitate ad regis sui obedientiã se reciperẽt, quàm ab illa dudùm discesserant. In Aquitania multi à regis exercitu cęsi sunt sectarij, duce quodam insigni, qui aliquotiès feliciter cum illis congressus, non paruã stragem edidit. Intra Tholosam aliquot continuis diebus certamẽ acre erat catholicis cũ Caluinianis: sed hoc ipso duce opportunè superueniẽte, Caluiniani fusi fugatiq; sunt. Indè vero ad obsidionem mõtis Albani, vrbis munitissimę, in quã magnæ hæreticorum copiæ sese abdiderant, profectus est. Longum esset singula persequi, neque id in pręsens commodè possem, quòd necdùm certam omninò rerum omnium eo tempore in Gallijs gestarum notitiam contraxerim. *Pictauium recipitur.* Pictauium quidem venit Marescallus S. Andreæ, qui in 4. Marescallis facilè primus est. In eius exercitu erant ad decem hominũ millia, aut circiter. Venit ante vrbem 8. Calend. Augusti. Exhibuit illis, qui erant intùs, regis literas, vt se dederent, nihil neque in rebus aut corporibus, neq; in religiõe sua passuri detrimẽti, modò agnoscerẽt Regem suum. Hoc quidem sic illis crebrò ꝓpositum est, sed nihil effectum, illis respondentibus se agnoscere suum regem, & illi parére se velle: sed illum non habere quicquam in mandatis à rege cõtra ipsos. Literas etsi ostentaret, tamen eas non esse regis: & si maximè essent, regem esse puerum, ignorare quid fieret, impelli illum transuersum à duce Guisio. Hanc cantionem plerique omnes Caluinistæ cantillabant in Gallijs, cùm ad Regis obedientiam reuocarentur. Intereà extra vrbem cum exercitu manente Marescallo, leuibus vtrinquè prælijs subindè certatum est, donèc à Turonibus aduecta sunt tormenta. Tum verò ipsis Augusti Calendis

vrbs

vrbs tormẽtorum ictibus validè quassata, & eodem die proditione capta & direpta est. Cæsi sunt initiò non pauci hæretici, sed maxima pars & quidem seditionis capita, in pedes se coniecerunt. Tãdèm tota vis belli ad Aureliam obsidendam conuersa est. Accidit autẽ, vt Caluiniani illi cum Catholicis cõfligerent accerrimè: & quidem Caluinistæ primùm aliquandiù rem ꝓsperè gerunt, cæso summo Franciæ Marescallo S. Andreę, quẽ infensissimè oderãt, capto etiàm ipso Conestabile, & multis primę nobilitatis viris. At vbì Guisius cum extremo agmine superuenit, victoria ex eorũ manibus extorquetur, & ipse Condęus Caluinianorũ caput capitur, & totus peditatus ad internecionẽ deletur. Feruntur ex Cõdęi partib⁹ cecidisse eo ꝑlio ad sexdecim millia. Ex regijs quoquè ꝑmulti ceciderũt, & in ijs nobiles & egregij duces. Cõdęus in custodiã ducitur, & q ab eius grege capti erant ex regijs, Aureliã abducunt. Ammiralius secũdus à Condęo, ab hac pugna redit Aureliã, vrbemq́; mirificè communit. At Guisius ad obsidendã vrbẽ cum om̃i exercitu reuertit.

Prælium funestum.

Hoc ferè tempore Abdysu Assyriorum Orientalium Patriarcha, venit Romam longissimo itinere, vt Pontificem inuiseret, atq; ab eo confirmaretur: ad cuius etiàm genua prouolutus, obedientiã promisit: iurauit etiàm se Conciliorum Oecumenicorum & speciatìm Tridentini statuta atque decreta omnia suscepturum, seruaturum, & suos omnes docturum. Habet autem multos sub se Episcopos, & ingenuè fassus est, se de Synodi Tridentinæ legitima congregatione nihil ambigere. Ipse quoquè ad Synodum illum accessisset, nisì eum necessaria negocia in patriam reuocâssent. Et quia in itinere à Turcis spoliatus erat, Pontifex eum eiusq́ue presbyteros & diaconum, vestimentis & rebus omnibus ad eius sacerdotium pertinentibus, & viatico

Abdysu patriarcha Assyrius venit Romam.

Professio fidei patriarchæ Abdysu. donauit. Fidem suam in Concilio Tridẽtino die 7. Septembris Anno 1562. hũc in modum absens professus est: Confessus sum puro corde & fide nõ ficta coram Reuerendissimis & illustriss. D. Michaële tituli S. Sabinæ Alexandrino, & M. Antonio tituli S. Marcelli Amulio, S.R.E. presbyteris Cardinalibus, in hanc formam: Ego Abdysu filius Iohãnis de domo Martia, ex ciuitate Gezirę in Tigri flumine, olìm monachus S. Antonij monasterij sanctorum Rochę & Iohannis fratrum, electus Primâs siue Patriarcha ciuitatis Muzal in Assyria Orientali: Iuro quòd ità corde credo & ore confiteor Sanctę Romanæ Ecclesię fidẽ, approbatis omnibus & singulis illis, quę ipsa approbat: & damnatis similiter omnibus, quæ ipsa damnat: Amplector & perpetuò me amplexurum & retenturum esse profiteor & promitto, & om̃es fratres meos Metropolitas siue Episcopos ac diœcesanos, quouis modo meę iurisdictioni subiectos ità credendum & tenendũ esse docebo, & modis omnibus quibus potero, persuadere conabor. Ità me Deus adiuuet, & hęc sancta DEI Euangelia. In quorum omnium fidem, hanc meam fidei professionem & attestationem manu mea scripsi &c. Romę die 7. Martij, Anno 1562.

Cùm vrbe excederet rediturus ad suos, petijt studiosissimè, vt Tridentini cõcilij Canones & decreta ad ipsum perferri curarentur: se enim omnia seruaturum. De sacris literis sæpè interrogatus, grauiter & copiosè respondit. Nominabat etiàm & se habere dixit libros omnes veteris & noui Testamenti, etiàm quos Hebræi & hęretici ex Canone reijciunt. Antiquos doctores Græcos & Latinos, eosdẽ ferè quib⁹ nos vtimur, Chaldaicè, Syriacè aut Arabicè versos diligenter se legisse: nonnullos etiàm, quorum nomina nobis sunt incognita. Sacramentis vtì se ac populos illos ijsdem ferè quibus nos: Confes-

Apud Assyrios quæ scripta diuini & Patrũ habeantur.

Sacramẽta.

Confeſſione auriculari, precatione pro ſalute mortuorũ, Canone ijſdem ferè verbis in celebrãda Miſſa, cõſecratione prorsùs eadẽ. Imagines diuorũ pijs precib⁹ venerari. Fidẽ ab apoſtolis Thoma & Thaddæo, eorumq́; diſcipulo Marco olìm accepiſſe, hodieq́; retinere ea loca, vbì ipſe degeret. Ità Eccleſiæ dignitas & ſalutaris doctrina per 1500. annos in tã longinquis gẽtibus inter tot perpetuas infidelium vexatiões, eadẽ in hũc vſq; diẽ permanet, quã apud nos Euengelici prçcones oppugnant & lacerant. *Confeſſio. Canon Miſſæ.*

Anni huius menſe Nouembri Francofurti in Romanorũm regem communibus omnium Electorũ Principum ſuffragijs eligitur Maximilian⁹ Boëmiç rex, Cçſaris Ferdinandi filius, multis egregijs corporis ac animi dotibus inſignis, de quo omnes boni ſibi pollicentur, cum in ſeruanda ac tuenda Catholica religione, patrui Caroli V. & parẽtis Ferdinandi ſanctiſſimorum & pientiſſimorum Cçſarum conſtantiam & integritatem prçſtiturum, ſicut etiã iam non ſemèl prçclarè prçſtitit. Temporis anguſtia non patitur rem totam accuratiùs & prolixiùs commemorare, & quæ illic geſta ſint, omnia ordinè deſcribere. Turcici Imperatoris Legatus venit Francofurtum, prçter literas ad Cæſarem Ferdinandum datas à Turca Solimanno, etiàm equum gradarium & quatuor Camelos munera Solimanni offerens. Ait etiàm Solimannum miſiſſe Cæſari dono captiuos Chriſtianos, quos nullo nec precio, nec muneribus, nec interceſſione principum quorumcunque redimi paſſus eſſet: petere autem, vt & ipſe Cçſar captiuos Turcas dimittat. *Maximilianus, fit Romanorũ rex* *Legatus Turcç cum muneribus.*

Menſe Maio Lunçburgi Conuentus fuit principum & ordinum Imperij, Circuli, vt vocant, inferioris Saxoniç, in quo prçcipuè actũ eſt de Bremenſibus Caluinizantibus, & decretũ factum de Sacramentarijs. Iam enim metus erat, nè ſensìm Caluin⁹ *Conuentus Lunæburgenſis.*

etiàm in Saxonia nidificaret,& Luterani præcones cogerentur ſolum vertere. Tilmannus Heshuſius ſcribit piam defenſionem prçſentiæ corporis Chriſti contra Caluini,Boquini,Bezæ & Clebitij cauillos & calumnias. In diuerſum ſcribit Thomas Eraſtus Medicus,abutẽs Chriſti, Pauli & Patrum teſtimonijs. Porrò Bullingerus egregiè ſe tuetur cõtra Brentium.Triſtiſſimum fuit,quòd Illyricus, Viandus & Matthæus Iudex ſcriberẽt ſe à Saxonię principibus è Schola Ienenſi dimiſſos eo quoquè nomine,quòd Sacramentarijs ſe opposuerint.Et quidem, niſi fallor, hodieque miſerè exulat Illyricus inſignis Luteranus.Deniquè Brentius de vera præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna librũ edit contra Martyrem & Bullingerum.Hoc ſcriptũ dum ille Martyr impugnare ſtatuit, magno Brentij commodo exhalat ſpiritum Nouembris die 12.Pro talibus non eſt orandum,quia immunes ſunt à Purgatorio.

Calamitas Illyrici & ſociorum.

ANno 1563.Bullingerus Brentio reſpondet. Ità eſt inter Luteranos & Zuinglianos rixa implacabilis, cùm vtrinquè puram doctrinam iactitent.Mirum eſt, principes & reliquos magiſtratus non aduertere iſtorũ dogmatiſtarũ vanitatem,& quãto cum periculo coniunctũ ſit,talibus fidẽ cõmodare. Quidam Zuinglianus veretur,nè hęc euangelicorũ controuerſia tandèm funeſtum & lamentabilẽ exitum habeat.Et quid mirum,ſi funeſtum habeat exitum quintum iſthuc Euangelion, cùm nõ ferè niſi turbulẽtum & ſeditioſum habeat initium, vbicunquè recipitur? Valdè offenduntur iſti puri Euangelici impura vita quorundam in Clero Catholico,& eam vehementer traducunt apud indoctum vulgus: ſed ſunt ex noſtris, qui quandoquè in Tabulas quaſdam viſitatorias iſtorum Euangelicorum Viſita-

tatorum inciderint, in ijsq; plura & deteriora à cō- *Adulteria* iugatis concionatoribus adulteria perpetrata lege- *Euangelico-* rint, quàm possint apud Catholicos in tam augu- *rum cōcio-* sto orbe scortationes reperiri. Quidā Luteranicus *natorum.* sacerdos mirabili fraude adeptus parochiam quandam, vxorē duxit. Ea cùm nouello marito iam minùs arrideret, toxico ab illo perimitur, vt nouis nuptijs via sterneretur. Interrogatus cur tātum admisisset facinus, respondit coniugium in Luteranis sacerdotibus non restinguere vagas libidines. Innumeris id posset exemplis doceri, vt maximè quoquè reprehendendi videātur, qui hodiè Catholicis volunt permitti coniugia sacerdotibus, contra omnia omnium seculorum & ętatum exempla. non frenatur libido libidini indulgendo, sed gnauiter potiùs reluctando, & pijs studijs perpetìm vacando.

Mense Martio anni huius in suburbio Augustæ Vindelicorum apud S. Georgium, textor quidam *Dæmoniaca* filiam habuit annorum viginti, à malo dęmone ob- *puella non* sessam & dirissimè vexatam, adeò vt parentes eius *potest libe-* tantam calamitatem cernere ampliùs non sustinen- *rari ab euā-* tes, Augustanæ Confessionis Luteranos conciona- *gelicis.* tores eiusdem vrbis (erant enim ipsi quoquè Luterani) consilij & opis petendæ causa adierint. Et venerunt quidem nonnulli ex illis euangelicis pręconibus ad puellam dæmoniacam, arbitrati se virtute & efficacia Luterici euangelij satanam illum expulsuros: sed satanas satanam non eijcit. Conati tamen sunt aliquid facere, sed securus eos contempsit teter spiritus, quippe qui Luteri carnale euangelium floccipendat. Nè tamē nihil fecisse putarentur, iusserunt parentes diligentem habere puellę curam: posse enim Deum facilè rursùs liberare puellam, si eius permissu id illi acciderit. Porrò virgo quædam, Matthiæ iurati eius vrbis quondàm chirurgi filia, Anna nomine, cum famula Magdalena ex pia

quadam Christianæ charitatis commiseratione ad eandem puellam inuisendi gratia in hypocaustum venit, perspectaque eius miseria, cùm existimaret non posse eam vel vnum superuiuere diem, ægrè tandem parentes puellæ permouere potuit, vt accersitum mitterent D. Simonem sacræ Theologiæ doctorem, & apud D. Mauritium Augustæ catholicum ecclesiasten. Rogatus ille, vt laboranti puellę & summis angoribus compræhensæ suam præsentiam non negaret, ad iter se accinxit: cumque haud ità procùl ab ædibus dæmoniacæ abesset, illa miserandum in modum clamitare, minitari suî pręfocationem, nî dimittatur, simul etiàm magno impetu velut è lecto se pręcipitare velle. Sciscitante verò Anna, quam diximus, ecquid sibi vellet, didicit potum ipsam petere.

Vis aquæ sacratæ.

Tum illa in poculo obtulit illi aquam lustralem siue benedictam: qua hausta, mox cœpit miserabiliter sese agitare & sursùm deorsùm mouere, adeò vt caput inter pedes adigeretur. Quo viso, ij qui circunstabant, cernere & re ipsa comperire se dicebant vim quandam sacratæ illi aquæ inesse. Nulla enim deincèps requie potita est puella, tantamque vim patiebatur ab illo immundo dæmone, qui aquam illam ferre non potuit, vt vnus è viris quatuor, qui eam seruabant, testatus sit se ne vnam quidem noctem apud illam porrò excubare velle, etiamsi vrbem Augustam lucraturum se sciret ea opera, nisì parentes illi actutùm remedium adferri curarent. Adeò nanque tetrum ex ore suo exhalâsse fœtorem, vt omnes sibi pereundum existimârint.

Cùm sic illa igitur magìs magisque exagitata sęuiret & tumultuaretur, memoratus D. Simon Theologus ad limen domûs, vbì ea iacebat, accessit. Tum verò illa barbaricum in morem immaniter vo-

vociferari, furere, bacchari, Theologo atrociter maledicere. Missum me facito, inquit, sacrifice, probè equidem te sentio, præfocare me vis, furcifer, scelus, nequam perditissimè. Ijs auditis, Theologus dixit patri puellæ, vt eam liberam ire sinerent. Sed cùm immodicè sæuiret ac ferociret, clamaretque se anima & corpore cessisse in ius & dominium mali dęmonis, idem Theologus petijt, vt pedibus eius vincula inijcerentur. Itaque ipsus eius parens mantili eius colligauit pedes, percontans interim ex Theologo, velléne eam duriter ligari. Cui ille, Minimè, inquit, siquidem frustrà à te vincietur, nisì DEVS eam vinctam tenuerit. Tum illa misera horrendum in modum ad tabulatum vsque sese efferatè intendens, constrictosque pedes supra caput adducens, se expoliauit, tantamque vim præ se tulit, vt quatuor illi viri, de quibus antè diximus, alios duos sibi adiungere cogerentur, quòd non possent soli eam tenere. Qui simul omnes clamabant, IESVS IESVS: malus dæmon eam absportat. Postquàm verò Theologus sæpè dictus DEI cœpit implorare opem, teter spiritus ad quartam ferè horæ partem continenter in puella mirè furere & maledicere, tum quoquè crassa admodùm viri voce multa & sciscitari & respondere disertis verbis non cessauit. Initiò his vsus vocibus est: Ha, ha, he, equidem Sacrifice non migro ex hoc domicilio. Simulatquè verò à Theologo dictum est, Præcipio tibi &c. aliquantò pòst respondit: Compellórne igitur hinc egredi? Ait Theologus: In nomine IESV regis gloriæ pręcipio tibi. Tum aliqua interiecta mora, multa nequã spiritus lugubri voce locutus est, & modò superiùs, modò inferiùs emigrare voluit, donèc tandèm permissum est illi per fenestram abscedere. Antea verò q̃ id

fieret, puella in grabato se pronã inuertit, ducensq; rhonchos, cœpit tumultuari & ferocire, tanquàm vomitura: atque interìm ex eius ore prælonga, immanis, atra lingua longissimè protensa est, osque carbonum instàr nigrefactum est, & collum in capitis amplitudinem intumuit, idq; sic aliquandiù perdurauit. Deindè sursùm mox erectis luminibus, cõplosisque manibus, Deo laudes gratesque agens, ità ait: Iam nũc ego agnosco & video Deum meum. Multas quoquè Theologo gratias egit: à quo creberrimè interrogata, num se sentiret liberatã, semper illi respondit, Liberata sum, Deo gratia. sed video quendam rubicundo capite, tetro vultu, protensa lingua, mihi perpetìm innuẽtem, vt ad ipsum veniam. Itaque docuit eam Theologus, vt ter sibi imprimens crucis signum, diceret, IESVS Nazarenus rex Iudęorum. Cui illa morem gerens, rursùs ab illo interrogata, respondit; Quotiès crucem exprimo, dæmon euanescit, sed mox reuertitur. Deindè in multis Theologus eam piè & Catholicè instituit, vtque abrenunciaret satanæ, & totam se Deo ac Domino suo addiceret: quæ omnia illa se facturam bona fide recepit, & sacrosanctam Eucharistiam accipiẽs, paulatìm integrę sanitati restituta est. Hanc historiam quisquis syncero perlegit animo, facilè videt, apud sectarios nullam esse dæmonum expellendorum potestatem, eamque apud Catholicos in hunc vsque diem permanere. Nec erit quisquam tam impudens, qui rei huius veritatem negare ausus sit, cùm graues viri eam apud Augustanos compertissimam esse testentur.

Lingua atra & immanis

Liberatur dæmoniaca.

Nota vim crucis.

Hoc anno cùm princeps Guisius fortissimè Aureliam obsideret regis Galliarum nomine, & quodam die ad vesperũ nauigio Ligerim traijceret domum iturus, in ipso itinere à quodã sceleratissimo, ꝓditore, quẽ hostes prece & precio ad tantũ facin-

im-

impulerant, tribus sclopetti globulis in humero dextro lœtaliter vulneratur, nec multis pòst dieb⁹ superuixit, magno quidem Caluinianorum Aurelianensium commodo, qui propediẹm in eius manus venturi putabantur, si paululùm ei diuturnior contigisset vita. Eius obitus regno Franciæ longè infaustissimus fuit. Ante mortem aliquot diebus superuiuens, omnes suos grauissima oratione admodùm piè & religiosè instituit, & tandèm Catholicę religionis ergô tam proditoriè occisus, Christo spiritũ reddidit. Eo mortuo, Condęus liberatĩ è custodia, nec diù pòst Lugdunenses hactenùs refractarij, regi se dedunt, & Catholica apud illos religio restituitur. Porro rex necessitate adactus, cum Caluinianis pacem fecit.

Princeps Guisius à sicario perimitur.

Religio Lugduni restituitur.

Mense Decẽbri finis optatus imposit⁹ est Synodo Tridentinæ, in qua multa sanctissimè & saluberrimè decreta sunt: sed Euangelici dogmatistę in suis fæcibus hærent, pergun tq; suos & tueri & propagare errores. Fuerũt in ea Synodo multi Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & viri cõplures longè doctissimi. Multos in eam Synodum sumptus fecit Romanus Põtifex Pius IIII. Itemq; Ferdinand⁹ Imperator religiosissimus.

Hoc anno Presburgi in Hungariæ regem cum multa celebritate & solitis cæremonijs coronatus est Maximilianus, Romanorum & Boëmiæ rex prudentissimus.

Maximilianus coronatur Hungariæ rex.

ANNO 1564. Rex Daniæ & Lubecenses bellum, quod superiori anno in regem Suediæ susceperant, continuant maximis impendijs, multis vtrinquè & datis & acceptis incommodis.

Hoc anno, 5. die Martij, Ingolstadij obijt vir doctissimus Fridericus Staphylus, ætatis suæ anno 51. Hic annis decem vixerat Vuittẽbergæ familiariter

cum Lutero & Melanchthone, sed tandèm magna Dei benignitate conuersus ad Catholicam fidē, hęreticorū fraudes & mendacia atq; fœdissimas antilogias ità cœpit proferre in publicum, vt omnium illorum in se plùs quàm Vatinianū cōcitârit odiū. Fuit is vir Græcè Latineq; doctissimus, & hęreticorum mysteria nouit ad vnguē, quæ paulatìm statuerat ad omnium notitiā perferre, nisì eum mors impediuisset. Anno 1558. Coloniæ typis excusa est theologię Luteranę trimembris Epitome, ipso Staphylo authore. Is libell9 mirabiliter offendit hęreticos oṁes, & cùm nō essent inter se cōcordes, hoc tanto oblato aduersario ad syncretismū cōstituendum se mutuò hortati sunt, quô cōmunibus armis Staphylum oppugnarent: quod & factū est. Sed ille acriter eis respondit, adeò vt posteà quidā Luteranus eum magnum diabolū vocârit, quandoquidem infestissimis eos, & propè ipsorū telis & armis oppugnabat, luculenter eornm ostendens fœdissimas antilogias, & mutuas dissensiones, idq; ex proprijs illorum scriptis. Erat inter alios eius hostes quidam Goppingensis præco Iacobus Smidelinus. Is incredibili stultitia & impudētia ausus est asserere, nullā inter Euangelicos esse in doctrinę fundamento discordiā, cùm tumen nō solùm à Staphylo, sed etiàm ab ipsis Luteranis diuersūm ostenderetur. Sed quid nō audet hęreticorū perfricta frons? Cùm hoc Smidelino præcipuū fuit Staphylo certamē, non quòd dignus esset cuius ineptijs & calumnijs respōderetur, sed ob hominis cōtundendam impudentiam, & Catholicā fidē ab illius calumnijs vindicandam. In Apologia sua idem Staphylus de quodā iuuene cōcionatore Lnterano cōmemorat historiā lectu dignam, quā hoc loco inserere paraphrasticôs nō grauabor, vt nôrit posteritas, q̈ mōstrosos ediderit dogmatistas ætas nostra. Iuuenis quidam concionator Misnen-

Fridericus Staphylus prodit fraudes hæreticorum.

Impudentia Smidelini.

Misnensis (Est autē Misnia pars Saxoniæ) cùm esset aliquādiù concionatus in Misnia, voluit in Saxoniā ꝓficisci, (ampla est enim Saxonia & latè patet) idq; spe obtinendi alicuius ministerij Euāgelici. Erat aūt ipse qdē Adiaphorista, i. Melāchthonicus: porrò ea Saxonię regio, quò se cōtulit, Illyricanū habuit superintendentē. Quāuis aūt Matthias Illyricus discipulus fuerit Melāchthonis, tamē in quibusdā acerrimè dissidet à suo pręceptore, sicut & Melanchthō à suo magistro Lutero. Interrogatus igitur hic iuuenis ab Illyricano superintendente, quam religionem ꝓfiteretur, respōdit, se sentire cū Melāchthone & Georgio Maiore. Ergò, inquit superintēdens, māmaluca es tu & apostata hæreticus. Tantum iam intererat inter Luteri & Melāchthonis doctrinam. Porrò sciscitāti superintendēti, num crederet bona opera esse perniciosa saluti, ille quidē respondit nō se id credere, sed potiùs ꝓdesse ea saluti: mox verò tanq̃ Euāgelij hæreticus, iussus est ex ea vrbe totaq; regione discedere. Iā eñ Melāchthonis discipul⁹ Illyric⁹, Melāchthōis discipulū ferre nō poterat. Passus igit̄ miser hîc repulsam, è Saxonia se trāstulit in Prussiā, opulentā & vberē regionē. Ibì tū regnabat Osiandrinū Euāgelium. Petijt verò ab Osiandrino quodā Ecclesiasticū ministeriū: sed illo percōtante, nū crederet hominē essentiali Dei iustitia iustū fieri oportere, & nū eos qui diuersum sentiāt, nō alio q̃ hęreticorū loco haberet, istoq; respondente aliter docere Melāchthonē, atq; etiàm Illyricū, nec se ita posse de hoīs iustificatiōe sentire: ilicò ceu hęretic⁹ reiect⁹ est, & ex Pruteni principis ditiōe ꝓfligatus. Venit igit̄ in Poloniā ad Caluinianos, sed cùm nollet eādē cū eis cantilenā canere, nec à Luteri Euāgelio deficere ad Zuinglianismū, ab illis itidē haud secùs atq; hęreticus repulsus est. Itaq; exclusus à Caluinistis, ad Picardos se cōtulit, sperans ab illo hoīm

Exemplum memorabile.

Melāchthonicus repellitur ab Illyricanis.

Itē ab Osiādrinis.

A Caluinistis.

gene: e -

genere se in eorum sectam & contubernium receptum iri. At illi volebant, vt reliquis sectis omnibus abiuratis, vnicam Picardorum doctrinam tanquàm optimam complecteretur. Quod cùm illi non esset integrum, miser ab illis perindè vt à superioribus compulsus est fugæ se committere. Indè ad Silesianum quendam nobilem venit, à quo interrogatus ecquídnam de Suencfeldij Euangelio statueret, an crederet externum ministerium esse superuacaneū, internum verbum, seu verbi prædicati energiam, esse ipsum Dei filium, respondit sibi eam videri antiquam hæresin, quæ ab Illyrico, Philippo, Caluino & alijs multis palàm editis scriptis oppugnata sit. Quod responsum molestè ferens nobilis Suencfeldianus, hominem à se repulit: atq; ità rursùs ille in pedes se conijcere compulsus est. Tot igitur locis repulsam passus, ad Anabaptistas in Morauia nō infrequentes profugit, non tamen apud eos permanendi animo, sed vt eorum mysteria & institutum exploraret. Verùm ab illis callidè sanè pręuētus, fidem eis suam exponere iussus est. Quę cùm illorum placitis non valdè concordaret, nihil morati, quòd ille longos suos circuitus prætexeret, non aliter q̈ hæreticum eum à se eiecerunt. Et tamen hæ sectæ omnes singulatìm sibi vendicant puram Euangelij doctrinam, eamq; cæteris omnibus detrahunt. In tanta autem doctrinæ varietate fieri quî potest, vt vera sint quæ docentur ab illis? Quid (oro) tandèm facient miseri mortales, qui in hos errorum Labyrinthos præcipitantur, vel potiùs sua leuitate induci se sinunt? Tam diuersis ex orbis nostri angulis clamant certatìm pugnautissimi dogmatistæ, noui Euāgelij buccinatores, Eccè hîc est Christus: & tamen simul mentiuntur omnes, cùm non possit esse Christus, nisì in vna sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, à qua isti omnes turpiter defecerunt. Sed vt ad

A Picardis.

A Suencfeldianis.

Ab Anabaptistis.

vt ad nostrum iuuenem concionatorem redeamus, venit ilic tandèm Viennam Austriæ, vbì in Catholicum quẽdam incidens, suas illi molestissimas peregrinationes & aduersos casus, & in quib9 versatus esset hæresibus, enarrauit, simul obnixè orans, vt ad obtinendam solidam certamq; doctrinam, & scripturæ diuinæ genuinam interpretationem auxilio sibi esset. Fuit hoc proculdubiò diuinę gratię opus, vt homo tot exágitatus difficultatib9, tandèm quádoquè rediret ad se, & perspecta falsitate, quã hactenùs pro Euangelij luce esset amplexus, in viam reduceretur. Possunt eñ hæreses de se polliceri veritatem, sed exhibere non possunt. Est verò ab illo Catholico hoc ei datum consilij, vt eum scripturæ sensum, qui semper & vbiquè receptus fuit, amplecteretur, porrò priuatos omnes & singulares sensus repudiaret. Fieri enim non potest, inquit idem, vt priuatę opiniões Catholicum scripturę sensum ferant, multo etiàm minùs vt inter se consentiant, sibiq; constent. Cùm enim nõ sint isti in eo corpore, quod viuit de spiritu Christi, & eius perpetuo ductu ac moderamine gubernatᷣ, sed ceu aridi palmites à vite Christo præcisi, foràs proiecti sint, spiritu vertiginis huc illucq; impelluntur, & sua commenta venditãt cæcis & incautis mortalibus pro verbo Dei. Ità quod singulis visum est, hoc pro Euãgelio obtruditur: cùm aũt alijs alia magìs placeãt, nec alij alijs velint cedere, nascũtur dogmata mirè diuersa, & singula tamen pro veris defenduntur, & ab euersis hominibus recipiuntur. Accidit autem hoc iusta quidem, sed nimiùm formidanda ira Dei, vt in istos laqueos incidãt homines, & pro veritate recipiant mendacium, dum nolunt audire Ecclesiam Dei, & ijs viuunt moribus, qui talem vindictam mereãtur. Est autem certè doctrinæ veritas non apud hæreticos, sed in Ecclesia quærenda, de qua prȩclarè dictũ est

A Catholico reducit in viam.

Iohann. 15.

est ab Irenæo: Tantæ ostensiones cùm sint hæc, nó oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cùm Apostoli, quasi in depositorium diues, plenissimè in eam contulerint omnia, quę sint veritatis, vtì omnis quicumq; velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus: omnes autem reliqui, fures sunt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & appræhẽdere veritatis traditionem. Quid em̃, etsi quę de aliqua modica quęstione disceptatio esset, nónne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere, quod certum & reliquidum est? Quid autem si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis? nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorũ, eorum qui in Christum credunt, sinè charactere vel atramento scriptã habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientet. Hæc Irenæus martyr & Episcopus ante mille trecentos & eo amplius annos. Vt autẽ ad Staphylum redeamus, scribit ille quodam loco se de nostrorum hæreticorum imposturis, corruptelis, fraudulẽtis machinationibꝰ habere cistas aliquot libris & epistolis plenas, quæ etiàm venissent in lucem, nisì mors eum abstulisset.

Aduersus hæreses lib. 3. cap. 4.

Iohán. 10.

Nota de Traditione.

Mense Iulio ipsis ferijs D. Iacobi Apostoli, diem suum obijt sanctissimus & omnibus modis Catholicus Princeps Ferdinandus Romanorum Imperator, de cuius integritate, pietate, & in Catholica fide constantia multa dici possent. Etsi verò turbulentissima fuit nostra ætas, tamẽ non immeritò gratulari sibi potest de duobus sanctissimis & religiosissimis

Obitus Ferdinandi Cæsaris.

ſiſſimis,& Catholicę religionis obſeruâtiſſimis Imperatoribus Carolo V. & Ferdinâdo eius germano fratre, quorum ad omnê poſteritatê ſacroſancta & celeberrima erit memoria. Inſiſtit eorum veſtigijs Maximilianus 2. Ferdinandi filius,qui hodiè gratuláte Eccleſia Dei, Romani Imperij habenas moderatur.

Hoc anno Philippus rex Hiſpaniarum Garſiam à Toleto,regiarum triremium & maris ducem ſuum generalem,cum ingenti claſſe miſit ad expugnandâ arcem munitiſſimâ *del Peuol di Velez* appellatam,ſub dñio Turcarû ad Africę oram ſitâ,vndè frequenter impij piratæ in mare Hiſpanicû incurſiones facientes, prædas agebant,quod rex Catholicus minimè ſibi ferendum exiſtimabat.Vbì claſſis vniuerſa,centum videlicet triremiû,abſq; alijs nauibus,quarum certû nô habemus numerû,Malacam vrbê appulit, magnam illic peditû & equitû, tormentorum bellicorum & cômeatûs copiam accepit,atq; indè ſoluens,vltimo Auguſti menſis die,trâquilliſſimo mari & ſecundo flatu ad arcem memoratam incolumis peruenit,expoſitosq; in terrâ milite,oppugnari cœpta eſt arx ipſa inter abruptiſſimas petras ſita,& mari vndiquè ſepta,difficilimû aditû nô ſolùm hominibus,ſed ipſis etiàm ibicibus prębens.Cùm autem per ſingula momêta validis tormentorû ictibꝰ verberaretur, eccè pręter omnium expectationê 6.die Septêbris Turcę milites, qui eam cuſtodiebant, intempeſtæ noctis ſilentio turpiter indè aufugiunt. Manſerût aût trigintaquinq; Turcę,quòd fortaſsìs ob natâdi imperitiam fugæ ſe mandare nô poſſent: ijq; viui in Hiſpanorû poteſtatê venêre. Dici verò non poteſt,quâto gaudio ea inſperata & incruenta victoria omniû animos perfuderit. Fatêbatur Dux ipſe illuſtriſſimus,& totus exercitus magno clamore teſtabatur, à Deo exercituû immiſſum hoſtibus terro-

Claſsis Philippi regis.

Arx Turcica expugnatur.

terrorem, vt ex ea arce turpiter abſcederẽt, quę vix multo tempore & multo ſanguine potuiſſet obtineri. Impoſitum indè eſt fortiſſimum illi arci præſidium contra barbarorum incurſiones. Cùm autem milites ſeſe ad claſſem reciperent, Saraceni ingenti numero & magnis clamoribus multoq; impetu, vt apud illos moris eſt, eos aggreſſi, partìm cęſi, partìm vſque ad 5. vel 6. millia vulnerati ſunt. Erant in hac expeditione aliquot viri doctrina & pietate inſignes. qui rogatu illuſtriſſimi Ducis Garſię eò ſe contulerant, vt exercitui, ſi res poſceret, Sacramenta miniſtrarent. Ijs verò tum Dux ipſe generalis, tũ multi alij primarij Duces & alij nobiliſſimi & illuſtres viri peccata ſua confeſſi fuêre, & ſanctiſſimam Euchariſtiam ab ijs accepêre. Sic nimirùm promerenda eſt ſuperni Numinis clementia, cuius ope & auxilio freti Hiſpani, arcem penè inſuperabilem intra paucos dies, nullo ſuorum fuſo ſanguine, in Catholici & optimi regis Philippi ditionẽ redegerũt. Scripta ſunt hęc à quodã viro graui & fide digno, qui huic expeditioni pręſens interfuit.

Præſidium Hiſpanicũ.

Huius anni 1564. menſe Septembri literę venerunt ex Iaponum & Sinarũ regionib⁹, vbì iam ſunt aliquot Patres Societatis Ieſu, quos vulgò Ieſuitas vocant, quibus ſignificabatur, magnum illorum infidelium numerum, ad octo millia, in quibus ſunt reges & principes, permultiq; proceres & optimates gentilium, relicto dęmonum cultu, CHRISTI IESV fidem eſſe complexum. Accedit hùc miraculum, quod in cuiuſdam Sinę conuerſione operatus eſt DOMINVS. Eſt ea Sinarum natio innumerabilis, & auri atq; ingeniorum ditiſſima. Dormiebat ille, & vidit in ſomnijs tanquàm vnum ex patribus Societatis Ieſu: qui eum, vt Chriſtian⁹ fieret, hortabatur, comminatus, nì conſentiret, inciſurum ſe forfice, quam in manu geſtabat, capillos eius capitis: quod eſt

Sinenſes multi ad Chriſtum conuertuntur.

est ignominiosum & infame apud eos: & eo renuẽte, abscidit aliquot. Idipsum vidit per tres continuas noctes, sed in postrema abradebãtur ei omnes capilli capitis. Tũ ille mox adijt Patres illos Societatis Iesu, & petijt baptizari: qui hominem cõplexi, docẽt eum quæ sunt religiõis nostræ, ac deindè baptizant. Porrò isthęc visio nõ dubiã illis spem fecit totius gentis illius ad Christi fidẽ traducẽdę. Benedictus Deus, qui illis lõginquissimis & ab orbe nostro remotissimis natiõibus, fidei suę & gratię lucẽ impertit. Sunt eñ Sinarũ populi ad extremos Oriẽtis fines longissimo à nobis interuallo dissiti.

Mense Aprili anni huius, Mulbrunnæ habitũ est aliquãmultis diebus Colloquiũ inter Luteranos & Zuinglianos vel Caluinistas. Interfuêre Colloquio Principes duo, Palatinus elector, & Dux Vuirtebergicus. Theologi vtriusq; Principis diù multũq; inter se disceptârunt, sed nulla ratione, neutris alteri parti cedere volentibus, vllã cõcordiam inire & cõciliare potuerũt. Defendebãt Vuirtebergici Theologi, quorũ principes facilè erant Brentius & Iacobus Smidelinus, vnà cum pane & vino in cœna Dñi (sic eñ illi loquuntur) adesse substantialiter & realiter corpus & sanguinẽ Dñi, & nedùm à bonis, sed etiàm à malis ore percipi vtrũq;: cõtrà, Palatini tam corporalẽ pręsentiam, q̃ quòd ab impijs sumeretur Eucharistia, pernegârunt. Ibì tũ multùm sudatũ est à Smidelino, vt persuaderet Christi corpus perindè atquè diuinitatẽ, nõ modò in cœna, sed etiàm locis oĩbus, i. vbiquè, p̃sens adesse. Eã stultissimã & hactenùs inauditã opinionẽ hausisse videt̃ ex Brentio symmysta vel potiùs p̃ceptore suo. Nã isti homunciones dũ suis fidũt ingenijs, ex alijs in alios labunt̃ errores, quãtoq; acriùs in id incũbunt, vt Ecclesiam catholicã oppugnẽt, eo deteriùs occæcant̃, lõgiusq; à luce veritatis in inexplicabiliũ errorũ tenebras recedunt.

Colloquiũ Mulbrunnense.

Prodigiosum dogma Brentij &c.

cedunt. Nituntur quidē Brētius & Smidelinus docere Christū corporaliter in Eucharistia præsentē: sed cùm id compræhēdi nulla ingenij vi possit, sed simpliciter & incūctanter credi oporteat, sub panis & vini speciebus reuerà Christi corpus & sanguinē adesse, isti prodigiosum dogma cōfingunt, Christi corpus tam esse vbiquè pręsens, q̃ est diuinitas. Sed humanæ cęcitatis figmentū est, non doctrina Christi, neq; Catholicæ Ecclesiæ. Porrô Caluinistæ vel Zuingliani dū nullo pacto suis imbecillis ingeniolis cōsequi possunt, vt se Christus corporaliter pręsentem in Eucharistia exhibere queat, instàr Capernaitarum dicunt: Quomodò potest hic carnē suam dare ad manducandū? Itaq; ad tropos cōfugiunt, & euidentissima ac luculentissima Christi verba, quibus hoc & ipse instuit, & in Ecclesia conficitur Sacramentum, sæua & impia interpretatione ad figuratam locutionē detorquent. Sed audiunt vtriq; & Luterani & Zuingliani: Nisì credideritis, nō intelligetis. Si dicis, quomodò potest fieri, audis ab ecclesia, Deus omnipotens id pollicetur & facit, & tu dicis, Quomodò potest fieri? Porrò incredibilem & execrandā habet impudentiam, quòd cùm tam Luterani q̃ Zuingliani toto cælo à Catholica veritate aberrent, tamen incunctanter & crebrò asseuerant, ab ipsis stare veteres Patres omnes. Et hoc quidem imperitis, & in Patrū monumentis parùm versatis, perniciosissimè illi persuadent: sed qui vel vtcūquè Patrum scripta nôrunt, illorum satìs mirari nō possunt improbitatem & impudētiam. Interìm Ecclesiam Catholicam vtrique insimulant idololatriæ, propterea quòd Christū in Eucharistia adoramus: sed absit vt illorum blasphemiæ nos ab hac adoratione absterreant. Immò verò audient, velint nolint, ex Augustino in Psalm. 98. Quia Christus in ipsa carne hìc ambulauit, & ipsam carnē nobis mānducan-

Iohan. 6. *Esa. 7.* *Sectariorū vanitas.* *Eucharistia adoranda.*

ducandam ad salutem dedit:nemo autem illam carnem manducat,nisì priùs adorauerit:inuentum est, quemadmodùm adoretur tale scabellum pedum Domini,& non solùm non peccemus adorãdo,sed peccemus nõ adorando.Ità Augustinus.Verùm his obitèr dictis, ad Colloquium Mulbrunnẽse redeamus.Longa sanè(vt dixi) disputatione præclari illi Theologi frustrà tempus triuerunt, & non solùm nulla inter eos cõstituta pax est,sed simultas & odiũ acrius exarsit. Nam eodem anno Vuirtebergici de actis eius Colloquij scriptũ Germanicè ediderunt, cui Brentij præfixa est Latina epistola,qua inter cætera insignem impudentiam & vanitatem Palatinis Theologis impingit.Contrà verò Palatini non diù pòst grande opus Germanicũ euulgârunt, quo totius Colloquij acta explicãtur,& scriptum Vuirtebergensium mendacij crebrò insimulatur,atq; prolixè cõfutatur.Certè verum dicit Sapiens:Inter superbos semper sunt iurgia. Est autem hoc cumprimìs admiratione dignum,quòd Smidelinus,qui palàm ausus est scribere, inter Euangelicos præcones nullam esse in doctrina pugnantiam, iam lõgissima disputatione, in qua solus ipse loco Vuirtebergensium loquebatur,Brentio se intra silentium tenẽte, ꝑpetuò cõtra Caluinistas cõtendit,& ꝙ fœdè in rebus grauissimis inter se dissideát,toti orbi luculenter ostẽdit.Sed hanc deplorati hoïs vanitatẽ & versutiã misera plebs nõ aduertit. Si ꝗ verò aduertũt, & tamẽ id genus hominibꝰ in religionis rebus,vndè salus sempiterna pendet, fidẽ adhibent,illis ego nihil sentio esse deploratius atque infelicius. Scilicèt nulla est inter istos præclaros insigniũ blasphemiarũ buccinatores discordia, cùm nullã vnquàm possint conficere concordiam, nec desinant palàm editis libris alij alios oppugnare perpetuò. In hoc ipso Colloquio Vuirtebergici Palatinos vocant se-

Sectarij mutuis se scriptis lacerant.

Prou.13.

Smidelini impudentissima vanitas.

ctarios,(sic em Palatini interpretatur)porrò Vuirtebergenses Palatini aiunt noua, falsa & inaudita dogmata proferre. An non præclarè inter se cōsentiunt,qui id genus elogijs sese inuicèm ornanr? Nō debent iam isti ęgrè ferre,si à Catholicis tales appellantur, quales ipsi se inuicèm salutant. Inter colloquendū Boquinus Zuinglianus dicebat,nō de scriptura,sed de eius intelligentia inter ipsos quæri:ibì Smidelinus egregiè ꝓdidit versutiā suā & omnium istorum sectariorum,dicēs Boquinum hoc ipso sibi arma eripere,quibus cōmuniter vtantur contra Papistas. Hoc enim certissimum est,non propterea ad scripturas ꝓuocari ab istis infidis hominibus,quòd scripturæ pro ipsis faciant, sed quòd facilimè possint scripturas ad sua in speciem adstruenda mendacia detorquere. Itaq; si adigas illos ad scripturarum intelligentiam,quæ non ab hæreticis,sed ex perpetuo Catholicę Ecclesię Doctorum cōsensu petenda est, iam planè iacent omia hęreticorum cōmenta. Hoc cùm ipsi nō ignorent,vsqueadeò solas crepant scripturas perperàm intellectas & impiè detortas, vt Patres simul omnes & Concilia omnia prorsùs reijciant,vbicunquè ab illis dissentiūt. Itaque Luterus ipse quodam loco scribere ausus est, sacra Biblia esse hæreticorum librum. Huc igitur & Luterus & sectarij omnes impudenter prouocant, hæc sola valere volunt: & tamen res ipsa loquitur, quòd ea aliter Luterani,aliter Zuingliani,aliter alij sectarij interpretantur. Ità cogunt singuli illam veracissimam sacrorū Bibliorum scripturam suis mēdacijs seruire & adstipulari,non absq; summa incōmutabilis veritatis Dei contumelia & blasphemia.

Sectarij mutuis se ornāt elogijs.

Sectariorū versutia.

Fuit hoc apud hæreticos ferè omes in more positum,vt scripturas suis commentis prætexerent, & ità scripturas scripturis oppugnarent. Nec defuerunt, sicut nec hodiè desunt, qui scripturas deprauare

uare & corrumpere non dubitarent. Immò verò etiàm Vuirtebergici Palatinos vocant falsarios, qui corruperint Lucę Euangelistæ verba: contrà, Palatini asserunt, Vuirtebergicos suis somnijs scripturam peruertere.

Quis igitur istis fidem commodet, qui tam egregia de se mutuò testimonia dicunt? Addunt Palatini Vuirtebergicos de vna eademque re & affirmatiuè & negatiuè solere respōdere. Nec hoc mirum: permittit id enim Luteri Euangelium, quem hominem etiàm ipsi Palatini Zuingliani in multis sibijpsi cōtrarium ostendunt: vt meritò pudere debeat, eius commenta tantum habuisse pondus apud plerosq;. *Præclara encomia sectariorū.*

Atquì verò è diuerso & Luterus, & Ioachimus Vuestphalus Luteranus, id obijciunt Zuinglianis, quòd inter se pugnent. Nos hæc testimonia aliorū de alijs libenter amplectimur, & à toto eiusmodi dogmatistarum grege, toto pectore & animo nos separamus & secedimus. Quod vtinàm etiàm illi facerent, qui ab istis infaustis & nimiùm ab omni vera luce alienis, in fraudem impelli, & ab Ecclesia catholica diuelli se passi sunt. Verùm dabit quandoquè benignus DEVS gratiam suam, vt videant homines quod hactenùs magno suo malo videre noluerunt, quàm infidis nō Euangelij, sed portentosę vanitatis buccinatoribus, animas suas crediderint. Ridiculum verò est, quòd quidam ex Zuinglianis obijcit Luteranis, quos nouos vocat suffraganeos, quòd necdùm inter se cōcordent, quínam sint veri Tomi operum Luteri. Alij enim alijs obijciunt, quòd Luteri scripta deprauârint. Adijcit etiàm, Luteranos voluisse Luterum nouum efficere Papam, vt ipsi eius Cardinales, & temporis successu etiàm successores esse queant. Dij prohibeant, nè talem Papam & tales Cardinales habeamus, quos nec fratres Euangelici, qui ad se eam dignitatem *Luterani noui suffraganei.*

nocitum est: sed crudelissimum facinus sceleratum homicidam & temporarijs & ęternis supplicijs, nisi dignam agat tanti sceleris pœnitentiam, reddidit obnoxium.

Prodijt hoc anno scriptum benè longum Iohannis Marbachij superintendẽtis Argentoratẽsis cõtra Caluinistas & Zuinglianos, cui mox certatìm, sed breuiter ab istis responsum est, adeò vt etiã medicus quidã Zuinglianus, postpositis interìm pharmacis & potionib⁹, aculeatè in illũ scripserit. Videtur aũt etiàm iste Marbachi⁹ Brentianã vbiquitatẽ docere. Caluinistę cũ tanq̃ ineptũ & indignũ respõso cõtemptìm pstringunt. Habet certè in suo libro ineptias multas, & tantũ tribuit Lutero, vt eũ omnibus etiàm veteribus Patribus nõ dubitet anteferre: egregieq; eũ cõmendat ob exagitatũ & oppugnatũ Papatũ: quodq; nimìs est intolerabile, ait se & suos Luteri doctrinã haud secùs, atq; ipsi⁹ Christi verba & doctrinã, accipere, cũ tamẽ luce meridiana clari⁹ sit, Luterũ sępè pugnãtia scripsisse, & certè nulla ratione dignũ fuisse, cui id tribuereĩ, q̄ errare nõ potuerit, cùm multos nefandos & pudẽdos errores ab inferis excitârit. O pdigiosam hui⁹ seculi cęcitatẽ, quòd videre nõ potest, q̃ nihil videãt, qui se veram demùm Euãgelij lucẽ in orbẽ inuexisse gloriantur. Piget & pudet tã cęcis Doctorib⁹ cõfutandis tempus terere, præsertim cùm nec huic instituto magnoperè conueniat. Id verò admiratione plenũ est, quòd iste Marbachius scribit, se suosque adiutores Ecclesiæ Argentinensis iam idem docere Argentinæ, quod Luterus & Saxonicę Ecclesię de Eucharistia doceant. Cùm enim Argentinæ Zuinglij dogma diù receptum fuerit, iste iam Argentinensibus apud omnes leuitatis & inconstantiæ notam inurit, tanquàm qui Zuingliano reiecto dogmate, Luteranum cõplexi sint, quod fortasśis Argentinẽses

Marbachius Vbiquetarius Brentianus.

non æquo ſint animo laturi. Eſt quidẽ mirabilis in Germania rerũ cõfuſio, dum videmus alios à Luteriſmo ad Zuinglianiſmũ, & rursùs alios à Zuinglianiſmo ad Luteri placita deſciſcere, vt interìm alias innumeras ſectas taceam. Nec erit certè vnquàm ab alijs ad alias ſectas deficiendi finis, propter dogmatum incredibilem varietatem & inconſtantiam, nisì redeant ad vnitatem Catholicæ Eccleſiæ, cui & rector & protector adeſt ſpiritus veritatis, quem hæretici habere non poſſunt. Hoc quidẽ certo certius eſt, multùm conniti iſtos inſignes Euangelicos dogmatiſtas omnes, vt authoritatem Romani Pontificis prorsùs euertant: ſed tanta eſt eius authoritatis vis & pondus, vt etiamſi illis rumpantur ilia, nihil tamẽ ſint relaturi aliud, quàm ſummum dedecus & ignominiam ſempiternam. Perſtitit hactenùs Romanæ Eccleſiæ ſedes annis mille quingentis contra omnes tyrannorum & hęreticorum omnium inſultus: perſtabit etiàm hauddubiò vſq; in mundi finẽ. Deceſſit nonnihil in Europæ aliquot angulis illius ſedis authoritati, ſed longè plus acceſſit in ampliſſimis noui orbis atq; remotiſſimarũ gentium vaſtiſſimis regionibus. Et vt tabeſcat liuor improbus & amens furor viliſſimorum homuncionũ, qui prauis confingendis dogmatibus & contumelioſis edendis ſcriptis, eius ſedis ex profeſſo hoſtes ſe declarãt, libet hîc inſerere pauca quædam de rege Luſitaniæ lõgè potentiſſimo, qui hoc anno literas ſcripſit Patribus ſocietatis Ieſu Romę cõgregatis, in hũc modum: Patres ſocietatis Ieſu, qui nunc eſtis Romę in congregatione generali, rogo vos vt petatis à Deo, vt faciat me verum filium & defenſorẽ Eccleſię Romanę, ſicut confido me futurũ auxilio Dei. O quàtùm deſidero oſculari pedes ſanctiſſimi patris. Hęc ille inuictiſſimus Luſitanię rex. Fuit verò etiã hoc ipſo anno Colonię vir quidã grandęuus & venerabilis,

Sectarij oppugnãt Romanã ſedẽ.

Legatus pa

bilis, missus ex Thebaide ab Alexādrino Aegypti patriarcha, qui eiusipsi⁹ patriarchæ nomine Romano Pōtifici obedientiam ꝓmitteret, vel potiùs scriptū adferret, quo is patriarcha obedientiam promittebat. Ità irridet præpotens DEVS miserrimorum homuncionum impotentitam, qui se putant illam sedem posse destruere, quam nulli hactenùs neque ethnici Imperatores, neque subdoli hæretici euertere potuerūt. Elidant igitur insana licèt capita sua in parietes, salua manebit sua authoritas Romano Pōtifici, atque ea ipsa hæresum architecti & buccinatores omnes pessùm prementur & penitùs opprimentur. *triarchę Alexandrini.*

Idem Lusitaniæ rex Christianissim⁹ petijt à summo Pontifice, vt duo Episcopi mitterentur in Japponam remotissimam à nostro orbe insulam, vbì mirè increscit religio Christiana, & obseruantia erga Romanum Pontificem: Porrò feruntur illic esse homines acuti & insignes philosophi, quibus conuertendis non deerunt etiàm Catholici Doctores, multa eruditione & vera pietate suffulti. Quæ quidem libēter nos commemoramus, vt pudefiant insolentes & miseri homunciones, qui se putant magnam cladem attulisse Romanæ sedi, dum tam varijs, impijs & inter se mirè pugnantibus doctrinis Europæ regiones quasdam perdiderunt & corruperunt. Veniunt ad fidem barbarę nationes, dęmonum cultrices: Aethiopię rex longè potentissimus, quem vulgò Prætoianum vocant, cuiusque est amplissimū imperium, iam Lusitanis magna iunctus est amicitia, & per eos hauddubiè in dies magìs ac magìs vera fide Aethiopes imbuentur: Multæ quoquè Indorum insulę & regiones auidè doctrinam Christi amplectuntur, & sæpè integrę ciuitates sacro ablutę sunt Baptismate. Habet harum rerum commemoratio mirificam iocunditatem: itaque non pige- *Indi cōuertuntur ad fidem.*

bit paululùm ijs immorari.Poſtquàm reges Luſitani longiſſima nauigatione in Indiæ vſque & orbis extremos fines aditum ſibi fecerunt, eam in curam ſummoperè ſibi incumbendum putârunt, vt miſeros homines dæmonum teterrimo cultui addictos, ad Chriſti religionem traducerent. Ea in re longè pijſſima, & quæ illis regibus cedet in gloriam ſempiternam, vſi ſunt opera Patrũ Societatis nominis Ieſu,qui iam paſsim Ieſuitæ vocantur. Ex ijs pleriq; apud illas barbaras & feras nationes ea vitæ ſanctimonia,eo animas Chriſto lucrifaciẽdi ardore emicuerunt,vt non facilè fidem habiturus ſit Lector, ſi

Eſa.39. ſingula referre velimus.Sed non eſt abbreuiata manus Domini,vt non poſſit etiàm hodiè innouare ſigna,& immutare mirabilia.Inter hos Patres facilè primus fuit Franciſcus Xauier,ex primis ſocijs cele-

Franciſcus Xauier. berrimi Patris Ignatij, à quo hoc inſtitutum cepit initium.Is Franciſcus incredibili charitatis feruore ſuccenſus,diſcurrit per Indiæ regiões, & iam in Sinarum vſque regionem penetrare geſtiebat,tametſi id ſinè ſummo vitę diſcrimine fieri non poſſet,cùm lege prorsùs barbara apud illam gentem cautum ſit,nè quis peregrinum hominem eò adducat: eius legis tranſgreſſori capitis ſupplicium conſtitutum eſt. Sed perfecta charitas foràs mittit timorem, & iam Franciſcus cum mercatore quodam tranſege-

1.Iohan.4. rat,oblato ei pro naulo 300.aureorũ pipere, quod eleemoſynæ nomine datum illi erat, vt in Sinarum regionem eum inueheret. Verùm non diù pôſt ſuperuixit,maximis exantlatis laboribus. Vt autem CHRISTVS oſtẽderet,quàm illi charus eſſet vir ille æterna memoria dignus, poſt eius obitum corpus illius vltra menſes 15. ità ſeruauit integrum &

Corpus exanime manet incorruptũ. illæſum, vt recèns mortuum putaretur, & ſuauiſſimum ſpiraret odorem, tametſi aliquandiù & calce fuiſſet obrutum,quæ etiàm oſſa conſumit, &

humo

humo opertum, vbì humana corpora facilè putrescunt. Ità voluit præpotens DEVS honorare eum, qui illam fidem annunciâsset cæcis gentibus, quam sectarij horum temporum Papisticam vocant. Non patitur hic locus commemorare huius Francisci gesta omnia, prophetiæ gratiam, & miraculorum efficaciam. De regione Sinarum iam antè diximus. Est ampla admodùm, homines habet acuto ingenio, & discendi auidos, ac benè eruditos. Qui inter illos plurimùm eruditione pollet, nobilissimus habetur, & authoritate cæteros antecellit: & tamen etiàm ex ijs iam multa millia CHRISTO nomen dederunt. In regione Maluccarum iam perplures in CHRISTVM crediderant. Inuidit hoc malus dæmon, & regum duorum opera vsus, partìm blanditijs, partìm terroribus illos ad pristinam stultitiam retraxit. Sed nō defuit vltio diuina tam fœdæ apostasiæ. Ager anteà fertilissimus repentè sterilis factus est, vt toto eo tempore, quo in apostasia perdurârunt, quanuìs crebrò sererent, nullos fructus attulerit, oriza sementi seruata computruerit, aquæ dulces nunquàm illic comperto miraculo in salsas versę sint. Et quanuìs ea calamitate multi interiërint, non tamen flecti potuit dura ceruix Mahometanæ superstitioni deditorum, quin pergerent à CHRISTI fide abducere quos possent. Tandèm ingens barbarorum manus collecta est, vt armis rem gererent, & Lusitanis vi resisterent. Sed eccè subitò corripiuntur terrore & tremore, arma è manibus excutiuntur, humi omnes prosternuntur: sol propè meridianus adeò obscuratur, vt alij ab alijs minimè cernerentur: terra tremuit, igniti lapides ruunt è cælo, & dęmonum delubra aliaq; omia ędificia prosternūt: arbores ità euertuntur, vt radices sursùm, rami deorsùm spectarēt. Pauci deindè

Sinenses populi.

Malucca.

Vltio diuina in apostatas.

Lu-

Lusitani, cessante hac tempestate, innumeram illam turbam aggressi, multos ex illis cædunt, nihil ipsi prorsùs læsi. Redeunt tandèm ad sanitatem homines perfidi, & tum ipsi, tùm multi alij ethnicismi erroribus implicati, ingenti numero fidem complectuntur, adeò vt intra vnam hebdomadam supra 15. hominum millia Christianismo adiũgerentur, quin & ex alijs insulis permulti eò confluebant, vt Christiana religione initiarentur. Nec defuit diuina clementia resipiscentibus. Nam agris reddita fertilitas est, aquis dulcedo pristina. Hæ Maluccarum gentes longissimo à nobis interuallo separantur. Crescit apud illas garyophyllum, & plura illic locis munitissimis habentur Christianorũ propugnacula: nam à Mauris & Indis non parùm infestantur. Est Indię regnũ quoddã Bisnagæ vocabulo. In eo vrbs Chiromandel est, vbì Apostolus Thomas & viuus annunciâsse Christi Euangelium, & mortuus cõditus fuisse, hodieq; totus illic asseruari confirmatur totius gentis eius testimonio. Est sepulcrum in rupe excisum, in quo visitur corpus satìs amplum & procerum, suauissimum spirans odorem, quod in hunc vsque diem tanquàm Thomæ Apostoli, in multa apud omnes eius loci homines veneratione habetur. Sunt illic quoquè Christiani, & plures fiunt.

Thomas Apostolus vbi cõditus.

Cùm primùm annis superioribus apud Indos Franciscus Xauier, cuius suprà meminimus, Christum prædicaret, ad illos homines conuertendos non parùm illi contulêre pueri idololatrarum: quippe qui mirabili zelo & feruore parentes idololatras reprę henderent, atque etiàm accusarent, & missi ab eodem venerabili Patre in loca vbì parentes dæmonibus sacrificâssent, idola per præceps in cautes deturbarẽt, aut flammis exurerent, alijsq; multis modis eis illuderent: adeò vt parentes nõ nisi clàm admodùm eiusmodi nefanda sacrificia exercere ausi fue-

Pueri persequũtur idola & eorũ cultores.

fuerint. Eosdem pueros, cùm omnibus ipse coràm adesse non posset, qui eius operam efflagitabant, ad ęgrotantes mittere solebat, qui conuocatis vicinis & domesticis, symbolum cum precibus quibusdam crebrò recitabant, asserẽtes fore vt sanitati restituerentur, si crederent in Christum: Ità factum est, vt non pauci & corporis & animi morbis liberati, DEI erga se misericordiam experirentur. Huiusmodi miracula permulta in ijs regionibus Catholici edidêre, cûm in nostro orbe fratres Euãgelici tam longè sint alieni ab edendis miraculis, quàm nihil habent veræ fidei, licèt nihil perindè atquè fidem iactitare videantur. Viuunt genialiter: absque fœminis cubare nimìs molestum est: vigilię, preces, ieiunia, execrationi illis sunt tanquàm papistica commenta: & quid mirum, si tales nulla signa faciant? Longè alio gradiuntur itinere, qui apud Indos miraculis clarent, & innumeras Christo animas lucrifaciunt. Certis constat grauium virorum testimonijs, Franciscum illum Xauier, in cuius libentes recidimus mentionem, longissimis sæpè etiàm nocte tota precibus incubuisse, attentissimis meditationibus mirificè animum occupâsse, parcissimo plerunquè cibo contentum fuisse, labores incredibiles libentissimè & quidẽ nõ sinè diuinarũ affluẽtia consolationum, quas isti carnales & pseudoeuangelici buccinatores nesciunt, noctesq; diesque pertulisse, non semèl pręsentissima mortis discrimina adijsse, quæ illi à barbarorũ persecutionibus imminebant, deniquè totum se Deo & lucrandis animabus impendisse. Nec mirum si talem vitam consecuta sunt insignia miracula, & inexpertis vix credibiles diuinæ consolationes, quibus vsqueadeò sępè inter tot labores & pericula recreabatur, vt non rarò inter orandum exclamârit: Domine, plus satìs animi voluptatum, Sæpè etiàm inter dormiendum auditæ

Miracula apud Indos.

Francisci Xauier vita

sunt

ſunt eiuſmodi ex eius ore voces, O bone IESV,ô Domine,ô creator mi, & id genus alia multa. Aerumnarũ & laborum longè fuit appetentior,quàm quãtumlibèt auarus auri vel argenti, quod ſanè eſt haud vulgaris ſanctitatis perſpicuum argumẽtum: neque ſe eripi volebat diuinitùs, ſi quæ incidiſſent res difficiles & moleſtæ: adeò iam didicerat cum

Rom. 5. Apoſtolo gloriari in tribulationibus, & certè præſtitit ei DEVS quod appetebat,vt innumeris ſubindè calamitatibus premeretur,quæ illi ampliſſima

Obitus. in cælis pręmia conciliabant,inſignesque coronas. Obijt tandèm Cantanæ in regione Sinarum,mirabili ante mortem feruens deſiderio videndi Saluatoris.Is pater primus, vt iam antè dixi, noſtra ætate Indis CHRISTVM pręedicauit,& innumeros ad fidem traduxit, quem deindè plures alij ſecuti ſunt ſocietatis Ieſu patres,qui hodieque immenſos proferunt fructus apud Indos & vicinas inſulas, è quibus vnus in quibuſdã literis ſuis ſcribit in hunc modum:Cùm venit in mẽtem laborum,quos olim impigrè alacriterque neſcio qua de cauſa ſtultè ſuſcipiebam ac ſuſtinebam, pudeat nunc in difficultatibus periculiſq; pro Chriſti religione adeundis defatigari. In pręteritorum verò peccatorum memoriam dum redeo, nunquàm diuinis rebus tractandis,Chriſtique cultu conſeruando & longè lateque diſſeminando ſatiari poſſum, cùm mihi videatur,quod veriſſimum eſt, nihil omninò eſſe quod

Luc. 17. facio præ eo quod debeo,quia ſeruus inutilis ſum.

Ormutium. Ità ille, qui triennio manſit Ormutij, quæ inſignis Perſici ſinûs vrbs eſt,adeò ſolis ardoribus expoſita, vt homines in aqua viuere cogantur: quique tres duntaxàt horas plerunquè ſomno indulgebat, & ſupra naturæ vſum duobus integris mẽſibus quotidiè vnius horę ſomno cõtentus vixit,charitatiſque & pietatis officijs mirũ in modum addictus ſemper fuit,

fuit, ac tandèm intra paucos annos nimijs cōfectus laboribus,magno ſuî apud omes deſiderio relicto, Chriſto ſpiritum reddidit.

In Promontorio Commorino iampridèm vltra trecenta Chriſtianorum millia fuiſſe feruntur: nec dubium quin interìm plures acceſſerint. Erat in ea prouincia quidam ſocietatis Ieſu pater, Criminalis nomine,qui ſingulis menſibus totam perambulans,curam omnium ſingularem gerebat: cumq; hoſtes barbari eum perdituri aduentarent,poſſetq; facilè eorum iniuriam omnem conſcenſa naui declinare,è naui exilijt,& tum pueros tum alios multos in littore conſiſtentes Chriſtianos, nè Maurorum minis & iniurijs ad abiurandam fidem adigerentur,quotquot potuit ad naues adduxit.Sed tandèm barbarorum militum lancea confixus,ad templum quò multi Chriſtiani cōfluxerant,abijt,ibiq; ante altare orans,cæſo capite, CHRISTO ſe martyrem conſecrauit. Fuit eius vita admodùm pia & religioſa,digna quæ martyrio clauderetur.Mos illi erat quotidianus,trigeſiès ad orādum in genua incumbere.Socij eius alij in vincula coniecti,alij barbaris vēditi,alij verberibus affecti ſunt.Succeſſit illi Henricus *Henriquez*,qui ſtrenuam inprimìs operam in illo Promontorio animabus lucrandis nauauit, vir multa virtute conſpicuus, cui ſocius adiunctus erat Paulus Valleus magnę perfectiōis & ſanctimonię,qui toto menſe in carcere detentus, nihil in cibum ſumpſit neque etiàm petijt aliud, niſì orizam aridam & aquam.Non eſt operis huius omnes commemorare,qui in illis remotiſſimis Indorum populis & regionibus innumeros noſtræ religioni adiunxerūt, in quibus nouis Chriſtianis viget feruor fidei Chriſtianæ, cùm hoc in orbe miſerè tepeſcamus, & errores impios Euangelij nomine complectamur, Accidit quodam tempore vt nauim

Promontorium Commorinum.

Criminalis martyrium.

Turcæ

ſtianus, quippe qui cernant noſtram legem vſqueadeò rationi eſſe conſentaneam. Ità nimirùm præpotens & bonus DEVS habet ſemper, qui eius ſanctiſſimam fidem & religionem cupiát amplecti, dum ea ab ingratis & iam inueteratis atque in hęreſes erroresq́ue auidis faſtiditur. Atque vt alibì iam dixi, etiàm Sinarum populi, quos alij Chinéſes vocant, ad Chriſti ſanctiſſimam fidem traducuntur, quorum ditio tam vaſta & ingens eſt, vt ſua magnitudine ſuperet orbem Chriſtianum. Porrò verò apud has Iapaniæ & Sinarum præclaras & inſignes nationes nulla hactenùs extitit memoria Chriſti. Quid nos hîc dicturi ſumus, qui eam religionem, quam tot ſeculis noſtri coluêre Maiores, homines graues & conſtantes, quamq́ue modò illæ à Chriſto hactenùs alienæ nationes cupidè complectuntur, ità leuiter & inſipienter, nę quid durius dicam, deſeruīmus, & fanaticis ingenijs in tot ſectas nos diſtrahendos & ſeducendos tradidimus? Vtinàm vel ſerò tantæ leuitatis nos pœniteat. Eſt inſula Seilam in illis longinquis locis ſita, ambitu ſuo trecenta complectens milliaria, cinnamomo, mális aureis & rebus alijs abundans, tanta aëris ſalubritate & loci amœnitate, vt incolæ perſuaſum habeant paradiſum nuſquàm alibì fuiſſe. In ea inſula Luſitanię rex nō pauca habet caſtella, præſidijs impoſitis munita, nec deſunt homines pij, qui illic quoquè Chriſtum annuncient. Eius inſulæ rex iamdiù baptizatus eſt. Eſt in regno Malagiorum vrbs populoſa valdè Malacca, quæ cum toto regno Imperatori Xãtanę páret, cuius etiàm alia tria regna agnoſcunt imperium. In hac vrbe Malacca arcem habent Luſitani, & eſt ibì quoquè Collegium patrum Societatis Ieſu, ſicut & permultis alijs Indiæ locis, non abſque ingenti incolarum fructu. Fiunt igitur apud barbaras nationes plurimi Chriſtiani, & ve-

Sinarũ ditio ampliſſima.

Seilam inſula.

Malaccæ vrbs.

niunt, posthabito cultu dæmonum, ad agnitionem & cultum vnius viui & veri Dei, homines à Christo & vera luce alieni, aut etiàm multis erroribus implicati, vt si omia exactè prosequi velimus, lõgè ab instituta nobis breuitate recedendũ sit. Est verò ea insignis Christi clementia, quòd plerique ex ijs, qui recentes ad fidem veniunt, nullam dant requiem sibi, donèc etiàm alios ad vnius Dei cognitionẽ perducant. Quæ quidem omnia paucis in gratiam Lectoris huc adscribere libuit, vt desinãt homines importuni gratulari sibi de oppugnato Papatu & Romani Pontificis authoritate: quandoquidem vidẽt feros & barbaros populos amplecti fidem Romanę Ecclesiæ, quam ipsi oppugnant, & reuerenter suscipere totius Ecclesiæ patrem & pastorem, Christi in terris vicariũ. Doleant potiùs se vera Christianæ fidei luce destitutos errare turpiter, & alios quoquè in errorem inducere. Resipiscant maturè & agant pœnitentiã, quia bonus est Dominus, nec vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Quòd si in sua duritia & improbis conatib⁹ pertinaci animo persistere perrexerint, nihil quidem nocebunt Romano pontifici, sed seipsos potiùs malis dæmonibus effusè irridendos propinabunt, ac paulò pòst vnà cum illis, quos seduxerint, in ignem præcipitabunt pice & sulphure semper arsurum. Christus in euãgelio dicit ad Petrum: Ego pro te rogaui, vt nõ deficiat fides tua. Ea precatio & promissio, ad Petri illam Romanam sedem pertinet, in quo hodieque perseuerat fides vera, quæque est magistra omnium Ecclesiarum. Quòd si hoc non vult credere superbus hæreticus, habet Christus apud extremos Indos, habet apud Antipodes populos innumeros, qui id libenter sibi persuaderi patiantur. Faxit pius & misericors Deus, vt in viam redeant, qui ab huius Sedis obedientia discesserunt: quia certè non est

Feruor nouorũ Christianorum.

Ezech, 18.

Luc. 22.

ouis

ouis Christi,qui non vult illi obedire,cui Christus commisit pascendas oues suas. Sed de his satis.

Sub finem anni 1564. & initio anni sequentis tanta fuit hyemis asperitas & sæuitia, vt multis locis vites ad solum vsque planè interierint, & grandes quoquè arbores exaruerint. Secuta est posteà mira aquarum inundatio, quæ locis nō paucis, prę- sertim Danubio & Rheno propinquis, incredibilem agris & ędificijs cladem intulit. Sęuissima quoquè pestis aliquot his annis continuis innumeram hominum multitudinem tulit è medio: & vt intelligerent mortales irati Numinis iram planè effusam esse, etiàm horrenda annonæ caritas dirè afflixit multas Europæ regiones, adeò vt non pauci homines ob famis immanitatem & sibi & alijs manus attulisse ferantur. In Liguria haud procùl à Nicea vetusta vrbe aliquot vici ità repentino terræ hiatu absorpti sunt, vt nulla eorum vestigia superesse ferantur. Atque vtinàm hæc flagella duras ceruices nostra. vel tandèm inflecterent ac edomarent. Percutit nos omnipotens Deus, vt agnoscamus scelera nostra, & desinamus impiè agere. Non delectatur ille calamitatibus nostris, sed vult vt flagellis castigati, emendationem meditemur, nè pœnæ temporales mutentur in æternas. Volumus hodiè sub prętextu Euangelij nouas subindè hęreses amplecti, fastidimus Patrum nostrorū tot seculis ad nos vsq; religiosè cultam fidem, votifragos & impuros monachos incestis nuptijs pollutos, aliosque importunos tenebriones, qui vel ante mille annos sepultas hæreses iam ab inferis excitant, non alio quàm Apostolorum Christi loco habemus, eorū blasphemias & impia commenta pro luce Euangelij recipimus & adoramus, & interìm non videmus noua in dies diuinæ iræ grassari flagella, nouas inauditasque clades existere, omnem ab hominibus mu-

Frigus.

Aquarum inundacio.

Pestis.

Fames.

tuam fidem, charitatem, beneuolentiá prorsùs exulare: quæ omnia necessè est euenire, cùm hereses & sectæ vigent. Vbi enim vera & Catholica fides deficit, ibi pariter corruere necessè est pietatem & virtutem omné: porrò è diuerso emergere vitia & flagitia omnia, quæ deindè non potest non consequi & persequi diuinæ iustitiæ seueritudo, multis ijsq; horrendis flagellis in ea animaduertens. Non admodùm multi elapsi sunt mẽses, quòd in cuiusdam regni Comitijs publicè disputatum fuit, num Christus sit Deus. Tales impietatis progressus faciunt, qui à Catholicæ Ecclesiæ, quam ipsi papisticam vocant, contubernio sibi discedendum statuerunt. Quid illic ad Mahometanam superstitioné reliqui est, nisi vt circuncidantur, & Christum abiurent? Quid isti sentiant de totius nostrę religiõis Sacramentis, institutis ac legibus, qui Christum negant esse DEUM? Certè non est ꝙ miremur ab istis & alijs sectarum architectis ac preconibus tot blasphemias & contumelias iactari in Sacramenta, in ritus & cęremonias, in oĩa deniquè sacra & instituta Christianismi. Sed nõ dormitat semper Christus. Expergiscitur quandoquè & vlciscitur iniurias suas: quãquàm vt non semèl dictum est in superioribus, hęc ipsa est grauissima & vel maximè horrenda Dei ira & vindicta, quòd sinit homines ad tantam impietatem & amentiá deuolui, quibus satiùs esset vel mille pestes sano animo in corpore pertulisse, aut certè nunquàm natos fuisse. Verùm de his aliâs.

Melitæ oppugnatio. Hoc anno Turcarum tyrannus Solimannus Meliten insulam magnis viribus sibi sumpsit oppugnandam. Ea insula milliaribus sexagintu separatur à Sicilia: ambitus eius est millium passuum sexaginta, longitudo 22. latitudo 12. Sunt in ea loca munita & pagi quadragintaquinq;. Hanc insulã si cepisset Turca, non dubitabat se in Siciliam &

Italiam

Italiá facili compendio traiecturum. Classem igitur ingentem, milite & armis instructissimá, mittit, quę ità prorsùs sese comparauit, tanquàm Melitam in Turcici Imperatoris ditionem redactura. Sed rectè dictum est à Sapiente: Non est cõsilium contra DOminum. Noluit benignus Deus, vt immanis barbaries sæuissimi hostis illud sibi munitissimum Italiæ propugnaculum vendicaret. Est autem ille truculentus Christianorum omnium hostis vel maximè infensus Rhodiensibus militibus, quos hodiè Melitenses vocamus, quòd non ignoret illos ex professo inexpiabiles gerere inimicitias contra ipsum, & eius similes Christianismi oppugnatores. Et olìm quidem ante annos non adeò multos expulit illos è Rhodo, omĩ ferè Christianorum aliorum ope destitutos: sed pari apud Melitam conatui non idem adfuit successus. Apparabatur Byzantij ingẽs nauium vis, & res omẽs ad oppugnationem necessarię: neque id latuit Valettanum militiæ Melitensis Magistrum, quippe qui suos haberet Byzantij homines, è quibus de rebus omnibus certior fieret. Itaq; habito suorum concilio, ad resistendum se comparat: insulam, vbicũquè visum est opportunum, egregiè munit, resque necessarias conquirit. Erant in Turcica classe pręter alias naues tum onerarias, tum mahonas commeatui cõuehendo accõmodas, tum liburnicas, hemiolias & scaphas, centum & sexaginta octo triremes munitissimæ, porrò nauigia simul omnia ad 240. Ea classis partìm primò in Marsasiroccum portum appulit: sed non satìs illi fidens, in alium, quem MAIOREM vocant, sese transtulit. Habebant Melitenses milites in insula non contemnendas vires, magnisque animis hostem excipiebant. Erant Turcici exercitûs principes duo, alter terrestribus copijs, alter vniuersæ classi præfectus, ille Mustapha, hic verò Pialis dictus. Ijs nonnunquàm

Prou. 21.

Triremes 168.

in administrando bello non satis conueniebat. Nam cùm Mustapha ante Draguti aduentum tormenta è nauibus extrahenda censeret, Pialis planè voluit rem ad Draguti accessum differendam. Erat enim Dragutus rei militaris peritissimus, & ad difficilia obeunda vir strenuus, adeò vt Solimanus iusserit, nè quid eo inconsulto in castris fieret. Aduehebat is triremes tredecim, & in ijs sexcentos pedites. Sed iam antè cùm vniuersa classis Marsasiroccũ portum attigisset, milites ad viginti millia in terram expositi, fossas, tuguria, tentoria, stationes apparare cœperant. X. Calendas Iunij Pialis Bassa cum 7. millibus peditum ad S. Michaëlis oppidum explorandum se confert, sed quòd frequentes indè pilę volitarent, propiùs accedere nõ potuit. Inito verò peracri prelio, aliquot è Turcis cæsi sunt, signumque militare eis ereptum. Consultatione indè habita, num arcem S. Elmi, vel Burgum priùs obsiderent, vbì arx visa est primo loco obsidenda, eamq; hostes è monte accuratè specularentur, rursùs ad pugnam ventum est vel leue certamẽ, in quo cõplures Turcæ, pauci Christiani periêrunt. Iam agger ab illis instituebatur ad S. Elmi arcẽ, vt indè eam acriter pulsarent, in eandem curam etiàm aliquot triremibus incumbentibus. Verùm ille agger non potuit esse diuturnus ob fulmina arcis creberrima, quibus hostes sternebãtur quotidiè, & agger prosternebatur. Sub his autem augebantur in dies hostium copiæ, ab ipsa etiàm Alexandria missis sex triremibus cum peditibus nongentis. Porrò Valettanus in S. Elmi arcem misit Hispanos 400. qui rebus sæpè prçclarè gestis, non paruas hostium strages edidêrẽ, paucis suorum desideratis. Miserat autem ex Insula Valettanus quendam ad Toletanum Siciliæ Proregem, qui eum certiorem redderet de Turcica obsidione:

Turcæ exeuns in insulam.

idemque

idemque à Toletano in Insulam remissus, magna animi tum industria, tum virtute, quanuis non sinè ingenti periculo, tandèm ad Valettanũ redijt, & ab eo iussus nocte eadem iterùm proficisci ad Toletanum, se dat itineri, significaturus Toletano insulam maioribus egere præsidijs. Iam illucescebat dies S. Ælmo sacra, & eccè mirabili impetu, ceu œstro quodam perciti, permulti Turcæ ad vallum terraceum oppugnandum accurrunt, & licèt vi quãdoquè repellerentur, tamen multitudine freti, tandèm propugnaculum quoddam obtinuerunt, vbì se contra nostros communiêrunt. Sed cùm fossam illam, quæ ducta fuerat è regione valli editioris, replere conarentur, cæsi sunt illic octingenti, ijque ex illorum numero, qui cęteris fortiores habebantur: plurimi quoquè vulnerati, posteà in fossis spiritum exhalârunt. Sunt autem & ex Christianis cæsi 45. & nonnulli sauciati. In eorum locum, vt arx tutior esset ab hoste, Valettanus misit pedites ducẽtos cum aliquot equitibus. Is verò, quem paulò antè diximus remissum in Siciliam, Syracusas veniens, duas illic Melitẽses triremes offendit, quas priùs edoctas qua deberent proficisci in Insulã, eò pergere iussit cum peditibus quadringentis. Ipse Messanę Toletanũ adijt, suaque illi mandata exposuit, hortans ad ferendum suppetias obsessis. Id temporis Toletanus classem habebat necdùm satìs instructam. Intereà Melitenses dum sustinent Toletani aduentum, sese egregiè aduersùs importunissimum hostem tuentur: Valettanus inprimìs sedulò suum facit officiũ, ad labores impiger, ad pericula imperterritus. Illæ autem duæ supradictæ triremes non eum tenuêre cursum quem erant edoctę: itaque res ea admodùm incommodè cecidit Melitensibus, quorum arx in magno discrimine versabatur.

Turcarum impetus.

Pius pontifex mittit subsidia Melitensib⁹.

Dum his rerum difficultatibus laborat Melita, Pius 4. Romanus Pontifex, omni qua potuit ratiõe illi mox opem tulit, conscripto milite & certa pecunia constituta in illud bellum, adiuncta etiàm pulueris tormẽtarij magna vi. Et ipsa sanè periculi magnitudo poterat meritò permouere oẽs, vtì Melitensibus nè deessent: quos si Turcicus tyrannus sibi subiugâsset, dubiũ non erat, quin de tota Italiæ, immò vniuersa Rep. Christiana idem ille fuerit cogitaturus. Missi sunt igitur cum Pompeio Columna sexcenti pedites Neapolim, simulque plerique viri illustres sua sponte eò secuti sunt, pręclaram suo sumptu Reip. Christianæ in tanta necessitate operá nauaturi. Erant tum aliquammultæ triremes Neapoli, quæ cum his cohortibus profectæ sunt Messanam, vbì classis Philippi regis Hispaniarum instruebatur. Nec latebat Turcas augescere vires & classem Christianorum: itaque sibi maturandum rati, statuunt totis viribus & continenti labore oppugnare arcem, donèc ea potiantur. ea enim occupata, videbant facilem sibi aditum fore ad reliqua Insulę pręsidia occupanda. quod si æstate non succederet, tamen in ea arce & portu Marsamusetto decreuerant esse in hybernis. Sũma igitur animi & corporũ contentione oppugnationem adoriuntur, & perpetuo triduo assiduis propè pilarũ verberationibus mœnia deijciunt. Quarto die cùm nonnihil remisissent ea horrenda tormentorum tonitrua, cõmissum est leue certamẽ, Turcasq; eos pręsertim qui cum Draguto recèns venerant, insolentiùs sese ingerentes, fortissimè nostri represserũt, seq;, multis occidione deletis, in fugam conijcere compulerunt, septẽ aut ad summum octo duntaxàt cæsis è nostris. At verò Turcæ magìs etiàm iritati, proxima nocte totis viribus rursùs arcem inuadunt, nostris interìm ad arma conclamantibus, Initum est vtrinquè trium ferè

Oppugnatur arx S. Elmi.

horarum

horarum certamen acerrimū, cuius tandèm hic fuit euentus, vt Turcæ omni sua ſpe fruſtrati, plurimis quoquè è ſuis amiſſis, per ruinas præcipites detruſi ſint Indè verò ad quatiendos muros redeunt, & cū ſex dieb9 cōtinuis propè aſſiduè eo in opere verſati eſſent, cū toto exercitu arcem inuadūt, certā ſibi victoriam pollicētes, quòd ad tredecim globorum ferreorū millia in eam cōtorſiſſent. Irruunt in noſtros ferociter, & erat ſanè aliquādiù anceps victoria, tanta multitudine barbarorū paucos circunſiſtente. Erat tum inter Melitēſes equites Baraganus quidā vir ſtrenuus. Eius eximia virtute primū nōnihil repreſſi hoſtes ſimul & exterriti, multis deindè è noſtris ad illum cōfluentibus, non pauci occiſi ſunt. At Turcis recētiora ſemper auxilia capientib9, Valettanus ſuis trecētos ſubſidio miſit, qui Turcarum pontè ex triremiū antennis fabrefactū inflammārunt, quo collabēte, plures 800. Turcis extincti ſunt, & ſexcenti vulnerati. In hac pugna è præſtantioribus Turcis ad duo millia cæſi ſunt: alij volunt, ad quatuor millia cecidiſſe: è noſtris centum cæſi, totidemq; vulnerati. Verùm Turcæ nihil hac ſuorum amiſſione retardati, nouis tormentorū ictibus arcē concutiunt, atq; muris diſiectis tāta vi noſtros adoriuntur, vt propè re deſperata in fugā verſi ſint. At tamē cùm antè decreuiſſent fortiter pro religione occūbere, hoſtibus ſe opponūt: pugnatur horis quinq; atrociter, è noſtris cadunt ducēti, ex hoſtiū numero permulti. Dragutus in eo pręlio ict9 in capite, biduo pòſt moritur. Nocte ſequenti perpetuò cum hoſtib9 dimicatū eſt, muros ſcandere molientibus, ſed ſemper fortiſſimè repulſis. Hanc tam crebram ſuorū cladem indignè ferebant Baſſæ. Itaque claſſe tota ad arcē adducta, vires oēs periclitari ſtātuunt, & vel abire victores, vel victi ſuccumbere. Sed antè quàm iſthuc attentarent, pontes & ſcalas cæte-

Turcarum pertinacia.

Dragutus perit.

cæteraque opportuna & necessaria præparabant: Valettanꝰ his animaduersis, metuens suis qui erant in arce, suorum priùs habito consilio, mittit ad obsessos tres insignes viros è suo ordine, qui arcem inspiciant, & de relinquenda ea hostibus, quippe cuius iam muri deiecti essent, quæque ab hostibus defendi ampliùs non posset, cum illis agant. Ibant illi tres non absque præsentissimo vitæ periculo, multis in eos displosis sclopettis: cumque arcem contemplati essent, ac summæ constantiæ & præclaræ spei responsa à præsidiarijs militibus accepissent, ad Valettanum redeunt, & duo quidem ex ijs confirmabant posse arcem defendi, sed tertius pernegabat, maximè cùm propugnacula omnia prorsùs subruta cernerentur.

Obtinuit autem eorum sententia, qui locum minimè deserendum censebant, in eamque à cæteris itum est: sed ea infaustum habuit euentum. Turcæ enim omnes rebus necessarijs celeriter comparatis, arcem terra marique inuadunt, duobus & triginta Canonibus terribiliter quatiunt. Certatum est à noctis medio in horam vsque diei tertiam, nec tamen nostri tam pauci vlla re illa ingenti hominum multitudine visi sunt inferiores, multosque fortissimè arcem propugnando Turcas ceciderunt, parati pro Christiana religione se totos præpotēti Deo sacrificare. Verùm nimia erat tormentorum ingentium vis, quibus mœnia ad solum vsque radebantur, cecideruntq; ex illis egregijs viris quadringenti. At nec sic reliquis quicquam de animi magnitudine decessit, sed incredibili virtute defixa iam hostium signa lacerârunt, centuriones, signiferos & multos cohortium præfectos trucidârunt. Porrò tandèm non mediocriter sole incalescente, perpetuo labore nimiùm fatigati, (semper eñ fessis Turcis recentes submittebantur, quę res nostrorum

Melitenses in arce S.

rum

rum vires exhausit) cæduntur à barbaris hostibus milites Christiani ad vnum omnes, sed non inulti, quippe qui ferè toti Turcico erant adspersi sanguine. In ea pugna è nostris desiderati sunt 1300. in quibus equites erant 130. Nemo Christianus ambigit, tam constanter & fortiter pro religione & Reipub. Christianę defensione oppetitam mortem, immortali memoria summisque præconijs esse dignissimam. Turcæ occupata arce, singulari quodam immanissimæ crudelitatis genere sæuiërunt in milites triginta, etiamnùm semiuiuos repertos. Primùm singulis pectus ferro scindunt, cor vi extrahunt, deindè caput amputant. Corpora postremò tam fœdè trũcata, vbì à nostris spectari possent, exponunt. Nec his cõtentus Mustapha, ea vestib9 cruce candida signatis induta iubet in mare iactari, vt Melitẽsibus insultaret. Eius rei indignitate permotus Valettanus, Turcas captiuos oẽs iubet perimi, nec vllos deincèps captiuos fieri, sed captos mox iugulari. Cæsorũ capita versùs hostium castra iactata sunt. Misit deindè Mustapha ad Valettanum qui ex eo percontarentur, num quam accepturus esset deditionis conditionem.

Elmi cædũtur.

Illos verò Valettanus magna ira permotus, è suo conspectu quamprimùm iussit abscedere. Id tulit indignissimè Bassa, multaque dirissima Christianis minitatus est. Erat in Turcicis equitibus Philippus Lascaris, è nobili inprimìs Græcorum familia, propenso in CHRISTIANOS animo. Is vbì persensit Bassæ commotum animum in Melitenses, ad Valettanum transfugit, eiq; hostium consilia explicauit, neq; segnem posteà in Turcis propulsandis operam nauauit. Eum, cùm Romam post Turcarum decessum venisset, Ro. Pontifex liberaliter pro ea in Christianos fide & bñuolẽtia muneratus est. Porrò verò dũ in his angustijs res esset Melitẽsiũ, cõmodũ illis

Lascaris transfugit ad Melitenses.

illis è Sicilia superuenêre, licèt tardiusculè ob maris tempestatem, octoginta equites Melitensis ordinis & sexcenti pedites. Horum aduentus mirificè eorum recreauit animos, qui etiàm à Valettano cōtenderunt, ipsis vt permitteret defendēdum S. Michaëlis oppidum, cui iam Turcæ primas eran: admoturi manus: tanta erat horum militum alacritas. Permisit id Valettanus, sed nullo tamen è prioribus eius loci defensoribus indè reuocato. Ab his nouis militibus paulò pòst è Turcis cæsi sunt 160. & non pauci vulnerati. Hoc tempore castra Turcarum laborare cœperunt dysenteria, Deo contra illos pro Christianis pugnante. At illi de suo conatu nihil remittebant, sed septuaginta canonibus, in quib⁹ erāt tres maximi basilisci, permultis locis simul oppidū S. Michaëlis & Burgum verberabant ac perfringebant, atq; in eum vsum aliquot sibi aggeres extruxêre, putà nouem, quibus singulis sena imposita erant tormenta, quæ nullo neq; noctis, neque diei tempore ab oppidi & Burgi quassatione cessabant. Iam verò è Sicilia sexcenti Hispani, & equites Melitensis ordinis atq; à Pōtifice Max. missi milites trecenti, duce Pompeio Columna, Melitam se cōferebant: sed ijs ex Melita signum discedendi datum est cùm adhuc procùl abessent, quòd Valettanus neq; magnoperè fortassìs tum illis haberet opùs, neque eos vellet in pręsens periculū venire, Turcis omnes insulæ aditus accuratè obseruantibus.

Algerij rex iungitur Turcis.

Tertio Idus Iulij regulus Algerij cum 27. triremibus & bìs mille ducentis peditibus ad Turcicā classem accessit. Is insigne aliquod facinus designaturus, petit à Bassa copiam oppidi à mari oppugnādi, eamq; facilè impetrat, additis illi duobus millibus recentium Turcarum. Intereà Valettanus catenam quandam opportunissimè pertendit eo in loco, vbì erant Turcæ oppidum inuasuri, quę illis non paruo

ad

ad exponendum militem fuit impedimento. At nihilominùs Idibus Iulij terra mariq; oppidum infestant, sed tormentorum ictibus, quę in vrbe displodebátur, 12. depressa sunt nauigia, & ad duo Turcarũ millia submersa. Qui verò à terra oppidũ oppugnabant, cùm ad quinq; horas cum nostris cõflixissent, multis è suis interfectis, è nostris ducentos occíderunt. Erant sanè Melitenses ob perpetuam cum hostibus tam atrocibus tamq; multis conflictationem in magno periculo, coëgitq; ea res Valettanũ rursùs scribere Toletano Siciliæ proregi de mittẽdis auxilijs. Et is tum quidem misit nonnihil subsidij, plus missurus, nisi res summi fuisset periculi ꝑpter Turcas itinera om̃ia obsidentes, qui etiàm interceperunt celocẽ vnam, missam à Toletano, qua multa pharmaca ægrotantibus aduehebantur. Fit verò rursùs ab hostibus noua oppidi diuerberatio, eaq; tam perpes & vehemens, vt ægrè nostri potuerint dissipata mœnia vtcunquè communire. Simul etiàm pons ab illis construitur, quem cùm è nostris quidam immisso igni inflammare instituerent, infecto negocio, pleriq; omnes ceciderunt, & in ijs Nicolaus Parisottus, Valettani nepos. Indè cùm diù satis mœnia verberâssent, ter repetito insultu, pertinacissimè in oppidum Turcæ multis in locis contendunt, & iam vrbe potituri videbantur, sed multis suorum amissis, nostrisq; fortissimè & constantissimè resistẽtibus, coacti sunt redire in castra. Post illud acre certamen vires hostium nostri cõtemnere cœperũt. Et illi quidem tum ad ducendos cuniculos sese conuertunt, sed nostrorum prudentia is quoquè labor nullos habuit successus. Calẽdis Augusti cõcrematus est à nostris hostium pons, quem in mœnium fossa fecerant. Paucis pòst diebus rursùs barbari in oppidum irruũt, sed frustrà, suorum trecẽtis desideratis. Arctissimè tum temporis obsideba-

Turcæ irrũpere nituntur in vrbẽ.

debatur oppidũ à Turcis, ità vt noſtri vix vnquàm tutò vel reſpicere extra muros poſſent, nedùm pedem extra oppidum efferre. Habent enim Turcæ magnam diſplodendorum ſclopettorum peritiam, quibus noſtros cõtinenter impetebant. Per id tempus cùm adeò & oppidi & Burgi tormentorum pilis eſſent muri proſtrati, vt vel plauſtris peruium eſſet iter, vtrunque locum ſumma vi Turcæ inuadunt, tantuſq; erat ab vtraq; parte tormentorum, ſclopettorum, armorum, clamorum ſonitus, vt inſula omnis corruere videretur. Eo tumultu excitatis oppidanis, equites omnes ex vrbe egreſſi, in fugam compulerunt hoſtes qui aquam ſeruabãt, quibus vt auxiliarent, reliqui ab oppido inuadendo ſe reuocant, properantq; ad ſuos, ſed vtrobiquè ſuccumbunt. In eo prælio è noſtris centum ceciderũt, & totidèm vulnerati ſunt: Turcæ ampliùs mille & quingenti interfecti ſunt. Ea oppugnatio durauit horis quinque, & quia non ſinè magno DEI beneficio ea erat parta ex hoſtibus victoria, Valettanus cum omni populo ſolenniter templum adijt, DEO laudes grateſque acturus. Eodem autem die, vt noſtri laſſitudine frangerentur, rursùs Baſſa ſuos iubet in oppidum facere impetum, ſed repulſus eſt æquè vt antè, magna ſuorum ſtrage edita. Et quanuìs victoriam iam deſperaret, tamen nè apud Solimannum ſæuiſſimum tyrannum ignauiæ vel negligentiæ accerſeretur, crebras in oppidum irruptiones caſſo labore faciebat. Erant iam admodùm acciſæ Turcarum vires & copię, permultis occidione deletis, plurimis vulneratis: quibus de rebus per quędam è Melita profectum certior factus Toletanus, decreuit cum ſeptuaginta triremibus adire Syracuſas, & decem millia peditum Melitam adducere. Dũ hęc fiũt, ex oppido S. Michaëlis quidam ad Baſſam Turcicum transfugit, oſtendit nulla inter-

Jmmanis Turcarum impetus.

interpoſita mora oppidum inuadi oportere, ſolos quadringentos ſupereſſe oppidi propugnatores. Eius fuga noſtros incitauit ad muniendũ oppidum ſanè quàm diligenter, licèt ingens eſſe murorũ interruptio. Hoſtes occultiſſimè rursùs cuniculum agũt, in eoq; ſpes omnis muri ſubruendi collocata erat: ſed is quoquè cuniculus à noſtris & depræhẽſus, & fruſtratus eſt. Itum porrò in concilium eſt à Turcis, hærendúmne ſit diutiùs in inſula, an indè recedendum. Maior pars cenſuit, relicta Melita, domum abeundum. At ſummus dux maluit expectandum Solimanni reſponſum. Dum igitnr manent in inſula, nihil relinquunt intentatum: ſemper aliquid militaris exercent operæ, ſuntque ſeduli in inſtituendis pontibus, agendis cuuiculis, foſſiſque implendis. Iam penè conſumptus erat puluis tormentarius, & tamen rursùs & oppidum & Burgum maiori quàm antè contentione pilarum ictib⁹ verberant, murosq; ſolo æquant. Habebant prdter alia tormenta tres baſiliſcos, quorũ pilę ad ducenta põdo accederent. Ijs mirabiliter mœnia perfregerũt. Deindè ter repetito conatu horrẽdum in modũ in vrbem impreſſionem faciunt, ſed egregiè cõtuſi & conſciſſi, noſtrorũ inuicto robore repulſi tandèm retrocedere coguntur. Eo in certamine oppidani oẽs fortiſſimã propugnandæ vrbi operã nauârunt, adeò vt etiàm adoleſcẽtuli arma in hoſtes inferre, & virili cõſtantia fœminę armatę, ad arcẽdos à mœnibus hoſtes accedere non dubitârint. Igitur plurimos è ſuis Turcę perdiderũt, è noſtris 60. deſiderati ſunt. Erãt tum, qui rebus ſuis metuẽtes hortarẽtur Valettanum, vt lautiorẽ maiorisq; precij ſupellectilẽ in S. Angeli caſtellum transferri iuberet, vbì ab hoſtibus tutior foret. Tulit id indignè Valettanus, tanquàm pluris facienda eſſet ſubſtentia, q̃ ipſa corporum vita & ciuium ſalus. Itaque nè plùs illi

Turcarum ſedulitas.

Ciuium Melitenſiũ magnanimitas

caſtello,

gerent turpitudinem eiuſmodi non coniugiorum, ſed inceſtarum libidinum aſſertores, & quantam ſibijpſis apud bonos omnes & poſteritatem omnem fœdiſſimæ ignominiæ notam inurant. Sed fronte ſunt plerique omnes plùs quàm meretricia, & neſciunt erubeſcere. Dabit autem quandoquè benignus Deus, vt vulgus miserè ab eis dementatum, & alij malè ab eis perſuaſi, cognoſcant eius ſceleris immanitatem, quo ſe obſtringunt apoſtatæ monachi, cum fœmina ſub honeſta coniugij ſpecie ſacrilegè cubantes, & eos profectò toto pectore deteſtabuntur. Et reuerà ſi legiſſent plerique veterum ſanctiſſimorum patrũ ſcripta, peſſimè iſtos impuros apoſtatas acciperent. Quandò igitur iſti hucuſquè impietatis progreſſi ſunt, vt tam execrabilem concubitum palàm doceant ſanctum eſſe matrimonium, fruſtrà ſanè cum illis agitur de rebus noſtræ religionis. Itaque nolim tempus terere commemorandis alijs, quæ in memorato ſcripto ab iſtis adferuntur: nam & multa ſunt, & partim impudentiſſimæ calumniȩ, partim iam olìm damnatæ hȩreſes. Hoc tamẽ certum eſt, in hoc opere cõflando nihil eos diligẽtiæ, nihil acerbitatis prætermiſiſſe, vt ſemèl omnem pectoris ſui aterrimam bilem in Romanos Pontifices & Chriſti catholicam Eccleſiam euomerent. Interìm nõ vidẽt, quàm ſint ipſi egregij viri, qui tam multos iam olìm ante mille annos partìm damnatos errores & hæreſes in vulgus ſpargant, qui inter ſe atrociſſimè de ipſis turpiſſimis errorib⁹ ſuis digladientur, atq; mutuò palàm ſe hȩreſeos cõdemnent, falſi reos agant, & liberaliter atq; prorsùs ſuo more euangelicè ſe immanibus conuicijs proſcindant, atque eiuſmodi emblematìs ornent, quibus nemo rectiùs, quàm flagitioſiſſimi nebulones, ornari mereatur. Quæ cùm ex ipſorum libris certiſſimè oſtẽdantur, nihilominùs viros ſe dici & haberi volunt

Turpitudo apoſtatarũ cum fœminis cubãtiũ.

tì, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & ſimilium eius farinæ Scholaſticorum, vt prophetarum & apoſtolorum ſcriptis legẽdis nullus omninò relictus eſſet locus, ac ne quidem vlla de his in ſchola mentio fuerit reliqua, nedùm vt his aliquid ſerij ſtudij attribueretur. Hæc illi. Quæſo te Lector, quid his fingi poſſit vel ab ipſo malo dæmone aut vanius, aut impudentius, aut contumelioſius? Quis credat quinquè vel ſex annis nullam in Scholis habitam mentionem filij Dei, cùm ipſimet fateantur occupatos fuiſſe in libris Magiſtri Sententiarum, cuius tertij libri bona pars de CHRISTO prolixè agit? O portentoſam, & non tam verbis quàm verberibus & flagris vindicandam mentiendi libidinem. Jam quòd Magiſtri Sentẽtiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & ſimilium libros vocant ineptiſſimos, non certè facerẽt, ſi non ipſi eſſent omium ineptiſſimi, & indigni prorsùs qui ijs viris vlla ex parte comparentur. Scioli iſti, grandes ſibi ſophi videntur, quòd bilingues, vel etiàm vtcunquè trilingues interdùm ſint, nôrintq́; ſcribere Latiniùs quàm illi patres, quos ſanè prẹter alios noſtræ ætatis doctiſſimos viros, Chriſtophorus Longolius & multijuga rerum cognitione, & inſigni eloquẽtia celeberrimus, ſumma vitæ integritate, & admirabili quadam diuinarum humanarumq́ue rerum cognitione, optimi cuiuſque iudicio ſcribit eſſe commendatos. *Conuicium in Scholaſticos.*

Deniquè, quòd aſſerere non verentur, nullam in ſcholis prophetarum & apoſtolorum quinque vel ſex annis habitam fuiſſe mentionem, intolerabilem itidèm habet calumniam & impudentiſſimam vanitatem. Nam idem Sententiarum Magiſter, quo eos totos fuiſſe occupatos aiunt, plurima è ſcriptis diuinis loca commemorat. *Alia calumnia.*

Hinc igitur colligat Lector, quę istorum hominum religio, quæ animi pietas, quis pudor, quę verecundia sit, qui talia scribere non dubitent. Et hi nimirùm sunt, qui Concilium Tridentinum contumeliosè lacerant, se verò Ecclesiæ reformatores iactitant. Sed tamen, vt dixi, quandoquè sentient homines, quibus præstigijs orbi ab istis illudatur.

Obijt hoc anno quarto Idus Decembris Pius 4. Romanus pontifex, qui sanè Ecclesiæ Dei, maximè in absoluendo Concilio Tridentino, tanto pastore dignam nauauit operam.

Pius V. fit pontifex.

ANno 1566.7. Idus Ianuarij in Romanum pontificem electus est Michael Giselerius Dominicanus, Cardinalis Alexandrinus, & dictus est Pius V. Eodem die summo manè de alio quodã actũ fuit, cui etiàm ad pontificatum pauca suffragia deerant: à prandio autem inter primarios quosdã sermo habitus est de Cardinali Alexandrino, & paulò pòst omnibus Cardinalibus in eius electionem mirè & præter omnium expectationem consentientibus, ille eductus è cella, pontifex maximus salutatus est. Nemo erat qui ambigeret à Domino isthuc factum esse: tanta erat etiàm absq; scrutinio votorum concordia. Et sanè quæ eius electionem adhuc secuta est in Pontificatu vita, nihil clamat aliud, nisì eum diuinitùs ad hoc amplissimũ munus esse vocatum. Ante coronationem, quæ celebrata est 16. Calendas Februarij, habuit Cardinalium congregationem: (consistorium enim, vt vocant, ante coronationem haberi non solet) ea peracta, quidam ex insigni familia petijt episcopatum quẽdam. Respondit Pontifex, se quidem illi cupere summoperè gratificari, nec defuturũ, si alia in re prodesse ei possit, sed episcopatum tamen minimè collaturum, quòd ad tantam functionem parùm idoneus esse videretur, nõ

Episcopatũ petens reÿcitur.

satis

fatis literis & eruditione instructus. Cùm autem ille suæ eruditionis testimonium proferret, Ego, inquit Pontifex, hac in re, quæ mihi satis cognita est, testes minimè requiro. Ità ille in ea petitione repulsam passus est. Porrò ad Cardinales adhuc præsentes conuersus pontifex, hortatus est, nè quicquã ab ipso peterent, quod vel cõtra diuinum obsequium, vel contra Concilium Tridentinum, vel contra ordinem & rem Ecclesiæ facere videretur. Addidit etiàm, se quidem in rebus licitis & honestis Christianos principes iuuare constituisse: contrà verò, si quid præter fas & decorum peterent, nulla se ratione illis daturum.

Extant præclara de eo testimonia, ꝙ ità se prorsùs comparet, vita illius vt quandam referat imaginem priscorum illorum pontificum, quorum sanctitatem veneramur. Familiã se dixit eiusmodi habere velle, quę & vita & habitu cęteris exemplo sit: nec tam ministrorum numerum aut cultum corporis, quàm virtutem & integritatẽ sibi spectandã cõstituit. Magnum se ostendit fore iustitiæ patronum & vindicem. Melitensibus Turcicam denuò obsidionem expectantibus liberaliter sanè vniuersas pontificatùs maximi opes pollicitus est, & iam missurus erat subsidio tria millia peditum, nisì posteà cognouisset frustrà Turcarum aduentum formidari. In consanguineos suos mirabili vsus est frugalitate, adeò vt tres è sorore nepotes non solùm nullis auxerit vel opibus vel honoribus, sed etiàm ægrè adduci potuerit maximorum hominum precibus, vt vnum ex eis, doctrina & pietate cònspicuum, tandèm in Cardinalium senatum cooptaret. Fidei catholicę conseruandę ac propagandę perquàm studiosus est: precibus assiduis feruẽter incũbit, quas dicit esse pontificum pręsidia. Statuas Vaticanorum hortorum à quibusdam eius decessoribus magno

Familia Pij V.

sumptu & studio ibi collocatas, Populo Romano ad Capitolij ornamentum largitus est. Ad mensam sedēs, vt est in sumēdo cibo potuq; parcissimus, ità in adhibendis precibus & gratiarumactione plurimus. Episcopos non patitur abesse diù à grege suo. Est quædam sanè in eo seueritudo, sed eam incredibili humanitate ità tēperare nouit, vt omībus charus sit. Possunt ab eo boni sperare virtutis pręmiū, mali formidare supplicium aut pœnam, quæ ab illo iam non leuis constituta est in blasphemos, nefariæ libidini & id genus flagitijs addictos. Reformationē tanto pōtifice dignā & instituit, & porrò in rem cōferre pergit: & domesticę quidē familię numero permultùm detraxit, vt possit Ecclesię rebus necessarijs largiùs opitulari. Catholicis quibusdam lōgè ab Italia degētibus, sed vel penuria, vel carceris molestia laborātibus, partìm mittenda pecunia, partìm scribendis literis humaniter opem tulit, & ferre decreuit. quàm prorsùs absit ab omi auaritia, satis declarat, quòd pleraq; à Romana curia iussit exulare, quæ magnam vim pecuniæ conflare possent: & certè difficilimo quodam tempore cùm illi dispensationis cuiusdam obtinendæ causa, quæ alioqui concedi soleret, multa essent oblata aureorum millia, prorsùs ea accipere recusauit: idque illi perpetuum est: nec enim tam id spectat, quid possit ex re quali-bet obuenire compēdij, quàm quid iustitia & ęquitas reposcat. In resignatione beneficiorum ecclesiasticorum simplici, multa sæpè admittuntur parùm ad ecclesiæ leges & vtilitates accōmodata: eam igit statuit deincèps nō temerè admittere, nè hac occasione res Ecclesiæ velut iure quodā hęreditario ad posteros transmittantur, aut etiàm indignis, aut parùm idoneis ecclesiastica beneficia conferantur.

Preces ad mensam.

Reformatio instituta.

Pius V. quā alienus ab auaritia.

simplex beneficiorum resignatio.

Oblatus ei quandoquè fuit à quodam magno principe annuus triginta millium aureorum prouen-

uentus, sed cum ille magno animo recusauit. Vir quidam illustris nepoti pontificis filiam suam vxorem obtulit cum dote egregia, vt posset pontifici sanguinis affinitate coniungi. Eius verò erga se beneuolentiæ Pontifex gratias quidem egit, sed neque Ducis, neque Marchionis, neque Baronis titulis suam se velle ornari familiam ait, quibus ea hactenùs caruisset.

Erat Iudęus quidam Elias nomine, multa & eruditione, & prudentia, & opibus inter suos insignis, & quidem Synagogæ iam præfectus, & sacerdos maximus. Is pontifici, cùm adhuc Cardinalis esset, & de nostra complectenda religione multùm cum eo egisset, pollicitus erat, se tum Christianę religioni suscepto baptismo velle accedere, cùm ipse Romanus pontifex crearetur. Huic igitur, iam ad pontificatum pręter illius omnem, vt appâret, existimationem promotus, ità ait: En cernis me renunciatũ Pontificem: fac igitur quod pollicitus es. interìm verò curabat pro illo preces DEO offerri. Paulò pòst Iudęus ad Pontificem redit, & se velle CHRISTO nomen dare affirmat. Monet verò pontifex, vt maturè secũ deliberet, & si ex animo cupiat fieri Christianus, sibi significet. Non multa interiecta morula indicat ille Pótifici, se diutiùs veritati & spirituisancto obluctari non posse: prorsusq; se constituisse cum tribus filijs & nepote trãsire ad castra Christianorum. Ea res summo pontificem affecit gaudio, hominemq́ue complexus, & gratias Deo agẽs, tertio Pentecostes die in præsentia Cardinalium ferè omnium, magnaque populi mirificè gratulantis pręsentia, suis eum & alios manibus baptizauit, multisq́ue eis concessis priuilegijs, vnum è filijs ferè septennem sibi in filium adoptauit, atque in Collegio Germanico cum suis nepotibus curauit educandum.

Iudæus conuertitur à Pontifice.

Porrò Michaël (sic enim à baptismo Elias dictus est) multam nauat operam Iudæis ad fidei lumen à Iudaica cæcitate pertrahẽdis: neque id sanè frustrà, paulò pòst triginta ex ijs ad Catechismum perductis. In festo sacrosanctæ Eucharistiæ, licèt fractis esset viribus, & medicorum opera vteretur, attamẽ verè pius pontifex non sella pro more gestatus, nec corona pontificia ornatus, sed cum maxima populi ædificatione pedibus ingrediens, illud præstantissimũ corporis Christi voluit circũferre sacramẽtum.

Circunfert Eucharistiã Pontifex.

Catechismus editus.

In Tridẽtina synodo ad pontificẽ reiecta fuit cura edẽdi Catechismi, Breuiarij & Missalis. Catechismũ iam curauit Latinè edendũ, idemq; eius iussu in Gallicam, Germanicã & Polonicã linguã transfertur.

Maximiliano serenissimo Cæsari nostro contra Turcas dimicaturo pijssimus pontifex opẽ laturus, tres supplicationes indixit, quibus ipse quoquè interesse voluit, vniuersum iter iam ætate grauis & affecto corpusculo, pedibus cõficiens, & Deũ aperto capite iunctisq; manibus attentissimè deprecãs. Aderant & plerique Cardinales & prælati, nobiliumq; & vtriusq; sexûs ingens multitudo. In prima supplicatione mulier dæmoniaca horridos & immanes edens clamores, ad pontificem adducta est: quæ licèt à pluribus teneri vix posset, mox tamen vbi à Pontifice benedictione tertiò repetita consignata est, in terrã mortuæ similis corruit: sed posteà incolumis surrexit. In secunda supplicatione tres aliæ à dæmone occupatæ, ad pontificem adductæ, & triplici benedictione accepta sanatæ sunt, è quibus vna non ignobilis, anteà à nemine curata fuit, licèt sæpiùs tentatum id esset. In tertia quoquè supplicatione alia quoquè à dæmone vexata, Pontificis precibus restituta est. Ea pontificis pietate, & erga expellendos dæmones comperta virtute, animi hominum mirè accensi videntur: tanta erat ob

Dæmoniaca curatur.

Item 3. aliæ.

Item alia.

ob promerendam Iubilei gratiam ſua peccata confitentium multitudo.

Capta fuit per hos dies nauis longa inſignis cuiuſdam piratæ, in qua Chriſtiani octoginta captiui viſebantur, qui decem & eo ampliùs annis miſerrimam pertulerant ſeruitutem. Eos, cùm Romam veniſſent, Pontifex humaniſſimè accepit, & veſtibus atq; pecunia donauit. Exemplo integerrimæ vitæ illius permulti ad meliorem frugem ſe recipiunt, adeò vt etiàm ex Iudęis ampliùs centũ, doctrina & opibus præſtantes, ad Chriſtianam religionẽ acceſſerint. Porrò in vſum catechumenorum emit Pontifex magnificẽtiſſimas ædes, quibus etiàm ſuos reditus haud contemnendos attribuit. *Iudæi ad fidem veniũt*

Huius anni Auguſto menſe morbus periculoſus vrbẽ inuaſit, ità vt plurimi cum tota familia decũberent peſſimè affecti. Ibi ſanè videre erat Pij Põtificis ſingularem pietatem. Nam ſingulis miſit pecuniam, omnibus decem medicos adhibuit, multaque alia ſolatia inſigni liberalitate impertiuit, adiunctis etiàm religioſis viris, qui animarũ curam gererent. Dici facilè non queat, quanta iam in Clero & populo cernatur ſub hoc pontifice Romæ morum reformatio: & licèt iam ſenio affectus ſit, at tamẽ ipſe vult audire, videre, cognoſcere controuerſias pleraſque omnes: aſſiduis incumbit precibus, multùm ieiunat, in victu ſumma vtitur temperantia, quotidieque rem diuinam facit, quod profectò mirum videri queat in tanta ætate. Sed vt ipſe quoquè fatetur, inter hæc tot tantaq; negocia, quibus continenter occupatur, tam proſpera aliquandiù vſus eſt valetudine, vt vix vnquàm rectiùs valuerit. *Liberalitas Pontificis in ægrotos.*

A piratis redimi curauit nepotem ſuum exigua quidem pecunia, fortaſsè Turcis neſciẽtibus quòd eſſet pontificis nepos. Hunc ad ſe accitum, non alio habitu videre voluit, quàm quo fuerat vſus dũ ſe- *Nepos Pontificis redimitur à piratis.*

deret ad remos captiuus, qui vilis erat. Admonuit auté eum sanè grauiter, vt ex anteacta miserrimè in ea seruitute vita, disceret ad bonā frugē se recipere, & Deo seruire. Deindè equo & equestri officio, vndè centū aureos annuos habeat, donatū, ad suos remisit. Hoc & pleraque alia facilè testantur, quàm non sit studiosus cognatos & propinquos suos ad opes & honores prouehendi.

Solebant adhiberi instrumenta musica, quotiès Pontificis & cardinalium habebatur consistorium. Eam consuetudiné voluit sublatam. Crebrò vrbis Ecclesias visitat, & ad Clerum concionatur. Familiā suam magno studio reformat, quòd sciat indè exépla manare ad Ecclesiasticos omnes, vt ipsi quoquò se suosq; ad ipsius exemplū componant. Initio mēsis Octobris familiares suos omnes conuocauit, cócioné ad eos habuit, & inter alia, quę ijs obseruāda pręscripsit, voluit vt singuli suum indicarét nomé, ordinem & sacerdotia. Sacerdotes vt minimùm ter in hebdomada sacrificium faciant, cæteri, pręsertim diaconi & subdiaconi, saltem quintodecimo quoq; die communicent, edixit. Sacris ordinibus initiatos, aut Ecclesiæ prouentus percipientes, habitum iussit ferre clericalem atq; tonsuram, nec vestes habere nisì ex lana simplici absq; vllo serico. Turgida femoralia pati nō vult. Aulicos suos omes, nè ocio tempus malè perdant, iussit sacræ lectioni, quam ter in hebdomada sacri Palatij Magister habet, interesse: Fiunt etiàm in aula prælectiones Philosophicæ. Porrò nō paucos suis libros Ecclesiasticorum scriptorū dedit, vt ijs legendis dum Pōtificem vicissìm obseruant, tempus vtiliter trāsigant. Nihil in suorū moribus, habitu, colloquijs, & tota deniquè viuēdi ratióe vitiosum, & quod praui sit exempli, tolerat. Pręfecto custodiæ corporis sui mādauit, det operā, vt milites sui tranquillè & sinè insolentia viuant.

Familiæ reformatio.

Prælectiões in aula Pōtificis.

Impu-

Impudicas mulieres, publico proposito edicto, ab vrbe expelli iussit. Erant tum Romanorum plerique, qui se vehementer opponerent, dicerentque, si meretrices ab vrbe excluderentur, magnum id Reipub. annui quæstûs dispendium allaturum: Pôtifex tandèm ità eis silentium imposuit, vt asseueraret se cum tota Curia sua aliò migraturum, nisì illa hominum fæx profligaretur. Ità illæ coactæ sunt discedere, interim tamen nonnullæ in vicis ignobilibus ob peiora vitanda relictæ sunt, cùm priùs in vijs publicis & splendidis ædibus magno numero habitarent. Quædam ex ijs, quæ præ cæteris maiorem infirmis animis tentationum & ruinarum materiam præbiturę videbantur, à tota ditione Ecclesiastica nominatìm relegatæ sunt. *Meretrices proscribuntur.*

Alio quoquè edicto vetuit, nè quis ex ijs qui Romę degunt, hospitia publica & cauponas Vrbis cõuiuandi & compotandi gratia adeat, nec quisquam in ijs ludere sinatur. Eo edicto multa flagitia & peccata resecata sunt, effectumque vt hospitia aduenarum commoditati seruiant. Nebulo quidam obscurus maledico quodam Pasquillo vel famoso carmine Pontificem contumeliosè proscidit. Is tandèm compręhensus, & Pôtifici oblatus, cùm ab omnibus diceretur seuerissimè plectendus, iussus est à Pontifice carmen suum recitare, tum exponere, cuius vel consilio vel voluntate id scripsisset, *Clementia in maledicum.*

Dicente eo se non nisì mali dæmonis id instinctu composuisse, Pontifex respondit: Si tu mihi vt summo Pontifici maledixisses, non ferres impunè; At nunc quia in fratrem Michaelem, in monachum scarponem, in Cardinalem Alexandrinum conuicia iactâsti, abi liber quò vis. Ego verò humilitatem generis mei, vitæ & habitûs semper & animo retinebo, & libens confitebor, & ero vilis & abiectus in oculis meis. *2. Reg. 6.*

In

In tota Ecclesiæ ditione accuratissimè edixit, vt itinera à latronibus tuta seruētur: si quis à latronibus cædatur, ait se pœnam exactурū ab illis, in quorum vicinia id accidisset. Nobiles quidam Poloni ab hęresi Dei benignitate ad fidem sanam Catholicæ Ecclesiæ reuertisse ferebantur. Id vbi Pontifex resciuit, mirificè gauisus est, datisq; ad illos humanissimis literis hortatus est ad perseuerantiā. Mirū enim in modum lætatur resipiscentia eorum, qui fraude diaboli in hæresin prolapsi sint. Cognatos suos & consanguineos omnes iussit ab vrbe abscedere, præter nepotem Cardinalē, & alterū in Collegio Germanico literis incumbentem: in quo appáret animus ab omni immoderata erga suos affectione prorsùs líber. Cardinalibus quoquè grauiter mandauit, vt familiam suam ad habitûs & morū honestatem informent.

Tuta itinera.

Euocauit quandoquè ad se Cardinales, qui præsunt inquisitioni, itemque Rotæ auditores, quod iudicium est in vrbe exactissimum atq; pręcipuum, reliquosq; qui Romę iudicijs pręsunt, doctissimaq; oratione hortatus est omnes, vt in exercendis iudicijs synceros & integros se præbeant, minas etiàm intentans ijs, qui secùs facerent. Meretricibus, quas in vnum vrbis angulum reiecit, seueriter præcepit, nè per vrbem vagentur: contrà facientes, iussit publicè flagellari. Duo verò aut tria illis designauit templa, quę sacrificij & Cócionis auscultádę causa petant. Ex ijs pleræq; nupserūt, alię complures cupiunt, honesta reperta conditione, ex ea se turpitudine extrahere: nec Pontifex se defuturum illis dixit, quas paupertas à sectanda pietate remoraretur. Eas autem, quæ sinè sacramentis in ijs sordibus decederent, in sterquilinio vult sepeliri, quod multis calcar addet ad meditandam resipiscētiam. Est Romæ Academia, quam vulgò Sapientiam vocant. Ea iam

Oratio ad Iudices.

Meretrices redeunt ad bonam frugem.

Academia restituta.

iam collapsa erat, & eius liberales annuos prouētus quidā sibi vendicârāt. At Pōtifex eos iussit restitui, vt ijs alantur scientiarū omnium egregij ꝓfessores.

Iussit etiàm, quod ante eum fecerat Pius II. vt qui Magistratu defuncti sint, administrationis suæ totius rationem exigantur. Decreuit etiàm per totam Italiam mittere Visitatores, qui ab Episcopis, Collegijs Canonicorum & monasterijs rationem gubernationis reposcāt. Monasticam disciplinam, quæ multis locis proh dolor nimiùm laxata, immò collapsa est, summoperè curat restituendam, atque inprimìs apostatas omnes seuerissimo anathemate percussit: nè qui tamē ex ijs animum despondeant, hortatus est primarios monachorū pręfectos, quos Generales vocant, vt suos singuli apostatas requirānt, eosque piè & humaniter tractent. Verùm ex ijs pleriq; attrita sunt fronte & indomabili corde, qui seipsos, desperantes, tradiderunt impudicitiæ, secumq; alios quoscunque possunt trahere conantur in puteum abyssi: qui vtinàm per principes arcerentur vbiquè à docendi functione, quia reuerà lōgè omnium perniciosissimi sunt id genus deplorati apostatæ, posteaquàm in hæresin prolapsi sunt: id quod tum in nostra Germania, tū vicinis regnis & prouincijs res ipsa plùs satìs declarauit. Sed ijs omissis, ad Pontificem redeamus. Is sanè huius anni sacrum illud tempus, quod aduentum Domini vocamus, tametsi senilis ętas à ieiunijs illū facilè eximeret, quotidianis ieiunijs, crebrioribus precibus, largiorib⁹ eleemosynis religiosissimè voluit obseruare, libenterq; sacris concionibus adfuit: quo exēplo permulti ad illos sacros dies piè transigendos incitati sunt: nec interìm tamen optimus Pontifex quicquam de ijs, quę ad suum officium pertinerēt, prætermisit, nec detrectauit solito more priuatis personis humaniter præbere aures.

Pontifex vt Aduentum exegerit.

Fit

Fit nonnunquàm, vt ære grauentur alieno etiàm Cardinales, quorum cùm ſit excellens dignitas, nemo eos facilè vel in ius vocare, aut contra illos ferre ſententiam, vel latam exequi audebat. Id ſentiens Pontifex, grauiſſimè edixit, vtì nec ipſis Cardinalibus, ſi ſint de ære alieno delati, parcatur, ſed contra eos iudices liberè pronuncient, pignora quoquè ab eis auferâtur, domus ipſa diripiatur, donèc creditoribus ſit ſatisfactum. Atq; interìm erga illum mira eſt Cardinalium obſeruantia & reuerentia.

Nō vult parci Cardinalibus.

Vt coluerit feſta Natalitia.

Feſta Natalitia huius anni magna deuotione coluit, adeò vt in ipſa nati Saluatoris ſacratiſſima ſolennitate horam circiter decimam nocturnis precibus & primæ Miſſæ intereſſe curârit, deindè in domeſtico ſacello primam & ſecūdam Miſſam deuotiſſimè fecerit, cunctis familiæ ſuæ hominibus ſua manu Euchariſtiam præbuerit, & tandèm apud D. Petrum tertiam Miſſam ſoléni ritu celebrârit, porrò etiàm pomeridianæ concioni interfuerit. Poſſent multa alia de hoc digniſſimo Pontifice commemorari, ſed hæc in præſens ſufficiant pro hoc anno. Vident, nisì fallor, noſtri Euangelici præcones, hæc quæ diximus, eiuſmodi eſſe, vt non poſſint meritò nō laudari. Deſinant igitur carpere & proſcindere Romanos Pontifices, imitentur huius Pij V. virtutes. Sed ſat ſcio, progenies iſta viperarum hęc quoquè pręclarè geſta dente canino arrodet, & peſſimè interpretabitur. Hoc enim apud illos in more poſitum eſt, vt ſi videant Catholicos, præſertìm Pontifices & qui in Clero ſunt, piè & religiosè viuere, eos vocent hypocritas & qui ſuis meritis in gloriæ CHRISTI derogationem fidant: ſin autem malos in ijs mores quoſdam cernant, eos ad vulgus odioſiſſimè traducant: nec dubitém dicere, ſi è cælis ad nos deſcendant Petrus & Paulus ſanctiſſimi

ctissimi Apostoli, & ità viuant vt olìm in terris vixerunt, istos nostros portentosos noui Euangelij buccinatores permulta habituros, quæ in illis atrocissimè lacerent & proscindant.

Et quid mirum est, eos etiàm optimos quosque & Catholicę religioni addictos rodere, conuiciari, proscindere, cùm etiàm mutuò sese, vt sæpè dixi, tam hostiliter insectentur? Est hæc quædam pœna gigantææ arrogantiæ, qua isti tument, ponuntq; etiàm in cælum os suum. Vt enim homines possint intelligere, quàm nihil tutum sit eorum sequi doctrinam, misit inter eos DEVS dissensionis spiritum, quo mirabiliter exagitati, non desinunt publicè editis libris innumeris mutuò se horrendum in modum conspuere & lacerare. Ostensum est hoc iam crebrò locis superioribus, nec tamen vnquàm satìs ostendi potest: adeò illi semper manent suî similes. Sunt inter Zuinglianos & Luteranos perpetuæ contentiones, eduntur q; identidèm ab vtraque parte scripta plurima, quibus alij alios oppugnant. Est inter Zuinglianos è præcipuis vnus Henricus Bullingerus, inter Luteranos Iohannes Brentius, vterq; iam grandæuus. Isti pro more sui Euangelij se honorificè inuicèm tractant, sed tamē Bullingerus astutè nonnihil se premere conatur, & miscet mella piperi, nec potest tamē imperare sibi, quin subindè egregiè perstringat aduersariū Brentium. Scripserat Brentius de maiestate Christi librū cōtra Petrū Martyrē apostatā Franciscanū & istum Bullingerū Huic libro respōdit Bullingerus. Rursùs adfert suū scriptū cōtrariū Brētius, quē Bullingerus vocat Arabiū tibicinè, & scriptum eius acerbissimū & caliginosissimū. Adeò verò prolixū quoquè fuit, vt Bullinger⁹ arbitretur annū propè integrū in eo Brētiū cōsumpsisse. Et quāuìs nō sinè magno tædio, vt ipse scribit, librū hūc nebularū vastū inspexe-

Spiritus dissensionis inter hereticos.

Cōtentiones inter Brentium et Bullingerum.

inſpexerit & euoluerit Bullingerus, obitèr duntaxàt perſtringendum duxit: ſed hoc ità tamen facit obitèr, vt Brentius ſe ſentiat non valdè molliter acceptum: nec mirũ, cùm ipſe, ſi Bullingero fides habenda eſt, longè ſit maledicentiſſimus. Et vt Lector nòrit, quo de ſcripto Bullingeri agam, nouerit anno 1564. edidiſſe eum Repetitionem & dilucidiorẽ explicationem quandam, eiq́; ceu coronidem apologeticam addidiſſe, qua perſtringit Brentij recognitionem, (ſic enim eſt titulus libri Brentiani) In hac Coronide apologetica dicit pios omnes concorditer cenſere, Brentiũ peccare enormiter edendis libris ſuis maledicis, &c. cum petulantiſſimè cõculcare fidem & doctrinã Eccleſiarũ, nempè Zuinglianarum, quarum dogmata vocet Brentius calumniator cacodoxa. Dicit, Brentium nullo Dei ſpiritu bono ductum, iudicare ipſum Bullingerum inanes & ſinè fide ꝓfundere voces, & ceu aprum Calydonium vineã Domini euertere. Dicit, quiſquis Brentij reliqua his cõiuncta inſpexerit propiùs, illum viſurum apertè virulentis redundare edaciſſimi liuoris morſibus. Non ſic ſcriberet Bullingerus de Brentio, ſi is in Romanos Pontifices aut monachos ea ſcripſiſſet, quę ſcripſit in hęreticum Bullingerum. Sed qui nunquàm deſinunt lacerare Pontifices, debent nonnunquàm id genus atrociſſimos morſus mutuos ſentire. Sed pergamus videre alia multa in tam breui Coronide. Petrus Martyr iam obiêrat: eum Bullingerus vocat beatæ memoriæ, ſicut & Melanchthonem, cuius quidẽ Melãchthonis etiàm teſtimonium profert contra Brentium, quòd ſcripſerit, vt tranſſubſtantiatiõem, ità & vbiquitatem corporis Chriſti excogitatam eſſe nõ ità pridèm, & portentoſam. Et verum quidem ſcripſit Melanchthon, doctrinã vbiquitatis corporis Chriſti non ità pridèm excogitatam eſſe. ſed quòd idem

Bullingeri de Brentio teſtimonia.

de

onerariam è Syria ad Turcas missam cũ magna panis nautici copia, sex millibus cadorũ pulueris tormentarij, multisque globis ferreis. Eam exemptis priùs sexaginta Turcis, Syracusas misit. Erát interea Melitenses perpetuò in opere, nullam obtinẽdi oppidi rationem & conatum Turcis prætermittentibus: qui etiàm paulò pòst cum toto exercitu oppidum inuadunt tanta vi, vt planè victores abituri viderentur. At hìc quoquè bìs insultantes, bìs æquè à nostris reijciuntur. Die sequenti magnis propositis præmijs & opum & honorum, in diem tertium iubet eos Mustapha paratos esse ad inuadẽdum oppidum. Deindè septimo Calend. Septembris terribilis redintegrata est pugna, per murorum ruinas summa vi intrò contendentibus Turcis, periculaq; omnia fortiter contemnentibus. Tum quidem diù ancipiti belli euentu vtrinquè atrociter pugnatum est: sed ad extremum cùm è nostris CXIII, è Turcis ampliùs mille ducenti cecidissent, hostes re infecta abscedere coguntur. Erat sanè in nostris tanta animi magnitudo, eaque virium strenuitas, vt propè incredibilis videatur. Calendis Septembris literæ veniunt à Toletano, quibus significabatur breuì adfuturam classem Christianorum. Nec desistebant Turcæ nostris facessere negocium, nec nostri aut illis parcere, aut sibi deesse visi sunt. Quodam die è nostris vigintiquinque, Turcas trecentos inuasêre, & in fugam verterunt. Nonis Septembris Christianorum classis ad Sacrum Iunonis, quæ est insula perexigua non longè à Melita, applicuit. E transfugis quidam per id temp⁹ indicauit Valettano, Turcas sequenti die decreuisse omnibus copijs oppugnare oppidum, & nisì eo potiantur, ab insula recedere: multa etiàm ampiissima esse proposita præmia egregiam operam nauaturis in expugnanda vrbe. Et certè non erát ille supremus

Nauis oneraria capitur à Toletano.

Terribilis Turcarum irruptio.

barbarorũ conatus absq; ingenti nostrorum periculo futurus. Verùm præpotens DEVS non passus est viros fortissimos & de Repub. Christiana præclarè meritos, illis sæuissimis & immanissimis belluis obijci trucidandos. Itaque illo benè iuuante, è classe Toletani principis expositi sunt in insulam Melitam ad octo millia & trecenti milites. Porrò Toletanus dum isti ad Valettianum se conferunt, triremem ingressus, Orientem versùs nauigat cum vniuersa classe. Quæ vbi à Melitensibus ciuibus conspecta est, tormenta & sclopettos omnes gratulationis ergô displodunt: itemque Toletanus suarum triremium tormenta omnia semel atq; iterùm exonerari iubet. Mox redit in Siciliam, reliquas copias adducturus, vt maturè Turcica præda potiretur. Iam hostes quatriduò suas res in naues inferre cœperant: cumque iam extremam oppidi oppugnationem instituerent, Turca quidam citato equo aduolat, refert magna Christianis venisse auxilia. Mox à Turcis classicum canitur, impedimenta reliqua colliguntur, tormenta in naues inuehuntur, aggeres inflammantur. Ex omibus tormentis vnus solus regius Canon in Insula relictus est, qui pilam vomeret pondo centum viginti.

Exponũtur 8000. militũ Christianorum.

Sunt qui putent magnam tormentorum partem Turcis eripi illo die potuisse, si nostri in illos impetum facere voluissent. Ad extremum cùm Turcę cum recentibus Christianis pugnam conserere instituerent, supra mille quingenti, & eo ampliùs à nostris cæsi sunt. Deniquè à Melita immanes illi barbari recesserunt, relictis illic suorum cadaueribus ad vigintitria millia: & pręterquàm quòd illam insulam horrendum in modum ferro & igni vastatam, domos quassatas, vrbium mœnia disiecta reliquerunt, etiàm hominum nó paruam edidêre stragem,

Turca Melitam relinquunt.

gem, ità vt ad quinque millia è nostris desiderati ferantur, & in ijs equites Rhodienses vel Melitenses CCXL. Habebunt illi insignes viri sempiternam apud omnem posteritatem eximiæ virtutis suę laudem, quòd pro DEO, pro religione, pro Rep. Christiana tam fortiter & constanter seipsos totiès ad præsentissima mortis discrimina offerre non dubitârunt. Annotârunt quidam, à barbaro hoste ad septuagintaocto millia pilarum in insulam coniecta. *7800. pilarum.* Fatentur autem etiàm ipsi equites Melitéses, non tam humanis viribus, quàm Dei virtute se esse seruatos. Et est sanè etiàm plurimùm laudanda Pij IIII. Pontificis Maximi erga Rempub. Christianam paterna solicitudo, qui amplissimas toto orbe diuulgauit condonationes, quas Indulgentias vocamus, vt ijs inuitaret Christianos omnes ad precandum DEVM pro salute Melitensium & totius Ecclesiæ. Nec dubitandum est, eas Christianorum preces ferocissimi hostis truculentos conatus vel maximè eneruâsse. Postremò etiàm Catholico & inuictissimo Hispaniarũ regi Philippo maximę ab omnibus habendę sunt gratię, quòd Melitẽsibus in tanta rerum difficultate non sinè magnis impendijs opem tulit. Hæc fusiùs multò quàm anteà scripsi, postea quàm prolixior ad me totius belli narratio peruenit.

Eodem anno etiàm feliciter in Hũgaria res gessit Maximilianus Cæsar cõtra Turcas & alios quosdam, duce fortissimo & clarissimo Lazaro Schuendio, viro rei militaris peritissimo, nec minùs optimis literis instructo, atque insupèr CATHOLICAE religioni addictissimo. *Maximilianus Cæsar contra Turcas.* Multa illius egregia facinora referũtur, & erũt hauddubiò, qui ea literis commendent: mihi necdùm om̃ia satis assecuto, nè parùm certa pro certis commemorem, aut multa

etiàm præclarè gesta ob eorum ignorationem prætermittam, id inpræsentiarùm præstare non licet.

Hoc anno prodijt Vuirtembergæ liber 5. Chronici Carionis, expositus & auctus à Casparo Peucero. Is Peucerus gener est Philippi Melanchthonis. Is bonus & Lutericè euangelicus vir, pro modestia quinti huius Euangelij, incredibili furore exagitat in hoc Chronico summos Pōtifices, quos cupit Imperatoribus, regibus & principibus Christianis reddere vel maximè inuisos. Ego pauca huius Chronici legi: (quid eñ attinet, talium hominum furiosa & maledica scripta legendo, bonas horas malè perdere?) sed in ijs paucis tam multa inuéni, quæ hominis in Pontifices & Catholicam Ecclesiam plusquàm Vatinianum odium ità perspicuè declarent, vt vel ex ijs solis de tota eius historia satìs superque possit statui & pronunciari. Quis verò illum hominem in narrandis rebus putet in fidi historici officio permanere, qui ad eas ipsas animum adfert odio & liuore cæcatum, & prauis de religione opinionibus deprauatum? Ait hic noster quodam loco: Vt præcedens, ità tota sequens historia euidenter testatur, verè fuisse Pōtifices ἀλάστορας Ecclesiæ & Imperij, & flagellum Dei, vt de Attila vetustas prodidit. Quid, obsecro, his dicĩ possit atrociùs, cùm tamẽ certò constet, permultos ex Pontificibus fuisse viros sanctissimos, quibus etiàm maximi & potentissimi Imperatores, reges & principes tantum detulerint, quantum nunquàm detrahere poterit ista progenies viperatum? Sed ad tempus habent isti, permittente DEO, facultatem quandam illos Ecclesiæ pastores, non ab homine, sed ab ipso CHRISTO, velint nolint hæretici, institutos, ipsamque Catholicam Christi Ecclesiam infestandi & proscindendi: paulò pòst obstructur

Fol. 41

Peucerus ardet odio Pōtificum.

ſtruetur os loquentium iniqua, & ſempiternis inextinguibilis gehennæ flammis exurentur viri deſertores, qui cùm deberent in cinere & cilicio pœnitentiam agere tam immanium blaſphemiarum, errorum, contumeliarum, mendaciorum, quibus planè cooperti ſunt, tamen non ſolùm hoc non faciunt, ſed etiàm gloriantur in ſuis maleficijs, & in plùs quàm Cimmerijs tenebris haud aliter atquè in ipſa meridiana luce, ſeſe impotéter & impudenter efferunt.

Alibì quoquè habet hic noſter, nè ſolos Romanos Pontifices oppugnâſſe videatur: Vetera Burggrauiorum iura multis in locis paulatìm fregerunt Epiſcopi, cùm impatientia alterius imperij poteſtatem politicæ gubernationis rapuerunt, vſi occaſionibus ſuperſtitionis, qua faſcinatæ tenebantur mẽtes omnium ordinum. O os impurum. Itáne ſuperſtitioſi fuerunt hactenùs omnes ordines Imperij, & Luterus demùm cum Peucero cæteriſque id genus præclaris ſcilicèt viris, veram nobis religionem attulit? An non hoc eſt intolerabili iniuria & contumelia afficere Imperatores, Reges, Principes & tot ſanctiſſimos atque religioſiſſimos Maiores noſtros? Si ego aut Catholicus aliquis ſic ſcriberet, quàm atrociter in nos debaccharetur Peuceri ſtylus? Non hìc iam perſequar, qua modeſtia quáve fide ſcribat, Epiſcopos poteſtatem politicæ gubernationis rapuiſſe, vſos occaſionibus ſuperſtitionis. Pertinet hic Peuceri morſus ad tam multos potentiſſimos Epiſcopos, & Imperij principes, qui facilè eam Peuceri à ſe calumniam depellent. Quòd ſi verò aut tempus, aut huius ſcripti ratio pateretur, quàm multa id genus ego poſſem ex hoc præclaro Chronico excerpere? Sed nolim ego tempus tam malè collocare.

Fol. 56.

Nota Peuceri calumniã inſignem.

Quàm autem ridiculum eſt, nè quid grauius dicam,

cam, quòd idem noster Peucerus socerum suum Philippum Melanchthonē,quem omnes boni execrantur, quique à Lutero ad Zuinglij vel Caluini castra defecisse,à Caluinianis palàm asseritur,audet appellare hominem sanctissimæ memoriæ? Longè aliter de illa atra tellure scribit Illyricus eius discipulus cum socijs suis, disertis verbis illum affirmās & Cōfessionem Augustanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterâsse. Quod crimen falsi non cadit in hominē sanctissimę memorię,maximè cùm Luterani tam pertinaciter iactitent, Confessionem Augustanam & Luteri scripta puram putam habere Euangelij doctrinam. Quid verò possit esse sceleratius,quàm Euangelium adulterare? Verùm hoc non Melanchthon modò,sed & Luterus & totus nouorum dogmatistarum grex & fecit semper hactenùs, & adhuc facere pergit. Obitèr hæc tantùm attingo. nam accuratiùs ea excutere iam non libet. Hoc quidem in Peucero notatu dignum est, quòd Gregorium Magnum Romanum Pontificem eius nominis primum, virum summa doctrina & incomparabili vitę sanctimonia,totoq́ue orbe longè celeberrimum, audet appellare superstitionum architectum. Nisì planè fallor, potest hæc vna tam atrox & impia in tantum Pontificem contumelia, totum Peuceri pectus nobis penitùs inspiciendum exhibere. Ego certè non video, quid de eiusmodi hominibus aliter sentiendum sit, nisì planè venisse eos in profundum malorum, totosq́ue datos in reprobum sensum. Atque vtinàm soli perirent, & non tam multos secum in gehennam pertraherent. Sed certè stabunt quandoque illi beatissimi Pontifices contra istos miseros & deploratos homunciones, & suas de illis iniurias egregiè vlciscentur.

Fol.24.

Melanchthō falsarius.

Peuceri calumnia in Gregoriū I.

Fol. 17.

Iam

Iam verò etiàm ſcholaſticos Theologos noſter Peucerus prorsùs Euangelicè ſcilicèt exagitat. Ait enim: Sunt in manibus ſcripta Scholaſticorum, qui in vno magiſtro Sentẽtiarum, velut canone & norma fidei explicando occupati, nè terram amittant, cælo bellum inferunt, præferentes ſententijs diuinis Romana decreta, & teſtimonia ſacra, ſicubì poſſunt, ad decreta Pontificum, non è diuerſo hæc ad illa, inflectentes &c. Quàm multa in his pauciſſimis verbis inſunt, quæ hominis impotentem obtrectandi, criminandi, mentiendi libidinem prodant euidentiſſimè? Nec opùs his reſpondere, cùm ipſa ſe deſtruant tam impudẽti vanitate, & cæca impudentia. Et fortaſsìs Peucerus noſter nunquàm vel à limine ſalutauit ſcholaſticos theologos, ſed à ſuo illo ſanctiſſimę memorię ſocero Melanchthone hanc præclaram hauſit doctrinam, vt tam luculẽter calumnietur theologos ſcholaſticos. *Fol. 16. Peucerus ſcholaſticos exagitat.*

Sed quid Melanchthon parceret ſcholaſticis, qui nec veteribus illis ſanctiſſimis patrib⁹ parcit in ſuo illo libello de Eccleſia, in quo homo arrogantia ebrius, velut è ſublimi loco pronunciat de illis Eccleſiæ luminibus, cogitq́ue tot patres ferre hæretici cenſuram? Eat igitùr Peucerus cum illa atra tellure, quò dignus eſt. Sed quid me neceſsè eſt perſequi omnes Peuceri in tam exiguo opere calumnias & blaſphemias? In præfatione ſanè vel epiſtola liminari eius ſcripti, quędam inſupèr habet nõ prorsùs negligenda: ea vbì paucis excuſſero, hominem iubebo ire, ſi volet, ad ſolas terras, nihil cum eo penitùs commercij habiturus vnquàm. Sed hæc interìm Lector ſciat eo animo hìc mihi commemorari, vt nôrint omnes, etiàm qui poſt nos futuri ſunt, quales viri illi fuerint, qui noſtra ętate bellum aduersùs ECCLESIAM DEI ſuſceperunt. *Melanchthõ flagellat Patres.*

Nec dubito; quin posteritas omnis non alio eos loco habitura sit, quàm quo nos hodiè habemus Simones Magos, Marciones, Cerdones, Valētinos, Manichæos, Arrios, Nestorios, Vigilantios, & id genus diras pestes orbis terrarum. In præfatione igitur sua Peucerus, vt è pluribus pauca tantùm annotem, ait extare sapientum querelas & commonefactiones, quibus præcipitur, nè qui sapientiæ laudem quærunt, strepitu applausuque vulgi capi se sinant. Hoc quidem si cauisset Luterus, non eas hodiè turbas in Ecclesia videremus: immò verò nisi Luterus totus eò incubuisset, populo vt placerent quas fecisset fabulas, nunquàm eius iam olìm damnata paradoxa tantos progressus habuissent. Tum verò etiàm in scribendis historijs plurimùm tribuit Peucerus iudicio scriptoris, cùm ab historico id potissimùm exigatur, vt rem gestam non pro suo vel affectu vel iudicio, sed quemadmodùm habet veritas, simpliciter exponat. Quòd si variant de vna re scriptores superiorum temporum, nó dubium quin eorum præferenda sit sententia, quorũ probatior est fides & authoritas. Sed hæc ideò dicuntur Peucero, vt liceat ei liberè debacchari in Pontifices, de quibus ipse nihil potest pro suo iudicio, statuere aliud, quàm fuisse & esse Antichristos, vt eos vocat suus Luterus. Atque si quid de Pontificibus scribendum sit, eos potiùs sequendos sibi statuit, qui eos acerbissimè exagitent, vt fecit nostra ætate Sebastianus Francus, & partìm etiàm Sleidanus, quàm qui eos commendent. Hinc illa huius generis historicorũ temulenta rabies in Gregorium VII, (vt alios pontifices omittam) quem tamen grauissimi authores testantur virum inculpatum, immò sanctissimum fuisse, eumque non immeritò laudibus efferunt. Addit posteà Peucerus, Henricum IIII, Fredericum II, & Ludouicum Baua-

Bauarum rabiosè exagitare scriptores Pontificios, veras causas & sceleratas molitiones pontificum prorsùs dissimulâsse. Hoc sic visum est scribere Peucero, nullo allato suæ affirmatiõis testimonio, tanquàm nobis sufficere debeat, αὐτὸς ἔφα. Hoc iacto fundamento, pergit Peucerus, & quidē rabiosè: Ex vna falsa hypothesi detexi Pontificia oĩa, scilicet põtificem iure diuino armatũ esse vtroq; gladio, & caput esse ac dominum Ecclesiæ & regnorũ mundi. Puto sanè aduertere Lectorem, hęc nõ nisì rabiosè posse dici. Quid enim sibi vendicat Pontifex in regnis mũdi, nisì vt pro officio suo, quo vniuersus Christi grex, ad quem pertinēt etiàm reges, ipsi pascendus incumbit, admoneat omnes, & si quē videat suam potestatem vertere in tyrãnidem, oĩibus modis det operam, id vt emendetur? Hoc fecêre semper etiàm sanctissimi Pontifices, & certè licèt inuidia crepet Peucerus, adeò non vsurpârunt sibi regna aliena Pontifices, vt ea quæ obtinent, Christianissimorum ac potentissimorum Imperatorum & regum ferè liberali donatione obtineant. Multa deindè furiosè iactat Peucerus contrà Pontificum authoritatem, sed non est opùs, eius ineptijs & calumnijs oĩbus respondēdo tēpus amittere. Qui in historijs fide dignis versati sunt, hominis cõmenta facilè & aduertent & contemnent. Addit verò etiàm hoc: Pontifex Romanus prærogatiuam in Ecclesia Christi nullam habet præ alijs vllo iure, sed sola cõsuetudine introductæ tyrãnidis. Nec hìc vllum adfert scripturæ locum, sed satìs habet pro sua insigni authoritate id affirmâsse. quàm sit autē hęc vana & temeraria assertio, nihil attinet indicare, cùm sit totiès à nostris ex ipsis etiam scripturę diuinę clarissimis sententijs ostensum. Verùm iam etiàm plusq̃ Imperatores ipsi ausi sint, sibi vsurpat Peucerus, cùm subiungit, se non facultates eripere Ecclesiæ, sed re-

Rabies Peuceri in Pontifices.

Nota impudens mēdaciũ Peuceri.

Peucerus vult Episco-

pis eripere regna sua.

gna, quæ Christus non contulit aut commendauit Ecclesiæ. Iam scripserat paulò superiùs, Episcopos tenere regna. Hęc ergò eis eripit: sed benè habet, quòd Peuceri verba non nisi aërem verberāt. Nam Episcopis Peuceri authoritas nec pilum quidē auferet. An non verò hoc est cuiusdam intolerabilis arrogantiæ, vt homo priuatus tantum sibi sumat in Episcopos, qui sunt etiàm principes Imperij? Sed non se discruciet his curis Peucerus. Manebūt Deo benè propitio Episcopis ditiones suæ, etiàm vbì Peucerus computruerit. Sed hoc scilicet est classicum canere ad inuadendas Episcoporum ditiones. Quid si verò catholicus àliquis talia scriberet contra politicos principes, an non cælum terræ misceri Peucerus ante omnes vociferaretur? Ait etiàm Peucerus noster, vt obitèr lectori offeram occasionem admirandi peritiam illius in rebus geographicis & historicis, Cathaynę regnum se extendere vsque ad sinum Persicum, & ante Tartarorum irruptionem, in Europa ferè dominatos esse Rossos, cùm Rossi non adeò magnam Europæ partem tunc occupârint, & sinus Persicus à Cathaynæ regno plurimùm distet. Sed hęc fortè leuicula sunt: illud prodigiosum est, quòd ait certamina quæ Lutero oppugnante mendacia eorum, qui Indulgentias impudenter circunferebant, extiterunt, regnó pontificio primò inclinationem, mox ruinam attulisse, cùm hodieq; Pontifici maneat sua dignitas, crescatq; multis locis apud remotissimas à nostro orbe nationes. Sed ea fide solent versari fratres euāgelici in rebus narrandis, vt iam non immeritò contemnamus, quod mox subiungit se historica & religiosa fide vsurum.

Fides euangelicorum fratrum.

Tum porrò accedit ad Appendicem Chronicorum Naucleri. Sed eam Appendicem sanè non nisi aut nimia potione aut furore ebrius primùm inspexisse videt. Nam p Surio legit Surrianū, & è Surriano

no mox pro euágelica modestia efficit scurrá, perindè àc si quis pro culice legat cuculum,& repentè cuculú transformet in crocodilum. Deindè plenis velis in húc miserú Suriú, ne verbo quidé vnquàm ab eo læsus,incurrit.ait eum impudenter res manifestè veras calumniari & deprauare. Scilicèt putabat me esse similé sui Meláchthonis,(vt alios omittam) qué,vt antè dixi,Illyricus eius discipulus falsi reum agit,& peragit. Iam verò in totú monachorú chorum rabidè deseuiens, vocat eos deploratú ꝓfligatumq; hominú genus,quorum plusq̈ caninam impudentiá & audaciá plusquàm diabolicam iam multis seculis orbis Christianus sit detestatus. Qui vnus locus satìs superq; sufficit ad detrahendá fidé omné toti historię Peucerianæ, cùm certissimè cóstet,monachos cunctis retrò seculis,&ab ipsis adcò Ecclesię nascétis initijs in magna apud Christianos oés existimatione fuisse. Quòd verò subijcit distichon Pij 2.hoc nos libéter amplectimur, sed hactenùs,vt ostédamus illud in neminé magìs q̈ in ipsum Luterú posse quadrare. Est aút eiusmodi distichon:

Non audet Stygius Pluto tentare,quod audens
Effrenis monachus,plenaq; fraudis anus.

Reuerà enim iste effrenis & dissolutus apostata talia attentauit,qualia fortaßìs nec ipse satanas auderet, ità vt nos nó inuideamus Peucero tam insigné magistrum. De effreni enim monacho, qualis fuit Luterus,nó de illo,q intra sui monasterij septa degés, vitam viuit monasticę professioni congruenté,hoc distichó loquit. Porrò verò etiàm modestissim⁹ vir Surio id videt tribuere,ꝙ in scribéda historia vsus sit ꝓceptore diabolo. Ná etsi Peucer⁹ maledicentiá vocat,tń Suri⁹ satìs sibi benè cósci⁹ est,nihil se cuiusquá hoís odio scripsisse,multò verò minùs vsum esse ꝓceptore diabolo,cú quo familiariter sanè versatú se esse & ab eo didicisse q́ cótra Missę sacrificiú

Luterus effrenis apostata.

euome-

euomeret, Luterus apertè fatetur, vt talis præceptoris meritò pudere debeat Peucerum. Nec tamen his contentus vir optimus, & planè Lutericè Euangelicus, vocat Surium blasphemum filij Dei hostem, & mox dira ei imprecatur, his vtens versibus:

Vtq; repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic sit in exitium lingua proterua tuum.

Dolet optimo viro, quòd Surius duriusculè tractat inclytæ Germaniæ nostræ proditores & perditores, Luterum & ceteros prauorum dogmatũ architectos, qui ex illo vno homine ceu equo Troiano cateruatìm prodièrunt, quòd illorum mutuas easque acerbissimas altercationes, odia, conuicia, quibus se inuicèm egregiè proscindunt, traducit, fœdissimas antilogias ostendit, & pleraque alia illorum mysteria profert in lucem: quę quidē omnia cùm ex ipsorum scriptis euidentissimè doceri queant, tamen non pudet Peucerum in eadem sua liminari epistola scribere, doctrinam Ecclesiarum Lutericarũ irrefragabili authoritate, perspicuitate quãta nullius sit doctrinæ, certitudine immota verbi cælestis se suosque instauratores & propagatores tueri: scilicèt pręclarè se suosque tuetur, quæ totiès in alias mutata est formas, cuiusque propagatores inter se odiosissimè digladiantur. Putat Peucerus oēs homines aut fungos, aut talpas esse, vt nihil porrò cernere queant. Adijcit verò etiàm, viros bonos restinguere calumnias meritis & innocentia sua. Nos verò palàm testamur Luterum, Bugenhagium, Bucerum, & cęteros desertores monachos, hui9 quinti euãgelij propagatores, vel eo solo nomine, quòd ausi sunt post solennem perpetuę continentię professionem, ad incestas nuptias trãsire, esse perpetuò execrabiles & infames, q̨ fidē Deo datã irritã fecerint: cui immani flagitio si addas tot impios iã olìm dãnatos errores & hęreses, tot nefanda sacrilegia, sa-

ſacramentorũ prophanationes, multaq; alia ab iſtis deſignata facilè conſtabit, quàm nihil ſint dicendi minùs, quàm viri boni tum ipſi, tum Melanchthon quoquè & alij omnes noui dogmatiſtę, qui quidé monachi non fuêre, ſed tamen apoſtatarum iſtorũ blaſphemias editis libris defenderũt, aut nouas hęreſes condiderunt. quòd ſi verò Peucerus ferre nõ vult hos à nobis hęreticos dici, nunquàm certè negare auſus erit & Zuinglianos à Luteranis, & Luteranos à Zuinglianis hęreticos ꝑpalàm vocari, atq; etiàm à pleriſq; Luteranis prorsùs damnari & reijci Melanchthonicos & Adiaphoriſtas. Hęc cùm ſint toti orbi teſtatiſſima, tamē iactat Peucerus doctrinam eccleſiarum ſuarum, eamq; ait vocem eſſe filij Dei, perindè àc ſi mortales omnes lethargo correpti ſint, nihilq; prorsùs oculis quãuìs apertis videant. Quæ verò poſſit eſſe atrocior in Dei filiũ blaſphemia, quàm eius vocem dicere eam doctrinam, quam ipſi quoquè Luterani in mutua lite ponunt, atque alij in alijs execrantur, nisì fortè ipſe Dei filius, qui eſt incommutabilis veritas, ſibijpſi contrarius eſt, & pugnantia docet? quòd ſi ad Eccleſię Catholicæ ſententiam reſpicias, quæ quinti euangelij doctrinam ceu hęreticam condemnat, quæ aures ferre ſuſtineant, à Peucero impias hęreſes dici vocem filij Dei? Sed his ego nimiùm immoror. Poteſt iam Lector intelligere, quę ſit horum temporũ labes, in quibus id genus pernicioſa ſcripta innumera ab importunis ingenijs in lucem edita ſunt, nec adhuc edi ceſſant.

Euangelici inuicē ſe hæreticos vocant.

Nam hoc ipſo quoquè anno prodijt Latinè ſcriptum aliud benè magnum aduersùs Synodum Tridentinam, à Pio 4. indictam, cuius architectos fuiſſe liquidò appáret pręcones quoſdam noui euangelij cum quibꝰ ſolis mihi hìc res eſt. In eo certè ſcripto tanta acerbitate pręter alia inuehũtur in Romanos ponti-

Scriptũ aduersùs ſynodum Tridentinam.

pontifices, vt etiàm ipsis sectarijs possint meritò de odij & liuoris nimia immanitate suspecti haberi. Sic sensim proficiũt in peius, & ꝓfundiùs ruũt, q semèl ab Ecclesia discesserũt. Reuerà terribilis Deus in cõsilijs super filios hominũ, qui occulto quidem, sed iusto tamen iudicio permittit imperitã & miseram plebeculã ab istis immanissimis lupis, qui nullũ faciunt perdendarũ animarũ finẽ, tam atrociter in fraudem impelli, & in horrẽdos errores induci, idq; sub specie eximię pietatis & prętextu verbi Dei. Sed nõ est hoc nouũ: Fuit id apud hęreticos oẽs superiorũ ætatũ semper in more positum, vt mẽdacijs niterentur, & ementita quadã veri specie incautos fallerẽt, Hoc ꝑclarè fecerũt, & faciũt nostrę ętatis noui dogmatistę, quorũ certè incredibilẽ versutiã si principes & populi Germanię aliarumq; nationũ videre potuissent, puto equidẽ nũquàm in eorum dogmata consensissent, neq; illos apud se vlla ratione tolerâssent. In hunc quidẽ scopũ omnes isti mirabilĩ vafricie collimant, vt Romani pontificis & Conciliorum labefactent authoritatem. Quod vbì semèl obtinuerunt, iam illis salua sunt omnia. quòd enim scripturam iactant, fraudulenter & falsò id faciunt, non scriptura, sed scripturæ praua interpretatione nitentes. Itaque in hoc prolixo opere neruis omnibus contendunt euertere omnem pontificũ & conciliorũ etiàm vetustissimorum authoritatem, adeò vt & ipsam quoquè Nicenam primã & Chalcedonensem lõgè amplissimas Synodos carpere non vereantur, & sanè confidenter de omnibus in vniuersum ità illi pronunciant: Hominũ traditiones, concilia, Synodi, congregationes, & harum decreta ꝑfectò multipliciter labi, errare, decipi, falli possunt, & multis modis à verbo Dei ac veritate in oẽm partẽ discedere. Id posteà docere conanẽ allatis aliquã multis Concilijs: qua in re certè luculenter produnt ne-

Psal. 65.

Nota hæreticorum de Concilijs omnibus sententiã et versutiam.

nequissimam animi sui calliditatē, vel potiùs malignitatem, quòd synodos partìm prouinciales, partìm ab Ecclesia damnatas, pariter permiscent, & imperito lectori intolerabilem fraudem imponunt, q alias ab alijs secernere non potest. Itaq; primo loco collocant Synodū Carthaginensem sub Cypriano, quę ab hęreticis baptizatos cēsuerit rebaptizádos, quasi nesciant eam Synodū nunquàm receptam ab ecclesia, tum verò non œcumenicam, sed prouincialem fuisse. Nos verò non negamus prouinciales Synodos errare posse, sed de œcumenicis legitimè celebratis, id planè pernegamus. Eę nanque repræsentant Ecclesiam, quæ est columna & firmamētum veritatis. Mox subiungunt illam sacrosanctā Nicenam primá, quam aiūt de militibus statuisse Canonem, qui Ioannis baptistæ sententiæ contrarius sit: tum etiàm fecisse pœnitentię Canones, è qbus multum superstitionis irrepserit posteà in ecclesiā. Obsecro, quid istis ad summam, immò plùs quàm satanicam arrogantiā reliqui esse potest, qui tam nefariè lacerant illam sanctissimorum patrum, quibus hauddubiè adfuit, sicut promisit Christ⁹, ipse spiritussanctus, Synodum longè celeberrimam? Et reuerà calumnia hæc non in illos patres magìs, quàm in ipsum redundat spiritumsanctum. Sed benè habet, quòd ità perspicuè se nobis totos inspiciendos exhibent. Iam enim quandò illi tantæ Synodi decreta impia vocare non dubitant, nihil prorsùs ambigere possumus, quin ad illorum numerum pertineant, de quibus Christus ait: Si ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et est profectò istorum planè deplorata & insanabilis malitia, cum quibus etiàm iam eam ob causam nemo Catholicorum vnquàm facilè vel tria commutaret verba, nisì cogeret salus miseræ & imperitæ plebis, quam isti horrendum in modum vnà secum perdunt.

Synodus Nicena carpitur ab hæreticis.

Matth. 18.

Si

de transſubſtantiatione aſſerit, ſuo more mentitur, cùm ipſe quoquè nō neget D. Ambroſium ſenſiſſe panis naturam mutari in Euchariſtia, idemq́ue ſentiant veteres ſancti patres omnes. Nec tamen negat Bullingerus, ipſum Melanchthonem vnà cum Brentio fuiſſe Zuingliãis infenſum, adeò vt exiſtimauerit ſe bona conſcientia illos pro fratribus agnoſcere nō poſſe, ſed tamen tandèm factum eſſe illorum ſummum amicum & fratrem intimum. Hoc verò tametſi pertinaciter de Melanchthone negent Luterani quidam, quòd ad Zuinglianos defecerit, nec careat nota turpiſſimę leuitatis & inconſtantię, tam varias vna eademq́ue de re amplecti opiniones: at vult nihilo minùs Bullingerus plurimas, quibus id probetur, Melanchthonis manu ſcriptas epiſtolas poſſe proferri, neq; id leuitati aut inconſtantię, ſed ſaluberrimo eius profectui eſſe tribuendum. Scilicèt egregius profectus eſt, ex Luterano trãsformari in Zuinglianum. Velle; autem Bullingerus etiàm Brentium itá proficere, quem, quia id non vult, vocat ceruicoſum, irreconciliabilem, & Iohannem in eodem. Præclara ſunt hæc hæretici de hæreticis teſtimonia: pergamus ad reliqua. Ait Bullingerus, Brentium abuti veterum teſtimonijs ad ſuum inſtitutum commonſtrandum: quaſi verò non idem faciat etiàm Bullingerus & deſertores omẽs Catholicæ Eccleſiæ. Quàm autem abſurda eſt Bullingeri doctrina, quandò ipſe quidem Brẽtium ait verborum ludere præſtigijs, cùm id faciat ipſe Bullingerus, ſimul aſſerens & Chriſtum ſe è cælo nō detrahere, vtiquè ſecundùm humanitatem, & tamẽ eum vera ſua carne fideles ſuos in Cœna paſcere. Sed talibus præſtigijs illudunt iſti indoctæ multitudini, atq; vtinàm vel tandèm reſipiſcant. Et hoc quidem loco vult Bullingerus longè tutiùs fidem commodari patribus, quàm Brentio, quem dicit nupèr na-

Melanchthõ olìm hoſtis Zuinglianorum, poſt ſummus amicus.

Præſtigia hæreticorũ.

tum,nec semèl deprehensum lolio victitare & strychnum bibere. Sed si patrum authoritas apud istos hæreticos, tam Brētium quàm Bullingerū, eorūq; similes valeret,iampridèm esset pax reddita Ecclesiæ,& profligati essent errores omnes, quos isti ab inferis excitārūt,aut è suis cerebris partim effinxerunt. Verùm tanti illi faciūt tum Patres,tum Concilia omnia, quanti volunt,immò sanè prorsùs nihili,vbicūquè ab ipsorum impijs cōmentis & prauis dogmatîs discrepant. Pergit Bullingerus contra Brentium, cumque dicit tergiuersari, suffragia latibulaque quærere, sese implicare, & quid dicat ignorare,deniquè simplices circumagere,& narib9 trahere.Et hoc quidem verè dicit Bullingerus, sed homo versutus seipsum suo sibi ense iugulat. Nam idem præclarè faciunt etiàm ipsi Zuingliani, dum negant CHRISTI corpus haberi substantialiter in Eucharistia,& tamen affirmant vera nos eius carne vesci. Itaque vbiquitatem Brentij meritò ridet Bullingerus,sed non minùs ipse meritò ridetur à Brentio, dum negat corporalem CHRISTI in Eucharistia præsentiam. Atque vtinàm contenti illi essent,in suas istas inextricabiles incidisse perplexitates & labyrinthos,nec miserrimam plebeculam secum eò pertraherent. Sed ad rem. Adijcit porrò Bullingerus,Brentium vociferari negocium sibi esse cum virulenta excetra, & cum scorpionibus venenatissimis, deniquè cum homine effronte, cum sophista,omniumque mortalium nequissimo, & quidem his emblematîs perfrequenter ornare Bullingerum. Quis non credat vera dicere Brentium, tantum Luteri discipulum? Sed iam Bullingerus eò se confert,vt doceat Brentium,qua ratione de vbiquitate agere debeat. Nam ità diceret, inquit: Vbiquè gentium in Ecclesia ingrauescit fastus, superbia, auaritia, vsura, blasphemia, calumnia,

Nota.

Nota testimoniū Brētij de Bullingero.

Nota fruct9 noui Euangelij.

mnia, ſpurciloquentia, ebrietas, crapula, luxus, libido, inceſtus, ira, cædes, contentio & inuidia. En hi ſunt fructus iſtius noui Euangelij, quos etiàm ipſi eius præcones fateri coguntur. Nos his addere poſſumus vbiquè ingraueſcere inceſtas libidines apoſtatarum. Sed his tot malis an non illi præclaram obtulêre occaſionem, qui ſolam fidem crepant, Eccleſiæ ſacramenta conuellunt, inſtituta Eccleſiaſtica exibilant, carnis libertatem prædicant, & iam olìm condemnatos errores pro verbo D E I imperitis venditant? O, vtinàm quandoquè videant homines, quæ hominum commenta pro verbo DEI amplexi ſint. Poterat his flagitijs fieri medicina, ſi non eſſet exploſa ab iſtis infauſtis dogmatiſtis diſciplina Eccleſiaſtica: quæ etſi etiàm apud Catholicos multis locis proh dolor elanguit, non tamen docetur vulgus impiè ſentire de Canonibus pœnitentiæ, quemadmodùm hæretici iſti faciunt, quos non pudet palàm ſcribere, in illa ſanctiſſima Nicena prima Synodo factos eſſe pœnitentiæ Canones, ex quibus posteà multùm ſuperſtitionis irrepſit in Eccleſiam, vt meritum C H R I S T non parùm hac ratione obſcuraretur paulatìm. *In libro cõtra Synodũ Tridentinã.*

Iſti enĩ tenebriones laxant miſeris habenas, nec vident, immò videre nolunt, huiuſmodi pœnitentiæ Canones non ſolùm non obſcurare, ſed illuſtrare etiàm meritum C H R I S T I, dum homines hac ratione retrahuntur à vitijs, moneanturque ſic viuere, vt merita C H R I S T I ipſis bono eſſe queant. At poſtquàm Luterus cum ſuo ſatellitio docere cœpit, Solam fidem iuſtificare, & tollere peccata, Confeſſionem peccatorum non eſſe neceſſariam, Liberum arbitrium rem eſſe de ſolo titulo, & dum facit quod in ſe eſt, peccare mortaliter: Docendos eſſe C H R I S T I A N O S plùs *Luterus in Aſſertionibus ſuis.*

diligere excommunicatiōem quàm timere, Papam vel Ecclesiam non posse condere leges morum seu bonorum operū, & id genus alia portentosa & impia paradoxa, indè nimirùm ea in hominibus nata est vitæ dissolutio, vt ipse quoquè Luterus posteà fassus sit sui Euāgelij homines decuplo peiores euasisse Sodomitis. Arripuerunt enim improuidi mortales ab istis seductoribus sub specioso libertatis Euangelicæ prętextu oblatam ipsis teterrimam carnis & vitiorum seruitutem: & certè nulla his malis potest vnquàm sperari medicina, nisì profligatis istorum hominū impijs dogmatîsre, deatur ad vnitatem Catholicæ Ecclesiæ, & in ea instauretur collapsa multis locis Ecclesiastica disciplina, id quod modernus Pontifex Pius V. admodùm seriò conatur, nec infeliciter ea in re progreditur. Donèc autem erunt homines in tot sectas, inter se dissectas & procaciter corrixantes, distracti, hæc quę Bullingerus commemorat, scelera & peccata non poterunt non in dies magìs magisque augeri, quādoquidem sectarum istarum signiferi & buccinatores, hominum animos omni ferè religione soluunt, prauisq; erroribus imbuunt, abstractosque à Christi corpore, quod est Catholica Ecclesia, malis dæmonibus illudendos, & in quæuis flagitia nullo negocio impellendos obijciunt. Quorum enim in cordibus fides corrupta est, in ijs CHRISTVS habitare non potest: vbì autem ille non habitat, dubium non est, illic sibi domicilium constituere tartareos spiritus. Sed ad Bullingeri Coronidem redeamus.

Brentius Suencfeldianus.

Ait Brentium scribere de se, nempè Bullingero, quòd atram in se bilem releuet, meraque & pura mendacia proferat. E diuerso probat Bullingerus, Brentium bellè cōsentire cùm doctrina Suencfeldiana, cùm tamen id Brentius perneget. Præclara sunt, vt dixi, hæc emblemata, quibus isti gi-

gantes

gantes se mutuò ornant:& tamen hi sunt capita Luteranorum & Zuinglianorum. O miseram plebem, quæ tales habet dogmatistas. Audiamus & alia: Dicit Bullingerus, Brentium Vatiniano in Zuinglium feruere odio,& Adria iracundiorē atrę bilis nimbos, æstus, tempestatesque, ante multos nimirùm annos conceptos, impetuosè effundere, & Zuinglium omnigenis conuicijs perfundere, atque ex vera filij DEI Ecclesia illum excludere,doctrinamque Zuinglianam vocare impiam,atque inter cętera obijcere Zuinglianis iconomachiā, quā sanè vsqueadeò non negat de se suisque Bullingerus,vt apertè fateatur se suosque & dici & esse malle iconoclastas, quàm iconoplastas. Itaque & hac in parte videmꝰ diuersa Luteranos & Zuinglianos sentire,Luteranos inconomachiam damnare,Zuinglianos amplecti. Hoc autem à Brentio grauiter obijcitur Bullingero,quòd ab irato & furioso Lutero, ad placidum & extra contentionem loquentem, se scripserit appellare. Eccè videmus etiàm hæreticos in Lutero aduertisse furorem: & fuit ille sanè impotens & rabiosus homo: cur igitur nō pudet talem furiam sequi? Sed Luterum Luterani tertium volunt esse Eliam, & Bullingerus quoquè in hac Coronide ait se dona in Lutero & multa & magna libenter agnoscere.Sed in religionis negocio furiosum esse, quis quæso inter DEI vel infima dona numeret?O cæcos doctores,cæci,immò furiosi,doctoris assеclas. Addit autem Bullingerus, Luteri adulatóres, immodestiam hominis excusantes, dixisse palàm, heroica ingenia non rarò corripi furore,non poëtico quidem illo, sed planè Diuino aut Theologico.

Bretius ardet odio Zuīglij etc.

Obijcit Zuinglianis iconomachiam.

Ità habuit Luterus suos adulatores, qui eius furorem,diuinum dicerêt. Quid hîc possumus aliud, quàm lugere hominū ætatis nostræ cæcitatem, qui

ista tam absurda sibi sinunt persuaderi? Pergit Bullingerus,& ait satis hic apparere, quàm anhela mẽte Brentius in ipsius inhiet exitium. Deindè commemorat quasdam Brentij antilogias pugnantesq; sententias,vt qui quandoquè scripserit verbum ad panem ferre id quod cõtinet, nempè corpus Christi:nunc autem scribat, non posse crimen Papisticæ magię effugere,qui recitatis in Cœna Domini verbis putet corpus Christi adduci: cùm tamen & Luterus multis locis scribat, teste Bullingero, verba Cœnę conficere corpus & sanguinem Christi: ità vt iam ipsius Brentij iudicio non ipse duntaxàt,sed & tertius Elias Luterus,magus sit appellandus. An non hæc sunt eximia præconia? Ità cæcus Brentius dum sibijpsi contraria scribit,suaipsius sententia fit magus. Sed absit,vt Christi sermonem,quo sacrosancta Eucharistia conficitur, ad magiam pertinere credamus. Dicat hoc & sentiat Brentius cum suî similibus, daturus quandoquè pœnas æternas tam nefarię blasphemię.Ait porrò Bullingerus,tantùm non rumpi Brentium præ nimia ira, obijcientem Zuinglianis malitiam fingendi,mentiendi,rectè dicta calumniandi, deprauandi, inuertendi, & quid non?adijcientem etiàm,sibi cum Luciano (Bullingerum dicit) in schola Epicurea negocium fore. Egregia sunt hæc:sed necdùm satis multa Brentio. Rursùs autem nè Bullingerus taceat Brentio,ait illum summis viribus contendere,cęlum,in quod ascendit CHRISTVS, nec locum esse, nec loci quidem nomen. O insaniam. Pergit Brentius,referente Bullingero, & dicit Zuinglianos veritatẽ ab alijs manifestatã oppugnare:sed rursùs à Bullingero egregiè irridetur ob ineptissimas & stultissimas quasdam delirationes, cogiturque ferre Bullingerum ista palàm scribentem. Ità inepte & perplexè illum Diuina loqui voluit prouidentia,vt vel hinc

Brẽtij antilogiæ.

Bullingerus de Brentio.

pij & curabiles lectores intelligerent, refugiendum sibi esse à doctore, qui postquàm Archytæ crepitaculum diù & abundè pulsauit, tandèm se ignorare fatetur quid dicat, aut de quibus asseueret. Hæc de Brentio Bullingerus, sed quę in ipsum quoq; Bullingerum pulchrè quadrent: sicut & illud, quod ait Brētium scripturæ Diuinæ & etiàm Augustini sententijs abuti: quod certum est omnes istius infausti Euangelij Buccinatores & fecisse hactenùs, & facere. Absit enim vt vel scriptura Diuina, vel sancti Patres illorum teterrimis erroribus vlla ex parte faueant, tametsi non pudet eos pro se sacra Biblia Patresque citare. Habet deindè Bullingerus etiàm fœdissimum Brētij de inferno errorem, fatentis infernum quidem esse, negantis verò locum esse. Ità Brentius cælum tollit pariter & infernum: nec minùs impiè Bullingerus tollit è Sacramento substantialem corporis Christi præsentiam. Non potest, inquit porrò Bullingerus, in Brentio probari nimia eius licentia in scripturis detorquēdis, & quòd nulla necessitate recedit à receptis concordi in Ecclesia consensu expositionibus, immò & doctrinis. Certè non debent hæc in Brentio tolerari, sed neque in Bullingero, in quem hæc non minùs quadrant quàm in Brētium, à quo se Bullingerus scribit eiectum ex Ecclesia CHRISTI, sed contemnit æquè Brentij vt Romani Pōtificis excōmunicationē. Ait enim se brutū iudicare Brentij fulmen. Meritò sanè contemnunt eorū fulmina, qui summi Pōtificis anathemata cōtemnūt, & fit istis q̃d Esaias ait, vt qui spernunt, ipsi quoquè spernantur. Hoc tandèm certò certiùs eueniet omibus istis superbis gigantibus, qui Ecclesię pastores summū in cōtemptum apud suos adduxerūt, & iusto Dei iudicio à se inuicèm intolerabili cōtemptu afficiūtur: id quod Bullinger9 satìs ꝓdit in hac sua breui Coronide, dū addit

Brentij de Inferno error.

Esa. 33.

addit Brentium per prolixum & impexum librum suum, nempè recognitionem, omnes propè paginas adspersisse contumelijs atque conuicijs, porrò sub finem libri furioso cursu ruere in portum, clamareque Zuinglianorum dogmata esse diabolica & impietatis plena, redundare illorum omnia deprauationibus, strophis atque calumnijs: errorem illorum de Cœna Dominica non esse leuem, sed prò sua fœcunditate alios atque alios magìs sacrilegos secum trahere, satanam per illos sibi viam pręstruere ad omnes iniquitates: breuì futurum, vt per illos reducatur in Ecclesiam hæresis Nestorij, & nihil deniquè maneat reliquum de articulis nostrę religionis, sed inducatur in Ecclesiam ethnicismus, Thalmudismus & Mahumetismus. Hæc sunt sanè luculenta de Zuinglianis Brentij Luteranorum hodiè Coryphei testimonia & encomia. Porrò de Brentio è diuerso testatur Bullingerus sub finem huius coronidis, illum propter singulares suas opiniones furere, tumultuari, ad arma conclamare, & omnem bipenni amicitiam dissecare. Hæc ego sanè ex breui illa Bullingeri Coronide breuiter huc adscribere volui, vt videant tamen vel tandèm miseri mortales, quos duces in rebus grauissimis sequantur, qui tam atrociter inter se dissentiunt, tam immaniter se mutuò proscindunt. Quòd si vel meum institutum pateretur, vel mihi studio esset omnia illorum scripta excutere, quàm multos ego Codices conficerem, solis eorum contentionibus & cóuicijs mutuis referendis? Vtinàm verò cunctantiùs illi principiò admissi essent, nec tam facilè fides habita foret noua paradoxa sub specie verbi DEI proferentibus. Quid verò de nobis dicturi sunt posteri nostri, cùm hæc & id genus permulta alia didicerint, viderintque illos nos homines haud secùs atquè CHRISTI Apostolos & nuncios

Nota, nota.

nuncios accepisse, qui non nisi tetros in orbem errores inuexerint, & præter hoc etiam inter se odiosissimè & pertinacissimè dissenserint? Faxit præpotens Deus, vt vel serò videamus.

Non mihi hoc propositum est, vt istorum hominum absurditates & mutuas acerbitates oẽs cõmemorem, nec tamẽ possum committere, quin vel aliquas annotem. Habet enim earũ cognitio suas non mediocres vtilitates, & possunt illę certè mouere homines, vt ab illorum contubernio celerrimè se expediant. Excusa hoc anno est mẽse Ianuario De bonis & malis Germaniæ admonitio Iohannis Vuigandi, qui (nisi tamẽ fallor) vnus est ex præclaris illis Centuriarum Magdeburgensium architectis. Est is egregius & quidem Stoicus Luteranus, vt & Matthias Illyricus. In hac admonitiõe ille primò se pollicetur explicaturum præcipua Dei beneficia, Germaniæ potissimùm ab anno 1517. collata, putà Ecclesiastica, Politica, œconomica, & communia quędam. Primum beneficium vocat Biblia sacra in clarissimam lucem producta, quæ multis seculis pro obscuro libro vbiquè locorum sint habita, penéq; situ & squalore interiêrint: laicos publicè tantũ audiuisse. Legẽdas Sanctorum: Theologiæ studiosos in scholis ad scholasticorum disputationes & summas tantùm assuefactos. Ità ille Vuigandus in hoc primo referẽdo beneficio tam multa benè luculẽta habet mendacia. Simul verò etiàm nostram Bibliorum Latinam versionem carpit, & Luteri Germanicam vsqueadeò prędicat, vt non dubitet eam tribuere dictanti Spirituisancto, & om̃ium aliarum gentium versionibus illam anteponat: Sed ostensum est à viris doctis, permulta loca sua non versione, sed peruersione Luterum corrupisse: & sanè vsqueadeò nõ satisfecit Germanis Luteri versio, vt posteà nouam cuderint Tigurini. Videt Lector quàm sint veri-

Liber de bonis & malis Germaniæ.

ritatis studiosi homines isti, cuius gustum quendam hęc paucissima prębent. Proh dolor, tam malè collocari bonas horas & scribendis & legendis id genus fœdis & perniciosis mendacijs. Addit mox, pueros & puellas iam Biblia Germanica legentes, proprium ac genuinum sensum absq; longis commentarijs ob oculos videre. Certè didicit Germania nunquàm præstando damno suo, quàm bellum sensum è scripturis diuinis tot insana capita elicuerint, dum certatìm aliæ super alias emergunt hæreses, singulis sua fœda commēta sacrarum literarum authoritate confirmare nitentibus. O quāta est horum impudentia, qui cùm videant etiàm ipsos Luteri discipulos inter se atrociter digladiari, & singulos crepare scripturas, non dubitant tamen scribere, tam clara, & lucida nunc prodiisse Biblia Germanica, vt pueri & puellæ genuinum sensum facilè assequantur. Nam si hoc verum est, cur etiàm grandes isti sophi inter se tam turpiter corrixantur?

Nota insaniam. Alterum Germanię à Deo impēsum beneficium est, inquit Vuigandus noster, pręcipuorum articulorum fidei illustratio, qualis ab Apostolorum temporibus hucusquè in hoc mundo non est cognita. Quis dubitet hunc hominem lethargo correptum, aut nescio quibus furijs agitatum, præ insania non videre quid dicat? Proh scelus, tam densas tenebras, quas isti Argi scilicèt in orbem inuexerunt, etiàm fidei illustrationem eximiam dici.

Calumnia in S. Patres. Deindè etiàm tam priscos illos quàm scholasticos patres hic insignis tenebrio calūniatur: aitq; discrimen legis & euangelij prorsùs obliteratum fuisse post Apostolorum tempora, sed per Luteri ministerium dilucidè explicatum. O portētum in solas terras relegandum. Talibus flosculis scatet hic Vuigādi libellus. Addit verò, in Papatu inuocationē à Deo ità auersam, atq; ad mortuas creaturas (sic vocat san

ctos

ctos cum Christo in cælo vitam beatam viuentes) conuersam, vt nulla inter gentes fœdior vnquàm idololatria extiterit. Agnoscit Lector Stoicum Luteri discipulũ, nouúmq; Vigilantium. Isti impij homines ferre non possunt inuocationem sanctorũ, quam etiàm se gloriantur profligâsse, sed certè magno miserorum hominũ malo, qui solebant ab omi antiquitate non sinè fructu ambire diuorum suffragia, quos scirent iam Christo coniunctissimos, pro ardentissimo illorũ erga nos amore, plurimùm sibi præstare posse. Verùm isti miseri & cæci vt alieni sunt ab illo corpore, cui⁹ caput Christus est, & cuius omes sancti membra sunt, ità quoquè nullo eius spiritu vegetantur, sed traditi satanæ, vnà cum illo sanctos insectantur, nec eos à nobis inuocari volunt. Sed audiunt illi à nobis ex Augustino: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur. Sufficit hoc contra istos. Quæ verò Vuigandus porrò habet iactabundus de superstitiosis ritibus à baptismo amotis, (sic enim ille impius vocat tam antiquas baptismi cæremonias) de integra cœna reddita, de clauibus non ampliùs raso & inuncto hominum generi (putà sacerdotibus) seruientibus, & id genus alia purè Luterica, id est, verè impia, nolo hîc commemorare. Nam appáret hominem nihil habere hominis, sed totum obsessum à dæmone. Ait enim inter cætera, totum corpus doctrinæ cælestis simpliciter, dilucidè, propriè, dextrè erutum & traditum esse à theologis Germaniæ, quale in omnium patrum scriptis post apostolos nullum inuenitur. Et tamen isti theologi tam bellè inter se consentiunt, quàm olìm Cadmæi fratres. O infelices Germanos, qui isthęc mónstra apud se ferre queunt.

Cõtra Faustum, lib. 20. cap. 21.

Quid

Quid verò possit his dici monstrosius? En qui noluimus audire sanctos patres, iam istos cogimur audire insanos tenebrióes, qui reuerà præ insania nesciunt quid dicant. Nanque addit hic noster: Plus rerũ in vno aliquo scripto exegetico Luteri in prophetam aut psalmum inuenias, quàm in multis libris patrum. O nugatoré. Certè blasphemijs & maledictis egregiè scatent libri Luteri, digni qui flammis exurantur.

Deindè tertium vocat beneficium, quòd Antichristus Papa à Lutero spiritu oris Christi interfectus est. Hoc quidem Luterus summis viribus conatus est, vt Christi in terris vicarium Romanum Pontificem penitùs profligaret, sed frustrà. In eo autem scelere etiàm laudare illum, hominis est penitùs perditi & profligati, qualis certè est Vuigandus iste, cuiꝰ valdè execrabiles voces puto nec ipsis suis symmystis probari, qualis est etiàm illa, asinum Cumanum Romanum pontificem sibi armis cruentis niti vsurpare potestatem articulos fidei destruẽdi ac erigendi pro arbitrio: quod dici non potest, nisì à sceleratissimo & deploratissimo nebulone. Certè quandoquè aduertent homines istorum virus aterrimum & intolerandam animi malignitaté, odiumq; in Pontificem & Catholicam Ecclesiam plùs quàm Vatinianum.

Calũnia in Pontificem.

Alia deindè recenset Vuigandus Dei beneficia, de profligatis monachis, de exclusa idololatria, id est, inuocatione & veneratione defunctarum creaturarũ, vt ipse vocat, de egregiè oppugnato & expugnato Antichristo Romano Pontifice, de copia doctissimorum virorum & salutarium Ecclesiæ ministrorum, (per quos vtiquè nõ nisì Stoicos Luteranos intelligit) de copia item innumerabilium librorum, à germanis theologis, Lutero & similibus, editorum: quæ quidem eiusmodi sunt omnia, vt ne-

nemo, nisì Germaniæ proditor & hostis, ea possit beneficia vocare. Nam vt alia omittam, cùm fateatur iste Vuigandus tot libros ab istis Luteranis scriptos, vt in mundo nunquàm plures in lucem venerint, (quod tamen est putidum & crassum mendacium) potest hinc sanè liquidò colligi, quàm immanes sumptus in eos libros impensi sint, non solùm nullo Germaniæ fructu, sed etiàm damno illius inæstimabili. Nam cùm pecunia ea omnis, quæ in hos libros scribendos, excudẽdos, emendos collata est, & infinita propè sit, & nõ nisì in Germaniȩ & multorum aliorum certissimam perniciẽ cesserit, quantùm quidem ad eos attinet, qui talium librorum lectione vel cognitione in hȩresin pellecti sunt: quis vnquàm verbis vllis possit consequi, quantùm & Reip vtilitatibus, & animarum saluti tot perditissima & pestilentissima scripta nocuerint? Et interìm tamen solent isti mirum in modum exaggerare pecuniam, quæ Roma exportetur è Germania, nec volunt videre se proditores & perditores esse Germaniæ, dum pro verbo Dei impias hæreses venditant incautis, & immensam pecuniæ vim exhauriũt suis pestilentissimis scriptis euulgandis, quȩ vulgus imperitum auidè emit, sed nec precio exiguo, nec paruo salutis suæ detrimento.

Septimum beneficium vocat Vuigandus, repressionem hȩreticorum, in quibus ille numerat Anabaptistas, Sacramẽtarios, Antinomos, Enthusiastas, Cothurnifices seu concinnatores Christi & Antichristi, p quos intelligit haud obscurè Melãchthonicos & Adiaphoristas, quæ nostra, vt ipse dicit, luce & potentia verbi sui Deus profligauit. Hìc iam videt lector hominis egregij Luterani censurã non modò de Sacramentarijs, quos illi ex professo oderunt, sed etiàm symmystis suis Melanchthonicis & Adiaphoristis, Qui enim Luteri doctrinam omnem *Hæretici qui sint Vuigando.*

mor-

mordicùs retinent, Melanchthonem & Adiaphoristas, qui in quibusdam à Lutero deflexisse videntur, ferre nō possunt. Ità fit, vt Luterani Luteranos quoquè persequātur, & quidem valdè acerbè, vt est hęreticorum genus maledictione & amaritudine plenum: quod quidem iam sæpè dixi, & est crebrò dicendum, dum isti noua semper acerbitatis suę argumenta in lucē edunt, quæ tamē ab illis miserè euersi non aduertunt. Verùm obseruatu dignum est, quòd porrò adijcit Vuigādus, suum & suorum esse, confiteri & statuere aliquam saltem Ecclesiam, licèt exiguam, permansuram vsque ad extremum diem. Iam enim Stoici isti Luterani in eas rediguntur angustias etiàm à sectarijs alijs, vt ꝓpemodùm suæ doctrinæ successum desperare videantur. Et certè in eas angustias sensìm redigentur omnes horum temporum hęretici, & tandèm veritas, aliquādiù ab istis oppressa, eluctabitur.

Transit deindè Vuigandus ad beneficia politica, & ibì splendidè adulatur magistratibus, & mētitur turpissimè, ab Apostolorum temporibus neminem ęquè àc Luterum illustrâsse doctrinam de authoritate & officio Magistratuum. Tandèm stultissimus homo doctrinę Luterice oblítus, postquàm multus fuit in pontificibus & monachorum operibus proscindendis, ait magistratus pro suis multiplicibus laboribus æterna præmia consecuturos esse. Vbì igitur nunc est illud Luteri, Opus bonum optimè factum, veniale peccatum esse secundùm misericordiam Dei, sed mortale peccatum secundùm iudicium Dei? item illud, Nemo non certissimus esse debet, se semper mortaliter peccare, si sua vita ad iudicium Dei iustissimum comparetur? Num peccatis vel venialibus vel mortalibus ęterna pręmia debētur? Ità isti cęci doctores dum veritatem oppugnāt, sæpè pugnantia docēt: id quod Lutero quoquè accidit

In assertionibus, articulo 32.

Ibid. Articulo 35.

cidit in doctrina meritorũ,& alijs plerisq;. Tertium bonum politicum dicit esse, ꝙ subditi magistratui promptiùs nunc obtemperãt: quod q̃ sit vanum & cõmentitium, res ipsa loquitur,& tumultus Rusticorum, multaq; id genus alia satìs superq; declarârunt: & nisì Deus Luteri conatibus obstitisset, cerneremus profectò q̃ hodiè magistratûs esset authoritas. Reliqua beneficia politica, œconomica, communia, nè sim Lectori onerosus, ineptiẽti Vuigãdo relinquo, nec ijs cõmemorandis tẽpus ꝑdere volo.

Accedit deindè Vuigandus noster ad mala Germaniæ enumerãda. Hic principiò duo schismatum genera ponit, vnũ à Sacramẽtarijs, alterũ ab Interimistis excitatũ. Sacramẽtarios dicit, superstite Lutero, Helueticos tantùm quosdã montes fuisse tenere coactos: illo extincto, seminatores istorũ zizaniorũ longè lateq; esse progressos. Putabant Sacramentari se prçclarum quippiam prç Lutero vidisse, sed vident suam doctrinam à Vuigando Zizania vocari. Et quanuìs hodiè multùm iactitent se quoquè esse Augustanæ Confessionis, at disertis verbis dicit Vuigãdus, eos nec partem fuisse eius Confessionis, cùm ea Augustæ Carolo V. exhiberetur, nec deincèps sese eidem adiunxisse. Et verum diceret Vuigandus, si non Melanchthon illam confessionem subindè recoxisset, atq; tandèm ad castra Sacramẽtariorũ deflexisset. Addit aũt Vuigandus, non in re sacramẽtaria tãtùm, sed in alijs quoq; articulis non postremis publicè sacramentarios impingere. *Schismatum duo genera.*

Accedit deindè Vuigãdus ad alterũ schismatũ genus, ipsis planè, vt dicit, intestinum, eoq; longè perniciosius. Sub hoc comprçhendit Melanchthonicos & Maioristas, tametsi nominatìm nõ exprimit. Istis tribuit perplexas, ambiguas, flexiloquas, vafras, & astutas locutiões, eosq;, licèt impium, vt ipse vocat, dogma illud, Bona opera ad salutem esse necessaria, *Interimistæ*

cessaria, & pleraq; alia mendacijs & fucis stabiliant, tamen sinè omni fronte scriptitare, sese à syncera Dei & Luteri doctrina nè pilum quidem declinâsse, Non enim patitur Vuigandus operum & pœnitentiæ concionem, sed sola fide cum Lutero suo rectà euolat in cælum Plutonis.

Nota satanicam malignitatem.

Tertium malum vult esse Vuigandus, quòd remissiùs iam Lutero mortuo impetitur & laceratur Romanus pontifex. Eccè tibi hominis deploratissimam amentiam & aterrimam cæcitatem, qui hocipsum pro magno malo numeret, quòd abstinetur à iactandis conuicijs & contumelijs in pontificem. O plùs quàm Cimmerias insani pectoris tenebras. Ait enim: Necesse est, si Ecclesia Christi iterùm rectè purganda est, vt alacri pectore & coniunctis vocibus atque stylis ardentiùs ac luculētiùs Antichristus oppugnetur, quàm aliquot annis factum est. O quas dabūt isti olìm pœnas tantę peruersitatis: sed homines impij, qui iam in profundū venerunt malorum, contemnunt donèc in illum abyssi puteum detrudantur. Non vident isti miseri & omi lachrymarum fonte plangendi, quàm nihil minùs deceat hominem è religione Christianum, quàm ista teterrima maledicendi petulantia, præsertim pastori Ecclesiæ, cui, velit nolit Vuigandus, Christus commisit pascendas oues suas, omnemque illi illatam iniuriam & cōtumeliam, sibi factam ducit. Sunt hęc profectò eiusmodi, vt pijs animis vberrimam suppeditent plorandi materiam, quòd populus Christianus preciosissimo Christi Iesu sanguine redemptus ab istis immanissimis lupis & sceleratissimis nebulonibus tam miserè seducitur, & ad proscindendum & conspuendum pontificem etiàm incitatur. Sic Christus non docuit, neque Apostoli eius, sed hanc doctrinam hausit à Lutero Vuigandus, & ab ipso satana Luterus.

Quar.

Quartum malũ Vuigandus iste ait esse ignauiam vigilum Ecclesiæ Dei (sic vocat illum Luteri cœtũ, qui rigidos habet Luteranos) in refutandis erroribus, putà Sacramentariorum &c. Sunt sanè, qui putent inter Luteranos & Zuinglianos solam esse de Eucharistia controuersiam. Sed cùm plerique alij Sectarij, tum hoc loco etiàm Vuigandus disertis verbis testatur, non de rebus friuolis & ineptis, sed de summis capitib9 doctrinę cęlestis esse inter ipsos disceptationem. Quin & inter ipsos Luteranos nõ leues cõtentiones sunt, vocatq; hic noster Vuigandus quosdã nostræ ætatis Pelagianos, haud obscurè significans Lipsenses dogmatistas, quos etiàm impostores appellat. De nouis Sacramentarijs, nempè Caluinianis, id affirmat, eos verba habere tali stratagemate adornata, vt pro libitu eis vti queant. Deindè adijcit explodenda esse tam fraudulenta spectra orationum, quibus ad fallendum imperitiores vtantur Pelagiani & noui sacramentarij. Sed & Vuigandus cum sua teterrima maledicentia pariter profligandus est.

Luterani et Zuingliani de quibus inter se dissentiant.

Sextum Ecclesiæ malum Vuigandus vult esse intempestiuam & perniciosam philosophiæ cũ Theologia permixtionem. Hoc loco rursùs, non tamen nominatìm, Vuittenbergenses & Lipsenses dogmatistas perstringit, porrò Sacramentarios apertè: nec dubitat dicere, lupos miseras ouiculas crudelissimè diripere ac deglutire. Multa hìc enumerat, quæ ex Philosophia contra veritatem Euangelij habeant isti, quos modò dixi, Vuittenbergenses, Lipsenses, & Sacramentarij. Refert ibì se audiente quendam præconem (intellige quinti euangelij) de coniugio ad populũ declamãtem, plùs quàm viginti carmina ex Ouidio de arte amandi protulisse. Et hoc quidẽ Vuigãdus se detestari indicat: quasi verò suus Luterus nõ planè amatoriũ & Venereũ nobis euangeliũ

protulerit, omnibus etiam & monachis & monialibus laxans turpitudinis habenas, & in cóiugio quoquè degentibus permittens dicere, Si nō vult vxor, veniat ancilla.

Septimum malum est Vuigando προσωπολατρεία, qua viri eruditione excellentes, incipiūt veluti idola coli. Melanchthonem & quosdam alios molles Confessionistas, qui in nonnullis à Lutero discesserunt, videtur hīc quoquè carpere. Enatū enim fuit non leue dissidium inter Melanchthonicos & Illyricanos, hoc est, molles & rigidos Confessionistas, nec res adhuc sopita est. scripsit Melanchthon acerbè in Illyricanos, cùm tamen eius discipulus fuerit Illyricus, & ab Illyricanis dānatus est Melanchthon cum suis.

Iuuentus à quibus corrumpatur. Octauum malum dicit, quòd isti prosopolatrę in multis magnis & paruis scholis iuuentutem virulenter inficiunt. Dolet Vuigando, quòd Luteri dogmata quædam euanescūt, & veretur plurimùm, nē tandèm ille cum suis è tota Europa proscribatur. Eccè verò iam ab ipsis quoquè Luteri discipulis dicit Vuigandus infici miseram iuuentutem. Cur tandèm nō euigilant homines, & se totos ab om̄i istorum hóminum commercio semèl expediunt? Satis superq; à Catholica Christi ecclesia admoniti sunt, à Lutero & eius symmystis buccinatoribus reliquisq; noui euangelij pseudoprophetis perdi iuuētutem, & tetros in orbem errores spargi, nec fidem tamen sanissimis admonitionibus habere voluerūt. En iam ipsi Luteri discipuli suos condiscipulos palàm affirmāt corrumpere iuuentutem: vel illis tandèm credant, & profligatis simul omnibus, redeant ad Catholicæ Ecclesiæ vnicum ouile, nec sibi semper ab istis tenebrionibus tam turpiter illudi patiantur.

Nonum

Nonum malum eſt, vt ait Vuigandus, effrenis & inaudita petulantia & maledicentia ſtolidę iuuentutis, quam malè imbutam à proſopolatris dicit furere, tantumnon dira conuicia euomere in pios Eccleſię doctores (ſe ſuoſque intelligit) fœda, obſcœna, crudelia, impia & ſcelerata ſcripta, paſquillos & picturas effundere, certare inter ſe impudentiſſimis mendacijs confingendis, qualia diabolos propemodùm ipſos puderet proferre, & vt quiſque in his artibus magìs excellit, ità ſuis eſſe pręceptoribus gratiorem, & ad maiores honores euehi. Quæ omnia dicuntur de Melanchthonicis, Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus. Aduertit hinc Lector, quàm ſint vera & iuſta præpotentis Dei iudicia. En iſti miſeri nullum faciunt finem maledicendi ſummo Pontifici: tam multis ſupra modum contumelioſis ſcriptis, paſquillis & picturis in illum Chriſti vicarium petulantiſſimè incurrerunt, & eccè ex ipſis Lutericis ſcholis prodeunt diſcipuli, qui, qua menſura ipſi menſi ſunt Pontifici, illis copioſiſſimè remetiantur. Quis hìc non manibus ipſis & pedibus palpet, vlciſci Chriſtum iniurias vicarij ſui? Et ſunt hæc tantùm initia quædam iuſtiſſimæ vltionis, quæ, niſi reſipuerint, apud inferos creſcet in immenſum, & puniet blaſphemos & maledicos Pontificum calumniatores & conuiciatores in æuum ſempiternum. Taceo hic de cōuicijs in Epiſcopos, ſacerdotes & monachos iactatis ab iſtis, quibus iſti Euangelici ſatiari nunquàm poſſunt. Sed Chriſtus ſuo tempore nō deerit officio iuſtiſſimi Iudicis, cuius vtinàm illi ſeueritatem agenda, dum adhuc licet, pœnitentia anteuertant.

Iuuētus petulans & maledica.

Decimum malum noſter Vuigandus id ait eſſe, quòd typographię oēs latiſſimè patent illis, nempè Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus, qui non erubeſcant falſas doctrinas tueri & profiteri, diriſque

conuicijs in probos ac fideles Dei seruos (Vuigandum scilicet, Illyricum, &c.) inuehi: cótrà verò, qui errores ingruentes (putà Vuittenbergensium & Lipsensium) indicare vel Apologias opponere pro se student, ijs prę́la arctissimè occludũtur. Eccè rursùs euidentissimum Dei iudicium in Luteri rigidos sectatores, & hostes Ecclesiæ Catholicæ. Iam longè suprà dixi, cùm Luterus & sui primùm inciperent noua dogmata spargere, typographos illorũ lucubrationes suis impensis politè & emendatè admodùm, porrò catholicorũ malignè & deprauatissimè alienisq; sumptibus excudisse. At nunc Luteri fidissimis discipulis & symmystis etiàm apud Luteranos præla arctissimè occluduntur, & vt addit Vuigandus, isti Luterici Pontifices territant typographos suis fulminibus, nè quicquam contra se suáve dogmata patiantur in suis officinis imprimi, in quos prorsùs nihil potestatis habent. Quis hîc non & miretur & laudet diuini iudicij æquissimam censuram? Volebat Luterus cum suis prorsùs profligare Romanum pontificem, at nunc ille cum suis profligatur à suis: quiq; contemnebat adeò Romani Pontificis excõmunicationem, vt scribere nõ dubitârit, docendos esse Christianos plùs diligere excommunicationem, quàm timere, iam in suis discipulis tales cogitur pati pontifices, vt ipsi quidem per summam arrogantiam dici volunt, qui sinè vlla authoritate excommunicẽt typographos, si illorum scripta excudant, qui puras putas ipsius blasphemias mordicùs tuentur. Hoc idem cæteris omnibus Pontificis & Catholicæ Ecclesiæ oppugnatoribus tandèm eueniet. Addit autem Vuigandus, hac ratione solos illos regnare, solos triumphare, & tranquillam sedem sibi parare. Vellent certè plerique Luterici superintendentes Papalem sibi, si possent, parare sedem: quæ si illis contingeret, sentiremus mox

Præla non patent Lutericis.

Nota.

In aßertionibus.

mox quantam illi ſibi ſumerent authoritatem, cùm interim miſeri non ceſſent Pontificem calumniari, quòd is ſibi ius vſurpet, etiàm vbì nullum habeat. Certè Melanchthon quodam loco, vt ſuprà quoquè retuli, de diſcipulis ſuis, Lutero quàm ipſi addictioribus, ità ſcribit: Cogunt concilia, quandò & vbì ipſis placet, atq; vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Hęc Melanchthon. Sed non multùm diſſimiliter conqueritur Vuigandus de Melanchthonicis Vuittenbergicis & Lipſenſibus. *Nota.*

Vndecimum malum Eccleſiæ, Vuigandus dicit Eccleſiaſticæ diſciplinæ laxationem. Spectatum admiſſi, riſum teneatis amici? Planè Vuigandus iam vult papiſta fieri. Ait politicos nolle pati, vt notorij, ſcandaloſi & impœnitentes peccatores, Eccleſiæ CHRISTI publicè indicentur, & pro publicanis & ethnicis habeantur, donèc pœnitentiam agere diſcant. Eccè tibi Vuigandum publicè agendæ pœnitentię præconem. Adijcit porrò: Blaſphemare veritatem, ignominia afficere miniſtros verbi DEI, rapere Eccleſiaſtica bona, (nota Lector) ſcortari, inebriari, rapere, vſuras exercere, homicidia, aliaque eius generis innumera peccata, eò magìs inualeſcunt quotidiè, quia libertatem creſcendi habent. En quanta eſt vis veritatis, vt eam plerunquè etiàm ipſius atrociſſimi hoſtes fateri cogantur. Certè autem ſi reſtituatur vbiquè Eccleſiaſtica diſciplina, etiàm Vuigandus ipſe cum toto grege apoſtatarum monachorum & pſeudoprophetarum, publicam debebit agere pœnitentiam. Quàm autem ridiculum eſt, quòd homo perditus inter alia flagitia, quæ ſub iſtis infauſtis carnalis libertatis præconibus in immenſum excreſcunt, etiàm bonorum Eccleſiaſticorum rapinam *Vuigandus Papiſta.*

commemorat, cùm vix vllo vnquàm ſeculo tot ſint perpetrata ſacrilegia & bona Eccleſiaſtica direpta, quot ſub Luteri euangelio, qui ſanè nouas euulgauit quandoquè Indulgentias vel Condonationes cunctis illis, qui ſeſe facultateſque ſuas & exiſtimationem in hoc expenderent, vt Epiſcopatus, Collegia & Monaſteria funditùs delerentur: aitque, eos qui hoc facerent, tam præclaro facinore verorum Chriſtianorum & charorum DEI filiorum nomen promerituros. Atque ijs teterrimis vocibus primò inflammati ruſtici in Germania, maxima rebus Eccleſiaſticis diripiendis damna dedêre, vt alibì dictũ eſt. Voluit Luterus iuſtis poſſeſſoribus auferri bona Eccleſiæ: at nunc Vuigandus quiritatur rapi bona Eccleſiaſtica, quaſi ipſe cum ſuis ſymmyſtis pſeudoprophetis quicquam habeat iuris in eccleſiaſticis bonis, & non potiùs in ipſum ſociosque ſuos quadret ſacrilegij crimen, ſi res Eccleſiaſticas veris poſſeſſoribus ablatas ſibi vſurpant, vt ſanè faciunt multi. CATHOLICI potiùs conquerantur, Luterum cum ſuis pſeudoprophetis docuiſſe homines rapere bona Eccleſiarum & monachorum. Quòd verò nunc etiàm Vuigando & ſuî ſimilibus auferuntur ipſorum res, manifeſta eſt vltio Diuina, reddens eis in caput illorum, quod ipſi alijs faciendũm docuerunt.

Indulgentiæ Luteri.

Duodecimum malum, Eccleſiam perdens vult noſter Vuigandus illud eſſe, quòd nullæ legitimæ Synodi obſeruantur. Porrò nihil hîc agi dicit de Romani Antichriſti, ſed de Eccleſiæ Synodis, quæ Confeſſionem Auguſtæ exhibitam retinet. Vbì ſanè & à Romano Pōtifice, & à Zuinglianis & à Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus Luteranis indictas Synodos damnat.

Itaque illa ſola rata & legitima erunt Concilia, quæ vel Vuigandus noſter, vel Illyricus, vel Cyriacus

cus Spangebergicus, aut id genus Stoicus aliquis Luteranus præco indixerit. Sed benè habet, quòd vnà cum Romano Pontifice etiàm Luterani molles & Zuingliani reijciuntur. Eccè quò proruit cæcus hæreticorum furor. Eodem modo Zuingliani & Melanchthonici, & Anabaptistę & innumeri alij sectarij non ferent nisì suæ sectæ Synodos. Quis verò istis prodigiosis teterrimorum errorum buccinatoribus authoritatem contulit Synodos conuocandi? quid non sibi sumit deplorata istorum arrogantia? Nolunt Romano Pontifici vllum esse ius conuocandi Synodos, & illud tamen sibi arrogant, qui nec id quidem merentur, vt inter infima Ecclesiæ membra numerentur. Obitèr obseruandum est, esse quosdam Luteranos Vuittēbergæ, qui doceant opera bona ad salutem esse necessaria: at hos Vuigandus vocat pseudoapostolos. Vuigandus enim cum suì similibus sola fide beatus est, modò semper crumena nummis turgeat, & Dalila foueat cubantem. Extat Erasmi non minùs verè quàm falsè dictum: Duo, inquit, quærunt Luterani, censum & vxores: reliqua omnia præstat illis Euangelium.

Luterani quid quærant.

Conqueritur etiàm Vuigandus, Synodos Euangelicorum iuxta arbitrium potentum aut affectus hominum gubernari. Quod si diceret Papista, esset peccatum plùs quàm mortale.

Synodi euāgelicorum.

Redeat ergò Vuigandus cum suis ad Catholicam ECCLESIAM, cui adest doctor & rector Spiritussanctus. Nam extra illam conciliabula cogi possunt, legitima Concilia nulla ratiōe haberi possunt. Pergit verò Vuigandus, & dicit: Donèc Synodi vel impediuntur vel differuntur, varia Zizania augmenta sumunt & dominantur, & plurimi istis erroribus suffocati intereunt. En importunissimus homo Synodos vrget, cùm ille cum suo

Lutero omnes Ecclesiæ Catholicæ superiores synodos, vbicunquè libitum est, reijciat. Si vult audire Synodos, habet & sanctissimas, & plurimas intra Catholicã Ecclesiam celebratas: illas audiat. Quòd si illas audire non vult, quę insania est, vt nos putet sua conciliabula vel pili facere debere? Dolet autem illi, quòd plurimi deficiunt à quibusdam Luteri placitis, quodquè hac occasione ipse cum suis in contemptum venit; & non dolet illi, quòd Lutero authore tam multi à Catholica Ecclesia ad fœdissimas hęreses defecerunt. Sed paulatim non Luteri tantùm, sed aliorum quoquè nostræ ætatis hęreticorum praua dogmata vt fumus euanescent, & veritas triumphabit. Rectè enim à Cicerone dictum est: Opinionum commenta delet dies. Laborauit jam aliquot annis veritas, sed quandoquè eluctabitur.

Cæsareopapatus. Tertiumdecimum malum est Vuigando Cæsareopapatus, quo dicit destrui Christi vineam. Hìc primò Lutericè inuehitur in papę dominiũ, & more suo egregiè mentiens, inter cętera ait Pontificẽ Cæsaribus diademata pro arbitrio imposuisse vel deposuisse. & pleraq; alia, quę vel mediocriter eruditi nòrunt esse meras calumnias. Deindè ad politicos dominos accedit, ex ijs nonnullos suis terminis excedentes, ait pedem alterum superbè in Ecclesiam collocare, eam pro suo arbitrio regere, ministros verbi non tantùm osculatores, sed mera scabella suorum pedum esse velle, religionum formulas seu cothurnos gignere, articulos doctrinæ cudere, eosquè posteà cum imperio & armatis minis doctoribus ærumnosæ Ecclesiæ Christi (putà rigidorum Luteranorum) obtrudere, vt citra omnem contradictionẽ amplectantur: mãdata affigere atq; exhibere, qbus pręscribitur, quomodò & quatenùs ministri verbi Dei errores & peccata repręhendere debeant,

Politici domini carpũtur à Vuigando.

debeant, nempè, vt errores grassantes (Vuittébergensium & Lipsensium &c.) nó refutent falsos doctores nó indicent, nec moneãt eos cauendos esse: peccata hominum, quantumuis in hoc mundi fine atrocia, tantùm in genere stringãt, nè quis animaduertere queat se peti, sibi scilicet agendam esse pœnitentiam: Neminem esse excommunicandum, nisi de sentẽtia politicorum: Nemini esse denegandum vsum sacramentorum, nisi ex arbitrio aularum vel curialium, quęcunque tandèm illa causa sit. Quemadmodùm autem, inquit porrò Vuigãdus, Papa excommunicationis fulmen suæ tyrannidi adhibuit: ità illi politici suas minas de expulsionibus, de carceribus, de gladijs audacissimè subijciũt. Sic igitur exurgit & in dies incrementa sumit Cæsareopapatus, & versa vice ecclesiasticus Antichristus in politicum degenerat. Hęc omnia noster habet Vuigandus, qui postquàm delassatus ferè est Romanũ Pontificem Antichristum per calumniá appellando, iam idem nominis tribuit etiàm Luteranis politicis dominis & magistratibus. Quis verò etiàm in his non mireẽ & p̃dicet diuini iuris ęquitatẽ? Noluerũt isti euangelici dogmatistę Romani põtificis agnoscere authoritatẽ, iam cogũtur ferre politici magistratûs longè grauiꝰ (vt ipsi indicãt) iugum. Sed nunquàm sibi politici magistratus tãtum in res Ecclesiasticas sumpsissent, nisi Luterus cum suo dogmatistarum grege ad hoc eos incitâsset. *Antichrist. Politicus.*

Decimumquartum malum, inquit Vuigãdus, est odium & profligatio seriorum & salutarium verbi Dei doctorum, & substitutio ac copiosus numerus molligradorum ac placentia dicentium. Hoc verò longè iustiùs conqueri Catholica Christi Ecclesia posset, dum profligatis catholicis cõcionatoribus, substituti sunt quinti Euangelij buccinatores blandissimi, nec nisi placentia loquẽtes, qui miserę multitu-

titudini solam fidem ad salutem sufficere persuadent. Sed tamen audiamus, quid de se & suis symmystis porrò dicat Vuigandus: Traducũtur, inquit, synceri & fideles verbi DEI ministri odiosissimis titulis horridorum Stoicorum, intractabilium, seditiosorum, turbulentorum hominum: muti verò canes & palpatores (Vuittẽbergicos & Lipsicos adiaphoristas &c. dicit) ornantur encomio pulcherrimo pacificorum, placidorum, salutarium Doctorũ. Addit adhuc miser Vuigandus: Reperiuntur non pauci inter ministros verbi Ecceboli & Gnathones, qui peccata potẽtum contra ipsorum dicta factaq;, mira fraudulẽtia excusare atq; ornare, carbonesq; ignitos supponere non verentur, vt magìs accensi politici, in doctores synceros (Vuigandum, Illyricum, Spangebergium &c.) audẽtiùs sęuiant, eosq; è suis locis exturbẽt, ità vt iam etiàm pleriq; ex illis parturientiũ dolores sustineãt. Hęc om̃ia Vuigandus Stoicè Luteranus, cõtra molles Luteranos cõcionatur: nec aduertit cæcus homo, sic se iá tractari à suis condiscipulis, vt ipse cum suis tractare solet Catholicos, præsertim clericos & monachos. Quis pro dignitate exprimere sufficiat, quàm multi Catholici intra hos quinquaginta annos ab istis neochristianis non mediocriter diuexati, & in summas angustias sæpè redacti sint? Reddit Deus paria Vuigando & socijs Lutericis, idque ità tamen, vt hæc om̃ia ferant à Luteranis. Non dormitat semper vltio diuina, lento gradu procedit, sed tarditatẽ supplicij grauitate compensat.

Nota. *Nota.* *Luterani parturiunt.*

Iam verò etiàm ad politica mala se cõfert noster Vuigandus. In ijs primum locum tribuit Gubernatorum dissociationi, & non firmæ inter eos animorum conglutinationi. Hanc certè animorum dissociationem nulli magìs acceptam ferre potest nostra inclyta Germania, quàm Lutero & asseclis illius, qui dum

Animorum inter principes dissociatio.

dum nouas opiniones in religionem inuehũt, homines in diuersas sententias trahunt: & reuerà nisì data fuerit opera, vt isti à Lutero & socijs eius alijsq; pseudoprophetis intra hos quinquaginta annos disseminati errores, funditùs extirpentur, & ad pristinam religionis concordiam redeatur, nõ possumus non pessima quæque timere & expectare. Itaque si vult Vuigandus cum suis symmystis fungi officio boni viri, palàm confiteatur se turpiter errâsse, se cum suis socijs pro puro verbo DEI non nisi è malo cerebro enatas prauas opiniones miseræ plebeculæ venditâsse, agat publicam pœnitentiam, volutetur in sacco & cinere: & qui cum suo Lutero tam multis fuit author, ad amplectendos errores, etiàm multis suo exẽplo præeat ad agẽdam pœnitentiam, & complectendam catholicæ doctrinæ veritatem.

Non libet hîc omnia Vuigandi adscribere, nè sim longior, sed non est tamen omittendum sextũ malum politicum, quod ille vocat rapinam & abusum bonorum ecclesiasticorum. Nam sacra bona, prouentus & reditus dicit multos politicos nimìs rapaciter contrectare, immò per fas nefasq; suę profanæ possessiõi subijcere. Sed qs hoc faciendũ docuit, nisì Luterꝰ & sui discipuli? At verò Vuigãdus dicit, hanc ecclesiasticorum bonorum direptiõem aurum Tholosanum & pennas aquilinas rectè appellari, & cum copia bonorum Ecclesiasticorum summam inopiam rapi. Obsecro te Lector, perpende quid iste miser dicat, & inuenies quãtumuìs vanos, fallaces & impios homines, tamen vi veritatis adactos, interdùm vel inuitos verũ dicere. Quis dubitet, nõ posse cuiquã bono esse earũ rerum, q̃ Deo semèl dicatę sint, direptionẽ? Et tñ sub Luteri Euãgelio quàm multa Ecclesijs erepta sint, & qñidem non solùm nullo commodo, sed multiplici etiàm

Rapina bonorũ ecclesiasticorũ.

Germaniæ

Germaniæ & aliarum regionum detrimento, nimis in aperto eſt. Pudeat hæc dicere Vuigandum, qui cum ſuo Lutero & ſocijs ad hęc deſignanda pręclara facinora facem hominibus prætulit, dignus ſanè qui vel ob id ſolum & pręſentis & futuræ vitę pœnas luat. Libenter autem commemorat Vuigandus illud Eſaiæ, Erunt reges nutricij tui, quia perquàm vellet ſuauiter percipere largos Eccleſiæ prouent⁹, & foueri munuſculis principum, cùm interim nihil illi minùs, quàm reditus Eccleſiaſtici debeantur. Multis quidem locis Eccleſiarum & monaſteriorũ bona conuerſa ſunt partim in vſus id genus miniſtrorum euangelicorum: ſed veniet ille dies, quandò ab æquiſſimo iudice ad vltimum vſque teruncium omnia ab illis in gehennæ tormentis repetentur.

Eſa. 49.

Luxuria ſub nouo Euangelio.

Octauum malum politicum eſt Vuigando luxuria, quæ iam omnes, vt ipſe dicit, verecundiæ fines perrupit atq; exceſſit. Sed talem prolem edidit nobis Luteri prorsùs Sardanapalica doctrina. An non ille ſcripſit palàm, minùs virũ fœmina, & fœminam viro carere poſſe, q̃ cibo, potu, ſomno? Pudeat Vuigãdum & ſuî ſimiles horũ vel meminiſſe, nec dubitent ſe ſuo hoc blandiſſimo propagando euãgelio mortalibus omnibus ad omnem turpitudinem laxâſſe habenas. Cùm enim Luterus ipſe continentiam profeſſus, virginem DEO ſacratam ſibi iungere non dubitârit, quod nihil erat aliud, quàm ſpurciſſimam doctrinam ſuam ſacrilegæ libidinis fœdiſſimo exemplo adſtruere, nemo iam ambigere poteſt, illũ & doctrina & moribus inuitâſſe mortales oẽs, etiàm illos qui ſolenni voto ſe Deo dedicârunt, ad explendas ſtrenuè carnis voluptates: hincque factũ eſſe, vt luxuria omnes verecundię, immò & diuinarum & humanarum legum fines perruperit. Adijcit verò Vuigandus, luxuriam inter ſummos, mediocres & infimos, impunè excreſcere: vbi ſanè etiàm princi-

De vita coniugali.

principes perstringit. Sed quicquid huius est, nulli magis quàm Luterico euangelio debetur.

Inter communia mala Vuigandus etiàm illud habet, quòd non est numerus neque finis, vt ipse ait, claudicantium & inclinantium denuò ad Antichristi prçstigias:(sic vocat doctrinam catholicç Ecclesię, cuius pastor est Romanus Pôtifex, qui Vuigando est Antichristus.) Atque vtinàm faxit benignus Deus, vt videât tandèm homines istorum suauium euangelij noui buccinatorum prçstigias, pro verbo Dei ipsis obtrusas: ità enim fiet, vt ocyssimè sese ad Catholicam Christi Ecclesiam recipiant, & ab istis impostoribus toto pectore sese quàm longissimè subducant.

Quin illud quoquè adijcit Vuigandus, iuuentutem subindè fieri deteriorem, intractabilioré, eaq; vitia audere perpetrare, quib9 olìm adulti vix erât obnoxij: resonare tristes querelas passìm de iuuêtutis petulantia & malitia, quę incorrigibilis planè videatur. Hæc quidem verissimè dicuntur à Vuigâdo, sed non vult fateri homo improbus, his tot iuuentutis sceleribus amplissimas fenestras aperuisse doctrinam Luteri, quemadmodùm facilè intelligi potest ex ijs, quæ suprà non vno loco memorauimus. Luter9 & pueris & puellis, & viris & fœminis, & monachis & monialibus, & infimis & summis licere voluit penè quicquid liberet, dû multa palàm scribit, quæ nô stylo, sed laqueo & flammis vindicanda sint. An non hominis planè perditi, & dominę Veneri deuotissimi est, quòd in libro de vita côiugali scribit, non esse libertatis vel consilij, sed necessitatis & naturæ, vt quilibet vir habeat mulieré, & quælibet mulier virum? magìs hoc esse necessarium, quàm edere, bibere, excreare, dormire, vigilare? atque ea causa teneri sacerdotes, monachos & moniales, posthabitis votis suis, liberis operá dare?

Iuuentus fit deterior.

Proh

Proh ſcelus. Et miratur adhuc Vuigandus, cùm talia pleraque alia docuerit Luterus, iuuentutem prorsùs effrenē exiſtere? Hæc quidem ex Vuigandi exiguo libello in Catholici Lectoris gratiam ſtrictim annotare volui, vt videat iſtorum euangelicorum hominum mutuas diſſenſiones, & ſe gratuletur illorum inſidioſiſſimis laqueis non eſſe irretitum: ſimul etiàm agnoſcat fructus noui huius euangelij, quos nec ipſi tacere poſſunt. Mihi quidem non parùm moleſtiæ adfert, ex illorum maledicis & impijs ſcriptis hæc aliaque excerpere: ſed tamen vt tùm præſentes, tum poſteri videant iſtorum cæcitatem, impietatem, impudentiam, fraudes & dolos, odioſiſſimeque diſſentientes aliorum ab alijs animos, tametſi pro ſe ſinguli certatìm vociferentur, ſe purum docere euangelium, non volui ſubterfugere laborem, qui poſſit cordato Lectori nō mediocrem adferre fructum, tum ad euitandas iſtorum hominum ſectas, tam miſerè diſſectas, tum ad conſtantiùs permanendum in vnius ſanctæ catholicæ & apoſtolicæ Eccleſię ſana, & ſyncera, ac ſtabili doctrina.

Exijt etiàm hoc ipſo anno ſcriptū valde acerbum cuiuſdam Chriſtophori Vualtheri Vuittenbergæ demorantis, aduersùs Iohannem Aurifabrum Vinarienſem, eiusque primum & ſecundum operum Luteri Tomum Iſlebiēſem. In hoc breui libello mirè iſte Chriſtophorus rixatur cum Aurifabro concionatore de corruptis Luteri operibus, tractatq; hominē Luteranū Luteranus planè Lutericè. Obijcit illi, quòd Luteri Cōciones deprauatè & trūcatìm ediderit: ait hominē contra ſuam conſcientiam palàm mentiri, conuicia probraq; iactare, ſuumque iſthuc ſatanicū propoſitū & iniquitatem tueri. Ornat miſerum concionatorē multis bellè Lutericis elogijs & emblematîs, quibus iſtorum ſcatent libri.

Tomi operū Luteri corrupti.

Adfert quoquè ipſius Luteri verba, conquerentis ple-

plerosque ex liuore vel auaritia malè deprauatas ipsius conciones edere sub ipsius nomine. Et cur non pateretur suarum Luterus blasphemiarum deprauatores, cùm ille non sit veritus sacras literas corrumpere? Interim tamen dolendum est, tantam esse hæreticorum audaciam, vt nihil vereantur corrumpere aliorum libros. Cùm enim istud faciant libris Luteri hęretici, quis dubitet eos idem audere in libros sacrę scripturę & sanctorum Patrum? Híc verò nisi legum vigilet seueritas, quod tandèm doctrinæ chaos habituri sumus? Non desunt sanè, qui etiàm veteribus illis pręcipuis Ecclesię doctoribus manus impuras admotas esse conquerantur. Verùm hoc nouum non est apud hęreticos. Id quidem omnem vincit admirationem, quòd istę Christophorus Vualtherus, quem apparet hominem esse valdè insulsum, non dubitat scribere, multos è pręcipuis Patribus à Papistis & monachis esse vitiatos & deprauatos. Scilicèt toto orbe inter se conspirârunt Papistæ & monachi, vt omnes patrum libros adulterarent. Sed hoc dicunt isti belli euangelici homunciones, vt impunè liceat ipsis patres vel ad Luteri, vel Zuinglij, vel aliorum hæreticorum impia commenta per summum scelus accommodare. Scire autem debebat rudis iste & impolitus Vualtherus, veritatem fidei Catholicæ non indigere patrum deprauationibus: sed eiusmodi adminiculis sese fulcire mendacia, q̃ salua esse nõ possunt, nisi malis artibus id efficiãt, vt veritas ab ipsis stare videatur. Eat Vualtherus, & respondeat latiùs præfationi Nicolai Amsdorffij insignis Luterani, in primum operum Luteri Tomum Ienæ editum, vbi propalàm asseritur, in Tomis Vuittenbergensibus multa omissa esse: respondeat etiàm suo Aurifabro, & desinat ore impuro & maledico tot seculorum carpere monachos & Papistas.

Insignis calumnia.

Extant

Extant hodieque vetustissima sanctorum patrum manuscripta exemplaria, nihil discrepantia ab ea catholicæ Ecclesiæ doctrina, quam hodieque Papistę profitentur, vt meritò istum insulsum officinę typographicę correctorē Vualtherum, pudere debeat tam petulantis in monachos & papistas calumniæ. Commemorat autem Vualtherus iste, Sebastianum Munsterum apostatam monachum, reprǽhendisse Luteri versionem in 2. capite Ionę prophetæ, quòd aliter verterit locum quendā Luterus, q̄ habeat Hebraismus, vel Hebræorum expositores: at Luterum sic illi respondisse, Non esse curandos Hebraistas Grammatistas, qui in sensu scripturę sint Rabinistę, id est, animal sinè intellectu. Hoc quidem pulchrū est Lutericæ modestiæ exemplum. nam sic ille suos tractare solet aduersariòs, conuicijs scilicet & contumelijs in eos iactandis. Porrò Luteri hanc modestiam etiàm Vualtherus iste non segniter ęmulatur. Idem autem ipse in hoc suo libello obijcit Aurifabro, quòd falsò affirmet infantes necdùm baptizatos etiàm actualia habere peccata. Verùm abeāt isti cum suis mutuis emblematîs quò digni sunt: mihi satìs est, indicâsse etiàm Luteri opera hodiè ab ipsius amiculis & discipulis deprauari, & hoc nomine etiàm illos inter se atrociter digladiari: à qua contentione etiàm Matthias Illyricus non est alienus.

Luterus à Munstero reprǽhēsus.

Multa hoc anno alia sectariorū scripta typis excusa sunt, quibus illi euangelici fratres inter se cōtendunt benè largiter. Vuirtebergici Luterani vel Brentiani suam contra Heydelbergenses Caluinistas tuentur Vbiquitatem: contrà verò Heydelbergenses eam oppugnare pergunt. Accedit huc Iohānes Marbachius præco Argentoratensis, & valdè prolixo scripto contra Caluinistas vel Zuinglianos defendit Luteri de Eucharistia doctrinām. Scripserat ille etiàm tres Conciones, sed eas Iohannes Syluanus

uanus tam egregiè proſcindit, vt in ipſa opuſculi inſcriptione non vereatur ſcribere, eas plenas eſſe erroris Eutychiani. Eſt nanque etiàm Marbachius vbiquitatis Brétianæ nō inſtrenuus propugnator. Et nè deſint hominibus miſeris libri, quibus & legendis tempus peſſimè amittant, & emendis nummos perdant, edidit etiàm Iacobus Smidelinus cōciones nō paucas, in quibus ſuo more pergit Lutericum confirmare & propagare Euágelium. Porrò etiàm Iacobus Schegkius Schorndorffenſis libello euulgato vbiquitatem ſuo modo videtur velle defendere. O quot immanes impenſæ collocantur in pernicioſos libros, nec eſt eiuſmodi conſcribendarum & in miſerrimum vulgus diſſemināndarum nugarum, errorum, hæreſum finis vllus. Nec hîc tamē quiſquam conqueritur exhauriri homines perditiſſimis ſumptibus, quos in eiuſmodi ſcriptis comparandis ponunt: taceo quòd interìm miſeri in varias de religione ſententias magìs magiſq; diſtrahuntur, & quemadmodùm religione, ſic etiàm animis inter ſe diſſentire docentur. Verùm hæc peſtis iam eouſquè progreſſa eſt, vt haud facilis appareat medicina, meritoq; ſuppliciter rogandus ſit Deus, vt maturè tádèm Chriſtiano orbi opem ferre velit.

Hoc ipſo anno 1566. cùm Chriſtianiſſimus Imperator Maximilians II. non obſcurè cognouiſſet, Turcarum tyrannum Solimannum ingentem belli apparatum inſtituiſſe, atq; tum Hungariæ, tū Germaniæ atrociter imminere, in Comitijs Auguſtanis egit cum Imperij Ordinibus de cōſcribendo milite aduersùs ſæuiſſimi hoſtis impendentem vim & tyrannidem. Itaque tum peditum, tum equitū inſtructiſſimus coactus eſt exercitus. Porrò Solimannus Turca nihil de ſuo in Chriſtianos odio & acerbitate remittens, cum maximis copijs venit ad oppugnādum Sigetum, locū ſanè & natura & arte valdè *Solimannus imminet chriſtianis.*

munitum, cui etiàm fortium virorum impositum erat non contemnendum præsidium, quibus præfuit immortali laude dignus Nicolaus illustris Comes Serinẽsis. Fertur in suo exercitu habuisse Solimannus ad cẽtum quinquaginta hominum millia.

Exercitus Solimanni.

Fuit autẽ ad Sigetum diebus nouẽ & viginti, nullam neq; noctis, neq; diei horã intermittens ab infestissima oppugnatiõe, & immanissima pilarum diuerberatione. Longum esset enarrare singulatìm omnia, quæ illic gesta sunt, sed neq; si velim, illud possim, quòd necdùm certa gestorũ relatio ad nos peruenerit. Hoc quidem pro comperto habetur, neq; Turcas vlli pepercisse labori, vt locũ expugnarent, neq; nostros ab officio virorũ fortium discessisse, inprimìs autem clarissimũ Comitem Serinum Nicolaum, qui tota hac obsidione incredibili corporis & animi vigore immanissimis barbaris se opposuit, vt ipse quoq; Solimannus, eius summa virtute & cõstantia permotus, feratur illum hortatus esse, vt se ipsius clemẽtię permitteret, illã vt eximiè heros hauddubiè experturus. At ille fortis & inclytus vir, vt Christo Deo & Cęsari Maximiliano fidẽ inconcussam seruaret, maluit ab illis impijs Christi hostibus trucidari, quàm ad illos deficere.

Cædes Nicolai Comitis Serinen.

Atq; ità cùm diù multumque sudâsset cum suis in barbaris profligandis, tandèm constanter mortem oppetijt, Sigetumque in Turcæ potestatem venit, DEO id permittente propter peccata nostra.

Sigetũ expugnatur.

Caput verò Comitis præcisum, distillante adhuc sanguine, oblatum est Solimãno, quo ille immanis & sanguinarius canis mirificè delectatus esse dicitur: vt facilis coniectura sit, quàm sæuo prorsusq; crudeli & tyrannico ille pectore fuerit. At tamẽ nè semper illud atrocissimum Christianorũ flagellum sua tyrannide frueretur, nõ diù post hanc victoriã superuixit, Vtinàm Christus tandèm reliquias populi sui

liberet

liberet ab istis cruentis hostibus, qui certè ipsum nostrum sanguinem sitire videntur, nec vlla posse crudelitate satiari.

Hoc eodem anno 1566. cœptum est in Belgicis Catholici Hispaniarum regis Philippi ditionibus planè Tragicè tumultuari, resq; spectare videbatur ad religionis excidium, nisì præpotentis Dei benignitate malorũ hominum conatus essent retardati. Quæ ibì tum acciderint, itemque anno sequenti, paucis annotabo, quemadmodùm ex fide dignorum hominum literis & scriptis accepi. Anni superioris mense Octobri venerant à potentissimo Hispaniarum rege Philippo literę ad illustrissimam Belgij Gubernatricem, quibus ob fidei Catholicæ cõseruationem promouendam seriò mandabatur, vt per omnes Belgicas ipsius ditiones executioni darentur edicta omnia Inuictissimi quondàm Imperatoris Caroli V. aduersùs hęreticos, quæ ab ipso quoquè rege posteà essent confirmata, itemq; Tridentini Concilij decreta, quòd ad Cleri reformationem attinet, atque etiàm certa quædam capita, è quibus præcipua sequuntur: *Tumultus Belgicus.*

Vt Parochi suorum parochianorũ omniũ nomina, totamq; familiam describant, & qua quisque in platea degat, & cuius sit cõditionis. In ijs si qui sint, qui nõ ità pridèm in ipsorũ parœcijs habitare cœperint, petant ab illo parocho vitæ illorũ testimonium, sub quo proximè morati sint: id si non suppetat, intra certũ tempus exhibere iubeât. Ab ignotis quoquè cõiugatis eius sacerdotis, qui illos coniunxit, repetant testimonium, scire vt liceat, num in contrahendo matrimonio Catholicę Romanę Ecclesię morẽ secuti sint: atq; tum horũ, tum aliorum omnium, qui in illorũ pręsentia matrimonio iuncti fuerint, nomina in scripta redigant. *Aliquot capita seruanda.*

Vt non parochi duntaxàt, sed etiàm Confessarij

omnes ipsis confitentium nomina, cognomina, habitationem annotent.

Vt idem faciát Parochi & eorum vicarij erga cóscribenda nomina & cognomina baptizandorũ infantum, eorum parentum, & susceptorum.

Vt vtriusq; sexûs didascali omnes se sistant corã Episcopis, expofituri conditioné, patriam, religionem suam, & quos libros pueris prælegant. Porrò Episcopi de ijs facti certiores, vel admittát, vel reijciant, aut certè differant illos & suspendant. Si qui verò non se sistant, aut non velint respondere Episcopis, ijs fas non sit iuuentutem instituere.

Vt parochi accuratè perquirant, num illi, qui publicis victitant eleemosynis, Catholici sint, suaq; peccata confiteantur, & communicent. Si qui tales non sint, ijs à præfectis pauperum negetur eleemosyna.

Has literas illustrissima Gubernatrix huius anni 1566. mense Ianuario ad Episcopos & Magistratus omnes perferendas & publicandas curauit: quæ tã etsi nihil habent æquitati & rationi non consentaneum, tamen à turbulentis quibusdam hominibus tumultuum Belgicorum causa omnis in eas confertur. Et quidem earum occasione in vulgus sparsi sunt rumores, deindè etiàm aliquot Belgij magistratibus persuasum est, harum literarũ edictis Hispanicam introduci Inquisitionem. Voluit autem Rex, vt qualis hactenùs etiàm sub Carolo V. ijs in regionibus fuisset inquisitio, talis deincèps seruaretur ob religionem conseruandam. Porrò autem & libelli supplices à quibusdam oblati sunt, quibus petebatur, nè Hispanica Inquisitio induceretur in Belgium. Est etiàm ab aliquot nobilibus hac occasione ictum fœdus, in quod initiò quidem etiàm CATHOLICI quidam feruntur consensisse, quòd ad Hispanicam Inquisitionem attinet, qui tamen

Rumores de Hispanica Inquisitióe.

Fœdus nobilium.

men posteà ab illis se separârunt. In eo fœdere non absque graui iniuria CATHOLICVS Rex acerbè & iniquè perstringitur, quòd summa vi inuehere conatus sit Inquisitionem perniciosam, & non modò alienam à ratione, Diuinisque & humanis legibus aduersam, sed quæ omnem etiàm vincat ethnicorum tyrannorum immanitatem & crudelitatem.

Iussit autem Rex, vt Inquisitores ità suum exercerent officium, vt hactenùs fecissent, & ad eos tum Diuino, tum humano iure pertineret. Quod igitur isthuc fœdus Regi impingit, id quidem eiusmodi est, vt non immeritò Catholici ab eo discesserint, qui tamen fortasìs hanc verborum acerbitatem minimè probârunt.

Ad eiusmodi autem acerbitates incitantur homines tum maximè, cùm se tradunt istius noui Euangelij seditiosis dogmatibus, quæ res publicas mirùm in modum labefactât & euertunt, hominumq; animos ad turbas & tumultus ciendos impellunt. Exempla pasìm extant plùs satìs multa. Dum promittunt enim Sectarij præcones immodicam libertatem, animos hominũ, alioquì nimiùm pronos in malum, omni religione soluunt, & laxant vitijs habenas, tametsi videri nolunt. Sed ad rem. Agitabantur interìm concilia, sed valdè occultè, nec tamen ità occultè, quin interdùm nonnihìl sese aperirent. Nam mense Martio quidam sectarius Brugis supplicio affectus, inter alia dixit, se quidem postremum hæresis nomine pœnas luiturum: quòd si verò ad mensem vsque Maium superesse liceret, nihil sibi fore periculi.

Porrò Calendis Aprilis libellus supplex ad Maximilianum Cæsarem prudentissimum Latinè scriptus est, eidemque posteà oblatus in Comitijs Augustanis eiusdem anni, idque nomine illorum, qui in Belgio Euangelio filij DEI conuenienter & cre- *Libellus supplex ad Maximilianum Cæsarẽ*

dere & viuere cuperent: rectiùs dixiſſent, euãgelio Caluini. In eo libello multùm conqueruntur de inquiſitione Hiſpanica, de promulgatione Concilij Tridentini. Hortantur Cæſarem, vel potiùs obteſtantur, vt Philippo Regi ſe prębeat monitorem, nè pergat fundere piorum ſanguinem, & ea re in ſe domumq́ue Burgundicam prouocet iram D E I: tum etiàm poſtulant ab Imperatore, vt religionis negocium in Comitijs accuratè tractet, nec tamen illis ſolis fidat, qui mediam quandam fingentes religionem, vtrinquè claudicent.

Fœderati veniũt Bruxellas. V. Aprilis multi ex fœderatis nobilibus Bruxellas venerunt, illuſtriſſimæ Gubernatrici libellum ſupplicem porrexerunt, quo inter cætera volebant edictorum ad Inquiſitionem pertinentium executioné tantiſpèr prorogari, donèc ad regem Philippum quiſpiam mitteretur. Gubernatrici tum fortè aderat magni nominis eques aurei velleris, qui dixiſſe fertur ad illam: Nõ eſt quòd formides, Geux, id eſt, mendici ſunt iſti & nihili homines. Indè illi arrepta occaſione, ſe Geux vel Geuſeos nuncupârunt, & paulò pòſt quidam ex primarijs dicti fœderis nobilibus in publico conuiuio iam apud omnes peruulgatiſſimũ illud **Viue les geux**, Viuant Geuſei, Bruxellis proclamâſſe fertur, ſimul è vaſculo ligneo, quali vtuntur mẽdici, hauſto vino. Porrò etiã veſtes ſibi ſumpſerũt coloris cinericei, & ad lat⁹ appenderunt vaſcula lignea, quorũ laminis argenteis hæc inſcripſerunt: V. Aprilis 1566. **Viue les geux**.

Symbola fœderatorũ.

Reſponſum Gubernatricis. Poſtridiè erat conuentus equitum aurei velleris, cum quibus cõmunicato conſilio, illuſtriſſ. Gubernatrix reſpondit, ſe quidem iam concepiſſe quandã edictorum moderationem, quam mittere velit ad Philippum regẽ, & ſimul etiàm illorum negociũ ſedulò curare apud illum: & tamen non ea ſe eſſe authoritate, vt iam olìm cœptam Inquiſitionem, edictorumq;

ctorumq; executionem abrogare queat:præsertim cùm nō sit è re Belgicarū ditionum, nullis eas erga religionis cultum legibus teneri. Posse autem ipsos facilè coniecturam capere, quo erga cæteras Belgij prouincias sit animo, quòd Brabantiæ ordinibus iam pollicita sit, nulla illos inquisitione vexatū iri.

VIII. Aprilis fuit euulgatum responsum quoddā Equitum aurei velleris, tāquàm illi fœderatis promisissent, neminem deincèps religiōis ergô pœnas daturum, nisì fortè seditionis aut magni cuiusdam offendiculi causa, donèc à Rege ex cōsensu Ordinū vel statuum certi quippiam decerneretur: verùm id commentitium fuisse, deindè in publico conuentu Equites illi demonstrârunt. Porrò confœderati, vt vel externo aliquo symbolo suam in regē Catholicum fidem protestarentur, ad collum suspensam ferre cœperūt illius effigiem fusilem argenteam vel auream, referētem formam numorum veterum: in cuius altera parte visebantur manus duæ se mutuò cōplectentes, cum apposita mantica & dictis vasculis: eiusque hæc erat vtrinquè inscriptio, **Fideles au Roy iusques ala besace:** id est, Fideles Regi vsque ad manticam. *Symbolum aliud fœderatorum.* Est verò etiàm in vulgus alter quidā sparsus numus æreus, in cuius vno latere hæc legebantur. NVMVS VIANENSIS: in altero verò, FLAMMA FERRÓ QVE: cum insculptis symbolis domûs Burgundicæ. *Numus æreus.*

Mense Maio in Flādria, Arthesia, Hānonia, Hollandia, Selādia, Phrisia, Namurco ordines tres, Ecclesiasticus, Nobiliū, & Magistratuū cōuocati sunt, suā singuli exprōpturi sententiā de regiorum edictorum moderatione, quæ quidē capita habet 54. à quibus, nihil tale sperātibus sectarijs, pleraq; omia approbata sunt, præsertim ab Hannoniensibus, Arthesijs ac Flandris, additis tamē nōnullis capitibus. *Conuentus Ordinum.*

VI. Maij cuiusdam oppidi Magistratus & ciues

libello supplici apud dominum suum, vnum ex cõfœderatis nobilibus, egerunt, nè pateretur nouam apud ipsos religióem introduci: sed id frustrà fuit. Ego de industria abstineo nominibus. Erunt autem hauddubiò, qui omnia prolixè annotabũt & edent in lucem, mihi sufficit, pro meo instituto res breuiter commemorâsse.

Altèra Iunij missa est dicta moderatio ad Antuerpiensem Magistratum. Id vbi resciuit plebs, prętextu iniuriæ ipsis ea moderatione irrogatæ, libellum supplicem quibusdam obtulère, ij rursùs Magistratui, cuius hæc erat summa, nè illa moderatio admitteretur, vtpotè à Cardinalistis confecta. Sic autem in odium illustrissimi Cardinalis Gráuellani Catholicos principes appellabant. Porrò Bruxellis IX. Iunij sparsæ sunt schedulæ, in quibus hæc ferè legebantur: Quicunque Consules, scabini, rectores primariarum Brabantiæ vrbium, in moderationem edictorum sinè consensu nobilium confœderatorum & plebis, contra eius priuilegia consenseritis, frustatìm cæsi malè peribitis.

Libellus supplex Antuerpiensiũ.

Chartulę minacec.

XII. Iunij eodem exemplo alter sparsus est libellus Gallicus, qui quidem Belgarum omium præ se ferret nomen & titulum, nec tamen esset nisì ab vnius prouinciæ hominibus editus. Eius hæc erat ferè inscriptio: Admonitio, qua boni & fideles subditi & incolę inferioris regionis, eiusdem gubernatores & status eorum admonẽt, quæ ipsi in religionis negocio sentiant & postulent constituenda. In hoc libello vrgent pacẽ publicã inter catholicos & Confessionistas in Comitijs anni 1555. promulgatam, vt ipsi quidem aiunt, cùm tamen nihil seruarent minùs, quàm quæ illic sancita erant. Nam tametsi illic permissum fuit Cõfessionis Augustanę Ordinib⁹ sua viuere religióe, at simul tamẽ disertis verbis interdictũ est, nè Catholic. Ordinũ subditos ad

Libellus Gallicus.

ad ſuam cogāt religionem,vel illis abſtrahāt,& cō-tra ſuperiores ſuos in ſuam fidem & clientelam recipiant,aut quouis modo tueantur. Quanto igitur minùs Catholicorum ordinum ſubditis, inuitis ſuperioribus,licet mutare religionem? Eam autem pacem lingua vernacula excudi curârant ſinè priuilegio,vt plebs concitaretur: tantique eam volebant eſſe ponderis etiàm apud Belgas,vt tametſi initiò ſe videâtur referre ad Belgij ordines generales in vnū coactos,tamen poſteà palàm affirment,neque Duci Brabantiæ,neque ordinibus quicquam licere contra illam. At non diù pòſt,ea quam diximus,moderatio à deputatis trium ordinum nedùm Brabātiæ, ſed etiàm aliarum prouinciarum Belgicarum approbata eſt, & cum reſponſis omnium ordinum, ità vt ſe curaturam receperat illuſtriſſ. Gubernatrix, in Hiſpanias profecti ſunt Equites aurei velleris, Marchio Bergenſis,& Dominus de Montigny.

At verò ſectarij iam non contenti libellis ſupplicibus egiſſe,maiora auſi ſunt. Nam remiſſa nonnihil inquiſitione, quanuìs non expreſſo conſenſu, ſub finem Maij,& hoc ipſo quoquè Iunio menſe, cœperunt Sectarij ſua in agris habere noctis & tenebrarum conuenticula, & quidem euocatis ad eam rem ex Germania ſuperiori, è Saxoniç oppidis maritimis, ex Gallia, Anglia, Embda, àlijſque locis noui euangelij tam bellè inter ſe conſentientis miniſtris & buccinatoribus, qui vel inuito rege & magiſtratibus, ſuos errores & hæreſes diſſeminare non dubitârunt.

Conuēticula in agris.

XXVI. Iunij publico propoſito edicto id genus exteri omnes iuſſi ſunt è ditionibus Belgicis excedere:& qui populum euerterent, iuſſi ſunt comprehendi,quandoquè certas daturi pœnas. Verùm id ſuam non habuit executionem, pleriſque nobilium ſectariorum metu nihil attentare auſis contra tales

Contra exteros concionatores.

prędicatores: quo factũ est, vt etiàm clara luce non sint veriti palàm concionari. Ex primis ferè fuisse aiunt Flandros quosdam occidentales, & Iperensibus vicinos, quos videre licebat armatos ensibus, sclopettis & fustibus ire ad conciones. Nec Antuerpienses postremi esse voluerunt ad res nouandas. Iam anteà in sylua quadam cœperant: porrò Dominica die ante natalem S. Iohannis Baptistæ in viculo Burgerholtz dicto, non longè ab vrbe, duæ habitæ sunt cōciones, vna Teutonica, Gallica altera, & quidē per viros nouo euangelio dignos, nempe tinctorem & coriarium. Secuti deindè sunt & alij ingenti numero in Hollandia, Selandia, Phrisia: nè qua tamen vis metuenda foret, armati concionibus intererant. Quin & in Flandria Iperēses, Gandenses, Hondescotani, Aldenardenses, Bergenses, Casletani, Tornacenses & Insulenses similia attentârunt. Brugenses sanè ad duos ferè menses restiterunt, hodieq; constantes permanent, qui apud eos dicuntur Francotæ: (est autem magistratus perpetuus, quartum Flandriæ membrum referens) Egregiam quoquè DEO & regi suo fidem pręstiterunt Bruxellenses, Louanienses, Dordracenses, atq; vniuersa ferè Arthesia & Hānonia, demptis Valēcenis.

Armati cũt ad cōciones.

Brugensium constantia.

Contra conuenticula.

III. Iulij illustriss. Gubernatrix grauiter vetuit, nè qua vel priuatìm, vel publicè conuenticula fierent, concionatoribus capitis supplicium, alias pœnas auditoribus intentans: atque etiàm sexcentorũ aureorum prę mium proponens, si quis concionatorem sectarium compræhendisset. At hìc dormitante executiōe, nihil effectum est. Immò verò Antuerpienses maiori etiàm numero ad conciones extra vrbem procedere non dubitârunt, freti partìm quorundam nobilium fauore. Missus eò fuerat Comes Meganus, vt de pręsidio accipiendo cum illis ageret: verùm is, nè quid caperet detrimenti, coact-

est

est re infecta discedere: porrò quidam alius vir nobilis ex confœderatis, ingenti pecuniæ summa donatus est à sectarijs: Cùm autem 8. Iulij sub noctem rumor diffunderetur, aduētare cum regio pręsidio Comitem Arenbergium, multùm sudatum est, singulis ad suas fores excubias agentibus. Accidit paulo pòst die quodam tres ardere ædes: tum plebs accrescentibus animis facta iam audacior, ingentibus cócitatis turbis, exclamauit: Ad cędes, Ad cędes: seditio est. Et sanè, nisi prudētia magistratùs itū esset obuiàm, actū fuisset de illo celeberrimo emporio. Visebantur quoquè non semèl affixæ Canonicorū ædibus chartulę; hæc verba continentes: Verbum Dei: iugulentur sacrifici: In malam crucem sacrificos, monachos, canonicos. Mouit ea res non immerito tum ecclesiasticos, tum ciuęs catholicos plerosque, vt indè abscederent: simul etiàm thesauri infiniti ea occasione exportati sunt. Missus eò fuit à Curia ob motus sedandos princeps Auraicus: cuiùs aduētu etsi pacatiora facta sunt omnia, at tamen plebs temeraria ad conciones egredi etiàm solito ardentiùs visa est: adeò vt 14. Iulij, quæ fuit Dominica, sex conciones foris habitę sint. *Tumultus Antuerpiæ.*

XV. Iulij conuentus fuit confœderatorum nobilium apud S. Trudonis oppidum, quo etiàm missi fuêre Comes Egmondanus & Dux Arescottanus, sed nihil egerunt. Mutata verò sentētia, colloquiū indictū est in Dufle, ad 18. Iulij. In hoc cóuentu Trudonési vsi sunt cōfœderati habitu nigro, collo iniecta catena ferrea, cū appēsa regis effigie ac vasculis ligneis. Oblatꝰ est ibidèm cōfœderatis libellꝰ supplex mercatorū & plebis nomine, petentiū ꝑtectores, nè in suę religiōis exercitio impedirent, donèc ꝑ ordines legitimè cógregatos aliud statuerēt. Iam antè petierāt solùm conuentū ordinum, modò verò etiā legitimè coactū adijciūt, nō absq; cauillo. *Conuentus Trudonēsis.*

Por-

Porrò viua voce polliciti sunt se arma posituros. Responsum autem illis est à fœderatis, non eos ob religionem vim passuros vllam, donèc aliud ab ordinibus decerneretur, modò tamen extra modestię cancellos non efferantur. Interìm verò principibus Auraico & Egmondano in Dufle (qui pagus est haud procùl Antuerpia) id significandum censuerunt, se quidem velle populum cõtinere in officio, ità tamen, si ipsi cum Gubernatrice securitatem illi præstent ad conuentum vsque generalem.

Principes agunt cum fœderatis.

XVIII. Iulij ipsorum legati ad principes memoratos venerunt in Dufle. Actum autem cum illis est quàm potuit fieri modestissimè, nè peiora tentarẽtur, scriptoque rogati sunt, summoperè curarent impedire cóciones agrarias, maximè cùm rumores ferantur, non postremam illorum causam fuisse libellum nobilium 5. Aprilis exhibitum: quòd si eas impediant, hoc ipso facilè se posse hanc sibi notam eximere. pręsertim cùm post duos antè dictos Legatos, etiàm veredarius ab illustriss. Gubernatrice præmissus sit in Hispanias ad regem, vt assensum præbeat indicendo generali ordinum cõuentui, ob excludenda sæpè dicta conuenticula. Intereà autem nulla cõtra eos arma sumpturam Gubernatricem, si tamen etiàm ipsi armis abstineant. Ad hæc confœderatorum legati tum quidem nihil responderunt, quòd non eatenùs se porrigeret illis data facultas: at scripto posteà responsum est.

Gubernatrix præmonet ciuitates.

Porrò illustriss. Gubernatrix rebús volens opportunè consulere, ad vrbes omẽs datis literis, hortata est vt sibi prospicerent, nè qui vel motus ciuiles existerent, vel à sectarijs inuaderentur. Ad Episcopos etiàm literæ scriptæ sunt, vt populum Catholicum crebris concionibus & morum emendatione in officio continerent, indictisque ieiunijs, eleemosynis & publicis precibus iram DEI placarẽt.

Id

Id quidem præter alios ſtrenuè curauit Epiſcopus Brugenſis, Clero ieiunare iuſſo die 4. & 6. & ſabbato, plebeque ad preces faciendas admonita ſæpiùs, & quotidiana integro menſe habenda concione. Mox verô etiàm alijs literis indicatum eſt Brugenſibus & Francotis, quibus machinationibus apud ipſos quoquè ſectarij ad proximam Dominicam inſtituiſſent cõciones forenſes introducere: qui ſanè Brugenſes aliquandiù ſe egregiè oppoſuerunt. Aliæ verò vrbes cœperunt militem domeſticum conſcribere, vt ſi qui extarét tumultus, comprimi poſſent, nemine iam dubitante aliquid monſtri alere ſectarios. Antuerpienſes tamen, licèt poſtulante principe, id temporis necdùm militem conſcribere voluerunt. Per hos dies cùm apud Montenſes Hãnoniæ quidam tentarent concionem inducere agrariam, illi oppido egreſſi conuentũ diſſipârũt, quibuſdam verò etiàm manus iniecerunt, nec diù pòſt ſolum vertere iuſſerunt.

Sub finem Iulij iterùm Bruxellas venerunt legati confœderatorum, & ſcripto benè longo ad 9. capita in Dufle propoſita reſponderunt. Primò, gratias agunt ob miſſos in Hiſpaniam legatos. Secundò, promittunt ſe morigeros fore & Catholico regi & illuſtriſſ. Gubernatrici. Tertiò aiũt, quòd ad inquiſitionem attinet, non eſſe ſeruatam fidem. Quartò, moram regij reſponſi, ordinum conuentum extraordinarium, minas deniquè & nobilibus & plebi intentatas, in cauſa eſſe, quòd populum à concionibus vetitis arcere nequeant. Quintò, paratos ſe eſſe fatétur opponere ſe patriæ totius exteris hoſtibus: ſed regis ſubditis manum adferre, id non eſſe ſui officij ex debito præſtandi. Sextò, non poſſe doceri, ſuorum quenquam plebem ad dictas conciones incitâſſe: nec tamen ſe ire inficiàs, eſſe inter ipſos, qui, cùm ſint eiuſdem cum illis religionis, non eas im-

Reſpondent fœderati.

pro-

probent. Septimò, se quidem illas conciones hactenùs frustrà esse impedire conatos: proindè rogare se, ipsius Celsitudo velit opportuna adferre remedia. Octauò, se de Regis erga se fide nihil ambigere, eiusq; aduētum sibi etiàm in votis esse: neque enim se quicquam designâsse, cuius ille debeat obliuisci. Quandò tamen compererint ipsius Celsitudinem sibi non satìs fidere, publica etiàm fama se perduellionis & læsæ maiestatis insimulari, compulsos se externa sibi auxilia comparare: at tamen mâlle se, vt ipsius Celsitudo cùm aurei velleris Equitibus securitatem promittat. Deniquè in conuentu Trudonensi non se negant mercatoribus alijsque popularibus fidem addixisse suam, sed ea causa tamen id se fecisse, nè illi Gallorum opem & fidem implorarent.

Aliud scriptum fœderatorum. Calendis Augusti rursùs alio prolixo scripto mētem suam fusiùs explicant. Intellexerant enim illustriss. Gubernatricem id desiderare. In hoc scripto inter cætera aiunt, non sibi deesse iustas conquerēdi causas, quòd mox post oblatum libellum supplicem quidam Equites aurei velleris se prorsùs ab ipsis tanquàm à perduellibus abalienârint, suosque consanguineos monuerint, nè aut ipsis confœderarentur, aut si id fecissent, ab ipsis recederent: multaq; habent alia, quę breuitatis studio prętërimus. Porrò illustriss. Gubernatrix se illis 20. Augusti responsum reddituram dixit.

Chartulæ Antuerpiensium. Interìm Antuerpiæ vno die supra bìs mille chartulæ distractæ sunt, quibus hæc continerentur. Permittitur libera fidei suę professio hominibus ecclesiæ reformatæ, (ità vocant hæresibus deprauatos) modò se commodos & fidos regi subditos pręstēt, neque vllas turbas cieant, tum etiàm Magistratui morem gerant. Sed quanam ratione illi possint dici fideles Regis subditi, qui sectas ipso vel maximè inuito

uito, amplectantur & tueantur? Quàm autem fidi fuerint, ipsi mox declarârunt. Nam X. Augusti incitante turbas apostata quodam Augustiniano, ipsis D. Laurentij ferijs sacellum eius apud Castetũ Flandriæ vastatum est. Postridiè Balliolani, ac xiij eiusdẽ mensis Iperensis ordinum mendicantium aliaque monasteria & templa omnia tam intra quàm extra vrbes inuaserunt, imagines omnes, Christi Crucifixi signa, altaria, baptisteria, Eucharistiæ ædiculas, organa, sedilia, sacella, suggestus, cãdelabra, codices confregerunt: ac deindè Castetani, Poperingani, Hondescotani, Rosbrugani, Bergẽses, Armenteriani, Rotornacenses ac alij, aut saltem ab illis omnibus designati, ornamenta om̃is generis, thesauros, calices, patinas, ampullas, thuribula, aut frustatìm comminuêrunt & inflammârũt, aut absportârunt: & quod est sanè apud homines è religione Christianos dictu quoquè horrendum, sacrosanctam Eucharistiam homines impij & scelesti pedibus cõculcârunt, confoderunt, ignibus iniecerũt: eodem modo etiàm sacras tractantes reliquias diuorum: sacro oleo & chrismate calceos inunxerunt, mirisque ludibrijs Christi à cruce pendentis & sanctorum imagines exagitârunt, additis id genus planè barbaris vocibus: Si Christus es, si filius DEI es, si quis sanctorum es, aut aliquid potes, dicito, Viue les geux: atq; ità tuam imaginem non cõfringemus. Iam verò etiàm vix vnquàm prestando studiosorum & totius Ecclesiæ damno teterrimi illi nebulões multas passìm insignes bibliothecas prorsùs dissipârunt & pdiderunt. Hęc autẽ tot tamq; atrocia mala aliquot viles homunciones, & quidẽ perpauci, ab Augusti die 10. vsq; ad 25. eiusdem, non sinè magna ad posteritatem ignomin[illegible] Flandriã, Hollandiã, Selandiã & Frisiã ppetr[illegible]rũt. Porrò Brugẽses circa hęc tẽpora cùm intellexissent ingentẽ aduẽtare sectariorum

Vastantur Ecclesiæ, & monasteria.

Iniuriç in S. Eucharistiam &c.

Bibliothecę perdũtur.

rum

rum turbam, putà ad 30. vel 40. millia, qui vellent armata manu apud illos hæreticas conciones inuehere, non immeritò formidare visi sunt. At pauci duntaxàt venêre, plùs minùs octingenti, sclopettis & fustibus armati, qui e regionè vrbis bìs cõcionati, nihil prętereà efficere potuerunt. Aderat enim intra vrbem Comes Egmõdanus, ab eius vrbis magistratu accersitus, qui misso caduceatore, iussit homines seditiosos è Brugensium finibus excedere. Est autem certè non mediocriter hac in parte laudandus supremus Brugarum prętor equestris ordinis Domin⁹ de Ogniez, qui XI. Augusti summo manè 50. sectarios ingredi volentes, portis obseratis exclusit, qui nihil boni animo concepisse haud iniuria videri possint. Ij ipsi autē cùm se exclusos cernerent, ad mœnia vrbis suos cantillârunt psalmos, & sibi mutuò nescio quas buccellas porrexerunt. Fortasśis suā illā prçclarā seruârunt cœnā homines ꝓphani in loco prophano, apud quos nullus ordo, nulla religio, sed confusio plùs quàm Babylonica.

Prætor Brugensis.

Tumultus Antuerpiæ.

XV. Augusti, ipso solenni die assumptæ in cælos beatissimę matris Dei, rursùm Antuerpię tumultuari cœptum est. Iam suggestus positus erat, vt ex eo concionarentur in vrbe noua Caluiniani: sed impediti sunt authoritate Principis Auraici & magistratùs. Dominica proxima celebrata est non absque multorum metu solennis annua supplicatio in honorem eiusdem sacratissimæ Virginis: sed tum Antuerpia blasphemijs & contumelijs in illam tantam virginem personabat. Cruciatur enim in impijs hominibus malus dæmon pia Virginis Matris & sanctorum veneratione: itaq; quod per se non potest, per suos administros eam modis omnibus abolere & proscindere non cessat. Sed illa sacratissima Virgo conteret satanam cum oĩbus satellitibus eius. Postridiè ex vrbe discessit Auraicus princeps. Rati

tum

tum Sectarij se inuenisse sui consilij & voluntatis explendæ opportunitatem, septem ea die cóciones partìm à Caluinianis, partìm à Luteranis haberi curârunt. Die Martis sequenti cùm vespertinas in ęde Virginis Matris preces persoluerent Canonici, sartor cóscenso suggestu, postulatoq; nouo testamento, Pastorem ad disputationem prouocauit. Cernens hoc quidam nauta Catholicus, eum è suggestu deturbauit. Mox hæreticus quidam nautæ brachium sclopetto læsit. Indè ortus tumultus, templú omne ipsamque vrbem compleuit. Erat sanè illud beatissimę virginis templum longè pulcherrimum, structuris & picturis eximijs, multisq; maximi precij rebus ornatissimum. In hoc igitur quidam sceleratissimi & perditissimi scurrę plùs quàm Turcicam cœpêre iconomachiá, maxima vi & incredibili furore diffractis, comminutis & disiectis statuis, aris, imaginibus omnibus, ipsa quoquè ędicula sacrosanctæ Eucharistiæ, cuius precium ferút excessisse summam multorum millium aureorum. Aras è fundamentis conuulserunt & confregerunt. Indè ad monasteria & templa omnia progressi, eandem insaniam declarârunt. In monasterijs vix quicquam integrum relictum: quæ deuorare non poterant, proiecerút, vinum & ceruisiam extractis epistomijs effuderút, in vasa butyri & in farinas lotium & oleum immiserunt, supellectilem diripuerunt, & vt animas quoquè perderent, monachos ad defectionem incitârunt. Nemo facilè vel dicere, vel credere possit, quantum damni intra paucos dies in sola Antuerpia & locis vicinis datú sit ab istis satanicis & deploratis tenebrionibus.

Iconomachia Antuerpiensis.

Nam etiàm ex vrbe prorumpentes, non admodùm multi, in pagis adiacentibus omnem insani pectoris furorem in sacras imagines & templa effuderunt. Nox ea, qua primùm cœperunt debacchari,

horrida sanè fuit catholicis, inprimìs autem ijs, qui in Clero essent & monasterijs, omibus non frustrà summo timore còrreptis, atque huc illucque diffugientibus, plerisque nihil nisi præsentem mortem expectantibus. Videre tum erat, virgines Deo sacratas è suis cœnobijs seminudas profugientes, vt sectariorum impuras manus euaderent. Deindè etiàm aliquot diebus vrbis templa omnia ab illis furiosis hominibus obserata sunt, nè liceret Missę facere sacrificium, quod illi cane peiùs & angue oderunt, hauddubiò occupati à diabolo. Nō iniuria vir quidam grauis eam vrbem id temporis appellauit nouam Babyloniā, sinè rege, sinè lege, sinè sacrificio. Habebant verò in dicta æde primaria sua conuenticula & Conciōes Caluiniani, porrò Luterani apud D. Georgium. Erat tum Antuerpiæ Hermannus q-dam homo importunus & audax, ad ciendas turbas & seditiones natus, Is se plebi insanienti ducem & signiferum præbuit seditiosis concionibus suis. Nè quid autem ad summam vrbis cōfusionem deesset, facta Caluinianis & Luteranis intra eam concionandi potestate, ausi sunt posteà etiàm Anabaptistę foris publicè concionari. Verùm prohibiti à Magistratu, palàm quidem habere conciones desiêrunt, at priuata conuenticula intra vrbem clàm egerunt. Ità tres pugnantissimæ hæreses Caluinianorū, Luteranorum, & Anabaptistarum eam insignē vrbem fœdissimè distractam contaminârunt. Hoc quidem memoratu dignū est, quòd cùm in ęde primaria diù multumq; sudatū esset ab iconoclastis in deijciēdą Cruce Christi augustissima, vtriusque sanè latronis imagines adhuc permanere passi sint. O miseros, q nec ipsam passi pro oībus seruatoris nostri memoriā sibi refricari cōspecta imagine ferre queunt. De- creuerant autē sectarij ad certū diē occupare domū Senatoriā sanè amplissimā & sumptu maximo exædifica-

Antuerpia, Babylonia.

Tres sectæ Antuerpiæ.

dificatâ,turrim quoquè ędis D. Virginis, & carceres ſui muniendi cauſa, nouoq; creato magiſtratu ſibi Antuerpiam vendicare: ſed diligentia Senatûs ea conſilia malorum hominum impedita ſunt.

XXII. Auguſti etiàm Buſcoducenſes iconoclaſtæ in templo D. Iohânis, cui ad ſummum ſplendorem & incredibilem elegantiam atque mirificum ornatum nihil reliqui eſſe videbatur, omnia ſimili amentia vaſtàrunt & conquaſſàrunt, atq; conciderunt:nec alijs eius oppidi ſacris ędibus & monaſterijs licuit cõſceleratas impiorum hominum manus effugere. Sæuitum eſt atrociter in Franciſcanorum & Dominicanorum cœnobia: tametſi eſſent in ijs viri benè religioſi & pij:ſed tales ferre non poſſunt Euangelici apoſtatæ & ſeductores, quòd ſciant, eorum cõcionibus & alijs ſanctis ſtudijs & exercitijs, ſuos nefarios conatus & praua dogmata plurimùm impediri. Carthuſia quoquè eius loci miſerè diſcerpta eſt: Hæc ſunt noui Euangelij pręclara facinora, atque in ijs excelluiſſe, hoc palmam tuliſſe eſt. *Buſcoducẽſes iconoclaſtæ.*

XXIII. Auguſti Gandaui ſimile bellum indictũ eſt ſtatuis & imaginibꝰ:& poſtridiè apud Valẽcenas & Tornacum. Ab ijs oĩbus, ſicut & Buſcoducenſibus etiàm in ſanctorũ reliqàs & ipſam SS. Euchariſtiã, atq; etiàm magnatũ quorundã ſepulcra ſæuitũ eſt, ſpe obtinendi cuiuſdam theſauri. Et Tornaci quidẽ magna vis auri & argenti quoquè, nisì fallor, reperta eſt. Qui apud Gandauenſes eiuſmodi flagitia deſignârũt, 300. aut 400. tantùm fuiſſe putant, & quidẽ ex fæce plebis oẽs, vt mirũ ſit, tam paucos, tamq; nihili homũciones, talia vel attentare potuiſſe. Iactabãt illi quidẽ, ſe mãdato Comitis Egmõdani ea facere: verũ ſcelęſti illi, vt graues viri ſcribunt, falsò id affirmabãt. Interìm tamẽ ſub hoc ꝑtextu mirè illĩ graſſati ſunt in monaſteria oĩa, ꝓſertim verò in Abbatiã Blandiniẽſem, & cœnobiũ Dñicanorũ, exciſis, *Gandaui &c. imagines deſtruuntur.*

præter ingentis precij marmora, etiàm instructissimis bibliothecis, quarum Blandiniensis, si qua alia, vel maximè referta cernebatur vetustissimis codicibus. Quis verò sanę mentis dubitare queat, dum sic optimos quosque codices immani barbarie perdunt isti, nihil eos spectare aliud, nisi vt fides Catholica, q̃ ex eiusmodi libris plùs quàm dici queat, asseritur & confirmatur; prorsùs pessùm eat? Et audent tamen iactare bellissimi homines, se cupere modis omnibus instauratam veram fidem. Sed id persuadeant fungis & stipitibus. Sentiunt, sentiunt miseri vetera patrum scripta longè lateque ab ipsorum impijs commentis dissidere: itaque nè ex ijs confutentur, ea planè abolita vellent. Sed ad institutum redeamus. Cessatum est ijs, quæ diximus, locis aliquandiù à Diuinis officijs, lætantibus dæmonibus, quos torquet cultus diuinus, & Tornaci diù Caluinisticæ sunt conciones habitæ. Alijs quoquè locis Euangelici buccinatores strenuam nauârunt operam, grassantique huic incẽdio affatìm materiæ subijcere studuerunt.

Bibliotheca Blandiniẽsis

Tumultus Mechliniæ.

Qua die Gandaui, eadem etiàm Mechliniæ tumultuatum est, iamq; à Franciscanorum & Carmelitarum monasterijs initia sumebantur confringendarum imaginum in sacris ędibus: verùm ciuibus se opponentibus, eodem die sub vesperam extra oppidum, monasterium Hansuuicense & alia circumadiacentia templa expilârunt & depopulati sunt. Igitur Mechlinię quoquè à die Martis ad Dominicum vsque, Diuina sunt intermissa officia. Duces huius tumultûs duodecim plùs minùs adolescentes secũ habebant, ijque paulò antè captiuum quendã Viluordię impotenti audacia è carcere extraxerant.

Aldenardi sęuiunt iconoclastę.

XXIIII. Augusti, ipsis D Bartholomæi ferijs Aldenardi & in pagis vicinis maiori etiàm insania efferbuêre impij iconoclastæ. Est ijs in locis insigne virginum

virginum pijſſimarum cœnobium Magdendalenſe, in quo, vt & Gandaui in ijs quas diximus, Abbatijs, non imagines tantùm, & ea quæ ad cultum diuinũ pertinent, ſed etiàm feneſtras vitreas, & pleranque ſupellectilem confregerunt. Iam apud Brugenſes ſparſus rumor erat, aduentare à Gandenſibus 60. millia ſectariorum, qui, ſi reſiſtere pergant, Brugenſes circunquaquè extructis ignibus ſumo enecare velint. Erat enim idem ipſe dies Brugis quoquè cõſtitutus vaſtandis templis & conterendis imaginibus: id vt commodiùs fieri poſſet, hic rumor concitatus erat. Itaq; rursùs in motu fuit ciuitas, totaq; nocte iuſſu magiſtratûs res quæque precioſiores & pręſtantiores imagines in loca tutiora è templis exportatæ ſunt: ſingulis quoquè templis adhibiti cuſtodes, qui perpetìm ea ab ſectariorum iniurijs tuerentur. ſiquidem minæ in dies ſua capiebant incrementa. Sed & à Comite Egmondano per magiſtratum celeriter euocatus eſt miles præſidiarius. Erant 40. duntaxàt ſclopettarij, quorum aduentu vrbs illa magno periculo liberata eſt. Mox etiàm conſcriptus eſt miles domeſticus ſumptibus Cleri & ciuium: atque ità militum opera, Brugenſes Deo benè fauente omnem iconoclaſtarum conatum impediuerunt. Habebunt ſuæ conſtantiæ laudem ſempiternam Brugenſes: habebunt & Louanienſes, & Bruxellenſes, qui vi ferroque ſectarijs ſe oppoſuerunt: itemq; in Flandria Aloſtani, Teneramondani, Curtracenſes, Dunkercani, præſertim verò Inſulenſes, qui magnæ prudentiæ exemplo ſectariorum vim omnem maturè illis eripiendis armis compreſſerunt. Sed & reliqui omnes, qui in hoc rerum tumultu ſe conſtantes prębuerunt, digni certè ſunt, qui apud omnem poſteritatem multa eaque eximia laude afficiantur. *Præſidium Brugenſe.*

XXV. Auguſti, Apud Traiectũ inferius ſectarij in *Traiectum*

sis tumultus. quatuor parœciarum templa, Dominicanorumque & Franciscanorũ monasteria irruperunt. Postridiè ruderibus è D. Iacobi æde exportatis, illic suo more concionati sunt diebus octo. At quinq; Canonicorũ Collegia, reliquaq; cœnobia perpetuis excubijs vim eorum omnẽ à se depulerũt, & diuina officia more solito celebrârunt. In Hollandiæ quoquè plerisq; oppidis more suo impotentes sectarij debacchati sunt, demptis Dordraco, Gouda & Harlemio, paucisq; minoribus municipijs: multumq; sæuitum est in mendicantes monachos, absque cæde tamen. Nondùm enim tantum illis nocere permissum erat, quantum vellent.

Datur securitas. Dum hunc in modũ noui euãgelij atrox Tragœdia agitur, illustriss. Gubernatrix tum Catholici regis, tum suo nomine diploma euulgat 23. Augusti, securitatemq; in prętéritũ confœderatis nobilibus prętat: simul etiàm ostendit inquisitionis cessationem, donèc rex de religione aliud edixerit. Securitas ea his conditionibus data est, vt deincèps regiæ maiestati fidem debitã prętent, turbis & tumultib⁹ præsentibus cõpescendis pariter incumbant, iconoclastas nõ sinant vltrà ꝓgredi, immò eius sacrilegij reos puniant: dent operã, nè qua vis aut iniuria fiat Clero, magistratui, & nobilibus Catholicis: summo cõnitãtur opere, vt plebs tantorũ malorũ magistra, cõfestim arma ponat, & nè cõciones sectarię fiant, vbì hacten⁹ habitę nõ sint: vbi verò factę sint, posthàc sinè armis, absq; scandalo & tumultu fiant. Ad extremũ vnà resistant quibuscunq; exteris hostib⁹ & rebellibus, nouęq; religionis hominibus persuadeãt, vt quę à regia maiest. ex Ordinũ cõsilio posthàc decreta fuerint, ijs per oĩa se morigeros pstent.

Fœderati scribunt sectarijs. XXIIII. Augusti quidã ex cõfœderatis nobilibus ad ministros, consistoria & mercatores datis literis hortantur, vt modesti sint donèc ipsi veniant ad se-

dandos

dãdos tumultus, securosq; iubẽt esse, nihil ipsis ob suę religionis exercitia molestię illatũ iri. Postridiè ijdem ipsi cum decẽ alijs, tam suo q̈ cõfœderatorũ omnium nomine iurant, se seruaturos omnia ab illustriss. Gubernatrice ꝓposita, suũq; fœdus rescindunt, quãdiù ea securitas permanebit. Itaq; eodem die ad Belgij gubernatores, Equites aurei velleris, & cõcilia Ordinũ, cõciliũ quoquè priuatũ, posterò autẽ die ad cætera ꝓuincialia cõcilia cunctasq; primarias ciuitates literæ expeditæ sunt, q̃bus & ea securitas, & inquisitionis cessatio publicata est.

Porrò XXV. Augusti publico edicto cõstitutum est capitis supplicium & bonorum confiscatio in omnes iconoclastas, templorum & monasteriorum expilatores, incendiarios, & id genus maleficos homines: pœna verò arbitraria & priuilegiorũ amissio promulgata est in magistratus, prętores, atque in vniuersum omnes illos, qui eius farinę homines nõ arcerent: grauis quoquè pœna in illos, qui armati sua haberent conuenticula. *Edictum cõtra iconoclastas.*

XXVIII. Augusti dñ Bacquerzelius missus Aldernadũ ad sedãdas turbas, apud Gerardi montem casu reperit etiãnùm grassantes iconoclastas eosipsos, q Aldernadũ inuaserãt. mox pulsu campanę cõuocatis ad arma ciuib⁹ & rusticis, necopinãtes aggrediť, cæduntur ex illis decẽ aut 12. primarij: postera luce in crucẽ tolluntur XXI. cęteri maximo numero flagellanť & ꝓscribuntur. Non dissimilis strages nefariorũ hominũ eodẽ ferè tẽpore edita est apud Marchenas opulentũ Benedictinorũ cœnobiũ. Fefellerant illi fidẽ dño de la Tour, de non vastanda Parochiali Ecclesia suæ ditionis, atq; etiàm SS. Euchari-stiam impijssimi flagriones pedibus cõculcãrant. Is igitur Duaco euocat aliq̃t nobiles, ijsq; & suis agricolis stipatus, è monasterio ꝓdeuntes aggrediť, cædit è ꝓphanis multos, cõplures vulnerat, ministrũq; *Cæduntur iconoclastæ.*

quendam, illorum ducem, agit in crucem. Iam in Arthesia & Lucemburgensi ditione miles conscribebatur regis nomine, vt refractarij homines sub iugum mitterentur. Tumultuabantur enim multis locis sectarij, atq; adeò etiàm Bruxellis mirè instabant, vt conciones permitterentur: quibus tamen portis clausis obsistebant magistratus, nè possent egredi ad conciones, consentientibus ea in re ciuibus omnibus, qui in consilium solent adhiberi.

Bruxellēses instant pro concionibus

Redierat verò Antuerpiā princeps Auraicus, moxq; maiori quàm anteà numero miles domesticus scriptus est, ad bìs mille quadringentos. Eodem autem die ibidèm supplicio affectus est Anglus quidam & alij duo sacrilegi, tresq; ad triremes damnati: seuerè quoquè sub graui pœna mandatum, nè sectarij Catholicis molestiam in diuinis officijs facesserent, & vt rursùs fierent conciones Catholicæ & officia ecclesiastica. Sunt tamen & sectarijs permissæ conciones in noua vrbe, modò nè in templis fierent. Itaq; & Luteranus præco iussus est relinquere ædem S. Georgij: at non priùs ille paruit, quàm data esset sectarijs facultas aliquot fana exædificandi, è quibus alia Caluinistæ, alia Luterani sibi vendicarent. Porrò Mechliniæ vltima Augusti sumptum supplicium est de iconoclasta quodam, & factionis capita in carcerem conijciuntur.

III. Septembris illustriss. Gubernatrix sub pœna capitis vetuit, nè quis aut militem conscriberet, aut suum militiæ nomē daret. Id propterea factum est, quòd didicisset iam iconoclastas alicubì cogere exercitū, vt se vlciscerentur. Hoc verò mense per Flandriā vbiquè tractatus sunt initi cū sectarijs, & ab illis subsignati, ijs in locis, vbì anteà illorū erāt habitę cōciones. Gandaui quidē XI. Septemb. his cōditionibus actū est, Vt neq; impediant, neq; impediri sināt catholicos, aut cultū diuinū antiqtùs seruatū:

Tractatus initi cum Sectarijs.

Vt

Vt nec in vrbibus, nec in templis extra vrbes cōcionentur, ſed ſolis diebus feſtis & dominicis concionandi habituri facultatem, locis à magiſtratu attribuendis contenti ſint: Vt nè quibus vtantur armis: Vt quatuor tantùm miniſtros habeant, quorũ non niſi duo ſimul concionentur, ſintq; Belgæ natione ſub ditione regis Catholici, neq; aliundè exulare iuſſi: Vt ij miniſtri iurent Magiſtratui, ſe in politicis omnibus debitam præſtituros obedientiam, nec vſuros verbis, quæ ſcandalum vel ſeditionem mouere queant: Vt ſectarij vectigal & cætera onera cum alijs ciuibus pendant: quin & adſiſtant Magiſtratui in omnibus, q̃ ad publicam pertineant tranquillitatem: Vt miniſtri alios hortẽtur ad præſtandam Magiſtratui obedientiam & modeſtiam. Ea omnia ſectariorum, quos vocant, cōſiſtoriales præſtito priùs iuramento ſubſignârũt: alij in proximo conuentu ſublatis digitis iureiurãdo cõfirmârunt: atque tum ijs eadem, quæ fœderatis Nobilibus, ſecuritas data eſt. Atquì verò non alibì duntaxàt, ſed etiàm Gandaui contra hanc̃ pacem ventum eſt, & accerſitus diuque retentus Hermannus ille ſeditioſus, cuius ſuprà mentionem habuimus.

Extra Brugas fiunt conciones à ſectarijs.

Erãt etiàm Brugis ſectarij homines. Ij ipſo exaltatę S. Crucis ſolenni die eundem improbum Hermannum aduocant, & in S. Crucis cœmeterio ſuas audiunt conciones, vt populus Catholicus ſua deuotione fruſtraretur. Verùm à prandio partìm cõpulſatis campanis omnibus, partìm milite illuc miſſo, compulſi ſunt ad eum redire locum, vbì X. Auguſti primùm id fecerant. Sed illic quoquè eorum interturbata eſt concio à militib⁹ & Hiſpanis quibuſdam, quos illi iniuria affecerant. Vulneratus eſt vtrinquè vnus atq; alter: ſed planè actum fuiſſet de ſectarijs, niſì tractatus cum illis initos Brugenſes reformidâſſent. Et certè die ſequenti grauiter con-

questi sunt Sectarij multi numero & seditiosi, nec dubitârunt minas intentare magistratui. Itaq; certas ob causas, qꝑ & conuentum esset cum illis certis conditionibus, vt suprà dixi, & multùm illi minitarent, et libellũ supplicẽ valdè seditiosũ exhibuissẽt, Senatus illis coactus est permittere loco iam dicto conciones suas, donèc aduenirct Comes Egmondanus: simul etiàm seditionis metu proponere edictum, quale iam anteà Antuerpiæ, Gandaui & alibì publicatum fuerat, nè Catholici eorum impedirẽt conciones, neque alij alios iniuria afficerent. Interìm tamen non deerant catholici, qui vt illas hæreticorum conciones auerterent, multiplici fœtore locum illum complerent. Est verò etàm oblatus à Catholicis libellus supplex magistratui, nè permitterentur illę conciones: cuius rei causa etiàm facultates & vitam se libenter profundere velle dictitabant: sed & magistratus sedulò in id incubuit, vt quantùm quidem in ipsis esset, homines ab adeundis illis concionibus retardarent.

Extremo ferè mense Septembri quidam non postremæ nobilitatis, cuius nomini parco, cũ aliquot socijs vel asseclis ingressus in templum oppidi sui, aras & imagines dissipauit, exactamque ex indice vniuersam ecclesiæ supellectilem, igni iniecit: & nè quid superesset, etiàm priuatorum ædes excussit. Idem ipse ex pago quodam sacrosanctam Eucharistiam cum arcula argẽtea ablatam, psittaco suo deuorandam tradidit. Hanc verò tam immanem nimiumque horrendam iniuriam suam qua tandèm ratione vlturus sit ille præpotentis DEI filius, ipse nouit. Ad eiusmodi prorsùs barbaras immanitates istius noui euangelij sceleratissimi pręcones mirificè inflammãt homines: sed deuorabũt eos illæ tartareæ aures morsu amarissimo, & in omnem ęternitatem singulares & exequisitas dabũt pœnas tantis

Deut. 32.

iniurijs

iniurijs affectæ ſacro ſanctæ Euchariſtiæ, niſi dignã egerint pœnitentiã,& eos q uos miſerè deceperũt, in viam reuocauerint.

Dauentrienſes permiſerunt ſuo paſtori,vt plebem ad Auguſtanæ Confeſſionis formulam doceret: at nihilo minùs Canonicis ſua omnia reliquerunt.Hollandi iterùm tumultuari cœperunt. Delphis,oppido Hollandiæ,fœminæ,vel certè viri fœmineis vſi veſtibus, Franciſcanos expoliatos ex vrbe eiecerunt. Amſterodami & Carthuſiani & Franciſcani expulſi ſunt è ſuis monaſterijs: idem paſſæ fuiſſent etiàm Deo dicatę virgines,niſi ciues obſtitiſſent. *Tumult⁹ in Hollandia.*

Eodem ferè tempore ſectarijs Furnenſe oppidum inuadere conantibus, egregiè reſtiterunt incolæ,aliquot cæſis,cæteris in fugam actis. Conſpirauerant illi cum quibuſdam incolis, ſed ſcalæ ad muros admotæ, depręhenſæ ſunt. Eodem autem menſe cùm non remitterent ſectarij Flandrenſes, exemplo Antuerpienſium illis quoquè Gandaui, Iperis,Aldenardi,Ballioli,Armenteriæ & quibuſdã alijs locis permiſſum eſt ſua ſibi fana condere,extra muros tamen. *Fana ſectariorum in Flandria.*

IIII. Octobris Mechlinię verſi in tumultũ Sectarij,volebant iconoclaſtas è carceribus eripere.Eum tumultũ ſedauit Comes Hochſtratanus,qui iam aliquandiù illi vrbi præfectus fuerat: at tamen poſtero die coactus eſt captiuos illos dimittere. Eodem die Bruxellis rursùs nouo edicto clandeſtina intra vrbem conuenticula prohibita ſunt, miniſtro ſuſpendij,auditoribus exilij pœna conſtituta. Breuì pòſt in Hollandiam abire compulſo principe Auraico,(erat enim generalis Burgundię,Hollandiæ, Selandię & Traiecti inferioris pręfectus)opportunè illi apud Antuerpiẽſes ſubſtituitur idem comes Hochſtratanus.

Nam

Nam die 17. eius mensis, nisi ille præstò fuisset, non templa modò, sed etiàm mercatorum & diuitum domos expilâssent importuni sectarij. Sub vesperá enim illius diei denuò in primariam beatissimę matris Dei ędem irruperũt, duce quodam nobili Antuerpiensi, prætextu quidem iconoclasmi ob restaurata sacella quædam: re autem vera, (vt habita quęstione fassi sunt eius turbæ authores vel capita) vt occupato templo & ædibus monetariorũ, tanquàm munitionibus quibusdam, ipsa nocte diuitũ ædes diriperẽt. Verùm comes coacto milite eos templo exegit, lęsisque non paucis, factionis capita aliquot compræhendit. Quod autem literæ minaces eo die sparsæ essent cõtra Minoritas, milites quosdam misit, qui illos tuerentur. Porrò altera die nobilis ille, quem diximus, media nocte appræhensus, manè septima hora in medio foro suspensus est. At pergebant tamen sectarij, & quinque fana gnauiter intra vrbem construebant: in ijs Caluinistarum Gallorũ cætera vincebat magnificentia. Si illam pecuniam dedissent hominibus miseris & egenis, rectiùs consuluissent sibi.

Tumultus nouus Antuerpiæ.

V. fana Sectariorum Antuerpiæ.

XXV. Octobris conuentus Ordinum habebatur apud Traiectũ inferius. aderat princeps Auraicus. Ibì tum Sectarij nihil dubitârunt ad arcis portam suas habere conciones. Iussi verò à præfecto discedere, cùm non parérent, displosis tormentis in fugam acti sunt, paucis vulneratis, nemine tamen interempto. Porrò Ericus Dux Brunsuicensis tribus indè milliaribus aliquot peditum armatas habens cohortes, Hollandis, nè quid attentarent, terrori fuit: Brabantis verò, miles Bruxellis vicinus.

Prima Nouembris, Alosti minister quidam non contentus loco Concionibus ipsorum attributo, cùm propiùs vrbem accessisset, cruci datus est. Tertia Nouembris apud Brugenses non absque seditionis

Tumultus Brugensis.

onis periculo tertiò tumultuatum eſt. Sectarij em̃ à concione redeuntes, cùm ſolerent ad ſuas quiſq; domos diuertere, multis iam introgreſſis, partìm ad portas ſubſtiterunt. Secuti ſunt illos viri 50. qui mox conſpectis mœnibus, pſalmos ſuos cantillare cœperunt alta voce. Ea re excitati nonnulli ex ijs, qui vrbẽ ingreſſi erant, ad portas recurrerunt. Iuſſi autem eas cantiones miſſas facere, ſimulque, ità iubente Conſule, porta obſerata, tympaniſtæ manum grauiter ſauciârũt. Itaque alij milites excubias agẽtes, ſclopettis petunt ſectarios, duos mox interficiunt, permultos vulnerãt, è quibus tres paulò pòſt expirârũt. Tum verò ſectarij arma corripiunt, ſed à milite repentè in vnum coëunte diſtinentur. Ità tum impedita ſunt conſilia & machinationes hominum malorum. Aliquot eius factionis coniecti ſunt in carcerem.

XI. Nouembris ipſis ferijs S. Martini, nouus Antuerpiam terror inuaſit, dira minitantibus ſparſo rumore Sectarijs: & fuiſſet ille fortaſsìs non prorſùs vanus, nisì Comitis Hochſtratani nocturnæ atque diurnæ excubiæ obſtitiſſent.

Hoc menſe Nouembri venerunt Antuerpiam à Confeſſioniſtis euocati ſex miniſtri Luterici, quorum capita fuêre Illyricus & Spangenbergius, qui paulòpòſt Latinè & Teutonicè ſuam edidêre Cõfeſſionem, quam appellârunt Confeſſionem miniſtrorum Ieſu Chriſti in Eccleſia Antuerpienſi, conſentientem cum Auguſtana Confeſſione. Ediderãt iam anteà ſuam quoquè Caluiniſtæ Teutonicè, dictam breuem fidei confeſſionem. Vtraq; à Catholicis doctiſſimis & grauiſſimis viris confutata eſt. Porrò autem Luterici buccinatores nõ admodùm magnos videntur Antuerpiæ ſucceſſus habuiſſe, ꝙ Caluiniani primas ſibi facilè vendicarent. Et certè cùm poſteà indè diſceſſiſſent, & Spangenbergius

Miniſtri Luterici veniunt Antuerpiam.

Coloni-

Nota reſpõſum euangelicum.

Coloniam veniſſet, quodam ex illo percontante, quis rerum ſtatus eſſet Antuerpiæ, aut aliquid eiuſmodi, ille reſpondit: Antuerpiæ Chriſtus pendet inter duos latrones, Papiſtas & Caluiniſtas: ſignificare volens, vt arbitror, Luteranis ibi non multum eſſe loci & authoritatis. Hoc quidem retulit mihi vir doctus, qui ſe id ex eius ore audiuiſſe affirmabat. Non dubium, quin in illa opulenta regione libenter nidificâſſent Illyricus, Spangẽbergius & eius farinæ euangelici pręcones, ſed eorum votis ſucceſſus defuit.

Sectarij Brugenſes quid exegerint.

Eodem menſe non contenti Brugenſes Sectarij ſua habere conuenticula, etiàm alia ſuæ ſectæ exercitia, putà, baptiſmum, matrimonia & ſepulturas more Antuerpienſium & Flandrorum occidentalium introducere moliebantur. Ea re motus Brugenſis Epiſcopus, cùm nõ poſſet ſolis cõcionibus, illis reſiſtere, apud Senatum egit, vt dicta exercitia, quorum nulla facta eſſet mentio in ſuprà memorata ſecuritate, prorsùs impedirentur. Itaque Senatus pauló pòſt ſectarium quendam, quòd prolem ſuam foris baptizari iuſſiſſet, exilio mulctauit. Sed eã ob cauſam permulti ſectarij ad curiam venerũt, expoſtulaturi de collega ſuo: atquì dilati ſunt, donèc à Gubernatrice aliquid certi ſtatueretur. Illa verò & Brugenſes rectè feciſſe reſpondit, & poſteà in alijs quoquè Flandriæ vrbibus ea exercitia fieri vetuit, quippe quæ nunquàm ipſa probâſſet.

Tranſigitur cum Sectarijs Traiectenſib.

XXV. Nouembris Princeps Auraicus cum Sectarijs Traiecti inferioris eodem modo tranſegit, quo Egmondanus cum Flandris: præterquàm quòd hìc adiectę fuère conditiones iſtæ, Vt nè quis impediat comprænenſionem iconoclaſtarum aut prædonũ: Vt nè quis diſtrahat, aut penès ſe ſeruet libellos famoſos in Regem, in Gubernatricem, aut alios magiſtratus: Vt nè quis famoſas cantilenas, aut quod popu-

populum ad seditionem commouere queat, propalàm canat: Vt nè quis vel Catholicus, vel sectarius concionator in partem aduersam inuehatur, aut iniurius sit: si secùs fecerint, concione priuentur. liceat verò vitia generatìm perstringere & carpere.

Eodē mense duo mercatores Hispani valdè opulenti, sed Caluinistæ, Geneua accersiunt Antuerpiam ministrum Caluinianum, suę natiōis hominem, nempe Hispanum, qui publicè Hispanis concionaretur. Sed cęteri Hispani Catholici & illi & auditoribus mortis intentârunt minas: à magistratu quoquè causa vitandi tumultûs prohibitus est. Itaque pręter clancularias coitiones nihil ille bon⁹ vir ausus est attentare.

Eodem quoquè mense multùm insolescere cœperunt Valencenenses, non contenti concionibus sectę suæ intra ipsam vrbem, & quidem in æde primaria S. Gaugerici: sed etiàm quodam de cogentes clerum omnem ex vrbe discedere, magistratu nihil auso resistere ob nimiam improborum hominum multitudinem. Monebantur quidem ab illustriss. Gubernatrice, vt Catholicis suas redderent ecclesias, sed surdis ea dicebantur. Iam verò etiàm per omnem ditionem illam proclamari fecerunt celebrationem cœnæ Caluinisticæ, certo die in S. Gaugerici æde futuram: in qua sanè pręter alia animarum pericula, vt verbis vtamur illustriss. Gubernatricis, more apud illos receptū est, vt ante omnia solenniter abiurent Romanam catholicam Ecclesiam, polliceanturque se non redituros ad illam, simulque iureiurando confirment se eam Ecclesiam prorsùs persecuturos. Hęc quidem digna est ad tam prophanam cœnam præparatio. O humanorū pectorum inexhaustam cæcitatem. Porrò illustriss. Gubernatrix huius mensis die 26. datis ad illos literis

Insolescunt Valencenē-ses.

Nota morē cœnæ Caluinisticæ.

literis exegit, vt militem pręsidiariũ reciperẽt, pſertim cùm certò constaret, duos illorum ministros pro concione palàm dixisse, eius vrbis Caluinianũ consistorium (sic enim vocant) non teneri obediẽtiam pręstare magistratui. Addidit autem Gubernatrix, se per omnia ipsis seruaturam, quę nobilibus fœderatis addixerat. Etsi autem magistrat⁹ initiò, & plerique ciues non se pręberent refractarios, at seditiosi illi ministri plebi persuaserũt, nè præsidium vrbi imponi paterentur.

XIIII. Decembris iteratum est edictum de nõ capiendis armis contra Catholicos, adeoque Regem ipsum. additum est autẽ, licere vnicuilibet id faciẽtibus armata manu ire obuiàm, tãquàm perduellibus & hostibus patrię, atq; etiàm illorum ædes diripere, præsente tamen loci pręfecto.

Valencenẽses decernũtur rebelles

Eodem die Valencenenses pronunciati sunt regiæ maiestati rebelles, tum quòd nollent admittere præsidium, tum quòd primi ipsi in cohortes regias apud monasterium S. Saluij maiora tormenta exoneràssent, atque cœnobium Carthusianorum & S. Vedasti ecclesiam, iam secundò vastâssent & diripuissent, cùm tamen initio mẽsis huius alteris Gubernatricis literis denuò moniti essent accipere præsidium. Ea autem in Valencenenses lata sentẽtia, per omnes vrbes publicata est, similis quoquè in eos omẽs, qui illis aut commeatum, aut arma apportarent. Paulò pòst facta eruptione, ad tria millia, vt fertur, egressi ex vrbe, à regio exercitu in vrbẽ cõpulsi sunt, cæsis ex illis circiter sexaginta. Erat tum obsessum oppidũ multo milite regis, qui prohiberet nè qua vel alimenta, vel auxilia obsessis importarentur. Moti ea re Sectarij, copias contraxerunt, vt suis ferrẽt suppetias. Scriptus autem est miles pcipuè in Flãdria occidentali, vt à quibus cœpta erat imaginum oppugnatio & conciones schismaticæ, ipsi

ipsi quoq; primi manefestè rebellarent. Iunxerunt se autem illis ex Tornacēsibus maiori numero collectæ copiæ. Ipso verò nati Seruatoris sacratissimo die, more bellico sub suis quiq; signis cœpêre progredi: altero S. Stephani die ædes Tornacensis Officialis inflammârunt, monasteria vicina expilârunt, atque etiàm pagorum adiacētium templa: nec parcendum putârunt ædibus domini de Vuaterlosio, quod è templi turre vnà cum pastore templum ipsum ab illorum impetu vendicâsset. Sed tamen non prorsùs impunè tulêre suam audaciam. Nam huius Flandrorum cohortis ante alias præmissæ certior factus dominus Rassegemius, Insulæ, Duaci & Orchesij præfectus, ipso S. Iohannis die festo misit contra illos 50. equites & 200. pedites sclopettarios: qui cum Caluinianis quadringentis cōserta manu, ceciderunt ex illis 150. cæteri, qui ad dictā Vuaterlosij turrim se receperant, immisso in templum igni, vel flammis, vel fumo extincti periêrūt, nullo è regijs cohortibus desiderato.

Nota hæreticorum facinora in tātis solennitatibus.

Caeduntur Caluinistæ.

Hoc ipso autem die socij sectariorum ex Tornacensib⁹ collecti, monasteria Carthusianorū & monialiū priùs euastata & direpta incēderunt, & incredibili contumelia eas moniales affecerūt pro noui huius euāgelij pudore & verecūdia. Abbatissam em̄ cū aliquot ex iunioribus in itinere cōpræhensam, p omnia ferè Tornaci cōpita irridēdam circūduxerūt, alijs q̄busdā vetulis miros terrores incusserūt, & per omnē noctem benè multis ludibrijs & cōtumelijs miseras exagitârunt: atque ægerrimè sanè stupra impiorum hominum euadere illæ potuerunt. Ea est disciplina & modestia noui Euāgelij. Altero manè, festo die SS. Innocentum, Abbatiam S. Nicolai iam antè toto triduo rebus preciosioribus, & q̄ ad victum pertinēt expoliatam, flammis permisêre. Indè, nondùm comperta strage suorum, illis laturi

Sectarij vexant moniales.

opem, in pagum Vuaterlosium venerũt. Porrò Dominus Rassegemius, dimissis tota nocte nuncijs ad præsidia & nobiles vicinos Catholicos, itemq́ue ad rusticos in eiusmodi cuẽtus paulò antè in militiam adscriptos, id sua suorumq́ue diligentia assecutus est, vt manè sexta hora ad ipsum conuenerint duo peditum ex vicinis pagis millia, trecẽti pedites sclopettarij, & equites centum. Aduersarij erant ad tria millia. Cœptum est vtrinquè leuibus quibusdam p̃lijs agi, Caluinianis Tornacum se sensìm recipientibus. Atque eccè de improuiso occurrit illis Dominus Norcarmius Hánonię pręfectus, magnis instructus copijs, decem peditum signis, & equitibus ampliùs septingentis. Is cõfestìm Sectariorum dissipat copias, & circiter septingentos aut octingentos interficit, septem aut octo duntaxàt è suis amissis, è q̃bus duo equites, alter Rassegemij, alter Norcarmij, ꝙ se mutuò nõ agnoscerẽt, ꝑ errorẽ mutuis concidẽre vulneribus. Atq; ea res, ꝙ ab vtraq; parte nostri putarent ad hostium numerum pertinere eos, qui regi militabant, in causa fuit, quòd cùm inter vtrosque cõclusi facilè ad internecionem omẽs Caluiniani cædi potuissent, permulti euaserint.

Strages Sectariorum.

Sed tamen impietatis suæ pœnas quasdam luit ea hominum fęx, quę illis quoquè sacratissimis diebus tot flagitia designârat, & repressi sunt immanes ac sæui malorũ hominũ conatus, quos iam impotẽter iactabãt, nẽpe flãmis sese absumpturos monasteria & tẽpla omĩa extra vrbes sita, idq́; intra paucos dies, neque in Flandria duntaxàt, sed etiàm per omne Belgium, cęteris eousquè necdùm prorũpere ausis.

Eodem mẽse etiàm Traiectum inferius semèl atque iterùm occupare tentârunt Sectarij, sed nihil consecuti, cœperũt muris admouere scalas, vel etiàm seras portarum effringere, aut id genus alijs stratagematîs frustrà eò conniti,

Hacte-

Hactenùs huius anni in Belgio res gestas ità commemoraui, vt tamē Geldrię motus necdùm attigerim. Itaq; hoc loco quę ibì quoquè acciderint, paucis annorabo: Lector dabit veniam, quòd non apto satìs ordine hæc commemorantur. Nam separatìm hæc ad me scripta peruenêre. Prima Augusti die huius anni Nouimagij, quæ est insignis Geldriæ ciuitas, Catholici regis mandatum publicatum est, nè quis vlli alteri, quàm Geldriæ præfecto, militaret. Is p̄fectus est Carolus illustris Comes Meganus & eques aurei velleris &c. cuius in hac rerum perturbatione magna in Catholicum regem fides & eximia in religione Catholica tuenda, hęreticisque p̄fligandis virtus enituit. X. Augusti, ipsis ferijs inclyti martyris Laurētij Caluinianus quidam pręco, monach⁹ apostata, extra mœnia Nouimagij in Iudæorum cœmeterio virus suum concionādo spargere cœpit, habuitque frequēs auditorium. Altero die, qui erat Dominicus, largior pluuia illū feruorem nō nihil restinxit, hominesq; domi tenuit. Proximo die Dominico alio in loco concionē habuit, permultis ex plerisq; oppidis ad eam cōfluentibus. Mirum est, ità feruere miseros homines ad audiendas seditiosorū hominū conciones, è quibus tamē nihil bonę frugis, immò verò certā animarū perniciē reportat. Sed tenebriones isti nôrunt sua blādiloquētia inescare incautos, & mēdacijs fallere. Concionator iste, vt dixi, apostata monach⁹ fuit, Ludouicus nomine, & est notatu dignū, quòd ista p̄clara multiplicis noui euāgelij dogmata per nullos ferè magìs, q̄ eiusmodi votifragos monachos disseminent: vt q̄d ab apostata Lutero cœpit, apostatas quoquè habeat propagatores. Erant autem certè Nouiomagij perplures Catholici, quos nō parùm affligebat istius Ludouici aduentus.

Præfectus Geldriæ.

Zelus Nouimagēsium.

Et in ipso quidē assumptæ in cęlos gloriosissimę Virginis matris peruigilio, honestiores quiq; ciues zelo Dei permoti, in collegio Iohannitarum cōuenerunt, vt inter se consultarent de profligando lupo illo: vbì etiàm recitati sunt libelli supplices, à bonis benè cōfecti, quibus conabantur eius vrbis rēpublicam à rebus nouandis deterrere. Sed erant quidam homines factiosi, quibus reclamantibus, re infecta discessum est.

Cōcionator apostata Nouimagiū intrat.

Porrò verò D. Bartholomęi festo die, apostata ille sub horā quintā à suî studiosis in oppidū introductus est, & parùm sanè abfuit, quin importuni homines in ipsam summam ædem mox impressionem facerent. Eam ob causam vasa preciosa & sacræ vestes vesperì clàm è templo exportatæ sunt. Altera die, quæ erat Dominica, Caluinianus ille præco in veteri, vt vocāt, cœmeterio apud arcem Falconiam suam habuit concionem sub arbore: & quia metus erat, (quod ferè ad seditiones ab istis concionibus incitari soleant homines) nè à peracta concione in summum templum impetum facerent, & suo noui huius euangelij more omnia diriperent, ægrè absolutum est summę Missę sacrificium. Nonę preces, sacerdotibus sibi fuga consulentibus, prætermissæ sunt: quicquid erat supellectilis, quę tolli posset, incredibili celeritate ę monasterijs om̄ibus in ciuium domos elata est: porrò templa clausa sunt. Vbicunquè enim istud nouū euāgelium nidificat, ibì mox silent diuina officia om̄ia, vt quædā vastitas & horrida barbaries introduci videatur.

Die festo decollationis S. Iohannis Baptistę, à quibusdam è Senatu deductus est ille concionator in templum S. Iohannis, populo licèt inuito, & certè nisì quidam è magistratu obstitisset, hominem indè ciues expulissent. Erāt enim in Senatu Caluinistico fer-

fermēto deprauati, q etiàm posteà loco moti sunt.

Calendis Septembris Senatus pronunciauit atq; sanciuit sub pœna capitis, (id enim pridiè boni ciues precibus contenderant) nè quis in templis aut monasterijs diuina officia interturbaret, vel res ecclesiasticas diriperet: simul etiàm licere voluit Ludouico suas habere conciones, donèc essent finita comitia, idque in æde S. Iohannis.

Quarto Nonas Prior Prædicatorum, vir insigniter eruditus, cum Ludouico in disputationem ingressus est. sed sectariorum frequentia & conuicijs obrutus, nō potuit eam prosequi, licèt multis modis illo Ludouico esset superior: & certè Ludouic⁹ ad primam quęstionem respondere nō potuit. Vincunt autem facilè hæretici clamore & contumelijs, vbì ratione non possunt. *Disputatur cū hæretico.*

In ferijs S. Matthæi apostoli Ludouicus in eodē templo infantem baptizauit, parentibus vt id permitterēt, pecunia corruptis. Est hoc quoquè facin⁹ euangelicum, & eiusmodi artibus ꝓmouęnt euangelium suum.

Septimo Calend. Octobris ingens fuit motus ciuium bonorū intra vrbē illam Nam ea nocte vigiles, vt appáret, Geusiani vel Caluinistæ, deiecerant sepimētū ante imaginē Saluatoris à cruce pendētis in cœmeterio S. Stephani. Eius rei indignitate adeò cōmoti sunt catholici ciues, vt in scholam cōuenerint, vbì etiàm singulis noctib⁹ seruabant excubię. Superuenerunt aūt etiàm quidā primarij è Senatu, sciscitantes quid ille sibi cōuentus vellet: respōderunt ciues, irent visum quid in S. Stephani cœmeterio designatum esset. Illi cōtrà hortabantur, vt eum diem saltē sustinerent. Tum ciues: Satìs, inquiebāt, multi dies effluxêre: rursusq; cōclamabāt, Ad arma, Ad arma: neque em̄ diutiùs isthæc toleranda nobis sunt. Hac ipsa die, Deo benè propitio, nostra iura & *Catholici Nouimagēses nō ferūt iconomachos.*

priuilegia tuebimur. Ità tum repentè è Schola domum abeunt,& opinióe celeriùs forum armati occupant: simul etiàm ambos consules in forum pertrahunt vnà cum labaro seu vexillo insigni,qui se à catholicis staturos iureiurando confirmârunt. Tubæ quoquè sonitu per omnem vrbem denũciatum est, vt ciues & indigenæ omnes quamprimùm ad labarum aduolent, alioquì non alio quàm regis & vrbis hostium loco futuri. A prandio indicunt Cõsules silentium noui euãgelij buccinatoribus,eosq; in pedes se conijcere iubent. Et illi boni viri aut aufugerant,aut alicubì delitescebant. Manserunt autem ciues in armis tota nocte ad duodecimam vsque sequentis diei. quo die ante prandium quinque sectarij è Senatu eiecti sunt, & totidem catholici in eorum locum subrogati. Similiter quinque è Magistris societatis S. Nicolai, (Sic enim appellantur) quorum octo semper assident Senatui eius vrbis, quibus alios eiusdem numeri catholicos suffecerunt. Hoc enim de constituenda porroque conseruanda Reip. pace consultantibus, magna omnium consensione necessarium visum est, vt zizania priùs euellerentur. Deindè ciues iam delassati, præstito priùs Senatui iuramento,dimissi sunt.

Nota zelũ fœminarũ.

Eodem autem die à prandio complures fœminæ,zelo religionis incitatæ, arreptis fustibus & hastilibus in templum Iohannitarum irruerũt, vt nouum Caluinistici buccinatoris suggestum euerterent: sed ꝙ fores essent clausæ,nihil efficere potuerũt. Manè alterius diei ante quintã ciues impetu facto illã egregiã cathedrã deiecerunt, protractamq; in medium forum,luculentis ignibus exusserunt.

Altera Octobris allatę sunt in Senatũ Nouimagẽsem literę,missę à quibusdã primarijs fœderatis nobilibus, qbus accusabant ciues tyrãnidis in Senatũ. At illi non magnoperè moti illis literis, responderunt,

runt, suo quandoquè tempore declaratum atque compertum iri, rem aliter se habere, iureque Senatores loco motos esse.

XIII. Octobris etiàm Tilam, munitum Geldriæ oppidum, quidá sectarius ecclesiastes ingressus est, sed eum Scultetus, vt vocant, mox extra portam eduxit. Incredibilis est istorum improborũ hominum feruor ad corrumpendos omnes suo teterrimo fermento. *Tilam ingreditur ecclesiastes.*

XV. Octobris Geusij Nouiomagij in cœmeterio S. Antonij congregati, per legatos à Senatu petiêrunt restitui sibi suum concionatorem, itemq; exules, seruata vtrique parti sua libertate. Non poterat tunc haberi Senatus, quòd multi abessent. Itaq; die 18. Octobris rediêrunt Geusij in Senatum, suasque preces obtulerũt. Populus verò Catholicus, veritus nè mitiùs pro hæreticis actũ esset, pertæsus tandèm molestiarum quæ à Geusijs ferebantur, semèl expediri penitùs voluit. Paulò post duodecimam Geusij non absque fastu, & magnos præ se ferentes spiritus, in foro ambulabant, & in arce Falconia respõsum expectabant. Ea res malè habuit ciues catholicos, rursusq; è summa turri signo dato ad arma recurrunt, atque intra semihorulam forum omẽ cõplent, neq; indè discedere volũt, donèc Comes Meganus Arnemio ab illis accersitus adesset. Erât etiam nonnulli Geusij in armis, sed repentè disparuerunt. Decreuerât illi sanè occupare forum, expectabantq; militem subsidiarium: sed eorum consilia irrita fuêre. Altera die venit illustriss. Comes Meganus, atque à pijs & catholicis ciuibus amãter & hilariter in vrbem introductus est. Erant ad septem circiter millia ciuiũ, q illi iêrât obuiàm. Porrò Comes plùs minùs sexaginta eqtes secũ adduxit, estq; honorificè pductus in arcẽ Falconiã. Eo facto, iussérũt cõsules populũ arma deponere, & abire domũ. *Catholici non ampliùs ferunt Geusios.* *Comes Meganus venit Nouimagiũ*

XXIII Octobris. in Senatu decretum est, vt 100. pedites conscriberentur, qui cum totidem Comitis peditibus vrbem diù noctuque custodirent.

Nouimagẽses iurant Senatui. Pridie Omnium Sanctorum, iuramentum præstitêre ciues Nouimagenses Senatui, obtemperaturos se Consulibus, non aurem præbituros peregrinis pseudoprophetis, non illaturos damnum rebus ecclesiasticis, sed vim illis allatam, haud aliter atquè à seipsis prohibituros, &c. Hunc quidem in modum Nouimagensium res sese habuêre: vndè potest perspicuè videri, q̃ illi digni sint multa laude, quòd tâta constantia pro conseruanda catholica religione, & fide erga catholicum regem Philippum decertârunt, nec passi sunt apud se præualere impias hæreses, quibus iam multæ prouinciæ miserabiliter dilaceratæ sunt. Vtinàm verò eam fidem & constâtiam multi alij declarâssent, nec locum vllum impijs dogmatistis præbuissent. Ruræmũdenses certè aliquâdiù hæreticas conciones apud se habuerunt, & erât catholicorũ res sæpè ea in vrbe admodùm afflictæ, donèc tandèm clemens & pius Dominus illam catholicę paci & vnitati restituit, & piorũ luctus conuertit in gaudium.

Intereà verò dum in Belgio isti tumultus grassarentur, & metus ingens esset, nè illa perditorũ hominum fæx longiùs etiàm extra regis Philippi ditiones progrederetur, prudentissimus sanctæ Vbiorum Coloniæ Senatus, immortali ad om̃em posteritatem laude dignissimus, summa cura & vigilâtia tumultus omnes intra suos limites anteuertere & auertere studuit, Deoque præpotente illius optimos conatus mirabiliter fortunante & adiuuante, in hunc vsque diem eius amplissimæ vrbis celeberrima Resp. priscũ illud suũ in asseruâda mordicus semèl recepta religione singularis constantię nomen sibi optimo iure vendicat, nec sibi turpissimam hæ-

Coloniensis Magistratus laudatur.

rescos

refeos labem adſpergi ſuſtinet, fruitura hauddubiò eam ob cauſam tum DEI Opt. Max. largiſſima benedictione, tum apud poſteros omnes laude eximia atque perenni.

ANNO 1567. initio menſis Ianuarij, aut certè ſub finē anni ſuperioris, etiā Traiectenſes ad Moſam, atque Maſecani, aduersùs dominum ſuum Leodienſem Epiſcopum criſtas erexerūt, & auſi ſunt etiàm illi bellum indicere ſtatuis & imaginib⁹, concionesque ſectarias inuehere, porrò pręſidium recuſare. *Maſecani rebellant.*

Eodem tempore illuſtriſſ. Belgij Gubernatrix per omnes Belgicas ditiones, & Comes Egmondanus per Flandriam ea, quæ ſuprà diximus, ſectariorum exercitia omnibus interdixerunt: ſed necdùm id temporis obtemperatum eſt.

VII. Ianuarij Comes Arenbergius Phriſiæ pręfectus, eam gentem primus omnium ad tranquillitatem reuocauit, accepto à tribus oppidis Tranſiſſulanis iureiurando, nihil eos ad regis vſq; aduentum noui molituros: Leuuardia quoquè recepta ſub his conditionibus, Vt intra tres aut quatuor dies ex ea ditione emigrent ſub pœna capitis & bonorū omnium confiſcationis miniſtri, apoſtatæ, & ſacerdotes vxorij omnes: quæ pœna etiàm illorum receptatoribus conſtituta eſt: Vt templa & monaſteria omnia in priſtinum ſtatum reſtituantur: Vt nihil in religione ab illis innouetur: Vt nulla noua feriant fœdera, icto verò renuncient: Vt regia edicta more ſolito publicent, tradantq; tormenta & bellicas munitiones omnes. *Phriſia pacatur.*

Tornacum verò etiàm mox occupatū fuit à domino Norcarmio, introductis per caſtrum nouem peditum ſignis, & pauló pòſt laqueo addictis duobus miniſtris, & 15. alijs ſectarijs è primoribus eius *Tornacum occupatur.*

 loci,

loci. Porrò etiàm arma omnia ciuibus erepta sunt, & tum exercitia Caluinistica, tum conciones omes cessare iussa: qui verò cum Clero omi anteà pulsus erat, denuò restitutus est Episcopus.

Caeduntur Valencenenses.

Per id tempus misêre suos homines Valencenenses ad illustriss. Gubernatricem: sed nihil actum est: immò verò cùm paulò pòst ex vrbe pabulatū egressi essent, cæsi ex illis sunt circiter 130. augebantur autem in dies copiæ vrbem obsidentium.

Eodem, ni fallor, mense cùm Tornaci contra prohibitionem Domini Norcarmij quidam sectarius præco rursùs concionari attentaret, displosum est in eum tormentum maius, quo ictu multi adstantes vulnerati sunt. Insulenses autem matronæ die quadam in vnum coëuntes, infantes suos omnes ab hæreticis baptizatos, vi ablatos in templum apportârunt, vt quæ omissa erant, ritu Catholico supplerētur. Idem in infantibus rusticorum fieri curauit dominus Rassegemius.

Libellus supplex Sectariorum.

XIX. Ianuarij Ecclesiæ, quæ se scilicèt reformatas vocāt, rursùs libellum supplicem porrexêre nobilibus fœderatis. In eo præclari illi reformatores multùm quiritantur de non seruata securitate ipsis promissa: de exercitijs suæ religionis etiàm sub capitis pœna interdictis, quæ tamen illi nobiles interpretati essent sub concionibus permissis contineri: de sociorum suæ sectæ & ministrorum persecutionibus & afflictionibus, cōtrà quàm polliciti essent nobiles: de infantibus quos ipsi baptizâssent, à Catholicis rebaptizatis, (quod falsò affingūt Catholicis) de multis ipsorum symmystis, qui metuentes sibi, patriá, coniuges, liberos dimiserint: de Valencenensium miseria maiori, quàm vnquàm ab hostibus passi sint: de milite totam Belgicam implente, à quo miserè ipsorū socij expolientur & opprimātur multis locis. Addunt etiàm modestissimi viri se ha-

ctenùs

ctenùs omnem molestiam & obedientiam præstitisse sub spe dictæ securitatis: monentque nobiles, vt cogitent an non iure de ipsis possint conqueri, quòd sub libertatis prætextu ab ipsis tanquàm ad victimam ducti sint, & ad extremum malorum peruenerint. Tum quoquè orant, perspicuè vt declarent nobiles, an reuerà Gubernatrix & Equites aurei velleris omnia suæ religionis permiserint exercitia, cùm tamen in literis non nisì concionum sit mentio facta: & si ità sit, dent operam, vt pacta conuenta vtrinquè obseruentur, liceatque ipsis securè citra vllam molestiam sua habere exercitia, (hoc est, impunè homines in errores inducere, & in clerum atque monachos, reliquosq; Catholicos acuere & armare.) Vtque etiàm fratres Valencenenses à suprema hac calamitate extrahantur. Hæc & pleraque alia in suo illo supplici libello habent isti optimi viri, qui cùm illas opulentas & Catholicas Catholici Regis ditiones in tumultus verterint, & innumeros pios atque Catholicos homines summo mœrore affecerint, dum nefarij ipsorum conatus reprimuntur, tam lamentabiles, tanquàm planè innoxij & iniuriam passi, querelas edunt. Sed non semper dormitat Diuina vindicta.

Verùm cùm insolentes & procaces sectarij multa contra fidem datam attentâssent, atque in dies peiora molirētur, illustrissima Gubernatrix volens modis omnibus illorum conciones profligare, Calendis Februarij cuidam magnæ authoritatis viro negocium dedit, vt Mechliniæ ex ministris coram magistratu adesse iussis percontaretur, velléntne spontè suas conciones omittere.

Ibì Luteranus quidem minister ait se non fore difficilem, tantùm liceat ipsi crastino die suis valedicere: at Caluinianus respondit, se id non posse salua & integra conscientia. Eccè tibi religiosi homi-

hominis valdè arctam conscientiam. Itaq; postridiè Brabantiæ Satrapa, Drossardum quem vocát, iussu illustriss. Gubernatricis sub media concione Caluinistarum ministrum Martinum Sinetium cum duobus alijs, qui primi eò ministros euocauerant, abripuit, itemque alium è Concione Luteranorum, secumque omnes Viluordiam abduxit. Ibì tum sanè miserè trepidatū est ab Sectarijs, equitibus per medias turbas istos absportantibus: certè plerosq; videre erat vtriusq; sexûs, relictis penulis suis, se subducere. Atque hoc pacto Mechliniæ omnis eorum concio prohibita est.

Martinus Sinetius apprehēditur.

Sub idem tempus venerunt Antuerpiam aliquot nobiles fœderati. Ex ijs primarius quidam vt satisfaceret precibus memoratis sectariorum, libellum supplicem oblaturus, scripsit illustriss. Gubernatrici, num gratus illi foret suus suorumq; accessus ad illam. Rescripsit illa, quantùm ex literis eiusdē nobilis quidam colligunt, se nimiùm placidè accepisse libellum supplicem 5. Aprilis datum, vtpotè ex quo tot repentè mala extiterint: nolle se deincèps id genus libellis fascinari, neque ipsorum cupere aduentum. Tum etiàm die sexto mensis huius vetuit, nè certi quidam fœderati nobiles (quorum nomina mâlim ab alijs, quàm à me exprimi, nè videat corū infelicitati insultare) intra Bruxellēse oppidum admitterentur.

Libellus supplex fœderatorum.

Itaq; VIII. Februarij idem ille nobilis respondit Gubernatrici, simulq; nobilium quorūdam fœderatorum nomine libellum supplicem illi misit, quo se quidem purgare nituntur, aiuntq; se eà fide, quæ nobiles deceat, curâsse vt tranquillitas Belgio redderetur: potuisseque omnes sopiri turbas, si quemadmodùm cōuentum erat, ità processum fuisset. At cùm in dies omnia rectiùs succederent, & ex Regis atque Ordinum communi decreto quippiam boni expecta-

expectaretur, prętcr omnem ſpem mutationem accidiſſe inſignem, planè contrariam promiſſis Principum, quibuſcum tractatus fuerit initus. Nam extare literas, quibus nouæ religionis interdicantur exercitia, cùm tamen permiſſæ ſint cōciones, ſub quibus compræhenderētur etiàm dicta exercitia. Hinc verò populum, cui ſecuritatē ipſi promiſerint, ſua ſpe fruſtratum, omnia in ipſos conferre, & quòd promiſſis non ſteterint, inſimulare, vtì poſſit ipſius Celſitudo ex adiuncto ipſorum libello ſupplici intelligere. Addunt & alia quædam de vi illata miniſtris, & quòd eò tendant omnia, vt etiàm Conciones prohibeantur, quodq́; Gubernatrix non fidat fœderatis, ipſosq́ue à principum colloquijs & vrbibus regijs arceri velit, & vt perduelles in itineribus appræhendi, & pleraq; alia. Orant etiàm velit declarare, num vnà cum concionibus exercitia quoquè permiſerit nouæ religionis, vtì ipſi plebi perſuaſerint: vt ſecuritatem nobilibus datam ſtabilem & firmam ſeruet, atque militem, qui contra ipſos conſcriptus videatur, exauthoratum dimittat, edictaque poſt cōuentionem propoſita irrita pronunciet. Hæc ſi fiant, omnia tranquilla fore aiunt: ſin minùs, ingentia eſſe formidanda mala, in ijsq́; multam popularis ſanguinis profuſionem. Poſtremò petunt breue reſponſum, vt ſciant quid ipſis faciendum ſit. Hęc pręcipua ferè ſententia eſt eius ſupplicis libelli, cui quid illuſtriſſima Gubernatrix reſponderit, mox ſubijciemus.

Eodem aūt ipſo die in crucē actus eſt ſupradictus Mechlinienſium miniſter Caluinianus Martinus Sinetius, cùm priùs quidem, quantùm ex eius chirographo colligi licet, ad Catholicam Eccleſiam reuertiſſet. Sectarij id pernegant, eò quòd proximus morti, Pſalmum quendam Dauidicum Teutonicè cantauerit. Chirographum eius tale fuit: Quinta Februarij

Martinus Sinetius ſuſpenditur.

Eius recantatio.

Februarij Magister Gislenus pastor Capellæ (apud Bruxellas) cum F. Petro Luxo Priore Carmelitarũ vocati fuerunt Viluordiam ad me Martinum de Sinet: qui postquàm mecũ disputâssent de varijs quęstionibus, pręsertim de Baptismo & Sacramento altaris, humilem agnitionem erroris mei feci, quem pollicitus sum verbis & factis omẽs dedocere, quos eundem docui: renuncians ex animo omnibus erroribus, me submittens in omnibus reliquis eorum iudicio. In argumẽtum veritatis hoc ipsum scripsi, & manu propria subscripsi, Martinus Sinetius. Et rursùm: Præscripta confirmo ego idem Martinus Sinetius hac 8. Februarij.

Gubernatrix respondet.

XVI. Februarij illustrissima Gubernatrix ad libellum supplicem paulò antè memoratum, primario illi nobili fœderato in hanc ferè sententiã respondit: Non se assequi, qui sint illi nobiles, quíve populus, à quibus ij supplices libelli prodierint, cùm plerique nobiles fœderati sibi satisfactum putent, tum cessatióe inquisitionis & edictorum, tum securitate proposita, atque adeò in dies se offerant ministerijs regiæ maiestatis iuxta illius mentem & intentionem. Verùm satìs mirari se non posse, illos sibi persuadere exercitia illa se vnquàm permittere voluisse, cùm è diuerso non obscurè ostenderit molestum sibi esse, quosdam nobiles populo securitatem, quo ad illa exercitia, præstitisse mox à conuentione inita, idq; contra suam mentem & voluntatem: tum etiàm, cùm nobiles promitterent se amoturos arma, scádala & tumultus publicos, scandalorum nomine etiàm dicta exercitia cópręhensa fuisse, quibus ipsa ne verbo quidem assensum præbuerit. Sed & si qui attendant, quãto animi angore cóciones locis solitis sinè scandalis & armis haberi permiserit, eos scire proculdubiò, quàm longè à sua mente abfuerit ipsorum exercitijs prębere consensum.

Exercitia noua religionis

ſenſum, putà, vt noua ipſi ſibi deligerent Conſiſtoria vel magiſtratus, collectas & onera ſubſidiaria regis ſubditis imponerent, idque, vt ipſi iactitant, ad aliquot aureorum milliones: vt ſacramentorum adminiſtrationem ſibi vſurparent: vt in totam politiam confuſum quoddam chaos introducerent: vt matrimonia ſuo ritu contraherent, vndè mira ſucceſſionum confuſio ſequitur: vtì deniquè ea facerent, quæ ſub exercitiorum prętextu in ſuis concionibus nó verentur attentare: è quibus pleraque cùm ſibi tum regis, tum magiſtratuum authoritatem vindicent, ſe profectò valdè ſuî fore immemorem, ſi ijs aſſentiatur: cùm pręſertim ſui officij ſit, eam authoritatem tueri. Atque ſe rectè ait magiſtratibus contrariam mentem ſuam explicuiſſe. Si qui verò ſecùs populo perſuaſerint, illorum eſſe, ſe apud illos excuſare. Iam quòd ad libertatem attinet, eam eatenùs datam, nè ipſis imputaretur libellus 5. Aprilis oblatus, non autem quantùm ad religionem ſpectat, tametſi eò illã ipſi detorſerint contra animi ſui ſententiam. Itaque iuſtam tum ſibi indignationis cauſam ſuppetere, quòd hęc tam falsò ſibi affinxerint: tum regię maieſtati, quæ intellexerit populum ab ipſis ità animatum eò audaciæ proceſſiſſe, vt ſub religionis prętextu vetita religionis exercitia inuehat, ſuoq; nouo magiſtratu regiũ magiſtratum in ordinem cogàt: quod non modò non ſit approbaturus vnquàm Rex, ſed etiàm ſubditorũ ſuorũ auxilio vindicaturus. quòd verò dicát ipſam veniſſe cõtra pacta cõuenta, eius generis omnia niti falſa nimiumq; laxa verborũ ſuorũ interpretatiõe, rectéq; quarundã vrbiũ magiſtratus ea non permiſiſſe: qui tamẽ ſi modũ exceſſerint, oportuiſſe ipſos ad ſe querelas deferre, vt remediũ adhiberetur. Sed neque eo nomine ſe feciſſe contra conuenta, quòd poſt ea quidam ob ſua maleficia appræhenſi ſint:

interim

interim autem silentio preteriire ipsos iconoclasmū & templorū vastationes, quæ post eam conuentionem facta sint, etiàm à quibusdam fœderatis nobilibus, introductasq; in oppida conciones, cùm anteà in agris tantùm haberentur: item Ecclesias occupatas, monachos profligatos, exteros concionatores accersitos, cùm promisissent se conciones impedituros: in loca quædam ab his nouitatibus aliena, eas introductas: plebem ab ipsis animatā, regias domos occupâsse, tormenta & bellica instrumenta cum supellectili exportare, regios præfectos & magistratus abijcere, ità vt quidam non sinè vitæ periculo euaserint: tum quoquè vrbes regias occupare, in aciem sub signis militaribus coire, minari cędem aut profligationem Ecclesiasticorū & regiorū ministrorum, in quibus etiàm ipsa non sit excepta, & Catholicorum omnium: immò etiàm re ipsa diripere, inflammare, euertere monasteria, templa, ędes nobilium & aliorum. Ex his verò omnibus, & literis ab ipsorum exercitu ad Valencenenses quidē scriptis, sed interceptis, haud difficilem capi posse coniecturam, quò hæc euasura fuerint, nisì prępotens Deus per fidos regis ministros anteuertisset: nempè ad ipsius quoquè regis profligationem. Quod si, vt iactant, velint regi pręstare se obsequētes, eximant à vulgi animis hanc vanam de permissis exercitijs persuasionem, videantq; vt regi iam aduentanti se purgare queant. Quòd verò exercitus dimitti velint, & ità gladiū illi auferre, cui à Deo traditus sit, simul etiàm edicta omnia rescindi, non difficilè indicari posse quorsùm id tendat. Hæc & pleraque alia rescripsit illi nobili illustrissima Gubernatrix, quam sanè in hoc rerum tumultu dubium non est, sæpè in maximas fuisse angustias coniectam.

Hassellenses fiunt Per hoc tempus seditiosus ille Hermannus, cuius anteà iam meminimus, Hassellensib⁹ Episcopi Leodiensis

dicensis subditis author fuit vel hortator, vt & conciones intra oppidum haberentur, & imagines atq; statuas dissiparent & confringerent, templaq; diriperent: atq; adeò medio foro ille sectarius Ecclesiastica ornamenta & supellectilem omnem incendit. Idemq; Hasselléses rebellare docuit aduersùs Leodiensem Episcopū, apud quos sanè etiàm adeò ille gratiosus fuit, vt Tungrensibus ad aliquot dies illū expetentibus, hominem accommodare noluerint, nisi ipsi cōsules vades darentur: simul etiàm ad medium vsq; iter, quo Tungrenses occurrerunt, cum 300. aut 400. militibus illū deduxerint. Accidit verò apud Hasseletum res memoratu digna, & miraculi loco habita. Occupati erent iconoclastæ media nocte deturbauda crucifixi Seruatoris imagine: & eccè semèl atq; iterùm, nullo vento flante, cerei & faces omnes extinguuntur. Aderat Hermannus, & nè quis eam rem alijs indicaret, omes iurare voluit. Tandèm Hasseletum ab Episcopo Leodiensi obsidetur, & preco Hermannus timens pelli suæ, relictis illis, quos euerterat, callidè se subduxit, delitescens in curru fœno onusto. Pulchrum hoc fuit stratagema euangelicum.

Rebellant suo domino.

Miraculum

Ad Buscoducenses refractarios missus fuit quidā ex sectariorum Antuerpiensium capitibus, qui illi oppido preesset. Noluerāt enim admittere regium presidium, & multa insolenter sanè egerant sectarij eius loci. Missus eò paulò antè fuerat Brabantiæ Cancellarius cum Domino Petersomio, vt turbas illic sedarent: quos illi non sunt veriti ceu captiuos apud se detinere. Habebat extra vrbem Comes Meganus ad sexdecim signa peditum, vt cōmeatum & auxilia ab ea excluderet.

Cancellarius Brabantiæ tenetur captiuus.

XVI. Februarij Antuerpiæ sub horam decimam vespertinam arsit cœnobium Franciscanorū, & maxima ex parte cōflagrauit. Sunt qui culpā conferāt

in sectarios: ego nihil affirmare velim, tametsi illi benè maiora ausi fuêre. Data sanè opera est, vt illi patres Franciscani per calumniam táquàm qui carnes in Quadragesima comedissent, traducerentur, eius rei persuadendę causa iactatis in hortum illorũ assis carnibus. Sed & honestæ quædam matronæ (alij dicunt meretrices à sectarijs summissas fuisse) ingressę erant monasterium, vt sarcinas contemplarentur. Eas sectarij, teterrimo in vulgus sparso rumore, tanquàm illorum patrum scorta compręhenderunt, cùm tamen proprij illarum mariti testarentur, eo ipso temporis momẽto illuc eas fuisse è suis domibus introgressas. Vsqueadeò isti Euangelici homines ardent odio monachorum: atquì vtinàm arderent magno & feruenti amore Christi.

Erant Antuerpię è sectariorum colluuie aliquot copiæ conscriptæ. Eæ iussæ sunt ea vrbe excedere. Porrò non parùm multos extra vrbem illi sibi adsciuerunt vndiquè aduentantes. Misit autem ad eos magistratus Marggrauium cum peditibus non ampliùs sexaginta, vt qua authoritate niterentur, ex eis perquirerent: quos illi improbi miserè irriserunt, viq́ue extorquere voluerunt à Marggrauio, vt clamaret, Viue les geux.

At tamen non diù pòst, ducibus quibusdam è nobilibus fœderatis, partìm in Hollandiam, partìm in Selandiam nauibus profecti sunt. In itinere autem primò Flissingenses, deindè propugnaculum maritimum Rammekense inuadere conati sunt suì communiendi causa: sed neque ijs in locis, neque vspiàm alibì admissi sunt, regio milite illorum machinationes eludente. Nam & Traiectum inferius occupare nisi sunt, sed obstitit Comes Meganus cum decem peditum cohortibus: qui simul atquè oppidum illud ingressus est, mox consiluêre sectariæ conciones omnes, & seditiosi se in pedes conij-

Traiecti silent conciones sectariæ

cere

cere cœperunt: captus tamen est vnus atque alter, qui pertinaciores videbantur, & profugorum bona omnia in tabulas relata sunt, illi verò publico edicto citati. Vianæ erant milites sectariorum ad duo millia relicti, vt Traiectensium infestarent agros, Rheni nauigationem interturbarent, merces & naues compræhenderent. Porrò Amsterodami quidam è fœderatis primarijs nobilibus omnia perturbauit. Ciues eius opulenti emporij in varias factiones, vt est solenne in hoc nouo euãgelio, distracti, quotidiè ad aliquot horas visebantur in armis. Fuissent autem superiores Catholici, nisi Senatus, peiora metuens, eos placâsset.

Hoc ferè tempore Equites aurei velleris, ità vt Catholicus rex postulârat, iurârunt se seruaturos fidem Catholicam Romanam, & erga Regem obedientiam. Vnus tamen, cuius nomen reticeo, ab hoc iuramento præstando se abstinuit. Idem autem iuramentum, per Flandriam præsertim, alij nobiles fœderati omnes iussu Comitis Egmondani præstitêre. Scripsit etiàm idem Comes ad omnes Flandriæ vrbes, vt darent operam, quoàd eius fieri posset, sinè vi abolendis concionibus sectarijs: atque in ipso Quadragesimæ initio per omnem Flandriam excurrens, singulis vrbibus persuadere conatus est, vt eas conciones missas facerent: sed vix vlla obtemperauit, donèc posteà alijs id vijs effectum est. *Iuramẽtum equitũ aurei velleris.*

XI. Martij, aut circiter, Brugenses, vt sectarios ministros à concionando deterrerent, miserunt certos homines ad locum concionis, qui ministrum iuberent crastina luce se sistere ad præstandum iuramentum, quéadmodùm in alijs oppidis fecissent. nî id faceret, sciret sibi concione interdictũ iri. Sed ille iam ad menses aliquot Brugensium sectariorum bellissimus cócionator non ausus comparêre, fuga *Brugensis*

Concionator fugit. sibi consuluit. Itaque proxima Dominica siluit concio.

Aldernadi quoquè à die nona mẽsis huius nulla est permissa concio,idq; hac occasione:Contra iuramentum ab ipsorum consistorialibus præstitum, altera Martij ad Concionem armati proruperant. Itaq; missi sunt milites præsidiarij,qui ea, quam diximus,die impedirent,nè cum armis egrederentur. Tum illi etiàm iactis in milites lapidibus,duos sauciârunt.Milites suì defendendi causa displosis sclopettis,nouem è sectarijs perimunt, permultos vulnerant, ità vt paulò pòst octodecim extincti sint: quodq; admiratione dignum est,vix vnus euasit ex eius oppidi iconoclastis,qui non aut ibì,aut paulò pòst interiêrit.

Eodem ferè tempore etiàm Antuerpiæ,iussu illustriss. Gubernatricis, Princeps Auraicus & Comes Hochstratanus persuadere nisi sunt sectariorũ capitibus,vt vel ad tres menses omitterent cõciones,& interìm ipsorum fana sigillo regio obsignarentur, sed frustrà: immò paulò pòst ingens ibì tumultus extitit,qualis alibì nusquàm,idque hac occasione. *Ingens tumultus Antuerpiæ.* Redierant ex Hollandia & Selandia aliquot sectariorum copiæ,eęque nouis quotidiè accessionibus auctæ,valdè diuexabãt agros Antuerpiensibus vicinos,agricolas exagitabant,& tum cuiusdã officiarij regij ædem,tum tẽpla vicina expilabant. Habebant isti id temporis symboli loco caudas vulpinas,à pileis vel galeis pendentes.Ea re cognita,misit contra illos Gubernatrix Drossardum Brabantiæ vel Satrapam,cum aliquot equitum & peditum cohortibus,tumultuariè ex Flandrię & Brabantię prędidijs accersitis. Illi; decimotertio Martij improuidos summo manè adoriuntur,ordines dissipãt,permultos cædunt, & quidem supra ducentos illo in loco, vt fertur, præter illos qui in fuga perempti sunt. *Cæduntur Sectarij.*

Plurimi

Plurimi quoquè in Scalde fluuio periêrunt, plures in horreo quodam exusti: cęteri pauci in oppidum euaserunt. Captus etiàm in fuga est quidam nó postremi nominis, qui multa Geusiorum arcana detexit, secumque habuit catalogum eorum omnium, qui nomen militię dederant. Volebant ijs suppetias ferre sectarij Antuerpienses, sed à principe Auraico & Hochstratano Comite prohibiti, portam vrbis perfregêre: at suorum accepta strage, mox vltrò in vrbem rediêrunt. Nec sanè ab iniurijs & minis in Principem abstinuêre iam regressi, viquè extorserunt aliquot maiora tormenta & arma: quibus instructi, forum frumentarium occupârunt, moxque signis explicatis, rectà pergunt ad occupandam curiam. Verùm Principis Auraici & Comitis Hochstratani atq; magistratûs studio tádêm effectum est apud quosdam sectariorum primarios, vt ea die pax esset & concordia. Interìm tamen captiuos omnes, tam æris alieni quàm criminum nomine in carcerem coniectos, mirabili audacia soluerunt atq; dimiserunt.

Postridiè cum nouam seditionem moliri viderentur, his ferè conditionibus dicta concordia confirmata est: Vt 12. cohortes sectariorum cum 8. cohortibus ciuium semper in excubijs sint: Vt nullus externus admittatur: Vt sectariorũ in excubijs sempèr sit maior numerus, & quædam alia. Hęc si impetrarent, pollicebantur se nulla clero, templis catholicis damna daturos. Verùm eodem ipso die fidem datá fefellerunt, cùm à meridie, duce illo Hermanno, qui se ab Hasseleto subduxerat, rursùs aggressi sunt cœnobia expilare & vastare, inprimis autem Franciscanorum, Dominicanorum & Carmelitarum. Et vt suę indulgerent libidini, quosdam Franciscanos egregiè ludificatos in medio exercitu per totam vrbem etiàm bombardis onustos cir- *Franciscani illuduntur.*

cu nduxerunt:qui quidem,illo bombardarum pondere sauciatis humeris, diù posteà decubuerunt. Quin & claues sibi vendicârunt, & Hermanno suo tradiderunt:mox celeres nuncios mittnnt Valençenas,hortantur nè se dedant,quãdoquidem etiàm Antuerpia ab ipsis stet. At tamen sedatus ea die tumultus fuit,nè quid prætereà attentarent.

Sequentis diei summo manè illi inter se conspirare cœperunt de totius ciuitatis direptione. Itaq; pulsato tympano conuocant Caluinistas & Confessionistas omnes,vt ob defensionem Euangelij in antedictum forum frumentarium pariter conueniant.Res erat summi periculi,actumq; fuisset de illius amplissimi emporij opibus, deque magistratu & Catholicis omnibus, nisì prudenti Consilio Principis & Comitis atque magistratûs,alterius tympani pulsu ad ferendam maturè opem accersij ssent ciues & nationes omnes, præconis voce addita, vt quicunque Regi & Magistratui assistere vellent, in forum se reciperent. Confestìm igitur in vnum coiêrunt non modò ciues Catholici Germani, Hispani, Itali, Lusitani, sed etiàm Confessionistæ Luterani, Catholicis se iungentes aduersùs Caluinistas tanquàm seditiosos. Ibì tum clamari cœptum contra Caluinianos: Viue le Roy, id est, Viuat Rex, & Geusij expellantur ab vrbe. Et facilè tum Caluinistæ ex vrbe eiecti fuissent,nisì ob vitandam mutuam ciuium cædem, quidam se sequestros interposuissent. Itaque conuentum denuò cum illis est,sed longè alijs quàm die præcedenti conditionibus,ijs videlicet atq; alijs consimilibus,vt quamprimùm omnes arma ponant, vt tormenta maiora restituant, vt nulli nisì Magistratui fas sit signa militaria erigere.Ex eo tempore fracti sunt animi Caluinianorum, nec quicquam grande deincèps eo in loco ausi sunt attentare: porrò illorum capita se

Obsistitur Caluinistis.

sensìm

ſensim ſubduxerunt, & inter primos Hermannus, quem hominem etiàm Sectarij execrantur. Est verò ſub certis quibuſdam conditionibus etiàm pax illis communis conſtituta.

Hoc ferè tempore, nempe Dominica Iudica, id eſt, decimaſexta Martij, quidam Caluinianus præco ſingulari quadam audacia non longè à Colonia concionem habuit. Sperabat fortaſsis homo improbus ſe in ea præclara vrbe aliquem poſſe tumultum ciere, & homines ad res nouas moliendas incitare. Verùm neque admodùm multos habuit auditores, & nisi abſens ab vrbe tum fuiſſet clariſſimus vir Conſtantinus Liskyrchius eius anni conſul, & alia quædam obſtitiſſent, nę ille furcifer haud impunè tuliſſet tantam audaciam. Et certè non fuit ille auſus denuò illo in loco habere concionem, & ſi ſanè fuiſſet auſus, ſenſiſſet Catholicum Coloniæ Agrippinæ magiſtratum non defuturum ſaluti & tranquillitati Reipub. ſuæ. Mox autem à prudentiſſimo Magiſtratu ſeueriter prohibitum eſt, nè quis extra vrbem ad Conciones eiuſmodi exiret. Pertinet hoc quoquè ad eximiam laudem inclytæ Coloniæ. *Concio hæretica extra Coloniam.*

Hoc menſe ab illuſtriſſima Belgij Gubernatrice ad Valenceneńſes miſſi ſunt Dux Areſcottanus & Comes Egmondanus. Ij die decimotertio huius menſis ſub fide publica euocârunt ad ſe homines viginti, quos illi deſignarent, ad Colloquium ſub horam tertiam promeridianam. Eo quidem die nemo venit, quòd ſe dicerent impeditos: ſed poſtridiè ob id tantùm miſſi ſunt quidã, vt audirent conditiones ab illis nomine Gubernatricis offerendas, quæ quidem erant æquiſſimæ. At illi tunc diſceſſerunt, & die XV. eiuſdem menſis Valenceneńſes iam ab Antuerpienſibus animati, reſponſum eiuſmodi reddiderunt, quod victoribus potiùs quàm *Legatio ad Valencenenſes.*

 victis

victis conueniret. Itaque iam memorati principes re infecta discesserunt, arctiusq; obsessi sunt Valencenenses.

Eodem tempore ad vnum è primarijs fœderatis nobilibus, qui tum Amsterodami degebat, secundus missus est legatus Secretarius priuati Concilij regij, Dominus Iacobus de la Torre, admoniturus eum nomine illustriss. Gubernatricis, vt ea vrbe excederet, & quædā prętereà alia faceret, nî publicus hostis declarari vellet. Vbì is ad eum venit, hoc solum obtinuit responsi, non esse illum eiusmodi legatum, cui oporteat responsum reddere. Erant tum Amsterodami aliquot nobiles fœderati in eodem hospitio, ad quod se Secretarius contulerat. Ij sanè aliquot dies captiuum eum detinuerunt, nec semèl minas mortis intentârunt, literas & muniméta eius omnia abstulerunt. Magistratus, metu primarij illius nobilis, nihil se commouebat, donèc is negaret suo iussu factum. Tum verò, non recuperatis tamen suis munimentis, scapha accepta à Sculteto & Consule, solo hospite conscio, illorum euasit manus. Paulò pòst ille primarius nobilis, publicus patriæ hostis pronunciatus est.

Legatus Gubernatricis malè tractatur.

Sub id tempus Hasseletum se dedidit Episcopo Leodiensi his ferè cōditionibus: Vt impensas obsidionis Episcopo pręstent: Vt suo sumptu cœnobia & templa restaurēt: Vt deincèps Catholicam fidem profiteâtur. Hęc sunt lucra & cōpendia noui euangelij, & indè nascentis rebellionis. Est autem miles oppido sinè cæde recepto impositus.

Haßeletum deditur.

XVI. Martij, aut certè Dominica Lętare, Brugenses Sectarij rursùs quendā sibì adsciscūt ecclesiastē, sartoris famulū, vix natum annos 22. dignum sanè tali patella operculū. Venerunt eò missi à Brugensi magistratu & à Francotis, & disertis verbis homini, nè concionaretur, interdixerunt. At illè tamen à

meridie

meridie id attentās, vbi sub vesperam vrbem ingreditur in ipsa porta comprehenditur, & in carcerem mittitur. Indè cessârunt conciones eiusmodi apud Brugenses, semèl tamen atque iterùm suos psalmos teutonicos cantillârunt, donèc vicesimasexta Martij conuenticula illis omnia publico edicto vetita sunt. *Ecclesiastes capitur.*

Sub finem Martij rursùs Antuerpiæ Sectarij sua habere conuēticula secreta, arma coëmere, & ad tumultum spectare cùm viderentur, multique mercatores exportatis indè rebus suis abscederent, Gubernatrix per Principem curauit conciones sectarias omnes prohiberi, tāmetsi nondùm obtemperatū fuit: voluitque constanter militem exterum eò intromitti. Præfecto quoquè criminali, quem vulgò **Roede Roede** vocant, mandauit, vt authores omes tumultûs illius Antuerpiensis, vnaq; sectariorū ministros omnes comprædhenderet. *Conuenticula noua Antuerpiæ* **Rod Rüt**

XXII. Martij Dominus Norcarmius accitis è Duaco, Tornaco, alijsq; vicinis oppidis tormentis, Valencenatum mœnia tanta vi & assiduitate verberauit, vt ciues mox colloquēdi facultatem petierint. Ea sub vesperam nō negata, aiebant, se paratos deditionem facere eis conditionibus, quas anteà recusârant. Verùm non sunt auditi. Postridiè duobus & viginti tormentis summo manè quatiuntur mœnia, turris cuiusdam templi deijcitur, magno illato vicinis ędibus detrimento, nec cœpto absistitur, licèt horribili clamore oppidi matronę manibus deditionem insinuarēt, donèc ante meridiem ad multum spatium disiectis mœnibus, facilis militi in oppidum pateret ingressus. Iam verò summè ad inuadendum anhelante milite, ipso meridiano tempore sinè vlla conditionē se permittūt Regis voluntati. Eodem itaq; die, qui erat Palmarum Dominicus, à meridie cum maxima copiarū parte ingreditur Do- *Valencenæ expugnantur.*

 mi-

minus Norcarmius, oppidumq; Regi catholico recuperat. Porrò ad aliquot dies obseratis portis Michaëlē Herlinū ditissimū mercatorē cū filio & duobus noui euangelij p̄conibus, totius rebellionis capitib⁹, in carcerē cōijcit. Ea verò Valencenarū, vrbis munitissimę, expugnatio omnibus Sectarijs animū ademit. Mox aūt missi sunt ex hoc exercitu, q Cābresiū, ditiōis Episcopi Cameracēsis oppidulū à Sectarijs occupatū, oppugnarēt. Sed vbi ei⁹ loci incolę acceperūt Valēcenas deditionē fecisse, oēs profugerunt, portisque patentibus miles ingressus est.

Traiectenses Mosani se dedunt.

Aprilis mensis initio Traiectenses ad Mosam se Regi missis Bruxellas legatis dediderūt, militemq; regium apud se introduci passi sunt. Fuerāt illi diù rebelles, malè persuasi à sectarijs buccinatoribus, multaque more sectariorum egerant: sed eiusmodi conatus plerunquè tristes habent exitus, punitque temeritas vel maximè seipsam. Quanto illi rectiùs sapiunt, qui seditiosorū hominū repudiatis cōcionibus, p̄manēt in officio, nouandisq; reb⁹ abstinēt?

Conditiones acceptæ ab Antuerpiensibus.

VII. Aprilis illustriss. Gubernatrix cum Antuerpiensibus, qui suos ad illam legatos miserāt, his fermè conditionibus transegit: Vt sectarij ministri & cōcionatores omnes quamprimùm Antuerpia discedant: Vt omnes Sectariorum conciones, exercitia, & quæcunque indè pendent, putà, Consistoria, conuenticula, collectę pecuniarię, & similia cessent: Vt tēpla direpta vel diruta, in pristinū statū reuocētur: Vt cultus diuinus vbiquè restituat, itemq; cōciones catholicę aliæq; Ecclesiasticæ ceremonię oēs, idq; sinè vllo impedimento vel iniuria tā in p̄sonas Ecclesiasticas, q̄ eorū res & facultates: Vt nouorum fanorū structura cōquiescat, cunctaq;, vbì rex iusserit, subruaut: Vt nihil interim innouet, neque quicquā fiat religioni catholicę cōtrariū: Vt ciues & incolę oēs obediāt Regi, cunctaq; ei⁹ edicta, etiàm ab

ha-

harũ turbarũ initiò ꝓposita seruẽt: Vt posthàc non ferãt in sua Rep. vllos exules, errões, aduersùm Regem conscriptos, exteros sectarios, fugitiuos, apostatas, & similes: Vt Magistratui reddat pristina authoritas, & debita pstetur obedientia. Vt milites psidiarij, donèc illic erunt, iurẽt se Regi parituros & seruaturos iam dicta. Hęc si fiant, vicissim promisit Gubernatrix, eius vrbis ciues neq; in illa, neq; alia Belgij ciuitate pquisitũ, molestatũ, impeditũ, persecutũ iri religionis ergô, donèc Rex cum ordinũ cõsilio aliud statuat, cui tum illi perindè vt alij Regis subditi, obtẽperare debebũt. Si qui aũt ad regiorũ edictorũ præscriptũ, ꝙ ad religionẽ attinet, gerere se nolent, aut obediãt, aut discedãt, queadmodùm Rex cum ordinibus de[...]euerit. At hinc excipiũtur tamen ij oẽs, qui rei sint maiestatis, destructionis & direptionis templorũ atq; iconoclasmi, latrociniorum, rebellionis, cõspirationis in regiam maiestatẽ, & criminũ consimiliũ. Porrò in his oĩbus regię maiestati cõsensus saluus erit, cui etiàm se scripturã ꝑ ipsis illustriss. Gubernatrix affirmauit, modò interim sileãt cõciões & exercitia oĩa nouę religióis. Postremò hortabať, vtì hęc oĩa q̃celerrimè exequerenť, ità citiùs impetraturi hactenùs malè gestorum veniam. Eę verò cõditiones omnes ab Antuerpiensibus acceptæ & admissæ sunt, sicque paulatìm ibì res meliùs habrre cœperunt.

IX. Aprilis immodicus fuit tumultus Buscòducis: Cùm eñ iuramentũ exigeret ab eo, quẽ supsà dixi, m⁹ missum Antuerpia esse, vt illi oppido pesset, nec id nisì sub ea forma, quã ipse cõceperat, pstare vellet, Sectarij pruptis Curiæ forib⁹, Magistratũ cũ ciuibus cõsilia cõmunicantẽ inuadũt, & bonos ciues oẽs in fugã compellũt. Verùm pius & clemẽs Deus eas turbas ità sedauit, vt sub vesperã suã qsq; domũ spontè repeteret, Porrò die 11. Aprilis exauthorato milite, solutis à Senatu stipẽdijs, Antuerpieñ ille dis- *Tumultus Buscoducẽsis.*

cessit, moxq; ad horam sertiam Cancellarius Brabátię & Petersomius dimissi sunt,& Bruxellas vsq; à 32. sagittarijs deducti Simul etiàm cóscripti à magistratu milites 400. qui excubias agerent, planeq; exulare iussa omnis concio sectaria. Itaque sectarij pleriq; suis secũ exportatis rebus, indè aufugerũt.

Cancellarius dimittitur.

X. Aprilis Antuerpia excesserè nouẽ ministri sectarij eius vrbis, partim Caluinistæ, partim Luterani: mox etiàm omnia illorum sana prophana, iussu Curiæ à magistratu obsignata sunt, donèc Gubernatrix eò veniret.

Eodem tempore in Flandria, iam ante Pascha sublatis iussu Comitis Egmondani agrarijs concionibus, deturbata sunt Sectariorum sana, Iperis inprimis, & Balioli, atque Armenteriæ, & in locis adiacentibus. Porrò Comminij, iubente Duce Arescottano, ex fani Sectariorum trabibus tria sunt structa patibula, in ijsque mox suspensi perplures. Deindè etiàm Gandaui tanto militum impetu vnius horæ spatio dirutum est fanum Sectariorum, vt vendita statìm omni materia, præter stramina nihil reliqui fuerit. Cœpit quoq; passìm per vniuersam Flandriam de ijs, qui circa Domini natalem ad arma concurrerant, & de iconoclastis omnibus supplicium sumi, ità vt per trimestre in sola Insulensi vrbe ad octoginta in crucem sublati sint ex pagis vicinis. In Hollandia quoq; & Selandia sensìm tráquillitas reddita est, profligatis sectariorum concionibus, & eorum fanis euersis.

XXIIII. Aprilis Antuerpię solénis Missa celebrata est de sacrosanctà Eucharistia in templo beatissimę semperq; virginis Marię: & quidem iam aliquot menses illud sacrũ siluerat. Adhibitus autem est solénis campanarum sonitus, iam canonicis reuersis, & mercatoribus frequentissimis eò quotidiè confluentibus, adeò vt itinera omia omis generis opibus

bus & sarcinis oppleta cernerentur. Est tum illo in templo, tum in cæteris omnibus magno sudatum opere, vt ante Gubernatricis aduentũ rudera omĩa exportarentur. Eodem die domestici milites om̃es exauthorati sunt, demptis quatuor cohortibus. Indignè id ferebant illi milites, atq; sub vesperá alterius diei illis in vnum coëuntibus, & mira minitantibus, res ad tumultum spectare videbatur. Verùm prudentia Magistratûs itum est obuiàm, accito milite regio iam ad vrbẽ aduentante. Itaq; xxvj. mensis huius summo manè, duce Comite Mansfeldio, in oppidum intromissa sunt 16. peditũ signa: priùs tamen curribus aliquot cum eorum impedimẽtis intrò receptis, & ad viarum angulos obiectis, nè quid maligni homines possent attentare contra illos. *Peditũ 16. signa veniunt Antuerpiam.*

XXVIII. eiusdem venit Antuerpiam illustriss. Gubernatrix cum plerisq; aurei velleris Equitibus, & cum tota aula, stipata eqtibus septingẽtis ad suũ & vrbis p̃sidium: itemq́; trecentis alijs, qui forìs inuigilarent, nè qui tumultus existerent. Ingressa vrbẽ, rectà contẽdit ad primariã sacratissimę virginis matris ędem, vbì, om̃ibus anteà præparatis, mox solẽne sacrũ de Sanctoſpiritu factũ est, totius vrbis cãpanis cõcrepantibus: inprimìs autem pro gratiarũ actiõe decantato, Te Deum laudamus. *Gubernatrix intrat Antuerpiã.*

Calendis Maij, aut certè pridiè eius diei sub mediam noctem Amsterodamo discessit nobilis ille primarius, cuius anteà quoquè meminimus, à multis nobilibus fœderatis & cum tedis innumeris deductus ad nauem cum omni sua familia & supellectile: vbì valedicens nobilibus illis, mandauit, vt indè abscederẽt quãprimùm, nulla tamen cuiquã vel vi, vel iniuria illata. Illi igitur biduo pòst cum vniuersis copijs suis indè abiêrunt. Porrò Carthusianũ cœnobium extra Amsterodamũ situm, priùs sexaginta milites diripuerũt: ijdemq́; indè profecti, Ab- *Carthusia Amsterodamensis diripitur.*

bá-

batiã Egmondanã miris modis vaſtandã & expilandã ſibi ſumpſerũt, monachis nõ mediocritèr diuexatis, & Priore miſerrimè captiuo aliquouſquè ꝓtracto. Indè prætereũtes Alcmariã vrbẽ, opima ꝑda iam dicti monaſterij & multis theſauris onuſti, vicinũ Regulariũ cœnobiũ itidèm expilârũt. Eſt verò illos ꝑſecutus Comes Meganus, ſed aſſequi nó potuit, donèc ſuis eſſent cõiuncti, qui erãt ad quatuor millia, & eo ampliùs, armis oĩs generis egregiè inſtructi. Prohibuerat aũt Gubernatrix ſub pœnis grauibus, nè illis auxilio eſſent certa quædam oppida. vndè factũ eſt, vt aliquot locis fruſtrà tẽtârint cõſcẽſis nauibus abſcedere. Tãdẽ tamẽ oppiduli cuiuſdã incolas vi adegerũt, vt naues cõcederẽt, quas ingreſſi oẽs abſceſſerũt, exceptis C. q tardiùs aduenerãt: qui quidẽ ſtrenuè cũ regijs copijs cõfligentes, pleriq; oẽs ceciderũt, 20. verò cõpræhẽſi ſunt, & x. mox ſuſpendio necati. Qui aũt Vianæ & locis vicinis erant, ſuorũ accepta clade, omnes mutato habitu fugerunt: ſi qui verò ex ijs depræhendebantur, mox ſuſpendio addicti ſunt.

Sectariĩ ſuccumbunt.

Porrò nobiles quidã fœderati, horũ duces, in peculiarẽ quandã nauim ſe receperunt, nauta ſanè inuito, qui etiàm paulò pòſt Comiti Arenbergio obuiàm veniẽti illos prodidit. Erãt enim benè poti, ſomnoq; obruti, ità vt ab militibus Arenbergianis cõꝑhẽſi ſint C. & tres, in qbus erãt nobiles 63. Simul etiã in eadẽ naui ꝑda cœnobij Egmondani apꝑhẽſa eſt, & 30. aut 40. millia dalerorũ. Nobiles capti Viluordiã iuſſu illuſt. Gubernatricis magna ex parte abducti ſunt. Ea aũt res ſectariorũ audaciã ꝓrsùs cõtudit, maximè ꝗ à captiuis multa illorũ arcana & machinatiões detegerẽtur. Viana poſteà occupatur ab Erico Duce Brunſuicenſi, & ditio Traiectẽſis redit ad pacem & tranquillitatem.

Nobiles capiuntur.

X. Maij aliquot peditũ ſigna regis nomine ingreſſa ſunt Amſterodamũ, & paulò antè Buſcũducis. Iam ferè rebellio omnis, cunctaq; Sectariorũ exercitia & cõciones in nihilũ redacta viſebãtur, nó ſinè ſingulari ꝑpotẽtis Dei benignitate, qui etſi ad tẽpus ꝑmiſit in illis opulẽtis & catholicis regionibus aliquid poſſe Sectarios, citò tamẽ illorũ conatus repreſſit, flexus hauddubiò precibus ardẽtiſſimis & lachrymis piorũ hominũ. vtriuſq; ſexûs, quorũ illis in locis ingens ſanè copia eſt. Eodẽ aũt die Antuerpiæ, ꝑter alios multos in vicinis itineribus, duo iconoclaſtæ & quatuor alij ſuſpenſi ſunt. Porrò etiàm id tẽporis illuſt. Gubernatrix iuſſit Antuerpiæ ſingularũ familiarũ noĩa & cognomina deſcribi, itẽq; arma in ſingulis ædibus reperta. Fana autẽ hæreticorũ donauit exteris militibus, ea cõditione,

vt

vt solo æquarent Sunt qui dicant pro quinque fanorũ sectariorũ materia oblata esse aureorũ Rhenensiũ 14 millia.

XII. & XIII. Maij permulti ibidèm, iubente Gubernatrice, in carceres coniecti sunt, atq; in ijs plerique iconoclastæ & templorum expilatores.

Legati principũ ad Gubernatricẽ.

Sub diem xx. eius mensis aliquot Germaniæ principum legati venerũt ad illustriss. Gubernatricem, orantes vt qui cõfessionis essent Augustanę in Belgio, ijs libertas concederetur, neque ob priùs admissa quicquã molestiæ inferretur, & id genus alia. Responsum illis est, non posse hac de re quippiam constitui, donèc Rex suam explicet voluntatem: porrò illustrissimam Gubernatricem orare, nè se negocijs religionis in Belgio admisceant.Ità tum nihil impetratum est. Intereà verò dum illi ijs in locis essent, tam Cõfessionistarum quàm Caluinianorum fana sub hasta vænièrunt, idque in commodum militũ pręsidiariorũ: solum fisco adiudicatum, posteà pars quibusdam militię ducib9 pmissa.

Marchio Bergensis moritur.

XXII. Maij in Hispanijs obijt Marchio Bergensis. Eius coniunx necdùm comperta morte illius, hoc ferè tempore cõsulem oppidi Caluinistam iussit in carcerẽ includi, edixitq; palàm, vt solum verterent, quicũq; vel ples suas baptizari curâssent in fano sectariorũ, aut eorũ more inijssent cõiugia, aut cœnã Caluiniano ritu celebrâssent, neq; vellẽt resipiscere. Ferũtur autẽ circiter 700, tum indè aufugisse.

Edictũ Antuerpiæ promulgatum.

XXIIII. Maij Regis nomine illustriss. Gubernatrix publicauit Antuerpiæ edictum, ob sedandas turbas omẽs, quæ illic religionis causa deincèps oriri possent, In eo aũt nulla fit mentio eorũ, quæ hactenùs admissa essent. Scripserat eñ Rex, se sibi seruâsse eorum tũ punitionẽ, tum condonationẽ, pro meritorũ qualitate. Huius edicti hæc ferè summa fuit:

Primò, vt iuxta edictum anni superioris, in Iulio euulgatum, præter bonorũ omnium confiscationẽ ministri Sectarij & concionatores morte mulctent, ac suspẽdantur, Eadẽ pœna plectãtur, quicũq; suas I.

ædes ad habenda conuenticula commodatò dederint aut permiserint: itemq; receptatores, fautores, sustentatores illorum, si tamẽ id pro more habeãt, aut sint hæretici obstinati: Qui talia adeunt cõuenticula, pœnam luant arbitrariam, ità tamen, vt inquirat iudex, num quadam ducti curiositate id fecerint, an verò armati: Cõcionatores sub pœna capitis solum vertant: Parentes, curatores, heri, ad iudicis arbitrium puniãtur pro liberorum & familiæ suæ culpis, & pueri vel famuli flagellentur, nisi cõstet illos horum culpas pro viribus impediuisse ac prohibuisse: Vt citiùs prodantur cõuenticula, quisquis illa detexerit, si eius sit sectæ, & ad fidẽ Catholicam cõuertatur, hactenùs admissorum habeat veniam & impunitatem: Vt magistratus & prætores, illorum alioquì rationem reddituri, contra ea conuenticula aduigilent.

II. Secundò, vt iuxta aliud præcedentis anni edictũ, iconoclastæ omnes, & id genus templorum ac monasteriorum expilatores & inflammatores, aut ijs opem ferentes, bonorum confiscatione & laqueo plectantur: sitque cuiuis fas eos compræhendere & Magistratui adducere. Omninò etiàm mãdatur magistratibus, vt nè permittant talia facinora, immò verò modis om̃ibus obsistant, sub pœna arbitraria, prẹstandiq; damni, quod ecclesijs illatum sit. Idem facere teneantur, qui sint ecclesijs vicini, aut ad ecclesiarum parœciam pertineant, nõ modò erga parochiales ecclesias, sed etiàm alia eiusdem parœciæ sacella.

III. Tertiò, vt qui Sectarij sua exercitia, putà, baptismum, matrimoniũ, cœnam, psalmodiam, publicũ cantũ in cõuenticulis, sepulturam & similia coluerint, in crucem agantur, aut capite plectantur: illis verò auxilio q fuerint, pœna mulctẽtur arbitraria.

IIII. Quartò, vt infantes nothi mox in ecclesiam ferã-

tur,& ritu Catholico tingant.Habeant etiàm parochi librum, in quo annotent diem baptiſmi, nomē baptizati,parentumq́; & ſuſceptorũ:pœna arbitraria conſtituenda in parentes, qui non iuſſerint baptizari:Si verò ſectariorum more fiat,pœna capitis & bonorum cōfiſcationis in baptizātem, & baptizandos offerentem.Obſtetrices quoquè deintegrò iurent,ſe indicaturas infantes magiſtratui,ſi à partu intra horas 24. non baptizentur: & ſi id negligant, puniantur.

Quintò,vt nullus ludimagiſter iuuētutem inſtituat publicè vel priuatìm,niſi priùs de fide examinatus à Scholaſtico & duobus à Senatu deputatis, præſtitoq́; iuramento,iuxta formam pręſcribendā, de nō prælegēdis libris aùt dogmatibus ab Eccleſia Catholica damnatis.Seruent verò hęc ante decimũ diem poſt huius edicti publicationē,idq́; ſub pœna arbitraria:quòd ſi verò deincèps errores aut hæreſes docuerint,capite & bonorum cōfiſcatione mulctentur:parentes aũt,qui ad eiuſmodi ſcholas ſuos pueros miſerint,pœna arbitraria. V.

Sextò,vt pretores & magiſtratus cum Viſitatoribus exactè obſeruēt decreta omnia de typographis & bibliopolis ꝓmulgata, & immorigeri, capitis & bonorum cōfiſcationis pœnas luant, ſi ſic aſſueuerint:alioquì pœna extraordinaria,non tamen capitis,plectantur: & qui tales emunt libros, mulcta ijs pecuniaria irrogetur. VI.

Septimò,quicunq; regijs ſubditis collectas pecuniarias impoſuerint, abſq; Regis iuſſu,authoritate, permiſſu vel conſenſu, etiamſi vltrò conferant, vt pœnā ferant arbitrariam,& ampliùs quadruplo reſtituant q̃ acceperint, partìm fiſco regio, partìm pauperibus applicandum.Vt etiàm ſectarij ſub pœna arbitraria non illiciant in ſuas ſectas plebeculam ſimplicem eleemoſynis aut operis pręſtādis, Si qui VII.

verò tales collectas iam fecerint, aut contribuerint ob militem cōſcribendū, aut in poſterū id fecerint, tanquàm rebelles plectantur capite, & bona eorum Fiſco cedant.

VIII. Octauò declarati ſunt rebelles omnes cōſiſtoriorum præfecti, & vetita deincèps conſiſtoria omnia tam intra, q̃ extra vrbes, itemq; conuenticula, prætextu cœnę Caluiniſticę, Colloquij, viſitationis, religionis ad publicam perturbandam pacem, idque ſub eadem pœna.

IX. Nonò iubentur vrbibus excedere ante horas 24. exules, fugitiui, errones, apoſtatę omes, ij prę ſertim qui ſub religiōis prætextu eò aduenerint: & quidē ſub pœna aut virgarum, aut exilij, aut capitis, pro ratione meritorum.

X. Decimò, vt quicunq; aliundè in Belgium cōfluxerint, ſi ſint exules, iubeātur quamprimùm abſcedere ſub pœna in exilij literis expreſſa: ſin alij ſint, adferant teſtimonia Parochi & Magiſtratûs ſui de vita ſua & cauſa diſceſsûs ex alijs ciuitatibus.

XI. Poſtremò interdicuntur ſcādala omnia ac impedimenta, motus quoquè & iniuriæ in homines Catholicos, in Eccleſiaſticos, in monaſticen profeſſos, & quidem ſub pœna capitis & cōfiſcationis bonorum, ſi graue ſit ſcandalum: aliâs arbitrariæ caſtigationis. Hæc autem omnia ſuum habebūt robur, donèc aliud de religionis negocio conſtituatur.

Sub finem menſis Maij tumultuati ſunt Sectarij Steenbergij, nisì fallor, cœperuntq; denuò aliquot vaſtare Eccleſias. Verùm miſſis eò Antuerpia 300. militib9, pleriq; fugerūt, nōnulli in crucē acti ſunt.

Sumitur ſupplicium de 4. Geuſeis. In Iulio ſumptum eſt Valencenis ſupplicium de quatuor primarijs Geuſeis vel Caluiniſtis eius loci: è quibus vnus erat opulētus ille mercator Michaël Herlinus cū filio, & duo cōcionatores. Is Michaël prolata in ipſum & filium mortis ſentētia, cultello

penna-

pennario aliquot sibi vulnera sub pallio inflixit, in quibus nõnulla exitiosa fuisse ferunt. Ea re ex profluente sanguine animaduersa, ꝑductus est ad suppliciũ. Porro Sectarij versi in tumultum, nitũtur & illum & alios eripere, nec obtemperant militibus monẽtibus, vt sedatè se gerãt. Itaq; disploduntur à milite aliquot sclopetti in seditiosos, quibus sex ꝑempti, cõplures grauiter vulnerati sunt.

Accidit verò quiddam memorabile Cambresij, quanquàm incertum habeo quo mense & die acciderit. Erat ibì quidam Iohannes Carmelitanus apostata hæreticorum ecclesiastes. Is se dominũ Philippum dici voluit. Captus tãdèm, pernegat se esse eũ monachũ, qui putabatur. Et quanuis diuersum testarentur plerique homini familiariter noti, & ipsa quoq; eius mater, optima & catholica mulier, quæ eum certis indicijs docebat esse suũ filium, & hortabatur, vt monasticum habitum reciperet: ille impudenter ait, Mulier, non noui te. Verùm multis tãdèm conuictus testibus, nõ potuit negare se esse illum fratrem Iohannem Carmelitanum. Itaque in castro Cambrensi suspenditur, sed ab hęreticis sublatus, in vicina quadam fossa sepelitur. Eccè autem spargitur latè rumor, Iohannem excitatum à mortuis, in Francia concionari, nec deerant qui se dicerent eum vidisse rediuiuum, eumq; audiuisse cõcionãtem. Sed vt impudens commẽtum palàm posset coargui, magno studio Catholici eius cadauer perquisierũt, inuentumq; iam fœtens & horridum denuò suspenderũt, nec illud posteà amotum est. Talibus figmentis delectantur nostri euãgelici pręcones, & cùm vera miracula nulla habeãt, ad eiusmodi prodigiosa commenta confugitur.

Apostata mutat sibi nomen.

Suspẽditur.

Denuò suspenditur.

Tornaci, Iperis & Gandaui, multisque alijs Flandriæ locis, pleriq; profugi Sectarij ad certam diem citati sunt sub pœna confiscationis bonorum. Illis

verò nõ se sistentibus, bona illorũ partim fisco addicta sunt. Tornaci vno die è ditionibus Regis centum & sex Geusei Tornacẽses ꝑscripti sunt, & bona eorũ confiscata. Multi ibidèm in castro habebãtur in vinculis, quorũ vix pauci euasuri putabãtur. Aldernadi quidã è ꝑcipuis Sectarijs cùm semel habita quęstione nihil esset confessus, & tandèm testibus conuictus, vereretur ad alterã quæstionẽ se abreptũ iri, vel ferre nõ sustineret publicę necis ignominiam, de fenestra domûs præcipitem se eiecit, sed singulari Dei benignitate, qui non vult mortẽ peccatoris, eo casu extinctus non est, sed resipiscens, & peccata sua confessus, Catholicè mortuus est.

106. *Geusei proscripti.*

Gandaui pridiè Apostolorũ Petri & Pauli ingẽs rumor sparsus fuit, postridiè futuram cõcionẽ hæreticam, & ꝙ Sectarij præcones 4. iam essent vrbem ingressi. Perlata res est ad magistratum, & diligenti habita inquisitione, primus author in vincula coniectus est: nec vlla fuit concio hęretica: sed ipso apostolorum festo die, quo futura dicebãt, ad sacras reliquias S. Liuini, quæ tum biduo antè ex castro, vbì ob Geuseorũ metum aliquandiù fuerant, in templũ S. Bauonis relatæ erant, clauda mulier sanata est. Et certè aliquot ibì tum miracula facta esse adeò certũ est, vt in publica acta relata sint.

Miraculum ad reliquias S. Liuini.

Eodem propè tempore haud procùl Brugis quidam Sectarij rursùs sua habere cœperunt cõuenticula, id prætexentes, quòd non nisì vsque ad S. Iohannis ferias, vt ipsi dictitabant, conciones vetitæ essent. Sed missus eò pręfecti Flandriæ vicarius cum aliquot è castro Gãdensi leuis armaturæ equitibus, ludimagistrum quendam, qui concionẽ habiturus, paulò antè infantem suo more baptizauerat, compꝛehẽdit, & postridiè mane in crucem egit: sunt & alij quidam compræhensi, cæteri fuga dilapsi.

Exemplum memorabile

Vltima Iunij apud Harlingeã Phrisiæ castrum in

captiuos quosdã,quos suprà diximus in naui vna à comite Arenbergio compræhensos,lata fuit sentẽtia. Porrò nobiles 7. confœderati ad Gubernatricẽ missi fuerant, & de cęteris eius sentẽtia expectabatur. Itaq; præter alios partim exulare iussos,partim ad triremes dãnatos, patibulo septẽ addicti sunt, è quib⁹ vnus dũtaxàt ad fidẽ Catholicã se recipiens, peccata sua cuidam Franciscano patri confessus est, petijtq; Missam fieri, in eaq; sacrosanctam Eucharistiam sibi porrigi. Quod cùm factum esset,atque ille cum alijs suspensus, iam spiritum exhalâsse putaretur, animaduertit præfectus eum etiãnùm animam agere. Iussit igitur lictori,vt mortem vno adhuc saltu illi acceleraret. Quod cùm ille tentaret, funis ruptus est. At ille humi collapsus,paulò pòst tum à Deo,tum à pręfecto ore titubante veniam & petijt & impetrauit,traditusq; chirurgo curandus, hodieq; fortasis superest. Quotquot verò illi spectaculo aderãt,miraculi loco isthuc habuêre,quòd sacrosanctæ Eucharistiæ virtute à morte seruatus esset homo ille. Et multi sanè in Phrisia, hac re permoti, quotidiè redeunt ad Catholicam Ecclesiam. *Multi ad fidem redeũt Phrisones.* Est verò res à cõmissarijs perscripta ad illustrissimã Gubernatricẽ, qui se etiàm funem accuratè inspexisse addidêre,certoq; cõperisse eũdem fuisse, quo cæteri essent strãgulati, minusq; q̃ cęteros põderis habuisse,sicq; ruptũ fuisse, àc si ense dissectus esset.

XVIII. Iulij illustriss. Gubernatrix cum tota aula Bruxellas reuersa est,cùm ad id vsq; temporis Antuerpiæ fuisset. Porrò Comes Mansfeldius Antuerpiæ cum præsidio relictus est.

Ante hos autẽ dies Rurę mundę in Geldria Geusei quidam rursùs suũ habuêre ecclesiasten,qui primò apud Nouimagenses, deindè in Maseque cõcionatus fuerat. Illum volebant Rurę mundam introducere, vt festo die Visitationis beatissimæ Mariæ *Ruræmundenses sunt in motu.*

virginis concionaretur. Illud aũt obtinere cùm nõ possent, extra vrbem habita cócio est in pago quodam. Egressi sunt eò extra Ruręmũdam Geusei qngenti, aut circiter, vt aiunt, concionem audituri. Catholici interìm aduocant vicinum quendam satrapam, orantque vt præsidio militari ciuitati opem ferat. Venit ille cum paucis militibus, moxq́; portæ vrbis occluduntur. Redeunt indè à cócione Sectarij, mirantur clausas portas, rogant eas aperiri, & se intromitti. Catholici negant se illos agnoscere pro ciuibus. Iterùm redeunt, seq́; intrò recipi petunt, vt possint adesse vxoribus & liberis suis. At Catholici vxores & liberos illis quidem per murũ, vt fertur, demiserunt, sed eos admittere noluerunt. Hęc quidem de rebus inferioris Germaniæ, vt antè dixi, à grauibus & fide dignis viris accepi, & huc adscribere volui. Alij hauddubiò quandoq; prolixiùs oẽm historiam separatìm describent.

Gotha deditur. Huius anni mense Aprili, cùm aliquandiù iussu Imperij obsessum fuisset, deditur Gotha oppidũ cũ arce munitissima & propè inexpugnabili, ibiq́ue p̃ter alios captꝰ est Vuilhelmus Grumbach, & paulò pòst grauissimo supplicio affectꝰ, cũ alijs quibusdã. Est aũt notatu dignum, quòd eodẽ ferè tempore, nisì tamen fallor, cæsus est iste Grumbach, quo anno 1558. crudelissimo latrocinio peremptus fuit celeberrimus ille Herbipolensis Episcopus Melchior Zobel, cuius suprà meminimus. Verùm hac de re, ꝗ parùm certi habeam, nolo plura scribere. In Belgium hoc anno aduenit cum instructo exercitu illustriss. Dux Albanus, posteà institutus ditionis Belgicæ gubernator. Non dubiũ, quin hæretici cristas demissuri sint, qui illas ditissimas regiones fœdissimè perturbârunt, & damnis maximis affecerunt. Quòd si verò illic nidificare & prosperis frui successibus eis licuisset, maiora sanè attentâssent. Sed ha-

habet humana malitia certos sibi præfixos limites & cancellos, quos prætergredi non potest. Vtinàm verò tandèm redeant ad sanitatem, qui in Europa tot turbas excitârunt, atque sub prætextu puræ doctrinæ & Euāgelij, orbem erroribus & dissidijs impleuerunt, miseramq; & imperitam plebeculam in varias easque fœdissimè pugnantes & dissectas opiniones & sectas distraxerunt. Quod etsi ad tempus passus est Christus p̄potentis Dei filius, qui pro illa fudit sanguinem suum, tamē q̄nādoquè seuerissimè vindicabit, & pœnas exiget ęternas ab illis, q̄ illi ad perditionem seduces & authores præbuerunt. Immò verò vbì immēsæ illius bonitati visum erit, etiàm in hac vita, nisì resipuerint, egregiè castigabit & puniet illos, reuocabitque ouiculas suas, ab illis dispersas & dissipatas, in ouile catholicę & vnicæ Ecclesiæ suæ, præstabitque vt agnoscant errorem suū, doleantque vehementer se audiuisse voces alienorum, eosq; summè deincèps fugiant & execrentur, quemadmodùm crebrò superioribus seculis eum fecisse non dubitamus. Et certè etiàm hoc ipso anno pro singulari benignitate sua ad Catholicæ Ecclesiæ gremiū reduxit illustrē & magnæ apud Germaniæ principes authoritatis Comitem ab Helfenstein Vlricum, adeò vt is coram multis & grauibus viris Luteranismum & Augustanam confessionem, cui, nisì fallor, inter primos subscripserat, abiurârit & anathematizârit: totusq; ad Catholicā Romanā Ecclesiā rediêrit. Fuit autē cum fratre suo altero illustri comite apud amplissimum Augustanum Cardinalē vltra tres hebdomadas, profligatisq; à sua ditione hæreticis & vxorijs ministris atq; cōcionatoribus, catholicos sacerdotes & cōcionatores acciuit, qui magno studio incūbunt in viam reducendę miserę plebeculę altaribꝰ instaurādis, & sacris imaginibus restituendis, idq; sanè p̄nissimis, vt quidam

Comes ab Helfenstein redit ad ecclesiam.

grauis vir ſcribit, ad omnia & auribus & manibus vulgi. Porrò etiàm huius rei nouitate penè attoniti vicinarum ciuitatum homines, plerique ſeſe colligunt, & ad pacem & vnitatē vnicæ matris Catholicæ Eccleſiæ reuertuntur, frementibus pſeudoprophetis, qui dolēt è ſuis faucibus eripi ouiculas Christi. Quinetiam medicinę celeberrimus profeſſor D. Venerandus Gablerus, tanti Comitis exemplum ſecutus, rediijt ad catholiciſmum. Adfuerat is Petro Paulo Vergerio è corpore migranti, apud quem mira quædam viderat, quæ illi animum videbantur perfregiſſe, vt non modò Catholicus, ſed pientiſſimus quoquè Catholicus fieret. Inter alia verò permulta, quæ Comitem hunc eximium ad Catholicā Eccleſiam reuocàrunt, illud non poſtremum fuit, quòd, ſicut ipſe ait, in Auguſtana Confeſſione nullum neque in doctrina, neque in cæremonijs fundamentum vel concordiam inuenerit, neque apud ſuos concionatores inuenire potuerit, ſed ſit ab ijs ab alijs ad alia remiſſus atque reiectus, & vnà cum ſuis ſubditis in vaſtiſſimos errores abductus: tum etiàm, quòd ſicut Luterus, ità & omnes poſteri illius in ſuis ſcriptis inconſtantes ſint, & modò hæc, modò illa ſibijpſis pugnantia doceant. Benedictus Deus, qui præſtitit tanto Comiti, tot annis aberrāti, vt iſthæc videret tādèm, quæ ſanè eiuſmodi ſunt, vt vel ſola meritò cordatos omnes permouere poſſint, nè quicquam velint deincèps cum hac prorsùs lubrica & fallaci noui euangelij doctrina habere commercij. Videbunt quādoquè eadem etiàm alij, Deo benè propitio, moxque vt viderint, actutùm redibunt in viam, & iſti hactenùs tot homines miſerè faſcinantes errores vt fumus euaneſcent, eorumque authores & buccinatores, niſi ad ſanitatem rediêrint, ſeſe abdent in tenebras.

Medicus insignis fit catholicus.

Eodem anno Caluiniani in Franciæ regno nouos exci-

excitârunt tumultus, ſub religionis quidem prętextu, ſed peſſimo conſpirationis & rebellionis exemplo: Nam magnis cõtractis copijs, etiàm ex Germania aduentitio aucti milite, Chriſtianiſſimũ Gallorum regem ſibi oppugnandum ſumpſerunt, cui tamẽ eos oportebat ſe morigeros præbere. Verùm, vt ſæpè iam dictum eſt, noui huius euangelij pręcones ſua pręclara dogmata non nisì per tumultus, ſeditiones, rebelliones propagare nouerãt, ijq́; adeò faſcinant homines, vt etiamſi toto cælo aberrent, tamen rectè ſe facere arbitrentur. Non poteſt autẽ tãdèm nõ vel ipſa ſe punire temeritas, nec vnquàm proſperos habent ſucceſſus ſeditioſorum & rebellium hominum improbi conatus. Legantur hiſtorię veteres, & earum rerum exemplis plena comperiẽtur omnia. Omnes pij vicem Chriſtianiſſimi regis dolent, nec dubium eſt, etiàm à proprijs ſubditis in multas eum ſæpè coniectũ eſſe anguſtias, quod certè illis tandèm benè cedere non pôteſt. Faxit Dominus Ieſus, vt qui horum malorum authores fuêre, ad ſanitatem redeant. Sed de his non libet iam plura ſcribere, donèc ad nos omnia certiora perferantur,

De Belgicis quoquè rebus aliâs dabitur maior accuratiùs quippiam ſcribendi opportunitas: nec deerunt multa lectu digna, vbì ea certo relatu didicerimus.

Sub finem huius anni, cùm ſe vltrò abdicâſſet pontificatu electus in Archiepiſcopum Colonienſem Fredericus illuſtris Comes à Vueda, in eius locum 23. Decembris ſubſtitutus eſt, magna quidem omnium gratulatione, Salentinus illuſtris Comes Iſenburgicus, multa doctrina, inſigni probitate ac pietate, rara prudentia, multisq́ue alijs egregijs virtutibus diuinitùs ornatus. Faxit rerum omnium præpotens Deus, vt, quemadmodùm boni omnes id

ſibi de illo principe pollicentur, Colonienſem ditionem omnem ità gubernet ac moderetur, vt & temporariæ & eccleſiaſticæ res ſub illo eos habeant proſperos ſucceſſus & incrementa, vna eademque vera Catholica fides ità conſeruetur, atque aduerſùm fallacioſa & exitialia hæreſum portenta muniatur, vt ad diuini nominis cedat gloriam ſempiternam, & totius gregis ſui ſalutem.

ANno 1568. multa & in Gallijs & in Belgio geſta ſunt, quæ opportuno tempore in ſcripta referentur. Et eſt quidem poſt multa grauiſſima Galliarum florētiſſimo regno illata damna pax quædam confecta, ſed certiora omnia expectamus. In Belgio quoquè multa conati ſunt, nec adhuc conari deſinunt Geuſei, ſed rerum iſtarum exitum præſtolamur, vt integra poſſit conſcribi hiſtoria. Interìm orandus eſt Chriſtus, vt hiſce tumultibus clementer finem imponat, Eccleſiam ſuam multis iam defeſſam & propè oppreſſam calamitatibus & cladibus, malorumque hominum infeſtationibus, pro ſuo immenſo erga illam, vtpotè ſponſam ſuã, amore tandèm quandoquè cõſoletur, miſerè euerſis & malè perſuaſis hominibus gratiæ ſuæ lucem impertiatur, vt agnitis erroribus ſuis, redeant ad pacem & communionem Eccleſiæ ſuæ, extra quã nulli ſalus eſſe poteſt.

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM, NON QVIDEM OMNIVM, SED MAXIME INSIGNIVM,

in præcedentem rerum in orbe gestarum Commentarium, collectore Laurentio Surio, digestore Barthol. Laurente.

men-

eleono

euan-

hor-

rit

scelus

quam

mona-

N

Obſi-

re-

Slei-

quibus

tornaci

FINIS.